Mango

Mango: Ta lə Lubə Kunmindɨ kɨ́ Sigɨ (New Testament)

Mango

Mango: Ta lə Lubə Kunmindɨ kí Sigɨ (New Testament)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mango

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 May 2025 from source files dated 13 May 2025
96bdbd07-24d6-556c-9e7c-7269c72880cd

Contents

Matiye 1
Markɨ 57
Lukɨ 90
Jạ̃ 147
Ñjékɔwkulə-je 186
Rɔm-je 240
1 Kɔrẹ̃ntɨ-je 262
2 Kɔrẹ̃ntɨ-je 284
Galatɨ-je 298
Epɛjɨ-je 306
Pilipɨ-je 314
Kolosɨ-je 320
1 Tesalonikɨ-je 326
2 Tesalonikɨ-je 331
1 Timote 334
2 Timote 341
Titɨ 347
Pilemɔ̃ 351
Əbrə-je 353
Jakɨ 369
1 Piyər 375
2 Piyər 382
1 Jạ̃ 387
2 Jạ̃ 394
3 Jạ̃ 396
Judɨ 398
Né-je kɨ́ 'tẹ̃ẹ̃ kɨ̀ dɔ-é 400

Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́
Matiye
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ Matiye ndàngɨ

Mbete kinlé dɔɔ kunmindɨ kɨ́ sigɨ kɨ̀ Kunmindɨ kɨ́ Low natɨ. Ḛ tɔjɨ Jeju Kristɨ kɨ dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é kɨ́ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ mẹ̃ẹ̃ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low d'un-né mindɨ-dé rəm, tɔjɨ-é kɨ ngar kɨ́ boy kɨ́ gin kojɨ-tɨ lə Dabidɨ. Matiye ndàngɨ mbete kinlé kdɔ ra-né kɨ̀ jipɨ-je ya kete, kdɔ kadɨ 'gə Poyta kɨ́ majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju kɨ́ ree kɨ njèkajɨ-dé rəm, ree kɨ ngar lə-dé rəm. Ngà Poyta kɨ́ majɨ kinlé tò kdɔ dow-je lay tɔ. Ta tɔl ta mbete-tɨ lé, Jeju idə njéndó-né-je liə kadɨ d'ɔw kɨ̀ lo-je lay kadɨ d'ingə njéndó né-je gin dow-je-tɨ lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ d'adɨ-n'ẹ̃ (28:19).

Matiye kɨ́ njèndàngɨ mbete kinlé, to njètaa lambo. Ri-é lə Lebi tɔ (Mar 2:14). Jeju ɓa-é adɨ-é to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo (Mat 9:9), ɓá go-tɨ ẹ̃ ulə-dé kɨ njékɔwkulə-je.

Matiye tum gin mbete liə kɨ̀ kɔr ginka Jeju, kdɔ tɔjɨ-né kɨ́ Jeju lé to kɨ́ dan jipɨ-je-tɨ. Ḛ pa ta lə kojɨ Jeju rəm, né kɨ́ ẹ̃ ndó dow-je rəm, né kɨ́ ẹ̃ ndó njéndó-né-je liə rəm, nékɔjɨ-je liə rəm, ɓá koy-é dɔ kagdəsɨ-tɨ kɨ̀ tɔsɨ kɨ́ tɔsɨ ndəl tẹ̃ẹ̃ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy rəm, ɓá pa ta lə né-je kɨ́ njéndó-né-je lə Jeju d'a ra mẹ̃ẹ̃ ndɔ-je-tɨ kɨ́ nɔ̃-dé-tɨ rəm.

Kɔr ginka Jeju
Luk 3:23-38

1 Kɔr ginka Jeju Kristɨ kɨ́ ngonka Dabidɨ, kɨ́ ngonka Abrakam ə́n:
2 Abrakam ojɨ Isakɨ;
Isakɨ ojɨ Jakobɨ;
Jakobɨ ojɨ Juda kɨ̀ ngankɔ̃-é-je;
3 Juda dẹ̃ kɨ̀ Tamar d'ojɨ Parɛsɨ, kɨ̀ Jera;
Parɛsɨ ojɨ Esrɔm;
Esrɔm ojɨ Aram;
4 Aram ojɨ Aminadabɨ;
Aminadabɨ ojɨ Nasɔ̃;
Nasɔ̃ ojɨ Salmɔ̃;
5 Salmɔ̃ dẹ̃ kɨ̀ Rakabɨ d'ojɨ Bowajɨ;
Bowajɨ dẹ̃ kɨ̀ Rutɨ d'ojɨ Obɛdɨ;
Obɛdɨ ojɨ Jese;
6 Jese ojɨ ngar Dabidɨ;
Dabidɨ taa ne Uri ojɨ-né Salomɔ̃;
7 Salomɔ̃ ojɨ Robowam;
Robowam ojɨ Abiya;
Abiya ojɨ Aja;
8 Aja ojɨ Jojapatɨ;
Jojapatɨ ojɨ Joram;
Joram ojɨ Ojiyasɨ;
9 Ojiyasɨ ojɨ Jowatam;
Jowatam ojɨ Akajɨ;
Akajɨ ojɨ Ejekiyasɨ;
10 Ejekiyasɨ ojɨ Manasɨ;

Manasɨ ojɨ Amɔ̰;
Amɔ̰ ojɨ Jojiyasɨ;
11 Jojiyasɨ ojɨ Jekoniyasɨ kɨ̀ ngankɔ̰-é-je.
Dɔgangɨ ɓal-é-je-tɨ kin ə́ d'uwə-né
dow-je kɨ́ Jorijalɛ̰m d'ɔw sə-dé ɓə Babilɔ̰n-tɨ.*
12 Lokɨ d'ɔw sə-dé Babilɔ̰n-tɨ lé,
Jekoniyasɨ ojɨ Salatiyɛl,
Salatiyɛl ojɨ Jorobabɛl,
13 Jorobabɛl ojɨ Abiyudɨ,
Abiyudɨ ojɨ Eliyakim,
Eliyakim ojɨ Ajɔr
14 Ajɔr ojɨ Sadokɨ,
Sadokɨ ojɨ Akim,
Akim ojɨ Eliyudɨ,
15 Eliyudɨ ojɨ Eleyajar,
Eleyajar ojɨ Matą̰,
Matą̰ ojɨ Jakobɨ,
16 Jakobɨ ojɨ Jojepɨ kɨ́ ngɔw Mari.
Rəmə Mari ojɨ Jeju kɨ́ 'ɓa-é Kristɨ†.
17 Kɨ̰ dɔ Abrakam-tɨ sar ree tɛ̰ɛ̰-né dɔ Dabidɨ-tɨ lé, to ginka dɔgɨ gidɨ-é sɔ. Ə kɨ̰ dɔ Dabidɨ-tɨ sar ree tɛ̰ɛ̰-né ɓal-tɨ kɨ́ d'uwə-né ngan Israyel-je d'ɔw-né sə-dé ɓə Babilɔ̰n-tɨ lé, to ginka dɔgɨ gidɨ-é sɔ rəm, kɨ̰ dɔ ɓal-tɨ kɨ́ d'uwə-né ngan Israyel-je d'ɔw-né sə-dé ɓə Babilɔ̰n-tɨ sar ree tɛ̰ɛ̰-né dɔ kojɨ Kristɨ-tɨ, to ginka dɔgɨ gidɨ-é sɔ tɔ.

Kojɨ Jeju Kristɨ
Luk 2:1-21

18 †Kojɨ Jeju Kristɨ lé tò titɨ-ną̰ bè: Kɔ̰-é Mari to ngonmandɨ kɨ́ Jojepɨ uwə dɔ-é. Lokɨ 'gə-ną̰ dené kɨ̀ dingəm-tɨ al ɓəy ya rəmə, Mari ndan ngon kɨ̀ tɔ́gɨ lə Ndil kɨ́ aa njay.
19 Jojepɨ kɨ́ to njènungɨ-é lé, to dow kɨ́ njururu, adɨ ndigɨ kadɨ n'pa ta kin kɨ ndaa-tɨ n'ulə-né rɔsɔl dɔ-é-tɨ al. Beɓa ɛ̰ ɔjɨ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ kdɔ mbatɨ-é kɨ̀ go ngə̰y.
20 Ngà lokɨ ɛ̰ isɨ gɨr ta-é kɨ gɨr ya ɓəy rəmə, malayka lə 'Ɓaɓe tɛ̰ɛ̰ kɔy mɛ̰ɛ̰ nɨ̰-tɨ idə-é panè: Jojepɨ, ngonka Dabidɨ, 'ɓəl al, 'taa Mari lé, kdɔtalə ngon kɨ́ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ kinlé to ngon kɨ́ ree kɨ̀ go rəbɨ lə Ndil kɨ́ aa njay.
21 †Ɛ̰ à kojɨ ngon kɨ́ dingəm ə 'a kində ri-é lə Jeju, kdɔ ɛ̰ ɓá à to dow kɨ́ à kajɨ dow-je liə mɛ̰ɛ̰ majal-je-tɨ lə-dé.
22 Né-je kin lay ra-né bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ 'Ɓaɓe adɨ njèpata kɨ́ ta-é-tɨ pa kete lé né-é ra né.
23 'Ɓaɓe adɨ njèpata kɨ́ ta-é-tɨ panè:
Ngonmandɨ kɨ́ gə dingəm al ɓəy à ndan ngon!
À kojɨ ngon kɨ́ dingəm rəmə d'a kində ri-é lə «Emanuɛl», kɔr mɛ̰ɛ̰-é to «Lubə isɨ sə-ji.»‡
24 Lokɨ Jojepɨ ɨ̰ dɔ ɓi-tɨ lé, ra titɨ kɨ́ malayka lə 'Ɓaɓe idə-é-né lé, adɨ ɛ̰ taa Mari lé.
25 †Dɛ̰ 'gə-ną̰ dené kɨ̀ dingəm al ya sar Mari ojɨ-né ngon kɨ́ dingəm, adɨ Jojepɨ ində ri-é lə Jeju.

2

Ta lə njénégə-je kɨ́ dɔ kərwəɨ̰-je-tɨ kɨ̀ kojɨ Jeju
Luk 2:8-20

---

* **1:11 1:11** 'Ndó 2Ng 24:12-16 † **1:16 1:16** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **1:18 1:18** Luk 1:27
† **1:21 1:21** Luk 1:31 ‡ **1:23 1:23** Eja 7:14; 8:8,10 † **1:25 1:25** Luk 2:21

1 D'ojɨ Jeju Bɛtlekɛm, dɔnangɨ Jude-tɨ, ɓal-je-tɨ kɨ́ Erodɨ ɔ̰-né ɓe. Go kojɨ-é-tɨ lé,
njénégə-je kɨ́ dɔ kərwəḭ-je-tɨ d'ḭ lo kubə kàdɨ̀-tɨ 'ree Jorijalẹ̰m ə
2 'dəjɨ 'panè: «Ngar lə jipɨ-je kɨ́ d'ojɨ-é lé tò rá wa? J'oo kərwəḭ liə lo kubə kàdɨ̀-tɨ
ɓá j'ree kdɔ kɔsɨ dɔ-ji nangɨ nɔ̰̀-é-tɨ.»
3 Lokɨ ngar Erodɨ oo ta kin bè lé, mẹ̰ẹ̰-é gangɨ man rəm, ɓá dow-je kɨ́ Jorijalẹ̰m lay
ya mẹ̰ẹ̰-dé gangɨ man siə rəm tɔ.
4 Beɓa ẹ̰ ɓa njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je dəjɨ-dé se
lo kɨ́ rá ɓá d'a kojɨ Kristɨ* lé titɨ wa?
5 Dẹ̰ d'idə-é 'panè: «D'a kojɨ-é Bɛtlekɛm, dɔnangɨ Jude-tɨ, kdɔ ta kɨ́ njèpata kɨ́ ta
Lubə-tɨ pa ə́n:
6 "Sə̰i dow-je kɨ́ Bɛtlekɛm kɨ́ dɔnangɨ Jude-tɨ,
kadɨ 'gəi majɨ kɨ́ ɓe lə-si lé, to ngonɓe kɨ́ sẹ̰
bè ngay dan ɓebo-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ Jude-tɨ al.
Kdɔ ngar kɨ́ njèkul dow-je lə-m,
kɨ́ 'to Israyel-je à tẹ̰ẹ̰ dan-si-tɨ."†»
7 Beɓa Erodɨ ɓa njénégə-je kɨ́ dɔ kərwəḭ-je-tɨ gidɨ ngə̰y, dəjɨ-dé se dɔkaglo kɨ́ rá-tɨ
ya bangɨ ə́ kərwəḭ lé tẹ̰ẹ̰-né wa?
8 Ɓa go-tɨ, ulə-dé Bɛtlekɛm panè: «Ɔwi 'dəji ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ dɔ ngon-tɨ kinlé majɨ-majɨ
ooi. Lokɨ ingəi-é rəmə, reei idəi-mi kdɔ kadɨ mə̰ kàrè m'ɔw m'ɔsɨ dɔ-m nangɨ nɔ̰̀-é-tɨ
tɔ.»
9 Go ta-tɨ lə ngar lé, dẹ̰ d'ɔtɨ d'ɔw rəmə kərwəḭ kɨ́ d'oo-é lo kubə kàdɨ̀-tɨ nṵ lé, ɔr
nɔ̰̀-dé sar ree tẹ̰ẹ̰ dɔ lo-tɨ kɨ́ ngon kɨ́ bər tò-tɨ lé rəmə ə̰ nangɨ.
10 Lokɨ d'oo kərwəḭ ə̰ nangɨ lé, rɔ-dé nəl-dé n̰ə̰.
11 Beɓa d'ɔw mẹ̰ẹ̰ kəy-tɨ ə d'oo ngon kɨ́ bər lé kɨ̀ kɔ̰-é Mari, rəmə 'tɔsɨ məkəji-dé
nangɨ ə d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰̀ ngon kɨ́ bər-tɨ lé. Go-tɨ, dẹ̰ 'tẹ̰ẹ̰ ta mbu né-je lə-dé kɨ́
d'ində ngangəm ə d'adɨ-é kadkare-je: adɨ to lɔr-je, kɨ̀ dukan-je, kɨ̀ nɔ̰kagɨ-je kɨ́ ətɨ
majɨ-majɨ. 12 Go-tɨ, Lubə idə-dé mẹ̰ẹ̰ nḭ-tɨ kadɨ 'təl kɨ̀ rəbɨ kɨ́ dɔ Erodɨ-tɨ gogɨ al ngá.
Beɓa dẹ̰ 'təl d'ɔw ɓe lə-dé kɨ̀ rəbɨ kɨ́ rangɨ.

D'ə̰y kɨ̀ Jeju d'ɔw siə Ejiptɨ

13 Lokɨ njénégə-je kɨ́ dɔ kərwəḭ-je-tɨ d'ɔw ɓe lé, malayka lə 'Ɓaɓe káre ree mẹ̰ẹ̰
nḭ-tɨ idə Jojepɨ panè: «'Ḭ taá, 'un ngon kɨ́ bər kɨ̀ kɔ̰-é, ə 'ə̰y ɔw sə-dé Ejiptɨ. 'Isɨ nṵ sar
kadɨ mə̰ ya m'idə-i ɓá 'təl 'ree sə-dé gogɨ, kdɔ Erodɨ lé à sangɨ kadɨ n'tɔl ngon kin.»
14 Beɓa Jojepɨ ḭ taá ndɔɔ nɔ̰ɔ̰ ya, un ngon kɨ́ bər kɨ̀ kɔ̰-é ɔw sə-dé Ejiptɨ.
15 Ḕ isɨ Ejiptɨ nɔ̰ɔ̰ sar koy Erodɨ. Tò bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ 'Ɓaɓe adɨ njèpata kɨ́ ta-é-tɨ pa
kete lé, né-é ra né. 'Ɓaɓe panè:
«M'ɓa ngon-m kadɨ tẹ̰ẹ̰ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ kɔgɨ.»‡

Koy lə ngan-je kɨ́ bər kɨ́ ɓe-tɨ kɨ́ Bɛtlekɛm

16 Lokɨ Erodɨ oo kɨ́ njénégə-je kɨ́ dɔ kərwəḭ-je-tɨ kin d'ədɨ-é lé, wɔngɨ ra-é n̰ə̰ adɨ un
ndu kadɨ 'tɔl ngan-je kɨ́ bər kɨ́ dingəm ɓe-tɨ kɨ́ Bɛtlekɛm kɨ̀ lo-je kɨ́ gəə dɔ-é tin ya lay;
un kutɨ-é dɔ ngan-je kɨ́ ɓal joo-tɨ təl-né kɨ nangɨ; ɔjɨ-né dɔ gangɨ ndɔ-je-tɨ kɨ́ kərwəḭ
ndə̰y-né ɓá njénégə-je kɨ́ dɔ kərwəḭ-je-tɨ d'idə-é-né lé.
17 Beɓa ta kɨ́ Jeremi kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa lé né-é ra né. Ḕ panè:
18 «Sukùkú, kɨ̀ ndi nɔ̰-je,
kɨ̀ ɓaata-je ɓa gitɨ-gitɨ mẹ̰ẹ̰ ɓe-tɨ kɨ́ Ramə̰,
Rasəl nɔ̰ kdɔtalə ngan-é, ẹ̰ ndigɨ kadɨ dow gɔr-é al,
Kdɔtalə d'oy lay.»§

---

* **2:4 2:4** Kristɨ lé kɔr mẹ̰ẹ̰-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é. † **2:6 2:6** Mis 5:1 ‡ **2:15 2:15** Oje 11:1 § **2:18 2:18** Jer 31:15.

Təl Jojepɨ kɨ Najarɛtɨ gogɨ

19 Lokɨ Erodɨ oy lé, malayka lə 'Baɓe ree rɔ Jojepɨ-tɨ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ idə-é mɛ̨ɛ̨ nɩ̨-tɨ panè:
20 «'Ɩ̨ taá, 'un ngon kí bər kɩ̀ kɔ̨-é, ə 'təl 'ɔw sə-dé dɔnangɨ Israyel-tɨ gogɨ, kdɔ dow-je kí 'sangɨ tɔl ngon kí bər lé d'oy ngá.»
21 Beɓa Jojepɨ ɩ̨ taá, un ngon kí bər kɩ̀ kɔ̨-é, təl ɔw sə-dé dɔnangɨ Israyel-tɨ gogɨ.
22 Lokɨ Jojepɨ oo kadɨ Arkelawusɨ ɓá ɔ̨̀ ɓe dɔnangɨ Jude-tɨ tó bɔbɨ-é Erodɨ-tɨ lé, ɓəl kisɨ dɔnangɨ Jude-tɨ. Beɓa Lubə idə-é mɛ̨ɛ̨ nɩ̨-tɨ kadɨ ijə rɔ-é kɨ rangɨ ɔw isɨ dɔnangɨ Galile-tɨ yó.
23 †Ɛ̨ ɔw isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ kí ɓa-é Najarɛtɨ. Tò bè kdɔ kadɨ ta kí ndɔkɨ njépata-je kí ta Lubə-tɨ 'pa lé, né-é ra né. Ndɔkɨ 'panè: D'a ɓa-é dow kí Najarɛtɨ.

3

Ta ndó lə Jɑ̨ kí njèra dow-je batɛ̨m
Mar 1:2-8; Luk 3:1-20

1 'Bal-je kí rangɨ go-tɨ, Jɑ̨ kí njèra dow-je batɛ̨m ində lo tɛ̨ɛ̨ ə ilə mbɛ̨ diləlo-tɨ kí dɔnangɨ Jude-tɨ panè:
2 †«Iɲəi panjiyə-si-je kí majɨ al kɔgɨ, kdɔ kɔ̨ɓe kí dɔrɑ̨-tɨ* ree ngɔsi.» 3 Jɑ̨ lé ɓá to dow kí Ejay njèpata kí ta Lubə-tɨ pa ta liə kete panè:
«Ooi, ndi dow kí njèkilə mbɛ̨ diləlo-tɨ panè:
'Rai go rəbɨ lə 'Baɓe!
'Rai go ngan rəbɨ-je liə adi ɑ̨ njururu-njururu!»†
4 Jɑ̨ ɔɔ kubɨ kí 'ra kɩ̀ bəl jambal, dɔɔ ɓədɨ-é kɩ̀ ndaá dɔɔ ɓədɨ ə nékuso-é to 'bete-je, kɩ̀ tojɨ kí wale.‡
5 Dow-je kí Jorijalɛ̨m, kɩ̀ dow-je kí dɔnangɨ Jude-tɨ lay, kɩ̀ dow-je kí mɛ̨ɛ̨ ɓe-je-tɨ kí tò ngɔsi kàdì ba Jurdɛ̨-tɨ lay ya d'ɔw rɔ-é-tɨ
6 'pa ta rəsɨ dɔ majal-je-tɨ lə-dé d'adɨ-é ra-dé-né batɛ̨m kəm man ba Jurdɛ̨-tɨ.
7 †Lokɨ Jɑ̨ oo Parisi-je§, kɩ̀ Sadusi-je* ɲɑ̨-ɲɑ̨ 'ree rɔ-é-tɨ kdɔ kadɨ ra-dé batɛ̨m tɔ lé, ɛ̨ dəjɨ-dé panè: «Səi kí mɛ̨ɛ̨-si ndul titɨ-nɑ̨ kɩ̀ mɛ̨ɛ̨ li pii-je bè kan! Nɑ̨́ ɓá idə-si kadɨ ɑ̨yi wɔngɨ kí à ree lé wa?
8 Adi kullə ra-si tuwə kullə ra dow-je kí d'iɲə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ ɓane.
9 †Ooi nè a 'gɨri mɛ̨ɛ̨-si-tɨ painè 'toi nganka Abrakam. M'idə-si rəsɨ m'adɨ ooi, kdɔ ər-je kin ya kàrè Lubə asɨ təl-dé nganka Abrakam-tɨ kare.†
10 †D'ində kungə́ pèrèrè kàdì kagɨ-je-tɨ káre-káre lay ngá, adɨ kagɨ kí kandɨ-é majɨ al lé, d'a tugə-é dɔ njirə-é-tɨ kdɔ kilə-é dan pər-tɨ.
11 Mɑ̨, m'ra-si batɛ̨m mani, sɔbɨ-né dɔ panjiyə-si-je kí majɨ al kí 'tusi iɲəi kɔgɨ lé. Ngà ɛ̨ kí à ree go-m-tɨ lé, tógɨ-é itə-m ɲɑ̨, adɨ saba kí nja-é-tɨ ya kàrè m'tuwə kadɨ m'tɔr al. Ɛ̨ lé ɓá, à ra-si batɛ̨m lə Ndil kí aa njay rəm, batɛ̨m pər rəm.
12 Ə ɛ̨ ɔw kɩ̀ né tó-né liə ji-é-tɨ nɔ̨ɔ̨; à ra lo tó né liə ə à mbɔ̨ ko liə kungɨ damɑ̨, ngà tisə-é ɓá à kungɨ dan pər-tɨ kí à koy al sartagangɨ.»

---

† **2:23 2:23** Mar 1:24; Luk 2:39; Jɑ̨ 1:45 † **3:2 3:2** Mat 4:17; Mar 1:15 * **3:2 3:2** ***kɔ̨ɓe kí dɔrɑ̨-tɨ:*** «Kɔ̨ɓe kí dɔrɑ̨-tɨ» kɩ̀ «kɔ̨ɓe lə Lubə» lé to né kí káre-rè. Ngà Matiye lé ndàngɨ mbete kin sɔbɨ dɔ-né jipɨ-je lé ɓá ɛ̨ ndàngɨ-né panè «kɔ̨ɓe kí dɔrɑ̨-tɨ» kdɔ jipɨ-je lé 'ndigɨ ɓá ri Lubə kɨ nɔ̨ɔ̨ bè al. † **3:3 3:3** Eja 40:3 ‡ **3:4 3:4** 2Ng 1:8 † **3:7 3:7** Mat 12:34; 23:33 § **3:7 3:7** ***Parisi-je:*** Parisi-je 'to kutɨ dow-je madɨ kí dan jipɨ-je-tɨ kí njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kadɨ ngɑ̨ ɲɑ̨. * **3:7 3:7** ***Sadusi-je:*** Sadusi-je 'to kutɨ dow-je madɨ kí dan jipɨ-je-tɨ kí njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ tɔ. Dɛ̨ 'panè: Dow à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ al rəm, Malayka-je kàrè 'goto rəm tɔ. Ngà Parisi-je lé rəmə, 'panè: Dow à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ rəm, ɓá Malayka-je d'isɨ nɔ̨ɔ̨ rəm tɔ. † **3:9 3:9** Jɑ̨ 8:33 † **3:9 3:9** Jɑ̨ 8:33,37,39 † **3:10 3:10** Mat 7:19

Jạ̃ ra Jeju batẹ̃m
Mar 1:9-11; Luk 3:21-22; Jạ̃ 1:32-34
13 Jeju ị̃ Galile ɔw rɔ Jạ̃-tɨ ta ba Jurdẹ̃-tɨ kdɔ kadɨ ra-é batẹ̃m.
14 Ngà Jạ̃ ndigɨ mbatɨ adɨ idə-é panè: «Mạ̃ ɓá 'a ra-m batẹ̃m, rəmə i tá 'ree kadɨ m'ra-i batẹ̃m tɔ ɓəy wa!»
15 Jeju təl idə-é panè: «Kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, 'ndigɨ sə-m dɔ-tɨ kadɨ j'ra bè, kadɨ né kɨ́ njururu kɨ́ Lubə ndigɨ lé né-é ra-né né.» Beɓa Jạ̃ ndigɨ siə dɔ-tɨ ə ra-é batẹ̃m.
16 Lokɨ Jeju ra batẹ̃m ɓá tẹ̃ẹ̃ kəm man-tɨ bè ya rəmə ta dɔrạ̃ tẹ̃ẹ̃, adɨ oo Ndil Lubə, titɨ-nạ̃ kɨ̀ dəngɔdnda bè, ree isɨ dɔ-é-tɨ.
17 †Rəmə, ndi dow ɓa dɔrạ̃-tɨ panè: «Ẹ̃ kan to Ngon-m, m'ində-é dan kəm-m-tɨ, rɔ-m nəl-m dɔ-é-tɨ ṇạ̃.»‡

4

Sú nạ̃ Jeju
Mar 1:12-13; Luk 4:1-13
1 †Go-tɨ, Ndil Lubə ɔr Jeju ɔw siə dilə̀lo-tɨ kdɔ kadɨ Sú nạ̃-é.
2 Jeju ra ndɔ kɔrsɔ ya uso né al, adɨ ɓo ra-é.
3 Beɓa njènạ̃ dow-je lé ree rɔ-é-tɨ pa siə panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'un ndu adɨ ər-je kin 'təl mbà.»
4 Ngà Jeju idə-é panè: «'Ndàngɨ 'panè: “Dow à kisɨ kɨ̀ dɔ-é taá kɨ̀ takul nékuso ya par al, ngà kɨ̀ takul ta-je lay kɨ́ tẹ̃ẹ̃ ta Lubə-tɨ*.”»
5 Go-tɨ, Sú ɔw kɨ̀ Jeju ɓebo-tɨ kɨ́ aa njay, kɨ́ to ɓebo lə Lubə, adɨ-é ạ̃ taá sam kəy-tɨ lə Lubə
6 ɓá idə-é panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'kilə 'usɨ nangɨ. Kdɔ 'ndàngɨ 'panè:
“Lubə à kun ndu kadɨ malayka-je liə kdɔ ta lə-i.
Ə dẹ̃ d'a kində ji-dé kuwə-i-né taá, nè nja-i à kị̃ dar ər.”»†
7 Jeju təl idə-é panè: «'Ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ lé tɔ 'panè: “'A nạ̃ 'Ɓaɓe Lubə lə-i al.”»‡
8 Sú təl ɔw siə dɔ mbal-tɨ kɨ́ ngal lẹ̃ng-lẹ̃ng, tɔjɨ-é kọ̃ɓe-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kin lay, kɨ̀ riɓa-je kɨ́ dɔ-tɨ.
9 Ə idə-é panè: «Kinə 'tɔsɨ məkəjɨ-i nangɨ ə 'ɔsɨ dɔ-i nangɨ nọ̃-m-tɨ lé, m'a kadɨ-i né-je kin lay.»
10 Jeju təl idə-é panè: «Satạ̃, 'ɔtɨ rangɨ ta-m-tɨ! Kdɔ 'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè: “'Ɓaɓe Lubə lə-i ɓá 'a kɔsɨ dɔ-i nangɨ nọ̃-é-tɨ ə ẹ̃ ya kɨ̀ kár-é 'a pole-é§.”»
11 Beɓa Sú tusɨ Jeju iṇə-é. Malayka-je 'ree 'ra kɨ̀ Jeju.

Jeju ulə gin kulə liə dɔnangɨ Galile-tɨ
Mar 1:14-15; Luk 4:14-15
12 †D'ilə Jạ̃* dangay-tɨ, beɓa lokɨ Jeju oo ta-é lé, ẹ̃ ɔtɨ ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ.
13 †Rəmə iṇə ɓe kɨ́ Najarɛtɨ, ɔw isɨ Kapɛrnayim ta babo-tɨ kɨ́ Galile, kɨ́ to dɔnangɨ lə Jabulọ̃-je kɨ̀ Néptali-je.
14 Tò bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ Ejay njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa kete lé né-é ra né. Ẹ̃ panè:
15 «Dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ lə Jabulọ̃-je
Kɨ̀ dɔnangɨ-tɨ lə Néptali-je,
Kɨ̀ dow-je kɨ́ njèkisɨ ngɔsi ta babo-tɨ,

---

† **3:17 3:17** Mat 12:18; 17:5; Mar 1:11; Luk 9:35 ‡ **3:17 3:17** Pa 2:7; Eja 42:1 † **4:1 4:1** Əbr 2:18; 4:15 * **4:4 4:4** Det 8:3 † **4:6 4:6** Pa 91:11-12 ‡ **4:7 4:7** Det 6:16 § **4:10 4:10** Det 6:13; Luk 4:8. † **4:12 4:12** Mat 14:3; Mar 6:17; Luk 3:19,20 * **4:12 4:12** Jạ̃ kinlé to Jạ̃ kɨ́ njèra dow-je batẹ̃m, ɓɨ to Jạ̃ kɨ́ njèndó né lə Jeju kin al. † **4:13 4:13** Jạ̃ 2:12

Kɨ̀ gidɨ ba Jurdɛ̃-tɨ, dɔnangɨ Galile-tɨ kí 'to jipɨ-je al†;
16 Dow-je kí d'isɨ lo kí ndul-tɨ, d'oo londógɨ kí boy rəm!
Dɛ̃ kí ndil koy səbɨ dɔ-dé-tɨ kàrè lo ndógɨ dɔ-dé-tɨ rəm tɔ‡!»
17 †Dɔkaglo-é-tɨ kin ɓá Jeju ulə gin kilə mbɛ̃ ə idə dow-je panè: «Iɲəi panjiyə-si-je
kí majɨ al kɔgɨ, kdɔ kɔ̃ɓe kí dɔrą̃-tɨ ree ngɔsi!»

Jeju kɨ̀ mbɔw-je sɔ
Mar 1:16-20; Luk 5:1-11

18 Ndɔ káre bè, Jeju ɔw njiyə ta babo Galile-tɨ, rəmə oo ngankɔ̃-ną̃-je joo kí 'to
mbɔw-je d'ą̃ d'ilə burə baa: To Simɔ̃ kí 'ɓa-é Piyər dɛ̃ kɨ̀ ngonkɔ̃-é Andre.
19 Beɓa Jeju idə-dé panè: «'Reei uni go-m ə m'a təl-si njésangɨ dow-je-tɨ.»
20 Rəmə tajinatɨ nè ya 'tusɨ burə-je lé d'iɲə ə d'un go-é.
21 Lokɨ Jeju ɔtɨ ɔw kete əbɨ rəmə, oo ngankɔ̃-ną̃-je kí rangɨ joo ɓəy, adɨ to Jakɨ dɛ̃ kɨ̀
Ją̃ kí 'to ngan lə Jebede, d'isɨ mɛ̃ɛ̃ tò-tɨ kɨ̀ bɔbɨ-dé, d'isɨ 'rakɨ burə-je lə-dé. Jeju ɓa-dé rəmə
22 kalangɨ bè ya 'tusɨ bɔbɨ-dé kɨ̀ tò d'iɲə-é ə d'un go-é.

Jeju ndó né rəm, adɨ lapiya njémɔ̃y-je rəm
Mar 1:39; Luk 4:44; 6:17-18

23 †Jeju ɔw kɨ̀ go lo-je lay kí dɔnangɨ Galile-tɨ, ndó né dow-je mɛ̃ɛ̃ kəykəwną̃-je-tɨ lə
jipɨ-je, ilə mbɛ̃ Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ dɔ kɔ̃ɓe lə Lubə rəm, ɓá adɨ mɔ̃y-je kɨ̀ məti-je kí
gay-gay lay ɔr dɔ dow-je-tɨ rəm tɔ.
24 Ri Jeju ɓa ɔr lo kí dɔnangɨ Siri-tɨ njutɨ-njutɨ, adɨ dow-je d'ɔw kɨ̀ njémɔ̃y-je kí gay-
gay, kí rɔ-dé to-dé kɨ lo-é lo-é, kɨ̀ dow-je kí ndil-je kí majɨ al 'ra-dé, kɨ̀ dɛ̃ kí kɔ̃nɔ̃ ɔsɨ-dé,
kɨ̀ dɛ̃ kí rɔ-dé oy mburukɨ-je kɨ rɔ-é-tɨ adɨ adɨ-dé lapiya.
25 Kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go-é, adɨ to dow-je kí d'ị̃ dɔnangɨ Galile-tɨ-je,
kɨ̀ go dɔnangɨ kí ɓebo-je kí dɔgɨ tò-tɨ, kɨ̀ dow-je kí ɓebo Jorijalɛ̃m-tɨ-je, kɨ̀ dɛ̃ kí dɔnangɨ
Jude-tɨ, kɨ̀ dɛ̃ kí mɛ̃ɛ̃ ɓe-je-tɨ kí gidɨ ba Jurdɛ̃-tɨ.

Néndó kí Jeju ndó dow-je dɔ mbal-tɨ

5

Ta lə dow-je kí 'to njénékumą̃-je
Luk 6:20-26

1 Lokɨ Jeju oo kosɨ dow-je lé, ɛ̃ al isɨ taá dɔ mbal-tɨ. Beɓa njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-tɨ.
2 Rəmə ulə gin ndó-dé né panè:
3 «Dow-je kí d'oo rɔ-dé kɨ né al takəm Lubə-tɨ ɓá 'to njénékumą̃-je!
Kdɔtalə kɔ̃ɓe kí dɔrą̃-tɨ tò kdɔ-dé.
4 Dow-je kí njéndingə ndoo ɓá 'to njénékumą̃-je!
Kdɔtalə Lubə à sɔl mɛ̃ɛ̃-dé!
5 Dow-je kí njésɔl dɔ-dé ɓá 'to njénékumą̃-je!
Kdɔtalə Lubə à kadɨ dɔnangɨ təl né dɔji-dé*!
6 Dow-je kí ɓo ra né kí njururu ra-dé kin ɓá 'to njénékumą̃-je!
Kdɔtalə Lubə à kadɨ-dé tógɨ!
7 Dow-je kí njékoo kəmtondoo lə madɨ-dé-je ɓa 'to njénékumą̃-je!
Kdɔtalə Lubə à koo kəmtondoo lə-dé tɔ!
8 Dow-je kí mɛ̃ɛ̃-dé aa njay ɓá 'to njénékumą̃-je!
Kdɔtalə d'a koo Lubə kɨ̀ kəm-dé!
9 Njékulə dow-je nojɨ natɨ ɓá 'to njénékumą̃-je!
Kdɔtalə d'a ɓa-dé ngan lə Lubə!

---

† **4:15 4:15** Eja 8:23 ‡ **4:16 4:16** Eja 9:1 † **4:17 4:17** Mat 3:2 † **4:23 4:23** Mat 9:35; Mar 1:39 * **5:5 5:5** Pa-je 37:11

10 †Dow-je kɨ́ d'isɨ d'ulə kəm-dé ndoo
kdɔ né ra-dé kɨ́ njururu ɓá 'to njénékumə̰-je!
Kdɔtalə kɔ̰ɓe kɨ́ dɔrə̰-tɨ tò kdɔ ta lə-dé!
11 †Sə̰i kɨ́ dow-je 'tajɨ-si, d'ulə kəm-si ndoo
'tə́tɨ ta-je kɨ́ majɨ al majɨ al ta-si-tɨ kdɔ ta lə-m ɓá 'toi njénékumə̰-je!
12 †'Rai rɔnəl ə 'tiləi kole!
Kdɔtalə nékugə dɔji kɨ́ boy n̰ə̰ ya tò ngəbɨ-si dɔrə̰-tɨ nɔ̰ɔ̰.
Njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kete nɔ̰̀-si-tɨ kàrè
dow-je d'ulə kəm-dé ndoo bè ya tɔ!»

Njèkun go Kristɨ to katɨ kɨ̀ londógɨ lə dɔnangɨ
Mar 9:50; Luk 14:34-35

13 †«Sə̰i ɓá 'toi katɨ lə dɔnangɨ. Ngà kinə mbinə̰ katɨ ɔr kɔgɨ lé, dow à ra ban ɓá à təl dɔ̰ gogɨ ɓəy wa? Majɨ-é goto ngá. Təl né kɨ́ tuwə kungɨ kɔgɨ gidɨ lo-tɨ kadɨ dow-je 'njiyə dɔ-tɨ ya par ngá.
14 †«Sə̰i ɓá 'toi londógɨ lə dɔnangɨ. Beɓa ɓebo kɨ́ tò dɔ mbal-tɨ taá lé, à kasɨ ɓɔyɔ rɔ-é al.
15 †Dow à kində pər lampɨ-tɨ kdɔ jəbɨ ngó dɔ-tɨ al. Ngà à nə̰ə̰ kagnə̰ə̰ lampɨ-tɨ taá kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lay ya d'oo-né lo. 16 †Bè ya tɔ, adi dow-je lay ya d'oo londógɨ lə-si mɛ̰ɛ̰ né ra-tɨ kɨ́ majɨ. Lokɨ d'oo-né ra-si kɨ́ majɨ rəmə, d'a kɔsɨ gajɨ Bɔbɨ-si Lubə kɨ́ isɨ dɔrə̰-tɨ.»

Néndó lə Jeju sɔbɨ dɔ ndukun lə Moiyijɨ
Luk 16:17; 12:58,59; 16:18

17 Ooi nè a painè, m'ree kdɔ bujuru ndukun-je lə Moiyijɨ kɨ̀ néndó lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ. Mə̰ lé, m'ree kdɔ 'bujuru kɔgɨ al, ngà m'ree kdɔ kadɨ ta-je lə-dé lé né-é ra né ngá.
18 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kə̰ ya dɔrə̰ kɨ̀ dɔnangɨ d'ə̰ lo kə̰-dé-tɨ ɓəy kinlé, tó ndukun lə Lubə à tò lo tò-é-tɨ rəm, ndajɨ mbete kɨ́ káre-rè ya kàrè dow à bujuru mɛ̰ɛ̰ mbete ndukun-tɨ kɔgɨ al sar ya kadɨ né-je lay kinlé ra-né né.
19 Dow kɨ́ al dɔ ngon ndukun káre dan ndukun-je-tɨ lə Lubə rəm, ndó dow-je adɨ d'al dɔ-é siə tɔ lé, dowbé à to dow kɨ́ sɛ̰ bè kɔ̰ɓe-tɨ kɨ́ dɔrə̰-tɨ. Ngà dow kɨ́ təl rɔ-é go ndukun-je-tɨ rəm, ɓá ndó dow-je adɨ 'təl rɔ-dé go-tɨ siə tɔ lé, à to dow kɨ́ boy kɔ̰ɓe-tɨ kɨ́ dɔrə̰-tɨ.
20 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ: «Kinə né ra kɨ́ njururu lə-si itə 'lə njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je al rəmə, a kandi kɔ̰ɓe-tɨ kɨ́ dɔrə̰-tɨ ndə̰ bè al.»

Néndó kɨ́ dɔ wɔngɨ-tɨ

21 Sə̰i 'gəi kɨ́ d'idə dɛ̰ kɨ́ kete lé 'panè: «'A tɔl dow al; dow kɨ́ tɔl dow lé, d'a kɔw siə nɔ̰̀ njégangta-je-tɨ.»
22 Ngà mə̰ rəmə, m'idə-si m'panè: Dow kɨ́ adɨ wɔngɨ ra-é dɔ ngonkɔ̰-é-tɨ lé, d'a kɔw siə lo gangta-tɨ. Ngà dow kɨ́ tajɨ ngonkɔ̰-é panè n'to dow kɨ́ kɔgɨ kare lé, asɨ kadɨ d'ɔw kɨ̀ dowbé lo gangɨ ta-tɨ kɨ́ boy, ngà dow kɨ́ ɓa ngonkɔ̰-é mbə́ dow rəmə, à tokɨ kilə dowbé dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ tɔ.
23 Lokɨ 'ɔw kdɔ kadɨ né Lubə logugɨ né-tɨ, ɓá kinə mɛ̰ɛ̰-i ole dɔ ta-tɨ kɨ́ ngonkɔ̰-i ɔw-né sə-i lé,
24 'inə̰ kadkare lə-i lé logugɨ né-tɨ nɔ̰ɔ̰ ya ə 'ɔw 'ulə nojɨ natɨ siə kete ɓəy taá kadɨ 'təl 'ree 'adɨ kadkare lə-i Lubə.

---

† **5:10 5:10** 1Pi 3:14 † **5:11 5:11** 1Pi 4:14 † **5:12 5:12** Knj 7:52 † **5:13 5:13** Mar 9:50; Luk 14:34,35 † **5:14 5:14** Jə̰ 8:12; 9:5 † **5:15 5:15** Mar 4:21; Luk 8:16; 11:33 † **5:16 5:16** 1Pi 2:12 † **5:18 5:18** Luk 16:17

25 Lokɨ 'isɨ 'ɔw lo gangta-tɨ kɨ̀ njèta lə-i lé, 'ulə nojɨ natɨ siə kalangɨ dɔ rəbɨ-tɨ, nè
kinə ɔw tɛ̨ɛ̨ sə-i nɔ̨̀ njègangta-tɨ lé, njègangta à kilə-i ji asgar-tɨ kadɨ-é ilə-i dangay-tɨ.
26 'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; 'a kugə ngər-ngər, sisi ya kàrè à nə̨̀y al ɓá 'a tɛ̨ɛ̨ dangay-tɨ
ɓəy.

Néndó kɨ́ dɔ sangɨ-nə̨ kɨ́ lo kaya-tɨ

27 Sə̨i 'gəi kɨ́ d'idə dɛ̨ kɨ́ kete lé 'panè: «'A ra kaya al.»
28 Ngà mə̨ rəmə, m'idə-si m'panè: «Dow kɨ́ oo dené sar adɨ ɓo-é ra-é mɛ̨ɛ̨-é-tɨ lé, to
kaya ya dowbé ra kɨ̀ dené-é ngá tin.»
29 †Kinə kəm-i kɨ́ kɔ̀l ɔw sə-i adɨ 'ra majal lé, 'ɔr-é 'ilə-é kɔgɨ ngərəngɨ nu̧ bè, kdɔ
ngon rɔ-i káre-rè ə́ tujɨ kdɔ kadɨ rɔ-i kɨ́ lay ɔw-né dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ kin al ə
tò sotɨ.
30 †Ngà kinə jikɔl-i ɓá ra-i adɨ 'ra majal lé, 'gangɨ-é ilə-é kɔgɨ ngərəngɨ nu̧ bè, kdɔ
ngon rɔ-i kɨ́ káre-rè ə́ tujɨ kdɔ kadɨ rɔ-i kɨ́ lay ɔw-né dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ kin al
ə tò sotɨ.

Ta kɨ́ dɔ gángɨ-nə̨-tɨ lə dené kɨ̀ dingəm
Mat 19:9; Mar 10:4-5,10-12

31 †Sə̨i 'gəi kɨ́ d'idə dɛ̨ kɨ́ kete lé ɓəy 'panè: «Dow kɨ́ tubə ne-é rəmə kadɨ ra mbete
tubə lé adɨ-é ɓane†.»
32 †Ngà mə̨ rəmə, m'a kidə-si rəsɨ; kinə dow tubə ne-é kdɔ ta lə kaya kɨ́ dené ra
ɓane, ɓɨ kinə tubə-é kdɔ né kɨ́ rangɨ rəmə dowbé ya ilə ne-é kaya-tɨ. Ə dow kɨ́ njètaa
dené kɨ́ ngɔbɨ-é tubə-é lé, ɛ̨ ra kaya tɔ.

Ta kɨ́ dɔ kubɨ rɔ-tɨ

33 Sə̨i 'gəi kɨ́ d'idə dɛ̨ kɨ́ kete lé 'panè: «'A kubɨ rɔ-i al. Né kɨ́ un mindɨ-i dɔ-tɨ adɨ
'Ɓaɓe lé, 'a ra né-é ya ɓane‡.»
34 †Ngà mə̨ lé, m'ɔw kɨ̀ kidə-si kadɨ ubi rɔ-si al kɨ́ kubɨ al ya bè. 'A kubɨ rɔ-i kɨ̀ dɔrə̨
al, kdɔ dɔrə̨ to kalikɔ̨ɓe lə Lubə.
35 'A kubɨ rɔ-i kɨ̀ dɔnangɨ al, kdɔ dɔnangɨ to lo kungɨ nja Lubə, 'a kubɨ rɔ-i kɨ̀
Jorijalɛ̨m al rəm, kdɔ Jorijalɛ̨m to ɓebo lə ngar kɨ́ boy nə̨̃.
36 'A kubɨ rɔ-i kɨ̀ dɔ-i al, kdɔ bəl dɔ-i káre ya kàrè 'a kasɨ 'təl-é kɨ́ ndaa-tɨ əse kɨ́
ndul-tɨ al.
37 Kinə ta lə-si to: «Oiyo» rəmə ə̨i dɔ «oiyo-tɨ», ə kinə ta lə-si to: «Á̧-à̧» rəmə ə̨i dɔ
«á̧-à̧-tɨ.» Ta kɨ́ rangɨ kɨ́ ree go-tɨ to ta lə Njèmɛ̨ɛ̨ndul ngá.

Ta kɨ́ dɔ dalba-tɨ
Luk 6:29-30

38 Sə̨i 'gəi kɨ́ d'idə dɛ̨ kɨ́ kete lé 'panè: «Kinə dow tɔɔ kəm madɨ-é rəmə, d'a tɔɔ 'liə
tɔ, kinə dow tətɨ ngangɨ madɨ-é rəmə d'a tətɨ 'liə tɔ§.»
39 Ngà mə̨ rəmə, m'idə-si m'panè: Ijəi rɔ njèmɛ̨ɛ̨ndul al. Kinə dow ində mbɔ́-i kɨ́
kɔ̀l rəmə, 'təl kɨ́ gəl adɨ-é ində ɓəy.
40 Kinə dow ndigɨ kɔw sə-i lo gangta-tɨ kdɔ taa kubɨ kɨ́ kàdɨ̀-i-tɨ rəmə adɨ-é kubɨ kul
lə-i dɔ-tɨ.
41 Kinə dow uwə-i kɨ́ lə njètɔgɨ-tɨ kdɔ kadɨ 'njiyə kulə buy dɔgɨ lé, ɔw siə kulə buy
kɔrjoo.
42 Dow dəjɨ-i né ə adɨ rəm, ɓá dow ndigɨ tunə̨-i né kàrè ɔgɨ-é al rəm tɔ.

Ta dɔ ndigɨ njéba-je-tɨ
Luk 6:27,32,35-36

---

† **5:29 5:29** Mat 18:9; Mar 9:47 † **5:30 5:30** Mat 18:8; Mar 9:43 † **5:31 5:31** Mat 19:7; Mar 10:4 † **5:31 5:31** Det 24:1 † **5:32 5:32** Mat 19:9; Mar 10:11,12; Luk 16:18; 1Kɔ 7:10,11 ‡ **5:33 5:33** Mbl 19:12; Kni 30:2 † **5:34 5:34 a** Jak 5:12; **b** Mat 23:22 § **5:38 5:38** Tɛt 21:24; Mbl 24:20; Det 19:21

43 Sə̨i 'gəi kɨ́ d'idə dę̨ kɨ́ kete lé 'panè: «'A ndigɨ ngonkɔ̨-i, ngà njèba lə-i ɓá 'a kɔsɨ-é
kɨ̀ ta.»*
44 Ngà mą̨ rəmə, m'idə-si m'panè: 'Ndigi njéba-je lə-si, 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ dow-je
kɨ́ njékulə kəm-si ndoo.
45 Beɓa sə̨i a toi-né ngan lə Bɔbɨ-si kɨ́ taá dɔrą̨-tɨ. Kdɔ Bɔbɨ-si lé, adɨ kàdì liə ubə
dɔ njémę̨ę̨ndul-je-tɨ rəm, dɔ njémę̨ę̨majɨ-je-tɨ rəm, ę̨ adɨ ndi ədɨ dɔ njéra né-je-tɨ kɨ́
njururu rəm, dɔ njéra né-je-tɨ kɨ́ njururu al rəm tɔ.
46 Kdɔ kinə dow-je kɨ́ 'ndigɨ-si ɓá sə̨i 'ndigi-dé tɔ lé, nékugə dɔji ri ɓá a kingəi-tɨ
wa? Njétaalambo-je kàrè 'ra bè tɔ al wa?
47 Kinə ngankɔ̨-si-je ya par ɓá sə̨i 'rai-dé lapiya lé, ri ɓá tò gay rɔ-si-tɨ kɨ̀ dow-je kɨ́
rangɨ wa? Dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al kàrè 'ra bè tɔ al wa?
48 Ən ə́ adi kullə ra-si majɨ ɔr njutɨ titɨ kɨ́ kullə ra Bɔbɨ-si kɨ́ dɔrą̨-tɨ majɨ ɔr-né njutɨ
kin bè tɔ†.

6

Ta lə ra majɨ kɨ̀ njéndoo-je

1 †«Ooi bè, majɨ kɨ́ 'rai lé, 'rai kdɔ kadɨ dow-je d'oo-si-né al; bè al rəmə a nali
nédɔji-si rɔ Bɔbɨ-si-tɨ kɨ́ njèkisɨ dɔrą̨-tɨ.
2 Kinə 'adɨ né njèndoo lé, 'ində gəngɨ dɔ-tɨ titɨ kɨ̀ njékədkəm dow-je d'isɨ 'ra-né mę̨ę̨
kəykəwną̨-tɨ lə jipɨ-je, kɨ̀ kagɨ rəbɨ-je kdɔ kadɨ dow-je 'pitɨ-dé-né kin al. Ooi majɨ, m'a
kidə-si rəsɨ; dowbé-je kinlé d'ingə né dɔji-dé ngá.
3 Ngà i rəmə, lokɨ 'adɨ né njèndoo lé, kadɨ jigəl-i gə né kɨ́ jikɔl-i adɨ kinlé al.
4 Bè kdɔ kadɨ né kɨ́ 'adɨ kinlé tò kɨ̀ go ngə̨y, rəmə Bɔbɨ-i kɨ́ oo né-je kɨ́ tò kɨ̀ go ngə̨y
lé, à kugə dɔji-i.»

Néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ pa ta kɨ̀ Lubə

5 †«Lokɨ isi 'pai ta kɨ̀ Lubə lé, 'rai taną̨ kɨ́ njékədkəm dow-je d'isɨ 'ra né kin bè al.
Dę̨ 'ndigɨ ką̨ taá ɓá pa ta kɨ̀ Lubə mę̨ę̨ kəykəwną̨-je-tɨ lə-ji jə̨i jipɨ-je, kɨ̀ kàdì rəbɨ-je
rəm tɔ, kdɔ kadɨ dow-je d'oo-dé. Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dę̨ d'ingə né dɔji-dé ngá.
6 Ngà i rəmə, lokɨ 'ndigɨ pa ta kɨ̀ Lubə lé, 'andɨ kəy, 'utɨ takəy ta-i-tɨ ɓá 'pa ta kɨ̀
Bɔbɨ-i, rəmə Bɔbɨ-i kɨ́ njèkoo né-je kɨ́ lo ɓɔyɔrɔ-tɨ, à kugə dɔji-i.
7 «Lokɨ isi 'pai ta kɨ̀ Lubə lé, 'pai ta-je n̨ą̨-n̨ą̨ titɨ-ną̨ kɨ́ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al d'isɨ
'ra-né kin bè al. Dę̨ 'gɨr 'panè ta kɨ́ 'pa n̨ą̨-n̨ą̨ kin ɓá Lubə à koo-né dɔ ndi-dé wa!
8 Ngà sə̨i rəmə 'ndaji kəm-dé al, kdɔ Lubə kɨ́ Bɔbɨ-si gə né kɨ́ mę̨ę̨-si ndigɨ kete ɓəy
ɓá kadɨ sə̨i 'dəji-é ɓəy.
9 Ooi, kəm rəbɨ kɨ́ a pai-né ta kɨ̀ Lubə ə́n:
"Bɔbɨ-ji kɨ́ 'isɨ taá dɔrą̨-tɨ! Kadɨ dow-je 'gə kɨ́ 'aa njay;
10 Kadɨ kɔ̨ɓe lə-i ree;
Kadɨ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè 'ra né kɨ́ mę̨ę̨-i ndigɨ
Titɨ kɨ́ dę̨ kɨ́ dɔrą̨-tɨ d'isɨ 'ra-né bè tɔ.
11 'Adɨ-ji nékuso kɨ́ asɨ ta-ji mę̨ę̨ ndɔ-tɨ kɨ́ ɓone.
12 'Iną̨ə go majal-je lə-ji kɔgɨ,
Titɨ kɨ́ ję̨ kàrè j'iną̨ə-né go majal-je kɨ́ dow-je d'isɨ 'ra sə-ji kin bè tɔ.
13 'Iną̨ə-ji adɨ j'usɨ mę̨ę̨ nénąə-tɨ al;
Ngà 'ɔr ji kɔgɨ ji Njèmę̨ę̨ndul-tɨ.
Kdɔ kɔ̨ɓe, kɨ̀ tɔ́gɨ, kɨ̀ riɓa to kɨ́ lə-i ya sartagangɨ. Amę̨n!"
14 †«Kinə iną̨ə̨i go majal-je kɨ́ dow-je 'ra sə-si kɔgɨ lé, Bɔbɨ-si kɨ́ isɨ dɔrą̨-tɨ à kiną̨ə go
kɔgɨ kadɨ-si tɔ.

---

* **5:43 5:43** Mbl 19:18 † **5:48 5:48** Mbl 19:2; Det 18:13 † **6:1 6:1** Mat 23:5 † **6:5 6:5** Luk 18:10-14 † **6:14 6:14** Mar 11:25,26

15 Ngà kinə iɲəi go kɔgɨ adi dow-je al lé, Bɔbɨ-si à kiɲə go majal-je lə-si kɔgɨ kadɨ-si al ya tɔ.»

Kɔgɨ rɔ nékuso kɨ̀ man kąy kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə

16 «Lokɨ ɔgi rɔ-si nékuso kɨ̀ man kąy kadɨ 'pai ta kɨ̀ Lubə lé, adi kəm-si ra ndoo titɨ-nąˈ kɨ́ njékədkəm dow-je d'isɨ 'ra-né kin bè al. Dę d'ulə kəm-dé natɨ wur-wur kadɨ dow-je d'oo kɨ́ n'ɔgi rɔ-dé nékuso kɨ̀ man kąy kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə. Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dę d'ingə nékugə dɔji-dé ngá.

17 Ngà i rəmə lokɨ 'ndigɨ kɔgɨ rɔ-i nékuso kɨ̀ man kąy kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə lé, 'togɨ takəm-i sukɨ-sukɨ, ə 'ndəm ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ dɔ-i-tɨ,

18 kdɔ kadɨ dow-je 'gə kɨ́ 'ɔgɨ rɔ-i nékuso kɨ̀ man kąy kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə al, ngà kadɨ Bɔbɨ-i kɨ́ isɨ lo ɓɔyɔrɔ-tɨ ya kɨ̀ kár-é oo, rəmə Bɔbɨ-i kɨ́ oo né kɨ́ lo ɓɔyɔrɔ-tɨ lé à kugə dɔji-i.

Nékingə kɨ́ dɔrą-tɨ
Luk 12:33-34

19 †«'Mbɔ̨i né-je lə-si indəi ngangəm dɔnangɨ-tɨ nè al, kdɔ ɲɔ̨ à kɔ̨ rəm, à nɔ̨ rəm, ɓá njéɓogɨ-je kàrè d'a tətɨ takəy kdɔ kɔy rəm tɔ.

20 Ngà 'mbɔ̨i né-je lə-si indəi ngangəm dɔrą-tɨ taá, kdɔ to lo kɨ́ né kɨ́ titɨ à nɔ̨ al rəm, ɲɔ̨ à kɔ̨ al rəm, ɓá njéɓogɨ-je d'a tətɨ takəy kdɔ kɔy al rəm tɔ.

21 Kdɔ lo kɨ́ né lə-i kɨ́ ində ngangəm tò-tɨ lé, lo-é ya mę̨ę̨-i à tò dɔ-tɨ gə́rə́rə́ tɔ.»

Londógɨ lə dajɨ rɔ dow
Luk 11:34-36

22 Kəm-i lé, to lampɨ lə rɔ-i. Kinə kəm-i tò majɨ lé, to ndəgɨ rɔ-i lay ɓá isɨ dan lo kɨ́ ndógɨ-tɨ.

23 Ngà kinə kəm-i tò majɨ al lé, ndəgɨ rɔ-i lay ya tò dan lo kɨ́ ndul-tɨ tɔ; kinə kəm-i kɨ́ to londógɨ lə rɔ-i təl to lo kɨ́ ndul lé, londul kinlé à təl to lo kɨ́ ndul ndɨ̨-ndɨ̨.

Lubə əse là
Luk 16:13

24 Dow kɨ́ à kasɨ ra ɓə lə ngar-je joo ya goto. Kdɔtalə à kɔsɨ ta ę kɨ́ káre ə à ndigɨ ę kɨ́ káre, al kàrè, à nam kɨ̀ ę kɨ́ káre ə nədɨ ę kɨ́ káre. Adɨ a kasi kori Lubə kɨ̀ là natɨ joo kdɔ ra kullə kadɨ-dé al.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kində mę̨ę̨ dɔ Lubə-tɨ
Luk 12:22-32

25 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ panè: Adi mę̨ę̨-si ą kə́kə́kə́ adɨ 'painè: «Ri ɓá j'a kuso əse ri ɓá j'a kąy kdɔ kisɨ-né əse j'a kingə kubɨ rá ɓá j'a kɔɔ wa» al. Kdɔ kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə dow majɨ ɲą itə nékuso rəm, ɓá dajɨ rɔ dow majɨ ɲą itə kubɨ-je rəm tɔ ya al wa?

26 Ooi, yəl-je kɨ́ 'nar taá kin; dę 'dubɨ ko al rəm, d'ijə ko d'ungɨ damą al rəm, ya ngà Bɔbɨ-si kɨ́ dɔrą-tɨ ya isɨ ul-dé! Ngà sə̨i lé, gatɨ-si itə gatɨ yəl-je kin sąy ya al wa?

27 Nąˈ dan-si-tɨ ɓá à kasɨ kilə ndɔ-é dɔ madɨ-é-tɨ sę kɨ̀ takul mę̨ę̨ ką kə́kə́kə́ liə wa?

28 Ə̨ kdɔ ri ɓá adi mę̨ę̨-si ą kə́kə́kə́ kdɔ kubɨ-je wa? Uni kəm-si ooi-né putɨ wale-je kɨ́ wale kin! Dę 'ra kullə madɨ al rəm, d'ojɨ kubɨ al rəm,

29 ya ngà m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ Salomɔ̨ kɨ́ to njènékingə kɨ́ ɲą kin ya kàrè, ɔɔ kubɨ-je kɨ́ ndóle asɨ kɨ̀ putɨ wale-je kin nja káre al.

30 Sə̨i dow-je kɨ́ kadmę̨ę̨ lə-si to kɨ́ ndę bè kan! Wale-je kɨ́ d'ą mę̨ę̨ ndɔr-je-tɨ ɓone ya ə bore pər à kɔ̨-dé kin kàrè Lubə adɨ 'mɔ̨ne kɨ̀ putɨ-dé mbu̱u̱ rəm, ngà sə̨i kɨ́ ban ɓá ę à kadɨ-si kubɨ al wa?

31 Adi mę̨ę̨-si ą kə́kə́kə́ adɨ 'painè: «Ri ɓá j'a kuso wa? Ri ɓá j'a kąy wa? J'a kingə kubɨ rá ɓá j'a kulə wa?» al.

---

† **6:19 6:19** Jak 5:2,3

32 Kdɔ né-je lay kinlé, gin dow-je lay kɨ́ rangɨ kin ɓá d'adɨ rɔ-dé kɔ̰̃ 'sangɨ par-par;
ngà sə̰i rəmə, Bɔbɨ-si kɨ́ isɨ dɔrə̰̃-tɨ gə majɨ kɨ́ né-je kinlé ɔwi ndoo-é.
33 'Sangi kɔ̰̃ɓe lə Lubə̀ kɩ̀ né ra kɨ́ njururu liə ya kete, rəmə ndəgɨ né-je lay kinlé,
Lubə̀ à kadɨ-si dɔ-tɨ.
34 Adi mẹ̰̃ẹ̰̃-si ə̰̃ kə́kə́kə́ dɔ ndɔ kɨ́ bore-tɨ al, kdɔ ndɔ kɨ́ bore ɔw kɩ̀ mẹ̰̃ẹ̰̃ kə̰̃ kə́kə́kə́
liə tɔ. Ndɔ-je lay ya d'ɔw kɩ̀ né to rɔ kɨ́ sɔbɨ dɔ-dé dɔ-dé.

7

Ta lə gangta dɔ-nə̰̃-tɨ
Luk 6:37-42

1 'Gangi ta dɔ dow-tɨ al, nè d'a gangta dɔ-si-tɨ.
2 †Kdɔ kəm rəbɨ kɨ́ sə̰i 'gangi-né ta dɔ dow-tɨ kinlé, ẹ̰ ya d'a gangɨ-né ta dɔ-si-tɨ tɔ; ə
né kɨ́ 'mbɔji-né né adi dow kinlé, ẹ̰ ya d'a təl mbɔjɨ-né né kadɨ-si tɔ.
3 Ban ɓá i oo wale kɨ́ tò kəm ngonkɔ̰̃-i-tɨ rəmə, kagɨ kɨ́ boy kɨ́ tò kəm-i-tɨ kin ɓá i oo
al wa?
4 Ban ɓá 'a kidə ngonkɔ̰̃-i panè: «Adɨ m'ɔr wale kɨ́ tò kəm-i-tɨ» kin kɔgɨ ə i rəmə,
'oo kagɨ kɨ́ tò kəm-i-tɨ kin al wa?
5 I njèkədkəm dow-je kan! 'Ɔr kagɨ kɨ́ boy kɨ́ tò kəm-i-tɨ ya pa ɓəy ɓá 'a koo wale
kɨ́ tò kəm ngonkɔ̰̃-i-tɨ kdɔ kɔr kadɨ-é.
6 Adi né kɨ́ aa njay bisɨ-je al, nè d'a təl kɨ́ dɔ-si-tɨ kdɔ tɔ̰̃-si. 'Tiləi mədkɔsɨ kɨ́ gatɨ-é
ñ̰ə̰̃ nɔ̰̃ kɔsɔngɨ-je-tɨ al, nè d'a mbəjrə nja-dé-tɨ nangɨ.

Ta kɨ́ dɔ dəjɨ né Lubə-tɨ
Luk 11:9-13

7 'Dəji ə d'a kadɨ-si, 'sangi ə a kingəi, indəi tarəbɨ ə d'a tẹ̰̃ẹ̰̃ kadɨ-si.
8 Kdɔ dow kɨ́ dəjɨ ya ə d'adɨ-é, dow kɨ́ sangɨ ə ingə, dow kɨ́ ində tarəbɨ ə 'tẹ̰̃ẹ̰̃ d'adɨ-é.
9 Nə̰̃ dan-si-tɨ ɓá ngon-é dəjɨ-é mbə̀ rəmə à kadɨ-é ər wa?
10 Əse lokɨ dəjɨ-é kanjɨ rəmə à kadɨ-é li wa?
11 Ə sə̰i kɨ́ 'toi njémẹ̰̃ẹ̰̃ndul-je kàrè, 'gəi kadɨ né-je kɨ́ majɨ-majɨ ngan-si-je rəm, ngà
Bɔbɨ-si kɨ́ dɔrə̰̃-tɨ kɨ́ ban ɓá à kadɨ né-je kɨ́ majɨ dow-je kɨ́ 'dəjɨ-é lé al wa?
12 †Né lay kɨ́ 'ndigi kadɨ dow-je 'ra d'adɨ-si lé, gə̰̃-é ya 'rai adi-dé tɔ. Ẹ̰̃ kin ɓá to né
kɨ́ ndukun lə Moiyijɨ, kɩ̀ mbete-je lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ 'ndigɨ.

Ta lə tarəbɨ kɨ́ tò mbɔyɔyɔ bè
Luk 13:23-24

13 Andi kɩ̀ tarəbɨ kɨ́ tò mbɔyɔyɔ bè. Ooi, tarəbɨ kɨ́ tatɨ pəl-pəl to rəbɨ kɨ́ lo kun-é ɔ̰̃
al, ẹ̰ ɓá to rəbɨ kɨ́ ɔw kɩ̀ dow-je lo tujɨ-tɨ, rəbɨ-é kinlé dow-je ñ̰ə̰̃ ya d'un.
14 Rəmə tarəbɨ kɨ́ tò mbɔyɔyɔ kɨ́ to rəbɨ kɨ́ lo kun-é ngə̰̃ lé, to rəbɨ kɨ́ ɔw kɨ lo
kiskəm-tɨ, rəbɨ-é kinlé dow-je ñ̰ə̰̃ ya d'ingə al.

Njékədta-je kɨ́ njéɓa rɔ-dé njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ
Luk 6:43-44

15 «Ooi go rɔ-si majɨ rɔ njékədta-je-tɨ kɨ́ njéɓa rɔ-dé njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ, kdɔtalə
d'un ndaá batɨ dɔn-né rɔ-dé ɓá 'ree-né rɔ-si-tɨ, ngà mẹ̰̃ẹ̰̃-dé-tɨ rəmə 'to jagɨm-je kɨ́
njétɔɔ ko dow-je.
16 Sə̰i a gəi-dé kɩ̀ takul kullə ra-dé. Dow à tɔr kandɨ nduu dɔ kun pàràrà-tɨ al rəm,
ɓá dow à kijə kandɨ kote dɔ ngə̰̃-tɨ al rəm tɔ.
17 Kagɨ kɨ́ rá-rá ya kɨ́ majɨ lé, kandɨ-é à majɨ, ə ẹ̰ kɨ́ majɨ al lé, kandɨ-é à majɨ al ya
tɔ.
18 Ə kagɨ kɨ́ majɨ lé kandɨ-é à majɨ al al, ɓá kagɨ kɨ́ majɨ al kàrè kandɨ-é à majɨ ndə̰̃
al rəm tɔ.

† **7:2 7:2** Mar 4:24 † **7:12 7:12** Luk 6:31

19 †Kagɨ kɨ́ rá-rá kɨ́ kandɨ-é majɨ al lé, d'a gangɨ-é kilə-é pərəə.
20 †Adɨ njékədta-je kɨ́ njéɓa rɔ-dé njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lé a gəi-dé kɨ̀ takul kullə ra-dé.»

Njéndó né-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ
Luk 13:25-27
21 Dow-je kɨ́ 'ɓa-m: «'Ɓaɓe, 'Ɓaɓe» kin ɓá d'a kɔw lay kɔ̰ɓe-tɨ kɨ́ dɔrą̰-tɨ al, ngà dow kɨ́ ra né kɨ́ mɛ̰ɛ̰ Bɔbɨ-m kɨ́ dɔrą̰-tɨ ndigɨ ya par ɓá à kɔw.
22 Ndɔ gangta-tɨ lé, dow-je ną̰ ya d'a pa sə-m panè: «'Ɓaɓe, 'Ɓaɓe! Jɛ̰ kɨ́ ndɔkɨ j'ilə mbɛ̰ kɨ̀ ri-i, j'tubə ndil-je kɨ́ majɨ al kɨ̀ ri-i, j'ra nékɔjɨ-je ną̰-ną̰ kɨ̀ ri-i lé ya wa?»
23 Beɓa m'a kidə-dé rəsɨ panè: «M'gə-si nja káre al, ɔwi ngərəngɨ nṵ bè, sə̰i njéra né-je kɨ́ majɨ al majɨ al.»*

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ təl rɔ go ta-tɨ
Luk 6:47-49
24 «Ooi, ną̰́-ną̰́ kɨ́ oo ta lə-m ə təl rɔ-é go-tɨ lé, à titɨ-ną̰ kɨ̀ njèkəmkaa kɨ́ ində kəy liə jam dɔ́di-tɨ bè.
25 Beɓa lokɨ ndi ədɨ, man taa lo lay, yə́lbo ulə dɔ kəy-tɨ lé ya kàrè, kəy-é tɔɔ al, kdɔtalə d'ində gin-é jam dɔ́di-tɨ.
26 Ngà ną̰́-ną̰́ kɨ́ oo ta lə-m ɓá təl rɔ-é go-tɨ al lé, à titɨ-ną̰ kɨ̀ mbə́ dow kɨ́ ində kəy liə dɔ nangra-tɨ bè.
27 Lokɨ ndi ədɨ, man taa lo lay, yə́l ulə dɔ kəy-tɨ lé, kəy-é tə́tɨ nangɨ rúm-rúm.»

Tɔ́gɨ néndó lə Jeju
28 †Lokɨ Jeju tɔl ta ta-je liə lé, néndó liə ɔr ndil dow-je ną̰.
29 Kdɔ ɛ̰ ndó né dow-je kəm dow kɨ́ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ ɓɨ ndɔ̰́ né tana̰ kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je al.

Nékɔjɨ-je kɨ́ gay-gay kɨ́ Jeju ra

8

Jeju adɨ lapiya njèbanjɨ
Mar 1:40-45; Luk 5:12-14
1 Lokɨ Jeju ɨ̰ kɨ dɔ mbal-tɨ isɨ risɨ nangɨ lé, kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya d'un go-é lo-é-tɨ nɔ̰ɔ̰.
2 Beɓa njèbanjɨ káre tɛ̰ɛ̰ ree rɔ Jeju-tɨ, səbɨ takəm-é nangɨ nɔ̰-é-tɨ ɓá idə-é panè: «'Ɓaɓe, kinə 'ndigɨ lé, 'a kadɨ banjɨ lə-m kin ur kadɨ m'aa njay.»
3 Jeju ulə ji-é ɔdɨ-né rɔ-é ɓá panè: «M'ndigɨ dɔ-tɨ sə-i. Kadɨ banjɨ lə-i ur!» Rəmə tajinatɨ nè ya banjɨ liə ur adɨ-é aa njay tɔ.
4 Go-tɨ, Jeju idə-é panè: «'Idə ta-é dow kɨ́ rangɨ al, 'ɔw 'ɔjɨ rɔ-i njègugné lə Lubə, ə 'adɨ kadkare Lubə kɨ́ go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ. Bè kdɔ kadɨ dow-je lay 'gə kɨ́ banjɨ kɨ́ rɔ-i-tɨ lé ur ngá*.»

Jeju adɨ lapiya ngonnjèkullə lə njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu
Luk 7:1-10; Ja̰ 4:46-54
5 Lokɨ Jeju isɨ andɨ kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ɓe-tɨ kɨ́ Kapɛrnayim rəmə, dow káre bè kɨ́ to njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu ree rɔ-é-tɨ, nɔ̰ kɨ dɔ-é-tɨ panè:
6 «'Ɓaɓe, ngonnjèkullə lə-m káre tò mɔ̰y kəy nɔ̰ɔ̰, nja-é oy ta kutɨ-é-tɨ, adɨ ingə kɔ̰ ną̰.»
7 Ɓa Jeju idə-é panè: «M'a kɔw ə m'a kadɨ-é lapiya.»

---

† **7:19 7:19** Mat 3:10; Luk 3:9 † **7:20 7:20** Mat 12:33 * **7:23 7:23** Pa 6:9 † **7:28 7:28** Mar 1:22; Luk 4:32
* **8:4 8:4** Mbl 14:2-32

8 Ngà njèkun dɔ asgar-je lé idə-é panè: «'Ɓaɓe, mą̃ lé m'tuwə kadɨ 'ree mę̃ę̃ kəy-tɨ
lə-m al; ə́n ə́ 'pa ta káre ya par ə ngonnjèkullə lə-m à kingə lapiya.
9 M'pa bè kdɔ, mą̃ kɨ̀ dɔ-m m'isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə dow-je kɨ́ dɔ-m-tɨ rəm, m'ɔw kɨ̀ asgar-je
gin tɔ́gɨ-tɨ lə-m rəm. Adɨ kinə m'idə ę̃ kɨ́ káre m'panè: "'Ɔw!" ə ɔtɨ ɔw! Ə kinə m'idə
ę̃ kɨ́ rangɨ m'panè: "'Ree!" ə ɔtɨ ree! Ə kinə m'idə ngonnjèkullə lə-m m'panè: "'Ra
né kin!" ə ɔtɨ ra né-é lé.»
10 Lokɨ Jeju oo ta-je kɨ́ tę̃ę̃ ta-é-tɨ kin bè rəmə pitɨ-é, ə idə dę̃ kɨ́ d'ą̃ siə panè: «Ooi
majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dɔnangɨ Israyel-tɨ ya kàrè m'ingə ko kadmę̃ę̃ kɨ́ taną̃ bè kin nja
káre al ɓəy.
11 †Ooi, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ kosɨ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al d'a kı̃ kɨ lo kubə kàdì-tɨ, kɨ̀ lo
kur kàdì-tɨ kdɔ ree kisɨ ta nékuso-tɨ kɨ̀ Abrakam, kɨ̀ Isakɨ kɨ̀ Jakobɨ kɔ̃ɓe-tɨ kɨ́ dɔrą̃-tɨ.
12 †Ngà ngan njéɓe-je kɨ́ 'to jipɨ-je lé d'a kungɨ-dé ndaa-tɨ lo-tɨ kɨ́ ndul ndı̃-ndı̃ kɨ́ to
lo kɨ́ dow-je d'a nɔ̃-tɨ rəm, d'a kuso ngangɨ-dé titɨ məgəgə-məgəgə rəm tɔ.»
13 Beɓa Jeju təl idə njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu kinlé panè: «'Ɔw, ngonnjèkullə lə-i
lé, à kingə lapiya titɨ kɨ́ tę̃ę̃-né ta-i-tɨ kɨ́ go kadmę̃ę̃-tɨ lə-i.» Tajinatɨ nè ya ngonnjèkullə
lé ingə lapiya tɔ.

Jeju adɨ lapiya njémɔ̃y-je n̄ą̃
Mar 1:29-34; Luk 4:38-41

14 Go-tɨ, Jeju ɔw mę̃ę̃ kəy-tɨ lə Piyər rəmə, oo məm Piyər kɨ́ dené tò nangɨ, 'ningə́
ində-é adɨ rɔ-é tungə pil-pil.
15 Ɓa Jeju ɔdɨ rɔ ji-é rəmə, 'ningə́ lé in̄ə-é. Go-tɨ, ę̃ ı̃ taá oo go-dé kɨ̀ nékuso.
16 Lokɨ kàdì ur lé, 'ree kɨ̀ dow-je n̄ą̃ kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra-dé rɔ Jeju-tɨ. Adɨ Jeju
tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ-dé-tɨ kɔgɨ kɨ̀ ta kɨ́ ta-é-tɨ, ɓá adɨ lapiya njémɔ̃y-je lay tɔ.
17 Tò bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ Ejay kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa kete lé, né-é ra né. Ejay panè:
«Ę̃ ɔy mətɨ-je lə-ji kɨ̀ mɔ̃y-je lə-ji dɔ-é-tɨ†.»

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kun go Jeju
Luk 9:57-62

18 Ndɔ káre bè lokɨ Jeju oo kosɨ dow-je n̄ą̃ 'gəə dɔ-é rəmə, ę̃ un ndu adɨ njéndó né-je
liə kadɨ 'gangɨ babo d'ɔw turə.
19 Ngá ɓá dow káre bè kɨ́ njèndó dow-je ndukun lə Lubə ree rɔ Jeju-tɨ idə-é panè:
«Njèndó dow-je né, m'a kun go-i lo lay kɨ́ 'a kɔw-tɨ.»
20 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Tal-je d'ɔw kɨ̀ ɓe tò-dé nɔ̃ɔ̃, ɓá yəl-je kɨ́ 'nar taá kin kàrè d'ɔw
kɨ̀ kəy tò-dé tɔ. Ngà Ngon lə dow‡ lé, lo kɨ́ kadɨ ulə dɔ-é-tɨ ya kàrè goto.»
21 Dow káre dan njéndó né-je-tɨ liə idə-é panè: «'Ɓaɓe, 'adɨ-m tarəbɨ adɨ m'ɔw
m'dubɨ bɔbɨ-m mɔkɨ tá.»
22 Ngà Jeju təl idə-é panè: «'Iı̃nə dę̃ kɨ́ d'oy 'adɨ 'dubɨ dow-je lə-dé kɨ́ d'oy, ə 'ree un
go-m.»

Jeju ndángɨ yə́lbo
Mar 4:35-41; Luk 8:22-25

23 Jeju al mę̃ę̃ tò-tɨ, ə njéndó né-je liə d'al go-é-tɨ.
24 Rəmə, tajinatɨ nè ya yə́lbo tę̃ę̃ sə-dé busɨ, ulə mbı̃ı̃-mbı̃ı̃ dɔ babo-tɨ adɨ pungum
man ɔw kɨ̀ tò yó-je kɨ nè-je adɨ tò ɔw kɨ̀ nduy sə-dé. Ya rəmə Jeju tò tò ɓi.
25 Ngà ɓá njéndó né-je liə 'ngəsɨ rɔ-é-tɨ, 'ndəl-é kɨ̀ nɔ̃ ta-dé 'panè: «'Ɓaɓe, 'ajɨ-ji, nè
ko-ji à tɔɔ!»
26 Jeju pa sə-dé panè: «Sə̃i dow-je kɨ́ kadmę̃ę̃ lə-si to kɨ́ ndę̃ bè kan! 'Ɓəli n̄ą̃ bè kdɔ
ri wa!» Rəmə ę̃ ı̃ taá ndángɨ yə́l, kɨ̀ babo lé, adɨ lo təl tò ndingɨ.

---

† **8:11 8:11** Luk 13:29 † **8:12 8:12** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 † **8:17 8:17** Eja 53:4 ‡ **8:20 8:20** Ta kɨ́ Jeju panè *«Ngon lə dow»* kinlé ę̃ pa sɔbɨ-né dɔ-é ę̃ ya ɓɨ pa sɔbɨ-né dow kɨ́ rangɨ al.

27 Né kɨ́ ra-né kinlé, ɔr ndil-dé adɨ 'pa-nạ̃ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Dow kanlé to dow kɨ́
ban ya ɓá yə́l-je kɨ̀ babo-je kàrè 'təl rɔ-dé go ta-tɨ liə bè wa§?»

Jeju kɨ̀ dingəm-je joo kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra-dé
Mar 5:1-20; Luk 8:26-39

28 Lokɨ Jeju ree tẹ̃ẹ̃ gidɨ babo-tɨ, dɔnangɨ-tɨ lə dow-je kɨ́ Gadara lé, dingəm-je joo kɨ́
ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra-dé, 'tẹ̃ẹ̃ kɨ dɔ ɓadɨ-je-tɨ 'tilə kəm-é. Dingəm-je kinlé 'ra né majɨ
al ṇạ̃, adɨ dow-je 'ɓəl lo kun rəbɨ kɨ́ rɔ-dé-tɨ.
29 Dẹ̃ 'tur kəə 'panè: «Ngon lə Lubə, 'ge ri rɔ-ji-tɨ wa? 'Ree kdɔ kadɨ adɨ-ji kɔ̃̀ kete
nɔ̃̀ kaglo kɔ̃̀-tɨ lé wa?»
30 Kosɨ kɔsɔngɨ-je ṇạ̃ ya d'ạ̃ d'uso né kàdì lo-tɨ kɨ́ tò ngərəngɨ sə-dé.
31 Beɓa ndil-je kɨ́ majɨ al lé, 'ra ndoo ta Jeju-tɨ 'panè: «Kinə 'tubə-ji rəmə, 'adɨ j'ɔw
mẹ̃ẹ̃ kɔsɔngɨ-je-tɨ kin.»
32 Jeju 'ndigɨ sə-dé adɨ panè: «Ɔwi.» Rəmə dẹ̃ 'tẹ̃ẹ̃ d'ɔw 'tur mẹ̃ẹ̃ kɔsɔngɨ-je-tɨ lé,
adɨ kosɨ kɔsɔngɨ-je lé 'təti-nạ̃ yipɨ kàdì mbal-tɨ taá, 'tusɨ baa d'oy lay.
33 Njéngəm kɔsɔngɨ-je lé, d'ạ̃y d'ɔw mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ, d'ɔr poy né kɨ́ ra-né rəm, né kɨ́ tẹ̃ẹ̃
dɔ dingəm-je-tɨ kɨ́ joo kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra-dé kin lay d'adɨ dow-je d'oo.
34 Beɓa dow-je lay kɨ́ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ 'tẹ̃ẹ̃ 'tilə kəm Jeju. Lokɨ d'oo-é rəmə 'ra ndoo
ta-é-tɨ kadɨ iṇə̃ dɔnangɨ lə-dé ə ɔw rangɨ.

9

Jeju adɨ lapiya njèrɔkoy mburukɨ
Mar 2:1-12; Luk 5:17-26

1 Jeju al mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ, ində babo gangɨ, ɔw ɓe kojɨ-é-tɨ.
2 Dow-je madɨ d'un dow kɨ́ njèrɔkoy mburukɨ mẹ̃ẹ̃ tuwə-tɨ 'ree siə rɔ-é-tɨ. Lokɨ
Jeju oo kadmẹ̃ẹ̃ lə-dé bè rəmə, idə njèrɔkoy mburukɨ lé panè: «Ngon-m, 'ore mẹ̃ẹ̃-i,
majal-je lə-i tokɨ kiṇə̃ go-é kɔgɨ!»
3 Lokɨ njéndó dow-je ndukun-je kɨ́ madɨ-je d'oo ta kin bè rəmə, 'pa ta mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ
'panè: «Dow kanlé pa ta kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ!»
4 Jeju gə ta kɨ́ mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ gɔw adɨ dəjɨ-dé panè: «Kdɔ ri ɓá ɔwi kɨ̀ tagɨr-je kɨ́ majɨ al
bè kin mẹ̃ẹ̃-si-tɨ wa?»
5 Dan ta-je-tɨ kɨ́ joo kinlé, ẹ̃ kɨ́ rá ɓá tò ɓəl ṇạ̃ wa? Kidə dow panè: «Majal-je lə-i
tokɨ kiṇə̃ go-é kɔgɨ» ɓá tò ɓəl ṇạ̃ əse kidə-é panè: «'Ị̃ taá 'njiyə» ɓá tò ɓəl ṇạ̃ wa?
6 Majɨ! M'a kɔjɨ-si kadɨ 'gəi kɨ́ Ngon lə dow lé, ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔnangɨ-tɨ nè kdɔ kiṇə̃-né
go majal-je lə dow-je kɔgɨ. Beɓa Jeju təl idə njèrɔkoy mburukɨ lé panè: «'Ị̃ taá, 'un
tuwə lə-i, ə 'ɔw ɓee lə-i!»
7 Beɓa dingəm lé ị̃ taá, ɔw ɓee liə.
8 Né kinlé, kosɨ dow-je d'oo bè rəmə ɔr ndil-dé ṇạ̃, adɨ d'ɔsɨ gajɨ Lubə kɨ́ njèkadɨ
dow-je tɔ́gɨ kɨ́ tanạ̃ bè kin.

Ɓa kɨ́ Jeju ɓa Matiye
Mar 2:13-17; Luk 5:27-32

9 Lokɨ Jeju ị̃ lo-é-tɨ kin ɔw kɨ kete lé, oo dingəm kɨ́ ri-é lə Matiye, isɨ lo taa lambo-je-tɨ
rəmə idə-é panè: «'Un go-m!» Ə Matiye ị̃ taá un go-é.
10 †Go-tɨ, Jeju isɨ ta nékuso-tɨ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Matiye. Rəmə njétaalambo-je* ṇạ̃ kɨ̀
njéramajal-je ṇạ̃ 'ree d'isɨ ta nékuso-tɨ natɨ kɨ̀ Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə.

§ **8:27 8:27** Pa 65:8; 89:10 † **9:10 9:10** Luk 15:1,2 * **9:10 9:10** Jipɨ-je 'ge ta lə njétaalambo-je al kdɔ dẹ̃ kɨ́ nạ̃́-je 'taa lambo lé al dɔ ẹ̃ kɨ́ ngar ində dɔ dow-je-tɨ kadɨ d'ugə (Luk 3:12,13; 19:8), rəm kdɔ dow-je kɨ́ d'ɔ̃̀ ɓe dɔ-dé-tɨ lé kàrè 'to mba-je. Lambo to né kɨ́ njékɔ̃ɓe-je 'taa kdɔ ra-né kullə dɔ ɓe-tɨ. Ngà ẹ̃ kɨ́ njétaa-é-je 'taa dɔ madɨ-é-tɨ kɨ̀ ndangɨ kare ɓá to tó-é al.

11 Lokɨ Parisi-je d'oo Jeju isɨ uso né natɨ kɨ̀ dow-je kinlé rəmə, 'dəjɨ njéndó né-je liə 'panè: «Kdɔ ri ɓá njèndó-si né isɨ uso né kɨ̀ njétaalambo-je, kɨ̀ njéramajal-je kin wa?»
12 Jeju oo ndi-dé, adɨ idə-dé panè: «Dow-je kɨ́ rɔ-dé tò kɨ̀ lapiya kare lé d'ɔw ndoo dɔktur al, ngà njémɔ̨̃y-je ɓá d'ɔw ndoo-é.
13 †Kdɔtalə njéramajal-je ɓá m'ree kdɔ sangɨ nja-dé, ɓɨ m'ree kdɔ njéra né kɨ́ njururu-je kin al. Ɔwi 'sangi kadɨ 'gəi mɛ̨̃ɛ̨̃ ta kɨ́ Lubə pa panè: "Mą̃ Lubə lé, koo kəmtondoo ɓá m'ndigɨ, ɓɨ məsɨ dą̃-je kɨ́ kadɨ-m kin al."»†

Ta kɨ́ dɔ kɔgɨ rɔ nékuso kɨ̀ man kąy
Mar 2:18-22; Luk 5:33-39

14 Njéndó né-je lə Ją̃ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨̃m 'ree d'ingə Jeju 'dəjɨ-é 'panè: «Kdɔ ri ɓá jɛ̨̃ kɨ̀ Parisi-je j'isɨ j'ɔgɨ rɔ-ji nékuso kɨ̀ man kąy kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə, ngà njéndó né-je lə-i 'ra al wa?»
15 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Dow-je kɨ́ 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ kɨ́ lo taaną̃-tɨ lé, d'a ndingə ndoo kaglo-tɨ kɨ́ njètaa dené sigɨ isɨ-né sə-dé natɨ wa? Ndɔ-je ɔw ree nɔ̨̃ɔ̨̃ lé, d'a kun njètaa dené sigɨ lé ta-dé-tɨ kɔgɨ ngá ɓá d'a kɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man kąy ɓəy.
16 «Dow à kun takubɨ kɨ́ sigɨ kdɔ kilə-né kəm ndisɨ kubɨ al, kdɔ takubɨ kɨ́ sigɨ lé, à kuwə dɔgangɨ ndisɨ kubɨ lé wuktu kɔr, ə à ra kadɨ kəm kubɨ kɨ́ mbutɨ lé tò wororo ta madɨ-é-tɨ ya ɓəy.
17 Bè ya tɔ, dow à tur yibɨ nduu kɨ́ sigɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ mbundaá-je-tɨ kɨ́ low al tɔ, kdɔ lokɨ yibɨ nduu à kɨ̨̃ lé, à kində mbundaá lé kadɨ riyə́; ə yibɨ nduu à kungɨ kɔgɨ rəm, ɓá mbundaá lé kàrè à təl né kɨ́ tujɨ kɔgɨ rəm tɔ. Beɓa kinə yibɨ nduu to kɨ́ sigɨ rəmə, kadɨ mbundaá kàrè to kɨ́ sigɨ ya tɔ ɓane. Bè rəmə, mbundaá à riyə́ al rəm, yibɨ nduu kàrè à kungɨ kɔgɨ al rəm tɔ.»

Tɔsɨ ndəl lə ngon lə Jayrusɨ
kɨ̀ ta lə dené kɨ́ məsɨ ra-é ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo
Mar 5:21-43; Luk 8:40-56

18 Lokɨ Jeju isɨ pa sə-dé ta-je kin bè ya ɓəy rəmə, 'boy káre kɨ́ dɔ kəykəwną̃-tɨ lə jipɨ-je, ree səbɨ takəm-é nangɨ nɔ̨̃-é-tɨ ɓá idə-é panè: «Ngon-m kɨ́ dené oy tajinatɨ nè ɓəy nɔ̨̃ɔ̨̃, 'ree 'ində ji-i dɔ-é-tɨ ə à təl kisɨ kɨ̀ dɔ-é taá kadɨ-m.»
19 Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə d'ɨ̨̃ d'ɔw siə natɨ.
20 Dené kɨ́ məsɨ ree rɔ-é-tɨ ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo tɛ̨̃ɛ̨̃ gidɨ Jeju-tɨ, ulə ji-é ɔdɨ-né takubɨ liə.
21 Kdɔtalə gɨr mɛ̨̃ɛ̨̃-é-tɨ panè: «Kinə takubɨ liə ya ɓá lé m'ɔdɨ rɔ kàrè rɔ-m à kingə lapiya.»
22 Jeju ilə rətɨ oo-é, ə idə-é panè: «Ngon-m kɨ́ dené, 'ore mɛ̨̃ɛ̨̃-i, kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə-i adɨ-i lapiya.» Rəmə tajinatɨ nè ya dené lé ingə lapiya.
23 Lokɨ Jeju ɔw tɛ̨̃ɛ̨̃ kəy lə 'boy kɨ́ dɔ kəykəwną̃-tɨ lə jipɨ-je kinlé rəmə, oo njékąy nal-je, kɨ̀ kosɨ dow-je kɨ́ 'singə sokro dɔ-ną̃-tɨ, ɓá idə-dé panè:
24 «Ɔri rɔ-si gogɨ, ngon kɨ́ dené lé oy al, ngà tò ɓi kɨ tò.» Rəmə dow-je 'sɔkɨ Jeju.
25 Lokɨ dow-je 'tɛ̨̃ɛ̨̃ ndaa-tɨ lé, Jeju andɨ kəy, uwə ji ngon kɨ́ dené lé adɨ-é ɨ̨̃ taá.
26 Beɓa poy-é ɔr lo kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ lay.

Jeju kɨ̀ njékəmtɔ-je joo

27 Lokɨ Jeju ɨ̨̃ lo-é-tɨ kin isɨ ɔw kɨ kete rəmə, njékəmtɔ-je joo d'un go-é, ə 'tur kəə boy-boy 'panè: «Ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-ji.»
28 Jeju ɔw tɛ̨̃ɛ̨̃ kəy rəmə, njékəmtɔ-je kɨ́ joo kinlé d'ɔw rɔ-é-tɨ ə ɛ̨̃ dəjɨ-dé panè: «Ooi kɨ́ m'asɨ ra né kɨ́ są̃i 'dəji-mi lé wa?» Dɛ̨̃ d'ilə-é-tɨ 'panè: «Oiyo, 'Baɓe, j'oo kɨ́ i asɨ.»

† **9:13 9:13** Mat 12:7 † **9:13 9:13** Oje 6:6

29 Beɓa, Jeju ɔdɨ rɔ kəm-dé ɓá idə-dé panè: «Kadɨ Lubə ra sə-si kɨ go kadmɛ̨ɛ̨-tɨ
lə-si!»
30 Rəmə tajinatɨ nè ya kəm-dé oo lo. Ngà go-tɨ, Jeju ndəjɨ-dé panè: «Adi dow gə al.»
31 Ngà lokɨ d'ɔtɨ d'ɔw lé, dɛ̨ 'pa ta lə Jeju adɨ sane kɨ̀ go dɔnangɨ kɨ́ nɔ̨̃ɔ̨̃ lay.

Ta lə Jeju kɨ̀ dingəm kɨ́ pa ta al

32 Lokɨ njékəmtɔ-je 'tɛ̨ɛ̨ d'ɔw lé, dow-je 'ree kɨ̀ dingəm káre kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é,
adɨ pa ta al, rɔ Jeju-tɨ.
33 Jeju tubə ndil kɨ́ majɨ al lé ya rəmə, dingəm lé pa ta. Né kinlé ɔr ndil kosɨ dow-je
ɲą̃, adɨ 'panè: «Kay! J'oo né kɨ́ taną̃ bè kin dɔnangɨ Israyel-tɨ nja káre al ɓəy!»
34 †Ngà Parisi-je rəmə 'panè: «To tɔ́gɨ lə 'boy lə ndil-je kɨ́ majɨ al ɓá ɛ̨ isɨ tubə-né
ndil-je kɨ́ majɨ al!»

Ta-je kɨ́ Jeju pa adɨ njékɔwkulə-je liə

Jeju oo kəmtondoo lə dow-je

35 †Jeju ɔw kɨ̀ nganɓe-je, kɨ̀ ɓebo-je, ndó né dow-je mɛ̨ɛ̨ kəykəwną̃-je-tɨ lə jipɨ-je rəm,
ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̨̃ɓe lə Lubə rəm, ɓá adɨ mɔ̨̃y-je kɨ̀ mətɨ-je kɨ́ gay-gay
lay ɔr dɔ dow-je-tɨ rəm tɔ.
36 †Lokɨ ɛ̨ oo kosɨ dow-je lé bè rəmə, ta ɔ̨̃ mɛ̨ɛ̨-é kdɔ ta lə-dé, kdɔ kɔ ra-dé, tɔ́gɨ-dé
goto, adɨ taną̃ kɨ̀ batɨ-je kɨ́ njèkul-dé goto bè.
37 †Beɓa ɛ̨ idə njéndó né-je liə panè: «Ko kɨ́ tò kijə ɲą̃, ngà njékijə-é-je ɓá 'ɲą̃ al.
38 Ə̃n ə́ 'pai ta kɨ̀ 'ɓa njèko kɨ́ tò kijə lé, kadɨ ulə kɨ̀ njérakullə-je titɨ.»

10

Jeju ɓa njéndó né-je kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo
Mar 3:13-19; Luk 6:13-16

1 Jeju ɓa njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo rɔ-é-tɨ ə adɨ-dé tɔ́gɨ kadɨ 'tubə-né ndil-je
kɨ́ majɨ al rəm, ɓá kadɨ d'adɨ mɔ̨̃y-je kɨ̀ mətɨ-je kɨ́ gay-gay lay ɔr-né dɔ dow-je-tɨ rəm
tɔ.
2 Ri njékɔwkulə-je kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé ə́n: Ɛ̨̃ kɨ́ dɔsą̃y to Simɔ̨̃ kɨ́ 'ɓa-é Piyər dɛ̨ kɨ̀
ngonkɔ̨̃-é Andre, Jakɨ kɨ̀ ngonkɔ̨̃-é Ją̃ kɨ́ 'to ngan lə Jebede.
3 Pilipɨ kɨ̀ Batlemi, Tomasɨ kɨ̀ Matiye kɨ́ njètaalambo, kɨ̀ Tade, kɨ̀ Jakɨ kɨ́ ngon lə Alpe.
4 Simɔ̨̃ kɨ́ to dow kɨ́ ta ɓe liə to-é, kɨ̀ Judasɨ Iskariyotɨ kɨ́ njèkun dɔ Jeju.

Njékɔwkulə-je lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo
Mar 6:7-11; Luk 9:1-6

5 Jeju ulə njékɔwkulə-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo kɨ̀ ndu-je kin panè: «Dow-je kɨ́ 'to
jipɨ-je al lé, ɔwi rɔ-dé-tɨ al, ɓá ɔwi mɛ̨ɛ̨ ɓebo-je-tɨ kɨ́ Samari al rəm.
6 Ɔwi rɔ gin kojɨ-tɨ lə Israyel kɨ́ d'ɔw taną̃ kɨ̀ batɨ-je kɨ́ ndəm bè kin táà.
7 Lokɨ isi ɔwi rəmə, iləi mbɛ̨ taá-taá 'painè: “Kɔ̨̃ɓe kɨ́ dɔrą̃-tɨ tò ngɔsi!”
8 Ə adi lapiya njémɔ̨̃y-je, adi dow-je kɨ́ d'oy 'tɔsɨ 'ndəl rəm, adi njébanjɨ-je d'ingə
lapiya rəm, ɓá 'tubəi ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-je-tɨ rəm tɔ. To né kɨ́ ingəi kare, ə́n ə́
adi dow-je kare ya tɔ.
9 Uni lɔr ji-si-tɨ al rəm, uni là ji-si-tɨ al rəm, uni sisi uləi posɨ-si-tɨ al rəm,
10 †uni mbu kɔw mba al rəm, ɔyi kubɨ joo-joo al rəm, ɔyi saba əse uni salangɨ al
rəm tɔ. Kdɔ to tó-é kadɨ njèrakullə ingə nékuso mɛ̨ɛ̨ kullə-tɨ kɨ́ isɨ ra.
11 Mɛ̨ɛ̨ ɓebo əse ngonɓe kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔwi-tɨ lé, 'dəji ta ooi se dow madɨ kɨ́ à kuwə-si
kɨ rɔ-é-tɨ isɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ wa? Rəmə dowbé ya isi rɔ-é-tɨ sar kadɨ ɨ̨i-né.
12 Lokɨ andi mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ rəmə, 'rai dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lapiya.

---

† **9:34 9:34** Mat 10:25; 12:24; Mar 3:22; Luk 11:15 † **9:35 9:35** Mat 4:23; Mar 1:39; Luk 4:44 † **9:36 9:36** Mar 6:34 † **9:37 9:37** Luk 10:2 † **10:10 10:10** 1Kɔ 9:14; 1Ti 5:18

13 Kinə d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ rəmə, kadɨ lapiya lə-si nǹ̨y sə-dé. Ngà kinə d'uwə-si kɨ
rɔ-dé-tɨ al tɔ rəmə, kadɨ lapiya lə-si təl kɨ rɔ-si-tɨ gogɨ.
14 †Lokɨ d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ al əse d'oo ta-je lə-si al rəmə, 'tę̰ę̰i mę̰ę̰ kəy-é-tɨ əse mę̰ę̰
ɓe-é-tɨ kinlé, ə 'gəki kodɨ kɨ́ nja-si-tɨ kɔgɨ*.
15 ††Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; ndɔ gangta-tɨ lé, ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ ɓebo-é-tɨ kinlé à
ngą̰ n̰ą̰ kitə ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ dɔnangɨ Sɔdɔm-tɨ kɨ̀ Gɔmɔr ɓəy†.»

Kɔ̰̀ kɨ́ à ree dɔ njéndó né-je-tɨ
Mar 13:9-13; Luk 21:12-19

16 †Yən, m'ulə-si titɨ-ną̰ kɨ̀ batɨ-je bè dan jagɨm-je-tɨ; ə́n ə́ indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ
titɨ li-je bè rəm, ɓá kadɨ 'sɔli lɔm-lɔm titɨ dəngɔdnda-je bè rəm tɔ.
17 †Ooi go rɔ-si rɔ dow-je-tɨ, kdɔ d'a kilə-si ji njégangta-je-tɨ rəm, d'a tində-si kɨ̀
ndəy marɔw mę̰ę̰ kəykəwną̰-je-tɨ lə jipɨ-je rəm,
18 d'a kɔw sə-si nɔ̰̀ gubərnər-je-tɨ kɨ̀ nɔ̰̀ ngar-je-tɨ kdɔ ta lə-m; beɓa dę̰ rəm, dow-je
kɨ́ 'to jipɨ-je al rəm d'a kingə-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-m ta-si-tɨ.
19 Lokɨ d'a kuwə-si kdɔ kɔw sə-si lo gangta-tɨ lé, adi mę̰ę̰-si ą̰ kə́kə́kə́ adɨ 'painè:
«Se ta ri ɓá j'a pa wa, əse j'a pa kɨ̀ gosɨ kɨ́ ban wa» al? Ta kɨ́ a pai lé à tokɨ kində
ta-si-tɨ dɔkàdɨ-é-tɨ kin ya.
20 Kdɔ to są̰i ɓá a pai ta lé al, ngà to Ndil Bɔbɨ-si ɓá à kində ta ta-si-tɨ kadɨ 'pai.
21 †Dow à kun dɔ ngonkɔ̰-é ya kadɨ 'tɔl-é, bɔbɨ ngon à kun dɔ ngon-é kadɨ 'tɔl-é;
ngan-je d'a kɔsɨ ta njékojɨ-dé-je rəm, d'a kun dɔ-dé kadɨ 'tɔl-dé rəm.
22 †Dow-je lay ya d'a kɔsɨ-si kɨ̀ ta kdɔ ta lə-m; ngà dow kɨ́ uwə rɔ-é ngą̰ sar tę̰ę̰
sɔ̰y-é-tɨ ə à kajɨ.
23 Lokɨ d'a kulə kəm-si ndoo mę̰ę̰ ɓebo-tɨ kɨ́ káre rəmə ą̰yi-ną̰ ɔwi mę̰ę̰ ɓebo-tɨ kɨ́
rangɨ. Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; a kuləi ta nja ɓebo-je kɨ́ Israyel-tɨ natɨ al ɓəy ya Ngon
lə dow à ree.
24 †«Njèndó né à kitə njèndó-é né al rəm, ɓá ngonnjèkullə à kitə 'ɓa-é al rəm tɔ.
25 †Njèndó né lé kinə titɨ-ną̰ kɨ̀ njèndó-é né ya rəmə asɨ; ɓá ngonnjèkullə kàrè kinə
titɨ-ną̰ kɨ̀ 'ɓa-é ya rəmə asɨ tɔ. Njèkəy ɓəy ə́ 'ɓa-é Beljebul kin ngà, dow-je kɨ́ mę̰ę̰
kəy-tɨ liə əjè tò ban ngà ə́n wa?

Ta lə ɓəl dow al
Mar 8:38; Luk 9:26; 12:2-9

26 †«'Bəli dow al, kdɔ né kɨ́ dow ɓɔyɔ kɨ́ gin-é à tę̰ę̰ al ya goto rəm, ɓá ta kɨ́ tò lo
ɓɔyɔ-é-tɨ kɨ́ dow à gə al kàrè goto rəm.
27 Ta kɨ́ m'idə-si ndɔɔ lé, 'pai kada rəsɨ. Ta kɨ́ dow-je 'pa mbi-si-tɨ n̰ɔ̰̀m-n̰ɔ̰̀m bè lé,
iləi-né mbę̰ dɔ kəy-tɨ taá.
28 Dow-je kɨ́ d'a tɔl dajɨ rɔ-si, ngà d'a kasɨ tɔl ndil-si al lé, 'ɓəli-dé al; ngà ę̰ kɨ́ asɨ tujɨ
ndil-si kɨ̀ dajɨ rɔ-si natɨ dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ kin ɓá kadɨ 'ɓəli-é‡.
29 'Tɨ̰̀i-je lé, 'ndogɨ-dé joo kɨ̀ silə káre káre ya al wa? Lé bè ya kàrè, kinə Bɔbɨ-si
Lubə ndigɨ al lé, ngon 'tɨ̰̀i káre ya kàrè à kusɨ nangɨ al.
30 Ə są̰i lé, bəl dɔ-si kin ya kàrè tokɨ gə kɔr-é lay,
31 ə́n ə́ 'ɓəli al, kdɔ gatɨ-si itə gatɨ 'tɨ̰̀i-je nja n̰ą̰.
32 Beɓa dow kɨ́ rá-rá kɨ́ pa ta rəsɨ takəm dow-je-tɨ panè n'to dow lə-m lé, mą̰ kàrè
m'a pa ta liə rəsɨ nɔ̰̀ Bɔbɨ-m-tɨ kɨ́ isɨ dɔrą̰-tɨ panè to dow lə-m ya tɔ.

---

† **10:14 10:14** Knj 13:51 * **10:14 10:14** *Gəkɨ kodɨ nja-tɨ*, tɔjɨ ta kɨ́ pa kadɨ dow ə́ kinə dowbé mbatɨ, adɨ tujɨ kɔgɨ rəmə ta məsɨ-é to dɔ-é ę̰-tɨ ya. † **10:15 10:15** Mat 11:24 † **10:15 10:15** Luk 10:4-12 † **10:15 10:15** Kgn 18 † **10:16 10:16** Luk 10:3 † **10:17 10:17** Mar 13:9-11; Luk 12:11,12; 21:12-15 † **10:21 10:21** Mar 13:12; Luk 21:16 † **10:22 10:22 a** Mat 24:9; Mar 13:13; Luk 21:17; **b** Mat 24:13; Mar 13:13 † **10:24 10:24 a** Luk 6:40; **b** Ją̰ 13:16; 15:20 † **10:25 10:25** Mat 9:34; 12:24; Mar 3:22; Luk 11:15 † **10:26 10:26** Mar 4:22; Luk 8:17 ‡ **10:28 10:28** Jak 4:12

33 †Ngà dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔr ta kutɨ-m-tɨ takəm dow-je-tɨ panè n'gə-m al lé, mą̃ kàrè
m'a kɔr ta kutɨ-é-tɨ nɔ̃ Bɔbɨ-m-tɨ kɨ́ isɨ dɔrą̃-tɨ panè m'gə-é al ya tɔ.»

Jeju ree kɨ̀ lapiya al, ngà ree kɨ̀ rɔ dan dow-je-tɨ
Luk 12:51-53

34 «Ooi nè a gɨri kɨ́ to lapiya ɓá m'ree-né dɔnangɨ-tɨ; to lapiya ɓá m'ree-né dɔnangɨ-tɨ
al, ngà to rɔ ɓá m'ree-né dan dow-je-tɨ.
35 M'ree kɨ̀ gángɨ-ną̃ dan ngon kɨ́ dingəm-tɨ dę̃ kɨ̀ bɔbɨ-é, m'ree kɨ̀ gángɨ-ną̃ dan ngon
kɨ́ dené-tɨ dę̃ kɨ̀ kɔ̃-é, m'ree kɨ̀ gángɨ-ną̃ dan ngon kɨ́ dené-tɨ dę̃ kɨ̀ məm-é kɨ́ dené.
36 Ə njéba-je lə dow lé, d'a to dow-je kɨ́ mę̃ę̃ kəy-tɨ liə ya§.
37 Dow kɨ́ ndigɨ kɔ̃-é əse bɔbɨ-é itə-m mą̃ lé, asɨ to dow lə-m al. Rəm ɓá dow kɨ́ ndigɨ
ngon-é kɨ́ dingəm əse kɨ́ dené itə-m mą̃ lé, asɨ to dow lə-m al tɔ.
38 †Dow kɨ́ un go-m ɓá un kagdəsɨ liə al lé, asɨ to dow lə-m al.
39 †Dow kɨ́ ngəm rɔ-é rəmə à tujɨ rɔ-é, ngà dow kɨ́ ilə rɔ-é kɔgɨ kdɔ ta lə-m lé à kingə
gogɨ.»

Ta lə nékugə dɔji
Mar 9:37,41; Luk 9:48; 10:16; Ją̃ 13:20

40 †«Dow kɨ́ uwə-si kɨ rɔ-é-tɨ lé, to mą̃ ya ɓá uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ tin, ə dow kɨ́ uwə-m
kɨ rɔ-é-tɨ kin rəmə, to njèkulə-m ɓá ę̃ uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ tɔ tin.
41 Dow kɨ́ uwə njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ rɔ-é-tɨ kdɔtalə to kɨ́ to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ
lé, à kingə né dɔji kɨ́ asɨ-ną̃ kɨ̀ 'lə njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ya bè tɔ. Dow kɨ́ uwə dow kɨ́
njururu kɨ rɔ-é-tɨ, kdɔtalə to kɨ́ ę̃ to dow kɨ́ njururu lé, à kingə né kugə dɔji kɨ́ asɨ-ną̃
kɨ̀ 'lə dow kɨ́ njururu ya bè tɔ.
42 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔdɨ man kɨ́ sɔl mę̃ę̃ kaman káre-rè ya adɨ kɨ́ káre dan ngan dow-
je-tɨ kɨ́ sę̃ kan kdɔ to kɨ́ to njèndó né lə-m lé, ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dowbé kin
à nal nékugə dɔji-é al.»

Né-je kɨ́ ilə kagɨ kullə lə jeju

11

Ją̃ kɨ́ njèra dow-je Batem dę̃ kɨ̀ Jeju
Luk 7:18-35

1 Lokɨ Jeju un ndu-je adɨ njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo adɨ gin-é gangɨ lé, ę̃ ɔtɨ
ɔw mę̃ę̃ ɓebo-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ nɔ̃ɔ̃ kdɔ ndó né dow-je rəm, kdɔ kilə mbę̃ Poyta kɨ́
Majɨ rəm tɔ.
2 Lokɨ Ją̃ kɨ́ njèra dow-je batem kɨ́ tò dangay-tɨ, oo poy né-je kɨ́ Kristɨ* ra lé, ę̃ ulə
njéndó né-je liə kadɨ 'dəjɨ-é ta 'panè:
3 «I ya ɓá 'to dow kɨ́ tò kadɨ à ree lé əse tò kadɨ j'ngəbɨ dow kɨ́ rangɨ ɓəy wa?»
4 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «'Təli ɔwi idəi Ją̃ ta-je kɨ́ ooi kɨ̀ mbi-si, kɨ̀ né-je kɨ́ ooi kɨ̀
kəm-si adɨ to
5 njékəmtɔ-je kɨ́ d'oo lo rəm, njémətɨ-je kɨ́ 'njiyə majɨ rəm, njébanjɨ-je kɨ́ banjɨ lə-dé
ur adɨ d'aa njay rəm, njémbitɔ-je kɨ́ d'oo ta rəm, dow-je kɨ́ d'oy kɨ́ 'tɔsɨ 'ndəl d'ində
lo 'tę̃ę̃ rəm, njéndoo-je kɨ́ mbę̃ Poyta kɨ́ Majɨ usɨ mbi-dé-tɨ rəm†.
6 Dow kɨ́ m'təl gin kusɨ liə al ɓá to njènékumą̃!»
7 Lokɨ njéndó né-je lə Ją̃ d'ɔtɨ d'ɔw lé, Jeju pa ta kɨ́ dɔ Ją̃-tɨ adɨ kosɨ dow-je panè:
«To ri ɓá ɔwi ooi diləlo-tɨ wa? To tuwətógɨ‡ kɨ́ yól isɨ ɔw siə yó-je kɨ nè-je kin ɓá ɔwi

---

† **10:33 10:33** 2Ti 2:12 § **10:36 10:36** Mis 7:6 † **10:38 10:38** Mat 16:24; Mar 8:34; Luk 9:23 † **10:39 10:39** Mat 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; 17:33; Ją̃ 12:25 † **10:40 10:40 a** Luk 10:16; Ją̃ 13:20; **b** Mar 9:37; Luk 9:48 * **11:2 11:2** ***Kristɨ*** lé kɔr mę̃ę̃-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **11:5 11:5** Eja 35:5-6; 61:1 ‡ **11:7 11:7** *Gakra:* Mongɔ-je kɨ́ ną̃-je 'panè: M'ijə gakra kdɔ kojɨ tuwə. Ə dę̃ kɨ́ dan-tɨ-je 'panè: M'ijə tuwətógɨ kdɔ kojɨ gakra. Ę̃ kɨ́ ta-é tò mę̃ę̃ mbete-tɨ nè kinlé to ę̃ kɨ́ dow ojɨ al ɓəy.

ooi wa?
8 Kinə bè al, ngà to ri ya ɓá ɔwi ooi wa? To dow kɨ́ tulə kubɨ-je kɨ́ kurə́-kurə́ rɔ-é-tɨ
ɓá ɔwi ooi-é wa? Ngà lé to ę̨ kàrè, dę̨ kɨ́ 'tulə kubɨ-je kɨ́ kurə́-kurə́ bè kinlé, d'isɨ mę̨ę̨
kəy-tɨ lə ngar-je yó rəm.
9 Ngà se to ri ya daną̣ ɓá ɔwi ooi wa? Se to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ɓá ɔwi ooi-é wa?
Tɔgrɔ-tɨ, m'a kidə-si, to dow kɨ́ itə njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ są̣y ɓəy.
10 Kdɔ to Ją̣ kin ya ɓá ndɔkɨ 'ndàngɨ ta kɨ́ dɔ-é-tɨ 'panè:
"Yən, mą̣ Lubə m'ulə njèkilə mbę̨ lə-m nɔ̨̃-i-tɨ kete,
kdɔ kadɨ ɔw ra rəbɨ lə-i adɨ-i§."
11 «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dan dow-je-tɨ lay kɨ́ dené-je d'ojɨ-dé lé, dow kɨ́ to kɨ́
'boy itə Ją̣ kɨ́ njèra dow-je batę̨m ya goto. Bè ya kàrè ngon dow kɨ́ ndę̨ bè mę̨ę̨ kɔ̨ɓe-tɨ
kɨ́ dɔrą̣-tɨ lé, boy itə-é.
12 †Ulə gin-é dɔkaglo-tɨ kɨ́ Ją̣ kɨ́ njèra dow-je batę̨m ilə-né mbę̨ sar tę̨ę̨-né ɓone lé,
kɔ̨ɓe kɨ́ dɔrą̣-tɨ təl né nagɨ-ną̣ ngá, adɨ njétɔ́gɨ-je 'sangɨ kdɔ ką̣y rɔ dɔ-tɨ.
13 Mbete-je lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lay, kɨ̀ ndukun-je lə Moiyijɨ lé, 'pa ta kdɔ
né-je-tɨ kɨ́ à ra né sar tę̨ę̨-né dɔ Ją̣ kɨ́ njèra dow-je Batę̨m-tɨ.
14 †Kinə adi mę̨ę̨-si ta-je kin rəmə, Ją̣ kin ɓá to Eli njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ 'pa ta-é
'panè à ree lé.
15 Dow kɨ́ mbi-é tò kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta kinlé.
16 «Ną̣́ ɓá m'a kun-é kɔjɨ-né dow-je kɨ́ ngɔsnè kan wa? Dow-je kɨ́ ngɔsnè kanlé, 'taną̣
kɨ̀ ngan-je kɨ́ d'isɨ pandangɨ lo-tɨ, ɓá 'ɓa madɨ-dé-je 'panè:
17 "J'kɔl nal kàrè 'ndami-né al rəm!
Ɓá j'usɨ pa nɔ̨ yo kàrè 'ndingəɨ-né ndoo al rəm!"»
18 Jeju təl ilə dɔ-tɨ panè: «M'pa bè kdɔ lokɨ Ją̣ ree ɓá ę̨ uso né al rəm, ą̣y man al
rəm lé, dow-je 'panè: "To dow kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é!"
19 Ngà lokɨ Ngon lə dow ree, ɓá ę̨ uso né-je, ą̣y man-je lé, dow-je 'panè: "Ę̨ kanlé uso
né bore ngay, to njèką̣y né rəm, ɓá to nam njétaalambo-je, kɨ̀ njéramajal-je rəm!"
Bè ya kàrè, kullə ra-é-je tɔjɨ kɨ́ gosɨ lə Lubə to gosɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya.»

Tujɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ ɓe-je kɨ́ 'mbatɨ kadɨ mę̨ę̨-dé
Luk 10:13-15

20 Bebo-je kɨ́ 'ra nékɔjɨ-je ną̣-ną̣ dan-dé-tɨ ya kàrè, dę̨ d'iną̣ə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al
kɔgɨ al lé, Jeju ndángɨ-dé panè:
21 «Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, są̣i dow-je kɨ́ Koraję̨! Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, są̣i dow-je kɨ́
Betsayda! Kdɔ nékɔjɨ-je kɨ́ tokɨ ra dan-si-tɨ nè kinlé, lé tokɨ ra dɔnangɨ Tir-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ
Sidɔ̨-tɨ je bè, rəmə lé dow-je kɨ́ titɨ d'a kulə kubɨ sakɨ rɔ-dé-tɨ tò-né buu-tɨ kdɔ kiną̣ə-né
panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ low nų̣ ngá*.
22 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ ya kɨ́ ndɔ gangta-tɨ lé, ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ-si-tɨ à ngą̣ ną̣ kitə ta
kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ dɔnangɨ Tir-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Sidɔ̨ ɓəy.
23 Ngà są̣i dow-je kɨ́ Kapɛrnayim, ooi 'painè se riɓa lə-si kin à kɔw sə-si sar dɔrą̣-tɨ
wa? Bè al, à tokɨ təl sə-si kɨ nangɨ sar kɨ mę̨ę̨ lo kɨ́ koó-tɨ. Kdɔ nékɔjɨ-je kɨ́ tokɨ ra mę̨ę̨
ɓe-tɨ lə-si kinlé, lé tokɨ ra Sɔdɔm-tɨ je bè lé, ɓone ɓone ya kàrè Sɔdɔm à tò nè ɓəy.†
24 †Beɓa m'a kidə-si rəsɨ ya kɨ́ ndɔ gangta-tɨ lé, ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ-si-tɨ à ngą̣ ną̣ kitə
ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ dɔnangɨ Sɔdɔm-tɨ ɓəy.»

Ngon dę̨ kɨ̀ Bɔbɨ-é
Luk 10:21-22

---

§ **11:10 11:10** Mal 3:1 † **11:12 11:12** Luk 16:16 † **11:14 11:14** Mat 17:10-13; Mar 9:11-13 * **11:21 11:21** Eja 23:1-18; Ejk 26; Juw 4:4-8; Amo 1:9-10 † **11:23 11:23** Eja 14:13-15; Kgn 19:24-28 † **11:24 11:24** Mat 10:15; Luk 10:12

25 Dɔkaglo-é-tɨ kin ɓá, Jeju un ta panè: «Bɔbɨ-m kɨ́ 'to 'Ba dɔrą̃ kɨ̀ dɔnangɨ, m'tɔ́y-i,
kdɔ 'ɓɔyɔ dɔ né-je kin kɨ̀ njégosɨ-je kɨ̀ njénégə-je rəmə ngan dow-je kin ɓá 'tę̃ę̃ kɨ̀
dɔ-é adɨ-dé. ‡
26 Oiyo, Bɔbɨ-m, m'tɔ́y-i kdɔ to ndigɨ lə-i kadɨ né kinlé tò bè.
27 †«Bɔbɨ-m təl kɨ̀ né-je lay adɨ-m. Dow kɨ́ gə-m mą̃ Ngon lə Lubə lé goto. Bɔbɨ-m
ya par ə́ gə-m. Ə dow kɨ́ gə Bɔbɨ-m ya goto. Mą̃ ya par ə́ m'gə Bɔbɨ-m lé, ə dow kɨ́
mą̃ Ngon-é lé ya m'tę̃ę̃ kəm-é dɔ-é-tɨ tɔ ɓá à gə-é.»

Jeju to njètaa né kɨ́ ɔy dɔ dow-je-tɨ

28 «'Reei rɔ-m-tɨ, sə̃i dow-je lay kɨ́ ɔɔi rɔgɨ-rɔgɨ gin nékutɨ-tɨ kɨ́ ɔy, ə m'a kadɨ-si 'taai
koo.
29 Uni jugɨ lə-m, ə taai néndó lə-m, kdɔ kadɨ ndil-si ingə lo taakoo, kdɔ m'to njèsɔl
dɔ-m rəm, m'sɔl lɔm-lɔm rəm§.
30 Kdɔ jugɨ lə-m lé ɔy al rəm, ɓá nékutɨ kɨ́ m'a kadɨ-si uti lé kàrè, ɔle pele-pele rəm
tɔ.»

12

Ta lə Jeju dɔ ndɔ taakoo-tɨ
Mar 2:23-28; Luk 6:1-5

1 Ndɔ káre bè, lokɨ Jeju njiyə mę̃ę̃ ndɔr gemę̃-je-tɨ kdɔ kində gangɨ ndɔ taakoo-tɨ
lə jipɨ-je lé, ɓo ra njéndó né-je liə, adɨ 'puy dɔ gemę̃ d'uso taá-taá*. 2 Lokɨ Parisi-je
d'oo-dé lé, 'pa kɨ̀ Jeju 'panè: «'Oo, njéndó né-je lə-i 'ra né kɨ́ to tó-é al kadɨ dow ra
ndɔ taakoo-tɨ.†»
3 Ngà Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Né kɨ́ ndɔkɨ Dabidɨ ra kaglo-tɨ liə, lokɨ ɓo ra-dé dę̃ kɨ̀
dow-je liə lé, se sə̃i 'ndói ta-é mę̃ę̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay ooi ya al wa?
4 Dabidɨ andɨ mę̃ę̃ kəykubɨ-tɨ lə Lubə, dę̃ kɨ̀ dow-je liə, d'uso mbə̀ kɨ́ dow-je d'adɨ
Lubə kadkare-tɨ. To mbə̀ kɨ́ sɔbɨ dɔ-é kadɨ uso al rəm, sɔbɨ dɔ dow-je liə kadɨ d'uso
al rəm, ngà njégugné-je lə Lubə ya par ɓá sɔbɨ dɔ-dé‡.
5 Ngà njégugné-je lə Lubə ya kɨ́ 'ra kullə mę̃ę̃ kəy kubɨ-tɨ lə Lubə kɨ̀ ndɔ taakoo,
adɨ 'təl ndɔ taakoo né kɨ́ kare-tɨ, ya dow gangta dɔ-dé-tɨ al kinlé, sə̃i 'ndói ta-é mę̃ę̃
ndukun-tɨ ooi ya al wa§?
6 Beɓa adɨ m'idə-si, né kɨ́ boy itə kəy lə Lubə ya tò nè ngá!
7 †'Ndàngɨ mę̃ę̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè: "Mą̃ Lubə lé, koo kəmtondoo ɓá m'ndigɨ,
ɓɨ məsɨ dą̃-je kɨ́ kadɨ-m kin al." Lé tokɨ 'gəi mę̃ę̃ ta kin majɨ lé, sə̃i a gangi ta dɔ
dow-je-tɨ kɨ́ ta goto dɔ-dé-tɨ kin bè al*.
8 Kdɔ Ngon lə dow ɓá to 'ɓa ndɔ taakoo lé.»

Jeju kɨ̀ dingəm kɨ́ ji-é oy mburukɨ
Mar 3:1-6; Luk 6:6-11

9 Jeju ị̃ lo-é-tɨ kinlé ɔw mę̃ę̃ kəykəwną̃-tɨ lə jipɨ-je.
10 Ə dingəm káre kɨ́ ji-é oy mburukɨ isɨ mę̃ę̃ kəy-tɨ lé nɔ̃ɔ̃. Rəmə Parisi-je kɨ́ d'isɨ
nɔ̃ɔ̃ 'sangɨ rəbɨ kilə ta dɔ Jeju-tɨ adɨ 'dəjɨ-é 'panè: «Ndɔ taakoo-tɨ lé, to tó-é kadɨ dow
adɨ lapiya njèmɔ̃y əse to tó-é al wa?»
11 †Ngà Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ną́ dan-si-tɨ ɓá ɔw kɨ̀ batɨ káre-rè, ɓá batɨ-é usɨ bole
ndɔ taakoo-tɨ ya à kɔr-é tę̃ę̃ siə ndaa-tɨ al wa?
12 Ngà dow lé, itə batɨ nja n̄ą̃-n̄ą̃! Adɨ to tó-é kadɨ dow ra majɨ ndɔ taakoo-tɨ.»
13 Ngá ɓá Jeju təl idə dingəm kɨ́ njèjikoy lé panè: «'Surə ji-i.» Lokɨ ę̃ surə ji-é lé ya
rəmə, ji-é lé təl tò majɨ titɨ-ną̃ kɨ̀ ę̃ kɨ́ káre.

‡ **11:25 11:25** 1Kɔ 1:17-29 † **11:27 11:27 a** Ją̃ 3:35; **b** Ją̃ 1:18; 10:15 § **11:29 11:29** Jer 6:16 * **12:1 12:1** Det 23:26 † **12:2 12:2** Tę̃t 34:21 ‡ **12:4 12:4** 1Sa 21:2-7; Mbl 24:9 § **12:5 12:5** Kni 28:9; Mbl 24:8-9 † **12:7 12:7** Mat 9:13 * **12:7 12:7** Oje 6:6 † **12:11 12:11** Luk 14:5

14 Parisi-je kɨ́ d'ą̰ lo-é-tɨ lé, 'tę̰ę̰ d'ɔw d'ɔjɨ-ną̰ ta dɔ kəm rəbɨ-tɨ kɨ́ kadɨ n'tɔli-né Jeju.

Jeju to ngonnjèkullə lə Lubə

15 Ngà lokɨ Jeju gə ta kɔjɨ lə Parisi-je lé, ę̰ tę̰ę̰ ɔw lo kɨ́ rangɨ-tɨ. Dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya d'un go-é, adɨ ę̰ adɨ lapiya njémɔ̰y-je lay tɔ.
16 Ngà ę̰ ndəjɨ-dé kadɨ d'adɨ dow gə kɨ́ to n'ę̰̀ Jeju al.
17 Bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ, Ejay pa kin, ra-né né. Lubə panè:
18 «Ooi, ngonnjèkullə lə-m kɨ́ m'mbətɨ-é,
M'ində-é dan kəm-m-tɨ, rɔ-m nəl-m dɔ-é-tɨ ṇą̰,
M'a kadɨ Ndil-m səbɨ dɔ-é-tɨ,
À kilə mbę̰ né ra kɨ́ njururu kadɨ gin dow-je kɨ́ gay-gay†.
19 D'a kɔl-ną̰ kɨ̀ dow al rəm, à kur kəə al rəm,
Dow à koo ndi-é pandangɨ lo-tɨ al rəm‡.
20 À tətɨ tuwətɔ́gɨ kɨ́ tò gudɨ nangɨ al rəm,
Lampɨ kɨ́ pər isɨ ɔ̰̀-tɨ ngɛl-ngɛl ɓəy kàrè
à kɔsɨ suị̰ tɔl al rəm tɔ§.
À ra bè sar kadɨ né ra kɨ́ njururu ilə njirə.
21 Beɓa gin ɓe-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lay ya
d'a kində mę̰ę̰-dé dɔ-é-tɨ*.»

Dow-je 'ɓa Jeju ngar lə ndil-je kɨ́ majɨ al
Mar 3:22-27; Luk 11:14-23

22 Dow-je 'ree kɨ̀ dingəm káre kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é adɨ kəm-é tɔ rəm, pa ta al rəm, adɨ Jeju adɨ-é pa ta rəm, oo lo rəm.
23 Né kinlé ɔr ndil kosɨ dow-je ṇą̰, adɨ 'dəjɨ ta 'panè: «Kay! Dow kin to Ngonka Dabidɨ lé ya al wa?»
24 †Ngà lokɨ Parisi-je d'oo ta kin rəmə, 'panè: «Ę̰ kinlé isɨ tubə ndil-je kɨ́ majɨ al kɨ̀ tɔ́gɨ lə Beljebul, kɨ́ to 'boy lə ndil-je kɨ́ majɨ al.»
25 Beɓa Jeju gə gɨr ta kɨ́ mę̰ę̰-dé-tɨ gɔw adɨ idə-dé panè: «Kɔ̰ɓe kɨ́ rá-rá ya ɓá dow-je kɨ́ mę̰ę̰-é-tɨ 'gangɨ-ną̰ d'ɔsɨ-ną̰ kɨ̀ ta lé, à təl ndubəɓe rəm, ɓá ɓebo əse kəy kɨ́ rá-rá ya dow-je kɨ́ mę̰ę̰-é-tɨ 'gangɨ-ną̰ d'ɔsɨ-ną̰ kɨ̀ ta kàrè, dowbé-je d'a kisɨ gərərə al rəm.
26 Bè ya tɔ, kinə Satą̰ ya tubə dow-je lə Satą̰ rəmə, to ę̰ ya gángɨ rɔ-é daną̰. Bè kinlé, kɔ̰ɓe liə à ką̰ lo ką̰-é-tɨ gərərə ban wa?
27 Ə kinə to tɔ́gɨ lə Beljebul ɓá m'isɨ m'tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al, ngà dow-je lə-si ə d'isɨ 'tubə-dé kɨ̀ tɔ́gɨ lə ną̰́ ngá wa? Kullə ra dow-je lə-si ya ilə ta dɔ-si-tɨ!
28 Ngà kinə to tɔ́gɨ lə Ndil Lubə tɔ ɓá m'isɨ m'tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al rəmə, to kɔ̰ɓe lə Lubə ya ngá ə́ ree tę̰ę̰ rɔ-si-tɨ tin.
29 «Kinə dow uwə njètɔ́gɨ tɔ́-é njim-njim al lé, dowbé à ra ban ɓá à kur mę̰ę̰ kəy-tɨ lə njètɔ́gɨ kin, kdɔ kəə nékingə-é wa? À tɔ́-é njim-njim ɓəy ɓá à kɔw mę̰ę̰ kəy-tɨ kdɔ kəə nékingə-é.
30 †Dow kɨ́ ore kàdɨ̀-m al lé, to njèkɔsɨ-m kɨ̀ ta ə dow kɨ́ kəw sə-m né kɨ natɨ al kàrè, to njèsane né kɔgɨ tɔ.»

Majal kɨ́ Lubə à kiṇə go-é kɔgɨ al
Mar 3:28-30; Luk 12:10; Əbr 6:4-8; 10:26-29

31 «Beɓa m'idə-si tokɨ, majal-je lay kɨ́ dow isɨ ra, əse takɔbɨ-je lay kɨ́ dow isɨ pa lé, à tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-é, ngà ta kɔbɨ kɨ́ dow pa kɨ̀ Ndil Lubə lé, à tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-é al ya sar.

---

† **12:18 12:18** Eja 42:1 ‡ **12:19 12:19** Eja 42:2 § **12:20 12:20** Eja 42:3 * **12:21 12:21** Eja 42:1-4 † **12:24 12:24** Mat 9:34; 10:25 † **12:30 12:30** Mar 9:40

32 †Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ pa ta kɨ́ majɨ al dɔ Ngon lə dow-tɨ lé, à tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-é,
ngà dow ya kɨ́ pa ta kɔbɨ kɨ̀ Ndil kɨ́ aa njay lé, à tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-é dɔkaglo-tɨ
kɨ́ ɓone kin al rəm, bore al rəm, ya sartagangɨ.»

Ta kɨ́ tę̣ę̣ ta dow-tɨ lé į̣ mę̣ę̣-é-tɨ
Luk 6:43-45

33 †«Kinə kagɨ majɨ lé, kandɨ-é à majɨ tɔ, ngà kinə kagɨ majɨ al lé, kandɨ-é kàrè à
majɨ al ya tɔ. Kdɔ kandɨ kagɨ ɓá dow à gə-né kagɨ.
34 †Są̣i kɨ́ mę̣ę̣-si ndul titɨ-ną̣ kɨ̀ mę̣ę̣ li pii-je bè kanlé! Są̣i a pai ta kɨ́ majɨ ndɔ káre
tɔ ɓan wa? Kdɔ né-je kɨ́ məną̣̃-ną̣ mę̣ę̣ dow-tɨ ya ɓá tę̣ę̣ ta-é-tɨ adɨ-é pa.
35 Dow kɨ́ majɨ lé, né-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ uwə mę̣ę̣-é kinlé ya ɓá à tę̣ę̣-né. Ə dow kɨ́
majɨ al kàrè né-je kɨ́ majɨ al majɨ al kɨ́ uwə mę̣ę̣-é kinlé ya à tę̣ę̣-né tɔ.
36 M'a kidə-si, ngan ta-je kɨ́ mę̣ę̣ wəy kare lay kɨ́ isɨ tę̣ę̣ ta dow-je-tɨ kinlé, d'a kɔr
go-é lay ndɔ gangta-tɨ.
37 Kdɔtalə ta kɨ́ ta-i-tɨ ɓá 'a kɔr-né ta dɔ-i-tɨ rəm, ɓá ta kɨ́ ta-i-tɨ ya ta à kuwə-i-né
rəm tɔ.»

Parisi-je 'dəjɨ Jeju nékɔjɨ
Mar 8:11-12; Luk 11:29

38 †Dow-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'to njéndó dow-je ndukun, kɨ̀ Parisi-je kɨ́ nạ̃́-je d'un ta d'idə
Jeju 'panè: «Njèndó dow-je né, j'ndigɨ kadɨ 'ra nékɔjɨ káre adɨ j'oo.»
39 †Ngà Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Dow-je kɨ́ ngɔsnè kɨ́ 'to njémę̣ę̣ndul-je, kɨ̀ njétəl rɔ-dé
go ndu Lubə-tɨ al-je, 'dəjɨ kadɨ d'oo nékɔjɨ! Ngà dow à ra nékɔjɨ kɨ́ rangɨ kadɨ-dé al
ngá; ę̣ kɨ́ ndɔkɨ tę̣ę̣ dɔ Jonasɨ-tɨ kɨ́ to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ kin ya asɨ.
40 Titɨ kɨ́ ndɔkɨ Jonasɨ ra-né ndɔ mutə mę̣ę̣ kanjɨ-tɨ kɨ́ boy kinlé†, Ngon lə dow kàrè
à ra ndɔ mutə gin nangɨ-tɨ tɔ.
41 Ndɔ gangta-tɨ lé, dow-je kɨ́ Ninibɨ d'a ką̣ takəm dow-je-tɨ kɨ́ ngɔsnè kin kdɔ kilə ta
dɔ-dé-tɨ. Kdɔ dow-je kɨ́ Ninibɨ lé, lokɨ d'oo mbę̣ kilə lə Jonasɨ rəmə, 'tusɨ panjiyə-dé-je
kɨ́ majɨ al d'iṇə kɔgɨ‡. Ngá kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, dow kɨ́ itə Jonasɨ ṇą̣ ya ą̣ nè!
42 Bè ya tɔ, ndɔ gangta-tɨ lé, ngar kɨ́ dené kɨ́ go lo-tɨ kɨ́ bəə, à ką̣ takəm dow-je-tɨ kɨ́
ngɔsnè kin kdɔ kilə ta dɔ-dé-tɨ. Kdɔ ndɔkɨ ę̣ į̣ sɔ̨y dɔnangɨ-tɨ nų̣ ya ree oo gosta-je lə
Salomɔ̨§. Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, dow kɨ́ itə Salomɔ̨ ṇą̣ ya ą̣ nè.»

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ndil kɨ́ majɨ al kɨ́ təl ree mę̣ę̣ dow-tɨ gogɨ
Luk 11:24-26

43 «Lokɨ ndil kɨ́ majɨ al tę̣ę̣ mę̣ę̣ dow-tɨ, ɔw ilə kɨ̀ diləlo kɨ́ tutɨ sangɨ lo kɨ́ kadɨ n'isɨ-tɨ
n'taa koo ya ngà, ę̣ ingə al lé,
44 ę̣ panè: “Kəy lə-m kɨ́ m'isɨ-tɨ ɓá m'tę̣ę̣ lé, m'a təl kɔw-tɨ gogɨ.” Lokɨ təl ɔw gogɨ
rəmə, oo kɨ́ mę̣ę̣ kəy lé tò kare ə tokɨ kɔy ndətɨ-ndətɨ rəm, ɓá né-je kɨ́ mę̣ę̣-é-tɨ tokɨ
kɔsɨ njɔl-njɔl rəm.
45 Beɓa ę̣ ɔsɨ təl ɔw sangɨ ndil-je kɨ́ rangɨ siri kɨ́ mę̣ę̣-dé ndul itə-é ɓəy ɓá ree sə-dé
adɨ d'andɨ mę̣ę̣ kəy-tɨ lé ə d'adɨ to lokisɨ-dé. Gangɨ-é-tɨ kɨ́ gogɨ nè kinlé, kisɨ lə dowbé
kin majɨ al ṇą̣ itə kɨ́ kete lé ɓəy. Ə 'lə dow-je kɨ́ majɨ al kɨ́ ngɔsnè kanlé kàrè, à tò bè
ya tɔ.»

Kɔ̨ Jeju kɨ̀ ngankɔ̨-é-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ
Mar 3:31-35; Luk 8:19-21

46 Lokɨ Jeju ą̣ pa ta kɨ̀ kosɨ dow-je ya ɓəy rəmə, kɔ̨-é, kɨ̀ ngankɔ̨-é 'ree d'ą̣ ta-é-tɨ ə
'sangɨ kadɨ d'iṇgə-é 'pa siə ta.

---

† **12:32 12:32** Luk 12:10 † **12:33 12:33** Mat 7:20; Luk 6:44 † **12:34 12:34 a** Mat 3:7; 23:33; Luk 3:7; **b** Mat 15:18; Luk 6:45 † **12:38 12:38** Mat 16:1; Mar 8:11; Luk 11:16 † **12:39 12:39** Mat 16:4; Mar 8:12 † **12:40 12:40** Jon 2:1 ‡ **12:41 12:41** Jon 3:4-9 § **12:42 12:42** 1Ng 10:1-10

47 Ngá ɓá dow madɨ idə-é panè: «Yən, kɔ̰-i, kɨ̀ ngankɔ̰-i-je d'ą̰ ndaa-tɨ nɔ̰ɔ̰, ə́ 'sangɨ
kadɨ 'pa sə-i ta.»
48 Ngà Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «Ną̰́-je ɓá 'to kɔ̰-m-je kɨ̀ ngankɔ̰-m-je wa?»
49 Beɓa Jeju ulə ji-é dɔ njéndó né-jɛ-tɨ liə ɓá panè: «Yən, kɔ̰-m-je kɨ̀ ngankɔ̰-m-je ɓá
d'isɨ tin.
50 Kdɔ dow kɨ́ ra né kɨ́ mɛ̰ɛ̰ Bɔbɨ-m kɨ́ dɔrą̰-tɨ ndigɨ kin ɓá to ngonkɔ̰-m, əse kɔ̰nan-m,
əse to kɔ̰-m.»

Gosta-je kɨ́ dɔ kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə

13

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèkilə ko
Mar 4:1-9; Luk 8:4-8

1 Ndɔ-é-tɨ kinlé ya, Jeju tɛ̰ɛ̰ kəy, ɔw isɨ kàdì babo-tɨ.
2 †Kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya 'ree d'ilə-ną̰ 'gəə dɔ-é sipɨ, adɨ ɛ̰ al isɨ mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ.
Ngà dɛ̰ ɓá d'ą̰ ngangɨ ba-tɨ ɗingɨ-ɗingɨ.
3 Jeju pa sə-dé ta n̰ą̰ kɨ̀ gosta-je panè: «Njèndɔr, ɔw kdɔ kilə ko.
4 Lokɨ ą̰ ilə ko lé, ką̰ą̰ né kɨ́ dan-tɨ-je tusɨ dɔ rəbɨ-tɨ adɨ yəl-je 'ree 'tú lɛ̰́-lɛ̰́.
5 Ką̰ą̰ né kɨ́ ną̰́-je tusɨ dɔ ər-je-tɨ, adɨ lo kadɨ ingə nangɨ kɨ́ asɨ kadɨ ulə njirə-é-tɨ goto.
Ngà rəmə kubə ɓá ubə kalangɨ, kdɔ nangɨ ndəə dɔ-tɨ al.
6 Lokɨ kàdì ɔsɨ rəmə, ngan ko-je kinlé ndole. Go-tɨ rəmə, tutɨ kurum, kdɔ njirə-é ɔw
nangɨ n̰ą̰ al.
7 Ką̰ą̰ né kɨ́ dan-tɨ-je tusɨ dan kun-je-tɨ, adɨ kun tɔgɨ ə ɔ̰ rɔ dɔ-tɨ gə́gə́gə́.
8 Ngà ką̰ą̰ né kɨ́ ną̰́-je tusɨ nangɨ-tɨ kɨ́ majɨ, adɨ ɔr dɔ-é. Beɓa dɔ-é kɨ́ dan-tɨ-je ką̰ą̰-é
ra-tɨ ɓu-je, ɛ̰ kɨ́ ką̰ą̰-é ra-tɨ kɔrmɛkɛ̰-je, ɛ̰ kɨ́ ra-tɨ kɔrmutə-je.»
9 Jeju təl ilə dɔ-tɨ ɓəy panè: «Dow kɨ́ mbi-é tò kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta
kinlé!»

Kdɔ ri ɓá Jeju ndó-né né kɨ̀ gosta-je wa?
Mar 4:10-12; Luk 8:9-10

10 Njéndó né-je lə Jeju 'ree rɔ-é-tɨ 'dəjɨ-é 'panè: «Kdɔ ri ɓá 'pa sə-dé ta kɨ̀ gosta-je
wa?»
11 Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: «Kdɔtalə sə̰i lé, né-je kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ sɔbɨ dɔ kɔ̰ɓe kɨ́
dɔrą̰-tɨ lé tokɨ tɛ̰ɛ̰ kɨ̀ dɔ-é kadɨ 'gəi, ngà dɛ̰ lé, tokɨ tɛ̰ɛ̰ kɨ̀ dɔ-é kadɨ-dé al.
12 †Kdɔ dow kɨ́ né tò ji-é-tɨ ɓá d'a kadɨ-é kɨ́ rangɨ dɔ-tɨ, kadɨ isɨ dan majɨ-tɨ mburukɨ-
mburukɨ. Ngà dow kɨ́ né liə goto lé, ɛ̰ kɨ́ ji-é-tɨ ya kàrè d'a taa.
13 Beɓa m'idə-dé-né ta kɨ̀ gosta, kdɔ d'oo lo kɨ koo ndə̰ bè ya ɓɨ d'oo né al rəm, ɓá
ta kàrè d'oo kɨ koo bè ya ɓɨ 'gə mɛ̰ɛ̰-é al rəm tɔ.
14 Beɓa ta kɨ́ Ejay, njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa lé, né-é ra né dɔ-dé-tɨ.
Lubə panè:
"D'a koo ta majɨ ya, ngà d'a 'gə mɛ̰ɛ̰-é al,
D'a koo lo majɨ ya, ngà d'a koo né al*.
15 Ooi gin dow-je kanlé 'to njémɛ̰ɛ̰ngą̰-je,
'Tɔsɨ mbi-dé kə́-kə́ 'tɔ́ nè mbi-dé à kɨ̰ koo ta rəm, nè d'a kɨ̰ gə né;
'Nibɨ kəm-dé jibɨ-jibɨ, nè kəm-dé à kɨ̰ koo lo rəm,
Nè mbi-dé à kɨ̰ koo ta rəm, nè d'a kɨ̰ gə né,
Rəmə d'a kɨ̰ kin̰ə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ kadɨ m'ɨ̰ m'ajɨ-dé†."
16 †«Ngà sə̰i lɛ́, 'toi njénékumə̰-je, kdɔ kəm-si oo lo majɨ rəm, mbi-si kàrè oo ta majɨ
rəm tɔ!

---

† **13:2 13:2** Luk 5:1-3 † **13:12 13:12** Mat 25:29; Mar 4:25; Luk 8:18; 19:26 * **13:14 13:14** Eja 6:9 † **13:15 13:15** Eja 6:10 † **13:16 13:16** Luk 10:23,24

17 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ ṇą̃, kɨ̀ njéra né-je kɨ́ njururu ṇą̃ ya, ɓo koo né-je kɨ́ sə̨i ooi kin ra-dé ya, ngà d'oo al, ɓo koo ta-je kɨ́ sə̨i ooi kin ra-dé ya, ngà d'oo al‡.»

Jeju ɔr mę̃ę̃ gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèkilə ko
Mar 4:13-20; Luk 8:11-15

18 Sə̨i lé, 'yəli mbi-si ooi-né mę̃ę̃ gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèkilə ko lé.
19 Dɔ rəbɨ kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dow kɨ́ oo ta kɨ́ dɔ kɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə ya, ngà gə mę̃ę̃-é al, rəmə Njèmę̃ę̃ndul ree ɔr ta kɨ́ 'dubɨ mę̃ę̃-é-tɨ lé kɔgɨ.
20 Nangɨ ər kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dow kɨ́ oo ta lə Lubə rəmə taa kalangɨ kɨ̀ rɔnəl.
21 Ngà ta lé ɓá ulə njirə mę̃ę̃-é-tɨ al; adɨ ę̃ ą̃ dɔ-tɨ kaglo ṇą̃ al. Beɓa lokɨ kɔ̨̃-je kɨ́ dum natɨ əse kulə kəm ndoo kdɔ ta lə Lubə tę̃ę̃ dɔ-é-tɨ rəmə, kalangɨ bè ya ę̃ tusɨ kadmę̃ę̃ liə iṇə kɔgɨ.
22 Dan kun-je kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dow kɨ́ oo ta lə Lubə ya, ngà mę̃ę̃ ką̃ kə́kə́kə́ kdɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè, kɨ̀ ɓo nékingə-je utɨ dɔ ta kɨ́ oo lé, adɨ kandɨ-é goto.
23 Rəmə, nangɨ kɨ́ majɨ kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dow kɨ́ oo ta lə Lubə ə gə mę̃ę̃-é, adɨ kandɨ-é tò; ę̃ kɨ́ kąą̃-é ra-tɨ ɓu-je, ę̃ kɨ́ kąą̃-é ra-tɨ kɔrmɛkę̃-je, ę̃ kɨ́ ra-tɨ kɔrmutə-je.

Gosta kɨ́ dɔ jə-tɨ

24 Jeju pa sə-dé gosta kɨ́ rangɨ ɓəy panè: Kɔ̨̃ɓe kɨ́ dɔrą̃-tɨ tò titɨ-ną̃ kɨ̀ ta lə dow kɨ́ dubɨ ko né kɨ́ majɨ mę̃ę̃ ndɔr-tɨ liə.
25 Rəmə ndɔɔ, lokɨ dow-je 'to ɓi lay lé, njèba liə ree dubɨ jə dan ko né-tɨ kɨ́ majɨ kɨ́ ę̃ dubɨ lé, ə ɔtɨ ɔw.
26 Lokɨ ko ubə tɔgɨ, adɨ ɔr dɔ-é lé, jə lé kàrè ɔr dɔ-é tɔ.
27 Beɓa njérakullə-je lə njèkəy lé 'ree d'idə-é 'panè: «'Ba-ji, to ko né kɨ́ majɨ ɓá i dubɨ mę̃ę̃ ndɔr-tɨ lə-i ya al wa?» Ngà jə kin ĩ̧ rá tɔ ɓəy wa?
28 Beɓa ę̃ ilə-dé-tɨ panè: «To njèba ə́ ra-né tin.» Ngá ɓá njérakullə-je 'dəji-é 'panè: «'Ndigɨ kadɨ j'ɔw j'rə̨̃y jə lé kɔgɨ wa?»
29 Ngà ę̃ panè: «Bè al, kdɔ kinə kadɨ 'rəyĩ̧ jə rəmə a kĩ̧ 'rəyĩ̧-dé kɨ̀ ko natɨ.
30 Ə̃ iṇə̃i-dé adɨ 'tɔgɨ natɨ sar ndɔ kijə ko-tɨ. Ndɔ-é-tɨ kin ɓá m'a kidə njékijəko-je panè: "'Tɔri jə-je ya kete, ə 'tɔ́i njɨr-njɨr kadɨ uləi pər, ngá tá je 'kəwi ko lə-m damą̃."»

Gosta kɨ́ dɔ kąą̃ kɔl-tɨ
Mar 4:30-32; Luk 13:18-19

31 Jeju tę̃ę̃ kɨ̀ gosta kɨ́ rangɨ ɓəy panè: Kɔ̨̃ɓe kɨ́ dɔrą̃-tɨ tò titɨ-ną̃ kɨ̀ ta lə kąą̃ kɔl kɨ́ dow madɨ un dubɨ mę̃ę̃ ndɔr-tɨ liə kin bè.
32 Kąą̃ kɔl lé ɓá, to kąą̃ kagɨ kɨ́ tò ngon-é itə kąą̃ kagɨ-je lay, ngà lo kɨ́ ubə tɔgɨ rəmə to kagɨ kɨ́ boy itə kagɨ-je lay kɨ́ mę̃ę̃ ndɔr-tɨ, adɨ yəl-je kɨ́ 'nar taá 'ree 'ra kəy-dé balkəm-é-je-tɨ.

Gosta kɨ́ dɔ əm-tɨ
Luk 13:20-21

33 Jeju pa sə-dé gosta kɨ́ rangɨ ya ɓəy panè: «Kɔ̨̃ɓe kɨ́ dɔrą̃-tɨ lé titɨ-ną̃ kɨ̀ əm kɨ́ dené káre bè un lɔ̨̃y-né ndujɨ kɨ́ 'mbɔjɨ mę̃ę̃ kee mutə, adɨ ndujɨ kɨ́ lɔ̨̃y lay ya ĩ̧ kin bè.»

Jeju pa ta-je lay kɨ̀ gosta
Mar 4:33-34

34 Ta-je kin lay ya Jeju idə kosɨ dow-je kɨ̀ gosta. Ta kɨ́ kadɨ ę̃ pa kɨ̀ gosta al ya goto.
35 To bè kadɨ ta-je kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa kin né-é ra né. Njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa panè:
«M'a tę̃ę̃ ta-m kadɨ m'pa gosta-je,

‡ **13:17 13:17** 1Pi 1:10

M'a kilə mbẹ̃ né-je kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ
lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nṵ.§»

Kɔr mẹ̃ẹ̃ gosta kí dɔ jə-tɨ

36 Jeju iṇə kosɨ dow-je ə ree ɓee. Lokɨ ree ɓee lé, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-tɨ, 'dəjɨ-é 'panè: «'Ɔr-ji mẹ̃ẹ̃ gosta kí dɔ jə-tɨ kí ạ̃ mẹ̃ẹ̃ ndɔr-tɨ lé adɨ j'oo.»
37 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Dow kí njèdubɨ ko né kí majɨ kinlé, to Ngon lə dow;
38 ndɔr lé, to dɔnangɨ; ə ko né kí majɨ, to dow-je kí kɔ̃ɓe-tɨ lə Lubə; jə lé to dẹ̃ kí d'un go Njèmẹ̃ẹ̃ndul.
39 Njèba kí njèdubɨ jə lé, to Sú; nạ̃y kijə ko lé, to dɔbəy ndɔ; ə njékijəko-je, 'to malayka-je tɔ.
40 Titɨ kí 'tɔr-né jə d'ungɨ pərəə lé, dɔbəy ndɔ-tɨ ya kàrè à to bè tɔ:
41 Ngon lə dow, à kulə malayka-je liə kadɨ 'tubə dow-je lay kí njéra madɨ-dé-je kadɨ d'usɨ mẹ̃ẹ̃ majal-tɨ, kì dow-je kí njéramajal-je kɔ̃ɓe-tɨ liə kɔgɨ.
42 Malayka-je d'a kungɨ-dé dan pər-tɨ kí dum pa ta-é, kí to lo nɔ̃ rəm, lo kí d'a kuso ngangɨ-dé titɨ məgəgə-məgəgə rəm tɔ.
43 Ngà njéra né-je kí njururu rəmə, rɔ-dé à ndógɨ titɨ-nạ̃ kì kàdì bè mẹ̃ẹ̃ kɔ̃ɓe-tɨ lə Bɔbɨ-dé.
«Dow kí mbi-é tò kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta kinlé!»

Gosta kí sɔbɨ dɔ nékingə kì mədkɔsɨ kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ

44 «Kɔ̃ɓe kí dɔrạ̃-tɨ tò titɨ-nạ̃ kì ta lə nékingə kí 'ɓɔyɔ mẹ̃ẹ̃ ndɔr-tɨ, ɓá dow madɨ ɔw tẹ̃ẹ̃ dɔ-tɨ kin bè. Dowbé kinlé, un ɔw ɓɔyɔ rangɨ ɓəy, rəmə rɔ-é nəl-é ṇạ̃, adɨ ɔw ndogɨ né kingə-é lay, ɓá iṇə la-é ree ndogɨ-né ndɔr kinlé.
45 «Kɔ̃ɓe kí dɔrạ̃-tɨ tò titɨ-nạ̃ kì ta lə njèra gatɨ kí isɨ sangɨ mədɨ kɔsɨ kí ndole kin bè.
46 Lokɨ ingə ẹ̃ kí gatɨ-é ṇạ̃ lé, ẹ̃ təl ɔw ndogɨ nékingə-é lay, ɓá iṇə la-é ree ndogɨ-né mədɨ kɔsɨ kí káre kinlé.»

Gosta kí dɔ burə-tɨ

47 Kɔ̃ɓe kí dɔrạ̃-tɨ tò titɨ-nạ̃ kì ta lə burə kí dow ilə baa rəmə uwə-né kanjɨ-je kí gay-gay kin bè. 48 Lokɨ burə kin rusɨ lé, mbɔw ndɔr ree-né ngangɨ ba-tɨ, isɨ nangɨ, tɔr kanjɨ-je kí majɨ-majɨ ungɨ mẹ̃ẹ̃ 'sẹ̃ngɨ-tɨ, ɓá iṇə dẹ̃ kí d'asɨ nạ̃y al ungɨ-dé kɔgɨ.
49 Dɔbəy ndɔ-tɨ lé, à to titɨ-nạ̃ bè ya tɔ: Malayka-je d'a ree kɔr kəm dow-je kí njéra né kí njururu al kì njéra né kí njururu gay-gay.
50 D'a kungɨ dow-je kí njéra né kí njururu al dan pər-tɨ, lo nɔ̃-tɨ, kí to lokɨ d'a kuso ngangɨ-dé titɨ məgəgə-məgəgə.
51 Beɓa Jeju dəjɨ njéndó né-je liə panè: «'Gəi mẹ̃ẹ̃ ta-je kin lay wa?» Dẹ̃ d'ilə-é-tɨ 'panè: «Oiyo», j'gə.
52 Rəmə Jeju idə-dé panè: «To bè ya tɔ, njèndó dow-je ndukun lə Lubə kí təl njètaa néndó kí dɔ kɔ̃ɓe-tɨ kí dɔrạ̃-tɨ lé, titɨ-nạ̃ kì njèkəy kí ingə né-je kí sigɨ ɓá ore natɨ kì né-je kí low kí lo ngəm né-tɨ liə ɓá ra-né kullə.»

Sɔ̃y kullə lə Jeju dɔnangɨ Galile-tɨ

Mẹ̃ẹ̃ngạ̃ lə dow-je kí Najarɛtɨ
Mar 6:1-6; Luk 4:16-24

53 Lokɨ Jeju pa gosta-je kin adɨ gin-é gangɨ rəmə, ẹ̃ ɔtɨ rangɨ lo kí ạ̃-tɨ lé
54 ɔw ɓebo-tɨ kí ẹ̃ tɔgɨ-tɨ ə ndó né dow-je mẹ̃ẹ̃ kəykəwnạ̃-tɨ lə jipɨ-je. Néndó liə ɔr ndil-dé adɨ 'panè: «Kay! Gosta-je, kì nékɔjɨ-je kinlé ị̃-né rá-rá ya wa?
55 To ngon lə kɔdɨ kijəkagɨ lé ya al wa? Kɔ̃-é ya ɓá to Mari lé al wa? Ə Jakɨ-je, kì Jojepɨ-je kì Simɔ̃-je kì Jude-je ya ɓá 'to ngankɔ̃-é-je al wa?

§ **13:35 13:35** Pa 78:2

56 Ə kɔ̰nan-é-je ya rəm ɓá d'isɨ sə-ji nè tɔ tin al wa? Ngà né-je lay kinlé, ɛ̰ ɨ̰-né rá
ya danạ̰ wa?»
57 †Né-je kin ya ra adɨ Jeju təl jigɨ nɔ̰̀-dé-tɨ ɔgɨ-dé kadɨ d'adɨ-é mɛ̰ɛ̰-dé. Beɓa ɛ̰ idə-dé
panè: «Njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ lé, dow-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ɓekojɨ-é-tɨ, kɨ̀ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ liə ya par d'a
nədɨ-é.*»
58 Beɓa Jeju ra nékɔjɨ-je tin n̰ạ̰ al, kdɔtalə mɛ̰ɛ̰ngạ̰ lə-dé.

14

Koy Jạ̰ kɨ́ njèra dow-je batɛ̰m
Mar 6:14-29; Luk 9:7-9; 3:19-20

1 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé ngar Erodɨ kɨ́ to njèkɔ̰ɓe kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ oo poy riɓa lə Jeju.
2 Beɓa ɛ̰ idə njérakullə-je liə panè: «To Jạ̰ kɨ́ njèra dow-je batɛ̰m ɓá tɔsɨ ndəl ində
lo tɛ̰ɛ̰! Gin-é kin ɓá ɛ̰ ɔw-né kɨ̀ tógɨ adɨ ra-né nékɔjɨ-je kin.»
3 †Kdɔ ndɔkɨ Erodɨ adɨ d'uwə Jạ̰ 'dɔɔ-é kɨ̀ kullə gindingɨ, d'ilə-é dangay-tɨ, kdɔtalə
Erodɨ dɛ̰ kɨ̀ Pilipɨ 'to ngankɔ̰-nạ̰-je, ya rəmə Erodɨ təl taa Erodiadɨ, kɨ́ ne Pilipɨ.
4 Ɓa Jạ̰ idə-é panè: «Taa kɨ́ 'taa Erodiadɨ kinlé to tó-é al*.»
5 Beɓa Erodɨ lé ndigɨ tɔl Jạ̰, ngà ɛ̰ ɓəl kosɨ dow-je, kdɔ dɛ̰ 'gə kɨ́ Jạ̰ lé to njèpata kɨ́
ta Lubə-tɨ.
6 Beɓa ndɔ ra nạ̰y kojɨ Erodɨ-tɨ lé, ngon lə Erodiadɨ kɨ́ dené, tɛ̰ɛ̰ ndam nɔ̰̀ dow-je-tɨ
kɨ́ 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ, adɨ nəl Erodɨ n̰ạ̰.
7 Beɓa Erodɨ un mindɨ-é ə ubɨ rɔ-é dɔ-tɨ panè: Né lay kɨ́ 'dəjɨ-m ya ə m'a kadɨ-i.
8 Rəmə Erodiadɨ sulə ngon-é lé, adɨ-é panè: «'Ilə dɔ Jạ̰ kɨ́ njèra dow-je batɛ̰m lé,
mɛ̰ɛ̰ supra-tɨ tajinatɨ nè ya adɨ-m!»
9 Rɔ ngar nəl-é al ya, ngà kdɔ kubɨ kɨ́ ɛ̰ ubɨ rɔ-é rəm, kdɔ takəm kosɨ dow-je kɨ́
'ɓa-dé lo nékuso-tɨ rəm kinlé ya, ra adɨ ɛ̰ un-né ndu kadɨ d'adɨ-é-né dɔ Jạ̰ lé.
10 Beɓa ngar ulə dow kəy dangay-tɨ adɨ-é gangɨ dɔ Jạ̰ lé.
11 'Ree kɨ̀ dɔ Jạ̰ mɛ̰ɛ̰ supra-tɨ d'adɨ ngon kɨ́ dené kinlé, ə ɛ̰ ɔw-né adɨ kɔ̰-é.
12 Go-tɨ, njéndó né-je lə Jạ̰ 'ree d'un nin-é d'ɔw 'dubɨ, ngá ɓá d'ɔw d'ɔr poy-é d'adɨ
Jeju oo.

Jeju adɨ nékuso dow-je ɓudɔgɨ lo mɨ̰ d'uso
Mar 6:30-44; Luk 9:10-17; Jạ̰ 6:1-15

13 Lokɨ Jeju oo ta kinlé, ɛ̰ al mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ ɔr rɔ-é ngərəngɨ kɨ̀ kár-é dilə̰lo-tɨ. Beɓa kosɨ
dow-je d'oo ta-é rəmə, d'ɨ̰ kɨ̀ ɓebo-je kɨ́ gay-gay d'ɔw kɨ̀ nja-dé go-é-tɨ.
14 Ngà lokɨ Jeju ur nangɨ mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ ɓá oo kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy kinlé rəmə,
ta ɔ̰̀ mɛ̰ɛ̰-é kdɔ ta lə-dé, ə adɨ lapiya njémɔ̰y-je lə-dé.
15 Lokɨ ndɔ isɨ il lé, njéndó né-je d'ɔw rɔ Jeju-tɨ d'idə-é 'panè: «Lokɨ j'ạ̰i-tɨ kinlé
to dilə̰lo rəm, ɓá kàdì kàrè ɔw kɨ dɔ kur-tɨ rəm, ə́n ə́ 'ɔsɨ kosɨ dow-je kan adɨ d'ɔw
nganɓe-je-tɨ 'ndogɨ né d'uso.»
16 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Kadɨ d'ɔw rangɨ lé, to tó-é al, ə́ sə̰i ya adi-dé né d'uso!»
17 Ngà dɛ̰ d'idə Jeju 'panè: «J'ɔw kɨ̀ mbə̀ mɨ̰ kɨ̀ kanjɨ joo-rè ya par.» 18 Beɓa Jeju
idə-dé panè: «'Reei-né adi mɨ̰.»
19 Ngá ɓá Jeju un ndu adɨ kosɨ dow-je lé d'isɨ nangɨ dɔ wale-je-tɨ. Jeju ɔy mbə̀ kɨ́ mɨ̰
kɨ̀ kanjɨ kɨ́ joo lé, ɓá un kəm-é kɨ taá dɔrạ̰-tɨ ra oiyo Lubə kete ɓá gángɨ mbə̀ lé adɨ
njéndó né-je, ə njéndó né-je 'taa 'ləbɨ kosɨ dow-je tɔ.
20 Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndə̰́-ndə̰́, adɨ dɔdum-é-je kɨ́ nạ̰̀y ya d'ɔy rusɨ kàrè
dɔgɨ gidɨ-é joo ɓəy†.

---

† **13:57 13:57** Jạ̰ 4:44 * **13:57 13:57** Luk 4:24; Jạ̰ 4:44 † **14:3 14:3** Luk 3:19,20 * **14:4 14:4** Mbl 20:21 † **14:20 14:20** 2Ng 4:42-44.

21 Dow-je kɨ́ d'uso né kinlé, dingəm-je d'a ra ɓudɔgɨ lo mḭ je bè; dené-je kɨ̀ ngan-je rəmə tokɨ tidə-dé al.

Jeju njiyə dɔ babo-tɨ
Mar 6:45-52; Jạ 6:16-21

22 Lo-é-tɨ lé ya, Jeju ɔsɨ njéndó né-je liə kadɨ d'al mẹ̰ẹ̰ tò-tɨ, 'gangɨ babo d'ɔw turə kete nɔ̰̃-é-tɨ, ngà ẹ̰ ɓá ạ̰ ɔsɨ kosɨ dow-je kadɨ 'təl.
23 Lokɨ Jeju ɔsɨ-dé adɨ d'ɔw rəmə, ẹ̰ ɔtɨ ɔw al dɔ mbal-tɨ, ɔr rɔ-é kɨ̀ kár-é kdɔ pa ta kɨ̀ Bɔbɨ-é. Kàdɨ̀ ur dɔ-é-tɨ lo-é-tɨ kin kɨ̀ kár-é.
24 Lokɨ tò ạ̰ dan ba-tɨ danạ̰ bapɨ ya ɓəy rəmə, yə́l tilə kəm tò, adɨ pungum man ɔsɨ tò kɨ gogɨ-gogɨ.
25 Taginlo-tɨ lé, Jeju njiyə dɔ man babo-tɨ, isɨ ɔw kɨ rɔ njéndó né-je-tɨ.
26 Ngà lokɨ njéndó né-je d'oo-é ɔw njiyə dɔ man babo-tɨ lé, 'ɓəl rəm, dɔ-dé majɨ al, adɨ 'panè: To «'mẹ̰́ dow!» Adɨ 'ɓəl ə 'tur kɔɔl.
27 Ngà tajinatɨ nè bè ya, Jeju idə-dé panè: «Adi mẹ̰ẹ̰-si usɨ nangɨ, to mạ̰ ɓəy, ə́ 'ɓəli al!»
28 Bè ɓəy ɓá Piyər panè: «'Ɓaɓe, kinə to ḭ ya rəmə, 'un ndu-i adɨ m'njiyə dɔ man-tɨ m'ɔw rɔ-i-tɨ.»
29 Ə Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «'Ree!» Beɓa Piyər ḭ mẹ̰ẹ̰ tò-tɨ ur dɔ man-tɨ njiyə ɔw kɨ rɔ Jeju-tɨ.
30 Ngà lokɨ Piyər oo yə́l kɨ́ isɨ ulə dɔ man-tɨ mbḭ-mbḭ lé, ɓəl ra-é adɨ isɨ nduy, adɨ nɔ̰̃ panè: «'Ɓaɓe, 'ajɨ-m ɓoo!»
31 Tajinatɨ nè bè ya, Jeju ulə ji-é uwə-é-né ə idə-é, panè: «'To dow kɨ́ kadmẹ̰ẹ̰ lə-i asɨ al. Kdɔ ri ɓá i 'tadɨ?»
32 Lokɨ dẹ̰ d'al mẹ̰ẹ̰ tò-tɨ rəmə gin yə́l lé gangɨ ɗəsɨ.
33 Beɓa njéndó né-je kɨ́ d'isɨ mẹ̰ẹ̰ tò-tɨ lé d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰̃-é-tɨ ɓá 'panè: «I lé, 'to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-tɨ!»

Jeju adɨ lapiya njémɔ̰y-je dɔnangɨ Jenejarɛtɨ-tɨ
Mar 6:53-56

34 Lokɨ Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə d'ində babo 'gangɨ, 'tẹ̰ẹ̰ dɔnangɨ Jenejarɛtɨ-tɨ lé,
35 dow-je kɨ́ lo-é-tɨ 'gə Jeju, adɨ d'ulə kulə mẹ̰ẹ̰ ɓe-je-tɨ go lo-je-tɨ kɨ́ tin kin lay, adɨ dow-je 'ree kɨ̀ njémɔ̰y-je lay rɔ-é-tɨ.
36 Dẹ̰ 'ra ndoo ta-é-tɨ kadɨ iṇə-dé adɨ n'ɔdi rɔ takubɨ liə ya par rəmə, n'a kingəi lapiya. Beɓa dow-je lay kɨ́ d'ɔdɨ̃ takubɨ liə lé, d'ingə lapiya ya tɔ.

15

Jeju kɨ̀ nékoɓe
Mar 7:1-23

1 Beɓa Parisi-je kɨ́ dan-tɨ-je, kɨ̀ dow-je kɨ́ nạ́-je kɨ́ 'to njéndó dow-je ndukun-je d'ḭ Jorijalẹ̰m, 'ree d'ingə Jeju 'dəjɨ-é 'panè:
2 «Ban ɓá njéndó né-je lə-i 'təl rɔ-dé go nékoɓe-tɨ lə ka-ji-je al wa? 'Oo, dẹ̰ 'togɨ ji-dé al ya d'uso-né né.»
3 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ngà sə̰i, ban ɓá 'təli rɔ-si go ndukun-tɨ lə Lubə al, kdɔtalə nékoɓe lə-si wa?
4 Sə̰i 'gəi kɨ́ Lubə panè: "'Tətɨ kagɨ bɔbɨ-i kɨ̀ kɔ̰-i." Ẹ̰ pa ɓəy panè: "Dow kɨ́ pa ta kɨ́ majɨ al dɔ bɔbɨ-é-tɨ əse dɔ kɔ̰-é-tɨ lé kadɨ tokɨ tɔl dowbé kɔgɨ."»*
5 Ngà sə̰i 'painè: Kinə dow pa kɨ̀ bɔbɨ-é əse kɔ̰-é panè: «Né kɨ́ m'a ra-né sə-i lé, mạ̰ m'un m'adɨ Lubə kadkare-tɨ rəmə»
6 dowbé kinlé ɔw ndoo tətɨ kagɨ bɔbɨ-é əse kɔ̰-é al ngá. 'Rai bè kinlé, to ta lə Lubə ɓá sə̰i bujuri kɔgɨ kdɔ nékoɓe lə-si!

* **15:4 15:4** Tẹt 20:12; 21:17; Det 5:16; Mbl 20:9

7 Sə̨i lé, 'toi njékədkəm dow-je! Ta kɨ́ Ejay njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa sɔbɨ-né dɔ-si lé
to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya, ę̨ panè:
8 «Gin dow-je kinlé 'tətɨ kagɨ-m ndaá ta-dé-tɨ nè,
ngà mę̨ę̨-dé tò gay sə-m.†
9 Pole kɨ́ dę̨ 'pol-m kàrè to pole kɨ́ mę̨ę̨ wəy kare,
kdɔ né-je kɨ́ d'isɨ 'ndó dow-je lé,
to ndukun-je lə dow-je.»
10 Jeju ɓa kosɨ dow-je kɨ rɔ-é-tɨ ə idə-dé panè:
11 «Ooi ta kin kdɔ kadɨ 'gəi mę̨ę̨-é majɨ. Né kɨ́ i̧̨ ndaa-tɨ ɔw ta dow-tɨ, ɓá à ra kadɨ
dowbé təl dow kɨ́ tò n̨ę̨ takəm Lubə-tɨ al. Ngà né kɨ́ tę̨ę̨ ta dow-tɨ kɨ ndaa-tɨ ɓá à ra
kadɨ dowbé təl dow kɨ́ tò n̨ę̨ takəm Lubə-tɨ.»
12 Beɓa njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: «Sɛ i gə kɨ́ ta kɨ́ i 'pa lé, tugə Parisi-je jigɨ-tɨ
ya wa?»
13 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Kagɨ-je lay ya kɨ́ to Bɔbɨ-m kɨ́ dɔrą̨-tɨ ɓá mą̨-dé al lé, d'a
kuwə-dé kɔr-dé kɔgɨ kɨ̀ njirə-dé burə.
14 †Iną̨ə̨i-dé, dę̨ 'to njékəmtɔ-je kɨ́ njéndɔr njékəmtɔ madɨ-dé-je. Kinə njèkəmtɔ ndɔr
njèkəmtɔ madɨ-é lé, dę̨ joo lay ya d'a kungɨ-ną̨ ɓe-tɨ lɔ́tɨ.»
15 Piyər un ta idə-é panè: «'Ɔr mę̨ę̨ gosta kinlé adɨ j'oo.»
16 Jeju idə-dé panè: «Sə̨i lé ya kàrè négə nal-si bè ɓəy tɔ wa?
17 Sə̨i 'gəi kɨ́ né ya kɨ́ i̧̨ ndaa-tɨ ɔw ta dow-tɨ lé, dəə ɔw mę̨ę̨-é-tɨ kadɨ à kɔw-né ta
wale-tɨ ya al wa?
18 †Ngà né kɨ́ tę̨ę̨ ta dow-tɨ lé, i̧̨ mę̨ę̨-é-tɨ kəy, ę̨ ɓá à ra kadɨ dow təl-né né kɨ́ tò n̨ę̨
takəm Lubə-tɨ.
19 Kdɔ tagɨr-je kɨ́ majɨ al kɨ́ tokɨ tɔl dow-je, kɨ̀ ra kaya-je, kɨ̀ kin̨ə ne-i əse ngɔbɨ-i kɔw
sangɨ dow kɨ́ rangɨ-je, kɨ̀ ɓogɨ-je, kɨ̀ kulə ta ndil dow-tɨ-je, kɨ̀ tətɨ ta kɨ́ ndángɨ-je kinlé,
i̧̨ mę̨ę̨ dow-tɨ kəy.
20 Né-je kin ɓá à ra dow kadɨ təl-né né kɨ́ tò n̨ę̨ takəm Lubə-tɨ, ɓɨ togɨ ji al ya kuso-né
né kin ɓá à ra kadɨ dow təl dow kɨ́ tò n̨ę̨ takəm Lubə-tɨ al.»

Kadmę̨ę̨ lə dené kɨ́ to jipɨ al
Mar 7:24-30

21 Lokɨ Jeju ɔr rɔ-é ɔw ngɔsi kɨ dɔnangɨ Tir-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Sidɔ̨-tɨ,
22 rəmə dené kɨ́ Kaną̨-tɨ, i̧̨ titɨ nɔ̨̨ɔ̨, ree nɔ̨ ta Jeju-tɨ ɓərəngɨ-ɓərəngɨ panè: «'Ɓaɓe,
ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-m! Ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra ngon-m kɨ́ dené n̨ą̨!»
23 Ngà Jeju ilə-é-tɨ al. Rəmə njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: «'Tubə dené kinlé kɔgɨ.
Kdɔtalə ɔw tur kəə go-ji-tɨ taá-taá.»
24 Jeju idə-é panè: «Mą̨ lé d'ulə-m rɔ Israyel-je-tɨ kɨ́ 'titɨ-ną̨ kɨ̀ batɨ-je kɨ́ 'ndəm bè
kin ya par.»
25 Beɓa dené lé ree səbɨ takəm-é nangɨ nɔ̨̨-é-tɨ ɓá panè: «'Ɓaɓe, 'ra sə-m!»
26 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Kun nékuso ta ngan-je-tɨ kilə kadɨ ngan bisɨ-je lé to né kɨ́ tuwə
ra al.»
27 Beɓa dené panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya 'Ɓaɓe, ngà ngan bisɨ-je lé, d'a kuso n̨ɔ̨̨-n̨ɔ̨̨ né kɨ́ tusɨ
gin tablə kuso né-tɨ lə ɓa-dé ya tɔ.»
28 Beɓa Jeju panè: «Bayawə́ə dené! Kadmę̨ę̨ lə-i boy n̨ą̨! Kadɨ Lubə ra sə-i titɨ kɨ́ i
dəjɨ-né!» Rəmə lo-é-tɨ nɔ̨̨ɔ̨ ya ngon kɨ́ dené lé ingə lapiya.

Jeju adɨ lapiya njémɔ̨y-je kɨ́ gay-gay
Mar 7:31-37

29 Beɓa Jeju i̧̨ lo-é-tɨ nɔ̨̨ɔ̨ ɔw ta babo-tɨ kɨ́ Galile, al isɨ dɔ mbal-tɨ taá.

---

† **15:8 15:8** Eja 29:13 † **15:14 15:14** Luk 6:39 † **15:18 15:18** Mat 12:34

30 Rəmə kosɨ dow-je ṇą̃ 'ree kɨ̀ njémətɨ-je kɨ̀ njékəmtɔ-je, kɨ̀ njémbitɔ-je, kɨ̀ dow-je kɨ́ rɔ-dé oy mburukɨ-mburukɨ, kɨ̀ njémɔ̨y-je kɨ́ gay-gay d'ungɨ-dé nja Jeju-tɨ d'adɨ adɨ-dé lapiya.
31 Lokɨ kosɨ dow-je d'oo kɨ́ njémbitɔ-je kàrè 'pa ta rəm, njérɔkoy mburukɨ-mburukɨ-je kàrè d'ingə lapiya rəm njémətɨ-je 'njiyə rəm, njékəmtɔ-je kàrè d'oo lo rəm lé, ndil-dé ɔr wutɨ adɨ dę̃ d'ɔsɨ gajɨ Lubə lə Israyel-je.

Jeju adɨ nékuso dow-je ɓudɔgɨ lo sɔ
Mar 8:1-10; Mat 14:13-21

32 Beɓa Jeju ɓa njéndó né-je liə idə-dé panè: «Ta ɔ̨̃ mę̃ę̃-m kdɔ kosɨ dow-je kan! Kdɔ dę̃ 'ra ndɔ mutə sə-m ɓone ya, ngà né kɨ́ kadɨ d'uso goto. Adɨ mą̃ m'ndigɨ kiṇə-dé kadɨ d'ɔw kɨ̀ mę̃ę̃-dé ɓo al, nè d'a kị̃ gudɨ rəbəə.»
33 Ngá ɓá njéndó né-je 'panè: «J'a kị̃ kɨ̀ mbə̀ rá diləlo-tɨ nè kdɔ kadɨ j'adɨ kosɨ dow-je kɨ́ ṇą̃ kan d'uso 'ndan wa?»
34 Jeju dəjɨ-dé panè: «Mbə̀ ra kandangɨ ji-si-tɨ wa?» Njéndó né-je d'ilə-é-tɨ 'panè: «J'ɔw kɨ̀ mbə̀ siri, ə ngan kanjɨ sę̃ tɔ.»
35 Jeju un ndu adɨ dow-je d'isɨ nangɨ.
36 Go-tɨ, ɔy mbə̀ kɨ́ siri kɨ̀ ngan kanjɨ kɨ́ sę̃ lé, ra oiyo Lubə, gángɨ daną̃ təl-né adɨ njéndó né-je liə 'ləbɨ kosɨ dow-je.
37 Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndę̃́-ndę̃́ ɓá dɔdum-é-je nąỳ adɨ d'ɔy rusɨ jangá siri.
38 Dow-je lay kɨ́ d'uso né lé, dingəm-je dę̃ ɓudɔgɨ lo sɔ ə dow tidə dené-je kɨ̀ ngan-je al.
39 Go-tɨ, Jeju adɨ kosɨ dow-je d'ɔw, ɓá ę̃ al mę̃ę̃ tò-tɨ ɔw dɔnangɨ-tɨ lə Magadan-je.

16

Parisi-je kɨ̀ Sadusi-je 'dəjɨ nékɔjɨ
Mar 8:11-13; Luk 12:54-56

1 †Parisi-je kɨ̀ Sadusi-je 'ree rɔ Jeju-tɨ kdɔ ną̃-é koo ta kɨ́ mę̃ę̃-é-tɨ adɨ 'dəjɨ-é kadɨ ra nékɔjɨ kɨ́ ị̃ dɔrą̃-tɨ kadɨ d'oo.
2 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Kàdì ur ə 'painè: «Lo à majɨ, kdɔ dɔrą̃ kər wəə.»
3 Ə ndɔge rəmə sə̨i 'painè: «Ɓone ndi à kədɨ», kdɔ dɔrą̃ kər wətɨ-wətɨ. Sə̨i 'gəi kɔr gangɨ lo kɨ́ dɔrą̃-tɨ majɨ rəmə, asi kɔri gangɨ né-je kɨ́ tɔjɨ kaglo-je kɨ́ ɓone kin al wa?
4 †Dow-je kɨ́ ngɔsnè kɨ́ 'to njémę̃ę̃ndul-je, kɨ̀ njétəl rɔ-dé go ndu Lubə-tɨ al-je 'dəjɨ nékɔjɨ. Ngà dow à ra nékɔjɨ kɨ́ rangɨ kadɨ-dé al ngá; ę̃ kɨ́ ndɔkɨ tę̃ę̃ dɔ Jonasɨ-tɨ kin ya asɨ. Go-tɨ, Jeju iṇə-dé ɔtɨ ɔw lo liə.

Ta lə əm lə Parisi-je kɨ̀ Sadusi-je
Mar 8:14-21

5 Lokɨ njéndó né-je d'ɔw kɨ̀ kal ba kɔw turə rəmə, mę̃ę̃-dé oy dɔ mbə̀-tɨ gogɨ.
6 †Beɓa Jeju idə-dé panè: «Sə̨i kan! Ooi go rɔ-si majɨ kdɔ əm lə Parisi-je, kɨ̀ Sadusi-je.»
7 Njéndó né-je 'pa ta mę̃ę̃-dé-tɨ 'panè: «Jeju pa ta kinlé bè kdɔ mbə̀ kɨ́ mę̃ę̃-ji oy dɔ-tɨ gogɨ lé.»
8 Jeju gə tagɨr lə-dé, beɓa idə-dé panè: Sə̨i dow-je kɨ́ kadmę̃ę̃ lə-si tokɨ ndę̃ bè kan! Kdɔ ri ə́ 'pai ta mę̃ę̃-si-tɨ 'painè to ta lə mbə̀ kɨ́ goto ji-si-tɨ kin wa?
9 †Sə̨i 'gəi al ya ɓəy wa? Se mę̃ę̃-si ole dɔ mbə̀-tɨ kɨ́ mị̃ kɨ́ ndɔkɨ dingəm-je ɓudɔgɨ lo mị̃ d'uso lé al wa? Se ndɔkɨ ɔyi ndəgɨ-é kàrè kandangɨ wa?
10 †Rəm mbə̀ kɨ́ siri kɨ́ ndɔkɨ dingəm-je ɓudɔgɨ lo sɔ d'uso lé kàrè, mę̃ę̃-si ole dɔ-tɨ al tɔ wa? Se ndɔkɨ ɔyi ndəgɨ-é jangá kandangɨ tɔ wa?

† **16:1 16:1** Mat 12:38; Luk 11:16 † **16:4 16:4** Mat 12:39; Luk 11:29 † **16:6 16:6** Luk 12:1 † **16:9 16:9** Mat 14:17-21 † **16:10 16:10** Mat 15:34-38

11 Ngà ra ban ɓá m'pa sə-si ta m'panè: Ooi go rɔ-si majɨ kdɔ əm lə Parisi-je, kɨ̀
Sadusi-je rəmə sa̰i adi to ta lə mbè ɓá m'pa sə-si wa?
12 Bè ɓəy ɓá njéndó né-je 'gə kɨ́ to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ əm ra mbè al. Ngà to ta lə néndó
lə Parisi-je, kɨ̀ Sadusi-je.

Piyər pa rəsɨ kɨ́ Jeju to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é
Mar 8:27-30; Luk 9:18-21

13 Go-tɨ, Jeju ɔw tẹ̰ẹ̰ dɔnangɨ Sejare-tɨ lə Pilipɨ rəmə dəjɨ njéndó né-je liə panè: «Ta
ri ɓá dow-je 'pa dɔ Ngon lə dow-tɨ lé wa?»
14 †Beɓa dẹ̰ 'panè: «Dow-je kɨ́ ná̰-je 'panè: “I 'to Ja̰ kɨ́ njèra dow-je batẹ̰m”, ə dẹ̰ kɨ́
dan-tɨ-je 'panè: “I 'to Eli”, ə dẹ̰ kɨ́ madɨ-je 'panè: “I 'to Jeremi əse i 'to kɨ́ káre dan
njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ.”»
15 Go-tɨ, Jeju təl dəjɨ-dé panè: «Ngà kɨ́ go gə-é-tɨ lə-si sa̰i ya bè lé, ma̰ m'to ná̰ wa?»
16 †Simɔ̰ kɨ́ ɓa-é Piyər idə-é panè: «'To Kristɨ*, Ngon lə Lubə kɨ́ njèkisɨ kəm.»
17 Beɓa Jeju təl idə Piyər panè: «Simɔ̰ kɨ́ ngon lə Jonasɨ, 'to njènékuma̰, kdɔtalə to
dow ɓá tẹ̰ẹ̰ kɨ̀ dɔ ta kin adɨ-i al. To Bɔbɨ-m kɨ́ isɨ dɔra̰-tɨ ɓá tẹ̰ẹ̰ kɨ̀ dɔ ta kinlé adɨ-i tin.
18 Ma̰ m'idə-i m'panè: “'To Piyər (kɔr mẹ̰ẹ̰-é to ər) ə dɔ ər-tɨ kinlé ɓá m'a kində
njékəwna̰-je lə-m dɔ-tɨ. Lo kɨ́ koó ya kàrè à kasɨ ra sə-dé né káre al.
19 †M'a kadɨ-i lakere kɔ̰ɓe kɨ́ dɔra̰-tɨ. Beɓa né kɨ́ i 'tó dɔnangɨ-tɨ nè lé, à tokɨ tó dɔra̰-tɨ
ə né kɨ́ i 'tutɨ dɔnangɨ-tɨ nè à tokɨ tutɨ dɔra̰-tɨ tɔ.”»
20 Go-tɨ, Jeju ndəjɨ njéndó né-je liə n̰a̰ kadɨ 'pa d'adɨ dow gə kɨ́ n'to Kristɨ al.

Jeju pa ta kɨ́ dɔ koy-é-tɨ kɨ̀ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mar 8:31-38; Luk 9:22-27

21 Gangɨ ndɔ-é-tɨ kin ya Jeju un kutɨ kidə ta njéndó né-je liə rəsɨ-rəsɨ panè: Tò
kadɨ m'ɔw Jorijalẹ̰m, m'ɔw m'ingə kɔ̰̀ n̰a̰ ji 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ lə jipɨ-je rəm, ji njékun dɔ
njégugné-je-tɨ lə Lubə rəm, ji njéndó dow-je ndukun-je-tɨ sar kadɨ 'tɔl-m, ngà ndɔ kɨ́
njèkungɨ-tɨ mutə rəmə m'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰.
22 Rəmə Piyər ɔr-é ɔw siə kəl káre ɔw kɔl siə panè: «I 'Ɓaɓe lé, Lubə à kɔsɨ né-é
kin kɨ rangɨ dɔ-i-tɨ. Né-é kinlé à tẹ̰ẹ̰ dɔ-i-tɨ nda̰ bè al.»
23 Ngà Jeju təl kəm-é ə idə Piyər lé panè: «'Ɔtɨ kɨ rangɨ ta-m-tɨ, i Sata̰. 'To jigɨ nɔ̰̀-m-tɨ,
kdɔ tagɨr-je lə-i to tagɨr-je lə dow-je, ɓɨ to tagɨr-je lə Lubə al.»
24 †Beɓa Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Kinə dow ndigɨ kun go-m rəmə, kadɨ ta
rɔ-é ɔ̰̀-é al, kadɨ un kagdəsɨ liə utɨ ə un go-m.
25 †Kdɔ dow kɨ́ rá-rá ya kɨ́ ndigɨ kajɨ rɔ-é rəmə à tujɨ rɔ-é, ngà dow kɨ́ ilə rɔ-é kɔgɨ
kdɔ ta lə-m ɓá à kajɨ rɔ-é tɔ.
26 Kadɨ dow ingə né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lay ə ndil-é tujɨ lé, majɨ-é to ri wa? Əse ri
ɓá dow à kadɨ kdɔ kɔr-né tó ndil-é wa?
27 †Kdɔ Ngon lə dow lé, à ree dan riɓa-tɨ lə Bɔbɨ-é Lubə natɨ kɨ̀ malayka-je liə, ngá
ɓá à kugə dow kɨ́ rá-rá kɨ go kullə ra-é-je-tɨ.
28 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ: Dow-je madɨ dan dẹ̰-tɨ kɨ́ d'a̰ nè kinlé, Ngon lə dow à
ree kɨ̀ kɔ̰ɓe liə kadɨ d'oo-é kɨ̀ kəm-dé ndá̰-ndá̰ ɓəy ɓá d'a koy.»

17

Rɔ Jeju mbəl
Mar 9:2-10; Luk 9:28-36; 2Pi 1:16-18

---

† **16:14 16:14** Mat 14:1,2; Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † **16:16 16:16** Ja̰ 6:68,69 * **16:16 16:16** Kristɨ lé kɔr mẹ̰ẹ̰-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **16:19 16:19** Mat 18:18; Ja̰ 20:23 † **16:24 16:24** Mat 10:38; Luk 14:27 † **16:25 16:25** Mat 10:39; Luk 17:33; Ja̰ 12:25 † **16:27 16:27 a** Mat 25:31; **b** Rɔm 2:6

1 Ndɔ mɛkɛ̨ go-tɨ, Jeju adɨ Piyər dɛ̨ kɨ̀ Jakɨ, ɓá Ją̨ kɨ́ to ngonkɔ̨ Jakɨ d'ɔw siə ə d'ɔw
d'isɨ kɨ̀ kár-dé dɔ mbal-tɨ kɨ́ ngal.
2 Lo-é-tɨ nɔ̨ɔ̨ ya rɔ Jeju mbəl tò gay, adɨ takəm-é ɔ̨ njoy-njoy titɨ-ną̨ kɨ̀ kàdɨ̀ bè. Kubɨ-je
liə kàrè təl nda mbəy-mbəy titɨ-ną̨ kɨ̀ londógɨ bè rəm tɔ.
3 Rəmə Moiyijɨ dɛ̨ kɨ̀ Eli* 'tɛ̨ɛ̨ sə-dé kɔy, ə d'ɔjɨ ta kɨ̀ Jeju.
4 Beɓa Piyər un ta idə Jeju panè: 'Baɓe, majɨ ną̨ kadɨ j'isi lo kin-tɨ nè ya ngá. Kinə
'ndigɨ lé, m'a ra kəykubɨ mutə, káre à to 'lə-i, káre à to 'lə Moiyijɨ ə káre à to 'lə Eli
tɔ.
5 ††Lokɨ Piyər ą̨ pa ta lé kɨ pa ya ɓəy rəmə, kilndi kɨ́ ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ ree səbɨ
dɔ-dé-tɨ rɨpɨ, ngá ɓá ndi dow ɓa dan kilndi-tɨ lé panè: Ɛ̨ kinlé to Ngon-m, m'ində-é
dan kəm-m-tɨ rəm, rɔ-m nəl-m dɔ-é-tɨ ną̨ rəm; ooi ta liə.
6 Lokɨ njéndó né-je lə Jeju d'oo ndi dow kinlé bè rəmə, 'ɓəl ną̨ adɨ 'tusɨ 'səbɨ takəm-
dé nangɨ.
7 Ngá ɓá Jeju ɔtɨ ree rɔ-dé-tɨ, ɔdɨ rɔ-dé, ɓəy ɓá idə-dé panè: «Į̣ taá! 'Bəli al!»
8 Beɓa lokɨ Piyər-je, kɨ̀ Ją̨-je, kɨ̀ Jakɨ-je lé d'un kəm-dé kɨ taá rəmə d'oo Jeju ya kɨ̀
kár-é.
9 Go-tɨ, lokɨ d'į̣ dɔ mbal-tɨ d'isɨ risɨ nangɨ lé, Jeju un ndu adɨ-dé panè: «Né kɨ́ ooi
kinlé, 'pai ta-é adi dow kɨ́ rangɨ oo al ya sar kadɨ Ngon lə dow tɔsɨ-né ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨
dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy.»
10 Go ta-je-tɨ kin ɓá njéndó né-je 'dəjɨ-é 'panè: «Ngà kdɔ ri ɓá njéndó dow-je
ndukun-je 'panè: "Tò kadɨ Eli ree mɔkɨ tá" wa?»
11 Jeju təl idə-dé panè: «Tò kadɨ Eli à təl ree kdɔ kɔsɨ nja né-je natɨ kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é
lay.
12 †Ngà m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ Eli lé ree ngá. Rəmə dow-je 'təl 'gə-é al, adɨ 'ra siə né-je
kɨ́ mɛ̨ɛ̨-dé ndigɨ. Gangɨ-é kin ya dowbé-je d'a kadɨ-né kɔ̨ Ngon lə dow tɔ.»
13 Beɓa njéndó né-je 'gə kɨ́ ta kɨ́ Jeju pa sə-dé lé, ɛ̨ pa sɔbɨ-né dɔ Ją̨ kɨ́ njèra dow-je
batɛ̨m.

Jeju adɨ lapiya ngon kɨ́ kɔ̨nɔ̨ ɔsɨ-é
Mar 9:14-29; Luk 9:37-43

14 Lokɨ Jeju dɛ̨ kɨ̀ njéndó né-je liə 'təl 'ree ngɔsi kɨ̀ kosɨ dow-je rəmə, dingəm káre
ree tɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ nɔ̨-é-tɨ
15 ɓá idə-é panè: 'Baɓe, 'oo kəmtondoo lə ngon-m kɨ́ dingəm kin. Kdɔ kɔ̨nɔ̨ ɔsɨ-é
adɨ ingə kɔ̨ ną̨, tusɨ taá-taá. Lokɨ į̣ siə lé, kɨ́ madɨ-je ɔsɨ-é ilə-é dan pər-tɨ, ə kɨ́ ną̨-je
ɔsɨ-é ilə-é dan man-tɨ-je.
16 Beɓa m'ree siə rɔ njéndó né-je-tɨ lə-i kadɨ d'adɨ-é lapiya rəmə d'asɨ al.
17 Jeju un ndi-é kɨ́ taá pa ta kɨ̀ njéndó né-je liə panè: Sə̨i ko dow-je kɨ́ njémɛ̨ɛ̨ngą̨-je
kɨ̀ njémɛ̨ɛ̨ndul-je kan! M'a kisɨ sə-si natɨ asɨ kaglo ban ɓəy wa? M'a kisɨ dɔ-tɨ sə-si
asɨ kaglo ban ɓəy wa? 'Reei kɨ̀ ngon lé rɔ-m-tɨ nè bè.
18 Beɓa Jeju ndángɨ ndil kɨ́ majɨ al kɨ́ isɨ mɛ̨ɛ̨ ngon-tɨ lé adɨ-é tɛ̨ɛ̨ kɔgɨ. Rəmə ngon
lé, ingə lapiya tajinatɨ nè ya.
19 Go-tɨ, njéndó né-je d'ɔw d'ingə Jeju kɨ̀ kár-é 'dəjɨ-é 'panè: «Kdɔ ri ɓá jɛ̨ ya kɨ̀ dɔ-ji
j'asɨ tubə ndil kɨ́ majɨ al kinlé kɔgɨ al wa?»
20 †Beɓa Jeju təl idə-dé panè: «Kadmɛ̨ɛ̨ lə-si ya ɓá asɨ al. Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ;
kinə kadmɛ̨ɛ̨ lə-si asɨ kɨ̀ kąą̨ kɔl bè ya kàrè ɓá idəi mbal kin 'painè: "'Ɔtɨ kɨ rangɨ lo
kin-tɨ ə 'ɔw 'ą̨ lo kɨ́ yó-tɨ kin ya kàrè à kɔtɨ kɔw." Né ya kɨ́ à dum dɔ-si goto.

---

* **17:3 17:3** Moiyijɨ-je kɨ̀ Eli 'to njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ kete low nų̣. † **17:5 17:5** Mat 3:17; 12:18; Mar 1:11; Luk 3:22 † **17:5 17:5** 2Pi 1:17,18 † **17:12 17:12** Mat 11:14 † **17:20 17:20** Mat 21:21; Mar 11:23; 1Kɔ 13:2

21 [Ngà ndil-je kí 'tanạ̃ bè kinlé, dow à tubə-dé kɨ̀ pa ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ go kɔgɨ rɔ nékuso ɗo.†]»

Nja joo kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-tɨ kɨ̀ dɔ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mar 9:30-32; Luk 9:43-45

22 Ndɔ káre bè, lokɨ njéndó né-je d'isɨ takəm-nạ̃-tɨ lay dɔnangɨ Galile-tɨ lé, Jeju idə-dé panè: «D'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-tɨ,
23 kdɔ kadɨ 'tɔl-é, rəmə ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə lé, à tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃.» Ta kinlé, ra adɨ rɔ njéndó né-je atɨ-dé kanạ̃ạ̃.

Jeju ugə lambo kəy lə Lubə

24 Lokɨ Jeju kɨ̀ njéndó né-je 'ree mẹ̃ẹ̃ ɓebo Kapɛrnayim-tɨ lé, njétaalambo kəy lə Lubə‡, 'ree rɔ Piyər-tɨ 'dəjɨ-é 'panè: Njèndó-si né lé, ẹ̃ ugə lambo kəy lə Lubə al wa?§
25 Piyər təl idə-dé panè: Ẹ̃ ugə ugə ya. Ngà lokɨ Piyər lé isɨ andɨ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ ya rəmə Jeju un ta kete dəjɨ-é panè: Simɔ̃, tagɨr lə-i to ban dɔ ta-tɨ kinlé wa? Nạ́ ɓá à kugə lambo-je, kɨ̀ né-je kí njékɔ̃ɓe-je kí dɔnangɨ-tɨ nè 'gangɨ dɔ dow-je-tɨ lé wa? À to ngan njéɓe-je əse à to mba-je wa?
26 Piyər təl ilə-é-tɨ panè: «To mba-je.» Beɓa Jeju təl idə Piyər panè: Kinə to mba-je ɓá d'a kugə lé, ngan njéɓe-je d'a kugə al.
27 Ngà kdɔ kadɨ j'təl jigɨ j'tugə dow-je kin al lé, ɔtɨ ɔw dan babo-tɨ ilə kuy. Kanjɨ kí 'a kuwə-é dɔsạ̃y ya rəmə, 'tẹ̃ẹ̃ ta-é ə 'a kingə là kí à kasɨ kadɨ 'ree ugə-né lambo dɔ-ji-tɨ jẹ̃ sə-i joo rɔ njétaalambo-je-tɨ lé.

Ta-je kí dɔ sɔldɔ-tɨ kɨ̀ kiṇə go majal kɔgɨ

18

Dow kí boy kɔ̃ɓe-tɨ lə Lubə kɨ̀ né-je kí à tugə dow jigɨ-tɨ
Mar 9:33-50; Mat 5:29-30; Luk 9:46-48

1 †Dɔkàdɨ-é-tɨ kinlé, njéndó né-je lə Jeju d'ɔw rɔ-é-tɨ 'dəjɨ-é 'panè: Nạ́ ya ɓá to 'boy ṇạ̃ kɔ̃ɓe-tɨ kí dɔrạ̃-tɨ wa?
2 Beɓa Jeju ɓa ngon kí sẹ̃ bè adɨ ạ̃ dan-dé-tɨ danạ̃,
3 †ɓá idə-dé panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə iṇəi panjiyə-si ə 'təli rɔ-si titɨ-nạ̃ kɨ̀ ngan-je kí sẹ̃ kin bè al lé, a kandi kɔ̃ɓe-tɨ kí dɔrạ̃-tɨ ndạ̃ bè al.
4 Adɨ dow kí rá-rá kí sɔl dɔ-é, təl rɔ-é titɨ-nạ̃ kɨ̀ ngon kí sẹ̃ kin bè lé, ẹ̃ ɓá to dow kí boy ṇạ̃ kɔ̃ɓe-tɨ kí dɔrạ̃-tɨ.
5 Dow kí rá-rá kí uwə ngon kí titɨ ẹ̃ kan bè kɨ rɔ-é-tɨ kdɔ ta lə-m lé, to mạ̃ ya dowbé uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ tɔ tin.
6 Ngà kinə dow madɨ ra dow káre dan ngan dow-je-tɨ kí d'adɨ-m mẹ̃ẹ̃-dé kin adɨ-é ra majal lé, lé 'dɔɔ mbal kusɨ ko kí boy mindɨ-é-tɨ, ɓá d'ilə-é-né dan babo-tɨ d'adɨ-é nduy ya kàrè 'liə tò sotɨ ɓəy.»
7 Tujɨ à kusɨ dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ, kdɔtalə né-je kí d'isɨ 'ra d'adɨ to gin kusɨ mẹ̃ẹ̃ majal-tɨ lə dow-je. Tɔgrɔ-tɨ, né-je kí à to gin kusɨ mẹ̃ẹ̃ majal-tɨ lé à ree ya; ngà dow kí né-é-je kin ree kɨ̀ kəm rəbɨ kí rɔ-é-tɨ lé tujɨ à kusɨ dɔ-é-tɨ.
8 †Beɓa kinə ji-i əse nja-i ra-i adɨ 'ra majal lé, 'gangɨ-é ilə-é kɔgɨ ngərəngɨ nụ̃ bè; kadɨ 'ɔw lo kiskəm-tɨ kɨ̀ ji-i əse kɨ̀ nja-i káre lé tò sotɨ itə ngəm ji-i joo kɨ̀ nja-i joo lay, ə d'ilə-i-né dan pər-tɨ kí tò sartagangɨ.

---

† **17:21 17:21** Ta-je kí tò mbunạ̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kí dɔsạ̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. ‡ **17:24 17:24** Lamboo kí ta-é tò nè kinlé to dingəm-je kí ɓal-dé ị̃ dɔ kɔrjoo-tɨ ɔw kɨ taá ɓá d'a kugə.
§ **17:24 17:24** Tẹt 30:11-16 † **18:1 18:1** Luk 22:24 † **18:3 18:3** Mar 10:15; Luk 18:17 † **18:8 18:8** Mat 5:30

9 †Əse kinə kəm-i ɓá ra-i adɨ 'ra majal lé, ɔr-é ilə-é kɔgɨ ngərəngɨ; kadɨ 'andɨ lo
kiskəm-tɨ kɨ̀ kəm-i káre-rè lé tò sotɨ itə ngəm kəm-i joo lay ə d'ilə-i-né dan pər-tɨ kɨ́
tò sartagangɨ.
10 †Ooi nè a nədi dow káre dan ngan dow-je-tɨ kin. M'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dɛ̨ lé, malayka-
je lə-dé d'ą̨ takəm Bɔbɨ-m-tɨ kɨ́ dɔrą̨-tɨ kɨ̀ ndɔ-je lay kdɔ ta lə-dé.
11 [Kdɔtalə Ngon lə dow lé, ree kdɔ kajɨ dow-je kɨ́ 'ndəm.]*

Gosta lə batɨ kɨ́ ndəm
Luk 15:3-7

12 Sə̨i ya bè lé, tagɨr lə-si tò ban dɔ poyta-tɨ kɨ́ m'a kɔr kin wa? Kinə dow ɔw kɨ̀
batɨ-je ɓu, ɓá ɛ̨ kɨ́ káre dan-dé-tɨ ndəm lé, ɛ̨ à kiɲə dɛ̨ kɨ́ kɔrjinə̀y káre gidɨ-é jinə̀y
káre lo kuso né-tɨ kàdì mbal-tɨ kdɔ kɔw sangɨ ɛ̨ kɨ́ ndəm lé ya al wa?
13 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə ɔw ɓá ingə batɨ-é kinlé, rɔ-é à nəl-é dɔ-é-tɨ ɲą̨
kitə batɨ-je kɨ́ kɔrjinə̀y káre gidɨ-é jinə̀y káre kɨ́ 'ndəm al.
14 Bè ya tɔ ə́, Bɔbɨ-si kɨ́ dɔrą̨-tɨ lé, ndigɨ kadɨ dow káre ya kàrè tujɨ dan ngan dow-je-tɨ
kin al.

Ta kɨ́ dɔ kiɲə go majal-tɨ lə-ną̨ kɔgɨ

15 †Kinə ngonkɔ̨-i ra sə-i né kɨ́ majɨ al lé, 'ɔw ingə-é ɛ̨ ya kɨ̀ kár-é, 'tɔjɨ-é majal liə.
Kinə oo ta lə-i rəmə, 'ingə ngonkɔ̨-i gogɨ.
16 Ngà kinə ɛ̨ mbatɨ koo ta lə-i lé rəmə, 'təl 'ree un dow káre əse joo sə-i kdɔ mbete
kɨ́ aa njay panè: «Ta-je lay ya kadɨ tokɨ gɔl takəm dow-je-tɨ joo əse mutə tá†.»
17 Ngà kinə ɛ̨ mbatɨ koo ta lə-dé ɓəy rəmə, idə njékəwną̨-je. Kinə mbatɨ koo
ta lə njékəwną̨-je ya tɔ ɓəy rəmə, kadɨ ooi-é kɨ njèkadmɛ̨ɛ̨ al əse ooi-é kɨ dow kɨ́
njètaalambo bè.
18 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ né-je lay kɨ́ 'tɔ́i dɔnangɨ-tɨ nè lé, à tokɨ tɔ́ dɔrą̨-tɨ ə
né-je lay kɨ́ 'tuti dɔnangɨ-tɨ nè lé, à tokɨ tutɨ dɔrą̨-tɨ tɔ.
19 Bè ya tɔ, m'a kidə-si ɓəy. Kinə dow-je joo dan-si ndi-dé asɨ-ną̨ dɔ né-tɨ kɨ́ rá-rá
ya dɔnangɨ-tɨ nè, ɓá 'dəjɨ Bɔbɨ-m kɨ́ taá dɔrą̨-tɨ lé, à kadɨ-dé.
20 Kdɔ lokɨ dow-je joo əse mutə 'kəw-ną̨ kɨ̀ ri-m lé, mą̨ m'isɨ dan-dé-tɨ nɔ̨ɔ̨.
21 †Beɓa Piyər ɔtɨ kɨ rɔ Jeju-tɨ dəjɨ-é panè: «'Baɓe, nja kandangɨ ɓá ngonkɔ̨-m ra
sə-m né kɨ́ majɨ al ə m'a kiɲə go-é kɔgɨ kadɨ-é wa? Sar nja siri je bè wa?»
22 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Bè al. M'a kidə-i panè sar nja siri par al, ngà kɔrsiri nja siri.»

Ta lə ngonnjèkullə kɨ́ njèkoo kəmtondoo al

23 Beɓa kɔ̨ɓe kɨ́ dɔrą̨-tɨ lé, titɨ-ną̨ kɨ̀ ta lə ngar kɨ́ ndigɨ kadɨ ngannjékullə-je liə d'ɔr
go né-je liə d'adɨ-é oo kin bè.
24 Lokɨ ɛ̨ ulə gin-é lé, 'ree kɨ̀ ngonnjèkullə liə káre kɨ́ ɔw kɨ̀ là kɨ́ dum tidə kɔr-é
dɔ-é-tɨ.
25 Ngà dowbé kinlé, là kɨ́ kadɨ ugə-né kurə lé goto. Beɓa 'ɓa-é lé un ndu kadɨ 'ndogɨ-
é titɨ-ną̨ ɓə bè natɨ kɨ̀ ne-é, kɨ̀ ngan-é-je, kɨ̀ nékingə-é-je lay kdɔ kadɨ d'ugə-né kurə
kɨ́ dɔ-é-tɨ lé.
26 Beɓa ngonnjèkullə lé, usɨ nangɨ nɔ̨ ngar-tɨ, nɔ̨ uwə nja-é panè: «'Ba-m, 'oo
kəmtondoo lə-m ə m'a kugə-i ngər-ngər ɓəy.»
27 'Ba-é lé, oo kəmtondoo liə, ɔr kurə lé dɔ-é-tɨ kɔgɨ ə iɲə-é adɨ-é ɔw.
28 Ngà lokɨ ngonnjèkullə kinlé, tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ ya rəmə ingə madkullə liə kɨ́ kurə liə tò
dɔ-é-tɨ ndɛ̨ bè. Ɛ̨ usɨ mindɨ-é-tɨ uwə, adɨ koo ɔw kɨ̀ gangɨ-é ɓá idə-é panè: «'Ugə-m
kurə lə-m.»

---

† **18:9 18:9** Mat 5:29 † **18:10 18:10** Luk 19:10 * **18:11 18:11** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̨y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **18:15 18:15** Luk 17:3 † **18:16 18:16** Det 19:15 † **18:18 18:18** Mat 16:19; Ją̨ 20:23 † **18:21 18:21** Luk 17:3,4

29 Beɓa madɨ-é lé, usɨ nangɨ nɔ̰-é-tɨ nɔ̰ uwə-né nja-é panè: 'Oo kəmtondoo lə-m, ə
m'a kugə-i ɓəy.
30 Bè ya kàrè madɨ-é lé, mbatɨ sar ɔw ilə-é dangay-tɨ, kdɔ kadɨ ugə kurə lé lay tá.
31 Lokɨ ndəgɨ ngannjékullə-je lə ngar lé, d'oo né kin bè rəmə, wɔngɨ ra-dé ṇą̰ adɨ
d'ɔw d'ɔr poy-é d'adɨ 'ɓa-dé oo.
32 Beɓa 'ɓa-é lé, adɨ 'ree siə rɔ-é-tɨ, ɓá idə-é panè: I ngonnjèkullə kɨ́ njèmę̰ę̰ndul
kan! Mą̰ m'ɔr kurə lə-m lay dɔ-i-tɨ, kdɔ ndoo kɨ́ i 'ra ta-m-tɨ.
33 Lé 'a koo kəmtondoo lə madɨ-i titɨ-ną̰ kɨ́ mą̰ m'oo-né kəmtondoo lə-i kin bè ya tɔ
al wa?
34 Beɓa wɔngɨ ra 'ɓa-é lé ṇą̰, adɨ uwə-é adɨ ra kullə kɨ́ ngą̰-ngą̰ kadɨ ugə-né kurə kɨ́
dɔ-é-tɨ lé lay.
35 Jeju təl ilə dɔ-tɨ panè: «Gangɨ-é kin ya Bɔbɨ-m kɨ́ dɔrą̰-tɨ à ra-né sə-si, kinə ną́-ną́
dan-si-tɨ iṇə go kɔgɨ kɨ̀ mę̰ę̰nda kąy adɨ ngonkɔ̰-é al.»

Kɔw Jeju Jorijalę̰m

19

Ta kɨ́ dɔ gángɨ-ną̰-tɨ lə dené kɨ̀ dingəm
Mar 10:1-12; Det 24:1-4; Mat 5:31-32

1 Lokɨ Jeju ndó dow-je né adɨ gin-é gangɨ lé, ị̰ dɔnangɨ Galile-tɨ ɔw kəl lo-tɨ kɨ́ dɔnangɨ
Jude-tɨ gidɨ ba jurdę̰-tɨ.
2 Beɓa kosɨ dow-je ṇą̰ ya d'ɔw go-é-tɨ adɨ adɨ lapiya njémɔ̰y-je lə-dé.
3 Rəmə Parisi-je 'ree rɔ-é-tɨ kdɔ ną̰-é koo ta kɨ́ mę̰ę̰-é-tɨ adɨ 'dəjɨ-é 'panè: «Se to tó-é
kadɨ dow tubə ne-é kdɔ né kɨ́ rá-rá ya kɨ́ dené lé ra wa?»
4 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Sə̰i 'ndói mę̰ę̰ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé ooi al ya sar wa? Lo kində
gin-é-tɨ lé, Lubə ra dené kɨ̀ dingəm
5 ə panè: «Gin-é kin ɓá dingəm à kiṇə-né kɔ̰-é kɨ̀ bɔbɨ-é kadɨ 'tiṇə natɨ kɨ̀ ne-é kdɔ
kadɨ dę̰ joo lay 'təl kubru rɔ kɨ́ káre-rè.*
6 Adɨ 'to dow-je joo al ngá. Ngà 'təl kubru rɔ kɨ́ káre-rè. Gin-é kin ɓá né kɨ́ Lubə tɔ́
natɨ lé, kadɨ dow tutɨ al.»
7 †Parisi-je 'təl 'dəjɨ Jeju 'panè: Ngà kdɔ ri ɓá Moiyijɨ un ndu kadɨ kinə dow tubə
ne-é rəmə 'adɨ-é mbete tubə ɓane wa?†
8 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «To ta lə mę̰ę̰ngą̰ lə-si ɓá Moiyijɨ adɨ-si-né tarəbɨ kadɨ
'tubəi-né ne-si-je. Ngà lo kində gin-é-tɨ lé, tò bè al.
9 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə dow tubə ne-é kdɔ kaya kɨ́ ra ɓane, ɓɨ kinə tubə-é
kdɔ né kɨ́ rangɨ ɓá ɔw taa dené kɨ́ rangɨ rəmə, dowbé ra kaya.»
10 Beɓa njéndó né-je liə 'panè: Kinə to gangɨ-é kin ɓá tò kadɨ dingəm ra kɨ̀ dené
rəmə, taa dené al tò sotɨ.
11 Jeju təl idə-dé panè: Dow-je lay ɓá d'a gə mę̰ę̰ ta kin al. Ngà dę̰ kɨ́ Lubə ya tę̰ę̰ kɨ̀
dɔ-é adɨ-dé tá.
12 Dow-je kɨ́ ną́-je 'taa dené al, kdɔtalə rɔ-dé oy mburukɨ lo kojɨ-dé-tɨ nụ̰. Dę̰ kɨ́ dan-
tɨ-je 'taa dené al, kdɔtalə 'tɔɔ kɔɔ gəm-dé, ngà dę̰ kɨ́ madɨ-je 'taa dené al, kdɔ kullə
kɔ̰ɓe kɨ́ dɔrą̰-tɨ. Dow kɨ́ asɨ gə mę̰ę̰ ta kin rəmə, kadɨ-é gə.

Ta lə Jeju kɨ̀ ngan-je
Mar 10:13-16; Luk 18:15-17

13 Beɓa dow-je 'ree kɨ̀ ngan-je rɔ Jeju-tɨ kdɔ kadɨ ində ji-é dɔ-dé-tɨ rəm, kadɨ pa ta
kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-dé rəm. Rəmə njéndó né-je 'kɔl sə-dé.

---

* **19:5 19:5** Kgn 2:24 † **19:7 19:7** Mat 5:31 † **19:7 19:7** Det 24:1; Mat 5:31 † **19:9 19:9** Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11

14 Ngà Jeju idə-dé panè: «Iṇəi ngan-je adɨ 'ree rɔ-m-tɨ, ɓɨ ɔgi-dé al, kdɔtalə kɔ̰ɓe kɨ́ dɔrą̰-tɨ lé, tò kdɔ dow-je kɨ́ 'taną̰ sə-dé bè.»
15 Beɓa Jeju ində ji-é dɔ-dé-tɨ ɓá iṇə-dé ɔw.

Ta lə njènékingə
Mar 10:17-31; Luk 18:18-30; 1Ti 6:9-10

16 Go-tɨ, Basa káre ree rɔ Jeju-tɨ dəji-é panè: «Njèndó dow-je né, ri kɨ́ majɨ ɓá m'a ra kdɔ kadɨ m'isɨ-né kəm sartagangɨ wa?»
17 Jeju idə-é panè: «Kdɔ ri ə́ 'dəji-m ta dɔ né-tɨ kɨ́ majɨ wa? Njèramajɨ lé, ę̰ káre-rè. Kinə 'ndigɨ kiskəm sartagangɨ rəmə 'təl rɔ-i go ndukun-je-tɨ.»
18 Basa lé, təl dəji Jeju panè: «Ndukun-je kɨ́ rá-rá wa?» Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: «'A tɔl dow al! 'A ra kaya al! 'A ɓogɨ al! 'A tətɨ ta kɨ́ ndángɨ al!
19 'A tətɨ kagɨ bɔbɨ-i kɨ̀ kɔ̰-i rəm, ɓá 'a ndigɨ dow madɨ-i taną̰ kɨ̀ rɔ-i bè tɔ.»‡
20 Basa lé idə Jeju panè: «Mą̰ m'təl rɔ-m go né-je-tɨ kin lay ŋgá. Ngà ri ɓá nąy̰ kadɨ m'ra ɓəy wa?»
21 Beɓa Jeju idə-é panè: «Kinə 'ndigɨ majɨ kɔr njutɨ rəmə, 'ɔw 'ndogɨ nékingə-i lay ə 'ləbɨ la-é njéndoo-je rəmə ndɔ-é 'a kingə ṇą̰ dɔrą̰-tɨ ə 'ree un go-m.»
22 Lokɨ basa lé, oo ta lə Jeju kinlé rəmə, ɔtɨ ɔw kɨ̀ rɔkatɨ kanąṇą̰, kdɔ to dow kɨ́ nékingə-é ṇą̰.
23 Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kadɨ njènékingə ɔw kɔ̰ɓe-tɨ kɨ́ dɔrą̰-tɨ lé, to né kɨ́ ngą̰ ṇą̰.
24 M'a kidə-si ya ɓəy; kadɨ Jambal dəə ɓe libri-tɨ lé to né kɨ́ lo-é ngą̰ ṇą̰ ya, ngà kadɨ njènékingə ɔw kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə lé to né kɨ́ ngą̰ itə-é ɓəy.»
25 Lokɨ njéndó né-je d'oo ta kinlé bè rəmə, 'ɓəl adɨ 'panè: «Tò bè ngà nąɨ̰ ɓá à kajɨ wa!»
26 Jeju oo-dé gə́rə́rə́ rəmə, idə-dé panè: «Né kinlé dow-je ɓá dum dɔ-dé, ngà Lubə lé né kɨ́ dum-é goto.»
27 Rəmə Piyər un ta dəji-é panè: «Ə ję̰ kɨ́ j'tusɨ né-je lə-ji lay j'iṇə ɓá j'un go-i kinlé, ta kɨ́ dɔ-ji-tɨ à tò ban wa?»
28 †Beɓa Jeju idə-dé panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ sə̰i njékun go-m-je kinlé, ndɔ kɨ́ né-je lay à təl kɨ́ sigɨ lé, Ngon lə dow à ree kisɨ dɔ kalikɔ̰ɓe-tɨ liə kɨ́ to kali riɓa kinlé, sə̰i ya kàrè a kisi dɔ kalikɔ̰ɓe-je-tɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo, kdɔ gangta dɔ gin Israyel-je-tɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé tɔ§.
29 Nąɨ̰-nąɨ̰ kɨ́ iṇə kəy-je liə əse ngankɔ̰-é-je, əse kɔ̰nan-é-je, əse bɔbɨ-é, əse kɔ̰-é, əse ne-é, əse ngan-é-je, əse ndɔr-je liə kdɔ ta lə-m lé, à kingə dɔ-tɨ nja ɓu rəm, ɓá à kingə kiskəm kɨ́ tò sartagangɨ rəm tɔ.
30 †Ngà dow-je ṇą̰ dan dę̰ kɨ́ kete-tɨ d'a təl to dow-je kɨ́ gogɨ ə dow-je ṇą̰ dan dę̰ kɨ́ gogɨ-tɨ d'a təl to dow-je kɨ́ kete tɔ.»

20

Ta lə njérakullə mę̰ę̰ ndɔr nduu-tɨ kɨ̀ kàdɨ̀ kɨ́ gay-gay

1 Kɔ̰ɓe kɨ́ dɔrą̰-tɨ lé tò titɨ-ną̰ kɨ̀ ta lə njèndɔr káre kɨ́ tę̰ę̰ kɨ̀ ndɔge ratɨ, kdɔ kɔy dow-je kullə ndɔr nduu-tɨ* liə kin bè.
2 Lokɨ ingə-dé lé, ta-dé asɨ-ną̰ kadɨ à kadɨ-dé là kɨ́ asɨ kəm kullə kɨ́ ndɔ káre, ɓá adɨ d'ɔw lo ndɔr nduu-tɨ liə lé.
3 Go-tɨ, njèndɔr lé tę̰ę̰ ndaa-tɨ kɨ̀ kàdɨ̀ kɨ́ jinąy̰ káre kɨ́ ndɔge rəmə, oo dow-je kɨ́ rangɨ kɨ́ d'ingə kullə al kɨ́ d'ą̰ pandangɨ lo-tɨ.

‡ **19:19 19:19** Tę̰t 20:12-16; Det 5:16-20; Mbl 19:18 † **19:28 19:28 a** Mat 25:31; **b** Luk 22:30 § **19:28 19:28** Dan 7:14. † **19:30 19:30** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:1 20:1** Dɔnangɨ Israyel-tɨ, kɨ̀ ɓe-je-tɨ kɨ́ nąɨ̰-je lé dow-je 'ndɔr nduu kɨ́ ndɔr, ɓɨ ubə wale kare taną̰ kɨ̀ ɓe lə-ji nè kin al.

4 Beɓa ɛ̨ idə-dé panè: Sə̨i kàrè, ɔwi ndɔrɔ lə-m tɔ. Go kullə-tɨ kɨ́ a rai lé, m'a kugə-si majɨ ya.
5 Dɛ̨ kàrè d'ɔtɨ d'ɔw tɔ. Ngà lokɨ kàdì ə̨ jam dɔ ɓe-tɨ, njèndɔr lé tɛ̨ɛ̨ ɓəy rəmə, ingə dow-je kɨ́ rangɨ ɓəy rəm, lokɨ kàdì ə̨ mbɔ́ ɓe-tɨ rəmə, ingə dow-je kɨ́ rangɨ pandangɨ lo-tɨ lé ya ɓəy. Dowbé-je kin kàrè idə-dé panè: Ɔwi ndɔrɔ lə-m go madɨ-si-je-tɨ tɔ.
6 Lokɨ kàdì ra biɲə-je bole asɨ lé, njèndɔr lé təl tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ ɓəy rəmə, ingə dow-je kɨ́ rangɨ ya ɓəy. Beɓa ɛ̨ dəjɨ-dé panè: Kdɔ ri ɓá ə̨i lo-tɨ kin kɨ̀ ndɔge nʉ̨ kare bè wa?
7 Dɛ̨ d'ilə-é-tɨ 'panè: Dow un-ji kullə-tɨ al. Beɓa njèndɔr lé təl ilə-dé-tɨ panè: Kinə tò bè rəmə ɔti ɔwi 'rai kullə ndɔrɔ lə-m tɔ.
8 Lokɨ kàdì ur rəmə, njèndɔr nduu lé idə njèkoo go né-je liə panè: 'Ba njéra kullə mɛ̨ɛ̨ ndɔr nduu-tɨ lə-m lé, ə adɨ-dé nékugə dɔji-dé. 'Ulə gin-é dɔ dɛ̨ kɨ́ d'ɔw gogɨ nè-tɨ ɓá 'tɛ̨ɛ̨-né dɔ dɛ̨ kɨ́ d'ɔw kɨ̀ ndɔge-tɨ.
9 Dɛ̨ kɨ́ d'ɔw ndɔrɔ kɨ̀ kàdì ra biɲə-je bole lé, 'ree rəmə d'ingə nékugə dɔji-dé asɨ kəm kullə kɨ́ dow ra ndɔ káre lé.
10 Ngà lokɨ dɛ̨ kɨ́ d'ɔw ndɔrɔ kɨ̀ ndɔge ratɨ 'ree lé, 'gɨr 'panè dɛ̨ rəmə, d'a kingə nə̨ə̨ kitə dɛ̨ kɨ́ d'ɔw kɨ̀ kàdì ra biɲə-je bole lé ngá; ya rəmə njèkugə-dé lé, adɨ-dé là asɨ-nə̨ə̨ kɨ̀ dɛ̨ kɨ́ d'ɔw ndɔrɔ gogɨ nè lé bè tɔ.
11 Beɓa lokɨ dɛ̨ 'taa là lé rəmə, 'pa ta kɨ́ majɨ al dɔ njèkun-dé kullə-tɨ lé,
12 'panè: Kdɔ ri ɓá dɛ̨ kɨ́ 'ree gogɨ, 'ra kullə kàdì káre ya par rəmə 'ugə-dé asɨ sə-ji jɛ̨ kɨ́ j'ree kɨ̀ ndɔge nʉ̨, adɨ j'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ rəm, kàdì kàrè nətɨ-ji kərɨm-kərɨm kinlé wa?
13 Beɓa njèndɔr lé təl ilə dow kɨ́ káre dan-dé-tɨ panè: Nam-m, m'ra sə-i ndangɨ al. Lé j'adɨ ta-ji asɨ-nə̨ə̨ kdɔ kadɨ lokɨ 'ra kullə, ndɔ káre lé, m'a kadɨ-i là kɨ́ asɨ kəm kullə kɨ́ ndɔ káre ya al wa?
14 Yən, 'taa nékugə dɔji-i ə 'ɔtɨ 'ɔw lo lə-i. Ə njèree kullə-tɨ gogɨ nè lé to mə̨ ya m'ndigɨ kadɨ-é nékugə dɔji lé asɨ sə-i.
15 Nékingə-m lé, to tó-é kadɨ m'ra-né né kɨ́ mɛ̨ɛ̨-m ndigɨ al wa? To kɨ́ m'to dow kɨ́ majɨ kinlé nəl-i al wa?
16 †Jeju təl ilə dɔ gosta-tɨ kinlé panè: Bè ya tɔ, dɛ̨ kɨ́ gogɨ d'a təl dɛ̨ kɨ́ kete ə dɛ̨ kɨ́ kete d'a təl dɛ̨ kɨ́ gogɨ tɔ.

Nja mutə kɨ́ Jeju pa ta kɨ́ dɔ koy-é-tɨ kɨ̀ dɔ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mar 10:32-34; Luk 18:31-34

17 Lokɨ Jeju isɨ ɔw Jorijalɛ̨m lé, ɛ̨ ɔr njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo ngərəngɨ pa sə-dé ta taá-taá dɔ rəbɨ-tɨ panè:
18 «Yən, kɔw kɨ́ j'isi j'ɔwi Jorijalɛ̨m kinlé, d'a kilə Ngon lə dow ji njékun dɔ njégugné-je-tɨ lə Lubə, kɨ̀ ji njéndó dow-je ndukun-je-tɨ, kadɨ 'gangɨ ta koy dɔ-é-tɨ.
19 Dɛ̨ d'a kilə-é ji dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al, kadɨ 'sɔkɨ-é rəm, kadɨ 'tində-é kɨ̀ ndəy marɔw ɓá d'a ɓə-é kagdəsɨ-tɨ, rəmə à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ ndɔ-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə go-tɨ.»

Nédəjɨ lə ne Jebede
Mar 10:35-45; Luk 22:24-47

20 Kɔ̨ ngan lə Jebede ree kɨ̀ ngan-é-je rɔ Jeju-tɨ ə səbɨ takəm-é nangɨ nɔ̨-é-tɨ kdɔ dəjɨ-é né.
21 Beɓa Jeju dəjɨ-é panè: I 'ge ri wa? Ɛ̨ panè: Un ndu kdɔ kadɨ ngan-m-je kɨ́ joo kinlé, ɛ̨ kɨ́ káre isɨ dɔ jikɔl-i-tɨ ə kɨ́ káre isɨ dɔ jigəl-i-tɨ kɔ̨ɓe-tɨ lə-i.
22 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Sə̨i lé, 'gəi né kɨ́ 'dəji lé al. A kasi kingəi kɔ̨ kɨ́ m'a kingə lé kàrè wa? Beɓa dɛ̨ d'ilə-é-tɨ 'panè: Oiyo, j'a kasɨ kare.

† **20:16 20:16** Mat 19:30; Mar 10:31; Luk 13:30

23 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Tɔgrɔ, kɔ̰ lə-m ə a kingəi, ngà ta lə kisɨ dɔ jikɔl-m-tɨ kɨ̀ dɔ
jigəl-m-tɨ lé, to mą̰ ɓá m'a kadɨ al, ngà to Bɔbɨ-m ɓá à kadɨ dow-je kɨ́ ę̰ ra go-é kete
kdɔ-dé.
24 Lokɨ ndəgɨ njéndó né-je kɨ́ dɔgɨ d'oo ta kin bè lé, wɔngɨ ra-dé dɔ ngankɔ̰-ną̰-je-tɨ
kɨ́ joo kinlé.
25 †Beɓa Jeju ɓa-dé lay rɔ-é-tɨ idə-dé panè: Sə̰i 'gəi kɨ́ njékɔ̰ɓe dɔ gin dow-je-tɨ kɨ́
gay-gay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo n̰ą̰ rəm, ɓá dow-je kɨ́ boy-boy kàrè,
d'ɔ̰ ɓe dɔ dow-je-tɨ lé kɨ́ go lo njètɔgɨ-tɨ tɔ.
26 †Ngà sə̰i lé, kɔ̰-ną̰ kɨ́ bè kin à goto dan-si-tɨ. Adɨ dow kɨ́ ndigɨ kadɨ n'to 'boy dan-si-tɨ
lé, kadɨ təl rɔ-é ngonnjèkullə-tɨ lə-si.
27 Rəm ɓá dow kɨ́ ndigɨ kadɨ n'to kɨ́ dɔsą̰y dan-si-tɨ lé, kadɨ təl rɔ-é ɓə-tɨ lə-si tɔ.
28 Bè ya tɔ, Ngon lə dow lé, ree kadɨ dow-je 'ra kullə d'adɨ-é al, ngà ę̰ ɓá ree kdɔ ra
kullə kadɨ dow-je rəm, ɓá kdɔ kadɨ rɔ-é gangɨ-né dɔ kosɨ dow-je rəm tɔ.

Jeju adɨ njékəmtɔ-je joo d'oo lo
Mar 10:46-52; Luk 18:35-43

29 Lokɨ Jeju dę̰ kɨ̀ njéndó né-je 'tę̰ę̰ mę̰ę̰ ɓe-tɨ kɨ́ Jeriko kɨ ndaa-tɨ lé, kosɨ dow-je n̰ą̰
ya d'un go Jeju.
30 Ə njékəmtɔ-je joo d'isɨ ngangɨ rəbɨ-tɨ ɓá d'oo kɨ́ Jeju isɨ dəə lé, d'ilə bɔbɨ ndi-dé
nangɨ 'nɔ̰ 'panè: «'Ɓaɓe, ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-ji!»
31 Rəmə kosɨ dow-je 'ndángɨ-dé kadɨ d'utɨ ta-dé, ngà dę̰ d'ilə bɔbɨ ndi-dé nangɨ 'nɔ̰
d'itə kɨ́ kete lé ɓəy panè: «'Ɓaɓe, ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-ji ɓoo.»
32 Beɓa Jeju təl ą̰ nangɨ ɓa-dé, ə dəji-dé panè: «Ri ɓá 'ndigi kadɨ m'ra m'adɨ-si wa?»
33 Dę̰ d'ilə-é-tɨ 'panè: «'Ɓaɓe, j'ndigɨ kadɨ kəm-ji ya 'adɨ oo lo.»
34 Beɓa ta ɔ̰ mę̰ę̰ Jeju n̰ą̰ kdɔ ta lə-dé adɨ ɔdɨ rɔ kəm-dé lé rəmə, tajinatɨ nè ya
kəm-dé oo lo ə d'un go-é.

21

Kɔw Jeju mę̰ę̰ ɓebo Jorijalę̰m-tɨ
Mar 11:1-10; Luk 19:28-44; Ją̰ 12:12-19; Eja 12:6

1 Lokɨ d'isɨ d'ɔw kɨ ɓebo Jorijalę̰m-tɨ, ɓá 'ree 'tę̰ę̰ ngɔsi kɨ̀ ɓe kɨ́ Betpaje kɨ́ tò kàdɨ
mbal ką̰ kagɨ Olibiye-je-tɨ rəmə, Jeju ulə njéndó né-je liə joo panè:
2 «Ɔwi mę̰ę̰ ngonɓe-tɨ kɨ́ tò nɔ̰-si-tɨ kin, rəmə tajinatɨ nè ya a kingəi ngon koro kɨ̀
kɔ̰-é, kɨ́ 'tɔ́-é nangɨ. Lokɨ ingəi-dé lé, 'tuti-dé, ə 'reei sə-dé adi-mi.
3 Ngà kinə dow dəji-si ta dɔ-tɨ lé, idəi-é 'painè: "'Ɓaɓe ɓá ge-dé." Rəmə lo-é-tɨ nè
ya, à kin̰ə-dé kadɨ 'reei sə-dé.»
4 Né-je kinlé ra-né bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa lé, né-é ra-né né. Ę̰
panè:
5 «Idəi ngonmandɨ* kɨ́ ɓebo Siyɔ̰-tɨ 'painè:
'Oo! Ngar lə-i isɨ ree rɔ-i-tɨ! To dow kɨ́ sɔl lɔm-lɔm!
Ə isɨ dɔ kɔ̰ koro-tɨ! Isɨ dɔ ngon koro-tɨ kɨ́ to ngon nékal†!»
6 Njéndó né-je d'ɔw ə 'ra go ta-tɨ kɨ́ Jeju idə-dé lé,
7 adɨ 'ree kɨ̀ kɔ̰ koro kɨ̀ ngon-é lé, 'labɨ kubɨ-je lə-dé gidɨ-dé-tɨ, ɓá Jeju al isɨ dɔ-tɨ.
8 Kosɨ dow-je n̰ą̰ ya 'labɨ kubɨ-je lə-dé dɔ rəbɨ-tɨ, dę̰ kɨ́ nąɓ-je 'tə́tɨ balkəm kagɨ-je 'labɨ
dɔ rəbɨ-tɨ tɔ.
9 Kosɨ dow-je kɨ́ 'njiyə nɔ̰-é-tɨ kɨ̀ dę̰ kɨ́ 'njiyə go-é-tɨ 'tur kəə boy-boy 'panè:
«Kɔsgajɨ kɨ dɔ ngonka Dabidɨ-tɨ!
Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ kɨ́ njèree kɨ̀ ri 'Ɓaɓe!

---

† **20:25 20:25** Luk 22:25,26 † **20:26 20:26** Mat 23:11; Mar 9:35; Luk 22:26 * **21:5 21:5** Ngonmandɨ kɨ́ ɓebo Siyɔ̰-tɨ lé tɔjɨ dow-je kɨ́ ɓebo Jorijalę̰m-tɨ. Jkr 9:9 † **21:5 21:5** Eja 62:11; Jkr 9:9

Kɔsgajɨ tò dɔ Lubə-tɨ kɨ́ taá nu̱!‡»
10 Lokɨ Jeju ɔw tẹ̱ẹ̱ mẹ̱ẹ̱ ɓebo Jorijalẹ̱m-tɨ lé, dow mẹ̱ẹ̱ ɓe-je d'ạ̱y ngɔdɨ dɔ-nạ̱-tɨ wur-wur, 'dəji-nạ̱ ta 'panè: «To nạ́ ɓá ɔw ree wa?»
11 Rəmə kosɨ dow-je kɨ́ d'ɔw siə d'ilə-dé-tɨ 'panè: «To Jeju kɨ́ Najarɛtɨ kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ, njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ.»

Jeju tubə njéragatɨ-je takəy-tɨ lə Lubə
Mar 11:15-19; Luk 19:45-48; Jạ̱ 2:13-17

12 Jeju ɔw takəy-tɨ lə Lubə tubə njéragatɨ-je kɨ̀ njéndogɨ né-je lay. Ẹ̱ titə tablə-je lə njémbəl-nạ̱ là-je kɨ̀ kagɨ kisɨ-je lə njéragatɨ də-je tilə.
13 Beɓa Jeju idə-dé panè: «'Ndàngɨ 'panè:
“Kəy lə-m lé, d'a ɓa-é kəy pa ta kɨ̀ Lubə!
Ngà sə̱i adi təl to kəy kisɨ njéɓogɨ-je!”»§
14 Lo-é-tɨ kinlé, njékəmtɔ-je, kɨ̀ njéməti-je 'ree rɔ Jeju-tɨ mẹ̱ẹ̱ kəy-tɨ lə Lubə ə ẹ̱ adɨ njékəmtɔ-je dˈoo lo rəm, adɨ njéməti-je ˈnjiyə rəm.
15 Beɓa wɔngɨ ra njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, kdɔtalə né-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ ɔr ndil dow-je kɨ́ Jeju ra rəm, wɔngɨ ra-dé kdɔtalə ngan-je kɨ́ 'tur kəə dɔ-é-tɨ, takəy-tɨ lə Lubə 'panè: «Kɔsgajɨ tò dɔ ngonka Dabidɨ-tɨ.»
16 Beɓa dẹ̱ 'pa kɨ̀ Jeju panè: «Ta kɨ́ ngan-je 'pa kinlé 'oo majɨ ya tá?» Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Oiyo, m'oo majɨ ya. Ngà ta kɨ́ mbete kɨ́ aa njay pa lé, sə̱i 'ndói ooi nja káre al ya sar wa?» 'Ndàngɨ-tɨ 'panè:
«Ngan-je kɨ́ tɔgɨ, kɨ̀ dẹ̱ kɨ́ ta mba-tɨ kàrè, i 'ra mbing 'adɨ 'tɔ́y-i.*»
17 Go-tɨ, Jeju iṇə-dé tẹ̱ẹ̱ mẹ̱ẹ̱ ɓebo Jorijalẹ̱m-tɨ ɔw tò Betani.

Jeju man kagɨ kote
Mar 11:12-14,20-26; Luk 13:6-9

18 Lo aa go-tɨ kɨ̀ ndɔge ratɨ, lokɨ Jeju təl isɨ ree kɨ Jorijalẹ̱m gogɨ ɓəy lé, ɓo ra-é.
19 Beɓa ẹ̱ oo kote ngangɨ rəbɨ-tɨ ɓá tɔɔ ɔw gin-tɨ rəmə mbi-é ya par ɓá tò. Jeju panè: «'A kandɨ gogɨ ndạ̱ al ya sar.» Rəmə tajinatɨ nè ya kote lé tutɨ kurum.
20 Lokɨ njéndó né-je d'oo kɨ́ kote lé tutɨ kurum rəmə ta igə-dé səl adɨ 'dəjɨ Jeju 'panè: «Kay! Ban ə tajinatɨ nè ya kote lé tutɨ kurum wa?»
21 †Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə ɔwi kɨ̀ kadmẹ̱ẹ̱, ɓá kinə 'tadi al ya sar lé, né kɨ́ m'ra kɨ̀ kote kin par ɓá a kasi rai al. Lé mbal kin ya kàrè, kinə idəi-é 'painè: “'Ɔtɨ kɨ rangɨ lo kin-tɨ, ə 'ɔw 'usɨ dan babo-tɨ”, kàrè né-é à ra né ya tɔ.
22 Né lay kɨ́ a pai ta kɨ̀ Lubə dəji-é-né kɨ̀ kadmẹ̱ẹ̱ lé, a kingəi ya.»

Ta dəjɨ kɨ́ dɔ tɔ́gɨ-tɨ kɨ́ Jeju ɔw-né
Mar 11:27-33; Luk 20:1-8

23 Lokɨ Jeju ɔw takəy-tɨ lə Lubə isɨ ndó né dow-je rəmə, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je 'ree rɔ-é-tɨ 'dəjɨ-é 'panè: «Nạ́ ɓá adɨ-i tarəbɨ ɓá 'ra-né né-je kinlé wa? Nạ́ adɨ-i tɔ́gɨ ɓá 'ra-né wa?»
24 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Mạ̱ kàrè m'a dəjɨ-si ta tɔ. M'a dəjɨ-si ta káre ya par, ə́ kinə iləi-mi-tɨ rəmə, m'a kidə-si dow kɨ́ adɨ-m tɔ́gɨ m'ra-né né-je kinlé tɔ.»
25 «Nạ́ ɓá ulə Jạ̱ adɨ ra dow-je batẹ̱m wa? To Lubə ɓá ulə-é əse to dow-je wa?» Ngà dẹ̱ 'təl 'najɨ-nạ̱ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Kinə j'painè: “To Lubə ɓá ulə-é” rəmə, ẹ̱ à təl dəjɨ-ji panè: “Ngà kdɔ ri ɓá adi-é mẹ̱ẹ̱-si al wa?”
26 Ə kinə j'idəi-é j'painè: “To dow-je ɓá d'ulə-é” kàrè, à kụ̱ to ta dɔ-ji-tɨ, kdɔtalə kosɨ dow-je 'gə kɨ́ Jạ̱ lé, to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ.»

---

‡ **21:9 21:9** Pa 118:25-26 § **21:13 21:13** Eja 56:7; Jer 7:11 * **21:16 21:16** Pa 8:3 † **21:21 21:21** Mat 17:20; 1Kɔ 13:2

27 Beɓa 'ree d'idə Jeju 'panè: «Jɛ̨ j'gə al.» Jeju təl panè: «Majɨ, mą̨ ya kàrè, ndą̨ bè
ɓá m'a kidə-si dow kɨ́ adɨ-m tɔ́gɨ m'ra-né né-je kinlé al tɔ.»

Gosta kɨ́ dɔ ngan-je-tɨ kɨ́ joo

28 Jeju təl idə-dé ɓəy panè: Ta ri ɓá sə̨i 'gɨri dɔ poy ta-tɨ kɨ́ m'a kɔr kin wa? Dingəm
káre bè ɔw kɨ̀ ngan-je kɨ́ dingəm joo. Ɛ̨̃ ɔw rɔ ɛ̨ kɨ́ dɔsą̨y-tɨ idə-é panè: «Ngon-m,
ɓone ɔw 'ra kullə mɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔr nduu-tɨ lə-m adɨ-m.»
29 Ɛ̨̃ idə-é panè: «M'a kɔw al.» Ngà go-tɨ rəmə, tagɨr kɨ́ majɨ ree dɔ-é-tɨ, adɨ į̣ ɔw
mɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔr nduu-tɨ lə bɔbɨ-é lé.
30 Bɔbɨ-é ɔw rɔ ngon-é-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo idə-é ko ta kɨ́ káre kin ya tɔ. Ɛ̨̃ idə bɔbɨ-é
panè: «Oiyo, bɔbɨ-m, m'a kɔw ya.» Ngà ɛ̨ mbatɨ kɔw.
31 Dan ngan-je-tɨ kɨ́ joo kinlé, ɛ̨ kɨ́ ra ɓá ra ndigɨ lə bɔbɨ-é lé wa? Dɛ̨ d'ilə-é-tɨ 'panè:
«Ɛ̨̃ kɨ́ dɔsą̨y.» Beɓa Jeju təl idə-dé panè: Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ njétaalambo-je
kɨ̀ kaya dené-je d'a tɛ̨̃ɛ̨̃ nɔ̨̃-si-tɨ kete mɛ̨̃ɛ̨̃ kɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə.
32 †Kdɔtalə Ją̨ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨m ree rɔ-si-tɨ, ɔjɨ-si rəbɨ né ra kɨ́ njururu kadɨ
njiyəi-tɨ, rəmə sə̨i adi-é mɛ̨̃ɛ̨̃-si al. Ngà njétaalambo-je, kɨ̀ kaya dené-je ɓá d'adɨ-é
mɛ̨̃ɛ̨̃-dé. Ngà sə̨i lé, ooi né kin kɨ̀ kəm-si bè ya kàrè, 'mbati kiṇəi panjiyə-si-je kɨ́ majɨ
al kɔgɨ kdɔ kadɨ-é mɛ̨̃ɛ̨̃-si.

Gosta kɨ́ dɔ njérakullə ndɔr nduu-je-tɨ
Mar 12:1-12; Luk 20:9-19; Eja 5:1-7

33 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Ooi gosta kɨ́ rangɨ ɓəy ən. Dow káre bè uwə nduu, ɔr gali
dɔ-tɨ, ra ɓe dɔ ər-tɨ kdɔ mbore-né man nduu lé rəm, ur pal ngəm lo titɨ, ɓəy ɓá adɨ
njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ-é kadɨ 'ra kullə dɔ-tɨ, ə ɔtɨ ɔw mba. 34 Lokɨ nąy kijə
kandɨ nduu asɨ ngá lé, ɛ̨ ulə ngannjékullə-je liə rɔ njéndɔr nduu-je-tɨ lé, kadɨ 'taa kɨ́
'liə 'ree-né d'adɨ-é. 35 Ngà njérakullə ndɔr nduu-je d'uwə ngannjékullə-je lé, ə 'tində
káre mbukɨ-mbukɨ, 'tɔl ɛ̨ kɨ́ káre ə 'tilə ɛ̨ kɨ́ káre kɨ̀ ər 'tɔl-é.
36 Beɓa 'ɓa njèndɔr nduu lé, təl ulə dɛ̨ kɨ́ rangɨ kɨ́ kɔr-dé itə dɛ̨ kɨ́ kete lé ɓəy. Rəmə
ko né kɨ́ 'ra kɨ̀ dɛ̨ kɨ́ kete lé ya 'təl 'ra sə-dé tɔ.
37 Ta tɔl ta-é-tɨ rəmə, ulə ngon-é ya rɔ-dé-tɨ, ə gɨr panè: «To ngon-m adɨ d'a ɓəl
gidɨ-é.»
38 Ngà lokɨ njérakullə ndɔr nduu-je d'oo ngon-é lé isɨ ree rəmə d'idə-ną̨ ta dan-dé-tɨ
'panè: «Ooi ngon-é kɨ́ ndɔ-é à to njènéndubə lé ə́ ɔw ree ɔngɨ! 'Reei adɨ j'tɔli-é kadɨ
néndubə liə təl to kɨ́ 'lə-ji.»
39 Beɓa d'uwə-é tɛ̨̃ɛ̨̃ siə mɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔr nduu-tɨ kɨ ndaa-tɨ ə 'tɔl-é.
40 Beɓa Jeju dəji-dɛ̨̃ panè: Lokɨ 'ɓa njèndɔr nduu à ree lé, ri ɓá à ra kɨ̀ njérakullə
ndɔr nduu-je kinlé wa?
41 Dɛ̨ d'ilə-é-tɨ 'panè: À tɔl njémɛ̨̃ɛ̨̃ndul-je kanlé tɔl kɨ́ tò kəmtondoo ṇą̨. Ngá ɓá à
təl kɔy dɛ̨ kɨ́ rangɨ kɨ́ d'a kadɨ-é kandɨ nduu lé, kɨ̀ dɔ nąy-é nąy-é kdɔ kində-dé ta-tɨ.
42 Bəy ɓá Jeju ilə-dé-tɨ panè: Sə̨i 'ndói ta kinlé mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay nja káre ooi
al ya sar wa? 'Ndàngɨ-tɨ 'panè:
«Ər kɨ́ njékində kəy-je d'ilə pɨrɨngɨ kɔgɨ lé, ɓá təl to ər kɨ́ majɨ kɨ́ sul kəy-tɨ.»
Né kinlé to kullə ra 'Baɓe. Ngà kɨ rɔ-ji-tɨ rəmə, to nékɔjɨ†.
43 Gin-é kin ɓá Jeju idə-dé-né panè: Lubə à taa kɔ̨̃ɓe liə ji-si-tɨ, kdɔ təl-né kadɨ gin
dow-je kɨ́ rangɨ, kɨ́ d'a ra kullə-é majɨ.
44 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ tɛ̨̃ɛ̨̃ usɨ dɔ ər-é-tɨ kinlé, rɔ-é à tə́tɨ ɗɛkɨ-ɗɛkɨ rəm, ɓá dow kɨ́ ər
kinlé usɨ dɔ-é-tɨ kàrè à lər-é lər-lər rəm tɔ.
45 Lokɨ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ̀ Parisi-je d'oo gosta kɨ́ Jeju pa kinlé bè
rəmə, dɛ̨ 'gə kɨ́ ɛ̨ pa ta kinlé sɔbɨ-né dɔ-dé.

† **21:32 21:32** Luk 3:12; 7:29,30 † **21:42 21:42** Pa 118:22-23

46 Beɓa dɛ̨ 'sangɨ kəm rəbɨ-je kdɔ kuwə Jeju, ya ngà dɛ̨ 'ɓəl kosɨ dow-je kɨ́ 'gə-é majɨ
kɨ́ ɛ̨ to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ.

22

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ 'ɓa-dé lo nékuso taanã-tɨ
Luk 14:16-24

1 Jeju un gosta kɨ́ rangɨ ya ɓəy pa-né ta kɨ̀ dow-je panè:
2 Kɔ̃ɓe kɨ́ dɔrã-tɨ tò titɨ-nã kɨ̀ ta lə ngar kɨ́ ra nékuso ñã kdɔ taanã lə ngon-é bè.
3 Ngar lé ulə ngannjékullə-je go dow-je-tɨ kɨ́ 'ɓa-dé kdɔ nékuso kɨ́ lo taanã-tɨ lé. Ngà
dowbé-je lé 'mbatɨ ree.
4 Ɛ̨ təl ulə ngannjékullə-je kɨ́ rangɨ ya ɓəy panè: Ɔwi idəi dow-je kɨ́ 'ɓa-dé lo nékuso
kɨ́ lo taanã-tɨ lé 'painè: «M'ɔsɨ dɔ nja né-je natɨ lay ngá. M'tɔl mangɨ-je lə-m, kɨ̀ nékul-
je lə-m kɨ́ rɔ-dé tò mbul-mbul, adɨ nékuso tò nangɨ lay ngá, ə́ 'reei kdɔ nékuso kɨ́ lo
taanã-tɨ lé.»
5 Bè ya kàrè, usɨ-dé dɔ ɓa-tɨ kɨ́ 'ɓa-dé lé al, adɨ nã́-nã́ ya ɔw lo liə kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ndigɨ. Dɛ̨
kɨ́ nã́-je d'ɔw ndɔrɔ lə-dé ə dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je d'ɔw lo ra gatɨ-je-tɨ.
6 Ə̃ ndəgɨ-dé-je tɔ rəmə, d'uwə ngannjékullə-je lé d'ulə kəm-dé ndoo ɓəy ɓá 'tɔl-dé
dɔ-tɨ.
7 Né kin ra adɨ wɔngɨ ra ngar lé ñã. Beɓa ulə njérɔ-je liə, adɨ d'ɔw 'tɔl dowbé-je
kinlé rəm, ɓá 'ró ɓebo lə-dé rúkɨ-rúkɨ̃ dɔ-tɨ rəm.
8 Go-tɨ, təl idə ngannjékullə-je liə panè: Nékuso tò ngɔsi. Ngà dow-je kɨ́ 'ɓa-dé lo
taanã-tɨ lé ɓá 'to dow-je kɨ́ 'tuwə ree al.
9 Ə̃ ɔti ɔwi tagajɨ rəbɨ-je-tɨ, 'ɓai dow-je lay ya kɨ́ a kingəi-dé, kdɔ kadɨ 'ree lo nékuso-
tɨ kɨ́ lo taanã-tɨ lé.
10 Beɓa ngannjékullə-je lé d'ɔtɨ d'ɔw ta gajɨ rəbɨ-je-tɨ ə 'ɓa dow-je lay ya kɨ́ d'ingə-
dé, njémɛ̨ɛ̨ndul-je, kɨ̀ njémɛ̨ɛ̨majɨ-je, 'ree sə-dé adɨ dow-je 'rusɨ mɛ̨ɛ̨ kəy nékuso kɨ́
lo taanã-tɨ lé njɨ̃-njɨ̃.
11 Ngà lokɨ ngar ree andɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ kdɔ koo dow-je kɨ́ 'ree lo nékuso-tɨ kɨ́ lo taanã-tɨ
lé rəmə, kəm-é usɨ dɔ dingəm-tɨ káre kɨ́ isɨ lo nékuso-tɨ kɨ́ lo taanã-tɨ kɨ̀ kubɨ-é rɔ-é-tɨ
al.
12 Beɓa ngar lé dəjɨ-é panè: Nam-m, ban ɓá 'ree lo kin-tɨ nal kulə kubɨ-é rɔ-i-tɨ wa?
Ngà dingəm lé tɛ̨ɛ̨ ta-é ilə-é-tɨ al.
13 †Beɓa ngar idə ngannjékullə-je liə panè: Ɔti uwəi dow kin 'tɔ́i ji-é-je kɨ̀ nja-é-je
njim-njim ə iləi-é ndaga lo-tɨ kɨ́ ndul ndɨ̃-ndɨ̃. Ɛ̨ ɓá to lo kɨ́ à nɔ̃-tɨ rəm, à kuso ngangɨ-é
titɨ məgəgə-məgəgə rəm.
14 Bè ya tɔ, dɛ̨ kɨ́ Lubə 'ɓa-dé lé, kɔr-dé ñã. Ngà dɛ̨ kɨ́ ɛ̨ mbətɨ-dé ɓá 'to kɨ́ ndɛ̨ bè.

Lambo lə Sejar
Mar 12:13-17; Luk 20:20-26

15 Parisi-je d'ɔw d'ɔjɨ-nã ta kdɔ sangɨ kəm rəbɨ kuwə Jeju kɨ̀ ta kɨ́ ta-é-tɨ.
16 Beɓa d'ulə njéndó né-je lə-dé rəm, ɓá kutɨ dow-je lə Erodɨ rɔ Jeju-tɨ kadɨ 'dəjɨ-é
'panè: Njèndó dow-je né, j'gə kɨ́ i lé 'to njèpata kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, i 'isɨ 'ɔjɨ dow-je rəbɨ
lə Lubə kɔjɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá i lé 'ɓəl kəm dow al rəm, kdɔ i 'oo majɨ lə dow kɨ́ taga
nè kin al.
17 Ə̃n ə́ idə-ji tagɨr lə-i kɨ́ sɔbɨ dɔ ta kin adɨ j'oo: «To tó-é kadɨ dow ugə lambo lə
ngar Sejar əse to tó-é al wa?»
18 Ngà Jeju gə tagɨr kɨ́ majɨ al kɨ́ mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ adɨ idə-dé panè: «Są̃i njékədkəm dow-je
kanlé! Kdɔ ri ɓá 'sangi kadɨ ooi ta kɨ́ mɛ̨ɛ̨-m-tɨ wa?

† **22:13 22:13** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28

19 Ɔji-mi là kɨ́ dow-je d'isɨ d'ugə-né lambo lé adi-mi m'oo.» Beɓa dẹ̃ d'un kạ̃ là d'ɔjɨ-é.
Ngá ɓá ẹ̃ dəjɨ-dé panè:
20 «To dɔ ná̰ kɨ̀ ri ná̰ ɓá tò-tɨ wa?»
21 Rəmə dẹ̃ d'ilə-é-tɨ 'panè: «To dɔ Sejar kɨ̀ ri-é.» Ngá ɓá ẹ̃ təl idə-dé panè: «Né lə
Sejar ə adi Sejar, ngà né lə Lubə rəmə adi Lubə tɔ.»
22 Ta kɨ́ Jeju ilə-dé-tɨ lé ɔr ndil-dé adɨ d'iṇ̃ə-é d'ɔw lo lə-dé.

Ta kɨ́ dɔ tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃-tɨ
Mar 12:18-27; Luk 20:27-38

23 †Rəmə mẹ̃ẹ̃ ndɔ-é-tɨ kin ya, Sadusi-je kɨ́ 'to njépanè tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ goto lé
'ree rɔ Jeju-tɨ ə 'dəjɨ-é ta 'panè:
24 Njèndó dow-je né, ta kɨ́ Moiyijɨ pa ə́n: Kinə dow taa dené ɓá ojɨ siə ngon al ɓəy
ya ə oy rəmə, kadɨ ngonkɔ̃-é taa dené ndubə lé, ində-né ko-é*.
25 Ngà kinə ngankɔ̃-ná̰-je siri dan-ji-tɨ nè je bè, ɓá ẹ̃ kɨ́ dɔsạ̃y taa dené ə́ ojɨ siə ngon
al ɓəy ya ə oy iṇ̃ə dené lé adɨ ngonkɔ̃-é.
26 Ẹ̃ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo lé kàrè bè ya rəm, ɓá njèkungɨ-dé-tɨ mutə kàrè bè ya sar
ngankɔ̃-ná̰-je kɨ́ siri d'oy-né lay,
27 ɓá dené-é lé kàrè oy-né go-dé-tɨ tɔ.
28 Ndɔ kɨ́ dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ lé se, dené kinlé à to ne ná̰ dan-dé-tɨ kɨ́
siri kinlé wa? Kdɔtalə dẹ̃ 'taa-é ya lay.
29 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Sạ̃i uri wale, kdɔ sạ̃i 'gəi mẹ̃ẹ̃ ta kɨ́ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa
njay lé al rəm, ɓá 'gəi tɔ́gɨ Lubə al rəm.
30 Kdɔtalə ndɔ kɨ́ dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ lé, taaná̰ à goto. Dow-je d'a kisɨ
titɨ-ná̰ kɨ́ malayka-je d'isɨ-né dɔrá̰-tɨ kin bè.
31 Ta kɨ́ Lubə pa sə-si mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ liə sɔbɨ-né dɔ tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ lé, sạ̃i 'ndói
nja káre ooi al wa? Lubə pa mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ liə panè:
32 “M'to Lubə lə Abrakam, m'to Lubə lə Isakɨ kɨ̀ Lubə lə Jakobɨ. Adɨ Lubə lé, to
Lubə lə dow-je kɨ́ d'oy al, ngà to Lubə lə dow-je kɨ́ d'isɨ kəm†.”»
33 Kosɨ dow-je kɨ́ d'oo néndó lə Jeju lé, néndó liə ɔr ndil-dé ṇ̃ạ̃.

Ta lə ndukun kɨ́ boy itə madɨ-é-je
Mar 12:28-34; Luk 10:25-37

34 Lokɨ Parisi-je d'oo kɨ́ Jeju uwə ta Sadusi-je lé, dẹ̃ 'kəw-ná̰
35 rəmə dow káre dan-dé-tɨ kɨ́ to njèndó dow-je ndukun, ndigɨ koo ta kɨ́ mẹ̃ẹ̃ Jeju-tɨ
adɨ dəjɨ-é panè:
36 Njèndó dow-je né: Dan ndukun-je-tɨ lé, ẹ̃ kɨ́ rá ɓá to kɨ́ boy itə madɨ-é-je wa?
37 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: 'A ndigɨ 'Ɓaɓe Lubə lə-i kɨ̀ mẹ̃ẹ̃-i kɨ́ káre-rè, kɨ̀ ndil-i lay,
ɓá kɨ̀ tagɨr lə-i lay rəm tɔ‡.
38 Ẹ̃ ɓá to ndukun kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ boy itə madɨ-é-je lay.
39 Ndukun kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo kɨ́ taná̰ siə bè tɔ ə́n: 'A ndigɨ dow madɨ-i taná̰ kɨ̀ rɔ-i
bè§.
40 †Ndukun-je lə Moiyijɨ lay rəm, ɓá néndó-je lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lay kin ya
'tò gin tɔ́gɨ-tɨ lə ndukun-je kɨ́ joo kinlé.

Ta lə Kristɨ kɨ̀ Dabidɨ
Mar 12:35-37; Luk 20:41-44

41 Lokɨ Parisi-je 'kəw-ná̰ lé, Jeju dəjɨ ta panè:

---

† **22:23 22:23** Knj 23:8 * **22:24 22:24** Det 25:5 † **22:32 22:32** Kaglo-tɨ kɨ́ Lubə pa-nè ta kɨ̀ Moiyijɨ ɓa-né ri Abrakam, kɨ̀ Isakɨ, kɨ̀ Jakobɨ kinlé dẹ̃ d'oy kete low ngá (Tẹ̃t 3:6, 15). ‡ **22:37 22:37** Det 6:5 § **22:39 22:39** Mbl 19:18 † **22:40 22:40** Luk 10:25-28

42 Ta ri ɓá 'giri dɔ Kristi-ti lé wa? Kristi to ngonka ną̃ wa? Dę̃ d'ilə-é-ti 'panè: To ngonka Dabidi.
43 Beɓa Jeju dəji-dé ɓəy panè: Ngà ra ban ɓəy ɓá Ndil Lubə ra kullə mę̃ę̃ Dabidi-ti adi ę̃ kàrè ɓa-é 'Ɓaɓe ɓəy wa? Kdɔtalə Dabidi ya panè:
44 'Ɓaɓe Lubə idə 'Ɓaɓe lə-m panè:
'Ree isi dɔ jikɔl-m-ti, sar kadi m'təl njéba-je lə-i gin tɔ́gi-i-ti.*
45 Ngà kí Dabidi ɓa Kristi 'Ɓaɓe lé, Kristi à to ngonka Dabidi ban ɓəy wa?
46 Lo-é-ti kinlé, dow kí dan-dé-ti kí asi kilə ta Jeju-ti goto. Beɓa ki̧ dɔ gangi ndɔ-é-je-ti kinlé, dow kí ɓo dəji ta Jeju ra-é ya goto ngá.

23

Ta lə Jeju kì njéndó dow-je ndukun-je lə Lubə kì Parisi-je
Mar 12:38-39

1 Beɓa Jeju idə kosi dow-je, dę̃ kì njéndó né-je liə panè:
2 Ndukun-je kí Lubə adi Moiyiji ndàngi lé, njéndó dow-je ndukun-je, kì Parisi-je ɓá 'to njékɔr mę̃ę̃-é kadi dow-je.
3 To tó-é kadi ooi ta lə-dé, kadi 'rai tó mindi-dé-ti berere-berere. Ngà ndaji ɓá 'ndaji kullə ra-dé al, kdɔtalə né kí d'isi 'ndó dow-je lé, dę̃ 'təl rɔ-dé go-ti al.
4 Dę̃ lé, né-je kí ɔy kí lo kuti-é ngą̃ ya 'tó 'tində dɔ dow-je-ti, ngà dę̃ rəmə ngon ji-dé ya kàrè 'ndigi kulə gəti-né sə-dé al.
5 †Né lay kí dę̃ 'ra lé, 'ra kdɔ kadi dow-je d'oo-dé-né. Beɓa dę̃ 'tɔ́ ndukun-je lə Lubə ngan ku né-je-ti, ɓá 'tɔ́ ta bagi-dé-je-ti, kì nati nɔ̃-dé-je-ti, d'u kubi-je lə-dé d'adi boy yul-yul, d'ɔsi kulə sul-é-je-ti d'adi ngal puu-puu.* 6 Dę̃ 'sangi lokisi kí kete nɔ̃ dow-je-ti lo nékuso ra nąy-je-ti rəm, 'ndigi lokisi kí kete mę̃ę̃ kəykəwną̃-je-ti rəm,
7 'ndigi kadi dow-je 'ra-dé lapiya kunta-ną̃ lokosi-je-ti rəm, ɓá 'ndigi kadi dow-je 'ɓa-dé njéndó dow-je né tɔ.
8 Ngà sə̧i lé, adi dow-je 'ɓa-si njéndó dow-je né al, kdɔtalə njèndó-si né, ę̃ káre-rè bè, ngà sə̧i lé, 'toi ngankɔ̃-ną̃-je lay.
9 'Ɓai dow kí dɔnangi-ti nè bɔbi-si al, kdɔtalə Bɔbi-si ra káre-rè, adi to njèkisi dɔrą̃-ti.
10 Adi dow ɓa-si njékun dɔ-je al, kdɔtalə Kristi† lé, ę̃ ya kì kár-é to njèkun dɔ-si.
11 †Dow kí to 'boy dan-si-ti lé, à to ngonnjèkullə lə-si.
12 †Dow kí ɔji rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é ki nangi, ngà dow kí sɔl dɔ-é ɓá d'a kitə dɔ-é ki taá tɔ.

Ta lə tuji kí à kusi dɔ Parisi-je-ti kì njéndó dow-je ndukun-je
Mar 12:40; Luk 11:39-52; 20:47

13 Tuji à kusi dɔ-si-ti, sə̧i njéndó dow-je ndukun-je, kì Parisi-je kí 'toi njékədkəm dow-je! Kdɔtalə sə̧i uti tarəbi kandi kɔ̃ɓe-ti kí dɔrą̃-ti dɔ dow-je-ti. Sə̧i ya kàrè ɔwi-ti al rəm, ɓá dow-je kí 'ndigi kɔw-ti kàrè, sə̧i ɔgi-dé rəm.
14 [Tuji à kusi dɔ-si-ti, sə̧i njéndó dow-je ndukun-je kì Parisi-je kí 'toi njékədkəm dow-je! Kdɔtalə sə̧i 'kəəi né-je kí mę̃ę̃ kəy-ti lə njéngɔwkoy-je kər-kər ə 'pai ta kì Lubə adi ngal ną̃-ną̃ kdɔ kadi dow-je d'oo-si-né. Beɓa ta kí gangi kí ngą̃ ną̃ ya à ree dɔ-si-ti.]‡

---

* **22:44 22:44** Pa-je 110:1 † **23:5 23:5** Mat 6:1 * **23:5 23:5** Njéndó dow-je ndukun-je kì Parisi-je lé, 'ra né-je kin bè kdɔ kadi dow-je d'oo titi-ną̃ né kí dę̃ ɓá d'un rɔ-dé d'adi Lubə ngay d'itə ndəgi dow-je bè. † **23:10 23:10** Kristi lé kɔr mę̃ę̃-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **23:11 23:11** Mat 20:26,27; Mar 9:35; 10:43,44; Luk 22:26 † **23:12 23:12** Luk 14:11; 18:14 ‡ **23:14 23:14** Ta-je kí tò mbunə̧ né-ti kinlé […] goto mę̃ę̃ mbete-je-ti kí dɔsą̃y kí dan-ti-je kí 'ndàngi kì ji-dé kì ta grɛki.

15 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sǫ̃i njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je kɨ́ 'toi njékədkəm
dow-je. Kdɔtalə sǫ̃i asi lo-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè, kɨ̀ dan babo-je nakɨ-nakɨ kdɔ kadɨ ingəi
dow kɨ́ a təli-é jipɨ-tɨ. Ngà lokɨ ingəi-é adi təl jipɨ ngá rəmə, adi dowbé təl to dow kɨ́
tuwə kɔw dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ tòy-si nja joo ɓəy!
16 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sǫ̃i njékəmtɔ-je kɨ́ njékɔr nɔ̰̃ dow-je. Sǫ̃i lé 'painè: Kinə dow
ubɨ rɔ-é kɨ̀ kəy lə Lubə, ɓá ra né-é al kàrè to kare. Ngà kinə dow ubɨ rɔ-é kɨ̀ lɔr kɨ́
mɛ̰̃ kəy-tɨ lə Lubə rəmə, kadɨ dowbé ra né-é lé ya ɓane.
17 Sǫ̃i mbə́ dow-je kɨ́ njékəmtɔ-je kan! Né kɨ́ ra ɓá boy ṇą̃ wa? Lɔr ɓá boy ṇą̃ əse
kəy lə Lubə kɨ́ njètəl lɔr né kɨ́ aa njay-tɨ ɓá boy ṇą̃ wa?
18 Sǫ̃i 'pai ɓəy 'painè: Kinə dow ubɨ rɔ-é kɨ̀ logugɨ né lə Lubə, ɓá ra né-é al kàrè to
kare. Ngà kinə dow ubɨ rɔ-é kɨ̀ kadkare kɨ́ to logugɨ né-tɨ lə Lubə rəmə, kadɨ dowbé
ra né-é lé ya ɓane.
19 Sǫ̃i njékəmtɔ-je kanlé! Né kɨ́ ra ɓá to né kɨ́ boy ṇą̃ wa? Kadkare ɓá boy ṇą̃ əse
logugɨ né lə Lubə kɨ́ ra kadkare adɨ təl né kɨ́ aa njay ɓá boy ṇą̃ wa?
20 Yən, dow kɨ́ ubɨ rɔ-é kɨ̀ logugɨ né lə Lubə lé, ɛ̰̃ ubɨ rɔ-é kɨ̀ logugɨ né lə Lubə ya
rəm, ɓá ɛ̰̃ ubɨ rɔ-é kɨ̀ né-je lay kɨ́ tò logugɨ né-tɨ lə Lubə lé rəm tɔ.
21 Dow kɨ́ ubɨ rɔ-é kɨ̀ kəy lə Lubə lé, ɛ̰̃ ubɨ rɔ-é kɨ̀ kəy lə Lubə ya rəm, ɓá ɛ̰̃ ubɨ rɔ-é
kɨ̀ Lubə kɨ́ njèkisɨ mɛ̰̃ kəy-tɨ lé rəm tɔ.
22 †Dow kɨ́ ubɨ rɔ-é kɨ̀ dɔrą̃ lé, ɛ̰̃ ubɨ rɔ-é kɨ̀ kalikɔ̰̃ɓe lə Lubə rəm, ɓá ɛ̰̃ ubɨ rɔ-é kɨ̀
Lubə kɨ́ njèkisɨ dɔ kalikɔ̰̃ɓe-tɨ lé rəm tɔ.
23 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sǫ̃i njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je kɨ́ 'toi njékədkəm
dow-je. Kdɔtalə sǫ̃i lé mbikam-je lə-si kɨ́ ətɨ majɨ-majɨ, kɨ̀ mbikamnąy-je, kɨ̀ né ndɨr
nąy-je kin kàrè, sǫ̃i ɔri káre dan kɨ́ dɔgɨ-tɨ adi Lubə. Rəmə né ra kɨ́ njururu, kɨ̀ koo
kəmtondoo, kɨ̀ kądɔndi-tɨ kɨ́ to né-je kɨ́ boy ṇą̃ mɛ̰̃ ndukun-tɨ lé ɓá sǫ̃i ooi kɨ né al.
Né-je kin ɓá lé à to kullə ra-si, ɓá ndəgɨ né-je kinlé kàrè, sǫ̃i a tusi kiṇ̃əi al rəm tɔ.
24 Sǫ̃i njékəmtɔ-je kɨ́ njékɔr nɔ̰̃ dow-je kan! Sǫ̃i lé tò titɨ-ną̃ né kɨ́ ngon kuu kɨ́ sɛ̰̃ bè
kin ɓá sǫ̃i ooi-é dan man kąy-si-tɨ adɨ uni-é kɔgɨ, ngà rəmə Jambal kɨ́ boy kin ɓá sǫ̃i
ooi-é al, adɨ uyi-é mɛ̰̃-si-tɨ mɨrɨkɨ.
25 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sǫ̃i njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je kɨ́ 'toi njékədkəm
dow-je! Sǫ̃i lé, gidɨ kobɨ-je kɨ̀ gidɨ tasa-je ɓá 'togi adɨ aa majɨ rəmə, né-je kɨ́ rusɨ mɛ̰̃-é
njḭ-njḭ lé, to né ɓogɨ-je kɨ̀ né-je kɨ́ ingəi kɨ́ go rəbɨ ɓo né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ ra-si.
26 I Parisi kɨ́ njèkəmtɔ! 'Togɨ mɛ̰̃ kobɨ ya pá rəmə gidɨ-é kàrè à kaa majɨ tɔ.
27 †Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sǫ̃i njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je kɨ́ 'toi njékədkəm
dow-je! Sǫ̃i lé, 'titi-ną̃ kɨ̀ dɔɓadɨ-je kɨ́ dow-je 'ra gidɨ-é kɨ́ ndaa-tɨ né kɨ̀ pɔ̰̃ɔ̰̃, adɨ nda
mbəy-mbəy majɨ, ngà mɛ̰̃-é rəmə singə dow-je kɨ́ d'oy, kɨ̀ né-je kɨ́ ndum ɓá rusɨ bè
kin.
28 Sǫ̃i lé kàrè, bè ya tɔ. Ta kəm dow-je-tɨ lé, 'rai rɔ-si taną̃ kɨ̀ dow-je kɨ́ njéra né
njururu-je bè, ya ngà kədkəm dow-je, kɨ̀ né ra kɨ́ majɨ al ya rusɨ mɛ̰̃-si njḭ-njḭ.
29 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sǫ̃i njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je kɨ́ 'toi njékədkəm
dow-je! Kdɔtalə 'rai dɔɓadɨ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ adi majɨ rəm, ɓá 'tijəi ndajɨ né-je
kɨ́ majɨ-majɨ dɔɓadɨ njéra né njururu-je-tɨ
30 ə 'painè: Kinə jɛ̰̃ ɓá j'isɨ kaglo-tɨ lə ka-ji-je kɨ́ ndɔkɨ lé rəmə, j'a kində rɔ-ji natɨ
sə-dé kdɔ tɔl njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lé al.
31 Beɓa ta pa-si kɨ̀ kullə ra-si-je ya 'tɔji-né kɨ́ 'toi nganka njétɔl njépata-je kɨ́ ta
Lubə-tɨ.
32 Bè rəmə, to tagajɨ kullə ra ka-si-je lé ya uni tin ə́ jè 'rai 'tɔli ta-é!
33 †Sǫ̃i kɨ́ mɛ̰̃-si majɨ al titɨ-ną̃ kɨ̀ mɛ̰̃ pii-je bè kan! Sǫ̃i lé, ta kɨ́ gangɨ kdɔ kadɨ
dow-je d'ɔw-né dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ lé, a tɛ̰̃i kəm-tɨ rá wa?

† **23:22 23:22** Mat 5:34 † **23:27 23:27** Knj 23:3 † **23:33 23:33** Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7

34 Gin-é kin ɓá Lubə panè: Yən, m'a kulə njépata-je kí ta-m-tɨ, kɨ̀ njégosɨ-je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je lə-m kí tɔgrɔ-tɨ rɔ-si-tɨ. Sə̨i a tɔli dę̨ kí nə̨́-je rəm, a ɓəi dę̨ kí dan-tɨ-je kagdəsɨ-tɨ rəm, a tindəi dę̨ kí nə̨́-je kɨ̀ ndəy marɔw mę̨ę̨ kəykəwnə̨-je-tɨ lə-si sə̨i jipɨ-je lé rəm, ɓá a kuləi kəm dę̨ kí nə̨́-je ndoo kadɨ d'ə̨y-nə̨ kɨ̀ lo-lo rəm tɔ.

35 Né-je kinlé à tò bè kdɔ kadɨ ta məsɨ njéra né kí njururu kí ə̨y nangɨ puu-puu kɔgɨ kinlé tò dɔ-si-tɨ. Un kutɨ-é dɔ məsɨ Abɛl-tɨ kí to dow kí njèra né kí njururu sar tę̨ę̨-né dɔ məsɨ Jakari-tɨ kí to ngon lə Baraki. Jakari lé, sə̨i 'tɔli-é mbunə̨ kəy-tɨ lə Lubə kɨ̀ logugɨ né kí to lo kilə kadkare kadɨ Lubə.

36 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí ta kí gangɨ kí sɔbɨ dɔ njétɔl dow-je lé à kusɨ dɔ dow-je-tɨ kí ngɔsnè kin.

Jeju ndingə rɔ-é kdɔ dow-je kí ɓebo Jorijalę̨m-tɨ
Luk 13:34-35

37 'Wa! Sə̨i dow-je kí Jorijalę̨m! 'Wa! Sə̨i dow-je kí Jorijalę̨m! Sə̨i 'toi njétɔl njépata-je kí ta Lubə-tɨ, njétilə dow-je kí Lubə ulə-dé rɔ-si-tɨ kɨ̀ ər tɔl-dé. Nja kandangɨ-kandangɨ ə́ m'ndigɨ kəw-si kɨ rɔ-m-tɨ tanə̨ kí kɔ̨ kunjə kəw-né ngan-é gin bagɨ-é-tɨ kin bè, ə́ 'mbati!

38 Ooi majɨ, kəy lə-si à tokɨ tusɨ kiə̨nə kɨ dɔ-si-tɨ nɔ̨ɔ̨!

39 M'a kidə-si rəsɨ. Kɨ̨ nè kɔw kɨ kete kinlé, a kooi-mi kɨ̀ kəm-si gogɨ ndə̨ al ya sar kaglo-tɨ kí a pai-né painè:

Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ kí njèree kɨ̀ ri 'Baɓe!§

Ta-je kí dɔ ndɔ-je-tɨ kí dɔbəy-tɨ

24

Ta kí dɔ kəy-tɨ lə Lubə kí à tujɨ
Mar 13:1-23; Luk 21:5-24

1 Lokɨ Jeju ɔtɨ takəy-tɨ lə Lubə isɨ ɔw rəmə, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-tɨ 'tɔjɨ-é 'panè: «'Oo kəy lə Lubə kí 'ra d'adɨ ndajɨ-é-je majɨ-majɨ kin.»

2 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Ooi né-je kin lay ya al wa? Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí d'a titə tilə káre káre, ngon ər ya kàrè à tò dɔ madɨ-é-tɨ lo kin-tɨ al.»

3 Beɓa lokɨ Jeju ɔw isɨ dɔ mbal kə̨ kagɨ Olibiye-je-tɨ rəmə, njéndó né-je liə 'ree d'ingə-é kɨ̀ kár-é 'dəjɨ-é 'panè: «'Idə-ji, ndɔ kí rá ɓá né-é-je kinlé à ra né wa? Əse ri ɓá à tɔjɨ ndɔ ree-i lé wa? Ə ri tɔ ɓá à tɔjɨ dɔbəy ndɔ kí à ree lé wa?»

4 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ, adi dow ədɨ-si al.

5 Kdɔ dow-je nə̨ ya d'a kun ri-m kində dɔ-dé-tɨ ə d'a panè: “Dę̨ ya 'to Kristɨ* lé.” Beɓa d'a kədɨ-né dow-je nə̨ kur-dé-né wale.

6 Sə̨i a kooi poy rɔ-je kɨ̀ ká rɔ-je. Ooi go rɔ-si nè mę̨ę̨-si à kɨ̨ gangɨ man. Kdɔ, lé ban-ban ya kàrè né-je kinlé à ra né ya; ngà kę̨ ɓá à to sɔ̨y né-je al ya ɓəy.

7 Gin dow-je madɨ d'a kɨ̨ rɔ kɨ̀ gin dow-je kí madɨ, kɔ̨ɓe káre à kɨ̨ rɔ kɨ̀ kɔ̨ɓe kí káre, ɓo à kɔ̨ rəm, dɔnangɨ à yəkɨ kɨ̀ lo-lo rəm†.

8 Né-je kinlé à tò titɨ-nə̨ kɨ̀ kulə gin ndo kí ra dené bè.

9 †Beɓa d'a kun dɔ-si kadɨ dow-je d'adɨ-si kɔ̨ rəm, kadɨ 'tɔl-si rəm. Gin dow-je lay ya d'a kɔsɨ-si kɨ̀ ta kdɔ ta lə-m.

10 Ndɔ-é-tɨ kinlé, dow-je nə̨ ya d'a kilə kadmę̨ę̨ lə-dé kɔgɨ, d'a kun dɔ-nə̨ rəm, ɓá d'a kɔsɨ-nə̨ ta rəm tɔ.

11 Dow-je nə̨ d'a ree ɓa rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-tɨ ə d'a kur dow-je nə̨ wale.

---

§ **23:39 23:39** Pa 118:26 * **24:5 24:5** Kristɨ lé kɔr mę̨ę̨-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **24:7 24:7** Eja 19:2 † **24:9 24:9** Mat 10:22

12 Né ra kɨ́ majɨ al à kɔw kəm-é kete-kete, gin-é kin ɓá ndignạ̃ lə dow-je ṇạ̃ ya à təl
sɔl-né.
13 †Ngà dow kɨ́ uwə rɔ-é ngạ sar tẹ̃ẹ̃ sɔ̃y-é-tɨ ə à kajɨ.
14 Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̃ɓe lə Lubə kinlé, d'a kilə mbẹ̃-é dɔnangɨ-tɨ nè lay kdɔ
kadɨ gin dow-je lay d'oo kɨ̀ mbi-dé, ɓəy ngá ɓá dɔbəy ndɔ lé à ree ɓəy.»
15 «Lokɨ a kooi nékɔbɨ, kɨ̀ né kɨ́ tò ṇẹ̃ lo-tɨ kɨ́ aa njay titɨ kɨ́ ndɔkɨ Daniyel njèpata kɨ́
ta Lubə-tɨ pa-né lé rəmə, kadɨ dow kɨ̃ isɨ ndó mbete kinlé gə mẹ̃ẹ̃-é majɨ‡ rəm,
16 ɓá kadɨ dow-je kɨ́ d'isɨ dɔnangɨ Jude-tɨ d'ạy d'ɔw dan mbal-je-tɨ rəm tɔ. 17 †Dow
kɨ́ isɨ dɔ kəy-tɨ§ kàrè kadɨ ur nangɨ kdɔ kɔw kəy kun né madɨ al ngá,
18 rəm dow kɨ́ ạ ndɔrɔ kàrè, kadɨ ree ɓee un kubɨ kul liə al rəm tɔ.
19 Ə̃ mẹ̃ẹ̃ ndɔ-é-je-tɨ kin tujɨ kɨ́ à kusɨ dɔ dené-je-tɨ kɨ́ njésəm kɨ̀ dẹ̃ kɨ́ d'isɨ d'adɨ mba
ngan-je à tò ban ə́n ə!
20 'Pai ta kɨ̀ Lubə ṇạ̃ kdɔ kadɨ ndɔ kạy lə-si tò nạy kul-tɨ al rəm, kadɨ tò ndɔ taakoo-tɨ
lə-ji jạ̃i jipɨ-je al rəm tɔ.
21 †Kdɔ ndɔ-je kinlé, à to ndɔ kɔ̃ kɨ́ dum natɨ. Ə to kɔ̃ kɨ́ lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nụ̃
sar ɓone kin ya kàrè, dow oo nja káre al ɓəy rəm, ɓá dow à koo gạ̃-é gogɨ al ya sar
rəm tɔ*.
22 Kinə 'Ɓaɓe gangɨ ta ndɔ-je kinlé adɨ gɔjɨ al rəmə, dow kɨ́ à kajɨ ya goto. Ngà ẹ̃ à
kadɨ ndɔ kɔ̃-je kɨ́ dum natɨ kinlé gɔjɨ, kdɔ dow-je kɨ́ ẹ̃ mbətɨ-dé adɨ 'to dow-je liə.
23 Kinə dow idə-si panè: “Kristɨ ạ̃ nè” əse “ạ̃ yó” kàrè, 'taai ta liə al.
24 Kdɔtalə njéɓa rɔ-dé Kristɨ-je, kɨ̀ njéɓa rɔ-dé njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ d'a kị̃ kdɔ ra
nékɔjɨ-je, kɨ̀ né mbəli-je kdɔ kədɨ-né dow-je. D'a ra bè sangɨ-né koo se d'a kur dow-je
kɨ́ Lubə mbətɨ-dé lé wale kare wa.
25 Mạ m'idə-si ngá ə́n!
26 †Kinə d'idə-si 'panè: Ooi, Kristɨ, dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é, ạ̃ dilə̃lo-tɨ nɔ̃ɔ̃ rəmə ɔwi
lo-é-tɨ al əse lokɨ dow idə-si panè: Ooi, ẹ̃ ɓɔyɔ rɔ-é nè tin, kàrè 'taai ta liə al rəm tɔ.
27 Kdɔ ree Ngon lə dow lé, à tanạ̃ kɨ̀ tə̃lndi kɨ́ ị̃ lo kubə kàdì-tɨ ɔw njal lo kur kàdì-tɨ
kin bè.
28 †Lo kɨ́ nin tò-tɨ lé, lo-é ya mal-je d'a kəw-nạ̃-tɨ†.»

Ta təl ree lə Ngon lə dow

29 †«Go ndɔ kɔ̃-je-tɨ kɨ́ dum natɨ kinlé ya rəmə,
Londul à kutɨ kəm kàdì! Nạy à nda al!
Kərwəị̃-je kɨ́ dɔrạ̃-tɨ d'a tusɨ nangɨ!
Tɔ́gɨ-je kɨ́ dɔrạ̃-tɨ à yəy yəkɨ-yəkɨ‡!»
30 †«Beɓa nékɔjɨ lə Ngon lə dow à tẹ̃ẹ̃ dɔrạ̃-tɨ, rəmə gin kojɨ-je lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè
d'a ndingə rɔ-dé. Dẹ̃ d'a koo Ngon lə dow à kị̃ dɔrạ̃-tɨ kisɨ ree dan kilndi-tɨ, kɨ̀ tɔ́gɨ kɨ́
ṇạ̃ rəm, ɓá dan riɓa-tɨ kɨ́ ṇạ̃ rəm tɔ.§
31 Lokɨ ndi təbɨ mbanga à ɓa dɔrạ̃-tɨ pụ̃ụ̃-pụ̃ụ̃ rəmə, Ngon lə dow à kulə malayka-je
liə kadɨ 'kəw dow-je lay kɨ́ ẹ̃ mbətɨ-dé kɨ̀ dɔ kum dɔnangɨ kɨ́ sɔ kin lay kɨ̀ natɨ. D'a kị̃
ngangɨ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ káre kɔw njal tẹ̃ẹ̃ ngangɨ-é-tɨ kɨ́ káre.»
32 Uni néndó mẹ̃ẹ̃ gosta-tɨ kɨ́ dɔ kote-tɨ kin ooi. Kote lé lokɨ balkəm-é-je təl tò mbəl
ɓá mbi-é tubə dɔ-tɨ lé, sə̃i 'gəi kɨ́ nạy ɓà nạ̀y ngɔsi.
33 Bè ya tɔ, lokɨ ooi kɨ́ né-je lay kinlé isɨ ra né rəmə, kadɨ 'gəi kɨ́ Ngon lə dow ạ̃
tarəbɨ-tɨ pèrèrè ngá.

---

† **24:13 24:13** Mat 10:22 ‡ **24:15 24:15** Dan 9:27; 11:31; 12:11 † **24:17 24:17** Luk 17:31 § **24:17 24:17** ***Dɔ kəy-tɨ:*** To gạ kəy-je kɨ́ ɓe lə-ji nè kin al. To kəy dur-dur-je kɨ́ 'ra ndil dɔ-tɨ adɨ to lo taakoo, lo kɨ́ d'isɨ-tɨ d'adɨ yə́l dan-dé. † **24:21 24:21** Ntd 7:14 * **24:21 24:21** Dan 12:1 † **24:26 24:26** Luk 17:23,24 † **24:28 24:28** Luk 17:37 † **24:28 24:28** Job 39:30 † **24:29 24:29 a** Ntd 6:12; **b** Ntd 6:13 ‡ **24:29 24:29** Eja 13:10; 34:4 † **24:30 24:30** Ntd 1:7 § **24:30 24:30** Dan 7:13

34 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dow-je kɨ́ d'isɨ kəm nè kin, d'a koy lay al ya né-je
kinlé à ra né.
35 Dɔrą̃-je kɨ̀ dɔnangɨ kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangɨ.
36 Ta lə ndɔ əse kàdɨ̀ ree lə Ngon lə Lubə lé, dow kɨ́ gə goto, malayka-je kɨ́ dɔrą̃-tɨ
kàrè 'gə al rəm, Ngon lə Lubə lé ya kàrè gə al rəm, ngà Bɔbɨ-é ya kɨ̀ kár-é ɓá gə.
37 Né kɨ́ ndɔkɨ ra né kaglo-tɨ lə Nuwe lé, gą̃-é ya à ra né ndɔ ree-tɨ lə Ngon lə dow
lé tɔ.
38 Ndɔkɨ kete kadɨ man bəlɨm ree taa lo lay lé, dow-je d'uso né-je, d'ą̃y né-je, 'taa-
ną̃-je, d'adɨ ngan-dé-je 'taa-ną̃-je, sar ndɔ-tɨ kɨ́ Nuwe ɔw-né mę̃ę̃ bato-tɨ lé.
39 Mę̃ę̃ dow-je oy səl dɔ rɔ-dé-tɨ adɨ man bəlɨm ree tɔl-dé lay. Bè ya tɔ, ndɔ kɨ́ Ngon
lə dow à ree lé, lo à tujɨ puktu-puktu.
40 Beɓa dow-je joo d'ą̃ mę̃ę̃ ndɔr-tɨ kɨ́ káre kàrè, Lubə à kun kɨ́ káre ə à kiṇə kɨ́
káre.
41 Dené-je joo d'ą̃ d'ur né mę̃ę̃ bɨr-tɨ kɨ́ káre kàrè, Lubə à kun kɨ́ káre ə à kiṇə kɨ́
káre.
42 Ə̃n ə́ isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ, kdɔ sə̃i 'gəi ndɔ ree 'Baɓe lə-si al.
43 †Kadɨ 'gəi né kin majɨ: Kinə 'ɓa njèkəy gə dɔkàdɨ̀ kɨ́ ndɔɔ kɨ́ njèɓogɨ à ree-né lé,
ę̃ à kisɨ kəm ɓɨ à kiṇə-é kadɨ ɔw mę̃ę̃ kəy-tɨ liə al.
44 Gin-é kin ɓá sə̃i kàrè, isi dɔ nja-si-tɨ, kdɔ Ngon lə dow lé à ree dɔkàdɨ̀-tɨ kɨ́ sə̃i
'gɨri dɔ-tɨ al.
45 Ną̃́ ɓá to ngonnjèkullə kɨ́ njèra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ to njèkəmtutɨ wa? To ę̃ kɨ́ 'ɓa-é
ində-é dɔ madkullə-je-tɨ liə kdɔ kadɨ oo go-dé kɨ̀ nékuso kɨ̀ dɔkàdɨ̀-é dɔkàdɨ̀-é.
46 Ngonnjèkullə kɨ́ 'ɓa-é təl ree mę̃ę̃ kəy-tɨ liə ɓá ingə-é ta kullə-tɨ titɨ-ną̃ bè lé, to
njènékumą̃.
47 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ 'ɓa-é à kiṇə nékingə-é-je lay mę̃ę̃ ji-é-tɨ.
48 Ngà kinə to ngonnjèkullə kɨ́ majɨ al lé, à pa mę̃ę̃-é-tɨ panè: «'Ba-m à təl ree
kalangɨ al ɓəy»
49 ɓá ę̃ ą̃ ká tində madkullə-je-tɨ liə, kɨ̀ ká kuso né-tɨ kɨ̀ ká ką̃y né-tɨ kɨ̀ gɔ̃yibɨ-je
rəmə,
50 'ɓa-é à təl ree kubə-é nangɨ busɨ ndɔ-tɨ kɨ́ ę̃ ində mę̃ę̃-é dɔ-tɨ al rəm, dɔkàdɨ̀-tɨ kɨ́
ę̃ à gə al rəm tɔ.
51 Ę̃ à kində-é kində kɔjɨ kɨ́ ngą̃ ną̃ ə à kadɨ-é ingə kɔ̃ natɨ kɨ̀ njékədkəm dow-je lo-tɨ
kɨ́ d'a nɔ̃-tɨ rəm, ɓá d'a kuso ngangɨ-dé titɨ məgəgə-məgəgə rəm tɔ.

25

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ nganmandɨ-je kɨ́ dɔgɨ

1 †Beɓa kɔ̃ɓe kɨ́ dɔrą̃-tɨ titɨ-ną̃ kɨ̀ poyta lə nganmandɨ-je kɨ́ dɔgɨ kɨ́ 'tilə kəm njèdené*
kɨ̀ lampɨ-je lə-dé ji-dé-tɨ.
2 Dę̃ kɨ́ mɨ̃ 'to njékəmtutɨ al-je ə dę̃ kɨ́ mɨ̃ tɔ ɓá 'to njékəmtutɨ-je tɔ.
3 Njékəmtutɨ al-je lé d'ɔw kɨ̀ lampɨ-je lə-dé nal kun ubɨ-é ji-dé-tɨ.
4 Ngà njékəmtutɨ-je kɨ́ mɨ̃ tɔ rəmə, d'ɔw kɨ̀ lampɨ-je lə-dé kɨ̀ ku ubɨ-je lə-dé ji-dé-tɨ
ji-dé-tɨ.
5 Ngà lokɨ njèdené ree kalangɨ al ɓəy lé, nganmandɨ-je lé lay ya kɔ ra-dé adɨ 'to ɓi.
6 Beɓa dan lo bapɨ rəmə, ndi dow ɓa boy panè: Ooi! Njèdené lé ree ngá, ə́ ɨ̃i taá
'tiləi kəm-é.
7 Beɓa nganmandɨ-je lé lay ya d'ɨ̃ dɔ ɓi-tɨ, d'oo go lampɨ-je lə-dé.
8 Njékəmtutɨ al-je lé 'dəjɨ njékəmtutɨ-je 'panè: Adi-ji ubɨ lə-si lé sę̃-sę̃ sə-si kdɔ
lampɨ-je lə-ji lé d'isɨ d'oy.

---

† **24:43 24:43** Luk 12:39,40 † **25:1 25:1** Luk 12:35 * **25:1 25:1** Njèdené kinlé to ngɔw nganmandɨ-je kɨ́ dɔgɨ lé al. Dę̃ lé 'ɓa-dé lo taaną̃-tɨ lé kɨ́ ɓa ɓɨ dę̃ ɓá ree kdɔ taa dingəm lé al.

9 Njékəmtutɨ-je lé 'panè: «Á̰-à̰, ubɨ lə-ji lé, jẹ̰ ya kàrè à kasɨ-ji rá ɓá j'a kay kadɨ-si
wa? Ɔwi 'ndogi 'lə-si ə sotɨ.»
10 Nganmandɨ-je kɨ́ njékəmtutɨ al-je lé, d'ɔtɨ d'ɔw adɨ 'nà̰y lo ndogɨ ubɨ-tɨ lé ya ɓəy
rəmə, njèdené lé ree, adɨ nganmandɨ-je kɨ́ mị̰ kɨ́ d'isɨ dɔ nja-dé-tɨ lé, d'ɔw siə kəy lo
taana̰-tɨ, adɨ d'utɨ takəy ta-dé-tɨ.
11 †Go-tɨ, nganmandɨ-je kɨ́ njékəmtutɨ al-je lé 'ree, 'nɔ̰ boy-boy 'panè: «'Ɓaɓe, 'Ɓaɓe,
'tẹ̰ẹ̰ takəy adɨ-ji.»
12 Ngà njèdené lé panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; m'gə-si al.»
13 Beɓa Jeju ilə dɔ ta-tɨ kin panè: «Isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ, kdɔ sə̰i 'gəi ndɔ-é al rəm, 'gəi
dɔkàdì-é al rəm tɔ.»

Gosta kɨ́ dɔ ngannjékullə-je-tɨ kɨ́ mutə
Luk 19:12-27

14 †Kɔ̰ɓe lə Lubə à tò titɨ-na̰ kì ta lə dingəm káre kɨ́ isɨ ɔw mba ə ɓa ngannjékullə-je
liə, ə iṇə nékingə-é ji-dé-tɨ ɓá ɔtɨ ɔw mba.
15 Ẹ̰ adɨ ẹ̰ kɨ́ káre lɔr mbu mị̰, adɨ ẹ̰ kɨ́ rangɨ lɔr mbu joo, ə adɨ njèkungɨ-tɨ mutə
lə-dé lɔr mbu káre. Ẹ̰ adɨ-dé kɨ́ go tógɨ-dé-tɨ, ngá ɓá ɔtɨ ɔw mba.
16 Dow kɨ́ njètaa lɔr mbu mị̰ lé, ɔtɨ tajinatɨ nè ya ɔw təl-né ji-é ə ingə kɨ́ rangɨ dɔ-tɨ
mbu mị̰ ya tɔ.
17 Dow kɨ́ njètaa lɔr mbu joo lé kàrè, ɔw təl-né ji-é, ə ingə kɨ́ rangɨ dɔ-tɨ mbu joo ya
tɔ.
18 Ngà njètaa lɔr mbu káre lé, ẹ̰ ɔw ndər ɓe dubɨ-né lɔr lə 'ɓa-é lé.
19 Lokɨ dɔkaglo dəə dɔ-tɨ ṇa̰ ngá lé, 'ɓa-dé təl ree kadɨ d'ɔr go né-je liə d'adɨ-é.
20 Dow kɨ́ njètaa lɔr mbu mị̰ lé ree rɔ 'ɓa-é-tɨ, tidə lɔr mbu mị̰ kì man-é dɔ-tɨ mbu
mị̰ ya tɔ, ə panè: «'Ɓa-m, i 'adɨ-m lɔr mbu mị̰, ə ẹ̰ kɨ́ rangɨ kɨ́ m'ingə dɔ-tɨ ə́ ra mbu
mị̰ tɔ tin.»
21 'Ɓa-é idə-é panè: «Oiyo! 'To ngonnjèkullə kɨ́ majɨ, njèra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ. M'a
kində-i dɔ né-je-tɨ kɨ́ ṇa̰, kdɔ 'to njèra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ mẹ̰ẹ̰ né-tɨ kɨ́ ndẹ̰ bè. 'Ree 'ra sə-m
rɔnəl.»
22 Go-tɨ, ngonnjèkullə kɨ́ njètaa lɔr mbu joo lé ree rɔ-é-tɨ panè: «'Ɓa-m, i adɨ-m lɔr
mbu joo, ə ẹ̰ kɨ́ rangɨ kɨ́ m'ingə dɔ-tɨ ə́ ra mbu joo tɔ tin.»
23 Beɓa 'ɓa-é idə-é panè: «Majɨ! I 'to ngonnjèkullə kɨ́ majɨ, njéra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, i
tɔsɨ kəm-i go né-tɨ kɨ́ ndẹ̰ bè, beɓa m'a kində-i dɔ né-je-tɨ kɨ́ ṇa̰. 'Ree 'ra sə-m rɔnəl.»
24 Ta tɔl ta-é-tɨ, ngonnjèkullə kɨ́ njèkungɨ-dé-tɨ mutə kɨ́ taa lɔr mbu káre lé ree panè:
«'Ɓa-m, i lé m'gə kɨ́ 'to dow kɨ́ 'nga̰ ṇa̰: Lo kɨ́ i 'dubɨ né-tɨ al kàrè, i tətɨ-tɨ rəm, ɓá lo
kɨ́ i ilə ko-tɨ al kàrè, i ijə ko-tɨ rəm tɔ.
25 Ma̰ m'ɓəl adɨ m'ɔw m'dubɨ lɔr lə-i lé nangɨ. Yən! Né lə-i lé ə́n, ə́ 'taa.»
26 Ngà 'ɓa-é idə-é panè: «I lé 'to ngonnjèkullə kɨ́ majɨ al, njèdabɨ! I gə kɨ́ ma̰ lé, lo
kɨ́ m'dubɨ né-tɨ al kàrè, m'tətɨ-tɨ rəm, ɓá lo kɨ́ m'ilə ko-tɨ al kàrè m'ijə-tɨ rəm kinlé,
27 lé 'a kɔw kilə lɔr lə-m lé lo ngəm né-tɨ kdɔ kadɨ m'təl m'ree bè rəmə, lé m'a taa
kì man-é dɔ-tɨ.»
28 Beɓa 'ɓa-é panè: «Ɔti 'taai lɔr kɨ́ ji-é-tɨ ə adi ẹ̰ kɨ́ ɔw kì lɔr mbu dɔgɨ lé dɔ-tɨ.
29 †Kdɔ dow kɨ́ né tò ji-é-tɨ ɓá d'a kadɨ-é kɨ́ rangɨ dɔ-tɨ kadɨ isɨ dan majɨ-tɨ mburukɨ-
mburukɨ, ngà dow kɨ́ né liə goto lé, kɨ́ ji-é-tɨ ya kàrè d'a taa.
30 †Beɓa ngonnjèkullə kɨ́ kare kɔgɨ bè kinlé, iləi-é ndaa-tɨ, lo-tɨ kɨ́ ndul ndị̰-ndị̰, lo
kɨ́ ẹ̰ à nɔ̰-tɨ rəm, à kuso ngangɨ-é-tɨ məgəgə-məgəgə rəm tɔ.»

Ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔbəy ndɔ-tɨ

---

† **25:11 25:11** Luk 13:25 † **25:14 25:14** Luk 19:11-27 † **25:29 25:29** Mat 13:12; Mar 4:25; Luk 8:18 † **25:30 25:30** Mat 8:12; 22:13; Luk 13:28

31 †Lokɨ Ngon lə dow à ree kɨ̀ riɓa liə kɨ́ ṇą̃ natɨ kɨ̀ malayka-je lé, ę̃ à kisɨ dɔ kali
riɓa-tɨ liə.
32 Gin dow-je lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè ya d'a kəw-ną̃ nɔ̨̃-é-tɨ, ɓá ę̃ à kɔr kəm dow-je
gay-gay titɨ-ną̃ kɨ́ njèkul né ɔr-né kəm batɨ-je kɨ̀ biṇə-je gay-gay kin bè.
33 Ę̃ à kɔr batɨ-je kadɨ d'ą̃ dɔ jikɔl-é-tɨ, ngà biṇə-je rəmə, ę̃ à kadɨ d'ą̃ dɔ-ji gəl-é-tɨ
tɔ.
34 Bè ngá ɓá Ngar à kidə dow-je kɨ́ dɔ jikɔl-é-tɨ lé panè: «'Reei, sə̨i kɨ́ Bɔbɨ-m tɔr
ndi-é dɔ-si-tɨ, andi kɔ̨̃ɓe-tɨ liə kɨ́ ę̃ ya ra go-é lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nṵ kdɔ ta lə-si.
35 Kdɔtalə sə̨i ɓá ndɔkɨ ɓo ra-m ə́ adi-mi né m'uso, kundə ra-m ə́ adi-mi man m'ą̃y,
m'to mba ə́ uwəi-mi kɨ rɔ-si-tɨ.
36 Sə̨i ɓá ndɔkɨ kutɨ-m tò dum ə́ adi-mi kubɨ m'ulə rɔ-m-tɨ, rɔ-m to-m ə́ ɔwi dɔ-m-tɨ,
m'to dangay-tɨ ə́ ɔwi go-m-tɨ ooi-mi.»
37 Rəmə dow-je kɨ́ njéra né kɨ́ njururu lé d'a panè: «'Wa! 'Baɓe, ndɔ kɨ́ rá-tɨ ɓá ɓo
ra-i ə́ j'adɨ-i né uso əse kundə ra-i ə́ j'adi man ą̃y wa?
38 Ndɔ kɨ́ rá-tɨ ɓá 'to mba ə́ j'uwəi kɨ rɔ-ji-tɨ əse j'oo-i kɨ̀ kutɨ-i dum ə́ j'adɨ-i kubɨ ulə
rɔ-i-tɨ wa?
39 Ndɔ kɨ́ rá-tɨ ɓá rɔ-i to-i əse 'to dangay-tɨ ə́ j'ɔw j'oo-i wa?»
40 Beɓa Ngar à panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dɔkaglo-je lay ya kɨ́ 'rai né-je kinlé
kɨ̀ dow káre dan ngan dow-je-tɨ kɨ́ sę̃-sę̃ bè kɨ́ 'to ngankɔ̨̃-m-je kinlé, to mą̃ ya tɔ ə́ 'rai
sə-m tin.»
41 Go-tɨ, ę̃ à təl kidə dę̃ kɨ́ dɔ-ji gəl-é-tɨ lé panè: «Ɔti rangɨ ta-m-tɨ, sə̨i dow-je kɨ́
Bɔbɨ-m ində ndɔl dɔ-si-tɨ. Ɔwi dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ kɨ́ tokɨ ra go-é kdɔ Sú dę̃ kɨ̀
malayka-je liə.
42 Kdɔtalə sə̨i lé, ɓo ra-m kàrè, adi-mi né m'uso al rəm; kundə ra-m kàrè, adi-mi
man m'ą̃y al rəm;
43 m'to mba kàrè, uwəi-mi kɨ rɔ-si-tɨ al rəm; kutɨ-m tò dum kàrè, adi-mi kubɨ m'ulə
al rəm; rɔ-m to-m əse m'to dangay-tɨ kàrè ɔwi go-m-tɨ al rəm tɔ.»
44 Beɓa dę̃ d'a panè: «'Wa! 'Baɓe, ɓo ra-i ndɔ kɨ́ rá-tɨ əse kundə ra-i ndɔ kɨ́ rá-tɨ,
'to mba ndɔ kɨ́ rá-tɨ əse ą̃ kutɨ-i dum ndɔ kɨ́ rá-tɨ, rɔ-i to-i ndɔ kɨ́ rá-tɨ əse 'to dangay-tɨ
ndɔ kɨ́ rá-tɨ ɓá j'ra sə-i al wa?»
45 Ngar à təl kilə-dé-tɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dɔkaglo-je lay kɨ́ sə̨i 'rai kɨ̀
dow káre dan ngan dow-je kɨ́ sę̃-sę̃ kin al lé, to mą̃ ya tɔ ə́ 'rai sə-m al tin.»
46 Beɓa dę̃ kɨ́ dɔ-ji gəl-é-tɨ lé, d'a kɔw dan kɔ̨̃-tɨ kɨ́ sartagangɨ, ngà njéra né kɨ́ njururu-
je lé, ɓá d'a kɔw lo kiskəm-tɨ kɨ́ sartagangɨ tɔ.

Koy Jeju kɨ̀ tɔsɨ ndəl liə

26

Ta kɨ́ dɔ kun dɔ Jeju-tɨ
Mar 14:1-2; Luk 22:1-2; Ją̃ 11:47-53

1 Lokɨ Jeju tɔl ta néndó-je kinlé, ę̃ idə njéndó né-je liə panè:
2 Sə̨i 'gəi kɨ́ nə̨̀y ndɔ joo kadɨ ndɔ ra nə̨y Pakɨ asɨ*. Ə d'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-tɨ
kadɨ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.
3 Rəmə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je d'uwə dɔ-ną̃ lo gangta-
tɨ panata lə Kayipɨ kɨ́ to burə dɔ njégugné-je lə Lubə
4 ə d'un ndu-dé kadɨ 'ra gosɨ d'uwə-né Jeju kdɔ kadɨ 'tɔl-é.
5 Ya ngà dę̃ 'təl 'panè: Kę̃ ɓá j'a kuwəi-é ndɔ ra nə̨y Pakɨ-tɨ lé al, nè kosɨ dow-je d'a
kɨ̨ ɓukɨ-ną̃ dɔ-ji-tɨ.

---

† **25:31 25:31 a** Mat 16:27; **b** Mat 19:28 * **26:2 26:2** Tę̃t 12:1-27

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dené kɨ́ ur ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ dɔ Jeju-tɨ
Mar 14:3-9; Jạ 12:1-8; Luk 7:36-50

6 Jeju isɨ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Betani, mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Simɔ̃ kɨ́ ndɔkɨ to njèbanjɨ.
7 †Rəmə dené káre bè ree rɔ-é-tɨ kɨ̀ ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ rəm, là-é ṇạ̃ rəm, rusɨ ku kɨ́ 'ra kɨ̀ ər kɨ́ 'ɓa-é albatrə rəm ya ree mbəl dɔ Jeju-tɨ ta nékuso-tɨ.
8 Njéndó né-je d'oo né kin bè rəmə, nəl-dé al, adɨ 'panè: «Ə́ kin to né tujɨ kɨ́ ban ɓá tanạ̃ bè?»
9 To ubɨ kɨ́ lé j'a taa-né là kɨ́ tò ɓay-ɓay ya kdɔ ləbɨ njéndoo-je.
10 Jeju gə ta kɨ́ dẹ̃ 'pa lé, adɨ idə-dé panè: «Kdɔ ri ə́ sạ̃i adi-né kɔ̀̃ dené kinlé bè wa? Ẹ̃ ra né kɨ́ majɨ kdɔ ta lə-m.
11 Njéndoo-je lé, d'a kisɨ sə-si nè kɨ̀ ndɔ-je lay, ngà mạ̃ lé m'a kisɨ sə-si kɨ̀ ndɔ-je lay al.
12 Ubɨ kɨ́ dené kin ungɨ kinlé, tokɨ né kɨ́ ẹ̃ ra rɔ-m-tɨ kdɔ dubɨ-m-né bè.
13 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; lo lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kɨ́ d'a kilə mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ kin titɨ lé, d'a kɔr poy né kɨ́ dené ra kinlé kadɨ mẹ̃ẹ̃ dow-je ole-né dɔ-é-tɨ.»

Ta lə Judasɨ kɨ́ njèkun dɔ Jeju
Mar 14:10-11; Luk 22:3-6

14 Beɓa Judasɨ kɨ́ 'ɓa-é Iskariyotɨ kɨ́ to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé, ɔw ingə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə
15 ə idə-dé panè: Ri ɓá sạ̃i 'ndigi kadi-mi kadɨ m'ilə-né Jeju lé ji-si-tɨ wa? Beɓa dẹ̃ 'tidə kạ̃ là kɔrmutə d'adɨ-é.
16 Gangɨ ndɔ-é-tɨ kin ya, Judasɨ sangɨ kəm rəbɨ kɨ́ tuwə kilə-né Jeju ji-dé-tɨ.

Jeju ində gin nékuso nam
Mar 14:12-31; Luk 22:7-34; Jạ 13:21-38; 1Kɔ 11:23-25

17 Ndɔ kɨ́ dɔsạ̃y lə ndɔ ra nạy kɨ́ 'ra kɨ̀ mbə̀ kɨ́ əm goto-tɨ lé, njéndó né-je lə Jeju 'ree rɔ-é-tɨ 'dəji-é 'panè: «Lo kɨ́ rá̃ ɓá i 'ndigɨ kadɨ j'ra nékuso Pakɨ-tɨ j'adɨ-i wa?»
18 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Ɔwi mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ rɔ dow-tɨ kɨ́ bè kin … ə idəi-é tokɨ njèndó dow-je né panè: Dɔkaglo lə-m nạ̀y sẹ̃ bè; ə m'a kɔw kəy lə-i kdɔ 'ra nạy Pakɨ natɨ kɨ̀ njéndó né-je lə-m.»
19 Beɓa njéndó né-je d'ɔw ə 'ra go ta-tɨ kɨ́ Jeju idə-dé, adɨ 'ra nékuso Pakɨ lé.
20 Beɓa ta kàdì kur-tɨ lé, Jeju isɨ ta nékuso-tɨ kɨ̀ njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo.
21 Lokɨ d'isɨ d'uso né lé Jeju panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow káre dan-si-tɨ à kun dɔ-m.»
22 Beɓa mẹ̃ẹ̃kɔ̀̃ ra njéndó né-je adɨ 'dəji-é káre-káre lay 'panè: «'Baɓe, to mạ̃ wa?»
23 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ẹ̃ kɨ́ ulə ji-é sə-m natɨ mẹ̃ẹ̃ bạy-tɨ kin ya, ẹ̃ ya à kun dɔ-m.
24 Ngon lə dow lé à koy titɨ kɨ́ mbete kɨ́ aa njay pa-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-é lé ya, ngà tujɨ ɓá à kusɨ dɔ dow-tɨ kɨ́ njèkun dɔ-é. Tò sotɨ kadɨ d'ojɨ dowbé kinlé al!»
25 Rəmə Judasɨ kɨ́ à kun dɔ Jeju lé, un ta dəji-é panè: «Njèndó dow-je né, to mạ̃ wa?» Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta ya tẹ̃ẹ̃ ta-i-tɨ tin.»
26 Lokɨ d'isɨ ta nékuso-tɨ lé Jeju un mbə̀, ra oiyo Lubə, uwə gangɨ danạ̃, adɨ njéndó né-je ə panè: «'Taai usoi, ẹ̃ kin to dajɨ rɔ-m.»
27 Go-tɨ, un kobɨ kɨ́ man nduu tò-tɨ, ra oiyo Lubə, təl-né adɨ-dé ə panè: «Sạ̃i lay ya ạ̃yi.
28 Kdɔ ẹ̃ kin to məsɨ-m, məsɨ kulənojɨ natɨ kɨ̀ Lubə kɨ́ à kungɨ nangɨ kdɔ kosɨ dow-je, kdɔ kadɨ Lubə iṇə-né go majal-je kɔgɨ.
29 M'a kidə-si rəsɨ; kị̃ nè kɔw kete kinlé, m'a kạ̃y man nduu kin gogɨ al ya sar ndɔ-tɨ kɨ́ m'a kạ̃y ẹ̃ kɨ́ sigɨ sə-si kɔ̃ɓe-tɨ lə Bɔbɨ-m.»
30 Go-tɨ, d'usɨ pa-je†, ɓəy ɓá d'ị̃ d'ɔw dɔ mbal kạ̃ kagɨ Olibiye-je-tɨ.

† **26:7 26:7** Luk 7:37,38 † **26:30 26:30** Pa 113–118

Jeju idə Piyər panè n'a najɨ kɨ́ n'gə-n'ę̃ al
Mar 14:27-31; Luk 22:31-34; Ją̃ 13:37-38

31 Beɓa Jeju idə njéndó né-je panè: «Ndɔɔ nè ya sə̨i a tusi-mi kiŋ̃əi-mi kɔgɨ lay, kdɔ
'ndàngɨ mę̃ę̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè:
“M'a tɔl njèkul batɨ-je! Rəmə batɨ-je d'a sane-nąʼ‡.”»
32 †Ngà Jeju təl ilə dɔ-tɨ panè: «Kę̃ ɓá lokɨ m'a tɔsɨ ndəl kində lo tę̃ę̃ lé, m'a kɔw
ngəbɨ-si Galile.»
33 Piyər idə-é panè: «Lé dow-je lay ya 'tusɨ-i d'iŋ̃ə-i kɔgɨ kàrè, mą̃ bè lé m'a kiŋ̃ə-i
kɔgɨ ndą̃ al.»
34 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: «'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; kɨ́ ndɔɔ nè-tɨ kin ya 'a najɨ
panè 'gə-m al nja mutə ɓá kunjə à nɔ̃ ɓəy.»
35 Piyər idə-é panè: «Kadɨ m'najɨ ta m'panè m'gə-i al lé, kɨ́ nja káre ya kàrè à tę̃ę̃
ta-m-tɨ al. Lé asɨ kəm koy ya kàrè m'a koy sə-i.» Rəmə ndəgɨ njéndó né-je lay 'pa bè
ya tɔ.

Jeju ɔw lo ndɔr-tɨ kɨ́ ɓa-é Getsemane
Mar 14:32-42; Luk 22:39-46; Əbr 5:7

36 Beɓa d'ɔtɨ d'ɔw lo-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Getsemane§, rəmə Jeju idə njéndó né-je panè: «Isi
nangɨ nè, adɨ m'ɔw ngərəngɨ nu̧ m'pa ta kɨ̀ Lubə.» 37 Jeju adɨ Piyər kɨ̀ ngan lə Jebede
joo d'ɔw siə. Lo-tɨ kin ɓá mę̃ę̃kɔ̃ kɨ̀ mę̃ę̃ gangɨ man ulə gin ra Jeju.
38 Beɓa ę̃ idə-dé panè: «Mę̃ę̃kɔ̃ ra-m asɨ koy; isi nangɨ nè ə ɔgi kəm-si ɓi sə-m.»
39 Ngà lokɨ ę̃ ɔtɨ kete sę̃ lé, usɨ nangɨ, səbɨ takəm-é nangɨ ə pa ta kɨ̀ Lubə panè:
«Bɔbɨ-m, kinə kəm rəbɨ tò nɔ̃ɔ̃ rəmə, 'itə kɔ̃ kɨ́ ną̃ kin kɨ rangɨ dɔ-m-tɨ. Lé bè ya kàrè,
'ra kɨ́ go ndigɨ-tɨ lə-m mą̃ al; ngà kadɨ 'ra kɨ́ go ndigɨ-tɨ lə-i i ya.»
40 Ę̃ təl ree rɔ njéndó né-je-tɨ kɨ́ mutə lé rəmə, ingə-dé dɔ ɓi-tɨ. Beɓa idə Piyər panè:
«Kadɨ ɔgi kəm-si ɓi sə-m kàdì káre bè ya kàrè asi al wa?
41 Ɔgi kəm-si ɓi ə 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ kadɨ néną̃ tę̃ę̃ dɔ-si-tɨ rəmə usi al. Ndil ndigɨ,
ngà dajɨ rɔ dow ɓá tɔ́gɨ-é asɨ al.»
42 Jeju təl iŋ̃ə-dé kɨ́ nja joo ɔw gogɨ pa ta kɨ̀ Lubə panè: «Bɔbɨ-m, kɔ̃-je kɨ́ ną̃ kinlé,
kinə kəm rəbɨ kɨ́ kadɨ 'itə-né kɨ rangɨ kadɨ tę̃ę̃ dɔ-m-tɨ al goto rəmə 'ɔjɨ ndigɨ lə-i.»
43 Ę̃ təl ree rɔ njéndó né-je-tɨ, rəmə ingə-dé dɔ ɓi-tɨ ya ɓəy; kəm-dé ɔy diriri adɨ lo
kadɨ 'tę̃ę̃ kəm-dé goto.
44 Jeju təl iŋ̃ə-dé ɔw pa ta kɨ̀ Lubə kɨ́ nja mutə dɔ ta-je-tɨ kɨ́ káre lé ya ɓəy.
45 Go-tɨ, təl ree rɔ njéndó né-je-tɨ idə-dé panè: «Uwəi rɔ-si ngá, 'toi ɓi. Kàdì asɨ; d'a
kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-tɨ ngá.
46 Ị̃i taá adɨ j'ɔwi! Ooi, dow kɨ́ njèkilə-m ji-dé-tɨ lé isɨ ree ngá.»

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kuwə Jeju
Mar 14:43-50; Luk 22:47-53; Ją̃ 18:3-11

47 Lokɨ Jeju ą̃ pa ta lé kɨ pa ya ɓəy rəmə, Judasɨ kɨ́ to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ
kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé, ree kɨ̀ kosɨ dow-je kɨ́ d'utɨ kiyərɔ-je, kɨ̀ kagɨ-je ji-dé-tɨ. Njékun dɔ
njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je ɓá d'ulə dowbé-je kinlé.
48 Njèkun dɔ Jeju lé, tɔjɨ-dé né kɨ́ n'a ra kadɨ 'gə-né Jeju lé panè: «Dow kɨ́ m'a ra-é
lapiya, kuwə-é kàdì-m-tɨ kin ya to ę̃, ə́n ə́ jè uwəi-é.»
49 Lokɨ Judasɨ ree ngɔsi rɔ Jeju-tɨ lé, ę̃ panè: «Lapiya, njéndó dow-je né!» Rəmə
uwə Jeju kàdì-é-tɨ.
50 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: «Nam-m, né kɨ́ 'ree kdɔ ra lé 'ra tá.» Beɓa dow-je kɨ́ 'ree
lé, d'ɔtɨ d'uwə Jeju.

‡ **26:31 26:31** Jkr 13:7 † **26:32 26:32** Mat 28:16 § **26:36 26:36** ***Getsemane:*** Kɔr mę̃ę̃-é to lo mbore ubɨ.

51 Ngà dow káre dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju ɔr kiyərɔ tugə-né mbi ngonnjèkullə lə
burə dɔ njégugné-je lə Lubə ndətɨ ya gangɨ.
52 Beɓa Jeju idə-é panè: «'Ulə kiyərɔ lə-i saba-é-tɨ gogɨ; kdɔ dow-je kɨ́ 'tɔl madɨ-dé-je
kɨ̀ kiyərɔ lé, d'a koy yo kiyərɔ ya tɔ.
53 I 'gə kɨ́ kinə m'nɔ̰ ɓa Bɔbɨ-m lé, tajinatɨ nè ya à kulə kɨ̀ kosɨ njérɔ-je kɨ́ 'to malayka-
je asɨ ɓudɔgɨ-dɔgɨ lo n̰ą̰ al wa?
54 Ngà tokɨ tò titɨ-ną̰ bè lé, ta kɨ́ Lubə pa mę̰ę̰ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé, né-é à ra né
ɓan wa?»
55 †Beɓa Jeju təl idə kosɨ dow-je panè: «Sə̰i ooi-mi kɨ bɔkaya dow ɓá 'reei kɨ̀ kiyərɔ-
je, kɨ̀ salangɨ-je kdɔ kuwəi-mi-né wa? Ndɔ-je lay ya m'isɨ sə-si takəy-tɨ lə Lubə, m'ndó
né dow-je ya ə́ sə̰i uwəi-mi al.
56 Ngà né-je lay kinlé, tò bè kdɔ kadɨ ta-je kɨ́ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ 'ndàngɨ lé, né-é
ra né.» Beɓa njéndó né-je lay ya d'iɲə Jeju d'ą̰y-ną̰.

D'ɔw kɨ̀ Jeju nɔ̰̀ 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je
Mar 14:53-65; Luk 22:54-55; Ją̰ 18:12,13,19-24

57 Dę̰ kɨ́ d'uwə Jeju lé, d'ɔw siə ɓe lə Kayipɨ kɨ́ to burə dɔ njégugné-je lə Lubə.
Njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je 'kəw-ną̰ nɔ̰̀ɔ̰.
58 Piyər njiyə go-é-tɨ jan-jan adɨ rəbɨ-é rà ɗəkɨ siə, ɔw sar tę̰ę̰ panata lə burə dɔ
njégugné-je lə Lubə kinlé. Ę̰ andɨ mę̰ę̰ kəy-tɨ isɨ natɨ kɨ̀ ngannjékullə-je kadɨ n'oo se
né-je kin à tɔl ta-é ban-ban wa?
59 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'boy-je kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je 'sangɨ kadɨ
dow-je 'tətɨ ta ta Jeju-tɨ kadɨ n'iləi-né ta dɔ-é-tɨ kdɔ kadɨ n'gangi-né ta koy dɔ-é-tɨ.
60 Dow-je n̰ą̰ ya 'ree 'tətɨ ta ta-é-tɨ, ya ngà d'ingə ta kɨ́ asɨ kadɨ 'tɔl-é-né al. Beɓa
dɔbəy-é-tɨ, dow-je joo 'tę̰ę̰ ə
61 †'panè: «Dow kanlé ndɔkɨ panè: “M'a tɔɔ kəy lə Lubə kin ə ndɔ mutə ya m'a
kində gogɨ lay.”»
62 Beɓa burə dɔ njégugné-je lə Lubə ḭ taá pa ta kɨ̀ Jeju panè: «Se i 'a kilə ta-je-tɨ kɨ́
dow-je kin 'tilə dɔ-i-tɨ kinlé al wa?»
63 Ta-é kɨ́ ngarara ya kàrè ę̰ tę̰ę̰ ilə-é-né-tɨ al. Burə dɔ njégugné-je təl idə Jeju ɓəy
panè: «M'dəjɨ-i kɨ̀ ri Lubə kɨ́ njèkisɨ kəm, kadɨ 'ubɨ rɔ-i ya ilə-ji-né ta-tɨ kin adɨ j'oo:
“I lé, kɨ́ tɔgrɔ-tɨ bè lé 'to Kristɨ*, Ngon lə Lubə lé wa?”»
64 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta ya tę̰ę̰ ta-i-tɨ tin. Rəm ɓá, kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin ya a kooi Ngon
lə dow à kisɨ dɔ jikɔl Lubə-tɨ kɨ́ njètɔ́gɨ rəm, ɓá a kooi-é kɨ́ à kɨ̰ dɔrą̰-tɨ kisɨ ree dan
kilndi-tɨ rəm tɔ†.»
65 Beɓa burə dɔ njégugné-je lə Lubə tuwə kubɨ kɨ́ rɔ-é ę̰-tɨ ya gangɨ batɨ-batɨ ə panè:
«Ę̰ pa ta kɔbɨ kɨ̀ Lubə! J'ɔwi ndoo koo ta ta dow kɨ́ rangɨ-tɨ ɓəy ɓan! Ta kɔbɨ kɨ́ ę̰ pa
kɨ̀ Lubə kinlé, sə̰i ooi kɨ̀ mbi-si.
66 Ta ri ə́ 'gɨri dɔ-tɨ wa?» Beɓa dow-je d'ilə-é-tɨ 'panè: «Koy-é ya ɓá to tó-é.»
67 Beɓa dę̰ 'tubə yoro kəm-é-tɨ rəm, 'ɓɨr ji-dé 'tində-é-né rəm, ɓá dę̰ kɨ́ ną̰́-je 'tində
mbɔ́-é ə 'panè:
68 «I ə́ nè 'to Kristɨ lé, 'adɨ Lubə idə-i ə 'pa adɨ j'oo sé to ną̰́ ɓá ində-i wa?»

Piyər najɨ panè n'gə Jeju al
Mar 14:66-72; Luk 22:55-62; Ją̰ 18:15-18,25-27

69 Piyər isɨ nangɨ mę̰ę̰ ndògɨ-tɨ ndaa-tɨ. Beɓa ngonnjèkullə kɨ́ dené káre ree rɔ-é-tɨ
pa siə panè: «I ya kàrè 'to njèkɔw kɨ̀ Jeju kɨ́ to dow kɨ́ Galile kinlé tɔ.»
70 Ngà Piyər najɨ nɔ̰̀ dow-je-tɨ lay panè: «I lé, ta ri ɓá 'ndigɨ pa kàrè mą̰ m'gə al.»

---

† **26:55 26:55** Luk 19:47; 21:37 † **26:61 26:61** Ją̰ 2:19 * **26:63 26:63** Kristɨ lé kɔr mę̰ę̰-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é.
† **26:64 26:64** Pa 110:1; Dan 7:13

71 Ngà lokɨ ɔtɨ isɨ ɔw kɨ tarəbɨ-tɨ kɨ ndaa-tɨ bè rəmə, ngonnjèkullə kɨ́ dené kɨ́ rangɨ
oo-é ə idə dow-je kɨ́ d'ą̨ lo-é-tɨ nɔ̨̃ panè: «Ę̃ kɔngɨ lé, to njèkɔw kɨ̀ Jeju kɨ́ Najarɛtɨ lé
ya tɔ.»
72 Piyər təl najɨ rangɨ ya ɓəy panè: «M'ubɨ rɔ-m m'adɨ-si! Dingəm kanlé m'gə-é al!»
73 Sę̃ go-tɨ, dow-je kɨ́ d'ą̨ lo-é-tɨ lé d'ɔtɨ 'ree rɔ Piyər-tɨ d'idə-é 'panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, i
lé, 'to kɨ́ dan-dé-tɨ ya! Ta pa-i ya kàrè tɔjɨ lo kɨ́ ɨ̨-tɨ rəm.»
74 Rəmə Piyər ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ najɨ ə ubɨ-né rɔ-é panè: «Kinə m'ədɨ-si rəmə,
kadɨ Lubə ində-m ɔjɨ-m ya rɔ́tɨ! M'ubɨ rɔ-m m'adɨ-si, m'gə dingəm kanlé al ɓoo.»
Beɓa lo-é-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ ya kunjə nɔ̨̃
75 ə mę̃ę̃ Piyər ole dɔ ta-tɨ kɨ́ Jeju idə-é panè: «Kunjə à nɔ̨̃ al ya ɓəy rəmə 'a najɨ
panè: 'Gə-m al, 'gə-m al ya nja mutə.» Beɓa Piyər tę̃ę̃ ndaa-tɨ ə nɔ̨̃ kɨ̀ mę̃ę̃kɔ̨̃ ną̨̃.

27

Ta lə Jeju kɨ̀ Gubərnər Pilatɨ
Mar 15:1-2; Luk 23:1; Ją̨ 18:28

1 Kɨ̀ ndɔge ratɨ ya, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je d'ingə-ną̨
ə d'un ndu-dé kadɨ n'tɔli Jeju kɔgɨ.
2 Beɓa 'tɔ́-é njim-njim ngá ɓá d'ɔw siə d'ilə-é ji Gubərnər-tɨ kɨ́ ri-é lə Pilatɨ.

Koy lə Judasɨ
Knj 1:16-20

3 †Lokɨ Judasɨ kɨ́ un dɔ Jeju lé, oo kɨ́ 'gangɨ ta dɔ Jeju-tɨ kadɨ 'tɔl-é rəmə, mę̃ę̃ uwə-é
kɨ̀ ta, adɨ təl kɨ̀ là ndogɨ Jeju kɨ́ kɔrmutə lé, ɔw-né adɨ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə,
kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je lé gogɨ
4 ə panè: «M'ra majal, kdɔ m'ungɨ məsɨ dow kɨ́ ta goto dɔ-é-tɨ kɔgɨ kɨ̀ ndangɨ kare.»
Ngà dę̃ 'təl d'ilə-é-tɨ 'panè: «Usɨ-ji né káre al, i ya to ta lə-i.»
5 Beɓa Judasɨ sane là lé kɔgɨ mę̃ę̃ kəy-tɨ lə Lubə, ngá ɓá ɔtɨ ɔw ilə kulə oy.
6 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə d'ɔy là lé, ə 'təl 'panè: «Là kɨ́ bè kin ɓá kadɨ j'ungi
ku là-tɨ kɨ́ kəy lə Lubə lé to tó-é al, kdɔ to là məsɨ.»
7 Beɓa d'ɔjɨ-ną̨ ta dɔ là-tɨ lé, adɨ ndi-dé usɨ go-ną̨-tɨ ngá ɓá d'ɔw 'ndogɨ-né lo ndɔr
lə kɔdɨ kubə jo, kdɔ kadɨ d'ilə dɔɓadɨ mba-je titɨ.
8 Gin-é kin ɓá sar ɓone ya kàrè 'ɓa-né lo ndɔr kinlé «lo ndɔr kɨ́ 'ndogɨ kɨ̀ là məsɨ.»
9 Tò bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ Jeremi pa lé, né-é ra-né né. Ę̃ panè:
«Dę̃ 'taa là kɨ́ kɔrmutə lé, kdɔ ngan Israyel-je 'gɨr kɨ́ dow kɨ́ bè jè kin ngà là kin ya asɨ
ndogɨ-é.*
10 D'ɔw 'ndogɨ-né lo ndɔr lə kɔdɨ kubə jo, titɨ kɨ́ 'Baɓe un-né ndu-é adɨ-m lé bè tɔ†.»

Gubərnər Pilatɨ dəjɨ ta Jeju
Mar 15:2-5; Luk 23:2-5; Ją̨ 18:29-38

11 Lokɨ Jeju ą̨ lo gangta-tɨ nɔ̨̃ gubərnər Pilatɨ-tɨ lé, Pilatɨ dəjɨ-é panè: «Se i ya ɓá 'to
ngar lə jipɨ-je lé wa?» Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta ya tę̃ę̃ ta-i-tɨ tin.»
12 Ngà go ta-tɨ kɨ́ ę̨ pa lé, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je, 'tilə
ta dɔ-é-tɨ yó-je kɨ nè-je, ngá Jeju tę̃ę̃ ta-é ilə-tɨ al.
13 Beɓa Pilatɨ idə-é panè: «I 'oo ta-je lay kɨ́ 'tilə dɔ-i-tɨ kinlé al wa?»
14 Bè ya kàrè, Jeju ilə-tɨ al. Né kɨ́ Jeju ra kinlé ndɔjɨ Pilatɨ lé ną̨̃.

'Gangɨ ta koy dɔ Jeju-tɨ
Mar 15:6-14; Luk 23:13-23; Ją̨ 18:39-40

---

† **27:3 27:3** Knj 1:18,19 * **27:9 27:9** Jer 32:6-15; Jkr 11:12-13 † **27:10 27:10** Jkr 11:12-13; Jer 18:2-3; 32:6-15

15 Kaglo ra nąy Pakɨ-je lay ya Gubərnər ilə dangay káre taá. À to dangay kí kosɨ
dow-je ya d'ɔsɨ kagɨ dɔ-é-tɨ ɓá à kilə-é taá.
16 Ngà dɔkaglo-tɨ kinlé, dangay káre kí 'ɓa-é Barabasɨ à nɔ̨̃ə to dangay kí ri-é ɓá
ną̃.
17 Beɓa Pilatɨ dəjɨ kosɨ dow-je kí 'kəw-ną lé panè: «Se ną́ daną ɓá 'ndigi kadɨ m'ilə-é
taá madɨ-si wa? Barabasɨ əse Jeju kí 'ɓa-é Kristɨ‡ lé wa?»
18 Pilatɨ gə kete majɨ kí d'ilə Jeju ji-n'ẹ̀-tɨ kdɔ kim kí d'im-é.
19 Ngà lokɨ Pilatɨ isɨ logangta-tɨ lé ya ɓəy rəmə, ne-é ulə kullə rɔ-é-tɨ panè: «'Tɔr
ji-i ta-tɨ lə dow kin, kdɔ ẹ to njèra né kí njururu rəm, ɓá ndɔɔ nè kàrè, m'ingə kɔ̀̃ ną̃
mẹ̃ẹ̃ nɨ-tɨ kdɔ ta liə tɔ.»
20 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je 'sulə kosɨ dow-je kadɨ 'dəjɨ
Pilatɨ kadɨ ilə Barabasɨ taá, ngà Jeju tá kadɨ 'tɔl-é kɔgɨ.
21 Pilatɨ təl dəjɨ-dé ɓəy panè: «Se ną́ dan dow-je-tɨ kí joo kin ə́ 'ndigi kadɨ m'ilə-é
taá wa?» Dẹ̃ lay ya d'ilə-é-tɨ 'panè: 'Ilə Barabasɨ taá.
22 Pilatɨ təl dəjɨ-dé ya ɓəy panè: «Ngà ri ɓá kadɨ-m m'ra kɨ̀ Jeju kí 'ɓa-é Kristɨ lé
wa?» Dẹ̃ lay ya d'ilə-é-tɨ 'panè: «'Bə-é kagdəsɨ-tɨ.»
23 Pilatɨ təl dəjɨ-dé ya ɓəy panè: «Ə to majal ri ya ɓá Jeju lé ra wa?» Ngà dẹ̃ d'un
ndi-dé kɨ taá 'panè: «'Bə-é kagdəsɨ-tɨ.»
24 Ngà lokɨ Pilatɨ oo kí ta-je liə ra kullə rɔ-dé-tɨ al rəm, ɓá oo kí kəm dow-je il kiriri,
ɓá 'singə wuuu adɨ d'ɔw dɔ-ną-tɨ wúr-wùr lé, un man togɨ-né ji-é takəm kosɨ dow-je-tɨ
nɔ̨̃ə ya, ngá ɓá idə-dé panè: «Ta məsɨ dow kí njèra né kí njururu kin à goto dɔ-m-tɨ!
Ta məsɨ-é à tò dɔ-si sąi-tɨ ya.»
25 Beɓa lay lə dow-je kí d'ą̃ logangta-tɨ kinlé 'panè: «Kadɨ ta məsɨ-é tò dɔ-ji-tɨ sar kɨ
dɔ ngan-ji-je-tɨ rəm tɔ.»
26 Beɓa Pilatɨ ilə Barabasɨ taá, ngà adɨ 'tində Jeju kɨ̀ ndəy marɔw, ɓəy ɓá iną̃ə-é
adɨ-dé kadɨ d'ɔw 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.

Asgar-je 'tajɨ Jeju
Mar 15:16-20; Luk 23:11; Ją̃ 19:2-3

27 Asgar-je lə Gubərnər d'uwə Jeju d'ɔw siə panata liə, ngá ɓá lay lə asgar-je ya
d'ilə-ną̃ 'gəə dɔ-é sipɨ.
28 Ə 'tɔr kubɨ-je kí rɔ-é-tɨ, ɓəy ɓá d'ulə kubɨ kí kər§ yəl-yəl rɔ-é-tɨ.
29 'Ra kun d'ojɨ jɔgɨ ngar-tɨ d'ulə dɔ-é-tɨ rəm, d'ulə tuwətɔ́gɨ jikɔl-é-tɨ, ngá ɓá 'tɔsɨ
məkəjɨ-dé nangɨ nɔ̨̃-é-tɨ ə 'sɔkɨ-é 'panè: «Lapiya ɓoo ngar lə jipɨ-je!»
30 Ə 'tubə yoro kəm-é-tɨ rəm, ɓá 'taa tuwətɔ́gɨ kí ji-é-tɨ lé 'tində-né dɔ-é rəm tɔ.
31 Lokɨ asgar-je lé sɔkɨ-é asɨ-dé ngá rəmə, d'uwə kubɨ kí kər lé d'ɔr kàdɨ-é-tɨ, ə 'təl
'tulə kubɨ-je liə rɔ-é-tɨ gogɨ, ngá ɓá d'ɔtɨ d'ɔw siə kdɔ ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.

'Bə Jeju kagdəsɨ-tɨ
Mar 15:21-32; Luk 23:26-43; Ją̃ 19:17-27

32 Lokɨ d'ị̃ Jorijalẹ̃m d'isɨ d'ɔw kɨ lo-tɨ kí d'a ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ titɨ lé, d'ingə dingəm
káre kí 'ɓa-é Simɔ̨̃, rəmə asgar-je d'ində tɔ́gɨ dɔ-é-tɨ d'adɨ-é utɨ kagdəsɨ lə Jeju. Ẹ̃ to
dow kí ɓebo Sirẹ̃n-tɨ.
33 D'ɔw tẹ̃ẹ̃ lo-tɨ kí ɓa-é Golgota, kí kɔr mẹ̃ẹ̃-é to «lo kí titɨ-ną̃ kɨ̀ ka dɔ dow.»
34 Lo-é-tɨ kin ɓá dẹ̃ d'adɨ Jeju man nduu kí pote natɨ kɨ̀ né kí atɨ kadɨ-é ą̃y.* Ngà lokɨ
ɔdɨ ta-é rəmə, ẹ̃ mbatɨ kąy†.

---

‡ **27:17 27:17** Kristɨ lé kɔr mẹ̃ẹ̃-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. § **27:28 27:28** Kubɨ kí kər yəl-yəl kí d'ulə rɔ Jeju-tɨ lé to kubɨ ngar. Adɨ d'ulə rɔ-é-tɨ 'sɔkɨ-é-né. * **27:34 27:34** Pa 69:22 † **27:34 27:34** Dow-je kí tò kadɨ d'a təl-dé kagdəsɨ-tɨ lé d'adɨ-dé né kí atɨ d'ą̃y kdɔ kadɨ ra-dé adɨ 'gə lo kɔ̨̃ kí d'a kingə lé al. Ngà Jeju mbatɨ kąy kdɔ ẹ̃ ndigɨ gə lo kɔ̨̃-je liə kí à kingə kdɔ dow-je.

35 Asgar-je 'ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ ngá ɓá 'ləbɨ-nạ̃ kubɨ-je liə kɨ̀ kəm rəbɨ mbare kɨ́ kɔsɨ.
[Bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa lé, né-é ra né. Ḛ̃ panè: 'Ləbɨ-nạ̃ kubɨ-je
lə-m kɨ́ gɔjɨ, kɨ̀ ẹ̃ kɨ́ ngal‡.]§
36 Ə 'təl d'isɨ lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃ ya d'isɨ ngəm ta Jeju.
37 Lokɨ Jeju ạ̃ kagdəsɨ-tɨ lé, 'ndàngɨ ta mẹ̃ẹ̃ bəgrə-tɨ 'ɓə dɔ-é-tɨ taá kdɔ kadɨ 'tɔjɨ-né
gin né kɨ́ 'tɔl-é-né. Ta kɨ́ 'ndàngɨ lé ə́n:
«Dow kin to Jeju kɨ́ ngar lə jipɨ-je!»
38 'Bə bɔkaya-je joo kagdəsɨ-je-tɨ lə-dé mbɔ́ Jeju-tɨ. Ḛ̃ kɨ́ káre dɔ jikɔl-é-tɨ ə ẹ̃ kɨ́ káre
dɔ jigəl-é-tɨ tɔ*.
39 Ngà dow-je kɨ́ njédəə rəbəə-je, 'tugə dɔ-dé 'sɔkɨ-é-né†
40 †ə 'panè: «I kɨ́ 'panè 'a tɔɔ kəy lə Lubə ə ndɔ mutə ya 'a kində gogɨ lé i ya 'ajɨ
rɔ-i ngá nạ̃! Kinə 'to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-tɨ rəmə, 'ị̃ dɔ kagdəsɨ-tɨ kin 'risɨ nangɨ adɨ
j'oo‡!»
41 Beɓa njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je rəm, ɓá
'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je 'pa ta 'kogɨ-né dɔ Jeju-tɨ 'panè:
42 «Dow-je kɨ́ rangɨ ɓá ẹ̃ ajɨ-dé, ngà ẹ̃ asɨ kajɨ rɔ-é al wa! Ngar lə Israyel-je lé ya ɓá
ạ̃ an! Bè rəmə, kị̃ ya kadɨ-é ị̃ kagdəsɨ-tɨ kin risɨ nangɨ ə j'a kadɨ-é mẹ̃ẹ̃-ji lé ngá!»
43 «Ḛ̃ ində mẹ̃ẹ̃ dɔ Lubə-tɨ adɨ panè: "M'to Ngon lə Lubə§." Ngà kinə Lubə ndigɨ-é
ya tɔgrɔ-tɨ rəmə, ajɨ-é kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin ya adɨ joo ngá nạ̃.»
44 Bɔkaya-je kɨ́ joo kɨ́ 'ɓə-dé kagdəsɨ-je-tɨ mbɔ́-é-tɨ lé kàrè 'tajɨ-é titɨ-nạ̃ bè ya tɔ.

Jeju oy kagdəsɨ-tɨ
Mar 15:33-39; Luk 23:44-49; Jạ̃ 19:28-30

45 Lokɨ kàdì ạ̃ jam dɔ ɓe-tɨ ya ɓəy rəmə, londul dɔnangɨ-tɨ nè lay sar ya kàdì kɨ́
mutə kɨ́ losɔlɔ asɨ-né.
46 Lokɨ kàdì kɨ́ mutə kɨ́ losɔlɔ asɨ lé, Jeju ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ nɔ̃ panè:
«Eli, Eli Lama sabaktani»,
kɔr mẹ̃ẹ̃-é to: «Lubə lə-m, Lubə lə-m,
kdɔ ri ɓá 'iṇə-m kɔgɨ bè wa*?»
47 Dow-je kɨ́ ná̰-je dan dẹ̃-tɨ kɨ́ d'ạ̃ lo-é-tɨ lé, d'oo ndi-é ə 'panè: «Yən! Ḛ̃ ɓa Eli.»
48 Lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃ ya, dow káre dan-dé-tɨ ạ̃y ngɔdɨ ɔw un ndɔkrɔ, ulə dan man nduu-tɨ
kɨ́ masɨ, ɔsɨ ta tuwətɔ́gɨ-tɨ ə ulə ta Jeju-tɨ kadɨ-é ạ̃y†.
49 Ngà madɨ-é-je d'idə-é 'panè: «'Ngəbɨ mɔkɨ, adɨ j'oo se Eli liə lé à ree kajɨ-é wa!»
50 Jeju təl ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ nɔ̃ rangɨ ya ɓəy, ə ẹ̃ ya iṇə ndil-é adɨ tẹ̃ẹ̃.
51 Lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃ ya, kubɨ gangɨ mẹ̃ẹ̃ kəy lə Lubə ị̃ taá ya til ree njal tẹ̃ẹ̃ nangɨ rəm, ɓá
dɔnangɨ yəkɨ ɓukɨ-ɓukɨ adɨ mbal-je ribə ə́ktə́-ə́ktə́ rəm tɔ‡.
52 Rəm ɓá ta ɓadɨ-je tẹ̃ẹ̃ adɨ njékaa njay-je ṇạ̃ ya, 'tɔsɨ 'ndəl d'ində lo tẹ̃ẹ̃ rəm.
53 Rəmə go-tɨ kɨ́ Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃ ɓəy ngá ɓá, dẹ̃ kɨ́ 'tɔsɨ ndəl lé d'ɔw mẹ̃ẹ̃
ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ kɨ́ to ɓe kɨ́ aa njay ə dow-je ṇạ̃ ya d'oo-dé.
54 Lokɨ njèkun dɔ asgar-je ɓu, dẹ̃ kɨ̀ asgar-je kɨ́ d'ạ̃ 'ngəm ta Jeju, d'oo kɨ́ dɔnangɨ
yəkɨ titɨ-nạ̃ bè rəm, d'oo né-je lay kɨ́ ra né titɨ-nạ̃ bè kin rəm lé, 'ɓəl ṇạ̃ adɨ 'panè:
«Dow kinlé, to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-tɨ.»
55 †Dené-je ṇạ̃ ya d'ạ̃ lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃; d'ạ̃ ngərəngɨ d'ạ̃ d'oo né-je lé. Dené-je kinlé, d'un
go-é Galile-tɨ nụ̃ kdɔ ra kullə kadɨ-é.
56 Mari kɨ́ Magdala, kɨ̀ Mari kɨ́ kɔ̃ Jakɨ kɨ́ to kɔ̃ Jojepɨ tɔ, ɓá kɔ̃ ngan lə Jebede d'ạ̃
dan dené-é-je-tɨ lé nɔ̃ɔ̃ tɔ.

‡ **27:35 27:35** Pa 22:19 § **27:35 27:35** Ta-je kɨ́ tò mbunạ̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. * **27:38 27:38** Eja 53:12. † **27:39 27:39** Pa-je 22:8 † **27:40 27:40** Mat 26:61; Jạ̃ 2:19 ‡ **27:40 27:40** Mat 26:61; Jạ̃ 2:19 § **27:43 27:43** Pa-je 22:9 * **27:46 27:46** Pa-je 22:2 † **27:48 27:48** Pa-je 69:22 ‡ **27:51 27:51** Tẹ̃t 26:31-33 † **27:55 27:55** Luk 8:2,3

'Dubɨ Jeju bole mbal-tɨ
Mar 15:42-47

57 Ta kàdì kur-tɨ rəmə, dingəm káre kɨ́ njènékingə kɨ́ Arimate, kɨ́ ri-é lə Jojepɨ ree.
Ɛ̰ kàrè to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju tɔ.
58 Beɓa ɔw ingə Pilatɨ dəjɨ-é nin Jeju. Ə Pilatɨ un ndu kadɨ d'adɨ-é nin Jeju lé.
59 Jojepɨ un nin Jeju, ɓɨr kɨ̀ takubɨ kɨ́ nda kɨ́ sigɨ.
60 Ngà ɓá ɔw ilə-é bole mbal-tɨ liə kɨ́ adɨ 'tɔl sigɨ, ɓəy ɓá nduburu ər kɨ́ boy ya utɨ-né
ta-é ɓá ɔtɨ ɔw.
61 Mari kɨ́ magdala dɛ̰ kɨ̀ Mari kɨ́ káre lé, d'isɨ nangɨ 'təl kəm-dé kɨ ta ɓadɨ-tɨ lé.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ngəm ta ɓadɨ Jeju

62 Lo aa go-tɨ kɨ́ à to ndɔ kɨ́ ore go ndɔ ra go né-je kdɔ ndɔ taakoo lə jipɨ-je lé, njékun
dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ Parisi-je 'ree natɨ d'ingə Pilatɨ
63 †d'idə-é panè: «'Ɓa-ji, mɛ̰ɛ̰-ji ole dɔ ta-tɨ kɨ́ njèkədɨ dow-je kinlé pa, lokɨ ɛ̰ isɨ-né
kɨ̀ dɔ-é taá ɓəy. Ndɔkɨ ɛ̰ panè: "Ndɔ mutə go ndɔ dubɨ-n'ɛ̰̀-tɨ lé, n'a tɔsɨ ndəl kində lo
tɛ̰ɛ̰."
64 Beɓa j'dəjɨ-i kadɨ adɨ asgar-je 'ngəm ta ɓadɨ lé, sar ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə lé,
al rəmə, njéndó né-je liə d'a kɨ̰ kɔw ɓogɨ nin-é ə d'a kidə dow-je panè: "Ɛ̰ tɔsɨ ndəl
ində lo tɛ̰ɛ̰." Rəmə takədɨ kɨ́ gogɨ nè kinlé à kitə ɛ̰ kɨ́ kete lé ya ɓəy.»
65 Pilatɨ idə-dé panè: «Njéngəm né-je lə-si ya d'ą̰ nɔ̰̃ɔ̰̃ ɔ́ ɔwi sə-dé adɨ 'ngəm ta ɓadɨ
lé titɨ kɨ́ mɛ̰ɛ̰-si ndigɨ-né.»
66 Beɓa dɛ̰ d'ɔw sə-dé ə 'tiɲə ta ɓadɨ lé ɓəy ɓá d'ində-dé ta-tɨ kadɨ 'ngəm.

28

Tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰ lə Jeju
Mar 16:1-8; Luk 24:1-12; Ją̰ 20:1-18; 1Kɔ 15:4-7

1 Dimasɨ kɨ̀ ndɔge ratɨ, go ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je lé, Mari kɨ́ Magdala dɛ̰ kɨ̀ Mari kɨ́
káre 'ree dɔɓadɨ Jeju-tɨ*.
2 Rəmə titɨ kəm kɨ́ kində jipɨ bè ya dɔnangɨ yəkɨ, yəkɨ kɨ́ tò ɓəl n̰ą̰, kdɔ malayka lə
'Ɓaɓe káre ɨ̰ dɔrą̰-tɨ ree nduburu ndəngrə ər kɨ́ d'utɨ-né ta ɓe nin lé kɨ rangɨ ə al isɨ
dɔ-tɨ.
3 Malayka lé, rɔ-é tò titɨ-ną̰ kɨ̀ təlndi bè rəm, ɓá kubɨ liə kàrè nda mbəy-mbəy titɨ-ną̰
kɨ̀ kɔsɨ bè rəm tɔ.
4 Njéngəm ta ɓadɨ lé, 'ɓəl n̰ą̰ adɨ 'dadɨ tikɨ-tikɨ, 'to titɨ-ną̰ kɨ̀ dow-je kɨ́ d'oy bè.
5 Malayka lé, idə dené-je lé panè: «'Ɓəli al, kdɔ m'gə gɔw kɨ́ sə̰i isi 'sangi Jeju kɨ́
ndɔ-é-tɨ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ lé.
6 Ɛ̰ goto nè ngá; ɛ̰ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ titɨ kɨ́ ɛ̰ pa-né kete lokɨ isɨ-né sə-si ɓəy lé.
'Reei ooi lo kɨ́ ndɔ-é-tɨ d'ilə-é-tɨ lé
7 ə 'təli lɔw ɔwi idəi njéndó né-je liə 'painè, ɛ̰ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ adɨ à kɔw kɨ́
ngɔsnè-tɨ kin ya kdɔ ngəbɨ-si Galile. Ɛ̰ ɓá to lo kɨ́ a kooi-é titɨ. Ɛ̰ kin ɓá to ta kɨ́ kadɨ
m'idə-si†.»
8 Beɓa dené-je lé, d'ɔtɨ kalangɨ dɔɓadɨ-tɨ kɨ̀ ɓəl rəm, kɨ̀ rɔnəl kɨ́ n̰ą̰ rəm, d'ą̰y ngɔdɨ
lɔw kadɨ d'ɔw d'ilə ta lé mbi njéndó né-je-tɨ lə Jeju.
9 Tajinatɨ nè ya, Jeju tilə kəm-dé ə idə-dé panè: «M'ra-si lapiya!» Ngà rəmə dené-je
lé, d'ɔw rɔ-é-tɨ, d'uwə nja-é, d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰̃-é-tɨ.
10 Ngà Jeju idə-dé panè: «'Ɓəli al, ɔwi idəi ngankɔ̰-m-je adɨ d'ɔw Galile, ɛ̰ ɓá to lo
kɨ́ d'a koo-m-tɨ.»

Ta lə asgar-je kɨ́ njéngəm ta ɓadɨ

---

† **27:63 27:63** Mat 16:21; 17:23; 20:19; Mar 8:31; 9:31; 10:33,34; Luk 9:22; 18:31-33 * **28:1 28:1** 'Ndó Mat 27:56
† **28:7 28:7** 'Ndó Mat 26:32

11 Ngà lokɨ dené-je lé d'isɨ d'ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ kɨ kɔw ya ɓəy rəmə, njérɔ-je kɨ́ dan-tɨ-je
kɨ́ njéngəm ta ɓadɨ, d'ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ d'ɔr poy né-je lay kɨ́ ra né kinlé d'adɨ njékun
dɔ njégugné-je lə Lubə.
12 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kinlé, d'uwə dɔ-ną̣ kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je, d'ɔjɨ-ną̣
ta. Beɓa go ta kɔjɨ-je-tɨ lə-dé lé, dɛ̨ d'un là kɨ́ ɓay-ɓay ya d'adɨ njéngəm ta ɓadɨ-je lé.
13 Rəmə d'idə njérɔ-je lé 'panè: «Ɔwi idəi dow-je 'painè: “Njéndó né-je liə, 'ree
ndɔɔ kɨ́ jɛ̨ j'to ɓi ya ree d'un nin-é kɨ̀ ngə̨ə̨y‡.”»
14 Lokɨ 'pai bè ɓá lé Gubərnər oo ta-é kàrè, j'a taa dɔ-si kadɨ né à ra-si al.
15 Njérɔ-je 'taa là lé, ngá ɓá d'ɔw d'idə dow-je titɨ kɨ́ d'idə-dé-né lé bè ya tɔ. Né kin
ɓá poyta kinlé taa-né lo dan jipɨ-je-tɨ sar ɓone.

Jeju tɛ̨ɛ̨ dɔ njéndó né-je-tɨ liə

16 †Njéndó né-je lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é káre d'ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ dɔ mbal-tɨ kɨ́ Jeju
ɔjɨ-dé lé§.
17 Ngà lokɨ dɛ̨ d'oo-é rəmə, d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ. Bè ya kàrè, dɛ̨ kɨ́ ná̰-je kɨ́
dan-dé-tɨ 'gɨr tokɨ to Jeju al.
18 Beɓa Jeju ɔtɨ ree rɔ-dé-tɨ ɓá idə-dé panè: «Tɔ́gɨ-je lay kɨ́ dɔrą̣-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ-tɨ nè
lé, Lubə adɨ-m ji-m-tɨ.
19 †Ɔwi, 'təli gin dow-je lay njéndó né-je-tɨ lə-m. 'Rai-dé batɛ̨m, kɨ̀ ri Bɔbɨ, kɨ̀ ri
Ngon, kɨ̀ ri Ndil kɨ́ aa njay*.
20 Ə 'ndói-dé kadɨ 'təl rɔ-dé go ndukun-je-tɨ lə-m lay kɨ́ m'adɨ-si. Ooi majɨ, m'a kisɨ
sə-si natɨ kɨ̀ ndɔ-je lay sar ya kadɨ dɔbəy ndɔ asɨ-né.»

‡ **28:13 28:13** 'Ndó Mat 27:64 † **28:16 28:16** Mat 26:32; Mar 14:28 § **28:16 28:16** 'Ndó Mat 26:32 † **28:19 28:19** Knj 1:8 * **28:19 28:19** Knj 1:8

Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́
Markɨ
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ Markɨ ndàngɨ

Njèndàngɨ mbete kin kɨ́ 'gə-é kɨ̀ ri-é kɨ́ Jạ̃ Markɨ (Knj 12:12) lé, to kɨ́ dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo al, ngà to ɓá ẹ̃ to madkullə† lə Piyər kɨ́ to kɨ́ káre dan dẹ̃ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo-tɨ lé. Adɨ né-je ṇạ̃ kɨ́ Markɨ ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kin sɔbɨ dɔ Jeju lé, dow-je ṇạ̃ 'gɨr kɨ́ dow kɨ́ njèkɔr-é poy-é à to Piyər ya rɔ́tɨ. Markɨ lé, kɨ́ ṇạ̃ rəmə, dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al ɓá ẹ̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ kilə-né mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ kadɨ-dé. Beɓa ẹ̃ un ta-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low taá-taá titɨ kɨ́ Matiye ra-né kin bè al.

Markɨ tɔjɨ Jeju kɨ Ngon lə Lubə rəm, ɓá kɨ Ngon lə dow rəm. Ẹ̃ tɔjɨ kɨ́ Jeju ree kdɔ ra kullə kadɨ dow-je kɨ́ rangɨ rəm, kdɔ kadɨ rɔ-é kadkare-tɨ kdɔ kajɨ-dé-né rəm. Né kinlé, tò aa yə́rə́rə́ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ lə Markɨ 10:45 kɨ́ Jeju pa ta-tɨ panè: «Ngon lə dow ree kdɔ kadɨ dow-je 'ra kullə d'adɨ-é al, ngà ẹ̃ ɓá ree kdɔ ra kullə kadɨ dow-je rəm, kdɔ kadɨ rɔ-é gangɨ-né dɔ dow-je ṇạ̃ rəm.»

Markɨ ɔr Poyta-je kɨ́ sɔbɨ dɔ kojɨ Jeju al, ngà ẹ̃ un kutɨ-é dɔkaglo-tɨ kɨ́ Jeju to-né dow kɨ́ tɔ̀gɨ gángɨ, kaglo-é-tɨ kɨ́ Jạ̃ kɨ́ njèra dow-je batẹ̃m tɔjɨ-é-né dow-je, ɓá tɔl ta-é kɨ̀ koy-é kagdəsɨ-tɨ, kɨ̀ tɔsɨ kɨ́ ẹ̃ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃. Kị̃ lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1-10 lé, Markɨ tɔjɨ né kɨ́ Jeju ra dɔnangɨ Galile-tɨ. Kị̃ lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 11-16 lé, Markɨ tɔjɨ né kɨ́ Jeju ra dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ. Ẹ̃ to mbete kɨ́ gɔjɨ itə mbete Poyta-je kɨ́ sɔ kɨ́ dɔ Jeju-tɨ, ə né kɨ́ d'ɔsɨ kagɨ dɔ-tɨ lé, to né kɨ́ Jeju ra, ə kɨ́ ṇạ̃ lé, to nékɔjɨ-je.

Kullə lə jeju dɔnangɨ Galile-tɨ

Mbẹ̃ kilə lə Jạ̃ kɨ́ njèra dow-je batẹ̃m
Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jạ̃ 1:19-28

1 Kəm rəbɨ kɨ́ Poyta kɨ́ Majɨ lə Jeju Kristɨ kɨ́ Ngon lə Lubə ulə-né gin-é ɓan:
2 Ndɔkɨ Ejay kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ndàngɨ panè:
«Mạ̃ Lubə, m'ulə njèkilə mbẹ̃ lə-m kete nɔ̃-i-tɨ
kdɔ kadɨ-é ra rəbɨ adɨ-i.»
3 Ndi dow ɓa diləlo-tɨ panè:
«'Rai go rəbɨ lə 'Ɓaɓe!
'Rai ngan rəbɨ-je liə adi ạ̃ njururu-njururu.»
4 Beɓa Jạ̃ kɨ́ njèra dow-je batẹ̃m tẹ̃ẹ̃ ə ra dow-je batẹ̃m diləlo-tɨ rəm, ilə mbẹ̃ batẹ̃m kɨ́ sɔbɨ dɔ kiṇə̃ panjiyə kɨ́ majɨ al kɔgɨ, kdɔ kadɨ Lubə iṇə̃-né go majal-je lə dow-je kɔgɨ.
5 Rəmə dow-je kɨ́ dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ dow-je kɨ́ Jorijalẹ̃m lay ya d'ɔw rɔ-é-tɨ ta ba Jurdẹ̃-tɨ 'pa ta rəsɨ dɔ majal-je-tɨ lə-dé d'adɨ-é ra-dé-né batẹ̃m.
6 Jạ̃ ɔɔ kubɨ kɨ́ 'ra kɨ̀ bəl jambal, dɔɔ ɓədɨ-é kɨ̀ ndaá dɔɔ ɓədɨ, ə nékuso-é to 'bete-je kɨ̀ tojɨ kɨ́ wale.
7 Ẹ̃ ilə mbẹ̃ idə dow-je panè: «Dow kɨ́ ɔw ree go-m-tɨ lé, tɔ́gɨ-é itə-m ṇạ̃, adɨ m'tuwə kadɨ m'ɗugɨ nangɨ m'tutɨ kulə saba liə al.
8 Mạ̃ m'ra-si batẹ̃m kɨ́ mani, ngà ẹ̃ lé, à ra-si batẹ̃m lə Ndil kɨ́ aa njay.»

Batẹ̃m lə Jeju kɨ̀ nạ̃ kɨ́ Sú nạ̃-é
Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; 4:1-13

---

† **: 1:0** 1Pi 5:13

9 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, Jeju ị̃ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Najarɛtɨ dɔnangɨ Galile-tɨ, ɔw adɨ Jạ̃ ra-é batẹ̃m ta ba Jurdẹ̃-tɨ.
10 Lokɨ Jeju tẹ̃ẹ̃ kəm man batẹ̃m-tɨ lé, ẹ̃ oo kəm dɔrạ̃ tẹ̃ẹ̃ rəm, oo Ndil kɨ́ aa njay tanạ̃ kɨ̀ dəngɔdnda bè ị̃ taá ree isɨ dɔ-é-tɨ. 11 †Ə ndi dow ɓá dɔrạ̃-tɨ panè: «'To Ngon-m; m'ində-i dan kəm-m-tɨ, rɔ-m nəl-m dɔ-i-tɨ nạ̃.»
12 Rəmə tajinatɨ nè ya Ndil kɨ́ aa njay ɔsɨ Jeju ɔw siə diləlo-tɨ.
13 Jeju isɨ diləlo-tɨ kinlé ndɔ kɔrsɔ. Lo-é-tɨ kin ɓá Satạ̃ nạ̃-é-tɨ. Jeju isɨ dan dạ̃-je-tɨ kɨ́ wale, ə malayka-je 'ree 'ra siə.

Jeju ɓa njéndó né-je sɔ
Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11; Jạ̃ 1:35-43

14 Go-tɨ, lokɨ d'uwə Jạ̃ kɨ́ njèra dow-je batẹ̃m lé, Jeju ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ, ɔw ilə mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ lə Lubə
15 †panè: «Dɔkaglo asɨ ngá, ə kɔ̃ɓe lə Lubə ree ngɔsi. Iṇ̃əi panjiyə-si-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ ə adi mẹ̃ẹ̃-si Poyta kɨ́ Majɨ.»
16 Lokɨ Jeju ɔw njiyə kɨ̀ go babo Galile rəmə, oo Simɔ̃ dẹ̃ kɨ̀ ngonkɔ̃-é Andre d'ạ̃ d'ilə burə dan babo-tɨ; kdɔ dẹ̃ 'to mbɔw-je.
17 Beɓa Jeju idə-dé panè: «'Reei uni go-m ə m'a təl-si njésangɨ dow-je-tɨ.»
18 Rəmə tajinatɨ nè ya 'tusɨ burə-je lə-dé d'iṇ̃ə ə d'un go-é.
19 Lokɨ Jeju ɔtɨ ɔw kete əbɨ sẹ̃ rəmə, oo Jakɨ dẹ̃ kɨ̀ ngonkɔ̃-é Jạ̃ kɨ́ 'to ngan lə Jebede, d'isɨ mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ d'isɨ 'rakɨ burə-je lə-dé.
20 Tajinatɨ nè ya Jeju ɓa-dé. Beɓa dẹ̃ 'tusɨ bɔbɨ-dé Jebede d'iṇ̃ə-é mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ kɨ̀ ngannjékullə-je lə-dé, ə d'un go Jeju.

Jeju kɨ̀ dow kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é
Mat 8:14-17; Luk 4:31-37; Knj 10:38

21 Jeju dẹ̃ kɨ̀ njéndó né-je liə d'ɔw mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Kapɛrnayim. Beɓa ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je lé, ẹ̃ ɔw kəykəwnạ̃-tɨ lə-dé ndó-dé né.
22 †Dow-je kɨ́ d'oo néndó liə lé, néndó liə ɔr ndil-dé. Kdɔ ẹ̃ ndó né kəm dow kɨ́ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ ɓɨ ndó né titɨ njéndó dow-je ndukun-je al.
23 Mẹ̃ẹ̃ kəykəwnạ̃-tɨ lə jipɨ-je lé, dingəm kárɛ bè kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é isɨ-tɨ nɔ̃ɔ̃ ə ur kəə panè:
24 «I Jeju dow kɨ́ Najarɛtɨ lé, ri ɓá 'ndigɨ rɔ-ji-tɨ wa? 'Ree kdɔ tujɨ-ji wa? Mạ̃ m'gə-i majɨ: 'To Njèkaa njay lə Lubə.»
25 Jeju ndángɨ-é panè: «'Utɨ ta-i ə 'tẹ̃ẹ̃ kɔgɨ mẹ̃ẹ̃ dingəm-tɨ kinlé.»
26 Ndil kɨ́ majɨ al lé, ndɔr dingəm lé mɨr-mɨr, tur kəə boy-boy, ində-né lo tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃-é-tɨ kɔgɨ.
27 Né kinlé ɔr ndil dow-je lay adɨ 'dəji-nạ̃ ta 'panè: «Kay! Kin to ri ɓá tanạ̃ bè? Néndó kɨ́ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ tanạ̃ bè kinlé, to néndó kɨ́ sigɨ. Dow kinlé, ndil-je kɨ́ majɨ al kàrè ẹ̃ ndángɨ-dé adɨ 'təl rɔ-dé go-é-tɨ rəm lé ya.»
28 Beɓa tajinatɨ nè bè ya dow-je d'oo poy Jeju kɨ̀ go lo-je lay kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ.

Ta lə Jeju kɨ̀ njémɔ̃y-je kɨ́ gay-gay
Mat 8:14-17; Luk 4:38-41

29 Lokɨ dẹ̃ d'ində lo 'tẹ̃ẹ̃ kəykəwnạ̃-tɨ lə jipɨ-je lé, Jeju dẹ̃ kɨ̀ Jakɨ kɨ̀ Jạ̃ d'ɔw mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Simɔ̃ dẹ̃ kɨ̀ Andre.
30 Rəmə məm Simɔ̃ kɨ́ dené tò mɔ̃y nangɨ dɔ tɨrə-tɨ. Mɔ̃y 'ningə́ ɓá ilə-é nangɨ adɨ rɔ-é tungə pil-pil. Beɓa tajinatɨ nè ya 'pa ta liə d'adɨ Jeju;
31 adɨ Jeju ɔtɨ ɔw rɔ-é-tɨ uwə ji-é adɨ-é ị̃ taá. Rəmə mɔ̃y 'ningə́ lé iṇ̃ə-é adɨ-é ị̃ taá oo go-dé kɨ̀ nékuso.

† **1:11 1:11** Mat 3:17; 12:18; Mar 9:7; Luk 3:22 † **1:15 1:15** Mat 3:2 † **1:22 1:22** Mat 7:28,29

32 Ta losɔlɔ biri, kɨ́ kàdɨ̀ ur lé, dow-je d'utɨ njémɔ̨̃y-je lay, kɨ̀ dɛ̨̃ kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al
'ra-dé, 'ree sə-dé rɔ Jeju-tɨ.
33 Dow-je lay kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo-tɨ ya kəwnã takəy-tɨ kɨ́ Jeju isɨ-tɨ.
34 Jeju adɨ lapiya dow-je ñã kɨ́ mɔ̨̃y-je kɨ́ gay-gay ulə kəm-dé ndoo rəm, tubə ndil-je
kɨ́ majɨ al ñã dɔ dow-je-tɨ tɔ. Ngà ɛ̨̃ adɨ ndil-je kɨ́ majɨ al lé 'pa ta al, kdɔ dɛ̨̃ 'gə-é lay.

Jeju ɔw go lo-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ
Luk 4:42-44

35 Taginlo-tɨ, lokɨ lo tijə lay al ɓəy ya, Jeju tɛ̨̃ɛ̨̃ kəy ɔw dilə̀lo-tɨ, ɔw pa ta kɨ̀ Lubə.
36 Simɔ̨̃ dɛ̨̃ kɨ̀ madɨ-é-je d'ɔw 'ndole-é.
37 Beɓa lokɨ dɛ̨̃ d'ingə-é lé, d'idə-é 'panè: «Dow-je lay ya d'ɔw 'sangɨ-i.»
38 Rəmə Jeju təl idə-dé panè: «Adɨ j'ɔwi lo-je-tɨ kɨ́ rangɨ nganɓe-je-tɨ kɨ́ tò ngɔsi-ngɔsi,
kdɔ kadɨ m'ɔw m'ilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ tɔ. Kdɔtalə ɛ̨̃ kin ɓá m'ree kdɔ.»
39 †Beɓa Jeju ɔw kɨ̀ lo-je lay kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ ilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ kəykəwnã-
je-tɨ lə jipɨ-je rəm, ɓá tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-je-tɨ rəm tɔ.

Jeju adɨ banjɨ ur rɔ dow-tɨ
Mat 8:1-4; Luk 5:12-16; 17:12-19

40 Njèbanjɨ káre bè ree rɔ Jeju-tɨ, tɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ nɔ̨̃-é-tɨ, ra-é kɔgri panè: «Kinə
'ndigɨ lé, 'a kadɨ banjɨ lə-m kin ur kadɨ m'aa njay kare.» 41 Beɓa Jeju oo kəmtondoo
liə, ulə ji-é ɔdɨ-né rɔ-é ɓá panè: «M'ndigɨ dɔ-tɨ sə-i. Kadɨ banjɨ lə-i ur!»
42 Rəmə tajinatɨ nè ya banjɨ lé ur adɨ rɔ-é təl aa njay.
43 Jeju ndángɨ-é ə tajinatɨ nè ya tubə-é go-é-tɨ
44 panè: «'Oo majɨ nè 'a kɨ̃ kɔw pa ta-é kadɨ dow oo, ngà 'ɔw 'tɔjɨ rɔ-i njègugné lə
Lubə, ə 'adɨ né kdɔ məsɨ kilə kɨ́ sɔbɨ dɔ kaa rɔ lə-i titɨ kɨ́ ndukun lə Moiyijɨ pa-né. Bè
kdɔ kadɨ dow-je lay 'gə kɨ́ banjɨ kɨ́ rɔ-i-tɨ lé ur ngá.»
45 Ngà lokɨ dowbé kinlé ɔtɨ ɔw rəmə, ɛ̨̃ ɔw pa ta lə né kɨ́ Jeju ra siə ilə-né mbɛ̨̃ kɨ̀
lo lay sar adɨ Jeju asɨ kadɨ tɔjɨ rɔ-é mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo-tɨ al. Ɛ̨̃ njiyə-né kɨ̀ nganglo-nganglo, isɨ
ngərəngɨ-ngərəngɨ kɨ̀ dow-je. Bè ya kàrè dow-je d'ɨ̃ kɨ̀ lo-lo ya 'ree rɔ-é-tɨ.

2

Jeju kɨ̀ njènjakoy mburukɨ
Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

1 Mɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔ-je-tɨ kɨ́ rangɨ go-tɨ lé, Jeju təl ree Kapɛrnayim-tɨ. Ə dow-je d'oo kɨ́ Jeju isɨ
kəy nè.
2 Beɓa kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya 'kəw-nã dɔ-é-tɨ, d'un lo latɨ-latɨ adɨ lo kɨ́
takəy-tɨ kàrè nã̀y al. Jeju idə-dé ta lə Lubə.
3 Dow-je sɔ d'un dow kɨ́ rɔ-é oy mburukɨ 'ree siə rɔ-é-tɨ.
4 Ngà kosɨ dow-je kɨ́ 'ñã kinlé ra adɨ lo kɔw siə rɔ Jeju-tɨ goto. Beɓa dɛ̨̃ d'al 'ngiñə
jam kəy 'sɔbɨ-né dɔ lo kɨ́ Jeju isɨ-tɨ ə d'un njèrɔkoy mburukɨ lé kɨ̀ tuwə tò-é, d'ulə-é
kɨ̀ kəm bole jamkəy go Jeju-tɨ. 5 Lokɨ Jeju oo kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə-dé bè rəmə, idə njèrɔkoy
mburukɨ lé panè: «Ngon-m! Majal-je lə-i tokɨ kiñə go-é kɔgɨ.»
6 Lo-é-tɨ kinlé, dow-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'to njéndó dow-je ndukun-je d'isɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ; ə 'gɨr
ta mɛ̨̃ɛ̨̃-dé-tɨ 'panè:
7 «Kdɔ ri ɓá dow kanlé pa ta kɨ́ bè kin wa? To ta kɔbɨ ɓá ɛ̨̃ pa dɔ Lubə-tɨ tin. Nã́ ɓá
asɨ kiñə go majal-je lə dow-je kɔgɨ wa? Lubə ya kɨ̀ kár-é asɨ.»
8 Tajinatɨ nè ya Jeju gə tagɨr-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃-dé-tɨ adɨ idə-dé panè: «Kdɔ ri ɓá ɔwi kɨ̀
tagɨr-je kɨ́ bè kin mɛ̨̃ɛ̨̃-si-tɨ wa?

† **1:39 1:39** Mat 4:23; 9:35

9 Kidə njèrɔkoy mburukɨ panè: “Majal-je lə-i tokɨ kiɲə go-é kɔgɨ” lé ɓá tò ɓəl ɲą̃
əse, kidə-é panè: “'Ị taá 'un tuwə lə-i ə 'njiyə ɓá tò ɓəl ɲą̃ wa?”»
10 Majɨ! M'a kɔjɨ-si kadɨ 'gəi kɨ́ Ngon lə dow lé ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔnangɨ-tɨ nè, kdɔ kiɲə-né
go majal-je lə dow-je kɔgɨ.
11 Beɓa Jeju təl idə njèrɔkoy mburukɨ lé panè: M'un ndu m'adɨ-i m'panè: «'Ị taá,
'un tuwə lə-i ə 'ɔw ɓee lə-i.»
12 Rəmə tajinatɨ nè ya njèrɔkoy mburukɨ lé ɔsɨ nangɨ ị taá, un tuwə tò-é, ɔtɨ takəm
dow-je-tɨ lay adɨ ɔr ndil-dé adɨ d'ɔsɨ-né gajɨ Lubə 'panè: «J'oo né kɨ́ tanạ̃ bè kin nja
káre al.»

Ɓa kɨ́ Jeju ɓa Lebi
Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

13 Jeju təl ɔw gogɨ ta babo-tɨ kɨ́ Galile. Kosɨ dow-je lay d'ɔw go-é-tɨ adɨ ẹ̃ isɨ ndó-dé
né.
14 Lokɨ isɨ dəə rəmə, ẹ̃ oo Lebi kɨ́ ngon lə Alpe isɨ lo taa lambo-je-tɨ ə idə-é panè:
«'Un go-m.» Beɓa Lebi ị taá ə un go-é.
15 Go-tɨ, Jeju ɔw mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Lebi, isɨ ta nékuso-tɨ natɨ kɨ̀ dow-je ɲą̃ kɨ́ 'to
njétaalambo-je, kɨ̀ njéramajal-je, kɨ̀ njéndó né-je liə; kdɔ dow-je ɲą̃ ya d'un go-é.
16 Lokɨ njéndó dow-je ndukun-je kɨ́ 'to kɨ́ dan Parisi-je-tɨ* d'oo kɨ́ Jeju isɨ uso né natɨ
kɨ̀ njétaalambo-je, kɨ̀ njéramajal-je lé, 'pa kɨ̀ njéndó né-je liə 'panè: Kdɔ ri ɓá ẹ̃ uso
né natɨ kɨ̀ njétaalambo-je kɨ̀ njéramajal-je kin wa?
17 Jeju oo ta lə-dé lé, adɨ pa sə-dé panè: «Dow-je kɨ́ rɔ-dé tò kɨ̀ lapiya kare lé d'ɔw
ndoo dɔktur al, ngà njémɔ̃y-je ɓá d'ɔw ndoo-é. Mą̃ lé, njéra né-je kɨ́ njururu ɓá m'ree
kdɔ ɓa-dé al, ngà m'ree kdɔ njéramajal-je.»

Néndó lə Jeju kɨ̀ nékoɓe lə Parisi-je ɔw natɨ al
Mat 9:14-17; Luk 5:33-39

18 Njéndó né-je lə Ją̃ dẹ̃ kɨ̀ Parisi-je lé d'un dɔkaglo madɨ d'ɔgɨ-né rɔ-dé nékuso kɨ̀
man kąy. Beɓa dow-je 'ree rɔ Jeju-tɨ 'dəjɨ-é 'panè: «Kdɔ ri ɓá njéndó né-je lə Ją̃ dẹ̃ kɨ̀
njéndó né-je lə Parisi-je d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man kąy, ngà i rəmə, njéndó né-je lə-i
d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man kąy al wa?»
19 Ngá ɓá Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Dow-je kɨ́ 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ kɨ́ lo taanạ̃-tɨ lé, d'a
kɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man kąy dɔkaglo-tɨ kɨ́ njètaa dené sigɨ isɨ-né sə-dé natɨ nè wa?
Dɔkaglo-tɨ kɨ́ njètaa dené sigɨ isɨ-né sə-dé natɨ nè ɓəy kinlé, d'a kɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀
man kąy al ya sar.
20 Ngà ndɔ-je ɔw ree nɔ̃ɔ̃ lé, d'a kun njètaa dené sigɨ lé ta-dé-tɨ kɔgɨ; rəmə mẹ̃ẹ̃
ndɔ-é-je-tɨ kinlé ɓá d'a kɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man kąy ɓəy.»
21 Dow à kun takubɨ kɨ́ sigɨ kdɔ kilə-né kəm ndisɨ kubɨ al; bin al rəmə takubɨ kɨ́
sigɨ lé, à kuwə dɔgangɨ ndisɨ kubɨ lé wuktu kɔr ə à ra kadɨ kəm kubɨ kɨ́ mbutɨ lé tò
wororo ta madɨ-é-tɨ ya ɓəy.
22 Rəm ɓá dow à tur yibɨ nduu kɨ́ sigɨ mẹ̃ẹ̃ mbundaá-je-tɨ kɨ́ low al. Bin al rəmə
yibɨ nduu kɨ́ sigɨ lé à ra kadɨ mbundaá-je kɨ́ low lé riyə əktə́-əktə́, rəmə yibɨ nduu kɨ́
sigɨ lé à tujɨ rəm, ɓá mbundaá kɨ́ low lé kàrè à tujɨ rəm tɔ; ngà tò kdɔ kadɨ dow tur
yibɨ nduu kɨ́ sigɨ mẹ̃ẹ̃ mbundaá-tɨ kɨ́ sigɨ ya tɔ ɓane.

Ta kɨ́ dɔ ndɔ taakoo-tɨ
Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

23 Ndɔ káre bè, Jeju njiyə mẹ̃ẹ̃ ndɔr gemẹ̃-je-tɨ kdɔ kində gangɨ ndɔ taakoo-tɨ lə
jipɨ-je rəmə, njéndó né-je liə 'puy dɔ gemẹ̃ d'uso taá-taá.

---

* **2:16 2:16** Parisi-je, 'to kutɨ dow-je madɨ kɨ́ dan jipɨ-je-tɨ kɨ́ njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kadɨ ngą̃ ɲą̃.

24 Beɓa Parisi-je 'ree 'pa kɨ̀ Jeju 'panè: «'Oo bè! Kdɔ ri ɓá njéndó né-je lə-i 'ra né
kɨ́ to tó-é al kadɨ dow ra ndɔ taakoo-tɨ wa?»
25 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Né kɨ́ ndɔkɨ Dabidɨ ra kaglo-tɨ liə, lokɨ nékuso goto adɨ ɓo
ra-dé kɨ̀ dow-je liə lé sə̨i 'ndói ta-é mę̣ę̣ mbete-tɨ kɨ́ aa njay al ya sar wa?
26 Ę̣ ɔw mę̣ę̣ kəykubɨ-tɨ† lə Lubə, uso mbə̀ kɨ́ 'ree-né nɔ̨̀ Lubə-tɨ dɔkaglo-tɨ kɨ́ Abiyatar
ɓá to-né burə dɔ njégugné-je lə Lubə; ə tò kadɨ njégugné-je lə Lubə ya par ɓá d'a
kuso mbə̀-é kinlé, ya ngà Dabidɨ ɔw mbing adɨ dow-je liə d'uso tɔ.»
27 Jeju pa sə-dé ɓəy panè: «Ndɔ taakoo ɓá tò kdɔ ta lə dow ɓɨ 'ra dow kdɔ ta lə ndɔ
taakoo al.
28 Adɨ Ngon lə dow lé ya to 'ɓa ndɔ taakoo.»

3

Ta lə dow kɨ́ ji-é oy
Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

1 Go-tɨ, Jeju təl ɔw mę̣ę̣ kəykəwną̣-tɨ lə jipɨ-je lé, rəmə dingəm káre bè kɨ́ ji-é oy
mburukɨ isɨ mę̣ę̣ kəykəwną̣-tɨ lé nɔ̨̀ɔ̨̀.
2 Beɓa dow-je kɨ́ d'isɨ mę̣ę̣ kəykəwną̣-tɨ kinlé, d'adɨ kəm-dé tò dɔ Jeju-tɨ gə́rə́rə́ kdɔ
kadɨ d'oo, ə́ kinə adɨ lapiya njèmɔ̨̀y kin ndɔ taakoo-tɨ rəmə je to kəm rəbɨ kɨ́ kadɨ
n'iləi-né ta dɔ-é-tɨ.
3 Jeju idə dingəm kɨ́ njèjikoy lé panè: «Ị̀ taá ə 'ree daną̣ nè.»
4 Go-tɨ, ę̣ dəjɨ-dé panè: «Né kɨ́ rá ɓá to tó-é kadɨ dow ra ndɔ taakoo-tɨ wa? Ra majɨ
kɨ̀ dow ɓá to tó-é əse ra siə majɨ al ɓá to tó-é wa? Kajɨ dow ɓá to tó-é əse tɔl-é ɓá to
tó-é wa?» Ngà dę̣ d'ilə-tɨ al.
5 Beɓa wɔngɨ ra Jeju dɔ-dé-tɨ lay, adɨ oo-dé jər-jər rəm, rɔ-é atɨ-é kaną̣ną̣ kdɔ ta lə
mę̣ę̣ndə lə-dé rəm. Go-tɨ, ę̣ idə dingəm kɨ́ njèjikoy lé panè: «'Surə ji-i.» Lokɨ ę̣ surə
ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl tò majɨ gogɨ.
6 Tajinatɨ nè ya Parisi-je lé, d'ində lo 'tę̣ę̣ kəykəwną̣-tɨ, d'ɔw d'ingə-ną̣ kɨ̀ dow-je lə
Erodɨ d'ɔjɨ-ną̣ ta dɔ kəm rəbɨ-tɨ kɨ́ kadɨ n'tɔli-né Jeju.

Ta lə Jeju kɨ̀ kosɨ dow-je

7 Jeju dę̣ kɨ̀ njéndó né-je liə d'ɔr rɔ-dé d'ɔw ta babo Galile-tɨ. Kosɨ dow-je kɨ́ 'tò
nduy-nduy ya d'ị̀ dɔnangɨ Galile-tɨ 'ree d'un go-é.
8 Dę̣ kɨ́ dan-tɨ-je d'ị̀ dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ ɓebo Jorijalę̣m-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Idume-tɨ, kɨ̀
gidɨ ba Jurdę̣-tɨ, kɨ̀ go lo-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ Tir-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Sidɔ̨-tɨ. Kosɨ dow-je kɨ́ 'tò
nduy-nduy kɨ́ d'oo poy né-je kɨ́ Jeju ra ra kinlé 'ree rɔ-é-tɨ.
9 †Beɓa Jeju idə njéndó né-je liə kadɨ 'sangɨ ngon tò d'adɨ-n'ẹ̀, kdɔ kadɨ kosɨ dow-je
'mbore-n'ẹ̀ yó-je kɨ nè-je al.
10 Ə kadɨ kɨ́ Jeju adɨ lapiya dow-je ną̣ kinlé ra adɨ dow-je lay ya kɨ́ mɔ̨̀y ra-dé, d'ą̣y-ną̣
miriri-miriri kɨ rɔ-é-tɨ kadɨ d'ɔdɨ rɔ-é.
11 Ndil-je kɨ́ majɨ al kàrè lokɨ dę̣ d'oo Jeju lé, 'səbɨ takəm-dé nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ, 'tur kəə
boy-boy 'panè: «'To Ngon lə Lubə.»
12 Ngà Jeju ndángɨ-dé, kəngɨ-dé-né kəngɨ-kəngɨ kadɨ 'ndogɨ dɔ-n'ẹ̀-tɨ al.

Njékɔwkulə-je lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo
Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

13 Go-tɨ, Jeju al dɔ mbal-tɨ ə ɓa dow-je kɨ́ ę̣ ndigɨ ɓa-dé adɨ 'ree rɔ-é-tɨ.
14 Beɓa ę̣ mbətɨ-dé dɔgɨ gidɨ-é joo*, kdɔ kadɨ 'njiyə siə
15 ə ulə-dé adɨ d'ilə mbę̣ Poyta kɨ́ Majɨ rəm, adɨ-dé tɔ́gɨ kadɨ 'tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ
al kɔgɨ rəm tɔ.

---

† **2:26 2:26** 1Sa 21:1-5; 2Sa 15:35; † **3:9 3:9** Mar 4:1; Luk 5:1-3 * **3:14 3:14** Mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kɨ́ ną̣́-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ lé à kingə-tɨ kɨ́ 'panè: *'Ba-dé njékɔwkulə-je.*

16 Ḛ mbətɨ-dé dɔgɨ gidɨ-é joo adɨ to: Simɔ̰ kɨ́ Jeju ɓa-é Piyər rəm,
17 Jakɨ kɨ́ ngon lə Jebede rəm, Jạ̰ kɨ́ ngonkɔ̰ Jakɨ kɨ́ Jeju ɓa-dé «Buwanɛrjɛsɨ» ə kɔr mẹ̰ẹ̰-é to «ngan lə ndàngɨ-ndi»,
18 kɨ̀ Andre, kɨ̀ Pilipɨ, kɨ̀ Batlemi, kɨ̀ Matiye, kɨ̀ Tomasɨ, kɨ̀ Jakɨ kɨ́ to ngon lə Alpe, kɨ̀ Tade, kɨ̀ Simɔ̰ kɨ́ to dow kɨ́ ta ɓe liə to-é,
19 ɓá Judasɨ Iskariyotɨ kɨ́ ẹ̰ ɓá à to njèkun dɔ Jeju lé tɔ.

Nojɨ Jeju-je 'ree kadɨ d'ɔr-é ta kosɨ dow-je-tɨ d'ɔw siə

20 Go-tɨ, Jeju kɨ̀ njéndó né-je 'təl 'ree takəy-tɨ gogɨ rəmə, kosɨ dow-je 'təl 'ree 'kəwnạ̰ dɔ-é-tɨ sar ya adɨ lo kadɨ d'ingə mbunạ̰ lo d'uso-né né kàrè goto.
21 Lokɨ poy-é ree usɨ mbi nojɨ-é-je-tɨ lé, dẹ̰ d'ị̰ d'usɨ dɔ rəbɨ-tɨ kadɨ 'ree d'ɔw siə rɔ-dé-tɨ; kdɔ dẹ̰ 'panè: «Dɔ-é majɨ al.»

Dow-je 'panè Jeju ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ lə Beljebul
Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10

22 †Njéndó dow-je ndukun-je kɨ́ d'ị̰ Jorijalẹ̰m 'ree 'panè: «Jeju ɔw kɨ̀ Beljebul† mẹ̰ẹ̰-é-tɨ», adɨ «to 'boy lə ndil-je kɨ́ majɨ al ɓá adɨ-é tɔ́gɨ tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al.»
23 Beɓa Jeju ɓa-dé rɔ-é-tɨ ə un gosta pa-né sə-dé panè: «Satạ̰ à kasɨ tubə Satạ̰ ban ɓəy wa?
24 Kinə kɔ̰ɓe kɨ́ káre-rè ya dow-je kɨ́ mẹ̰ẹ̰-é-tɨ 'gángɨ-nạ̰ d'ɔsɨ-nạ̰ kɨ̀ ta lé, kɔ̰ɓe-é à kạ̰ lo kạ̰-é-tɨ gərərə al.
25 Ə kinə kəy kɨ́ káre-rè ya dow-je kɨ́ mẹ̰ẹ̰-é-tɨ 'gángɨ-nạ̰ d'ɔsɨ-nạ̰ kɨ̀ ta lé, dowbé-je d'a kisɨ gərərə al rəm.
26 Ə kinə Satạ̰ ya rɔ kɨ̀ rɔ-é rəmə, to ẹ̰ ya gángɨ rɔ-é adɨ ẹ̰ à kisɨ gərərə al. Bè kinlé, to kɔ̰ɓe liə ya ində ngangɨ-é ngá tin.
27 Kinə dow uwə njètɔ́gɨ tɔ́-é njim-njim al lé, dowbé à kasɨ kur mẹ̰ẹ̰ kəy-tɨ lə njètɔ́gɨ kin kdɔ kəə nékingə-é al. À tɔ́-é njim-njim ɓəy ɓá à kɔw mẹ̰ẹ̰ kəy-tɨ kdɔ kəə nékingə-é.
28 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ majal-je lay ya kɨ́ dow-je d'isɨ 'ra, kɨ̀ takɔbɨ-je lay kɨ́ d'isɨ 'pa lé, à tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-dé.
29 †Ngà dow kɨ́ rá-rá kɨ́ pa ta kɔbɨ kɨ̀ Ndil kɨ́ aa njay lé, à tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-é ndạ̰ al. Ta lə majal kɨ́ tò sartagangɨ uwə dɔ-é.»
30 Jeju pa sə-dé ta kinlé bè kdɔ dẹ̰ 'panè: «Ḛ ɔw kɨ̀ ndil kɨ́ majɨ al mẹ̰ẹ̰-é-tɨ.»

Kɔ̰ Jeju dẹ̰ kɨ̀ ngankɔ̰ Jeju-je
Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

31 Kɔ̰ Jeju dẹ̰ kɨ̀ ngankɔ̰ Jeju-je 'ree d'ạ̰ takəy-tɨ, d'ulə kulə kadɨ 'ɓa-é d'adɨ-dé.
32 Kosɨ dow-je d'isɨ nangɨ rɨpɨ-rɨpɨ d'ilə-nạ̰ 'gəə dɔ Jeju sipɨ ɓá d'idə-é 'panè: «'Oo! Kɔ̰-i kɨ̀ ngankɔ̰-i-je [kɨ̀ kɔ̰nan-i-je]‡ d'ạ̰ ndaa-tɨ d'ạ̰ 'sangɨ-i.»
33 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ná̰-je ɓá 'to kɔ̰-m-je kɨ̀ ngankɔ̰-m-je wa?»
34 Go-tɨ, ẹ̰ un kəm-é oo-né kosɨ dow-je kɨ́ d'isɨ nangɨ 'gəə dɔ-é lé ngá ɓá panè: «Yən! Kɔ̰-m-je kɨ̀ ngankɔ̰-m-je ə́n.
35 Kdɔ dow kɨ́ ra né kɨ́ mẹ̰ẹ̰ Lubə ndigɨ kin ɓá to ngonkɔ̰-m, əse to kɔ̰nan-m, əse to kɔ̰-m.»

4

Gosta kɨ́ dɔ njèkilə ko-tɨ
Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

1 †Jeju isɨ ndó né dow-je ta babo-tɨ. Kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya 'ree d'ilə-nạ̰

† **3:22 3:22** Mat 9:34; 10:25 † **3:22 3:22** Satạ̰ ɓá 'ɓa-é Beljebul. † **3:29 3:29** Luk 12:10 ‡ **3:32 3:32** Ta-je kɨ́ tò mbunạ̰ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̰ẹ̰ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsạ̰y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **4:1 4:1** Luk 5:1-3

'gəə dɔ-é sipɨ adɨ ɛ̨ al isɨ mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ dan babo-tɨ. Ngà kosɨ dow-je lé ɓá d'ą̃ ngangɨ ba-tɨ
ɗingɨ-ɗingɨ. 2 Jeju un gosta-je ɓá ndó-dé-né né-je ną̃ ə pa sə-dé ta mɛ̨ɛ̨ néndó-tɨ liə lé
panè:
3 «Ooi! Njèndɔr ɔw kdɔ kilə ko.
4 Lokɨ ą̃ ilə ko lé, kąą̃ né kɨ́ dan-tɨ-je tusɨ dɔ rəbɨ-tɨ adɨ yəl-je 'ree 'tú lɛ̨́-lɛ̨́.
5 Kąą̃ né kɨ́ ną́-je tusɨ dɔ ər-je-tɨ, lo-tɨ kɨ́ nangɨ ną̃-tɨ al; rəmə kubə ɓá ubə kalangɨ,
kdɔ nangɨ ndəə dɔ-tɨ al.
6 Ngà lokɨ kàdɨ ree ɔsɨ dɔ-tɨ lé, ndole ə tutɨ kurum, kdɔ njirə-é ɔw nangɨ ną̃ al.
7 Kąą̃ né kɨ́ dan-tɨ-je tusɨ dan kun-je-tɨ; lokɨ kun tɔgɨ lé, ɔ̨̀ rɔ dɔ-tɨ gə́gə́gə́ adɨ ko-é
ində al.
8 Kąą̃ né kɨ́ ną́-je tusɨ nangɨ-tɨ kɨ́ majɨ, adɨ tɔgɨ ɔr dɔ-é majɨ. Beɓa dɔ-é kɨ́ dan-tɨ-je
kąą̃-é ra-tɨ kɔrmutə-je, ɛ̨ kɨ́ kąą̃-é ra-tɨ kɔrmɛkɛ̨-je, ɛ̨ kɨ́ ra-tɨ ɓu-je.»
9 Go-tɨ, Jeju panè: «Dow kɨ́ mbi-é tò nɔ̨̃ɔ̨̃ kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta kinlé.»

Kdɔ ri ɓá Jeju un gosta-je ɓá pa-né ta wa?
Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

10 Lokɨ Jeju ɔr rɔ-é rɔ kosɨ dow-je-tɨ ą̃ sąy sə-dé rəmə, dow-je kɨ́ 'gəə dɔ-é kɨ̀ dɛ̨ kɨ́
dɔgɨ gidɨ-é joo 'ree 'dəjɨ-é ta dɔ gosta-je-tɨ lé.
11 Beɓa ɛ̨ idə-dé panè: «Sə̨i lé, né kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ sɔbɨ dɔ kɔ̨ɓe lə Lubə lé tokɨ tɛ̨ɛ̨
kɨ̀ dɔ-é kadɨ-si; ngà dɛ̨ kɨ́ ndaa-tɨ lé, né-je lay ya tokɨ kidə-dé kɨ̀ gosta-gosta.»
12 «Kdɔ kadɨ lé d'oo lo majɨ ya kàrè, d'oo kɨ koo ya ndə̨ bè rəm,
Ɓá lé d'oo ta majɨ ya kàrè rəmə, 'gə mɛ̨ɛ̨-é al rəm,
Nè d'a kɨ̨ kiną̃ə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ
Kadɨ Lubə ɨ̨ iną̃ə-né go majal-je lə-dé kɔgɨ.*»

Kɔrmɛ̨ɛ̨ gosta kɨ́ dɔ njèkilə ko-tɨ
Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

13 Jeju təl idə-dé ɓəy panè: «Gosta kin ya 'gəi mɛ̨ɛ̨-é al bè lé, ndəgɨ gosta-je lay
kinlé a rai ban ɓá a gəi mɛ̨ɛ̨-é wa?
14 Njèkilə ko lé, to njèkilə mbɛ̨ ta lə Lubə.
15 Dɔ rəbɨ kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dɛ̨ kɨ́ d'oo ta lə Lubə ya rəmə, tajinatɨ nè ya Satą̃
ree ɔr ta lé mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ kɔgɨ.
16 Bè ya tɔ, nangɨ ər kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dɛ̨ kɨ́ d'oo ta lə Lubə rəmə 'taa kalangɨ
kɨ̀ rɔnəl.
17 Ngà ta kinlé ulə njirə mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ al; adɨ d'ą̃ dɔ-tɨ kaglo ną̃ al. Beɓa lokɨ kɔ̨̀-je kɨ́
dum natɨ əse kulə kəm ndoo kdɔ ta lə Lubə tɛ̨ɛ̨ dɔ-dé-tɨ rəmə, kalangɨ bè ya dɛ̨ 'tusɨ
kadmɛ̨ɛ̨ lə-dé d'iną̃ə kɔgɨ.
18 Dan kun-je kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dɛ̨ kɨ́ d'oo ta lə Lubə ya,
19 ngà go-tɨ rəmə, mɛ̨ɛ̨ ką̃ kə́kə́kə́ kdɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè, kɨ̀ ɓo nékingə-je, kɨ̀
ɓo né-je kɨ́ gay-gay utɨ dɔ ta lé adɨ kandɨ-é goto.
20 Nangɨ kɨ́ majɨ kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dɛ̨ kɨ́ d'oo ta lə Lubə ə 'ndigɨ dɔ-tɨ adɨ kandɨ-é
tò; beɓa dɔ-é kɨ́ dan-tɨ-je kandɨ-é ra-tɨ kɔrmutə-je, ɛ̨ kɨ́ kandɨ-é ra-tɨ kɔrmɛkɛ̨-je, ɛ̨ kɨ́
kandɨ-é ra-tɨ ɓu-je.»

Gosta kɨ́ dɔ lampɨ-tɨ
Luk 8:16-18

21 †Jeju təl idə-dé ɓəy panè: «Se lampɨ lé, dow à jəbɨ ngó dɔ-tɨ wa? Əse à kində gin
tɨrə-tɨ wa? À ną̃ą̃ kagną̃ą̃ lampɨ-tɨ taá ya al wa?
22 †Kdɔ né kɨ́ dow ɓɔyɔ kɨ́ à ree tò ndaa-tɨ rəsɨ al ya goto rəm, ɓá né kɨ́ ra kɨ̀ gidɨ
ngə̨y kɨ́ à tokɨ tɛ̨ɛ̨-né ndaa-tɨ rəsɨ al kàrè goto rəm tɔ.

---

* **4:12 4:12** Eja 6:9; Ją 12:39-41; Knj 28:26-28; Rɔm 11:8 † **4:21 4:21** Mat 5:15; Luk 11:33 † **4:22 4:22** Mat 10:26; Luk 12:2

23 Kinə dow kɨ́ mbi-é tò kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo.»
24 †Jeju təl idə-dé ɓəy panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ sɔbɨ dɔ ta-je kɨ́ ooi. Né kɨ́
'mbɔji-né né adi dow kinlé, ɛ̨ ya d'a təl mbɔjɨ-né né kadɨ-si rəm, ɓá d'a təl kungɨ kɨ́
rangɨ dɔ-tɨ kadɨ-si ya ɓəy rəm.
25 †Kdɔ dow kɨ́ né tò ji-é-tɨ ɓá d'a kadɨ-é kɨ́ rangɨ dɔ-tɨ; ngà dow kɨ́ né goto ji-é-tɨ lé,
kɨ́ ji-é-tɨ ya kàrè d'a taa.»

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ko né

26 Jeju təl idə-dé ɓəy panè: «Kɔ̰ɓe lə Lubə lé tò titɨ-nạ̰ kɨ̀ ta lə dow kɨ́ tɛ̨̃ɛ̨̃ ɔw ilə ko
mɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔr-tɨ liə bè;
27 lé dowbé tò ɓi əse isɨ kəm ndɔɔ-je kada-je kàrè ko né lé, ubə rəm, tɔgɨ rəm, ɓɨ ɛ̨
gə lo-é al ngá.
28 Nangɨ ya adɨ ko né-é ubə; dɔsạ̰y to mbi ko, go-tɨ ɔr dɔ-é ə kandɨ gemɛ̨ kɨ́ majɨ
ində dɔ-tɨ;
29 Ə lokɨ kạ̰ạ̰-é ɔr majɨ rəmə, kalangɨ bè ya d'un ngɔrɔngɨ d'ijə-né. Kdɔtalə nạ̰y kijə
ko asɨ ngá.»

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ kạ̰ạ̰ kɔl
Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

30 Jeju pa ɓəy panè: «Ri ɓá j'a kɔji-né kɔ̰ɓe lə Lubə wa? Gosta kɨ́ ban ɓá j'a kuni
tɔji-né kɔ̰ɓe lə Lubə wa?
31 Kɔ̰ɓe lə Lubə lé, titɨ-nạ̰ kɨ̀ kạ̰ạ̰ kɔl kɨ́ to kạ̰ạ̰ né kɨ́ tò ngon-é ndɛ̨ bè itə kạ̰ạ̰ né-je
lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kɨ́ dow-je 'dubɨ.
32 Ngà lokɨ dow dubɨ lé, ɛ̨ tɔgɨ itə kagɨ-je lay kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔr-tɨ, adɨ balkəm-é-je boy sar
tugə ndil, adɨ yəl-je kɨ́ 'nar taá 'ra kəy-dé-tɨ.»
33 Jeju ndó dow-je ta lə Lubə kɨ̀ gosta-je kɨ́ bè kin ṇạ̰-ṇạ̰ kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ d'asɨ kadɨ 'gə-né
mɛ̨̃ɛ̨̃ ta liə.
34 Néndó liə kɨ́ nal gosta goto; ngà lokɨ ɛ̨ ɔr rɔ-é isɨ kɨ̀ kár-é kɨ̀ njéndó né-je liə lé, ɛ̨
ɔr mɛ̨̃ɛ̨̃ gosta-je lé lay adɨ-dé.

Jeju ndángɨ yəlbo
Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

35 Mɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔ-é-tɨ kinlé ya, losɔlɔ biriri rəmə, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Adɨ
j'gangi babo j'ɔwi turə.»
36 Beɓa njéndó né-je 'tusɨ kosɨ dow-je d'iṇə-dé ə tò kɨ́ Jeju isɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-é-tɨ lé ya dɛ̨ d'ɔtɨ
d'ɔw-né siə. Tò-je kɨ́ rangɨ tò ngɔsi kàdì tò-tɨ kɨ́ Jeju isɨ-tɨ lé tɔ.
37 Ya rəmə, yəlbo ulə mbɨ̰-mbɨ̰, ə pungum man ɔsɨ tò yó-je kɨ́ né-je adɨ man ɔw mɛ̨̃ɛ̨̃
tò-tɨ mbing nạ̰̀y ṇạ̰ al kadɨ man rusɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ tò.
38 Ə Jeju gətɨ dɔ-é kɨ̀ négətɨ dɔ mɔngɨ tò-tɨ ə tò tò ɓi. Beɓa njéndó né-je liə 'ndəl-é
d'idə-é 'panè: «Njèndó dow-je né! Ko-ji kɨ́ isɨ tɔɔ kinlé 'usɨ-i-tɨ al wa?»
39 Lokɨ Jeju tɛ̨̃ɛ̨̃ kəm-é rəmə, ɛ̨ ndángɨ yəlbo lé, ə təl pa kɨ̀ babo panè: «'Adi lo tò
ndingɨ! Asɨ bè!» Rəmə gin yəlbo lé gangɨ adɨ lo təl tò ndingɨ.
40 Go-tɨ, ɛ̨ pa sə-dé panè: «'Bəli ṇạ̰ bè kdɔ ri wa? 'Adi mɛ̨̃ɛ̨̃-si al ɓəy wa?»
41 'Bəl ində bandɨ-dé gangɨ adɨ 'pa-nạ̰ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Kay! Dow kanlé to dow
kɨ́ ban ya ɓá yəl-je kɨ̀ babo-je kàrè 'təl rɔ-dé go ta-tɨ liə bè wa?»

5

Jeju tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-tɨ
Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

1 Jeju dɛ̨ kɨ̀ njéndó né-je liə 'gangɨ babo d'ɔw kəl-é kɨ́ nṵ-tɨ dɔnangɨ Gerasa-tɨ.

† **4:24 4:24** Mat 7:2; Luk 6:38 † **4:25 4:25** Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

2 Lokɨ Jeju ị̃ mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ ur nangɨ bè ya rəmə, dingəm káre kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra-é
tẹ̃ẹ̃ dan ɓadɨ-je-tɨ ree rɔ-é-tɨ.
3 Dingəm-é lé, dɔɓadɨ-je ɓá to lo kisɨ-é ə dow kɨ́ asɨ kilə-é sil ya goto.
4 Taá-taá ya d'ulə ngɔwla nja-é-tɨ ɓá d'ilə-é-né sil, ngà taá-taá ya ẹ̃ gángɨ ngɔwla kɨ́
nja-é-tɨ kɨ̀ sil-je lé, adɨ dow kɨ́ tógɨ-é asɨ kadɨ taa tógɨ-é ya goto.
5 Ndɔɔ-je, kɨ̀ kada-je lay ya lo taakoo liə goto, adɨ ẹ̃ ɔw ilə kɨ̀ dɔ ɓadɨ-je kɨ̀ dɔ ngan
mbal-je, tur kəə taá-taá ə rə́tɨ rɔ-é kɨ̀ ər.
6 Lokɨ un kəm-é oo Jeju sa̰y lé, ẹ̃ a̰y ngɔdɨ ɔw ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̰̀-é-tɨ
7 ə ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: «I Jeju, Ngon lə Lubə kɨ́ Njèkisɨ taá dɔra̰-tɨ nụ̃ lé, 'ge
ri rɔ-m-tɨ wa? Kɔgri ya, kɨ̀ ri Lubə, 'ulə kəm-m ndoo al!»
8 Ẹ̃ pa bè kdɔ Jeju panè: «I Ndil kɨ́ majɨ al, 'tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃ dow-tɨ kin kɔgɨ.»
9 Jeju təl dəjɨ-é panè: «Ri-i lə ná̰ wa?» Ẹ̃ təl ilə-é-tɨ panè: «Ri-m lə kosɨ-je. Kdɔtalə
jẹ̃ lé j'ṇa̰.»
10 Ngá̰ ɓá dẹ̃ 'təl 'dəjɨ Jeju kɨ̀ nɔ̰ kəm-dé-tɨ kadɨ tubə-dé kɔgɨ dɔnangɨ-tɨ kin al.
11 Lo-é-tɨ kinlé kosɨ kɔsɔngɨ-je d'a̰ kàdì mbal-tɨ ngɔsi d'a̰ d'uso né.
12 Ə ndil-je kɨ́ majɨ al lé 'ra ndoo ta Jeju-tɨ 'panè: «'Adɨ j'ɔw j'andɨ mẹ̃ẹ̃ kɔsɔngɨ-je-tɨ
kan.»
13 Jeju ndigɨ sə-dé ya tɔ. Beɓa ndil-je kɨ́ majɨ al lé 'tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃ dingəm-tɨ d'ɔw 'tur mẹ̃ẹ̃
kɔsɔngɨ-je-tɨ lé adɨ kɔsɔngɨ-je lé 'təti-na̰ yipɨ kàdì mbal-tɨ taá, 'tusɨ babo-tɨ 'nduy man.
Kɔsɔngɨ-je lé kɔr-dé à kasɨ ɓudɔgɨ lo joo je bè.
14 Go-tɨ, njéngəm kɔsɔngɨ-je lé d'a̰y d'ɔw d'ɔr poy-é mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ, mẹ̃ẹ̃ nganɓe-je-tɨ
rəm. Beɓa dow-je d'ɔtɨ 'ree d'oo né kɨ́ ra né lé.
15 Lokɨ dẹ̃ 'ree rɔ Jeju-tɨ lé, d'oo dingəm kɨ́ ɔw kɨ̀ ndil-je kɨ́ majɨ al ṇa̰ mẹ̃ẹ̃-é-tɨ lé,
isɨ nangɨ, ulə kubɨ rɔ-é-tɨ, təl isɨ majɨ kare gogɨ; ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ. 16 Dow-je
kɨ́ d'oo né-je kɨ́ ra-né kin kɨ̀ kəm-dé lé d'ɔr-dé poy dingəm kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'tẹ̃ẹ̃
mẹ̃ẹ̃-é-tɨ lé rəm, ɓá d'ɔr-dé poy né kɨ́ tẹ̃ẹ̃ dɔ kɔsɔngɨ-je-tɨ lé rəm tɔ.
17 Beɓa dow-je 'ra ndoo ta Jeju-tɨ kadɨ iṇə dɔnangɨ lə-dé ə ɔw rangɨ.
18 Lokɨ Jeju təl al mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ gogɨ rəmə, dingəm kɨ́ ẹ̃ tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ-é-tɨ lé
dəjɨ-é kadɨ n'ɔw siə.
19 Jeju ndigɨ siə al, ngà idə-é panè: «'Təl 'ɔw ɓee lə-i, rɔ nojɨ-i-je-tɨ, ə koo kɨ́ 'Ɓaɓe
oo kəmtondoo lə-i, kɨ̀ né-je lay kɨ́ ẹ̃ ra sə-i kinlé, ɔr poy-é adɨ d'oo.»
20 Beɓa dingəm lé, ɔw ɔr poy né-je lay ya kɨ́ Jeju ra siə lé mẹ̃ẹ̃ ɓebo-je-tɨ kɨ́ dɔgɨ adɨ
dow-je lay kɨ́ d'oo lé, ta igɨ-dé sə́l.

Tɔsɨ ndəl lə ngon lə Jayrusɨ kɨ̀ gin məsɨ kɨ́ gangɨ rɔ dené-tɨ
Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

21 Jeju al mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ gangɨ babo ɔw gogɨ. Lokɨ ẹ̃ nà̰y ta babo-tɨ ya ɓəy rəmə, kosɨ
dow-je 'təl 'ree 'gəə dɔ-é sipɨ gogɨ.
22 Beɓa dingəm káre kɨ́ to kɨ́ dan dẹ̃-tɨ kɨ́ 'to njékun dɔ kəykəwna̰ lə jipɨ-je kɨ́ ri-é lə
Jayrusɨ ree, ɓá oo Jeju rəmə usɨ nangɨ nja-é-tɨ
23 dəjɨ-é kɨ̀ nɔ̰ kəm-é-tɨ panè: «Ngon-m kɨ́ dené tò oy nangɨ nɔ̰̃ɔ̰̃, ə kɔgri ya, 'ree 'ɔw
'ində ji-i dɔ-é-tɨ adɨ-é ingə lapiya ə isɨ kɨ̀ dɔ-é taá adɨ-m!»
24 Beɓa Jeju ɔtɨ ɔw siə. Ə kosɨ dow-je d'un go-é, 'mbore-é yó-je kɨ nè-je.
25 Ə dené kɨ́ məsɨ ree rɔ-é-tɨ ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo a̰ dan-dé-tɨ nɔ̰̃ɔ̰̃ tɔ.
26 Dené-é lé ingə kɔ̰̃ ṇa̰, ilə go dɔktur-je-tɨ kɨ kete-kete; ẹ̃ tujɨ nékingə-é kɔgɨ lay ya
kàrè né kɨ́ tò-é sotɨ goto; ngà mɔ̰y lé ɔw kɨ kete ya par-par.
27 Beɓa lokɨ ẹ̃ oo poy Jeju rəmə, ree ur dan kosɨ dow-je-tɨ, a̰ gidɨ-é-tɨ, ə ulə ji-é ɔdɨ-né
takubɨ liə.
28 Kdɔtalə ẹ̃ pa mẹ̃ẹ̃-é-tɨ panè: «Kinə kubɨ liə ya m'ulə ji-m m'ɔdɨ ə m'a kingə
lapiya.»

29 Rəmə tajinatɨ nè ya gin məsɨ lé gangɨ, adɨ ɛ̨ gə ká̧ n'ingə lapiya.
30 Ə tajinatɨ nè ya Jeju gə ká̧ tógɨ ká̧ rɔ-n'ɛ̨̀-tɨ tɛ̨ɛ̨. Beɓa ɛ̨ təl ilə rətɨ dan kosɨ dow-je-tɨ
dəjɨ panè: «Ná̧ ɓá ɔdɨ kubɨ lə-m wa?»
31 Njéndó né-je liə d'ilə-é-tɨ 'panè: «Kosɨ dow-je ká̧ d'ą̨ 'mbor-i yó-je kɨ nè-je kin ya
'təl dəjɨ dow ká̧ ɔdɨ rɔ-i ɓəy wa?»
32 Ngà ɓá Jeju təl gɔ̨ lo gəə gidɨ-é kadɨ n'oo dow ká̧ njèra né kinlé.
33 Rəmə dené lé ɓəl rəm, dadɨ rəm, kdɔtalə ɛ̨ gə né ká̧ tɛ̨ɛ̨ dɔ-é-tɨ lé. Beɓa ɛ̨ ree usɨ
angɨ nja Jeju-tɨ ə idə-é ta ká̧ tɔgrɔ-tɨ ya.
34 Jeju təl idə-é panè: «Ngon-m! Kadmɛ̨ɛ̨ lə-i ajɨ-i. 'Ɔw kɨ̀ lapiya, kadɨ mɔ̨y lə-i lé
inə-i.»
35 Lokɨ Jeju ą̨ pa ta bè ɓəy ya rəmə, ngannjékullə-je d'į̣ ɓe lə njékun dɔ kəykəwną̣
lə jipɨ-je 'ree go-é-tɨ d'idə-é 'panè: «Ngon-i lé oy ngá. Ngà i 'ndɔjɨ njèndó dow-je né
kdɔ ri ɓəy wa?»
36 Ngà Jeju ilə ká ta-je-tɨ lə-dé lé al, adɨ idə njékun dɔ kəykəwną̣ lé 'panè: «'Ɓəl al,
mɛ̨ɛ̨-i ya 'adɨ-m par.»
37 Jeju adɨ dow ká̧ rangɨ dan-é al; ngà Piyər, kɨ̀ Jakɨ, kɨ̀ Ją̣ ká̧ ngonkɔ̨ Jakɨ ya par 'dan-é.
38 Lokɨ d'ɔw 'tɛ̨ɛ̨ ɓee lə njékun dɔ kəykəwną̣ lə jipɨ-je lé rəmə, Jeju oo ká̧ dow-je
d'ɔw dɔ-ną̣-tɨ wúr-wùr, 'nɔ̨, d'ində sul-dé boy-boy.
39 Beɓa Jeju andɨ kəy go-dé-tɨ pa sə-dé panè: «Kdɔ ri ɓá sə̨i ɔwi-né dɔ-ną̣-tɨ wúr-wùr
bè wa? Kdɔ ri ɓá sə̨i 'nɔ̨i-né bè wa? Ngon ká̧ dené kinlé oy al, ɛ̨ tò ɓi kɨ tò.»
40 Rəmə dow-je 'sɔkɨ Jeju. Beɓa ɛ̨ tubə-dé adɨ 'tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ ə adɨ bɔbɨ ngon kɨ̀ kɔ̨
ngon kɨ̀ dɛ̨ ká̧ 'dan-é lé d'ɔw siə lo-tɨ ká̧ ngon lé tò-tɨ.
41 Jeju uwə ji ngon lé ə idə-é panè: «Talita kumi!» Kɔr mɛ̨ɛ̨-é to: «Ngonmandɨ!
M'idə-i m'panè: 'Į̣ taá.»
42 Rəmə tajinatɨ nè ya ngonmandɨ lé į̣ taá njiyə. Kdɔtalə to ngonmandɨ ká̧ ra ɓal
dɔgɨ gidɨ-é joo. Dɛ̨ ká̧ d'ą̨ lo-é-tɨ lé ndil-dé tɛ̨ɛ̨ są̣y, ta igɨ-dé sə́l.
43 Jeju ndəjɨ-dé ṇą̣ kadɨ 'pa d'adɨ dow oo al ə idə-dé 'panè: «'Adi-é né uso.»

6

Mɛ̨ɛ̨ndə lə dow-je ká̧ Najarɛtɨ
Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

1 Jeju į̣ lo-é-tɨ kinlé ɔw ɓekojɨ-é-tɨ gogɨ. Njéndó né-je liə d'ɔw siə natɨ.
2 Lokɨ ndɔ taakoo lə jipɨ-je asɨ lé, Jeju ndó dow-je né mɛ̨ɛ̨ kəykəwną̣-tɨ lə jipɨ-je.
Dow-je ṇą̣ ya ká̧ d'oo néndó liə lé, néndó liə ɔr ndil-dé adɨ 'panè: Kay! Dow kinlé į̣
kɨ̀ né-je kinlé rá wa? Gosɨ kinlé ingə rá wa? Ə ɛ̨ ra ban ɓá ra-né nékɔjɨ-je ká̧ bè kinlé
wa?
3 Ɛ̨ ya ɓá to kɔdɨ kijə kagɨ ká̧ ngon lə Mari lé al wa? Ngankɔ̨-é-je ya 'to Jakɨ, kɨ̀ Jojɛsɨ,
kɨ̀ Jude, kɨ̀ Simɔ̨-je, ə kɔ̨nan-é-je ya d'isɨ dan-ji-tɨ nè tin al wa? Né-je kin ya ra adɨ Jeju
təl jigɨ nɔ̨̀-dé-tɨ ɔgɨ-dé kadɨ d'adɨ-é mɛ̨ɛ̨-dé.
4 †Beɓa Jeju pa sə-dé panè: «Njèpata ká̧ ta Lubə-tɨ lé, dow-je ká̧ mɛ̨ɛ̨ ɓekojɨ-é-tɨ, kɨ̀
dan nojɨ-é-je-tɨ, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə ya par d'a nədɨ-é.»
5 Gin-é kin ɓá nékɔjɨ káre ya kàrè Jeju asɨ ra-né ɓekojɨ-é-tɨ al. Njémɔ̨y-je ká̧ dan-tɨ-je
ya par ɓá ɛ̨ ində ji-é dɔ-dé-tɨ adɨ d'ingə lapiya.
6 Mɛ̨ɛ̨ngą̣ lə-dé ra adɨ ta igɨ Jeju səl. Beɓa Jeju ɔw nganɓe-je-tɨ ká̧ dɔ lo-tɨ nɔ̨ɔ̨ ndó
dow-je né.

Jeju ulə njékɔwkulə-je ká̧ dɔgɨ gidɨ-é joo
Mat 10:5-14; Luk 9:1-6; 10:1-20

† **6:4 6:4** Ją̣ 4:44

7 Jeju ɓa njékɔwkulə-je liə kí dɔgɨ gidɨ-é joo ə ulə-dé joo-joo ə adɨ-dé tɔ́gɨ dɔ ndil-je-tɨ
kí majɨ al.
8 Ḛ ndəjɨ-dé panè: Lokɨ isi ɔwi lé, uni né kɔw mba ji-si-tɨ al, salangɨ ya par ə́ uni.
Uni mbə̀ al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, ɓá iləi là posɨ-si-tɨ al rəm tɔ.
9 Ngà idə-dé panè: «Uləi saba nja-si-tɨ, ə uləi kubɨ dɔ-nạ̃-tɨ joo al.»
10 Jeju idə-dé ɓəy panè: Mẹ̃ẹ̃ kəy kí ɔwi-tɨ lé, mẹ̃ẹ̃ kəy-é kin ya isi-tɨ sar kadɨ ḭ-né.
11 ††Ə kinə d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ al rəm, d'oo ta lə-si al rəm, ɓá isi 'tẹ̃ẹ̃i mẹ̃ẹ̃ ɓe-é-tɨ
kinlé rəmə, 'gəki kodɨ kí nja-si-tɨ kɔgɨ kadɨ tɔjɨ kí ta tò dɔ-dé-tɨ.
12 Beɓa dẹ̃ d'ɔw d'ilə mbẹ̃ kdɔ kadɨ dow-je d'iṇə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ.
13 †Dẹ̃ 'tubə ndil-je kí majɨ al ṇạ̃ ya dɔ dow-je-tɨ kɔgɨ rəm, ɓá njémɔ̃y-je ṇạ̃ ya d'ur
ubɨ dɔ-dé-tɨ adɨ d'ingə lapiya rəm tɔ.

Koy lə Jạ̃ kí njèra dow-je Batẹ̃m
Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9

14 †Ngar Erodɨ oo poy Jeju; kdɔtalə ri-é ɓa mbing adɨ dow-je 'panè: «To Jạ̃ kí njèra
dow-je batẹ̃m kí ndɔkɨ oy lé ɓá tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃, ɓá ɔw-né kɨ̀ tɔ́gɨ ra-né nékɔjɨ-je
kinlé.»
15 Dẹ̃ kí dan-tɨ-je 'panè: «To Eli*», dẹ̃ kí nạ́-je 'panè: «To kí káre dan njépata-je-tɨ
kí ta Lubə-tɨ kí kete.»
16 Ngà lokɨ Erodɨ oo ta kinlé, ẹ̃ panè: «To Jạ̃ kí njéra dow-je batẹ̃m kí ndɔkɨ m'adɨ
'gangɨ dɔ-é lé ɓá təl tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃.»
17 †Kdɔ ndɔkɨ Erodɨ ya adɨ d'uwə Jạ̃ 'dɔɔ-é kɨ̀ kullə gindingɨ, d'ilə-é dangay-tɨ, kdɔtalə
Erodɨ dẹ̃ kɨ̀ Pilipɨ 'to ngankɔ̃-nạ̃-je, ya rəmə Erodɨ təl taa Erodiadɨ, kí ne Pilipɨ,
18 ɓá Jạ̃ idə-é panè: «Taa kí 'taa Erodiadɨ kí ne ngonkɔ̃-i kinlé to tó-é al.»
19 Wɔngɨ ra Erodiadɨ ṇạ̃ adɨ sangɨ rəbɨ tɔl-é, ngà ingə rəbɨ-é al,
20 kdɔ Erodɨ ɓəl Jạ̃, kdɔtalə ẹ̃ gə kí Jạ̃ lé to dow kí njururu rəm, aa njay rəm adɨ ẹ̃
ngəm-é. Lokɨ ẹ̃ oo ta-je kí Jạ̃ pa pa lé mẹ̃ẹ̃-é uwə-é kɨ̀ ta ṇạ̃; bè ya kàrè ta-je liə nəl-é
koo.
21 Ngà ndɔ madɨ, Erodiadɨ ingə kəm lo kí majɨ ndɔ ra nạ̃y kojɨ Erodɨ-tɨ. Ndɔ-é-tɨ
kinlé Erodɨ ra nékuso ɓa-né dow-je kí boy-boy kí njékisɨ dɔ ɓe-tɨ, kɨ̀ 'boy lə Asgar-je
rəm, kɨ̀ dow-je kí ri-dé ɓa dɔnangɨ Galile-tɨ rəm.
22 Ngon lə Erodiadɨ kí dené andɨ kəy go-dé-tɨ ə ndam adɨ nəl Erodɨ ṇạ̃ rəm, nəl
dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ lé ṇạ̃ rəm tɔ. Beɓa ngar idə ngon kí dené lé panè: Né
kí mẹ̃ẹ̃-i ndigɨ ya 'dəjɨ-m, ə m'a kadɨ-i.
23 Ngar un mindɨ-é panè: «M'ubɨ rɔ-m madɨ-i kadɨ ri-ri ya kí i dəjɨ-m lé, m'a kadɨ-i.
Lé to dəbɨ kɔ̃ɓe lə-m ya kàrè m'a kadɨ-i.»
24 Beɓa ngon kí dené lé tẹ̃ẹ̃ ɔw dəjɨ kɔ̃-é panè: «Ri ɓá kadɨ m'dəjɨ ngar lé wa?» Kɔ̃-é
idə-é panè: «'Dəjɨ dɔ Jạ̃ kí njèra dow-je batẹ̃m.»
25 Tajinatɨ nè ya ngon kí dené lé, təl ɔw rɔ Ngar-tɨ panè: «M'ndigɨ kadɨ lo kí nè-tɨ
kin ya 'ilə dɔ Jạ̃ kí njèra dow-je batẹ̃m mẹ̃ẹ̃ supra-tɨ adɨ-m.»
26 Rɔ ngar nəl-é al, ya ngà ẹ̃ asɨ kɔgɨ-é al, kdɔ kubɨ kí ẹ̃ ubɨ rɔ-é rəm, kdɔ takəm kosɨ
dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ lé rəm tɔ.
27 Tajinatɨ nè ya ngar un ndu adɨ asgar káre kadɨ ɔw ree kɨ̀ dɔ Jạ̃ kí njèra dow-je
batẹ̃m lé.
28 Beɓa asgar lé ɔw kəy dangay-tɨ, ɔw gangɨ dɔ Jạ̃ ilə mẹ̃ẹ̃ supra-tɨ ree-né adɨ ngon
kí dené lé ə ẹ̃ ɔw-né adɨ kɔ̃-é tɔ.
29 Lokɨ njéndó né-je lə Jạ̃ d'oo poy-é lé, dẹ̃ 'ree d'un nin-é d'ɔw 'dubɨ.

---

† **6:11 6:11** Knj 13:51 † **6:11 6:11** Luk 10:4-11 † **6:13 6:13** Jak 5:14 † **6:14 6:14** Mat 16:14; Mar 8:28; Luk 9:19
* **6:15 6:15** Eli kinlé to káre dan njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí low. † **6:17 6:17** Luk 3:19,20

Ta lə mbə̀ kɨ́ mḭ̀ kɨ̀ kanjɨ kɨ́ joo
Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jạ̃ 6:1-14

30 Njékɔwkulə-je lə Jeju 'təl ree rɔ-é-tɨ d'ɔr-é poy né-je lay kɨ́ dẹ̃ 'ra rəm, né-je lay kɨ́ dẹ̃ 'ndó dow-je lé rəm tɔ.
31 Lo-é-tɨ kinlé kosɨ dow-je kɨ́ d'ɔw rəm, 'təl rəm lé d'ɔgɨ Jeju kɨ̀ njékɔwkulə-je liə lo kuso né. Beɓa Jeju idə njékɔwkulə-je panè: «Adɨ j'ɔri rɔ-ji ngərəngɨ kdɔ kadɨ sẹ̃i kàrè 'taai koo sẹ̃ tɔ.»
32 Beɓa dẹ̃ d'al mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ kdɔ kadɨ d'ɔw d'isɨ diləlo-tɨ ngərəngɨ.
33 Bè ya kàrè, kosɨ dow-je kɨ́ d'oo-dé lo kɔw-tɨ ə 'gə-dé lé, d'ḭ̃ kɨ̀ ɓebo-je kɨ́ gay-gay d'ạ̃y kɨ̀ nja-dé d'ɔw kete nɔ̃̀-dé-tɨ lo-tɨ kɨ́ d'isɨ d'ɔw-tɨ lé.
34 †Lokɨ Jeju ur nangɨ mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ rəmə, oo kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ə ta ɔ̃̀ mẹ̃ẹ̃-é kdɔ ta lə-dé, kdɔ 'to kɨ́ batɨ-je kɨ́ njèkul-dé goto bè. Ẹ̃ ndó-dé né-je ṇ̃ạ̃ lo-é-tɨ kinlé.
35 Lokɨ kàdì ɔw kɨ dɔ kur-tɨ lé, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-tɨ d'idə-é 'panè: «Kàdì ɔw kɨ dɔ kur-tɨ ngá rəm, ɓá lo kin kàrè to diləlo rəm;
36 ə́n ə́ 'ɔsɨ-dé adɨ d'ɔw kɨ kəylo-je-tɨ, kɨ̀ nganɓe-je kɨ́ dɔ lo-tɨ nè kdɔ kadɨ 'ndogɨ né d'uso.»
37 Jeju təl idə-dé panè: «Sạ̃i ya adi-dé né d'uso.» Ngà njékɔwkulə-je 'təl dəjɨ-é 'panè: «Kadɨ j'ɔw j'ndogɨ mbə̀ kəm là kullə kɨ́ ndɔ ɓujoo j'ree-né j'adɨ d'uso wa?»
38 Beɓa ẹ̃ təl dəjɨ-dé panè: «Mbə̀ kandangɨ ɓá tò ji-si-tɨ wa? Ɔwi 'gɔ̃i ooi.» Lokɨ d'ɔw d'oo lé, 'ree d'idə-é 'panè: «J'ɔw kɨ̀ mbə̀ mḭ̀ kɨ̀ kanjɨ joo.»
39 Ngá ɓá ẹ̃ un ndu adɨ-dé panè: «Uwəi dow-je kɨ̀ kutɨ-é kutɨ-é adi-dé d'isɨ dɔ wale-tɨ kɨ́ mbəl.»
40 Dow-je d'isɨ kɨ̀ bar-é bar-é, d'uwə-nạ̃ ɓu-je kɨ̀ kɔrmḭ̀-je.
41 Jeju ɔy mbə̀ kɨ́ mḭ̀ kɨ̀ kanjɨ kɨ́ joo lé, un kəm-é kɨ taá dɔrạ̃-tɨ, ra oiyo Lubə. Go-tɨ, ẹ̃ gangɨ mbə̀ lé danạ̃, təl-né adɨ njéndó né-je kdɔ kadɨ 'ləbɨ dow-je. Ẹ̃ təl gángɨ kanjɨ kɨ́ joo lé kdɔ dow-je lay tɔ.
42 Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndə̃́-ndə̃́.
43 Dɔdum mbə̀ kɨ̀ dɔdum kanjɨ lé nạ̃̀y adɨ njéndó né-je d'ɔy rusɨ kàrè dɔgɨ gidɨ-é joo.
44 Dow-je kɨ́ d'uso mbə̀ kinlé, dingəm-je 'ra ɓudɔgɨ lo mḭ̀.

Njiyə lə Jeju dɔ man babo-tɨ
Mat 14:22-36; Jạ̃ 6:15-22

45 Go-tɨ rəmə, tajinatɨ nè ya Jeju ɔsɨ njéndó né-je liə adɨ d'al mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ kdɔ kadɨ d'ɔw kete nɔ̃̀-é-tɨ gidɨ babo-tɨ kəl ɓebo-tɨ kɨ́ Betsayda ə ẹ̃ ạ̃ nangɨ ạ̃ ɔsɨ kosɨ dow-je kadɨ 'təl.
46 Lokɨ ẹ̃ iṇ̃ə kosɨ dow-je lé rəmə, ẹ̃ ɔw al dɔ mbal-tɨ, kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə.
47 Lokɨ ndɔ ree il rəmə, tò ạ̃ dan babo-tɨ danạ̃; ngà Jeju ạ̃ kɨ̀ kár-é nangɨ.
48 Rəmə un kəm-é oo-né njéndó né-je liə kɨ́ d'ingə kɔ̃̀ ṇ̃ạ̃ lo nəl tò-tɨ, kdɔtalə yə́l tilə kəm-dé. Taginlo-tɨ ngá ɓá Jeju njiyə dɔ man babo-tɨ ɔw̃ kɨ rɔ-dé-tɨ ə ẹ̃ ndigɨ kində ta-dé gangɨ.
49 Lokɨ d'oo-é ɔw njiyə dɔ man-tɨ rəmə, dẹ̃ 'gɨr 'panè to «'mə̃́ dow!» Adɨ 'nɔ̃ mbitɨ-mbitɨ.
50 Kdɔtalə dẹ̃ lay ya d'oo-é adɨ ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ, rəmə tajinatɨ nè ya Jeju pa sə-dé panè: «Adi mẹ̃ẹ̃-si usɨ nangɨ, to mạ̃ ɓəy ə́ 'ɓəli al.»
51 Go-tɨ, ẹ̃ al isɨ sə-dé mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ rəmə gin yə́l lé gangɨ ɗəsɨ, adɨ ɔr ndil-dé ṇ̃ạ̃.
52 Kdɔtalə nékɔjɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ mbə̀ kɨ́ Jeju ra lé kəm-dé tẹ̃ẹ̃ dɔ-tɨ al, kdɔ mẹ̃ẹ̃ngạ̃ lə-dé.

Ta lə njémɔ̃y-je kɨ́ dɔnangɨ Jenejarɛtɨ-tɨ

53 Lokɨ d'ində babo 'gangɨ 'tẹ̃ẹ̃ dɔnangɨ Jenejarɛtɨ-tɨ rəmə, d'ur nangɨ 'tɔ́ tò lə-dé ngangɨ ba-tɨ.
54 Lokɨ d'ḭ̃ mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ 'rusɨ nangɨ rəmə, kalangɨ bè ya dow-je d'oo Jeju 'gə-é,

† **6:34 6:34** Mat 9:36

55 adɨ d'ą̃y d'ɔw mę̃ę̃ ɓe-je-tɨ kí go lo-je-tɨ kí tin kin lay ya d'otɨ njémɔ̃y-je mę̃ę̃ tuwə-
je-tɨ lə-dé 'ree sə-dé lo-tɨ kí d'oo kí Jeju isɨ-tɨ.
56 Lo-je lay kí Jeju ɔw-tɨ, nganɓe-je, kɨ̀ ɓebo-je, kɨ̀ ta ndɔr-je-tɨ lé, 'ree kɨ̀ njémɔ̃y-je
pandanglo-je-tɨ, ə 'ra ndoo ta-é-tɨ kdɔ kadɨ adɨ njémɔ̃y-je lé d'ɔdɨ takubɨ liə ya par.
Rəmə dę̃ lay kí d'ɔdɨ takubɨ liə lé d'ingə lapiya ya tɔ.

7

Parisi-je kɨ̀ nékoɓe lə-dé
Mat 15:1-9; Luk 11:37-41

1 Parisi-je, kɨ̀ dow-je kí ną̃-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'ḭ mę̃ę̃ ɓebo Jorijalę̃m-tɨ
'ree 'kəw-ną̃ rɔ Jeju-tɨ.
2 Rəmə dę̃ d'oo kí njéndó né-je liə kí dan-tɨ-je 'togɨ ji-dé al ya d'uso-né né, adɨ kí go
né kí koɓe-tɨ lə-dé rəmə dę̃ d'oo d'adɨ to né kí tò yoro.
3 Parisi-je lé, dę̃ kɨ̀ ndəgɨ jipɨ-je lay ya 'to njétəl rɔ-dé go nékoɓe-tɨ lə ka-dé-je, adɨ
dę̃ 'togɨ ji-dé d'adɨ aa njay-njay ɓá d'uso-né né.
4 Lokɨ d'ḭ lokosɨ-tɨ rəmə, d'a togɨ rɔ-dé lay ɓəy ɓá d'a kuso né. Nékoɓe-je kí rangɨ
ṇą̃ ya kí dę̃ 'təl rɔ-dé go-tɨ adɨ to togɨ kobɨ-je, kɨ̀ gùm-je, kɨ̀ jo simą̃-je.
5 Beɓa Parisi-je kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je lé, 'dəjɨ Jeju 'panè: Kdɔ ri ɓá njéndó
né-je lə-i 'təl rɔ-dé go nékoɓe-tɨ lə ka-ji-je al, adɨ d'uso né kɨ̀ ji-dé kí yoro wa?
6 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Sə̃i lé, 'toi njékədkəm dow-je. Ta kí Ejay njèpata kí ta Lubə-tɨ
pa sɔbɨ-né dɔ-si lé to ta kí tɔgrɔ-tɨ ya. Lubə adɨ Ejay ndàngɨ panè:
«Gin dow-je kinlé 'tətɨ kagɨ-m ndaá ta-dé-tɨ nè,
Ngà mę̃ę̃-dé tò gay sə-m.»
7 Pole kí dę̃ 'pol-m kàrè to pole kí mę̃ę̃ wəy kare;
Kdɔ né-je kí d'isɨ 'ndó dow-je lé, to ndukun-je kí dow-je d'un kɨ̀ dɔ-dé.
8 Jeju təl pa sə-dé panè: Sə̃i iṇəi ndukun-je lə Lubə kɔgɨ ə isi 'təli rɔ-si go nékoɓe-tɨ
lə dow-je.
9 Təl pa ɓəy panè: Sə̃i uwəi rɔ-si ngą̃ ya 'mbati ndukun-je lə Lubə rə́, kdɔ ngəm-né
nékoɓe-je lə-si.
10 Kdɔ Moiyijɨ panè: 'Tətɨ kagɨ bɔbɨ-i kɨ̀ kɔ̃-i. Ę̃ pa ɓəy panè: Dow kí pa ta kí majɨ
al dɔ bɔbɨ-é-tɨ əse dɔ kɔ̃-é-tɨ rəmə, kadɨ tokɨ tɔl dowbé kɔgɨ.
11 Ngà sə̃i rəmə 'painè: Kinə dow pa kɨ̀ bɔbɨ-é əse kɔ̃-é panè: Né kí lé m'a ra-né
sə-i lé, to «kɔrbą̃», adɨ kɔr mę̃ę̃-é to kadkare kí kadɨ Lubə.
12 Rəmə sə̃i ɔgi dowbé kdɔ kadɨ ra né madɨ kdɔ bɔbɨ-é əse kɔ̃-é ngá.
13 'Rai bè kin rəmə, to kun ɓá sə̃i uni nékoɓe kí isi 'ndói-ną̃ lé 'bujuri-né ta lə Lubə
kɔgɨ; ɓá sə̃i 'rai ko né-je kí rangɨ kí bè kin ṇą̃ ya ɓəy tɔ.
14 Jeju təl ɓa kosɨ dow-je kɨ rɔ-é-tɨ ə panè: Sə̃i lay ya 'yəli mbi-si ooi-né ta lə-m, ə
kadɨ 'gəi mę̃ę̃-é majɨ tɔ.
15 Né kí à kḭ ndaa-tɨ kɔw mę̃ę̃ dow-tɨ kdɔ təl-é dow-tɨ kí tò ṇę̃ takəm Lubə-tɨ goto.
Ngà né kí ḭ mę̃ę̃ dow-tɨ tę̃ę̃ ndaa-tɨ ɓá à ra kadɨ dowbé təl to dow kí tò ṇę̃ takəm
Lubə-tɨ.
16 [Dow kí mbi-é tò kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta kin.]*
17 Lokɨ Jeju iṇə kosɨ dow-je ɔw mę̃ę̃ kəy-tɨ lé, njéndó né-je liə 'dəjɨ-é kadɨ ɔr mę̃ę̃
gosta kinlé adɨ-dé.
18 Jeju idə-dé panè: Sə̃i lé ya kàrè négə nal-si bè tɔ wa? Ta lə né kí à kḭ ndaa-tɨ kɔw
mę̃ę̃ dow-tɨ kdɔ təl-é dow-tɨ kí tò ṇę̃ takəm Lubə-tɨ al kinlé, sə̃i kàrè 'gəi al tɔ wa?
19 Kdɔtalə né kí ḭ ndaa-tɨ lé, ɔw tagɨr-tɨ lə dow al, ngà ɔw mę̃ę̃-é-tɨ kdɔ tę̃ę̃ kɔgɨ. Jeju
pa bè kdɔ nékuso-je lay ya aa njay.

* **7:16 7:16** Ta-je kí tò mbunə̃ né-tɨ kinlé […] goto mę̃ę̃ mbete-je-tɨ kí dɔsą̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

20 Jeju təl pa ɓəy panè: Né kɨ́ ḭ tagɨr-tɨ lə dow tę̣ę̣ ndaa-tɨ ɓá à təl-é dow-tɨ kɨ́ tò ṇę̣ takəm Lubə-tɨ.
21-22 Kdɔ tagɨr-je kɨ́ majɨ al, kɨ̀ ra kaya-je, kɨ̀ ɓogɨ-je, kɨ̀ tɔl dow-je, kɨ̀ kiṇə ne-i əse ngɔbɨ-i kɔw sangɨ dow kɨ́ rangɨ-je, kɨ̀ kəmkəḭ-je, kɨ̀ mę̣ę̣ndul-je, kɨ̀ kədɨ-ną̣-je, kɨ̀ néra kɨ go rəbɨ-é-tɨ al-je, kɨ̀ kim-ną̣-je, kɨ̀ kulə ta ndil dow-tɨ-je, kɨ̀ kɔjrɔ-je, kɨ̀ néra kɨ́ dɔ mbə́-tɨ-je kinlé ḭ mę̣ę̣ dow-tɨ kəy, lo tagɨr-je-tɨ liə.
23 Né-je kɨ́ majɨ al lay kinlé tę̣ę̣ mę̣ę̣ dow-tɨ, ə ra adɨ dowbé təl né kɨ́ tò ṇę̣ takəm Lubə-tɨ.

Kadmę̣ę̣ lə dené kɨ́ to jipɨ al
Mat 15:21-28

24 Jeju ḭ lo-é-tɨ kinlé ɔw dɔnangɨ Tir-tɨ, ə ɔw mę̣ę̣ kəy-tɨ káre bè. Ḛ ndigɨ kadɨ dow gə lo kɨ́ n'isɨ-tɨ al, ngà lo kadɨ ɓɔyɔ rɔ-é goto.
25 Kdɔ dené káre bè, kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra ngon-é kɨ́ dené, oo poy Jeju rəmə, ree usɨ nja-é-tɨ.
26 Dené kinlé, to dené grɛkɨ kɨ́ d'ojɨ-é Siri, dɔnangɨ Penisi-tɨ. Ḛ nɔ̨ ta Jeju-tɨ kdɔ kadɨ tubə ndil kɨ́ majɨ al dɔ ngon-n'ẹ̀-tɨ kɔgɨ.
27 Ngá ɓá Jeju idə-é panè: 'Adɨ ngan-je d'uso né 'ndan mɔkɨ, kdɔ kun nékuso ta ngan-je-tɨ kilə kadɨ ngan bisɨ-je lé to né kɨ́ tuwə ra al.†
28 Dené lé təl panè: Tɔgrɔ-tɨ ya 'Baɓe, ngà ngan bisɨ-je kɨ́ d'ą̣ gin tablə kuso né-tɨ lé, ṇɔ̨-ṇɔ̨ ta ngan-je kɨ́ tusɨ nangɨ lé d'a kuso kare.
29 Ngá ɓá Jeju idə-é 'panè: Kdɔ ta kɨ́ ta-i-tɨ kin ya, ɔw, ndil kɨ́ majɨ al lé tę̣ę̣ mę̣ę̣ ngon-i-tɨ kɨ́ dené lé kɔgɨ ngá.
30 Lokɨ dené təl ɔw mę̣ę̣ kəy-tɨ liə lé, ingə ngon-é lé dɔ tɨrə-tɨ. Ndil kɨ́ majɨ al lé tę̣ę̣ mę̣ę̣-é-tɨ kɔgɨ ngá.

Jeju kɨ̀ njèmbitɔ
Mat 15:29-31

31 Jeju ḭ dɔnangɨ Tir-tɨ təl al dɔnangɨ Sidɔ̨-tɨ ə ində dan ɓebo-je kɨ́ dɔgɨ gangɨ ɓá ɔw tę̣ę̣ ta babo-tɨ kɨ́ Galile.
32 Rəmə dow-je 'ree kɨ̀ dingəm káre kɨ́ to njèmbitɔ, adɨ pa ta mukɨ-mukɨ rɔ Jeju-tɨ ə 'ra ndoo ta-é-tɨ kdɔ kadɨ ində ji-é dɔ-é-tɨ.
33 Jeju ɔr-é dan kosɨ dow-je-tɨ ɔw siə kɨ̀ kár-é mbəngɨ, ę̣ tulə ngan ji-é-je mbi njèmbitɔ-tɨ lé ə ra man ta-é ji-é-tɨ ɔdɨ-né ndɔ̨-é tɔ.
34 Go-tɨ, un kəm-é kɨ dɔrą̣-tɨ, ilə koo pų̣ų̣ ə panè: «Epata», kɔr mę̣ę̣-é to «'tę̣ę̣.»
35 Rəmə tajinatɨ nè ya mbi-é tę̣ę̣, ndɔ̨-é ɗɨrə́ bərərə̀, adɨ pa ta majɨ.
36 Jeju ndəjɨ-dé kadɨ 'pa ta-é d'adɨ dow oo al. Ngà ę̣ ndəjɨ-dé ṇą̣ rəmə, dę̣ d'ilə mbę̣-é kɨ kete-kete tɔ.
37 Né kinlé ɔr ndil-dé ṇą̣ adɨ 'panè: Kay! Né ra-é-je majɨ dɔrɔ, njémbitɔ-je kàrè ę̣ adɨ-dé d'oo ta rəm, ɓá dę̣ kɨ́ ndɔ̨-dé dɔɔ kàrè adɨ-dé 'pa ta rəm tɔ.

8

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ mbə̀ kɨ́ siri kɨ̀ ngan kanjɨ
Mat 15:32-39; Mar 6:35-44

1 Ndɔ-é-tɨ kinlé, kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya 'təl kəw-ną̣ rɔ Jeju-tɨ rəmə, né kɨ́ kadɨ d'uso goto; beɓa Jeju ɓá njéndó né-je liə idə-dé panè:
2 Ta ɔ̨̀ mę̣ę̣-m kdɔ kosɨ dow-je kan! Kdɔ dę̣ 'ra ndɔ mutə sə-m ɓone ya, ngà né kɨ́ kadɨ d'uso goto.
3 Ə kinə m'iṇə-dé m'adɨ d'ɔw ɓee mę̣ę̣-dé ɓo bè lé, d'a gudɨ rəbəə kdɔ dę̣ kɨ́ ną̣́-je d'ḭ əbɨ.

† **7:27 7:27** Ngan-je lé to jipɨ-je ə ngan bisɨ to dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al tɔ.

4 Beɓa njéndó né-je liə d'ilə-é-tɨ 'panè: Ngà dow à kingə mbə̀ rá diləlo-tɨ nè kdɔ
kadɨ d'uso 'ndan wa?
5 Jeju dəjɨ-dé panè: Mbə̀ ra kandangɨ ji-si-tɨ wa? Dɛ̨ 'panè: J'ɔw kɨ̀ mbə̀ siri.
6 Beɓa Jeju adɨ dow-je d'isɨ nangɨ rəmə ɔy mbə̀ kɨ́ siri lé, ra oiyo Lubə ə gángɨ daną̣,
təl-né adɨ njéndó né-je liə kdɔ kadɨ 'ləbɨ kosɨ dow-je ə dɛ̨ 'ləbɨ-dé ya tɔ.
7 Njéndó né-je lé d'ɔw kɨ̀ ngan kanjɨ sɛ̨ tɔ. Jeju ra oiyo Lubə dɔ ngan kanjɨ-tɨ lé ə
'təl-né adɨ njéndó né-je 'ləbɨ dow-je dɔ-tɨ.
8 Dow-je d'uso né 'ndan ndɛ̨́-ndɛ̨́ ɓá dɔdum-é-je nà̧y adɨ d'ɔy jangá siri.
9 Dɛ̨ kɨ́ d'uso né lé d'a ra ɓudɔgɨ lo sɔ je bè. Go-tɨ, Jeju iṇə-dé adɨ d'ɔw.
10 Ə tajinatɨ nè ya ɛ̨ al mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ, natɨ kɨ̀ njéndó né-je liə ə d'ɔw dɔnangɨ Dalmanuta-
tɨ.

Parisi-je 'dəji nékɔjɨ
Mat 16:1-4

11 †Parisi-je 'ree rɔ Jeju-tɨ 'najɨ siə ta. Dɛ̨ 'ndigɨ ną̣-é kdɔ koo ta kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ adɨ 'dəjɨ-é
kadɨ ra nékɔjɨ kɨ́ į̣ dɔrą̣-tɨ kadɨ d'oo.
12 †Jeju ilə mɛ̨ɛ̨-é pų̣ų̣ ə panè: Kdɔ ri ɓá dow-je kɨ́ ngɔsnè kin dəjɨ-né nékɔjɨ wa?
Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dow à ra nékɔjɨ kadɨ dow-je kɨ́ ngɔsnè kin al.
13 Go-tɨ, Jeju iṇə-dé, al mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ gangɨ ba ɔw turə.

Ta lə əm lə Parisi-je kɨ̀ əm lə Erodɨ
Mat 16:5-12

14 Mɛ̨ɛ̨ njéndó né-je oy dɔ mbə̀-tɨ adɨ d'un al; dɛ̨ d'ɔw kɨ̀ mbə̀ káre ya par mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ.
15 †Jeju ndəjɨ-dé panè: «Sə̧i kan! Ooi go rɔ-si majɨ kdɔ əm lə Parisi-je kɨ̀ əm lə
Erodɨ.»
16 Njéndó né-je 'pa-ną̣ ta dan-dé-tɨ 'panè: Ta lə mbə̀ kɨ́ goto ji-ji-tɨ lé ɓá ɛ̨ pa-né ta
kin bè kdɔ.
17 Jeju gə ta kɨ́ mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ gɔw adɨ dəjɨ-dé panè: Kdɔ ri ə́ 'pai-ną̣ ta dan-si-tɨ kdɔ mbə̀
kɨ́ goto ji-si-tɨ lé wa? Sə̧i 'gəi al ya ɓəy wa? Kəm-si ijə dɔ-tɨ al wa?
18 †Se to mɛ̨ɛ̨ngą̣ wa? Kəm-si tò ya, rəmə ooi-né lo al wa? Mbi-si tò ya, rəmə ooi-né
ta al wa? Mɛ̨ɛ̨-si ole dɔ-tɨ al wa?
19 Lokɨ ndɔkɨ m'ləbɨ mbə̀ mį̣ dow-je ɓudɔgɨ lo mį̣ lé se ɔyi dɔdum-é kɨ́ nà̧y kàrè
kandangɨ wa? Dɛ̨ 'panè: Dɔgɨ gidɨ-é joo.
20 Ə lokɨ ndɔkɨ m'ləbɨ mbə̀ kɨ́ siri dow-je ɓudɔgɨ lo sɔ lé, ɔyi dɔdum-é kɨ́ nà̧y jangá
kandangɨ wa? Dɛ̨ 'panè: «J'ɔy jangá Siri.»
21 Beɓa Jeju təl idə-dé 'panè: «Kin ya kàrè 'gəi gin-é al ya ɓəy wa?»

Jeju dɛ̨ kɨ̀ njèkəmtɔ kɨ́ Betsayda
Mar 10:46-52; Ją̣ 9:1-11

22 Lokɨ 'ree 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ kɨ́ Betsayda lé, dow-je 'ree kɨ̀ njèkəmtɔ rɔ Jeju-tɨ, 'nɔ̨ ta-é-tɨ
kdɔ kadɨ ɔdɨ rɔ-é.
23 Beɓa Jeju uwə ji njèkəmtɔ lé, ɔr-é ɔw siə gidɨ ɓe-tɨ, ra man ta-é kəm-é-tɨ ə ində
ji-é dɔ-é-tɨ ɓəy ɓá dəjɨ-é panè: Se oo né madɨ wa?
24 Njèkəmtɔ lé tɛ̨ɛ̨ kəm-é ə panè: M'oo dow-je, ngà m'oo-dé 'titɨ-ną̣ kɨ̀ kagɨ-je bè ə
d'ɔw njiyə.
25 Jeju təl ində ji-é kəm-é-tɨ gogɨ; lokɨ njèkəmtɔ lé tɛ̨ɛ̨ kəm-é rəmə, ɛ̨ ingə lapiya ə
oo né kɨ́ rá-rá ya kàrè gə.
26 Beɓa Jeju iṇə-é kadɨ ɔw ɓee rəmə, idə-é panè: «'Ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ al ngá.»

Piyər pa rəsɨ kɨ́ Jeju to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é
Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

---

† **8:11 8:11** Mat 12:38; Luk 11:16 † **8:12 8:12** Mat 12:39; Luk 11:29 † **8:15 8:15** Luk 12:1 † **8:18 8:18** Mar 4:12

27 Jeju ɔw natɨ kɨ̀ njéndó né-je liə mɛ̨ɛ̨ nganɓe-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ Sejare-tɨ lə Pilipɨ.
Lokɨ d'isɨ d'ɔw lé ɛ̨ dəjɨ-dé panè: «Dow-je 'panè m'to ną̃ wa?»
28 †Beɓa dɛ̨ d'idə-é 'panè: «Dow-je kɨ́ dan-tɨ-je 'panè: "I 'to Ją̃ kɨ́ njèra dow-je
batɛ̨m", ə dɛ̨ kɨ́ ną̃-je 'panè: "I 'to Eli", ə dɛ̨ kɨ́ rangɨ 'panè: "I 'to kɨ́ káre dan njépata-je
kɨ́ ta Lubə-tɨ."»
29 †Ngà Jeju təl dəjɨ-dé panè: «Ə kɨ́ go gə-é-tɨ lə-si sə̨i ya bè lé, mą̃ m'to ną̃ wa?»
Piyər idə-é panè: «I 'to Kristɨ*.»
30 Beɓa Jeju ndəjɨ-dé ñą̃ kadɨ 'pa d'adɨ dow oo al.

Jeju pa ta kɨ́ dɔ koy-é-tɨ kɨ̀ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

31 Jeju ndó né njéndó né-je liə panè: «Tò kadɨ Ngon lə dow à kingə kɔ̨̃ ñą̃, 'ngatɔ́gɨ-je
lə jipɨ-je kɨ̀ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, d'a mbatɨ-é,
d'a tɔl-é, ngà ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə rəmə à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨.»
32 Ɛ̨ idə-dé ta kin rəsɨ, beɓa Piyər ɔr-é ɔw siə kəl káre ɔw kɔl siə.
33 Ngà Jeju təl kəm-é oo njéndó né-je liə ə ndángɨ Piyər panè: «Satą̃, 'ɔtɨ kɨ rangɨ
ta-m-tɨ, kdɔ tagɨr-je lə-i to tagɨr-je lə dow-je, ɓɨ to tagɨr-je lə Lubə al.»
34 †Go-tɨ, Jeju ɓa kosɨ dow-je natɨ kɨ̀ njéndó né-je liə idə-dé panè: «Kinə dow ndigɨ
kun go-m rəmə, kadɨ ta rɔ-é ɔ̨̃-é al, kadɨ un kagdəsɨ liə utɨ ə un go-m.
35 †Kdɔ dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ndigɨ kajɨ rɔ-é rəmə à tujɨ rɔ-é, ngà dow kɨ́ ilə rɔ-é kɔgɨ kdɔ
ta lə-m əse kdɔ ta lə Poyta kɨ́ Majɨ lé à kajɨ rɔ-é.
36 Kadɨ dow ingə né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lay ə ndil-é tujɨ lé, majɨ-é to ri wa?
37 Ri ɓá dow à kadɨ kdɔ kɔr-né tó ndil-é wa?
38 Kdɔtalə dow kɨ́ ra rɔsɔl dɔ-m-tɨ, kɨ̀ dɔ ta-je-tɨ lə-m nɔ̨̃ dow-je-tɨ kɨ́ kaglo-tɨ kɨ́ ngɔsnè
kɨ́ 'to njérakaya-je, kɨ̀ njéramajal-je kinlé, Ngon lə dow kàrè à ra rɔsɔl dɔ dowbé-tɨ
lokɨ ɛ̨ à ree dan riɓa-tɨ lə Bɔbɨ-é natɨ kɨ̀ malayka-je kɨ́ d'aą̃ nè kinlé, d'a koo kɔ̨̃ɓe lə Lubə kɨ́ à ree kɨ̀ tɔ́gɨ kinlé kɨ̀ kəm-dé ɓəy ɓá d'a koy.

9

1 Jeju təl idə-dé ɓəy panè: Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dow-je madɨ dan dɛ̨-tɨ kɨ́ d'aą̃
nè kinlé, d'a koo kɔ̨̃ɓe lə Lubə kɨ́ à ree kɨ̀ tɔ́gɨ kinlé kɨ̀ kəm-dé ɓəy ɓá d'a koy.

Ta kəm Jeju mbəl adɨ tò gay
Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

2 †Ndɔ mɛkɛ̨ go-tɨ, Jeju adɨ Piyər, kɨ̀ Jakɨ, kɨ̀ Ją̃ d'ɔw siə d'ɔw d'isɨ kɨ̀ kár-dé dɔ mbal-tɨ
kɨ́ ngal rəmə rɔ-é mbəl tò gay takəm-dé-tɨ.
3 Kubɨ-je liə ndɔ̨̃y ngilingɨ-ngilingɨ, nda mbəy-mbəy ə to nda kɨ́ dow kɨ́ dɔnangɨ-tɨ
nè kɨ́ à kasɨ ra né kadɨ nda bin ya goto.
4 Rəmə Eli dɛ̨ kɨ̀ Moiyijɨ 'tɛ̨ɛ̨ sə-dé kɔy ə d'aą̃ d'ɔjɨ ta kɨ̀ Jeju.
5 Beɓa Piyər idə Jeju panè: Njèndó dow-je né, majɨ ñą̃ kadɨ j'isi nè ya ngá. Adɨ j'rai
kəykubɨ mutə; káre à to 'lə-i, káre to 'lə Moiyijɨ ə káre to 'lə Eli tɔ.
6 Piyər gə ta kɨ́ à pa al, kdɔtalə ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ.
7 †Kilndi ree səbɨ dɔ-dé-tɨ rɨpɨ rəmə ndi dow ɓa dan kilndi-tɨ lé panè: Ɛ̨ kinlé, to
ngon-m; m'ində-é dan kəm-m-tɨ; ooi ta liə.
8 Tajinatɨ nè ya njéndó né-je 'gɔ̨̃ lo 'gəə dɔ-dé rəmə d'oo dow kɨ́ rangɨ al, ngà Jeju
ya kɨ̀ kár-é ɓá ą̃ sə-dé.
9 Lokɨ d'ɨ̃ dɔ mbal-tɨ d'isɨ risɨ nangɨ lé, Jeju ndəjɨ-dé panè: «Né kɨ́ ooi kinlé, 'pai ta-é
adi dow oo al ya sar kadɨ Ngon lə dow tɔsɨ-né ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy.»

---

† **8:28 8:28** Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † **8:29 8:29** Ją̃ 6:68,69 * **8:29 8:29** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **8:34 8:34** Mat 10:38; Luk 14:27 † **8:35 8:35** Mat 10:39; Luk 17:33; Ją̃ 12:25 † **9:2 9:2** 2Pi 1:17,18 † **9:7 9:7** Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 3:22

10 Dɛ̃ təl rɔ-dé go ta-tɨ kinlé ya, ngà dɛ̃ 'dəjɨ-nã ta 'panè se tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̃ɛ̃ dan
dow-je-tɨ kɨ́ d'oy kinlé kɔr mɛ̃ɛ̃-é to ri ə̃n wa?
11 †Beɓa dɛ̃ dəjɨ Jeju 'panè: «Kdɔ ri ɓá njéndó dow-je ndukun-je 'panè: “Tò kadɨ Eli
ree mɔkɨ tá” wa?»
12 Ɛ̃ idə-dé panè: «Eli lé, à təl ree kete ə à kɔsɨ nja né-je natɨ kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é lay.
Ngà kdɔ ri ɓá 'ndàngɨ 'panè: “Ngon lə dow à kingə kɔ̃ ɲã rəm, dow-je d'a nədɨ-é rəm
lé wa”?
13 Ngà m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ Eli lé ree ngá ə dow-je 'ra siə né-je kɨ́ mɛ̃ɛ̃-dé ndigɨ titɨ kɨ́
'ndàngɨ-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-é lé ya.»

Jeju tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ ngon-tɨ
Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

14 Lokɨ 'təl 'ree ngɔsi kɨ̀ ndəgɨ njéndó né-je lé, d'oo kɨ́ kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy
ya d'ilə-nã 'gəə dɔ-dé ɓá njéndó dow-je ndukun-je d'isɨ 'najɨ sə-dé ta.
15 Beɓa lokɨ dow-je d'un kəm-dé d'oo Jeju rəmə, kàdɨ-dé uwə-dé pã̱y ə d'ã̱y ngɔdɨ
kɨ rɔ-é-tɨ kdɔ ra-é lapiya.
16 Jeju dəjɨ njéndó né-je liə panè: Isi naji sə-dé ta dɔ ri-tɨ wa?
17 Dow káre dan kosɨ dow-je-tɨ idə-é panè: Njèndó dow-je né, m'ree kɨ̀ ngon-m
rɔ-i-tɨ, kdɔtalə ndil kɨ́ majɨ al ra-é adɨ pa ta al.
18 Lo lay ya kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al kin uwə-é-tɨ lé, itə-é ilə-é nangɨ rəm, əm ta-é ĩ pukɨ-
pukɨ rəm, uso ngangɨ-é məgəgə-məgəgə rəm, ɓá ndajɨ-é ndɔ̱̃y-ndɔ̱̃y rəm tɔ. M'dəjɨ
njéndó né-je lə-i kadɨ 'tubə ndil kɨ́ majɨ al kinlé dɔ-é-tɨ kɔgɨ ya, ngà dɛ̃ d'asɨ al.
19 Beɓa Jeju idə-dé panè: Sã̱i ko dow-je kɨ́ njémɛ̃ɛ̃ngã̱-je kan! M'a kisɨ sə-si natɨ asɨ
kaglo ban ɓəy wa? M'a kisɨ dɔ-tɨ sə-si asɨ kaglo ban ɓəy wa? 'Reei kɨ̀ ngon lé rɔ-m-tɨ
nè bè. Ə d'un ngon lé 'ree siə rɔ-é-tɨ.
20 Lokɨ ngon lé oo Jeju taá ya rəmə, ndil kɨ́ majɨ al lé ɔsɨ-é kɨ̀ tɔ́gɨ-é adɨ-é usɨ nangɨ
ə ndur kutɨ-kutɨ adɨ əm ta-é ĩ pukɨ-pukɨ.
21 Jeju dəjɨ bɔbɨ ngon lé panè, né kinlé ra-é bè asɨ dɔkaglo ban ngá wa? Ɛ̃ ilə-é-tɨ
panè: Ra-é ngon-é-tɨ nũ ya ə
22 taá-taá ya ndil lé ɔsɨ-é ilə-é pərəə-je, ilə-é mani-je kdɔ kadɨ-é oy. Ngà kinə 'a kasɨ
ra né madɨ rəmə, 'oo kəmtondoo lə-ji ə 'ra sə-ji.
23 Jeju ilə-é-tɨ panè: I 'dəjɨ-m 'panè se m'a kasɨ wa? Dow kɨ́ adɨ mɛ̃ɛ̃-é lé, né kɨ́ à
dum-é ya goto.
24 Lo-é-tɨ kin ya bɔbɨ ngon lé ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: M'adɨ mɛ̃ɛ̃-m, 'ra sə-m kdɔ
kadmɛ̃ɛ̃ lə-m asɨ al.
25 Lokɨ Jeju oo kɨ́ kosɨ dow-je d'ã̱y miriri-miriri kɨ rɔ-dé-tɨ rəmə, ndángɨ ndil kɨ́ majɨ
al lé panè: «I ndil kɨ́ njèkɔgɨ dow koo ta, njèkɔgɨ dow pa ta kinlé, m'un ndu madɨ-i
kadɨ 'tɛ̃ɛ̃ mɛ̃ɛ̃ ngon-tɨ kin kɔgɨ ə 'təl 'ree mɛ̃ɛ̃-é-tɨ gogɨ al ya riw ngá.»
26 Ə ndil kɨ́ majɨ al ur kəə ə ɔsɨ ngon lé kɨ̀ tɔ́gɨ-é ɲã ɓá tɛ̃ɛ̃-né kɔgɨ mɛ̃ɛ̃-é-tɨ. Ngon
lé tò titɨ dow kɨ́ oy bè, adɨ dow-je kɨ́ d'ã̱ lo-é-tɨ lé 'panè ɛ̃ oy.
27 Ngà Jeju uwə ji-é, un-é-né kɨ taá ə ɛ̃ ĩ ã̱ taá.
28 Lokɨ Jeju ɔw kəy rəmə, njéndó né-je liə d'isɨ siə kɨ̀ kár-dé ngá ɓá 'dəjɨ-é 'panè:
Kdɔ ri ɓá jɛ̃ ya kɨ̀ dɔ-ji j'asɨ tubə ndil kɨ́ majɨ al kinlé kɔgɨ al wa?
29 Beɓa ɛ̃ idə-dé panè: Ko ndil-je kɨ̀ bè kinlé, ta kɨ̀ pa kɨ̀ Lubə ya par ɓá dow à
tubə-dé-né.

Nja joo kɨ́ Jeju pa ta kɨ́ dɔ koy-é-tɨ kɨ̀ dɔ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

30 D'ĩ lo-é-tɨ kinlé d'ɔw ə d'ində dɔnangɨ Galile 'gangɨ rəmə, Jeju ndigɨ kadɨ dow gə
al.

† **9:11 9:11** Mat 11:14

31 Kdɔ ɛ̨ ndó né njéndó né-je liə taá-taá ə idə-dé panè: «D'a kilə Ngon lə dow ji
dow-je-tɨ kdɔ kadɨ 'tɔl-é, ngà ndɔ mutə go ndɔ koy-é-tɨ lé, ɛ̨ à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨.»
32 Ngà njéndó né-je 'gə mɛ̨ɛ̨ ta kinlé al rəm, ɓá dɛ̨ 'ɓəl lo dəjɨ-é ta dɔ-tɨ rəm tɔ.

Ná̰ to kɨ́ boy dɔ madɨ-é-je-tɨ wa?
Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

33 Dɛ̨ 'ree 'tɛ̨ɛ̨ Kapɛrnayim. Ə lokɨ d'isɨ kəy ngá ɓá Jeju dəjɨ njéndó né-je liə panè:
Ri ɓá 'naji-na̰ ta dɔ-tɨ rəbəə lé wa?
34 †Ngà dɛ̨ d'ilə-é-tɨ al, kdɔtalə dɔ rəbɨ-tɨ lé, d'ɔw 'najɨ-na̰ ta 'panè se ná̰ ɓá to kɨ́ boy
na̰ dan-dé-tɨ wa?
35 †Beɓa Jeju uwə lo isɨ-tɨ nangɨ ə ɓa njéndó né-je kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé kɨ rɔ-é-tɨ ɓá
idə-dé panè: Dow kɨ́ ndigɨ to kɨ́ dɔsa̰y lé, kadɨ təl rɔ-é kɨ sɔ̰y dow-je lay rəm, ɓá kadɨ-é
təl rɔ-é ngonnjèkullə-tɨ lə dow-je lay rəm tɔ.
36 Go-tɨ, Jeju un ngon kɨ́ ndɛ̨ bè adɨ-é a̰ dan-dé-tɨ dana̰ ə go-tɨ təl uwə-é kàdì-é-tɨ ɓá
idə-dé-né ta panè:
37 †Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ uwə ngon kɨ́ titɨ ɛ̨ kin bè kɨ rɔ-é-tɨ kdɔ ta lə-m kin rəmə, to ma̰
ya dowbé uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ tɔ tin. Ə dow kɨ́ uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ lé, to ma̰ bè ɓá dowbé
uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ al, ngà to njèkulə-m ɓá dowbé uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ tin.

Dow kɨ́ ɔsɨ ta Jeju al lé to dow liə
Luk 9:49-50

38 Ja̰ idə Jeju panè: «Njèndó dow-je né, jɛ̨ j'oo dow káre un ri-i ɓá isɨ tubə-né ndil-je
kɨ́ majɨ al dɔ dow-je-tɨ á j'sangɨ kadɨ j'ɔgɨ-é dɔ-tɨ kdɔ ɛ̨ un go-ji al.»
39 Jeju panè: «Ɔgi-é dɔ-tɨ al, kdɔ dow kɨ́ ra nékɔjɨ kɨ̀ ri-m lé, à təl tajinatɨ nè pa ta
kɨ̀ majɨ al dɔ-m-tɨ go-tɨ al.»
40 †Kdɔ dow kɨ́ ɔsɨ-ji kɨ̀ ta al lé, to dow lə-ji.
41 †Dow kɨ́ adɨ-si man ka̰y mɛ̨ɛ̨ kaman káre kdɔ to kɨ́ sa̰i 'toi dow-je lə-m ma̰ Kristɨ*
lé, ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dowbé kin à nal nékugə dɔji-é al.

Ta lə dow kɨ́ ra madɨ-é adɨ ra majal
Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

42 Ngà kinə dow ra dow káre dan ngan dow-je-tɨ kɨ́ d'adɨ-m mɛ̨ɛ̨-dé kin adɨ-é ra
majal lé, lé 'dɔɔ mbal kusɨ ko kɨ́ boy mindɨ-é-tɨ ɓá d'ilə-é-né dan babo-tɨ ya kàrè 'liə
tò sotɨ ɓəy.
43 †Kinə ji-i ra-i adɨ 'ra majal rəmə, 'gangɨ-é ilə-é kɔgɨ; kadɨ 'ɔw lo kiskəm-tɨ kɨ̀ ji-i
káre lé tò sotɨ itə kadɨ 'ngəm ji-i joo lay ə 'ɔw-né dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ.
44 [Lo-é-tɨ kinlé kode-je kɨ́ rɔ dow-tɨ d'a koy al rəm, ɓá pər kɨ́ titɨ kàrè à koy al rəm
tɔ.]†
45 Kinə nja-i ra-i adɨ 'ra majal rəmə, 'gangɨ-é ilə-é kɔgɨ; kadɨ 'ɔw lo kiskəm-tɨ kɨ̀ nja-i
káre lé, tò sotɨ itə kadɨ 'ngəm nja-i joo lay ə 'ɔw-né dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ.
46 [Lo-tɨ kɨ́ kode-je kɨ́ rɔ dow-je-tɨ d'a koy al rəm, ɓá pər kɨ́ titɨ kàrè à koy al rəm
tɔ.]‡
47 †Kinə kəm-i ɔw sə-i adɨ 'ra majal rəmə, 'ɔr-é 'ilə-é kɔgɨ. Kadɨ 'ɔw kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə
kɨ̀ kəm-i káre-rè lé tò sotɨ itə ngəm kəm-i joo lay ə d'ilə-i-né dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ.
48 Lo-tɨ kɨ́ kode-je kɨ́ rɔ dow-je-tɨ d'a koy al rəm, ɓá pər kàrè à koy-tɨ al rəm tɔ.
49 Kdɔ dow kɨ́ ində dan pər gangɨ lé aa njay-njay ə titɨ-na̰ kɨ̀ katɨ bè.

---

† **9:34 9:34** Luk 22:24 † **9:35 9:35** Mat 20:26,27; 23:11; Mar 10:43,44; Luk 22:26 † **9:37 9:37** Mat 10:40; Luk 10:16; Ja̰ 13:20 † **9:40 9:40** Mat 12:30; Luk 11:23 † **9:41 9:41** Mat 10:42 * **9:41 9:41** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **9:43 9:43** Mat 5:30 † **9:44 9:44** Ta-je kɨ́ tò mbuna̰ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. ‡ **9:46 9:46** Ta-je kɨ́ tò mbuna̰ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **9:47 9:47** Mat 5:29

50 †Katɨ to né kí majɨ ya, ngà kinə mbinə̰-é ɔr kɔgɨ lé dow à ra-né ban ɓá à təl dɔ̰ gogɨ ɓəy wa? Adi rɔ-si taa katɨ ə isi-nə̰ kɨ̀ lapiya.

10

Ta kí dɔ gángɨ-nə̰-tɨ lə dené kɨ̀ dingəm
Mat 5:31-32; 19:1-12; Luk 16:18; Det 24:1-4

1 Jeju ḭ lo-é-tɨ kin ɔw dɔnangɨ Jude-tɨ gidɨ ba jurdẹ̰-tɨ. Kosɨ dow-je 'təl 'kəwnə̰ rɔ-é-tɨ, ə titɨ kí ẹ̰ ra-né low-low lé, ẹ̰ ndó-dé né ya ɓəy.
2 Rəmə Parisi-je 'ree rɔ-é-tɨ kdɔ nə̰-é koo ta kí mẹ̰ẹ̰-é-tɨ adɨ 'dəjɨ-é 'panè se to tó-é kadɨ dow tubə ne-é wa?
3 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Moiyijɨ un ndu dɔ-tɨ adɨ-si panè ri wa?
4 †Dẹ̰ təl d'idə-é 'panè: Moiyijɨ lé un ndu panè: Kinə dow tubə ne-é rəmə kadɨ 'adɨ-é mbete tubə ɓane.
5 Beɓa Jeju təl panè: To ta lə mẹ̰ẹ̰ngə̰ lə-si ɓá Moiyijɨ ndàngɨ-né ndukun kinlé adɨ-si.
6 Ngà lo kulə gin dɔnangɨ-tɨ lé, Lubə ra dené kɨ̀ dingəm.
7 Gin-é kin ɓá dingəm à kin̰ə-né kɔ̰-é kɨ̀ bɔbɨ-é kdɔ tin̰ə natɨ kɨ̀ ne-é.
8 Ə dẹ̰ joo lay ya 'təl kubru rɔ kí káre-rè. Adɨ dẹ̰ 'to dow-je joo al ngá; ngà 'to kubru rɔ kí káre-rè.
9 Né kí Lubə tɔ́ natɨ lé, kadɨ dow tutɨ al.
10 Lokɨ d'isɨ mẹ̰ẹ̰ kəy-tɨ lé, njéndó né-je 'təl 'dəjɨ-é ta dɔ-tɨ ya ɓəy.
11 †Beɓa idə-dé panè: Dow kí tubə ne-é ɓá taa dené kí rangɨ lé, ẹ̰ ra kaya nɔ̰ ne-é-tɨ kí kete.
12 Rəm ɓá dené kí in̰ə ngɔbɨ-é ə taa dingəm kí rangɨ kàrè ra kaya ya tɔ.

Ta lə Jeju kɨ̀ ngan-je kí dɔ-dé nə̰̀y
Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

13 Dow-je 'ree kɨ̀ ngan-je rɔ Jeju-tɨ kdɔ kadɨ ində ji-é dɔ-dé-tɨ. Ngà njéndó né-je 'kɔl sə-dé.
14 Lokɨ Jeju oo né kí 'ra kinlé rəmə, mẹ̰ẹ̰-é ɔ̰-é adɨ idə-dé panè: «Iɲəi ngan-je adɨ 'ree rɔ-m-tɨ, ɓɨ ɔgi-dé al, kdɔtalə kɔ̰ɓe lə Lubə tò kdɔ dow-je kí 'titɨ-nə̰ sə-dé bè.
15 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ. Dow kí ndigɨ kɔ̰ɓe lə Lubə titɨ-nə̰ kɨ̀ ngon kí sẹ̰ ndigɨ-né kin al lé à kɔw-tɨ ndə̰ bè al.»
16 Go-tɨ, Jeju uwə ngan-je lé kɨ rɔ-é-tɨ, ə ində ji-é dɔ-dé-tɨ ɓá tɔr-né ndi-é dɔ-dé-tɨ.

Ta lə dingəm kí njènékingə
Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

17 Lokɨ Jeju un rəbɨ isɨ ɔw rəmə, dingəm káre ə̰y ngɔdɨ go-é-tɨ, tɔsɨ məkəji-é nangɨ nɔ̰-é-tɨ ə dəji-é panè: «Dow kí majɨ kí njèndó dow-je né, ri ɓá m'a ra ɓá m'a kisɨ-né kəm sartagangɨ wa?»
18 Jeju idə-é 'panè: «Kdɔ ri ɓá i 'ɓa-m dow kí majɨ wa? Dow kí majɨ goto, Lubə ya kɨ̀ kár-é ə́ majɨ.
19 'Gə ndukun-je lə Lubə gɔw: "'A tɔl dow al, 'a ra kaya al, 'a ɓogɨ al, 'a tətɨ ta kí ndángɨ al, 'a ra né kí majɨ al kɨ̀ dow al, 'a tətɨ kagɨ bɔbɨ-i kɨ̀ kɔ̰-i."»
20 Dingəm lé ilə-é-tɨ panè: «Njéndó dow-je né, basa-m-tɨ nṵ ya m'təl rɔ-m go né-je-tɨ kin lay.»
21 Jeju oo-é gə́rə́rə́, ndigɨ-é ə idə-é panè: «Né káre nal-i ɓəy. 'Ɔw 'ndogɨ nékingə-i lay ə 'ləbɨ là-é njéndoo-je rəmə ndɔ-é 'a kingə nə̰ə̰ dɔrə̰-tɨ ə 'ree un go-m.»
22 Ngà rəmə dingəm lé rɔ-é nəl-é dɔ ta-tɨ kinlé al, adɨ ɔtɨ ɔw kɨ̀ rɔkatɨ kanə̰nə̰, kdɔ to dow kí nékingə-é nə̰ə̰.

---

† **9:50 9:50** Mat 5:13; Luk 14:34,35 † **10:4 10:4** Mat 5:31 † **10:11 10:11** Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11 † **10:15 10:15** Mat 18:3

23 Beɓa Jeju oo lo gəə dɔ-é, ɓá idə njéndó né-je liə panè: «Kadɨ njénékingə-je d'ɔw kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə lé, to né kɨ́ ngą̰ ną̰.»
24 Ta kɨ́ Jeju pa lé ɔr ndil njéndó né-je. Beɓa Jeju təl idə-dé panè: «Ngan-m-je, kɔw kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə lé ngą̰ ną̰.
25 Kadɨ jambal dəə ɓe libri-tɨ lé to né kɨ́ ngą̰ ną̰ ya, ngà kadɨ njènékingə ɔw kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə lé to né kɨ́ ngą̰ itə-é ɓəy.»
26 Ta kinlé ɔr ndil njéndó né-je ta madɨ-é-tɨ ya ɓəy, adɨ 'pa-ną̰ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Tò bè ngà ną̰́ ɓá à kajɨ wa?»
27 Jeju oo-dé gə́rə́rə́ ə 'panè: «Né kinlé dow-je ɓá dum-dé ɓɨ dum Lubə al, kdɔ Lubə lé né kɨ́ dum-é goto.»
28 Rəmə Piyər idə-é panè: «Yən, jɛ̰ kinlé, j'tusɨ né-je lə-ji j'iną̰ə ɓá j'un go-i tin.»
29 Beɓa Jeju ilə-tɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ. Dow kɨ́ iną̰ə kəy liə, kɨ̀ ngankɔ̰-é-je, kɨ̀ kɔ̰nan-é-je, kɨ̀ kɔ̰-é, kɨ̀ bɔbɨ-é, kɨ̀ ngan-é-je əse ndɔr-je liə kdɔ ta lə-m rəm, kdɔ Poyta kɨ́ Majɨ rəm lé,
30 kisɨ-é kɨ̀ dɔ-é taá nè kin ya à kingə kɨ́ rangɨ dɔ-tɨ nja ɓu, adɨ to kingə kəy-je, kɨ̀ ngankɔ̰-é-je, kɨ̀ kɔ̰nan-é-je, kɨ̀ kɔ̰-é-je, kɨ̀ ngan-é-je, kɨ̀ ndɔr-je rəm, ɓá d'a kulə kəm-é ndoo-je rəm, ɓá à kingə kiskəm kɨ́ sartagangɨ kaglo-tɨ kɨ́ à ree ɓəy rəm tɔ.
31 †Dow-je ną̰ dan dɛ̰ kɨ́ kete-tɨ d'a təl to dow-je kɨ́ gogɨ ə dow-je ną̰ dan dɛ̰ kɨ́ gogɨ-tɨ d'a təl to dow-je kɨ́ kete tɔ.»

Nja mutə kɨ́ Jeju pa ta kɨ́ dɔ koy-é-tɨ kɨ̀ dɔ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

32 Lokɨ Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə d'un rəbɨ d'isɨ d'ɔw kɨ Jorijalɛ̰m lé, Jeju usɨ nɔ̰̀-dé-tɨ. Mɛ̰ɛ̰ njéndó né-je gangɨ man rəm, dow-je kɨ́ d'un go-dé kàrè 'ɓəl rəm tɔ. Beɓa Jeju ɓa njéndó né-je kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo kɨ rɔ-é-tɨ, pa sə-dé ta kɨ́ dɔ né-tɨ kɨ́ à tɛ̰ɛ̰ dɔ-é-tɨ panè:
33 Yən, kɔw kɨ́ j'isi j'ɔwi kɨ Jorijalɛ̰m kinlé, d'a kilə Ngon lə dow ji njékun dɔ njégugné-je-tɨ lə Lubə, kɨ̀ ji njéndó dow-je ndukun-je-tɨ. D'a gangta koy dɔ-é-tɨ rəm, d'a kilə-é ji gin dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al.
34 D'a sɔkɨ-é rəm, d'a tubə yoro kəm-é-tɨ rəm, d'a tində-é kɨ̀ ndəy marɔw ə d'a tɔl-é, ngà ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə rəmə, à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰.

Nédəjɨ lə ngan lə Jebede
Mat 20:20-28; Luk 22:24-27; Ją̰ 13:1-17

35 Jakɨ kɨ̀ Ją̰ kɨ́ 'to ngan lə Jebede lé, 'ree rɔ Jeju-tɨ 'panè: Njèndó dow-je né, j'ndigɨ kadɨ 'ra né kɨ́ j'ɔw kɨ̀ dəji-i kin adɨ-ji.
36 Ə Jeju dəji-dé panè: Ri ɓá sə̰i ndigi kadɨ m'ra m'adɨ-si wa?
37 Beɓa dɛ̰ d'ilə-é-tɨ 'panè: Jɛ̰ lé j'ge kadɨ ndɔ kɨ́ 'a kisɨ dan riɓa-tɨ lə-i rəmə, 'adɨ dow káre isɨ dɔ jikɔl-i-tɨ ə kɨ́ káre isɨ dɔ jigəl-i-tɨ tɔ.
38 †Ɛ̰ ilə-dé-tɨ panè: Sə̰i lé, 'gəi né kɨ́ 'dəji lé al. A kasi kingəi kɔ̰ kɨ́ m'a kingə lé kare wa? Əse asi kadɨ 'ra-si «batɛ̰m» kɔ̰ kɨ́ m'a ra lé kare wa? Beɓa d'ilə-é-tɨ 'panè: Oiyo, j'a kasɨ kare.
39 Ə Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: Tɔgrɔ-tɨ, kɔ̰ kɨ́ m'a kingə lé a kingəi rəm, batɛ̰m kɔ̰ kɨ́ d'a ra-m lé kàrè d'a ra-si tɔ.
40 Ngà ta lə kisɨ dɔ jikɔl-m-tɨ əse dɔ jigəl-m-tɨ lé, to mą̰ ɓá m'a kadɨ al. Ngà tò kdɔtalə dow-je kɨ́ Lubə ya ra go-é kete kdɔ-dé.
41 Lokɨ ndəgɨ-é-je kɨ́ dɔgɨ d'oo ta kin bè lé, wɔngɨ ra-dé ną̰ dɔ Jakɨ-je-tɨ kɨ̀ Ją̰ lé.
42 †Beɓa Jeju ɓa-dé ə idə-dé panè: «Sə̰i 'gəi kɨ́ dɛ̰ kɨ́ dow-je d'oo-dé kɨ njèkɔ̰ɓe dɔ gin dow-je-tɨ kɨ́ gay-gay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo ną̰ rəm, ɓá dow-je kɨ́ boy-boy kàrè d'ɔ̰̀ ɓe dɔ dow-je-tɨ lé kɨ́ go lo njètɔgɨ-tɨ rəm tɔ.

† **10:31 10:31** Mat 20:16; Luk 13:30 † **10:38 10:38** Luk 12:50 † **10:42 10:42** Luk 22:25,26

43 †Ngà sə̨i lé, kɔ̨̃-na̰ kɨ́ bè kin à goto dan-si-tɨ. Ngà dow kɨ́ ndigɨ kadɨ n'to kɨ́ boy
dan-si-tɨ lé, kadɨ təl rɔ-é ngonnjèkullə-tɨ lə-si ɓane;
44 ə dow kɨ́ ndigɨ kadɨ n'to kɨ́ dɔsa̰y dan-si-tɨ lé, kadɨ təl rɔ-é ɓə-tɨ lə-si lay tɔ.
45 Kdɔtalə Ngon lə dow lé ree kdɔ kadɨ dow-je 'ra kullə d'adɨ-é al, ngà ɛ̰ ɓá ree kdɔ
ra kullə kadɨ dow-je rəm, ɓá kdɔ kadɨ rɔ-é gangɨ-né dɔ kosɨ dow-je rəm tɔ.»

Jeju adɨ Bartime kɨ́ njèkəmtɔ oo lo
Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

46 Jeju kɨ̀ njéndó né-je ree 'tɛ̰ɛ̰ ɓebo Jeriko-tɨ. Lokɨ d'isɨ 'tɛ̰ɛ̰ kɨ gidɨ ɓe-tɨ natɨ kɨ̀
njéndó né-je liə, kɨ̀ kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy rəmə, njèkəmtɔ kɨ́ 'ɓa-é Bartime kɨ́
to ngon lə Time, isɨ ngangɨ rəbɨ-tɨ isɨ kɔy né.
47 Lokɨ ɛ̰ oo kɨ́ to Jeju kɨ́ Najarɛtɨ lé, ɛ̰ ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ nɔ̰ panè: «Jeju, ngonka
Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-m.»
48 Rəmə dow-je n̰a̰ 'ndángɨ-é kadɨ utɨ ta-é. Ngà ɛ̰ ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ nɔ̰ itə kɨ́ kete
lé ɓəy panè: «Ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-m ɓoo.»
49 Beɓa Jeju təl a̰ nangɨ ə panè: 'Ɓai-é kɨ nè. Ə dɛ̰ 'ɓa njèkəmtɔ lé d'idə-é 'panè:
«'Uwə rɔ-i nga̰, ɨ̰ taá, ɛ̰ ɓa-i.»
50 Rəmə njèkəmtɔ lé ilə kubɨ kul liə kɔgɨ, ubə nangɨ ratɨ, ɨ̰ bal ɔw rɔ Jeju-tɨ.
51 Ə ɛ̰ dəjɨ-é panè: Ri ɓá i 'ndigɨ kadɨ m'ra m'adɨ-i wa? Njèkəmtɔ lé ilə-é-tɨ panè:
«Njèndó dow-je né, kəm-m ya 'adɨ təl oo lo.»
52 Beɓa Jeju idə-é panè: «'Ɔtɨ 'ɔw, kadɨ mɛ̰ɛ̰ lə-i adɨ-i lapiya.» Rəmə tajinatɨ nè ya
kəm-é oo lo ə un rəbɨ go Jeju-tɨ.

Jeju mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ

11

Ree Jeju Jorijalɛ̰m
Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ja̰ 12:12-19

1 Lokɨ d'isɨ d'ɔw kɨ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ ɓá 'ree 'tɛ̰ɛ̰ ngɔsi kɨ̀ ɓe kɨ́ Betpaje, kɨ̀ Betani
kàdì mbal ka̰ kagɨ Olibiye-je-tɨ rəmə, Jeju ulə njéndó né-je liə joo panè:
2 «Ɔwi mɛ̰ɛ̰ ngonɓe-tɨ kɨ́ tò nɔ̰̃-si-tɨ kin, rəmə tajinatɨ nè ya a kingəi ngon koro kɨ́
dow al-é al ɓəy kɨ́ 'tɔ́-é nangɨ ə 'tuti-é, 'reei siə.
3 Kinə dow dəjɨ-si panè: "'Tuti-é kdɔ ri wa" rəmə idəi-é 'painè 'Ɓaɓe ɓá ge-é ə
tajinatɨ nè ya à kiɲə-é kadɨ-é ree gogɨ*.»
4 Beɓa njéndó né-je lé d'ɔw rəmə d'ingə ngon koro kɨ́ 'tɔ́-é ndaa-tɨ, takəy-tɨ, mbɔ́
rəbɨ-tɨ ə 'tutɨ-é tɔ.
5 Dow-je kɨ́ ná̰-je kɨ́ dan dɛ̰ kɨ́ d'a̰ lo-é-tɨ lé 'dəjɨ-dé 'panè: «To ri ɓá 'rai bè wa? 'Tuti
ngon koro kinlɛ̰ kdɔ ri wa?»
6 Ə dɛ̰ d'ilə-dé-tɨ titɨ kɨ́ Jeju idə-dé-né lé, rəmə d'iɲə-dé d'adɨ d'ɔw siə.
7 Beɓa 'ree kɨ̀ ngon koro lé d'adɨ Jeju ə 'labɨ kubɨ-je lə-dé gidɨ-é-tɨ adɨ Jeju isɨ dɔ-tɨ.
8 Dow-je n̰a̰ 'labɨ kubɨ-je lə-dé dɔ rəbɨ-tɨ ə dɛ̰ kɨ́ ná̰-je 'tə́tɨ balkəm kagɨ-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰
ndɔr-je-tɨ ɓá 'labɨ dɔ rəbɨ-tɨ.
9 Dow-je kɨ́ d'ɔw kete nɔ̰̃-é-tɨ kɨ̀ dɛ̰ kɨ́ d'ɔw go-é-tɨ, 'tur kəə boy-boy 'panè:
«Kɔsgajɨ tò dɔ Lubə-tɨ! Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ kɨ́ njèree kɨ̀ ri 'Ɓaɓe.
10 Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ kɔ̰̃ɓe-tɨ kɨ́ isɨ ree,
kadɨ-é tɔr ndi-é dɔ kɔ̰̃ɓe-tɨ lə ka-ji Dabidɨ!
Kɔsgajɨ tò dɔ Lubə-tɨ kɨ́ taá nṵ.»

---

† **10:43 10:43** Mat 23:11; Mar 9:35; Luk 22:26 * **11:3 11:3** Ta lə kiɲə koro kinlɛ̰ mɛ̰ɛ̰ mbete-je-tɨ kɨ́ ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ lé, 'ná̰-je 'ndàngɨ-tɨ 'panè to 'ɓa njèkoro lé ɓá à kiɲə-é kadɨ d'ɔw siə d'adɨ Jeju ə kɨ́ madɨ rəmə 'panè to Jeju ɓá à kiɲə koro lé kadɨ təl ree rɔ 'ɓa-é-tɨ gogɨ.

11 Jeju ɔw ɓebo Jorijalɛ̃m-tɨ takəy-tɨ lə Lubə. Lokɨ oo né-je lay kɨ́ titɨ rəmə, ɛ̃ tɛ̃ɛ̃ ɔw
Betani kɨ̀ njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo kdɔ ndɔ isɨ il ngá.

Ta lə kote kɨ́ Jeju man-é
Mat 21:18-19

12 Lo aa go-tɨ, lokɨ d'ində lo 'tɛ̃ɛ̃ mɛ̃ɛ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Betani lé ɓo ra Jeju.
13 Beɓa ɛ̃ un kəm-é oo lo kete nɔ̃-é-tɨ rəmə, oo kote kɨ́ mbi-é itɨ majɨ ə ɔw gin-tɨ kdɔ
koo se n'a kingə kandɨ-é wa. Ngà lokɨ tɛ̃ɛ̃ gin-é-tɨ rəmə, kandɨ-é goto kdɔtalə to nɑ̃y
kandɨ liə al ɓəy.
14 Beɓa Jeju idə kote lé panè: «Ndɑ̃ ɓá dow à kijə kandɨ-i kuso gogɨ al ngá. Njéndó
né-je d'oo ta liə kɨ́ pa lé.»

Jeju tubə njéragatɨ takəy-tɨ lə Lubə
Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jɑ̃ 2:13-22

15 Lokɨ Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə 'ree 'tɛ̃ɛ̃ Jorijalɛ̃m lé, ɛ̃ ɔw takəy-tɨ lə Lubə rəmə,
tubə njéragatɨ-je kɨ̀ njéndogɨ né-je kɔgɨ, titə tablə-je lə njémbəl-nɑ̃ là-je kɨ̀ kagɨ kisɨ-je
lə njéragatɨ də-je tilə.
16 Dow káre ya kàrè iɲə-é adɨ un né dəə-né takəy-tɨ lə Lubə al.
17 Ə ɛ̃ ndó-dé né ə 'panè: 'Ndàngɨ 'panè:
«Kəy lə-m lé d'a ɓa-é kəy pa ta kɨ̀ Lubə kɨ́ tò kdɔ gin dow-je lay;
ngà sə̃i adi təl to kəy kisɨ njéɓogɨ-je.»
18 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je d'oo ta liə rəmə
'sangɨ kəm rəbɨ tɔl-é, ngà dɛ̃ 'ɓəl-é kdɔ kosɨ dow-je lay ya néndó liə uwə-dé kɨ̀ ta.
19 Lokɨ kàdì ur lé, Jeju ində lo tɛ̃ɛ̃ mɛ̃ɛ̃ ɓebo-tɨ kɨ̀ njéndó né-je liə.

Kagɨ kote kɨ́ Jeju man-é lé tutɨ kurum
Mat 21:20-22

20 Kɨ̀ ndɔge ta təl-dé-tɨ rəmə, njéndó né-je d'oo kɨ́ kote lé ɨ̃ taá ya tutɨ sar tɛ̃ɛ̃ njirə-é-tɨ
nangɨ.
21 Beɓa mɛ̃ɛ̃ Piyər ole dɔ né-tɨ kɨ́ ra-né lé adɨ, idə Jeju panè: Njèndó dow-je né 'oo,
kote kɨ́ 'man-é lé tutɨ kurum tin.
22 Jeju idə-dé panè: «Adi mɛ̃ɛ̃-si Lubə.
23 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ kinə dow madɨ idə mbal kin panè: "'Ɔtɨ kɨ rangɨ lo
kin-tɨ ə 'ɔw 'usɨ dan babo-tɨ", ɓá kinə dowbé lé tadɨ ta dɔ-tɨ al ə adɨ mɛ̃ɛ̃ kɨ́ né-é à ra
né lé, né-é à ra né ya tɔ.»
24 Gin-é kin ɓá adɨ m'idə-si: Né lay kɨ́ sə̃i 'dəji mɛ̃ɛ̃ ta-tɨ kɨ́ pa kɨ̀ Lubə lé, kadɨ 'ndai
mɛ̃ɛ̃-si kɑ̃y kɨ́ ingəi né-é ngá, rəmə a kingəi né-é ya tɔ.
25 †Ə lokɨ sə̃i ɑ̃i taá kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə ɓá ooi tokɨ ɔwi kɨ̀ ta mɛ̃ɛ̃-si-tɨ kɨ̀ dow rəmə,
iɲəi go kɔgɨ adi-é kdɔ kadɨ Bɔbɨ-si Lubə kɨ́ isɨ dɔrɑ̃-tɨ iɲə-né go majal-je lə-si kɔgɨ adɨ-si
tɔ.
26 [Ngà kinə iɲəi go majal-je lə madɨ-si-je kɔgɨ al lé, Bɔbɨ-si kɨ́ isɨ dɔrɑ̃-tɨ à kiɲə go
majal-je lə-si kɔgɨ al ya tɔ.]†

Ta kɨ́ dɔ tɔ́gɨ-tɨ lə Jeju
Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

27 Lokɨ 'təl ree Jorijalɛ̃m gogɨ lé, Jeju ɔw njiyə takəy-tɨ lə Lubə rəmə, njékun dɔ
njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je d'ɔw rɔ-é-tɨ
28 ə 'dəjɨ-é 'panè: «Nɑ̃́ ɓá adɨ-i tarəbɨ ɓá 'ra-né né-je kinlé wa? Nɑ̃́ adɨ-i tɔ́gɨ ɓá
'ra-né wa?»
29 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «M'a dəjɨ-si ta káre bè ya par; iləi-mi-tɨ ə m'a kidə-si dow kɨ́
adɨ-m tɔ́gɨ m'ra-né né-je kinlé tɔ.

† **11:23 11:23** Mat 17:20; 1Kɔ 13:2 † **11:25 11:25** Mat 6:14,15 † **11:26 11:26** Ta-je kɨ́ tò mbunə̃ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̃ɛ̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsə̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛ́kɨ.

30 Jąˈ lé to Lubə ɓá ulə-é adɨ ra dow-je batẽm əse to dow-je wa? Iləi-mi-tɨ.»
31 Beɓa dẽ 'pa-nąˈ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Kinə j'painè to Lubə ɓá ulə-é lé ẽ à təl panè kdɔ ri ɓá adi-é mẽẽ-si al wa?
32 Ə kinə j'painè to dow-je ɓá d'ulə-é ya bè lé, bayawəə … Dẽ 'pa bè kdɔ dẽ 'ɓəl kosɨ dow-je, kdɔ dow-je lay 'gə kɨ́ Jąˈ lé to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.»
33 Beɓa dẽ d'idə Jeju 'panè: «J'gə al.» Rəmə Jeju idə-dé panè: «Mąˈ kàrè m'a kidə-si dow kɨ́ adɨ-m tɔ́gɨ ɓá m'ra-né né-je kinlé al ya tɔ.»

12

Gosta kɨ́ dɔ njérakullə mẽẽ ndɔr nduu-tɨ
Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

1 Jeju pa ta kɨ̀ gosta panè: Dow káre uwə nduu, ɔr gali dɔ-tɨ, ra ɓe dɔ ər-tɨ kdɔ mbore-né man nduu lé rəm, ur pal ngəm lo titɨ, ɓəy ɓá adɨ njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ-é kadɨ 'ra kullə dɔ-tɨ ə ɔtɨ ɔw mba.
2 Lokɨ nąy kijə kandɨ nduu asɨ lé, 'ɓa njèndɔr lé ulə ngonnjèkullə káre rɔ njérakullə-je-tɨ lé, kdɔ kadɨ d'adɨ-n'ẽ̀ kandɨ nduu lə-n'ẽ̀ kɨ́ sɔbɨ dɔ-n'ẽ̀.
3 Rəmə dẽ d'uwə-é, 'tində-é mbukɨ-mbukɨ ə d'iṇə-é d'adɨ təl kɨ̀ ji-é kare.
4 Ẽ̀ təl adɨ ngonnjèkullə kɨ́ rangɨ ɔw ɓəy; dẽ d'uwə-é, 'tində dɔ-é mbukɨ-mbukɨ ɓá 'tajɨ-é dɔ-tɨ.
5 'Ba njéndɔr lé təl ulə ngonnjèkullə kɨ́ rangɨ ya ɓəy; ẽ kàrè 'tɔl-é rəm, ɓá dẽ kɨ́ rangɨ ṇą kɨ́ 'ɓa-dé ulə-dé go-tɨ kàrè 'tɔl dẽ kɨ́ ną́-je ɓá 'tində dẽ kɨ́ dan-tɨ-je rəm tɔ.
6 Ngon kal liə kɨ́ ində-é dan kəm-é-tɨ ya par ngá ə́ nąy; adɨ ẽ to sɔ̃y dow kɨ́ ulə-é kɨ rɔ-dé-tɨ ə panè: «To ngon-m adɨ d'a ɓəl gidɨ-é.»
7 Ngà lokɨ njérakullə mẽẽ ndɔr nduu-tɨ kinlé d'oo-é rəmə, d'idə-nąˈ ta 'panè: «Ooi, ngon-é kɨ́ ndɔ-é à to njènéndubə lé ə́ ɔw ree ɔngɨ. 'Reei adɨ j'tɔli-é kadɨ néndubə təl to kɨ́ lə-ji.»
8 Beɓa d'uwə-é, 'tɔl-é, 'ndɔr nin-é d'ilə wale.
9 Ngá ɓá Jeju təl panè: Bè kinlé, ri ɓá 'ɓa njèndɔr nduu lé à ra wa? À ree kdɔ tɔl njérakullə mẽẽ ndɔr nduu-tɨ kin kɔgɨ ə à kɔy dẽ kɨ́ rangɨ kində-dé tó-dé-tɨ.
10 «Ər kɨ́ njékində kəy-je d'ilə pɨrɨngɨ kɔgɨ lé ɓá təl to ər kɨ́ majɨ kɨ́ sul kəy-tɨ.»
Ta kinlé, sąi 'ndói mẽẽ mbete-tɨ kɨ́ aa njay ooi ya al wa?
11 Né kinlé to kullə ra 'Baɓe. Ngà kɨ rɔ-ji-tɨ rəmə, to nékɔjɨ.
12 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je 'sangɨ rəbɨ kdɔ kuwə Jeju, kdɔ 'gə kɨ́ ẽ pa gosta kinlé sɔbɨ-né dɔ-dé, ngà dẽ 'ɓəl kosɨ dow-je. Beɓa d'iṇə-é ə d'ɔtɨ d'ɔw.

Ta kɨ́ dɔ lambo-tɨ lə Sejar
Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

13 Go-tɨ, 'təl d'ulə Parisi-je kɨ́ dan-tɨ-je, kɨ̀ dow-je lə Erodɨ kɨ́ ną́-je rɔ Jeju-tɨ, kdɔ kadɨ d'ingə ta madɨ ta-é-tɨ ə d'ilə-né ta dɔ-é-tɨ.
14 Lokɨ 'ree rɔ-é-tɨ lé 'dəji-é 'panè: Njèndó dow-je né, j'gə kɨ́ i lé 'to njèpata kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, i 'ɓəl kəm dow al rəm; kdɔ i 'oo majɨ lə dow kɨ́ taga nè kin al; ngà i 'isɨ 'ndó dow-je rəbɨ lə Lubə kɨ́ ɔw natɨ kɨ̀ ta tɔgrɔ-tɨ. Beɓa j'dəji-i kadɨ 'idə-ji se to tó-é kadɨ dow ugə lambo lə ngar Sejar wa? Tò kadɨ j'ugə əse tò kadɨ j'ugə al wa?
15 Ngà Jeju gə ta kədkəm dow-je kɨ́ mẽẽ-dé-tɨ lé adɨ idə-dé panè: «Kdɔ ri ɓá 'sangi kadɨ ooi ta kɨ́ mẽẽ-m-tɨ wa?» 'Reei kɨ̀ kąˈ là káre adi-mi m'oo.
16 Beɓa 'ree kɨ̀ kąˈ là káre d'adɨ-é, ngá ɓá ẽ təl dəji-dé panè: «To dɔ ną́ kɨ̀ ri ną́ ɓá tò-tɨ wa?» Rəmə dẽ d'ilə-é-tɨ 'panè: «To dɔ Sejar kɨ̀ ri-é.»
17 Ngá ɓá ẽ təl idə-dé panè: «Né lə Sejar ə adi Sejar, ngà né lə Lubə rəmə, adi Lubə tɔ.» Ta kɨ́ Jeju ilə-dé-tɨ kinlé, ɔr ndil-dé ṇą.

Ta kɨ́ dɔ tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨-tɨ
Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

18 †Sadusi-je kɨ́ 'to njépanè tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ goto lé, 'ree rɔ Jeju-tɨ 'dəjɨ-é ta 'panè:
19 Njéndó dow-je né, Moiyijɨ un ndu adɨ-ji panè: «Kinə dow taa dené ɓá ojɨ siə ngon al ɓəy ya oy rəmə, ngonkɔ̨ njègoto-je à taa dené ndubə lé kojɨ-né ngan-je kdɔ kində-né ko-é.»
20 Ngankɔ̨-nɑ̨-je d'asɨ siri bè; ɛ̨ kɨ́ dɔsɑ̨y taa dené ə́ ojɨ siə ngon al ɓəy ya ə oy.
21 Beɓa ɛ̨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo ree taa dené ndubə lé, rəmə ojɨ siə ngon al ya ə oy ɓəy; njèkungɨ-tɨ mutə kàrè bè ya rəm.
22 Bè-bè ya ngankɔ̨-nɑ̨-je kɨ́ siri kin d'ojɨ siə ngon al ya d'oy-né lay rəm, ɓá dené-é lé kàrè oy-né go-dé-tɨ rəm tɔ.
23 Ndɔ kɨ́ dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ lé, se dené kinlé à to ne nɑ̨́ dan-dé-tɨ wa? Kdɔtalə dɛ̨ 'taa-é ya siri lay.
24 Jeju təl idə-dé panè: «Sɑ̨i uri wale, kdɔ sɑ̨i 'gəi mɛ̨ɛ̨ ta kɨ́ mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé al rəm, ɓá 'gəi tɔ́gɨ lə Lubə al rəm tɔ.»
25 Kdɔ lokɨ dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ lé, taanɑ̨ à goto; dow-je d'a kisɨ titɨ-nɑ̨ kɨ́ malayka-je d'isɨ-né dɔrɑ̨-tɨ kin bè.
26 Ta lə tɔsɨ kɨ́ dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ lé, sɑ̨i 'ndói mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ lə Moiyijɨ lo-é-tɨ kɨ́ Lubə pa-né siə ta dan kam-tɨ lé ya al wa? Ɛ̨ pa siə panè: «M'to Lubə lə Abrakam, Lubə lə Isakɨ kɨ̀ Lubə lə Jakobɨ.»
27 Lubə lé to Lubə lə dow-je kɨ́ d'oy al. Ngà to Lubə lə dow-je kɨ́ d'isɨ kəm. Adɨ sɑ̨i uri wale kur kɨ́ ngɑ̨ nɑ̨.

Ta kɨ́ dɔ ndukun-tɨ kɨ́ boy itə madɨ-é-je
Mat 22:34-40; Luk 10:25-37; Rɔm 13:8-10

28 Dow káre dan njéndó dow-je ndukun-je-tɨ oo ndi-dé lo najɨ-nɑ̨ ta-tɨ ə gə kɨ́ Jeju ilə-dé ta-tɨ kin majɨ nɑ̨ lé, ɛ̨ ɔtɨ ree rɔ-é-tɨ dəjɨ-é panè: «Dan ndukun-je-tɨ lay lé, ɛ̨ kɨ́ rá ɓá to kɨ́ boy itə madɨ-é-je wa?»
29 Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «Ndukun kɨ́ boy itə madɨ-é-je lay ə́n: "'Oo, Israyel! 'Ɓaɓe Lubə lə-ji ya to 'Ɓaɓe kɨ̀ kár-é bè.
30 'A ndigɨ 'Ɓaɓe Lubə lə-i kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-i kɨ́ káre-rè, kɨ̀ ndil-i lay, kɨ̀ tagɨr lə-i lay, ɓá kɨ̀ tɔ́gɨ-i lay rəm tɔ."
31 Ndukun kɨ́ ɔsɨ go-é ə́n: "'A ndigɨ dow madɨ-i tokɨ kɨ̀ rɔ-i bè tɔ." Ndukun-je kɨ́ joo kinlé, ɛ̨ kɨ́ rangɨ kɨ́ boy itə-dé goto.»
32 Njèndó dow-je ndukun lé təl idə-é panè: «Oiyo, njèndó dow-je né, ta lə-i to tó-é. Lubə lé ra káre-rè ə ɛ̨ kɨ́ rangɨ kɨ́ ɔsɨ kəl-é goto rəm,
33 kadɨ dow ndigɨ-é kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-é kɨ́ káre-rè rəm, kɨ̀ tagɨr liə lay rəm, kɨ̀ tɔ́gɨ-é lay rəm, ɓá kadɨ dow ndigɨ madɨ-é tokɨ rɔ-é bè rəm kinlé, to né-je kɨ́ majɨ itə dɑ̨-je lay kɨ́ ró, kɨ̀ ɛ̨ kɨ́ kilə məsɨ-dé nangɨ kadɨ Lubə.»
34 †Lokɨ Jeju oo kɨ́ ɛ̨ təl ilə-é-tɨ kɨ̀ gosɨ lé, ɛ̨ idə-é panè: «I 'ɑ̨ sɑ̨y kɨ̀ kɔ̨ɓe kɨ́ dɔrɑ̨-tɨ al.» Beɓa go-tɨ lé, dow kɨ́ ɓo dəjɨ ta Jeju ra-é ya goto ngá.

Kristɨ to ngon lə nɑ̨́ wa?
Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

35 Lokɨ Jeju un ta ə ɑ̨ ndó né dow-je takəy-tɨ lə Lubə rəmə, ɛ̨ dəjɨ ta panè: «Kdɔ ri ɓá njéndó dow-je ndukun-je 'panè Kristɨ* to ngonka Dabidɨ wa?»
36 Dabidɨ ya kàrè, lokɨ Ndil kɨ́ aa njay tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ ta adɨ-é lé ɛ̨ panè:
«'Ɓaɓe idə 'Ɓaɓe lə-m panè:

---

† **12:18 12:18** Knj 23:8 † **12:34 12:34** Luk 10:25-28 * **12:35 12:35** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é.

'Ree 'isɨ dɔ jikɔl-m-tɨ sar kadɨ m'təl njéba-je lə-i gin tɔ́gɨ-i-tɨ.»
37 Dabidɨ ya kɨ̀ dɔ-é ɓa Kristɨ 'Baɓe, ngà ra ban ɓá Kristɨ à to ngonka-é ɓəy wa?
Lo-é-tɨ kinlé kosɨ dow-je d'oo ta liə kɨ̀ rɔnəl.

Ndəjɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó dow-je ndukun-je
Mat 23:1-36; Luk 20:45-47

38 Mɛ̨ɛ̨ néndó-tɨ lé, Jeju panè: «Ooi go rɔ-si majɨ kɨ rɔ njéndó dow-je ndukun-je-tɨ.
Kdɔ dɛ̨ lé nəl-dé kɔr gamą̃ kɨ̀ kubɨ-je kɨ́ ngal puu-puu rəm, 'ndigɨ kadɨ dow-je 'ra-dé
lapiya kunta-ną̃ lokosɨ-je-tɨ rəm,
39 'ndigɨ lokisɨ-je kɨ́ kete nɔ̃ dow-je-tɨ mɛ̨ɛ̨ kəykəwną̃-je-tɨ lə jipɨ-je rəm, ɓá 'sangɨ
lokisɨ-je kɨ́ nɔ̃ dow-je-tɨ lo nékuso ra nąy-je-tɨ rəm tɔ.
40 Dɛ̨ 'kəə né-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-je-tɨ lə njéngɔwkoy-je kər-kər ə 'pa ta kɨ̀ Lubə d'adɨ
ngal ɲą̃-ɲą̃ kadɨ dow-je d'oo-dé-né. Ta kɨ́ gangɨ kɨ́ ngą̃ ɲą̃ ya à ree dɔ-dé-tɨ.»

Kadkare lə njèngɔwkoy kɨ́ njèndoo
Luk 21:1-4

41 Go-tɨ, Jeju isɨ nangɨ sɔbɨ dɔ ku kilə kadkare kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə isɨ oo se ban ɓá
dow-je d'isɨ d'adɨ-né né Lubə lə-dé wa? Njénékingə-je 'ree d'adɨ là kɨ́ ɲą̃-ɲą̃.
42 Ngà njèngɔwkoy káre kɨ́ to njèndoo ree ungɨ silə joo kɨ́ to né al.
43 Beɓa Jeju ɓa njéndó né-je liə idə-dé panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ;
njèngɔwkoy kɨ́ njèndoo kanlé, adɨ né itə ndəgɨ dow-je lay kɨ́ d'adɨ né kinlé.
44 Kdɔ dɛ̨ kɨ́ lay kinlé, to man dɔ là-je lə-dé kɨ́ tò mburukɨ-mburukɨ ɓá d'adɨ tin.
Ngà dené kanlé, né liə goto, adɨ ɛ̨ un sɔ̃y nékingə-é ya adɨ ə to sɔ̃y né kɨ́ à kuso kdɔ
kisɨ-né ya ɓá un latɨ adɨ tin.»

13

Ta lə kəy lə Lubə kɨ́ Jorijalɛ̨m kɨ́ à tujɨ

1 Lokɨ Jeju tɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kɨ ndaa-tɨ lé, dow káre dan njéndó né-je-tɨ liə panè:
«Njèndó dow-je né, 'oo kəy kɨ́ boy kɨ́ d'ində kɨ̀ ər-je kɨ́ kurə́-kurə́ kin.» 2 Beɓa Jeju
ilə-é-tɨ panè «'Oo, kəy-je kɨ́ boy-boy kinlé, d'a tɔsɨ tilə káre-káre kadɨ ər káre ya kàrè
à tò dɔ madɨ-é-tɨ al.»

Né-je kɨ́ à ra né kete nɔ̃ təl Jeju-tɨ
Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

3 Go-tɨ, Jeju isɨ dɔ mbal ką̃ kagɨ Olibiye-je-tɨ sɔbɨ dɔ kəy lə Lubə rəmə, Piyər, kɨ̀ Jakɨ,
kɨ̀ Ją̃, kɨ̀ Andre 'ɓa-é ngərəngɨ 'dəjɨ-é ta 'panè:
4 «'Idə-ji, ndɔ kɨ́ rá ɓá né-je kinlé à ra né wa? Ə ri ɓá à tɔjɨ kadɨ j'gə-né dɔkaglo-je
kɨ́ né-je kinlé à ra né wa?»
5 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ, adi dow ədɨ-si al.
6 Kdɔ dow-je ɲą̃ d'a kun ri-m kində dɔ-dé-tɨ ə d'a panè: “Dɛ̨ ya 'to Kristɨ.” Beɓa d'a
kədɨ-né dow-je ɲą̃ kur-dé-né wale.
7 Lokɨ a kooi poy rɔ-je, kɨ̀ ká rɔ-je lé, adi mɛ̨ɛ̨-si gangɨ man al. Lé ban-ban ya kàrè
né-je kinlé à ra né ya, ngà kɛ̨ ɓá à to sɔ̃y né-je al ɓəy.
8 Gin dow-je madɨ d'a kɨ̨ rɔ kɨ̀ gin dow-je madɨ, kɔ̃ɓe káre à kɨ̨ rɔ kɨ̀ kɨ́ káre, dɔnangɨ
à yəkɨ kɨ̀ lo-lo, ɓobo à kusɨ. Bè ya kàrè, à tò titɨ kulə gin ndo lə dené bè ɓəy.»
9 †«Ooi go rɔ-si majɨ, kdɔ d'a kɔw sə-si nɔ̃ njégangta-je-tɨ rəm, d'a tində-si mbukɨ-
mbukɨ kəykəwną̃-tɨ lə jipɨ-je rəm, d'a kɔw sə-si nɔ̃ gubərnər-je-tɨ kɨ̀ nɔ̃ ngar-je-tɨ kadɨ
'gangɨ ta dɔ-si-tɨ kdɔ ta lə-m; beɓa d'a kingə-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-m ta-si-tɨ.
10 Ngà tò kadɨ mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ lə-m lé, à kusɨ mbi gin dow-je-tɨ lay kete ɓəy ɓá
né-je kin à ra né.

† **13:9 13:9** Mat 10:17-20; Luk 12:11,12

11 Lokɨ d'ɔw sə-si nɔ̰ njégangta-je-tɨ lé, adi mɛ̰ɛ̰-si ą̰ kə́kə́kə́ kete kdɔ ta-je kɨ́ à pai al; ngà ta kɨ́ à tokɨ kində ta-si-tɨ dɔkàdì-é-tɨ kin ya ɓá 'pai; kdɔ to sə̰i ɓá a pai ta lé al, ngà to Ndil kɨ́ aa njay ɓá à kində ta ta-si-tɨ kadɨ 'pai.»
12 «Dow à kun dɔ ngonkɔ̰-é ya kadɨ 'tɔl-é; bɔbɨ ngon à kun dɔ ngon-é kadɨ 'tɔl-é; ngan-je d'a kɔsɨ ta njékojɨ-dɛ̰-je rəm, d'a kun dɔ-dé kadɨ 'tɔl-dé rəm.
13 †Dow-je lay ya d'a kɔsɨ-si kɨ̀ ta kdɔ ta lə-m. Ngà dow kɨ́ uwə rɔ-é ngą̰ sar tɛ̰ɛ̰ sɔ̰y-é-tɨ ə à kajɨ.»

Ta lə kində kəmkaa dɔ rɔ-tɨ
Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

14 «Dow kɨ́ isɨ ndó mbete* rəmə kadɨ gə mɛ̰ɛ̰ ta kin majɨ. Lokɨ a kooi nékɔbɨ, kɨ̀ né kɨ́ tò nɛ̰ lo-tɨ kɨ́ tuwə kadɨ tò-tɨ al rəmə, kadɨ dow-je kɨ́ d'isɨ dɔnangɨ Jude-tɨ, d'ą̰y d'ɔw dan mɛ̰bal-je-tɨ.
15 †Dow kɨ́ isɨ dɔ kəy-tɨ kàrè, kadɨ ur nangɨ kdɔ kɔw kəy kun né madɨ al ngá,
16 rəm ɓá dow kɨ́ ą̰ ndɔrɔ kàrè, kadɨ təl ree ɓee un kubɨ kul liə al tɔ.
17 Ə̰ mɛ̰ɛ̰ ndɔ-é-je-tɨ kin tujɨ kɨ́ à kusɨ dɔ dené-je-tɨ kɨ́ njésəm kɨ̀ dɛ̰ kɨ́ d'isɨ d'adɨ mba ngan-je à tò ban ə́n ə!»
18 «Bɛɓa 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ kadɨ né kin ra né nąy kul-tɨ al.
19 †Kdɔ ndɔ-je kinlé, à to ndɔ kɔ̰ kɨ́ dum natɨ kɨ́ lokɨ Lubə ində-né dɔnangɨ kin ya dow oo nja káre al ɓəy rəm, ɓá dow à koo gą̰-é gogɨ al ya sar rəm tɔ.
20 Kinə 'Ɓaɓe gangɨ ta ndɔ-je kinlé adɨ gɔjɨ al rəmə, dow kɨ́ à kajɨ ya goto. Ngà kɛ̰ ɓá ɛ̰ adɨ ndɔ-je kinlé gɔjɨ, kdɔ dow-je kɨ́ ɛ̰ mbətɨ-dé adɨ 'to dow-je liə.»
21 «Kinə dow idə-si panè: “Kristɨ† ą̰ nè” əse “ą̰ yó”, kàrè 'taai ta liə al.
22 Kdɔtalə, njéɓa rɔ-dé Kristɨ-je, kɨ̀ njéɓa rɔ-dé njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ d'a kɨ̰ kdɔ ra nékɔjɨ-je, kɨ̀ né mbəli-je kdɔ kədɨ-né dow-je. D'a ra bè sangɨ-né koo se d'a kur dow-je kɨ́ Lubə mbətɨ-dé lé wale kare wa.
23 Ooi go rɔ-si majɨ. Mą̰ m'idə-si rəsɨ ngá ə́n!»

Təl ree lə Ngon lə dow
Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

24 †Go ndɔ kɔ̰-je-tɨ kɨ́ dum natɨ kinlé,
londul à kutɨ kəm kàdì,
nąy à nda al,
25 †kərwəɨ̰-je kɨ́ dɔrą̰-tɨ d'a tusɨ nangɨ,
ɓá tɔ́gɨ-je kɨ́ dɔrą̰-tɨ à yəy yəkɨ-yəkɨ.
26 †Rəmə dow-je d'a koo Ngon lə dow à kɨ̰ dɔrą̰-tɨ kisɨ ree dan kilndi-tɨ kɨ̀ tɔ́gɨ kɨ́ ną̰ rəm, ɓá kɨ̀ riɓa rəm tɔ.
27 Ɛ̰ à kulə malayka-je kadɨ 'kəw dow-je kɨ́ ɛ̰ mbətɨ-dé kɨ dɔ kum dɔnangɨ kɨ́ sɔ kin lay kɨ̰ natɨ. D'a kɨ̰ ngangɨ dɔnangɨ-tɨ kɔw njal ngangɨ dɔrą̰-tɨ.

Néndó kɨ́ rɔ kote-tɨ
Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

28 Uni néndó mɛ̰ɛ̰ gosta-tɨ kɨ́ dɔ kote-tɨ kin ooi. Kote lé, lokɨ balkəm-é-je təl tò mbəl ɓá mbi-é tubə dɔ-tɨ lé, sə̰i 'gəi kɨ́ nąy ɓà nąỳ ngɔsi.
29 Bè ya tɔ, lokɨ ooi kɨ́ né-je kinlé isɨ ra né rəmə, kadɨ 'gəi kɨ́ Ngon lə dow ą̰ tarəbɨ-tɨ pèrèrè ngá.
30 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dow-je kɨ́ d'isɨ kəm nè kin, d'a koy lay al ya né-je kinlé à ra né.
31 Dɔrą̰-je kɨ̀ dɔnangɨ kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangɨ.

---

† **13:13 13:13** Mat 10:22 * **13:14 13:14** Dan 9:27 † **13:15 13:15** Luk 17:31 † **13:19 13:19** Ntd 7:14 † **13:21 13:21** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **13:24 13:24** Ntd 6:12 † **13:25 13:25** Ntd 6:13 † **13:26 13:26** Ntd 1:7

Dow gə ndɔ ree lə Jeju Kristɨ al
Mat 24:36-44

32 †Ta lə ndɔ əse kàdì ree lə Ngon lə Lubə lé, dow kɨ́ gə goto, malayka-je kɨ́ dɔrą̃-tɨ ya kàrè 'gə al rəm, ɓá Ngon lə Lubə lé ya kàrè gə al, ngà Bɔbɨ-é ya kɨ̀ kár-é ɓá gə.
33 Beɓa ooi go rɔ-si majɨ, isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ, kdɔ sə̨i 'gəi ndɔ kɨ́ né-é à ra-né né al.
34 †À tò titɨ-nạ̃ kɨ̀ njèkəy kɨ́ isɨ ɔw mba rəmə iṇə kəy liə, ində ngannjékullə-je liə dɔ-tɨ, gángɨ kullə̃ dɔ-dé-tɨ kɨ̀ go-é go-é kadɨ 'ra, ɓá ndəjɨ njèngəm takəy kadɨ isɨ kəm.
35 Ə̃n ə́ isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ tɔ, kdɔ sə̨i 'gəi ndɔ kɨ́ njèkəy à təl-né al. À təl ta losɔlɔ pee əse danlo-tɨ, əse kɨ̀ ndi nɔ̨̃ kunjə əse kɨ̀ ndɔge.
36 Beɓa isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ nè à kɨ̨̃ ree kubə-si nangɨ busɨ dɔ ɓi-tɨ.
37 Ta kɨ́ m'idə-si kinlé, m'idə dow-je lay tɔ, kadɨ isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ.

14

'Boy-je lə jipɨ-je d'im Jeju
Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jạ̃ 11:45-53

1 Ndɔ ra nạ̃y Pakɨ*, kɨ̀ ndɔ ra nạ̃y kɨ́ 'ra kɨ̀ mbè kɨ́ əm goto-tɨ nạ̀y ndɔ joo. Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je 'sangɨ kəm rəbɨ kdɔ kədɨ Jeju kuwə-é tɔl-é.
2 Kdɔtalə dẹ̃ 'panè: «J'a rai ndɔ ra nạ̃y-tɨ al, kdɔ j'a kungi dow-je dɔ-ji-tɨ.»

Ta lə dené kɨ́ ur ubɨ dɔ Jeju-tɨ
Mat 26:6-13; Jạ̃ 12:1-8; Luk 7:36-50

3 †Jeju isɨ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Betani, mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Simɔ̨̃ kɨ́ ndɔkɨ to njèbanjɨ. Lokɨ d'isɨ ta nékuso-tɨ rəmə, dené káre bè andɨ go-dé-tɨ kɨ̀ ku kɨ́ 'ra kɨ̀ ər kɨ́ 'ɓa-é «albatrə» ji-é-tɨ. Ku lé, ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ rusɨ mẹ̃ẹ̃-é ə to ubɨ wale kɨ́ 'ɓa-é «nár» kɨ́ yə́rə́rə́ adɨ là-é ṇạ̃. Dené lé ində ta ku lé təti, ə ungɨ ubɨ lé dɔ Jeju-tɨ.
4 Rəmə nəl dow-je kɨ́ nạ̃́-je al, adɨ 'pa ta dan-dé-tɨ 'panè: «Ẹ̃ tujɨ ubɨ kin kɔgɨ bè kdɔ ri wa?»
5 To ubɨ kɨ́ lé j'a taa-né là kɨ́ à dəə là kullə kɨ́ ndɔ ɓumutə kdɔ ləbɨ njéndoo-je al ɓan wa? Rəmə wɔngɨ ra-dé dɔ dené-tɨ lé.
6 Ngà Jeju panè: Iṇə̃i dené kin jeke. Adi-é kɔ̨̃ bè kdɔ ri wa? Ẹ̃ ra né kɨ́ majɨ kdɔ ta lə-m.
7 Kdɔ njéndoo-je d'a kisɨ sə-si nè kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é, adɨ ndɔ kɨ́ 'ndigi lé, a rai sə-dé majɨ ɓəy, ngà mạ̃ lé m'a kisɨ sə-si kɨ̀ ndɔ-je lay al.
8 Dené kinlé ra né kɨ́ tɔ́gɨ-é asɨ ra; ẹ̃ ndəm-m ubɨ kete kdɔ dubɨ-m-né.
9 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; lo lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kɨ́ d'a kilə mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ titɨ lé, d'a kɔr poy né kɨ́ dené ra kinlé kadɨ mẹ̃ẹ̃ dow-je ole-né dɔ-é-tɨ.

Judasɨ sangɨ kəm rəbɨ kun dɔ Jeju
Mat 26:14-16; Luk 22:3-6

10 Judasɨ Iskariyotɨ kɨ́ to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo ɔw ɔjɨ ta kɨ̀ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kadɨ n'ilə Jeju ji-dé-tɨ.
11 Lokɨ d'oo ta liə bè lé, rɔ-dé nəl-dé nạ̃ adɨ d'un mindɨ-dé kadɨ d'adɨ-é là. Dɔgangɨ-é-tɨ kinlé, Judasɨ sangɨ kəm rəbɨ kɨ́ majɨ̃ kadɨ n'ilə-é-né ji-dé-tɨ.

Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə 'ra go nạ̃y Pakɨ
Mat 26:17-19; Luk 22:7-20; Jạ̃ 13:21-30

---

† **13:32 13:32** Mat 24:36 † **13:34 13:34** Luk 12:36-38 * **14:1 14:1** Nạ̃y Pakɨ lé, to nạ̃y kɨ́ 'ra kadɨ mẹ̃ẹ̃-dé ole-né dɔ tẹ̃ẹ̃ ɓe ɓə-tɨ lə ngan Israyel-je. † **14:3 14:3** Luk 7:37,38

12 Ndɔ kɨ́ dɔsa̰y lə ndɔ ra na̰y kɨ́ 'ra kɨ̀ mbə̀ kɨ́ əm goto-tɨ, ndɔ kɨ́ d'ilə-né məsɨ batɨ-je
nangɨ kdɔ nékuso kɨ́ lo Pakɨ-tɨ lé, njéndó né-je lə Jeju 'dəjɨ-é 'panè: «Lo kɨ́ rá ɓá i
'ndigɨ kadɨ j'ra nékuso Pakɨ-tɨ j'adɨ-i wa?»
13 Beɓa Jeju ulə njéndó né-je joo kete panè: «Ɔwi mẹ̰ẹ̰ ɓebo-tɨ, a kingəi dingəm kɨ́
utɨ gùm man rəmə 'ndoli go-é.
14 Mẹ̰ẹ̰ kəy kɨ́ ẹ̰ ɔw-tɨ lé, idəi njèkəy 'painè: Njèndó dow-je né panè, mẹ̰ẹ̰ kəy kɨ́ rá
ɓá n'a kuso né Pakɨ-tɨ kɨ̀ njéndó né-je lə-n'ẹ̰̀ wa?
15 Ə ẹ̰ à kɔjɨ-si kəy káre kɨ́ mẹ̰ẹ̰-é tatɨ pəl-pəl kɨ́ tò dɔ madɨ-é-tɨ taá; né-je lay tò-tɨ
rəm, tokɨ ra go-é lay rəm; lo kin ɓá a rai nékuso-tɨ kdɔ-ji.» 16 Ngà lokɨ njéndó né-je
d'ɔtɨ d'ɔw mẹ̰ẹ̰ ɓebo-tɨ lé, d'ingə né-je lay titɨ kɨ́ Jeju idə-dé-né ə 'ra nékuso Pakɨ.

Jeju pa ta lə Judasɨ kɨ́ à kun dɔ-é
Mat 26:20-25; Luk 22:21-23

17 Ta kàdì kur-tɨ, Jeju ree kɨ̀ njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo.
18 Lokɨ d'isɨ ta nékuso-tɨ lé, Jeju panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dow káre
dan-si-tɨ kɨ́ isɨ uso sə-m né à kun dɔ-m.»
19 Go ta-tɨ kinlé, mẹ̰ẹ̰kɔ̰̀ ra njéndó né-je adɨ 'dəjɨ-é ta ɔsɨ go-na̰ go-na̰ 'panè «To ma̰
wa?»
20 Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: «To dow káre dan-si-tɨ sə̰i kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo kin, kɨ́ ulə ji-é
sə-m natɨ mẹ̰ẹ̰ ba̰y-tɨ kin ya.
21 Tɔgrɔ, Ngon lə dow à koy titɨ kɨ́ mbete kɨ́ aa njay pa-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-é lé ya, ngà
tujɨ ɓá à kusɨ dɔ dow-tɨ kɨ́ njèkun dɔ-é. Dowbé kinlé d'ojɨ-é al kàrè tò sotɨ.»

Kində gin nékuso nam lə Jeju
Mat 26:26-30; 1Kɔ 11:23-29

22 Lokɨ d'isɨ d'uso né lé, Jeju un mbə̀ rəmə ra oiyo Lubə ɓá uwə gangɨ adɨ njéndó
né-je liə ə panè: «'Taai, né kin to dajɨ rɔ-m.»
23 Go-tɨ, un kobɨ kɨ́ man nduu tò-tɨ, ra oiyo Lubə, adɨ-dé ə dẹ̰ lay ya d'a̰y.
24 Jeju idə-dé panè: «Kin to məsɨ-m, məsɨ kulənojɨ natɨ kɨ̀ Lubə kɨ́ ungɨ nangɨ kdɔ
kosɨ dow-je.
25 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; m'a ka̰y man nduu gogɨ al sar ndɔ kɨ́ m'a ka̰y kɨ̀ sigɨ
kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə.»
26 Go-tɨ, d'usɨ pa-je† ɓəy ɓá d'ḭ d'ɔw dɔ mbal ka̰ kagɨ Olibiye-je-tɨ.

Jeju idə Piyər panè n'a najɨ kɨ́ n'gə-n'ẹ̰̀ al
Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Ja̰ 13:36-38

27 Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Sə̰i lay ya a tusi-mi kiṇə-i-mi, kdɔ 'ndàngɨ mẹ̰ẹ̰
mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè:
“M'a tɔl njèkul batɨ-je, rəmə batɨ-je d'a sane-na̰.”»
28 †Ngà Jeju təl ilə dɔ-tɨ panè: «Kẹ̰ ɓá lokɨ m'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰ lé, m'a kɔw
ngəbɨ-si Galile.»
29 Piyər idə-é panè: «Lé dow-je lay 'tusi d'iṇə-i kɔgɨ kàrè ma̰ bè lé m'a kiṇə-i kɔgɨ
nda̰ al.»
30 Jeju ilə-é-tɨ panè: «'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; ɓone ə kɨ́ ndɔɔ nè-tɨ kin ya, kunjə à
nɔ̰ nja joo al ɓəy ya 'a najɨ panè 'gə-m al ya nja mutə.»
31 Piyər təl ilə-é-tɨ kɨ̀ tɔ́gɨ-é ya ɓəy panè: «Kadɨ m'najɨ ta m'panè m'gə-i al lé, kɨ́ nja
káre ya kàrè à tẹ̰ẹ̰ ta-m-tɨ al. Lé asɨ kəm koy kàrè m'a koy sə-i.» Rəmə ndəgɨ njéndó
né-je lay 'pa bè ya tɔ.

Jeju pa ta kɨ̀ Lubə lo ndɔr-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Getsemane
Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

† **14:26 14:26** Pa-je kɨ́ d'usɨ lé à to Pa 113–118 kin. † **14:28 14:28** Mat 28:16

32 Lokɨ d'ɔw 'tɛ̰ɛ̰ lo-tɨ kí 'ɓa-é Getsemane rəmə, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Isi
nangɨ nè adɨ m'ɔw m'pa ta kɨ̀ Lubə.»
33 Ə ɛ̰ adɨ Piyər, kɨ̀ Jakɨ, kɨ̀ Ja̰ d'ɔw siə rəmə, dɔ gangɨ-é-tɨ kinlé ɓá ɓəl kɨ̀ mɛ̰ɛ̰ gangɨ
man ulə gin ra Jeju.
34 Beɓa idə-dé panè: «Mɛ̰ɛ̰kɔ̰̀ ra-m asɨ koy; isi nangɨ nè ə ɔgi kəm-si ɓi.»
35 Ngà rəmə lokɨ ɔtɨ kete sɛ̰ lé, usɨ nangɨ pa ta kɨ̀ Lubə panè kinə kəm rəbɨ kí rangɨ
tò nɔ̰ɔ̰ rəmə, kadɨ n'ra n'adɨ kàdì kí né kin ɔw kɨ̀ ra-né né kinlé tɛ̰ɛ̰ dɔ-n'ɛ̰̀-tɨ al.
36 Ɛ̰ panè: «Aba! Bɔbɨ-m, i lé 'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ né-je-tɨ lay, 'itə kɔ̰̀ kí ña̰ kin kɨ rangɨ
dɔ-m-tɨ. Lé bè ya kàrè, 'ra kí go ndigɨ-tɨ lə-m ma̰ al; ngà kadɨ 'ra kí go ndigɨ-tɨ lə-i i
ya.»
37 Jeju təl ree rɔ njéndó né-je-tɨ kí mutə lé rəmə ingə-dé dɔ ɓi-tɨ. Beɓa ɛ̰ pa kɨ̀ Piyər
panè: «Simɔ̰, 'to ɓi wa? Kadɨ 'ɔgɨ kəm-i ɓi kàdì káre bè ya kàrè 'asɨ al wa?»
38 «Ɔgi kəm-si ɓi ə 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ kadɨ nénə̰ tɛ̰ɛ̰ dɔ-si-tɨ rəmə usi al. Ndil ndigɨ,
ngà dajɨ rɔ dow ɓá tɔ́gɨ-é asɨ al.»
39 Jeju təl iə̰-dé ɓəy ə ɔw pa ko ta-je kí káre kin ya kɨ̀ Lubə ɓəy.
40 Go-tɨ, təl ree, rəmə ingə-dé dɔ ɓi-tɨ, kəm-dé ɔy diriri. Dɛ̰ 'gə ta kí d'a kidə-é al.
41 Təl ree kí nja mutə idə-dé panè: «'Toi ɓi lə-si ngá, uwəi rɔ-si. Gin né-je gangɨ
ngá! Kàdì asɨ; d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-tɨ.
42 Ɨ̰i taá adɨ j'ɔwi! Ooi, dow kí njèkilə-m ji-dé-tɨ lé isɨ ree ngá!»

Ta lə kuwə Jeju
Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Ja̰ 18:3-12

43 Jeju pa ta lé ilə nangɨ al ya ɓəy rəmə Judasɨ kí to kí káre dan njéndó né-je-tɨ kí
dɔgɨ gidɨ-é joo lé, ree kɨ̀ kosɨ dow-je kí d'utɨ kiyərɔ-je kɨ̀ kagɨ-je ji-dé-tɨ. Dow-je kinlé,
njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je
ɓá d'ulə-dé.
44 Njèkun dɔ Jeju lé, tɔjɨ-dé né kí n'a ra kadɨ 'gə-né Jeju. Ɛ̰ panè: «Dow kí m'a ra-é
lapiya, kuwə-é kàdì-m-tɨ kin ya to ɛ̰, ə́n ə́ uwəi-é əjè 'ngəmi-é majɨ ə ɔwi siə.»
45 Lokɨ Judasɨ ree tɛ̰ɛ̰ rɔ Jeju-tɨ rəmə ɓa-é panè: «Njèndó dow-je né», rəmə uwə-é
kàdì-é-tɨ.
46 Beɓa dow-je kí 'ree siə lé d'uwə Jeju.
47 Kí káre dan dɛ̰-tɨ kí d'a̰ siə, ɔr kiyərɔ tugə-né mbi ngonnjèkullə lə burə dɔ
njégugné-je lə Lubə ndətɨ ya gangɨ.
48 Jeju idə-dé panè: «Sə̰i ooi-mi kɨ bɔkaya dow ɓá 'reei kɨ̀ kiyərɔ-je kɨ̀ salangɨ-je kdɔ
kuwəi-mi-né wa?
49 †Ma̰ kí ndɔ-je lay m'isɨ natɨ sə-si takəy-tɨ lə Lubə, m'ndó né dow-je ya ə́ uwəi-mi
al, ngà né kinlé tò bè kdɔ kadɨ ta-je kí mɛ̰ɛ̰ mbete-tɨ kí aa njay kinlé né-é ra né.»
50 Beɓa njéndó né-je lay ya 'tusɨ-é d'iə̰-é d'a̰y-na̰.
51 Basa káre bè ɓɨr rɔ-é kɨ̀ kubɨ, ndole go Jeju, beɓa 'sangɨ kadɨ d'uwə-é.
52 Lokɨ 'sangɨ kadɨ d'uwə-é lé, ɛ̰ iə̰ kubɨ liə ji-dé-tɨ, a̰y kɨ̀ rɔ-é kare.

Ka̰ Jeju nɔ̰̀ 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je
Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Ja̰ 18:13-14,19-24

53 D'ɔw kɨ̀ Jeju ɓe lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə. Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə,
kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je lay ya 'kəw-na̰ nɔ̰ɔ̰.
54 Piyər njiyə go-é-tɨ jan-jan adɨ rəbɨ-é rà ɗəkɨ siə, ɔw sar tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ndògɨ-tɨ panata
lə burə dɔ njégugné-je lé ə isɨ natɨ kɨ̀ ngannjékullə-je isɨ ndibɨ pər.
55 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'boy-je kí njégangta-je lə jipɨ-je d'ingə-na̰,
'sangɨ kəm rəbɨ kadɨ d'ingə ta madɨ kí sɔbɨ dɔ Jeju kdɔ kadɨ 'gangɨ-né ta koy dɔ-é-tɨ,
ya ngà d'ingə al.

---

† **14:49 14:49** Luk 19:47; 21:37

56 Dow-je ṇą̃ ya 'tə́tɨ ta kɨ́ ndángɨ dɔ-é-tɨ, ngà ta-je lə-dé ɔw go-ną̃-tɨ al.
57 Dẹ̃ kɨ́ ną́-je d'ubə nangɨ d'ị̃ taá 'tə́tɨ ta ta-é-tɨ 'panè:
58 †J'oo ta-é-tɨ panè: «M'a tɔɔ kəy lə Lubə kɨ́ dow-je d'ində kɨ̀ ji-dé kin, ə ndɔ mutə ya m'a kində kɨ́ rangɨ kɨ́ ji dow ɓá à ra al.»
59 Dɔ ta-tɨ kin ya kàrè ndi-dé ɔw go-ną̃-tɨ al ya ɓəy.
60 Burə dɔ njégugné-je lé ị̃ taá dan kosɨ dow-je-tɨ dəjɨ Jeju panè: «I 'a kilə ta-je-tɨ kɨ́ dow-je kin 'tilə dɔ-i-tɨ kinlé al wa?»
61 Ta-é kɨ́ ngarara ya kàrè ẹ̃ tẹ̃ẹ̃ ilə-é-né-tɨ al. Burə dɔ njégugné-je təl dəjɨ-é ya ɓəy panè: «I 'to Kristɨ‡ kɨ́ Ngon lə Lubə kɨ́ j'ɔsɨ gajɨ-é lé wa?»
62 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Oiyo, to mą̃ ya. Ə a kooi Ngon lə dow à kisɨ dɔ jikɔl Lubə-tɨ kɨ́ njètógɨ rəm, ɓá a kooi-é kɨ́ à kị̃ dɔrą̃-tɨ kisɨ ree dan kilndi-tɨ rəm tɔ.»
63 Beɓa burə dɔ njégugné-je lé tuwə kubɨ kɨ́ rɔ-é ẹ̃-tɨ ya gángɨ batɨ-batɨ ə panè: «J'ɔwi ndoo koo ta ta dow kɨ́ rangɨ-tɨ ɓəy ɓan wa?
64 Ta kɔbɨ kɨ́ ẹ̃ pa kɨ̀ Lubə lé, sə̃i ooi kɨ̀ mbi-si; ta ri ə́ 'gɨri dɔ-tɨ wa?» Dow-je lay ya 'gangɨ ta dɔ-é-tɨ 'panè: «Koy-é ya ɓá to tó-é.»
65 Beɓa dẹ̃ kɨ́ ną́-je dan-dé-tɨ 'tubə yoro dɔ-é-tɨ, 'dɔɔ kəm-é kɨ̀ takubɨ, 'ɓɨr ji-dé 'tində-é-né ə 'pa siə 'panè: «'Adɨ Lubə idə-i ə 'pa adɨ j'oo sé to ną́ ɓá ində-i wa?» Ɓá ngannjékullə-je 'tində mbɔ́-é tɔ.

Piyər najɨ panè n'gə Jeju al
Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Ją̃ 18:15-18,25-27

66 Dɔgangɨ-é-tɨ kɨ́ Piyər nə̀y-né mẹ̃ẹ̃ ndògɨ-tɨ nangɨ ɓəy lé, dené káre dan ngannjékullə-je-tɨ lə burə dɔ njégugné-je lé ree,
67 ɓá ẹ̃ oo Piyər isɨ ndibɨ pər rəmə oo-é gə́rə́rə́ ə idə-é panè: «I ya kàrè 'to njènjiyə kɨ̀ Jeju, dow kɨ́ Najarɛtɨ kinlé tɔ.»
68 Ngà Piyər təl najɨ panè: «Kuy! M'gə al, i lé ta ri ɓá 'ndigɨ pa kàrè m'gə al.» Go-tɨ rəmə, Piyər tẹ̃ẹ̃ ɔw ndaa-tɨ.
69 Ngà dené lé oo Piyər lé ɓəy rəmə, təl idə dow-je panè: «Dow kanlé to kɨ́ dan-dé-tɨ ya.»
70 Rəmə Piyər najɨ ya ɓəy. Sẹ̃ go-tɨ ya rəmə, dẹ̃ kɨ́ d'ą̃ lo-é-tɨ 'pa kɨ̀ Piyər 'panè: «Tɔgrɔ-tɨ, i lé 'to kɨ́ dan-dé-tɨ ya, kdɔ i 'to dow kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ; ['pa ta taną̃ sə-dé rəm.»]§
71 Beɓa Piyər ubɨ rɔ-é panè kadɨ Lubə ində-m ɔjɨ-m: «M'gə dow kɨ́ 'pai ta liə kinlé al.»
72 Tajinatɨ nè ya kunjə nɔ̃ nɔ̃ kɨ́ nja joo, rəmə mẹ̃ẹ̃ Piyər ole dɔ ta-tɨ kɨ́ kete Jeju pa siə panè: «Kunjə à nɔ̃ nja joo al ɓəy ya 'a najɨ ta panè 'gə-m al 'gə-m al ya nja mutə.» Beɓa ẹ̃ gɨr tẹ̃ẹ̃ dɔ ta-tɨ kin rəmə nɔ̃ ɓuktu-ɓuktu.

15

Jeju ą̃ nɔ̃ Gubərnər Pilatɨ-tɨ
Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Ją̃ 18:28-38

1 Kɨ̀ ndɔge ratɨ ya, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə 'kəw-ną̃, d'ɔjɨ-ną̃ ta kɨ̀ 'ngatógɨ-je lə jipɨ-je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, adɨ to kuwədɔ-ną̃ lə 'boy-je kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je lay. Beɓa dẹ̃ d'un ndu-dé d'adɨ 'tɔ́ Jeju njim-njim d'ɔw siə d'ilə-é ji Pilatɨ-tɨ.
2 Beɓa Pilatɨ dəjɨ-é panè: «Se i ya ɓá 'to ngar lə jipɨ-je lé wa?» Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta ya tẹ̃ẹ̃ ta-i-tɨ tin.»
3 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə 'tilə ta-je ṇą̃ dɔ Jeju-tɨ.

---

† **14:58 14:58** Ją̃ 2:19 ‡ **14:61 14:61** Kristɨ lé kɔr mẹ̃ẹ̃-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é. § **14:70 14:70** Ta-je kɨ́ tò mbunə̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsə̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

4 Pilatɨ təl dəjɨ-é panè: «'A kilə-dé ta-tɨ kinlé al wa? 'Oo kɔr ta-je kɨ́ 'tilə dɔ-i-tɨ kinlé
ya al wa?»
5 Ngà Jeju tɛ̨ɛ̨ ta-é kɨ́ ngarara ya kàrè ilə-tɨ al sar adɨ ɔr ndil Pilatɨ.

'Gangɨ ta koy dɔ Jeju-tɨ
Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jɑ̨ 18:39–19:16

6 Kaglo ra nɑ̨y Pakɨ-je lay ya, Pilatɨ à kilə dangay káre taá ə à to ɛ̨ kɨ́ kosɨ dow-je ya
d'ɔsɨ kagɨ dɔ-é-tɨ ɓá à kilə-é taá.
7 Ə dingəm káre kɨ́ ri-é lə Barabasɨ kɨ́ to kɨ́ káre dan bɔkaya-je-tɨ kɨ́ ndɔkɨ 'tɔl dow
ndɔ ra wɔngɨ-tɨ ɑ̨ dangay-tɨ nɔ̨ɔ̨.
8 Kosɨ dow-je d'ɔw panata lə Pilatɨ 'dəjɨ-é kadɨ ra né kɨ́ ɛ̨ ra adɨ-dé kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal
kinlé.
9 Pilatɨ ilə-dé-tɨ panè: «'Ndigi kadɨ m'ilə ngar lə jipɨ-je taá m'adɨ-si wa?»
10 Kdɔ ɛ̨ gə kɨ́ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə d'ilə Jeju ji-n'ɛ̨̀-tɨ kdɔ kim kɨ́ d'im-é.
11 Njékun dɔ njégugné-je lé, 'sulə kosɨ dow-je kadɨ 'dəjɨ Pilatɨ kadɨ Barabasɨ ɓá ilə-é
taá.
12 Pilatɨ təl dəjɨ-dé ɓəy panè: «Ngà 'ndigi kadɨ m'ra ri kɨ̀ ɛ̨ kɨ́ sɑ̨i 'ɓai-é ngar lə jipɨ-je
lé wa?»
13 Dɛ̨ 'pa ta kɨ̀ ndi-dé kɨ́ boy-boy 'panè: «'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.»
14 Pilatɨ idə-dé panè: «Ə to majal ri ya ɓá Jeju lé ra wa?» Rəmə 'təl 'pa ta kɨ̀ ndi-dé
kɨ́ boy itə kɨ́ kete lé ya ɓəy 'panè: «'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.»
15 Pilatɨ ndigɨ kadɨ rɔ kosɨ dow-je nəl-dé, beɓa ilə Barabasɨ taá, rəmə adɨ 'tində Jeju
kɨ̀ ndəy marɔw ɓá iɲə-é ji-dé-tɨ kadɨ d'ɔw 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.

Asgar-je 'sɔkɨ Jeju
Mat 27:27-31; Jɑ̨ 19:2-3

16 Asgar-je d'ɔw kɨ̀ Jeju panata lə Gubərnər, rəmə 'ɓa kosɨ asgar-je lay.
17 D'ulə kubɨ kɨ́ kər yèl-yèl kɨ́ là-é nɑ̨ rɔ-é-tɨ, 'ra kun d'ojɨ jɔgɨ ngar-tɨ d'ulə dɔ-é-tɨ.
18 Rəmə 'təl 'ra-é lapiya 'panè: «Lapiya ɓoo ngar lə jipɨ-je.»
19 'Tində dɔ-é kɨ̀ tuwətɔ́gɨ, 'tubə yoro kəm-é-tɨ rəm, 'tɔsɨ məkəjɨ-dé nangɨ ɓá 'səbɨ
takəm-dé nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ.
20 Lokɨ 'sɔkɨ-é asɨ-dé rəmə, d'ɔr kubɨ kɨ́ kər lé rɔ-é-tɨ ə d'ulə kubɨ-je liə rɔ-é-tɨ gogɨ,
ɓəy ɓá 'tɛ̨ɛ̨ siə ndaa-tɨ gidɨ ɓe-tɨ kdɔ ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.

'Ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ
Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jɑ̨ 19:17-27

21 †Asgar-je d'ində tɔ́gɨ dɔ dingəm-tɨ káre kɨ́ ri-é lə Simɔ̨ d'adɨ-é utɨ kagdəsɨ lə Jeju.
Dingəm kinlé, ɨ̨ ndɔrɔ ə to dow kɨ́ ɓebo Sirɛ̨n-tɨ. Ɛ̨ to bɔbɨ Alegjandrə kɨ̀ Rupusɨ.
22 D'ɔw kɨ̀ Jeju lo-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Golgota, kɨ́ kɔr mɛ̨ɛ̨-é to «lo kɨ́ titɨ-nɑ̨ kɨ̀ ka dɔ dow.»
23 D'adɨ-é man nduu kɨ́ 'pote natɨ kɨ̀ né kɨ́ 'ɓa-é mir kadɨ-é ɑ̨y ɓá ɛ̨ mbatɨ.
24 Go-tɨ, 'ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ ə d'ɔsɨ mbare dɔ kubɨ-je-tɨ liə kdɔ koo se nɑ̨́ ɓá à kingə
wa?
25 'Ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ kɨ̀ kàdì kɨ́ jinɑ̨̀y káre kɨ́ ndɔge.
26 'Ndàngɨ gin né kɨ́ 'gangɨ-né ta dɔ Jeju-tɨ taá 'panè:
«Ngar lə Jipɨ-je.»
27 'Ɓə bɔkaya-je joo natɨ kɨ̀ siə dɔ kagdəsɨ-je-tɨ lə-dé; ɛ̨ kɨ́ káre dɔ jikɔl-é-tɨ, kɨ́ káre
dɔ jigəl-é-tɨ tɔ.
28 [Bè adɨ ta kɨ́ mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé né-é ra né. 'Ndàngɨ 'panè: «'Tidə-é natɨ
kɨ̀ njéra majal-je.»]*
29 †Dow-je kɨ́ njédəə rəbəə-je 'tugə dɔ-dé 'sɔkɨ-é-né 'panè: «Ɑ̨ɑ̨! I kɨ́ 'panè 'a tɔɔ kəy

† **15:21 15:21** Rɔm 16:13 * **15:28 15:28** Ta-je kɨ́ tò mbunɑ̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsɑ̨y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **15:29 15:29** Mar 14:58; Jɑ̨ 2:19

lə Lubə ə ndɔ mutə ya 'a kində gogɨ lé,
30 i ya 'ajɨ rɔ-i ə 'ị̃ dɔ kagdəsɨ-tɨ 'risɨ nangɨ adɨ j'oo nạ̃.»
31 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je kàrè 'pa ta dan-dé-tɨ 'sɔkɨ-é-né 'panè: «Dow-je kɨ́ rangɨ ɓá ẹ̃ ajɨ-dé, ngà ẹ̃ asɨ kajɨ rɔ-é al wa!
32 Ẹ̃ ə́ nè n'to Kristɨ†, ngar lə Israyel-je lé, kị̃ ya kadɨ-é ị̃ kagdəsɨ-tɨ kin risɨ nangɨ adɨ j'oo ya rəmə j'a kadɨ-é mẹ̃ẹ̃-ji ngá!» Dẹ̃ kɨ́ 'ɓə-dé siə natɨ kagdəsɨ-tɨ lé 'tajɨ-é tɔ.

Koy lə Jeju
Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jạ̃ 19:38-42

33 Lokɨ kàdì ạ̃ jam dɔ ɓe-tɨ ya ɓəy rəmə, lo ndul dɔnangɨ-tɨ nè lay sar ya kàdì kɨ́ mutə kɨ́ losɔlɔ asɨ-né.
34 Dɔkàdì-é-tɨ kinlé, Jeju nɔ̃ kɨ̀ ndi-é kɨ́ boy panè: «Eloy, Eloy, lamasabatani?» Kɔr mẹ̃ẹ̃-é to «Lubə lə-m, Lubə lə-m, kdɔ ri ɓá iṇə-m kɔgɨ bè wa?»
35 Dow-je kɨ́ ná̰-je dan dẹ̃-tɨ kɨ́ d'ạ̃ lo-é-tɨ lé d'oo ndi-é ə 'panè: «Ooi! Ẹ̃ ɓa Eli!»
36 Beɓa dow káre dan-dé-tɨ ạ̃y ngɔdɨ ulə ndɔkrɔ dan man nduu-tɨ kɨ́ masɨ, ulə ta tuwətɔ́gɨ-tɨ adɨ Jeju kadɨ njibɨ ə panè: «'Ngəbi mɔkɨ! Adɨ j'ooi se Eli liə lé à ree kɔr-é kur-é nangɨ wa?»
37 Jeju nɔ̃ kɨ̀ ndi-é kɨ́ boy rəmə uwə ta-é natɨ.
38 Kubɨ gangɨ mẹ̃ẹ̃ kəy lə Lubə, ị̃ taá ya til ree njal nangɨ.
39 Njèkun dɔ asgar-je kɨ́ ɓu kɨ́ ạ̃ lo-é-tɨ ɓá oo koy kɨ́ Jeju oy lé bè rəmə panè: «Dingəm kinlé to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-tɨ.»
40 †Dené-je madɨ d'ạ̃ ngərəngɨ d'ạ̃ d'oo né-je lé tɔ. Mari kɨ́ Magdala, kɨ̀ Mari kɨ́ kɔ̃ Jojɛsɨ-je kɨ̀ Jakɨ kɨ́ to ngon kɨ́ basa rəm, ɓá Salome d'ạ̃ dan dené-é-je-tɨ lé tɔ.
41 Dené-je kinlé d'un go-é 'ra kullə d'adɨ-é lokɨ isɨ-né Galile-tɨ. Dené-je kɨ́ rangɨ ṇạ̃ ya kɨ́ 'ree siə natɨ Jorijalẹ̃m d'ạ̃ dan-dé-tɨ nɔ̃ɔ̃ tɔ.

D'ilə nin Jeju bole mbal-tɨ
Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jạ̃ 19:38-42

42 Ta kàdì kur-tɨ kete nɔ̃ ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je kɨ́ to ndɔ ra go né-je kdɔ ndɔ taakoo lé,
43 Jojepɨ kɨ́ to dow kɨ́ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ kɨ́ Arimate ree; ẹ̃ to kɨ́ káre dan kɨ́ boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je kɨ́ ri-é ɓa ṇạ̃. Ẹ̃ kàrè to dow kɨ́ isɨ ngəbɨ kɔ̃ɓe lə Lubə tɔ. Beɓa ẹ̃ uwə mẹ̃ẹ̃-é ngạ̃ ya ɔw rɔ Gubərnər Pilatɨ-tɨ dəjɨ-é nin Jeju.
44 Ta igɨ Pilatɨ səl kdɔ koy kɨ́ Jeju oy ngá. Beɓa ẹ̃ ɓa njèkun dɔ asgar-je dəjɨ-é panè se Jeju lé oy mbɔr nụ̃ wa?
45 Lokɨ oo ta lə njèkun dɔ asgar-je lé, ẹ̃ adɨ tarəbɨ Jojepɨ kadɨ ɔw un nin Jeju lé.
46 Beɓa Jojepɨ ndogɨ takubɨ, ɔr nin Jeju kagdəsɨ-tɨ, ɓɨr-é-né ə ilə-é ɓe nin-tɨ, bole mbal-tɨ kɨ́ 'tɔl sigɨ. Ə nduburu ər kɨ́ boy ya utɨ-né ta-é.
47 Mari kɨ́ Magdala kɨ̀ Mari kɨ́ kɔ̃ Jojɛsɨ d'oo lo kɨ́ d'ilə nin Jeju-tɨ.

16

Tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ lə Jeju
Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jạ̃ 20:1-10

1 Lokɨ ndɔ taakoo lə jipɨ-je dəə lé, Mari kɨ́ Magdala, kɨ̀ Salome rəm, ɓá Mari kɨ́ kɔ̃ Jakɨ 'ndogɨ ubɨ-je kɨ́ ətɨ majɨ-majɨ kadɨ d'ɔw 'ndəm nin Jeju.
2 Beɓa ndɔ Dimasɨ kɨ́ ndɔge ratɨ, kɨ́ kàdì ubə al ɓəy ya dẹ̃ d'ɔw dɔɓadɨ-tɨ.
3 'Dəjɨ-nạ̃ 'panè: «Ná̰ ɓá à nduburu ndəngrə ər kin kɨ rangɨ ta ɓadɨ-tɨ kadɨ-ji ə́n wa?»
4 Ngà lokɨ d'un kəm-dé taá rəmə d'oo kɨ́ ndəngrə ər lé tokɨ nduburu kilə rangɨ ngá.

† **15:32 15:32** Kristɨ lé kɔr mẹ̃ẹ̃-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **15:40 15:40** Luk 8:2,3

5 Lokɨ d'andɨ ɓe nin-tɨ lé rəmə, d'oo basa káre kɨ́ ulə kubɨ kɨ́ ngal kɨ́ nda isɨ kɨ dɔ jikɔl. Lokɨ d'oo-é lé, 'ɓəl ṇą̃.
6 Beɓa basa lé idə-dé panè: «'Ɓəli al, sə̨i lé, Jeju kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ kɨ́ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ lé ɓá sə̨i 'sangi-é; ę̃ tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃, adɨ goto nè; ooi, lo kɨ́ d'ilə-é-tɨ ə́n.
7 †Ɔwi idəi njéndó né-je liə, ə idəi Piyər tɔ kɨ́ ę̃ à ngəbɨ-si Galile-tɨ. Lo kin ɓá a kooi-é-tɨ, titɨ kɨ́ ę̃ idə-si-né kete lé.»
8 Beɓa dę̃ 'ɓəl rəm, 'dadɨ rəm adɨ 'tę̃ę̃ ɓe nin-tɨ lé kɨ́ ngɔdɨ d'ą̃y-ną̃. Lo kadɨ 'pa ta-é d'adɨ dow goto kdɔtalə ɓəl ində mę̃ę̃-dé gangɨ.

Jeju ɔjɨ rɔ-é Mari kɨ́ Magdala
Mat 28:9-10; Ją̃ 20:11-18

9 [Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃ kɨ̀ ndɔ Dimasɨ kɨ̀ ndɔge ratɨ. Ę̃ tɔjɨ rɔ-é Mari kɨ́ Magdala kɨ́ ndɔkɨ ę̃ tubə ndil-je kɨ́ majɨ al siri dɔ-é-tɨ lé ya kete.
10 Mari ɔw ɔr poy-é adɨ njéndó né-je kɨ́ d'isɨ dan mę̃ę̃kɔ̃-tɨ d'isɨ 'nɔ̃.
11 Ngà lokɨ idə-dé panè Jeju isɨ kəm, adɨ n'oo-é kɨ̀ kəm-n'ę̃ ya kàrè, dę̃ d'oo ta liə kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al.

Jeju tɔjɨ rɔ-é njéndó né-je liə joo
Luk 24:13-35

12 Go-tɨ, Jeju tɔjɨ rɔ-é kɨ̀ rɔ kɨ́ mbəl rɔ njéndó né-je-tɨ liə kɨ́ joo kɨ́ d'isɨ d'ɔw kɨ ngonɓe-tɨ kɨ́ wale.
13 Dę̃ 'təl 'ree d'ɔr poy-é d'adɨ ndəgɨ-é-je, bè ya kàrè d'adɨ-dé mę̃ę̃-dé al.

Jeju tɔjɨ rɔ-é njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é káre
Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Ją̃ 20:19-23; Knj 1:6-8

14 Go-tɨ, Jeju tɔjɨ rɔ-é njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é káre kɨ́ d'isɨ ta nékuso-tɨ; ę̃ kɔl sə-dé kdɔ mę̃ę̃ngą̃ kɨ̀ mę̃ę̃ndə lə-dé kɨ́ ɔgɨ-dé kadɨ d'adɨ mę̃ę̃-dé dę̃ kɨ́ d'oo-é kɨ́ tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃.
15 †Ę̃ idə-dé panè: «Ɔwi kɨ̀ lo lay dɔnangɨ-tɨ nè, iləi mbę̃ Poyta kɨ́ Majɨ lə-m adi dow-je lay.
16 Dow kɨ́ adɨ-m mę̃ę̃-é ə́ 'rai-é batę̃m lé à kajɨ; ngà dow kɨ́ adɨ mę̃ę̃-é al lé, ta kɨ́ gangɨ à kusɨ dɔ-é-tɨ.
17 Nékɔjɨ-je kɨ́ à tɔjɨ kadɨ 'gə-né dę̃ kɨ́ d'adɨ-m mę̃ę̃-dé ɓan: D'a tubə ndil-je kɨ́ majɨ al kɨ̀ ri-m, d'a pa ta kɨ̀ ndɔ̃ ta-je kɨ́ sigɨ,
18 d'a kuwə li-je kɨ̀ ji-dé rəm, lé d'ą̃y man kɨ́ né kɨ́ à tɔl dow tò-tɨ ya kàrè à ra sə-dé né al; d'a kində ji-dé dɔ njémɔ̃y-je-tɨ ə njémɔ̃y-je d'a kingə lapiya.»

Jeju təl ɔw dɔrą̃-tɨ
Luk 24:50-53; Knj 1:9-11

19 †Go ta-je-tɨ kɨ́ 'Ɓaɓe Jeju pa sə-dé lé, Lubə un-é ɔw siə dɔrą̃-tɨ adɨ isɨ dɔ jikɔl-é-tɨ.
20 Njéndó né-je d'ɔw d'ilə mbę̃ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ̀ lo-je lay. 'Ɓaɓe ra sə-dé kullə rəm, ɓá ra nékɔjɨ-je ṇą̃ ya dan-né go Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ dę̃ 'pa lé tɔjɨ-né kadɨ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.]*

---

† **16:7 16:7** Mat 26:32; Mar 14:28 † **16:15 16:15** Knj 1:8 † **16:19 16:19** Knj 1:9-11 * **16:20 16:20** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mę̃ę̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́
Lukɨ
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ Lukɨ ndàngɨ

Lukɨ tɔjɨ Jeju Kristɨ kɨ to Ngon lə dow kɨ́ ree kdɔ sangɨ nja dow-je kɨ́ 'nə̰̃y ə kdɔ kajɨ-dé ('Ndó 19:10). Ɛ̰̃ tɔjɨ ta kɨ́ ɔ̰̃ mɛ̰̃ Jeju kdɔ njéndoo-je, kɨ̀ dené-je, kɨ̀ ngan-je kɨ́ dow-je d'oo-dé kɨ né al. Ɛ̰̃ tɔjɨ kullə kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay ra mɛ̰̃ né-je-tɨ kɨ́ Jeju ra.

Njèndàngɨ mbete kinlé to Dɔktur kɨ́ to jipɨ al, ə kɨ́ boy ñ̰ə̰̃ lé, ɛ̰̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ kilə-né mbɛ̰̃ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kajɨ kɨ́ tò kɨ̀ takul Jeju Kristɨ kadɨ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al. Lukɨ ndàngɨ mbete kullə lə njékɔwkulə-je tɔ; ə ɛ̰̃ ndàngɨ mbete-je kɨ́ joo kinlé adɨ Teopil kɨ́ to dow kɨ́ ri-é ɓa ñ̰ə̰̃ kɨ́ to jipɨ al. Lukɨ lé, ɛ̰̃ ya kɨ̀ dɔ-é gə Jeju al, ngà né-je kɨ́ sɔbɨ dɔ kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə Jeju ɓá ɛ̰̃ ndər gin-é ñ̰ə̰̃ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'gə Jeju majɨ.

Mbete kinlé, ngal itə mbete-je kɨ́ mɛ̰̃ kunmindɨ-tɨ kɨ́ sigɨ lay. Lukɨ ulə gin-é dɔ né-je kɨ́ bɛtɨ-bɛtɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kojɨ Jeju ya pa ta dɔ-tɨ ñ̰ə̰̃ kɨ̀ gangɨ-é berere-berere (Luk 1–2) rəm, pa ta dɔ gin kojɨ-tɨ liə kɨ́ ɛ̰̃ to-né dow rəm (Luk 3:23-38). Ɛ̰̃ ɔr poy batɛ̰̃m kɨ́ 'ra-é rəm (Luk 3:21), ñ̰ə̰̃ kɨ́ Sú ñ̰ə̰̃-é rəm (Luk 4:1-13), pa ta kɨ́ dɔ kullə-tɨ liə rəm (Luk 4–21), ɓə kɨ́ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ (Luk 22–23), kɨ̀ tɔsɨ kɨ́ ɛ̰̃ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰̃ɛ̰̃ rəm (Luk 24). Lo tɔl ta mbete-tɨ lé, Lukɨ pa ta kɨ́ dɔ kəm rəbɨ-tɨ kɨ́ Jeju ingə-né njéndó né-je liə nja ñ̰ə̰̃-ñ̰ə̰̃ go tɔsɨ-tɨ kɨ́ ɛ̰̃ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰̃ɛ̰̃ rəm, ɓá pa ta kɨ́ dɔ né-je-tɨ kɨ́ ɛ̰̃ ndó-dé kete kadɨ d'ilə mbɛ̰̃ Poyta kɨ́ Majɨ mbi dow-je-tɨ kɨ́ rangɨ. Go-tɨ, ɛ̰̃ pa ta kɨ́ dɔ kəm rəbɨ-tɨ kɨ́ Lubə un-né Jeju ɔw-né siə dɔrə̰̃-tɨ.

Kulə gin ta
Mar 1:1; Knj 1:1-3

1 Dow-je ñ̰ə̰̃ ya d'adɨ rɔ-dé 'ndàngɨ né-je kɨ́ ra né dan-ji-tɨ nè lé,
2 ə 'ndàngɨ kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ j'oo-né ta njékə̰̃ lo-é-tɨ lo kulə gin-é-tɨ nṵ̃ ɓá 'təl ngannjékullə-je kɨ́ njékilə mbɛ̰̃ ta lə Lubə.
3 Beɓa lokɨ m'dəjɨ ta dɔ né-je-tɨ kin lay kɨ̀ gangɨ-é berere-berere lo kulə gin-é-tɨ nṵ̃ ya lé, mə̰̃ kàrè nəl-m kadɨ m'ndàngɨ kɨ̀ go-é go-é ya m'adɨ-i i Teopil kɨ́ 'to dow kɨ́ boy ñ̰ə̰̃.
4 M'ndàngɨ m'adɨ-i bè, kdɔ kadɨ 'gə majɨ kɨ́ néndó-je kɨ́ 'ingə kinlé, to néndó-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya.

Ta kɨ́ dɔ kojɨ Jeju-tɨ kɨ̀ kɨ̰̃-é basa

Ta kɨ́ dɔ kojɨ Jə̰̃-tɨ kɨ́ njèra dow-je batɛ̰̃m

5 Ɓal-je-tɨ kɨ́ Erodɨ to-né ngar dɔnangɨ Jude-tɨ lé, njègugné lə Lubə káre isɨ nɔ̰̃ɔ̰̃, ri-é lə Jakari. Ɛ̰̃ to dow kɨ́ dan kutɨ dow-je-tɨ lə Abiya kɨ́ ndɔkɨ to njègugɨ né* ə ne-é to kɨ́ gin ka-tɨ lə Arɔ̰̃ tɔ. Ne-é lé ri-é lə Elijabɛtɨ.
6 Dɛ̰̃ joo lay ya 'to dow-je kɨ́ njéra né kɨ́ njururu nɔ̰̃ Lubə-tɨ, 'təl rɔ-dé go ndukun-je-tɨ lə Lubə lay, ɓá 'təl rɔ-dé go tó mindɨ 'Ɓaɓe-tɨ lay rəm, adɨ ta goto dɔ-dé-tɨ.
7 Ngà dɛ̰̃ d'ojɨ ngon al, kdɔtalə Elijabɛtɨ lé to kujɨ rəm, ɓá dɛ̰̃ joo lay ya 'ɓugə ñ̰ə̰̃ ngá rəm tɔ.
8 Ndɔ káre bè, Jakari ə̰̃ ra kullə liə kɨ́ tò kadɨ-é ra nɔ̰̃ Lubə-tɨ, kdɔtalə dɛ̰̃ kɨ̀ kutɨ dow-je liə ɓá to ta ra kullə lə-dé,

---

* **1:5 1:5** Mɛ̰̃ɛ̰̃ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low lé, d'uwə njégugné-je lé kɨ̀ kutɨ-é kutɨ-é lo kɔrjoo gidɨ-é sɔ. Adɨ dɛ̰̃ kɨ́ gin káre 'ra kullə logugɨ né-tɨ Dimasɨ káre-káre.

9 beɓa kagɨ usɨ dɔ Jakari-tɨ titɨ kɨ́ njégugné-je 'ra-né low-low, kadɨ ɛ̨ ɓá ɔw mɛ̨ɛ̨
kəy-tɨ lə 'Ɓaɓe, kdɔ kadɨ ɔw ró pər nɔ̨kagɨ kɨ́ ətɨ majɨ logugɨ né-tɨ adɨ Lubə.
10 Dɔ kàdɨ̀ ró nɔ̨kagɨ-je-tɨ kɨ́ ətɨ majɨ logugɨ né-tɨ lé, kosɨ dow-je lay d'ą̨ 'pa ta kɨ̀ Lubə
takəy-tɨ lə Lubə. 11 Rəmə tajinatɨ nè ya malayka lə 'Ɓaɓe tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ Jakari kɔy, ą̨ taá dɔ
kɔ̀l, kəl logugɨ né-tɨ kɨ́ to lo ró nɔ̨kagɨ-je kɨ́ ətɨ majɨ-majɨ lé.
12 Lokɨ Jakari un kəm-é oo-é lé, dɔ-é təl, ɓəl ində bandɨ-é batɨ gangɨ.
13 Ngà malayka lé idə-é panè:
«Jakari, 'ɓəl al.
Kdɔ ta kɨ́ 'pa kɨ̀ Lubə lé, Lubə oo,
adɨ ne-i Elijabɛtɨ à kojɨ ngon kɨ́ dingəm kadɨ-i
ə 'a kində ri-é lə Ją̨.
14 Ngon lé, à to né rɔnəl n̨ą̨ kadɨ-i rəm,
ɓá dow-je n̨ą̨ ya d'a ra rɔ̨nəl dɔ kojɨ-é-tɨ tɔ.
15 Ɛ̨ à to dow kɨ́ boy n̨ą̨ takəm 'Ɓaɓe-tɨ.
Yibɨ nduu əse né kąy̨ kɨ́ əm tò-tɨ ya ɛ̨ à kąy̨ al.
Mɛ̨ɛ̨ kɔ̨-é-tɨ nu̱ ya Ndil kɨ́ aa njay à rusɨ mɛ̨ɛ̨-é.
16 Ɛ̨ à kadɨ Israyel-je n̨ą̨ 'təl kɨ rɔ 'Ɓaɓe Lubə-tɨ lə-dé.
17 Ɛ̨ à njiyə nɔ̨ 'Ɓaɓe-tɨ kɨ̀ tagɨr-je kɨ̀ tɔ́gɨ kɨ́ ndɔkɨ Eli ɔw-né,
kdɔ kadɨ adɨ bɔbɨ ngan-je d'ulə nojɨ natɨ kɨ̀ ngan-dé-je rəm,
njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ d'ɔw kɨ̀ tagɨr
kɨ́ titɨ-ną̨ kɨ̀ tagɨr lə njéra né kɨ́ njururu-je rəm tɔ.
Bè kdɔ kadɨ dow-je 'ra rɔ-dé
ə d'isɨ dɔ nja-dé-tɨ kdɔ ra kullə lə 'Ɓaɓe.»
18 Jakari dəjɨ malayka lé panè: «Ri ɓá à tɔjɨ-m kadɨ m'gə kɨ́ né kinlé à ra né wa?
Kdɔtalə mą̨ m'ɓugə rəm, ɓá ne-m kàrè ɓal-é n̨ą̨ ngá rəm tɔ.»
19 Malayka lé ilə-é-tɨ panè: «Mą̨ lé, ri-m lə Gabriyel, njèką̨ takəm Lubə-tɨ. Lubə
ulə-m kadɨ m'ree m'pa sə-i ta rəm, kadɨ m'ilə Poyta kɨ́ Majɨ kin mbi-i-tɨ rəm tɔ.
20 Yən, 'a kisɨ bè ya, 'a kasɨ pa ta al ya sar kadɨ né kɨ́ m'pa ta-é kinlé, né-é ra-né né.
Kdɔtalə ta-je lə-m kɨ́ m'pa kɨ́ to ta-je kɨ́ ndɔ-é asɨ ə né-é à ra né lé, i 'oo kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ
al.»
21 Gangɨ lo-é-tɨ kinlé, dow-je d'ą̨ 'ngəbɨ Jakari ə lo ta igɨ-dé sə́l, kdɔtalə ką̨ kɨ́ ɛ̨ ą̨
mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə ɓəy ə ɓəy-ɓəy kinlé.
22 Lokɨ Jakari tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ ngá lé, ɛ̨ asɨ pa sə-dé ta al, ya rəmə dɛ̨ 'gə kɨ́ né ra-é tokɨ
nɨ̨ bè mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə. Ɛ̨ ɔy ji-é ra ta-dé-tɨ pa-né sə-dé ta ə pa ta al bin ya ngá.
23 Beɓa lokɨ ndɔ kullə liə tingə ngá lé, Jakari təl ɔw ɓe liə gogɨ.
24 Go-tɨ, ne-é Elijabɛtɨ ndan ngon ə ɓɔyɔ rɔ-é kəy ya nąy̨ mɨ̨ ə ɛ̨ panè:
25 «Yən, ɛ̨ kin ɓá to né kɨ́ majɨ kɨ́ 'Ɓaɓe ra adɨ-m dɔkaglo-tɨ kɨ́ nè kin, kdɔ kɔr-né
rɔsɔl dɔ-m-tɨ takəm dow-je-tɨ!»

Ta kɨ́ dɔ kojɨ Jeju-tɨ
Mat 1:18-25

26 Nąy mɛkɛ̨ go-tɨ lé, Lubə ulə malayka kɨ́ ri-é lə Gabriyel dɔnangɨ Galile-tɨ mɛ̨ɛ̨
ɓebo-tɨ káre kɨ́ 'ɓa-é Najarɛtɨ,
27 †kadɨ ɔw rɔ ngon mandɨ-tɨ kɨ́ gə dingəm al ɓəy kɨ́ dingəm kɨ́ ri-é lə Jojepɨ kɨ́ to
ngon kà Dabidɨ uwə dɔ-é. Ngon mandɨ lé ri-é lə Mari.
28 Malayka lé ree ɔw kəy go-é-tɨ ə pa siə ta panè: M'ra-i lapiya, i kɨ́ Lubə ra sə-i
majɨ! 'Ɓaɓe nąy̨ sə-i!
29 Ta kinlé təl dɔ Mari adɨ ɛ̨ dəjɨ rɔ-é ta panè sé kin to lapiya kɨ́ ban ɓá taną̨ bè wa?
30 Malayka lé idə-é panè: Mari, 'ɓəl al! Kdɔtalə Lubə ra sə-i majɨ!

† **1:27 1:27** Mat 1:18

31 †'Oo bè, 'a ndan ngon, 'a kojɨ ngon kɨ́ dingəm, ə 'a kində ri-é lə Jeju.
32 Ḛ à to dow kɨ́ boy ə d'a ɓa-é Ngon lə Lubə kɨ́ njèkisɨ taá dɔrą̰-tɨ nṵ ə 'Ɓaɓe Lubə
à kadɨ-é isɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lə ka-é Dabidɨ.
33 Ḛ à kɔ̰ɓe dɔ gin kojɨ-tɨ lə Jakobɨ ya sartagangɨ; tɔgrɔ-tɨ, kɔ̰ɓe liə lé sɔ̰y-é à goto.
34 Beɓa Mari idə malayka lé panè: Mą̰ m'gə dingəm al ɓəy, ngà né kin à ra né ban
ɓan wa?
35 Malayka lé təl ilə-é-tɨ panè: Ndil kɨ́ aa njay à ree dɔ-i-tɨ rəm, tɔ́gɨ Lubə kɨ́ njèkisɨ
taá dɔrą̰-tɨ nṵ à gəə dɔ-i sipɨ rəm tɔ. Gin-é kin ɓá ngon kɨ́ 'a kojɨ-é lé à to dow kɨ́ aa
njay ə d'a ɓa-é Ngon lə Lubə.
36 Yən, nojɨ-i Elijabɛtɨ kàrè ndan ngon tɔ. Ḛ ndan ngon dɔ ɓugə-é-tɨ ə à kojɨ ngon
kɨ́ dingəm. Ḛ kɨ́ ndɔkɨ 'ɓa-é kujɨ dené lé, ndan ngon ra nąy mɛkḛ ngá.
37 Kdɔtalə né kɨ́ dum Lubə ya goto.
38 Beɓa Mari panè: Mą̰ m'to ngonnjèkullə lə 'Ɓaɓe! Kadɨ-é ra sə-m kɨ́ go ta-tɨ kɨ́ i
'pa lé ya. Rəmə malayka lé iṇə Mari ə ɔw.

Kɔw Mari rɔ Elijabɛtɨ-tɨ
1Sa 2:1-10; Pa 113

39 Mḛḛ ndɔ-é-je-tɨ kinlé ya Mari ḭ usɨ rəbəə ɔw lɔw ɓebo-tɨ káre kɨ́ dan mbal-je-tɨ
dɔnangɨ Jude-tɨ.
40 Lokɨ ɔw tḛḛ lé, ḛ ɔw mḛḛ kəy-tɨ lə Jakari ə ra lapiya Elijabɛtɨ.
41 Beɓa lokɨ Elijabɛtɨ oo lapiya kɨ́ Mari ra-é lé taá ya, ngon kɨ́ mḛḛ-é-tɨ lé rɔ-é nəl-é
adɨ tɔsɨ mḛḛ-é gul-gul ə Ndil kɨ́ aa njay rusɨ mḛḛ Elijabɛtɨ.
42 Elijabɛtɨ pa ta kɨ̀ ndi-é kɨ́ boy panè: Lubə tɔr ndi-é dɔ-i-tɨ dan dené-je-tɨ lay, ngon
kɨ́ mḛḛ-i-tɨ kàrè Lubə tɔr ndi-é dɔ-é-tɨ tɔ.
43 Ə̃ mą̰ kin ya m'asɨ kadɨ kɔ̰ 'Ɓaɓe lə-m ree ɓe lə-m wa!
44 M'pa bè kdɔtalə lokɨ lapiya kɨ́ i 'ra-m lé gangɨ mbi-m-tɨ taá ya rəmə, rɔ ngon kɨ́
mḛḛ-m-tɨ nəl-é adɨ tɔsɨ mḛḛ-m gul-gul.
45 I 'to dené kɨ́ njènékumą̰, kdɔtalə i adɨ mḛḛ-i tokɨ né-je lay kɨ́ 'Ɓaɓe idə-i ta-é lé, à
ra né ya.
46 Mari panè:
Ndil-m ɔsɨ gajɨ 'Ɓaɓe rəm,
47 ra rɔnəl dɔ Lubə-tɨ kɨ́ to Njèkajɨ-m,
48 kdɔtalə ḛ ilə rətɨ oo-m mą̰ ngonnjèkullə liə
kɨ́ dené kɨ́ m'asɨ né al,
adɨ kḭ nè kɔw kɨ kete kinlé,
dow-je lay ya d'a ɓa-m njènékumą̰.
49 Kdɔtalə njètɔ́gɨ-je lay
ra né-je kɨ́ boy-boy ya adɨ-m.
Ḛ to dow kɨ́ aa njay
50 rəm, koo kəmtondoo liə nąy̰ kɨ̀
njéɓəl ndil-é kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal ya.
51 Ḛ ɔjɨ tɔ́gɨ-é;
Dow-je kɨ́ d'ɔw kɨ̀ tagɨr kində kàdɨ̀-dé lé,
ḛ sane-dé katɨ-katɨ,
52 'boy-je lé, ḛ ɔr-dé kɔgɨ dɔ kalikɔ̰ɓe-je-tɨ lə-dé,
dow-je kɨ́ njésɔl dɔ-dé lé, ḛ un-dé kɨ taá,
53 dow-je kɨ́ ɓo ra-dé lé, ḛ adɨ-dé nékingə-je mburukɨ-mburukɨ,
ngà njénékingə-je rəmə, ḛ tubə-dé adɨ d'ɔw kɨ̀ ji-dé kɨ́ dɔgɨ.
54-55 Mḛḛ-é ole dɔ ta-tɨ kɨ́ ndɔkɨ ḛ pa adɨ ka-ji-je
panè, n'a koo kəmtondoo lə

† **1:31 1:31** Mat 1:21

Abrakam kɨ̀ nganka-é-je ya sartagangɨ lé,
beɓa ɛ̨ ra kɨ̀ gin dow-je kɨ́ 'to Israyel-je kɨ́ 'to ngannjékullə-je liə.
56 Mari isɨ rɔ Elijabɛtɨ-tɨ nɔ̨̃ ya à kasɨ na̰y mutə je bè ɓá təl ɔw ɓe liə gogɨ.

Kojɨ Ja̰ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨̃m

57 Lokɨ ndɔ kojɨ ngon lə Elijabɛtɨ asɨ lé, ɛ̨ ojɨ ngon kɨ́ dingəm.
58 Njétakəy-je lə Elijabɛtɨ kɨ̀ nojɨ-é-je d'oo poy koo kɨ́ 'Ɓaɓe oo kəmtondoo liə lé, dɛ̨ 'ra rɔnəl siə.
59 Ndɔ jinà̰y joo go-tɨ lé, dɛ̨ 'ree kadɨ d'ijə ngon lé ganjangɨ ə ndigɨ 'ɓa-é Jakari kɨ́ to ri bɔbɨ-é.
60 Ngà kɔ̰-é un ta panè: Á̰-à̰! D'a ɓa-é Ja̰.
61 Rəmə dɛ̨ 'təl 'pa siə 'panè: Dow kɨ́ dan nojɨ-i-je-tɨ kɨ́ ri-é tana̰ bè ya goto.
62 Go-tɨ, 'ra ji-dé 'dəjɨ-né Jakari sé ɛ̨ ndigɨ kadɨ 'ɓa ngon lé ná̰ wa?
63 Beɓa Jakari dəjɨ-dé bəgrə ə ndàngɨ né-tɨ panè: Ri-é lə Ja̰. Rəmə dɛ̨ lay ya ndil-dé tɛ̨̃ɛ̨̃ sa̰y.
64 Tajinatɨ nè ya ta Jakari tɛ̨̃ɛ̨̃ ə ndɔ̰-é ɗɨrə́ bərərə, adɨ pa ta ɔsɨ-né gajɨ Lubə.
65 Dow-je lay kɨ́ go lo-tɨ kɨ́ tin kinlé, ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ rəm, ɓá dɛ̨ kɨ́ d'isɨ dan mbal-je-tɨ lay kɨ́ dɔnangɨ Jude-tɨ kàrè, d'ɔr-na̰ poy né-je lay kɨ́ ra né kinlé rəm tɔ.
66 Dɛ̨ lay kɨ́ ta-je kin usɨ mbi-dé-tɨ lé, 'gɨr dɔ-tɨ ə 'panè: Ngon kinlé à to dow kɨ́ ban-ban ə́n ə! Kdɔtalə tɔ́gɨ 'Ɓaɓe nà̰y siə.
67 Ndil kɨ́ aa njay rusɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ bɔbɨ-é Jakari, adɨ pa ta kɨ́ ta Lubə-tɨ panè:
68 Kɔsgajɨ kɨ́ dɔ 'Ɓaɓe Lubə-tɨ lə Israyel-je,
kdɔtalə kilə kɨ́ ilə kəm-é gɔ̰ dow-je liə rəm,
taa kɨ́ ɛ̨ taa-dé ilə-dé taá rəm tɔ.
69 Dan nganka Dabidɨ-tɨ kɨ́ to ngonnjèkullə liə lé,
'Ɓaɓe adɨ njètɔ́gɨ kɨ́ njètaa-ji kilə-ji taá tɛ̨̃ɛ̨̃ kdɔ ta lə-ji.
70 Ɛ̨̃ adɨ njètaa-ji kilə-ji taá tɛ̨̃ɛ̨̃ titɨ
kɨ́ ɛ̨ adɨ njépata-je kɨ́ ta-é-tɨ kɨ́ 'to dow-je kɨ́
d'aa njay 'pa-né kete low nṵ
71 'panè: N'a taa-ji kilə-ji taá ji njéba-je-tɨ lə-ji,
ɓá n'a kɔr-ji kɔgɨ gin tɔ́gɨ-tɨ
lə dow-je kɨ́ njékɔsɨ-ji kɨ̀ ta rəm tɔ.
72 Beɓa ɛ̨ oo kəmtondoo lə ka-ji-je
ə mɛ̨̃ɛ̨̃-é ole dɔ nojɨ-tɨ kɨ́ aa njay kɨ́ ɛ̨ ulə natɨ sə-dé,
73 titɨ kɨ́ ndɔkɨ ubɨ-né rɔ-é adɨ ka-ji Abrakam panè:
74-75 M'a taa-si ji njéba-je-tɨ lə-si kilə-si taá,
m'a kadɨ a̰i takəm-m-tɨ 'poli-mi kɨ̀ rɔ-si kɨ́ aa njay,
a rai né kɨ́ njururu kɨ̀ ndɔ-je lay
kɨ́ a kisi-né kɨ̀ dɔ-si taá nal ɓəl né madɨ.
76 Ə i ngon kɨ́ bər kinlé, d'a ɓa-i njèpata kɨ́
ta Lubə-tɨ kɨ́ njèkisɨ taá dɔra̰-tɨ nṵ.
Kdɔtalə i a njiyə kete nɔ̰̃ 'Ɓaɓe-tɨ
kdɔ ra rəbɨ-je liə rəm,
77 kdɔ kadɨ adɨ kəm dow-je liə
ijə dɔ kajɨ-tɨ kɨ́ Lubə à kajɨ-dé,
kɨ̀ takul kiɲə kɨ́ à kiɲə go majal-je lə-dé kɔgɨ.
78 Kdɔtalə Lubə lə-ji lé to njèkoo kəmtondoo kɨ́ ɲa̰.
Koo kəmtondoo liə lé, ɓá adɨ kàdì ubə-né taá kdɔ̰̃ ta lə-ji,
79 kdɔ kadɨ ndógɨ dɔ dow-je-tɨ
kɨ́ d'isɨ lo kɨ́ ndul-tɨ kɨ́ d'isɨ 'ɓəl koy rəm,

ɓá kdɔ kadɨ ɔr nɔ̰̃-ji adɨ j'isi kɨ̀ lapiya rəm tɔ.
80 Ngà ngon lé, tɔgɨ, ɓá Ndil kɨ́ aa njay adɨ gosɨ liə usɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm tɔ. Ḛ̃ isɨ
diləlo-tɨ ya sar ndɔ-tɨ kɨ́ ḛ̃ tḛ̃ḛ̃ tɔjɨ-né rɔ-é adɨ Israyel-je 'gə-é-né.

2

Kojɨ Jeju
Mat 1:18-25

1 Dɔgangɨ ɓal-tɨ kɨ́ d'ojɨ-né Jã̰ lé, Sejar Ogustɨ kɨ́ to ngar kɨ́ boy un ndu kadɨ dow-je
lay kɨ́ mḛ̃ḛ̃ ɓekɔ̰̃-je-tɨ liə d'ində ri-dé mḛ̃ḛ̃ mbete tidə kɔr dow-je-tɨ.
2 Kində ri mḛ̃ḛ̃ mbete tidə kɔr dow-je-tɨ kinlé, ḛ̃ ya to kɨ́ dɔsã̰y sakɨ-sakɨ lokɨ
Kiriniyusɨ to-né Gubərnər kɨ́ dɔnangɨ Siri-tɨ.
3 Beɓa nã̰́-nã̰́ ya kàrè ɔw ɓebo-tɨ liə kdɔ kadɨ d'ində ri-é.
4 Gangɨ-é-tɨ kin ɓá Jojepɨ kàrè ḭ̃ ɓebo Najarɛtɨ dɔnangɨ Galile-tɨ, ɔw dɔnangɨ Jude-tɨ
mḛ̃ḛ̃ ɓebo Bɛtlekɛm-tɨ, kɨ́ to ɓekojɨ Dabidɨ, kdɔtalə ḛ̃ to dow kɨ́ gin kojɨ-tɨ lə Dabidɨ.*
5 Jojepɨ kɨ̀ Mari kɨ́ ḛ̃ uwə dɔ-é ya ə́ ndan ngon lé, d'ɔw kdɔ kadɨ d'ində ri-dé mḛ̃ḛ̃
mbete tidə kɔr dow-je-tɨ tɔ.
6 Lokɨ 'nã̰̀y mḛ̃ḛ̃ ɓebo Bɛtlekɛm-tɨ lé ya ɓəy rəmə, ndɔ kojɨ ngon lə Mari asɨ.
7 Mari ojɨ ngon kɨ́ dingəm kɨ́ to ngon dɔdər-é ə ɓɨr-é kɨ̀ kubɨ, ilə-é mḛ̃ḛ̃ bəgrə kuso
né-tɨ lə dã̰-je, kdɔtalə lo tò goto kəymba-je-tɨ.
8 Njénékul-je kàrè d'isɨ dɔgore lo-tɨ kɨ́ káre kinlé nɔ̰̃ɔ̰̃, 'to ɓi ndɔɔ al, d'isɨ 'ngəm
nékul-je lə-dé.
9 Rəmə, malayka lə 'Ɓaɓe tḛ̃ḛ̃ dɔ-dé-tɨ busɨ ə 'Ɓaɓe ra adɨ lo ndógɨ dɔ-dé-tɨ doo adɨ
ɓəl ində bandɨ-dé batɨ gangɨ.
10 Ngà malayka lé idə-dé panè: 'Ɓəli al, kdɔtalə m'ree kɨ̀ Poyta kɨ́ Majɨ kdɔ kilə
mbi-si-tɨ. To Poyta kɨ́ à kadɨ dow-je lay rɔnəl nã̰. Poyta lé ɓan:
11 'Bone, mḛ̃ḛ̃ ɓebo-tɨ lə Dabidɨ, d'ojɨ Njèkã̰jɨ dow-je d'adɨ-si, adɨ to Kristɨ†, kɨ́ to
'Ɓaɓe.‡
12 Ooi bè, né kɨ́ à tɔjɨ kadɨ 'gəi-né ə́n: A kooi ngon kɨ́ bər, kɨ́ 'ɓɨr-é kɨ̀ kubɨ, d'ilə-é
mḛ̃ḛ̃ bəgrə kuso né-tɨ lə dã̰-je.
13 Lokɨ idə-dé ta kinlé bè ya rəmə, tajinatɨ nè ya kosɨ malayka-je kɨ́ 'to njérɔ-je kɨ́
dɔrã̰-tɨ kɨ́ 'tò nduy-nduy d'ində ndi-dé natɨ kɨ́ malayka lé, 'tɔ́y Lubə 'panè:
14 Kɔ̰sgajɨ kɨ́ dɔ Lubə-tɨ mḛ̃ḛ̃ lo-je-tɨ kɨ́ taá nṵ
ə lapiya tò dɔnangɨ-tɨ dɔ dow-je-tɨ kɨ́ Lubə ndigɨ-dé.
15 Lokɨ malayka-je d'iṇə njénékul-je, 'təl d'ɔw dɔrã̰-tɨ gogɨ lé, njénékul-je d'ɔjɨ-nã̰
ta 'panè: Adɨ j'ɔwi njal Bɛtlekɛm, j'ooi né kɨ́ ra né ɓá 'Ɓaɓe tḛ̃ḛ̃ kɨ̀ dɔ-é adɨ j'gəi kin.
16 Dḛ̃ d'ɔtɨ kɨ̀ nja ngɔdɨ-é ya d'ɔw ə d'ingə Jojepɨ-je kɨ̀ Mari, kɨ̀ ngon kɨ́ bər kɨ́ d'ilə-é
mḛ̃ḛ̃ nékuso né-tɨ lə dã̰-je lé tɔ.
17 Lokɨ njénékul-je d'oo ngon kɨ́ bər lé rəmə, dḛ̃ d'ɔr poyta kɨ́ malayka lə 'Ɓaɓe
idə-dé sɔbɨ dɔ ngon kinlé.
18 Poy ta kɨ́ njénékul-je d'ɔr lé, ɔr ndil dow-je lay kɨ́ d'oo.
19 Ngà Mari rəmə, ḛ̃ ngəm ta-je kin lay mḛ̃ḛ̃-é-tɨ ə lajɨ dɔ-tɨ taá-taá.
20 Lokɨ njénékul-je d'isɨ 'təl kɨ gogɨ lé, dḛ̃ 'tɔ́y Lubə rəm, ɓá d'ɔsɨ gajɨ-é taá-taá,
kdɔtalə né-je lay kɨ́ d'oo ta-é kɨ̀ mbi-dé rəm, d'oo kɨ̀ kəm-dé lé, ɔw natɨ berere-berere
kɨ̀ ta kɨ́ malayka idə-dé lé ya.

D'ɔw kɨ̀ Jeju mḛ̃ḛ̃ kəy-tɨ lə Lubə

21 †Lokɨ ngon ra ndɔ jinã̰̀y joo lé, d'ijə-é ganjangɨ ə d'ində ri-é lə Jeju kɨ́ to ri kɨ́
malayka idə-dé kete lokɨ 'ndan-é-né al ya ɓəy.

---

* **2:4 2:4** Mis 5:1-2 † **2:11 2:11** Kristɨ lé kɔr mḛ̃ḛ̃-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. ‡ **2:11 2:11** Eja 9:5 † **2:21 2:21** Luk 1:31

22 Lokɨ ndɔ kɨ́ kadɨ d'aa rɔ-dé njay kɨ́ go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ asɨ lé, Jojepɨ-je kɩ̀ Mari
d'un ngon lé 'ree siə mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ kdɔ tɔjɨ-é 'Ɓaɓe.
23 Kdɔtalə 'ndàngɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete ndukun-tɨ lə 'Ɓaɓe 'panè: Ngon dɔdər dą̃ kɨ́ to bɔbɨ
əse ngon kɨ́ dingəm kɨ́ to dər lé, d'a kɔr-é kində-é tagay kadɨ 'Ɓaɓe.
24 Rəm ree-dé ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ lé, 'ree kdɔ kadɨ kadkare kɨ́ kadɨ tokɨ kilə məsɨ-é
nangɨ titɨ kɨ́ ndukun lə 'Ɓaɓe pa-né panè: I a kadɨ dədum-je joo əse ngan dəngɔdnda-
je joo.§
25 Dingəm káre bè isɨ ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ ri-é lə Simiyɔ̨̃, to dow kɨ́ njèra né kɨ́
njururu rəm, ɓá to njèkilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ rəm tɔ. Ɛ̨̃ isɨ ngəbɨ njèkajɨ Israyel-je; Ndil
kɨ́ aa njay isɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-é rəm tɔ.
26 Ndil kɨ́ aa njay adɨ-é gə kete panè: 'A koy al ya sar kadɨ 'a koo dow kɨ́ 'Ɓaɓe à
kulə siə kɨ́ to Kristɨ lé mɔkɨ tá.
27 Ndil kɨ́ aa njay ɔsɨ Simiyɔ̨̃ lé adɨ-é ɔw takəy-tɨ lə Lubə, rəmə Jeju kàrè njékojɨ-é-je
d'un-é d'ɔw siə takəy-tɨ lə Lubə tɔ; kdɔ kadɨ 'ra né-je dɔ-é-tɨ kɨ́ go ndukun-tɨ lə Lubə.
28 Simiyɔ̨̃ taa Jeju uwə-é kàdɩ̀-é-tɨ ə ɔsɨ gajɨ Lubə panè:
29 Kɨ́ nè kinlé, 'Ɓaɓe, 'iɲ̃ə-m mą̃ ngonnjèkullə lə-i
adɨ m'ɔw kɩ̀ lapiya, kdɔ kun mindɨ lə-i lé, né-é ra né ngá.
30 Kdɔtalə kəm-m oo njèkajɨ dow-je kɨ́ ulə siə lé.
31 Njèkajɨ dow-je kɨ́ 'uwə dɔ-é kete kdɔ gin dow-je lay.
32 Ɛ̨̃ to lo kɨ́ à ndógɨ dɔ gin dow-je-tɨ kɨ́ rangɨ rəm,
ɓá ɛ̨̃ to riɓa lə gin dow-je lə-i kɨ́ 'to israyel-je rəm tɔ.
33 Ta-je kɨ́ Simiyɔ̨̃ pa dɔ Jeju-tɨ lé, ɔr ndil njékojɨ-é-je.
34 Simiyɔ̨̃ tɔr ndɨ-é dɔ-dé-tɨ ə idə Mari kɨ́ kɔ̨̃ Jeju panè: 'Oo majɨ, ngon kinlé, Lubə
mbətɨ-é kadɨ to gin kusɨ lə Israyel-je ɲą̃ rəm, gin kɩ̨̃ taá lə Israyel-je ɲą̃ rəm, ɛ̨̃ à to
nékɔjɨ lə Lubə kɨ́ ta dow-je à kasɨ-ną̃ dɔ-tɨ al.
35 Bè kdɔ kadɨ kujə tagɨr kɨ́ ɓɔyɔ rɔ-é mɛ̨̃ɛ̨̃ dow-je-tɨ ɲą̃. Ngà i rəmə, né kɨ́ to à tą̃ą̃
ɓəngrə-i, titɨ kɨ́ kiyərɔ mbutɨ-né ɓəngrə dow kin bè.
36 Dené káre kɨ́ to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ isɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ; ri-é lə An. Ɛ̨̃ to ngon lə Panuwɛl,
gin kojɨ-tɨ lə Ajɛr. To dené kɨ́ ɓugə gurə́-gurə́ ngá. Taa ngɔw mandɨ-é-tɨ ra ɓal siri-rè
ɓəy ya ngɔbɨ-é oy,
37 adɨ ɛ̨̃ təl dené kɨ́ njèngɔwkoy; ɓal-é ra kɔrjiną̀y joo gidɨ-é sɔ. An lé, iɲ̃ə takəy lə
Lubə al; ɛ̨̃ pole Lubə ndɔɔ rəm, kada rəm; ɛ̨̃ ɔgɨ rɔ-é nékuso kɩ̀ man kąy̨ taá-taá, pa
ta kɩ̀ Lubə tɔ.
38 Dɔkàdɩ̀-é-tɨ kɨ́ d'ɔw-né kɩ̀ Jeju takəy-tɨ lə Lubə lé, An kàrè ree tɛ̨̃ɛ̨̃ nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ. Ɛ̨̃ tɔ́y
Lubə rəm, pa ta lə Jeju adɨ dow-je lay kɨ́ d'isɨ 'ngəbɨ taa kɨ́ Lubə à taa ɓebo Jorijalɛ̨̃m
kilə-é taá.
39 †Lokɨ Jojepɨ-je kɩ̀ Mari 'ra né-je lay kɨ́ ndukun lə 'Ɓaɓe ɔjɨ kadɨ 'ra lé, dɛ̨̃ 'təl d'ɔw
lo kisɨ-dé-tɨ ɓebo Najarɛtɨ, dɔnangɨ Galile-tɨ gogɨ.
40 Ngon lé, tɔgɨ rəm, rɔ-é ngą̃ rəm, ɔw kɩ̀ gosɨ ɲą̃ rəm, ɓá ramajɨ lə Lubə nąy̨ siə
rəm tɔ.

Jeju ra ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo ə najɨ ta kɩ̀ njéndó dow-je ndukun-je

41 Jeju lé, ɓal-je lay ya njékojɨ-é-je d'ɔw ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ lo ra nąy̨ Pakɨ-tɨ.
42 Beɓa lokɨ ɛ̨̃ ra ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo lé, d'ɔw siə kəm-dé-tɨ ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ lo ra nąy̨
Pakɨ-tɨ, titɨ kɨ́ 'ra-né kɩ̀ ɓal-é ɓal-é.
43 Ngà lokɨ ndɔ ra nąy̨ Pakɨ tingə lé, njékojɨ-é-je 'təl d'isɨ d'ɔw kɨ́ ɓee gogɨ, ngà
ngon-dé Jeju lé, təl nąy̨ ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ adɨ dɛ̨̃ 'gə go-é al.
44 Dɛ̨̃ 'gɨr kɨ́ à kɔw dan madɨ kɔw mba-je-tɨ lə-dé nɔ̨̃ɔ̨̃, adɨ 'njiyə ndɔ káre ɓikti ɓəy
ɓá 'tum gin ndole-é dan nojɨ-dé-je-tɨ, kɩ̀ dan dow-je-tɨ kɨ́ 'gə-dé.

---

§ **2:24 2:24** Mbl 12:6,8 † **2:39 2:39** Mat 2:23

45 Ngà lokɨ d'ingə-é al lé, dɛ̨ d'ɔsɨ 'təl d'ɔw ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ gogɨ kdɔ ndole-é.
46 Ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə ɓá d'ingə-é takəy-tɨ lə Lubə; ɛ̨ isɨ dan njéndó dow-je ndukun-je-tɨ, isɨ oo ta lə-dé rəm, ɓá isɨ dəjɨ-dé ta rəm tɔ.
47 Dow-je lay kɨ́ d'isɨ d'oo ta liə lé, négə liə kɨ̀ ta kɨ́ isɨ ilə-dé-tɨ lé, ɔr ndil-dé.
48 Lokɨ njékojɨ-é-je d'oo-é takəy-tɨ lə Lubə lé, ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sa̧y adɨ kɔ̨-é pa siə panè: Ngon-m! Kin to ri ə́ 'ra sə-ji bè? 'Oo, jɛ̨ kɨ̀ bɔbɨ-i j'ndol-i kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-ji kɨ́ a̧ kə́kə́kə́.
49 Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: Sa̧i ndoli-mi kdɔ ri wa? 'Gəi kɨ́ tò kadɨ m'ində kəm-m go kullə-je-tɨ lə Bɔbɨ-m al wa?
50 Ngà ta kɨ́ Jeju pa sə-dé lé, dɛ̨ 'gə mɛ̨ɛ̨-é al.
51 Jeju ɔtɨ ɔw sə-dé ɓebo Najarɛtɨ-tɨ; ɛ̨ sɔl dɔ-é nɔ̨ njékojɨ-é-je-tɨ. Kɔ̨-é ngəm né-je kin lay mɛ̨ɛ̨-é-tɨ.
52 Jeju tɔgɨ ə gosɨ liə usɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm, ramajɨ lə Lubə na̧y siə rəm, ɓá dow-je 'ndigɨ-é rəm tɔ.

3

Ja̧ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨m ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ
Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; Ja̧ 1:6-8,19-28

1 Ɓal kɨ́ njèkungɨ-tɨ dɔgɨ gidɨ-é mɨ̨ kɨ́ Tibɛr Sejar ngar kɨ́ boy ɔ̨-né ɓe lé, Pɔ̨sɨ Pilatɨ to gubərnər kɨ́ dɔnangɨ Jude-tɨ, Erodɨ ɔ̨ ɓe dɔnangɨ Galile-tɨ, ə ngonkɔ̨-é Pilipɨ ɔ̨ ɓe dɔnangɨ Itire-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Trakonitɨ, Lisaniyasɨ ɔ̨ ɓe dɔnangɨ Abilɛ̨n-tɨ,
2 ɓal-je-tɨ kɨ́ An kɨ̀ Kayipɨ 'to-né burə dɔ njégugné-je; ɓal-é-je-tɨ kinlé ɓá Lubə pa-né ta kɨ̀ Ja̧ kɨ́ ngon lə Jakari diləlo-tɨ.
3 Ja̧ ɔw kɨ go dɔnangɨ lay kɨ́ kàdì ba Jurdɛ̨-tɨ, ilə mbɛ̨ kadɨ dow-je 'ra batɛ̨m d'iɲə-né panjiyə-dé kɨ́ majɨ al kɔgɨ, kdɔ kadɨ Lubə iɲə-né go majal-je lə-dé kɔgɨ,
4 titɨ kɨ́ Ejay njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ndàngɨ-né mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ panè:
Ndi dow ɓa diləlo-tɨ panè:
'Rai rəbɨ lə 'Ɓaɓe!
'Rai ngan rəbɨ-je liə adi a̧ njururu-njururu!
5 'Tuləi wol lo-je lay adi asɨ-na̧ pee-pee!
Mbal-je kɨ́ ngal kɨ̀ kɨ́ gɔjɨ lay ya, 'tugəi-dé kɨ nangɨ!
Rəbɨ-je kɨ́ ndu gundi-gundi lé, 'ndaji adɨ a̧ njururu-njururu!
Rəbɨ-je kɨ́ tɔr wutɨ-wutɨ lé, 'tuləi adɨ asɨ-na̧ pee-pee.
6 Ə ná̧-ná̧ ya à koo kajɨ kɨ́ Lubə à kajɨ dow-je lé.
7 †Beɓa Ja̧ idə kosɨ dow-je kɨ́ 'ree rɔ-é-tɨ kdɔ kadɨ ra-dé batɛ̨m lé panè: Sa̧i kɨ́ mɛ̨ɛ̨-si ndul titɨ-na̧ kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ li pii-je bè kan! Ná̧ ɓá idə-si kadɨ a̧yi wɔngɨ kɨ́ à ree lé wa?
8 †Adi kullə ra-si tuwə kullə ra dow-je kɨ́ d'iɲə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ ɓane; ɓɨ 'gɨri mɛ̨ɛ̨-si painè 'toi nganka Abrakam ya bè par al. Ə̄ m'idə-si rəsɨ m'adɨ ooi kɨ́ ər-je kin ya kàrè Lubə asɨ təl-dé nganka Abrakam-tɨ kare.
9 †Ə kungə́ ya kàrè d'ində pèrèrè kàdì kagɨ-je-tɨ káre-káre lay ngá, adɨ kagɨ kɨ́ kandɨ-é majɨ al lé, d'a tugə-é dɔ njirə-é-tɨ kdɔ kilə-é dan pər-tɨ.
10 Beɓa kosɨ dow-je 'dəjɨ-é 'panè: Bè ngà, j'a ra ban ngá wa?
11 Ɛ̨ ilə-dé-tɨ panè: Dow kɨ́ ɔw kɨ̀ kubɨ joo rəmə, adɨ káre dow kɨ́ 'liə goto, ə dow kɨ́ ɔw kɨ̀ nékuso kàrè kadɨ ra bè ya tɔ.
12 †Njétaalambo-je kàrè 'ree kadɨ Ja̧ ra-dé batɛ̨m tɔ. Beɓa 'dəjɨ-é 'panè: Njèndó dow-je né, jɛ̨ j'a ra ban wa?
13 Ɛ̨ idə-dé panè: Né kɨ́ d'un ndu dɔ-tɨ kadɨ dow-je d'adɨ lé, iləi kɨ́ rangɨ dɔ-tɨ al.

† **3:7 3:7** Mat 12:34; 23:33 † **3:8 3:8** Ja̧ 8:33 † **3:9 3:9** Mat 7:19 † **3:12 3:12** Luk 7:29

14 Asgar-je 'ree 'dəjɨ-é tɔ 'panè: Ə jɛ̰, j'a ra ban wa? Ɛ̰ idə-dé panè: 'Taai né lə dow
kɨ́ lə njètɔ́gɨ-tɨ al, ɓá iləi ta dɔ dow-tɨ kɨ̀ ndángɨ kare 'taai-né né liə al rəm tɔ. Ngà ori
kəm-si dɔ là kun-si-tɨ ya.
15 Titɨ kɨ́ kosɨ dow-je lay d'isɨ 'ngəbɨ-né pèrèrè lé, 'gɨr mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ sé Jɑ̰ ɓá to Kristɨ*
lé wa?
16 Ngá ɓá Jɑ̰ idə-dé lay panè: Mɑ̰ m'ra-si batɛ̰m kɨ́ mani, ngà ɛ̰ kɨ́ tɔ́gɨ-é itə-m ɲɑ̰ ya
ɔw ree go-m-tɨ nɔ̰ɔ̰, ə kulə saba liə ya kàrè m'tuwə kadɨ m'tutɨ al. Ɛ̰ à ra-si batɛ̰m kɨ̀
Ndil kɨ́ aa njay rəm, kɨ̀ pər rəm tɔ. 17 Ɛ̰ ɔw kɨ̀ né tó-né liə jɨ-é-tɨ nɔ̰ɔ̰; à ra lo tó né liə,
ə à mbɔ̰ ko mɛ̰ɛ̰ damɑ̰ liə, ngà tisə-é ɓá à kungɨ dan pər-tɨ kɨ́ à koy al sartagangɨ.
18 Beɓa Jɑ̰ ilə mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ adɨ dow-je, ə mbusɨ nja-dé kɨ̀ ta-je kɨ́ rangɨ ɲɑ̰ ya
ɓəy.
19 †Ngà Erodɨ kɨ́ to njèkɔ̰ɓe dɔnangɨ Galilé-tɨ lé taa Erodiadɨ ne ngonkɔ̰-é rəm, ɓá ra
né-je kɨ́ majɨ al majɨ al adɨ Jɑ̰ kɔl siə.
20 Rəmə təl ɑ̰ dɔ-tɨ nɔ̰ɔ̰ ilə Jɑ̰ dangay-tɨ ɓəy.

Jeju ra batɛ̰m
Mat 3:13-17; Mar 1:9-11; Jɑ̰ 1:32-34

21 Lokɨ dow-je lay 'ra batɛ̰m lé, Jeju kàrè 'ra-é batɛ̰m tɔ. Beɓa lokɨ ɛ̰ ɑ̰ pa ta kɨ̀ Lubə
lé, ta dɔrɑ̰ tɛ̰ɛ̰;
22 †ə Ndil kɨ́ aa njay təl titɨ-nɑ̰ kɨ̀ dəngɔdnda bè ree isɨ dɔ-é-tɨ. Rəmə ndi dow ɓá
dɔrɑ̰-tɨ panè: «'To Ngon-m, m'ində-i dan kəm-m-tɨ, rɔ-m nəl-m dɔ-i-tɨ ɲɑ̰.»

Kɔr gin ka Jeju
Mat 1:1-17

23 Jeju ra ɓal kɔrmutə-je bè ɓəy ɓá ulə gin kullə liə. Titɨ kɨ́ dow-je 'gɨr-né lé, ɛ̰ to
ngon lə Jojepɨ, Jojepɨ to ngon lə Eli,
24 Eli to ngon lə Matatɨ; Matatɨ to ngon lə Lebi; Lebi to ngon lə Melki; Melki to ngon
lə Yanɑ̰y; Yanɑ̰y to ngon lə Jojepɨ;
25 Jojepɨ to ngon lə Matatiyasɨ; Matatiyasɨ to ngon lə Amosɨ; Amosɨ to ngon lə Naum;
Naum to ngon lə Esli; Esli to ngon lə Nagay;
26 Nagay to ngon lə Maatɨ; Maatɨ to ngon lə Matatiyasɨ; Matatiyasɨ to ngon lə Seməy;
Seməy to ngon lə Yose; Yose to ngon lə Yoda;
27 Yoda to ngon lə Yonan; Yonan to ngon lə Resa; Resa to ngon lə Jorobabɛl;
Jorobabɛl to ngon lə Salatiyɛl; Salatiyɛl to ngon lə Neri;
28 Neri to ngon lə Melki; Melki to ngon lə Adi; Adi to ngon lə Kosam; Kosam to ngon
lə Elmadam; Elmadam to ngon lə Ɛr;
29 Ɛr to ngon lə Jeju; Jeju to ngon lə Eliyejɛr; Eliyejɛr to ngon lə Yorim; Yorim to
ngon lə Matatɨ; Matatɨ to ngon lə Lebi;
30 Lebi to ngon lə Simiyɔ̰; Simiyɔ̰ to ngon lə Juda; Juda to ngon lə Jojepɨ; Jojepɨ to
ngon lə Yonam; Yonam to ngon lə Eliyakim;
31 Eliyakim to ngon lə Meleya; Meleya to ngon lə Menna; Menna to ngon lə Matata;
Matata to ngon lə Natɑ̰;
32 Natɑ̰ to ngon lə Dabidɨ; Dabidɨ to ngon lə Jese; Jese to ngon lə Obɛdɨ; Obɛdɨ to
ngon lə Bowajɨ; Bowajɨ to ngon lə Salmɔ̰; Salmɔ̰ to ngon lə Nasɔ̰;
33 Nasɔ̰ to ngon lə Aminadabɨ; Aminadabɨ to ngon lə Admi; Admi to ngon lə Arni;
Arni to ngon lə Esrɔm; Esrɔm to ngon lə Parɛsɨ; Parɛsɨ to ngon lə Juda;
34 Juda to ngon lə Jakobɨ; Jakobɨ to ngon lə Isakɨ; Isakɨ to ngon lə Abrakam; Abrakam
to ngon lə Tera; Tera to ngon lə Naɔr;

---

* **3:15 3:15** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **3:19 3:19** Mat 14:3,4; Mar 6:17,18 † **3:22 3:22** Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 9:35

35 Naɔr to ngon lə Serugɨ; Serugɨ to ngon lə Reu; Reu to ngon lə Pelɛgɨ; Pelɛgɨ to
ngon lə Ebɛr; Ebɛr to ngon lə Sila;
36 Sila to ngon lə Kaynam; Kaynam to ngon lə Arpajadɨ; Arpajadɨ to ngon lə Sɛm;
Sɛm to ngon lə Nuwe; Nuwe to ngon lə Lemɛkɨ;
37 Lemɛkɨ to ngon lə Matusalẽm; Matusalẽm to ngon lə Enɔkɨ; Enɔkɨ to ngon lə
Yerɛdɨ; Yerɛdɨ to ngon lə Maleleyɛl; Maleleyɛl to ngon lə Kenam;
38 Kenam to ngon lə Enosɨ; Enosɨ to ngon lə Sɛtɨ; Sɛtɨ to ngon lə Adam; Adam to
Ngon lə Lubə.

4

Ta lə nạ kɨ́ Sú nạ Jeju
Mat 4:1-11; Mar 1:12-13

1 Ndil kɨ́ aa njay rusɨ Jeju, beɓa lokɨ ẹ̃ təl ta ba Jurdẽ-tɨ ree rəmə Ndil kɨ́ aa njay lé
ɔr nɔ̃-é ɔw siə diləlo-tɨ.
2 Lo-é-tɨ kin ɓá Sú nạ-é-tɨ ndɔ kɔrsɔ. Ndɔ kɨ́ kɔrsɔ kinlé, né ya kàrè Jeju uso al adɨ
go ndɔ-je-tɨ kinlé, ɓo ra-é.
3 Beɓa Sú ree rɔ-é-tɨ pa siə panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'un ndu adɨ ər
kin təl mbə̀.»
4 Ə Jeju ilə-é-tɨ panè: «'Ndàngɨ 'panè: “Dow à kisɨ kɨ̀ dɔ-é taá kɨ̀ takul nékuso ya
par al.”»
5 Sú ɔr Jeju ɔw siə lo-tɨ kɨ́ ị taá ṇạ rəmə, kəm kɨ́ kində jipɨ bè ya tɔjɨ-é kɔ̃ɓe-je kɨ́
dɔnangɨ-tɨ nè kin lay
6 ə idə-é panè: «M'a kadɨ-i ɔ̃ ɓe dɔ-tɨ lay rəm, m'a kadɨ-i riɓa kɨ́ dɔ kɔ̃ɓe-je-tɨ kinlé
rəm tɔ. Kdɔtalə to né kɨ́ d'adɨ tò mẹẽ ji-m-tɨ, adɨ dow kɨ́ mẹẽ-m ndigɨ kadɨ m'adɨ-é ya
m'a kadɨ-é.
7 Adɨ kinə dɔ-i ya 'ɔsɨ nangɨ nɔ̃-m-tɨ lé, m'a kadɨ to kɨ́ lə-i ya lay.»
8 Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «'Ndàngɨ 'panè: “'Ɓaɓe Lubə lə-i ɓá 'a kɔsɨ dɔ-i nangɨ nɔ̃-é-tɨ
ə ẹ̃ ya kɨ̀ kár-é ɓá 'a pole-é*.”»
9 Go-tɨ, Sú ɔr-é ɔw siə mẹẽ ɓebo Jorijalẽm-tɨ, adɨ-é ạ̃ taá sam kəy-tɨ lə Lubə ɓá idə-é
panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'ạ̃ nè ya 'kilə 'usɨ nangɨ.
Kdɔ 'ndàngɨ 'panè:
10 “Lubə à kun ndu kadɨ malayka-je liə kdɔ ta lə-i,
kdɔ kadɨ d'ində kəm-dé go-i-tɨ.”
11 Ə 'ndàngɨ ɓəy 'panè:
“Dẹ̃ d'a kində ji-dé kuwə-i-né taá, nè nja-i à kị̃ dar ər.”»
12 Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «'Ndàngɨ 'panè: “'A nạ̃ 'Ɓaɓe Lubə lə-i al.”»
13 Lokɨ Sú nạ Jeju mẹẽ né-je-tɨ lay adɨ gin-é gangɨ lé, ẹ̃ ɔr rɔ-é ngərəngɨ iṇə-é sar ya
kdɔ ngəbɨ-né kəm lo kɨ́ rangɨ.

Kullə lə jeju dɔnangɨ Galile-tɨ

Jeju ndó ta lə Lubə mẹẽ ɓebo Najarɛtɨ-tɨ

14 Jeju təl ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ gogɨ kɨ̀ tɔ́gɨ kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay adɨ-é, ə ri-é ɓa ɔr lo
dɔnangɨ-tɨ kɨ́ tin kin lay.
15 Ẽ ɔw ndó né dow-je mẹẽ kəykəwnạ-je-tɨ lə jipɨ-je ə dow-je lay ya 'pitɨ-é.
16 Beɓa Jeju ɔw tẹẽ ɓebo Najarɛtɨ kɨ́ to lo kɨ́ d'otɨ-é-tɨ, ə ɔw mẹẽ kəykəwnạ̃-tɨ lə
jipɨ-je ndɔ taakoo-tɨ lə-dé titɨ kɨ́ isɨ ra-né kete-kete. Ẽ ị taá kdɔ ndó mbete kɨ́ aa njay
kadɨ dow-je. 17 Beɓa d'un mbete kɨ́ Ejay kɨ́ to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ndàngɨ d'adɨ-é.
Lokɨ ẹ̃ taa lé, tẹẽ mẹẽ-é ə ingə lo kɨ́ ndàngɨ ta-tɨ 'panè:
18 Ndil kɨ́ aa njay lə 'Ɓaɓe ree nạ̀y sə-m

* **4:8 4:8** Det 6:13; Mat 4:10.

kdɔtalə 'Ɓaɓe mbətɨ-m
[kdɔ kadɨ m'sɔl mɛ̨ɛ̨ dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨-dé gangɨ man]† rəm,
ɓá kdɔ kadɨ m'ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ m'adɨ njéndoo-je rəm tɔ.
Ɛ̨ ulə-m kadɨ m'pa ta rəsɨ m'adɨ ɓə-je
tokɨ Lubə à taa-dé kilə-dé taá rəm,
kadɨ m'pa ta rəsɨ m'adɨ njékəmtɔ-je
tokɨ kəm-dé à koo lo rəm,
dow-je kɨ́ dow-je d'adɨ-dé kɔ̨̃ lé,
ɛ̨ ulə-m kadɨ m'taa-dé m'ilə-dé taá rəm,
19 ɓá ɓal ramajɨ lə 'Ɓaɓe lé,
kadɨ m'pa ta-é rəsɨ ya m'adɨ dow-je rəm tɔ†.

20 Go-tɨ, Jeju ndəm mbete lé natɨ ə təl-né adɨ ngonnjèkullə káre, ngá ɓá təl isɨ nangɨ ɓəy‡. Rəmə dow-je lay kɨ́ d'isɨ mɛ̨ɛ̨ kəykəwnɑ̨-tɨ lə jipɨ-je lé, kəm-dé tò dɔ-é-tɨ sikɨm.

21 Beɓa ɛ̨ un ta idə-dé panè: Ta kɨ́ mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kɨ́ aa njay kɨ́ ooi kinlé, né-é ra né ɓone ngá.

22 Dow-je lay ya 'pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ majɨ ɲɑ̨ rəm, ta-je kɨ́ sɔbɨ dɔ ramajɨ lə Lubə kɨ́ tɛ̨ɛ̨ ta-é-tɨ lé, ɔr ndil-dé adɨ 'panè: Ɛ̨ kan to ngon lə Jojepɨ lé ya al wa!

23 Beɓa Jeju pa sə-dé panè: Gosta kɨ́ panè: «Dɔktur, i ya 'ajɨ rɔ-i» kinlé a pai sə-m ya rɔ́tɨ. Ə a pai sə-m painè: Né-je lay kɨ́ i 'ra ɓebo Kapɛrnayim-tɨ ə́ j'oo ta-é kinlé, 'ra ɓe kɨ́ i tɔgɨ-tɨ nè kin ya adɨ j'oo tɔ.

24 †Beɓa Jeju idə-dé panè: Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ dow-je kɨ́ ɓekojɨ-é-tɨ d'a kuwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ majɨ ya goto.

25 Yən, m'a kidə-si ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ: Dɔgangɨ ɓal-je-tɨ lə Eli lé, njéngɔwkoy-je 'ɲɑ̨ dɔnangɨ Israyel-tɨ. Beɓa lokɨ ndi ədɨ al asɨ ɓal mutə kɨ̀ nɑ̨y mɛkɛ̨ lé, go dɔnangɨ-tɨ kɨ́ nè kin lay ya ɓo ra dow-je titɨ ɲɑ̨ ya,

26 ngà dan njéngɔwkoy-je-tɨ kinlé, dow káre ya kàrè Lubə ulə Eli rɔ-é-tɨ al. Ngà ɛ̨ ulə-é rɔ njèngɔwkoy-tɨ káre kɨ́ dɔnangɨ Sidɔ̨-tɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Sarepta-tɨ yó.

27 Rəm ɓá kaglo-tɨ lə Elije kɨ́ to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ lé kàrè njébanjɨ-je 'ɲɑ̨ dɔnangɨ Israyel-tɨ tɔ. Ngà ɛ̨ káre dan-dé-tɨ kɨ́ Lubə adɨ banjɨ liə ur ya goto. Ngà Namɑ̨ kɨ́ to dow kɨ́ dɔnangɨ Siritɨ yó kin ɓá ɛ̨ adɨ banjɨ liə ur adɨ aa njay.

28 Lokɨ dow-je lay kɨ́ d'isɨ mɛ̨ɛ̨ kəykəwnɑ̨-tɨ lə jipɨ-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngɨ ra-dé dɔ Jeju-tɨ ɲɑ̨.

29 Beɓa d'ɨ̨ d'uwə-é, 'ndɔr-é d'ɔw siə gidɨ ɓebo-tɨ, ə d'ɔw siə njal dɔ mbal-tɨ kɨ́ ɓebo lə-dé tò-tɨ kdɔ kadɨ 'surə-é d'ilə-é nangɨ.

30 Ya rəmə, Jeju tɛ̨ɛ̨ mbunɑ̨-dé-tɨ ə ɔtɨ ta-dé-tɨ yɔrɔrɔ ɔw.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ d'ingə lapiya
Mar 1:21-28

31 Jeju ɔw tɛ̨ɛ̨ ɓebo Kapɛrnayim-tɨ kɨ́ to ɓebo káre kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ ə ndó né dow-je ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je.

32 †Néndó liə lé ɔdɨ rɔ dow-je, kdɔtalə ɛ̨ ndó kɨ̀ tɔ́gɨ.§

33 Mɛ̨ɛ̨ kəykəwnɑ̨-tɨ lə jipɨ-je lé, dingəm káre bè kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é isɨ-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ ə ur kəə panè:

34 Bɔbɨ-m-je 'wə́! I Jeju, dow kɨ́ Najarɛtɨ lé, ri ɓá 'ge rɔ-ji-tɨ wa? 'Ree kdɔ tujɨ-ji wa? Mɑ̨ m'gə-i majɨ: «'To njèkaa njay lə Lubə.»

---

† **4:18 4:18** Ta-je kɨ́ tò mbunɑ̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsɑ̨y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **4:19 4:19** Mbl 25:8-10 ‡ **4:20 4:20** Jeju isɨ nangɨ kdɔ ndó né dow-je, kdɔ dɛ̨ njéndó dow-je né kɨ́ ɓe lə jipɨ-je lé d'isɨ nangɨ ɓá 'ndó né dow-je. † **4:24 4:24** Jɑ̨ 4:44 † **4:32 4:32** Mat 7:28,29 § **4:32 4:32** Mat 7:28-29

35 Jeju ndángɨ-é panè: «'Utɨ ta-i ə 'tɛ̨ɛ̨ kɔgɨ mɛ̨ɛ̨ dingəm-tɨ kinlé!» Rəmə ndil kɨ́ majɨ al un dingəm lé ilə-é birikɨ dan dow-je-tɨ ə ində lo tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kɔgɨ, ɓá né kɨ́ majɨ al káre ya kàrè ndil kɨ́ majɨ al kin ra kɨ̀ dingəm lé al.
36 Beɓa dow-je lay ya, ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sa̰y ə 'pa-na̰ ta dan-dé-tɨ 'panè: To ta kɨ́ ban ɓá tana̰ bè wa? Ɛ̰ un ndu adɨ ndil-je kɨ́ majɨ al kɨ̀ tɔ́gɨ kɨ́ n̰a̰ kɨ́ ɛ̰ ɔw-né lé rəmə, dɛ̰ 'tɛ̨ɛ̨ tɛ̨ɛ̨ tɔ lé ya!
37 Né kin ra adɨ poy Jeju taa lo kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ tin pəl-pəl.
38 Lokɨ tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ kəykəwna̰-tɨ lé, ɛ̰ ɔw ɓee lə Simɔ̰. 'Ningə́ ində məm Simɔ̰ kɨ́ dené n̰a̰, adɨ rɔ-é tungə pil-pil ə dɛ̰ 'nɔ̰ ta Jeju-tɨ kdɔ ta liə.
39 Beɓa Jeju ɗugɨ nangɨ kɨ rɔ-é-tɨ ə ndángɨ 'ningə́ lé rəmə, 'ningə́ lé in̰ə-é, adɨ tajinatɨ nè ya məm Simɔ̰ lé, ubə nangɨ ɨ̰ taá oo go-dé kɨ̀ nékuso.
40 Lokɨ kàdɨ̀ ur rəmə, dow-je lay kɨ́ d'ɔw kɨ̀ dow-je kɨ́ mɔ̰y-je kɨ́ gay-gay ra-dé lé, d'ɔy-dé d'ɔw sə-dé rɔ Jeju-tɨ. Beɓa ɛ̰ ində ji-é dɔ-dé-tɨ káre-káre lay adɨ d'ingə lapiya.
41 Ndil-je kɨ́ majɨ al kàrè 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ dow-je-tɨ n̰a̰ kɨ̀ nɔ̰ ta-dé-tɨ 'panè: «'To Ngon lə Lubə.» Ngà ɛ̰ ndángɨ-dé ə ɔgɨ-dé pa ta, kdɔtalə dɛ̰ 'gə majɨ kɨ́ ɛ̰ to Kristɨ*.
42 Lokɨ lo aa lé, Jeju tɛ̨ɛ̨ ɔw dilə̰lo-tɨ. Beɓa kosɨ dow-je ya d'ungɨ-na̰ sangɨ-é-tɨ ə d'ɔw njal go-é-tɨ rəmə, 'ndigɨ kuwə-é nangɨ, kdɔ kadɨ in̰ə-dé ɔw al.
43 Ngà ɛ̰ idə-dé panè: Tò kadɨ m'ilə mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̰ɓe lə Lubə lé, m'adɨ dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-je-tɨ kɨ́ rangɨ tɔ ɓane. Kdɔtalə to ɛ̰ kin ɓá Lubə ulə-m-né lé.
44 Beɓa ɛ̰ ilə mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ dɔnangɨ Jude-tɨ mɛ̨ɛ̨ kəykəwna̰-je-tɨ lə jipɨ-je.

5

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó né-je kɨ́ Jeju ɓa-dé dɔsa̰y
Mat 4:18-22; Mar 1:16-20

1 †Ndɔ káre bè, lokɨ Jeju a̰ ta babo-tɨ kɨ́ Jenejarɛtɨ lé, kosɨ dow-je d'ɔw dɔ-na̰-tɨ wúr-wùr kdɔ koo ta lə Lubə ta-é-tɨ.
2 Lokɨ un kəm-é oo tò-je joo ngangɨ baa-tɨ ə to tò-je kɨ́ mbɔw-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ d'ur nangɨ d'a̰ 'togɨ burə-je lə-dé;
3 ɛ̰ al mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ kɨ́ káre kɨ́ to tò lə Simɔ̰ ə dəjɨ Simɔ̰ adɨ in̰ə ngangɨ ba ə ɔsɨ tò sɛ̰ kɨ́ dan ba-tɨ, ngá ɓá ɛ̰ isɨ mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ lé, isɨ ndó né kosɨ dow-je.
4 Lokɨ Jeju pa ta lay rəmə, idə Simɔ̰ panè: 'Ɔsɨ tò kɨ́ dan ɓul baa-tɨ ə ungi burə-je lə-si mani kadɨ 'rai ndɔ̰.
5 †Simɔ̰ ilə-é-tɨ panè: Njèndó dow-je né, jɛ̰ j'ra kullə ndɔɔ sar lo aa-ji taá ya, ngà né káre ya kàrè j'uwə al; ngà titɨ kɨ́ i 'pa-né lé, m'a kungɨ burə mani ya.
6 †Lokɨ d'ungɨ burə-je mani lé, kanjɨ rusɨ burə-je lə-dé sar adɨ ɔw kɨ̀ gangɨ.
7 Beɓa 'kəbɨ madkullə-je lə-dé kɨ́ mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ kɨ́ káre lé kadɨ 'ree d'ore kàdɨ̀-dé. Lokɨ madɨ-dé-je 'ree rəmə, d'ɔy kanjɨ-je rusɨ tò-je kɨ́ joo lé betete, adɨ tò-je ɔw kɨ̀ nduy sə-dé tɔ ɓəy.
8 Lokɨ Simɔ̰ Piyər oo né kin bè lé, usɨ nangɨ nja Jeju-tɨ panè: 'Ɓaɓe, 'ɔtɨ kɨ rangɨ rɔ-m-tɨ, kdɔtalə ma̰ lé m'to dow kɨ́ njèramajal.
9 Kanjɨ kɨ́ d'uwə al dɔ majɨ kinlé, ra adɨ ɓəl ində bandɨ Simɔ̰ gangɨ, ɓá dow-je lay kɨ́ d'a̰ siə natɨ kàrè ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ rəm tɔ.
10 Bè ya tɔ, madkullə-je lə Simɔ̰, adɨ to Jakɨ-je kɨ̀ Ja̰ kɨ́ 'to ngan lə Jebede lé kàrè, ɓəl ində bandɨ-dé batɨ gangɨ tɔ. Beɓa Jeju idə Simɔ̰ panè: 'Ɓəl al, kete lé 'to njèndɔ̰ kanjɨ-je, ngà kɨ̰ nè kɔw kɨ kete kinlé, dow-je ngá ɓá 'a təl njèsangɨ-dé kadɨ-m.
11 Beɓa lokɨ dɛ̰ 'ree kɨ̀ tò-je lə-dé ngangɨ ba-tɨ gogɨ rəmə, d'in̰ə né-je lay ya ə d'un go Jeju.

---

* **4:41 4:41** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **5:1 5:1** Mat 13:1,2; Mar 3:9,10; 4:1 † **5:5 5:5** Ja̰ 21:3 † **5:6 5:6** Ja̰ 21:6

Jeju adɨ lapiya njèbanjɨ
Mat 8:1-4; Mar 1:40-45

12 Ndɔ káre bè, lokɨ Jeju isɨ ɓebo-tɨ madɨ lé, dingəm kɨ́ banjɨ taa rɔ-é pəl-pəl da dɔ-é-tɨ. Lokɨ oo Jeju rəmə, ɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ ə ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̰-é-tɨ ɓá dəjɨ-é panè: 'Ɓaɓe, kinə 'ndigɨ lé, 'a kadɨ banjɨ lə-m kin ur kadɨ m'aa njay kare!
13 Jeju ulə ji-é ɔdɨ-né rɔ-é ɓá panè: «M'ndigɨ dɔ-tɨ sə-i. Kadɨ banjɨ lə-i ur!» Rəmə tajinatɨ nè ya banjɨ kɨ́ rɔ-é-tɨ ur wukɨ adɨ aa njay.
14 Go-tɨ, Jeju ndəjɨ-é kadɨ pa ta-é adɨ dow oo al. Ngà idə-é panè: 'Ɔw 'ɔjɨ rɔ-i njègugné ə 'adɨ né kdɔ məsɨ kɨ́ kilə kɨ́ sɔbɨ dɔ kaa rɔ lə-i titɨ kɨ́ ndukun lə Moiyijɨ pa-né. Bè kdɔ kadɨ dow-je lay 'gə kɨ́ banjɨ kɨ́ rɔ-i-tɨ lé ur ngá.
15 Beɓa ri Jeju ɓa kɨ kete-kete adɨ kosɨ dow-je ṇą̃ ya 'ɓungə-ną̃ 'ree par-par 'kəw-ną̃ dɔ-é-tɨ kdɔ koo ta liə, ɓá dẹ̃ kɨ́ 'to njémɔ̰y-je kàrè 'ree kdɔ kadɨ adɨ-dé lapiya rəm tɔ.
16 Ngà Jeju ɔr rɔ-é ɔw diləlo-tɨ, ɔw pa ta kɨ̀ Lubə titɨ kɨ́ isɨ ra-né taá-taá.

Jeju adɨ lapiya njèrɔkoy mburukɨ
Mat 9:1-8; Mar 2:1-12

17 Ndɔ káre bè, Jeju isɨ ndó né dow-je ə Parisi-je*, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je kɨ́ d'ị̃ nganɓe-je-tɨ lay kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ dẹ̃ kɨ́ d'ị̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ d'isɨ dan-dé-tɨ. Tɔ́gɨ lə 'Ɓaɓe ną̃y kɨ̀ Jeju adɨ Jeju adɨ lapiya njémɔ̰y-je ṇą̃.
18 Beɓa dow-je d'un dingəm kɨ́ rɔ-é oy mburukɨ mẹ̃ẹ̃ tuwə-tɨ 'ree siə, 'sangɨ rəbɨ kadɨ d'ɔw siə kəy nɔ̰ Jeju-tɨ.
19 Ngà kosɨ dow-je kɨ́ 'ṇą̃ kinlé ra adɨ lo kadɨ d'ingə tarəbɨ d'ɔw-né siə go-é-tɨ goto. Beɓa d'al siə dɔ kəy-tɨ, 'wa̰ṇą̃ lo d'ulə-é-né kɨ̀ tuwə burá nɔ̰ Jeju-tɨ kəy, dan kosɨ dow-je-tɨ.
20 Lokɨ Jeju oo kadmẹ̃ẹ̃ lə-dé bè rəmə, idə dingəm lé panè: «Majal-je lə-i tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-i.»
21 Njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ Parisi-je kɨ́ d'isɨ lo-é-tɨ lé, 'gɨr ta mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ 'panè: Dow kanlé oo rɔ-é kɨ ną́ ya ɓá pa ta kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ bè wa? Ną́ ɓá asɨ kiṇə go majal-je lə dow kɔgɨ wa? Lubə ya kɨ̀ kár-é asɨ.
22 Jeju gə ta kɨ́ mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ ɓətɨ adɨ pa sə-dé panè: Kdɔ ri ɓá ɔwi kɨ̀ tagɨr-je kɨ́ bè kin mẹ̃ẹ̃-si-tɨ wa?
23 Dan ta-je-tɨ kɨ́ joo kinlé, ẹ̃ kɨ́ rá ɓá tò ɓəl ṇą̃ wa? Kidə dow panè: «Majal-je lə-i tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-i» ɓá tò ɓəl ṇą̃ əse kidə-é panè: «'Ị̃ taá 'njiyə» ɓá tò ɓəl ṇą̃ wa?
24 Majɨ! M'a kɔjɨ-si kadɨ 'gəi kɨ́ Ngon lə dow lé, ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔnangɨ-tɨ nè kdɔ kiṇə-né go majal-je lə dow-je kɔgɨ. Beɓa Jeju təl idə njèrɔkoy mburukɨ lé panè: M'un ndu m'adɨ-i m'panè: 'Ị̃ taá, 'un tuwə lə-i ə 'ɔw ɓee lə-i.
25 Rəmə tajinatɨ nè ya dingəm lé, ị̃ taá takəm dow-je-tɨ, un tuwə tò-é ə ɔsɨ gajɨ Lubə taá-taá ɔw ɓee.
26 Né kinlé, ɔr ndil dow-je lay kɨ́ d'ą̃ lo-é-tɨ, adɨ d'ɔsɨ-né gajɨ Lubə rəm, ɓá ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ, adɨ 'panè: Né-je kɨ́ dow oo nja káre al ya ɓone j'ooi.

Ɓa kɨ́ Jeju ɓa Lebi
Mat 9:9-13; Mar 2:13-17

27 Go-tɨ, Jeju tẹ̃ẹ̃ rəmə, oo njètaalambo káre kɨ́ ri-é lə Lebi isɨ lo taa lambo-je-tɨ. Jeju idə-é panè: «'Un go-m.»
28 Rəmə ẹ̃ tusɨ né-je lay iṇə ə ị̃ taá un go Jeju.
29 Lebi ɔw ra nékuso ṇą̃ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ liə un-né ta Jeju. Njétaalambo-je, kɨ̀ dow-je kɨ́ rangɨ ṇą̃ ya d'isɨ sə-dé natɨ ta nékuso-tɨ lé.

* **5:17 5:17** Parisi-je, 'to kutɨ dow-je madɨ kɨ́ dan jipɨ-je-tɨ kɨ́ njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kadɨ ngą̃ ṇą̃.

30 †Parisi-je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je lə-dé 'pa-na̰ ta dan-dé-tɨ ṇɔ̰m-ṇɔ̰m ɓá 'pa
kɨ̀ njéndó né-je lə Jeju 'panè: Kdɔ ri ɓá njétaalambo-je, kɨ̀ njéramajal-je kin ya sə̰i
usoi rəm, a̰yi sə-dé rəm wa?
31 Beɓa Jeju pa sə-dé panè: «Dow-je kɨ́ rɔ-dé tò kɨ̀ lapiya kare lé d'ɔw ndoo dɔktur
al, ngà njémɔ̰y-je ɓá d'ɔw ndoo-é.
32 Bè ya tɔ, ma̰ lé, dow-je kɨ́ njéra né kɨ́ njururu ɓá m'ree kdɔ ɓa-dé al, ngà m'ree
kdɔ ɓa njéramajal-je kadɨ d'iṇə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ.»

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔgɨ rɔ nékuso kɨ̀ man ka̰y
Mat 9:14-15; Mar 2:18-20

33 Dow-je d'idə Jeju 'panè: Njéndó né-je lə Ja̰, kɨ̀ njéndó né-je lə Parisi-je lé, taá-taá
ya d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man ka̰y ə 'pa ta kɨ̀ Lubə. Ngà i lé, njéndó né-je lə-i d'uso
né rəm, d'a̰y man rəm.
34 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Lokɨ njètaa dené sigɨ isɨ natɨ kɨ̀ dow-je kɨ́ ę̰ 'ɓa-dé lo nékuso
taana̰-tɨ nè ɓəy ya sə̰i 'ndigi kadɨ d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man ka̰y wa?
35 Ndɔ-je ɔw ree nɔ̰ɔ̰ lé, d'a kun-é ta-dé-tɨ kɔgɨ, rəmə mę̰ę̰ ndɔ-é-je-tɨ kinlé ɓá d'a
kɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man ka̰y ɓəy.
36 Jeju idə-dé gosta káre ɓəy panè: Kubɨ kɨ́ sigɨ lé, dow à kijə ta-é kdɔ kilə-né kəm
ndisɨ kubɨ al. Kinə dowbé ijə rəmə, ijə kɨ̀ ndángɨ kare; ɓá takubɨ kɨ́ sigɨ kɨ́ dowbé ijə
lé kàrè à kun-na̰ kɨ̀ ndisɨ kubɨ lé al rəm.
37 Rəm ɓá dow à tur yibɨ nduu kɨ́ sigɨ mę̰ę̰ mbundaá-je-tɨ kɨ́ low al rəm. Kinə dow
tur-tɨ rəmə, yibɨ nduu kɨ́ sigɨ à kị̰ kində mbundaá-je kɨ́ low lé bəndəngɨ gangɨ kadɨ
yibɨ nduu à tɔɔ kɔgɨ rəm, ɓá mbundaá-je lé kàrè à tujɨ kɔgɨ rəm tɔ. 38 Ngà yibɨ nduu
kɨ́ sigɨ lé, tò kadɨ 'tur mę̰ę̰ mbundaá-je-tɨ kɨ́ sigɨ ya tɔ.
39 Ə dow kɨ́ a̰y yibɨ nduu kɨ́ low lé, ę̰ ndigɨ yibɨ nduu kɨ́ sigɨ al ngá. Kdɔtalə ę̰ à panè:
Yibɨ nduu kɨ́ low ya ɓá majɨ.

6

Jeju kɨ̀ ndɔ taakoo lə jipɨ-je
Mat 12:1-8; Mar 2:23-28

1 Ndɔ káre bè, kɨ́ to ndɔ taakoo lə jipɨ-je lé, Jeju njiyə mę̰ę̰ ndɔr-je-tɨ kdɔ kində gangɨ
ə njéndó né-je liə 'puy dɔ gemę̰, 'rii ka̰a̰-é ji-dé-tɨ d'uso taá-taá.
2 Rəmə Parisi-je kɨ́ dan-tɨ-je 'pa sə-dé 'panè: «Kdɔ ri ɓá 'rai né kɨ́ to tó-é al kadɨ dow
ra ndɔ taakoo-tɨ wa?»
3 Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: «Né kɨ́ ndɔkɨ Dabidɨ ra kaglo-tɨ liə, lokɨ ɓo ra-dé dę̰ kɨ̀ dow-je
liə lé, se sə̰i 'ndói ta-é mę̰ę̰ mbete-tɨ kɨ́ aa njay ooi al ya sar wa?
4 Ę̰ ɔw mę̰ę̰ kəykubɨ-tɨ lə Lubə, ɔy mbə̀ kɨ́ d'adɨ Lubə kadkare-tɨ lé uso rəm, adɨ
dow-je liə d'uso rəm. Ngà kɨ́ go rəbɨ-é-tɨ lé, tò kadɨ njégugné-je ya par ə́ d'a kuso ya
al wa?»
5 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Ngon lə dow lé ɓá to 'ɓa ndɔ taakoo.»

Dingəm kɨ́ ji-é oy mburukɨ
Mat 12:9-14; Mar 3:1-6

6 Ndɔ kɨ́ rangɨ kɨ́ to ndɔ taakoo lə jipɨ-je ya ɓəy lé, Jeju isɨ ndó né dow-je mę̰ę̰
kəykəwna̰-tɨ lə jipɨ-je ə dingəm káre kɨ́ jikɔl-é oy mburukɨ isɨ dan-dé-tɨ nɔ̰ɔ̰ tɔ.
7 Njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ Parisi-je lé, d'adɨ kəm-dé tò dɔ Jeju-tɨ gə́rə́rə́ kdɔ kadɨ
d'oo ə́ kinə ę̰ adɨ lapiya dow ndɔ taakoo-tɨ rəmə je to kəm rəbɨ kɨ́ kadɨ n'iləi-né ta
dɔ-é-tɨ.
8 Ngà Jeju gə tagɨr kɨ́ mę̰ę̰-dé-tɨ. Beɓa ę̰ idə dingəm kɨ́ njèjikoy lé panè: 'Ị̰ 'a̰ taá dan
dow-je-tɨ dana̰ nè; dingəm lé ubə nangɨ ị̰ a̰ taá.

† **5:30 5:30** Luk 15:1,2

9 Beɓa Jeju idə-dé panè: M'a dəjɨ-si ta kin koo. Né kɨ́ rá ɓá to tó-é kadɨ dow ra ndɔ
taakoo-tɨ wa? Ra majɨ kɩ̀ dow ɓá to tó-é əse ra siə majɨ al ɓá to tó-é wa? Kajɨ dow ɓá
to tó-é əse tɔl-é ɓá to tó-é wa?
10 Ɛ̨ oo-dé kɩ̀ ta bar-é bar-é lay ngá ɓá təl idə dingəm lé panè: 'Surə ji-i! Lokɨ ɛ̨ surə
ji-é lɛ̃ ya rəmə, ji-é lé təl tò majɨ gogɨ.
11 Ngà njéndó dow-je ndukun-je, kɩ̀ Parisi-je lé, wɔngɨ ra-dé ɲa̰ adɨ 'najɨ-na̰ ta dɔ
né-tɨ kɨ́ kadɨ n'rai kɩ̀ Jeju.

Jeju mbətɨ njéndó né-je dɔgɨ gidɨ-é joo
Mat 10:1-4; Mar 3:13-19

12 Gangɨ ndɔ-é-jɛ-tɨ kinlé, Jeju ɔw dɔ mbal-tɨ kdɔ pa ta kɩ̀ Lubə ə un lo kɨ́ ndɔɔ kin
lay ya pa-né ta kɩ̀ Lubə.
13 Ngà lokɨ lo aa lé, ɛ̨ ɓa njéndó né-je liə ə mbətɨ-dé dɔgɨ gidɨ-é joo, ində ri-dé lə
njékɔwkulə-je; adɨ to
14 Simɔ̰ kɨ́ ɛ̨ ɓa-é Piyər kɩ̀ ngonkɔ̰-é Andre, Jakɨ, Ja̰, Pilipɨ, Batlemi,
15 Matiye, Tomasɨ, Jakɨ kɨ́ ngon lə Alpe, Simɔ̰ kɨ́ ɓa-é dow kɨ́ ta ɓe liə to-é,
16 Jude kɨ́ to ngon lə Jakɨ, ɓá Judasɨ Iskariyotɨ kɨ́ à təl njèkun dɔ Jeju.
17 Jeju ḭ sə-dé dɔ mbal-tɨ isɨ risɨ sə-dé nangɨ rəmə, ree a̰ lo-tɨ kɨ́ tatɨ rəsɨ kɨ́ kosɨ
njéndó né-je liə ɲa̰ d'a̰-tɨ; lo-é-tɨ kinlé tɔ ɓá kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy kɨ́ dɔnangɨ
Jude-tɨ lay, kɩ̀ ɓebo Jorijalɛ̃m-tɨ, kɩ̀ ɓebo-je kɨ́ kàdì ba-tɨ, kɩ̀ dɔnangɨ Tir-tɨ, kɩ̀ dɔnangɨ
Sidɔ̰-tɨ d'a̰-tɨ tɔ. Dɛ̨ 'ree kdɔ koo ta liə rəm, ɓá kdɔ kadɨ adɨ njémɔ̰y-je d'ingə lapiya
rəm tɔ.
18 Dɛ̨ kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra-dé lé, d'ingə lapiya.*
19 Kosɨ dow-je lay ya 'sangɨ kadɨ d'ɔdɨ rɔ-é, kdɔtalə tɔ́gɨ tɛ̨ɛ̨ rɔ-é-tɨ rəmə, adɨ-dé
lapiya-lapiya ya lay.

Néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ njénékumə̰-je kɩ̀ dow-je kɨ́ tujɨ à kusɨ dɔ-dé-tɨ
Mat 5:1-12

20 Jeju un kəm-é kɨ taá oo njéndó né-je liə ə panè:
Sə̰i njéndoo-je ɓá 'toi njénékumə̰-je,
kdɔtalə kɔ̰ɓe lə Lubə tò kdɔ-si!
21 Sə̰i kɨ́ ɓo isɨ ra-si ngɔsnè kin ɓá 'toi njénékumə̰-je,
kdɔtalə bore a kusoi né ndani ndə̰-ndə̰!
Sə̰i kɨ́ isi 'nɔ̰i ngɔsnè kin ɓá 'toi njénékumə̰-je,
kdɔtalə bore a kogi.
22 †Sə̰i kɨ́ dow-je d'ɔsɨ-si kɩ̀ ta əse 'tubə-si,
'tajɨ-si əse 'mbatɨ-si titɨ dow-je kɨ́ majɨ al bè
kdɔ ta lə Ngon lə dow lé ɓá 'toi njénékumə̰-je.
23 †Kḭ gangɨ ndɔ-é-tɨ kinlé 'rai rɔnəl ə 'tiləi kole,
kdɔtalə nékugə dɔji kɨ́ boy ɲa̰ ya tò ngəbɨ-si dɔra̰-tɨ nɔ̰ɔ̰.
Tɔgrɔ-tɨ ya, ka-dé-je kàrè,
ndɔkɨ 'ra né-é kinlé kɩ̀ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ bè ya tɔ.
24 Ngà tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̰i njénékingə-je,
kdɔtalə sə̰i ingəi né kɨ́ sɔl mɛ̨ɛ̨-si ngà!
25 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̰i kɨ́ 'ndani ngɔsnè,
kdɔ bore rəmə ɓo à ra-si.
Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̰i kɨ́ isi 'kogi ngɔsnè,
kdɔtalə a kisi dan nékəmtondoo-tɨ, kɩ̀ ta nɔ̰-tɨ.
26 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, lokɨ dow-je 'pa ta lə-si majɨ ɲa̰,
kdɔtalə ka-dé-je ya kàrè,

---

* **6:18 6:18** Mar 3:7-11; Mat 4:24-25 † **6:22 6:22** 1Pi 4:14 † **6:23 6:23** Knj 7:52

ndɔkɨ 'pa ta kɨ́ majɨ dɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'ədɨ ta
'panè 'to njépata kɨ́ ta Lubə-tɨ tɔ!

Jeju pa ta kɨ́ dɔ ndigɨ njéba-je-tɨ
Mat 5:39-47; Rɔm 12:17-21

27 Ngà sə̨i kɨ́ ooi ta lə-m lé, m'idə-si m'panè: 'Ndigi njéba-je lə-si, 'rai majɨ kɨ̀ njékɔsɨ-si ta-je,
28 'tɔri ndi-si dɔ dow-je kɨ́ njékində ndɔl dɔ-si-tɨ, 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ njékulə kəm-si ndoo-je.
29 Kinə dow ində mbɔ́-i kɨ́ káre rəmə, 'təl kɨ́ káre adɨ-é ɓəy. Ə kinə dow uwə-i taa kubɨ kul lə-i rəmə, 'ɔgɨ-é taa kubɨ kɨ́ kàdì-i-tɨ al ngá.
30 Dow kɨ́ rá-rá ya dəjɨ-i né ə 'adɨ-é, ngà lokɨ dow uwə-i taa nékingə-i rəmə, 'dəjɨ go-é al ngá.
31 †Né kɨ́ 'ndigi kadɨ dow-je 'ra d'adɨ-si lé, gə̨-é ya 'rai adi-dé tɔ.
32 Kinə dow-je kɨ́ 'ndigɨ-si ya ɓá sə̨i 'ndigɨ-dé tɔ lé, ri ɓá à tokɨ pitɨ-si kdɔ wa? Njéramajal-je ya kàrè 'ndigɨ njéndigɨ-dé-je tɔ.
33 Kinə dow-je kɨ́ 'ra sə-si majɨ ya ɓá sə̨i 'rai sə-dé majɨ tɔ lé, ri ɓá à tokɨ pitɨ-si kdɔ wa? Njéramajal-je ya kàrè 'ra bè ya tɔ.
34 Ə kinə dow-je kɨ́ sə̨i indəi mɛ̨ɛ̨-si dɔ-tɨ kɨ́ 'tunə̨-si né ə d'a kugə-si ɓá sə̨i adi-dé lé, ri ɓá Lubə à pitɨ-si-né wa? Njéramajal-je ya kàrè, 'tunə̨-nə̨ né kadɨ d'ugə-nə̨ né-é gogɨ tɔ.
35 Ngà sə̨i lé, 'ndigi njéba-je lə-si, 'rai majɨ ə adi dow-je 'tunə̨-si né ə 'gɨri kadɨ à kingəi gogɨ al. Beɓa nékugə dɔji-si à n̨ə̨ rəm, a toi ngan lə Lubə kɨ́ njèkisɨ taá dɔrə̨-tɨ nu̧, kdɔ ɛ̨ ra majɨ kɨ́ njéra oiyo al-je rəm, kɨ̀ njémɛ̨ɛ̨ndul-je rəm tɔ.
36 Ooi kəmtondoo lə dow-je titɨ kɨ́ Bɔbɨ-si isɨ oo-né kəmtondoo lə dow-je kin bè tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ gangta dɔ dow-tɨ
Mat 7:1-5,15-22

37 'Gangi ta dɔ dow-tɨ al ə d'a gangta dɔ-si-tɨ al tɔ. Ɔri ta dɔ dow-tɨ ə d'a kɔr ta dɔ-si-tɨ tɔ; iə̨i go kɔgɨ adi dow-je ə d'a kiə̨ə go kɔgɨ kadɨ-si tɔ.
38 Adi né ə d'a kadɨ-si tɔ. D'a kungɨ né takubɨ-tɨ lə-si kadɨ rusɨ ə d'a mbusɨ go-é majɨ, d'a yəkɨ kadɨ gə̨y nangɨ wur-wur, kdɔ né kɨ́ 'mbɔji-né né adi dow kinlé, ɛ̨ ya d'a təl mbɔjɨ-né né kadɨ-si tɔ.
39 †Jeju pa sə-dé ta kɨ̀ gosta káre ɓəy panè: Njèkəmtɔ à ndɔr njèkəmtɔ madɨ-é tɔ wa? Sé d'a kungɨ-nə̨ ɓe-tɨ joo lay ya al wa?
40 †Njèndó né à kitə njèndó-é né al. Ngà njèndó né kɨ́ rá-rá ya kɨ́ néndó asɨ-é majɨ lé, à titɨ-nə̨ kɨ̀ njèndó-é né lé ya tɔ.
41 Ban ɓá i oo wale kɨ́ tò kəm ngonkɔ̨-i-tɨ rəmə, kagɨ kɨ́ boy kɨ́ tò kəm-i-tɨ kin ɓá i oo al wa?
42 Ban ɓá 'a kidə ngonkɔ̨-i panè: «Adɨ m'ɔr wale kɨ́ tò kəm-i-tɨ kin kɔgɨ» ə i rəmə, 'oo kagɨ kɨ́ boy kɨ́ tò kəm-i-tɨ kin al wa? I njèkədkəm dow-je kan! 'Ɔr kagɨ kɨ́ boy kɨ́ tò kəm-i-tɨ ya pa ɓəy ɓá 'a koo wale kɨ́ tò kəm ngonkɔ̨-i-tɨ kdɔ kɔr kadɨ-é.

Kullə ra dow ɓá d'a gə-é-né
Mat 12:33-37; 7:15-21

43 Kagɨ kɨ́ majɨ lé, kandɨ-é à majɨ al al ə kagɨ kɨ́ majɨ al kàrè kandɨ-é à majɨ ndə̨ al tɔ.
44 †Kdɔ kagɨ kɨ́ rá-rá ya d'a gə-é kɨ̀ takul kandɨ-é. Dow à kijə kandɨ kote dɔ kagɨ kun-tɨ al; bè ya tɔ, dow à tɔr kandɨ nduu dɔ gərgəndi-tɨ al tɔ.

† **6:31 6:31** Mat 7:12 † **6:39 6:39** Mat 15:14 † **6:40 6:40** Mat 10:24,25; Jə̨ 13:16; 15:20 † **6:44 6:44** Mat 12:33

45 †Bè ya tɔ, dow kɨ́ majɨ lé, né-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ uwə mɛ̨̃ɛ̨̃-é kinlé ya à tɛ̨̃ɛ̨̃-né. Ə
dow kɨ́ majɨ al kàrè, né-je kɨ́ majɨ al majɨ al kɨ́ uwə mɛ̨̃ɛ̨̃-é kinlé ya ɛ̨̃ à tɛ̨̃ɛ̨̃-né tɔ. Kdɔ
né-je kɨ́ mənə̃ə̃-na̰ mɛ̨̃ɛ̨̃ dow-tɨ ya ɓá tɛ̨̃ɛ̨̃ ta-é-tɨ adɨ-é pa.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ təl rɔ go ta-tɨ
Mat 7:21-29

46 Kdɔ ri ɓá 'ɓai-mi «'Ɓaɓe, 'Ɓaɓe» ya rəmə 'təli rɔ-si go ta-tɨ kɨ́ m'pa al wa?
47 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ree rɔ-m-tɨ, oo ta-je lə-m ə təl rɔ-é go-tɨ lé, m'a tɔjɨ-si kadɨ ooi sé
titɨ-na̰ kɨ̀ dow kɨ́ ban wa:
48 Ɛ̃̃ titɨ-na̰ kɨ̀ dow kɨ́ ɔw kɨ̀ kində kəy rəmə, ijə ɓe adɨ uu ña̰, tɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ ər-tɨ ɓá ində
gin kəy titɨ; beɓa lokɨ man ulə, adɨ pungum man ində kəy lé pungum-pungum ya,
ngà kəy lé yəkɨ al, kdɔ dow lé ində kəy lé majɨ.
49 Ngà dow kɨ́ oo ta lə-m ɓá təl rɔ-é go-tɨ al lé, titɨ-na̰ kɨ̀ dow kɨ́ ində kəy nangray-tɨ
ə ində gin-é majɨ al rəm tɔ. Beɓa lokɨ pungum man ində kəy lé rəmə, tajinatɨ nè ya
tɔɔ nangɨ rum-rum adɨ kəy-é tujɨ tujɨ kɨ́ dum natɨ.

7

Kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu
Mat 8:5-13; Ja̰ 4:46-54

1 Lokɨ Jeju pa ta-je kin lay adɨ dow-je ngá lé, ɛ̨̃ təl ɔw ɓebo Kapɛrnayim-tɨ.
2 Ɓe-é-tɨ kinlé njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu ɔw kɨ̀ ngonnjèkullə liə káre kɨ́ rɔ-é to-é
adɨ tò ta koy-tɨ, ə to ngonnjèkullə liə kɨ́ ɛ̨̃ ndigɨ-é ña̰.
3 Beɓa lokɨ njèkun dɔ kutɨ asgar-je oo poy Jeju lé, ɛ̨̃ ulə 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je kadɨ
d'ɔw 'ra ndoo ta-é-tɨ kadɨ-é ree ajɨ ngonnjèkullə lə n'ɛ̃̃ lé.
4 'Ngatɔ́gɨ-je lé, d'ɔtɨ d'ɔw rɔ Jeju-tɨ ə 'nɔ̃̃ ta-é-tɨ ña̰ 'panè: Ɛ̃̃ lé, tuwə kadɨ 'ra né kɨ́
dəjɨ-i kinlé adɨ-é ya!
5 Kdɔtalə ɛ̨̃ ndigɨ gin dow-je lə-ji rəm, ɓá ɛ̨̃ ya ində kəykəwna̰ lə-ji adɨ-ji rəm tin.
6 Beɓa Jeju ɔtɨ ɔw sə-dé, ə lokɨ 'tɛ̨̃ɛ̨̃ ngɔsi kɨ̀ kəy liə ya rəmə, njèkun dɔ asgar-je
kɨ́ ɓu lé ulə nam-é-je adɨ d'idə Jeju 'panè: «'Ɓaɓe, 'adɨ rɔ-i kɔ̃̃ ña̰ bè al, kdɔ ma̰ lé
m'tuwə kadɨ 'ree mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ lə-m al.»
7 Gin-é kin ya ɓá m'a ya m'oo kɨ́ m'tuwə kɔw-né rɔ-i-tɨ al tɔ. Ngà i 'pa ta káre-rè ya
par ə ngonnjèkullə lə-m lé à kingə lapiya.
8 Kdɔtalə ma̰ kɨ̀ dɔ-m m'isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə dow-je kɨ́ dɔ-m-tɨ rəm, m'ɔw kɨ̀ asgar-je gin
tɔ́gɨ-tɨ lə-m rəm. Adɨ kinə m'idə ɛ̨̃ kɨ́ káre m'panè: «'Ɔw!» ə ɔtɨ ɔw. Ə kinə m'idə ɛ̨̃
kɨ́ rangɨ m'panè: «'Ree!» ə ɔtɨ ree. Ə kinə m'idə ngonnjèkullə lə-m m'panè: «'Ra né
kin» ə ɔtɨ ra né-é.
9 Lokɨ Jeju oo ta-je kɨ́ ɛ̨̃ pa kin bè lé, pitɨ-é ə təl kəm-é kɨ rɔ kosɨ dow-je-tɨ kɨ́ d'un
go-é ɓá idə-dé panè: M'idə-si m'adɨ ooi; dɔnangɨ israyel-tɨ ya kàrè m'ingə ko kadmɛ̨̃ɛ̨̃
kɨ́ tana̰ bè kin nja káre al ɓəy!
10 Lokɨ dɛ̨̃ kɨ́ njèkun dɔ asgar-je ulə-dé lé, 'təl 'ree kəy gogɨ rəmə, ngonnjèkullə kɨ́
rɔ-é to-é lé, dɛ̨̃ d'ingə-é isɨ kɨ̀ lapiya kare ngá.

Jeju adɨ basa kɨ́ ɓebo Nayin-tɨ tɔsɨ ndəl

11 Go-tɨ, Jeju ɔtɨ ɔw kɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo-tɨ káre kɨ́ 'ɓa-é Nayin. Njéndó né-je liə rəm, kosɨ
dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya d'uwə siə rəbɨ.
12 Lokɨ Jeju ree tɛ̨̃ɛ̨̃ ngɔsi kɨ̀ tarəbɨ kɔw mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo-tɨ ya rəmə, dow-je d'un nin d'isɨ
d'ɔw-né kɨ ɓada. To nin ngon kàl lə dené kɨ́ njèngɔwkoy káre bè. Kosɨ dow-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃
ɓebo-tɨ kɨ́ 'tò nduy-nduy ya 'dan dené lé bul-bul.
13 Beɓa lokɨ 'Ɓaɓe Jeju oo dené lé rəmə, ta ɔ̃̃ mɛ̨̃ɛ̨̃-é kdɔ ta liə adɨ idə-é panè: 'Nɔ̃̃
al ngá!

† **6:45 6:45** Mat 12:34

14 Go-tɨ, Jeju ɔtɨ kɨ kete ɔdɨ rɔ kɛsɨ yo lé, ə dɛ̨ kɨ́ d'un kɛsɨ lé 'təl d'ą̃ nangɨ ə Jeju
panè: Basa, m'un ndu m'adɨ-i, 'ị̃ taá.
15 Lokɨ ɛ̨ pa bè rəmə, dow kɨ́ oy lé, ị̃ isɨ taá ə pa ta. Go-tɨ, Jeju ulə-é ji kɔ̨-é-tɨ.
16 Dow-je lay ya ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ adɨ d'ɔsɨ gajɨ Lubə 'panè: Dow kɨ́ boy kɨ́ to
njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ya tɛ̨ɛ̨ kɔy dan-ji-tɨ nè rəm, Lubə ree ilə kəm-é dɔ dow-je-tɨ liə
rəm tɔ.
17 Ta kɨ́ dow-je 'pa dɔ Jeju-tɨ kinlé taa lo kɨ́ dɔnangɨ Jude-tɨ lay rəm, ɓá taa lo-je lay
kɨ́ gəə dɔ dɔnangɨ Jude rəm tɔ.

Ją̃ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨m ulə kullə dəjɨ ta Jeju
Mat 11:2-19

18 Njéndó né-je lə Ją̃ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨m d'ɔr poy né-je kinlé, d'adɨ Ją̃ oo.
19 Beɓa ɛ̨ ɓa dow-je joo dan njéndó né-je-tɨ liə ulə-dé rɔ 'Ɓaɓe-tɨ kadɨ 'dəjɨ-é 'panè:
I ya ɓá 'to dow kɨ́ tò kadɨ à ree lé əse tò kadɨ j'ngəbɨ dow kɨ́ rangɨ ɓəy wa?
20 Dingəm-je kinlé 'ree 'tɛ̨ɛ̨ rɔ Jeju-tɨ ə d'idə-é 'panè: Ją̃ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨m ɓá
ulə-ji rɔ-i-tɨ kadɨ j'dəjɨ-i j'oo sé i ya ɓá 'to dow kɨ́ tò kadɨ à ree lé əse tò kadɨ j'ngəbɨ
dow kɨ́ rangɨ ɓəy wa?
21 Lokɨ d'ą̃ rɔ Jeju-tɨ lé, njémɔ̨y-je, kɨ̀ njéməti-je ną̃ ya Jeju adɨ-dé lapiya rəm, tubə
ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-je-tɨ rəm, ɓá njékəmtɔ-je kàrè adɨ kəm-dé oo lo rəm tɔ
22 Beɓa dow-je kɨ́ Ją̃ ulə-dé lé, Jeju ilə-dé-tɨ panè: Né-je kɨ́ ooi kɨ̀ kəm-si, kɨ̀ ta-je
kɨ́ ooi kɨ̀ mbi-si lé, ɔwi ɔri poy-é adi Ją̃ lé tokɨ njékəmtɔ-je d'oo lo rəm, njéməti-je
'njiyə majɨ rəm, njébanjɨ-je kàrè banjɨ lə-dé ur adɨ d'aa njay rəm, njémbitɔ-je d'oo
ta rəm, dow-je kɨ́ d'oy kàrè 'tɔsɨ 'ndəl rəm, ɓá njéndoo-je kàrè mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ usɨ
mbi-dé-tɨ rəm tɔ.
23 Dow kɨ́ m'təl gin kusɨ liə al ɓá to njènékumą̃!
24 Lokɨ dow-je kɨ́ Ją̃ ulə-dé 'təl d'ɔw rəmə, Jeju pa ta kɨ́ dɔ Ją̃-tɨ adɨ kosɨ dow-je panè:
To ri ɓá ɔwi diləlo-tɨ ooi wa? To tuwətógɨ kɨ́ yól isɨ ɔw siə yó-je kɨ nè-je kin ɓá ɔwi
ooi wa?
25 Kinə bè al, ngà to ri ya ɓá ɔwi ooi wa? To dow kɨ́ tulə kubɨ-je kɨ́ kurə́-kurə́ rɔ-é-tɨ
ɓá ɔwi ooi-é wa? Ngà, lé to ɛ̨ kàrè, dɛ̨ kɨ́ 'tulə kubɨ-je kɨ́ là-é ną̃-ną̃ kɨ̀ dɛ̨ kɨ́ d'isɨ dan
nékingə-je-tɨ mburukɨ-mburukɨ bè kinlé, d'isɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə ngar-je yó rəm.
26 Ngà se to ri ya daną̃ ɓá ɔwi ooi wa? To njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ɓá ɔwi ooi-é wa?
Tɔgrɔ-tɨ, m'a kidə-si, to dow kɨ́ itə njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ sąy ɓəy.
27 Kdɔ to Ją̃ kin ɓá ndɔkɨ 'ndàngɨ ta kɨ́ dɔ-é-tɨ 'panè:
Yən, mą̃ Lubə m'ulə njèkilə mbɛ̨ lə-m nɔ̨̃-i-tɨ kete,
kdɔ kadɨ ɔw ra rəbɨ lə-i adɨ-i.
28 Jeju ilə dɔ-tɨ panè: M'a kidə-si; dan dow-je-tɨ lay kɨ́ dené-je d'ojɨ-dé lé, ɛ̨ kɨ́ to dow
kɨ́ boy itə Ją̃ ya goto. Bè ya kàrè, dow kɨ́ ndɛ̨ bè mɛ̨ɛ̨ kɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə lé, boy itə-é.
29 †Njétaalambo-je, kɨ̀ dow-je lay kɨ́ d'oo ta ndó lə Ją̃, ɓá 'ree d'adɨ ra-dé batɛ̨m lé,
'gə kɨ́ Lubə to njèra né kɨ́ njururu.
30 Ngà Parisi-je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je 'mbatɨ kɔjɨ ra-je lə Lubə kɨ́ tò kdɔ ta
lə-dé, adɨ d'adɨ Ją̃ ra-dé batɛ̨m al.
31 Ną́ ɓá m'a kun-é kɔjɨ-né dow-je kɨ́ ngɔsnè kan wa? Dɛ̨ titɨ-ną̃ kɨ̀ ną́-je ə́n wa?
32 Dɛ̨ 'titɨ-ną̃ kɨ̀ ngan-je kɨ́ d'isɨ pandangɨ lo-tɨ ɓá 'ɓa-ną̃ ə 'pa-ną̃ ta 'panè:
«J'kɔl nal kàrè 'ndami-né al rəm, ɓá j'usɨ pa nɔ̨ yo kàrè 'nɔ̨i-né al rəm.»
33 Jeju təl ilə dɔ-tɨ panè: M'pa bè kdɔ lokɨ Ją̃ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨m ree, ɓá uso né
al rəm, ą̃y yibɨ al rəm lé, są̃i 'pai-nè: «To dow kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é.»
34 Ngà Ngon lə dow ree ɓá uso-je, ą̃y-je rəmə, są̃i 'pai-nè: Ɛ̨̃ kanlé uso né bore ngay
rəm, to njèką̃y né rəm, ɓá to nam njétaalambo-je, kɨ̀ njéramajal-je rəm.

† **7:29 7:29** Mat 21:32; Luk 3:12

35 Ngà dow-je lay kɨ́ njétəl rɔ-dé go ta-tɨ lə Lubə lé, 'gə kɨ́ gosɨ lə Lubə to gosɨ kɨ́
tɔgrɔ-tɨ ya.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju kɨ̀ dené kɨ́ njèramajal
Mat 26:6-13; Mar 14:3-9; Jạ̃ 12:1-8

36 Parisi káre bè kɨ́ ri-é lə Simɔ̰̃, ɓa Jeju kadɨ ɔw uso né. Beɓa ẹ̰ ɔtɨ ɔw ɓe lə Parisi
lé ə isɨ ta nékuso-tɨ.
37 †Rəmə dené káre kɨ́ to njèramajal isɨ mẹẹ̰̃ ɓebo-tɨ kin nɔ̰̃ɔ̰̃. Lokɨ dené lé, oo kɨ́
Jeju isɨ uso né ɓe lə Parisi kinlé nɔ̰̃ɔ̰̃ rəmə, ẹ̰ un ku kɨ́ ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ rusɨ mẹẹ̰̃-é, kɨ́ to
ku kɨ́ 'ra kɨ́ ər kɨ́ 'ɓa-é «albatrə»,
38 ree isɨ-né nangɨ nja Jeju-tɨ go-é-tɨ gogɨ. Ẹ̰̃ nɔ̰̃ adɨ man kəm-é ndogɨ nja Jeju sukɨ-
sukɨ ə uwə bəl dɔ-é bɔr-né ə tɔ̰̃n nja-é lé rəm, ɓá ur ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ lé titɨ rəm tɔ.
39 Lokɨ Parisi kɨ́ njèɓa Jeju lé, oo né kin bè rəmə pa mẹẹ̰̃-é-tɨ panè: Kinə dingəm kin
to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ya lé, ẹ̰ à gə dené kɨ́ isɨ ɔdɨ rɔ-é kinlé rəm, ɓá à gə kɨ́ dené
kinlé to njèramajal rəm tɔ.
40 Beɓa Jeju un ta panè: Simɔ̰̃, m'ɔw kɨ̀ ta nè kadɨ m'idə-i. Simɔ̰̃ ilə-é-tɨ panè: Njèndó
dow-je né, 'pa.
41 Beɓa Jeju panè: Dingəm káre bè kɨ́ to njèkində là tunə̰̃-tɨ, ɔw kɨ̀ kurə liə dɔ dow-
je-tɨ joo. Ẹ̰̃ kɨ́ káre, kurə tò dɔ-é-tɨ asɨ kəm là kullə kɨ́ dow ra ndɔ ɓumɨ̰̃ ə ẹ̰ kɨ́ káre,
kurə tò dɔ-é-tɨ asɨ kəm là kullə kɨ́ dow ra ndɔ kɔrmɨ̰̃ tɔ.
42 Lokɨ dẹ̰̃ d'ɔw kɨ̀ né kɨ́ kadɨ d'ugə-né al lé, ẹ̰ ra sə-dé majɨ adɨ ɔr kurə lé kɔgɨ
dɔ-dé-tɨ joo lay. Nạ̃ dan-dé-tɨ ɓá à ndigɨ njèkində là tunə̰̃-tɨ lé tɔy madɨ-é wa?
43 Simɔ̰̃ ilə-é-tɨ panè: Ẹ̰̃ kɨ́ njèkində là tunə̰̃-tɨ ɔr kurə kɨ́ n̰ạ̃ dɔ-é-tɨ kɔgɨ kinlé, m'gɨr
kɨ́ à to ẹ̰ ɓá à ndigɨ njèkində là tunə̰̃-tɨ lé n̰ạ̃. Beɓa Jeju panè: Ẹ̰̃ ya ə́ 'pa majɨ tin!
44 Go-tɨ, Jeju təl kəm-é kɨ rɔ dené-tɨ lé ngá ɓá idə Simɔ̰̃ lé panè: 'Oo dené kinlé majɨ!
M'ree kəy lə-i ya ə́ adɨ-m man m'togɨ-né nja-m al. Ngà dené kinlé, man kəm-é ndogɨ
nja-m sukɨ-sukɨ ɓá təl bɔr kɨ̀ bəl dɔ-é.
45 I uwə-m kɨ kàdɨ̀-i-tɨ al, ngà dené kinlé, kɨ́ low nụ̰̃ kɨ́ m'ree kəy kin ya, ẹ̰ isɨ ká tɔ̰̃n
nja-m-tɨ ya par-par ə́n.
46 I ur ubɨ dɔ-m-tɨ 'un-né ta-m al, ngà dené kinlé, ẹ̰ ur ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ ya nja-m-tɨ
un-né ta-m.
47 Gin-é kin ɓá m'idə-i, majal-je liə kɨ́ n̰ạ̃ kɨ́ tokɨ kin̰ə go-é kɔgɨ kadɨ-é kin ɓá, ẹ̰
ndigɨ-m-né n̰ạ̃ tin. Ngà dow kɨ́ majal-je liə tokɨ kin̰ə go-é kɔgɨ n̰ạ̃ al lé, ẹ̰ ndigɨ-m n̰ạ̃
al ya tɔ.
48 Go-tɨ, Jeju idə dené lé panè: Majal-je lə-i tokɨ kin̰ə go-é kɔgɨ!
49 Rəmə dẹ̰̃ kɨ́ d'isɨ ta nékuso-tɨ natɨ kɨ̀ Jeju lé 'pa ta mẹẹ̰̃-dé-tɨ 'panè: Ẹ̰̃ kanlé to dow
kɨ́ ban ya ɓá ɔw mbing ya oo rɔ-é kɨ njèkin̰ə go majal-je lə dow-je kɔgɨ ɓəy tin wa?
50 Ngà Jeju idə dené lé panè: Kadmẹẹ̰̃ lə-i ajɨ-i, 'ɔw kɨ̀ lapiya!

8

Dow-je kɨ́ njédan Jeju lo kilə mbẹ̰̃ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ

1 Go ndɔ-je-tɨ kinlé, Jeju ɔw kɨ̀ nganɓe-je kɨ̀ ɓebo-je ɔw ndó dow-je ta lə Lubə, ɓá
ilə mbẹ̰̃ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̰̃ɓe lə Lubə rəm tɔ.
2 †Njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo d'ɔw siə natɨ rəm, dené-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ ndɔkɨ
ẹ̰ tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ-dé-tɨ kɨ̀ dẹ̰̃ kɨ́ mɔ̰̃y-je kɨ́ gay-gay ra-dé ɓá ẹ̰ adɨ-dé lapiya
lé kàrè, d'ɔw siə natɨ tɔ. Dẹ̰ ɓá 'to: Mari kɨ́ ɓa-é Mari kɨ́ Magdala kɨ́ ndɔkɨ Jeju tubə
ndil-je kɨ́ majɨ al siri dɔ-é-tɨ kɔgɨ lé rəm,

† **7:37 7:37** Mat 26:7; Mar 14:3; Jạ̃ 12:3 † **8:2 8:2** Mat 27:55,56; Mar 15:40,41; Luk 23:49

3 Jan kɨ́ to ne Suja kɨ́ to njèkoo go né-je lə Ngar Erodɨ rəm, Sujan rəm, ɓá dené-je
kɨ́ rangɨ ṇą kɨ́ 'to njéra sə-dé kɨ̀ nékingə-dé-je rəm tɔ.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèkilə ko
Mat 13:1-23; Mar 4:1-9

4 Lokɨ kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy d'į̣ kɨ̀ ɓebo-je kɨ́ gay-gay 'ree 'kəw-nạ rɔ Jeju-tɨ
lé, ę̣ idə-dé gosta kin panè:
5 Njèndɔr ɔw kdɔ kilə ko liə. Lokɨ ą̣ ilə rəmə, kąą̣ né kɨ́ dan-tɨ-je tusɨ dɔ rəbɨ-tɨ adɨ
dow-je mbəjrə nja-dé-tɨ ə yəl-je kɨ́ 'nar taá 'ree 'tú lą̣́-lą̣́.
6 Kąą̣ né kɨ́ ną̣́-je tusɨ dɔ ər-tɨ; lokɨ ubə rəmə, tutɨ kurum kdɔtalə ingə lo kɨ́ sɔl al.
7 Kąą̣ né kɨ́ madɨ-je tusɨ dan kun-je-tɨ; lokɨ ubə rəmə kun tɔgɨ siə natɨ adɨ ɔ̨̀ rɔ dɔ-tɨ
gə́gə́gə̣́.
8 Ngà kąą̣ né kɨ́ ną̣́-je tusɨ nangɨ-tɨ kɨ́ majɨ; lokɨ ubə rəmə, ɔr dɔ-é; dɔ-é káre ya kąą̣-é
ra-tɨ ɓu-ɓu. Lokɨ Jeju pa ta kin bè rəmə, ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: Dow kɨ́ mbi-é tò
nɔ̨̀ɔ̨̀ kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta kinlé!
9 Beɓa njéndó né-je liə 'dəji-é 'panè: Se gosta kinlé, kɔr mę̣ę̣-é to ri wa?
10 Jeju idə-dé panè: Sə̨i lé, né-je kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ sɔbɨ dɔ kɔ̨̀ɓe lə Lubə lé tokɨ tę̣ę̣
kɨ̀ dɔ-é kadɨ-si. Ngà dow-je kɨ́ rangɨ lé, tokɨ kidə-dé kɨ̀ gosta kdɔ kadɨ lé d'oo lo kàrè
d'oo kɨ koo ya ndą̣ bè rəm, ɓá lé d'oo ta kàrè kadɨ 'gə mę̣ę̣-é al rəm tɔ.

Kɔrmę̣ę̣ gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèkilə ko

11 Ooi bè, kɔrmę̣ę̣ gosta lé ə́n: Ko né lé, to ta lə Lubə.
12 Dɔ rəbɨ kɨ́ kąą̣ né tusɨ-tɨ lé, to dow-je kɨ́ d'oo ta lə Lubə ya rəmə, Sú ree ɔr
mę̣ę̣-dé-tɨ kɔgɨ, nè d'a kį̣ kadɨ mę̣ę̣-dé kdɔ kajɨ-né.
13 Kąą̣ né kɨ́ tusɨ dɔ ər-tɨ lé, to dę̣ kɨ́ lokɨ d'oo ta lə Lubə ə 'taa kɨ̀ rɔnəl ya, ngà kulə
ɓá ulə njirə mę̣ę̣-dé-tɨ al; adɨ d'adɨ mę̣ę̣-dé kɨ mbɔr al; ə lokɨ kɔ̨̀-je ree tę̣ę̣ dɔ-dé-tɨ
rəmə, dę̣ 'tusɨ kadmę̣ę̣ lə-dé d'iṇə kɔgɨ.
14 Dan kun-je kɨ́ kąą̣ né tusɨ-tɨ lé, to dę̣ kɨ́ d'oo ta lə Lubə ya, ngà lokɨ d'ɔtɨ d'ɔw
rəmə, mę̣ę̣ ką̣ kə́kə́kə́-je, kɨ̀ ɓo nékingə-je, kɨ̀ ɓo né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè ɔ̨̀ ɓe dɔ-dé-tɨ
adɨ kadmę̣ę̣ lə-dé lé kandɨ-é goto.
15 Ngà nangɨ kɨ́ majɨ kɨ́ kąą̣ né tusɨ-tɨ lé, to dę̣ kɨ́ d'oo ta lə Lubə ə ndigɨ dɔ-tɨ ndigɨ
kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, d'uwə rɔ-dé ngą̣ mę̣ę̣-é-tɨ adɨ kandɨ kadmę̣ę̣ lə-dé tò.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ lampɨ
Mar 4:21-25

16 †Dow ində pər lampɨ-tɨ ə à səbɨ ngó dɔ-tɨ al ngá; ɓá à kində gin tɨrə-tɨ al rəm;
ngà à nąą̣ kagnąą̣ lampɨ-tɨ taá, kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ d'ɔw mę̣ę̣ kəy-tɨ d'oo ndógɨ-é.
17 †Kdɔ né kɨ́ dow ɓɔyɔ kɨ́ à ree tò ndaa-tɨ rəsɨ al ya goto rəm, né kɨ́ dow ra kɨ̀ gidɨ
ngə̨̀y kɨ́ à tokɨ gə al ya goto rəm, ɓá kɨ́ à tokɨ tę̣ę̣-né ndaa-tɨ rəsɨ al ya goto rəm tɔ.
18 †Ooi majɨ, lokɨ isɨ ooi ta lé, indəi mbi-si majɨ ya ooi-né, kdɔ dow kɨ́ né tò ji-é-tɨ ɓá
d'a kadɨ-é kɨ́ rangɨ dɔ-tɨ, ngà dow kɨ́ né liə goto lé, né kɨ́ ę̣ gɨr panè to 'lə-n'ẹ̀ kin ya
kàrè d'a taa ji-é-tɨ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̨̀ Jeju kɨ̀ ngankɔ̨̀ Jeju-je
Mat 12:46-50; Mar 3:31-35

19 Kɔ̨̀ Jeju kɨ̀ ngankɔ̨̀-é-je 'ree rɔ-é-tɨ; ngà lo kadɨ d'ingə-é goto, kdɔ kosɨ dow-je d'utɨ
lo kə́kə́.
20 Beɓa d'idə-é 'panè: Kɔ̨̀-i kɨ̀ ngankɔ̨̀-i-je d'ą̣ ta-i-tɨ ndaa-tɨ nɔ̨̀ɔ̨̀, 'ndigɨ koo-i.
21 Ngà Jeju ilə-dé-tɨ panè: Dow-je kɨ́ d'oo ta lə Lubə ə 'təl rɔ-dé go-tɨ kin ɓá 'to
kɔ̨̀-m-je kɨ̀ ngankɔ̨̀-m-je.

---

† **8:16 8:16** Mat 5:15; Luk 11:33 † **8:17 8:17** Mat 10:26; Luk 12:2 † **8:18 8:18** Mat 25:29; Luk 19:26

Jeju ndángɨ yə́lbo adɨ lo tò ndingɨ
Mat 8:23-27; Mar 4:35-41

22 Ndɔ káre bè, Jeju al mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ kɨ̀ njéndó né-je liə ɓá idə-dé panè: «Adɨ j'gangi babo j'ɔwi turə.» Beɓa dɛ̨ d'ɔ̃tɨ d'ɔw.
23 Lokɨ 'nəl tò d'isɨ d'ɔw rəmə, Jeju tò ɓi ə yə́lbo ubə-dé nangɨ busɨ, ulə mbɨ̨-mbɨ̨ dɔ ba-tɨ, man ɔw kɨ̀ rusɨ tò, adɨ dɛ̨ d'isɨ ta tujɨ-tɨ.
24 Beɓa 'ngəsɨ kɨ rɔ Jeju-tɨ 'ndəl-é panè: «Njèndó dow-je né, njèndó dow-je né, ko-ji à tɔɔ ɓoo!» Lokɨ Jeju tɛ̨ɛ̨ kəm-é lé, ɛ̨ ndángɨ yə́l-je kɨ̀ pungum man-je adɨ 'taa koo adɨ lo təl tò ndingɨ.
25 Go-tɨ, Jeju dəjɨ-dé panè: Kadmɛ̨ɛ̨ lə-si tò rá wa? Ngà njéndó né-je rəmə, né kɨ́ ra né lé, ra-dé ɓəl n̨a̰ rəm, ɔr ndil-dé rəm, adɨ 'pa-na̰ ta dan-dé-tɨ 'panè: Kay! Dow kanlé, to dow kɨ́ ban wa? Ooi, yə́l-je kɨ̀ man-je kàrè, ɛ̨ ndángɨ-dé rəmə dɛ̨ 'təl rɔ-dé go ta-tɨ liə!

Jeju tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-tɨ
Mat 8:28-34; Mar 5:1-20

26 Dɛ̨ 'gangɨ babo d'ɔw dɔnangɨ Gerasa-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ-na̰ kɨ́ dɔnangɨ Galile.
27 Lokɨ Jeju ɨ̨ mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ ur nangɨ ya rəmə, dingəm káre kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ nɔ̰ɔ̰, kɨ́ to dingəm kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra-é, ɨ̨ ree rɔ-é-tɨ. Dingəm kinlé, ulə kubɨ rɔ-é-tɨ al ya low nṵ, ɓá tò kəy al rəm; ngà lo tò-é tò dɔɓadɨ-je-tɨ.
28 Lokɨ oo Jeju rəmə, ur kɔɔl, usɨ nja-é-tɨ ɓá ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: Jeju, Ngon lə Lubə kɨ́ njèkisɨ taá dɔra̰-tɨ nṵ, 'ge ri rɔ-m-tɨ wa, m'nɔ̰ ta-i-tɨ, 'ra-m majɨ al al.
29 Dingəm lé pa bè, kdɔtalə Jeju ndángɨ ndil kɨ́ majɨ al lé kadɨ-é tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kɔgɨ. Ndil kɨ́ majɨ al kinlé isɨ mɛ̨ɛ̨ dingəm-tɨ kin low nṵ, adɨ d'ilə sil ji-é-tɨ-je kɨ̀ nja-é-tɨ-je ya, ngà ɛ̨ tuwə gangɨ kɔgɨ kɔgɨ. Ndil kɨ́ majɨ al lé, ɔsɨ-é ɔw siə diləlo-je-tɨ.
30 Jeju dəjɨ-é panè: Ri-i lə ná̰ wa? Ɛ̨̃ panè: Ri-m lə «kosɨ-je.» Ɛ̨̃ pa bè, kdɔtalə ndil-je kɨ́ majɨ al 'n̨a̰ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ.
31 Ndil-je kɨ́ majɨ al kinlé, 'nɔ̰ ta Jeju-tɨ kdɔ kadɨ un ndu adɨ n'ɔwi boleɓe-tɨ kɨ́ sɔ̰y-é goto kin al.
32 Lokɨ d'a̰-tɨ kinlé, kosɨ kɔsɔngɨ-je d'a̰ d'uso né dɔ mbal-tɨ ngɔsi nɔ̰ɔ̰. Beɓa ndil-je kɨ́ majɨ al lé 'ra ndoo ta Jeju-tɨ kadɨ iɲə-dé adɨ n'ɔwi mɛ̨ɛ̨ kɔsɔngɨ-je-tɨ, ə Jeju ndigɨ sə-dé tɔ.
33 Ndil-je kɨ́ majɨ al lé, 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ dingəm-tɨ lé, 'tur mɛ̨ɛ̨ kɔsɔngɨ-je-tɨ, adɨ kɔsɔngɨ-je lé 'təti-na̰ yipɨ kàdì mbal-tɨ taá 'tusɨ babo-tɨ 'nduy man.
34 Lokɨ njéngəm kɔsɔngɨ-je d'oo né kɨ́ ra né kin bè lé, d'a̰y d'ɔw d'ɔr poy-é mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ rəm, mɛ̨ɛ̨ nganɓe-je-tɨ rəm.
35 Beɓa dow-je d'ɔw kdɔ koo né kɨ́ ra né lé; lokɨ d'ɔw 'tɛ̨ɛ̨ rɔ Jeju-tɨ rəmə d'ingə dingəm kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kɔgɨ lé, isɨ nja Jeju-tɨ; ulə kubɨ rɔ-é-tɨ rəm, təl isɨ majɨ kare rəm, adɨ ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ.
36 Dow-je kɨ́ d'oo né-je kɨ́ ra né kin kɨ̀ kəm-dé lé, d'idə-dé kəm rəbɨ kɨ́ dingəm kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al d'isɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ ingə-né lapiya lé.
37 Go-tɨ, dow-je kɨ́ dɔnangɨ Gerasa-tɨ lay ya ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ, adɨ 'dəjɨ Jeju kadɨ iɲə-dé ə ɔw rangɨ.

Beɓa Jeju al mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ kdɔ kɔsɨ təl gogɨ.
38 Rəmə, dingəm kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kɔgɨ lé, nɔ̰ ta Jeju-tɨ kadɨ n'ɔw siə. Ngà Jeju tubə-é panè:
39 'Təl 'ɔw ɓee lə-i gogɨ, 'ɔw 'ɔr poy né-je lay kɨ́ Lubə ra sə-i kin. Beɓa dingəm lé ɔw ɔr poy né-je kɨ́ Jeju ra siə kin lay adɨ ta-é sane kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ ɓebo lay.

Ta lə ngon lə Jayrusɨ kɨ́ dené kɨ́ tɔsɨ ndəl
kɨ̀ ta lə dené kɨ́ məsɨ ree rɔ-é-tɨ
Mat 9:1,18-26; Mar 5:21-43

40 Lokɨ Jeju təl ree ngangɨ ba-tɨ kɨ́ Galile gogɨ lé, kosɨ dow-je d'uwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ, kdɔtalə dẹ̃ lay ya d'ạ̃ ɗingɨ-ɗingɨ d'ạ̃ 'ngəbɨ-é.
41 Lo-é-tɨ kinlé, dingəm káre ri-é lə Jayrusɨ ree rɔ Jeju-tɨ. Jayrusɨ lé to 'boy kɨ́ dɔ kəykəwnạ̃-tɨ lə jipɨ-je. Ẹ̃ ree usɨ nja Jeju-tɨ nɔ̃ ta-é-tɨ kadɨ ɔw siə mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ liə.
42 Kdɔtalə ngon-é kɨ́ dené kɨ́ káre-rè kɨ́ à ra ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo je bè tò oy kəy nɔ̃ɔ̃. Lokɨ Jeju isɨ ɔw siə kɨ ɓee lé, kosɨ dow-je d'ul-nạ̃ go-é-tɨ mbuu, adɨ mbore-é yó-je kɨ nè-je.
43 Rəmə dené káre kɨ́ məsɨ ree rɔ-é-tɨ ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo ạ̃ dan-dé-tɨ nɔ̃ɔ̃. Ẹ̃ tujɨ nékingə-é lay kɔgɨ ɓe lə dɔktur-je kàrè, dow kɨ́ asɨ kadɨ-é lapiya goto.
44 Dené lé tẹ̃ẹ̃ gidɨ Jeju-tɨ ree ɔdɨ rɔ takubɨ liə, rəmə tajinatɨ nè ya gin məsɨ liə gangɨ ɗəsɨ.
45 Jeju dəjɨ panè: Nạ́ ɔdɨ rɔ-m wa? Rəmə dow-je lay ya 'najɨ, ɓá Piyər idə-é panè: Njèndó dow-je né, kosɨ dow-je kɨ́ d'ilə-nạ̃ 'gəə dɔ-i ə́ d'ul-nạ̃ dɔ-i-tɨ mbuu, 'mbor-i yó-je kɨ nè-je kin ya i 'dəjɨ dow kɨ́ ɔdɨ rɔ-i ɓəy wa?
46 Ngà Jeju ilə-é-tɨ panè: Dow ɔdɨ rɔ-m nɔ̃ɔ̃. Kdɔtalə m'gə kɨ́ tɔ́gɨ kɨ́ rɔ-m-tɨ tẹ̃ẹ̃.
47 Lokɨ dené oo kɨ́ gin-n'ẹ̃ tẹ̃ẹ̃ lé, ẹ̃ dadɨ par-par usɨ nja Jeju-tɨ pa ta rəsɨ takəm dow-je-tɨ ɔr-né gin né kɨ́ ɔdɨ-né rɔ Jeju lé rəm, idə-dé-né kəm rəbɨ kɨ́ ingə-né lapiya tajinatɨ nè lé rəm tɔ.
48 Beɓa Jeju idə-é panè: Ngon-m kɨ́ dené, kadmẹ̃ẹ̃ lə-i ajɨ-i; 'ɔw kɨ̀ lapiya.
49 Lokɨ Jeju ạ̃ pa ta bè ya ɓəy rəmə, dow ị̃ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Jayrusɨ kɨ́ to njèkun dɔ kəykəwnạ̃ lə jipɨ-je lé, ree idə-é panè: Ngon-i kɨ́ dené lé uwə ta-é natɨ, ə́n ə́ 'ndɔjɨ njèndó né dow-je lé al ngá!
50 Ngà lokɨ Jeju oo ta kinlé, ẹ̃ idə Jayrusɨ lé panè: «'Bəl al, mẹ̃ẹ̃-i ya 'adɨ-m par ə ngon-i kɨ́ dené lé, à kingə lapiya.»
51 Lokɨ Jeju ɔw tẹ̃ẹ̃ ɓe lə Jayrusɨ lé, ẹ̃ adɨ dow kɨ́ rangɨ ɔw siə kəy al, ngà Piyər tɔ, Jạ̃ tɔ, Jakɨ tɔ, bɔbɨ ngon-je kɨ̀ kɔ̃ ngon lé tɔ ɓá d'ɔw siə kəy.
52 Dow-je lay kɨ́ d'isɨ dɔ ngon-tɨ lé, d'isɨ ta nɔ̃-tɨ, kɨ̀ ta ndingə rɔ-tɨ. Beɓa Jeju idə-dé panè: 'Nɔ̃i al! Ngon kɨ́ dené lé oy al, ngà tò ɓi kɨ tò.
53 Rəmə dẹ̃ 'sɔkɨ Jeju, kdɔtalə 'gə kɨ́ ngon kɨ́ dené lé oy.
54 Ngà Jeju uwə ji ngon lé ɓá pa ta kɨ̀ ndi-é kɨ̀ boy panè: Ngon, ị̃ taá!
55 Beɓa ngon kɨ́ dené lé tɔsɨ ndəl ə ị̃ taá tajinatɨ nè ya! Ə Jeju un ndu kadɨ d'adɨ-é né uso!
56 Né kɨ́ ra né kinlé, ɔr ndil njékojɨ ngon kɨ́ dené kinlé. Ngà Jeju ndəjɨ-dé kdɔ kadɨ 'pa d'adɨ dow oo al.

9

Jeju ulə njékɔwkulə-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo
Mat 10:1-9,11-14; Mar 6:7-13

1 Jeju ɓa njékɔwkulə-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo ə adɨ-dé tɔ́gɨ rəm, adɨ-dé tarəbɨ kadɨ 'tubə ndil-je kɨ́ majɨ al lay dɔ dow-je-tɨ rəm, ɓá kadɨ d'adɨ lapiya njémɔ̃y-je rəm tɔ.
2 Ngà ɓá ulə-dé kadɨ d'ilə mbẹ̃ kɔ̃ɓe lə Lubə rəm, ɓá kadɨ d'adɨ lapiya njémɔ̃y-je rəm tɔ.
3 Ẹ̃ idə-dé panè: Kɔw-si mba kinlé, uni né madɨ ji-si-tɨ al, uni salangɨ al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, uni mbə̀ al rəm, uni là al rəm, ɓá ɔyi kubɨ kɨ́ rɔ-si-tɨ joo-joo al rəm.
4 Mẹ̃ẹ̃ kəy kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔwi-tɨ lé, ẹ̃ ya isi-tɨ sar kadɨ ị̃i-né.
5 ††Ngà lo lay kɨ́ dow-je 'mbatɨ kuwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ rəmə, 'tẹ̃ẹ̃i mẹ̃ẹ̃ ɓebo-é-tɨ kinlé, ə

† **9:5 9:5** Knj 13:51 † **9:5 9:5** Luk 10:4-11

'gəki kodɨ kɨ́ nja-si-tɨ kɔgɨ kadɨ tɔjɨ kɨ́ ta tò dɔ-dé-tɨ.
6 Njékɔwkulə-je d'ɔw kɨ́ dɔ ɓe-ɓe d'ilə mbę̃ Poyta kɨ́ Majɨ rəm, d'adɨ lapiya njémɔ̨̃y-je
kɨ̀ lo-lo rəm tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ né kɨ́ ndɔjɨ Erodɨ ṇą̃
Mat 14:1-2; Mar 6:14-16

7 †Né-je kɨ́ ra né lé, lokɨ njèkɔ̨̃ɓe Erodɨ oo ta-é rəmə, ndɔjɨ-é ṇą̃. Kdɔtalə dow-je
madɨ 'panè: «To Ją̃ ɓá tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃.»
8 Dę̃ kɨ́ ną́-je 'panè: «To Eli ɓá ree» ə dę̃ kɨ́ rangɨ 'panè: «To dow káre dan dow-je-tɨ
kɨ́ low kɨ́ 'to njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ ɓá tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃.»
9 Ngà Erodɨ rəmə panè: «Ją̃ lé, ndɔkɨ m'adɨ 'gangɨ dɔ-é, ngà to ną́ ɓəy ɓá dow-je
d'isɨ 'pa ta-je kɨ́ bè kin dɔ-é-tɨ ɓá m'oo m'oo ɓəy tin wa?» Ə ę̃ sangɨ kadɨ n'oo dowbé
lé.

Jeju adɨ nékuso dow-je ɓudɔgɨ lo mɨ̨̃
Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Ją̃ 6:1-14

10 Lokɨ njékɔwkulə-je 'təl 'ree rəmə, d'ɔr poy né-je lay kɨ́ 'ra lé d'adɨ Jeju. Ę̃ ɔr-dé
go-é-tɨ ɔr-né rɔ-é kɨ̀ kár-é kəl ɓebo Betsayda-tɨ bè.
11 Ngà kosɨ dow-je 'gə, adɨ d'ɔw go-é-tɨ. Jeju uwə-dé kɨ rɔ-é-tɨ ə pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̨̃ɓe
lə Lubə adɨ-dé rəm, dę̃ kɨ́ d'ɔw ndoo kingə lapiya rəmə, ę̃ adɨ-dé lapiya tɔ.
12 Ngà lokɨ kàdì isɨ ur lé, njéndó né-je kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo 'ree rɔ Jeju-tɨ d'idə-é 'panè:
'Ɔsɨ kosɨ dow-je kanlé adɨ d'ɔw nganɓe-je-tɨ, kɨ̀ kəylo-je-tɨ kɨ́ tò ngɔsi-ngɔsi kadɨ d'ingə
nékuso-je, kɨ̀ lo tò-je, kdɔ lo kɨ́ j'ą̃i-tɨ nè kinlé to dilə̀lo.
13 Ngà Jeju idə-dé panè: «Sə̨i ya adi-dé né d'uso.» Dę̃ 'təl d'ilə-é-tɨ 'panè: «Ję̃ j'ɔw
kɨ̀ mbə̀ mɨ̨̃ kɨ̀ kanjɨ joo-rè ya par. Dɔmajɨ, kadɨ ję̃ ya j'ɔw j'ndogɨ nékuso j'adɨ dow-je
kin lay je bè tá.»
14 Dę̃ 'pa bè kdɔtalə dingəm-je ya kɔr-dé à ra ɓudɔgɨ lo mɨ̨̃ je bè. Jeju idə njéndó
né-je lé panè: «Uwəi dow-je adɨ d'isɨ nangɨ kɔrmɨ̨̃ kɔrmɨ̨̃ je bè.»
15 Dę̃ 'ra bè ya tɔ, adɨ d'adɨ dow-je d'isɨ nangɨ lay.
16 Jeju taa mbə̀ kɨ́ mɨ̨̃ kɨ̀ kanjɨ kɨ́ joo lé, itə kəm-é kɨ dɔrą̃-tɨ ra oiyo Lubə dɔ-tɨ, ɓá
gángɨ daną̃ adɨ njéndó né-je kadɨ 'ləbɨ kosɨ dow-je.
17 Dę̃ lay ya d'uso né 'ndan ndą̃-ndą̃; adɨ d'ɔy dɔdum-é-je kɨ́ nąy̨ rusɨ kàrè dɔgɨ gidɨ-é
joo.

Piyər pa rəsɨ kɨ́ Jeju to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é
Mat 16:13-28; Mar 8:27-31

18 Ndɔ káre bè, Jeju ɔr rɔ-é kɨ̀ kár-é pa ta kɨ̀ Lubə ə njéndó né-je liə d'ɔw siə natɨ
ngá ɓá ę̃ dəjɨ-dé ta panè: «Kosɨ dow-je lé 'panè m'to ną́ wa?»
19 †Dę̃ d'ilə-é-tɨ 'panè: «Dow-je kɨ́ dan-tɨ-je 'panè: "I 'to Ją̃ kɨ́ njèra dow-je batę̃m",
ə dę̃ kɨ́ ną́-je 'panè: "I 'to Eli", ə dę̃ kɨ́ rangɨ ɓəy 'panè: "I 'to dow káre dan dow-je-tɨ
kɨ́ low kɨ́ 'to njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ ɓá tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃."»
20 †Ngá Jeju təl dəjɨ-dé panè: «Ə kɨ́ go gə-é-tɨ lə-si sə̨i ya bè lé, mą̃ m'to ną́ wa?»
Piyər ilə-é-tɨ panè: «I 'to Kristɨ*.»
21 Jeju ndəjɨ-dé ṇą̃ kadɨ 'pa ta-é d'adɨ dow al.

Jeju pa ta kɨ́ dɔ koy-é-tɨ kɨ̀ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mat 16:21-28; Mar 8:31-33

22 Jeju təl ilə dɔ-tɨ panè: «Tò kadɨ Ngon lə dow à kingə kɔ̨̃ ṇą̃; 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je,
kɨ̀ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je d'a mbatɨ-é, d'a tɔl-é,
ngà ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə rəmə à tɔsɨ ndəl kində lo tę̃ę̃.»

---

† **9:7 9:7** Mat 16:14; Mar 8:28; Luk 9:19 † **9:19 9:19** Mat 14:1,2; Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † **9:20 9:20** Ją̃ 6:68,69
* **9:20 9:20** Kristɨ lé kɔr mę̃ę̃-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é.

23 †Bəy ɓá ɛ̨ idə-dé lay panè: «Kinə dow ndigɨ kun go-m rəmə, kadɨ ta rɔ-é ɔ̨̃-é al,
kadɨ un kagdəsɨ liə utɨ kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é ə un go-m.
24 †Kdɔ dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ndigɨ kajɨ rɔ-é lé à tujɨ rɔ-é, ngà dow kɨ́ ilə rɔ-é kɔgɨ kdɔ ta
lə-m ɓá à kajɨ rɔ-é.
25 Kadɨ dow ingə né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lay ə dajɨ rɔ-é tujɨ əse ɛ̨ ya tujɨ rɔ-é lé, majɨ-é
to ri wa?
26 Kdɔtalə dow kɨ́ ra rɔsɔl dɔ-m-tɨ, kɨ̀ dɔ ta-je-tɨ lə-m lé, lokɨ Ngon lə dow à ree dan
riɓa-tɨ liə, kɨ̀ dan riɓa-tɨ lə Bɔbɨ-é, kɨ̀ 'lə malayka-je kɨ́ d'aa njay lé, ɛ̨ à ra rɔsɔl dɔ-é-tɨ
ya tɔ.
27 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow-je madɨ dan dɛ̨-tɨ kɨ́ d'ą̨ nè kinlé, d'a koo kɔ̨ɓe lə
Lubə lé, ɓəy ɓá d'a koy.»

Rɔ Jeju mbəl
Mat 17:1-9; Mar 9:2-10; 2Pi 1:16-18

28 Asɨ ndɔ jinąy̨ joo je bè go ta-je-tɨ kɨ́ Jeju pa kinlé, ɛ̨ ɓa Piyər, kɨ̀ Ją̨, kɨ̀ Jakɨ adɨ d'ɔw
siə ə al dɔ mbal-tɨ kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə.
29 Lokɨ ɛ̨ isɨ pa ta kɨ̀ Lubə lé, takəm-é mbəl tò gay ə kubɨ-je liə təl nda mbəy-mbəy
ə ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ.
30 Rəmə tajinatɨ nè ya dingəm-je joo d'ą̨ d'ɔjɨ ta kɨ̀ Jeju. To Moiyijɨ kɨ̀ Eli kɨ́ 'tɛ̨ɛ̨ kɔy,
31 rɔ-dé ɔ̨̃ njoy-njoy adɨ lo ndógɨ doo ə d'ą̨ d'ɔjɨ ta kɨ̀ Jeju dɔ koy-tɨ kɨ́ ɛ̨ à kɔw koy
ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ kdɔ tɔl-né ta kullə liə.
32 Piyər kɨ̀ madɨ-é-je lé, 'tò ɓi d'adɨ dan-dé oy rəgɨ-rəgɨ; ngà lokɨ 'tɛ̨ɛ̨ kəm-dé rəmə
d'oo ndógɨ lə Jeju rəm, d'oo dingəm-je joo kɨ́ d'ą̨ rɔ-é-tɨ lé rəm tɔ.
33 Lokɨ dingəm-je kɨ́ joo kinlé d'isɨ d'iɲə Jeju kdɔ kɔw rəmə, Piyər idə-é panè:
Njèndó dow-je né, majɨ ɲą̨ kadɨ j'isi nè ya ngá. Adɨ j'rai kəykubɨ mutə, káre à to
'lə-i, káre à to 'lə Moiyijɨ ə káre à to 'lə Eli tɔ. Piyər gə mɛ̨ɛ̨ ta kɨ́ ɛ̨ ą̨ pa lé al.
34 Lokɨ ą̨ pa ta lé bè ya rəmə, kilndi ree səbɨ dɔ-dé-tɨ rɨpɨ. Lokɨ kilndi səbɨ dɔ-tɨ lé,
ɓəl ində bandɨ njéndó né-je gangɨ.
35 ††Rəmə dan kilndi-tɨ lé, ndi dow ɓa panè: Ɛ̨ kinlé, to ngon-m, m'mbətɨ-é; ooi ta
liə.
36 Ngà go ndi dow-tɨ kɨ́ ɓa lé rəmə, d'oo Jeju ya ą̨ kɨ̀ kár-é. Njéndó né-je d'adɨ ta-dé
tò kɨ̀ mundɨ-é ə mɛ̨ɛ̨ ndɔ-é-je-tɨ kinlé, dɛ̨ d'ɔr poy né kɨ́ d'oo kin d'adɨ dow al.

Jeju adɨ lapiya ngon kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al isɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ
Mat 17:14-21; Mar 9:14-29

37 Lo aa go-tɨ, lokɨ d'į̣ dɔ mbal-tɨ d'isɨ risɨ nangɨ lé, kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya
'tilə kəm Jeju;
38 rəmə dan kosɨ dow-je-tɨ lé, dow káre pa ta boy-boy panè: Njèndó dow-je né,
m'ra-i kɔgri ya, ilə kəm-i dɔ ngon-m-tɨ adɨ-m, kdɔtalə ɛ̨ to ngon-m kɨ́ káre-rè.
39 Taá-taá ya ndil kɨ́ majɨ al uwə-é rəmə, tajinatɨ nè ya ra-é adɨ nɔ̨ boy-boy, sikɨ-é kɨ̀
tɔ́gɨ-é tɔ́gɨ-é adɨ əm ta-é į̣ pukɨ-pukɨ, adɨ-é kɔ̨̀ ɲą̨ ə iɲə-é kalangɨ al, adɨ tokɨ dow kɨ́ oy
bè
40 M'ra ndoo ta njéndó né-je-tɨ lə-i kadɨ 'tubə ndil lé dɔ-é-tɨ kɔgɨ ya, ngà dɛ̨ d'asɨ al.
41 Beɓa Jeju panè: Sə̨i ko dow-je kɨ́ njémɛ̨ɛ̨ngą̨-je kɨ̀ njémɛ̨ɛ̨ndul-je kan! M'a kisɨ
sə-si natɨ asɨ kaglo ban ɓəy wa? M'a kisɨ dɔ-tɨ sə-si asɨ kaglo ban ɓəy wa? Go-tɨ, təl
idə bɔbɨ ngon lé panè: 'Ree kɨ̀ ngon-i lé nè bè.
42 Lokɨ ngon lé isɨ ree rəmə, ndil kɨ́ majɨ al lé, ɔsɨ-é ilə-é nangɨ ə sikɨ-é ɲą̨, ngà Jeju
ndángɨ ndil kɨ́ majɨ al lé, ə adɨ ngon lé lapiya, ɓá təl ulə-é ji bɔbɨ-é-tɨ.
43 Dow-je lay ya tɔ́gɨ lə Lubə kɨ́ tò ɓəl kinlé ɔr ndil-dé.

---

† **9:23 9:23** Mat 10:38; Luk 14:27 † **9:24 9:24** Mat 10:39; Luk 17:33; Ją̨ 12:25 † **9:35 9:35** Mat 3:17; 12:18; Mar 1:11; Luk 3:22 † **9:35 9:35** 2Pi 1:17,18

Nja joo kɨ́ Jeju pa ta dɔ koy-é-tɨ
Mat 17:22-23; Mar 9:30-32

Lokɨ né-je lay kɨ́ Jeju ra lé, ɔr ndil dow-je lay adɨ tagɨr lə-dé tò kɨ́ dɔ-tɨ ya ɓəy lé, ɛ̨ idə njéndó né-je liə panè:
44 Ta kɨ́ m'ɔw kidə-si kinlé, uwəi dɔ-si-tɨ majɨ: «Ngon lə dow lé, d'a kilə-é ji dow-je-tɨ.»
45 Ngà njéndó né-je 'gə mɛ̨ɛ̨ ta kinlé al. Ta lé tokɨ ɓɔyɔ sə-dé dɔ-é kdɔ kadɨ 'gə mɛ̨ɛ̨-é al; ə dɛ̨ 'ɓəl lo dəjɨ-é ta dɔ-tɨ rəm tɔ.

Sé nã ɓá to dow kɨ́ boy nã wa?
Mat 18:1-7; Mar 9:33-37

46 †Njéndó né-je lə Jeju d'isɨ 'najɨ-nã ta kadɨ d'oo sé nã ɓá to kɨ́ boy nã dan-dé-tɨ wa?
47 Jeju gə tagɨr kɨ́ mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ adɨ un ngon kɨ́ ndɛ̨ bè adɨ-é ã mbɔ́-é-tɨ;
48 †ngá ɓá idə-dé panè: Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ uwə ngon kin kɨ rɔ-é-tɨ kdɔ ta lə-m lé, to mã ya tɔ ɓá dowbé uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ tin; ə dow kɨ́ uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ kin rəmə, to njèkulə-m ya tɔ ɓá dowbé uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ tin. Kdɔ dow kɨ́ oo rɔ-é kɨ ngon dow dan-si-tɨ lay kinlé, ɛ̨ ɓá to dow kɨ́ boy nã.

Dow kɨ́ ɔsɨ-si ta al lé to dow lə-si
Mar 9:38-41

49 Jã un ta panè: «Njèndó dow-je né, jɛ̨ j'oo dow káre un ri-i ɓá isɨ tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-je-tɨ ə́ j'sangɨ kadɨ j'ɔgɨ-é dɔ-tɨ, kdɔ ɛ̨ un go-i sə-ji al.»
50 Ngà Jeju ilə-é-tɨ panè: Ɔgi-é dɔ-tɨ al, kdɔ dow kɨ́ ɔsɨ-si kɨ̀ ta al lé, to dow lə-si.

Jeju ią̃nə dɔnangɨ Galile kdɔ kɔw Jorijalɛ̨m

Ɓe káre bè dɔnangɨ Samari-tɨ mbatɨ Jeju

51 Lokɨ ndɔ-je lə Jeju nã̀y ngɔsi kadɨ Lubə à kun-é kɨ dɔrã-tɨ lé, ɛ̨ un ndi-é ə ã dɔ-tɨ njangɨ kadɨ n'ɔw ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ.
52 Ɛ̨ ulə dow-je kete nɔ̃-é-tɨ. Lokɨ dɛ̨ d'ungɨ-nã rebəə d'ɔw rəmə, 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ ngonɓe-tɨ káre kɨ́ dɔnangɨ Samari-tɨ, kdɔ ra né-je kete ngəbɨ-é-né.
53 Ngà dow-je kɨ́ ngonɓe-é-tɨ 'ndigɨ kuwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ al, kdɔ ɛ̨ un rəbɨ kɨ́ ɔw kɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ.
54 Lokɨ Jakɨ-je kɨ̀ Jã kɨ́ 'to njéndó né-je lə Jeju d'oo né kin bè lé, d'idə-é 'panè: 'Ɓaɓe, i 'ndigɨ kadɨ j'dəjɨ pər kadɨ ĩ dɔrã-tɨ ree ró-dé wa?
55 Jeju təl kəm-é kɨ rɔ-dé-tɨ ɓá kɔl sə-dé panè: [To tagɨr ri ɓá tò mɛ̨ɛ̨-si-tɨ bè wa!
56 Ngon lə dow lé, ree kdɔ tɔl dow-je al, ngà ɛ̨ ree kdɔ kajɨ-dé.]† Beɓa dɛ̨ d'ɔtɨ d'ɔw ngonɓe-tɨ kɨ́ rangɨ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kun go Jeju
Mat 8:18-22

57 Lokɨ dɛ̨ d'ɔw dɔ rəbɨ-tɨ lé, dow káre idə Jeju panè: «M'a kun go-i lo lay kɨ́ 'a kɔw-tɨ.»
58 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Tal-je d'ɔw kɨ̀ ɓe tò-dé nɔ̃ɔ̃, ɓá yəl-je kɨ́ 'nar taá kin kàrè d'ɔw kɨ̀ kəy tò-dé tɔ. Ngà Ngon lə dow lé, lo kɨ́ kadɨ ulə dɔ-é-tɨ ya kàrè goto.»
59 Jeju idə dow kɨ́ rangɨ panè: 'Un go-m. Ngà ɛ̨ ilə-é-tɨ panè: «'Ɓaɓe, 'adɨ-m tarəbɨ adɨ m'ɔw m'dubɨ bɔbɨ-m mɔkɨ tá.»
60 Ngà Jeju idə-é panè: «'Ią̃nə dɛ̨ kɨ́ d'oy adɨ 'dubɨ dow-je lə-dé kɨ́ d'oy, ə i rəmə, 'ɔw ilə mbɛ̨ kɔ̃ɓe lə Lubə.»
61 Dow káre pa ɓəy panè: 'Ɓaɓe, m'ndigɨ kun go-i, ngà kadɨ ɓá 'adɨ-m tarəbɨ kadɨ m'ɔw m'ra lapiya dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə-m mɔkɨ tá.

---

† **9:46 9:46** Luk 22:24 † **9:48 9:48** Mat 10:40; Luk 10:16; Jã 13:20 † **9:56 9:56** Ta-je kɨ́ tò mbuną̃ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

62 Ngá ɓá Jeju idə-é panè: Dow kɨ́ uwə kɔsɨ mangɨ-je ɔw ndɔr-né ɓá gɔ̰ɔ̰ lo go-é-tɨ gogɨ lé, kullə kɔ̰ɓe lə Lubə tuwə-é al.

10

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó né-je kɨ́ kɔrsiri gidɨ-é joo kɨ́ Jeju ulə-dé
Mat 9:37-38; 10:7-16; Mar 6:8-11; Luk 9:3-5

1 Go-tɨ, 'Baɓe Jeju mbətɨ njéndó né-je kɨ́ rangɨ kɔrsiri gidɨ-é joo ə ulə-dé kadɨ d'ɔw joo-joo kete nɔ̰-é-tɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo-je-tɨ lay, kɨ̀ lo-je-tɨ lay kɨ́ tò kadɨ ɛ̰ ya kàrè à kɔw-tɨ tɔ.
2 †Ɛ̰ idə-dé panè: Ko kɨ́ tò kijə ṇą, ngà njékijə-é-je ɓá 'ṇą al. Ə̃n ə́ 'pai ta kɨ̀ 'ɓa njèko kɨ́ tò kijə lé, kadɨ ulə kɨ̀ njérakullə-je titɨ.
3 †Ɔwi! Yən, m'ulə-si titɨ-ną kɨ̀ ngan batɨ-je bè dan jagɨm-je-tɨ.
4 Uni mbu là al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, ɔyi saba al rəm, ɓá ą̰i nangɨ kɨ̀ rəbɨ-rəbɨ 'rai lapiya dow-je al rəm tɔ.
5 Mɛ̰ɛ̰ kəy kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔwi-tɨ lé, ta kɨ́ a pai kete mɔkɨ ə́n: «Kadɨ lapiya nąy̰ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ kin!»
6 Kinə dow nojɨ isɨ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lé nɔ̰ɔ̰ rəmə, lapiya lə-si à nąy̰ siə. Ngà kinə dow nojɨ goto tɔ rəmə, lapiya lə-si à təl ree rɔ-si gogɨ tɔ.
7 †Isi mɛ̰ɛ̰ kəy-é-tɨ kinlé, ə né kɨ́ d'adɨ-si ya usoi rəm, ą̰yi rəm. Kdɔtalə to tó-é kadɨ njérakullə ingə nékugə dɔji-é. Iləi kɨ̀ takəy-takəy al.*
8 Mɛ̰ɛ̰ ɓebo kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔwi-tɨ, ɓá d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ, ə d'adɨ-si nékuso rəmə usoi
9 rəm, adi lapiya njémɔ̰y-je kɨ́ d'isɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo-é-tɨ lé, ə idəi dow-je kɨ́ titɨ 'painè: Kɔ̰ɓe lə Lubə ree ngɔsi rɔ-si-tɨ.
10 †Ngà mɛ̰ɛ̰ ɓebo kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔwi-tɨ, ɓá d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ al lé, ɔwi pandangɨ lo-je-tɨ kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ɓe-é-tɨ lé, ə 'painè:
11 †«Kodɨ kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ lə-si kɨ́ ḭ nja-ji-tɨ ya kàrè j'ɔw mbing j'gəkɨ dɔ-si-tɨ gogɨ. Bè ya kàrè, kadɨ 'gəi kɨ́ kɔ̰ɓe lə Lubə lé, ree ngɔsi.»
12 †M'a kidə-si rəsɨ; mɛ̰ɛ̰ ndɔ-é-tɨ kinlé ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ ɓebo-é-tɨ kinlé, à ngą̰ ṇą̰ kitə ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ Sɔdɔm-tɨ ɓəy.

Tujɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ ɓe-je kɨ́ 'mbatɨ kadɨ mɛ̰ɛ̰-dé
Mat 11:21-24

13 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̰i dow-je kɨ́ Korajɛ̰! Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̰i dow-je kɨ́ Betsayda! Kdɔ nékɔjɨ-je kɨ́ tokɨ ra dan-si-tɨ nè kinlé, lé tokɨ ra dɔnangɨ Tir-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Sidɔ̰-tɨ je bè rəmə lé dow-je kɨ́ titɨ d'a kulə kubɨ sakɨ rɔ-dé-tɨ tò-né buu-tɨ, kdɔ kiṇə-né panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ low nṵ ngá!
14 Gin-é kin ɓá, ndɔ gangta-tɨ lé, ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ-si-tɨ à ngą̰ ṇą̰ kitə ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ dɔnangɨ Tir-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Sidɔ̰ ɓəy.
15 Ngà sə̰i dow-je kɨ́ Kapɛrnayim, ooi 'painè se riɓa lə-si kin à kɔw sə-si sar dɔrą̰-tɨ wa? Bè al, à tokɨ təl sə-si kɨ nangɨ sar kɨ mɛ̰ɛ̰ lo kɨ́ koó-tɨ.
16 †Dow kɨ́ taa ta lə-si lé, taa ta lə-m tɔ. Ngà dow kɨ́ ɔsɨ-si ngərəngɨ rəmə, to mą̰ ya tɔ ə́ ɔsɨ-m ngərəngɨ tin. Ə dow kɨ́ ɔsɨ-m ngərəngɨ lé, to njèkulə-m tɔ ɓá dowbé ɔsɨ-é ngərəngɨ tin.
17 Dɛ̰ kɨ́ kɔrsiri kɨ́ Jeju ulə-dé lé, 'təl 'ree kɨ́ rɔnəl ə 'panè: 'Baɓe, kɨ̀ ri-i lé, ndil-je kɨ́ majɨ al ya kàrè d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ lə-ji.
18 Beɓa Jeju idə-dé panè: M'oo Satą̰ ḭ dɔrą̰-tɨ titɨ-ną̰ kɨ̀ təl ndi bè usɨ nangɨ nè.

---

† **10:2 10:2** Mat 9:37,38 † **10:3 10:3** Mat 10:16 † **10:7 10:7** 1Kɔ 9:14; 1Ti 5:18 * **10:7 10:7** Jeju ɔgɨ-dé kɔw kəy lə dow-je al. Ngà ɛ̰ ndigɨ kadɨ 'tò kəy lə dow káre ə lo aa d'ḭ kete-kete al. Kdɔ mba tò ɓe joo ə ində nane. † **10:10 10:10** Knj 13:51 † **10:11 10:11** Mat 10:7-14; Mar 6:8-11; Luk 9:3-5 † **10:12 10:12 a** Mat 11:24; **b** Mat 10:15 † **10:16 10:16** Mat 10:40; Mar 9:37; Luk 9:48; Ją̰ 13:20

19 Ooi bè, m'adɨ-si tɔ́gɨ kadɨ 'njiyəi-né dɔ li-je-tɨ, kɨ̀ dɔ jinə̰-je-tɨ, kɨ̀ dɔ tɔ́gɨ-je-tɨ lay kɨ́
njèba ɔw-né, ə né káre ya kàrè à ra-si al.
20 Bè ya kàrè, 'rai rɔnəl kdɔtalə ndil-je kɨ́ majɨ al kɨ́ d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ lə-si kin
al. Ngà 'rai rɔnəl kdɔtalə ri-si kɨ́ tokɨ ndàngɨ mẹ̰ẹ̰ dɔrą̰-tɨ kin tá.

Lubə tẹ̰ẹ̰ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ adɨ ngan dow-je
Mat 11:25-27; 13:16-17

21 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé ya Ndil kɨ́ aa njay ra Jeju adɨ rɔ-é nəl-é n̰ą̰ adɨ panè: Bɔbɨ-m
kɨ́ 'to 'Ɓa dɔrą̰ kɨ̀ dɔnangɨ, m'tɔ́y-i, kdɔ 'ɓɔyɔ dɔ né-je kin kɨ̀ njégosɨ-je kɨ̀ njénégə-je
rəmə ngan dow-je kin ɓá 'tẹ̰ẹ̰ kɨ̀ dɔ-é adɨ-dé. Oiyo, Bɔbɨ-m, m'tɔ́y-i kdɔ to ndigɨ lə-i
kadɨ né kinlé tò bè†.
22 †Bɔbɨ-m təl kɨ̀ né-je lay adɨ-m. Dow kɨ́ gə-m mą̰ Ngon lə Lubə lé goto. Bɔbɨ-m ya
par ə́ gə-m. Ə dow kɨ́ gə Bɔbɨ-m ya goto. Mą̰ ya par ə́ m'gə Bɔbɨ-m lé, ə dow kɨ́ mą̰
ngon-é lé ya m'tẹ̰ẹ̰ kəm-é dɔ-é-tɨ ɓá à gə-é tɔ.
23 Go-tɨ, Jeju təl kəm-é kɨ rɔ njéndó né-je-tɨ liə ə idə-dé dẹ̰ ya kɨ̀ kár-dé gay panè:
Dow-je kɨ́ kəm-dé oo né-je kɨ́ sə̰i ooi kinlé 'to njénékumə̰-je!
24 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ n̰ą̰, kɨ̀ ngar-je n̰ą̰ ya 'ndigɨ koo
né-je kɨ́ sə̰i ooi kin ya, ngà d'oo al; 'ndigɨ koo ta-je kɨ́ sə̰i ooi kin ya, ngà d'oo al.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow kɨ́ Samari kɨ́ to dow kɨ́ majɨ
Mat 22:34-40; Mar 12:28-34

25 †Dow káre kɨ́ njèndó dow-je ndukun sangɨ kdɔ koo ta kɨ́ mẹ̰ẹ̰ Jeju-tɨ adɨ ị̰ taá dəjɨ-é
panè: «Njèndó dow-je né, ri ɓá m'a ra kdɔ kadɨ m'isɨ-né kəm sartagangɨ wa?»
26 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: «'Ndàngɨ mẹ̰ẹ̰ mbete ndukun-je-tɨ 'panè ri wa? I 'ndó lé,
'ndàngɨ 'panè ri wa?»
27 Ẹ̰ ilə Jeju-tɨ panè: «'A ndigɨ 'Ɓaɓe Lubə lə-i kɨ̀ mẹ̰ẹ̰-i káre-rè, kɨ̀ ndil-i lay, kɨ̀ tɔ́gɨ-i
lay rəm, kɨ̀ tagɨr lə-i lay rəm, ɓá 'a ndigɨ dow madɨ-i tò kɨ rɔ-i bè rəm tɔ.»‡
28 Beɓa Jeju idə-é panè: «Ta lé, i ilə-tɨ majɨ n̰ą̰! 'Ra né kinlé ya rəmə 'a kisɨ kəm.»
29 Ngà ẹ̰ ndigɨ ra kadɨ 'lə-n'ẹ̰ to najɨ adɨ dəjɨ Jeju panè: «Ną́ ɓá to dow madɨ-m wa?»
30 Jeju təl un ta panè: «Dingəm káre bè ị̰ ɓebo Jorijalẹ̰m-tɨ isɨ ɔw ɓebo Jeriko-tɨ,
rəmə bɔkaya-je 'gangɨ-é 'taa né-je liə lay, 'tində-é mbukɨ-mbukɨ d'adɨ tò kəm yo ə
'tusɨ-é d'iŋə̰-é d'ɔw lo lə-dé.
31 Ə dow káre kɨ́ to njègugné lə Lubə ị̰ Jorijalẹ̰m isɨ ree kɨ̀ rəbɨ kɨ́ káre kinlé tɔ. Lokɨ
ree da dɔ dingəm-tɨ lé rəmə, ẹ̰ ijə rɔ-é kɨ̀ nganglo-nganglo dəə ɔw.
32 Go-tɨ, dow káre kɨ́ gin kojɨ-tɨ lə Lebi ree tẹ̰ẹ̰ lo-tɨ kinlé tɔ, ɓá oo dingəm lé rəmə,
ijə rɔ-é kɨ̀ nganglo-nganglo dəə ɔw ya ɓəy.
33 Ngà dow káre kɨ́ dɔnangɨ Samari-tɨ kɨ́ isɨ ɔw mba ə́ ree tẹ̰ẹ̰ lo-tɨ kinlé ɓá oo dingəm
lé rəmə ta ɔ̰ mẹ̰ẹ̰-é n̰ą̰ kdɔ ta liə.
34 Beɓa ɔtɨ ree rɔ-é-tɨ ə ungɨ ubɨ, kɨ̀ man nduu ta dò-je-tɨ lé ndəm-né ɓəy ɓá un-é
səbɨ-é dɔ koro-tɨ liə ɔw siə kəy mba-je-tɨ ə tɔsɨ kəm-é go-é-tɨ.
35 Lokɨ lo aa lé, ẹ̰ ɔr là kɨ́ dow à ra kullə ndɔ joo ɓá à kingə, adɨ njèkoo go kəy
mba-je lé, ə idə-é panè: "'Tɔsɨ kəm-i go-é-tɨ adɨ-m rəm, ɓá né-je lay kɨ́ 'a tujɨ dɔ-é-tɨ
dɔ madɨ-é-tɨ kinlé, ndɔ kɨ́ m'təl rəmə jè idə-m ə mą̰ ya m'a kugə-i."»
36 Jeju təl dəjɨ njèndó dow-je ndukun lé panè: «Kɨ́ go koo-é-tɨ lə-i lé, dan dow-je-tɨ
kɨ́ mutə kinlé, ẹ̰ kɨ́ rá ɓá to dow madɨ dingəm kinlé wa?»
37 Beɓa ẹ̰ ilə Jeju-tɨ panè: «To ẹ̰ kɨ́ njèkoo kəmtondoo liə kin.» Bè ngá ɓá Jeju idə-é
panè: «'Ɔw, ə i kàrè 'ra bè ya tɔ.»

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔw Jeju ɓe lə Martɨ-je kɨ̀ Mari

† **10:21 10:21** 1Kɔ 1:17-29 † **10:22 10:22 a** Ją̰ 3:35; **b** Ją̰ 10:15 † **10:25 10:25** Mat 22:35-40; Mar 12:28-34 ‡ **10:27 10:27** Mbl 19:18; Det 6:5

38 †Lokɨ Jeju usɨ rebəə kɨ̀ njéndó né-je liə, ɓá ɔw mɛ̨̃ ngonɓe-tɨ káre bè lé, dené
káre kɨ́ ri-é lə Martɨ uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ mɛ̨̃ kəy-tɨ liə.
39 Ə Mari kɨ́ to ngonkɔ̃ Martɨ lé, isɨ nangɨ nja 'Ɓaɓe-tɨ isɨ oo ta-je liə.
40 Kullə-je kɨ́ gay-gay kɨ́ mɛ̨̃ kəy-tɨ un Martɨ ɲą̃ adɨ ɛ̨ ɔtɨ ratɨ ree panè: 'Ɓaɓe, kiɲə̃
kɨ́ ngonkɔ̃-m iɲə̃-m kɨ̀ kar-m ya ta kullə-tɨ kinlé, 'usɨ-i-tɨ al ɓan al wa? 'Idə-é adɨ ree
ra sə-m kullə.
41 'Ɓaɓe ilə-é-tɨ panè: Martɨ, Martɨ, mɛ̨̃-i ą̃ kə́kə́kə́ rəm, rɔ-i ɓa ɗakɨ-ɗakɨ kdɔ né-je
ɲą̃ ya,
42 ngà né káre ya par ə to né kɨ́ majɨ ɲą̃. Mari ɓá mbətɨ ɛ̨ kɨ́ majɨ ɲą̃ kɨ́ dow à taa
ji-é-tɨ ndą̃ al.

11

Néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ pa ta kɨ̀ Lubə
Mat 6:9-13; 7:7-11

1 Ndɔ káre bè, Jeju isɨ lo-tɨ madɨ isɨ pa ta kɨ̀ Lubə. Lokɨ pa ta kɨ̀ Lubə gin-é gangɨ lé,
dow káre dan njéndó né-je-tɨ liə dəjɨ-é panè: 'Ɓaɓe, 'ndó-ji lo pa ta kɨ̀ Lubə titɨ kɨ́ Ją̃
ndó-né njéndó né-je liə bè tɔ.
2 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Lokɨ isi 'pai ta kɨ̀ Lubə rəmə, 'painè:
Bɔbɨ-ji, kadɨ dow-je 'gə kɨ́ 'aa njay; kadɨ kɔ̃ɓe lə-i ree.
3 'Adɨ-ji nékuso kɨ́ asɨ ta-ji kɨ̀ ndɔ-je lay.
4 'Iɲə̃ go majal-je lə-ji kɔgɨ,
kdɔ jɛ̨̃ kàrè j'isɨ j'iɲə̃ go majal-je kɨ́ dow-je d'isɨ 'ra sə-ji lé kɔgɨ tɔ.
Ə 'iɲə̃-ji adɨ j'usɨ mɛ̨̃ néną̃-tɨ al.
5 Go-tɨ, Jeju ilə dɔ-tɨ panè: Dow káre dan-si-tɨ je bè, ɓá nam-é isɨ nɔ̃ɔ̃, ɓá ɛ̨ ɔw ndəl-é
ndɔɔ dan lo-tɨ panè: Nam-m, adɨ-m m'tunə̃-i mbə̀ mutə.
6 Kdɔtalə nam-m káre i̧ mba-tɨ ree rɔ-m-tɨ ə́ m'oo né kɨ́ m'a kadɨ-é al.
7 Ɓá kinə nam-é lé, to kəy je bè ya ilə-é-tɨ panè: I 'ndɔjɨ-m al. Tarəbɨ tokɨ kutɨ ngá,
ɓá jɛ̨̃ kɨ̀ ngan-m j'to nangɨ rəm ngá, adɨ m'a ki̧ taá kadɨ-i mbə̀ lé al.
8 M'idə-si m'adɨ ooi, kinə lé, i̧ taá adɨ-é mbə̀ lé, kdɔtalə to kɨ́ ɛ̨ to nam-é kin al kàrè,
à ki̧ taá kdɔtalə ndɔjɨ kɨ́ ndɔjɨ-é ɓəy-ɓəy kin ya, kdɔ kadɨ-é né-je lay kɨ́ ɛ̨ ɔw ndoo-é
lé.
9 Ə m'idə-si m'panè: 'Dəji ə d'a kadɨ-si; 'sangi ə a kingəi; indəi tarəbɨ ə d'a tɛ̨̃
kadɨ-si.
10 Kdɔ dow kɨ́ dəjɨ ya ə d'adɨ-é; dow kɨ́ sangɨ ə ingə; dow kɨ́ ində tarəbɨ ə 'tɛ̨̃ d'adɨ-é.
11 Ną̃ dan-si-tɨ ɓá ngon-é dəjɨ-é mbə̀ rəmə à kadɨ-é ər wa? Əse dəjɨ-é kanjɨ rəmə à
kadɨ-é li wa?
12 Əse ngon-é dəjɨ-é kɔw rəmə à kadɨ-é jinə̃ wa?
13 Ə sə̧i kɨ́ 'toi njémɛ̨̃ndul-je kàrè, 'gəi kadɨ né-je kɨ́ majɨ-majɨ ngan-si-je rəm, ngà
Bɔbɨ-si kɨ́ dɔrą̃-tɨ kɨ́ ban ɓá à kadɨ Ndil kɨ́ aa njay dow-je kɨ́ 'dəjɨ-é lé al wa?

Dow-je 'ɓa Jeju 'boy lə ndil-je kɨ́ majɨ al
Mat 12:22-32; Mar 3:22-30

14 Ndɔ káre bè, Jeju tubə ndil kɨ́ majɨ al kɨ́ isɨ mɛ̨̃ dingəm-tɨ ra-é adɨ pa ta al. Lokɨ
ndil kɨ́ majɨ al lé tɛ̨̃ kɔgɨ ya rəmə, dingəm lé pa ta adɨ né-é ɔr ndil kosɨ dow-je.
15 †Ngà dow-je kɨ́ dan-tɨ-je 'panè: To tɔ́gɨ lə Beljebul, kɨ́ to 'boy lə ndil-je kɨ́ majɨ al
ɓá Jeju isɨ tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al.
16 †Ə dɛ̨ kɨ́ ną̃-je 'ndigɨ ną̃-é kdɔ koo ta kɨ́ mɛ̨̃-é-tɨ adɨ 'dəjɨ-é kadɨ ra nékɔjɨ kɨ́ i̧
dɔrą̃-tɨ kadɨ d'oo.

† **10:38 10:38** Ją̃ 11:1 † **11:15 11:15** Mat 9:34; 10:25 † **11:16 11:16** Mat 12:38; 16:1; Mar 8:11

17 Ngà Jeju gə tagɨr-je lə-dé ɓətɨ adɨ idə-dé panè: Kɔ̰ɓe kɨ́ rá-rá ya ɓá dow-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ 'gángɨ-na̰ d'ɔsɨ-na̰ kɨ̀ ta lé, à təl ndubəɓe; kəy-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ɓe-é-tɨ kinlé kàrè, à tɔ nangɨ dɔ-na̰-tɨ rum-rum rəm.
18 Kinə Sata̰ ya gangɨ rɔ-é dana̰ ɔsɨ rɔ-é kɨ̀ ta lé, kɔ̰ɓe liə à ka̰ lo ka̰-é-tɨ gərərə ban wa? M'pa bè kdɔ sə̰i 'painè to tɔ́gɨ lə Beljebul ɓá m'isɨ m'tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al.
19 Ə kinə to tɔ́gɨ lə Beljebul ɓá m'isɨ m'tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al, ngà dow-je lə-si ə d'isɨ 'tubə-dé kɨ̀ tɔ́gɨ lə na̰ ngá wa? Kullə ra dow-je lə-si ya ilə ta dɔ-si-tɨ!
20 Ngà kinə to tɔ́gɨ Lubə tɔ ɓá m'isɨ m'tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al rəmə, to kɔ̰ɓe lə Lubə ya ngá ə́ ree tɛ̰ɛ̰ rɔ-si-tɨ tin.
21 Lokɨ dow kɨ́ njètɔ́gɨ kɨ́ nékatɨ asɨ ji-é majɨ, ngəm takəy liə lé, nékingə-é tò gərərə.
22 Ngà kinə dow kɨ́ rangɨ kɨ́ tɔ́gɨ-é itə-é ree rɔ-é təti-é rɔ lé, à taa nékatɨ-je kɨ́ ɛ̰ ubə kul-é kinlé ji-é-tɨ ɓəy ɓá à taa nékingə-é kdɔ ləbɨ dow-je.
23 †Dow kɨ́ ore kàdɨ-m al lé, to njèkɔsɨ-m kɨ̀ ta ə dow kɨ́ kəw sə-m né kɨ natɨ al kàrè, to njèsane né kɔgɨ tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al kɨ́ təl ree mɛ̰ɛ̰ dow-tɨ gogɨ
Mat 12:43-45
24 Lokɨ ndil kɨ́ majɨ al tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ dow-tɨ, ɔw ilə kɨ̀ diləlo kɨ́ tutɨ sangɨ lo kɨ́ kadɨ n'isɨ-tɨ n'taa koo ya ngà ɛ̰ ingə al rəmə, ɛ̰ təl panè: «Kəy lə-m kɨ́ m'isɨ-tɨ ɓá m'tɛ̰ɛ̰ lé, m'a təl kɔw-tɨ gogɨ.»
25 Lokɨ təl ɔw gogɨ rəmə, oo kɨ́ mɛ̰ɛ̰ kəy lé tokɨ kɔy ndətɨ-ndətɨ rəm, ɓá né-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ tokɨ kɔsɨ njɔl-njɔl rəm.
26 Beɓa ɛ̰ ɔsɨ təl ɔw sangɨ ndil-je kɨ́ rangɨ siri kɨ́ mɛ̰ɛ̰-dé ndul itə-é ɓəy ɓá ree sə-dé, adɨ d'andɨ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lé ə d'adɨ to lokisɨ-dé. Gangɨ-é-tɨ kɨ́ gogɨ nè kinlé, kisɨ lə dowbé kin majɨ al na̰ ita̰ itə kɨ́ kete lé ɓəy.
27 Lokɨ Jeju a̰ pa ta lé bè ya rəmə, dené káre tɛ̰ɛ̰ dan kosɨ dow-je-tɨ pa ta kɨ̀ ndi-é kɨ́ boy panè: Dené kɨ́ ojɨ-i ə ulə mba ta-i-tɨ kinlé, to njènékuma̰ kɨ́ ban ə́n ə!
28 Ngà Jeju ilə-é-tɨ panè: Bè al, dow-je kɨ́ d'oo ta lə Lubə ə 'təl rɔ-dé go-tɨ ɓá 'to njénékuma̰-je!

Dow-je 'dəjɨ nékɔjɨ
Mat 12:38-42
29 †Lokɨ kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy 'gəə dɔ Jeju sipɨ lé, ɛ̰ idə-dé panè: Dow-je kɨ́ ngɔsnè kinlé, 'to njémɛ̰ɛ̰ndul-je; dɛ̰ 'dəjɨ kadɨ d'oo nékɔjɨ, ngà dow à ra nékɔjɨ kɨ́ rangɨ kadɨ-dé al ngá; ɛ̰ kɨ́ ndɔkɨ tɛ̰ɛ̰ dɔ Jonasɨ-tɨ kin ya asɨ.
30 Kdɔ titɨ kɨ́ ndɔkɨ Jonasɨ to-né nékɔjɨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ Ninibɨ kinlé, bè ya tɔ ə́ Ngon lə dow à to-né nékɔjɨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ ngɔsnè kin tɔ.
31 Ndɔ gangta-tɨ lé, ngar kɨ́ dené kɨ́ go lo-tɨ kɨ́ bəə à ka̰ takəm dow-je-tɨ kɨ́ ngɔsnè kin, kdɔ kilə ta dɔ-dé-tɨ. Kdɔ ndɔkɨ ɛ̰ ḭ sɔ̰y dɔnangɨ-tɨ nṵ ya ree oo gosta-je lə Salomɔ̰. Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, dow kɨ́ itə Salomɔ̰ na̰ ya a̰ nè!
32 Ndɔ gangta-tɨ lé, dow-je kɨ́ Ninibɨ d'a ka̰ takəm dow-je-tɨ kɨ́ ngɔsnè kin kdɔ kilə ta dɔ-dé-tɨ. Kdɔ dow-je kɨ́ Ninibɨ lé, lokɨ d'oo mbɛ̰ kilə lə Jonasɨ rəmə, 'tusɨ panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al d'ina̰ kɔgɨ. Ngá kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, dow kɨ́ itə Jonasɨ na̰ ya a̰ nè!

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ lampɨ
Mat 5:15; 6:22-23; Mar 4:21
33 †Dow à kində pər lampɨ-tɨ kdɔ ɓɔyɔ al rəm, ɓá à jəbɨ ngó dɔ-tɨ al rəm tɔ. Ngà à na̰a̰ kagna̰a̰ lampɨ-tɨ taá kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ d'ɔw mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ d'oo-né lo.
34 Kəm-i lé, to lampɨ lə rɔ-i. Lokɨ kəm-i tò majɨ rəmə, rɔ-i lay ya tò lo kɨ́ ndógɨ-tɨ; ngà kinə kəm-i majɨ al lé, rɔ-i tò lo kɨ́ ndul-tɨ tɔ.

† **11:23 11:23** Mar 9:40 † **11:29 11:29** Mat 16:4; Mar 8:12 † **11:33 11:33** Mat 5:15; Mar 4:21; Luk 8:16

35 'Oo majɨ, kadɨ londógɨ kí tò rɔ-i-tɨ təl londul al.
36 Kinə rɔ-i burə lay tò lo kí ndógɨ-tɨ adɨ kəl rɔ-i káre ya kàrè nə̀y londul-tɨ al lé,
rɔ-i ɓikti ya lo à ndógɨ dɔ-tɨ titɨ kí lampɨ ndógɨ-né dɔ-i-tɨ kin bè tɔ.

Jeju ndángɨ njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je
Mat 23:1-36; Mar 12:38-40

37 Lokɨ Jeju pa ta lay rəmə, Parisi káre ɓa-é ɓe liə kdɔ kadɨ ɔw uso siə né. Beɓa
Jeju ɔw kəy isɨ ta nékuso-tɨ.
38 Lokɨ Parisi lé, oo kí Jeju togɨ ji-é al ya uso-né né lé, lo ta igɨ-é səl.
39 Beɓa 'Baɓe idə-é panè: Sə̨i Parisi-je lé, gidɨ kobɨ-je kɨ̀ gidɨ tasa-je ɓá sə̨i 'togi
sukɨ-sukɨ, ngà mɛ̨ɛ̨-si ɓá ɓogɨ-je kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndul-je rusɨ nji̧-nji̧.
40 Sə̨i mbə́ dow-je kan! Lubə kí njèra gidɨ né kí ndaa-tɨ nè kinlé, ɛ̨ ya ra mɛ̨ɛ̨-é kí
kəy tɔ al wa?
41 Mɛ̨ɛ̨-si kí kəy ɓá adi Lubə kadkare-tɨ ə né-je lay à kaa njay rɔ-si-tɨ tɔ.
42 Ngà tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̨i Parisi-je! Kdɔ sə̨i lé, mbikam-je lə-si kí ətɨ majɨ-majɨ, kɨ̀
né ndɨr nə̨́y-je, kɨ̀ ndəgɨ mbikamnə̨́y-je lay kin ya sə̨i ɔri káre dan kí dɔgɨ-tɨ adi Lubə.
Rəmə né ra kí njururu, kɨ̀ ndigɨ Lubə kin ɓá sə̨i ooi kí né al. Né-je kin ɓá lé, à to
kullə ra-si, ɓá ndəgɨ né-je kinlé kàrè sə̨i a tusi kiŋ̀əi al rəm tɔ.
43 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ sə̨i Parisi-je; kdɔtalə sə̨i lé, lokisɨ kí kete nɔ̀ dow-je-tɨ mɛ̨ɛ̨
kəykəwnə̨-je-tɨ lə jipɨ-je ɓá sə̨i 'ndigi rəm, ɓá 'ndigi kadɨ dow-je 'ra-si lapiya kunta-nə̨
lokosɨ-je-tɨ rəm tɔ.
44 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, kdɔtalə sə̨i lé, 'titi-nə̨ kɨ̀ dɔɓadɨ-je kí né kí tɔjɨ kadɨ dow gə-né
ya goto kin bè, adɨ dow-je 'njiyə dɔ-tɨ kàrè 'gə al*.
45 Dow káre dan njèndó dow-je ndukun-je-tɨ, pa kɨ̀ Jeju panè: Njèndó dow-je né, i
'pa bè kinlé, to jɛ̨ tɔ ɓá 'tajɨ-ji tin al wa.
46 Jeju ilə-é-tɨ panè: Sə̨i njéndó dow-je ndukun-je lé, tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ tɔ; kdɔtalə
né-je kí ɔy kí lo kutɨ-é ngə̨ ya sə̨i indəi dɔ dow-je-tɨ, ngà sə̨i rəmə, ngon ji-si ya kàrè,
'gəti-né sə-dé al.
47 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, kdɔtalə sə̨i 'rai dɔɓadɨ njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí ndɔkɨ ka-si-je
'tɔl-dé.
48 Lokɨ sə̨i 'rai bè lé, 'tɔji to kí 'ndigi kɨ̀ ka-si-je, kdɔtalə ka-si-je 'tɔl njépata-je kí ta
Lubə-tɨ ə sə̨i 'rai dɔɓadɨ-dé tɔ.
49 Gin-é kin ɓá Lubə kí njègosɨ pa-né panè: M'a kulə njépata-je kí ta-m-tɨ, kɨ̀
njékɔwkulə-je lə-m rɔ-dé-tɨ rəmə, d'a tɔl dɛ̨ kí dan-tɨ-je ə d'a kulə kəm dɛ̨ kí nə̨́-je
ndoo tɔ.
50 Kdɔ kadɨ məsɨ njépata-je kí ta-m-tɨ kí un kutɨ-é lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nu̧ ya ə̨y
kɔgɨ puu-puu kinlé, ta-é tò dɔ dow-je-tɨ kí ngɔsnè kin.
51 Un kutɨ-é dɔ məsɨ Abɛl-tɨ sar tɛ̨ɛ̨-né dɔ məsɨ Jakari-tɨ kí 'tɔl-é mbunə̨ logugɨ né-tɨ
kɨ̀ kəy lə Lubə. Ooi majɨ, ta məsɨ-dé à kusɨ dɔ dow-je-tɨ kí ngɔsnè kin ya ndətɨ.
52 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̨i njéndó dow-je ndukun-je! Kdɔtalə sə̨i ɔri lakere kɔr tarəbɨ
négə ji-si-tɨ ə sə̨i ɔwi kəy al rəm, ɓá dow-je kí 'ndigɨ kɔw kàrè, sə̨i ɔgɨ-dé lo kɔw rəm
tɔ†.
53 Lokɨ Jeju tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lé, njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je d'i̧ siə kɨ̀ wɔngɨ
nə̨ adɨ 'dəji-é ta gitɨ-gitɨ dɔ né-je-tɨ kí gay-gay.
54 Dɛ̨ 'dəji-é ta-je kin bè d'iyə-né gum kdɔ kadɨ kinə d'ingə ta madɨ ta-é-tɨ ə je d'ilə-né
ta dɔ-é-tɨ.

---

* **11:44 11:44** Kí go nékoɓe-tɨ lə jipɨ-je lé, kinə dow njiyə dɔɓadɨ-tɨ rəmə, d'oo-é kɨ dow kí tò nɛ̨ takəm Lubə-tɨ. Kdɔ né-je kí mɛ̨ɛ̨ ɓadɨ-tɨ lé to né-je kí tò nɛ̨. Beɓa Jeju panè Parisi-je lé, mɛ̨ɛ̨-dé majɨ al tokɨ dɔɓadɨ kí jipɨ-je 'ndigɨ kadɨ dow njiyə dɔ-tɨ al kinlé bè. Ngà ɓɔyɔ ɓá dɛ̨ 'ɓɔyɔ d'adɨ dow-je 'gə al. † **11:52 11:52** Njéndó dow-je ndukun-je lé, ndukun lə Lubə kɨ̀ ta-je lə njépata-je kí ta-é-tɨ tò ji-dé-tɨ kdɔ kadɨ 'gə-né ta kí sɔbɨ dɔ kajɨ, ya ngà dɛ̨ 'gə al rəm, ɓá d'ɔgɨ dow-je lo gə-é rəm tɔ.

12

Jeju ndəjɨ njéndó né-je dɔ kədkəm-tɨ

1 †Dɔgangɨ-é-tɨ kinlé, kosɨ dow-je kɨ́ ɓudɔgɨ dɔgɨ lo ṇ̃ą̃ ya 'kəw-nąʼ adɨ d'ubə-nąʼ lo-tɨ
bangɨ-bangɨ ɓá Jeju pa ta adɨ njéndó né-je liə ya kete panè: Sə̨̃i kan! Ooi go rɔ-si majɨ
kdɔ əm lə Parisi-je kɨ́ to kədkəm dow-je kin.
2 †Né kɨ́ dow ɓɔyɔ kɨ́ gin-é à tę̃ę̃ al ya goto rəm, ɓá ta kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kɨ́ dow à gə
al kàrè goto rəm.
3 Gin-é kin ɓá, né-je lay kɨ́ 'pai ta-é ndɔɔ lé, d'a koo ta-é dan kada; ə ta kɨ́ sə̨̃i 'pai
mbi dow-tɨ ṇ̃ɔ̃m-ṇ̃ɔ̃m bè mę̃ę̃ kəy-tɨ duni nṵ ya kàrè, d'a kilə-né mbę̃ dɔ kəy-tɨ taá.

Ta lə ɓəl kəm dow al
Mat 10:26-33

4 Sə̨̃i nam-m-je, m'a kidə-si rəsɨ. Dę̃ kɨ́ d'a tɔl dajɨ rɔ-si ə d'a kasɨ ra sə-si né kɨ́ rangɨ
go-tɨ al ngá kinlé, 'ɓəli-dé al.
5 M'a tɔjɨ-si ę̃ kɨ́ sə̨̃i a ɓəli-é. Ę̃ kɨ́ à tɔl dajɨ rɔ-si rəm, go-tɨ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kadɨ ilə-é dan
pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ ɓəy kinlé ę̃ ɓá 'ɓəli-é; m'idə-si ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, ę̃ ɓá tò kadɨ 'ɓəli-é.
6 'Tɨ̰ḭ-je lé, 'ndogɨ-dé mɨ̰ kɨ̀ silə joo-joo ya al wa? Lé bè ya kàrè, ę̃ kɨ́ káre dan-dé-tɨ
kɨ́ mę̃ę̃ Lubə oy dɔ-é-tɨ ya goto.
7 Bəl dɔ-si kin ya kàrè tokɨ gə kɔr-é lay. Ə̃n ə́ 'ɓəli al, kdɔ gatɨ-si itə gatɨ 'tɨ̰ḭ-je nja
ṇ̃ą̃.
8 M'a kidə-si kɨ́ dow kɨ́ rá-rá kɨ́ pa ta rəsɨ takəm dow-je-tɨ panè n'to dow lə-m lé,
mą̃ Ngon lə dow m'a pa ta liə rəsɨ nɔ̰̃ malayka-je-tɨ lə Lubə panè, to dow lə-m ya tɔ.
9 Ngà dow kɨ́ ɔr ta kutɨ-m-tɨ takəm dow-je-tɨ panè, n'gə-m al lé, mą̃ kàrè m'a kɔr ta
kutɨ-é-tɨ nɔ̰̃ malayka-je-tɨ lə Lubə panè, m'gə-é al ya tɔ.
10 †Ə dow kɨ́ rá-rá kɨ́ pa ta kɨ́ majɨ al dɔ Ngon lə dow-tɨ lé, à tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ
kadɨ-é, ngà dow kɨ́ pa ta kɔbɨ kɨ̀ Ndil kɨ́ aa njay lé, à tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-é al ya
sartagangɨ.
11 †Ngà lokɨ d'a kɔw sə-si kdɔ gangta dɔ-si-tɨ mę̃ę̃ kəykəwnąʼ-je-tɨ lə jipɨ-je, kɨ̀ nɔ̰̃
njégangta-je-tɨ, kɨ̀ nɔ̰̃ njékɔ̰̃ɓe-je-tɨ lé, adi mę̃ę̃-si ą̃ kə́kə́kə́ adɨ 'painè: Se ta ri ɓá j'a
pa wa əse j'a pa kɨ̀ gosɨ kɨ́ ban ɓá kdɔ pa-né ta dɔ rɔ-ji-tɨ wa al.
12 Kdɔ dɔkàdɨ-é-tɨ kin ya Ndil kɨ́ aa njay à ndó-si ta kɨ́ tò kadɨ 'pai.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njènékingə kɨ́ to mbə́ dow
1Ti 6:17-19

13 Dow madɨ dan kosɨ dow-je-tɨ idə Jeju panè: Njèndó dow-je né, idə ngonkɔ̰̃-m adɨ
néndubə kɨ́ bɔbɨ-ji iṇə adɨ-ji lé ę̃ kay kɨ́ 'lə-m adɨ-m.
14 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: Sé ną̃ ɓá ində-m njègangta lə-si əse njèkay-si néndubə
wa?
15 Go-tɨ, ę̃ idə dow-je lay panè: Ooi go rɔ-si majɨ dɔ né-tɨ lay kɨ́ to kəmkə̰ḭ; kdɔtalə,
lé dow isɨ dan nékingə-tɨ kɨ́ tò mburukɨ-mburukɨ ya kàrè, kisɨ-é kɨ̀ dɔ-é taá, to ta lə
nékingə-é al.
16 Beɓa Jeju idə-dé gosta káre panè: Dingəm káre bè kɨ́ to njènékingə, ɔw kɨ̀ dɔnangɨ
kɨ́ ę̃ ingə né titɨ ṇ̃ą̃.
17 Rəmə ę̃ gɨr mę̃ę̃-é-tɨ panè: Lokɨ m'a kungɨ ko lə-m titɨ ya goto. Kin əjè m'ra ban
ə́n wa?
18 Beɓa ę̃ panè: Yən, né kɨ́ m'a ra ə́n: M'a sane dam-je lə-m ə m'a kojɨ dam-je kɨ́
rangɨ kɨ́ boy-boy ɓá m'a kəw ko lə-m kɨ̀ ndəgɨ nékingə-m lay titɨ.
19 Ba m'a kidə rɔ-m ta panè: Rɔ-m, nékingə-i tò mburukɨ-mburukɨ kdɔ ɓal-je ṇ̃ą̃ ə́n
ə́ 'uwə rɔ-i nangɨ 'taakoo, 'uso, 'ą̃y ə 'ra rɔnəl.

---

† **12:1 12:1** Mat 16:6; Mar 8:15 † **12:2 12:2** Mar 4:22; Luk 8:17 † **12:10 12:10** Mat 12:32; Mar 3:29 † **12:11 12:11** Mat 10:19,20; Mar 13:11; Luk 21:14,15

20 Ngà Lubə idə-é panè: Mbə́ dow! Ndɔɔ nè kin ya 'a koy. Ə nə̨́ ngá ɓá né-je kɨ́ i isɨ
'ɔsɨ dɔ-é natɨ kdɔ rɔ-i kinlé, à to kɨ́ liə wa?
21 Beɓa Jeju ilə dɔ-tɨ panè: Dow kɨ́ njèkəw né kində ngangəm kdɔ rɔ-é yó ɓɨ to
njènékingə takəm Lubə-tɨ al lé, tò titɨ-nə̨ bè ya tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kində mɛ̨ɛ̨ dɔ Lubə-tɨ
Mat 6:25-34

22 Go-tɨ, Jeju idə njéndó né-je liə panè: Gin-é kin ɓá m'idə-si panè: Adi mɛ̨ɛ̨-si ə̨
kə́kə́kə́ adɨ 'painè: Ri ɓá j'a kuso kdɔ kisɨ-né əse j'a kingə kubɨ rá ɓá j'a kɔɔ wa al.
23 Kdɔ kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə dow majɨ ə̨ə̨ itə nékuso ə dajɨ rɔ dow majɨ ə̨ə̨ itə kubɨ tɔ.
24 Ooi 'gagə̨-je: Dɛ̨ 'dubɨ ko al rəm, d'ijə ko al rəm, d'ɔw kɨ̀ kəy ngəm né al rəm, ɓá
d'ɔw kɨ̀ dam al rəm, ya ngà Lubə isɨ ul-dé! Ə sə̨i lé, gatɨ-si itə gatɨ yəl-je kin sə̨y!
25 Nə̨́ dan-si-tɨ ɓá à kasɨ kilə ndɔ-é dɔ madɨ-é-tɨ sɛ̨ kɨ̀ takul mɛ̨ɛ̨ kə̨ə̨ kə́kə́kə́ liə wa?
26 Kinə né kɨ́ sɛ̨ bè kàrè, sə̨i a kasi rai al lé, kdɔ ri ɓá sə̨i adi mɛ̨ɛ̨-si ə̨ kə́kə́kə́ kdɔ
né-je kɨ́ rangɨ wa?
27 Uni kəm-si ooi-né wale-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ndɔr-tɨ ə ooi putɨ-dé: Dɛ̨ 'ra kullə madɨ al rəm,
d'ojɨ kubɨ al rəm, ya ngà adɨ m'idə-si rəsɨ kɨ́ Salomɔ̨ kɨ́ to njènékingə kɨ́ ə̨ə̨ kin ya
kàrè, ɔɔ kubɨ-je kɨ́ ndóle asɨ kɨ̀ putɨ wale-je kin nja káre al.
28 Sə̨i dow-je kɨ́ kadmɛ̨ɛ̨ lə-si to kɨ́ ndɛ̨ bè kan! Wale-je kɨ́ d'ə̨ mɛ̨ɛ̨ ndɔr-je-tɨ ɓone
ya ə bore pər à kɔ̨̀-dé kin kàrè, Lubə adɨ 'mɔ̨ne kɨ̀ putɨ-dé mbu̱u̱ rəm ngà, sə̨i kɨ́ ban
ɓá ɛ̨ à kadɨ-si kubɨ al wa?
29 Sə̨i lé, adi rɔ-si kɔ̨̀ 'sangi-né nékuso kɨ̀ man kə̨y ya par-par al.
30 Kdɔ né-je lay kinlé, gin dow-je lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ ɓá d'adɨ rɔ-dé kɔ̨̀ 'sangɨ par-par;
ngà sə̨i rəmə, Bɔbɨ-si gə majɨ kɨ́ né-je kinlé ɔwi ndoo-é.
31 Kɔ̨ɓe liə ɓá 'sangi ə né-je kinlé, ɛ̨ à kadɨ-si dɔ-tɨ.
32 'Ɓəli al, sə̨i kutɨ dow-je lə-m kɨ́ ndɛ̨ bè kin! Kdɔ nəl Bɔbɨ-si kadɨ adɨ-si kɔ̨ɓe liə.
33 'Ndógi nékingə-si ə 'ləbi là-é njéndoo-je kadkare-tɨ. 'Rai mbu là-je kɨ́ à tujɨ al ə
né-je lə-si kɨ́ majɨ kɨ́ à tò sartagangɨ lé, 'kəwi indəi ngangəm mɛ̨ɛ̨ dɔrə̨-tɨ, kɨ́ to lo kɨ́
njéɓogɨ-je d'a ɓogɨ-tɨ al rəm, ɓá ə̨ə̨ à kɔ̨̀-tɨ al rəm.
34 Kdɔ lo kɨ́ né lə-si kɨ́ indəi ngangəm tò-tɨ lé, lo-é ya mɛ̨ɛ̨-si à tò dɔ-tɨ gə́rə́rə́ tɔ.

Kiskəm dɔ rɔ-tɨ
Mar 13:33-37; Mat 24:42-51

35 †'Dɔɔi ɓədɨ-si kɨ̀ ndaá dɔɔ ɓədɨ ə adi pər tò lampɨ-je-tɨ lə-si.*
36 †Ə sə̨i lé, kadɨ 'titi-nə̨ kɨ̀ dow-je kɨ́ d'isɨ ngəbɨ 'ɓa-dé kɨ́ à kɨ̨ lo nékuso-tɨ kɨ́ lo
taanə̨-tɨ kisɨ təl, kadɨ lokɨ ree ində takəy rəmə, tajinatɨ nè ya 'tɛ̨ɛ̨ d'adɨ-é kin bè.
37 Ngannjékullə-je kɨ́ d'isɨ kəm ya 'ɓa-dé ree ingə-dé-né lé, ɓá to njénékumə̨-je. Ooi
majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ ɛ̨ à dɔɔ ɓədɨ-é kɨ̀ ndaá dɔɔ ɓədɨ ə à kadɨ-dé d'isɨ nangɨ ɓá à
ree kadɨ-dé nékuso.
38 Lé ɛ̨ ree dan lo-tɨ bapɨ əse taginlo-tɨ ya ɓá ingə-dé kɨ́ d'isɨ kəm rəmə, dɛ̨ 'to
njénékumə̨-je!
39 †Kadɨ 'gəi né kin majɨ tɔ: Kinə 'ɓa njèkəy gə dɔkàdì kɨ́ njèɓogɨ à ree-né lé, ɛ̨ à
kinə̨-é kadɨ ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə al.
40 Sə̨i ya kàrè, isi dɔ nja-si-tɨ, kdɔ Ngon lə dow lé à ree dɔkàdì-tɨ kɨ́ sə̨i 'gɨri dɔ-tɨ al.
41 Beɓa Piyər dəji-é panè: 'Ɓaɓe, gosta kinlé 'pa adɨ-ji jɛ̨ ya par əse 'pa adɨ dow-je
lay wa?
42 'Ɓaɓe ilə-é-tɨ panè: Nə̨́ ɓá to njèkoo go né-je kɨ́ to njèra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ to
njèkəmtutɨ wa? To ɛ̨ kɨ́ 'ɓa-é ində-é dɔ madkullə-je-tɨ liə, kdɔ kadɨ oo go-dé kɨ̀ nékuso
kɨ̀ dɔkàdì-é dɔkàdì-é.

---

† **12:35 12:35** Mat 25:1-13 * **12:35 12:35** Dɔɔ ɓədɨ kɨ̀ ndaá dɔɔ ɓədɨ lé, tɔjɨ kisɨ dɔ nja-tɨ pèrèrè kdɔ kɨ̨ ra né
madɨ əse kɨ̨ kɔw ta rɔ-tɨ. † **12:36 12:36** Mar 13:34-36 † **12:39 12:39** Mat 24:43,44

43 Ngonnjèkullə kí 'ɓa-é təl ree mɛ̨̃ kəy-tɨ liə ɓá ingə-é ta kullə-tɨ titɨ-na̰ bè lé, to
njènékumə̰.
44 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; 'ɓa-é à kiɲə nékingə-é-je lay mɛ̨̃ ji-é-tɨ.
45 Ngà kinə ngonnjèkullə kinlé, pa mɛ̨̃-é-tɨ panè: «'Ɓa-m à təl ree kalangɨ al ɓəy»,
adɨ isɨ ta tində madkullə-je-tɨ liə kí dingəm kɨ̀ dɛ̨ kí dené rəm, ɛ̨ uso né ə a̰y yibɨ adɨ
ra-é lé,
46 'ɓa-é à təl ree kubə-é nangɨ busɨ ndɔ-tɨ kí ɛ̨ ində mɛ̨̃-é dɔ-tɨ al rəm, ɓá dɔkàdɨ-tɨ
kí ɛ̨ gə al rəm tɔ. Ɛ̨̃ à kində-é kində kɔjɨ kí ngã̰ ã̰ ə à kadɨ-é ingə kɔ̰̃ lə njéra né kí
tɔgrɔ-tɨ al-je.
47 Ngonnjèkullə kí gə né kí mɛ̨̃-é 'ɓa-é ndigɨ ya ngà, ɛ̨ ɔsɨ dɔ né-je natɨ al rəm, ra
kí go mɛ̨̃ ndigɨ-tɨ lə 'ɓa-é al rəm lé, d'a kində-é ta ndəy ã̰.
48 Ngà ngonnjèkullə kí gə né kí mɛ̨̃-é 'ɓa-é ndigɨ al, ɓá ra né kí asɨ kində rəmə, d'a
kində-é ta ndəy sɛ̨ bè. Dow kí d'adɨ-é né ã̰ lé, d'a dəjɨ né ji-é-tɨ ã̰ ya tɔ, ə dow kí
d'iɲə né mɛ̨̃ ji-é-tɨ ã̰ lé, d'a dəjɨ né mɛ̨̃ ji-é-tɨ ã̰ dɔ madɨ-é-tɨ ya tɔ.

Jeju to gin gángɨ-na̰ lə dow-je
Mat 10:34-39

49 M'ree m'ulə pər dɔnangɨ-tɨ nè ə m'ndigɨ kadɨ pər lé, ɔ̰̃ ya rəm ngá.
50 †Batɛ̨m káre tò nɔ̰̃ kadɨ d'a ra-m ə mɛ̨̃-m ɓa ɓɔ́kɨ-ɓɔ́kɨ sar kadɨ 'ra-m ɓane.†
51 Sə̰i 'gɨri kí to lapiya ɓá m'ree-né dɔnangɨ-tɨ wa? Bè al! Adɨ m'idə-si, ma̰ lé m'ree
kɨ̀ gángɨ-na̰.
52 Kɨ̰ nè kɔw kɨ kete kinlé, dow-je 'ra mɨ̰ mɛ̨̃ kəy-tɨ je bè rəmə d'a gángɨ-na̰. Dɛ̨ kí
mutə d'a kɔsɨ ta dɛ̨ kí joo ə dɛ̨ kí joo d'a kɔsɨ ta dɛ̨ kí mutə tɔ.
53 Bɔbɨ ngon à kɔsɨ ta ngon-é kí dingəm, ə ngon kí dingəm à kɔsɨ ta bɔbɨ-é tɔ. Kɔ̰̃
ngon à kɔsɨ ta ngon-é kí dené ə ngon kí dené à kɔsɨ ta kɔ̰̃-é tɔ. Kɔ̰̃ ngon kí dingəm à
kɔsɨ məm-é kɨ̀ ta ə məm-é lé à kɔsɨ-é kɨ̀ ta tɔ.

Ta kí dɔ kaglo-je-tɨ
Mat 16:2-3

54 Jeju idə kosɨ dow-je ɓəy panè: Lokɨ sə̰i ooi kilndi lo kur kàdɨ-tɨ lé, sə̰i 'pai tajinatɨ
nè ya 'painè ndi à kədɨ ə ndi ədɨ ya tɔ.
55 Ə lokɨ sə̰i ooi yəl ɨ̰ kɨ go lo-tɨ kí bəə isɨ ulə rəmə, sə̰i 'painè: Lo à tungə ə lo tungə
ya tɔ.
56 Sə̰i njékədkəm dow-je kan! Asi kɔri mbunə̰ né-je kí ra né dɔnangɨ-tɨ nè, kɨ̀ ɛ̨ kí
dɔra̰-tɨ, ngà ban ɓá sə̰i 'gəi kɔri mbunə̰ né-je kí dɔkaglo-tɨ kí ngɔsnè kin al wa?
57 Ngà kdɔ ri ɓá sə̰i ya kí dɔ rɔ-si asi kɔri mbunə̰ né kí njururu tɔ al wa?
58 Lokɨ 'isɨ 'ɔw lo gangta-tɨ kɨ̀ njèta lə-i lé, 'ulə nojɨ natɨ siə dɔ rəbɨ-tɨ ya, nè kinə ɔw
tɛ̨̃ sə-i nɔ̰̃ njègangta-tɨ lé, njègangta à kilə-i ji asgar-tɨ kadɨ-é ilə-i dangay-tɨ.
59 M'a kidə-i rəsɨ; 'a kugə ngər-ngər, sisi ya kàrè à na̰y al ɓá 'a tɛ̨̃ dangay-tɨ ɓəy.†

13

Ta kí sɔbɨ dɔ kiɲə panjiyə kí majɨ al kɔgɨ

1 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, dow-je madɨ 'ree d'ɔr poyta d'adɨ Jeju. To ta lə dow-je kí
dɔnangɨ Galile-tɨ kí ndɔkɨ d'a̰ 'gugɨ né ɓá gubərnər Pilatɨ adɨ 'tɔl-dé, adɨ məsɨ-dé pote
natɨ kɨ̀ məsɨ da̰-je kí d'ilə d'adɨ Lubə.
2 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Dow-je kí Galile kí 'tɔl-dé kinlé, sə̰i 'gɨri tokɨ dɛ̨ ɓá 'to
njéramajal tɔy ndəgɨ dow-je kí Galile lay ɓá kɔ̰̃ kí tana̰ bè kin tɛ̨̃-né dɔ-dé-tɨ tin
wa?

† **12:50 12:50** Mar 10:38 † **12:50 12:50** Batɛ̨m kí Jeju pa ta-é nè kinlé, to ta lə kɔ̰̃ kí à kingə ɓɨ to ta lə batɛ̨m kí mani al. † **12:59 12:59** Mat 5:25-26

3 Bè al! Adɨ m'idə-si, kinə sə̨i iə̨ni panjiyə-si-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ al lé, sə̨i lay ya a koyi tɔ.
4 Əse dow-je kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é jinə̨̀y joo kɨ́ ndɔkɨ ndogɨ bɔr kɨ́ Silowe kɨ́ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ usɨ dɔ-dé-tɨ adɨ d'oy kinlé, sə̨i 'gɨri to kɨ́ dɛ̨ ɓá kullə ra-dé majɨ al tɔy ndəgɨ dow-je lay kɨ́ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ wa?
5 Bè al! Adɨ m'idə-si, kinə sə̨i iə̨ni panjiyə-si-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ al lé, sə̨i lay ya a koyi tɔ.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ kote kɨ́ andɨ al
6 Jeju pa gosta kin dɔ-tɨ ɓəy panè: Dow káre bè ɔw kɨ̀ kote mɛ̨ɛ̨ ndɔr nduu-tɨ liə. Ɛ̨ ree sangɨ kandɨ-é dɔ-tɨ rəmə ingə al.
7 Beɓa ɛ̨ idə njèrakullə mɛ̨ɛ̨ ndɔr nduu-tɨ lé panè: 'Oo bè, kote kinlé m'ree m'sangɨ kandɨ-é dɔ-tɨ bè-bè ya ɓal mutə kol nè, ngà m'ingə al. Ə̄n ə́ 'tugə-é 'gangɨ-é kɔgɨ! Ri ɓá ə̨ utɨ lo kare bè kdɔ wa?
8 Njèrakullə mɛ̨ɛ̨ ndɔr nduu-tɨ lé ilə-é-tɨ panè: 'Ɓa-m, kol nè kinlé, iə̨nə-é adɨ j'oo ɓəy. M'a ndər gin-é gəə sipɨ ə m'a kungɨ sɨ̨ né titɨ.
9 Dɔmajɨ ə gogɨ rangɨ à kandɨ ngá. Ngà kinə andɨ al ɓəy rəmə je 'tugɨ-é gangɨ-é kɔgɨ tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ lapiya kɨ́ Jeju adɨ njèmɔ̨y ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je
10 Ndɔ káre bè, Jeju isɨ ndó né dow-je mɛ̨ɛ̨ kəykəwnə̨-tɨ lə jipɨ-je ndɔ taakoo-tɨ lə-dé,
11 ə dené káre kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é adɨ-é to mətɨ ɓal dɔgɨ gidɨ-é jinə̨̀y joo isɨ nɔ̨ɔ̨. Dené lé, mə̨ə̨ kɔngɨ-kɔngɨ adɨ asɨ ndajɨ rɔ-é taá al kɨ́ pɛtɨ-pɛtɨ-je-tɨ ya.
12 Lokɨ Jeju un kəm-é oo-é lé, ɛ̨ idə-é panè: Dené, mətɨ lə-i tokɨ kɔr dɔ-i-tɨ kɔgɨ ngá!
13 Go-tɨ, Jeju ində ji-é dɔ-é-tɨ, rəmə tajinatɨ nè ya dené ndajɨ rɔ-é taá ə ɔsɨ gajɨ Lubə.
14 Ngà njèkun dɔ kəykəwnə̨ lə jipɨ-je ɓá wɔngɨ ra-é, kdɔ lapiya kɨ́ Jeju adɨ dené ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je lé, adɨ idə kosɨ dow-je panè: Ndɔ ra kullə ra mɛkɛ̨ ə́ mɛ̨ɛ̨ ndɔ-é-jɛ-tɨ kin ɓá 'reei adɨ d'adɨ-si lapiya, ɓɨ 'reei ndɔ taakoo-tɨ al.
15 'Ɓaɓe ilə-é-tɨ panè: Sə̨i njékədkəm dow-je kan! Nə̨́ ya dan-si-tɨ ɓá ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je lé, tutɨ mangɨ liə əse koro liə lo kuso né-tɨ ɔw siə adɨ-é ə̨y man al wa?
16 Ngà dené kan kɨ́ to ngonka Abrakam ɓá Satə̨ uwə-é gin tɔ́gɨ-é-tɨ ɓal dɔgɨ gidɨ-é jinə̨̀y joo lé ɓá kadɨ tokɨ taa-é kilə-é taá kɨ̀ ndɔ taakoo lə jipɨ-je al wa?
17 Lokɨ Jeju pa ta kin bè lé, njékilə ta dɔ-é-tɨ-je lay ya d'oo ta kɨ́ d'a pa al. Ngà kosɨ dow-je rəmə, 'ra rɔnəl dɔ né-je-tɨ lay kɨ́ tò ɓəl-ɓəl kɨ́ ɛ̨ rá-rá lé tɔ.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ kə̨ə̨ kɔl
Mat 13:31-32; Mar 4:30-32
18 Jeju pa ɓəy panè: Kɔ̨ɓe lə Lubə lé titɨ-nə̨ kɨ̀ ri wa? Ə ri ɓá m'a kun kɔjɨ-né kɔ̨ɓe lə Lubə lé wa?
19 Kɔ̨ɓe lə Lubə lé, titɨ-nə̨ kɨ̀ kə̨ə̨ kɔl kɨ́ dow un ilə mɛ̨ɛ̨ ndɔr-tɨ liə adɨ ubə ə tɔgɨ, rəmə yəl-je kɨ́ njénar taá 'ree d'uwə lo kisɨ balkəm-é-je-tɨ kin bè.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ əm
Mat 13:33
20 Jeju pa ya ɓəy panè: Ri ɓá m'a kun kɔjɨ-né kɔ̨ɓe lə Lubə lé wa?
21 Kɔ̨ɓe lə Lubə lé titɨ-nə̨ kɨ̀ əm kɨ́ dené káre bè un lɔ̨y-né ndujɨ kɨ́ 'mbɔjɨ mɛ̨ɛ̨ kee mutə adɨ ndujɨ kɨ́ lɔ̨y lay ya ɨ̨ kin bè.

Ta lə tarəbɨ kɨ́ to mbɔyɔyɔ bè
Mat 7:13-14
22 Lokɨ Jeju isɨ ɔw dɔ-é kɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, ɛ̨ ndó né dow-je taá-taá ində-né dan ɓebo-je kɨ̀ nganɓe-je gangɨ.
23 Beɓa dow madɨ dəjɨ-é panè: Dow-je kɨ́ d'a kingə kajɨ lé kɔr-dé ə̨ə̨ al wa?

24 Jeju ilə-é-tɨ panè: 'Nduri dɔ rɔ-si-tɨ kadɨ ɔwi kɨ̀ tarəbɨ kɨ́ tò mbɔyɔyɔ bè. M'idə-si,
dow-je ṇą̃ ya d'a sangɨ kadɨ d'ɔw kɔ̨̃ɓe-tɨ lé ya ngà d'a kasɨ al.
25 Lokɨ njèkəy à kɨ̨̃ taá ə à kutɨ tarəbɨ ɓá sə̨̃i a kąi ndaa-tɨ kindəi tarəbɨ painè:
«'Ɓaɓe, 'Ɓaɓe 'tę̃ę̃ tarəbɨ adɨ-ji» lé, ę̃ à kilə-si-tɨ panè: «Sə̨̃i lé, 'toi dow-je kɨ́ rá kàrè
mą̃ m'gə al.»
26 Rəmə, sə̨̃i a pai siə painè: «Ję̃ ɓá j'isɨ takəm-i-tɨ ya j'uso né rəm, j'ą̃y man rəm lé
al wa? Ję̃ ɓá i 'ndó né dow-je ka rəbɨ-je-tɨ lə-ji lé al wa?»
27 Ə ę̃ à kilə-dé-tɨ panè: «Sə̨̃i lé, 'toi dow-je kɨ́ rá kàrè mą̃ m'gə al! Ɔti kɨ rangɨ
ta-m-tɨ, sə̨̃i lay kɨ́ 'toi njéra né-je kɨ́ njururu al.»
28 ††Lokɨ a kooi njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lay, kɨ̀ Abrakam-je, kɨ̀ Isakɨ-je, kɨ̀ Jakobɨ-je
kɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə, ngà sə̨̃i ɓá d'a kungɨ-si ndaa-tɨ lé, a nɔ̨̃i rəm, a tɔ̨̃i ngangɨ-si məgəgə-
məgəgə lo-é-tɨ kin.
29 Rəmə dow-je d'a kɨ̨̃ kɨ lo kubə kàdɨ̀-tɨ, kɨ̀ lo kur kàdɨ̀-tɨ rəm, d'a kɨ̨̃ kɨ go lo-tɨ kɨ́
bəə kɨ̀ dę̃ kɨ́ d'a kɨ̨̃ kɨ go lo-tɨ kɨ́ taá, d'a ree kisɨ ta nékuso-tɨ kɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə.
30 †Ooi bè, dow-je kɨ́ ną̃-je dan dę̃ kɨ́ gogɨ-tɨ d'a təl to dow-je kɨ́ kete ə dow-je kɨ́
dan-tɨ-je dan dę̃ kɨ́ kete-tɨ d'a təl to dow-je kɨ́ gogɨ tɔ.
31 Dɔkàdɨ̀-é-tɨ kinlé ya Parisi-je kɨ́ dan-tɨ-je 'ree d'idə Jeju 'panè: 'Ɔw! Ɔtɨ rangɨ lo
kin-tɨ, kdɔ ngar Erodɨ ndigɨ tɔl-i.
32 Ę̃ ilə-dé-tɨ panè: «Ɔwi idəi tal dow kɨ́ njèkədɨ dow-je kinlé 'pai-nè: "Bone kɨ̀ bore
kinlé, m'a tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-je-tɨ rəm, ɓá m'a kadɨ lapiya njémɔ̨̃y-je ə ndɔ
kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə ɓá m'a tɔl ta-é.
33 Ngà ɓone, kɨ̀ bore kɨ̀ lo kaa kinlé, tò kadɨ m'un tarəbɨ lə-m kɨ Jorijalę̃m, kdɔ
njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ lé, oy ɓebo Jorijalę̃m-tɨ ɓane ɓɨ oy rangɨ lé, to né kɨ́ tuwə al."»

Jeju ndingə rɔ-é kdɔ dow-je kɨ́ ɓebo Jorijalę̃m-tɨ
Mat 23:37-39

34 Jeju pa ɓəy panè: 'Wa! Sə̨̃i dow-je kɨ́ Jorijalę̃m! 'Wa! Sə̨̃i dow-je kɨ́ Jorijalę̃m! Sə̨̃i
'toi njétɔl njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ, njétilə dow-je kɨ́ Lubə ulə-dé rɔ-si-tɨ kɨ̀ ər tɔl-dé.
Nja kandangɨ-kandangɨ ə́ m'ndigɨ kəw-si kɨ rɔ-m-tɨ taną̃ kɨ́ kɔ̨̃ kunjə kəw-né ngan-é
gin bagɨ-é-tɨ kin bè ə́ 'mbati!
35 Ooi majɨ, kəy lə-si à tokɨ tusɨ kiṇə kɨ dɔ-si-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃! Ngà m'a kidə-si rəsɨ; a kooi-mi
gogɨ al ya sar kaglo-tɨ kɨ́ a pai-né painè:
Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ kɨ́ njèree kɨ̀ ri 'Ɓaɓe!

14

Jeju adɨ lapiya njèmɔ̨̃y ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je
Luk 6:6-11; 13:10-17

1 Ndɔ káre bè kɨ́ to ndɔ taakoo lə jipɨ-je lé, Jeju ɔw mę̃ę̃ kəy-tɨ lə 'boy lə Parisi-je
káre kdɔ kuso né rəmə, Parisi-je d'ində kəm-dé d'oo-é soo.
2 Dingəm káre kɨ́ mɔ̨̃y ra-é adɨ tii kori-kori ą̃ nɔ̨̃-é-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ.
3 Jeju un ta dəjɨ njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ Parisi-je lé panè: To tó-é kadɨ dow adɨ
lapiya njèmɔ̨̃y ndɔ taakoo-tɨ əse to tó-é al wa?
4 Dę̃ d'ilə-é-tɨ al. Beɓa Jeju ulə ji-é uwə-né njèmɔ̨̃y lé, ə adɨ-é lapiya ɓá adɨ-é ɔw
ɓəy.
5 †Go-tɨ, Jeju idə-dé panè: Ną̃ dan-si-tɨ nè ɓá ngon-é əse mangɨ liə usɨ bole ndɔ
taakoo-tɨ ɓá tajinatɨ nè ya à kɔr-é tę̃ę̃ siə ndaa-tɨ al wa?
6 Kin kàrè dę̃ 'gə ta kɨ́ d'a kilə-tɨ al ya ɓəy.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ mbətɨ lokisɨ kɨ́ kete nɔ̨̃ dow-je-tɨ

† **13:28 13:28** Mat 22:13; 25:30 † **13:28 13:28** Mat 8:11,12 † **13:30 13:30** Mat 19:30; 20:16; Mar 10:31 † **14:5 14:5** Mat 12:11

7 Lokɨ Jeju oo kɨ́ dow-je kɨ́ 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ lé, nǹ-nǹ ya kàrè sangɨ lokisɨ kɨ́ kete-kete rəmə, un gosta kin idə-dé-né ta panè:
8 Kinə dow ɓa-i lo nékuso taanǹ-tɨ rəmə, 'ɔw 'isɨ lokisɨ-tɨ kɨ́ kete al. Dɔmajɨ ə dan dow-je-tɨ kɨ́ 'ɓa-dé kinlé, dow kɨ́ boy nǹ tɔy-i à kǹ nɔ̰̀,
9 rəmə dow kɨ́ njèɓa-si joo lay lé à kɩ̀ panè: «'Ìnə̀ lo adɨ dow kan.» Beɓa lokɨ i 'təl kdɔ kɔw kisɨ lo-tɨ kɨ́ gogɨ lé, rɔ-i à sɔl-i.
10 Ngà lokɨ dow ɓa-i lé, 'ɔw 'isɨ lo-tɨ kɨ́ gogɨ, kdɔ kadɨ lokɨ njèɓa-si lé ree rəmə, idə-i panè: «Nam-m, al kɨ́ kete nè.» Beɓa 'a kingə riɓa takəm dow-je-tɨ lay kɨ́ d'a kisɨ sə-i ta nékuso-tɨ.
11 †Kdɔtalə dow kɨ́ ɔjɨ rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é nangɨ, ngà dow kɨ́ sɔl dɔ-é ɓá d'a kitə dɔ-é kɨ́ taá tɔ.
12 Jeju idə dow kɨ́ njèɓa-é lé tɔ panè: Lokɨ 'ra nékuso kɨ́ kada əse nékuso kɨ́ ndɔɔ kàrè 'ɓa nam-i-je al rəm, ngankɔ̰-i-je al rəm, nojɨ-i-je əse njétakəy-je lə-i kɨ́ 'to njénékingə-je al rəm tɔ; nè dɛ̰ kàrè d'a kɩ̀ ɓa-i kdɔ kadɨ-i tó-tɨ tɔ.
13 Ngà lokɨ 'ra nékuso lo ra nǹy-tɨ rəmə, 'ɓa njéndoo-je, kɩ̀ njérɔkoy-je, kɩ̀ njéməti-je, kɩ̀ njékəmtɔ-je.
14 Rəmə i 'a to njènékumə̰, kdɔ dɛ̰ d'a kasɨ kadɨ-i tó-tɨ al. Ndɔ kɨ́ dow-je kɨ́ njéra né kɨ́ njururu d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰ lé, Lubə à kadɨ-i tó-tɨ.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ
Mat 22:2-14

15 Lokɨ dow káre dan dow-je-tɨ kɨ́ d'isɨ ta nékuso-tɨ oo ta-je kin bè lé, idə Jeju panè: Dow kɨ́ à kisɨ ta nékuso-tɨ kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə ɓá to njènékumə̰.
16 Jeju ilə-é-tɨ panè: Ndɔ káre bè, dow káre ra nékuso nǹ ya ɓa-né kosɨ dow-je.
17 Lokɨ dɔkàdɩ̀ kuso né asɨ lé, ɛ̰ ulə ngonnjèkullə liə rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'ɓa-dé lé panè: 'Reei! Né-je tò nangɨ lay ngá.
18 Ngà rəmə dɛ̰ lay ya, nǹ-nǹ dəjɨ-é kadɨ adɨ mɛ̰ɛ̰-é sɔl. Ɛ̰ kɨ́ dɔsǹy idə-é panè: M'ndogɨ londɔr nɔ̰̀ɔ̰̀, adɨ m'a kɔw koo ya ɓane ə́ m'dəjɨ-i kadɨ 'adɨ mɛ̰ɛ̰-i sɔl dɔ-m-tɨ.
19 Ɛ̰ kɨ́ rangɨ panè: M'ndogɨ mangndɔr-je dɔgɨ nɔ̰̀ɔ̰̀, adɨ m'a nǹ-dé koo ə́ m'dəjɨ-i kadɨ 'adɨ mɛ̰ɛ̰-i sɔl dɔ-m-tɨ.
20 Ɛ̰ kɨ́ rangɨ pa ɓəy panè: M'taa dené ngɔsnè ɓəy, adɨ m'a kingə rəbɨ kɔw al.
21 Lokɨ ngonnjèkullə lé, təl ree rɔ 'ɓa-é-tɨ rəmə, ɔr-é poy né-je kin lay. Beɓa wɔngɨ ra 'ɓa njèkəy lé nǹ adɨ idə ngonnjèkullə liə lé panè: Ɩ̰ kalangɨ ɔw pandangɨ lo-je-tɨ, kɩ̀ rəbɨ-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ ə 'ree kɩ̀ njéndoo-je, kɩ̀ njèrɔkoy-je, kɩ̀ njékəmtɔ-je, kɩ̀ njéməti-je.
22 Sɛ̰ go-tɨ rəmə, ngonnjèkullə lé ree panè: 'Ɓa-m, ndu-i kɨ́ 'un 'adɨ-m lé, m'ra kullə-é lay ya ngà lo nǹy ya ɓəy.
23 Beɓa 'ɓa njèkəy təl idə ngonnjèkullə lé panè: 'Ɔw ngan rəbɨ-je-tɨ kɨ́ wale, kɩ̀ go ngal bangá-je-tɨ ə́ dow-je kɨ́ ingə-dé ya rəmə, 'uwə-dé gəsəsə̀ ya adɨ 'ree, kdɔ kadɨ 'rusɨ mɛ̰ɛ̰ kəy lə-m.
24 Ə m'a kidə-si rəsɨ; dow-je kɨ́ m'ɓa-dé kete kinlé, dow kɨ́ dan-dé-tɨ káre ya kàrè à kɔdɨ rɔ nékuso lə-m ta-é-tɨ al.

Kəm rəbɨ kun go Jeju
Mat 10:37-39

25 Kosɨ dow-je nǹ 'njiyə go Jeju-tɨ ɓá ɛ̰ təl kəm-é idə-dé panè:
26 †Kinə dow ree rɔ-m-tɨ ɓá mbatɨ bɔbɨ-é kɩ̀ kɔ̰-é, kɩ̀ ne-é kɩ̀ ngan-é-je, kɩ̀ nganɔ̰-é-je, kɩ̀ kɔ̰nan-é-je ɓá mbatɨ dajɨ rɔ-é dɔ-tɨ kdɔ ta lə-m al lé, dowbé à kasɨ kadɨ to njèndó né lə-m al tɔ.
27 †Rəm, dow kɨ́ rá-rá ya un go-m ɓá un kagdəsɨ liə al lé, dowbé à kasɨ to njèndó né lə-m al.

† **14:11 14:11** Mat 23:12; Luk 18:14 † **14:26 14:26** Mat 10:37 † **14:27 14:27** Mat 10:38; 16:24; Mar 8:34; Luk 9:23

28 Kdɔtalə dan-si-tɨ nè lé, kinə dow ndigɨ ra kəy kí boy rəmə, à kisɨ nangɨ kɔ́sɨ kdɔ
kɔjɨ gangɨ là kí à ra-né kullə-é koo mɔkɨ, se là lé à kasɨ kadɨ n'ra-né n'tɔl ta-é wa?
29 Kdɔtalə kinə dowbé i̧ par ya ində gin kəy nangɨ ɓá asɨ ra tɔl ta-é al lé, dow-je kí
d'oo-é lo kində gin-é-tɨ lé, d'a kogɨ dɔ-é-tɨ,
30 panè: Dow kin ində gin kəy ə asɨ tɔl ta-é al.
31 Əse ngar kí ban ɓá kinə isɨ ɔw rɔ dɔ madɨ-é-tɨ ɓá à kisɨ nangɨ kdɔ mbɔjɨ koo
mɔkɨ, se asgar-je kí ɓudɔgɨ lo dɔgɨ kinlé, à kasɨ kadɨ n'rɔ-né kɨ̀ madɨ-n'ę̰ kí isɨ ree kdɔ
kilə rɔ dɔ-n'ę̰-tɨ, kɨ̀ asgar-je ɓudɔgɨ lo kɔrjoo kin wa?
32 Kinə oo kí à kasɨ al rəmə, lokɨ ngar madɨ-é lé, nə̀y əbɨ ɓəy ya ę̰ à kidə dow kí to
takəm-é, kdɔ kadɨ ɔw dəjɨ-é kadɨ n'uləi nojɨ natɨ.
33 Bè ya tɔ, nə̰́-nə̰́ dan-si-tɨ ya kinə mbatɨ nékingə-é lay al lé, à kasɨ kadɨ to njèndó
né lə-m al.
Mat 5:13; Mar 9:50
34 Katɨ lé, to né kí majɨ ya, ngà kinə mbinə̰-é ɔr kɔgɨ lé, dow à ra-né ban ɓá à təl dɔ̰
gogɨ ɓəy wa?
35 À majɨ kdɔ nangɨ al rəm, à majɨ kdɔ kungɨ gin né-je-tɨ al rəm ngá. D'a kungɨ kɔgɨ
gidɨ lo-tɨ. Dow kí mbi-é tò nɔ̰ɔ̰ kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta kinlé!

15

Gosta kí sɔbɨ dɔ batɨ kí nə̀y ɓá d'ingə-é
Mat 18:12-14
1 †Njétaalambo-je, kɨ̀ njéramajal-je 'ree rɔ Jeju-tɨ kdɔ koo ta liə.
2 Rəmə Parisi-je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je 'pa ta kí majɨ al dɔ-é-tɨ 'panè: «Dingəm
kanlé, uwə njéramajal-je kɨ rɔ-é-tɨ, ɓá uso sə-dé né rəm lé yaa!»
3 Beɓa Jeju pa sə-dé ta kɨ̀ gosta panè:
4 Dow kí rá ya dan-si-tɨ ɓá ɔw kɨ̀ batɨ-je ɓu ɓá ę̰ kí káre nə̀y ə́ à kin̰ə dę̰ kí kɔrjinə̀y
káre gidɨ-é jinə̀y káre lo kuso né-tɨ diləlo-tɨ kdɔ kɔw sangɨ ę̰ kí nə̀y lé sar kadɨ ingə-é
al wa?
5 Ə lokɨ ingə-é lé, rɔ-é nəl-é n̰ə̰ adɨ un-é səbɨ-é dam-é-tɨ kdɔ ree siə ɓee.
6 Lokɨ ree tę̰ę̰ ɓee lé, ę̰ ɓa nam-é-je kɨ̀ njétakəy-je liə kɨ rɔ-é-tɨ ə idə-dé panè: 'Rai
sə-m rɔnəl, kdɔtalə batɨ lə-m kí nə̀y lé, m'ingə-é.
7 Jeju ilə dɔ-tɨ panè: Bè ya tɔ, m'a kidə-si rəsɨ kí dow kí káre-rè kí to njèramajal ɓá
in̰ə panjiyə-é kí majɨ al kɔgɨ lé, rɔnəl-é à tò n̰ə̰ mę̰ę̰ dɔrə̰-tɨ, tɔy 'lə njéra né kí njururu
kí kɔrjinə̀y káre gidɨ-é jinə̀y káre kí d'ɔw ndoo kin̰ə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ al
kin.

Gosta kí sɔbɨ dɔ sisi kí usɨ kɔgɨ
8 Jeju pa gosta kí rangɨ ɓəy panè: Dené kí rá ɓá ɔw kɨ̀ sisi dɔgɨ ɓá káre usɨ kɔgɨ ə́ à
kində pər lampɨ-tɨ, à kɔy mę̰ę̰ kəy ə sangɨ lo majɨ-majɨ sar kadɨ ingə-né sisi lé al wa?
9 Beɓa lokɨ ingə lé, ę̰ ɓa nam-é-je kɨ̀ njétakəy-je liə kɨ rɔ-é-tɨ ə idə-dé panè: 'Rai
sə-m rɔnəl kdɔ sisi lə-m kí usɨ kɔgɨ lé, m'ingə.
10 Jeju ilə dɔ gosta-tɨ kin panè: Bè ya tɔ ə́ m'a kidə-si rəsɨ; malayka-je lə Lubə 'ra
rɔnəl n̰ə̰, kdɔtalə dow káre-rè kí to njèramajal ɓá in̰ə panjiyə-é-je kí majɨ al kɔgɨ.

Gosta kí sɔbɨ dɔ ngon kí ilə rɔ-é kɔgɨ ɓá təl ree
11 Beɓa Jeju təl pa ɓəy panè: Dingəm káre bè ɔw kɨ̀ ngan-je kí dingəm joo.
12 Ę̰ kí ndę̰ idə bɔbɨ-é panè: Bɔbɨ-m, néndubə kí ndɔ-é ə à to 'lə-m lé, adɨ-m. Beɓa
bɔbɨ-dé kay-dé nékingə-é.
13 Ndɔ n̰ə̰ al go-tɨ ya, ę̰ kí ndę̰ lé, ndogɨ né-je liə ngər-ngər ə ɔy là-é ɔw mba dɔnangɨ-
tɨ kí sə̰y. Lo kin-tɨ ɓá ę̰ tində né-je liə sane lay lo bɔkaya-tɨ.

† **15:1 15:1** Luk 5:29,30

14 Lokɨ ɛ̨ tində sane lay rəmə, ɓobo usɨ dɔnangɨ-é-tɨ kinlé, ə né isɨ goto ji-é-tɨ ngá.
15 Adɨ ɛ̨ ɔw adɨ dingəm káre bè dɔnangɨ-é-tɨ kinlé un-é kullə-tɨ, adɨ-é isɨ ɔw ul kɔsɔngɨ-je liə.
16 Ɛ̨ ndigɨ kuso gəbrə kí kɔsɔngɨ-je d'ą d'uso lé ya, ngà dow adɨ-é al. 17 Beɓa ɛ̨ gɨr ta dɔ rɔ-é-tɨ ə panè: Njérakullə-je lə bɔbɨ-m lay ya nékuso-dé tò mburukɨ-mburukɨ, rəmə mą ɓá m'a kisɨ koy yo ɓo nè bè wa!
18 M'a kɨ̨ taá təl kɔw rɔ bɔbɨ-m-tɨ gogɨ ə m'a kidə-é panè: Bɔbɨ-m, m'ra majal nɔ̨̃ Lubə-tɨ rəm, nɔ̨̃-i-tɨ rəm.
19 Mą m'tuwə kadɨ i 'ɓa-m ngon-i al, ngà kadɨ 'ra-m taną kí i 'ra-né kɨ̀ njérakullə-je lə-i ya bè.
20 Beɓa ɛ̨ ubə nangɨ ɨ̨ taá ə təl ɔw kɨ rɔ bɔbɨ-é-tɨ gogɨ. Lokɨ nąy sąy kɨ̀ kəy ɓəy ya bɔbɨ-é oo-é, ə ta ɔ̨̃ mɛ̨̃ɛ̨̃-é kdɔ ta liə adɨ ą̨y ngɔdɨ tilə kəm-é, ungɨ ji-é mindɨ-é-tɨ uwə-né kɨ kàdɨ̀-é-tɨ.
21 Rəmə ngon lé panè: Bɔbɨ-m, m'ra majal nɔ̨̃ Lubə-tɨ rəm, nɔ̨̃-i-tɨ rəm, adɨ m'tuwə kadɨ i 'ɓa-m ngon-i al.
22 Ngà bɔbɨ-é idə ngannjékullə-je liə panè: Ɔti kalangɨ 'reei kɨ̀ kubɨ kí kurá itə madɨ-é-je ya, uləi rɔ-é-tɨ ə uləi ngamą ji-é-tɨ, ɓá 'tuləi saba nja-é-tɨ tɔ.
23 Ɔwi 'reei kɨ̀ ngon bɔbɨ mangɨ kí rɔ-é to mbul-mbul kin ya 'tɔli adɨ j'usoi j'rai-né rɔnəl.
24 Kdɔtalə ngon-m kí ą̨ kanlé, to dow kí oy ɓá təl isɨ kəm tin; ɛ̨ ilə rɔ-é kɔgɨ ɓá təl ree tin. Beɓa 'tum gin ra rɔnəl.
25 Dɔkàdɨ-é-tɨ kinlé, ngon dər dingəm lé nąy ndɔrɔ. Lokɨ isɨ təl ɓá tɛ̨ɛ̨ ngɔsi kɨ̀ kəy rəmə, ɛ̨ oo ká nékində-je kɨ̀ ká ndam-je.
26 Beɓa ɛ̨ ɓa ngonnjèkullə káre dəjɨ-é panè sé to ri ɓá ra né wa?
27 Ngonnjèkullə lé ilə-é-tɨ panè: Ngonkɔ̨̃-i lé təl ree ɓá bɔbɨ-i tɔl ngon bɔbɨ mangɨ kí rɔ-é tò mbul-mbul kinlé kdɔ ta liə, kdɔ ɛ̨ ingə-é gogɨ kɨ̀ lapiya.
28 Beɓa wɔngɨ ra ngon dər lé, adɨ ɛ̨ ndigɨ kɔw kəy al, adɨ bɔbɨ-é tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ ree ra ndoo ta-é-tɨ kadɨ-é ɔw kəy.
29 Ɛ̨ ilə bɔbɨ-é-tɨ panè: 'Oo bè, mą kí m'ra kullə m'adɨ-i ɓal ɲą̨ rəm, m'al dɔ ndu-i nja káre al rəm kin ya kàrè 'tɔl ngon biɲə nja káre adɨ-m m'ra-né rɔnəl kɨ̀ nam-je al.
30 Rəmə, lokɨ ngon-i lə-i kan, kí tində nékingə-i sane dɔ kaya dené-je-tɨ lé təl ree, ə ɛ̨ ɓá 'tɔl ngon bɔbɨ mangɨ lə-ji kí rɔ-é tò mbul-mbul lé adɨ-é!
31 Bɔbɨ-é idə-é panè: Ngon-m, i 'isɨ sə-m kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é, adɨ né-je lə-m lay to kí 'lə-i ya;
32 ngà tò kadɨ j'ra nékuso j'ra-né rɔnəl, kdɔ ngonkɔ̨̃-i kí 'oo-é kanlé, to dow kí oy ɓá təl isɨ kəm tin; ɛ̨ ilə rɔ-é kɔgɨ ɓá təl ree tin.

16

Gosta kí sɔbɨ dɔ njèkoo go né-je kí njèkəmtutɨ

1 Jeju idə njéndó né-je liə ɓəy panè: Dingəm kí njènékingə káre bè, ɔw kɨ̀ njèkoo go né-je liə nɔ̨̃ɔ̨̃. Dow-je d'idə-é 'panè: «Njèkoo go né-je lə-i lé, isɨ tində né-je lə-i sane.»
2 Beɓa ɛ̨ ɓa-é pa siə panè: «Ta ri ɓá dow-je 'pa dɔ-i-tɨ ɓá m'oo m'oo tin wa? I lé, 'a to njèkoo go né-je lə-m al ngá, ə́ né-je kí m'iɲə ji-i-tɨ kadɨ oo go-é lé 'ɔr go-é adɨ m'oo.»
3 Njèkoo go né-je lé, pa mɛ̨̃ɛ̨̃-é-tɨ panè: «'Ɓa-m ɔr kullə koo go né-je liə ji-m-tɨ kinlé, ri ɓá m'a ra wa? Kadɨ m'ra kullə ndɔr wa? Tɔ́gɨ-m à kasɨ al. Kadɨ m'kɔy né wa? Rɔ-m sɔl-m.»
4 Ɛ̨ panè: «M'gə né kí m'a ra kadɨ lokɨ 'ɓa-m ɔr-m kullə koo go né-je-tɨ liə rəmə, dow-je d'uwə-m-né kɨ rɔ-dé-tɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-je-tɨ lə-dé.»

5 Beɓa dow-je kɨ́ kurə lə 'ɓa-é tò dɔ-dé-tɨ lé, ɛ̨ ɓa-dé adɨ ree rɔ-é-tɨ káre-káre. Ə dəjɨ
ɛ̨ kɨ́ dɔsa̰y panè: «Kurə lə 'ɓa-m tò dɔ-i-tɨ asɨ kandangɨ wa?»
6 Ə ɛ̨ ilə-é-tɨ panè: «Kurə ubɨ liə tò dɔ-m-tɨ gùm ɓu.» Rəmə njèkoo go né-je lé, idə-é
panè: «'Taa mbete kurə lə-i, 'isɨ nangɨ kalangɨ ə 'ndàngɨ ubɨ gùm kɔrmḭ.»
7 Go-tɨ, ɛ̨ dəjɨ ɛ̨ kɨ́ rangɨ panè: «Kurə lə 'ɓa-m to dɔ-i-tɨ asɨ kandangɨ wa?» Ɛ̨ ilə-é-tɨ
panè: «Kurə ko liə tò dɔ-m-tɨ suwal ɓu.» Rəmə njèkoo go né-je lé panè: «'Taa mbete
kurə lə-i ə ndàngɨ ko suwal kɔrjinà̰y joo.»
8 Beɓa Jeju panè: «Njèkoo go né-je kɨ́ njèra né kɨ́ njururu al kinlé, 'ɓa-é pitɨ-é kdɔ
to kɨ́ ɛ̨ to njèkəmtutɨ.» Jeju ilə dɔ-tɨ panè: «Dow-je kɨ́ njéra né kdɔ kaglo kɨ́ ngɔsnè
kinlé, d'ində kəmtutɨ ṇa̰ kɨ́ rɔ madɨ-dé-je-tɨ tɔ̀y dow-je kɨ́ d'isɨ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ lə Lubə.»
9 Yən, adɨ m'idə-si rəsɨ: «Né-je kɨ́ ingəi kɨ̀ kəm rəbɨ-je kɨ́ njururu al kinlé, uwəi-né
nam kdɔ kadɨ lokɨ né ree goto ji-si-tɨ kàrè rəmə, nam-si-je kinlé d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ lo
kisɨ-je-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ.
10 Dow kɨ́ ra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ kɨ́ ndɛ̨ bè lé, ɛ̨ ra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ mɛ̨̃ɛ̨ né-tɨ kɨ́
boy tɔ. Dow kɨ́ ra né kɨ́ njururu al mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ kɨ́ ndɛ̨ bè lé, ɛ̨ ra né kɨ́ njururu al mɛ̨̃ɛ̨
né-tɨ kɨ́ boy tɔ.»
11 Beɓa mɛ̨̃ɛ̨ nékingə-je-tɨ kɨ́ ingəi kɨ̀ kəm rəbɨ-je kɨ́ njururu al kin ya kinə 'rai-né
né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al lé, na̰ ɓá à kiṇə nékingə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ mɛ̨̃ɛ̨ ji-si-tɨ wa?
12 Ə kinə dow kɨ́ rangɨ iṇə né liə ji-si-tɨ ɓá 'rai-né né kɨ̀ gangɨ-é al lé, né kɨ́ tokɨ 'lə-si
ya kàrè na̰ ɓá à kiṇə mɛ̨̃ɛ̨ ji-si-tɨ wa?
13 †Ngonnjèkullə kɨ́ à kasɨ ra kullə kadɨ dow-je joo ya goto. Kdɔtalə à kɔsɨ ta ɛ̨ kɨ́
káre ə à ndigɨ ɛ̨ kɨ́ káre; al kàrè, à nam kɨ̀ ɛ̨ kɨ́ káre ə à nədɨ ɛ̨ kɨ́ káre. Adɨ a kasi kori
Lubə kɨ̀ là natɨ joo kdɔ ra kullə kadɨ-dé al.
14 Lokɨ Parisi-je kɨ́ 'to m'oy yo là-je, d'oo ta-je kin lay bè rəmə, 'sɔkɨ Jeju.
15 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Sə̰i lé, takəm dow-je-tɨ rəmə, 'rai rɔ-si tokɨ dow-je kɨ́
njéra né kɨ́ njururu bè, ngà Lubə gə mɛ̨̃ɛ̨-si gɔw. Kdɔtalə né kɨ́ dow-je ɓá d'oo kɨ né
kɨ́ asɨ gakɨ lé, takəm Lubə-tɨ rəmə, to nékɔbɨ.»

Ta kɨ́ dɔ ndukun-tɨ kɨ̀ kɔ̰ɓe lə Lubə

16 †Ndukun-je lə Moiyijɨ, kɨ̀ mbete-je lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ ya ra kullə sar ree
tɛ̨̃ɛ̨ dɔ Ja̰-tɨ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨m. Ə kḭ dɔ Ja̰-tɨ sar tɛ̨̃ɛ̨ ɓone kin ya tokɨ kilə mbɛ̨ kɔ̰ɓe
lə Lubə ə ná̰-ná̰ ya ndur dɔ rɔ-é-tɨ kdɔ kadɨ n'ɔw-tɨ.
17 †Ngà kadɨ dɔra̰, kɨ̀ dɔnangɨ goto lé, to né kɨ́ lo-é ɔ̰ al itə ndajɨ mbete kɨ́ káre bè kɨ́
kadɨ bujuru mɛ̨̃ɛ̨ mbete ndukun-tɨ lə Lubə.
18 †Ná̰-ná̰ kɨ́ tubə ne-é ə taa dené kɨ́ rangɨ lé, ra kaya, ɓá dow kɨ́ taa dené kɨ́ ngɔbɨ-é
tubə-é kàrè ra kaya ya tɔ.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njènékingə dɛ̨ kɨ̀ Lajar
Luk 12:15-21; 6:20-21,24-25

19 Ndɔ káre bè, Jeju pa ta kɨ̀ gosta panè: Dingəm káre bè, isɨ nɔ̰̃ɔ̰̃ to njènékingə, ɔɔ
kubɨ-je kɨ́ kər yəl-yəl kɨ́ là-é ṇa̰-ṇa̰ rəm, ndɔ̰y ngilingɨ-ngilingɨ ə ndɔ-é ndɔ-é ya ɛ̨ uso
né-je kɨ́ majɨ-majɨ ra-né rɔnəl.
20 Beɓa njèndoo kɨ́ ri-é lə Lajar kɨ́ to dow kɨ́ rɔ-é lay ya to dò basrangɨ kɨ́ tò yəkɨ-yəkɨ,
tò nangɨ takəy-tɨ lə njènékingə lé.
21 Ə ɛ̨ ndigɨ kadɨ n'uso ṇɔ̰̃-ṇɔ̰̃ né-je kɨ́ tusɨ nangɨ gin tablə-tɨ lə njènékingə kinlé ya,
rəmə bisɨ-je yó ɓá 'ree tɔ̰̃n ta dò-je liə-liə.
22 Ndɔ káre bè, njèndoo kinlé oy ə malayka-je d'un-é d'ɔw siə wur-wur mbɔ́
Abrakam-tɨ. Njènékingə lé ree oy tɔ, adɨ dow-je 'dubɨ-é.

---

† **16:13 16:13** Mat 6:24 † **16:16 16:16** Mat 11:12,13 † **16:17 16:17** Mat 5:18 † **16:18 16:18** Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11

23 Lokɨ ɛ̨ ą̨ lo kɨ́ koó-tɨ dan kɔ̨̀-tɨ ngá ɓá un kəm-é oo lo əbɨ nu̱ rəmə, oo kɨ́ Lajar isɨ
wur-wur mbɔ́ Abrakam-tɨ lé,
24 ɛ̨ ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: «Bɔbɨ-m Abrakam, 'oo kəmtondoo lə-m, ə 'ulə Lajar
adɨ ɔw ulə ta ngon ji-é kəm man-tɨ ə ree ilə ta-m-tɨ ɩ̃ɔ̃m-né mindɨ-m, nè m'ą̨ m'ingə
kɔ̨̀ dan pər-tɨ kɨ́ ɔ̨̀ bilɨm-bilɨm.»
25 Abrakam ilə-é-tɨ panè: «Ngon-m, 'adɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-i ole dɔ-tɨ, kɨ́ ndɔkɨ i oy-né al ɓəy lé,
i isɨ dan majɨ-tɨ, ngà Lajar ɓá dangɨ-tɨ ra-é. Ə kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, ɛ̨ ingə mɛ̨̃ɛ̨̃ sɔl, ngà i
ɓá 'ą̨ dan kɔ̨̀-tɨ tɔ.
26 Rəm ɓá, mbunə̨-ji jɛ̨ sə-si-je lé, boleɓe kɨ́ sɔ̨y-é goto ya tò-tɨ, kdɔ kadɨ dow-je kɨ́
lé, d'a ndigɨ kɨ̨ rɔ-ji-tɨ nè kɔw rɔ-si-tɨ kàrè, jè lo-é dum-dé rəm, ɓá kadɨ dow ɨ̨ rɔ-si-tɨ
nu̱ ree rɔ-ji-tɨ nè al rəm tɔ.»
27 Njènékingə lé panè: «Bɔbɨ-m Abrakam, lé tò bè kàrè, m'dəjɨ-i kadɨ 'ulə Lajar
adɨ-é ɔw mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ lə bɔbɨ-m.
28 Kdɔtalə ngankɔ̨̃-m-je mɨ̨ d'isɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ ə́ 'adɨ-é ɔw ndəjɨ-dé, kadɨ dɛ̨ rəmə, 'ree lo kɔ̨̀-tɨ
kin al ngá.»
29 Abrakam ilə-é-tɨ panè: «Ndukun-je lə Moiyijɨ, kɨ̀ ta-je lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ
tò nɔ̨̃ɔ̨̃, ə́ kadɨ d'ində mbi-dé d'oo-né.»
30 Ɛ̨̃ ilə-é-tɨ panè: «Bè al, Bɔbɨ-m Abrakam, kinə dow ɨ̨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'oy ɓá ɔw
idə-dé ta lé, d'a kiɩ̃ə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ.»
31 Ngà Abrakam idə-é panè: «Kinə d'ində mbi-dé d'oo-né ndukun-je lə Moiyijɨ-je,
kɨ̀ ta-je lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ al lé, ta kɨ́ dow kɨ́ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ ya idə-dé
kàrè à kuwə-dé kɨ̀ ta al ya tɔ.»

17

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ né-je kɨ́ à ra dow kadɨ-é ra majal
Mat 18:6-9; Mar 9:42

1 Jeju idə njéndó né-je liə panè: Né-je kɨ́ à to gin kusɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ majal-tɨ lé, lé ri-ri kàrè
à ree ya; ngà dow kɨ́ né-é-je kin ree kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ-é-tɨ lé tujɨ à kusɨ dɔ-é-tɨ.
2 Dowbé kinlé, lé 'dɔɔ mbal kusɨ ko mindɨ-é-tɨ ɓá d'ɔw d'ilə-é-né dan babo-tɨ ya
kàrè liə tò sotɨ, tɔy kadɨ-é ra ngon dow káre dan madɨ-é-je-tɨ kin adɨ-é ra majal.
3 †Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ! Kinə ngonkɔ̨̃-i ra majal lé, 'ndángɨ-é dɔ-tɨ ə́ kinə iɩ̃ə
panjiyə-é kɨ́ majɨ al lé kɔgɨ rəmə, 'iɩ̃ə go-é kɔgɨ 'adɨ-é.
4 Kinə mɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔ-tɨ kɨ́ káre ya ɛ̨ ra sə-i né kɨ́ majɨ al nja siri, ɓá nja siri lay ya təl ree
rɔ-i-tɨ panè: M'iɩ̃ə panjiyə-m kɨ́ majɨ al lé kɔgɨ rəmə, 'a kiɩ̃ə go-é kɔgɨ kadɨ-é.†

Ta kɨ́ dɔ kadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ
Mat 17:20

5 Njékɔwkulə-je d'idə 'Ɓaɓe 'panè: 'Ilə kadmɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ madɨ-é-tɨ 'adɨ-ji.
6 Beɓa 'Ɓaɓe Jeju lé idə-dé panè: «Kinə kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə-si asɨ-nąɩ̃ kɨ̀ kąɩ̃ąɩ̃ kɔl bè ya kàrè
ɓá idəi kote kin 'painè: "'Ɔr kɨ̀ njirə-i burə ə 'ɔw ą̨ dan babo-tɨ ya kàrè, ɛ̨ à təl rɔ-é
go ta-tɨ lə-si."»

Kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə ngonnjèkullə

7 «Nąɩ̃ dan-si-tɨ ɓá tokɨ ɔw kɨ̀ ngonnjèkullə káre nɔ̨̃ɔ̨̃ je bè, ə́ ɨ̨ ndɔrɔ əse ɨ̨ go nékul-
je-tɨ isɨ ree ya ə́ à kidə-é panè 'njiyə lɔw 'ree uso né» wa?
8 Bè al! Ɛ̨̃ à kidə-é panè: 'Ra nékuso lə-m, 'ulə kubɨ kullə lə-i rɔ-i-tɨ ə 'oo go-m sar
kadɨ m'uso rəm, m'ą̨y rəm, ngá ɓá i a təl kuso rəm, kąɩ̃y rəm tɔ.
9 Ngonnjèkullə kinlé, lokɨ ɛ̨ ra né kɨ́ 'ɓa-é un ndu adɨ-é kadɨ ra lé, sé 'ɓa-é à təl ra-é
oiyo kdɔ kullə kɨ́ ɛ̨ ra kinlé wa?

† **17:3 17:3** Mat 18:15 † **17:4 17:4** Mat 18:15,21-22

10 Bè al. Sə̨i kàrè bè ya tɔ. Lokɨ 'rai né-je lay kí d'un ndu dɔ-tɨ kadɨ 'rai lé, kadɨ
'pai-nè: Jẹ̃ j'to ngannjékullə-je kí kare kɔgɨ, né kí tò kadɨ j'ra lé ya ɓá jẹ̃ j'ra.

Ta kí sɔbɨ dɔ njébanjɨ-je kí dɔgɨ

11 Lokɨ Jeju isɨ ɔw kí ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ lé, dəə rəbɨ nim dɔnangɨ Samari-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ
Galile.
12 Beɓa lokɨ isɨ ɔw mẹ̃ẹ̃ ngonɓe-tɨ káre bè lé,
13 njébanjɨ-je dɔgɨ 'tẹ̃ẹ̃ 'tilə kəm-é ə d'ạ̃ ngərəngɨ ɓá d'ilə bɔbɨ ndi-dé nangɨ 'panè:
Jeju, njèndó dow-je né, 'oo kəmtondoo lə-ji!
14 Jeju oo-dé bè rəmə, idə-dé panè: Ɔwi ɔji rɔ-si njégugné-je lə Lubə. Lokɨ d'isɨ
d'ɔw kɨ kɔw ya ɓəy rəmə, banjɨ kí rɔ-dé-tɨ ur wukɨ adɨ d'aa njay.
15 Lokɨ ẹ̃ kí káre dan-dé-tɨ oo kadɨ n'ingə lapiya bè lé, ɔsɨ waka təl ə ɔsɨ gajɨ Lubə
kɨ̀ ndi-é kí̃ boy-boy
16 ree usɨ kɨ̀ takəm-é nangɨ nja Jeju-tɨ ɓá ra-é oiyo. Ẹ̃ to dow kí dɔnangɨ Samari-tɨ.
17 Jeju un ta panè: Dow-je dɔgɨ ɓá banjɨ ur rɔ-dé-tɨ adɨ d'aa njay ya al wa? Ngà dẹ̃
kí jinə̀y káre lé, 'nạ̃y rá
18 ɓá dow kí dan-dé-tɨ káre ya kàrè təl ree ulə riɓa dɔ Lubə-tɨ al, ɓá mba kin ya
par wa?
19 Go-tɨ, Jeju idə-é panè: Ị̃ taá ə ɔw, kadmẹ̃ẹ̃ lə-i ajɨ-i!

Ta kí sɔbɨ dɔ kɔ̃ɓe lə Lubə kí à ree
Mat 24:3-42

20 Ndɔ káre bè Parisi-je 'dəjɨ Jeju 'panè: Kɔ̃ɓe lə Lubə à ree ndɔ kí rá-tɨ wa? Jeju
ilə-dé-tɨ panè: Kɔ̃ɓe lə Lubə lé, à ree kadɨ dow-je d'oo kɨ̀ kəm-dé ndə̨-ndə̨ bè al.
21 Dow à panè: Kɔ̃ɓe lə Lubə ə́ tò nè tin əse ẹ̃ ə́ tò yó tin al. Kdɔtalə, kɔ̃ɓe lə Lubə
tò dan-si-tɨ nè ngá.
22 Go-tɨ, Jeju idə njéndó né-je panè: Ndɔ-je ɔw ree nɔ̃ɔ̃ kí à ndingəi kadɨ ooi Ngon
lə dow ndɔ káre-rè bè ya, ngà a kooi-é al. Dow-je d'a kidə-si panè:
23 Ẹ̃ ə́ ạ̃ nè tin, ẹ̃ ə́ ạ̃ yó tin, kàrè ɔwi lo-é-tɨ al rəm, ɓá ạ̃yi ngɔdɨ kɨ lo-é-tɨ al rəm tɔ.
24 Kdɔtalə lokɨ ndɔ ree lə Ngon lə dow asɨ lé, à ree tanạ̃ kɨ̀ təlndi kí ị̃ ngangɨ dɔrạ̃-tɨ
kí káre ya ndógɨ ɔw njal ngangɨ-é-tɨ kí káre kin ya bè.
25 Ngà kete nɔ̃-tɨ lé, tò kadɨ-é ingə kɔ̃ ṇạ̃ rəm, ɓá tò kadɨ dow-je kí ngɔsnè kin
'mbatɨ-é rəm tɔ.
26 Né kí ndɔkɨ ra né kaglo-tɨ lə Nuwe lé, gạ̃-é ya à ra-né ndɔ ree-tɨ lə Ngon lə dow
lé tɔ.
27 Ndɔkɨ dow-je d'uso né-je, d'ạ̃y né-je, 'taa-nạ̃-je, d'adɨ ngan-dé-je 'taa-nạ̃-je sar ya
ndɔ-tɨ kí Nuwe ɔw-né mẹ̃ẹ̃ bato-tɨ. Rəmə man bəlɨm ree tɔl-né ndəgɨ dow-je lay.
28 Né kí ndɔkɨ ra né kaglo-tɨ lə Lotɨ lé, gạ̃-é ya à ra né ndɔ ree-tɨ lə Ngon lə dow
lé tɔ. Ndɔkɨ dow-je d'uso né-je, d'ạ̃y né-je, 'ndogɨ né-je, 'rabɨ né-je, 'mạ̃ kagɨ-je, 'ra
kəy-je*.
29 Ngà lokɨ Lotɨ ində lo tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Sɔdɔm-tɨ kɔgɨ lé, pər-je kɨ̀ ər kí tokɨ yalpər bè
ya ị̃ dɔrạ̃-tɨ ədɨ tokɨ ndi bè dɔ dow-je-tɨ tɔl-dé lay.
30 Bè ya tɔ, ndɔ kí Ngon lə dow à tẹ̃ẹ̃ kɔy lé, lo à tujɨ puktu-puktu tɔ.
31 †Mẹ̃ẹ̃ ndɔ-é-tɨ kinlé, dow kí isɨ dɔ kəy-tɨ † kàrè, kadɨ risɨ nangɨ ɔw mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ ɔy
né-je liə al ngá, ɓá dow kí ạ̃ ndɔrɔ kàrè, kadɨ təl ree ɓee al ngá rəm tɔ.
32 Adi mẹ̃ẹ̃-si ole dɔ né-tɨ kí ndɔkɨ tẹ̃ẹ̃ dɔ ne Lotɨ-tɨ†.
33 †Dow kí̃ sangɨ kdɔ kajɨ rɔ-é rəmə à tujɨ rɔ-é, ə dow kí ẹ̃ ya ilə rɔ-é kɔgɨ ɓá à kingə
gogɨ tɔ.

---

* **17:28 17:28** Kgn 6–7 † **17:31 17:31** Mat 24:17,18; Mar 13:15,16 † **17:31 17:31** Jipɨ-je lé, 'ra kəy d'adɨ tokɨ kí kəy dur-dur bè adɨ dɔ-é kí taá to lo kí d'isɨ-tɨ d'adɨ yə́l dan-dé. Ta kinlé sɔbɨ dɔ njèkisɨ taakoo dɔ kəy-tɨ. † **17:32 17:32** Kgn 19:26 † **17:33 17:33** Mat 10:39; 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; Jạ̃ 12:25

34 Ooi bè, ndɔ-é-tɨ kinlé, dow-je joo 'tò ɓi ndɔɔ mɛ̨ɛ̨ tuwə-tɨ kɨ́ káre-rè kàrè rəmə,
Lubə à kun kɨ́ káre ə à kiṇə kɨ́ káre.
35 Dené-je joo d'ą̣ d'ur né mɛ̨ɛ̨ bɨr-tɨ kɨ́ káre-rè kàrè rəmə, Lubə à kun kɨ́ káre ə à
kiṇə kɨ́ káre.
36 [Dingəm-je joo d'ą̣ mɛ̨ɛ̨ ndɔr-tɨ kɨ́ káre-rè kàrè rəmə, Lubə à kun kɨ́ káre ə à kiṇə
kɨ́ káre.]‡
37 Beɓa njéndó né-je 'dəjɨ Jeju 'panè: 'Ɓaɓe, né kinlé à ra né lo kɨ́ rá-tɨ wa? Jeju
idə-dé panè: Lo kɨ́ nin tò-tɨ lé, lo-é ya mal-je d'a kəw-ną̣-tɨ.

18

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèngɔwkoy dɛ̨ kɨ̀ njègangta kɨ́ njururu al

1 Jeju pa sə-dé ta kɨ̀ gosta tɔjɨ-dé-né kadɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə taá-taá ɓɨ d'adɨ kɔ ra-dé go-tɨ
al ya sar†.
2 Ɛ̨ panè: Njègangta káre bè isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ madɨ nɔ̨ɔ̨, to dow kɨ́ ɓəl Lubə al rəm,
ɓá ilə kujɨ dɔ dow-tɨ al rəm tɔ.
3 Mɛ̨ɛ̨ ɓebo-é-tɨ kinlé, dené kɨ́ njèngɔwkoy káre isɨ-tɨ nɔ̨ɔ̨ tɔ; ə ɛ̨ ree rɔ-é-tɨ nja natɨ-
natɨ kadɨ gangta liə adɨ-é adɨ idə-é panè: I 'gangɨ ta kɨ́ tò dan-ji-tɨ kɨ̀ njèta lə-m kin
'adɨ-m.
4 Njègangta lé ndigɨ al bè-bè asɨ dɔkaglo ṇą̣. Ngà go-tɨ, ɛ̨ təl pa mɛ̨ɛ̨-é-tɨ panè: Mą̣
lé, m'ɓəl Lubə al rəm, ɓá m'ilə kujɨ dɔ dow-tɨ al rəm ya
5 ngà njèngɔwkoy kin ndɔjɨ-m ṇą̣ adɨ m'a gangta liə kadɨ-é, kdɔ kadɨ ree ndɔjɨ-m kɨ̀
ndɔ-é ndɔ-é al.
6 'Ɓaɓe ilə dɔ-tɨ panè: Ta kɨ́ njègangta kɨ́ njururu al pa kinlé, ooi majɨ.
7 Ə Lubə rəmə dow-je kɨ́ ɛ̨ mbətɨ-dé kɨ́ d'isɨ 'nɔ̨ ta-é-tɨ ndɔɔ-je kɨ̀ kada-je kinlé, ɛ̨ à
gangta lə-dé lɔw kadɨ-dé al wa?
8 Adɨ m'idə-si, à gangta kalangɨ ya kadɨ-dé. Ngà lokɨ Ngon lə dow à ree lé, sé à
kingə kadmɛ̨ɛ̨ dɔnangɨ-tɨ nè ɓan wa?

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ Parisi dɛ̨ kɨ̀ njètaalambo

9 Jeju pa ta kɨ̀ gosta idə-né ta dow-je kɨ́ ną̣-je kɨ́ dɛ̨ ya d'oo rɔ-dé kɨ̀ njéra né njururu
nɔ̨ Lubə-tɨ, adɨ 'nədɨ ndəgɨ dow-je.
10 Ɛ̨ panè: Dingəm-je joo d'ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə: Kɨ̀ káre to
Parisi ə ɛ̨ kɨ́ káre to njètaalambo tɔ.
11 Parisi lé, ą̣ taá ɓá pa ta kɨ̀ Lubə mɛ̨ɛ̨-é-tɨ panè: I Lubə, m'ra-i oiyo kdɔ mą̣ lé,
m'titɨ-ną̣ kɨ̀ ndəgɨ dow-je kɨ́ to njéɓogɨ-je, njéra né kɨ́ njururu al-je, kɨ̀ njérakaya-je
kin al, əse m'titɨ-ną̣ kɨ̀ njètaalambo kɨ́ ą̣ kan al rəm.
12 Mɛ̨ɛ̨ Dimasɨ káre lé, m'ɔgɨ rɔ-m nékuso kɨ̀ man ką̣y nja joo-joo, ɓá mɛ̨ɛ̨ nékingə-
m-je-tɨ lay ya m'adɨ-i káre dan dɔgɨ-tɨ dɔgɨ-tɨ rəm tɔ.
13 Ngà njètaalambo lé, ɛ̨ ɔr rɔ-é ą̣ ngərəngɨ, ə ndigɨ kitə kəm-é kɨ taá koo lo kɨ
dɔrą̣-tɨ al; ngá ɛ̨ tində kàdɨ-é ə panè: Əy! Lubə lə-m, 'oo kəmtondoo lə-m, mą̣ lé m'to
njèramajal.
14 †Jeju təl panè: ooi majɨ; dingəm kinlé Lubə ɔr ta dɔ-é-tɨ ɓá ɛ̨ təl kɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə,
ngà Parisi lé ɓá ta ną̣y dɔ-é-tɨ. Kdɔ dow kɨ́ ɔjɨ rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é nangɨ ə ɛ̨ kɨ́ sɔl
dɔ-é ɓá d'a kitə dɔ-é taá tɔ.

Jeju tɔr ndi-é dɔ ngan-je-tɨ kɨ́ sɛ̨-sɛ̨
Mat 19:13-15; Mar 10:13-16

15 Ngan-je kɨ́ bər ya kàrè dow-je 'ree sə-dé rɔ Jeju-tɨ kadɨ ində ji-é dɔ-dé-tɨ. Ngà lokɨ
njéndó né-je liə d'oo né kin bè lé, 'kɔl sə-dé.

‡ **17:36 17:36** Ta-je kɨ́ tò mbuną̣ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̣y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **18:1 18:1** 1Te 5:17 † **18:14 18:14** Mat 23:12; Luk 14:11

16 Rəmə Jeju adɨ 'ree kɨ̀ ngan-je lé rɔ-é-tɨ ə panè: «Iɲəi ngan-je adɨ 'ree rɔ-m-tɨ, ɓɨ
ɔgi-dé al, kdɔtalə kɔ̰ɓe lə Lubə tò kdɔ dow-je kɨ́ 'tana̰ sə-dé bè.
17 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ. Dow kɨ́ ndigɨ kɔ̰ɓe lə Lubə titɨ-na̰ kɨ́ ngon kɨ́ sḛ ndigɨ-né
kin al lé à kɔw-tɨ nda̰ bè al.»

Dingəm kɨ́ njènékingə
Mat 19:16-30; Mar 10:17-31

18 'Boy lə jipɨ-je káre dəjɨ Jeju panè: «Dow kɨ́ majɨ kɨ́ njèndó dow-je né, ri ɓá m'a
ra ɓá m'a kisɨ-né kəm sartagangɨ wa?»
19 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: «Kdɔ ri ɓá i ɓa-m dow kɨ́ majɨ wa? Dow kɨ́ majɨ goto,
Lubə ya kɨ̀ kár-é ə́ majɨ.
20 'Gə ndukun-je lə Lubə gɔw: "'A ra kaya al, 'a tɔl dow al, 'a ɓogɨ al, 'a tətɨ ta kɨ́
ndángɨ al, 'a tətɨ kagɨ bɔbɨ-i kɨ̀ kɔ̰-i."»
21 Dingəm lé ilə-é-tɨ panè: «Basa-m-tɨ nṵ ya m'təl rɔ-m go né-je-tɨ kinlé lay.»
22 Lokɨ Jeju oo ta-je liə bè lé, idə-é panè: «Né káre nal-i ɓəy: "'Ndogɨ nékingə-i lay
ə 'ləbɨ là-é njéndoo-je, rəmə ndɔ-é 'a kingə na̰ dɔra̰-tɨ; ə 'ree un go-m."»
23 Ngà lokɨ ḛ oo ta-je kin bè lé rɔ-é atɨ-é kana̰na̰, kdɔ ḛ to njènékingə kɨ́ na̰.
24 Lokɨ Jeju oo kɨ́ rɔ-é atɨ-é lé, ḛ idə dow-je panè: «Kadɨ njénékingə-je d'ɔw kɔ̰ɓe-tɨ
lə Lubə lé, to né kɨ́ nga̰ na̰.
25 Kadɨ jambal dəə ɓe libri-tɨ lé to né kɨ́ nga̰ na̰ ya, ngà kadɨ njènékingə ɔw kɔ̰ɓe-tɨ
lə Lubə lé to né kɨ́ nga̰ itə-é ɓəy.»
26 Ngà lokɨ dow-je d'oo ta kɨ́ ḛ pa kinlé bè rəmə 'panè: «Tò bè ngà ná̰ ɓá à kajɨ wa?»
27 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Né kɨ́ dum dɔ dow-je kinlé, à dum Lubə al.»
28 Rəmə Piyər un ta dəjɨ-é panè: «Yən, jḛ kinlé, j'tusɨ né-je lə-ji j'iɲə ɓá j'un go-i
tin.»
29 Beɓa Jeju idə-é panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ. Ná̰-ná̰ kɨ́ iɲə kəy liə, əse ne-é
əse ngankɔ̰-é-je, əse njékojɨ-é-je əse ngan-é-je kdɔtalə kɔ̰ɓe lə Lubə lé,
30 à kingə né-é dɔ-tɨ na̰ dɔkaglo-tɨ kɨ́ ngɔsnè kin rəm, ɓá à kiskəm sartagangɨ
dɔkaglo-tɨ kɨ́ à ree lé rəm tɔ.»

Nja mutə kɨ́ Jeju pa ta kɨ́ dɔ koy-é-tɨ
kɨ̀ dɔ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mat 20:17-19; Mar 10:32-34; Luk 9:22,44-45

31 Jeju ɓa njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo rɔ-é-tɨ ɓá idə-dé panè: «Yən, j'isɨ j'ɔwi
kɨ ɓebo Jorijalḛm-tɨ ə ta-je lay kɨ́ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ 'ndàngɨ sɔbɨ dɔ Ngon lə dow
lé, né-é à ra né.
32 Kdɔtalə d'a kilə-é ji dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al, kadɨ d'a sɔkɨ-é, d'a tajɨ-é, d'a tubə
yoro kəm-é-tɨ,
33 d'a tində-é kɨ̀ ndəy marɔw ɓəy ɓá d'a tɔl-é. Ə ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə rəmə, à
tɔsɨ ndəl kində lo tḛḛ.»
34 Ngà né káre ya kàrè njéndó né-je 'gə mḛḛ ta-tɨ kinlé al; mḛḛ ta-je kinlé tokɨ ɓɔyɔ
sə-dé dɔ-é bè ya, adɨ 'gə né kɨ́ Jeju pa ta dɔ-tɨ lé al.

Jeju adɨ njèkəmtɔ oo lo
Mat 20:29-34; Mar 10:46-52

35 Lokɨ Jeju ində dɔ ɓebo Jeriko ngɔsi lé, njèkəmtɔ káre isɨ ngangɨ rəbɨ-tɨ nɔ̰ɔ̰, isɨ
kɔy-né.
36 Rəmə lokɨ ḛ oo ndi kosɨ dow-je kɨ́ d'isɨ dəə taá lé, ḛ dəjɨ-dé né kɨ́ ra né.
37 Ngà ɓá dḛ d'idə-é 'panè to Jeju kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ ɓá dəə.
38 Beɓa ḛ ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ nɔ̰ panè: «Jeju kɨ́ ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo
lə-m.»

39 Dɛ̨ kɨ́ d'ɔw 'njiyə nɔ̨̀ Jeju-tɨ kete lé, 'ndángɨ-é ə d'idə-é kadɨ utɨ ta-é, ngà ɛ̨ ilə bɔbɨ
ndi-é nangɨ nɔ̨ kɨ̀ tɔ́gɨ-é itə kɨ́ kete lé ya ɓəy panè: «Ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo
lə-m ɓoo.»
40 Rəmə Jeju təl ą̨ nangɨ ə un ndu kadɨ 'ree siə rɔ-n'ɛ̀-tɨ, ə lokɨ njèkəmtɔ ree rəmə,
Jeju dəjɨ-é panè:
41 Ri ɓá i 'ndigɨ kadɨ m'ra m'adɨ-i wa? Ɛ̨ ilə-é-tɨ panè: «'Ɓaɓe, kəm ya 'adɨ təl oo
lo.»
42 Beɓa Jeju idə-é panè: «'Oo lo, kadmɛ̨ɛ̨ lə-i ajɨ-i.»
43 Tajinatɨ nè ya ɛ̨ oo lo adɨ ɛ̨ un go Jeju ə ɔsɨ gajɨ Lubə taá-taá. Kosɨ dow-je lay kɨ́
d'oo né kinlé, 'tɔ́y Lubə tɔ.

19

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju dɛ̨ kɨ̀ Jase

1 Lokɨ Jeju ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jeriko-tɨ ə isɨ ində dan ɓe gangɨ,
2 rəmə, oo dingəm kɨ́ njènékingə kɨ́ ri-é lə Jase, to njèkun dɔ njétaalambo-je.
3 Ɛ̨ sangɨ kadɨ n'oo se ną̨ ɓá to Jeju lé wa? Ngà kosɨ dow-je ra adɨ ɛ̨ asɨ kadɨ oo-é al,
kdɔtalə ɛ̨ to dow kɨ́ gɔjɨ.
4 Beɓa ɛ̨ ą̨y ngɔdɨ kete ɔw al dɔ kote-tɨ kdɔ kadɨ n'oo Jeju, kdɔtalə ɛ̨ à dəə lo-é-tɨ
nɔ̨̀ɔ̨̀.
5 Lokɨ Jeju ɔw tɛ̨ɛ̨ lo-é-tɨ kinlé, un kəm-é kɨ taá idə-é panè: Jase, 'risɨ nangɨ kalangɨ,
kdɔtalə tò kadɨ m'to ɓe lə-i ɓone.
6 Beɓa Jase ur nangɨ lɔw-lɔw ree uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ kɨ̀ rɔnəl.
7 Lokɨ dow-je d'oo né kin bè lé, dɛ̨ lay ya 'tún ta 'panè: Ooi, Jeju lé, ɔw tò ɓe lə dow
kɨ́ njèramajal.
8 Ngà Jase į̣ ą̨ taá nɔ̨̀ 'Ɓaɓe-tɨ idə-é panè: 'Ɓaɓe, 'oo bè, nékingə-m lé, m'a kay daną̨
lo joo ə m'a kadɨ kɨ́ gin káre njéndoo-je, ə kinə m'taa né ji dow-tɨ kɨ̀ ndángɨ kare
rəmə, m'a təl kadɨ-é né-é kinlé sɔ ngá.
9 Beɓa Jeju idə-é panè: Kajɨ ree mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ kin ɓone, kdɔtalə dow kinlé, to ngon kà
Abrakam tɔ.
10 †Kdɔtalə Ngon lə dow lé ree kadɨ n'sangɨ nja dow-je kɨ́ 'ną̨y kdɔ kadɨ n'ajɨ-dé.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ mbal là kɨ́ dɔgɨ
Mat 25:14-30

11 Lokɨ dow-je d'ą̨ d'oo ta-je kin bè lé, Jeju ilə gosta káre dɔ-tɨ. Kdɔtalə ɛ̨ ą̨ ngɔsi kɨ̀
ɓebo Jorijalɛ̨m, adɨ dow-je 'gɨr 'panè kɔ̨ɓe lə Lubə lé, à ree tajinatɨ nè ya ngá.
12 Adɨ Jeju panè: Dow káre bè, to dow kɨ́ gin ngar-tɨ, isɨ ɔw kɨ́ mba-tɨ dɔnangɨ-tɨ kɨ́
ską̨y nu̱, kdɔ kadɨ d'ɔw d'ulə jɔgɨ ngar dɔ-é-tɨ, ɓá à təl ɓəy.
13 Ɛ̨ ɓa ngannjékullə-je liə dɔgɨ dan madɨ-dé-je-tɨ ə adɨ ną̨́-ną̨́ dan-dé-tɨ mbal là
káre-káre ɓá idə-dé panè: Ɔwi, 'təli-né ji-si sar kadɨ m'təl m'ree-né.
14 Ngà dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ liə d'ɔsɨ-é kɨ̀ ta adɨ d'ulə dow-je kɨ́ 'to takəm-dé kadɨ d'ɔw
d'idə-dé 'panè: Jɛ̨ j'ndigɨ kadɨ dow kin ɔ̨̀-ji al.
15 Bè ya kàrè d'ulə jɔgɨ ngar dɔ-é-tɨ. Lokɨ ɛ̨ təl ree lé, ɛ̨ adɨ 'ɓa ngannjékullə-je kɨ́
adɨ-dé là lé kadɨ 'ree rɔ-é-tɨ, kdɔ kadɨ n'oo se dow káre ingə man-é dɔ-tɨ kandangɨ-
kandangɨ wa?
16 Beɓa ngonnjèkullə kɨ́ dɔsą̨y ree panè: 'Ba-m, mbal là lə-i kɨ́ adɨ-m lé, m'təl-né
ji-m adɨ m'ingə mbal là dɔgɨ.
17 'Ba-é panè: Oiyo! 'To ngonnjèkullə kɨ́ majɨ! M'adɨ-i ɓebo-je dɔgɨ kadɨ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ
dɔ-tɨ, kdɔ 'to njèra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ mɛ̨ɛ̨ né-tɨ kɨ́ ndɛ̨ bè.
18 Ngonnjèkullə kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo ree panè: «'Ba-m, mbal là lə-i kɨ́ 'adɨ-m lé, m'təl-
né ji-m adɨ m'ingə mbal là mį̣.»

† **19:10 19:10** Mat 18:11

19 Beɓa 'ɓa-é idə-é panè: «I kàrè, m'adɨ-i ɓebo-je mi̧ kadɨ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ-tɨ tɔ.»
20 Ngonnjèkullə kɨ́ rangɨ ree panè: «'Ɓa-m, mbal là lə-i lé ya ə́ m'dɔɔ takubɨ-tɨ tin.»
21 Mą̨ m'ɓəl-i, kdɔ i lé 'to dow kɨ́ 'ngą̨ ną̨; adɨ né kɨ́ to i ɓá ungɨ al kàrè, i ɔy rəm, ko kɨ́ to i ɓá 'dubɨ al kàrè i ijə rəm.
22 Beɓa 'ɓa-é idə-é panè: «I ngonnjèkullə kɨ́ majɨ al kan! Ta kɨ́ ta-i-tɨ ya m'ngangɨ-né ta dɔ-i-tɨ. I 'gə kɨ́ m'to dow kɨ́ m'ngą̨ ną̨, adɨ né kɨ́ to mą̨ ɓá m'ungɨ al kàrè, m'ɔy rəm, ko kɨ́ to mą̨ ɓá m'dubɨ al kàrè, m'ijə rəm,
23 ngà kdɔ ri ɓá 'ɔw 'ilə mbal là lə-m kəy ngəm là-tɨ kdɔ kadɨ m'təl m'ree ə m'ɔr kɨ̀ man-é dɔ-tɨ al wa?»
24 Go-tɨ, idə dow-je kɨ́ d'ą̨ lo-é-tɨ nɔ̨̃ panè: «Ɔti 'taai mbal là kɨ́ ji-é-tɨ kin adi ę̨ kɨ́ ɔw kɨ̀ mbal là dɔgɨ kinlé dɔ-tɨ.»
25 Dę̨ d'ilə-é-tɨ 'panè: «'Ɓaɓe, ę̨ ɔw kɨ̀ mbal là dɔgɨ ngá.»
26 †Rəmə ę̨ təl panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kɨ́ né tò ji-é-tɨ ɓá d'a kadɨ-é kɨ́ rangɨ dɔ-tɨ, ngà dow kɨ́ né goto ji-é-tɨ lé, ę̨ kɨ́ ji-é-tɨ lé ya kàrè d'a taa.»
27 †Go-tɨ, ę̨ panè: «Njéba-je lə-m kɨ́ 'ndigɨ kadɨ m'ɔ̨-dé al lé 'reei sə-dé ə 'tijəi mindɨ-dé takəm-m-tɨ nè ya.»
28 Lokɨ Jeju pa ta-je kin bè lé, ɔtɨ usɨ kete nɔ̨̃ njéndó né-je-tɨ liə ə d'ɔw kɨ ɓebo Jorijalę̨m-tɨ.

Kɔw Jeju ɓebo Jorijalę̨m-tɨ
Mat 21:1-9; Mar 11:1-10; Ją̨ 12:12-19

29 Lokɨ d'ɔw 'tę̨ę̨ ngɔsi kɨ̀ ɓe kɨ́ Betpaje, kɨ̀ ɓe kɨ́ Betani kɨ́ tò kàdì mbal-tɨ kɨ́ 'ɓa-é mbal ką̨ kagɨ olibiye-je lé, Jeju ulə njéndó né-je liə joo
30 panè: «Ɔwi mę̨ę̨ ngonɓe-tɨ kɨ́ nɔ̨̃-si-tɨ kin. Lokɨ ɔwi 'tę̨ę̨i-tɨ lé, a kingəi ngon koro kɨ́ dow al-é al ɓəy kɨ́ 'tɔ́-é nangɨ, ə 'tuti-é 'reei siə adi-mi.»
31 Kinə dow dəjɨ-si panè se 'tuti-é kdɔ ri wa rəmə, idəi-é 'pai-nè: «'Ɓaɓe ɓá ge ngon koro lé.»
32 Dę̨ kɨ́ Jeju ulə-dé lé, d'ɔtɨ d'ɔw rəmə, d'oo né-je titɨ kɨ́ Jeju idə-dé-né lé ya tɔ.
33 Lokɨ 'tutɨ ngon koro lé rəmə, 'ɓa-é-je 'dəjɨ-dé 'panè: «'Tuti ngon koro lé kdɔ ri wa?»
34 Dę̨ d'ilə-dé-tɨ 'panè: «'Ɓaɓe ɓá ɔw ndoo ngon koro lé.»
35 Beɓa dę̨ 'ree siə d'adɨ Jeju, ə 'labɨ kubɨ-je lə-dé gidɨ-é-tɨ ɓá d'adɨ Jeju al isɨ dɔ-tɨ.
36 Lokɨ Jeju ɔtɨ isɨ ɔw lé, dow-je 'labɨ kubɨ-je lə-dé dɔ rəbɨ-tɨ nɔ̨̃-é-tɨ taá-taá.
37 Lokɨ ę̨ ree tę̨ę̨ ngɔsi kɨ̀ ɓebo Jorijalę̨m, rəbɨ-tɨ kɨ́ i̧ dɔ mbal ką̨ kagɨ Olibiye-je-tɨ ɔw kɨ mę̨ę̨ ɓebo-tɨ kinlé, kosɨ njéndó né-je lay ya rɔ-dé nəl-dé adɨ d'ɔsɨ gajɨ Lubə kɨ̀ ndi-dé kɨ́ boy-boy kdɔtalə nékɔjɨ-je lay kɨ́ d'oo lé.
38 Dę̨ 'panè:
«Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ ngar-tɨ kɨ́ njèree kɨ̀ ri 'Ɓaɓe,
lapiya tò mę̨ę̨ dɔrą̨-tɨ, riɓa tò mę̨ę̨ lo-je-tɨ kɨ́ taá nu̧.»
39 Rəmə, Parisi-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ d'ą̨ dan kosɨ dow-je-tɨ nɔ̨̃ lé d'idə Jeju 'panè: Njèndó dow-je né, i 'ndángɨ njéndó né-je lə-i lé ɓane.
40 Ngà Jeju ilə-dé-tɨ panè: Adɨ m'idə-si rəsɨ. Lé dę̨ d'utɨ ta-dé kàrè, ər-je ya d'a tur kəə!
41 Lokɨ Jeju ɔw tę̨ę̨ ngɔsi kɨ̀ ɓebo Jorijalę̨m lé, un kəm-é oo-né ɓebo lé rəmə, nɔ̨̃ kdɔ ta liə panè:
42 Əy! Ɓebo Jorijalę̨m, tokɨ lé dow-je lə-i 'gə né kɨ́ d'a ra kadɨ lapiya tò rəmə lé! Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, to kɨ́ ɓɔyɔ sə-dé dɔ-é.
43 Ndɔ-je madɨ ɔw ree nɔ̨̃ lé, njéba-je lə-si d'a kɔr gali dɔ-si-tɨ, d'a kilə-ną̨ gəə dɔ-si sipɨ kdɔ kutɨ-si lo-tɨ ndukɨ-ndukɨ,

† **19:26 19:26** Mat 13:12; Mar 4:25; Luk 8:18 † **19:27 19:27** Mat 25:14-30

44 d'a tujɨ-si puktu-puktu, kɨ̀ ɓebo lə-si burə, ər káre ya kàrè d'a kiṇə kadɨ tò dɔ madɨ-é-tɨ mę̣ę̣ ɓebo-tɨ lə-si al, kdɔtalə dɔkaglo kɨ́ Lubə ree-né rɔ-si-tɨ kdɔ̃ ra-né sə-si lé, są̣i 'gəi al.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njéra gatɨ takəy-tɨ lə Lubə
Mat 21:10-16; Mar 11:15-18; Ją̣ 2:13-17

45 Go-tɨ, Jeju ɔw takəy-tɨ lə Lubə ə tubə njéragatɨ-je.
46 Ę̣ idə-dé panè: 'Ndàngɨ 'panè: «Kəy lə-m lé, à to kəy pa ta kɨ̀ Lubə. Ngà są̣i adi təl to kəy kisɨ njéɓogɨ-je.»
47 †Ndɔ-je lay ya Jeju ndó né dow-je takəy-tɨ lə Lubə. Rəmə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ 'boy-je lə jipɨ-je 'sangɨ kəm rəbɨ kadɨ 'tɔl-é.
48 Ngà dę̣ 'gə kəm rəbɨ kɨ́ d'a tɔl-é-né lé al, kdɔtalə dow-je lay ya d'oo ta-je liə kɨ̀ rɔnəl ṇą̣.

20

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ tɔ́gɨ lə Jeju
Mat 21:23-27; Mar 11:27-33

1 Ndɔ káre bè, lokɨ Jeju isɨ ndó né dow-je takəy-tɨ lə Lubə rəm, ilə mbę̣ Poyta kɨ́ Majɨ adɨ-dé rəm lé, njékun dɔ njégugné-je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je 'ree 'tę̣ę̣ kɔy rɔ-é-tɨ,
2 ə 'dəjɨ-é 'panè: «I ya 'idə-ji adɨ j'oo. To ną̣́ ɓá adɨ-i tarəbɨ ɓá 'ra-né né-je kinlé wa? Ną̣́ ɓá adɨ-i tɔ́gɨ ɓá 'ra-né wa?»
3 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Mą̣ kàrè m'a dəjɨ-si ta káre tɔ?
4 Idəi-mi, to ną̣́ ɓá ulə Ją̣ adɨ ra dow-je batę̣m wa? To Lubə ɓá ulə-é əse to dow-je wa?»
5 Ngà dę̣ 'təl 'pa-ną̣ ta dan-dé-tɨ ṇ̨ɔ̨m-ṇ̨ɔ̨m 'panè: Kinə j'painè to Lubə ɓá ulə-é lé, ę̣ à təl dəjɨ-ji panè: «Ngà kdɔ ri ɓá adɨ-é mę̣ę̣-si al wa?
6 Ə kinə, j'idəi-é j'painè to dow-je ɓá d'ulə-é kàrè, kosɨ dow-je lay ya d'a tilə-ji kɨ̀ ər tɔl-ji, kdɔ dę̣ d'oo Ją̣ kɨ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ.»
7 Beɓa dę̣ 'təl d'ilə-é-tɨ 'panè: «Ję̣ j'gə njèkulə Ją̣ kadɨ ra dow-je batę̣m lé al.»
8 Jeju təl idə-dé panè: «Majɨ, mą̣ ya kàrè ndą̣ bè ɓá m'a kidə-si dow kɨ́ adɨ-m tɔ́gɨ m'ra-né né-je kinlé al ya tɔ.»

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njérakullə mę̣ę̣ ndɔr nduu-tɨ kɨ́ 'to njémę̣ę̣ndul-je
Mat 21:33-46; Mar 12:1-12

9 Go-tɨ, Jeju idə ta kosɨ dow-je kɨ̀ gosta panè: «Dow káre bè uwə nduu, ə adɨ njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ-é, ɓá ɔtɨ ɔw mba kɨ́ tó-é uu.
10 Lokɨ ną̣y kijə kandɨ nduu asɨ rəmə, ę̣ ulə ngonnjèkullə liə káre rɔ njérakullə ndɔr nduu-je-tɨ lé kadɨ d'adɨ-é kɨ́ liə ree-né adɨ-é. Ngà dę̣ 'tində ngonnjèkullə lé mbukɨ-mbukɨ ə 'tubə-é d'adɨ təl kɨ̀ ji-é kare.
11 Njèndɔr nduu lé ulə ngonnjèkullə kɨ́ rangɨ ɓəy rəmə, njérakullə ndɔr nduu-je lé, 'tində-é mbukɨ-mbukɨ, ɓá 'tajɨ-é ə 'tubə-é d'adɨ təl kɨ̀ ji-é kare ya ɓəy.
12 Ę̣ ulə ngonnjèkullə kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə ɓəy; ę̣ rəmə d'adɨ-é dò, ɓá 'tubə-é dɔ-tɨ.
13 Beɓa 'ɓa njèndɔr nduu lé panè: “Ri ɓá m'a ra wa? M'a kulə ngon-m kɨ́ m'ində-é dan kəm-m-tɨ kin ya, dɔmajɨ ə d'a ɓəl-é ngá.”
14 Ngà lokɨ njérakullə ndɔr nduu-je d'oo ngon-é lé isɨ ree rəmə, d'idə-ną̣ ta dan-dé-tɨ 'panè: “Ooi, ngon-é kɨ́ ndɔ-é à to njènéndubə lé ya ə́ ɔw ree ɔngɨ; adɨ j'tɔli-é kadɨ néndubə liə təl to kɨ́ lə-ji.”
15 Beɓa dę̣ d'uwə-é 'tę̣ę̣ siə rangɨ mę̣ę̣ ndɔr-tɨ lé, ə tɔl-é. Beɓa Jeju panè: Ri ɓá 'ɓa njèndɔr nduu-lé à ra sə-dé wa?

† **19:47 19:47** Luk 21:37

16 Ḛ à ree ə à kadɨ 'tɔl njérakullə ndɔr nduu-je kinlé ə à təl kɨ̀ ndɔr nduu lé kadɨ
dow-je kɨ́ rangɨ.»
Lokɨ kosɨ dow-je d'oo ta-je kin bè lé, 'panè: «To né kɨ́ à ra né bè ndą̰ al.»
17 Ngà Jeju oo-dé gə́rə́rə́ ɓá panè: Ta kɨ́ 'ndàngɨ 'panè: Ər kɨ́ njékində kəy-je d'ilə
pɨrɨngɨ kɔgɨ, ɓá təl to ər kɨ́ majɨ kɨ́ sul kəy-tɨ kinlé kɔr mẹ̰ẹ̰-é to ri wa?
18 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ tẹ̰ẹ̰ usɨ dɔ ər-é-tɨ kinlé, rɔ-é à tə́tɨ ɗɛ̰kɨ-ɗɛ̰kɨ rəm, ɓá dow kɨ́ ər
kinlé usɨ dɔ-é-tɨ kàrè à̰ lər-é lər-lər rəm tɔ.
19 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je 'sangɨ kadɨ d'uwə
Jeju dɔkàdɨ-é-tɨ kinlé ya, kdɔ dẹ̰ 'gə kɨ́ ẹ̰ pa gosta kinlé sɔbɨ-né dɔ-dé. Ngà dẹ̰ 'ɓəl kosɨ
dow-je.

Lambo lə Sejar
Mat 22:15-22; Mar 12:13-17

20 Beɓa dẹ̰ d'ində kəm-dé go Jeju-tɨ ə d'ulə njétən lo-je kɨ́ 'ra rɔ-dé kɨ dow-je kɨ́ ta
lə-dé goto bè, kadɨ d'ingə ta madɨ ta Jeju-tɨ kadɨ d'ɔw-né siə nɔ̰̃ njègangta-tɨ, njèkɔw
kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ ɓe-tɨ, adɨ to gubərnər.
21 Dẹ̰ 'dəjɨ-é ta kin 'panè: «Njèndó dow-je né, j'gə kɨ́ i lé 'to njèpata kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm,
'isɨ 'ndó dow-je né kɨ́ njururu rəm, ɓá i 'ɔr kəm dow al rəm; ngà i 'isɨ 'ɔjɨ dow-je rəbɨ
lə Lubə kɔjɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
22 Ən ə́ idə-ji ta kin adɨ j'oo: "Koo-é-tɨ lə-i i ya bè lé, to tó-é kadɨ j'ugə lambo lə ngar
Sejar əse to tó-é al wa?"»
23 Ngà Jeju gə tagɨr kɨ́ majɨ al kɨ́ mẹ̰ẹ̰-dé-tɨ adɨ idə-dé panè:
24 «Ɔji-mi kąą̰ là káre adi-mi m'oo: "To dɔ ną̰ kɨ̀ ri ną̰ ɓá tò-tɨ wa?"» Rəmə dẹ̰
d'ilə-é-tɨ 'panè: «To dɔ Sejar kɨ̀ ri-é.»
25 Ngá ɓá ẹ̰ təl idə-dé panè: «Né lə Sejar rəmə adi Sejar, ngà né lə Lubə rəmə adi
Lubə tɔ.»
26 Ta-je kɨ́ ẹ̰ pa adɨ dow-je lé, dẹ̰ d'asɨ kingə ta madɨ dan-tɨ kdɔ kilə-né ta dɔ-é-tɨ al.
Ta kɨ́ Jeju ilə-dé-tɨ lé, ɔr ndil-dé adɨ d'oo ta kɨ́ d'a pa al.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰
Mat 22:23-33; Mar 12:18-27; 1Kɔ̰̃ 15

27 †Sadusi-je kɨ́ 'to dow-je kɨ́ 'najɨ panè dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰ al
lé, dẹ̰ kɨ́ madɨ 'ree rɔ Jeju-tɨ 'dəjɨ-é ta 'panè:
28 Njéndó dow-je né, ta kɨ́ Moiyijɨ idə-ji ə́n: Kinə dow ta dené ɓá ojɨ siə ngon al ɓəy
ya ə oy rəmə, kadɨ ngonkɔ̰̃-é ta dené ndubə lé, ində-né ko njègoto-je lé.
29 Ngà kinə ngankɔ̰̃-ną̰-je siri je bè, ɓá ẹ̰ kɨ́ dɔsą̰y taa dené ə́ ojɨ siə ngon al ɓəy ya
ə oy.
30 Ḛ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo kɨ́ taa dené ndubə lé kàrè bè ya rəm, ɓá njèkungɨ-tɨ mutə
kàrè bè ya rəm,
31 ə to bè-bè sar ngankɔ̰̃-ną̰-je kɨ́ siri lé d'oy-né nal kojɨ ngon kɨ́ dené ndubə lé.
32 Bè ya dené-é kàrè oy-né go-dé-tɨ tɔ.
33 Ndɔ kɨ́ dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰ lé, dené kinlé, à to ne ną̰ dan-dé-tɨ kɨ́ siri
kinlé wa? Kdɔtalə dẹ̰ 'taa-é ya siri lay.
34 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: Dɔkaglo-tɨ kɨ́ ɓone kin ɓá dingəm-je kɨ̀ dené lé 'taa-ną̰.
35 Ngà dẹ̰ kɨ́ Lubə oo-dé adɨ d'asɨ tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰, kdɔ kisɨ dɔkaglo-tɨ kɨ́ à ree
kinlé, d'a taa-ną̰ al.
36 Dẹ̰ d'a koy al ya sartagangɨ, kdɔtalə d'a taną̰ kɨ̀ malayka-je bè, dẹ̰ d'a to ngan lə
Lubə, kdɔ tɔsɨ kɨ́ d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰.

† **20:27 20:27** Knj 23:8

37 Kí sɔbɨ dɔ dow-je kí d'oy kí d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ lé, lokɨ Lubə pa ta kɨ̀ Moiyijɨ
dan pər-tɨ kí ɔ̨̃ dan kam-tɨ lé Moiyijɨ ɓa 'Ɓaɓe, Lubə lə Abrakam, Lubə lə Isakɨ kɨ̀ Lubə
lə Jakobɨ.
38 Adɨ Lubə lé, to Lubə lə dow-je kí d'oy al, ngà to Lubə lə dow-je kí d'isɨ kəm.
Kdɔtalə Moiyijɨ lé, gə kí dɛ̨ lay ya d'isɨ kəm.
39 Beɓa dow-je kí ná̰-je dan njéndó dow-je ndukun-je-tɨ d'un ta 'panè: «Njèndó
dow-je né, i 'pa ta majɨ ṇa̰.»
40 Rəmə gangɨ-é-tɨ kinlé ɓo kadɨ 'dəjɨ-é ta-je kí rangɨ ya kàrè ra-dé al ngà.

Ta kí sɔbɨ dɔ Kristɨ dɛ̨ kɨ̀ Dabidɨ
Mat 22:41-46; Mar 12:35-37

41 Beɓa Jeju idə-dé panè: Kdɔ ri ɓá 'panè Kristɨ* to ngonka Dabidɨ wa?
42 Kdɔ Dabidɨ ya kɨ̀ dɔ-é pa mɛ̨ɛ̨ Pa-je-tɨ panè:
'Ɓaɓe idə 'Ɓaɓe lə-m panè: 'Isɨ dɔ jikɔl-m-tɨ nè ya,
43 Sar kadɨ m'adɨ njéba-je 'təl-né lo kungɨ nja-i.
44 Kinə Dabidɨ ɓa Kristɨ 'Ɓaɓe lé, Kristɨ à to ngonka Dabidɨ ban ɓəy wa?
Mat 23:1-33; Mar 12:38-40
45 Lokɨ dow-je yəl mbi-dé d'ạ̰ d'oo-né ta-je liə lé, ɛ̨ idə njéndó né-je liə panè:
46 Ooi go rɔ-si majɨ kɨ rɔ njéndó dow-je ndukun-je-tɨ. Kdɔ dɛ̨ lé nəl-dé kɔr gamạ̰
kɨ̀ kubɨ-je kí ngal puu-puu rəm, 'ndigɨ kadɨ dow-je 'ra-dé lapiya kunta-nạ̰ lokosɨ-je-tɨ
rəm, 'ndigɨ lokisɨ-je kí kete mɛ̨ɛ̨ kəykəwnạ̰-je-tɨ lə jipɨ-je rəm, ɓá 'sangɨ lokisɨ-je kí nɔ̨̃
dow-je-tɨ lo nékuso ra nạ̰y-je-tɨ rəm tɔ.
47 Dɛ̨ 'kəə né-je kí mɛ̨ɛ̨ kəy-je-tɨ lə njéngɔwkoy-je kər-kər ə 'pa ta kɨ̀ Lubə d'adɨ
ngal ṇạ̰-ṇạ̰ kadɨ dow-je d'oo-dé-né. Ta kí gangɨ kí ngạ̰ ṇạ̰ ya à ree dɔ-dé-tɨ.

21

Kadkare lə njèngɔwkoy
Mar 12:41-44

1 Lokɨ Jeju un kəm-é oo lo rəmə, oo njénékingə-je kí d'ɔw d'ilə kadkare-je lə-dé
mɛ̨ɛ̨ ku kilə kadkare-tɨ,
2 ə oo njèngɔwkoy káre kí to dangɨ-tɨ ɔw ungɨ silə joo mɛ̨ɛ̨ ku-tɨ lé tɔ.
3 Beɓa Jeju panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí njèngɔwkoy kí to njèndoo kanlé,
adɨ né itə ndəgɨ dow-je lay kinlé.
4 Kdɔ dɛ̨ kí lay kinlé, to man dɔ né-je lə-dé kí tò mburukɨ-mburukɨ ɓá 'ree-né d'ungɨ
mɛ̨ɛ̨ ku kilə kadkare-tɨ. Ngà dené kanlé, né liə goto, adɨ to sɔ̨̃y né kí à kuso kdɔ kisɨ-né
ya ɛ̨ un latɨ adɨ tin.»

Ta kí dɔ kəy-tɨ lə Lubə kí à tujɨ, kɨ̀ ndɔ-je kí dɔbəy-tɨ
Mat 24:1-5; Mar 13:1-37

5 Dow-je kí dan-tɨ-je 'pa ta lə kəy lə Lubə kí 'ra kɨ̀ ər-je kí majɨ-majɨ adɨ ndole, kɨ̀
né-je kí dow-je d'adɨ kadkare-tɨ kin, ɓá Jeju panè:
6 Ndɔ-je madɨ ɔw ree nɔ̨̃ɔ̨̃, ə ndɔ-é-je-tɨ kinlé, né-je kí ooi kɨ̀ kəm-si kinlé, d'a tɔsɨ
tilə lay; ər káre ya kàrè d'a kiṇə dɔ madɨ-é-tɨ al.
7 Beɓa dɛ̨ 'dəjɨ-é 'panè: Njèndó dow-je né, né kinlé à ra né ndɔ kí rá-tɨ ya wa? Ə ri
ɓá à tɔjɨ kadɨ j'gə kí né-je kinlé à ra né wa?
8 Jeju idə-dé panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ, adi dow-je d'ədɨ-si al. Kdɔ dow-je ṇạ̰
ya d'a kun ri-m kində dɔ-dé-tɨ kdɔ pa panè: "Dɛ̨ ya 'to Kristɨ", rəmə dɔkaglo nạ̰̃y
ngɔsi ngá ə́n. Uni go-dé al.

---

* **20:41 20:41** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.

9 Lokɨ a kooi poy rɔ-je, kɨ̀ kɔsɨ-nạ̃ ta-je rəmə, adi mẹ̃ẹ̃-si gangɨ man al, kdɔtalə né-je
kin ya à ra né kete mɔkɨ. Ngà lokɨ né-je kin ra né ya kàrè, tajinatɨ nè bè ya à to dɔbəy
ndɔ lé al ya ɓəy.»
10 Jeju təl pa go-tɨ panè: «Gin dow-je madɨ d'a kị̃ rɔ kɨ̀ gin dow-je madɨ, kɔ̃ɓe káre
à kị̃ rɔ kɨ̀ kɔ̃ɓe kɨ́ káre.
11 Dɔnangɨ à yəkɨ yəkɨ kɨ́ tò ɓəl ṇạ̃ rəm, ɓobo-je, kɨ̀ mɔ̃ykosɨ-je à kusɨ kɨ̀ lo-lo, ɓá
né-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl ya à ra né rəm, ɓá nékɔjɨ-je kɨ́ tò ɓəl ṇạ̃-ṇạ̃ à tẹ̃ẹ̃ dɔrạ̃-tɨ rəm tɔ.
12 Ngà kete ɓəy ɓá kadɨ né-je kin ra né lé, d'a kuwə-si, d'a kulə kəm-si ndoo, d'a
kɔw sə-si kəykəwnạ̃-je-tɨ lə jipɨ-je, d'a kungɨ-si dangay-tɨ, d'a kɔw sə-si nɔ̃ ngar-je-tɨ,
kɨ̀ nɔ̃ gubərnər-je-tɨ kdɔ ta lə-m.
13 Né kinlé à ra kadɨ ingəi kəm lo 'pai-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-m adi dow-je.
14 †Ooi majɨ, ta kɨ́ à pai kdɔ kɔri-né ta dɔ-si-tɨ lé, 'laji dɔ-tɨ kete al.
15 Kdɔtalə mạ̃ ya m'a kadɨ-si gosɨ, kɨ́ à dum dɔ njéba-je lə-si lay rəm, ɓá m'a kadɨ-si
ta kɨ́ a pai ə d'a kasɨ najɨ al rəm tɔ.
16 Njékojɨ-si-je, kɨ̀ ngankɔ̃-si-je, kɨ̀ nojɨ-si-je, kɨ̀ nam-si-je ya d'a kun dɔ-si, ə d'a kadɨ
'tɔl dow-je ṇạ̃ dan-si-tɨ.
17 Dow-je lay ya d'a kɔsɨ-si kɨ̀ ta kdɔ ta lə-m ya,
18 ngà bəl dɔ-si káre ya kàrè à kɔr kusɨ kɔgɨ al.
19 Kuwə rɔ ngạ̃ ɓá ndil-si à kajɨ-né.
20 Lokɨ ooi kɨ́ asgar-je 'gəə dɔ ɓebo Jorijalẹ̃m rəmə, kadɨ 'gəi majɨ; tujɨ liə nạ̃y ngɔsi.
21 Beɓa kadɨ dow-je kɨ́ d'isɨ dɔnangɨ Jude-tɨ, d'ạ̃y d'ɔw dan mbal-je-tɨ; ə dẹ̃ kɨ́ d'isɨ
mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ rəmə, kadɨ 'tẹ̃ẹ̃ kɔgɨ, ɓá dow-je kɨ́ d'ạ̃ ndɔrɔ-je kàrè, kadɨ 'təl
'ree mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ gogɨ al ngá rəm tɔ.
22 Kdɔtalə ndɔ-je kinlé à to ndɔ dalba, bè kdɔ kadɨ ta-je lay kɨ́ 'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ
lə Lubə lé, né-é ra né.
23 Ə̃ mẹ̃ẹ̃ ndɔ-é-je-tɨ kin, tujɨ kɨ́ à kusɨ dɔ dené-je-tɨ kɨ́ njésəm kɨ̀ dẹ̃ kɨ́ d'isɨ d'adɨ
mba ngan-je à tò ban én ə! Kdɔtalə kɔ̃ kɨ́ ṇạ̃ ya à kusɨ dɔnangɨ-tɨ kin rəm, ɓá wɔngɨ
à ra Lubə dɔ dow-je-tɨ kin rəm tɔ.
24 Dow-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ kinlé d'a koy yo kiyərɔ rəm, d'a kuwə dẹ̃ kɨ́ nạ̃́-je kdɔ kɔw
ra-dé ɓə-tɨ dan gin dow-je-tɨ lay. Ə ɓebo Jorijalẹ̃m rəmə, gin dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al d'a
mbəjrə nja-dé-tɨ sar kadɨ dɔkaglo lə dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al kin asɨ-né.»
25 †«Né-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl ya à ra né kəm kàdì-tɨ, kɨ̀ kəm nạ̃y-tɨ, kɨ̀ kəm kərwəị̃-je-tɨ; ká
babo kɨ́ à ɓa wuu-wuu kɨ̀ man-é kɨ́ à tal bum-bum ya à ra kadɨ gin dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ
nè lay ya, ɓəl à kində bandɨ-dé batɨ gangɨ.
26 Tɔ́gɨ-je kɨ́ dɔrạ̃-tɨ à yəkɨ, adɨ dow-je kɨ́ d'a kisɨ gɨr dɔ né-tɨ kɨ́ à ree dɔ dɔnangɨ-tɨ
kinlé, ɓəl ya à tɔl-dé.
27 †Bəy ɓá d'a koo Ngon lə dow à kisɨ ree dan kilndi-tɨ kɨ̀ tɔ́gɨ, kɨ̀ riɓa kɨ́ ṇạ̃.
28 Lokɨ ooi né-je kin ulə gin kadɨ ra né rəmə, adi mẹ̃ẹ̃-si nda kạ̃y, ə adi dɔ-si tò kɨ
taá, kdɔtalə nạ̃y ngɔsi kadɨ Lubə taa-si ilə-si taá.»
29 Go-tɨ, Jeju pa sə-dé ta kɨ̀ gosta panè: «Ooi kagɨ kote ə ooi ndəgɨ kagɨ-je kɨ́ lay tɔ.
30 Lokɨ ooi mbi kagɨ-je isɨ itɨ rəmə, sạ̃i 'gəi kɨ́ nạ̃y ɓà nạ̃y ngɔsi.
31 Bè ya tɔ, lokɨ ooi kɨ́ né-je kinlé isɨ ra né rəmə, kadɨ 'gəi kɨ́ kɔ̃ɓe lə Lubə nạ̃y ngɔsi
tɔ.
32 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dow-je kɨ́ d'isɨ kəm nè kin d'a koy lay al ya né-je
kinlé à ra né.
33 Dɔrạ̃-je kɨ̀ dɔnangɨ kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangɨ.»
34 «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ, nè nékuso kɨ́ mbə́-tɨ-je, kɨ̀ ra gɔ̃yibɨ, kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ kạ̃ kə́kə́kə́
kdɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè à kị̃ ra-si kadɨ mẹ̃ẹ̃-si ị̃ oy səl dɔ rɔ-si-tɨ, kadɨ ndɔ kin ị̃
ubə-si nangɨ busɨ.

† **21:14 21:14** Luk 12:11,12 † **21:25 21:25** Ntd 6:12,13 † **21:27 21:27** Ntd 1:7

35 Ndɔ kinlé, dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lay ya à kubə-dé nangɨ busɨ tokɨ gum kɨ́ kilə
kin bè.
36 Ə̃n ə́ isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ ə 'pai ta kɩ̀ Lubə kɩ̀ ndɔ-je lay kdɔ kadɨ ingəi tɔ́gɨ 'tɛ̨̃ɛ̨̃i-né
kɔgɨ ta né-je-tɨ lay kɨ́ ɔw kɩ̀ ra né kinlé rəm, kadɨ ã̰i-né takəm Ngon lə dow-tɨ rəm tɔ.»
37 †Kada lé, Jeju ndó dow-je né takəy-tɨ lə Lubə ə ndɔɔ rəmə, lo tò-é tò dɔ mbal-tɨ
kɨ́ 'ɓa-é mbal kã̰ kagɨ Olibiye-je-tɨ tɔ.
38 Dow-je lay ya 'tɛ̨̃ɛ̨̃ kɩ̀ ndɔge ra-tɨ d'ɔw rɔ-é-tɨ takəy-tɨ lə Lubə kdɔ koo ta liə.

22

Ta kɨ́ dɔ kun dɔ Jeju-tɨ
Mat 26:1-16; Mar 14:1-16

1 Lokɨ ndɔ ra nã̰y kɨ́ 'ra kɩ̀ mbə̀ kɨ́ əm goto-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Pakɨ nã̰y ngɔsi lé,
2 njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɩ̀ njéndó dow-je ndukun-je 'sangɨ kəm rəbɨ tɔl
Jeju. Ngà dɛ̨̃ 'ɓəl kosɨ dow-je.
3 Beɓa Satã̰ ur mɛ̨̃ɛ̨̃ Judasɨ-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Iskariyotɨ kɨ́ to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ lə
Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé,
4 adɨ ɔw ingə njékun dɔ njégugné-je, kɩ̀ njékun dɔ njéngəm takəy lə Lubə, adɨ
d'ɔjɨ-nã̰ ta dɔ kəm rəbɨ-tɨ kɨ́ kadɨ n'ilə-né Jeju ji-dé-tɨ.
5 Beɓa rɔ-dé nəl-dé nã̰ã̰ adɨ d'un mindɨ-dé kadɨ d'adɨ-é là.
6 Judasɨ lé ndigɨ ə ulə̃ gin sangɨ kəm rəbɨ kɨ́ kadɨ n'ilə-é-né ji-dé-tɨ kadɨ kosɨ dow-je
'gə lo-é al.

Jeju ində gin nékuso nam
Mat 26:17-30; Mar 14:12-25; 1Kɔ 11:23-29

7 Ndɔ ra nã̰y kɨ́ 'ra kɩ̀ mbə̀ kɨ́ əm goto-tɨ kɨ́ to ndɔ kɨ́ tò kadɨ d'ilə-né məsɨ ngonbatɨ
ra nã̰y Pakɨ nangɨ asɨ.
8 Ə Jeju ulə Piyər-je kɩ̀ Jã̰ panè: «Ɔwi, 'rai nékuso Pakɨ kete kdɔ kadɨ j'ɔwi j'usoi.»
9 Dɛ̨̃ 'dəjɨ-é 'panè: Lo kɨ́ rá ɓá i 'ndigɨ kadɨ j'ra nékuso Pakɨ lé titɨ j'adɨ-i wa?
10 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ooi bè, lokɨ ɔwi mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo-tɨ lé, a kingəi dingəm kɨ́ utɨ gùm
man, rəmə 'ndoli go-é ɔwi mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ kɨ́ ɛ̨̃ à kɔw-tɨ,
11 ə idəi njèkəy lé 'painè: "Njèndó dow-je né panè j'dəjɨ-i sé mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy kɨ́ rá ɓá n'a
kuso né Pakɨ-tɨ kɩ̀ njéndó né-je lə-n'ɛ̨̃̀ wa?"
12 Ə ɛ̨̃ à kɔjɨ-si kəy káre kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃-é tatɨ pəl-pəl kɨ́ tò dɔ madɨ-é-tɨ taá, kɨ́ né-je lay tò-tɨ;
lo kin ɓá a rai nékuso titɨ.»
13 Beɓa dɛ̨̃ d'ɔtɨ d'ɔw rəmə, d'ingə né-je lay titɨ kɨ́ Jeju idə-dé-né lé ə dɛ̨̃ 'ra nékuso
Pakɨ lé.
14 Lokɨ dɔkàdɩ̀ kuso né Pakɨ asɨ lé, Jeju isɨ ta nékuso-tɨ kɩ̀ njékɔwkulə-je liə.
15 Rəmə ɛ̨̃ idə-dé panè: M'ndigɨ ã̰ã̰ kadɨ m'uso sə-si né Pakɨ kete tá-je m'ingə kɔ̃̀!
16 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ m'a kuso sə-si gogɨ al ya sar kadɨ kɔr mɛ̨̃ɛ̨̃-é kɨ́ aa njay
tò-né kɔ̃ɓe-tɨ lə Lubə.
17 Beɓa ɛ̨̃ un kobɨ kɨ́ man nduu tò-tɨ, ra oiyo Lubə ə panè: 'Taai, ə umi surum-surum.
18 Ə m'a kidə-si rəsɨ. Kɩ̃ nè kɔw kɨ kete kinlé, m'a kã̰y man nduu kin gogɨ al ya sar
kadɨ kɔ̃ɓe lə Lubə ree-né.
19 Go-tɨ, ɛ̨̃ un mbə̀, ə ra oiyo Lubə ɓá uwə gangɨ danã̰ adɨ-dé ə panè: Ɛ̰̃ kinlé to dajɨ
rɔ-m kɨ́ to kɨ́ kadɨ kdɔ ta lə-si, 'rai bè-bè kadɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-si ole-né dɔ-m-tɨ.
20 Bè ya tɔ, go né kuso-tɨ lé ɛ̨̃ un kobɨ kɨ́ man nduu tò-tɨ ə panè: Ɛ̰̃ kinlé to məsɨ-m,
məsɨ kulənojɨ kɨ́ sigɨ kɨ́ Lubə adɨ ungɨ kɔgɨ kdɔ ta lə-si.
21 Ngà ooi, njèkun dɔ-m lé isɨ sə-m ta nékuso-tɨ nè.

† **21:37 21:37** Luk 19:47

22 Beɓa Ngon lə dow à koy titɨ kɨ́ Lubə ɔjɨ-né, ngà tujɨ ɓá à kusɨ dɔ dow-tɨ kɨ́ njèkun
dɔ-é lé.
23 Beɓa dẹ̃ 'dəjɨ-nạ̃ ta dan-dé-tɨ yó kɨ nè 'panè sé nạ́ ya dan-dé-tɨ ə à ra né kin wa?

Se nạ́ to kɨ́ boy nạ̃ wa?
Jạ̃ 13:2-17; Mat 18:1-4; Mar 10:35-45

24 †Go-tɨ, njéndó né-je lə Jeju 'gakɨ-nạ̃ dɔ ta-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ dow kɨ́ à to kɨ́ boy ṇạ̃
dan-dé-tɨ.
25 Adɨ Jeju idə-dé panè: Ngar-je kɨ́ njékɔ̨̃ gin dow-je kɨ́ gay-gay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé,
d'ulə kəm dow-je ndoo ṇạ̃ ə 'boy-je kɨ́ njékɔw kɨ̀ tógɨ dɔ dow-je-tɨ lé, d'adɨ dow-je
'ɓa-dé «Njéramajɨ-je.»
26 ††Sə̨i rəmə à tò bè dan-si-tɨ al. Ngà kadɨ dow kɨ́ to 'boy ṇạ̃ dan-si-tɨ lé, təl rɔ-é titɨ
ngon kɨ́ ndẹ̃ bè ə kadɨ njèkɔ̨̃ɓe dɔ madɨ-é-je-tɨ lé, təl njérakullə kadɨ-dé.
27 †Njèkisɨ ta nékuso-tɨ ɓá to kɨ́ 'boy əse njèkadɨ nékuso ɓá to kɨ́ 'boy wa? To njèkisɨ
ta nékuso-tɨ ya al wa? Ngà mạ̃ ɓá m'isɨ dan-si-tɨ titɨ njérakullə kadɨ-si bè.
28 Sə̨i rəmə, sə̨i 'toi njékuwə rɔ-si ngạ̃ kində rɔ-si kɔ-tɨ natɨ sə-m.
29 Gin-é kin ɓá titɨ kɨ́ Bɔbɨ-m uwə-né dɔ kɔ̨̃ɓe adɨ-m lé, mạ̃ m'uwə dɔ kɔ̨̃ɓe m'adɨ-si
tɔ.
30 †Kdɔ kadɨ mẹ̃ẹ̃ kɔ̨̃ɓe-tɨ lə-m lé, usoi sə-m rəm, ạ̃yi sə-m rəm, ɓá a kisi dɔ kalikɔ̨̃ɓe-
je-tɨ kdɔ gangta dɔ gin Israyel-je-tɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé rəm tɔ.

Jeju idə Piyər panè n'a najɨ kɨ́ n'gə-n'ẹ̃ al
Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Jạ̃ 13:37-38

31 'Ɓaɓe panè: Simɔ̨̃, Simɔ̨̃! 'Oo, Satạ̃ dəjɨ ṇạ̃ kadɨ n'siyə-si titɨ kɨ́ dow siyə-né ko kin
bè.
32 Ngà mạ̃ m'pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-i, kdɔ kadɨ kadmẹ̃ẹ̃ lə-i təl yay al. Ə i rəmə,
lokɨ 'a təl ree rɔ-m-tɨ gogɨ lé, 'mbusɨ nja ngankɔ̨̃-i.
33 Piyər lé idə-é panè: 'Ɓaɓe, m'isɨ dɔ nja-m-tɨ kadɨ lé, to dangay kàrè m'ɔw-tɨ sə-i
rəm, to koy kàrè m'oy sə-i natɨ rəm.
34 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: Piyər, 'oo majɨ, ɓone kin ya 'a najɨ panè 'gə-m al 'gə-m al
ya nja mutə ɓá kunjə à nɔ̨̃ ɓəy.

Ta kɨ́ dɔ là-tɨ kɨ̀ dɔ mbu-tɨ, kɨ̀ dɔ kiyərɔ-tɨ

35 †Beɓa Jeju idə-dé ɓəy panè: Ndɔkɨ m'ulə-si ə́ ɔwi kɨ̀ mbu là al rəm, uni mbu kɔw
mba al rəm, ɓá ɔwi kɨ̀ saba al rəm lé se né madɨ nal-si wa? Dẹ̃ d'ilə-é-tɨ 'panè: Né ya
kàrè nal-ji al.
36 Ẹ̃ təl idə-dé panè: Ngà kɨ́ nè kinlé, dow kɨ́ ɔw kɨ̀ mbu là rəmə, kadɨ un, ɓá dow kɨ́
ɔw kɨ̀ mbu kɔw mba kàrè kadɨ un tɔ; ngà dow kɨ́ kiyərɔ liə goto rəmə, kadɨ un kubɨ
kul liə ndogɨ ə ndogɨ-né kiyərɔ káre.
37 M'idə-si rəsɨ, ta-je kɨ́ 'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé, tò kadɨ né-é tẹ̃ẹ̃ dɔ-m-tɨ
ya. 'Ndàngɨ 'panè:
«'Tidə-é dan bɔkaya-je-tɨ.»
Adɨ ta-je kɨ́ 'ndàngɨ sɔbɨ dɔ-m lé, né-é à ra né ya.
38 Rəmə njéndó né-je 'panè: 'Ɓaɓe, 'oo kiyərɔ ə ra joo tin. Ə ẹ̃ ilə-dé-tɨ panè: J'adi
ta kin asɨ bè.

Jeju ɔw dɔ mbal kạ̃ kagɨ Olibiye-je-tɨ
Mat 26:36-46; Mar 14:32-42; Jạ̃ 18:1-2

39 Beɓa Jeju tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ isɨ ɔw dɔ mbal kạ̃ kagɨ Olibiye-je-tɨ titɨ kɨ́ ẹ̃ ɔw-né kete-
kete ə njéndó né-je liə d'un go-é.

---

† **22:24 22:24** Mat 18:1; Mar 9:34; Luk 9:46 † **22:26 22:26** Mat 23:11; Mar 9:35 † **22:26 22:26** Mat 20:25-27; Mar 10:42-44 † **22:27 22:27** Jạ̃ 13:12-15 † **22:30 22:30** Mat 19:28 † **22:35 22:35** Mat 10:9,10; Mar 6:8,9; Luk 9:3; 10:4

40 Lokɨ 'ɔw tɛ̨ɛ̨ lo-é-tɨ lé, ɛ̨ idə-dé panè: «'Pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ kadɨ néna̰ tɛ̨ɛ̨ dɔ-si-tɨ rəmə usi al.»
41 Rəmə ɛ̨ ɔr rɔ-é ngərəngɨ asɨ kilə ər ji káre, ɓá ɔsɨ məkəji-é nangɨ pa ta kɨ̀ Lubə,
42 panè: Bɔbɨ-m, kinə 'ndigɨ rəmə 'itə kɔ̰̀ kí na̰ kin kɨ rangɨ dɔ-m-tɨ. Lé bè ya kàrè, kadɨ né kí mɛ̨ɛ̨-m ma̰ ndigɨ ɓá 'ra al, ngà kadɨ 'ra né kí mɛ̨ɛ̨-i i ɓá ndigɨ.
43 Beɓa malayka káre ḭ dɔra̰-tɨ tɛ̨ɛ̨ siə busɨ kdɔ kadɨ-é tɔ́gɨ.
44 Mɛ̨ɛ̨ Jeju gangɨ man adɨ pa ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ tɔ́gɨ-é lay, adɨ təti-é tusɨ nangɨ titi-na̰ kɨ̀ kɔɔ məsɨ kí tusɨ nangɨ kin ya bè.
45 Go ta-tɨ kí Jeju pa kɨ̀ Lubə lé, ɛ̨ ḭ taá təl ree ingə njéndó né-je rəmə, mɛ̨ɛ̨kɔ̰̀ tɔl-dé kɨ̀ ɓi,
46 adɨ Jeju pa sə-dé panè: Kin to ri! 'Toi ɓii! Ḭi taá, 'pai ta kɨ̀ Lubə, kdɔ kadɨ néna̰ tɛ̨ɛ̨ dɔ-si-tɨ rəmə usi al.

Ta kí sɔbɨ dɔ kuwə Jeju
Mat 26:47-56; Mar 14:43-50; Ja̰ 18:3-12

47 Ngà lokɨ Jeju a̰ pa ta ɓəy ya rəmə, kosɨ dow-je 'tɛ̨ɛ̨ busɨ, ə dow káre dan njéndó né-je-tɨ kí dɔgɨ gidɨ-é joo kí 'ɓa-é Judasɨ ɓá ɔr nɔ̰̀-dé; ɛ̨ ɔw rɔ Jeju-tɨ kadɨ n'uwə-é kɨ kàdɨ̀-n'ɛ̰̀-tɨ.
48 Ngà Jeju idə-é panè: Judasɨ, ra lapiya dow kuwə-é-né kɨ kàdɨ̀-i-tɨ ɓá to né kilə Ngon lə dow ji dow-je-tɨ al ɓan wa!
49 Ngà lokɨ dɛ̨ kí d'a̰ kɨ̀ Jeju d'oo né kí ɔw ra né lé bè rəmə 'dəji-é 'panè: 'Ɓaɓe, j'jəngɨ-dé kɨ̀ kiyərɔ-je lə-ji kin wa?
50 Ə ngonnjèkullə lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə lé, dow káre dan njéndó né-je-tɨ, tugə mbi-é kí dɔ jikɔl ndoy ɔr.
51 Ngà ɓá Jeju panè: Iɲə̰i-dé adɨ 'ra. Ə ɛ̨ ɔdɨ rɔ mbi dingəm lé rəmə, ra adɨ mbi-é təl tò majɨ gogɨ.
52 Go-tɨ, Jeju idə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njékun dɔ njéngəm takəy lə Lubə, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je kí 'ree kdɔ kuwə-é lé panè: Sə̰i ooi-mi kɨ bɔkaya dow ɓá 'reei kɨ̀ kiyərɔ-je kɨ̀ salangɨ-je wa?
53 †Ndɔ-je lay ya m'isɨ sə-si takəy-tɨ lə Lubə ya ə uwəi-mi al, ngà dɔkàdɨ̀ kí nè kinlé, to dɔkàdɨ̀ lə-si, to dɔkàdɨ̀ lə tɔ́gɨ kí lo ndul-tɨ.

Ta kí sɔbɨ dɔ najɨ kí Piyər najɨ panè n'gə Jeju al
Mat 26:57-75; Mar 14:53-72; Ja̰ 18:12-27

54 Lokɨ d'uwə Jeju rəmə, dɛ̨ d'ɔr-é d'ɔw siə ɓe lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə ə Piyər njiyə go-dé-tɨ adɨ rəbɨ-é rà ɗəkɨ sə-dé.
55 Dow-je 'ra pər panata d'isɨ ta-tɨ ə Piyər ɔw isɨ sə-dé ta-tɨ tɔ.
56 Ngonnjèkullə kí dené káre oo Piyər isɨ ta pər-tɨ rəmə, oo-é gə́rə́rə́ ə panè: Dingəm kinlé to njènjiyə kɨ̀ Jeju tɔ.
57 Ngà Piyər najɨ panè: «Dené! M'gə-é al.»
58 Sɛ̨ go-tɨ ya rəmə dow kí rangɨ oo-é ə panè: «I kàrè 'to kí dan-dé-tɨ tɔ.» Ngà dingəm lé Piyər ilə-é-tɨ panè: «Kuy! M'to kí dan-dé-tɨ al.»
59 Asɨ kàdɨ̀ káre je bè go-tɨ lé, dow kí rangɨ ree pa ta a̰ dɔ-tɨ njángɨ panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, dingəm kinlé to njènjiyə siə tɔ; kdɔ ɛ̨ to dow kí dɔnangɨ Galile-tɨ tɔ.»
60 Ngà Piyər ilə-é-tɨ panè: «I lé, ta ri ɓá 'ndigɨ pa kàrè ma̰ m'gə al.» Lokɨ ɛ̨ a̰ pa ta kɨ pa ya ɓəy rəmə kunjə nɔ̰.
61 Beɓa 'Ɓaɓe təl kəm-é oo Piyər gə́rə́rə́ rəmə mɛ̨ɛ̨ Piyər ole dɔ ta-tɨ kí kete 'Ɓaɓe pa siə panè: «Ɓone kin ya 'a najɨ panè 'gə-m al 'gə-m al nja mutə ɓá kunjə à nɔ̰ ɓəy.»
62 Beɓa Piyər tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ ə nɔ̰ kɨ̀ mɛ̨ɛ̨kɔ̰̀ na̰.
63 Dingəm-je kí d'a̰ 'ngəm ta Jeju lé, sɔkɨ-é, ɓá 'tində-é rəm tɔ.

† **22:53 22:53** Luk 19:47; 21:37

64 Dɛ̨ 'dɔɔ kəm-é kɨ̀ takubɨ ɓá dəjɨ-é 'panè: «'Adɨ Lubə idə-i ə 'pa adɨ j'oo sé to ną̃
ɓá ində-i wa?»
65 Bəy ɓá 'pa siə takɔbɨ-je kɨ́ rangɨ ɲą̃ dɔ-tɨ.

Ka̰ Jeju nɔ̰̀ 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je
Mat 26:59,63-65; Mar 14:55,61-64

66 Lokɨ lo aa rəmə, 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je, kɨ̀ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó
dow-je ndukun-je 'kəw-na̰ lay ɓá 'ree kɨ̀ Jeju nɔ̰̀ 'boy-je-tɨ kɨ́ 'to njégangta-je lə-dé.
67 Beɓa 'dəjɨ-é 'panè: «Kinə 'to Kristɨ* lé rəmə, 'idə-ji.» Ɛ̰ ilə-dé-tɨ panè: «Lé m'idə-si
ya kàrè a taai ta lə-m al rəm,
68 ɓá kinə m'dəjɨ-si ta kàrè, a kiləi-mi-tɨ al rəm tɔ.
69 Ngà kɨ̰ nè kɔw kɨ kete kinlé, Ngon lə dow à kisɨ dɔ jikɔl Lubə-tɨ kɨ́ njètɔ́gɨ.»
70 Beɓa dɛ̨ lay ya 'panè: «Adɨ 'to Ngon lə Lubə ə́n ną̃?» Ɛ̰ təl ilə-dé-tɨ panè: «Titɨ kɨ́
sə̰i 'pai-né lé, m'to Ngon lə Lubə ya!»
71 Beɓa dɛ̨ 'panè: «J'ɔwi ndoo koo ta ta dow kɨ́ rangɨ-tɨ ɓəy ɓan wa! Kdɔ jə̰i ya j'ooi
ta lé ta-é-tɨ kɨ̀ mbi-ji.»

23

D'ɔw kɨ̀ Jeju nɔ̰̀ Pilatɨ-tɨ
Mat 27:2,11-14; Mar 15:1-5
Ja̰ 18:28,33-38

1 Beɓa d'ɨ̰ kɨ̀ kosɨ-dé lay ya d'ɔw kɨ̀ Jeju nɔ̰̀ Gubərnər Pilatɨ-tɨ.
2 Lo-é-tɨ nɔ̰̀ɔ̰ ɓá dɛ̨ 'tilə ta-je dɔ-é-tɨ 'panè: Dingəm kanlé, né kɨ́ a̰ ra ɓá j'uwə-é dɔ-tɨ
ə́n: Ɛ̰ a̰ sulə gin dow-je lə-ji kadɨ 'ra dɔnga̰, kadɨ d'adɨ lambo Sejar ngar kɨ́ boy lé al
rəm, ɓá a̰ dɔ-tɨ panè: N'ɛ̰̀ ya n'to Kristɨ*, adɨ n'to ngar.
3 Pilatɨ dəjɨ-é ta panè: «'To ngar lə jipɨ-je wa?» Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta ya tɛ̰ɛ̰ ta-i-tɨ
tin.»
4 Beɓa Pilatɨ idə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ kosɨ dow-je lé panè: Né kɨ́ majɨ
al káre kɨ́ dingəm kanlé ra kɨ́ kadɨ m'gangɨ-né ta dɔ-é-tɨ ya m'oo al.
5 Ngà dɛ̨ 'pa par-par 'panè: Ɛ̰ ulə gin-é dɔnangɨ Galile-tɨ nṵ ya sulə dow-je mɛ̰ɛ̰
néndó-je-tɨ liə, ree un-né dɔnangɨ Jude latɨ-latɨ, ɓá ree-né njal rɔ-ji-tɨ nè tin.
6 Lokɨ 'ɓa ri dɔnangɨ Galile rəmə, Pilatɨ dəjɨ-dé panè: Sé dingəm kanlé, to dow kɨ́
dɔnangɨ Galile-tɨ wa?
7 Lokɨ Pilatɨ oo kɨ́ Jeju to dow kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ɓekɔ̰-tɨ lə Erodɨ lé, ɛ̰ ulə siə rɔ-é-tɨ, kdɔtalə
mɛ̰ɛ̰ ndɔ-é-je-tɨ kinlé Erodɨ kàrè, isɨ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ nɔ̰̀ɔ̰ tɔ.

D'ɔw kɨ̀ Jeju nɔ̰̀ Erodɨ-tɨ

8 Lokɨ Erodɨ oo Jeju lé, rɔ-é nəl-é ɲą̃ kdɔtalə low nṵ ya ɛ̰ ndingə kadɨ n'oo-é, kdɔ
dow-je 'pa ta liə d'adɨ-é oo, adɨ ɛ̰ ində mɛ̰ɛ̰ dɔ-tɨ kadɨ n'oo Jeju lo ra nékɔjɨ-je-tɨ.
9 Erodɨ dəjɨ Jeju ta-je ɲą̃ ya, ngà Jeju ilə-é-tɨ al.
10 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je d'a̰ lo-é-tɨ nɔ̰̀ɔ̰ ə 'tilə
ta dɔ Jeju-tɨ kɨ̀ rɔtungə-dé ɲą̃.
11 Erodɨ kɨ̀ asgar-je liə d'ənjɨ Jeju dɛ̰ɛ̰. Dɛ̨ 'sɔkɨ-é, d'ulə kubɨ kɨ̀ majɨ ɲą̃ rɔ-é-tɨ ə
'sɔkɨ-é rəm, ngá ɓá d'ulə siə rɔ Pilatɨ-tɨ gogɨ.
12 Ndɔ-é-tɨ kin ya Pilatɨ-je kɨ̀ Erodɨ kɨ́ 'to njéba-je lə-na̰ lé, 'təl-né nam-na̰-je.
13 Pilatɨ kəw njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'boy-je lə jipɨ-je, kɨ̀ kosɨ dow-je ə
idə-dé panè:

---

* **22:67 22:67** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. * **23:2 23:2** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é.

14 Dingəm kanlé, səi 'painè to njèsulə dow-je kadɨ 'ra dɔngą ɓá səi 'reei-né siə rɔ-m-tɨ. Ngà, ooi bè, m'dəji-é ta-je takəm-si-tɨ nè ə né-je kɨ́ sə̨i 'tiə̨lə̨i ta-é dɔ-é-tɨ lé, né kɨ́ majɨ al káre ya kɨ́ ę̨ ra kàrè m'oo al.
15 Erodɨ kàrè oo né kɨ́ majɨ al kɨ́ dingəm kanlé ra al tɔ. Kdɔtalə ę̨ ə́ təl ulə siə rɔ-ji-tɨ nè gogɨ tin. Yən, dingəm kanlé, né kɨ́ ę̨ ra kɨ́ asɨ koy-é ya goto.
16 Beɓa m'a kadɨ 'tində-é kɨ̀ ndəy marɔw ya ə m'a kilə-é taá.
17 [Ndɔ ra nąy Pakɨ-je lay ya, lé ri-ri kàrè Pilatɨ à kilə dangay káre taá kadɨ-dé.]†
18 Ngà dow-je lay ya d'ur kɔɔl natɨ boy 'panè: «'Tɔl dow kan ə ilə Barabasɨ taá adɨ-ji.»
19 Barabasɨ lé, d'uwə-é kdɔtalə ndɔkɨ sulə dow-je adɨ 'ra wɔngɨ mę̨ę̨ ɓebo-tɨ rəm, ɓá d'uwə-é kuwə tɔl dow rəm tɔ.
20 Pilatɨ ndigɨ kilə Jeju taá, adɨ ę̨ təl pa sə-dé ta dɔ-tɨ ya ɓəy.
21 Ngà dę̨ 'tur kɔɔl mbitɨ-mbitɨ 'panè: «'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ! 'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ!»
22 Pilatɨ lé, təl dəji-dé kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə panè: «Ə to majal ri ya ɓá Jeju lé ra wa?» Né kɨ́ ę̨ ra kɨ́ asɨ kadɨ dow tɔl-é-né ya mą̨ m'oo al. Adɨ m'a kadɨ 'tində-é kɨ̀ ndəy marɔw ya ə m'a kilə-é taá.
23 Ngà dę̨ 'tur kɔɔl boy-boy, 'dəji-é-né par-par kadɨ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ kɨ ɓə ya, adɨ ndi-dé ɓa nduy-é pitɨm.
24 Rəmə, Pilatɨ un ndu kadɨ tokɨ 'ra né kɨ́ dę̨ 'dəji lé d'adɨ-dé.
25 Beɓa dow kɨ́ d'uwə-é kdɔtalə wɔngɨ kɨ́ ndɔkɨ ę̨ sulə dow-je adɨ 'ra mę̨ę̨ ɓebo-tɨ rəm, kdɔtalə to kɨ́ ę̨ to njètɔl dow rəm lé ɓá Pilatɨ ilə-é taá, kdɔ ę̨ ɓá dę̨ 'dəji kadɨ ilə-é taá. Rəmə Jeju ɓá ę̨ ilə-é ji-dé-tɨ kadɨ 'ra siə né kɨ́ mę̨ę̨-dé ndigɨ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ
Mat 27:31-56; Mar 15:20-41; Ją̨ 19:16-37

26 Lokɨ d'isɨ d'ɔw kɨ̀ Jeju lé, dingəm káre bè kɨ́ ɓebo Sirę̨n-tɨ, ri-é lə Simɔ̨ i̧ ndɔrɔ, ya rəmə d'uwə-é gəsəsə̀ ya d'ində kagdəsɨ dɔ-é-tɨ d'adɨ-é utɨ go Jeju-tɨ.
27 Kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya d'un go Jeju; ə dené-je kɨ́ dan-dé-tɨ 'tində kàdɨ-dé, 'ndingə rɔ-dé kdɔ ta liə.
28 Beɓa Jeju təl kəm-é kɨ rɔ dené-je-tɨ lé idə-dé panè: Mandɨ-je kɨ́ ɓebo Jorijalę̨m-tɨ, 'nɔ̨i-mi al; sə̨i ya 'nɔ̨i rɔ-si ə 'nɔ̨i ngan-si-je tɔ.
29 Kdɔtalə ndɔ-je ɔw ree nɔ̨ɔ̨ kɨ́ dow-je d'a panè: Kujdené-je ɓá 'to njénékumą̨-je! Dené-je kɨ́ d'ojɨ ngan-je al, kɨ̀ dę̨ kɨ́ ngon il mbà-dé al ɓá 'to njénékumą̨-je!
30 †Ndɔ-é-tɨ kinlé, dow-je d'a kidə mbal-je panè: 'Tusi dɔ-ji-tɨ! Ə d'a kidə mbal-je kɨ́ gɔjɨ panè: Uti dɔ-ji!
31 Kdɔtalə, kinə dow-je 'ra né-je kɨ́ bè kin kɨ̀ kagɨ-je kɨ́ mbəl lé, kagɨ-je kɨ́ tutɨ ə jè à taną̨ ban ngá ə́n wa?
32 'Ree kɨ̀ bɔkaya-je joo kɨ́ d'a tɔl-dé natɨ kɨ̀ Jeju tɔ.
33 Lokɨ d'ɔw 'tę̨ę̨ lo-tɨ kɨ́ 'ɓa-é «lo ka dɔ dow» lé, 'ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ lo-é-tɨ nɔ̨ɔ̨ rəm, ɓá bɔkaya-je kɨ́ joo lé kàrè, 'ɓə-dé kagdəsɨ-je-tɨ tɔ. 'Ɓə ę̨ kɨ́ káre dɔ jikɔl-é-tɨ ə ę̨ kɨ́ káre ɓá 'ɓə-é dɔ jigəl-é-tɨ tɔ.
34 Jeju panè: Bɔbɨ-m, 'inə̨ go kɔgɨ adɨ-dé, kdɔtalə né-je kɨ́ d'ą̨ 'ra kinlé, gə ya ɓá 'gə al. Dę̨ 'ləbɨ-ną̨ kubɨ-je liə kɨ̀ kəm rəbɨ mbare kɨ́ kɔsɨ.
35 Dow-je d'ą̨ ɗingɨ-ɗingɨ lo-é-tɨ kinlé, d'ą̨ d'oo né-je kɨ́ isɨ ra né lé. Ngà 'boy-je lə jipɨ-je 'sɔkɨ Jeju 'panè: Dow-je kɨ́ rangɨ ɓá ę̨ ajɨ-dé; kinə ę̨ to Kristɨ, dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é lé ngà ajɨ rɔ-é tɔ ngá ną̨.
36 Asgar-je kàrè 'sɔkɨ Jeju tɔ. Dę̨ 'ree kɨ̀ man nduu kɨ́ masɨ d'adɨ-é,
37 ə 'panè: «Kinə 'to ngar lə jipɨ-je rəmə, i ya 'ajɨ rɔ-i adɨ j'oo ną̨!»

† **23:17 23:17** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mę̨ę̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̨y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **23:30 23:30** Ntd 6:16

38 'Ndàngɨ ta bəgrə-tɨ 'ɓə dɔ-é-tɨ taá 'panè: Ḛ kanlé, to ngar lə jipɨ-je.
39 Bɔkaya-je kɨ́ 'ɓə-dé kagdəsɨ-je-tɨ lé, ḛ kɨ́ káre pa ta sɔkɨ-né Jeju panè: I ya ɓá 'to Kristɨ lé al wa? I ya 'ajɨ rɔ-i ə jè 'ajɨ-ji tɔ ngá nà̰!
40 Ngà ḛ kɨ́ káre lé ɓá ndángɨ-é panè: I lé, 'ɓə̀l Lubə al wa? Ta kɨ́ 'gangɨ dɔ-i-tɨ kinlé, ḛ ya 'gangɨ dɔ-é-tɨ tɔ al wa?
41 Jḛ lé, ta kɨ́ 'gangɨ dɔ-ji-tɨ kinlé to tó-é ya, kdɔtalə to kullə ra-ji-je ya ɓá j'ạ̰ j'ugə kurə-é tin. Ngà ḛ kanlé, né kɨ́ majɨ al káre ya kàrè ḛ ra al.
42 Go-tɨ, ḛ təl idə Jeju panè: Ndɔ kɨ́ à ree kɨ̀ kɔ̰ɓe lə-i rəmə, 'adɨ mḛḛ-i ole dɔ-m-tɨ.
43 Jeju ilə-é-tɨ panè: 'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; ɓone kin ya 'a kisɨ sə-m natɨ ɓe kisɨ majɨ-tɨ lə Lubə.

Koy Jeju
Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Jạ̰ 19:28-30

44 Lokɨ kàdì à kạ̰ jam dɔ ɓe-tɨ je bè ya rəmə, lo ndul ndḭ-ndḭ dɔ dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lay sar ya kàdì kɨ́ mutə kɨ́ losɔlɔ asɨ-né.
45 Né utɨ kəm kàdì adɨ lo ndul ndḭ-ndḭ ə kubɨ gangɨ mḛḛ kəy lə Lubə til danạ̰ lo joo.
46 Jeju ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: «Bɔbɨ-m, m'ulə ndil-m mḛḛ ji-i-tɨ.» Lokɨ Jeju pa ta kin bè ya rəmə, uwə ta-é natɨ.
47 Lokɨ njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu oo né kɨ́ ra né kin bè lé, ɔsɨ gajɨ Lubə panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, dingəm kinlé, to dow kɨ́ njururu.»
48 Lokɨ kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy kɨ́ 'ree d'ạ̰ lo né-je-tɨ kinlé, d'oo né-je kɨ́ ra né lé bè rəmə, 'tində kàdɨ-dé taá-taá 'təl-né kɨ ɓee.
49 †Dow-je lay kɨ́ 'gə Jeju rəm, dené-je kɨ́ d'ḭ siə dɔnangɨ Galile-tɨ nṵ ya 'dan-é 'ree siə lé, d'ạ̰ ngərəngɨ ɓá d'ạ̰ d'oo né-je kɨ́ isɨ ra né lé.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dubɨ Jeju
Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Jạ̰ 19:38-42

50 Dingəm madɨ isɨ nɔ̰ɔ̰ to kɨ́ káre dan 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je, ri-é lə Jojepɨ, to dow kɨ́ majɨ, ɓã̰ to dow kɨ́ njururu rəm tɔ.
51 Jojepɨ lé, ta-é asɨ-nạ̰ sə-dé dɔ ndu-tɨ kɨ́ d'un kinlé al rəm, ɓá ində rɔ-é natɨ sə-dé dɔ kullə ra-dé-je-tɨ kin al rəm tɔ. Ḛ to dow kɨ́ Arimate, ɓebo-tɨ lə jipɨ-je; ḛ isɨ ngəbɨ kɔ̰ɓe lə Lubə kɨ́ à ree.
52 Jojepɨ ɔw rɔ Pilatɨ-tɨ dəjɨ-é nin Jeju lé.
53 Beɓa ḛ ɔr-é kagdəsɨ-tɨ, ɓɨr-é kɨ̀ takubɨ ngá ɓá ɔw ilə-é ɓe nin-tɨ kɨ́ to mbal ɓá 'sɔkɨ. To lo kɨ́ d'ilə nin-tɨ al ya ɓəy.
54 Ndɔ-é-tɨ kinlé, to ndɔ koo go né-je kdɔ ndɔ taakoo, adɨ lo aa ya rəmə à to ndɔ taakoo.
55 Dené-je kɨ́ d'ḭ kɨ̀ Jeju dɔnangɨ Galile-tɨ nṵ 'ree siə lé, 'dan Jojepɨ, ə d'ạ̰ d'oo ɓadɨ lé rəm, 'tən d'oo se nin Jeju lé tokɨ kilə ɓe-tɨ ban wa?
56 Dḛ 'təl d'ɔw ɓee lə-dé kdɔ koo go nɔ̰kagɨ-je, kɨ̀ ubɨ-je kɨ́ ətɨ majɨ-majɨ kdɔ ree kungɨ dɔ nin-tɨ lé. Ndɔ taakoo-tɨ lé, dḛ 'taakoo titɨ kɨ́ ndukun lə Lubə ɔjɨ-né lé ya tɔ.

24

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ tɔsɨ kɨ́ Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tḛḛ
Mat 28:1-10; Mar 16:1-11; Jạ̰ 20:1-10

1 Ndɔ Dimasɨ kɨ̀ ndɔge ratɨ ya dené-je 'tḛḛ kɨ̀ ubɨ-je kɨ́ ətɨ majɨ-majɨ kɨ́ 'ra kete lé, ji-dé-tɨ d'ɔw-né dɔɓadɨ-tɨ,
2 rəmə d'oo kɨ́ ər kɨ́ d'utɨ-né ta ɓadɨ lé tokɨ 'nduburu kilə rangɨ.
3 Beɓa lokɨ d'andɨ ɓe nin-tɨ rəmə, d'oo nin 'Ɓaɓe Jeju lé al.

† **23:49 23:49** Luk 8:2,3

4 Lokɨ d'ạ́ kɨ́ lo ta igɨ-dé sə́l ɓəy ya rəmə, dingəm-je joo kɨ́ d'ulə kubɨ-je kɨ́ ndɔ̰y
ngilingɨ-ngilingɨ rɔ-dé-tɨ 'tẹ̰ẹ̰ sə-dé busɨ,
5 adɨ ɓəl ində bandɨ-dé batɨ gangɨ ə d'ulə dɔ-dé nangɨ; ngà dingəm-je lé d'idə-dé
'panè: Dow kɨ́ isɨ kəm lé, kdɔ ri ɓá 'sangi-é dan nin-je-tɨ wa?
6 †[Ẹ̰ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̰ẹ̰, adɨ ẹ̰ goto nè ngá.]* Adi mẹ̰ẹ̰-si ole dɔ ta-tɨ kɨ́ ndɔkɨ idə-si
lokɨ ẹ̰ isɨ-né dɔnangɨ Galile-tɨ ɓəy lé.
7 Ndɔkɨ ẹ̰ panè: Tò kadɨ d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-tɨ, kadɨ 'ɓə-é kagdəsɨ-
tɨ, ə ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə lé, à tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰.
8 Beɓa mẹ̰ẹ̰ dené-je lé ole dɔ ta-je-tɨ lə Jeju.
9 Dẹ̰ d'ɔsɨ təl dɔɓadɨ-tɨ, d'ɔw d'ɔr poy né-je kinlé lay d'adɨ njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ
gidɨ-é káre lé rəm, ɓá d'adɨ ndəgɨ dow-je kɨ́ rangɨ rəm tɔ.
10 Dené-é-je lé, to Mari kɨ́ Magdala, kɨ̀ Jan, kɨ̀ Mari kɨ́ kɔ̰ Jakɨ ɓá dené-je madɨ kɨ́ d'ạ
sə-dé natɨ lé, d'ɔr poy-é d'adɨ njékɔwkulə-je lé tɔ.
11 Ngà ta-je kɨ́ dené-je 'pa lé, njékɔwkulə-je d'oo kɨ̀ ta mbə́ bè, adɨ 'taa ta lə-dé al.
12 Ngà Piyər ubə nangɨ ị̰ taá ạ̰y ngɔdɨ ɔw dɔɓadɨ-tɨ, ə lokɨ ɗugɨ nangɨ gɔ̰ lo ɓe nin-tɨ
rəmə, takubɨ-je ya par ɓá ẹ̰ oo. Né kɨ́ ra né kinlé, ra adɨ lo ta igɨ-é sə́l adɨ ẹ̰ ɔsɨ yɔrɔrɔ
ya təl ɔw ɓee.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó né-je kɨ́ joo d'isɨ d'ɔw kɨ Emayusɨ
Mar 16:12-13

13 Mẹ̰ẹ̰ ndɔ-é-tɨ kɨ́ káre kinlé ya, dow-je joo dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju d'isɨ d'ɔw kɨ
mẹ̰ẹ̰ ɓe-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Emayusɨ kɨ́ to ɓe kɨ́ kị̰ ɓebo Jorijalẹ̰m kɔw-tɨ lé, à kasɨ kulə mɛtər
dɔgɨ gidɨ-é joo je bè.
14 Njéndó né-je kɨ́ joo kinlé, 'pa-nạ̰ ta dɔ né-je-tɨ lay kɨ́ ra né lé taá-taá dɔ rəbɨ-tɨ.
15 Ə lokɨ d'ɔw 'pa-nạ̰ ta-je lé taá-taá 'najɨ-né-nạ̰ ta-tɨ bè-bè rəmə, Jeju ya ingə-dé ə
uwə sə-dé rəbɨ natɨ.
16 Ngà kəm-dé ijə dɔ-é-tɨ al.
17 Jeju dəjɨ-dé panè: To ta ri ɓá ɔwi 'naji-nạ̰-tɨ taá-taá bè wa? Ə dẹ̰ 'təl d'ạ̰ nangɨ kɨ̀
rɔkatɨ kanạ̰nạ̰.
18 Ngà ɓá ẹ̰ kɨ́ káre kɨ́ 'ɓa-é Kléopasɨ pa siə panè: 'Dé! I ya kɨ̀ kár-i-rè 'to dow kɨ́ 'isɨ
ɓebo Jorijalẹ̰m-tɨ nè ya ə́ i 'panè 'gə né kɨ́ ra né mẹ̰ẹ̰ ndɔ-je-tɨ kɨ́ nè kinlé al!
19 Ẹ̰ dəjɨ-dé panè: To ri ɓá ra né wa? Dẹ̰ d'ilə-é-tɨ 'panè: To ta lə né kɨ́ tẹ̰ẹ̰ dɔ Jeju-tɨ
kɨ́ to dow kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ kɨ́ to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ, kɨ́ ẹ̰ ɔjɨ tɔ́gɨ-é mẹ̰ẹ̰ kullə ra-é-je-tɨ,
kɨ̀ mẹ̰ẹ̰ ta pa-é-je-tɨ takəm Lubə-tɨ rəm, takəm dow-je-tɨ lay rəm.
20 Ya rəmə dow-je lə-ji kɨ́ 'to njèkun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'boy-je lə-ji d'ilə-é
ji Pilatɨ-tɨ adɨ gangta koy dɔ-é-tɨ adɨ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ lé!
21 Jẹ̰ j'ində mẹ̰ẹ̰-ji dɔ-é-tɨ kɨ́ ẹ̰ ɓá à taa Israyel-je kilə-dé taá; lay bin ya rəmə né-je
kin ra né ɓone to ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə ngá tin!
22 Bè ya kàrè, dené-je madɨ kɨ́ dan-ji-tɨ, 'ree 'pa ta kɨ́ ɔr ndil-ji ɓəy tɔ. Dené-je lé,
'tẹ̰ẹ̰ kɨ̀ ndɔge ratɨ ya d'ɔw dɔɓadɨ-tɨ;
23 ngà d'ingə nin-é al. Rəmə 'təl 'ree d'idə-ji 'panè malayka-je 'tẹ̰ẹ̰ sə-dé busɨ ə
d'idə-dé 'panè Jeju lé, isɨ kəm.
24 Lokɨ 'pa bè lé, dow-je kɨ́ nạ̰́-je dan-ji-tɨ d'ị̰ d'ɔw dɔɓadɨ-tɨ ə d'oo né-je titɨ kɨ́ dené-je
'pa-né lé ya. Ngà ẹ̰ rəmə, dẹ̰ d'oo-é al.
25 Beɓa Jeju idə-dé panè: Əiyəə, sạ̰i dow-je kɨ́ négə lə-si goto kan! Sạ̰i kɨ́ 'tadi ti-ti
dɔ ta-je-tɨ lay kɨ́ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ 'pa kan!
26 Tò kadɨ Kristɨ† lé, à kingə kɔ̰-je kin ɓá à kingə-né riɓa ya al wa?

---

† **24:6 24:6** Mat 16:21; 17:22,23; 20:18,19; Mar 8:31; 9:31; 10:33,34; Luk 9:22; 18:31-33 * **24:6 24:6** Ta-je kɨ́ tò mbunạ̰ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̰ẹ̰ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsạ̰y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **24:26 24:26** Kristɨ lé kɔr mẹ̰ẹ̰-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é.

27 Go-tɨ, Jeju ị̃ dɔ ndukun-je-tɨ lə Moiyijɨ sar tẹ̃ẹ̃-né dɔ mbete-je-tɨ lə njépata-je kɨ́ ta
Lubə-tɨ ya ɔr-dé mẹ̃ẹ̃ ta-je lay kɨ́ mbete kɨ́ aa njay pa sɔbɨ-né dɔ-é.
28 Ngà lokɨ 'ree 'tẹ̃ẹ̃ ngɔsi kɨ̀ ngonɓe kɨ́ njéndó né-je kɨ́ joo d'isɨ d'ɔw-tɨ lé, Jeju ra né
tokɨ dow kɨ́ ɔw kɨ̀ dəə taá bè.
29 Ngà dẹ̃ d'ɔgɨ-é nangɨ 'panè: «'Isɨ sə-ji nè, kdɔtalə, kàdì ɔw dɔ kur-tɨ, adɨ ndɔ kàrè
ɔw kil rəm ngá. Beɓa ẹ̃ ɔw kəy isɨ sə-dé.»
30 Lokɨ isɨ sə-dé ta nékuso-tɨ rəmə, un mbə̀ ra oiyo Lubə ɓá uwə gangɨ danạ̃ ə
adɨ-dé.
31 Beɓa kəm-dé ijə yərərə adɨ 'gə-é ya rəmə, ẹ̃ goto jeke dan-dé-tɨ.
32 Ə dẹ̃ 'dəji-nạ̃ ta 'panè: «Kete kɨ́ ɔw pa ta adɨ-ji dɔrəbɨ-tɨ ɔr-ji-né mẹ̃ẹ̃ ta-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃
mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé, mẹ̃ẹ̃-ji ole wutɨ-wutɨ titɨ-nạ̃ né kɨ́ to pər ɓá ɔ̃-tɨ bè ya al wa?»
33 Beɓa d'ị̃ tajinatɨ nè ya d'ɔsɨ təl d'ɔw ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ gogɨ ə d'ingə njéndó né-je
kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é káre natɨ kɨ̀ madɨ-dé-je kɨ́ 'kəw-nạ̃.
34 Dẹ̃ d'idə dẹ̃ kɨ́ joo lé 'panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, 'Baɓe tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃ ə tɔjɨ rɔ-é adɨ
Simọ̃ oo-é!»
35 Beɓa njéndó né-je kɨ́ joo lé d'ɔr poy né kɨ́ tẹ̃ẹ̃ dɔ-dé-tɨ rebəə rəm, gə kɨ́ 'gə Jeju
lokɨ ẹ̃ gangɨ-né mbə̀ adɨ-dé lé rəm tɔ.

Jeju tẹ̃ẹ̃ busɨ dɔ njéndó né-je-tɨ liə
Mar 16:14-18; Jạ̃ 20:19-29

36 Lokɨ njéndó né-je kɨ́ joo lé, d'isɨ pa ta-je kin bè-bè ya rəmə dajɨ rɔ Jeju ya tẹ̃ẹ̃ busɨ
dan-dé-tɨ ə pa sə-dé panè: «Kadɨ lapiya nạ̀y sə-si.»
37 Rəmə ɓəl ində bandɨ-dé batɨ gangɨ, kdɔ dẹ̃ 'gɨr kɨ́ to 'mạ̃ dow ɓá d'oo-é.
38 Ngà Jeju pa sə-dé panè: Kdɔ ri ɓá dɔ-si təl-né bè wa? Kdɔ ri ɓá mẹ̃ẹ̃-si ra joo bè
wa?
39 Ooi ji-m-je kɨ̀ nja-m-je lé ə́n, to mạ̃ ya; ɔdi rɔ-m ə ooi. 'Mạ̃ dow lé, tal rɔ-é kɨ̀ singə
rɔ-é goto. Ngà mạ̃ lé, sạ̃i ooi majɨ kɨ́ tal rɔ-m kɨ̀ singə rɔ-m tò nè.
40 Ẹ̃ pa ta kin bè tɔjɨ-dé-né ji-é-je kɨ̀ nja-é-je.
41 Rəmə rɔ-dé nəl-dé mbing adɨ d'oo kɨ́ né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al ɓəy, ɓá ndil-dé tẹ̃ẹ̃ sạ̃y adɨ
Jeju dəji-dé panè: Ɔwi kɨ̀ nékuso nè nọ̃ọ̃ wa?
42 Beɓa d'un dəbɨ kanjɨ kɨ́ nungə d'adɨ-é.
43 Ẹ̃ taa ə uso takəm-dé-tɨ nè ya.
44 Go-tɨ, idə-dé panè: Kɨ́ ndɔkɨ m'isɨ-né sə-si ɓəy lé, m'idə-si m'panè: «Ta-je lay kɨ́
'ndàngɨ sɔbɨ dɔ-m mẹ̃ẹ̃ mbete ndukun-je-tɨ lə Moiyijɨ, kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ lə njépata-je
kɨ́ ta Lubə-tɨ, kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ mbete pa-je-tɨ lé, tò kadɨ né-é à ra né ya.»
45 Beɓa ẹ̃ tẹ̃ẹ̃ kəm-dé adɨ 'gə-né mẹ̃ẹ̃ ta-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay;
46 ə idə-dé panè: Ooi, ta kɨ́ 'ndàngɨ ə́n: Kristɨ à kingə kọ̃, à tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ kɨ̀
ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə;
47 ə ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kiṇə panjiyə-je kɨ́ majɨ al kadɨ Lubə iṇə-né go majal-je lə dow-je
kɔgɨ lé, d'a kulə gin-é dɔ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ ya d'a kilə mbẹ̃-é kɨ̀ ri Jeju kadɨ gin dow-je
lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè.
48 Sạ̃i ya 'toi njékoo né-é-je kɨ̀ kəm-si kdɔ kadɨ 'pai ta-é.
49 †Ə kɨ́ sɔbɨ dɔ-m mạ̃ lé, kadkare kɨ́ Bɔbɨ-m un mindɨ-é kadɨ n'adɨ-si lé, m'a kulə
siə kadɨ-si. Ngà sạ̃i rəmə, isi ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ nè ya sar kadɨ ingəi tɔ́gɨ kɨ́ à kị̃ dɔrạ̃-tɨ
ree dɔ-si-tɨ kin ɓəy ɓane.

Kɔw Jeju dɔrạ̃-tɨ
Mar 16:19-20; Knj 1:4-12

50 †Beɓa Jeju ɔr-dé ɔw sə-dé gidɨ ɓebo-tɨ ngɔsi kɨ̀ ɓe kɨ́ Betani, ɓá ɔy ji-é kɨ taá ə tɔr
ndi-é dɔ-dé-tɨ.

---

† **24:49 24:49** Knj 1:4 † **24:50 24:50** Knj 1:9-11

51 Lokɨ ɛ̨ ą̃ tɔrndi-é dɔ-dé-tɨ bè ya ɓəy rəmə, ɛ̨ inə̃-dé ə Lubə un-é ɔw siə dɔrą̃-tɨ.
52 Ngà dɛ̨ rəmə lokɨ d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̃̀-é-tɨ lé, 'tə̃l d'ɔw ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ gogɨ kɨ̀
rɔnəl ḱɨ ną̃,
53 ə dɛ̨ d̃'isɨ takəy-tɨ lə Lubə kɨ̀ dɔkaglo-je lay ya 'tɔ́y Lubə.

Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́
Jạ̃
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ

Jạ̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ kadɨ dow ndó ə adɨ-né mẹ̃ẹ̃-é kɨ́ Jeju to Kristɨ dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é, to Ngon lə Lubə, adɨ dow adɨ-é mẹ̃ẹ̃-é rəmə, isɨ kəm kɨ̀ ri-é ('Ndó 20:31). Ẹ̃ ɔsɨ kagɨ dɔ to-tɨ kɨ́ Jeju to Lubə, ngà ẹ̃ tɔjɨ-é kɨ́ to dow kɨ́ oy dɔ kagdəsɨ-tɨ kdɔ kadɨ njéra majal-je d'isɨ-né kəm kisɨ kɨ́ sartagangɨ rəm tɔ.

Jạ̃ to kɨ́ káre dan njéndó né-jɛ-tɨ lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo, adɨ né-jɛ kɨ́ ra né kɨ́ ta-é tò mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kinlé, ẹ̃ ạ̃ lo-é-tɨ. Né-jɛ kinlé, ẹ̃ ɔsɨ go-nạ̃-tɨ kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é adɨ tò gay kɨ̀ mbete-je kɨ́ mutə kɨ́ d'ɔr poy kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə Jeju. Jạ̃ ɔr poy nékɔjɨ-je siri kɨ̀ ta-je kɨ́ Jeju pa nja siri kɨ́ tɔjɨ-né kɨ́ n'to Lubə: Jeju panè: «Mạ̃ ya m'to nékuso kɨ́ njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm» (6:35,48), «m'to londógɨ lə dɔnangɨ» (8:12; 9:5), «m'to tarəbɨ» (10:7,9), «m'to njèkul batɨ-je kɨ́ majɨ» (10:11,14), «m'to njèkadɨ dow-je 'tɔsɨ ndəl rəm, m'to njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm rəm» (11:25), «m'to rəbɨ, m'to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, m'to kiskəm rəm» (14:6), «m'to kagɨ nduu kɨ́ tɔgrɔ-tɨ (15:1,5).»

Lo tum gin mbete-tɨ kinlé Jạ̃ panè «Ta isɨ nɔ̃ɔ̃» ə «Ta» lé to Jeju kɨ́ isɨ natɨ kɨ̀ Lubə lo tum gin né-jɛ-tɨ, adɨ kɨ̀ takul-é ɓá Lubə ra-né né-jɛ lay. «Ta» kinlé, təl dow. Kadɨ Jạ̃ tɔl-né ta mbete liə kinlé, ẹ̃ ɔr poy né-jɛ kɨ́ bɛtɨ-bɛtɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ koy Jeju kɨ̀ tɔsɨ kɨ́ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃, kɨ̀ tɔjɨ kɨ́ tɔjɨ rɔ-é njéndó né-jɛ liə go tɔsɨ-tɨ kɨ́ ẹ̃ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃ dan dẹ̃-tɨ kɨ́ d'oy.

Kulə gin ta

1 Lo kulə gin né-jɛ-tɨ ya, Ta isɨ nɔ̃ɔ̃ ngá. Ta isɨ natɨ kɨ̀ Lubə ə Ta lé to Lubə.
2 Ta isɨ natɨ kɨ̀ Lubə lo kulə gin né-jɛ-tɨ nụ̃.
3 Lubə ra né-jɛ lay kɨ̀ takul Ta ə né kɨ́ ẹ̃ ra kɨ̀ takul Ta al ya goto.
4 Ə mẹ̃ẹ̃ Ta-tɨ kinlé ɓá kiskəm tò-tɨ ə kiskəm to londógɨ lə dow-je.
5 Lo kɨ́ ndógɨ ndógɨ londul-tɨ, ngà londul ɓá uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ al.
6 †Lubə ulə dow káre kɨ́ ri-é lə Jạ̃.
7 Jạ̃ lé to njékoo né ə kidə dow-je ta kɨ́ dɔ-tɨ; adɨ ẹ̃ ree kadɨ n'pa ta kɨ́ dɔ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ, kdɔ kadɨ dow-je lay ya d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé kɨ̀ takul n'ẹ̀.
8 Ẹ̃ ɓá to lo kɨ́ ndógɨ lé al, ngà ẹ̃ ree kdɔ pa ta kɨ́ dɔ-tɨ kadɨ dow-je.
9 Londógɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé ree dɔnangɨ-tɨ ə ndógɨ adɨ dow-je lay d'oo-né lo.
10 Lubə ra dɔnangɨ kɨ̀ takul Ta ə Ta lé ree dɔnangɨ-tɨ nè; rəmə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ 'gə-é al.
11 Ẹ̃ ree rɔ dow-je-tɨ liə ya rəmə, 'mbatɨ kuwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ;
12 ngà dẹ̃ lay kɨ́ d'uwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ ə d'adɨ-é mẹ̃ẹ̃-dé lé, ẹ̃ adɨ-dé tarəbɨ kadɨ 'təl ngan lə Lubə.
13 Dẹ̃ lé 'to ngan lə Lubə kɨ́ Lubə ya ojɨ-dé, ɓɨ kojɨ kinlé to kojɨ kɨ́ dow ɓá ojɨ-dé al, ɓá to ndigɨ lə dow al rəm tɔ.
14 Ta lé, təl rɔ-é dow-tɨ ə ra ɓe dan-ji-tɨ rəm, to njèra majɨ nạ̃ rəm, to njèta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm tɔ. J'oo né riɓa liə, kɨ́ to riɓa kɨ́ ẹ̃ ingə kdɔ to kɨ́ to Ngon kàl kɨ́ ị̃ rɔ Bɔbɨ-é-tɨ ya.
15 Jạ̃ pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ adɨ dow-je ə pa kɨ̀ ndi-é kɨ́ boy panè: «To ẹ̃ kinlé ɓá m'pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ m'panè: Ẹ̃ kɨ́ njèree go-m-tɨ lé to dow kɨ́ 'boy itə-m, kdɔ ẹ̃ to dow kɨ́ kete nɔ̃-m-tɨ.»

---

† **1:6 1:6** Mat 3:1; Mar 1:4; Luk 3:1,2

16 Ə jə̰i lay ya ramajɨ liə kɨ́ al dɔ lo kinlé nduy dɔ-ji pitɨm, ɓá j'ubəi majɨ-é kɨ kete-kete rəm tɔ.
17 Kdɔtalə Lubə adɨ ndukun kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ Moiyijɨ-tɨ ə ramajɨ, kɨ̀ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ɓá ree kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ Jeju Kristɨ-tɨ tɔ.
18 Lubə lé, dow oo-é nja káre al; ngà Ngon kàl kɨ́ to Lubə, njèkisɨ mbɔ́ Bɔbɨ-é-tɨ lé ya ɓá adɨ kəm dow-je ijə dɔ Bɔbɨ-é-tɨ.

Kullə-je kɨ́ Jeju ra takəm dow-je-tɨ rəsɨ

Ta kɨ́ Ja̰ pa dɔ Jeju-tɨ
Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; Luk 3:15-18; Ja̰ 5:33-36

19 Ndɔ káre bè, jipɨ-je d'ulə njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ dow-je kɨ́ gin kojɨ-tɨ lə Lebi kɨ́ 'to njéra sə-dé dɔ kullə-tɨ, adɨ d'ḭ ɓebo Jorijalẹ̰m-tɨ 'ree 'dəjɨ ta Ja̰ 'panè: I lé, 'to na̰ wa? Beɓa Ja̰ pa ta kɨ́ dɔ né-tɨ kɨ́ ẹ̰ oo.
20 Lokɨ 'dəjɨ-é ta kin bè lé, ẹ̰ najɨ al ya idə-dé rəsɨ panè: Ma̰ m'to Kristɨ*† al.
21 Dẹ̰ 'təl 'dəjɨ-é 'panè: Ngà i 'to na̰ wa? Sé i 'to Eli wa? Ḕ ilə-dé-tɨ panè: M'to Eli al. Dow kɨ́ j'isɨ j'ngəbɨ-é kɨ́ to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ lé, sé to i wa? Ḕ ilə-dé-tɨ panè: Ma̰ m'to dowbé kinlé al.
22 Rəmə 'təl 'dəjɨ-é ya ɓəy 'panè: Ngà i lé 'to na̰ ya wa? I ya 'idə-ji ta kɨ́ dɔ-i-tɨ kadɨ j'ɔw j'idə njékulə-ji-je lé ɓane.
23 Ḕ panè:
Titɨ kɨ́ Ejay njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa-né lé,
ma̰ m'to dow kɨ́ ndi-é ɓa diləlo-tɨ panè:
'Rai rəbɨ lə 'Ɓaɓe adi a̰ njururu-njururu.

24 Dow-je kɨ́ d'ulə-dé rɔ Ja̰-tɨ lé 'to Parisi-je†.
25 Ja̰ a̰ ra dow-je batẹ̰m ɓá dẹ̰ 'dəjɨ-é 'panè: Kinə i 'to Kristɨ lé al rəm, 'to Eli al rəm, ɓá 'to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ lé al rəm, ngà kdɔ ri ɓá 'ra dow-je batẹ̰m wa?
26 Ja̰ ilə-dé-tɨ panè: Ma̰ m'ra dow-je batẹ̰m mani; ngà dow káre isɨ dan-si-tɨ nɔ̰̰ ya ə́ sə̰i 'gəi-é al.
27 Dowbé lé à ree go-m-tɨ nɔ̰̰. Ə ma̰ kinlé kulə saba liə ya kàrè m'tuwə kadɨ m'tutɨ al.
28 Ta-je kinlé dẹ̰ 'pa kɨ̀ na̰ mẹ̰ẹ̰ ɓe-tɨ kɨ́ Betani, ta ba Jurdẹ̰-tɨ kəl-é-tɨ kɨ́ lokubə kàdì-tɨ kɨ́ Ja̰ ra dow-je batẹ̰m-tɨ lé.
29 Lo aa go-tɨ, Ja̰ oo Jeju ɔw ree rɔ-é-tɨ ə panè: Ooi, Ngonbatɨ lə Lubə kɨ́ njèkɔr majal dɔ dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ lé ə́ ɔw ree ɔngɨ.
30 To ẹ̰ kɨ́ ɔw ree kɔngɨ lé ɓá m'pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ m'panè: Ḕ kɨ́ njèree go-m-tɨ lé to dow kɨ́ 'boy itə-m, kdɔ ẹ̰ to dow kɨ́ kete nɔ̰̰-m-tɨ.
31 Ə ma̰ kàrè kete m'gə-é al, ngà m'ree m'ra dow-je batẹ̰m mani bè kdɔ kadɨ Israyel-je 'gə-é-né tɔ.
32 Ja̰ oo né ə pa ta dɔ-tɨ rəsɨ panè: M'oo Ndil kɨ́ aa njay ḭ dɔra̰-tɨ ree titɨ-na̰ kɨ̀ dəngɔdnda bè ree isɨ dɔ Jeju-tɨ;
33 ə ma̰ m'gə-é al, ngà njèkulə-m kadɨ m'ra dow-je batẹ̰m mani lé ɓá idə-m panè: Ḕ kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay à kḭ dɔra̰-tɨ ree kisɨ dɔ-é-tɨ kadɨ 'oo-é kinlé, ẹ̰ ɓá à ra dow-je batẹ̰m kɨ̀ Ndil kɨ́ aa njay.
34 Ma̰ m'oo né-é kɨ̀ kəm-m, ɓá m'panè: Ḕ kɨ́ ɔw kɔngɨ lé ɓá to Ngon lə Lubə.

Njéndó né-je kɨ́ dɔsa̰y
Mat 4:18-22; Mar 1:16-20; Luk 5:1-11

---

* **1:20 1:20** Kristɨ lé kɔr mẹ̰ẹ̰-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é. † **1:20 1:20** Ja̰ 1:41 † **1:24 1:24** Parisi-je, 'to kutɨ dow-je madɨ kɨ́ dan jipɨ-je-tɨ kɨ́ njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kadɨ nga̰ na̰.

35 Lo aa go-tɨ kàrè, Ją̣ kɨ̀ dow-je joo dan njéndó né-je-tɨ liə d'isɨ lo-é-tɨ kinlé ya ɓəy.
36 Beɓa lokɨ oo Jeju ɔw dəə lé ę̣ panè: Ooi, Ngonbatɨ lə Lubə lé ə́ ɔw ɔngɨ.
37 Lokɨ njéndó né-je kɨ́ joo kin d'oo ta-je kinlé bè rəmə, dę̣ d'į̣ d'un go Jeju.
38 Jeju təl kəm-é ə oo-dé go-é-tɨ rəmə dəjɨ-dé panè: Ri ɓá 'sangi wa? Dę̣ 'ɓa-é: *Rabi* adɨ kɔr mę̣ę̣-é to njèndó dow-je né ə 'dəjɨ-é 'panè: I 'isɨ rá wa?
39 Jeju ilə-dé-tɨ panè: 'Reei ə a kooi. À to kàdì kɨ́ sɔ kɨ́ losɔlɔ je bè. Beɓa dę̣ d'ɔw d'oo lo kisɨ-é ə d'isɨ rɔ-é-tɨ ndɔ-é-tɨ kinlé.
40 Dingəm-je kɨ́ joo kɨ́ d'oo ta-je lə Ją̣ ə d'un go Jeju lé, ę̣ káre to Andre kɨ́ ngonkɔ̨̃ Simɔ̨̃ Piyər.
41 Ę̣ ɔw ingə ngonkɔ̨̃-é Simɔ̨̃ lé ya kete idə-é panè: J'ingə «Mesi» – kɔr mę̣ę̣-é to Kristɨ (dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é).
42 Go-tɨ, ɔw kɨ̀ Simɔ̨̃ lé rɔ Jeju-tɨ. Beɓa Jeju oo-é ya rəmə panè: I 'to Simɔ̨̃ kɨ́ ngon lə Jonasɨ. D'a ɓa-i Sepasɨ (kɔr mę̣ę̣-é to ər).
43 Lo aa go-tɨ, lokɨ Jeju ɔjɨ kadɨ n'ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ lé ę̣ ingə dow káre kɨ́ ri-é lə Pilipɨ ə idə-é panè: 'Un go-m.
44 Pilipɨ dę̣ kɨ̀ Andre, kɨ̀ Piyər lé 'to dow-je kɨ́ ɓebo Betsayda-tɨ.
45 Go-tɨ, Pilipɨ ingə dow káre kɨ́ ri-é lə Nataniyel ə idə-é panè: Dow kɨ́ ndukun lə Moiyijɨ, kɨ̀ mbete-je lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ 'pa ta liə lé j'ingə-é; to Jeju kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ, ngon lə Jojepɨ.
46 Nataniyel idə Pilipɨ lé panè: Né kɨ́ majɨ à kį̣ mę̣ę̣ ɓe-tɨ kɨ́ Najarɛtɨ tɔ ɓan wa?
47 Rəmə Pilipɨ təl idə-é panè: 'Ree 'oo. Lokɨ Jeju oo kɨ́ Nataniyel isɨ ree rɔ-é-tɨ lé, ę̣ pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ panè: Ooi, Israyel kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ kədkəm dow-je goto rɔ-é-tɨ ə́ ɔw ree ɔngɨ.
48 Ə Nataniyel dəjɨ-é panè: I 'gə-m rá wa? Jeju ilə-é-tɨ panè: Lokɨ 'ą̣-né gin kote-tɨ kin ya m'oo-i pá ɓá Pilipɨ ɓa-i ɓəy.
49 Nataniyel təl ilə-é-tɨ panè: Njèndó dow-je né, i lé 'to Ngon lə Lubə rəm, ɓá 'to ngar lə Israyel-je rəm tɔ.
50 Beɓa Jeju idə-é panè: Kidə kɨ́ m'idə-i m'panè m'oo-i gin kote-tɨ kin ɓá i adɨ-m-né mę̣ę̣-i tin! Né-je kɨ́ tò ɓəl itə né-je kin ya 'a koo ɓəy.
51 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; a kooi ta dɔrą̣ kɨ́ tę̣ę̣ ə a kooi malayka-je lə Lubə kɨ́ d'a kį̣ dɔ Ngon lə dow-tɨ kdɔ kɔw dɔrą̣-tɨ rəm, ɓá d'a kį̣ dɔrą̣-tɨ təl ree dɔ-é-tɨ rəm tɔ.

2

Jeju ra man adɨ təl yibɨ nduu

1 Ndɔ joo go-tɨ, taaną̣ tò mę̣ę̣ ɓe-tɨ kɨ́ Kaną̣ dɔnangɨ Galile-tɨ. Kɔ̨̃ Jeju ą̣ lo-é-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ rəm,
2 ɓá Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə kàrè 'ɓa-dé lo-é-tɨ tɔ.
3 Yibɨ nduu tingə, rəmə kɔ̨̃ Jeju idə-é panè: «Yibɨ nduu goto ngá.»
4 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Dené*, ta ri lə-ji ję̣ są̣i wa?» Dɔkàdì lə-m asɨ al ɓəy.
5 Kɔ̨̃-é idə njérakullə-je panè: «Né lay kɨ́ à kidə-si ya 'rai.»
6 Lo-é-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ lé, jo ər kɨ́ boy-boy mɛkę̣ tò-tɨ ə jo káre ya à kun man litɨr ɓu-je bè ə to jo-je kɨ́ man tò-tɨ kdɔ kadɨ jipɨ-je 'togɨ-né rɔ-dé kadɨ d'aa njay takəm Lubə-tɨ.
7 Jeju idə-dé panè: «Ungi man rusɨ jo-je kinlé. Rəmə d'ungɨ man-tɨ adɨ rusɨ tę̣nę̣nę̣-tę̣nę̣nę̣.»
8 Təl idə-dé panè: «Ɔdi ɔwi-né adi njèkoo go nékuso» ə dę̣ d'ɔdɨ d'ɔw-né d'adɨ-é ya tɔ.
9 Lokɨ njèkoo go nékuso ną̣ man kɨ́ 'təl-é yibɨ nduu-tɨ lé rəmə, ę̣ gə lo kɨ́ į̣-tɨ al, ngà njérakullə-je kɨ́ d'ɔdɨ man lé ɓá 'gə majɨ.

---

* **2:4 2:4** Ɓa kɨ́ Jeju ɓa kɔ̨̃-é *«dené»* lé to nədɨ ɓá nədɨ-é al. Kdɔ Jeju to njèkilə kujɨ ɓɨ à nədɨ kɔ̨̃-é al.

10 Njèkoo go nékuso ɓa njètaa dené lé ə panè: Dow-je lay lé, yibɨ nduu kɨ́ majɨ ɓá
'ləbɨ kete-kete ə ẹ̃ kɨ́ majɨ ṇ̃ạ̃ al ɓá d'iṇ̃ə gogɨ adɨ yibɨ ra dow-je ɓá 'ləbɨ ɓəy. Ngà i
rəmə, yibɨ nduu kɨ́ majɨ ɓá i iṇ̃ə gogɨ sar ngɔsnè ɓəy wa?
11 Nékɔjɨ-je kɨ́ Jeju ra lé, ẹ̃ kin ɓá to kɨ́ dɔsạ̃y. Ẹ̃ ra mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ Kanạ̃, dɔnangɨ Galile-tɨ
tɔjɨ-né tɔ́gɨ-é ndaa-tɨ rəsɨ ə njéndó né-je liə d'adɨ-é mẹ̃ẹ̃-dé.
12 †Go né-jɛ-tɨ kinlé, Jeju ɔw mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Kapɛrnayim natɨ kɨ̀ kɔ̃-é-je kɨ̀ ngankɔ̃-é-je,
kɨ̀ njéndó né-je liə, ngà kisɨ ɓá d'isɨ-tɨ ndɔ ṇ̃ạ̃ al.

Jeju tubə njéragatɨ-je takəy-tɨ lə Lubə
Mar 11:15-18; Mat 12:38-40; Luk 19:45,46

13 Lokɨ ndɔ ra nạ̃y Pakɨ lə jipɨ-je nạ̃y ngɔsi lé, Jeju ɔw mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ.
14 Ə ɔw takəy-tɨ lə Lubə rəmə, ingə njéra gatɨ batɨ-je, kɨ̀ mangɨ-je, kɨ̀ də-je kɨ̀ njémbəl-
nạ̃ là-je†.
15 Beɓa Jeju pətɨ kulə ndəy-tɨ tubə-né dow-je kin lay takəy-tɨ lə Lubə ə tubə-né
batɨ-je, kɨ̀ mangɨ-je, ɓá sane kạ̃ là lə njémbəl-nạ̃ là-je ə titə tablə-je lə-dé tilə. 16 Ə idə
njéra gatɨ də-je panè: «'Saai né-je kin rangɨ lo kin-tɨ. Kəy lə Bɔbɨ-m lé, 'rai-é kɨ kəy
ra gatɨ al!»
17 Mẹ̃ẹ̃ njéndó né-je ole dɔ ta-tɨ kɨ́ mbete kɨ́ aa njay pa panè: «Kəy lə-i lé ta-é ɔ̃
mẹ̃ẹ̃-m tokɨ pər bè.»
18 Beɓa jipɨ-je 'pa siə 'panè: «Nékɔjɨ ri ɓá 'a ra kadɨ j'oo ɓá j'a gə-né kɨ́ to tó-é kadɨ
i 'ra-né né kinlé bè wa?»
19 †Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: «'Tɔɔi kəy lə Lubə kin ə ndɔ mutə ya mạ̃ kində gogɨ lay.»
20 Jipɨ-je lé d'idə-é 'panè: «Kəy lə Lubə kin kɨ́ j'ində ɓal kɔrsɔ gidɨ-é mɛkẹ̃ lé ya i
kan ɓá 'panè ndɔ mutə-rè ya 'a kində gogɨ lay!»
21 Ngà ẹ̃ lé, ẹ̃ pa ta lə kəy lə Lubə kɨ́ to dajɨ rɔ-é ẹ̃ ya.
22 Ndɔ kɨ́ Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃ ngá ɓá mẹ̃ẹ̃ njéndó né-je liə ole dɔ ta-tɨ kinlé ə
dẹ̃ d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé mbete kɨ́ aa njay rəm, d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé ta kɨ́ Jeju pa lé rəm tɔ.

Jeju gə ta kɨ́ mẹ̃ẹ̃ dow-je-tɨ

23 Mẹ̃ẹ̃ ndɔ-je-tɨ kɨ́ Jeju ạ̃-né lo ra nạ̃y Pakɨ-tɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ kinlé, dow-je ṇ̃ạ̃
ya d'adɨ-é mẹ̃ẹ̃-dé kdɔ koo kɨ́ d'oo nékɔjɨ-je kɨ́ ẹ̃ ra ra.
24 Ngà Jeju nda mẹ̃ẹ̃-é rɔ-dé-tɨ al, kdɔ ẹ̃ gə mẹ̃ẹ̃ dow-je lay.
25 Ẹ̃ ɔw ndoo kadɨ dow madɨ pa ta kɨ́ dɔ dow-tɨ adɨ-é al ngá, kdɔ ẹ̃ gə ta kɨ́ mẹ̃ẹ̃
dow-je-tɨ lay.

3

Jeju kɨ̀ Nikodẹ̃m
Mat 18:3; Jạ̃ 1:12-13; 1Pi 1:3,23

1 Ngà dow káre dan Parisi-je-tɨ* kɨ́ to káre dan 'boy-je-tɨ lə jipɨ-je kɨ́ ri-é lə Nikodẹ̃m
2 ree rɔ Jeju-tɨ ndɔɔ idə-é panè: Njèndó dow-je né, jẹ̃ j'gə kɨ́ i lé, 'to njèndó dow-je
né kɨ́ Lubə ya ulə-i; kdɔtalə dow kɨ́ Lubə nạ̃y siə al lé, à kasɨ ra nékɔjɨ-je kɨ́ i 'ra 'ra
kin al.
3 Jeju ilə-é-tɨ panè: «'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; dow kɨ́ d'ojɨ-é sigɨ al lé, à kasɨ koo
kɔ̃ɓe lə Lubə al.»
4 Rəmə Nikodẹ̃m dəjɨ-é panè: Dow ɓugə ngá lé, d'a təl kojɨ-é sigɨ ban ɓəy wa? Se à
təl kur mẹ̃ẹ̃ kɔ̃-é-tɨ gogɨ kadɨ d'ojɨ-é nja joo ɓəy wa?

---

† **2:12 2:12** Mat 4:13 † **2:14 2:14** Jipɨ-je kɨ́ d'ị̃ dɔ ɓe-je-tɨ kɨ́ rangɨ ɓá 'ree Jorijalẹ̃m lé 'ree kɨ̀ là kɨ́ dɔ ɓe mba-tɨ adɨ d'a mbəl la-je lə-dé lé ɓá d'a ndogɨ-né nékul-je kdɔ pole-né Lubə rəm, kdɔ kugə-né lambo-je kɨ́ sɔbɨ dɔ kəy lə Lubə rəm. † **2:19 2:19** Mat 26:61; 27:40; Mar 14:58; 15:29 * **3:1 3:1** Parisi-je, 'to kutɨ dow-je madɨ kɨ́ dan jipɨ-je-tɨ kɨ́ njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kadɨ ngạ̃ ṇ̃ạ̃.

5 Jeju təl idə-é panè: «'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; kinə d'ojɨ dow kɨ̀ kəm rəbɨ lə man
al rəm, kɨ̀ kəm rəbɨ lə Ndil kɨ́ aa njay rəm al lé, dowbé à kɔw kɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə al.
6 Dow kɨ́ dow ɓá ojɨ-é lé, rɔ-é to dow ya tɔ; ngà dow kɨ́ Ndil ɓá ojɨ-é lé to ndil ya tɔ.
7 Ta kɨ́ m'idə-i m'panè: "D'a təl kojɨ-si sigɨ gogɨ ɓane kinlé, adɨ ɔr ndil-i al."
8 Yə́l lé, lo kɨ́ ndigɨ kulə-tɨ ya ɛ̨ ulə-tɨ ə i 'oo ká-é, ngà i 'gə lo kɨ́ ḭ̧-tɨ al rəm, ɓá 'gə lo
kɨ́ isɨ ɔw-tɨ al rəm tɔ. Dow kɨ́ Ndil ojɨ-é lé, to bè ya tɔ.»
9 Rəmə Nikodɛ̨̃m təl dəjɨ-é ya ɓəy panè: «Né-é kinlé, à ra né ban-ban wa?»
10 Beɓa Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «I kɨ́ 'to njèndó dow-je né dɔnangɨ Israyel-tɨ lé ya 'gə
né kin al ɓəy wa!
11 'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; né kɨ́ j'gə ɓá j'pa ta dɔ-tɨ, ə né kɨ́ j'oo kɨ̀ kəm-ji ɓá j'pa
ta dɔ-tɨ, ngà sə̨i ooi ta lə-ji adi to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al.
12 Né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè ya m'pa-né sə-si ta ə sə̨i adi mɛ̨̃ɛ̨-si al bè lé, lokɨ m'a pa
sə-si ta dɔ né-je-tɨ kɨ́ dɔrą̣-tɨ lé, a kadi mɛ̨̃ɛ̨-si ban wa?
13 Dow kɨ́ ɔw dɔrą̣-tɨ goto, ngà Ngon lə dow [kɨ́ ḭ̧ dɔrą̣-tɨ]† ree dɔnangɨ-tɨ kin ya káre.
14 Titɨ kɨ́ ndɔkɨ Moiyijɨ lɛ̨̃-né 'ningə́kasɨ adɨ to li ə un taá dilə̀lo-tɨ lé, Ngon lə dow
kàrè d'a kun-é taá bè ya tɔ ɓane, 15 kdɔ kadɨ dow kɨ́ rá-rá kɨ́ adɨ-é mɛ̨̃ɛ̨-é rəmə, isɨ
kəm ya sartagangɨ.
16 Kdɔ Lubə ndigɨ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè ñ̩ą̣, ɓá adɨ-dé-né ngon kàl liə, kdɔ kadɨ
dow kɨ́ rá-rá kɨ́ adɨ-é mɛ̨̃ɛ̨-é rəmə oy al, ngà kadɨ isɨ kəm ya sartagangɨ.
17 Kdɔ Lubə ulə Ngon-é dɔnangɨ-tɨ kdɔ kadɨ-é gangta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ al,
ngà kadɨ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè d'ajɨ kɨ̀ takul-é.
18 Dow kɨ́ adɨ-é mɛ̨̃ɛ̨-é lé, ta kɨ́ gangɨ ɔr dɔ-é-tɨ; ngà dow kɨ́ adɨ-é mɛ̨̃ɛ̨-é al rəmə,
'gangɨ ta dɔ-é-tɨ ngá; kdɔtalə ɛ̨ adɨ mɛ̨̃ɛ̨-é Ngon kàl lə Lubə al.
19 Gin ta kɨ́ gangɨ lé ə́n: Lo kɨ́ ndógɨ ree dɔnangɨ-tɨ rəmə, londul ɓá dow-je 'ndigɨ ɓɨ
'ndigɨ lo kɨ́ ndógɨ lé al; kdɔtalə kullə ra-dé-je majɨ al.
20 Kdɔ dow kɨ́ to njèra majal lé, à kɔsɨ ta lo kɨ́ ndógɨ rəm, à kɔw lo kɨ́ ndógɨ-tɨ al
rəm; ɛ̨ à ɓəl panè, lo à ndógɨ dɔ kullə ra-n'ɛ̨̀-je-tɨ kɨ́ majɨ al kin kadɨ dow-je d'oo.
21 Ngà dow kɨ́ njèra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, ɛ̨ à ką̣ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ, kdɔ kadɨ lo ndógɨ dɔ kullə
ra-é-je-tɨ kɨ́ majɨ lé kadɨ dow-je d'oo, kdɔ to kullə-je kɨ́ nəl Lubə.»
22 Go-tɨ, Jeju dɛ̨ kɨ̀ njéndó né-je liə d'ɔw natɨ dɔnangɨ Jude-tɨ; ɛ̨ isɨ sə-dé nɔ̨̃ɔ̨ rəm,
ɓá ra dow-je batɛ̨̃m rəm tɔ.
23 Ją̣ kàrè ra dow-je batɛ̨̃m Enɔ̨̃ kɨ́ tò ngɔsi kɨ̀ lo kɨ́ Salim-tɨ tɔ; kdɔtalə to lo kɨ́ man
ñ̩ą̣-tɨ; dow-je ñ̩ą̣ d'ɔw rɔ-é-tɨ adɨ ra-dé batɛ̨̃m.
24 †Kdɔ kaglo-é-tɨ kinlé, d'ilə Ją̣ dangay-tɨ al ɓəy.

25 Ngà njéndó né-je lə Ją̣, dɛ̨ kɨ̀ jipɨ káre 'najɨ-ną̣ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kəm rəbɨ togɨ rɔ kdɔ
kaa rɔ dɔ majal-tɨ.
26 Go-tɨ, njéndó né-je lə Ją̣ d'ɔw rɔ Ją̣-tɨ d'idə-é 'panè: Njèndó dow-je né, 'oo, dow
kɨ́ ndɔkɨ ą̣ rɔ-i-tɨ gidɨ ba jurdɛ̨-tɨ kɨ́ i 'pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ adɨ-ji lé, ɛ̨ kàrè ą̣ ra dow-je batɛ̨̃m
tɔ; adɨ dow-je lay ya d'ɔw rɔ-é-tɨ.
27 Beɓa Ją̣ idə-dé panè: Kinə Lubə adɨ né dow al lé, né kɨ́ dow à kingə kɨ̀ dɔ rɔ-é ya
goto.
28 †«Mą̣ ɓá m'to Kristɨ‡ lé al, ngà Lubə ulə-m kete nɔ̨̃ dowbé-tɨ.» Ta kinlé, m'pa
m'adɨ sə̨i ya ooi kɨ̀ mbi-si.
29 Njètaa dené lé, ɛ̨ ya to ngɔw dené; ngà nam ngɔw dené lé, ɛ̨ ą̣ mbɔ́-é-tɨ nè, ą̣ oo
ndi-é; lokɨ oo ndi nam-é lé, rɔ-é nəl-é ñ̩ą̣; mą̣ kàrè rɔ-m nəl-m bè ya tɔ ə to rɔnəl kɨ́
ñ̩ą̣.

---

† **3:13 3:13** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨̃ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsə̨ay kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **3:24 3:24** Mat 14:3; Mar 6:17; Luk 3:19,20 † **3:28 3:28** Ją̣ 1:20 ‡ **3:28 3:28** Kristɨ lé kɔr mɛ̨̃ɛ̨-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é.

30 Jeju lé ɓá tò kadɨ ɔw kɨ kete-kete ə mạ̃ tá jè m'təl kɨ gogɨ.
31 Njèkị̃ dɔrạ̃-tɨ lé, ẹ̃ ya ɔ̀̃ ɓe dɔ né-je-tɨ lay. Dow kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, ẹ̃ to 'lə dɔnangɨ adɨ ẹ̃ pa ta titɨ kɨ́ ẹ̃ to-né dow kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè tɔ. Njèkị̃ dɔrạ̃-tɨ lé, ẹ̃ ya ɔ̀̃ ɓe dɔ né-je-tɨ lay,
32 ẹ̃ pa ta dɔ né-je-tɨ kɨ́ oo kɨ̀ kəm-é rəm, ta-je-tɨ kɨ́ oo kɨ̀ mbi-é rəm, ngà dow kɨ́ oo ta liə adɨ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya goto.
33 Beɓa dow kɨ́ oo ta liə kɨ́ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəmə, dowbé gə kɨ́ Lubə to njèpata kɨ́ tɔgrɔ-tɨ;
34 kdɔtalə dow kɨ́ Lubə ulə-é lé, ẹ̃ pa ta-je kɨ́ ta Lubə-tɨ, kdɔ Lubə adɨ Ndil-é rusɨ mẹ̃ẹ̃-é.
35 †Lubə kɨ́ Bɔbɨ ndigɨ Ngon-é adɨ iṇə né-je lay mẹ̃ẹ̃ ji-é-tɨ.
36 Dow kɨ́ adɨ mẹ̃ẹ̃-é Ngon lə Lubə lé, isɨ kəm ya sartagangɨ. Dow kɨ́ təl rɔ-é go ta-tɨ lə Ngon al lé, à kisɨ kəm ndạ̃ al, ngà wɔngɨ à ra Lubə dɔ-é-tɨ bè-bè ya.

4

Jeju kɨ̀ dené kɨ́ Samari

1 Jeju gə kɨ́ dow-je d'idə Parisi-je 'panè n'ɔw kɨ̀ njéndó né-je ṇạ̃ n'itə Jạ̃ rəm, ɓá n'ra-dé batẹ̃m ṇạ̃ n'itə-é rəm tɔ.
2 Kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, Jeju ya kɨ̀ dɔ-é ra dow-je batẹ̃m al; ngà to njéndó né-je liə ɓá 'ra dow-je batẹ̃m.
3 Lokɨ Jeju oo ta kin bè lé, ẹ̃ iṇə dɔnangɨ Jude təl isɨ ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ gogɨ.
4 Ə tò kadɨ à kində dɔnangɨ Samari gangɨ ɓá à kɔw.
5 Beɓa ẹ̃ ree tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ káre kɨ́ 'ɓa-é Sikar, dɔnangɨ Samari-tɨ; Sikar lé tò ngɔsi kɨ̀ londɔr kɨ́ ndɔkɨ Jakobɨ adɨ ngon-é Jojepɨ.
6 Lo-é kin ɓá bole man lə Jakobɨ tò-tɨ. Kɔ rəbɨ ra Jeju adɨ isɨ nangɨ ta bole man-tɨ lé ə à to ta kɨ́ kàdì à kạ̃ jam dɔ ɓe-tɨ-je bè.
7 Dené káre kɨ́ dɔnangɨ Samari-tɨ ree kdɔ kɔdɨ man ə Jeju dəjɨ-é panè: «'Adɨ-m man m'ạ̃y sə-i.»
8 Ə njéndó né-je liə rəmə d'ɔw mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ kdɔ sangɨ nékuso.
9 Dené kɨ́ Samari lé idə Jeju panè: «Ban ɓá i kɨ́ 'to jipɨ ya 'dəjɨ-m man kạ̃y mạ̃ kɨ́ m'to dené kɨ́ Samari bè wa?» Ẹ̃ pa bè kdɔ jipɨ-je lé 'ndigɨ kadɨ dẹ̃ kɨ̀ dow-je kɨ̀ Samari d'uwə-nạ̃ nojɨ al.
10 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Kinə 'gə kadkare lə Lubə rəm, 'gə dow kɨ́ ạ̃ pa sə-i ta panè: 'Adɨ-m man m'ạ̃y kinlé rəm, rəmə lé i ɓá 'a dəjɨ-é man kạ̃y ə ẹ̃ à kadɨ-i man kiskəm.»
11 Beɓa dené lé idə-é panè: «'Ɓaɓe, bole lé uu ṇạ̃ rəm, ɓá i 'ɔw kɨ̀ kuləman al rəm, ngà 'a kị̃ kɨ̀ man kiskəm lé rá wa?
12 Se i 'oo rɔ-i kɨ dow kɨ́ boy itə ka-ji Jakobɨ wa? Ẹ̃ ɓá adɨ-ji bole man kin ə ẹ̃ ya kɨ̀ dɔ-é ạ̃y man-é rəm, ɓá ngan-é-je kɨ̀ nékul-je liə kàrè d'ạ̃y rəm tɔ.»
13 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ạ̃y man kinlé kundə à ra-é gogɨ ɓəy;
14 ngà dow kɨ́ ạ̃y man kɨ́ m'a kadɨ-é lé, kundə à ra-é gogɨ ndạ̃ al ə man kɨ́ m'a kadɨ-é lé à təl man kẹ̃nẹ̃nẹ̃ kɨ́ à kạ̃y mẹ̃ẹ̃-é-tɨ bul-bul kdɔ kiskəm kɨ́ sartagangɨ.»
15 Beɓa dené lé idə-é panè: «'Ɓaɓe, 'adɨ-m man-é kinlé, kdɔ kadɨ kundə ra-m gogɨ al ya sar rəm, ɓá kadɨ m'təl m'ree lo kin-tɨ m'ɔdɨ man gogɨ al ya sar rəm tɔ.»
16 Jeju idə-é panè: «'Ɔw 'ɓa ngɔbɨ-i ə 'təl 'ree.»
17 Dené lé ilə-é-tɨ panè: M'to njèngɔw al. Jeju idə-é panè: To tó-é kadɨ 'panè: «M'to njèngɔw al.»
18 Kdɔ 'taa ngɔw gin mị̃ ə ẹ̃ kɨ́ isɨ siə ɓone bè kinlé to ngɔbɨ-i al. Adɨ ta kɨ́ 'pa lé to tó-é ya.

† **3:35 3:35** Mat 11:27; Luk 10:22

19 Dené lé idə-é panè: «'Baɓe, mạ̃ m'gə kɨ́ i lé 'to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ.
20 Ka-ji-je d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̃ Lubə-tɨ dɔ mbal-tɨ kin, rəmə sə̃i 'painè dow-je d'a kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̃ Lubə-tɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ.»
21 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Dené, ta kɨ́ m'ɔw kɨ̀ kidə-i kinlé, 'oo kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ. Ndɔ madɨ à ree nɔ̃ɔ̃ lé, à to dɔ mbal-tɨ kin ɓá a kɔsi dɔ-si nangɨ nɔ̃ Bɔbɨ-ji Lubə-tɨ al rəm, ɓá à to mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ al rəm tɔ.
22 Sə̃i ɔsi dɔ-si nangɨ nɔ̃ né-tɨ kɨ́ sə̃i 'gəi al, ngà jẹ̃ lé, jẹ̃ j'ɔsɨ dɔ-ji nangɨ nɔ̃ né-tɨ kɨ́ j'gə, kdɔ kajɨ ị̃ rɔ jipɨ-je-tɨ.
23 Ngà dɔkaglo-é à ree – ə ree rəm ngá – adɨ njékɔsɨ dɔ-dé nangɨ-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ d'a kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̃ Bɔbɨ-ji-tɨ mẹ̃ẹ̃ ndil-tɨ,* kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kdɔ njékɔsɨ dɔ-dé nangɨ-je kɨ́ bè kin ɓá Bɔbɨ-m ge-dé.
24 Lubə to ndil, adɨ njékɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̃-é-tɨ-je d'a kɔsɨ dɔ-dé nangɨ mẹ̃ẹ̃ ndil-tɨ, kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ɓane.»
25 Beɓa dené lé idə Jeju panè: «M'gə kɨ́ tò kadɨ Mesi à ree ə ẹ̃ ɓá 'ɓa-é Kristɨ† lé. Lokɨ à ree lé, à kɔr-ji mẹ̃ẹ̃ né-je lay.»
26 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Mesi lé to mạ̃ kɨ́ mạ̃ m'pa sə-i ta kin ya.»
27 Dɔkaglo-é-tɨ kin ya njéndó né-je liə lé 'təl 'ree rəmə ndil-dé tẹ̃ẹ̃ sạ̃y kdɔ Jeju ạ̃ pa ta kɨ̀ dené. Bè ya kàrè, dow káre ya kàrè dəjɨ-é panè: «To ri ɓá i ạ̃ 'dəjɨ-é əse ta ri ɓá i ạ̃ 'pa siə wa al rəm.»
28 Beɓa dené lé iṇə gùm liə lo-é-tɨ ya ə ɔsɨ təl ɔw mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ idə dow-je panè:
29 «'Reei ooi dingəm kɨ́ idə-m né-je lay kɨ́ m'ra kin; dɔmajɨ à to Kristɨ lé je bè al wa?»
30 Beɓa dow-je d'ị̃ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ d'ɔw kɨ rɔ Jeju-tɨ.
31 Dɔgangɨ-é-tɨ kinlé, njéndó né-je liə 'ra ndoo ta-é-tɨ panè: «Njèndó dow-je né, uso né ɓane.»
32 Ngà ẹ̃ idə-dé panè: «Nékuso kɨ́ sə̃i 'gəi al ya tò nè kadɨ m'uso.»
33 Beɓa njéndó né-je 'pa ta dan-dé-tɨ 'panè: «Dow madɨ à kadɨ-é né uso je bè.»
34 Jeju idə-dé panè: «Ra ndigɨ lə njèkulə-m rəm, tɔl ta kullə liə rəm kin ya ɓá to nékuso-m.»
35 Sə̃i kɨ̀ dɔ-si 'painè: «Nạ̃y sɔ ɓəy ɓá ko à to kijə.» Ngà mạ̃ m'idə-si m'panè: «Uni kəm-si kɨ taá ə ooi ko-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃ ndɔr-tɨ kɨ́ ɔr adɨ tò kijə kin.
36 Njèkijə ko ingə nékugə dɔji-é rəm, ɓá ẹ̃ mbɔ̃ kandɨ né kdɔ kiskəm kɨ́ sartagangɨ rəm tɔ. Bè kdɔ kadɨ njèdubɨ ko dẹ̃ kɨ̀ njèkijə ko 'ra rɔnəl natɨ.
37 Gin-é kin ɓá gosta kɨ́ panè: "Njèdubɨ ko dubɨ ə dow kɨ́ rangɨ ɓá ijə lé to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ."
38 Lo kɨ́ sə̃i 'rai kullə-tɨ al ya, mạ̃ m'ulə-si m'adɨ ijəi ko-tɨ. Dow-je kɨ́ rangɨ 'ra kullə rəmə, sə̃i ɓá̃ ubəi majɨ-é.»
39 Mẹ̃ẹ̃ ɓebo-é-tɨ kinlé, dow-je kɨ́ dɔnangɨ Samari-tɨ ṇạ̃ ya d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé Jeju, kdɔ ta kɨ́ dené pa rəsɨ panè: «Ẹ̃ idə-m né-je lay kɨ́ m'ra.»
40 Lokɨ dow-je kɨ́ Samari lé 'ree rɔ Jeju-tɨ rəmə, 'ra ndoo ta-é-tɨ kadɨ isɨ sə-dé, adɨ ẹ̃ isɨ nɔ̃ɔ̃ ndɔ joo.
41 Ə dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya d'adɨ-é mẹ̃ẹ̃-dé kdɔ ta-je liə,
42 rəmə d'idə dené lé 'panè: «Jẹ̃ j'adɨ mẹ̃ẹ̃-ji kdɔ ta-je lə-i al ngá; kdɔtalə jẹ̃ ya j'oo ta-je liə kɨ̀ mbi-ji ə j'gə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ẹ̃ to njèkajɨ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ ya.»

Jeju adɨ lapiya ngon lə dow kɨ́ boy
Mat 8:5-13; Luk 7:1-10

43 Go ndɔ-tɨ kɨ́ joo lé Jeju iṇə lo kɨ́ tin kin ə ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ lé.

---

* **4:23 4:23** Kɔsɨ dɔ nangɨ mẹ̃ẹ̃ ndil-tɨ lé, kɔr mẹ̃ẹ̃-é to kɔsɨ dɔnangɨ nɔ̃ Lubə-tɨ mẹ̃ẹ̃-ji-tɨ kəy. † **4:25 4:25** Kristɨ lé kɔr mẹ̃ẹ̃-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é.

44 †Kdɔ ę̣ ya pa rəsɨ panè: «Njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ lé, dow-je kɨ́ mę̣ę̣ ɓekojɨ-é-tɨ d'a
kun ta-é al.»‡
45 †Lokɨ Jeju ree tę̣ę̣ dɔnangɨ Galile-tɨ lé, dow-je kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ d'uwə-é kɨ rɔ-
dé-tɨ, kdɔtalə né-je lay kɨ́ ę̣ ra ɓebo Jorijalę̣m-tɨ dɔkaglo ra ną̣y-tɨ lé dę̣ d'oo kɨ̀ kəm-dé.
Kdɔ dę̣ kàrè d'ą̣ lo ra ną̣y-tɨ lé nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ.
46 †Beɓa ę̣ təl ɔw mę̣ę̣ ɓe-tɨ kɨ́ Kaną̣, dɔnangɨ Galile-tɨ kɨ́ ndɔkɨ ę̣ ra man adɨ təl yibɨ
nduu titɨ lé. Dow kɨ́ boy káre kɨ́ njèrakullə kɨ̀ ngar isɨ mę̣ę̣ ɓebo Kapɛrnayim-tɨ ə́ rɔ
ngon-é kɨ́ dingəm to-é.
47 Lokɨ dingəm kinlé oo kɨ́ Jeju į̣ dɔnangɨ Jude-tɨ ree dɔnangɨ Galile-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ rəmə, ę̣
ɔw ingə-é ə ra ndoo ta-é-tɨ kadɨ-é ree adɨ lapiya ngon-é kɨ́ tò ta koy-tɨ.
48 Jeju idə-é panè: «Kinə lé ooi nékɔjɨ-je, kɨ̀ né-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl kin al lé a kadi mę̣ę̣-si
ndą̣ al.»
49 Rəmə dow kɨ́ boy kɨ́ njèrakullə kɨ̀ ngar lé idə-é panè: «'Ɓaɓe, 'ree kalangɨ nè
ngon-m lé à koy.»
50 Beɓa Jeju idə-é panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá ə́ 'təl 'ɔw ɓee gogɨ.» Ə dingəm
lé ndigɨ dɔ ta-tɨ kɨ́ Jeju idə-é lé, adɨ ɔsɨ təl ɔw kɨ ɓee gogɨ ya tɔ.
51 Lokɨ ę̣ ną̣̀y rebəə ɓəy ya rəmə, ngannjékullə-je liə 'tilə kəm-é d'idə-é 'panè:
«Ngon-i lé ingə lapiya ngá.»
52 Rəmə ę̣ dəjɨ-dé sé rɔ ngon lé tò sotɨ kɨ̀ kàdì kɨ́ ban wa? Beɓa dę̣ d'ilə-é-tɨ 'panè:
«'Ningə́ iṇə ngon lé tagnè kɨ̀ kàdì kɨ́ káre kɨ́ kada.»
53 Ə bɔbɨ ngon lé gə kɨ́ to dɔkàdì-é-tɨ kinlé ya tɔ ɓá Jeju pa-né sə-n'ẹ̀ ta panè: «Ngon-
i lé ingə lapiya ngá.» Beɓa dingəm-é kinlé adɨ mę̣ę̣-é rəm, ɓá dow-je kɨ́ mę̣ę̣ kəy-tɨ liə
kàrè d'adɨ mę̣ę̣-dé rəm tɔ.
54 Jeju į̣ dɔnangɨ Jude-tɨ təl ree dɔnangɨ Galile-tɨ gogɨ ɓəy ɓá ra nékɔjɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ
joo kinlé.

5

Njèrɔkoy kɨ́ Betesda ingə lapiya
Ją̣ 7:19-24; 9:1-17

1 Go né-je-tɨ kinlé, ndɔ ra ną̣y madɨ lə jipɨ-je asɨ, adɨ Jeju ɔw ɓebo Jorijalę̣m-tɨ.
2 Ə mę̣ę̣ ɓebo Jorijalę̣m-tɨ, ngɔsi kɨ̀ tarəbɨ kɨ́ batɨ-je d'andɨ-né mę̣ę̣ ɓebo-tɨ lé, dangɨ
madɨ tò-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃, 'ɓa-é kɨ̀ ta əbrə 'panè Betesda. Lo-é kinlé pal ra-tɨ mį̣.
3 Gin pal-je-tɨ kinlé njémɔ̨̃y-je 'tò-tɨ nduy-nduy, adɨ to njékəmtɔ-je, njéməti-je,
njérɔkoy-je [njérɔkoy mburukɨ-je 'tò 'ngəbɨ kadɨ man lé ləngɨ.
4 Kdɔ taá-taá ya malayka káre ree usɨ kəm man-tɨ lé ə ra adɨ ləngɨ-ləngɨ. Ə dow kɨ́
man ləngɨ ɓá į̣ usɨ kəm-tɨ kete lé, lé mɔ̨̃y liə to mɔ̨̃y kɨ́ ban-ban ya kàrè dowbé ingə
lapiya.]*
5 Dingəm káre kɨ́ mɔ̨̃y ra-é ɓal kɔrmutə gidɨ-é jiną̣̀y joo tò ta man-tɨ lé nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ.
6 Jeju oo-é kɨ́ tò nangɨ ə gə kɨ́ ę̣ tò lo kin-tɨ low nų̣. Beɓa dəjɨ-é panè: 'Ndigɨ kingə
lapiya wa?
7 Rəmə njèmɔ̨̃y lé ilə-é-tɨ panè: 'Ɓaɓe, lokɨ man ləngɨ lé, dow kɨ́ à kun-m kilə-m
kəm-tɨ ya goto ə lokɨ mą̣ ya m'isɨ m'ndɔr jan-jan kadɨ m'ɔw m'usɨ-tɨ kàrè, dow kɨ́ rangɨ
į̣ usɨ-tɨ kete nɔ̀̃-m-tɨ rəm.
8 Beɓa Jeju idə-é panè: 'Į̣ taá, 'un né tò-i ə 'njiyə.
9 Ə tajinatɨ nè ya dingəm lé ingə lapiya adɨ un né tò-é ə njiyə.
Ndɔ-é-tɨ kinlé to ndɔ taakoo lə jipɨ-je,

† **4:44 4:44** Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24 ‡ **4:44 4:44** Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24 † **4:45 4:45** Ją̣ 2:23 † **4:46 4:46** Ją̣ 2:1-11 * **5:4 5:4** Ta-je kɨ́ tò mbuną̣ né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̣y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

10 adɨ 'boy-je lə jipɨ-je 'pa kɨ̀ njèkingə lapiya lé 'panè: To ndɔ taakoo adɨ kutɨ kɨ́ utɨ
né tò-i kinlé to tó-é al!
11 Ḛ ilə-dé-tɨ panè: Njèkadɨ-m lapiya lé ya ɓá idə-m panè: 'Un né to-i ə njiyə.
12 Dḛ 'təl dəjɨ-é 'panè: Na̰ ɓá idə-i kadɨ 'un né tò-i ə 'njiyə wa?
13 Ngà njèkingə lapiya lé, gə dowbé al. Kdɔtalə Jeju lé, ur dan kosɨ dow-je-tɨ kɨ́ d'a̰
lo-é-tɨ kinlé.

Jipɨ-je 'tilə ta dɔ Jeju-tɨ ə Jeju ilə-dé-tɨ

14 Go-tɨ, Jeju ingə dingəm lé takəy-tɨ lə Lubə ə idə-é panè: Yən, i lé 'ingə lapiya ngá
ə̃ 'ra majal al nè né kɨ́ nga̰ itə ḛ kin a̰ kḭ tḛḛ dɔ-i-tɨ.
15 Dingəm lé ɔsɨ təl ɔw idə 'boy-je lə jipɨ-je lé panè: Dow kɨ́ adɨ-m lapiya lé to Jeju.
16 Gin-é kin ɓá jipɨ-je d'ilə-né ta dɔ Jeju-tɨ, kdɔtalə ḛ adɨ lapiya dingəm lé ndɔ taakoo-
tɨ.
17 Ngà Jeju ilə-dé-tɨ panè: Bɔbɨ-m ra kullə sar ɓone. Ma̰ kàrè m'isɨ m'ra kullə tɔ.
18 Lokɨ ḛ pa ta kin bè ɓəy lé, jipɨ-je 'sangɨ kəm lo təl-é kɨ̀ rɔ tungə-dé itə kɨ́ kete-je
ya ɓəy; kdɔtalə ndɔ taakoo kɨ́ ḛ ilə kujɨ dɔ-tɨ al kin par al, ngà kdɔ pa kɨ́ ḛ panè Lubə
ɓá to Bɔbɨ-n'ḕ kɨ́ ojɨ-n'ḕ, adɨ ḛ ya kɨ̀ dɔ-é oo rɔ-é kɨ́ njèkasɨ kɨ̀ Lubə tɔ.

Tɔ́gɨ lə Jeju

19 Beɓa Jeju təl un ta idə-dé panè: Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; Ngon lé né kɨ́ à kasɨ
ra kɨ̀ dɔ rɔ-é ya goto. Ngà né kɨ́ Bɔbɨ-é ra adɨ-é oo ɓá ḛ ra. Ə̃ né lay kɨ́ Bɔbɨ Ngon ra
lé, Ngon kàrè à ra ya tɔ.
20 Kdɔtalə Bɔbɨ Ngon lé ndigɨ ngon-é adɨ né-je lay kɨ́ ḛ isɨ ra ya ɔjɨ-é. Né-je kɨ́ tò
ɓəl-ɓəl itə né-je kin kàrè Bɔbɨ Ngon à kɔjɨ-é, kdɔ kadɨ ɔr ndil-si.
21 M'pa bè kdɔ, titɨ kɨ́ Bɔbɨ Ngon isɨ adɨ dow-je 'tɔsɨ-né 'ndəl d'ində lo 'tḛḛ d'isɨ kəm
kinlé, gangɨ-é kin ya dow kɨ́ Ngon ndigɨ kadɨ-é isɨ kəm lé à kadɨ-é isɨ kəm ya tɔ.
22 Rəm ɓá Bɔbɨ Ngon gangta dɔ dow-tɨ al. Ngà ḛ təl kɨ̀ ta kɨ́ gangɨ lay ya adɨ Ngon-é,
23 kdɔ kadɨ dow-je lay d'un ta Ngon-é titɨ kɨ́ d'un-né ta Bɔbɨ ngon kin bè tɔ. Adɨ dow
kɨ́ un ta Ngon al rəmə to Bɔbɨ-é kɨ́ njèkulə-é kin ya dowbé un ta-é al tɔ.
24 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kɨ́ taa ta lə-m ə adɨ mḛḛ-é njèkulə-m lé isɨ kəm ya
sartagangɨ, adɨ ta kɨ́ gangɨ goto dɔ-é-tɨ; dowbé lé, isɨ kəm ɓɨ oy al ngá.
25 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kaglo madɨ à ree nɔ̰ɔ̰ – ə ree ngá rəm – adɨ to kaglo kɨ́
dḛ kɨ́ d'oy d'a koo ndi Ngon lə Lubə ə lokɨ d'oo ndḭ-é rəmə d'a kisɨ kəm.
26 Kdɔtalə titɨ kɨ́ Bɔbɨ Ngon to-né njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm lé, gangɨ-é kin ya ḛ adɨ-né
tɔ́gɨ Ngon-é kadɨ-é to njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm rəm,
27 ḛ adɨ-é tɔ́gɨ kadɨ-é gangta dɔ dow-je-tɨ, kdɔ ḛ to Ngon lə dow.
28 Adi ta-je kin ɔr ndil-si al, kdɔ dɔkàdì kɨ́ kadɨ dḛ kɨ́ 'to ɓe nin-tɨ d'a koo-né ndi-é
asɨ ngá.
29 Beɓa dḛ kɨ́ 'ra né kɨ́ majɨ lé, d'a tɔsɨ ndəl kində lo tḛḛ kdɔ kisɨ kəm ə dḛ kɨ́ 'ra né
kɨ́ majɨ al lé, d'a tḛḛ kdɔ ta kɨ́ gangɨ tɔ.
30 Ma̰ lé, né kɨ́ m'a ra kɨ̀ dɔ rɔ-m ya goto. Adɨ m'gangɨ ta kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ Bɔbɨ-m idə-
m-né ya. Ə̃ ta kɨ́ gangɨ lə-m tò njururu, kdɔ né kɨ́ mḛḛ njèkulə-m ndigɨ ɓá m'sangɨ ɓɨ
m'sangɨ né kɨ́ mḛḛ-m ma̰ ɓá ndigɨ al.
31 Kinə to ma̰ ɓá m'idə dow-je ta kɨ́ dɔ-m-tɨ rəmə, à to ta kɨ́ d'a ndigɨ al kare.
32 Ngà to dow kɨ́ rangɨ ɓá idə dow-je ta kɨ́ dɔ-m-tɨ ə m'gə kɨ́ ta kɨ́ dɔ-m-tɨ kɨ́ ḛ idə-dé
lé, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya.
33 †Sa̰i ya uləi dow-je rɔ Ja̰-tɨ ə ḛ idə-si ta sɔbɨ dɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
34 Kɨ́ sɔbɨ dɔ-m ma̰ lé, dow ɓá à kidə dow-je ta kɨ́ dɔ-m-tɨ al. Ngà ta kinlé, m'pa bè
kdɔ kadɨ aji-né.

---

† **5:33 5:33** Ja̰ 1:19-27; 3:27-30

35 Jạ̃ lé tokɨ lampɨ kɨ́ d'ində pər-tɨ adɨ ndógɨ ə sə̰i 'ndigi ra-i rɔnəl-é asɨ dɔkaglo madɨ.
36 Mạ̃ lé, ta kɨ́ tokɨ pa dɔ-m-tɨ adɨ uwə dingəm n̰ạ̃ itə 'lə Jạ̃ kin ya tò nè. Kdɔtalə kullə-je kɨ́ Bɔbɨ-m adɨ-m kadɨ m'ra kinlé, kullə-é-je kin ya tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ-rəsɨ adɨ dow-je 'gə kɨ́ Bɔbɨ-m ya ulə-m.
37 †Ə Bɔbɨ-m kɨ́ ulə-m lé, ẹ̰ ya idə dow-je ta kɨ́ dɔ-m-tɨ. Sə̰i ooi ndi-é nja káre al rəm, ɓá ooi-é nja káre al rəm tɔ.
38 Ta liə kɨ́ ra ɓe mẹ̰ẹ̰-si-tɨ al kinlé ɓá sə̰i adi-mi-né mẹ̰ẹ̰-si mạ̃ kɨ́ ẹ̰ ulə-m lé al tin.
39 Sə̰i isi 'ndəri gin ta-je kɨ́ mẹ̰ẹ̰ mbete-je-tɨ kɨ́ aa njay, kdɔ sə̰i 'gɨri kɨ́ a kingəi ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kiskəm kɨ́ sartagangɨ mẹ̰ẹ̰ mbete-é-je-tɨ. Mbete-é-je kinlé ɓá isɨ pa ta kɨ́ dɔ-m-tɨ adɨ dow-je.
40 Rəmə kadɨ 'reei rɔ-m-tɨ kdɔ kadɨ isi kəm lé, sə̰i 'ndigi al!
41 Mạ̃ lé m'sangɨ kadɨ dow-je ɓá 'pitɨ-m al.
42 Ngà m'gə-si kɨ́ sə̰i lé 'ndigi Lubə al.
43 Mạ̃ m'ree kɨ̀ ri Bɔbɨ-m ə́ sə̰i uwəi-mi kɨ rɔ-si-tɨ al; kin ya dow kɨ́ rangɨ ree kɨ̀ ri-é ẹ̰ ya rəmə, ẹ̰ ɓá a kuwəi-é kɨ rɔ-si-tɨ.
44 Sə̰i kɨ́ sə̰i ya 'piti-nạ̃ ɓɨ 'sangi kadɨ Lubə ya káre-rè ɓá pitɨ-si al kinlé, a rai ban ɓá a kadi mẹ̰ẹ̰-si wa?
45 Ooi nè a gɨri kɨ́ m'a kilə ta dɔ-si-tɨ nɔ̰̀ Bɔbɨ-m-tɨ. Dow kɨ́ à kilə ta dɔ-si-tɨ to Moiyijɨ kɨ́ sə̰i indəi mẹ̰ẹ̰-si dɔ-é-tɨ kin.
46 Kdɔtalə kinə ooi ta lə Moiyijɨ kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, mạ̃ kàrè a kooi ta lə-m kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya tɔ; kdɔ to ta-je kɨ́ sɔbɨ dɔ-m ɓá ndɔkɨ Moiyijɨ ndàngɨ.
47 Ngà kinə ta-je kɨ́ Moiyijɨ ndàngɨ kin ya ooi kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al lé, a rai ban ngá ɓá a kooi ta-je lə-m kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ wa?

6

Jeju adɨ nékuso dow-je ɓudɔgɨ lo mị̰
Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Luk 9:10-17

1 Go-tɨ, Jeju ɔw gidɨ babo Galile-tɨ kɨ́ 'ɓa-é babo Tiberiadɨ tɔ.
2 Rəmə kosɨ dow-je n̰ạ̃ ya d'un go-é, kdɔ kɔw koo né-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl kɨ́ ẹ̰ ra adɨ-né lapiya njémɔ̰y-je.
3 Jeju ɔw isɨ dɔ mbal-tɨ natɨ kɨ̀ njéndó né-je liə.
4 Gangɨ-é-tɨ kinlé, ndɔ Pakɨ kɨ́ to ndɔ ra nạ̃y lə jipɨ-je nạ̃̀y ngɔsi.
5 Lokɨ Jeju un kəm-é oo kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy kɨ́ d'ɔw 'ree kɨ rɔ-é-tɨ kin bè rəmə, dəjɨ Pilipɨ panè: «J'a ndogi mbà rá ɓá j'a kadi dow-je kan d'uso wa?»
6 Jeju dəjɨ-é bè kdɔ nạ̃-né mẹ̰ẹ̰-é koo, kdɔtalə ẹ̰ gə né kɨ́ n'a ra ɓətɨ.
7 Pilipɨ idə-é panè: «Lé dow un là kullə kɨ́ ndɔ ɓujoo ya ndogɨ-né mbà kàrè, à kasɨ kadɨ ɔdɨ rɔ ta dow-je kin sẹ̰-sẹ̰ lay al.»
8 Beɓa káre dan njéndó né-je-tɨ liə kɨ́ ri-é lə Andre, kɨ́ to ngonkɔ̰ Simɔ̰ Piyər idə Jeju panè:
9 «Ngon kɨ́ dingəm káre ạ̃ kɨ̀ mbà "ɔrjɨ" mị̰, kɨ̀ kanjɨ joo nè; ngà ɓay ra-é kinlé à kasɨ dow-je kɨ́ n̰ạ̃ kin rá wa?»
10 Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Adi dow-je lé d'isɨ nangɨ.» Lo-é kinlé, to lo kɨ́ wale kɨ́ mbəl n̰ạ̃-tɨ. Beɓa dow-je d'isɨ nangɨ. Ə dan dow-je-tɨ kɨ́ d'isɨ nangɨ lé, dingəm-je d'a ra ɓudɔgɨ lo mị̰ je bè.
11 Go-tɨ, Jeju ɔy mbà lé, ra oiyo Lubə ə ləbɨ dow-je kɨ́ d'isɨ nangɨ lé; ẹ̰ ra oiyo Lubə bè ya tɔ ɓá ləbɨ-dé kanjɨ lé adɨ d'uso kɨ́ mẹ̰ẹ̰-dé ndigɨ.

† **5:37 5:37** Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 3:22

12 Lokɨ dow-je lay d'uso né 'ndan lé, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Ɔyi dɔdum-é-je kí nạ̀y, kdɔ kadɨ né káre ya kàrè nạ̀y kɔgɨ al.»
13 Beɓa mbə̀ kí mį̣ lé, dow-je d'uso asɨ-dé adɨ njéndó né-je d'ɔy dɔdum-é-je kí nạ̀y kàrè dɔgɨ gidɨ-é joo.
14 Lokɨ dow-je d'oo nékɔjɨ kí Jeju ra lé, 'panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, ę̣ kanlé, to njèpata kí ta Lubə-tɨ kí tò kadɨ à ree dɔnangɨ-tɨ nè lé ya.»
15 Jeju gə kí d'a ree kuwə-é kɔw siə kdɔ kində-é ngar; beɓa ę̣ təl ɔr rɔ-é kɨ̀ kár-é ɔw dɔ mbal-tɨ gogɨ ɓəy.

Jeju njiyə dɔ man babo-tɨ
Mat 14:22-34; Mar 6:45-52

16 Ta ji losɔl-tɨ lé, njéndó né-je liə d'ɔw njal ta babo-tɨ,
17 ə d'ɔw d'al mę̣ę̣ tò-tɨ kdɔ kɔw ɓebo Kapɛrnayim-tɨ gidɨ babo-tɨ. Ndɔ il ya ngá kàrè Jeju ingə-dé al ya ɓəy.
18 Rəmə, yə́lbo ulə dɔ babo-tɨ adɨ man tal bum-bum.
19 Lokɨ njéndó né-je 'nəl tò d'ɔw à kasɨ kilomɛtrə mį̣ əse mɛkę̣-je bè rəmə, d'un kəm-dé d'oo Jeju kí ɔw njiyə dɔ man babo-tɨ isɨ ree kɨ ta tò-tɨ adɨ ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ.
20 Ngà Jeju idə-dé panè: «To mą̣ ɓəy ə́ 'ɓəli al!»
21 Dę̣ 'ndigɨ kadɨ Jeju al mę̣ę̣ tò-tɨ, rəmə tajinatɨ nè ya, tò ɔsɨ nangɨ lo kí d'isɨ d'ɔw-tɨ lé.

Jeju to nékuso kiskəm
Ją̣ 3:14-16; 1Ją̣ 5:10-13; 1Kɔ 11:23-26

22 Lo aa go-tɨ rəmə, kosɨ dow-je kí 'nạ̀y gogɨ gidɨ babo-tɨ d'oo kí lo-é-tɨ kinlé tò ra káre-rè rəm, ɓá d'oo kí Jeju al mę̣ę̣ tò-tɨ natɨ kɨ̀ njéndó né-je liə al rəm, adɨ njéndó né-je ya ɓá d'ɔw kɨ̀ kar-dé.
23 Ngà dow-je 'ree kɨ̀ tò-je kí rangɨ kí d'į̣-né babo Tiberiadɨ-tɨ kí tò ngɔsi kɨ̀ lo kí ndɔkɨ 'Ɓaɓe ra oiyo dɔ mbə̀-tɨ ɓá adɨ dow-je d'uso lé.
24 Lokɨ kosɨ dow-je 'gə kí Jeju goto rəm, ɓá njéndó né-je liə kàrè 'goto rəm lé, dę̣ ya d'al mę̣ę̣ tò-je-tɨ kinlé d'ɔw ɓebo Kapɛrnayim-tɨ kdɔ ndole Jeju.
25 Lokɨ d'ingə Jeju gidɨ babo-tɨ lé, 'dəjɨ-é 'panè: Njèndó dow-je né, 'ree 'tę̣ę̣ nè kàdɨ̀ ban wa?
26 Jeju idə-dé panè: Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; sə̨i lé, 'sangi-mi kdɔtalə né kí usoi 'ndani ɓɨ 'sangi-mi kdɔtalə nékɔjɨ-je kí m'ra m'adɨ ooi kin al.
27 'Rai kullə kdɔtalə nékuso kí à ndum kin al, ngà 'rai kullə kdɔ nékuso kí tò kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal kdɔ kiskəm kí sartagangɨ kí to nékuso kí Ngon lə dow à kadɨ-si. Kdɔtalə Ngon lə dow lé, ę̣ ɓá Bɔbɨ-é Lubə ɔsɨ-é kɨ̀ pɔ̨.
28 Kosɨ dow-je lé, 'dəjɨ Jeju 'panè: J'a ra ri ɓá j'a ra kullə-je kí mę̣ę̣ Lubə ndigɨ wa?
29 Beɓa Jeju idə-dé panè: Né kí Lubə sangɨ rɔ-si-tɨ lé, ę̣ ndigɨ kadɨ adi-mi mę̣ę̣-si mą̣ Ngon-é kí ę̣ ulə-m lé.
30 Dę̣ 'təl 'dəjɨ-é 'panè: «Ngà i lé, ri ɓá to nékɔjɨ kí 'a ra kdɔ kadɨ j'oo ə j'adɨ-i-né mę̣ę̣-ji wa? Kullə lə-i to ri wa?
31 Ndɔkɨ kaji-je d'uso né kí 'ɓa-é maan dilə̀lo-tɨ titɨ kí 'ndàngɨ-né mę̣ę̣ mbete-tɨ kí aa njay 'panè: Adɨ-dé nékuso kí į̣ dɔrą̣-tɨ d'uso.»
32 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; nékuso kí į̣ dɔrą̣-tɨ lé, ndɔkɨ to Moiyijɨ ɓá adɨ-si al, ngà Bɔbɨ-m ɓá adɨ-si nékuso kí tɔgrɔ-tɨ kí į̣ dɔrą̣-tɨ.
33 Kdɔtalə nékuso lə Lubə lé, to njèkį̣ dɔrą̣-tɨ ree kí adɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'isɨ kəm.»
34 Beɓa dę̣ d'idə Jeju 'panè: «'Ɓaɓe, 'adɨ-ji nékuso kinlé kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é ya.»

35 Jeju idə-dé panè: «Mą̣ ya m'to nékuso kɨ́ njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm. Dow kɨ́ ree
rɔ-m-tɨ lé ɓo à ra-é al ya sar rəm, ɓá dow kɨ́ adɨ-m mę̣̃ę̣̃-é kàrè kundə à ra-é al ya sar
rəm tɔ.
36 Ngà lé m'idə-si m'panè: “Sə̨i ooi-mi ya, ngà sə̨i adi-mi mę̣̃ę̣̃-si al.”
37 Dow-je lay kɨ́ Bɔbɨ-m adɨ-m-dé lé, d'a ree rɔ-m-tɨ ə dow kɨ́ ree rɔ-m-tɨ lé, m'a
tubə-é al;
38 Kdɔtalə mą̣ lé m'į̣ dɔrą̣-tɨ m'ree kdɔ ra né kɨ́ mę̣̃ę̣̃-m mą̣ ɓá ndigɨ al, ngà Lubə kɨ́
ulə-m lé ɓá m'ree kdɔ ra né kɨ́ mę̣̃ę̣̃-é ndigɨ.
39 Ə Lubə kɨ́ ulə-m lé, ndigɨ kadɨ dow-je lay kɨ́ n'adɨ-m-dé kinlé, m'adɨ dow káre
dan-dé-tɨ nə̀̃y kɔgɨ al, ngà kadɨ m'adɨ-dé 'tɔsɨ 'ndəl d'ində lo 'tę̣̃ę̣̃ dɔbəy ndɔ-tɨ.»
40 «Né kɨ́ Bɔbɨ-m ndigɨ ə́n: Kadɨ dow kɨ́ oo Ngon ə adɨ-é mę̣̃ę̣̃-é rəmə, isɨ kəm
sartagangɨ ə m'a kadɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̣̃ę̣̃ dɔbəy ndɔ-tɨ.»
41 Jipɨ-je 'yun ta dɔ-é-tɨ, kdɔ pa kɨ́ ę̣ panè: «Mą̣ ya m'to nékuso kɨ́ į̣ dɔrą̣-tɨ lé,
42 adɨ dę̣ 'panè: “Ę̣̃ kanlé, ę̣ ya to Jeju kɨ́ ngon lə Jojepɨ, kɨ́ j'gəi kə̨̃-é-je kɨ̀ bɔbɨ-é-je
majɨ lé ya al wa? Ngà ra ban ɓá ę̣ panè n'į̣ dɔrą̣-tɨ wa?”»
43 Jeju idə-dé panè: 'Yuni ta dan-si-tɨ al.
44 Dow kɨ́ Bɔbɨ-m kɨ́ njèkulə-m ndɔr-é ree siə rɔ-m-tɨ al lé, dowbé à kasɨ ree rɔ-m-tɨ
kɨ̀ dɔ rɔ-é al; ə dow kɨ́ ree rɔ-m-tɨ lé, m'a kadɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̣̃ę̣̃ dɔbəy ndɔ-tɨ.
45 Mę̣̃ę̣̃ mbete-tɨ lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lé, 'ndàngɨ 'panè: «Dow-je lay ya Lubə à
ndó-dé né.» Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ oo ta kɨ́ ta Bɔbɨ-m Lubə-tɨ ə təl rɔ-é go-tɨ lé, à ree rɔ-m-tɨ.
46 Dow kɨ́ oo Bɔbɨ-m ya goto; njèkį̣ rɔ Lubə-tɨ ya káre-rè ə oo Bɔbɨ-m.
47 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kɨ́ adɨ-m mę̣̃ę̣̃-é lé, isɨ kəm ya sartagangɨ.
48 Mą̣ lé, m'to nékuso kɨ́ njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm.
49 Né kɨ́ 'ɓa-é maan lé, ka-si-je d'uso dilə̀lo-tɨ ya, ngà d'oy.
50 Nékuso kɨ́ į̣ dɔrą̣-tɨ kadɨ dow uso ə à koy al lé ə́n:
51 Mą̣ ɓá m'to nékuso kiskəm kɨ́ į̣ dɔrą̣-tɨ ree. Dow kɨ́ uso né-é kinlé rəmə, à kisɨ
kəm ya sartagangɨ. Ə nékuso kɨ́ m'a kadɨ lé, to dą̣-m ya ɓá m'a kadɨ, kdɔ kadɨ dow-je
kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè d'isɨ-né kəm.
52 Ta kinlé ra adɨ jipɨ-je 'najɨ-ną̣ ta dan-dé-tɨ 'panè: Dow kanlé à ra ban ɓá à kadɨ-ji
dą̣-é j'uso wa?
53 Beɓa Jeju idə-dé panè: Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə usoi dą̣ Ngon lə dow al
rəm, ɓá kinə ą̣yi məsɨ-é al rəm lé, à kisɨ kəm ndą̣ al.
54 Dow kɨ́ uso dą̣-m rəm ɓá ą̣y məsɨ-m rəm lé, isɨ kəm sartagangɨ ə m'a kadɨ-é tɔsɨ
ndəl ində lo tę̣̃ę̣̃ dɔbəy ndɔ-tɨ rəm tɔ.
55 Kdɔtalə dą̣-m to nékuso kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá məsɨ-m to néką̣y kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm tɔ.
56 Dow kɨ́ uso dą̣-m rəm, ɓá ą̣y məsɨ-m rəm lé, dowbé isɨ mę̣̃ę̣̃-m-tɨ rəm, ɓá mą̣ kàrè
m'isɨ mę̣̃ę̣̃-é-tɨ rəm tɔ.
57 «Bɔbɨ-m kɨ́ ulə-m lé to njèkisɨ kəm, adɨ mą̣ m'isɨ kəm kɨ̀ takul-é; bè ya tɔ, dow kɨ́
uso dą̣-m lé, à kisɨ kəm kɨ̀ takul-m tɔ.»
58 Ę̣̃ ɓá to nékuso kɨ́ į̣ dɔrą̣-tɨ lé. To gą̣ nékuso kɨ́ ndɔkɨ ka-si-je d'uso ya, ngà d'oy
kin al. Nékuso-é kinlé, dow kɨ́ uso rəmə, à kisɨ kəm ya sartagangɨ.
59 Ę̣̃ ɓá to ta-je kɨ́ Jeju pa ndó-né dow-je né mę̣̃ę̣̃ kəykəwną̣-tɨ lə jipɨ-je ɓebo
Kapɛrnayim-tɨ.
60 Njéndó né-je liə n̪ą̣ ya, lokɨ d'oo ta-je kin bè lé, 'panè: «Ta kinlé ngą̣ n̪ą̣! Ną̣́ ɓá à
ndigɨ dɔ-tɨ siə wa?»
61 Jeju gə mę̣̃ę̣̃-é-tɨ kɨ́ njéndó né-je 'yun ta dɔ ta-tɨ liə lé, adɨ dəjɨ-dé panè: «Ta kɨ́
m'pa lé tugə-si jigɨ-tɨ wa?
62 Ə kinə lé ooi Ngon lə dow kɨ́ į̣ isɨ ɔw kɨ lo-tɨ kɨ́ ndɔkɨ isɨ-tɨ kete lé ə a painè ri ngá
wa?»

63 Ndil kɨ́ aa njay ɓá to njèkadɨ dow isɨ kəm. To né kɨ́ dow à kasɨ ra ndạ̃ al. Ta-je kɨ́
m'idə-si kinlé ɓá à kadɨ dow Ndil kɨ́ aa njay rəm, à kadɨ dow isɨ kəm rəm.
64 Ngà dow-je madɨ d'ạ̃ dan-si-tɨ nè ya d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé al. Jeju pa bè kdɔtalə dow-je kɨ́
dan-tɨ-je kɨ́ d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé al lé, ẹ̃ gə-dé lo kulə gin-é-tɨ ya rəm, ɓá dow kɨ́ à kun dɔ-é
kàrè, ẹ̃ gə-é lo kulə gin-é-tɨ ya rəm tɔ.
65 Jeju ilə dɔ-tɨ panè: «Gin-é kin ɓá m'idə-si-né m'panè: Dow kɨ́ Bɔbɨ-m iṇə tarəbɨ
adɨ-é kadɨ ree rɔ-m-tɨ al lé, dowbé à kasɨ ree rɔ-m-tɨ kɨ̀ dɔ rɔ-é al.»
66 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, njéndó né-je liə ṇạ̃ d'ɔr rɔ-dé kɔgɨ rɔ-é-tɨ 'mbatɨ kun go-é.
67 Beɓa Jeju dəjɨ njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo panè: «Ə sạ̃i ə 'ndigi kɔwi sə-dé
al wa?»
68 †Simọ̃ Piyər ilə-é-tɨ panè: «'Baɓe, jẹ̃ j'a kɔw go ná̰-tɨ ɓəy wa? I ya ɓá ta-je kɨ́ dow
à kisɨ-né kəm sartagangɨ lé tò rɔ-i-tɨ.
69 Beɓa jẹ̃ j'adɨ mẹ̃ẹ̃-ji rəm, jẹ̃ j'gə kɨ́ i ɓá 'to njèkaa njay kɨ́ Lubə mbətɨ-i rəm.»
70 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Sạ̃i kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé, to mạ̃ ya m'mbətɨ-si lay ya al wa?
Ngà dow káre dan-si-tɨ ɓá to dow lə Sú!»
71 Jeju pa ta kinlé sɔbɨ-né dɔ Judasɨ ngon lə Simọ̃ Iskariyotɨ. Kdɔtalə Judasɨ kɨ́ to kɨ́
dan njéndó né-je-tɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo kinlé ya ɓá à kun dɔ Jeju.

7

Mẹ̃ẹ̃ngạ̃ lə ngankọ̃ Jeju
Jạ̃ 5:44; 15:18-19; Mat 10:16

1 Go-tɨ, Jeju njiyə gəkɨ lo kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ gəkɨ-gəkɨ. Ẹ̃ ndigɨ kɔw dɔnangɨ Jude-tɨ
al, kdɔtalə 'boy-je lə jipɨ-je 'sangɨ tɔl-é.
2 Ndɔ kɨ́ kadɨ jipɨ-je 'ra-né nạ̃y kəykam-je† lə-dé nạ̀y ngɔsi.
3 Beɓa ngankọ̃ Jeju d'idə-é 'panè: 'Iṇə lo kɨ́ nè kin ə 'ɔw dɔnangɨ Jude-tɨ kdɔ kadɨ
njéndó né-je lə-i d'oo né-je kɨ́ isɨ 'ra ra lé tɔ ɓane.
4 Dow kɨ́ ndigɨ tɔjɨ rɔ-é kadɨ dow-je 'gə-é lé, ɓɔyɔ rɔ-é ra né al. Titɨ kɨ́ 'isɨ 'ra-né
né-je kinlé, 'tɔjɨ rɔ-i adɨ dow-je lay 'gə-i.
5 Ngankọ̃-é-je lé 'pa bè kdɔtalə dẹ̃ ya kàrè d'adɨ-é mẹ̃ẹ̃-dé al rəm tɔ.
6 Ẹ̃ idə-dé panè: Mạ̃ lé dɔkaglo-é lə-m nạ̀y ɓəy; ngà sạ̃i rəmə, dɔkaglo lə-si to kɨ̀
ndɔ-je lay.
7 Sạ̃i lé, dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè d'a kɔsɨ-si kɨ̀ ta al; ngà mạ̃ rəmə d'a kɔsɨ-m kɨ̀ ta.
Kdɔtalə kullə ra-dé-je kɨ́ majɨ al majɨ al lé m'pa ta dɔ-tɨ m'adɨ dow-je d'oo.
8 Sạ̃i ə ɔwi lo ra nạ̃y-tɨ lé. Ngà mạ̃ ɓá m'a kɔw al, kdɔtalə kaglo kɔw-é lə-m asɨ al
ɓəy.
9 Lokɨ idə-dé ta-je kin bè lé, ẹ̃ təl isɨ-né dɔnangɨ Galile-tɨ nọ̃ọ̃ ya.

Kạ̃ Jeju ɓebo Jorijalẹ̃m lo ra nạ̃y kəykam-je-tɨ

10 Lokɨ ngankọ̃ Jeju-je d'ɔtɨ d'ɔw lo ra nạ̃y-tɨ lé rəmə, ẹ̃ kàrè ɔtɨ njọ̃y ya ɔw-tɨ tɔ.
11 Ndɔ-je-tɨ kɨ́ d'isɨ 'ra-né nạ̃y kinlé, jipɨ-je 'sangɨ-é ə 'dəjɨ 'panè: Ẹ̃ lé ạ̃ rá wa?
12 Kosɨ dow-je 'yun ta dan-dé-tɨ ṇạ̃ 'sɔbɨ-né dɔ-é. Dẹ̃ kɨ́ ná̰-je 'panè: Ẹ̃ to dow kɨ́ majɨ
ə dẹ̃ kɨ́ dan-tɨ-je 'panè: Kay! Ẹ̃ to njèkur kosɨ dow-je wale.
13 Bè ya kàrè, ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-é lé, dow kɨ́ pa rəsɨ ya goto, kdɔ 'ɓəl 'boy-je lə jipɨ-je.
14 'Ra nạ̃y lé d'ạ̃ danạ̃ ngá ɓá Jeju ɔtɨ ɔw takəy-tɨ lə Lubə ə ndó dow-je né.
15 Néndó liə ɔr ndil jipɨ-je adɨ 'panè: Dow kanlé, ingə néndó al rəm, ngà ra ban ɓá
ẹ̃ gə mbete lə Lubə bè wa?
16 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Né kɨ́ m'ndó dow-je lé, to né kɨ́ mạ̃ ɓá m'un kɨ̀ dɔ-m al. Ngà
to Lubə kɨ́ njèkulə-m ɓá adɨ m'ndó-dé.

† **6:68 6:68** Mat 16:16; Mar 8:29; Luk 9:20 † **7:2 7:2** Mbl 23:34-44; Kni 29:12-39; Det 16:13-16; Jkr 14:16-19

17 Dow kɨ́ ge ra né kɨ́ mẹ̃ẹ̃ Lubə ndigɨ lé, kinə to Lubə ɓá adɨ-m m'ndó né kinlé dow-je kàrè dowbé à gə rəm əse to né kɨ́ mạ̃ ya m'un kɨ̀ dɔ-m ɓá m'ndó-dé kàrè dowbé à gə rəm tɔ.
18 Dow kɨ́ un ta kɨ̀ dɔ-é ya pa pa lé, to dow kɨ́ isɨ sangɨ riɓa kɨ́ sɔbɨ dɔ-é ẹ̃ ya. Ngà dow kɨ́ isɨ sangɨ riɓa lə njèkulə-é lé, ẹ̃ ɓá to njèra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ə né ra kɨ́ njururu al goto rɔ-é-tɨ.
19 Moiyijɨ adɨ-si ndukun ya al wa? Ngà dow káre-rè kɨ́ kadɨ təl rɔ-é go-tɨ ya goto. Rəmə kdɔ ri ɓá 'sangi kadɨ 'tɔli-mi wa?
20 Beɓa kosɨ dow-je d'ilə-é-tɨ 'panè: I lé 'ɔw kɨ̀ ndil kɨ́ majɨ al mẹ̃ẹ̃-i-tɨ nɔ̃ɔ̃. Nạ̃ ɓá sangɨ kdɔ tɔl-i wa?
21 Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: M'ra né káre-rè ɓəy ya ə́ sə̃i lay ya ndil-si tẹ̃ẹ̃ sạ̃y.
22 Moiyijɨ un ndu adɨ-si kadɨ ijəi ngan-si-je ganjangɨ ə to né kɨ́ d'ulə gin-é dɔ Moiyijɨ-tɨ nè al, ngà to ka-ji-je kɨ́ low ɓá d'ulə gin-é. Ə ndɔ taakoo ya sə̃i ijəi dow ganjangɨ.
23 †Sə̃i ijəi dow ganjangɨ ndɔ taakoo-tɨ bè, kdɔ kadɨ ali-né dɔ ndukun lə Moiyijɨ al. Ngà kdɔ ri ɓəy ɓá dajɨ rɔ dow ɓikti ya m'adɨ-é lapiya ndɔ taakoo-tɨ rəmə, sə̃i adi wɔngɨ ra-si dɔ-m-tɨ ɓəy wa?
24 Ooi rɔ dow kɨ́ ndaa-tɨ nè ɓá 'gangi-né ta al; ngà 'gangi ta gangɨ kɨ́ njururu ɓane.
25 Dow-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ 'panè: Dow kɨ́ 'boy-je lə jipɨ-je d'isɨ 'sangɨ-é kdɔ tɔl-é lé ya ɓan al wa?
26 Ooi, ẹ̃ ạ̃ pa ta ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ ə ta káre ya kàrè dow pa siə dɔ-tɨ al rəm. Adɨ 'boy-je lə-ji 'ndigɨ dɔ-tɨ kɨ́ ẹ̃ kan ɓá to Kristɨ* lé ya tɔgrɔ-tɨ wa?
27 Lokɨ Kristɨ à ree lé, dow kɨ́ à gə lo kɨ́ ị̃-tɨ ya goto. Ngà dow kanlé, jə̃i j'gəi lo kɨ́ ị̃-tɨ.
28 Jeju ạ̃ ndó dow-je né takəy-tɨ lə Lubə ya rəmə ẹ̃ pa ta kɨ̀ ndi-é kɨ́ boy panè: Adɨ 'painè 'gəi-mi rəm, 'gəi lo kɨ́ m'ị̃-tɨ rəm al ɓan! Mạ̃ lé, m'ree kɨ̀ dɔ rɔ-m al. Njèkulə-m lé to njèra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, ngà gə ɓá sə̃i 'gəi-é al.
29 Mạ̃ m'gə-é kdɔ m'ị̃ rɔ-é-tɨ ɓá m'ree mạ̃ tin rəm, ɓá to ẹ̃ ɓá ulə-m rəm tɔ.
30 Beɓa dẹ̃ 'sangɨ kadɨ d'uwə-é, ngà dow kɨ́ asɨ kadɨ uwə-é goto, kdɔtalə dɔ gangɨ lo kuwə-é nạ̀y ɓəy.
31 Dow-je n̄ạ̃ dan kosɨ dow-je-tɨ d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé Jeju lé ə 'panè: Lokɨ Kristɨ lé, à ree rəmə, ẹ̃ à ra nékɔjɨ-je n̄ạ̃ kitə dow kanlé ɓəy ɓan wa?
32 Ta-je kɨ́ dow-je 'pa n̄ɔ̃m-nɔ̃m 'sɔbɨ-né dɔ Jeju lé, usɨ mbi Parisi-je-tɨ. Beɓa njékun dɔ njégugné-je, kɨ̀ Parisi-je d'ulə njéngəm takəy lə Lubə kadɨ d'ɔw d'uwə-é.
33 Beɓa Jeju panè: «M'a kisɨ sə-si ndẹ̃ ɓəy ɓá m'a təl kɔw rɔ njèkulə-m-tɨ.
34 Lokɨ m'a kɔw lé, a sangi-mi ngà a kingəi-mi al rəm, ɓá lo kɨ́ m'a kɔw-tɨ lé kàrè a kasi kɔwi-tɨ al rəm tɔ.»
35 Rəmə jipɨ-je 'pa-nạ̃ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Kɔw ə ẹ̃ à kɔw rá ya ɓá j'a kingəi-é-né al lé wa? Ẹ̃ à kɔw rɔ ngankɔ̃-ji-je-tɨ kɨ́ 'sane-nạ̃ d'isɨ ɓe lə grɛkɨ-je, kdɔ kadɨ n'ndó né grɛkɨ-je wa?
36 Ẹ̃ panè: “A sangi-mi, ngà a kingəi-mi al. Lo kɨ́ m'a kɔw-tɨ lé kàrè a kasi kɔwi-tɨ al. Ta kinlé kɔr mẹ̃ẹ̃-é tò ban wa?”»
37 Sɔ̃y ndɔ ra nạ̃y kəykam-je, adɨ to ndɔ kɨ́ boy n̄ạ̃ kin ɓá Jeju ị̃ ạ̃ taá, pa ta kɨ̀ ndi-é kɨ́ boy panè: Dow kɨ́ kundə man ra-é rəmə, kadɨ-é ree rɔ-m-tɨ ạ̃y man.
38 Dow kɨ́ adɨ-m mẹ̃ẹ̃-é lé, man ba-je kɨ́ à kadɨ dow-je kiskəm ya à kị̃ mẹ̃ẹ̃-é-tɨ lo bul-bul titɨ kɨ́ mbete kɨ́ aa njay pa-né bè.
39 Ta kinlé, Jeju pa sɔbɨ-né dɔ Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ dẹ̃ kɨ́ d'adɨ-n'ẹ̃ mẹ̃ẹ̃-dé d'a kingə. Dɔkaglo-é-tɨ kinlé Lubə adɨ Ndil kɨ́ aa njay al ɓəy, kdɔ Lubə tɔjɨ riɓa lə Jeju ndaa-tɨ rəsɨ al ɓəy.

---

† **7:23 7:23** Jạ̃ 5:9 * **7:26 7:26** Kristɨ lé kɔr mẹ̃ẹ̃-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é.

40 Lokɨ dow-je kɨ́ dan-tɨ-je dan kosɨ dow-je-tɨ d'oo ta-je kinlé rəmə 'panè: Dow kanlé
to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ya tɔgrɔ-tɨ.
41 Dę̣ kɨ́ ną̣́-je 'panè: Dow kanlé to Kristɨ. Rəmə dę̣ kɨ́ rangɨ 'panè: Kristɨ lé à kį̣
dɔnangɨ Galile-tɨ ɓan wa?
42 Mbete kɨ́ aa njay panè: Kristɨ lé, à tę̣ę̣ gin kojɨ-tɨ lə Dabidɨ mę̣ę̣ ɓe-tɨ kɨ́ Bɛtlekɛm
kɨ́ to ɓe lə Dabidɨ.
43 Beɓa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju lé, ta dow-je asɨ-ną̣ dɔ-tɨ al adɨ 'gángɨ-né-ną̣.
44 Dow-je kɨ́ dan-tɨ-je dan-dé-tɨ 'ndigɨ kuwə Jeju ya, ngà dow kɨ́ asɨ kadɨ uwə-é goto.
45 Njéngəm takəy lə Lubə lé, 'təl d'ɔw rɔ njékun dɔ njégugné-jɔ-tɨ, kɨ̀ Parisi-je lé
rəmə, 'dəjɨ-dé 'panè: Kdɔ ri ɓá uwəi-é 'reei siə al wa?
46 Njéngəm takəy lə Lubə lé, d'ilə-dé-tɨ 'panè: Ta-je kɨ́ dingəm kin pa lé to ta kɨ́
dow pa nja káre al ya ɓəy!
47 Rəmə Parisi-je lé d'į̣ sə-dé dɔ-tɨ 'panè: Są̣i lé ya kàrè adi-é ur-si wale ɓəy tɔ al
ɓan!
48 Dow káre-rè kɨ́ dan 'boy-je-tɨ əse dan Parisi-je-tɨ adɨ-é mę̣ę̣-é adɨ ooi nɔ̨̃ɔ̨̃ ɓan wa?
49 Ngà kosɨ dow-je kanlé, to gə ɓá 'gə ndukun lə Lubə al. Dę̣ 'to dow-je kɨ́ ndɔl uwə
dɔ-dé.
50 †Nikodę̣m kɨ́ to káre dan 'boy-je-tɨ kɨ́ ndɔkɨ ree ingə Jeju lé idə-dé panè:
51 Kɨ́ go ndukun-tɨ lə-ji ya lé, 'a koo ta ta dow-tɨ al rəm, 'a gə né kɨ́ dowbé lé ra al
rəm ya 'a gangta dɔ-é-tɨ wa?
52 Dę̣ d'ilə-é-tɨ 'panè: I 'ɔw kɨ̀ to dow kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ tɔ ngá wa? 'Ndó ndukun
majɨ 'oo ə 'a gə kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ à kį̣ dɔnangɨ Galile-tɨ al.
53 [Go-tɨ, ną̣́-ną̣́ ya ɔtɨ ɔw ɓe liə-liə.

8

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dené kɨ́ d'uwə-é dɔ kaya-tɨ

1 Jeju ɔw dɔ mbal ką̣ kagɨ Olibiye-je-tɨ.
2 Ngà kɨ̀ ndɔge ratɨ ya ę̣ təl ree takəy-tɨ lə Lubə gogɨ ə dow-je lay 'ree rɔ-é-tɨ. Beɓa
ę̣ isɨ nangɨ isɨ ndó-dé né.
3 Rəmə njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ Parisi-je d'uwə dené káre dɔ kaya-tɨ 'ree siə rɔ
Jeju-tɨ d'adɨ-é ą̣ dan dow-je-tɨ daną̣.
4 Ngá ɓá d'idə Jeju 'panè: «Njèndó dow-je né, dené kanlé j'uwə-é dɔ kaya-tɨ.
5 Ə mę̣ę̣ ndukun-tɨ lé, Moiyijɨ un ndu adɨ-ji, kdɔ kadɨ ko dené-je kɨ́ bè kinlé j'tilə-dé
kɨ̀ ər j'tɔl-dé kɔgɨ. Ngà i ə 'a pa ta dɔ-tɨ panè ri wa?»
6 Dę̣ 'dəjɨ-é ta kinlé bè kdɔ kingə-né ta madɨ ta-é-tɨ, kdɔ kadɨ d'ilə-né ta dɔ-é-tɨ. Ngà
Jeju ulə dɔ-é nangɨ ə isɨ tijə né nangɨ kɨ̀ ngon ji-é.
7 Lokɨ 'dəjɨ-é ta kəm-dé kete-kete lé, ę̣ ɔr dɔ-é taá idə-dé panè: «Dow kɨ́ dan-si-tɨ kɨ́
ra majal nja káre al ɓəy ya ə un ər ilə-né dené lé dɔsą̣y.»
8 Ə Jeju təl ulə dɔ-é nangɨ gogɨ ə isɨ tijə né nangɨ ya ɓəy.
9 Lokɨ d'oo ta-je kin bè lé [mę̣ę̣-dé uwə-dé kɨ̀ ta]* adɨ d'į̣ káre-káre, į̣ dɔ dę̣-tɨ kɨ́ 'tɔgɨ
ną̣-tɨ ya [sar dɔ są̣y-dé-je-tɨ.] Beɓa Jeju kɨ̀ dené lé ya par 'ną̣̀y daną̣ dan kosɨ-je-tɨ.
10 Rəmə Jeju ɔr dɔ-é taá ə dəjɨ dené lé panè: Dené, njékilə ta dɔ-i-tɨ-je lé d'ɔw rá
wa? Dow káre ya kàrè gangta dɔ-i-tɨ al wa?
11 Ə dené lé ilə-é-tɨ panè: 'Baɓe, dow gangta dɔ-m-tɨ al. Beɓa Jeju idə-é panè: «Mą̣
kàrè m'gangɨ ta dɔ-i-tɨ al ya tɔ ə́ ɔw, ngà majal ɓá gogɨ rangɨ 'ra al ngá.»]†

Jeju pa ta rəsɨ dɔ kullə-tɨ liə adɨ dow-je

---

† **7:50 7:50** Ją̣ 3:1,2 * **8:9 8:9** Ta-je kɨ́ tò mbuną̣ né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̣y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **8:11 8:11** Ta-je kɨ́ tò mbuną̣ né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̣y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

12 †Jeju pa ta kɨ́ rangɨ ya ɓəy adɨ dow-je panè: Ma̰ lé, m'to londógɨ lə dɔnangɨ. Dow
kɨ́ un go-m lé à njiyə lo kɨ́ ndul-tɨ al, ngà à kingə lo kɨ́ ndógɨ kɨ́ to kiskəm.
13 †Rəmə Parisi-je pa siə 'panè: Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-i ɓá i ya 'a̰ 'pa adɨ dow-je kin ya rəmə
tɔjɨ kɨ́ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al.
14 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: Lé ma̰ ya m'pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-m m'adɨ dow-je kàrè, ta kɨ́
m'pa lé to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya. Kdɔ ma̰ m'gə lo kɨ́ m'ḭ-tɨ rəm, m'gə lo kɨ́ m'isɨ m'ɔw-tɨ rəm
tɔ. Ngà sə̰i rəmə, 'gəi lo kɨ́ m'ḭ-tɨ al rəm, ɓá 'gəi lo kɨ́ m'a kɔw-tɨ al rəm tɔ.
15 Sə̰i 'gangi ta kɨ́ go lo koo-tɨ lə dow. Ngà ma̰, m'gangɨ ta dɔ dow-tɨ al.
16 Ə kinə ma̰ m'gangɨ ta kàrè, ta kɨ́ gangɨ lə-m ɔw natɨ kɨ̀ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ. Kdɔ ma̰ m'a̰
kɨ̀ kár-m al. Bɔbɨ-m kɨ́ njèkulə-m lé a̰ sə-m natɨ.
17 Mẹ̰ẹ̰ ndukun-tɨ lə-si lé, 'ndàngɨ 'panè né kɨ́ dow-je joo 'pa ta dɔ-tɨ kinlé, né-é to
tó-é.
18 Ma̰ m'pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-m ma̰ ya m'adɨ dow-je rəm, ɓá Bɔbɨ-m kɨ́ ulə-m lé kàrè pa
ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-m adɨ dow-je rəm tɔ.
19 Rəmə 'dəjɨ-é 'panè: Bɔbɨ-i lé a̰ rá wa? Ə Jeju ilə-dé-tɨ panè: Sə̰i 'gəi-mi al rəm,
ɓá 'gəi Bɔbɨ-m al rəm. Kinə 'gəi-mi rəmə a gəi Bɔbɨ-m tɔ.
20 Jeju a̰ takəy-tɨ lə Lubə ngɔsi kɨ̀ lo kilə kadkare kadɨ Lubə a̰ ndó né dow-je ɓá
pa-né ta-je kinlé. Dow ya kàrè uwə-é al, kdɔtalə dɔkàdì liə asɨ al ɓəy.
21 Jeju təl idə-dé ɓəy panè: M'a kɔw, sə̰i a sangi-mi ə sə̰i a koyi dan majal-je-tɨ lə-si.
Lo kɨ́ m'a kɔw-tɨ lé, sə̰i a kasi kɔwi-tɨ al.
22 Jipɨ-je 'panè ẹ̰ ɔw kɨ̀ tɔl rɔ-é ɔbɨ. Kdɔ ẹ̰ panè: Lo kɨ́ m'a kɔw-tɨ lé sə̰i a kasɨ kɔwi-tɨ
al.
23 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Sə̰i 'toi kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè, ngà ma̰ m'to kɨ́ taá dɔra̰-tɨ. Sə̰i 'toi kɨ́
'lə dɔnangɨ, ngà ma̰ m'to kɨ́ 'lə dɔnangɨ al.
24 Gin-é kin ɓá m'idə-si-né m'panè a koyi dan majal-je-tɨ lə-si. Kdɔ kinə adi mẹ̰ẹ̰-si
kɨ́ ma̰ m'to njèkisɨ‡ lé al rəmə, a koyi dan majal-je-tɨ lə-si ya.
25 Ə dẹ̰ 'dəjɨ-é 'panè: I 'to ná̰? Rəmə Jeju ilə-dé-tɨ panè: Ta kinlé lo kulə gin-é-tɨ nṵ
ya m'idə-si!
26 M'ɔw kɨ̀ ta-je n̰a̰ kɨ́ sɔbɨ dɔ-si kadɨ m'pa rəm, kadɨ m'gangta dɔ-tɨ rəm. Ngà
njèkulə-m lé to njèpata kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ə ta kɨ́ m'oo ta-é-tɨ ɓá m'pa m'adɨ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-
tɨ nè.
27 Ta kɨ́ Jeju idə-dé lé dẹ̰ 'gə kɨ́ to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Bɔbɨ-é Lubə al.
28 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Lokɨ a kuni Ngon lə dow kɨ́ taá ɓá a gəi kɨ́ ma̰ lé m'to
njèkisɨ rəm, m'ra né kɨ̀ dɔ rɔ-m al rəm. Ngà né kɨ́ Bɔbɨ-m ndó-m ɓá m'idə dow-je.
29 Njèkulə-m lé a̰ sə-m natɨ. Ẹ̰ iṇə-m kɨ̀ kár-m al. Kdɔtalə ma̰ m'ra né-je kɨ́ nəl-é kɨ̀
ndɔ-je lay.»
30 Lokɨ Jeju pa ta-je kin bè lé, dow-je n̰a̰ d'adɨ-é mẹ̰ẹ̰-dé.
31 Beɓa ẹ̰ idə jipɨ-je kɨ́ d'adɨ-é mẹ̰ẹ̰-dé lé panè: «Kinə a̰i dɔ ta-tɨ lə-m njángɨ rəmə,
sə̰i 'toi njéndó né-je lə-m kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
32 Sə̰i a gəi ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ à taa-si kilə-si taá.»
33 †Dẹ̰ d'ilə-é-tɨ panè: «Jẹ̰ j'to nganka Abrakam ə jẹ̰ j'to ɓə-je lə dow nja káre al, ngà
ban ɓá i 'panè ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ à taa-ji kilə-ji taá ɓəy wa?»
34 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ra majal lé to ɓə
lə majal.
35 Ə ɓə lé ẹ̰ à kisɨ mẹ̰ẹ̰ kəy-tɨ lə 'ɓa-é sar al, ngà ngon lə njékəy ɓá à kisɨ-tɨ sartagangɨ.
36 Beɓa kinə ma̰ Ngon lə Lubə ya m'taa-si m'ilə-si taá rəmə, a toi ɓə-je al ya tɔgrɔ-tɨ.
37 M'gə kɨ́ sə̰i 'toi nganka Abrakam ya ngà sə̰i 'sangi kdɔ tɔli-mi, kdɔtalə 'mbati ta
lə-m.

† **8:12 8:12** Mat 5:14; Ja̰ 9:5 † **8:13 8:13** Ja̰ 5:31 ‡ **8:24 8:24** Jipɨ-je 'gir kɨ́ Lubə ya kár-é à panè: *Ma̰ m'to njèkisɨ* (Tẹ̰t 3:14). † **8:33 8:33** Mat 3:9; Luk 3:8

38 Mą̣ m'pa ta dɔ né-tɨ kɨ́ m'oo rɔ Bɔbɨ-m-tɨ ə sə̨i kàrè ta kɨ́ ooi ta bɔbɨ-si-tɨ ɓá 'rai-né
né tɔ.»
39 Dę̣ d'ilə-é-tɨ 'panè: «Ję̣ j'to kɨ́ gin ka-tɨ lə Abrakam.» Ə Jeju idə-dé panè: Kinə 'toi
kɨ́ gin ka-tɨ lə Abrakam rəmə, 'rai kullə ra Abrakam tɔ ɓane§.
40 Ngà kɨ́ ngɔsnè kinlé sə̨i 'ndigi 'tɔli-mi, mą̣ kɨ́ m'idə-si ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ m'oo ta
Lubə-tɨ. Né-é kin to né kɨ́ Abrakam ra al.
41 Ngà sə̨i lé 'rai kullə ra bɔbɨ-si. Dę̣ d'idə-é panè: «Ję̣ 'to ngan-je kɨ́ bɔbɨ-ji goto al.
Bɔbɨ-ji ra kárə-rè ə to Lubə.»
42 Jeju idə-dé panè: «Kinə Lubə ya to Bɔbɨ-si rəmə lé a ndigi-mi, kdɔ m'į̣ rɔ Lubə-tɨ
ɓá m'ree; m'ree kɨ̀ dɔ rɔ-m al, ngà to ę̣ ɓá ulə-m.
43 Kdɔ ri ɓá sə̨i 'gəi mę̣ę̣ ta lə-m al wa? Kdɔ sə̨i asi ndigi dɔ ta-tɨ lə-m al.
44 Sə̨i lé, bɔbɨ-si to Sú, adɨ sə̨i 'ndigi rai né-je kɨ́ mę̣ę̣ bɔbɨ-si ndigɨ. Ę̣ to njétɔl dow-je
lo kulə gin-é-tɨ nų̣ ə ę̣ ą̣ dɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al, kdɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ goto ta-é-tɨ. Lokɨ ę̣ ədɨ
ta lé, to ta-je liə kɨ́ mę̣ę̣-é-tɨ ya ɓá ę̣ tę̣ę̣-né tin; kdɔ ę̣ to njèkədta rəm, ɓá to bɔbɨ
njékədta-je rəm tɔ.
45 Ngà mą̣ lé, sə̨i adi-mi mę̣ę̣-si al kdɔ m'pa ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
46 Ná̧ dan-si-tɨ asɨ tɔjɨ kɨ́ m'ra majal wa? Kinə m'pa ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, kdɔ ri ɓá sə̨i
adi-mi mę̣ę̣-si al wa?
47 Dow kɨ́ to kɨ́ lə Lubə lé oo ta lə Lubə. Sə̨i ooi ta lə Lubə al, kdɔ sə̨i 'toi kɨ́ liə al.»
48 Jipɨ-je d'ilə Jeju-tɨ 'panè: «Pa kɨ́ j'panè i 'to dow kɨ́ dɔnangɨ Samari-tɨ rəm, 'ɔw kɨ̀
ndil kɨ́ majɨ al mę̣ę̣-i-tɨ rəm kinlé to tó-é ya al wa?»
49 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «M'ɔw kɨ̀ ndil kɨ́ majɨ al mę̣ę̣-m-tɨ al. Ngà mą̣ m'to dow
kɨ́ m'un ta Bɔbɨ-m, ngà sə̨i ɓá uni ta-m al.
50 Mą̣ m'sangɨ riɓa lə-m al; dow káre kɨ́ njèsangɨ riɓa lə-m kɨ̀ njèkadɨ najɨ ya isɨ
nɔ̨ɔ̨.
51 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə dow təl rɔ-é go ta-tɨ lə-m lé, à koy ndą̣ al.»
52 Beɓa jipɨ-je d'idə-é 'panè: «Kɨ́ nè kinlé, j'gə kɨ́ ɔw kɨ̀ ndil kɨ́ majɨ al mę̣ę̣-i-tɨ nɔ̨ɔ̨.
Abrakam oy, njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kàrè d'oy tɔ ə i panè: “Kinə dow təl rɔ-é go ta-tɨ
lə-m lé, à koy ndą̣ al.”
53 Sé i 'boy itə ka-ji Abrakam kɨ́ oy lé wa? Njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kàrè d'oy rəm,
ngà i oo rɔ-i kɨ ną̣ ya wa?»
54 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Kinə mą̣ ya m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m rəmə, kɔsɨ gajɨ rɔ lə-m to né kɨ́
kɔgɨ kare. To Bɔbɨ-m ɓá ɔsɨ gajɨ-m ə ę̣ ɓá sə̨i 'painè to Lubə lə-si!
55 Ə sə̨i 'gəi-é al; ngà mą̣ m'gə-é. Kinə m'panè m'gə-é al rəmə, m'a to njèkədta
madɨ-si tɔ. Ngà m'gə-é rəm, ɓá m'təl rɔ-m go ta-tɨ liə rəm.
56 Ka-si Abrakam ra rɔnəl ṇą̣, lokɨ ę̣ gɨr kɨ́ n'a koo ndɔ ree lə-m. Ę̣ oo ndɔ ree lə-m
ə ra-né rɔnəl.»
57 Rəmə jipɨ-je 'pa siə 'panè: «I kan, 'ra ɓal kɔrmį̣ al ɓəy ya rəmə i 'ɓa rɔ-i njèkoo
Abrakam al ɓan wa!»
58 Jeju idə-dé panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kete ɓá kadɨ Abrakam isɨ lé, mą̣
m'isɨ nɔ̨ɔ̨ ngá.»
59 Rəmə dę̣ 'kote ər-je kdɔ tilə-é-né, ngà Jeju ɔtɨ ɓɔyɔ rɔ-é ə ɔtɨ rangɨ takəy-tɨ lə
Lubə.

9

Jeju adɨ dingəm kɨ́ kəm-é tɔɔ lo kojɨ-é-tɨ oo lo
Mar 8:22-25; 10:46-52

1 Jeju isɨ dəə rəmə, oo dingəm kɨ́ kəm-é tɔɔ lo kojɨ-é-tɨ.

§ **8:39 8:39** Ta kinlé, mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̣y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ lé 'panè: *Kinə 'toi kɨ́ gin ka-tɨ lə Abrakam rəmə lé, a rai kullə ra Abrakam tɔ ɓane.*

2 Beɓa njéndó né-je liə 'dəji-é 'panè: Njèndó dow-je né, dingəm kanlé, njékoji-é-je
ɓá 'ra majal əse to daji rɔ-é ya ɓá ra majal ɓá kəm-é tɔɔ-né lo koji-é-ti bè wa?
3 Jeju idə-dé panè: To ta lə majal liə əse majal lə njékoji-é-je ɓá kəm-é tɔɔ-né tin
al; ngà tò bè kdɔ kadi Lubə ɔji-né tógi-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti kì takul-é.
4 Kada nè kin ya adi j'rai kullə-je lə njèkulə-m; kdɔ kinə ndɔ il rəmə, dow à kasi ra
kullə al ngá.
5 †Loki m'isi dɔnangi-ti nè ɓəy lé, m'to londógi lə dɔnangi.
6 Jeju pa ta kin bè ngá ɓá tubə man ta-é nangi lɔ̨y-né nangi, ɔr kəm njèkəmtɔ-ti lé
7 ə idə-é panè: 'Ɔw 'togi kəm-i man dangi-ti kí 'ɓa-é Silowe kí kɔr mɛ̨ɛ̨-é to:
Ngonnjèkullə. Beɓa njèkəmtɔ lé ɔw dangi Silowe-ti lé ɔw togi kəm-é; ə loki isi təl
rəmə, oo lo.
8 Beɓa njétakəy-je liə kì dow-je kí kete d'oo-é kí to njèkisi kɔy né lé 'panè: Ɛ̨ kan
ya ɓá to njèkisi kɔy né lé al wa?
9 Dɛ̨ kí ną́-je 'panè: To ɛ̨ ya. Dɛ̨ kí dan-ti-je 'panè: To dow kí taną̨ siə ɓi to ɛ̨ al. Ə ɛ̨
ya panè: To mą̨ ya.
10 Beɓa dɛ̨ 'dəji-é 'panè: Ra ban ɓá kəm-i lé oo lo wa?
11 Njèkəmtɔ lé ilə-dé-ti panè: Dingəm kí 'ɓa-é Jeju ɓá lɔ̨y nangi ɔr kəm-m-ti ə idə-m
panè: 'Ɔw 'togi kəm-i man dangi-ti kí 'ɓa-é Silowe. Beɓa m'ɔw m'togi kəm-m ya rəmə
kəm-m oo lo.
12 Dɛ̨ 'dəji-é 'panè: Dingəm lé ą̨ rá wa? Ɛ̨ kí kete to njèkəmtɔ lé panè: M'oo lo kí
ɔw-ti al.
13 Rəmə dɛ̨ d'ɔr ɛ̨ kí kete to njèkəmtɔ lé d'ɔw siə rɔ Parisi-je-ti.
14 Ə to ndɔ taakoo-ti lə jipi-je ɓá Jeju lɔ̨y-né nangi ɔr kəm-é-ti adi-é oo-né lo tin.
15 Beɓa Parisi-je lé kàrè 'dəji ɛ̨ kí kete to njèkəmtɔ lé se ra ban ɓá kəm-é lé oo lo
wa? Ɛ̨ idə-dé panè: Ɛ̨ lɔ̨y nangi ɔr kəm-m-ti ə m'ɔw m'togi rəmə m'oo lo.
16 Loki ɛ̨ pa ta kin bè rəmə, Parisi-je kí ną́-je 'panè: To dow kí i̧ rɔ Lubə-ti al, kdɔtalə
ilə kuji dɔ ndɔ taakoo-ti al. Ngà dɛ̨ kí dan-ti-je 'panè: Dow kí to njèramajal lé, à ra
ban ɓá à ra nékɔji-je kí titi-ną̨ bè kin wa?
17 Ra adi gángi-ną̨ tò dan-dé-ti. Beɓa dɛ̨ 'təl 'dəji-é ɓəy 'panè: I ya bè lé, ta ri ɓá i
pa dɔ dow-ti kí adi kəm-i oo lo lé wa? Njèkəmtɔ lé ilə-dé-ti panè: Ɛ̨ to njèpata kí ta
Lubə-ti.
18 'Boy-je lə jipi-je lé 'mbati ndigi dɔ-ti kí dingəm kinlé kete to njèkəmtɔ ɓá ngɔsnè
təl oo lo, adi dɛ̨ 'ɓa njékoji-é-je d'adi 'ree.
19 Beɓa 'dəji-dé 'panè: Ɛ̨ kanlé to ngon-si kí sə̨i 'painè kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti lé ya
ɓan wa? Ngà ra ban ɓá kí nè kin oo lo wa?
20 Njékoji-é-je lé 'panè: Jɛ̨ j'gə kí to ngon-ji ə kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti nu̧ ya.
21 Ngà kəm rəbi kí ɛ̨ oo-né lo ngá kin kàrè j'gə al rəm, ɓá dow kí adi kəm-é oo lo
kin kàrè, j'gə-é al rəm tɔ. Sə̨i ya 'dəji-é ooi. Tɔgi gangi asi pa ta dɔ rɔ-é-ti.
22 Njékoji-é-je lé 'pa bè kdɔ dɛ̨ 'ɓəl 'boy-je lə jipi-je. Kdɔtalə ta-dé asi-ną̨ kadi kinə
dow kí rá-rá ya panè Jeju to Kristi* rəmə, kadi 'tubə-é kɔgi kəykəwną̨-ti lə-dé.
23 Gin-é kin ɓá njékoji-é-je 'pa-né 'panè: To dow kí tɔgi gangi ə́n ə́ 'dəji-é ooi.
24 Beɓa dingəm kí kete to njèkəmtɔ lé, Parisi-je 'təl 'ɓa-é ɓa kí nja joo ə d'idə-é
'panè: 'Pa ta kí tɔgrɔ-ti 'ɔsi-né gaji Lubə. Jɛ̨ j'gə kí dingəm kinlé to njèramajal.
25 Ɛ̨ ilə-dé-ti panè: Lé ɛ̨ to njèramajal ya kàrè, mą̨ m'gə al. Ngà né káre kí m'gə
ə́n: Kete m'to njèkəmtɔ ə ngɔsnè m'oo lo.
26 Dɛ̨ 'dəji-é 'panè: Ri ɓá ɛ̨ ra sə-i wa? Ɛ̨ ra ban ɓá adi kəm-i lé oo lo wa?
27 Ɛ̨ idə-dé panè: Ta kinlé m'pa kete ya sə̨i ooi al; ngà kdɔ ri ɓá sə̨i 'ndigi kadi m'təl
m'idə-si ya ɓəy wa? Sə̨i kàrè 'ndigi təli njéndó né-je liə tɔ wa?

---

† **9:5 9:5** Mat 5:14; Ją̨ 8:12 * **9:22 9:22** Kristi lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbəti-é.

28 Dę̣ 'tajɨ-é ə 'panè: I ɓá 'to njèndó né liə; ję̣ j'to njéndó né-je lə Moiyijɨ.
29 Moiyijɨ lé, ję̣ j'gə kɨ́ Lubə pa siə ta; ngà dow kanlé, ję̣ j'gə lo kɨ́ tę̣ę̣-tɨ al.
30 Ę̣ ilə-dé-tɨ panè: Ooi, né kɨ́ tò ɓəl ə́n: Jeju lé, sə̨i 'gəi lo kɨ́ i̧-tɨ al ə ę̣ ɓá adɨ kəm-m oo lo tin.
31 Jə̨i j'gəi kɨ́ Lubə oo ta lə njéramajal-je al. Ngà dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ ə ra né kɨ́ mę̣ę̣ Lubə ndigɨ lé, dowbé kin ɓá Lubə oo ta liə.
32 Dow kɨ́ kəm-é tɔɔ lo kojɨ-é-tɨ ya dow adɨ kəm-é oo lo adɨ j'oo ta-é nja káre al ya ɓəy.
33 Dingəm kɨ́ adɨ kəm-m oo lo kinlé, kinə i̧ rɔ Lubə-tɨ al lé, né káre ya kàrè à kasɨ ra al.
34 'Boy-je lə jipɨ-je d'ilə-é-tɨ 'panè: I kɨ́ 'to njèramajal kɨ́ kojɨ kəy kin ya ɓá 'ɓa rɔ-i njèndó-ji né al ɓan! Beɓa 'tubə-é lo kəwną̣-tɨ lə-dé kɔgɨ.
35 Jeju oo ta tubə kɨ́ 'tubə-é lé ə lokɨ ingə-é rəmə dəji-é panè: 'Adɨ mę̣ę̣-i Ngon lə dow wa?
36 Ę̣ dəjɨ Jeju panè: 'Ɓaɓe, Ngon lə dow ə to ná̧ ɓá kadɨ m'adɨ-é mę̣ę̣-m wa?
37 Jeju idə-é panè: Ngon lə dow lé, i oo-é ngá, to mą̣ kɨ́ mą̣ m'pa sə-i ta nè kin ya.
38 Beɓa ę̣ panè: M'adɨ-i mę̣ę̣-m, 'Ɓaɓe, ə ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̧̀-é-tɨ.
39 Go-tɨ, Jeju panè: M'ree dɔnangɨ-tɨ nè kdɔ gangta. Kdɔ kadɨ njékəmtɔ-je d'oo lo ə njékoo lo-je 'təl njékəmtɔ-je tɔ.
40 Lokɨ Parisi-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ d'ą̣ siə natɨ d'oo ta-je kin bè lé, 'pa siə 'panè: Ję̣ kàrè j'to njékəmtɔ-je tɔ wa?
41 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Kinə 'toi njékəmtɔ-je rəmə, lé majal lə-si à goto. Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin sə̨i 'painè: Ję̣ j'to njékoo lo-je. Beɓa majal lə-si tò lo tò-é-tɨ tɔ.

10

Njèkul batɨ-je kɨ́ majɨ

1 «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə dow andɨ go batɨ-je-tɨ kɨ̀ tarəbɨ gali al, ngà al kɨ̀ dɔ gali kəl-é-tɨ kɨ́ rangɨ lé dowbé to njèɓogɨ, to bɔkaya.
2 Ngà dow kɨ́ andɨ kɨ̀ tarəbɨ gali lé to njèkul batɨ-je.
3 Njèngəm takəy tę̣ę̣ tarəbɨ adɨ-é ə batɨ-je d'oo ndi-é. Rəmə batɨ-je kɨ́ 'to 'liə lé, ę̣ ɓa-dé kɨ̀ ri-dé ri-dé, ə ɔr nɔ̧̀-dé tę̣ę̣ sə-dé ndaa-tɨ.
4 Lokɨ ę̣ adɨ batɨ-je liə 'tę̣ę̣ ndaa-tɨ lay rəmə, ę̣ njiyə nɔ̧̀-dé-tɨ, ə batɨ-je lé 'ndole go-é kdɔ dę̣ 'gə ndi-é.
5 Dow kɨ́ to mba lé, batɨ-je d'a ką̣y-é ką̣ ngərəngɨ ɓɨ d'a ndole go-é al; kdɔ dę̣ 'gə ndi mba-je al.»
6 Dow-je 'gə mę̣ę̣ gosta kɨ́ Jeju pa sə-dé kinlé al.
7 Beɓa Jeju təl pa ɓəy panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; mą̣ m'to tarəbɨ kəy lə batɨ-je.
8 Dę̣ lay kɨ́ 'ree nɔ̧̀-m-tɨ kete lé, 'to njéɓogɨ-je kɨ̀ bɔkaya-je, adɨ batɨ-je d'oo ta lə-dé al.
9 Mą̣ m'to tarəbɨ, adɨ kinə dow andɨ kɨ̀ tarəbɨ kɨ́ rɔ-m-tɨ rəmə, à kajɨ; ę̣ à kandɨ rəm, à tę̣ę̣ rəm, ɓá à kingə nékuso rəm tɔ.
10 Ngà njèɓogɨ lé, ę̣ ree kdɔ ɓogɨ né rəm, tɔl né rəm, ɓá tujɨ né rəm. Ngà mą̣ m'ree kdɔ kadɨ dow-je d'isɨ kəm ə kadɨ kiskəm lə-dé kinlé majɨ-é al dɔ lo rəm tɔ.
11 Mą̣ m'to njèkul batɨ-je kɨ́ majɨ. Njèkul batɨ-je kɨ́ majɨ lé, ilə rɔ-é kɔgɨ kdɔ batɨ-je liə.
12 Ngà njèrakullə là kɨ́ to njèkul batɨ-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al, adɨ 'to batɨ-je liə al rəm lé, lokɨ ę̣ oo jagɨm isɨ ree rəmə, tusɨ batɨ-je iṇə-dé ą̣y adɨ jagɨm ree tuwə-dé ə sane ndəgɨ-é-je katɨ-katɨ.
13 Dow kinlé ra bè kdɔ ę̣ to njèrakullə là adɨ usɨ-é dɔ batɨ-je-tɨ al. Mą̣ m'to njèkul batɨ-je kɨ́ majɨ.

14 †M'gə batɨ-je lə-m rəm, batɨ-je lə-m kàrè 'gə-m rəm tɔ.
15 Titɨ kí Bɔbɨ-m gə-m-né lé, mạ̃ kàrè m'gə Bɔbɨ-m tɔ ə m'ilə rɔ-m kɔgɨ kdɔ batɨ-je lə-m.
16 M'ɔw kì batɨ-je kí rangɨ nɔ̃ɔ̃, ngà goto ɓá 'goto mẹ̃ẹ̃ gali-tɨ nè ɓəy. Dẹ̃ kinlé tò kadɨ m'ree sə-dé; dẹ̃ d'a koo ndi-m ə d'a to nékul-je kí káre-rè rəm, njèkul-dé à 'ra káre-rè rəm tɔ.
17 Bɔbɨ-m ndigɨ-m kdɔ kilə kí m'ilə rɔ-m kɔgɨ kdɔ kadɨ m'təl m'isɨ kəm gogɨ.
18 Mạ̃ ya m'ilə rɔ-m kɔgɨ kì mẹ̃ẹ̃ ndigɨ lə-m ɓɨ dow à tɔl-m kì dɔ rɔ-é al. M'ɔw kì tɔ́gɨ kadɨ m'ilə rɔ-m kɔgɨ rəm, ɓá m'ɔw kì tɔ́gɨ kadɨ m'təl m'isɨ kəm gogɨ rəm; ẹ̃ ɓá to ndu kí m'ingə rɔ Bɔbɨ-m-tɨ.»
19 Ta-je kinlé ra adɨ gángɨ-nạ̃ tò dan jipɨ-je-tɨ rangɨ ya ɓəy.
20 Dow-je nạ̃ dan-dé-tɨ ya 'panè: «Ẹ̃ ɔw kì ndil kí majɨ al mẹ̃ẹ̃-é-tɨ rəm, to mbə́ rəm. Ngà kdɔ ri ɓá ooi ta liə wa?»
21 Dẹ̃ kí madɨ-je 'panè: «Ta-je liə to ta lə dow kí ɔw kì ndil kí majɨ al mẹ̃ẹ̃-é-tɨ al. Sé dow kí ɔw kì ndil kí majɨ al mẹ̃ẹ̃-é-tɨ lé à kasɨ kadɨ njèkəmtɔ oo lo tɔ wa?»

Jipɨ-je 'mbatɨ ta lə Jeju

22 Ndɔ káre bè 'ra nạ̃y kəy lə Lubə mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ nạ̃y kul-tɨ.
23 Jeju njiyə ndó rɔ-é takəy-tɨ lə Lubə gin pal-tɨ lə Salomɔ̃.
24 Rəmə 'boy-je lə jipɨ-je d'ilə-nạ̃ 'gəə dɔ-é ə dəjɨ-é 'panè: «Kàdì ban ɓá i a kadɨ mẹ̃ẹ̃-ji usɨ nangɨ wa? Kinə i ya 'to Kristɨ* lé rəmə 'idə-ji rəsɨ.»
25 Jeju ilə-dé-tɨ 'panè: «Mạ̃ m'idə-si ya ngà sạ̃i ooi kɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ al. Kullə-je kí m'ra kì ri Bɔbɨ-m kin ya asɨ kadɨ 'gəi-mi-né.
26 Ngà sạ̃i adi mẹ̃ẹ̃-si al kdɔ sạ̃i 'toi kí dan batɨ-je-tɨ lə-m al.
27 Batɨ-je lə-m d'oo ndi-m 'gə; mạ̃ m'gə-dé ə dẹ̃ 'ndole go-m.
28 Mạ̃ m'adɨ-dé kiskəm kí sartagangɨ; dẹ̃ d'a koy ndạ̃ al rəm, ɓá dow à kasɨ taa-dé ji-m-tɨ al rəm tɔ.
29 Bɔbɨ-m kí adɨ-m-dé lé, tɔ́gɨ-é itə tɔ́gɨ-je lay ə dow kí asɨ taa-dé ji Bɔbɨ-m-tɨ ya goto.
30 Mạ̃ lé, jẹ̃ kì Bɔbɨ-m j'to dow-je kí káre-rè.»
31 Nja káre ya ɓəy, jipɨ-je d'ɔy ər-je kdɔ tilə-é-né tɔl-é.
32 Beɓa ẹ̃ idə-dé panè: «M'ra kullə-je kí majɨ-majɨ nạ̃ kí ị̃ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ m'adɨ ooi. Dan kullə-je-tɨ kí m'ra kinlé ẹ̃ kí rá ɓá 'ndigi 'tiləi-mi kì ər kdɔ wa?»
33 Ə 'boy-je lə jipɨ-je lé d'ilə-é-tɨ 'panè: «Jẹ̃ j'ndigɨ tɔl-i kdɔ kullə-je kí majɨ-majɨ kin al; ngà kdɔ i kí 'to dow ya rəmə 'ɓa rɔ-i Lubə, adɨ ta kin to takɔbɨ!»
34 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Mẹ̃ẹ̃ ndukun-je-tɨ lə-si lé 'ndàngɨ panè: "Mạ̃ Lubə m'panè sạ̃i 'toi lubə-je."
35 Dow-je kí Lubə pa sə-dé ta ya ɓá ndukun ɓa-dé lubə-je lé al wa! Ə ta kí mbete kí aa njay pa lé dow à kɔr kɔgɨ al rəm tɔ!
36 Mạ̃ lé, Bɔbɨ-m ɔr-m ində-m tagay ə ulə-m dɔnangɨ-tɨ nè, rəmə sạ̃i 'painè: "M'pa ta kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ." Kdɔ pa kí m'panè: "M'to Ngon lə Lubə."
37 Kinə m'ra kullə-je lə Bɔbɨ-m al rəmə, adi-mi mẹ̃ẹ̃-si al!
38 Ngà kinə kullə-je kí m'ra lé to kullə-je lə Bɔbɨ-m ya, ə́ kinə mạ̃ ɓá lé adi-mi mẹ̃ẹ̃-si al kàrè rəmə, adi mẹ̃ẹ̃-si kullə ra-m-je kinlé ɓəl ɓane. Beɓa a gəi majɨ yə́rə́rə́ kí Bɔbɨ-m to kí lə-m ə mạ̃ m'to kí lə Bɔbɨ-m tɔ.»
39 Dẹ̃ 'təl 'sangɨ kadɨ d'uwə-é, ngà ẹ̃ tẹ̃ẹ̃ ji-dé-tɨ.
40 †Beɓa Jeju təl ɔw gidɨ ba Jurdẹ̃-tɨ gogɨ, lo-tɨ kí Jạ̃ ulə gin ra dow-je batẹ̃m-tɨ ə ẹ̃ isɨ-tɨ.

---

† **10:14 10:14** Mat 11:27; Luk 10:22 * **10:24 10:24** Kristɨ lé kɔr mẹ̃ẹ̃-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **10:40 10:40** Jạ̃ 1:28

41 Dow-je ṇạ̃ ya 'ree rɔ-é-tɨ ə 'panè: «Nékɔjɨ káre ya kàrè Jạ̃ ra al, ngà ta-je lay kɨ́
Jạ̃ pa dɔ dow-tɨ kinlé to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
42 Lo-é-tɨ kinlé dow-je ṇạ̃ ya d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé Jeju.»

11

Koy lə Lajar

1 †Dingəm káre bè kɨ́ ri-é lə Lajar ɓá rɔ-é to-é. Ẹ̃ to dow kɨ́ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Betani kɨ́ to
ɓekojɨ Mari dẹ̃ kɨ̀ ngonkɔ̃-é Martɨ.
2 †Mari kinlé ɓá ndɔkɨ ur ubɨ dɔ 'Ɓaɓe-tɨ ə uwə bəl dɔ-é bɔr-né nja-é lé. Ẹ̃ to kɔ̃nan
Lajar kɨ́ rɔ-é to-é lé.
3 Ngankɔ̃-nạ̃-je kɨ́ dené kɨ́ joo kinlé d'ulə kullə d'idə Jeju 'panè: «'Ɓaɓe, ẹ̃ kɨ́ i 'ndigɨ-é
lé, rɔ-é to-é.»
4 Lokɨ Jeju oo ta kinlé rəmə panè: Mɔ̃y kinlé à tẹ̃ẹ̃ koy al. To mɔ̃y kɨ́ à ra kadɨ ri
Lubə ɓa-né rəm, ɓá kɨ̀ takul mɔ̃y kinlé ya dow-je d'a kɔsɨ-né gajɨ Ngon lə Lubə rəm
tɔ.
5 Martɨ kɨ̀ ngonkɔ̃-é Mari, kɨ̀ kɔ̃nan-dé Lajar lé 'to dow-je kɨ́ Jeju ndigɨ-dé.
6 Lokɨ Jeju oo ta rɔto lə Lajar lé, ẹ̃ isɨ lo kɨ́ isɨ-tɨ lé ya ra ndɔ joo go-tɨ ɓəy;
7 ngà ɓá idə njéndó né-je liə panè: «J'təli j'ɔwi dɔnangɨ Jude-tɨ gogɨ.»
8 Rəmə njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: Njèndó dow-je né, i kɨ́ ngɔsnè ɓəy ə́ jipɨ-je
'sangɨ kdɔ tilə-i kɨ̀ ər tɔl-i lé ya 'ge təl kɔw dɔnangɨ Jude-tɨ gogɨ ɓəy wa!
9 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Lo kɨ́ kada lé, kàdì ra-tɨ dɔgɨ gidɨ-é joo ya al wa? Kinə dow ɔw
njiyə kada lé, à dar né al, kdɔ lo ndógɨ dɔnangɨ-tɨ adɨ dowbé oo lo.
10 Ngà kinə dow njiyə ndɔɔ rəmə, à dar né, kdɔ lo ndógɨ nɔ̃-é-tɨ al.
11 Jeju pa ta-je kinlé bè ngà ɓá idə njéndó né-je liə panè: Nam-ji Lajar lé tò ɓi ə́
m'a kɔw ndəl-é ɓane.
12 Ə njéndó né-je 'panè: 'Ɓaɓe, kinə tò ɓi lé à kingə lapiya.
13 Jeju lé pa ta koy lə Lajar, ngà njéndó né-je 'gɨr kɨ́ ẹ̃ pa ta lə ɓi kɨ́ tò kare.
14 Beɓa Jeju idə-dé rəsɨ panè: Lajar lé oy.
15 Ə kɨ́ sɔbɨ dɔ-si sə̃i rəmə rɔ-m nəl-m kdɔ goto kɨ́ m'goto siə nụ̃. Né kin à ra kadɨ
adi-mi-né mẹ̃ẹ̃-si. Ngà adɨ j'ɔwi kɨ rɔ-é-tɨ nɔ̃ɔ̃.
16 Rəmə Tomasɨ kɨ́ 'ɓa-é Ndungə lé, idə ndəgɨ njéndó né-je panè: Jə̃i kàrè j'ɔwi, kdɔ
kadɨ j'oyi kɨ̀ Jeju lé tɔ.
17 Lokɨ Jeju ɔw tẹ̃ẹ̃ rəmə, ẹ̃ oo kɨ́ 'dubɨ Lajar ra ndɔ sɔ ngá.
18 Ə kɨ̃ Betani kɔw Jorijalẹ̃m lé, à kasɨ kulə mɛtər mutə je bè.
19 Jipɨ-je ṇạ̃ ya 'ree rɔ Martɨ-tɨ kɨ̀ Mari 'ree 'sɔl mẹ̃ẹ̃-dé kdɔ koy lə kɔ̃nan-dé lé.
20 Lokɨ Martɨ oo kɨ́ Jeju ɔw ree nɔ̃ɔ̃ rəmə, ẹ̃ ị̃ ɔw tilə kəm-é, ngà Mari ɓá isɨ nangɨ
mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ.
21 Martɨ idə Jeju panè: 'Ɓaɓe, kinə ndɔ-é-tɨ isɨ nè lé, kɔ̃nan-m à koy al.
22 Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin ya kàrè m'gə kɨ́ né lay kɨ́ i 'dəjɨ Lubə lé, Lubə à ra kadɨ-i.
23 Jeju idə-é panè: Kɔ̃nan-i lé, à tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃.
24 Ə Martɨ ilə-é-tɨ panè: M'gə kɨ́ dɔbəy ndɔ-tɨ kɨ́ dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində
lo tẹ̃ẹ̃ lé, ẹ̃ à tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ tɔ.
25 Jeju ilə-é-tɨ panè: Mạ̃ lé m'to njèkadɨ dow-je 'tɔsɨ ndəl d'ində lo 'tẹ̃ẹ̃ rəm, ɓá m'to
njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm rəm tɔ. Dow kɨ́ adɨ-m mẹ̃ẹ̃-é lé, lé oy ya kàrè dowbé à kisɨ
kəm rəm,
26 nạ̃́-nạ̃́ kɨ́ isɨ kɨ̀ dɔ-é taá ə adɨ-m mẹ̃ẹ̃-é lé, à koy ndạ̃ al. Ta kinlé 'oo kɨ́ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ
wa? Martɨ ilə-é-tɨ panè:
27 Oiyo, 'Ɓaɓe, m'adɨ mẹ̃ẹ̃-m kɨ́ i 'to Ngon lə Lubə, 'to Kristɨ kɨ́ tò kadɨ à ree dɔnangɨ-
tɨ.

† **11:1 11:1** Luk 10:38,39 † **11:2 11:2** Jạ̃ 12:3

28 Lokɨ ẹ̃ pa ta kinlé rəmə, ẹ̃ ɔsɨ təl ɔw ɓa ngonkɔ̃-é Mari kɨ̀ kár-é ɓá idə-é ta ṇɔ̃m-ṇɔ̃m panè: Njèndó dow-je né ree ạ̃ nɔ̃ɔ̃ ə́ ɓa-i.
29 Lokɨ Mari oo ta kinlé taá ya rəmə, ẹ̃ ɔsɨ nangɨ ratɨ ị̃ taá ɔw kɨ rɔ Jeju-tɨ.
30 Ə Jeju lé ya kàrè ree tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ al ɓəy. Ngà ẹ̃ ạ̃ lo-tɨ kɨ́ kete Martɨ tilə kəm-é ingə-é-tɨ lé.
31 Lokɨ jipɨ-je kɨ́ d'isɨ kɨ̀ Mari mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ d'isɨ 'sɔl mẹ̃ẹ̃-é lé d'oo kɨ́ ẹ̃ ubɨ nangɨ ratɨ ị̃ taá tẹ̃ẹ̃ ndaa-tɨ rəmə, 'gɨr kɨ́ isɨ ɔw dɔɓadɨ-tɨ kdɔ kɔw nɔ̃, adɨ d'ị̃ d'un go-é.
32 Lokɨ Mari ree tẹ̃ẹ̃ lo-tɨ kɨ́ Jeju ạ̃-tɨ ɓá oo-é rəmə usɨ nangɨ nja-é-tɨ ə panè: 'Ɓaɓe, kinə ndɔ-é-tɨ isɨ nè lé, kɔ̃nan-m à koy al.
33 Lokɨ Jeju oo kɨ́ Mari ạ̃ nɔ̃ rəm, ɓá jipɨ-je kɨ́ 'ree siə kàrè d'ạ̃ 'nɔ̃ rəm lé mẹ̃ẹ̃-é ị̃ puu adɨ dɔ-é təl wəksə.
34 Beɓa ẹ̃ dəjɨ-dé panè: Iləi-é lo kɨ́ rá-tɨ wa? Ə dẹ̃ d'ilə-é-tɨ 'panè: 'Ɓaɓe, 'ree ə 'a koo.
35 Jeju nɔ̃.
36 Rəmə jipɨ-je lé 'panè: Ooi ndigɨ kɨ́ ẹ̃ ndigɨ Lajar tanạ̃ kin!
37 Ngà dẹ̃ kɨ́ nạ̃́-je dan-dé-tɨ 'panè: «Ẹ̃ kɨ́ ndɔkɨ adɨ njèkəmtɔ oo lo lé, ra ban ɓá adɨ dingəm kin isɨ kəm tɔ al wa?»
38 Mẹ̃ẹ̃ Jeju təl ị̃ puu rangɨ ya ɓəy ə ẹ̃ ɔtɨ ɔw dɔɓadɨ-tɨ. Ɓadɨ lé to bole mbal ɓá d'utɨ ta-é kɨ̀ ər.
39 Jeju panè: 'Ndubri ər lé kɨ́ rangɨ. Rəmə Martɨ kɨ́ kɔ̃nan njègoto lé idə-é panè: 'Ɓaɓe, nin lé ra ndɔ sɔ adɨ ətɨ ngá.
40 Ə Jeju idə-é panè: Kete m'idə-i m'panè kinə 'adɨ-m mẹ̃ẹ̃-i lé 'a koo tɔ́gɨ lə Lubə ya al wa?
41 Beɓa dow-je 'ndubru ər lé kɨ rangɨ ə Jeju itə kəm-é kɨ taá ɓá panè: Bɔbɨ-m, m'ra-i oiyo, kdɔ ta kɨ́ m'pa sə-i lé oo ndi-m.
42 Mạ̃ rəmə, m'gə kɨ́ ndɔ-je lay ya i oo ta kɨ́ m'pa sə-i ya, ngà to ta lə kosɨ dow-je kɨ́ 'gəə dɔ-m kin ɓá m'pa ta kin bè, kdɔ kadɨ 'gə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, mạ̃ lé, to i ya ɓá ulə-m.
43 Lokɨ Jeju pa ta-je kin bè lé, ẹ̃ ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: Lajar, 'tẹ̃ẹ̃ ndaa-tɨ.
44 Beɓa njègoto lé ində lo tẹ̃ẹ̃ ə nja-é-je kɨ̀ ji-é-je tò kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ 'ɓindɨ-né rəm, ɓá ta kəm-é to kɨ̀ kubɨ kɨ́ 'ndəm-né lé rəm tɔ. Jeju idə-dé panè: 'Tuti né-je kɨ́ rɔ-é-tɨ ə iṇ̃əi-é adi-é ɔw.

'Boy-je lə jipɨ-je 'sangɨ tɔl Jeju
Mat 26:1-5; Mar 14:1-2; Luk 22:1-2

45 Jipɨ-je ṇạ̃ kɨ́ ree rɔ Mari-tɨ ɓá d'oo né kɨ́ Jeju ra lé bè rəmə, d'adɨ-é mẹ̃ẹ̃-dé.
46 Ngà dẹ̃ kɨ́ nạ̃́-je kɨ́ dan-dé-tɨ 'təl d'ɔw d'ingə Parisi-je ə 'pa ta lə né kɨ́ Jeju ra lé d'adɨ-dé.
47 Beɓa njékun dɔ njégugné-je, kɨ̀ Parisi-je kɨ́ 'to 'boy-je kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je lé d'ingə-nạ̃ ə 'panè: Ri ɓá j'a rai wa? Dingəm kinlé ra nékɔjɨ-je ṇạ̃.
48 Kinə j'iṇ̃əi-é j'adi-é ra par-par rəmə, dow-je lay ya d'a kadɨ-é mẹ̃ẹ̃-dé ə dow-je kɨ́ Rɔm d'a ree tujɨ lo lə-ji kɨ́ aa njay kin rəm, ɓá d'a tujɨ gin dow-je lə-ji rəm tɔ.
49 Dow káre dan 'boy-je-tɨ kɨ́ ri-é lə Kayipɨ kɨ́ to burə dɔ njégugné-je ɓal-é-tɨ kinlé, idə-dé panè: Sạ̃i lé, né káre ya kàrè 'gəi-tɨ al!
50 Dow káre-rè kɨ́ kadɨ oy ə jipɨ-je lay d'oy-né al rəm, ɓá ɓe lə-si kɨ̀ ta tatɨ-é lay tujɨ-né al rəm kinlé to né kɨ́ majɨ ṇạ̃ kdɔ-si. Sạ̃i 'gəi kɨ́ bè kin al wa?
51 Ta kinlé, to Kayipɨ ya kɨ̀ dɔ-é ɓá ɔjɨ mẹ̃ẹ̃-é-tɨ pa al. Ngà to kɨ́ ẹ̃ to burə dɔ njégugné-je ɓal-é-tɨ kinlé ɓá Lubə ində-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju ta-é-tɨ adɨ-é pa-né ta lə koy kɨ́ Jeju à koy gangɨ-né dɔ jipɨ-je tin.
52 Ə ẹ̃ à koy kdɔ jipɨ-je par al, ngà à koy kdɔ kəw-né ngan lə Lubə kɨ́ 'sane-nạ̃ kin kɨ natɨ, təl-dé-né dajɨ rɔ kɨ́ káre-rè.

53 Ndɔ-é-tɨ kɨ́ d'ingə-né-ną̣ kinlé, d'un ndu-dé kadɨ 'tɔl Jeju.
54 Ə gangɨ-é-tɨ kin ya Jeju njiyə-né ndaa-tɨ dan jipɨ-je-tɨ al, adɨ ę̣ ɔw kɨ̀ njéndó né-jɛ liə adɨ d'isɨ mę̣ę̣ ɓebo-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Eprayim, dɔnangɨ-tɨ kɨ́ tò ngɔsi kɨ̀ diləlo.
55 Ndɔ ra ną̣y Pakɨ lə jipɨ-je nàỵ ngɔsi, adɨ dow-je n̨ą̣ d'ị̃ mę̣ę̣ ɓe-je-tɨ lə-dé tin 'ree ɓebo Jorijalę̣m-tɨ kete nɔ̃ ndɔ Pakɨ-tɨ, kdɔ kaa rɔ-dé dɔ majal-je-tɨ.
56 Dę̣ 'sangɨ Jeju, adɨ 'dəji-ną̣ ta takəy-tɨ lə Lubə 'panè: Ẹ̃ lé, sə̨i 'gɨri kɨ́ à ree lo ra ną̣y-tɨ lé əse à ree al wa?
57 Ə njékun dɔ njégugné-je, kɨ̀ Parisi-je d'un ndu kadɨ kinə dow madɨ gə lo kɨ́ Jeju lé isɨ-tɨ rəmə, nane dɔ-é kadɨ d'uwə-é.

12

Kɔw Jeju mę̣ę̣ ɓe-tɨ kɨ́ Betani
Mat 26:6-13; Mar 14:3-9; Luk 7:36-38

1 Lokɨ nàỵ ndɔ mɛkę̣ ɓəy ɓá ndɔ ra ną̣y Pakɨ à kasɨ lé, Jeju ɔw mę̣ę̣ ɓe-tɨ kɨ́ Betani kɨ́ to ɓe lə Lajar kɨ́ ndɔkɨ oy adɨ 'dubɨ-é ɓá Jeju adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̣ę̣ lé.
2 Lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃ lé, 'ra nékuso d'adɨ-é 'ra-é-né mba. Martɨ ɓá to njèkoo go-dé ə Lajar isɨ kɨ̀ mba-je natɨ ta nékuso-tɨ.
3 †Beɓa Mari un ubɨ wale kɨ́ 'ɓa-é nár kɨ́ yərərə adɨ ətɨ majɨ rəm, là-é n̨ą̣ rəm ya ree ur nja Jeju-tɨ ɓá bɔr kɨ̀ bəl dɔ-é; ə bą̣y ubɨ lé taa mę̣ę̣ kəy pəl-pəl.
4 Ngà Judasɨ Iskariyotɨ kɨ́ to kɨ́ káre dan njéndó né-jɛ-tɨ lə Jeju kɨ́ ę̣ ɓá à to njèkun dɔ-é lé panè:
5 Ubɨ kinlé kdɔ ri ɓá tokɨ taa-né là kɨ́ à kasɨ kəm kullə kɨ́ ndɔ ɓumutə ə ree ləbɨ njéndoo-je al wa?
6 Ẹ̃ pa bè lé, to ta ɓá ɔ̃ mę̣ę̣-é kdɔ njéndoo-je al, ngà kdɔtalə ę̣ lé to njèɓogɨ; adɨ mbu là kɨ́ tò ji-é-tɨ lé, taá-taá isɨ ɓogɨ là mę̣ę̣-é-tɨ uso.
7 Beɓa Jeju panè: 'Iṇə dené lé jeke; ę̣ ra né kin bè ngəbɨ-né ndɔ dubɨ-m.
8 Njéndoo-je lé d'a kisɨ sə-si kɨ̀ ndɔ-je lay, ngà mą̣ lé, m'a kisɨ sə-si kɨ̀ ndɔ-je lay al.
9 Lokɨ kosɨ jipɨ-je kɨ́ 'tò nduy-nduy d'oo poy Jeju kɨ́ isɨ mę̣ę̣ ɓe-tɨ kɨ́ Betani nɔ̃ɔ̃ lé, dę̣ 'ree kdɔ kadɨ d'oo Jeju rəm, kdɔ kadɨ d'oo-né Lajar kɨ́ ndɔkɨ oy ɓá ę̣ adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̣ę̣ lé rəm tɔ.
10 Beɓa njékun dɔ njégugné-je d'un ndu-dé kadɨ 'tɔl Lajar tɔ.
11 Kdɔ ta liə ɓá jipɨ-je n̨ą̣ ya d'iṇə-dé-né ə d'adɨ-né mę̣ę̣-dé Jeju.

Kɔw Jeju ɓebo Jorijalę̣m-tɨ
Mat 21:1-11; Mar 11:1-10; Luk 19:29-44

12 Lo aa go-tɨ lé, kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy kɨ́ 'ree lo ra ną̣y Pakɨ-tɨ, d'oo poy Jeju kɨ́ isɨ ɔw kɨ mę̣ę̣ ɓebo Jorijalę̣m-tɨ.
13 Beɓa 'tə́tɨ balkəm tan-je ji-dé-tɨ 'tilə-né kəm-é ə 'pa ta kɨ̀ ndi-dé kɨ́ boy-boy 'panè: «Kɔsgajɨ kɨ dɔ-i-tɨ!
Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ
kɨ́ njèree kɨ̀ ri 'Baɓe kɨ́ to ngar lə Israyel-je.»
14 Jeju ingə ngon koro, ə al isɨ dɔ-é-tɨ titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né mę̣ę̣ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè:
15 Ngonmandɨ kɨ́ ɓebo Siyɔ̃-tɨ,* 'ɓəl al.
'Oo, ngar lə-i isɨ dɔ ngon koro-tɨ isɨ ree.
16 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, njéndó né-jɛ liə 'gə mę̣ę̣ né-jɛ kɨ́ ra né kinlé al ɓəy; ngà lokɨ Lubə ulə riɓa dɔ-é-tɨ ɓəy ɓá mę̣ę̣-dé ole dɔ-tɨ titɨ kɨ́ né-jɛ kinlé, 'ndàngɨ ta-é mę̣ę̣ mbete-tɨ 'sɔbɨ-né dɔ-é adɨ né-jɛ kinlé, 'ra kdɔ ta liə.

---

† **12:3 12:3** Luk 7:37,38 * **12:15 12:15** Ngonmandɨ kɨ́ ɓebo Siyɔ̃-tɨ lé tɔjɨ dow-je kɨ́ ɓebo Jorijalę̣m-tɨ (Jkr 9:9).

17 Kosɨ dow-je kɨ́ ndɔkɨ d'ą̨ kɨ̀ Jeju natɨ ɓá ɓa-né Lajar ɓe nin-tɨ adɨ-é tɔsɨ ndəl ində
lo tę̨ę̨ lé, d'ɔr poy-é d'adɨ dow-je.
18 Gin-é kin ɓá kosɨ dow-je 'tilə-né kəm Jeju; kdɔtalə koo kɨ́ d'oo poy nékɔjɨ kɨ́ ndɔkɨ
ę̨ ra lé.
19 Beɓa Parisi-je d'idə-ną̨ 'panè: Ooi, sə̨i ą̨i kare ngá ɓan al! Dow-je lay ya d'un
go-é.

Jeju pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ koy-é

20 Grɛkɨ-je madɨ d'ɔw dan dow-je-tɨ kɨ́ d'ɔw Jorijalę̨m ndɔ ra ną̨y Pakɨ-tɨ kdɔ kɔsɨ
dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀ Lubə-tɨ.
21 Beɓa d'ɔw rɔ Pilipɨ-tɨ kɨ́ to dow kɨ́ Betsayda, dɔnangɨ Galile-tɨ 'dəjɨ-é 'panè: «'Ɓa-ji,
j'ndigɨ koo Jeju.»
22 Beɓa Pilipɨ ɔw idə Andre, adɨ dę̨ joo lay d'ɔw d'idə Jeju.
23 Jeju idə-dé panè: Dɔkaglo asɨ kadɨ Lubə ulə riɓa dɔ Ngon lə dow-tɨ ngá.
24 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə dow un kąą̨ ko dubɨ nangɨ adɨ oy al lé, à ra káre-rè;
ngà kinə 'dubɨ nangɨ d'adɨ oy rəmə, à kubə kdɔ̨ kandɨ ną̨.
25 †Dow kɨ́ ta rɔ-é to-é ną̨ rəmə à tujɨ rɔ-é, ngà dow kɨ́ ta rɔ-é to-é al dɔnangɨ-tɨ nè
lé, à kajɨ rɔ-é kajɨ kɨ́ sartagangɨ tɔ.
26 Kinə dow ndigɨ ra kullə kadɨ-m rəmə, kadɨ dowbé un go-m ə lokɨ mą̨ m'isɨ-tɨ lé,
lo-é ya ngonnjèkullə lə-m à kisɨ-tɨ tɔ. Kinə dow ra kullə adɨ-m lé, Bɔbɨ-m à kulə riɓa
dɔ-é-tɨ tɔ.
27 Kɨ́ nè kinlé, dɔ-m təl wəksə. Əjè m'panè ri ngá wa? Kadɨ m'panè Bɔbɨ-m, 'ajɨ-m
dɔkaglo-tɨ kin wa? Ngà kɔ̨̀ kin ya ɓá mą̨ m'ree kdɔ ɓá m'tę̨ę̨-né sar dɔkaglo-tɨ kin tin.
28 Bɔbɨ-m, 'adɨ ri-i ɓa!
Rəmə ndi dow ɓa mę̨ę̨ dɔrą̨-tɨ panè: M'adɨ ri-m ɓa ə m'a təl kadɨ ri-m ɓa ya ɓəy.
29 Kosɨ dow-je kɨ́ d'ą̨ lo-é-tɨ kɨ́ d'oo ndi dow lé, 'panè to ndi ɓá ndàngɨ. Dę̨ kɨ́ dan-tɨ-je
'panè: To malayka ɓá pa siə ta.
30 Beɓa Jeju təl un ta panè: Ndi dow kinlé ɓa kdɔ ta lə-m al ngà ɓa kdɔ ta lə-si.
31 Kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, to dɔkaglo gangta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè ngá; kɨ́ nè kinlé
to dɔkaglo tubə njèkɔ̨ɓe† kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kɔgɨ ngá.
32 Ngà mą̨ rəmə, lokɨ d'a kun-m dɔnangɨ-tɨ nè kɨ taá lé, m'a kɔr dow-je lay go-m-tɨ.
33 Jeju pa bè kdɔ tɔjɨ-né kəm rəbɨ koy kɨ́ ę̨ à koy.
34 Beɓa kosɨ dow-je 'panè: Ndukun lə-ji ndó-ji kɨ́ Kristɨ‡ lé à kisɨ kəm sartagangɨ;
ngà ban ɓá i 'panè: Tò kadɨ d'a kun Ngon lə dow kɨ taá ɓəy wa? Ną̨́ ɓá to Ngon lə
dow lé wa?
35 Jeju idə-dé panè: Lo kɨ́ ndógɨ tò dan-si-tɨ nè kɨ mbɔr sę̨ ɓəy. Lo kɨ́ ndógɨ kɨ́ ingəi
kinlé, 'njiyəi-tɨ kdɔ kadɨ londul ubə-si nangɨ busɨ al. Kdɔtalə dow kɨ́ njiyə londul-tɨ
lé, ę̨ gə lo kɨ́ isɨ ɔw-tɨ al.
36 Lokɨ lo kɨ́ ndógɨ tò dan-si-tɨ nè ɓəy lé, adi-é mę̨ę̨-si kdɔ kadɨ 'təli-né ngan-je lə lo
kɨ́ ndógɨ.
Jeju pa ta kin bè rəmə ɔtɨ ɔw ɓɔyɔ rɔ-é ngərəngɨ sə-dé.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ mę̨ę̨ngą̨ lə kosɨ dow-je

37 Jeju ra nékɔjɨ-je ną̨ takəm-dé-tɨ ya ngà, dę̨ d'adɨ-é mę̨ę̨-dé al,
38 bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ Ejay kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa lé, né-é ra né; ndɔkɨ Ejay panè:
'Ɓaɓe, ta-je kɨ́ j'idə-dé kinlé, ną̨́ ɓá oo adɨ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ wa? Ə ną̨́ ɓá 'Ɓaɓe tɔjɨ-é
tɔ́gɨ liə adɨ-é oo wa?
39 Lo kadɨ d'adɨ mę̨ę̨-dé goto, titɨ kɨ́ ndɔkɨ Ejay pa-né ɓəy panè:

† **12:25 12:25** Mat 10:39; 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; 17:33 † **12:31 12:31** Njèkɔ̨ɓe kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kinlé to Sú.
‡ **12:34 12:34** Kristɨ lé kɔr mę̨ę̨-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é.

40 Lubə utɨ kəm-dé kdɔ kadɨ d'oo lo al rəm, ɓá Lubə adɨ mę̣ę̣-dé ngą̣ kdɔ kadɨ lé
d'oo ta kàrè 'gə mę̣ę̣-é al rəm; nè d'a kį̣ kiṇə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ kdɔ kadɨ n'į̣
n'ajɨ-dé.
41 Ejay lé oo né riɓa lə Jeju kete ɓá ę̣ pa ta kin bè sɔbɨ-né dɔ-é.
42 Bè ya kàrè, dan 'boy-je-tɨ lə jipɨ-je lé, dow-je ṇą̣ ya d'adɨ mę̣ę̣-dé Jeju tɔ; ngà ɓəl
ɓá 'ɓəl kidə dow-je, kdɔtalə Parisi-je kɨ́ d'a tubə-dé kɔgɨ kəykəwną̣-tɨ lə-dé.
43 Kdɔtalə Parisi-je lé, nəl-dé ṇą̣ kadɨ dow-je 'pitɨ-dé tɔy kadɨ Lubə ɓá pitɨ-dé.
44 Jeju ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: Dow kɨ́ adɨ-m mę̣ę̣-é lé, to mą̣ ɓá dowbé adɨ-m
mę̣ę̣-é al, ngà to njèkulə-m ɓá ę̣ adɨ-é mę̣ę̣-é tin.
45 Ə dow kɨ́ oo-m rəmə, oo njèkulə-m tɔ.
46 Mą̣ lé, m'to lo kɨ́ ndógɨ kɨ́ m'ree dɔnangɨ-tɨ nè, kdɔ kadɨ dow kɨ́ adɨ-m mę̣ę̣-é ə isɨ
londul-tɨ al ngá.
47 Kinə dow kɨ́ oo ta lə-m ɓá təl rɔ-é go-tɨ al lé, mą̣ ɓá m'a gangta dɔ-é-tɨ al; kdɔtalə
mą̣ m'ree kdɔ gangta dɔ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ al, ngà m'ree kdɔ kajɨ-dé.
48 Dow kɨ́ mbatɨ-m rəm, təl rɔ-é go ta-tɨ lə-m al rəm lé, njègangta dɔ-é-tɨ ya isɨ nɔ̨̃.
Ta-je kɨ́ m'pa kin ya à gangta dɔ-é-tɨ dɔbəy ndɔ-tɨ.
49 Kdɔtalə ta-je kɨ́ m'pa lé, m'un kɨ̀ dɔ-m ɓá m'pa al, ngà to ta-je kɨ́ Bɔbɨ-m kɨ́ njèkulə-
m ɓá un ndu adɨ-m m'idə dow-je rəm, m'pa rəm.
50 Mą̣ m'gə kɨ́ ndukun lə Bɔbɨ-m lé, adɨ dow-je kiskəm kɨ́ sartagangɨ. Beɓa ta kɨ́ mą̣
m'pa lẽ, m'pa titɨ kɨ́ Bɔbɨ-m idə-m-né ya.

Sɔ̨̃y ta-je kɨ́ Jeju ɔjɨ kɨ̀ njéndó né-je liə

13

Jeju togɨ nja njéndó né-je liə
Mat 26:19-20; Mar 10:35-45; Luk 22:14-18,24-27

1 Ndɔ ra ną̣y Pakɨ ną̣̀y ngɔsi ə Jeju gə kɨ́ dɔkàdì asɨ kadɨ n'a kiṇə dɔnangɨ kdɔ təl
kɔw rɔ Bɔbɨ-nè-tɨ gogɨ. Jeju kɨ́ to njèndigɨ dow-je liə kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, ndigɨ-dé ndigɨ
kɨ́ ɔr njutɨ.
2 Kete ɓá kadɨ d'isɨ ta nékuso-tɨ ya rəmə Sú ulə ta mę̣ę̣ Judasɨ-tɨ kɨ́ to ngon lə Simɔ̨̃
Iskariyotɨ kadɨ un dɔ Jeju.
3 Jeju gə kɨ́ Bɔbɨ-n'ę̣̀ iṇə né-je lay ji-n'ę̣̀-tɨ ə n'ę̣̀ n'į̣ rɔ Bɔbɨ-n'ę̣̀ Lubə-tɨ adɨ n'a təl kɔw
rɔ-é-tɨ gogɨ.
4 Jeju į̣ ta nékuso-tɨ, tɔr kubɨ-je kɨ́ rɔ-é-tɨ ə un takubɨ dɔ-né ɓədɨ-é.
5 Go-tɨ, ungɨ man mę̣ę̣ bą̣y-tɨ ə togɨ-né nja njéndó né-je liə, rəmə bɔr kɨ̀ takubɨ kɨ́
dɔ-né ɓədɨ-é lé.
6 Lokɨ ree tę̣ę̣ dɔ Simɔ̨̃ Piyər-tɨ rəmə Simɔ̨̃ idə-é panè: «Dé! 'Ɓaɓe, kadɨ i ɓá 'togɨ
nja-m?»
7 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Né kɨ́ m'isɨ m'ra kinlé, i a gə gin-é kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin al, ngà 'a
ree gə ɓəy.»
8 Piyər ilə-é-tɨ panè: «Bè al, 'a togɨ nja-m ndą̣ al.» Jeju ilə-é-tɨ panè: «Kinə m'togɨ
nja-i al lé, i a to 'lə-m al.»
9 Simɔ̨̃ Piyər idə-é panè: «'Ɓaɓe, kinə tò bè rəmə, 'togɨ nja-m par al, ngà 'togɨ ji-m
rəm, ɓá dɔ-m rəm tɔ!»
10 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Dow kɨ́ ndogɨ man lé, rɔ-é lay ya aa njay ngá, adɨ [ɔw ndoo
kadɨ togɨ nja-é ya par.] Są̣̃i kàrè rɔ-si aa njay tɔ; ngà to są̣̃i lay al.» 11 Kdɔtalə Jeju gə
dow kɨ́ à kun dɔ-é ɓətɨ. Gin-é kin ɓá ę̣ pa-né panè: «To są̣̃i lay ɓá aai njay al.»
12 †Ngà lokɨ Jeju togɨ nja njéndó né-je liə lay ə təl tulə kubɨ-je liə rɔ-é-tɨ gogɨ lé, ę̣
təl isɨ ta tablə-tɨ ə idə-dé panè: «Né kɨ́ m'ra sə-si kinlé 'gəi mę̣ę̣-é ɓan wa?

† **13:12 13:12** Luk 22:27

13 Ɓa kí sə̃i 'ɓai-mi “Njèndó dow-je né” rəm, “'Ɓaɓe” rəm lé, to tó-é ya kdɔ m'to njèndó dow-je né rəm, ɓá m'to 'Ɓaɓe rəm.
14 Beɓa kinə mạ̃ kí m'to 'Ɓaɓe rəm, m'to Njèndó dow-je né rəm ya m'togɨ nja-si lé, sə̃i ya kàrè tò kadɨ̃ a togi nja-nạ̃ tɔ.
15 Kdɔtalə m'ra néndajɨ kin bè kdɔ kadɨ sə̃i kàrè 'rai titɨ kí m'ra-né sə-i kin bè tɔ.
16 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; ngonnjèkullə à to 'boy kitə 'ɓa-é al rəm, ɓá njèkɔwkulə à kitə njèkulə-é al rəm tɔ.
17 Kinə 'gəi mẹ̃ẹ̃ né kin ə 'təli rɔ-si go-tɨ rəmə, 'toi njénékumə̃-je.
18 M'pa ta kin kdɔ ta lə-si lay al; dẹ̃ kí m'mbətɨ-dé lé, m'gə-dé. Ngà ta kí 'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kí aa njay lé, tò kadɨ né-é à ra né ya. Mbete kí aa njay panè: “Njèkuso sə-m né ya à təl gidɨ-é kadɨ-m.”
19 Ngà kí nè-tɨ kin ya m'idə-si kete ɓá kadɨ né-é ra né ɓəy. Beɓa lokɨ né-é à ra né rəmə, sə̃i a kadi-mi mẹ̃ẹ̃-si kí M'to njèkisɨ ya.
20 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kí uwə dow kí m'ulə-é kɨ rɔ-é-tɨ lé, ẹ̃ uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ tɔ ə dow kí uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ kin rəmə, to njèkulə-m ɓá dowbé uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ tɔ.»

Ta lə kun kí Judasɨ à kun dɔ Jeju
Mat 26:21-25; Mar 14:18-21; Luk 22:21-23

21 Go ta-je-tɨ kí Jeju pa kinlé, mẹ̃ẹ̃-é ị̃ puu adɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow káre dan-si-tɨ à kun dɔ-m.»
22 Rəmə njéndó né-je 'gɔ̃-nạ̃ ə 'dəjɨ-nạ̃ ta, se to nạ̃ ɓá Jeju pa ta kin sɔbɨ-né dɔ-é wa?
23 Káre dan njéndó né-je-tɨ kí Jeju ndigɨ-é, isɨ mbɔ́ Jeju-tɨ ngɔsi ta nékuso-tɨ.
24 Simɔ̃ Piyər pa siə kɨ̀ dɔ kəm-é panè: «'Dəjɨ Jeju adɨ j'oo sé ẹ̃ pa ta kinlé sɔbɨ-né dɔ nạ̃ wa?»
25 Beɓa njèndó né kinlé tò kàdɨ̀ Jeju-tɨ ə dəjɨ-é panè: «'Ɓaɓe, dowbé lé to nạ̃ wa?»
26 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Dow kí m'a gangɨ mbə̀ danạ̃ kulə dan nạ̃y-tɨ kadɨ-é kin ɓá à to njèkun dɔ-m.» Rəmə Jeju ulə mbə̀ kí gangɨ danạ̃ lé dan nạ̃y-tɨ ə adɨ Judasɨ kí to ngon lə Simɔ̃ Iskariyotɨ.
27 Lokɨ Judasɨ taa mbə̀ lé rəmə, tajinatɨ nè ya Satạ̃ ur mẹ̃ẹ̃-é-tɨ. Ngá ɓá Jeju idə Judasɨ lé panè: «Né kí ɔw kɨ̀ ra lé 'ra kalangɨ.»
28 Ngà njéndó né-je kí d'isɨ ta nékuso-tɨ kɨ̀ Jeju lé 'gə né kí Jeju pa ta-é lé al.
29 Ə Judasɨ lé ɓá to njèngəm là, adɨ dẹ̃ kí madɨ-je dan-dé-tɨ 'gɨr kí Jeju à kidə-é panè: «'Ɔw 'ndogɨ né kí j'a rai-né nạ̃y», al rəmə à kidə-é panè: «'Ɔw adɨ né njéndoo-je.»
30 Judasɨ taa mbə̀ kí gangɨ danạ̃ lé rəmə, tajinatɨ nè ya ẹ̃ tẹ̃ẹ̃ ndaa-tɨ. Ə to ta kí ndɔɔ ngá.

Ndukun kí sigɨ

31 Lokɨ Judasɨ tẹ̃ẹ̃ ndaa-tɨ rəmə Jeju panè: «Kí ngɔsnè-tɨ kin ya Ngon lə dow ingə riɓa ə Lubə tɔjɨ riɓa liə kɨ̀ takul Ngon lə dow tɔ.
32 Kinə ri Lubə ɓa kɨ̀ takul Ngon lə dow rəmə, Lubə à kadɨ ri Ngon lə dow ɓa kɨ̀ takul-é tɔ ə à kadɨ ɓa kí tajinatɨ nè ya.
33 †Ngan-m-je, m'a kisɨ sə-si dɔkaglo sẹ̃ bè par ə go-tɨ rəmə a sangi-mi. Ngà titɨ kí ndɔkɨ m'idə-né jipɨ-je m'panè: Lo kí m'isɨ m'ɔw-tɨ lé dẹ̃ d'a kasɨ kɔw-tɨ al kinlé, sə̃i kàrè, m'idə-si bè ya tɔ.
34 †M'adɨ-si ndukun kí sigɨ: 'Ndigi-nạ̃. Titɨ kí mạ̃ m'ndigɨ-si-né lé, 'ndigi-nạ̃ bè tɔ.
35 Kinə 'ndigi-nạ̃ rəmə, dow-je lay ya d'a gə kí sə̃i 'toi njéndó né-je lə-m ya.»

† **13:16 13:16** Mat 10:24; Luk 6:40; Jạ̃ 15:20 † **13:20 13:20** Mat 10:40; Mar 9:37; Luk 9:48; 10:16 † **13:33 13:33** Jạ̃ 7:34 † **13:34 13:34** Jạ̃ 15:12,17; 1Jạ̃ 3:23; 2Jạ̃ 1:5

Jeju idə Piyər panè n'a najɨ kɨ́ n'gə-n'ę̣ al
Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Luk 22:31-34

36 Simǫ̣ Piyər dəjɨ Jeju panè: «'Ɓaɓe, i a kɔw rá wa?» Jeju ilə-é-tɨ panè: «Lokɨ m'a
kɔw-tɨ lé, i a kasɨ kun go-m kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin al, ngà ndɔ madɨ ɓá 'a kun go-m ɓəy.»
37 Rəmə Piyər idə-é panè: «'Ɓaɓe, m'a kun go-i kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin al kdɔ ri wa? M'a
kilə rɔ-m kɔgɨ kdɔ ta lə-i!»
38 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: «Adɨ 'a kilə rɔ-i kɔgɨ kdɔ ta lə-m wa! 'Oo majɨ, m'a kidə-i
rəsɨ; 'a najɨ panè 'gə-m al, 'gə-m al nja mutə ɓá kunjə à nǫ̣ ɓəy.»

14

1 Adi mę̣ę̣-si gangɨ man al. Adi mę̣ę̣-si Lubə ə adi-mi mę̣ę̣-si tɔ.
2 Lokisɨ tò n̨ą̣ mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Bɔbɨ-m. Kinə lé goto rəmə m'a kidə-si. M'a kɔw ra lo
kete kdɔ ta lə-si.
3 Beɓa lokɨ m'ɔw m'ra lo lé, m'a təl ree kɔy-si kɔw sə-si, kdɔ kadɨ lo kɨ́ m'isɨ-tɨ ya
są̣i a kisi-tɨ tɔ.
4 Ə lo kɨ́ m'isɨ m'ɔw-tɨ lé są̣i 'gəi rəbɨ kɨ́ ɔw-tɨ gɔw.
5 Rəmə Tomasɨ idə-é panè: 'Ɓaɓe, lo kɨ́ isɨ ɔw-tɨ lé kàrè j'gə al rəm, ngà j'a ra ban
ɓá j'a gə rəbɨ-é wa?
6 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: Mą̣ ya m'to rəbɨ, m'to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, m'to kiskəm. Rəbɨ kɨ́
rɔ-m-tɨ ya par ɓɨ rəbɨ kɨ́ rangɨ kɨ́ dow à kun kɔw-né rɔ Bɔbɨ-m-tɨ goto.
7 Kinə 'gəi-mi rəmə, a gəi Bɔbɨ-m tɔ. Ə kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin ya 'gəi-é rəm, ooi-é rəm.
8 Rəmə Pilipɨ idə-é panè: 'Ɓaɓe, Bɔbɨ-i lé ya ɔjɨ-ji ə ę̣ kin ya asɨ-ji.
9 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: Pilipɨ, adɨ kisɨ kɨ́ m'isɨ sə-si low nų̣ kin ya, 'gə-m al ɓəy!
Dow kɨ́ oo-m rəmə, oo Bɔbɨ-m tɔ ə́n. Ngà ra ban ɓəy ɓá i 'panè m'ɔjɨ-si Bɔbɨ-m wa?
10 Adɨ kisɨ-m mę̣ę̣ Bɔbɨ-m-tɨ ə kisɨ Bɔbɨ-m mę̣ę̣-m-tɨ kinlé i 'oo kɨ́ ta kɨ́ kare wa? Ta-je
kɨ́ m'idə-si m'idə-si kinlé, to ta-je kɨ́ m'un kɨ̀ dɔ rɔ-m bè ɓá m'idə-si al. Ngà to Bɔbɨ-m
kɨ́ njèkisɨ mę̣ę̣-m-tɨ lé ya ɓá isɨ ra kullə-je liə tin.
11 Adi-mi mę̣ę̣-si kɨ́ mą̣ lé m'isɨ mę̣ę̣ Bɔbɨ-m-tɨ ə Bɔbɨ-m isɨ mę̣ę̣-m-tɨ tɔ. Lé gangɨ-é-tɨ
kin al kàrè, né-je kɨ́ m'ra ra kin ya adi-mi-né mę̣ę̣-si ɓəl ɓane.
12 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kɨ́ adɨ-m mę̣ę̣-é lé, ę̣ kàrè à ra né-je kɨ́ m'ra ra
kinlé rəm, ɓá à ra ę̣ kɨ́ tò ɓəl itə kin ɓəy, kdɔ m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ.
13 Ə né lay kɨ́ 'dəji kɨ̀ ri-m lé, m'a ra, kdɔ kadɨ ri Bɔbɨ-m ɓa-né kɨ̀ takul-m mą̣ Ngon-é.
14 Kinə 'dəji-mi* né kɨ̀ ri-m lé, m'a ra né-é.

Kunmindɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ Ndil kɨ́ aa njay
1Ją̣ 5:3; 2:3-5; Ją̣ 16:5-15,33

15 Kinə 'ndigi-mi lé, a təli rɔ-si go ndukun-je-tɨ lə-m.
16 Ə m'a pa ta kɨ̀ Bɔbɨ-m rəmə, à kadɨ-si njèsɔlmę̣ę̣ kɨ́ rangɨ kɨ́ à kisɨ sə-si ya
sartagangɨ.
17 Adɨ to Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ to njèkadɨ dow-je 'gə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ†. Dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ
nè d'a kasɨ ndigɨ kadɨ-é isɨ mę̣ę̣-dé-tɨ al, kdɔ dę̣ d'oo-é al rəm, ɓá 'gə-é al rəm; ngà są̣i
lé, 'gəi-é kdɔ isɨ sə-si ngɔsi rəm, à kisɨ mę̣ę̣-si-tɨ rəm.
18 M'a kin̨ə-si titɨ ngan al-je bè al; m'a təl ree rɔ-si-tɨ gogɨ.
19 Dɔkaglo sę̣ ɓəy ə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè d'a koo-m al ya sar ngá; ngà są̣i ɓá a
kooi-mi kdɔ mą̣ m'isɨ kəm ə są̣i kàrè a kisi kəm tɔ.
20 Mę̣ę̣ ndɔ-é-tɨ kinlé ɓá a gəi kɨ́ mą̣ m'isɨ mę̣ę̣ Bɔbɨ-m-tɨ rəm, są̣i 'nami kàdì-m-tɨ
rəm, ɓá mą̣ kàrè m'isɨ mę̣ę̣-si-tɨ rəm tɔ.

---

* **14:14 14:14** Mę̣ę̣ mbete-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé dɔsą̣y kɨ̀ ta grɛkɨ lé kɨ́ madɨ-je 'panè: Kinə 'dəji né kɨ̀ ri-m lé, m'a ra né-é. † **14:17 14:17** To ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ ta lə Lubə.

21 Dow kí ɔw kɨ̀ ndukun-je lə-m ə təl rɔ-é go-tɨ lé, ę̣ ɓá to dow kí ndigɨ-m. Ə dow
kí ndigɨ-m lé, Bɔbɨ-m à ndigɨ-é rəm, mą̣ ya kàrè m'a ndigɨ-é rəm, ɓá m'a kadɨ-é gə-m
majɨ rəm tɔ.
22 Rəmə Judɨ (ɓɨ Judasɨ Iskariyotɨ al) dəjɨ-é panè: «'Baɓe, kdɔ ri ɓá 'a kadɨ ndəgɨ
dow-je 'gə-i al, rəmə ję̣ ɓá 'a kadɨ j'gə-i wa?»
23 Ə Jeju ilə-é-tɨ panè: Kinə dow ndigɨ-m lé, à təl rɔ-é go ta-tɨ lə-m ə Bɔbɨ-m à ndigɨ-é.
Ję̣ j'a kɔw rɔ dowbé-tɨ rəm, j'a ra ɓe mę̣ę̣-é-tɨ rəm tɔ.
24 Ngà dow kí ndigɨ-m al lé, à təl rɔ-é go ta-je-tɨ lə-m al. Ta kí są̣i ooi ta-m-tɨ kinlé
to ta lə-m al, ngà to ta kí į̣ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ kí njèkulə-m lé ya.
25 Kí m'isɨ-né sə-si nè ɓəy kin ya m'idə-si ta-je kinlé bè.
26 Ngà njèsɔlmę̣ę̣, kí to Ndil kí aa njay kí Bɔbɨ-m à kullə-é kɨ̀ ri-m lé, ę̣ ɓá à ree
ndó-si né-je lay rəm, ɓá à kole mę̣ę̣-si dɔ né-je-tɨ lay kí m'idə-si ta dɔ-tɨ lé rəm tɔ.
27 M'iṇə lapiya m'adɨ-si rəm, m'adɨ-si lapiya lə-m rəm. Mą̣ m'adɨ-si lapiya titɨ kí
dow-je kí dɔnangɨ-tɨ d'adɨ-né kin bè al. Adi mę̣ę̣-si gangɨ man al rəm, 'ɓəli al rəm.
28 Kdɔ lé m'idə-si m'panè: M'a kɔw ə m'a təl ree rɔ-si-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃. Kinə 'ndigi-mi rəmə,
kɔw-m kɨ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ kinlé à nəl-si. Kdɔ Bɔbɨ-m lé, to dow kí boy itə-m.
29 'Ngɔsnè-tɨ kin ya m'idə-si ta dɔ né-jɛ-tɨ kinlé kete bè, kdɔ kadɨ lokɨ né-é-jɛ ra né
rəmə adi-né mę̣ę̣-si.
30 M'a pa sə-si ta al ya sar ngá, kdɔ njèkɔ̨̃ɓe‡ kí dɔnangɨ-tɨ ɔw ree nɔ̨̃ɔ̨̃. Tɔ́gɨ kí ndę̣
bè ya kàrè ɔw-né dɔ-m-tɨ al.
31 Ngà kadɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè 'gə kí mą̣ m'ndigɨ Bɔbɨ-m, adɨ né kí ę̣ un ndu
kadɨ m'ra lé, m'a ra. Į̣i taá adi j'ɔti kɨ rangɨ lo kin-tɨ.

15

Kagɨ nduu-je kɨ̀ balkəm-é-je

1 Mą̣ m'to kagɨ nduu kí tɔgrɔ-tɨ ə Bɔbɨ-m ɓá to 'ɓa njènduu tɔ. 2 Balkəm nduu kí
rá-rá kí ubə dɔ-m-tɨ ə andɨ al lé, Bɔbɨ-m à tugə-é kilə-é kɔgɨ ə balkəm-é kí andɨ ɓá ę̣
à tɔr ngan balkəm-é-je kɔgɨ kdɔ kadɨ andɨ ṇą̣ ɓəy.
3 Ta-je kí m'ilə mbi-si-tɨ kin ya ra adɨ ngan balkəm-si-je tokɨ tɔr ngá.
4 'Tiṇəi kàdɨ̀-m-tɨ titɨ kí m'tiṇə-né kàdɨ̀-si-tɨ tɔ. Balkəm nduu lé, à kandɨ kɨ̀ dɔ rɔ-é
al. À ką̣ dɔ kagɨ-é-tɨ ɓá à kandɨ. Bè ya tɔ, są̣i kàrè kinə 'tiṇəi kàdɨ̀-m-tɨ al lé, a kandi
al tɔ.
5 Mą̣ m'to kagɨ nduu ə są̣i 'toi balkəm-é-je. Dow kí tiṇə kàdɨ̀-m-tɨ ə m'tiṇə kàdɨ̀-é-tɨ
tɔ lé, à kandɨ ṇą̣. Kdɔ kɨ̀ takul-m al lé, a kasi rai né madɨ al.
6 Kinə dow tiṇə kàdɨ̀-m-tɨ al lé, d'a kilə-é kɔgɨ titɨ balkəm nduu bè ə à tutɨ. Balkəm
nduu-je kí tutɨ lé, d'a saa kungɨ pərəə kadɨ pər ɔ̨̃.
7 Ngà kinə 'tiṇəi kàdɨ̀-m-tɨ ə ta lə-m tò mę̣ę̣-si-tɨ rəmə, 'dəji né lay kí mę̣ę̣-si ndigɨ
ya ə a kingəi.
8 Né kí ri Bɔbɨ-m à ɓa-né ə́n: Kadɨ andi ṇą̣, beɓa a 'tɔji kí 'toi njéndó né-je lə-m.
9 Titɨ kí Bɔbɨ-m ndigɨ-m-né lé, mą̣ ya kàrè m'ndigɨ-si tɔ. Ą̣i mę̣ę̣ ndigɨ-tɨ kí m'ndigɨ-si
kin ya.
10 Kinə 'təli rɔ-si go ndukun-je-tɨ lə-m rəmə, a ką̣i mę̣ę̣ ndigɨ-tɨ kí m'ndigɨ-si, titɨ kí
m'təl-né rɔ-m go ndukun-je-tɨ lə Bɔbɨ-m ə́ m'ą̣-né mę̣ę̣ ndigɨ-tɨ kí ę̣ ndigɨ-m kin tɔ.
11 M'pa ta-je kin bè kdɔ kadɨ gą̣ rɔnəl lə-m kin ya tò mę̣ę̣-si-tɨ ə kadɨ rɔnəl lə-si ɔr
njutɨ.
12 †Ndukun lə-m ə́n: 'Ndigi-ną̣ titɨ kí mą̣ m'ndigɨ-si-né kin bè tɔ.
13 Dow ilə rɔ-é kɔgɨ kdɔ nam-é-je lé, ndigną̣ kí rangɨ kí à kitə-é ya goto ngá.
14 Kinə 'rai né-je kí m'un ndu kadɨ 'rai kinlé rəmə, są̣i 'toi nam-m-je.

‡ **14:30 14:30** Njèkɔ̨̃ɓe kinlé to Sú. † **15:12 15:12** Ją̣ 13:34; 15:17; 1Ją̣ 3:23; 2Ją̣ 1:5

15 M'ɓa-si ngannjékullə-je al, kdɔ ngonnjèkullə lé 'gə né kɨ́ 'ɓa-é isɨ ra al. M'ɓa-si
nam-m-je, kdɔ né-je kɨ́ m'ndó rɔ Bɔbɨ-m-tɨ ya m'adɨ-si 'gəi.
16 Sə̨i ɓá 'mbəti-mi al, ngà to mą̣ ɓá m'mbəti-si ə m'ində-si kdɔ kadɨ ɔwi ə kadɨ
andi, rəmə kadɨ kandɨ-si tò sartagangɨ, kdɔ kadɨ né-je lay kɨ́ a dəji Bɔbɨ-m kɨ̀ ri-m ə
adɨ-si.
17 Né kɨ́ m'ndəjɨ-si dɔ-tɨ ə́n: 'Ndigi-ną̣.

Dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ d'ɔsɨ ta Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə

18 Kinə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ d'ɔsɨ-si kɨ̀ ta rəmə, kadɨ 'gəi majɨ kɨ́ mą̣ ya d'ɔsɨ-m kɨ̀ ta
kete nɔ̨̀-si-tɨ.
19 Kinə 'toi kɨ́ lə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè rəmə, lé d'a ndigɨ-si kdɔ dę̣ lé dow-je lə-dé
ɓá ndigɨ-dé. Ngà mą̣ m'mbəti-si dan dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè adɨ sə̨i 'toi kɨ́ lə-dé al,
gin-é kin ɓá d'ɔsɨ-si-né kɨ̀ ta tin.
20 †Adi mę̣ę̣-si ole dɔ ta-tɨ kɨ́ ndɔkɨ m'idə-si 'panè: «Ngonnjèkullə à to kɨ́ 'boy kitə
'ɓa-é al.» Mą̣ ya d'ulə kəm-m ndoo kinlé, d'a kulə kəm-si ndoo ya tɔ. Mą̣ ya 'təl rɔ-dé
go ta-tɨ lə-m rəmə, d'a təl rɔ-dé go ta-tɨ lə-si ya tɔ.
21 Ngà d'a ra sə-si né-je kin lay bè kdɔ ta lə-m, kdɔ dę̣ 'gə dow kɨ́ njèkulə-m al.
22 Kinə lé m'ree al əse m'pa ta m'adɨ-dé al rəmə lé d'a to njéramajal-je al. Ngà kɨ́
ngɔsnè-tɨ kinlé, ta lə majal ɔr dɔ-dé-tɨ al.
23 Dow kɨ́ ɔsɨ-m kɨ̀ ta lé, ɔsɨ Bɔbɨ-m kɨ̀ ta ya tɔ.
24 Né-je kɨ́ dow kɨ́ rangɨ ra al ya m'ra dan-dé-tɨ kinlé, lé m'ra al rəmə majal lə-dé à
goto. Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, dę̣ d'oo né-é-je lé ya, ngà d'ɔsɨ-m kɨ̀ ta rəm, d'ɔsɨ Bɔbɨ-m
kɨ̀ ta rəm tɔ.
25 Ngà tò bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ 'ndàngɨ mę̣ę̣ mbete ndukun-je-tɨ lə-dé lé né-é ra né. Kdɔ
'ndàngɨ 'panè: «Dę̣ d'ɔsɨ-m ta kɨ̀ ndángɨ kare.»
26 «Lokɨ m'a kullə Njèsɔlmę̣ę̣, Ndil kɨ́ njèkadɨ dow-je 'gə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ à kɨ̨ rɔ
Bɔbɨ-m-tɨ ree lé, ę̣ ɓá à pa ta kɨ́ dɔ-m-tɨ kadɨ dow-je.
27 Ə sə̨i kàrè a pai ta kɨ́ dɔ-m-tɨ kadɨ dow-je tɔ. Kdɔ sə̨i ą̣i sə-m natɨ lo kulə gin-é-tɨ
nų̣.»

16

1 M'idə-si ta-je kin bè kdɔ kadɨ né madɨ tugə-si jigɨ-tɨ al.
2 D'a tubə-si kɔgɨ mę̣ę̣ kəykəwną̣-je-tɨ lə jipɨ-je; ə ndɔ-je ɔw ree nɔ̨̀ɔ̨̀ kɨ́ dow-je d'a
tɔl-si rəmə, d'a gɨr kɨ́ to pole ɓá d'isɨ 'pole Lubə tin.
3 D'a ra né-je kinlé bè, kdɔtalə dę̣ 'gə Bɔbɨ-m al rəm, ɓá 'gə-m al rəm tɔ.
4 Ngà m'idə-si ta-je kin bè kdɔ kadɨ, lokɨ ndɔ-é ree rəmə jè mę̣ę̣-si ole-né dɔ-tɨ kɨ́
ndɔkɨ m'idə-si kete ngá. Ta kinlé, m'idə-si lo kulə gin-é-tɨ al, kdɔtalə m'isɨ sə-si natɨ
nè ɓəy.

Kullə ra Ndil kɨ́ aa njay

5 Kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ Njèkulə-m-tɨ ə dow káre dan-si-tɨ kɨ́ kadɨ dəjɨ-m
panè: 'Isɨ 'ɔw kɨ rá wa ya kàrè goto.
6 Ngà sə̨i adi rɔ-si atɨ-si kaną̣ną̣ kdɔtalə ta-je kɨ́ m'idə-si kinlé.
7 Bè ya kàrè, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ə́ m'ɔw kɨ̀ kidə-si tin: M'ɔw ɓá à majɨ sə-si, kdɔtalə
kinə m'ɔw al lé, Njèsɔlmę̣ę̣ à ree kdɔ ta lə-si al; ngà kinə m'ɔw rəmə m'a kulə siə
kadɨ-si.
8 Ə lokɨ ę̣ à ree lé, à kuwə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kɨ̀ ta sɔbɨ dɔ majal rəm, sɔbɨ dɔ
né ra kɨ́ njururu rəm, à tɔjɨ-dé kadɨ 'gə ta kɨ́ gangɨ lə Lubə rəm tɔ.
9 À kuwə-dé kɨ̀ ta sɔbɨ dɔ majal, kdɔtalə dę̣ d'adɨ-m mę̣ę̣-dé al rəm;

† **15:20 15:20** Mat 10:24; Luk 6:40; Ją̣ 13:16

10 sɔbɨ dɔ né ra kɨ́ njururu, kdɔtalə m'a kɔw rɔ Bɔbɨ-m-tɨ adɨ sə̨i a kooi-mi gogɨ al rəm;
11 sɔbɨ dɔ ta kɨ́ gangɨ, kdɔtalə njèkɔ̨ɓe* kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, 'gangɨ ta dɔ-é-tɨ ngá.
12 M'ɔw kɨ̀ ta-je n̨ą̣ kadɨ m'idə-si ya ngà, to ta-je kɨ́ asɨ dɔ tɔ́gɨ-si-tɨ kɨ́ nè-tɨ kin al ɓəy.
13 Lokɨ Ndil kɨ́ njèkadɨ dow-je 'gə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ à ree lé, à kɔr nɔ̨̀-si kadɨ 'gəi ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lay; kdɔtalə ę̨ à kun ta madɨ kɨ̀ dɔ-é kdɔ pa al, ngà ta-je kɨ́ ę̨ à koo ya ɓá à pa ə né-je kɨ́ à ra né lé, ę̨ à kidə-si kete tɔ.
14 Ę̨ à tɔjɨ riɓa lə-m, kdɔtalə ta kɨ́ ę̨ oo ta-m-tɨ ɓá à kidə-si.
15 Né-je lə Bɔbɨ-m lay to kɨ́ lə-m tɔ. Gin-é kinlé ɓá m'pa-né m'panè: Ta kɨ́ ę̨ oo ta-m-tɨ ɓá à kidə-si.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kin̨ə-ną̣ ə təl kingə-ną̣ gogɨ

16 Jeju panè: «Dɔkaglo sę̨ ɓəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kɨ́ rangɨ sę̨ ɓəy ə a təli kooi-mi gogɨ.» [Kdɔtalə m'isɨ m'ɔw rɔ Bɔbɨ-m-tɨ.]†
17 Beɓa njéndó né-je liə kɨ́ dan-tɨ-je 'dəji-ną̣ ta 'panè: Ta ri ɓá ę̨ ndigɨ kidə-ji wa? Ę̨ panè: «Dɔkaglo sę̨ ɓəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kɨ́ rangɨ sę̨ ɓəy ə a təli kooi-mi gogɨ.» Rəm panè: M'isɨ m'ɔw rɔ Bɔbɨ-m-tɨ.
18 Dę̨ 'panè: Ta kɨ́ Jeju panè: «Dɔkaglo sę̨ ɓəy» kinlé, kɔr mę̨ę̨-é to ri wa? Ta kɨ́ ę̨ pa lé, j'gəi mę̨ę̨-é al.
19 Lokɨ Jeju gə kɨ́ njéndó né-je 'ndigɨ dəji-é ta lé, idə-dé panè: Ta kɨ́ m'panè: «Dɔkaglo sę̨ ɓəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kɨ́ rangɨ sę̨ ɓəy ə a təli kooi-mi gogɨ» lé ɓá isi 'dəji-ną̣ kɔr mę̨ę̨-é wa?
20 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; a nɔ̨i rəm, a ndingəi rɔ-si rəm, ngà dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè d'a ra rɔnəl; a kisi kɨ̀ rɔkatɨ kan̨ą̣n̨ą̣ ya, ngà rɔkatɨ lə-si ɓá à təl rɔnəl.
21 Lokɨ dené ɔw kɨ̀ kojɨ ngon lé, rɔ-é atɨ-é kan̨ą̣n̨ą̣, kdɔ to kaglo rɔkatɨ liə ya ɓá ree; ngà lokɨ ojɨ ngon rəmə, mę̨ę̨-é oy dɔ rɔkatɨ-tɨ; rɔ-é nəl-é n̨ą̣, kdɔtalə ngon kɨ́ ojɨ-é dɔnangɨ-tɨ.
22 Sə̨i kàrè, kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, rɔ-si atɨ-si kan̨ą̣n̨ą̣; ngà lokɨ m'a təl ree koo-si gogɨ lé, rɔ-si à nəl-si ə dow kɨ́ à kɔgɨ rɔnəl-é kin à goto.
23 Ə mę̨ę̨ ndɔ-é-tɨ kinlé, né kɨ́ a dəji-mi ta dɔ-tɨ à goto ngá. Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; né kɨ́ 'dəji Bɔbɨ-m kɨ̀ ri-m lé, à ra kadɨ-si.
24 Sar ɓone kàrè, sə̨i 'dəji né kɨ̀ ri-m al ya ɓəy. 'Dəji ə a kingəi kdɔ kadɨ rɔnəl lə-si ɔr-né njutɨ.
25 Beɓa mą̣ m'un gosta ɓá m'idə-si-né ta ta. Ndɔ-je ɔw ree nɔ̨ɔ̨ kɨ́ m'a pa sə-si ta kɨ̀ gosta al, ngà né kɨ́ sɔbɨ dɔ Bɔbɨ-m lé, m'a kidə-si rəsɨ-rəsɨ ya.
26 Mę̨ę̨ ndɔ-é-tɨ kinlé, sə̨i a dəji né kɨ̀ ri-m ə m'a kidə-si panè mą̣ ɓá m'a pa ta kɨ̀ Bɔbɨ-m kdɔ ta lə-si al.
27 Kdɔ Bɔbɨ-m ya kɨ̀ dɔ-é ndigɨ-si, kdɔ sə̨i 'ndigi-mi rəm, ɓá sə̨i adi mę̨ę̨-si kɨ́ mą̣ m'į̣ rɔ Lubə-tɨ rəm tɔ.
28 Mą̣ lé, m'į̣ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ ɓá m'ree dɔnangɨ-tɨ nè; ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, m'a kin̨ə lo kɨ́ dɔnangɨ-tɨ ə m'a kɔw rɔ Bɔbɨ-m-tɨ gogɨ.
29 Beɓa njéndó né-je lə Jeju lé 'panè: 'Oo, kɨ́ nè kinlé i idə-ji ta rəsɨ-rəsɨ ɓɨ i 'pa ta kɨ̀ gosta al ngá.
30 Kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, ję̨ j'gə kɨ́ i 'gə né-je lay, adɨ i 'ɔw ndoo kadɨ dow ɓá dəji-i ta al. Gin-é kin ɓá ję̨ j'adɨ-né mę̨ę̨-ji kɨ́ i lé į̣ rɔ Lubə-tɨ ya.
31 Beɓa Jeju dəji-dé panè: Adɨ sə̨i adi mę̨ę̨-si ngá ɓan…?

---

* **16:11 16:11** Njèkɔ̨ɓe kinlé to Sú. † **16:16 16:16** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mę̨ę̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsə̨y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

32 Ooi, ndɔ ɔw ree nɔ̨̃ɔ̨̃ ə ndɔ-é lé ree rəm ngá; ndɔ-é-tɨ kinlé, a ką̣yi-ną̣ lay dɔ-m-tɨ,
ną̣́-ną̣́ ya à kɔw lo liə ə a kiṇ̃əi-mi kɨ̀ kár-m; ngà m'a ką̣ kɨ̀ kár-m al, kdɔtalə Bɔbɨ-m
ą̣ sə-m natɨ.
33 M'idə-si ta-je kin bè, kdɔ kadɨ isi-né kɨ̀ lapiya kɨ̀ takul-m. A kingəi kɔ̨̃ dɔnangɨ-tɨ
nè, ngà uwəi mę̣ę̣-si ngą̣; mą̣ lé, m'tətɨ rɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè.

17

Ta kɨ́ Jeju pa kɨ̀ Lubə
Əbr 7:24-28; 4:14-16

1 Lokɨ Jeju pa bè lé, un kəm-é kɨ taá dɔrą̣-tɨ ə panè: Bɔbɨ-m, dɔkàdɨ̀ lé ree ngá. 'Adɨ
ri Ngon-i ɓa kdɔ kadɨ Ngon-i kàrè adɨ ri-i ɓa tɔ.
2 I 'adɨ-é tɔ́gɨ dɔ dow-je-tɨ lay, kdɔ kadɨ dę̣ lay kɨ́ i adɨ-é lé, ę̣ adɨ-dé d'isɨ kəm
sartagangɨ.
3 Ə kiskəm kɨ́ sartagangɨ lé, to ta kadɨ 'gə-i kɨ́ i ya kɨ̀ kár-i 'to Lubə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm,
ɓá kadɨ 'gə Jeju Kristɨ kɨ́ i ulə-é rəm tɔ.
4 M'adɨ ri-i ɓa dɔnangɨ-tɨ nè; kullə kɨ́ 'adɨ-m kadɨ m'ra lé, m'ra m'tɔl ta-é.
5 Bɔbɨ-m, kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin ya 'adɨ ri-m ɓa rɔ-i-tɨ, gangɨ-é-tɨ kɨ́ ndɔkɨ ɓa-né rɔ-i-tɨ kete
nɔ̨̃ kində gin dɔnangɨ-tɨ kin ya.
6 Dow-je kɨ́ 'adɨ-m-dé dan dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, m'adɨ 'gə-i. Dę̣ 'to dow-je lə-i
ɓá 'adɨ-m-dé ə dę̣ 'təl rɔ-dé go ta-tɨ lə-i.
7 Ɓone bè kinlé, dę̣ 'gə kɨ́ né-je lay kɨ́ 'adɨ-m kinlé to né kɨ́ į̣ rɔ-i-tɨ ya.
8 Kdɔ ta-je kɨ́ i 'idə-m lé ya ɓá m'idə-dé ə dę̣ 'ndigɨ dɔ-tɨ ə 'gə majɨ kɨ́ m'į̣ rɔ-i-tɨ rəm,
ɓá d'adɨ-m mę̣ę̣-dé kɨ́ to i ya ɓá ulə-m rəm tɔ.
9 Dę̣ ɓá m'pa sə-i ta kdɔ-dé. M'pa sə-i ta kdɔ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè al, ngà m'pa
sə-i ta kdɔ dę̣ kɨ́ 'adɨ-m-dé, kdɔtalə 'to dow-je lə-i
10 – ə né lə-m lay to né lə-i; ɓá né lə-i kàrè to né lə-m tɔ – dę̣ lé, 'to dow-je kɨ́ d'adɨ
ri-m ɓa.
11 Mą̣ m'to kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè al ngá; kdɔ m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ-i-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃; ngà dę̣ ɓá d'isɨ
dɔnangɨ-tɨ nè ɓəy. Bɔbɨ-m kɨ́ njèkaa njay, ri-i kɨ́ 'adɨ-m kin ya 'ngəm-dé-né, kdɔ kadɨ
'to dow-je kɨ́ káre-rè tokɨ ję̣ sə-i bè.
12 †Lokɨ m'isɨ-né sə-dé ɓəy lé, ri-i kɨ́ 'adɨ-m kin ya ɓá m'ngəm-dé-né; ə m'ą̣y ngangɨ-
dé kər-kər, adɨ dow káre ya kàrè tujɨ dan-dé-tɨ al. Ngà ę̣ kɨ́ tò kadɨ tujɨ lé ya par ə tujɨ;
bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ mbete kɨ́ aa njay pa lé, né-é ra né.
13 Ɓone bè kinlé, m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ-i-tɨ ə ta-je kinlé m'pa dɔnangɨ-tɨ nè bè, kdɔ kadɨ
rɔnəl lə-m kɨ́ to rɔnəl kɨ́ ɔr njutɨ kin tò-né mę̣ę̣-dé-tɨ.
14 M'adɨ-dé ta lə-i ə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ d'ɔsɨ-dé kɨ̀ ta, kdɔtalə dę̣ 'to 'lə dow-je kɨ́
dɔnangɨ-tɨ al titɨ kɨ́ mą̣ m'to-né 'lə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ al kin bè tɔ.
15 M'dəjɨ-i kadɨ 'ɔy-dé kɨ rangɨ dɔnangɨ-tɨ al, ngà ngəm ɓá kadɨ 'ngəm-dé kadɨ
Njèmę̣ę̣ndul tujɨ-dé al.
16 Dę̣ 'to kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè al, titɨ kɨ́ mą̣ kàrè m'to-né kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè al kin bè tɔ.
17 I ya kadɨ 'ində-dé tagay kɨ̀ takul ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ. Ə Ta lə-i to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
18 Mą̣ kàrè m'ulə-dé dɔnangɨ-tɨ titɨ kɨ́ i 'ulə-m-né dɔnangɨ-tɨ kin bè tɔ.
19 Mą̣ ya m'ɔr rɔ-m m'ində tagay kdɔ ta lə-dé, kdɔ kadɨ dę̣ kàrè tò tagay kɨ̀ takul ta
kɨ́ tɔgrɔ-tɨ tɔ.
20 M'pa sə-i ta kdɔ ta lə-dé dę̣ kan ya par al, ngà kdɔtalə dę̣ kɨ́ d'a koo ta-je lə-dé ə
d'a kadɨ-m-né mę̣ę̣-dé rəm tɔ.

---

† **17:12 17:12** Ją̣ 13:18

21 M'dəji-i bè kdɔ kadɨ dẹ̃ lay ya 'to dow-je kɨ́ káre-rè. Bɔbɨ-m, titɨ kɨ́ i 'isɨ-né mẹ̃ẹ̃-m-tɨ rəm, ma̧ m'isɨ-né mẹ̃ẹ̃-i-tɨ rəm kinlé, kadɨ dẹ̃ kàrè ['to dow-je kɨ́ káre-rè]* ə d'isɨ mẹ̃ẹ̃-ji-tɨ tɔ; kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè 'gə-né kɨ́ to i ɓá 'ulə-m.
22 Ə riɓa kɨ́ 'adɨ-m kin ya, ma̧ m'adɨ-dé tɔ; kdɔ kadɨ 'to-né dow-je kɨ́ káre tokɨ jẹ̃ sə-i bè.
23 – Ma̧ m'isɨ mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ ə i 'isɨ mẹ̃ẹ̃-m-tɨ tɔ – kdɔ kadɨ 'to dow-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃ kasɨ-na̧ lə-dé ɔr njutɨ, bè kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ 'gə-né kɨ́ to i ɓá 'ulə-m rəm, ɓá kadɨ 'gə-né kɨ́ i 'ndigɨ-dé titɨ kɨ́ i 'ndigɨ-m-né kin bè rəm tɔ.
24 Bɔbɨ-m, dẹ̃ kɨ́ 'adɨ-m-dé lé, lo kɨ́ m'a kisɨ-tɨ ya m'ndigɨ kadɨ d'isɨ-tɨ sə-m tɔ; kdɔ kadɨ d'oo riɓa kɨ́ i 'ulə dɔ-m-tɨ kinlé kɨ̀ kəm-dé. Kdɔ kete nɔ̃̀ kində gin dɔnangɨ-tɨ nu̧ ya i 'ndigɨ-m.
25 Bɔbɨ-m kɨ́ njèra né kɨ́ njururu, dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè 'gə-i al; ngà ma̧ m'gə-i rəm, ɓá dẹ̃ kan kàrè 'gə kɨ́ to i ɓá 'ulə-m rəm tɔ.
26 Ma̧ m'adɨ 'gə ri-i rəm, m'a kadɨ 'gə ya ɓəy, kdɔ kadɨ ga̧ ndigɨ kɨ́ i 'ndigɨ-m kinlé tò mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ rəm, ɓá kadɨ m'isɨ mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ rəm tɔ.

Koy kɨ̀ tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ lə Jeju

18

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kuwə Jeju
Mat 26:36-54; Mar 14:32-50; Luk 22:39-51

1 Lokɨ Jeju pa ta-je kin bè ngá ɓá, dẹ̃ kɨ̀ njéndó né-je liə 'tẹ̃ẹ̃ d'ɔw d'ində wol man kɨ́ 'ɓa-é Sedrɔ̃ 'gangɨ d'ɔw kəl-é kɨ́ nu̧-tɨ. Lo-é kinlé, lo ndɔr tò-tɨ nɔ̃ɔ̃ ɓá dẹ̃ kɨ̀ njéndó né-je liə d'ɔw-tɨ.
2 Ə Judasɨ kɨ́ to njèkun dɔ Jeju lé, gə lo ndɔr kinlé tɔ. Kdɔtalə to lo kɨ́ Jeju dẹ̃ kɨ̀ njéndó né-je liə d'ɔw-tɨ low-low.
3 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ Parisi-je d'ɔr kosɨ asgar-je, kɨ̀ njéngəm takəy lə Lubə d'adɨ Judasɨ. Beɓa ẹ̃ ɔr nɔ̃-dé ɔw sə-dé lo ndɔr-tɨ lé. Dẹ̃ d'ɔw kɨ̀ lampɨ-je, kɨ̀ pər ngəl-je, kɨ̀ nérɔ-je ji-dé-tɨ.
4 Jeju gə né-je lay kɨ́ à tẹ̃ẹ̃ dɔ-é-tɨ; beɓa ẹ̃ ree rɔ-dé-tɨ dəji-dé panè: 'Sangi ná̧ wa?
5 Ə dẹ̃ d'ilə-é-tɨ 'panè: J'sangɨ Jeju kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ. Jeju idə-dé panè: Ma̧ ya m'a̧ nè tin. Rəmə Judasɨ kɨ́ njèkun dɔ-é lé a̧ sə-dé natɨ.
6 Lokɨ Jeju idə-dé panè: Ma̧ ya ma̧ nè tin rəmə, asgar-je, kɨ̀ njéngəm takəy lə Lubə lé, 'təl 'gɨr kɨ̀ go-dé ə 'tusɨ nangɨ.
7 Beɓa Jeju təl dəji-dé ya ɓəy panè: Ná̧ ɓá 'sangi-é wa? Dẹ̃ 'panè: J'sangɨ Jeju kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ.
8 Jeju idə-dé panè: M'idə-si m'panè: Ma̧ ya m'a̧ nè tin. Kinə to ma̧ ɓá 'sangi-mi rəmə, iṇəi njéndó né-je lə-m kin adi d'ɔw.
9 Jeju pa ta kin bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ ndɔkɨ ẹ̃ pa lé, né-é ra-né né; ndɔkɨ ẹ̃ panè: «Bɔbɨ-m, dow-je kɨ́ 'adɨ-m-dé kinlé, kɨ́ káre ya kàrè m'iṇə-é m'adɨ tujɨ kɔgɨ al.»
10 Simɔ̃ Piyər ulə kiyərɔ rɔ-é-tɨ nɔ̃ɔ̃ ə ɔr tugə-né mbi ngonnjèkullə lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə. Rəmə tugə mbi-é kɨ́ dɔ jikɔl ndətɨ ya gangɨ. Ngonnjèkullə kinlé ri-é lə Malkusɨ.
11 †Rəmə Jeju idə Piyər lé panè: 'Ulə kiyərɔ lə-i saba-é-tɨ gogɨ. Kɔ̃̀ kɨ́ Bɔbɨ-m ində dɔ-m-tɨ kadɨ m'ingə lé, m'a kingə ya al wa?

Jeju a̧ nɔ̃ An-je-tɨ kɨ̀ Kayipɨ, Piyər najɨ panè n'gə Jeju al
Mat 26:57-75; Luk 22:54-65

---

* **17:21 17:21** Ta-je kɨ́ tò mbunə̧ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsa̧y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **18:11 18:11** Mat 26:39; Mar 14:36; Luk 22:42

12 Beɓa njèkun dɔ asgar-je, kɨ̀ kosɨ asgar-je, kɨ̀ njégəm né-je lə jipɨ-je d'uwə Jeju
'tɔ́-é.
13 Rəmə dę̣ d'ɔw siə ɓe lə An ya kete. An lé to məm Kayipɨ*. Mę̣ę̣ ɓal-é-tɨ kinlé,
Kayipɨ ɓá to burə dɔ njégugné-je lə Lubə.
14 †Ə Kayipɨ kinlé ɓá ndɔkɨ ɔjɨ ta jipɨ-je panè: «Dow káre-rè kɨ́ kadɨ oy ə jipɨ-je lay
d'oy-né al lé to né kɨ́ majɨ ṇą̣.»
15 Ngà Simǫ̣ Piyər dę̣ kɨ̀ njèndó né lə Jeju káre d'un go Jeju. Njèndó né lə Jeju kinlé,
burə dɔ njégugné-je lə Lubə gə-é kete ə ę̣ ɓá ɔw kɨ̀ Jeju natɨ mę̣ę̣ ndògɨ-tɨ lə burə dɔ
njégugné-je lé.
16 Ngà Piyər ɓá ą̣ ndaa-tɨ tarəbɨ-tɨ ngɔsi. Rəmə njèndó né lə Jeju kɨ́ burə dɔ
njégugné-je lə Lubə gə-é lé, tę̣ę̣ pa ta kɨ̀ dené kɨ́ njèką̣ takəy-tɨ ə adɨ Piyər ree kəy.
17 Rəmə ngonnjèkullə kɨ́ dené kɨ́ njèką̣ takəy-tɨ lé, pa kɨ̀ Piyər panè: I ya kàrè 'to
kɨ́ dan njéndó né-je-tɨ lə dingəm kanlé tɔ al wa? Ə Piyər panè: Kuy! Mą̣ m'to kɨ́
dan-dé-tɨ al.
18 Ngannjékullə-je lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə dę̣ kɨ̀ njéngəm takəy lə Lubə 'ra
pər d'ą̣ ta-tɨ d'ą̣ 'ndibɨ kdɔtalə kul ǫ̣̀; Piyər kàrè ą̣ sə-dé ta pər-tɨ lé ą̣ ndibɨ tɔ.
19 Burə† dɔ njégugné-je lə Lubə dəjɨ Jeju ta kɨ́ dɔ njéndó né-je-tɨ liə rəm, ɓá dəjɨ-é
ta kɨ́ dɔ néndó-tɨ liə rəm tɔ.
20 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: Mą̣ m'pa ta rəsɨ-rəsɨ m'idə dow-je. M'ndó né dow-je mę̣ę̣
kəykəwną̣-je-tɨ lə jipɨ-je, kɨ̀ takəy-tɨ lə Lubə kɨ́ to lo-je kɨ́ jipɨ-je 'kəw-ną̣-tɨ; ə ta kɨ́ m'pa
kɨ̀ gidɨ ngą̣y ya goto.
21 Mą̣ ə i 'dəjɨ-m ta kdɔ ri wa? 'Dəjɨ dę̣ kɨ́ m'ndó-dé né lé ya 'oo se ri ɓá m'ndó-dé
wa? Né-je kɨ́ m'ndó-dé lé, dę̣ 'gə majɨ.
22 Lokɨ Jeju pa ta kinlé bè rəmə, kɨ́ káre dan njéngəm takəy lə Lubə ində mbɔ́-é ə
panè: Burə dɔ njégugné-je lə Lubə lé ya ɓá i 'pa siə ta bè wa?
23 Jeju ilə-é-tɨ panè: Kinə ta kɨ́ m'pa lé majɨ al ə 'idə-m adɨ m'oo; ə kinə ta kɨ́ m'pa
lé majɨ ə 'ində-m kdɔ ri wa?
24 Beɓa An ulə kɨ̀ Jeju kɨ̀ ji-é kɨ́ dɔɔ lé bè ya rɔ Kayipɨ-tɨ‡ kɨ́ to burə dɔ njégugné-je
lə Lubə.
25 Ə Simǫ̣ Piyər lé rəmə ą̣ ta pər-tɨ nǫ̣ǫ̣ ą̣ ndibɨ. Beɓa 'pa siə 'panè: I ya kàrè 'to kɨ́
dan njéndó né-je-tɨ liə tɔ al wa? Piyər najɨ panè: Kuy! Mą̣ m'to kɨ́ dan-dé-tɨ al.
26 Rəmə dow káre dan ngannjékullə-je-tɨ lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ́ to nojɨ
dingəm kɨ́ Piyər tugə mbi-é gangɨ lé panè: «I kan, m'oo-i siə mę̣ę̣ ndɔr-tɨ tɔ al wa?»
27 Piyər təl najɨ ya ɓəy rəmə, tajinatɨ nè ya kunjə nǫ̣.

Ką̣ Jeju nǫ̣̀ Pilatɨ-tɨ, Piyər təl najɨ kɨ́ n'gə Jeju al
Mat 27:1-2,11-30; Mar 15:1-9; Luk 23:1-25

28 Go-tɨ, 'boy-je lə jipɨ-je d'į̣ kɨ̀ Jeju ɓee lə Kayipɨ kɨ̀ ndɔge ratɨ d'ɔw siə mę̣ę̣ ndògɨ-tɨ
lə Gubərnər. Ngà dę̣ ɓá d'andɨ mę̣ę̣ ndògɨ-tɨ al, kdɔ kadɨ 'ngəm rɔ-dé kadɨ d'aa njay
kdɔ kɔw-né lo nékuso Pakɨ-tɨ.§
29 Beɓa Pilatɨ ɔw ingə-dé ndaa-tɨ dəjɨ-dé panè: Ta ri ɓá są̣i iləi dɔ dingəm-tɨ kan
wa?
30 Dę̣ d'ilə-é-tɨ 'panè: Kinə ę̣ ra né kɨ́ majɨ al al lé, j'a ree siə rɔ-i-tɨ nè al.
31 Beɓa Pilatɨ idə-dé panè: Są̣i ya 'taai-é ɔwi 'gangi ta dɔ-é-tɨ kɨ̀ ndukun lə-si. Dę̣
jipɨ-je lé, d'idə-é 'panè: Ję̣ lé, j'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kɨ́ kadɨ j'tɔl-né dow al.
32 †Bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ Jeju pa sɔbɨ dɔ kəm rəbɨ koy-é lé, né-é ra-né né.

---

* **18:13 18:13** Kayipɨ lé ɓá taa ngon lə An kɨ́ dené. † **18:14 18:14** Ją̣ 11:49,50 † **18:19 18:19** Njèdəjɨ Jeju ta nè kinlé to An kɨ́ ndɔkɨ to burə dɔ njégugné-je kete. ‡ **18:24 18:24** An ulə kɨ̀ Jeju rɔ Kayipɨ-tɨ kdɔ ɓal-é-tɨ kinlé, Kayipɨ ɓá to burə dɔ njégugné-je. § **18:28 18:28** Jipɨ-je 'mbatɨ kɔw mę̣ę̣ kəy-tɨ lə gubərnər kdɔ ę̣ to jipɨ al. Jipɨ kɨ́ ɔw mę̣ę̣ kəy-tɨ lə dow kɨ́ to jipɨ al lé, à kuso né lo ra ną̣y Pakɨ-tɨ al. † **18:32 18:32** Ją̣ 3:14; 12:32

33 Pilatɨ təl ɔw mẹ̃ẹ̃ ndògɨ-tɨ gogɨ ə ɓa Jeju dəjɨ-é panè: «Se i ya ɓá 'to ngar lə jipɨ-je
lé wa?»
34 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta kinlé, i ya ɔjɨ mẹ̃ẹ̃-i-tɨ ɓá 'pa, əse to dow-je kɨ́ rangɨ ɓá
d'idə-i ta kɨ́ dɔ-m-tɨ wa?»
35 Pilatɨ ilə-é-tɨ panè: «Mạ̃ m'to jipɨ tɔ wa? Dow-je lə-i ya dẹ̃ kɨ̀ njékun dɔ njégugné-
je lə Lubə ɓá 'ree sə-i rɔ-m-tɨ nè; ə to ri ɓá i 'ra wa?»
36 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Kɔ̃ɓe lə-m to kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè al. Kinə kɔ̃ɓe lə-m to kɨ́ dɔnangɨ-
tɨ nè rəmə, lé ngannjékullə-je lə-m d'a rɔ kdɔ ta lə-m, kdɔ kadɨ dow ilə-m ji jipɨ-je-tɨ
al; ngà kɨ́ nè kinlé kɔ̃ɓe lə-m goto dɔnangɨ-tɨ nè.»
37 Beɓa Pilatɨ pa kɨ̀ Jeju panè: «'Adɨ i 'to ngar ə́n nà̃?» Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta ya 'pa
ta-i-tɨ tin, m'to ngar ya. Gin kojɨ kɨ́ d'ojɨ-m, kɨ̀ ree kɨ́ m'ree dɔnangɨ-tɨ nè lé, to ta lə
kadɨ m'pa ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ m'adɨ dow-je. Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ to dow lə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəmə à
koo ta lə-m.»
38 Pilatɨ dəjɨ-é panè: «Ri ɓá to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ wa?» Go ta-tɨ kinlé, Pilatɨ təl ɔw rɔ
jipɨ-je-tɨ ndaa-tɨ idə-dé panè: «Né kɨ́ m'a gangɨ-né ta dɔ-é-tɨ ya m'oo al.»
39 Ngà to nékoɓe lə-si kadɨ ɓal-é ɓal-é ya kaglo ra nạ̃y Pakɨ rəmə, m'ilə dangay káre
taá m'adɨ-si lé, se 'ndigi kadɨ m'ilə ngar lə jipɨ-je taá m'adɨ-si wa?
40 Beɓa dẹ̃ 'təl d'ur kɔɔl boy-boy 'panè: «Barabasɨ ɓá ilə-é taá, ɓɨ dow kan al!» Ə
Barabasɨ lé, to bɔkaya dow.

19

1 Beɓa Pilatɨ adɨ d'uwə Jeju d'ində-é kɨ̀ ndəy marɔw.
2 Asgar-je d'ojɨ kɔn d'adɨ to jɔgɨ ngar d'ulə dɔ-é-tɨ, ɓá d'ulə kubɨ kɨ́ kər yəl-yəl kɨ́
là-é nạ̃ rɔ-é-tɨ;
3 ə d'ɔtɨ kɨ rɔ-é-tɨ 'panè: Lapiya ɓoo, ngar lə jipɨ-je! Lapiya ɓoo, ngar lə jipɨ-je! Ə
'tində mbɔ́-é tɔ.
4 Go-tɨ, Pilatɨ təl tẹ̃ẹ̃ ndaa-tɨ idə jipɨ-je panè: Ooi, m'a təl ree siə ndaa-tɨ gogɨ kadɨ-si,
kdɔ kadɨ 'gəi kɨ́ né kɨ́ m'a gangɨ-né ta dɔ-é-tɨ ya m'oo al.
5 Beɓa Jeju tẹ̃ẹ̃ ndaa-tɨ kɨ̀ jɔgɨ kun lé dɔ-é-tɨ rəm, ɓá kɨ̀ kubɨ kɨ́ kər yəl-yəl kɨ́ là-é nạ̃
lé rɔ-é-tɨ rəm tɔ. Ə Pilatɨ idə-dé panè: Ooi dingəm lé ə́ ạ̃ tin!
6 Lokɨ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéngəm takəy lə Lubə d'oo Jeju rəmə,
'tur kɔɔl boy-boy 'panè: 'Bə-é kagdəsɨ-tɨ! 'Bə-é kagdəsɨ-tɨ! Beɓa Pilatɨ idə-dé panè:
Sạ̃i ya 'taai-é 'ɓəi-é kagdəsɨ-tɨ; kdɔtalə né kɨ́ m'a gangɨ-né ta dɔ-é-tɨ ya m'oo al.
7 Rəmə jipɨ-je d'ilə-é-tɨ 'panè: Jẹ̃ j'ɔw kɨ̀ ndukun lə-ji káre nɔ̃ɔ̃ ə kɨ́ go ndukun-tɨ
lə-ji kinlé, tò kadɨ Jeju oy, kdɔtalə ẹ̃ ɓa rɔ-é Ngon lə Lubə.
8 Lokɨ Pilatɨ oo ta kin bè lé, ɓəl nạ̃ ya ɓəy.
9 Beɓa ẹ̃ təl ɔw mẹ̃ẹ̃ ndògɨ-tɨ gogɨ ə dəjɨ Jeju panè: I lé 'to dow kɨ́ rá wa? Ngà Jeju
ilə-é-tɨ al. Beɓa Pilatɨ idə-é panè:
10 Mạ̃ ɓá ilə-m ta-tɨ al wa? I 'gə kɨ́ m'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kadɨ m'ilə-i taá rəm, m'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ
kadɨ m'ɓə-i kagdəsɨ-tɨ rəm al wa?
11 Jeju ilə-é-tɨ panè: Kinə Lubə adɨ-i tɔ́gɨ al rəmə, tɔ́gɨ káre ya kàrè 'a kɔw-né dɔ-m-tɨ
al. Gin-é kin ɓá, dow kɨ́ njèkilə-m ji-i-tɨ kinlé, ra majal kɨ́ al dɔ lo.
12 Gangɨ-é-tɨ kinlé, Pilatɨ sangɨ rəbɨ kadɨ n'ilə Jeju taá. Ngà jipɨ-je 'tur kɔɔl boy-boy
'panè: Kinə 'ilə-é taá rəmə, i 'to nam Sejar al. Kdɔtalə dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ɓa rɔ-é ngar
lé, to njèta lə Sejar.
13 Lokɨ Pilatɨ oo ta-je kin bè lé, adɨ d'ɔw kɨ̀ Jeju ndaa-tɨ ə isɨ dɔ kali gangta-tɨ, lo-tɨ
kɨ́ 'ɓa-é gajɨ ər-je kɨ́ d'ɔsɨ nangɨ kɨ́ ɓa-é kɨ̀ ta əbrə Gabata.
14 Ə to ndɔ ra go né-je kdɔ ra nạ̃y Pakɨ. To ta kɨ́ kàdɨ̀ à kạ̃ jam dɔ ɓe-tɨ je bè ngá.
Pilatɨ idə jipɨ-je panè: Ooi ngar lə-si!

15 Ngà dę̣ 'tur kɔɔl boy-boy 'panè: 'Tɔl-é! 'Tɔl-é! 'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ! Pilatɨ idə-dé panè:
Kadɨ m'ɓə ngar lə-si kagdəsɨ-tɨ wa? Rəmə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə d'ilə-é-tɨ
'panè: «Ję̣ lé, Sejar ya kár-é to ngar lə-ji.»
16 Beɓa Pilatɨ iṇə-é ji-dé-tɨ, kdɔ kadɨ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ. Beɓa d'uwə Jeju [d'ɔw siə.]*

'Ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ
Mat 27:32-52; Mar 15:21-37; Luk 23:26-46

17 Jeju utɨ kagdəsɨ liə tę̣ę̣-né gidɨ ɓe-tɨ ɔw-né lo-tɨ kɨ́ 'ɓa-é: Ka dɔ dow ə 'ɓa-é Golgota
kɨ̀ ta Əbrə.
18 Ə 'ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ lo-é-tɨ kinlé; ə 'ɓə dow-je joo kagdəsɨ-tɨ natɨ siə tɔ; dow káre
kagdəsɨ-tɨ kɨ́ dɔ jikɔl-é-tɨ ə dow káre dɔ jigəl-é-tɨ, adɨ Jeju ą̣ dan-dé-tɨ daṇą̣.
19 Pilatɨ adɨ 'ndàngɨ ta bəgrə-tɨ 'ɓə dɔ kagdəsɨ-tɨ lé 'panè: Jeju kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ, ngar lə
jipɨ-je.
20 Jipɨ-je ṇą̣ ya 'ndó ta kɨ́ 'ndàngɨ bəgrə-tɨ lé, kdɔ lo kɨ́ 'ɓə Jeju titɨ lé, tò ngɔsi kɨ̀
ɓebo ə ta kɨ́ 'ndàngɨ mę̣ę̣ bəgrə-tɨ lé, tò kɨ̀ ta əbrə rəm, kɨ̀ ta latę̣ rəm, ɓá kɨ̀ ta grɛkɨ
rəm tɔ.
21 Beɓa njékun dɔ njégugné-je lə Lubə 'pa kɨ̀ Pilatɨ 'panè: I 'Ndàngɨ Ngar lə jipɨ-je
al; ngà kadɨ 'ndàngɨ 'panè: Ę̣ panè n'to ngar lə jipɨ-je.
22 Ngà Pilatɨ ilə-dé-tɨ panè: Né kɨ́ m'ndàngɨ ə m'ndàngɨ ya ngá.
23 Lokɨ asgar-je 'ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ lé, dę̣ 'kay kubɨ-je liə lo sɔ ə 'ləbɨ-ṇą̣ káre-káre;
ɓá d'un kubɨ kul liə kɨ́ to takubɨ kɨ́ káre-rè ya d'ojɨ d'adɨ į̣ taá ree njal nangɨ kin tɔ;
ɓá d'idə-ṇą̣ 'panè:
24 Kubɨ kul kinlé, adi j'uwəi j'gangi al, ngà adi j'ɔsi-ṇą̣ mbare dɔ-tɨ j'ooi se ṇą̣ ɓá à
to kɨ́ liə wa? Né kinlé tò bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ tò mę̣ę̣ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé, né-é ra-né
né. 'Ndàngɨ mę̣ę̣ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè: «'Ləbɨ-ṇą̣ kubɨ-je lə-m ə d'ɔsɨ-ṇą̣ mbare
dɔ kubɨ kul-tɨ lə-m.» Né-é ɓá asgar-je 'ra tin.
25 Kǫ̣ Jeju dę̣ kɨ̀ ngonkǫ̣ kǫ̣-é rəm, Mari kɨ́ ne Klopasɨ rəm, ɓá Mari kɨ́ Magdala rəm,
d'ą̣ taá ngɔsi kɨ̀ kagdəsɨ lé.
26 Lokɨ Jeju oo kǫ̣-é ą̣ mbɔ́ njèndó né-tɨ kɨ́ ę̣ ndigɨ-é ṇą̣ lé rəmə, idə kǫ̣-é panè: «Dené,
'oo ngon-i ə ą̣ tin.»
27 Go-tɨ, idə njèndó né lé panè: «'Oo, kǫ̣-i ə ą̣ tin.» Rəmə dɔkàdɨ-é-tɨ kin ya njèndó
né lé ɔw kɨ̀ Mari ɓee rɔ-é-tɨ.

Koy Jeju
Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Ją̣ 19:28-30

28 Go né-jɛ-tɨ kinlé, Jeju gə kɨ́ né-je lay asɨ ngá adɨ panè: «Kundə ra-m», bè kdɔ kadɨ
ta kɨ́ 'ndàngɨ mę̣ę̣ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé, né-é ra-né né.
29 Lo-é-tɨ kinlé man nduu kɨ́ masɨ tò mę̣ę̣ bą̣y-tɨ rusɨ nǫ̣ǫ̣. Beɓa asgar-je d'un kagɨ kɨ́
'ɓa-é ijopɨ ə 'dɔɔ ndɔkrɔ ta-tɨ ɓá d'ulə kəm man nduu-tɨ kɨ́ masɨ lé d'ulə ta Jeju-tɨ.
30 Lokɨ Jeju njibɨ man nduu kɨ́ masɨ lé rəmə panè: «Né-je lay asɨ ngá.» Go-tɨ, Jeju
ulə dɔ-é nangɨ rəmə iṇə ndil-é adɨ tę̣ę̣.
31 Ndɔ-é-tɨ kinlé, to ndɔ ra go né-je kdɔ ndɔ taakoo lə jipɨ-je. Adɨ jipɨ-je 'ɓəl kadɨ
nin dow-je tò kagdəsɨ-tɨ ndɔ taakoo-tɨ lə-dé, kdɔtalə to ndɔ kɨ́ boy ṇą̣; gin-é kin ɓá dę̣
'dəjɨ Pilatɨ kadɨ adɨ 'tətɨ nja-dé ə d'ɔr-dé nangɨ.†
32 Beɓa dow-je kɨ́ 'ɓə-dé kagdəsɨ-tɨ kɨ̀ Jeju lé, asgar-je 'tə́tɨ nja ę̣ kɨ́ dɔsą̣y rəm, 'tə́tɨ
nja ę̣ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo rəm tɔ.
33 Lokɨ 'ree 'tę̣ę̣ dɔ Jeju-tɨ rəmə, d'oo kɨ́ Jeju oy ngá, adɨ 'tə́tɨ nja-é al;
34 ngà dow káre dan asgar-je-tɨ ɓá ɔsɨ kàdɨ-é kɨ̀ ningə mbutɨ adɨ tajinatɨ nè ya məsɨ-je
kɨ̀ man ą̣y-tɨ.

---

* **19:16 19:16** Ta-je kɨ́ tò mbuṇą̣ né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̣y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **19:31 19:31** Dow-je kɨ́ 'ɓə-dé kagdəsɨ-tɨ lé, 'tə́tɨ nja-dé kdɔ kadɨ d'oy kalangɨ.

35 Né-je kinlé, dow kɨ́ oo kɨ̀ kəm-é ɓá pa ta kɨ́ dɔ-tɨ tin; ə ta liə to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ; ę̃ gə
kɨ́ n'pa ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ sa̧i kàrè adi-né mę̃ę̃-si tɔ.
36 Né kinlé ra né bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ 'ndàngɨ mę̃ę̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè: «Singə-é
káre ya kàrè dow à təti al‡» kinlé né-é ra né.
37 †Mbete kɨ́ aa njay pa lo kɨ́ rangɨ-tɨ ɓəy panè: D'a koo ę̃ kɨ́ d'ɔsɨ kàdì-é kɨ̀ ningə
'mbutɨ lé kɨ̀ kəm-dé§.

'Dubɨ Jeju
Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56

38 Go né-je-tɨ kinlé, Jojepɨ kɨ́ ɓe liə to Arimate, kɨ́ to njèndó né lə Jeju ya, ngà tɔjɨ
ɓá tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ al kdɔ ɓəl kɨ́ ę̃ ɓəl 'boy-je lə jipɨ-je lé, ɔw dəjɨ Pilatɨ kadɨ n'ɔr nin
Jeju lé. Beɓa Pilatɨ ina̧ə tarəbɨ adɨ-é, ngá ɓá ę̃ ɔr nin Jeju lé ɔw-né.
39 †Nikodę̃m* kɨ́ ndɔkɨ ɔw rɔ Jeju-tɨ ndɔɔ lé, ree kɨ̀ ubɨ kɨ́ 'ɓa-é mir kɨ́ 'pote natɨ kɨ̀
ubɨ kɨ́ 'ɓa-é aloé kɨ́ à kasɨ litɨr ɓu je bè.
40 Ə dę̃ joo lay d'un nin Jeju lé, 'ndəm-é ubɨ kɨ́ 'ra kɨ̀ putɨ kagɨ kɨ́ ətɨ majɨ ɓá 'ɓɨr-é
kɨ̀ kubɨ, titɨ kɨ́ jipɨ-je 'ra-né low-low.
41 Rəmə, lokɨ 'ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ titɨ lé, lo ndɔr tò-tɨ nõõ; ə ɓe nin kɨ́ 'ra sigɨ, kɨ́ 'dubɨ
dow-tɨ al ɓəy ya tò lo ndɔr-tɨ lé nõõ tɔ.
42 Ɓe-é kinlé ɓá tò ngɔsi adɨ d'ilə nin Jeju-tɨ, kdɔtalə to ndɔ kɨ́ jipɨ-je d'isɨ 'ra-né go
né-je kdɔ ndɔ taakoo.

20

Tɔsɨ ndəl kində lo tę̃ę̃ lə Jeju Kristɨ
Mat 28:1-10; Mar 16:1-8; Luk 24:1-12

1 Ndɔ Dimasɨ kɨ̀ ndɔge ratɨ kɨ́ lo aa lay al ya ɓəy, Mari kɨ́ Magdala ɔw dɔɓadɨ-tɨ. Ę̃
oo kɨ́ ər kɨ́ boy kɨ́ d'utɨ-né ta ɓe nin lé tokɨ nduburu kilə rangɨ.
2 Beɓa ę̃ a̧y ngɔdɨ ɔw ingə Simõ Piyər-je kɨ̀ njèndó né káre kɨ́ Jeju ndigɨ-é ña̧, ə
idə-dé panè: «D'ɔr 'Ɓaɓe ɓe nin-tɨ adɨ j'gə lo kɨ́ d'ilə-é-tɨ al.»
3 Piyər-je kɨ̀ njèndó né kɨ́ káre lé, 'tę̃ę̃ d'ɔw kɨ dɔɓadɨ-tɨ.
4 Dę̃ joo lay ya d'a̧y ngɔdɨ; ngà njèndó né kɨ́ káre lé a̧y itə Piyər, adɨ ę̃ tę̃ę̃ ta ɓe nin-tɨ
lé kete.
5 Ę̃ ɗugɨ nangɨ rəmə, takubɨ-je kɨ́ tò nangɨ ɓá ę̃ oo; ngà kandɨ ɓá ę̃ andɨ ɓe nin-tɨ al.
6 Rəmə Simõ Piyər kɨ́ ore go-é lé ɓá ree andɨ ɓe nin-tɨ ə oo takubɨ-je kɨ́ tò nangɨ lé.
7 Takubɨ kɨ́ 'ɓɨr-né dɔ Jeju lé tò natɨ kɨ̀ takubɨ-je kɨ́ 'ɓɨr-é-né lé al, ngà tokɨ ɓɨr kilə
gay.
8 Go-tɨ, njèndó né* kɨ́ káre kɨ́ tę̃ę̃ ta ɓe nin-tɨ kete lé, andɨ ɓe nin-tɨ lé tɔ. Ę̃ oo né-je
kinlé ə adɨ mę̃ę̃-é.
9 Kdɔ ta kɨ́ mbete kɨ́ aa njay pa panè Jeju à tɔsɨ ndəl kində lo tę̃ę̃ dan dow-je-tɨ kɨ́
d'oy lé, njéndó né-je 'gə mę̃ę̃-é al ɓəy.
10 Go-tɨ, njéndó né-je 'təl d'ɔw ɓee lə-dé.

Jeju tę̃ę̃ kɔy kɨ̀ Mari kɨ́ Magdala
Mar 16:9-11

11 Dɔgangɨ-é-tɨ kinlé, Mari a̧ ta ɓe nin-tɨ ndaa-tɨ a̧ nõ ə ɗugɨ nangɨ kdɔ kadɨ n'oo ɓe
nin rəmə,
12 oo malayka-je joo d'ulə kubɨ kɨ́ nda rɔ-dé-tɨ d'isɨ-né lo-tɨ kɨ́ d'ilə nin Jeju-tɨ lé.
Malayka kɨ́ káre isɨ lo-tɨ kɨ́ dɔ-é-tɨ, ə ę̃ kɨ́ káre isɨ lo-tɨ kɨ́ nja-é-tɨ tɔ.

---

‡ **19:36 19:36** Tę̃t 12:46; Kni 9:12; Pa 34:21 † **19:37 19:37** Ntd 1:7 § **19:37 19:37** Jkr 12:10 † **19:39 19:39** Ja̧ 3:1,2 * **19:39 19:39** Ja̧ 3:1-2 * **20:8 20:8** Lokɨ njèndó né kinlé oo kɨ́ Jeju goto ɓe nin rəmə, ę̃ adɨ-é mę̃ę̃-é ə gə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ Jeju lé tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃ ya

13 Dẹ̃ 'dəjɨ Mari lé 'panè: «Dené, i 'nɔ̃ kdɔ ri wa?» Ẹ̃ ilə-dé-tɨ panè: «D'ɔr 'Ɓaɓe
lə-m adɨ m'oo lo kɨ́ d'ilə-é-tɨ al.»
14 Lokɨ ẹ̃ ą̣ pa ta kin bè ya rəmə təl kəm-é ə oo Jeju ą̣ taá nè. Ngà gə ɓá ẹ̃ gə kɨ́ to
Jeju al.
15 Jeju lé dəjɨ-é panè: «Dené, i 'nɔ̃ kdɔ ri wa? Ná̰ ɓá i 'sangɨ-é wa?» Ẹ̃ gɨr kɨ́ to
njèndɔr lé, adɨ ẹ̃ idə-é panè: «'Ɓa-m, kinə to i ɓá ɔr-é rəmə, 'idə-m lo kɨ́ ilə-é-tɨ ə m'a
kɔw kun-é.»
16 Jeju panè: «Mari!» Beɓa Mari təl kəm-é rəmə, pa siə ta kɨ̀ ta Əbrə panè:
«*Rabuni*», adɨ kɔr mẹ̃ẹ̃-é to Njèndó dow-je né!
17 Jeju idə-é panè: «'Ɔdɨ rɔ-m al, kdɔ m'ɔw rɔ Bɔbɨ-m-tɨ al ɓəy. Ngà kɔw ɓá 'ɔw rɔ
nganką̃-m-je-tɨ, ə 'idə-dé kɨ́ m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ kɨ́ to Bɔbɨ-si tɔ, m'isɨ m'ɔw kɨ
rɔ Lubə-tɨ lə-m kɨ́ to Lubə lə-si tɔ.»
18 Mari kɨ́ Magdala lé ɔw idə njéndó né-je kɨ́ n'oo 'Ɓaɓe ə idə-dé ta-je kɨ́ ẹ̃ pa adɨ-é.

Jeju tẹ̃ẹ̃ busɨ rɔ njéndó né-je-tɨ liə
Mat 28:16-20; Mar 16:14-18; Luk 24:36-49

19 Ndɔ Dimasɨ-é-tɨ kin ya, lokɨ ndɔ isɨ il rəmə, njéndó né-je kɨ́ 'kəw-ną̃ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ
lé, d'utɨ takəy-je ta-dé-tɨ, kdɔ dẹ̃ 'ɓəl 'boy-je lə jipɨ-je. Ə Jeju ree ą̣ taá dan-dé-tɨ ɓá
idə-dé panè: «Kadɨ lapiya nạ̀y sə-si!»
20 Go ta-tɨ kɨ́ ẹ̃ pa kinlé, ẹ̃ tɔjɨ-dé ji-é-je kɨ̀ kàdì-é-je. Lokɨ njéndó né-je d'oo 'Ɓaɓe
rəmə, rɔ-dé nəl-dé ną̃.
21 Jeju təl pa sə-dḛ́ ta nja káre ya ɓəy panè: «Kadɨ lapiya nạ̀y sə-si. Titɨ kɨ́ Bɔbɨ-m
ulə-m-né lé, mạ̀ kàrè m'ulə-si tɔ.»
22 Go ta-je-tɨ kinlé, ẹ̃ tó koo puu kɨ dɔ-dé-tɨ ə idə-dé panè: «'Taai Ndil kɨ́ aa njay.
23 †Dow-je kɨ́ a kiną̃i go majal-je lə-dé kɔgɨ lé, majal-je lə-dé à tokɨ kiną̃ə go-é kɔgɨ tɔ.
Ə dow-je kɨ́ a kiną̃i go majal-je lə-dé kɔgɨ al lé, majal-je lə-dé à tokɨ kiną̃ə go-é kɔgɨ al
ya tɔ.»

Jeju tɔjɨ rɔ-é Tomasɨ

24 Lokɨ Jeju tẹ̃ẹ̃ dɔ njéndó né-je-tɨ liə lé, Tomasɨ kɨ́ 'ɓa-é Ndungə kɨ́ ẹ̃ to kɨ́ káre dan
njéndó né-je-tɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé goto.
25 Beɓa ndəgɨ njéndó né-je d'idə-é 'panè: «J'oo 'Ɓaɓe!» Ngà Tomasɨ idə-dé panè:
«Kinə m'oo tó dò pɔ̃ɩ̃tɨ-je kɨ́ ji-é-tɨ al rəm, m'ulə ngon ji-m tó dò pɔ̃ɩ̃tɨ-tɨ al rəm, ɓá
kinə m'ulə ji-m kàdì-é-tɨ al rəm lé, m'a kadɨ mẹ̃ẹ̃-m ndạ̀ bè al.»
26 Ndɔ jinạ̀y joo go-tɨ lé, njéndó né-je lə Jeju 'təl 'kəw-ną̃ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ, ə Tomasɨ isɨ
sə-dé natɨ. Dẹ̃ d'utɨ takəy-je ya rəmə, Jeju tẹ̃ẹ̃ ą̣ taá dan-dé-tɨ ə idə-dé panè: «Kadɨ
lapiya nạ̀y sə-si!»
27 Go-tɨ, ẹ̃ idə Tomasɨ lé panè: «'Ulə ngon ji-i nè, ə 'oo ji-m. 'Ulə ji-i kɨ kete, ə 'ulə
kàdì-m-tɨ lḛ́. 'Iną̃ə mẹ̃ẹ̃ngạ̀ lə-i, ə 'adɨ mẹ̃ẹ̃-i!»
28 Beɓa Tomasɨ ilə-é-tɨ panè: «'Ɓaɓe lə-m, Lubə lə-m!»
29 Ə Jeju idə-é panè: «Kdɔ koo kɨ́ i 'oo-m ɓá i adɨ-né mẹ̃ẹ̃-i. Dow-je kɨ́ d'oo-m al ya
d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé kin ɓá 'to njénékumạ̃-je.»
30 Jeju ra nékɔjɨ-je kɨ́ rangɨ ną̃ ya ɓəy takəm njéndó né-je-tɨ liə, ngà ta-é ɓá to kɨ́
ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kinlé al.
31 Ngà nékɔjɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ ta-é mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kinlé, tò bè kdɔ kadɨ adi-né mẹ̃ẹ̃-si kɨ́
Jeju to Kristɨ†, to Ngon lə Lubə, adɨ kinə adi-é mẹ̃ẹ̃-si rəmə, a kisi kəm kɨ̀ ri-é.

21

Jeju tɔjɨ rɔ-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadɨ-tɨ
Mat 28:16; Luk 5:1-11

† **20:23 20:23** Mat 16:19; 18:18 † **20:31 20:31** Kristɨ lé kɔr mẹ̃ẹ̃-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é.

1 Ndɔ-je kí rangɨ go-tɨ, Jeju təl tɔjɨ rɔ-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadɨ-tɨ. Ooi,
kəm rəbɨ kí tɔjɨ-né rɔ-é ə́n:
2 Simɔ̨ Piyər-je kɨ̀ Tomasɨ kí 'ɓa-é ndungə rəm, Nataniyel kí to dow kí Kana̰ kí
dɔnangɨ Galile-tɨ rəm, ngan lə Jebede rəm, ɓá njéndó né-je lə Jeju kí rangɨ joo ɓəy
rəm, d'a̰ kəm-na̰-tɨ lay.
3 †Simɔ̨ Piyər idə-dé panè: M'a kɔw mbɔw-tɨ. Rəmə dẹ̰ 'panè: Jẹ̰ kàrè j'a kɔw sə-i
tɔ. Ə dẹ̰ 'tẹẹ̰ d'ɔw d'al mẹẹ̰ tò-tɨ, ngà ndɔɔ nɔ̰ɔ̰ lé d'uwə kanjɨ al.
4 Lokɨ lo aa yərərə rəmə, Jeju ree a̰ ngangɨ ba-tɨ; ngà njéndó né-je 'gə kí to Jeju al.
5 Beɓa ẹ̰ dəjɨ-dé panè: Ngan-je, uwəi kanjɨ nɔ̰ɔ̰ wa? Dẹ̰ d'ilə-é-tɨ 'panè: Kanjɨ káre
ya kàrè j'uwə al.
6 †Rəmə idə-dé 'panè: Iləi burə kɨ̀ dɔ jikɔl tò-tɨ bè ə a kuwəi kanjɨ. Lokɨ d'ilə burə
lé rəmə, burə saa kanjɨ mbing ya adɨ d'asɨ kɔr tẹẹ̰-né ndaa-tɨ al.
7 Beɓa njèndó né lə Jeju kí Jeju ndigɨ-é idə Piyər panè: Dow lé to 'Ɓaɓe! Lokɨ Piyər
oo kí to 'Ɓaɓe rəmə, ẹ̰ un kubɨ liə ulə; kdɔ kete a̰ kɨ̀ rɔ-é kare ə ur mani.
8 Ngà ndəgɨ njéndó né-je 'ndɔr burə kí kanjɨ rusɨ lé, 'nəl-né tò kdɔ ree-né ngangɨ
ba-tɨ; kdɔ lo kí ngangɨ ba-tɨ tò ngɔsi sə-dé, à kasɨ mɛtər ɓu je bè.
9 Lokɨ d'ur nangɨ ngangɨ ba-tɨ rəmə, d'oo yalpər kí kanjɨ tò dɔ-tɨ ɓá d'oo mbə̀ tɔ.
10 Beɓa Jeju idə-dé panè: Kanjɨ kí uwəi lé, ɔyi kí dan-tɨ-je 'reei-né.
11 Beɓa Simɔ̨ Piyər təl al mẹẹ̰ tò-tɨ ɔr burə lé nangɨ ə kanjɨ-je kí boy-boy ya 'rusɨ
burə lé ə dẹ̰ ɓu kɨ̀ kɔrmɨ̰ gidɨ-é mutə; bè ya kàrè burə gangɨ al.
12 Jeju idə-dé panè: 'Reei usoi né; ya rəmə dow káre dan njéndó né-je-tɨ kí kadɨ
dəjɨ-é panè i 'to na̰ wa ya goto, kdɔtalə dẹ̰ 'gə kí to 'Ɓaɓe.
13 Beɓa Jeju ree rɔ-dé-tɨ, un mbə̀ lé adɨ-dé ɓá adɨ-dé kanjɨ lé dɔ-tɨ tɔ.
14 To nja mutə ngá kí Jeju tɔjɨ-né rɔ-é njéndó né-je liə lokɨ tɔsɨ-né ndəl ində lo tẹẹ̰
dan dow-je-tɨ kí d'oy.

Jeju adɨ kullə Simɔ̨ Piyər

15 Go né kuso-tɨ, Jeju dəjɨ Simɔ̨ Piyər panè: Simɔ̨, ngon lə Jonasɨ 'ndigɨ-m itə ndəgɨ-
é-je kin wa? Simɔ̨ panè: Oiyo, 'Ɓaɓe 'gə kí m'ndigɨ-i. Jeju panè: 'Ul ngan batɨ-je
lə-m!
16 Jeju təl dəjɨ-é dəjɨ kí nja joo panè: Simɔ̨, ngon lə Jonasɨ 'ndigɨ-m wa? Piyər idə-é
panè: Oiyo 'Ɓaɓe, 'gə kí m'ndigɨ-i. Jeju idə-é panè: 'Ul batɨ-je lə-m.
17 Jeju təl dəjɨ-é dəjɨ kí nja mutə panè: Simɔ̨, ngon lə Jonasɨ, 'ndigɨ-m wa? Rəmə
rɔ Piyər atɨ-é kana̰na̰ kdɔ dəjɨ kí Jeju dəjɨ-é nja mutə panè: 'Ndigɨ-m wa? Ɓá ilə-é-tɨ
panè: 'Ɓaɓe i 'gə né-je lay, 'gə kí m'ndigɨ-i ya. Jeju idə-é panè: 'Ul batɨ-je lə-m.
18 'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; lokɨ i 'to basa ɓəy lé, i ya 'dɔɔ ndaá dɔɔ ɓədɨ lə-i, ə lo
kí mẹẹ̰-i ndigɨ ya ə i 'ɔw-tɨ, ngà lokɨ i 'a ɓugə lé, i 'a kɔy ji-i kɨ taá kadɨ dow kí rangɨ
ɓá à dɔɔ ndaá dɔɔ ɓədɨ lə-i, ə lo kí mẹẹ̰-i ndigɨ al ya ẹ̰ à kɔw sə-i-tɨ.
19 Jeju pa ta kin bè kdɔ tɔjɨ-né kəm rəbɨ koy kí Piyər à koy kdɔ kɔsɨ-né gajɨ Lubə;
go ta-tɨ kinlé, Jeju idə-é panè: 'Un go-m.

Jeju dẹ̰ kɨ̀ njèndó né kí ẹ̰ ndigɨ-é

20 †Lokɨ Piyər təl kəm-é kɨ gogɨ rəmə, oo njèndó né kí Jeju ndigɨ-é ɔw ree go-dé-tɨ;
njèndó né kinlé ɓá ndɔkɨ tò kàdì Jeju-tɨ ta nékuso-tɨ ɓá dəjɨ-é panè: «'Ɓaɓe, na̰ ɓá à
kun dɔ-i wa?» lé.
21 Lokɨ Piyər oo-é lé, dəjɨ Jeju panè: «'Ɓaɓe, ngà ẹ̰ kan ri ɓá à tẹẹ̰ dɔ-é-tɨ wa?»
22 Jeju idə-é panè: «Kinə m'ndigɨ kadɨ-é isɨ bè-bè ya sar kadɨ m'təl m'ree-né lé, 'usɨ-i
ri-tɨ wa? I, 'un go-m.»

† **21:3 21:3** Luk 5:5 † **21:6 21:6** Luk 5:6 † **21:20 21:20** Ją̣ 13:25

23 Beɓa njékadmę̣ę̣-je 'tilə ta kinlé mbi-ną̣-tɨ kɨ kete-kete 'panè: «Njèndó né kinlé à
koy al.» Ngà kɨ́ tɔgrɔ-tɨ bè lé, Jeju idə-é panè: «À koy al al» ngà ę̣ panè: «Kinə m'ndigɨ
kadɨ-é isɨ bè-bè ya sar kadɨ m'təl m'ree-né lé, 'usɨ-i ri-tɨ wa?»
24 Njèndó né kinlé ya ɓá pa ta kɨ́ dɔ né-jɛ-tɨ kin adɨ dow-je rəm, ę̣ ya ndàngɨ ta-je
kin rəm. Ə j'gə kɨ́ ta liə to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
25 Jeju ra né-je kɨ́ rangɨ ṇą̣ ya ɓəy; ngà kinə kadɨ 'ndàngɨ bɛtɨ-bɛtɨ lay lé, m'oo kɨ́
tatɨ dɔnangɨ kin lay ya kàrè̜, mbete-je kɨ́ d'a ndàngɨ lé à kubə.

Kullə-je lə
Njékɔwkulə-je
Ta-je kɨ́ dɔ mbete kullə-je-tɨ lə njékɔwkulə-je

Mbete kinlé to mbete poyta kɨ́ sɔbɨ dɔ kullə lə Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ ndó né njékəwnąʼ-je. Njékəwnąʼ-je lé, 'to dow-je lay kɨ́ d'isɨ kɨ̀ lo-lo adɨ 'to dow-je lə Lubə, kdɔtalə Jeju Kristɨ kɨ́ ajɨ-dé. Lubə ndó né njékəwnąʼ-je ə adɨ-dé 'tɔgɨ kɨ̀ takul kullə-je lə njékɔwkulə-je kɨ́ 'to dow-je kɨ́ Jeju ulə-dé, adɨ 'to njépata-je liə kadɨ dow-je.

Mbete kinlé to tagajɨ mbete kɨ́ Lukɨ ndàngɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ lé. Ɛ̨̃ ulə gin-é dɔ lo tɔl ta mbete-tɨ liə kɨ́ dɔsąʼy, adɨ to lo-je kɨ́ Jeju ingə-né njéndó né-je liə go tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ liə. Ndɔkɨ Jeju idə-dé panè: Ndil kɨ́ aa njay à ree dɔ-dé-tɨ ngɔsnè ə à kadɨ-dé tɔ́̃gɨ kadɨ 'to-né njépa ta-je lə-n'ɛ̨̀ kadɨ dow-je (1:8).

Lukɨ ɔr poy təl kɨ́ njéndó né-je 'təl rɔ-dé go ta-je-tɨ kɨ́ Jeju idə-dé, adɨ lokɨ Ndil kɨ́ aa njay ree lé, dɛ̨ d'ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ rəm ('Ndó 2–7), dɔnangɨ Jude-tɨ kɨ̀ Samari-tɨ rəm ('Ndó 8–12), sar tasɔ̨y dɔnangɨ-tɨ ('Ndó 13–28).

Lo tum gin-é-tɨ lé, dɛ̨ d'ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ dan jipɨ-je-tɨ ya par. Ngà lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 10 ɓá 'ndàngɨ kɨ́ Lubə tɔjɨ Piyər kɨ́ kajɨ lé tò kdɔ dow-je lay. Gangɨ ndɔ-é-tɨ kinlé, jipɨ-je kɨ̀ jipɨ-je al 'kəwnąʼ natɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ nojɨ-tɨ lə Lubə.

Dingəm káre, kɨ́ ri-é lə Sol ɔsɨ ta njékɔwkulə-je dɔ kullə-tɨ lə-dé, ngà ɛ̨ kɨ́ to njèba lə Jeju Kristɨ lé, Lubə təl-é adɨ to njèndó né lə Jeju Kristɨ! Lubə ində ri-é kɨ́ sigɨ lə Pol ə ulə-é adɨ-é ɔw ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ ə kɨ́ boy n̨ą lé, dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al ɓá adɨ-é ilə mbɛ̨ dan-dé-tɨ. Lukɨ təl to madkullə lə Pol mɛ̨̃ɛ̨̃ kullə kilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ. Lo-je madɨ kɨ́ Lukɨ ndàngɨ panè «jɛ̨» kinlé, tɔjɨ kɨ́ Lukɨ ą̃ natɨ kɨ̀ Pol.

Njékəwnąʼ-je kɨ́ ɓebo Jorijalɛ̨m

Kunmindɨ kulə kɨ̀ Ndil kɨ́ aa njay

1 †I nam-m Teopil, mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ dɔsąʼy kɨ́ m'ndàngɨ lé, m'ɔr poy né-je lay kɨ́ Jeju ra, kɨ̀ né-je kɨ́ ɛ̨ ndó dow-je lo kulə gin-é-tɨ nu̧ ya sar tɛ̨̃ɛ̨̃-né

2 ndɔ-tɨ kɨ́ Lubə un-é ɔw-né siə dɔrąʼ-tɨ. Kete ɓá kadɨ Lubə un-é ɔw siə dɔrąʼ-tɨ lé, ɛ̨ mbətɨ njékɔwkulə-je liə ə un ndu adɨ-dé kɨ̀ tɔ́̃gɨ lə Ndil kɨ́ aa njay.

3 Beɓa go koy-é-tɨ, dɛ̨ ya tɔ ɓá ɛ̨ tɛ̨̃ɛ̨̃ sə-dé kɔy ə adɨ-dé 'gə né-je kɨ́ gay-gay kɨ́ tɔjɨ kɨ́ to n'ɛ̨̀ lé ya ɓá n'təl n'isɨ kəm. Jeju tɛ̨̃ɛ̨̃ sə-dé kɔy bè-bè ya asɨ ndɔ kɔrsɔ, ə pa sə-dé ta kɨ́ dɔ kɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə.

4 †Beɓa ndɔ káre bè, ɛ̨ isɨ uso sə-dé né, ɓá idə-dé panè: «'Tɛ̨̃ɛ̨i ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ ɔwi rangɨ al. Ngà 'ngəbi né kɨ́ Bɔbɨ-m un mindɨ-é kadɨ n'adɨ-si, ɓá ndɔkɨ m'pa ta-é m'adɨ-si lé.

5 †Jąʼ lé, ra dow-je batɛ̨m mani. Ngà sąʼi rəmə, nąʼy ndɔ n̨ą̃ al ya kadɨ 'rai batɛ̨m lə Ndil kɨ́ aa njay.*»

Ta kɔw dɔrąʼ-tɨ lə Jeju

6 Njékɔwkulə-je kɨ́ 'kəw-nąʼ lé, 'dəjɨ Jeju 'panè: «'Baɓe, dɔkaglo-é-tɨ kin ɓá i 'a təl-né kɨ̀ kɔ̨ɓe lə Israyel-je kadɨ-dé gogɨ lé wa†?»

7 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Dɔkàdɨ-je əse ndɔ-je kɨ́ Bɔbɨ-m ya kɨ̀ kár-é ɔjɨ kɨ́ go tɔ́̃gɨ-tɨ liə kɨ́ sɔbɨ dɔ-é lé, to ta lə-si kadɨ 'gəi al.

---

† **1:1 1:1** Luk 1:1-4 † **1:4 1:4** Luk 24:49 † **1:5 1:5** Mat 3:11; Mar 1:8; Luk 3:16; Jąʼ 1:33 * **1:5 1:5** Mat 3:11
† **1:6 1:6** Amo 9:11; Luk 19:11

8 †Ngà sə̨i lé, a kingəi tɔ́gɨ, lokɨ Ndil kí aa njay à ree dɔ-si-tɨ. Beɓa sə̨i a toi-né
njékɔr poy né ra-m-je kí ooi kì kəm-si, kì ta pa-m-je kí ooi kì mbi-si kadɨ dow-je kí
ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ rəm, dɔnangɨ Jude-tɨ rəm, ɓá dɔnangɨ Samari-tɨ lay sar ya ta sɔ̨y
dɔnangɨ-tɨ.»
9 †Beɓa go ta-je-tɨ kinlé, kəm-dé tò kɨ dɔ Jeju-tɨ adɨ d'ą̃ d'oo-é ya rəmə, Lubə un-é
isɨ ɔw siə dɔrą̃-tɨ, ə kilndi ree utɨ go-é adɨ d'oo-é al.
10 Lokɨ d'ą̃ d'oo go Jeju lo kɔw-é dɔrą̃-tɨ ya ɓəy rəmə, dingəm-je joo kí 'tulə kubɨ kí
nda rɔ-dé-tɨ 'tɛ̨ɛ̨‡
11 d'idə-dé 'panè: «Ooi bè, sə̨i dingəm-je kí dɔnangɨ Galile-tɨ! Kdɔ ri ɓá ą̃i ká koo
lo-tɨ kɨ dɔrą̃-tɨ bè wa? Jeju kin, kí Lubə un-é dan-si-tɨ ɔw siə dɔrą̃-tɨ kinlé, à təl ree
gą̃-é kí ooi-é-né lo kɔw-é dɔrą̃-tɨ kin ya bè tɔ.»

Njékɔwkulə-je 'təl d'ɔw Jorijalɛ̨m gogɨ

12 Beɓa njékɔwkulə-je d'ɨ̨ dɔ mbal-tɨ kí 'ɓa-é mbal ką̃ kagɨ Olibiye-je 'təl d'ɔw ɓebo
Jorijalɛ̨m-tɨ gogɨ. Mbal kinlé, tò mbɔ́ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ, adɨ dow à njiyə asɨ ngan kàdì
kɔrmutə-je bè ɓá à tɛ̨ɛ̨-tɨ.
13 †Lokɨ 'ree 'tɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, dɛ̨ d'ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ kí dɔ madɨ-é-tɨ taá kí d'isɨ-tɨ
kete-kete. Dɛ̨ kí d'isɨ nɔ̨ɔ̨ lé to: Piyər-je, kì Ją̃-je, kì Jakɨ-je, kì Andre-je, kì Pilipɨ-je, kì
Tomasɨ-je, kì Batlemi-je, kì Matiye-je, kì Jakɨ kí ngon lə Alpe-je, kì Judɨ kí ngon lə Jakɨ,
kì Simɔ̨ kí to dow kí ta ɓe liə to-é.
14 Dɛ̨ lay ya ta-dé asɨ-ną̃ adɨ 'kəw-ną̃ taá-taá kdɔ pa ta kì Lubə, natɨ kì dené-je kí
dan-tɨ-je, kì Mari kí kɔ̨ Jeju, ɓá ngankɔ̨ Jeju-je tɔ.

Njèkɔr tó Judasɨ

15 Ndɔ káre, mɛ̨ɛ̨ ndɔ-é-je-tɨ kinlé, njékadmɛ̨ɛ̨-je 'kəw-ną̃ adɨ kɔr-dé à kasɨ ɓu kí
kɔrjoo-je bè, rəmə Piyər ɨ̨ taá dan-dé-tɨ panè:
16 «Ngankɔ̨-m-je, Ndil kí aa njay adɨ Dabidɨ pa ta kete mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay
sɔbɨ-né dɔ Judasɨ kí to njèkɔr nɔ̨ njékuwə Jeju. Ta kinlé, kadɨ né-é ra né ɓane.
17 Judasɨ lé, to kí káre dan-ji-tɨ, ɓá ɔw kì kullə liə dan-ji-tɨ rəm tɔ.
18 †Dingəm kinlé, ɔw ndogɨ lo ndɔr kì là kí 'ndogɨ-né siə dow 'tɔl-é lé. Ɛ̨ usɨ ur dɔ-é
nangɨ lo-é-tɨ lé. Beɓa mɛ̨ɛ̨-é ribə adɨ ngan tɨ̨-é kujə lay.
19 Dow-je kí ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lay ya d'oo ta-é adɨ dɛ̨ 'ɓa lo ndɔr kinlé kì ta ɓe lə-dé
'panè: "Akeldama", kɔr mɛ̨ɛ̨-é to "lo ndɔr kí 'ndogɨ kì là məsɨ."§
20 Kdɔ 'ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ Pa-je-tɨ 'panè:
"Kadɨ kəy liə tò kare pɛtɨ-pɛtɨ,
ə kadɨ dow isɨ-tɨ al."»
«Ɓa 'təl 'pa mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ ɓəy 'panè:
"Kadɨ dow kí rangɨ un ta kullə liə.*"»
21-22 †«Beɓa kadɨ dingəm káre ree ore kadɨ-ji, kdɔ kadɨ pa ta kí dɔ tɔsɨ-tɨ kí Jeju tɔsɨ
ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨, kí ɛ̨ oo kì kəm-é lé sə-ji. Dowbé lé, à to dow káre dan dow-je-tɨ kí
njédan-ji kì kaglo-je lay kí j'njiyəi-né kì Jeju kì lo-lo, adɨ à to kɨ̨ dɔ ndɔ-tɨ kí Ją̃ ra-é-né
batɛ̨m sar tɛ̨ɛ̨-né ndɔ-tɨ kí Lubə un-é ɔw-né siə dɔrą̃-tɨ†.»
23 Beɓa dɛ̨ d'ɔr dow-je joo adɨ to: Matiyasɨ dɛ̨ kì Jojepɨ kí 'ɓa-é Barsabasɨ ə ri gajɨ-é
to Justusɨ.
24 Go-tɨ, 'pa ta kì Lubə 'panè: «'Baɓe i kí 'gə mɛ̨ɛ̨ dow-je lay, 'tɔjɨ-ji dow káre kí i
mbətɨ-é dan dɛ̨-tɨ kí joo kin,

† **1:8 1:8** Mat 28:19; Mar 16:15; Luk 24:47,48 † **1:9 1:9** Mar 16:19; Luk 24:50,51 ‡ **1:10 1:10** Luk 24:4 † **1:13 1:13** Mat 10:2-4; Mar 3:16-19; Luk 6:14-16 † **1:18 1:18** Mat 27:3-8 § **1:19 1:19** Mat 27:3 * **1:20 1:20** Pa 69:26
† **1:21-22 1:21-22 a** Mat 3:16; Mar 1:9; Luk 3:21; **b** Mar 16:19; Luk 24:51 † **1:21-22 1:21-22** Mat 3:16; Mar 1:9

25 kdɔ kadɨ to njèkɔwkulə lə Jeju, tó lo-tɨ kí Judasɨ iṇə kɔgɨ ɔw lo-tɨ kí tuwə kullə
ra-é kin.»
26 Dẹ 'ɓa ri-dé d'ɔsɨ-né kagɨ dɔ-dé-tɨ, rəmə kagɨ usɨ dɔ Matiyasɨ-tɨ, adɨ ẹ ore kàdì
njékɔwkulə-je kí dɔgɨ gidɨ-é káre lé.

2

Ree lə Ndil kí aa njay

1 Lokɨ ndɔ ra nạ̃y lə jipɨ-je kí 'ɓa-é Pantekotɨ asɨ lé, njékadmẹ̃ẹ̃-je 'kəw-nạ̃ lay lo
káre-rè*.
2 Titɨ kəm kí kində jipɨ bè ya rəmə, ká né ɓa dɔrạ̃-tɨ titɨ-nạ̃ kì ká yélbo bè. Ká né lé
taa mẹ̃ẹ̃ kəy kí d'isɨ-tɨ lé pəl-pəl.
3 Rəmə d'oo ndɔ̃ né titɨ-nạ̃ kì ndɔ̃ pər bè, sane, risɨ dɔ-dé-tɨ káre-káre lay.
4 Dẹ̃ lay ya Ndil kí aa njay taa mẹ̃ẹ̃-dé pəl-pəl adɨ nạ́-nạ́ ya kàrè ulə gin pa ndɔ̃ ta
lə dow-je kí rangɨ, kì go gangɨ-é kí Ndil kí aa njay adɨ-é kadɨ pa-né.
5 Ndɔ-é-tɨ kinlé, jipɨ-je kí njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ kí d'ị̃ kì ɓe-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay
ya 'ree mba, adɨ d'isɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ nɔ̃ɔ̃ tɔ.
6 Lokɨ ká né ɓa ṇạ̃ bè lé, kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya təti-nạ̃ yipɨ d'ạ̃y kɨ lo-é-tɨ.
Rəmə ndil-dé tẹ̃ẹ̃ sạ̃y, kdɔtalə nạ́-nạ́ ya kàrè, oo ta kí ta njékadmẹ̃ẹ̃-je-tɨ kì ta kojɨ-é
kojɨ-é.
7 Ɔr ndil-dé, lo ta igɨ-dé sə́l, rəmə 'panè: «Kay! Dow-je kí d'ạ̃ 'pa ta kinlé, se 'to
dow-je kí Galile ya lay al wa?
8 Ngà ra ban ɓá nạ́-nạ́ dan-ji-tɨ nè ya oo ndi-dé kì ta kojɨ-é kojɨ-é bè wa?»
9 Dow-je kí d'ị̃ kɨ dɔnangɨ Partɛsɨ-tɨ, kì dɔnangɨ Medi-tɨ, kì dɔnangɨ Elam-tɨ, kì
dɔnangɨ Mejopotami-tɨ, kì dɔnangɨ Jude-tɨ, kì dɔnangɨ Kapadosɨ-tɨ, kì dɔnangɨ Pɔ̃-tɨ,
kì dɔnangɨ Aji-tɨ,
10 kì dɔnangɨ Priji-tɨ, kì dɔnangɨ Pampili-tɨ, kì dɔnangɨ Ejiptɨ, kì dɔnangɨ kí tò mbɔ́
ɓebo Sirẹ̃n kí Libi-tɨ, kì dow-je kí d'ị̃ ɓebo Rɔm-tɨ,
11 kì jipɨ-je, kì jipɨ təl-je, kì dow-je kí Krɛtɨ, kì Arapɨ-je lay kin ya, njékadmẹ̃ẹ̃-je d'ɔr
gin né-je kí ɔr ndil dow-je kí Lubə ra, adɨ nạ́-nạ́ dan-ji-tɨ ya oo ndi-dé kì ta kojɨ-é kojɨ-é.
12 Beɓa dow-je lay ya, ndil-dé tẹ̃ẹ̃ sạ̃y, lo ta igɨ-dé sə́l adɨ 'dəjɨ-nạ̃ ta dan-dé-tɨ 'panè:
«Né kinlé kɔr mẹ̃ẹ̃-é to ri wa?»
13 Rəmə dẹ̃ kí nạ́-je 'sɔkɨ njékadmẹ̃ẹ̃-je 'panè: «To yibɨ ya njay ə ra-dé ə́n ngà!»

Piyər ɔr gin ta adɨ dow-je

14 Njékɔwkulə-je kí dɔgɨ gidɨ-é káre lé, d'ị̃ d'ạ̃ taá natɨ kì Piyər, ngá ɓá Piyər un ta
dan-dé-tɨ pa adɨ kosɨ dow-je kì ndi-é kí boy panè: «Sạ̃i jipɨ-je, kì sạ̃i dow-je lay kí isi
mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ nè lé, 'yəli mbi-si majɨ ooi-né ta-je lə-m kdɔ kadɨ 'gəi gin né kí
ra né kin majɨ.
15 Dow-je kí ooi-dé kinlé, to yibɨ ɓá ra-dé titɨ kí sạ̃i 'pai-né kinlé al, kdɔtalə to kàdì
jinạ̃y káre kí ndɔge ɓəy ə́n.
16 Ngà to ta kí ndɔkɨ Juwel njèpata kí ta Lubə-tɨ pa lé ɓá ɓone né-é ra né ngá tin.
Ndɔkɨ Juwel panè:
17 “Lubə panè:
Ta sạ̃y ndɔ-je-tɨ lé,
m'a kungɨ Ndil-m dɔ dow-je-tɨ lay,
ngan-si-je kí dingəm, kì dẹ̃ kí dené
d'a pa ta-je kí ta-m mạ̃
Lubə-tɨ kadɨ dow-je,
Né à ra basa-je lə-si tokɨ nị̃ bè,

* **2:1 2:1** Mbl 23:21; Det 16:9.

ə ɓugə-je lə-si kàrè d'a koo né-je
mɛ̰ɛ̰ nɩ̰-tɩ rəm tɔ.
18 Tɔgrɔ-tɩ ya, mɛ̰ɛ̰ ndɔ-é-je-tɩ
kinlé, m'a kungɩ ndil-m dɔ
ngannjékullə-je-tɩ lə-m kɨ́ dingəm,
kɩ̀ dɛ̰ kɨ́ dené, rəmə d'a pa ta-je kɨ́
ta-m mą̰ Lubə-tɩ kadɩ dow-je.
19 M'a ra né-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl
mɛ̰ɛ̰ dɔrą̰-tɩ taá rəm,
m'a ra nɛ̃́kɔjɩ-je dɔnangɩ-tɩ nè
kadɩ à tɔjɩ tɔ́gɩ-m.
Dow-je d'a koo sapər à suu lukɩ-lukɩ,
d'a koo məsɩ kɩ̀ pər.
20 Kàdɩ̀ à təl ndul ndɩ̰-ndɩ̰,
ɓá nąy à təl kər titɩ̃ məsɩ̃ bè rəm.
Ngá ɓá ndɔ lə 'Ɓaɓe à ree ɓəy.
Ndɔ-é kinlé, à to ndɔ kɨ́ boy;
à to ndɔ riɓa.
21 Beɓa dow kɨ́ rá-rá ya nɔ̰ ɓa
'Ɓaɓe lé, à kajɩ.”»
22 «Sə̰i Israyel-je! Ooi ta-je kin majɩ: Nékɔjɩ-je, kɩ̀ né-je kɨ́ to ɓəl-ɓəl kɨ́ Lubə ra takəm-si-tɩ kɩ̀ rəbɩ kɨ́ rɔ Jeju-tɩ kɨ́ to dingəm kɨ́ Najarɛtɩ, adɩ sə̰i ya 'gəi majɩ kinlé, tɔjɩ kɨ́ Lubə umə̰-é ya.
23 †Dingəm kinlé, d'ilə-é ji-si-tɩ kdɔ ta lə to né-je kɨ́ Lubə ɔjɩ kete adɩ uwə dɔ gangɩ-é lay. Beɓa sə̰i 'ɓəi-é kagdəsɩ-tɩ, ə adi dow-je kɨ́ njékilə kujɩ dɔ Lubə-tɩ al 'tɔl-é kɔgɩ.
24 †Ngà Lubə ɔr-é kɔgɩ gin tɔ́gɩ-tɩ lə koy, adɩ-é tɔsɩ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰; kdɔtalə koy asɩ kɔ̰ɓe dɔ-é-tɩ al†.
25 Kdɔ Dabidɩ pa ta liə panè:
“M'oo 'Ɓaɓe Lubə takəm-m-tɩ kɩ̀ ndɔ-é-ndɔ-é.
Kdɔtalə ɛ̰ ą̰ kàdɩ̀-m-tɩ nè,
kdɔ kadɩ nɛ̃́ káre kàrè yəkɩ-m al.
26 Gin-é kin ɓá rɔnəl rusɩ-né mɛ̰ɛ̰-m rəm,
m'usɩ pa m'tilə-né kole rəm tin;
rəm ɓá dajɩ rɔ-m kàrè à kuwə rɔ-é lo taakoo-tɩ,
kɩ̀ mɛ̰ɛ̰ kɨ́ tò səl dɔ nékində mɛ̰ɛ̰ dɔ-tɩ-tɩ rəm tɔ.
27 Kdɔ i 'Ɓaɓe Lubə 'a kiɲə-m kadɩ m'nąy kɔgɩ lo kɨ́ koó-tɩ al,
ɓá i 'a kiɲə-m mą̰ dow lə-i kɨ́ m'aa njay kadɩ m'ndum al rəm tɔ.
28 I 'adɩ-m m'gə rəbɩ kɨ́ 'a tɛ̰ɛ̰ sə-m lo kiskəm-tɩ,
I 'a kadɩ rɔnəl rusɩ mɛ̰ɛ̰-m lokɩ 'ą̰ sə-m.”»‡
29 Piyər pa sə-dé ɓəy panè: «Ngankɔ̰-m-je, adɩ m'idə-si ta kɨ́ ta kɔ̰-m-tɩ ya dɔ ka-ji Dabidɩ-tɩ m'adɩ ooi: Dabidɩ lé ndɔkɩ oy adɩ dubɩ-é; dɔ ɓadɩ-é kàrè tò dan-ji-tɩ nè sar ɓone ɓəy.§
30 Titɩ kɨ́ Dabidɩ to-né njèpata kɨ́ ta Lubə-tɩ lé, ɛ̰ gə kɨ́ Lubə un mindɩ-é ubɩ rɔ-é dɔ-tɩ kadɩ n'a kində ngonka-é káre ngar-tɩ.*
31 To ta lə Kristɩ† kɨ́ à tɔsɩ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰ lé ɓá Dabidɩ gə kete adɩ panè:
“Lubə à kiɲə-n'ɛ̰̀ kɔgɩ lo kɨ́ koó-tɩ al,
ɓá nin-n'ɛ̰̀ kàrè à ndum al rəm tɔ.”»

† **2:23 2:23** Mat 27:35; Mar 15:24; Luk 23:33; Ją̰ 19:18 † **2:24 2:24** Mat 28:5,6; Mar 16:6; Luk 24:5 † **2:24 2:24** Mat 28:5; Mar 16:6 ‡ **2:28 2:28** Pa-je 16:8-11 § **2:29 2:29** 1Ng 2:10 * **2:30 2:30** Pa-je 132:11 † **2:31 2:31** Kristɩ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kɨ́ Lubə mbətɩ-é.

32 «Jeju kinlé, Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ adɨ jɛ̨ lay ya j'oo-é kɨ̀ kəm-ji.
33 Lubə un-é ində-é taá dɔ jikɔl-é-tɨ, Bɔbɨ-é adɨ-é Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ ɛ̨ un mindɨ-é kdɔ
kadɨ-é lé; Ndil kɨ́ aa njay lé ɓá Lubə ree sane dɔ-ji-tɨ adɨ ooi kɨ̀ kəm-si, ɓá ooi ká-é kɨ̀
mbi-si rəm tin.
34 Kdɔ ta lə Dabidɨ lé, ɛ̨ ɔw dɔrą̨-tɨ al ya, ngà ɛ̨ ya panè:
"'Ɓaɓe Lubə idə 'Ɓaɓe lə-m panè:
'Isɨ dɔ jikɔl-m-tɨ nè,
35 ya sar kadɨ m'adɨ njéba-je lə-i 'təl-né lo kungɨ nja-i."»
36 «Beɓa kadɨ sə̨i Israyel-je lay ya 'gəi majɨ kɨ́ Jeju kin, kɨ́ sə̨i 'ɓəi-é kagdəsɨ-tɨ lé, ɛ̨ ɓá
Lubə adɨ-é to 'Ɓaɓe rəm, adɨ-é to Kristɨ rəm.»
37 Lokɨ dow-je d'oo ta-je kin bè lé, ta lé usɨ rɔ-dé-tɨ ndəkɨ-ndəkɨ adɨ 'dəjɨ Piyər-je kɨ̀
ndəgɨ njékɔwkulə-je 'panè: «Ngankɔ̨-ji-je, jɛ̨ lé j'a ra ban ngá wa?»
38 Ə Piyər idə-dé panè: «Iɲəi panjiyə-si-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ ə kadɨ ną̨́-ną̨́ dan-si-tɨ ya ra
batɛ̨m kɨ̀ ri Jeju Kristɨ, kdɔ kadɨ Lubə iɲə-né go majal liə kɔgɨ. Beɓa a kingəi kadkare
kɨ́ to Ndil kɨ́ aa njay.
39 Kdɔtalə kun mindɨ lə Lubə lé, to kdɔ ta lə-si sə̨i rəm, kdɔ ta lə ngan-si-je rəm, ɓá
kdɔ ta lə dow-je lay kɨ́ njékisɨ są̨y, kɨ́ 'to kosɨ dow-je kɨ́ kɔr-dé to nduy-nduy, kɨ́ Lubə
lə-ji à ɓa-dé kɨ rɔ-é-tɨ kin rəm tɔ.»
40 Piyər pa sə-dé ta-je kɨ́ rangɨ ną̨-ną̨ uwə-dé-né kɨ̀ ta rəm, ulə-né dingəm mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ
panè: «Ɔri rɔ-si kɔgɨ dan dow-je-tɨ kɨ́ njétujɨ kɔgɨ kin, kdɔ kadɨ Lubə ajɨ-si.»
41 Beɓa dow-je kɨ́ 'ndigɨ dɔ ta-tɨ lə Piyər lé, 'ra-dé batɛ̨m. Ndɔ-é-tɨ kinlé, kɔr
njékadmɛ̨ɛ̨-je usɨ dɔ madɨ-é-tɨ asɨ ɓudɔgɨ lo mutə je bè.

Panjiyə njékadmɛ̨ɛ̨-je

42 Dɛ̨ d'adɨ rɔ-dé lo néndó-tɨ lə njékɔwkulə-je rəm, d'uwə-ną̨ lubɨ-lubɨ titɨ ngankɔ̨-
ną̨-je rəm, d'uso mbə̀ natɨ-natɨ rəm, ɓá d'adɨ rɔ-dé mɛ̨ɛ̨ pa ta-tɨ kɨ̀ Lubə rəm tɔ.
43 Lubə ra né-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl, kɨ̀ nékɔjɨ-je kɨ̀ takul njékɔwkulə-je adɨ dow-je lay ya
ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ.
44 †Njékadmɛ̨ɛ̨-je lay ya d'ində rɔ-dé natɨ majɨ rəm, né-je lə-dé lay ya d'ore-ną̨ dɔ-tɨ
rəm tɔ.
45 D'ɔy lo-je lə-dé, kɨ̀ nékingə-dé-je 'ndogɨ, ə 'ləbɨ-ną̨ là-é là-é, adɨ ną̨́-ną̨́ ingə kɨ́ asɨ
ra ndigɨ-je liə.
46 Njékadmɛ̨ɛ̨-je lé, ta-dé asɨ-ną̨ adɨ ndɔ-je lay ya d'isɨ natɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə,
'gángɨ-ną̨ mbə̀ nam lə 'Ɓaɓe mɛ̨ɛ̨ kəy-je-tɨ lə-dé rəm, d'uso né natɨ-natɨ kɨ̀ rɔnəl, ɓá
kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kɨ́ usɨ nangɨ pɔ̨́-pɔ̨́ rəm tɔ.
47 'Pitɨ Lubə taá-taá rəm, ɓá dow-je lay ya 'ndigɨ ta lə-dé rəm tɔ. Ndɔ-é ndɔ-é ya
'Ɓaɓe adɨ kɔr dɛ̨ kɨ́ ɛ̨ ajɨ-dé usɨ dɔ madɨ-é-tɨ.

3

Dingəm kɨ́ nja-é oy mburukɨ

1 Ndɔ káre bè, ta ji losɔl-tɨ, Piyər kɨ̀ Ją̨ d'isɨ d'ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kdɔ pa ta kɨ̀
Lubə.
2 Lokɨ 'tɛ̨ɛ̨ ngɔsi kɨ̀ ta rəbɨ kəy lə Lubə, kɨ́ 'ɓa-é: «Ta rəbɨ kɨ́ kurə́ ną̨ lé», dow-je
d'un dingəm káre kɨ́ nja-é oy mburukɨ lo kojɨ-é-tɨ nu̧ d'isɨ d'ɔw siə titɨ. Ndɔ-je lay ya
d'ində-é mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kadɨ kɔy né dow-je kɨ́ d'isɨ d'ɔw takəy-tɨ lə Lubə.
3 Beɓa lokɨ dingəm lé, oo Piyər-je kɨ̀ Ją̨ kɨ́ d'isɨ d'ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə rəmə, ɛ̨
kɔy-dé né.
4 Rəmə Piyər dɛ̨ kɨ̀ Ją̨ d'oo-é gə́rə́rə́, ə Piyər idə-é panè: «'Oo-ji nè bè!»

† **2:44 2:44** Knj 4:32-35

5 Rəmə dingəm lé kàrè, oo-dé gə́rə́rə́ ya tɔ, kdɔtalə ɛ̨ gɨr mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kɨ́ n'a kingə né madɨ ji-dé-tɨ.
6 Beɓa Piyər idə-é panè: «Là əse lɔr goto ji-m-tɨ. Ngà né kɨ́ tò kadɨ madɨ-i ɓá tò tin: Kɩ̀ ri Jeju Kristɨ kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ, ɩ̨ taá 'njiyə!»
7 Ngá ɓá Piyər lé, uwə jikɔl-é ra siə kadɨ-é ɩ̨-né taá, ya rəmə tajinatɨ nè ya nja-é-je kɩ̀ gul nja-é-je ndajɨ rəngɨ-rəngɨ gogɨ.
8 Adɨ ɛ̨ ubə nangɨ ratɨ ą̨ dɔ nja-é-tɨ, ə ɔtɨ njiyə. Ɛ̨ njiyə rəm, tal jakra-jakra rəm, ɓá tɔ́y Lubə andɨ-né mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə natɨ kɩ̀ njékɔwkulə-je lé.
9 Dow-je lay ya d'oo-é ɔw njiyə rəm, ɔw tɔ́y Lubə rəm.
10 Lokɨ dow-je 'gə-é kɨ́ to dingəm kɨ́ njékisɨ ta rəbɨ kəy-tɨ lə Lubə kɨ́ 'ɓa-é «ta rəbɨ kɨ́ kurə́ ṇą̃» kdɔ kɔy né lé, dɛ̨ lay ya ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sąy, ɓá lo ta igɨ-dé sə́l rəm, kdɔtalə né kɨ́ tɛ̨ɛ̨ dɔ dingəm-tɨ kinlé.
11 Dingəm lé iṇə go Piyər-je kɩ̀ Ją̃ al. Beɓa dow-je lay ya d'ą̃y-ną̃ kɨ rɔ-dé-tɨ «gin pal-tɨ lə Salomɔ̨» kɨ́ tò takəy-tɨ lə Lubə, kdɔ ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sąy.

Piyər ɔr gin ta takəy-tɨ lə Lubə

12 Lokɨ Piyər oo né kin bè rəmə, ɛ̨ idə kosɨ dow-je lé panè: «Sə̨i dow-je kɨ́ dɔnangɨ Israyel-tɨ! Kdɔ ri ɓá lapiya kɨ́ dingəm kin ingə lé, ɔr ndil-si bè wa? Kdɔ ri ə́ sə̨i ooi-ji titɨ-ną̃ né kɨ́ to tɔ́gɨ-ji əse to takul kujɨ kɨ́ j'ilə dɔ Lubə-tɨ ɓá j'ra-né dingəm kinlé j'adɨ-é njiyə bè wa?
13 To Lubə lə Abrakam, kɩ̀ Lubə lə Isakɨ, kɩ̀ Lubə lə Jakobɨ, kɨ́ to Lubə lə ka-ji-je ɓá ulə riɓa dɔ ngonnjèkullə-tɨ liə Jeju. Sə̨i ya iləi-é ji 'boy-je-tɨ lə jipɨ-je rəm, ɓá sə̨i mbati-é nɔ̨̀ Pilatɨ-tɨ, lokɨ ɛ̨ ɔjɨ kilə-é taá.
14 †Sə̨i lé, 'mbati dow kɨ́ aa njay, njèra né kɨ́ njururu, rəmə njètɔl dow-je ɓá 'dəji kadɨ kɔgri ya d'ilə-é taá d'adɨ-si*.
15 Sə̨i adi 'tɔl njèkadɨ kiskəm dow-je. Ngà Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ adɨ j'oo-é kɩ̀ kəm-ji.
16 Dingəm kan, kɨ́ sə̨i ooi-é rəm, 'gəi-é majɨ rəm kinlé, to takul mɛ̨ɛ̨-ji kɨ́ j'adɨ Jeju, ɓá Jeju ya adɨ rɔ-é təl ngą̃-né gəw-gəw tin. Kadmɛ̨ɛ̨ Jeju ɓá dingəm kanlé ingə-né lapiya kɨ́ ɔr njutɨ adɨ sə̨i lay ya ooi-é tin.»
17 «Beɓa ɓone bè kinlé, ngankɔ̨-m-je, m'gə kɨ́ né kɨ́ ndɔkɨ sə̨i kɩ̀ 'boy-je lə-si 'rai kɩ̀ Jeju lé, 'rai dɔ mbə́-tɨ.
18 Ngà Lubə adɨ né kinlé ra né bè, kdɔ kadɨ ta kɨ́ njépata-je kɨ́ ta-é-tɨ lay ya 'pa kete kinlé né-é ra-né né. Lubə panè: Kristɨ† à kingə kɔ̨̀‡.
19 Beɓa iṇəi panjiyə-si-je kɨ́ majɨ al, ə 'təli kɨ rɔ Lubə-tɨ kadɨ-é bɔr majal-je lə-si kɔgɨ.
20 Beɓa 'Ɓaɓe à kadɨ-si dɔkaglo mɛ̨ɛ̨ kusɨ nangɨ rəm, ɓá à kulə Jeju, kɨ́ to Kristɨ, dow kɨ́ ɛ̨ mbətɨ-é kete kdɔ ta lə-si lé kadɨ-si. Kristɨ, dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é lé to Jeju.
21 Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, tò kadɨ Jeju Kristɨ lé à kisɨ dɔrą̃-tɨ sar dɔkaglo-tɨ kɨ́ Lubə à kadɨ né-je lay təl kɨ́ sigɨ, titɨ kɨ́ Lubə pa-né kete low nṵ adɨ njépata-je kɨ́ ta-é-tɨ, kɨ́ 'to dow-je kɨ́ d'aa njay.
22 Beɓa ndɔkɨ Moiyijɨ panè: "'Ɓaɓe Lubə lə-si à kadɨ-si njèpata kɨ́ ta-é-tɨ kɨ́ titɨ-ną̃ sə-m mą̃ Moiyijɨ bè, ɛ̨ à to ngonkɔ̨-si kɨ́ dan-si-tɨ ya; sə̨i a təli rɔ-si go ta-tɨ liə mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay.
23 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ təl rɔ-é go ta-tɨ lə njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ kin al lé, d'a tubə-é kɔgɨ dan dow-je-tɨ lə Lubə rəm, d'a tɔl-é kɔgɨ rəm tɔ."
24 Njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lay kɨ́ un kutɨ-é dɔ Samiyel-tɨ nṵ sar dɔ dɛ̨ kɨ́ d'ore go-é lé, 'pa ta kete dɔ ndɔ-je-tɨ kɨ́ ji-si-tɨ kinlé tɔ.

---

† **3:14 3:14** Mat 27:15-23; Mar 15:6-14; Luk 23:13-23; Ją̃ 19:12-15 * **3:14 3:14** Mat 27:15-23; Mar 15:6 † **3:18 3:18** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. ‡ **3:18 3:18** Luk 24:26

25 Sə̨i lé, kunmindɨ lə Lubə kɨ́ njépata-je kɨ́ ta-é-tɨ 'pa ta-é lé, tò kdɔ ta lə-si rəm,
ɓá nojɨ kɨ́ Lubə ulə natɨ kɨ̀ ka-ji-je lé kàrè, sə̨i ubəi majɨ-é rəm tɔ. Lubə ulə nojɨ natɨ
kɨ̀ ka-ji-je lokɨ ę idə-né Abrakam panè: “Gin dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lay ya d'a kingə
tɔrndi kɨ̀ takul nganka-i.§”
26 Beɓa, Lubə adɨ ngonnjèkullə liə tę̨ę̨ kdɔ ta lə-si sə̨i ya dɔsə̨y. Ę̨ ulə-é kdɔ kadɨ ree
tɔrndi-é dɔ-si-tɨ kɨ̀ go rəbɨ ra kɨ́ à ra kadɨ nə̨́-nə̨́ dan-si-tɨ təl gidɨ-é adɨ majal-je liə.»

4

Piyər-je kɨ̀ Jə̨ d'ə̨ nɔ̨̀ 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je

1 Lokɨ Piyər-je kɨ̀ Jə̨ d'ə̨ 'pa ta-je kin d'adɨ dow-je ya rəmə njégugné-je lə Lubə, kɨ̀
njèkun dɔ njéngəm kəy lə Lubə, kɨ̀ Sadusi-je 'ree rɔ-dé-tɨ.
2 Dę̨ 'ree kɨ̀ rɔ katɨ kanə̨nə̨, kdɔ dę̨ kɨ́ joo kinlé d'ə̨ 'ndó né dow-je rəm, d'ə̨ d'ilə mbę̨
'panè: Dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tę̨ę̨, kdɔtalə Jeju lé tɔsɨ ndəl ində lo tę̨ę̨
tɔ.
3 Rəmə d'uwə-dé d'ɔw d'ungɨ-dé dangay-tɨ sar lo aa dɔ-dé-tɨ, kdɔ to ta kɨ́ kàdì ɔw
dɔ kur-tɨ rəm ngá.
4 Bè ya kàrè, dę̨ kɨ́ d'oo ta lə njékɔwkulə-je kinlé, dow-je nə̨ə̨ dan-dé-tɨ d'adɨ mę̨ę̨-dé
Jeju. Adɨ dow-je kɨ́ 'to njékadmę̨ę̨-je d'a kasɨ ɓudɔgɨ lo mɨ̨ je bè.
5 Lokɨ lo aa ngá rəmə, 'boy-je lə jipɨ-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je, kɨ̀ njéndó dow-je
ndukun-je, d'uwə dɔ-nə̨ ɓebo Jorijalę̨m-tɨ.
6 An kɨ́ to burə dɔ njégugné-je lə Lubə, ɓá Kayipɨ rəm, Jə̨ rəm, Alegjandrə rəm, ɓá
dow-je lay kɨ́ gin kojɨ-tɨ lə njékun dɔ njégugné-je d'ə̨ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'uwə dɔ-nə̨ lé
nɔ̨̀ɔ̨ tɔ.
7 Beɓa dę̨ d'adɨ 'ree kɨ̀ Piyər-je kɨ̀ Jə̨ lé nɔ̨̀-dé-tɨ, ngá ɓá 'dəjɨ-dé ta 'panè: «Nə̨́ ɓá
adɨ-si tɔ́gɨ əse kɨ̀ ri nə̨́ ɓá sə̨i adi-né lapiya dingəm kɨ́ njènjakoy mburukɨ kinlé wa?»
8 Beɓa Ndil kɨ́ aa njay rusɨ mę̨ę̨ Piyər adɨ idə-dé panè:
9 «Sə̨i 'boy-je lə jipɨ-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je: Ję̨ j'ra majɨ kɨ̀ dingəm kɨ́ njènjakoy
mburukɨ kin rəmə, ɓone sə̨i 'təli 'dəji kadɨ j'idə-si se kəm rəbɨ kɨ́ ban ɓá ę̨ ingə-né
lapiya tɔ ɓəy wa?
10 Beɓa kadɨ sə̨i lay ya 'gəi majɨ rəm, ɓá dow-je lay kɨ́ 'to Israyel-je kàrè kadɨ 'gə
majɨ tɔ: Kɨ̀ ri Jeju Kristɨ kɨ́ to dow kɨ́ Najarɛtɨ, ę̨ kɨ́ ndɔkɨ 'ɓəi-é kagdəsɨ-tɨ, ɓá Lubə
adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̨ę̨ lé, to takul-é ɓá dingəm kan ə̨-né taá nɔ̨̀-si-tɨ kɨ̀ rɔ kɨ́ ngə̨
gəw-gəw tin.
11 Jeju lé:
“To ər kɨ́ sə̨i njékində kəy-je ilə-é pɨrɨngɨ kɔgɨ lé,
rəmə ę̨ ɓá təl to ər kɨ́ majɨ kɨ́ sul kəy-tɨ.”»*
12 «Kajɨ tò rɔ dow-tɨ kɨ́ rangɨ al; kdɔtalə dan dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lay kin ya, dow
kɨ́ rangɨ kɨ́ Lubə adɨ-é to dow kɨ́ j'a kingəi kajɨ kɨ̀ takul ri-é ya goto.»
13 Lokɨ 'boy-je kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je d'oo kɨ́ Piyər-je kɨ̀ Jə̨ 'pa ta kɨ̀ mę̨ę̨-dé kɨ́ nda
kə̨y bè lé rəmə, ndil-dé tę̨ę̨ sə̨y, kdɔ 'gə kɨ́ Piyər-je kɨ̀ Jə̨ lé 'to dow-je kɨ́ kare, ɓɨ to
dow-je kɨ́ d'ingə néndó al. Dę̨ 'gə-dé kɨ́ ndɔkɨ 'njiyə kɨ́ Jeju tɔ.
14 Ngà lokɨ dę̨ d'oo dingəm kɨ́ ingə lapiya lé ə̨ taá mbɔ́-dé-tɨ nè tɔ rəmə, dę̨ d'oo ta
kɨ́ d'a kilə Piyər-tɨ kɨ̀ Jə̨ lé al.
15 Beɓa dę̨ d'un ndu-dé kadɨ Piyər-je lé 'tę̨ę̨ mę̨ę̨ kəy gangta-tɨ lé d'ɔw ndaa-tɨ. Go-tɨ,
'boy-je lé d'ɔjɨ-nə̨ ta 'panè: «Ri ɓá j'a rai kɨ̀ dingəm-je kinlé wa?
16 Kdɔ dow-je kɨ́ Jorijalę̨m lay ya 'gə majɨ kɨ́ dingəm-je kinlé, 'ra nékɔjɨ kɨ́ tò ndaa-tɨ
rəsɨ rəm, ɓá jə̨i ya kàrè to né kɨ́ dum kadɨ j'naji rəm tɔ.

§ **3:25 3:25** Kgn 12:1-3; 22:18 * **4:11 4:11** Pa 118:22

17 Lé bè ya kàrè, kdɔ kadɨ poy né kí ra né kin ɔw kɨ kete-kete dan kosɨ dow-je-tɨ al
lé, adɨ j'ɔgi-dé kɔgɨ kí ngą̃ ną̃, kadɨ 'pa ta kɨ̀ ri dingəm kinlé d'adɨ dow kí rangɨ al ya
sar ngá.»
18 Go-tɨ, 'ɓa Piyər dę̃ kɨ̀ Ją̃ d'adɨ 'təl 'ree gogɨ, ngá ɓá 'ndɔr mbi-dé kete kɨ gogɨ kadɨ
'pa ta kɨ̀ ri dingəm kinlé al rəm, ɓá kadɨ 'ndó dow-je né kɨ̀ ri-é al rəm tɔ.
19 Piyər-je kɨ̀ Ją̃ d'ilə-dé-tɨ 'panè: «Sə̃i ya 'pai adɨ j'oo: Kadɨ to né kɨ njururu nɔ̃
Lubə-tɨ ya lé, dow à təl rɔ-é go ta-tɨ lə-si əse à təl rɔ-é go ta-tɨ lə Lubə wa?
20 Ję̃ lé, né kí ję̃ ya j'oo ta-é kɨ̀ mbi-ji, ɓá j'oo kɨ̀ kəm-ji rəm lé, j'a ndəm ta-ji dɔ-tɨ
ban wa.»
21 'Boy-je kí njégangta-je lə jipɨ-je lé, 'təl d'ɔgɨ-dé kɔgɨ kí ngą̃ ną̃ lé ya ɓəy, ɓá d'iną̃-
dé d'adɨ d'ɔw. Dę̃ d'ingə kəm rəbɨ madɨ kí kadɨ 'gangɨ-né ta dɔ-dé-tɨ al, kdɔtalə kosɨ
dow-je. Kdɔ né kí ra né kinlé, dow-je lay ya d'ɔsɨ-né gajɨ Lubə.
22 Dingəm kí ingə lapiya kɨ̀ kəm rəbɨ nékɔjɨ kinlé, ɓal-é dəə ɓal kɔrsɔ.

Njékadmę̃ę̃-je 'pa ta kɨ̀ Lubə

23 Lokɨ d'iną̃ə Piyər-je kɨ̀ Ją̃ taá lé, dę̃ d'ɔw rɔ dow-je-tɨ lə-dé, ə d'ɔr poy ta-je lay kí
njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatógɨ-je lə jipɨ-je, 'pa sə-dé lé d'adɨ d'oo.
24 Go ta-je-tɨ kí d'oo kinlé, d'adɨ ta-dé asɨ-ną̃ adɨ d'un ndi-dé kí taá 'pa ta kɨ̀ Lubə
'panè: «'Baɓe, i ya 'ra dɔrą̃ kɨ̀ dɔnangɨ, i ya 'ra babo kɨ̀ né-je lay kí tò-tɨ.†
25 I ya 'pa ta kɨ̀ takul Ndil kí aa njay, kɨ̀ rəbɨ kí rɔ ka-ji Dabidɨ-tɨ kí to ngonnjèkullə
lə-i 'panè:
"Kdɔ ri ɓá gin dow-je kí gay-gay d'ɔw-né dɔ-ną̃-tɨ wúr-wùr bè wa?
Kdɔ ri ɓá dow-je d'ɔw kɨ̀ kɔjra-je kí kɔgɨ kare bè kin mę̃ę̃-dé-tɨ wa?
26 Ngar-je kí dɔnangɨ-tɨ 'ra go rɔ-dé kdɔ rɔ rəm,
'boy-je d'ində rɔ-dé natɨ kdɔ kilə rɔ 'Baɓe Lubə rəm,
kdɔ kilə rɔ Kristɨ‡, dow liə kí ę̃ mbətɨ-é rəm tɔ."»§
27 †«Tɔgrɔ-tɨ, Erodɨ-je, kɨ̀ Pɔ̃sɨ Pilatɨ-je, kɨ̀ gin dow-je kí 'to jipɨ-je al, kɨ̀ dow-je kí 'to
Israyel-je, 'mbɔ̃-ną̃ mę̃ę̃ ɓebo-tɨ kin ya d'ɔsɨ ta ngonnjèkullə lə-i Jeju kí to dow kí aa
njay, kí i ɓá 'mbətɨ-é.
28 Né-je kinlé, 'ra bè d'adɨ né-je lay kí i ɔjɨ kete low nu̱ kí go tógɨ-i-tɨ rəm, kɨ̀ go mę̃ę̃
ndigɨ-tɨ lə-i rəm kinlé, né-é ra-né né.
29 Beɓa 'Baɓe, kí ngɔsnè-tɨ kinlé, oo kɔgɨ kí d'ɔgɨ-ji pa ta lə-i kin ə 'ra kɨ̀ ngannjékullə-
je lə-i kadɨ d'ilə mbę̃ ta lə-i kɨ̀ mę̃ę̃nda ką̃y-ką̃y.
30 Ɔjɨ tógɨ-i adɨ njémɔ̃y-je d'ingə lapiya rəm, adɨ nékɔjɨ-je, kɨ̀ né-je kí tò ɓəl-ɓəl ra né,
kɨ̀ ri ngonnjèkullə lə-i Jeju, kí to dow kí aa njay.»
31 Lokɨ dę̃ tɔl ta pa ta kɨ̀ Lubə rəmə, lo kí 'kəw-ną̃-tɨ lé yəy yəkɨ-yəkɨ rəm, dę̃ lay ya
Ndil kí aa njay rusɨ mę̃ę̃-dé rəmə 'pa ta lə Lubə kɨ̀ mę̃ę̃nda ką̃y.

Kində rɔ natɨ lə njékadmę̃ę̃-je

32 †Njékadmę̃ę̃-je lay ya d'ində rɔ-dé natɨ kɨ̀ mę̃ę̃-dé kí káre-rè rəm, kɨ̀ tagɨr kí káre-
rè rəm. Dow káre kí dan-dé-tɨ kí panè, né lə-n'ę̃̀ kin sɔbɨ dɔ-n'ę̃̀ n'ę̃̀ ya kɨ̀ kár-n'ę̃̀ ya
goto. Nékingə-dé-je lay ya d'ore-ną̃ dɔ-tɨ.
33 Njékɔwkulə-je 'pa ta kɨ̀ tógɨ kí ną̃ dɔ tɔsɨ-tɨ kí 'Baɓe Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃.
Beɓa dę̃ lay ya ramajɨ lə Lubə nąỹ sə-dé.
34 Dow káre dan-dé-tɨ kí né nal-é ya goto, kdɔ dę̃ lay kí d'ɔw kɨ̀ lo ndɔr-je əse kəy-je
lé, d'ɔy 'ndogɨ d'adɨ là-é
35 njékɔwkulə-je, ngá ɓá 'təl 'ləbɨ kí go ndigɨ-je-tɨ lə ną̃-ną̃ dan-dé-tɨ.

---

† **4:24 4:24** Tę̃t 20:11; Eja 37:16-20 ‡ **4:26 4:26** Kristɨ lé kɔr mę̃ę̃-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. § **4:26 4:26** Pa 2:1-2 † **4:27 4:27 a** Luk 23:7-11; **b** Mat 27:1,2; Mar 15:1; Luk 23:1; Ją̃ 18:28,29 † **4:32 4:32** Knj 2:44,45

36 Jojepɨ kɨ́ njékɔwkulə-je lə Jeju d'ində ri gajɨ-é lə Barnabasɨ, adɨ kɔr mɛ̨̃ɛ̨̃-é to:
«Ngon kɨ́ njèkulə dingəm mɛ̨̃ɛ̨̃-dé-tɨ» lé, to dow kɨ́ gin kojɨ-tɨ lə Lebi, dɔnangɨ Siprə-tɨ
kɨ́ tò dan ba-tɨ, ɔw kɨ̀ lo ndɔr liə nɔ̃ɔ̃.
37 Ɛ̨̃ un lo liə lé ndogɨ rəmə ree kɨ̀ là-é adɨ njékɔwkulə-je.

5

Poy ta lə Ananiasɨ-je kɨ̀ Sapira

1 Ngà dingəm káre kɨ́ ri-é lə Ananiasɨ ə ri ne-é lə Sapira, un lo ndɔr lə-dé ndogɨ tɔ.
2 Ta Ananiasɨ-je kɨ̀ ne-é asɨ-nạ̃ adɨ Ananiasɨ ɔr kəl là lo ndɔr lə-dé lé, ngá ɓá ɔw kɨ̀
ndəgɨ-é adɨ njékɔwkulə-je ə panè lay lə là ndɔr lé ya ə́n.
3 Rəmə Piyər idə-é panè: «Ananiasɨ, ra ban ɓá 'ɔr kəl là lo ndɔr lə-i lé adɨ to kɨ́ lə-i
rəmə 'panè lay lə là lé ya ə́ tò tin wa? I adɨ Satạ̃ taa mɛ̨̃ɛ̨̃-i pəl-pəl adɨ 'ɔw mbing ya
'ədɨ Ndil kɨ́ aa njay wa? *
4 Lo ndɔr lə-i lé, lé i 'ndogɨ al kàrè to 'lə-i ya rəm al wa? Rəm ɓá kɨ́ i un 'ndogɨ ngá
kin kàrè, là-é to 'lə-i ya tɔ al wa? Ngà ra ban ɓá i ɔjɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-i-tɨ adɨ 'ra-né né kɨ́ tanạ̃ bè
kin wa? To dow-je ɓá i ədɨ-dé al, ngà to Lubə ɓá i ədɨ-é.»
5 Lokɨ Ananiasɨ oo ta-je kinlé, ɛ̨̃ usɨ nangɨ rəmə oy. Adɨ dow-je lay kɨ́ ta-é usɨ mbi-
dé-tɨ lé, ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ.
6 Lokɨ ɛ̨̃ oy lé, basa-je 'ree ɓɨr-é kɨ̀ kubɨ d'ɔw 'dubɨ-é.†
7 Lokɨ à kasɨ kàdì mutə-je bè go-tɨ rəmə, ne-é Sapira lé ɔw kəy go-dé-tɨ. Ə né kɨ́ tɛ̨̃ɛ̨̃
dɔ ngɔbɨ-é-tɨ lé, ɛ̨̃ gə al.
8 Beɓa Piyər dəjɨ-é panè: «'Idə-m adɨ m'oo. Lo ndɔr lə-si kɨ́ 'ndogi lé, lay lə là-é ya
ɓá tò tin wa?» Rəmə Sapira panè: «Oiyo, là-é lé ya ə́ tò tin.»
9 Ə Piyər idə-é panè: «Kdɔ ri ɓá sạ̃i kɨ̀ ngɔbɨ-i adi ta-si asɨ-nạ̃ adɨ 'nạ̃i Ndil 'Ɓaɓe
wa? Yən, dɛ̨̃ kɨ́ d'un ngɔbɨ-i d'ɔw 'dubɨ-é lé ɓá ká nja-dé ɓa takəy-tɨ ngá tin. D'a kun-i
kɔw sə-i tɔ.»
10 Rəmə tajinatɨ nè ya, ɛ̨̃ usɨ nangɨ nja Piyər-tɨ oy tɔ. Lokɨ basa-je lé d'ɔw kəy rəmə,
d'oo-é kɨ́ ɛ̨̃ oy. Beɓa dɛ̨̃ d'un-é d'ɔw 'dubɨ-é mbɔ́ ngɔbɨ-é-tɨ.
11 Ɓəl ində bandɨ njékəwnạ̃-je gangɨ rəm, ɓá dow-je lay ya kɨ́ d'oo poy né-je kinlé
kàrè, ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ rəm tɔ.

Njékɔwkulə-je 'ra nékɔjɨ-je ṇạ̃

12 Njékɔwkulə-je 'ra né-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl, kɨ̀ né-je kɨ́ tɔjɨ tɔ́gɨ Lubə ṇạ̃-ṇạ̃ takəm dow-
je-tɨ. Njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je lay ya 'kəwnạ̃ gin pal-tɨ lə Salomɔ̃‡.
13 Dow kɨ́ rangɨ kɨ́ ɓo ree dan-dé-tɨ ra-é goto. Bè ya kàrè, dow-je 'pitɨ-dé ṇạ̃.
14 Beɓa dingəm-je kɨ̀ dené-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya d'adɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-dé 'Ɓaɓe, adɨ kɔr-dé usɨ
dɔ madɨ-é-tɨ par-par.
15 Rəmə dow-je d'ɔy njémɔ̃y-je dɔ tirə-tɨ-je, kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨̃ tuwə-tɨ-je 'ree d'ungɨ-dé kɨ̀ ngangɨ
rəbɨ-rəbɨ, kdɔ kadɨ kinə Piyər dəə rəmə, ndil-é je kin ya kàrè ungɨ dɔ njèmɔ̃y-tɨ káre
je bè ɓəl dan-dé-tɨ.
16 Dow-je ṇạ̃ ya kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo-je-tɨ kɨ́ tò mbɔ́ Jorijalɛ̨̃m-tɨ d'ɔy njémɔ̃y-je, kɨ̀ dow-je kɨ́
ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra-dé, d'ạ̃y sə-dé kɨ rɔ-dé-tɨ, adɨ dɛ̨̃ lay ya d'ingə lapiya.

D'uwə njékɔwkulə-je dangay-tɨ ya ɓəy

17 Ngá ɓá burə dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ dow-je lay kɨ́ d'isɨ siə natɨ, adɨ to kutɨ
dow-je kɨ́ 'ɓa-dé Sadusi-je lé jangɨ ra-dé ṇạ̃ dɔ njékɔwkulə-je-tɨ adɨ d'ị̃ gim
18 d'ɔw d'uwə-dé 'ree d'ungɨ-dé dangay-tɨ kɨ́ to dangay lə dow-je lay.
19 Ngà ndɔɔ rəmə, malayka lə 'Ɓaɓe ree tɛ̨̃ɛ̨̃ ta rəbɨ-je kɨ́ kəy dangay-tɨ, adɨ
njékɔwkulə-je 'tɛ̨̃ɛ̨̃ ndaa-tɨ, ɓá idə-dé panè:

---

* **5:3 5:3** Jạ̃ 13:2 † **5:6 5:6** Be lə jipɨ-je lé dow-je 'dubɨ-nạ̃ bole mbal-je-tɨ. ‡ **5:12 5:12** Knj 3:11.

20 «Ɔwi, ą̃i mę̃ę̃ kəy-tɨ lə Lubə, ə ta-je lay kɨ́ sɔbɨ dɔ ta kajɨ kinlé, iləi-né mbę̃ adi
dow-je.»
21 Lokɨ d'oo ta kin bè lé, d'ɔw takəy-tɨ lə Lubə kɨ́ ndɔge ratɨ ya d'ɔw 'ndó dow-je né.
Beɓa burə dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ dow-je kɨ́ d'isɨ siə natɨ ya lay d'ulə kulə 'ɓa
'boy-je kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je rəm, ɓá 'ɓa 'ngatɔ́gɨ-je lə Israyel-je lay rəm. Ngá ɓá
d'ulə kulə dangay-tɨ kadɨ 'ree kɨ̀ njékɔwkulə-je lé tɔ.
22 Ngà lokɨ ngannjékullə-je lé d'ɔw rəmə, d'ingə-dé kəy dangay-tɨ al. Beɓa 'təl d'ɔw
gogɨ 'panè:
23 «Lokɨ j'ɔw lé, tarəbɨ tò kɨ̀ kutɨ-é majɨ rəm, ɓá njéngəm tarəbɨ-je kɨ́ kəy dangay-tɨ
kàrè d'ą̃ lo ką̃-dé-tɨ nɔ̃ɔ̃ rəm; ya rəmə lokɨ j'tę̃ę̃ tarəbɨ lé, dow ya kàrè j'ingə-é mę̃ę̃
kəy-tɨ al.»
24 Lokɨ njèkun dɔ njéngəm takəy lə Lubə, kɨ̀ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, d'oo
ta kin bè lé, lo ta igɨ-dé sə́l kdɔ ta lə njékɔwkulə-je lé, adɨ 'dəjɨ-ną̃ ta 'panè: To ri daną̃
ɓá ra né bè wa?
25 Ngà dow káre ree idə-dé panè: «Yən! Dow-je kɨ́ ungi-dé dangay-tɨ lé, d'ą̃ 'ndó né
dow-je takəy-tɨ lə Lubə nɔ̃ɔ̃.»
26 Ngà ɓá njèkun dɔ njéngəm takəy lə Lubə, dę̃ kɨ̀ dow-je liə d'ɔw 'ree kɨ̀
njékɔwkulə-je lə Jeju lé. Ngà ree ɓá 'ree sə-dé kɨ́ go lə njètɔ́gɨ-tɨ al, kdɔtalə dę̃ 'ɓəl kɨ́
kosɨ dow-je d'a tilə-dé kɨ̀ ər.
27 Lokɨ 'ree sə-dé lé, d'adɨ d'ą̃ nɔ̃ 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je, ngá ɓá, burə
dɔ njégugné-je lə Lubə dəjɨ-dé ta panè:
28 †«Ję̃ j'ɔgɨ-si kɨ́ ta kɔ̃-ji-tɨ kadɨ 'ndói né dow-je kɨ̀ ri dingəm kinlé ya al wa? Ngà ooi
bè, néndó lə-si ya taa mę̃ę̃ ɓebo Jorijalę̃m pəl-pəl rəm, ɓá 'ndigi rai bè kadɨ ta məsɨ
dingəm kinlé usɨ dɔ-ji ję̃-tɨ ɓəy al ɓan§.»
29 Ngá ɓá Piyər-je, kɨ̀ ndəgɨ njékɔwkulə-je d'ilə-dé-tɨ 'panè: «Dow à təl rɔ-é go ta-tɨ
lə Lubə, ɓɨ à təl rɔ-é go ta-tɨ lə dow-je al.
30 Jeju kɨ́ są̃i 'ɓəi-é kagdəsɨ-tɨ 'tɔli-é lé, Lubə lə ka-ji-je adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃.
31 Ę̃ ɓá Lubə un-é ində-é dɔ jikɔl-é-tɨ taá, adɨ-é to ngar rəm, adɨ-é to njèkajɨ dow-je
rəm. Kdɔ kadɨ ngan Israyel-je d'iną̃ə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ kɨ̀ takul-é rəm, kadɨ
Lubə iną̃ə-né go majal-je lə-dé kɔgɨ̃ rəm.
32 Né-je kɨ́ ra né kinlé, ję̃ j'oo kɨ̀ kəm-ji rəm, j'oo ta-é kɨ̀ mbi-ji rəm, ɓá Ndil kɨ́ aa
njay kɨ́ Lubə adɨ isɨ mę̃ę̃ dow-je-tɨ kɨ́ njétəl rɔ-dé go ta-tɨ liə lé kàrè oo né-je kinlé rəm
tɔ.»
33 Lokɨ dę̃ d'oo ta-je lə njékɔwkulə-je lé bè rəmə, wɔngɨ ra-dé n̄ą̃ adɨ d'ɔjɨ kadɨ d'adɨ
'tɔl-dé kɔgɨ.
34 Ngà Parisi káre kɨ́ ri-é lə Gamaliyɛl kɨ́ to njèndó dow-je ndukun-je lə Lubə kɨ́
dow-je lay ya d'un ta-é, ị̃ taá dan 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je lé kdɔ kidə-dé
tagɨr liə. Ę̃ un ndu kadɨ d'adɨ njékɔwkulə-je lé 'tę̃ę̃ ndaa-tɨ mɔkɨ.
35 Ngá ɓá idə 'boy-je kɨ́ njégangta-je lé panè: «Są̃i Israyel-je lé! Né kɨ́ są̃i ɔji kadɨ
'rai kɨ̀ dow-je kanlé ooi majɨ ɓane!
36 Kdɔtalə ngɔsnè ya ɓəy Tedasɨ, oo rɔ-é kɨ dow kɨ́ ngay; beɓa dingəm-je d'a kasɨ
ɓusɔ je bè d'un go-é. Ngà 'tɔl-é rəm, dow-je lay kɨ́ go-é-tɨ lé kàrè, 'sane-dé káre-káre,
adɨ kində rɔ natɨ lə-dé lé goto.
37 Go-é-tɨ, Judasɨ kɨ́ to dow kɨ́ Galile, ɔr kosɨ dow-je go-é-tɨ, dɔkaglo kində ri dow-je
mę̃ę̃ mbete tidə kɔr dow-je-tɨ. Ę̃ kàrè 'tɔl-é rəm, ɓá dow-je kɨ́ go-é-tɨ kàrè 'sane-dé
káre-káre rəm tɔ.
38 Beɓa kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, m'idə-si kadɨ indəi kəm-si go dingəm-je-tɨ kinlé al. Iną̃ə-
dé adɨ d'ɔw. Kdɔtalə kinə, kɔjra lə-dé əse kullə lə-dé kin to né kɨ́ ị̃ rɔ dow-je-tɨ lé, né-é
à kində nangɨ kɨ̀ kár-é bè ya.

† **5:28 5:28** Mat 27:25 § **5:28 5:28** Mat 27:25

39 Ngà kinə to kɔjra lə Lubə əse to kullə liə ya tɔgrɔ-tɨ tɔ rəmə, tɔ́gɨ-si à kasɨ ra kadɨ
ində nangɨ al. Ooi majɨ, nè a kį̰ rɔ-i kɨ̀ Lubə!» Beɓa 'boy-je kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je
lé, 'ndigɨ kɨ̀ Gamaliyɛl dɔ ta-tɨ liə lé.
40 Go-tɨ, 'təl 'ɓa njékɔwkulə-je lé 'ree sə-dé rəmə, d'adɨ d'ində-dé rəm, ɓá d'ɔgɨ-dé
'panè: «A pai ta kɨ̀ ri Jeju gogɨ rangɨ al ngá.» Bè ngá ɓá d'iṇə-dé d'adɨ d'ɔw.
41 Njékɔwkulə-je d'iṇə 'boy-je kɨ́ njégangta-je lé 'tę̣ę̣ ndaa-tɨ kɨ̀ rɔnəl, kdɔtalə koo
kɨ́ Lubə oo-dé adɨ n'toi dow-je kɨ́ n'asi kadɨ rɔsɔl tę̣ę̣ dɔ-dé-tɨ kdɔ ta lə ri Jeju.
42 Kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é ya njékɔwkulə-je d'ilə mbę̣ Poyta kɨ́ Majɨ lə Jeju kɨ́ to Kristɨ* rəm,
'ndó né dow-je mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Lubə rəm, ɓá mę̣ę̣ kəy-je-tɨ lə-dé ə d'iṇə ta-é al.

6

Mbətɨ njékore kàdɨ̀ njékɔwkulə-je

1 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, kɔr njéndó né-je usɨ dɔ madɨ-é-tɨ kɨ kete-kete rəmə, jipɨ-je kɨ́
njépata grɛkɨ 'yun ta dɔ jipɨ-je-tɨ kɨ́ 'pa ta əbrə, kdɔtalə, ndɔ-é ndɔ-é ya kɨ́ d'isɨ 'ləbɨ
né lé, dow ilə ká njéngɔwkoy-je-tɨ kɨ́ njépata grɛkɨ lé al.
2 Beɓa njékɔwkulə-je kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé, 'ɓa njéndó né-je lay ya rɔ-dé-tɨ ə d'idə-dé
'panè: «Kadɨ ję̣ ɓá j'iṇə ta pa ta lə Lubə, kdɔ təl ką̣ ká ləbɨ nékuso-tɨ ɓəy lé, to né kɨ́
tuwə ra al.
3 Beɓa ngankɔ̨-ji-je, kadɨ 'mbəti dingəm-je siri dan-si-tɨ, kdɔ kadɨ j'ulə kullə kin mę̣ę̣
ji-dé-tɨ kadɨ 'ra. Ə à to dingəm-je kɨ́ dow-je 'pa ta lə-dé majɨ rəm, Ndil kɨ́ aa njay rusɨ
mę̣ę̣-dé rəm, ɓá à to dingəm-je kɨ́ d'ɔw kɨ̀ gosɨ rəm ɓane tɔ.
4 Ngà ję̣ rəmə, j'a kuwə rɔ-ji ngą̣ mę̣ę̣ pa ta-tɨ kɨ̀ Lubə, ɓá mę̣ę̣ ndó dow-je ta-tɨ liə
rəm tɔ.»
5 Ta kinlé, njékəwną̣-je lay ya 'ndigɨ dɔ-tɨ. Beɓa 'mbətɨ-né Etiyę̣n, kɨ́ to dow kɨ́
kadmę̣ę̣ liə asɨ gakɨ, ɓá Ndil kɨ́ aa njay rusɨ mę̣ę̣-é rəm tɔ, ɓá 'mbətɨ Pilipɨ, kɨ̀ Prokore,
kɨ̀ Nikanɔr, kɨ̀ Timɔ̨, kɨ̀ Parmenasɨ, kɨ̀ Nikola kɨ́ to dow kɨ́ ɓebo Antiosɨ-tɨ kɨ́ to jipɨ təl.
6 Ə 'ree sə-dé rɔ njékɔwkulə-je-tɨ. Dę̣ 'pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-dé, ɓá d'ində ji-dé
dɔ-dé-tɨ.
7 Ta lə Lubə sane kɨ̀ lo-lo, ɓá kɔr njéndó né-je kɨ́ Jorijalę̣m ɔw kɨ kete ya par-par
rəm, ɓá njégugné-je lə Lubə ṇą̣ ya d'adɨ mę̣ę̣-dé Jeju rəm tɔ.

Ta kɨ́ dɔ kuwə Etiyę̣n-tɨ

8 Lubə ra majɨ kɨ̀ Etiyę̣n ṇą̣ rəm, adɨ-é tɔ́gɨ adɨ ra-né nékɔjɨ-je, kɨ̀ né-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl
dan dow-je-tɨ.
9 Beɓa ndɔ káre bè jipɨ-je kɨ́ nạ́-je kɨ́ d'į̰ ɓebo Siṛę̣n-tɨ, kɨ̀ ɓebo Alegjandri-tɨ rəm, ɓá
dę̣ kɨ́ madɨ-je 'to jipɨ-je kɨ́ ɓebo Silisi-tɨ, kɨ̀ dę̣ kɨ́ mę̣ę̣ ɓe-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ Aji-tɨ 'ree 'najɨ
ta kɨ̀ Etiyę̣n. Dę̣ kinlé, kəykəwną̣ lə jipɨ-je kɨ́ d'isɨ d'uwə dɔ-ną̣-tɨ lé, 'ɓa-é «kəykəwną̣
lə ɓə-je kɨ́ d'iṇə-dé taá ngá.»
10 Ngà dę̣ d'asɨ kuwə-é kɨ̀ ta al, kdɔtalə to Ndil kɨ́ aa njay ɓá adɨ-é gosɨ pa-né ta.
11 Beɓa dę̣ d'adɨ là dingəm-je madɨ, adɨ ree 'tə́tɨ-né ta ta-é-tɨ 'panè: «Etiyę̣n lé, pa
takɔbɨ dɔ Moiyijɨ-tɨ rəm, ɓá dɔ Lubə-tɨ adɨ ję̣ ya j'oo kɨ̀ mbi-ji.»
12 Dę̣ 'sulə kosɨ dow-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, adɨ tę̣ę̣ kɨ̀ Etiyę̣n
busɨ d'uwə-é d'ɔw siə nɔ̨ 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je.
13 Bəy ɓá d'ɔw ree kɨ̀ dow-je kɨ́ njétətɨ ta-je adɨ 'panè: «Dingəm kinlé, ndɔ-é ndɔ-é
ya ę̣ pa ta kɨ́ majɨ al dɔ kəy-tɨ lə Lubə kɨ́ to lo kɨ́ aa njay kin rəm, ɓá ndɔ-é ndɔ-é ya ę̣
pa ta kɨ́ majɨ al dɔ ndukun-tɨ lə Moiyijɨ rəm tɔ.
14 J'pa bè kdɔ j'oo ta-é-tɨ panè: Jeju kɨ́ Najarɛtɨ kinlé, à tɔɔ kəy lə Lubə kin kɔgɨ, ɓá
à mbəl nékoɓe-je kɨ́ Moiyijɨ adɨ-ji kin rəm tɔ.»

---

* **5:42 5:42** Kristɨ lé kɔr mę̣ę̣-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é.

15 Dow-je lay kɨ́ d'isɨ lo gangta-tɨ kinlé, d'oo Etiyẹ̃n gə́rə́rə́, rəmə d'oo kɨ́ takəm-é titɨ-nạ̃ kɨ̀ takəm malayka bè.

7

Ta kɔr lə Etiyẹ̃n

1 Burə dɔ njégugné-je lə Lubə dəjɨ Etiyẹ̃n panè: «Se to bè ya tɔgrɔ-tɨ wa?»
2 Etiyẹ̃n ilə-tɨ panè: «Ngankɔ̃-m-je kɨ̀ bɔbɨ-m-je, 'yəli mbi-si ooi ta lə-m. Ka-ji Abrakam lé, ndɔkɨ isɨ dɔnangɨ Mejopotami-tɨ. Lokɨ ẹ̃ ɔw isɨ dɔnangɨ Karạ̃-tɨ al ya ɓəy ɓá Lubə kɨ́ njèriɓa tẹ̃ẹ̃ siə kɔy,
3 idə-é panè: "'Iṇə dɔnangɨ kojɨ-i, kɨ̀ nojɨ-i-je burə lay kdɔ kadɨ ɔw dɔnangɨ-tɨ kɨ́ m'a kɔjɨ-i kin."
4 Beɓa Abrakam iṇə-né dɔnangɨ lə Kalde-je ɔw isɨ-né dɔnangɨ Karạ̃-tɨ. Go koy bɔbɨ-é-tɨ, ngá ɓá Lubə adɨ̃-é ɔw isɨ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ ɓone isi-tɨ kin.
5 Né káre ya kàrè Lubə adɨ-é dɔnangɨ-tɨ kinlé al. Lo kɨ́ tatɨ-é asɨ kɨ̀ da nja dow bè ya kàrè Lubə adɨ-é titɨ al. Dɔkaglo-é-tɨ kinlé Abrakam ojɨ ngon al ɓəy ya rəmə, Lubə un mindɨ-é panè n'a kadɨ-é dɔnangɨ kinlé rəm, ɓá dɔnangɨ-é lé à təl to néndubə lə nganka-é-je go-é-tɨ gogɨ rəm tɔ.
6 Ta kɨ́ Lubə pa adɨ Abrakam ə́n: "Nganka-i-je d'a kɔw dɔ ɓe mba-tɨ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ rangɨ, d'a ra-dé ɓə-tɨ rəm, d'a kulə kəm-dé ndoo ɓal ɓusɔ*.
7 Ngá ɓá mạ̃ Lubə ya m'a gangta dɔ gin dow-je-tɨ kɨ́ njéra-dé ɓə-tɨ lé. Go-tɨ, d'a tẹ̃ẹ̃ kdɔ kadɨ d'ɔw 'pol-m dɔnangɨ Karạ̃-tɨ kinlé†."
8 Beɓa Lubə adɨ Abrakam ganjangɨ kɨ́ kijə adɨ to né kɨ́ tɔjɨ kulənojɨ kɨ́ tò dan-dé-tɨ dẹ̃ siə. Gin-é kin ɓá lokɨ Abrakam ojɨ Isakɨ adɨ ra ndɔ jinạ̀y joo rəmə, ẹ̃ ijə-é ganjangɨ; bè ya tɔ, Isakɨ ijə-né Jakobɨ ganjangɨ, ɓá Jakobɨ kàrè ijə-né ngan-é-je kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo kɨ́ 'to ka-ji-je kɨ́ njékində gin Israyel-je lé ganjangɨ tɔ.‡»
9 «Ndəgɨ ka-ji-je lé, jangɨ ra-dé dɔ Jojepɨ-tɨ adɨ 'ndogɨ-é kɔgɨ, ə njéndogɨ-é-je d'ɔw siə dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ. Ngà Lubə isɨ siə natɨ.
10 Jojepɨ lé, Lubə ɔr-é kɔgɨ dan kɔ̃-je-tɨ lay kɨ́ tẹ̃ẹ̃ dɔ-é-tɨ, ɓá adɨ-é gosɨ rəm, adɨ-é majɨ takəm Paraɔ̃-tɨ kɨ́ to ngar kɨ́ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ rəm. Beɓa Paraɔ̃ adɨ-é to gubərnər dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ rəm, adɨ-é ɔ̃ ɓe mẹ̃ẹ̃ ndògɨ ngar-tɨ liə rəm tɔ.
11 Bo ree usɨ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ ya lay rəm, ɓá usɨ dɔnangɨ Kanạ̃-tɨ lay rəm tɔ. Adɨ dow-je d'ingə kɔ̃ ṇạ̃ rəm, ɓá ka-ji-je kàrè d'ingə nékuso al rəm tɔ.
12 Lokɨ Jakobɨ oo kɨ́ gemẹ̃ tò dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ lé, ẹ̃ ulə ka-ji-je Ejiptɨ-tɨ, kulə kɨ́ dɔsạ̃y.
13 Kulə kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo ngá ɓá Jojepɨ tɔjɨ rɔ-é adɨ ngankɔ̃-é-je 'gə-é rəm, go-tɨ, Jojepɨ ɔw tɔjɨ ngankɔ̃-é-je Paraɔ̃ adɨ Paraɔ̃ kàrè gə-né kɨ́ dẹ̃ 'to ngankɔ̃ Jojepɨ-je ɓəy tɔ.
14 Bè ngá ɓá Jojepɨ ulə kulə ɓa bɔbɨ-é Jakobɨ, kɨ̀ ndəgɨ nojɨ-é-je lay adɨ 'ree rɔ-é-tɨ. Dẹ̃ lay 'to dow-je kɔrsiri gidɨ-é mị̃.
15 Beɓa Jakobɨ ɔw isɨ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ sar oy-né ə ka-ji-je kàrè d'oy-né dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ nɔ̃ɔ̃ ya lay tɔ.
16 Ngá ɓá d'ɔy nin-dé d'ɔw 'dubɨ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Sisɛm, lo dɔɓadɨ-tɨ kɨ́ ndɔkɨ Abrakam ndogɨ kɨ̀ là ji ngan lə Amɔr-tɨ kɨ́ to bɔbɨ Sisɛm§.»
17 «Kunmindɨ lə Lubə kɨ́ ndɔkɨ un adɨ Abrakam lé, lokɨ nạ̀y ngɔsi kadɨ né-é ra-né rəmə, gin dow-je lə-ji d'ojɨ-nạ̃ ṇạ̃ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Ejiptɨ-tɨ, adɨ kɔr-dé usɨ dɔ madɨ-é-tɨ par-par.
18 Rəmə ngar kɨ́ rangɨ kɨ́ gə Jojepɨ al ree ɔ̃ ɓe dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ.

---

* **7:6 7:6** Kgn 15:13-14 † **7:7 7:7** Tẹt 3:12 ‡ **7:8 7:8** Kgn 17:10,14. § **7:16 7:16** Kgn 37:11-28; 41:39-57

19 Ə ngar-é kinlé ədɨ dow-je lə-ji, ra kəm ka-ji-je ndoo, ra-dé kɨ́ lə njètɔ́gɨ-tɨ adɨ d'iɲə
ngan-dé-je kɨ́ bər kadɨ d'oy kɔgɨ*.
20 Dɔkaglo-é-tɨ kin ɓá d'ojɨ-né Moiyijɨ kɨ́ to ngon kɨ́ kurə́ takəm Lubə-tɨ. 'Bɔyɔ Moiyijɨ
nąy mutə mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə bɔbɨ-é.
21 Lokɨ d'iɲə-é kɔgɨ ngá ɓá ngon lə Paraɔ̨ kɨ́ dené un-é utɨ-é titɨ ngon mɛ̨ɛ̨-é bè†.
22 Beɓa Moiyijɨ ndó-né né-je lay, kɨ̀ négə-je kɨ́ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ adɨ təl to dow kɨ́ ɔw
kɨ̀ tɔ́gɨ mɛ̨ɛ̨ ta pa-é-tɨ rəm, mɛ̨ɛ̨ kullə ra-é-tɨ rəm.»
23 «Ngà lokɨ Moiyijɨ ra ɓal kɔrsɔ lé, tagɨr kɔw koo ngankɔ̨-é israyel-je ree dɔ-é-tɨ.
24 Beɓa ɛ̨ ɔw rəmə, da dɔ dow-tɨ kɨ́ Ejiptɨ-tɨ kɨ́ ą̨ mbɔ̨y ngon Israyel káre ə Moiyijɨ
tɔl dow kɨ́ Ejiptɨ-tɨ lé dal-né ba dingəm kɨ́ madɨ-é ra-é majɨ al lé.
25 Moiyijɨ gɨr kɨ́ ngankɔ̨-é Israyel-je d'a gə kɨ́ Lubə à taa-dé kilə-dé taá kɨ̀ takul n'ɛ̨̀,
ya ngà dɛ̨ 'gə kɨ́ bè kin al.
26 Lo aa go-tɨ lé, Moiyijɨ oo ngan Israyel-je joo d'ą̨ 'rɔ-ną̨, beɓa ɛ̨ sangɨ kadɨ n'gɔr-dé
kadɨ lapiya tò dan-dé-tɨ adɨ ɛ̨ panè: “Nam-je kɨ́ majɨ, sə̨i 'toi ngankɔ̨-ną̨-je, ngà 'rai-ną̨
majɨ al bè kdɔ ri?”
27 Ngà ɛ̨ kɨ́ njèra madɨ-é majɨ al lé surə Moiyijɨ kɨ gogɨ ə panè: “Ną̨́ ɓá ində-i 'boy
lə-ji rəm, njègangta lə-ji rəm wa?
28 I 'ndigɨ tɔl-m titɨ kɨ́ tagnè 'tɔl-né dow kɨ́ Ejiptɨ-tɨ lé bè tɔ wa?”
29 Lokɨ Moiyijɨ oo ta-je kin bè lé, ɛ̨ ą̨y ɔw isɨ dɔ ɓe mba-tɨ dɔnangɨ-tɨ lə Madią̨-je‡. Ɛ̨
ojɨ ngan-je kɨ́ dingəm joo lo-é-tɨ nɔ̨ɔ̨§.
30 Ɓal kɔrsɔ go-tɨ ngá ɓá malayka káre tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ Moiyijɨ dilə̀lo-tɨ kɔy, dan ndɔ̨ pər-tɨ kɨ́
ɔ̨ dan kam-tɨ bilɨm-bilɨm kàdì mbal Sinąy-tɨ*.
31 Lokɨ Moiyijɨ oo né kin bè lé, ndil-é tɛ̨ɛ̨ sąy. Beɓa lokɨ ɔtɨ kɨ kete kdɔ koo né lé
majɨ ɓəy rəmə, ɛ̨ oo ndi 'Ɓaɓe idə-é panè:
32 “To mą̨ Lubə lə ka-i-je, Lubə lə Abrakam, kɨ̀ Isakɨ, kɨ̀ Jakobɨ.” Rəmə Moiyijɨ ɓəl
dadɨ par-par, adɨ ɛ̨ ndigɨ koo né-é al ngá.
33 Ngá ɓá 'Ɓaɓe təl idə-é panè: “'Tɔr saba nja-i-tɨ, kdɔtalə lo kɨ́ i 'ą̨-tɨ kinlé to dɔnangɨ
kɨ́ aa njay.
34 M'oo kɔ̨ kɨ́ dow-je lə-m d'isɨ d'ingə dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ rəm, m'oo ká tumą̨-je lə-
dé, ɓá m'ree kdɔ taa-dé kilə-dé taá. Kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin ya, m'ulə-i ə́ 'ɔtɨ 'ɔw dɔnangɨ
Ejiptɨ-tɨ.†”»
35 «Moiyijɨ kɨ́ ndɔkɨ ngan Israyel-je mbatɨ-é 'panè: “Ną̨́ ɓá ində-i 'boy lə-ji kɨ̀
njègangta lə-ji” rəm wa lé, ɛ̨ ya Lubə ulə-é rɔ-dé-tɨ kdɔ kadɨ to 'boy lə-dé rəm, njètaa-
dé kilə-dé taá kɨ̀ tɔ́gɨ lə malayka, kɨ́ ndɔkɨ tɛ̨ɛ̨ siə kɔy dan kam-tɨ lé.
36 To Moiyijɨ kinlé ɓá ɔr ngan Israyel-je dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ tɛ̨ɛ̨ sə-dé. Ɛ̨ ra né-je kɨ́ tò
ɓəl-ɓəl kɨ̀ né-je kɨ́ tɔjɨ tɔ́gɨ Lubə dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ rəm, dan babo kasɨ-tɨ rəm, dilə̀lo-tɨ
rəm, bè-bè ya ɓal kɔrsɔ‡.
37 To Moiyijɨ kinlé ɓá idə ngan Israyel-je panè: “Lubə à kadɨ-si njèpata kɨ́ ta-é-tɨ kɨ́
titɨ-ną̨ sə-m mą̨ Moiyijɨ bè, ɛ̨ à to ngonkɔ̨-si kɨ́ dan-si-tɨ ya.§”
38 Moiyijɨ kinlé ɓá ndɔkɨ ą̨ kɨ̀ ngan Israyel-je natɨ lokɨ 'kəw-né-ną̨ dilə̀lo-tɨ. Ɛ̨ isɨ natɨ
kɨ̀ ka-ji-je rəm, ɛ̨ ą̨ kɨ̀ malayka natɨ lokɨ malayka 'pa-né siə ta dɔ mbal Sinąy-tɨ ə ɛ̨ taa
ta kɨ́ j'a kisɨ-né kɨ̀ dɔ-ji taá ji Lubə-tɨ adɨ-ji*.
39 Ngà ka-ji-je 'ndigɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ liə al, adɨ dɛ̨ mbatɨ-é rəm, ɓá mɛ̨ɛ̨-dé to gə́rə́rə́
dɔ təl kɔw dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ gogɨ rəm.

---

* **7:19 7:19** Tɛ̨t 1:8-22 † **7:21 7:21** Tɛ̨t 2:1-10. ‡ **7:29 7:29** Dɔnangɨ Madią̨ lé tò dɔnangɨ Arabi-tɨ. § **7:29 7:29** Tɛ̨t 2:11-22 * **7:30 7:30** Mbal Sinąy lé, 'ɓa-é mbal Orɛbɨ tɔ. † **7:34 7:34** Tɛ̨t 3:1-10 ‡ **7:36 7:36** Tɛ̨t 2:14; 7:3; 14:21. § **7:37 7:37** Det 18:15. * **7:38 7:38** Tɛ̨t 19:1–20:17; Det 5:1-33

40 Beɓa dɛ̰ d'idə Arɔ̰ 'panè: “'Ra magɨ-je adɨ 'njiyə nɔ̰̀-ji-tɨ, kdɔtalə Moiyijɨ kɨ́ njètɛ̰̀ɛ̰̀
sə-ji kɔgɨ Ejiptɨ kinlé, j'gə né kɨ́ tɛ̰̀ɛ̰̀ dɔ-é-tɨ al.”
41 Ngá ɓá mɛ̰̀ɛ̰̀ ndɔ-je-tɨ kinlé, dɛ̰ 'ra ngon mangɨ, d'ilə məsɨ nangɨ d'adɨ-é, ɓá 'ra
rɔnəl dɔ kullə ra ji-dé-tɨ kinlé†.
42 Ngà Lubə təl gidɨ-é adɨ-dé, iɲə-dé adɨ 'pole kàdì-je, kì nɑ̰y-je, kì kərwəḭ-je, titɨ kɨ́
'ndàngɨ-né mɛ̰̀ɛ̰̀ mbete-tɨ lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ 'panè:
“Sə̰i Israyel-je, ɓal kɔrsɔ kɨ́ sə̰i 'rai diləlo-tɨ lé,
Sə̰i iləi məsɨ dɑ̰-je nangɨ adi-mi wa?
Sə̰i 'reei kì né-je adi-mi wa?
43 Kəykubɨ lə magɨ kɨ́ 'ɓa-é Molokɨ rəm,
né kɨ́ sə̰i adi to takəm magɨ kərwəḭ lə-si kɨ́ ri-é lə Repɑ̰ ɓá sə̰i uti dɔ-si-tɨ.
Magɨ-je kinlé ɓá sə̰i 'rai-dé kdɔ kɔsɨ dɔ-si nangɨ nɔ̰̀-dé-tɨ.
Beɓa m'a kɔw sə-si kadɨ 'rai ɓə gidɨ Babilɔ̰n-tɨ nṵ.‡”
44 «Diləlo-tɨ ndɔkɨ lé, ka-ji-je d'ɔw kì kəy kɨ́ 'ra kì kubɨ kɨ́ to lo kingə-nɑ̰ kì Lubə.
Lubə pa ta kì Moiyijɨ ə un ndu adɨ-é kadɨ ra kəykubɨ lé adɨ titɨ-nɑ̰ kɨ́ gɑ̰-é kɨ́ oo lé ya
bè tɔ.
45 Ka-ji-je d'iɲə kəy kubɨ kinlé d'adɨ ka-ji-je kɨ́ njéree go-dé-tɨ tɔ. Dɛ̰ kàrè lokɨ Jojuwe
ɔr nɔ̰̀-dé adɨ 'taa dɔnangɨ lə gin dow-je kɨ́ Lubə tubə-dé nɔ̰̀-dé-tɨ lé, dɛ̰ d'ɔw kì kəykubɨ
lé kəm-dé-tɨ. Beɓa kəykubɨ lé tò dan-dé-tɨ sar kaglo-tɨ lə Dabidɨ.§
46 Dabidɨ to dow kɨ́ Lubə ra siə majɨ, ɛ̰ dəjɨ kadɨ n'ra kəy kisɨ Lubə lə Jakobɨ.*
47 Ngà to Salomɔ̰ ɓá ra kəy-é lé adɨ Lubə†.
48 Ngà Lubə kɨ́ njèkisɨ taá dɔrɑ̰-tɨ nṵ lé, ɛ̰ isɨ mɛ̰̀ɛ̰̀ kəy-tɨ kɨ́ dow-je 'ra kɨ́ ji-dé al. Ta
kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa ə́n:
49 “'Ɓaɓe Lubə ya panè dɔrɑ̰ to kalikɔ̰ɓe lə-m,
ə dɔnangɨ to lo kungɨ nja-m,
Ngà se kəy kɨ́ titɨ-nɑ̰ ban ɓá sə̰i a rai kadi-mi wa?
Əse lo kɨ́ rá ɓá to lo taakoo lə-m wa?
50 Né-je kin ya lay lé, mɑ̰ ya m'to njèra-dé kì ji-m ya al wa‡?”
51 «Sə̰i dow-je kɨ́ 'toi njédɔngɑ̰-je, kì njémɛ̰̀ɛ̰̀ndə-je, kì njémbibəy-je kan! Sə̰i kɨ́
njékɔsɨ ta Ndil kɨ́ aa njay sar ɓone! Sə̰i 'titi-nɑ̰ kì ka-si-je lé bè tɔ!
52 Nɑ̰́ dan njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ ɓá ka-si-je d'ulə kəm-é ndoo al wa? Ta ree lə dow
kɨ́ njururu lé, dɛ̰ kɨ́ 'to njépa ta-é kadɨ dow-je d'oo kete-kete lé, ka-si-je 'tɔl-dé. Ngà
ɓone bè kinlé, dow kɨ́ njururu lé, ɛ̰ ya ɓá sə̰i uni dɔ-é rəm, 'tɔli-é rəm tin§.
53 Sə̰i lé, ndukun kɨ́ Lubə adɨ-si kì kəm rəbɨ kɨ́ rɔ malayka-je-tɨ lé, sə̰i 'təli rɔ-si go-tɨ
al rəm.*»

Ta koy lə Etiyɛ̰n

54 Lokɨ 'boy-je kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngɨ ra-dé ɲɑ̰ adɨ 'tɔ̰
gangɨ-dé məgəgə-məgəgə dɔ Etiyɛ̰n-tɨ.
55 Ngà Etiyɛ̰n lé Ndil kɨ́ aa njay rusɨ mɛ̰̀ɛ̰̀-é, adɨ un kəm-é kɨ dɔrɑ̰-tɨ taá oo lo gə́rə́rə́
rəmə, oo né riɓa lə Lubə rəm, oo Jeju ɑ̰ taá dɔ jikɔl Lubə-tɨ rəm tɔ.
56 Ngá ɓá ɛ̰ panè: «Yən, m'oo dɔrɑ̰ tò tagra rəm, m'oo Ngon lə dow ɑ̰ taá dɔ jikɔl
Lubə-tɨ rəm tɔ.»
57 Ngà lokɨ ɛ̰ pa ta kin bè lé, kosɨ dow-je 'tur kɔɔl boy-boy rəm, d'utɨ mbi-dé jigɨ-jigɨ
ə 'ndàngɨ-nɑ̰ giw kàdì káre kɨ dɔ-é-tɨ,
58 'ndɔr-é d'ɔw siə gidɨ ɓebo-tɨ ə 'tilə-é kì ər 'tɔl-é. Dow-je kɨ́ d'ɑ̰ lo-é-tɨ lé, 'tɔr kubɨ-je
lə-dé d'ungɨ nangɨ nja basa-tɨ kɨ́ ri-é lə Sol, d'adɨ-é ngəm.

---

† **7:41 7:41** Tɛ̰t 32:1 ‡ **7:43 7:43** Amo 5:25 § **7:45 7:45** Tɛ̰t 25:9; 40 * **7:46 7:46** 2Sa 7:1 † **7:47 7:47** 1Ng 6:1; 2Pi 3:1 ‡ **7:50 7:50** Eja 66:1 § **7:52 7:52** Eja 63:10; 32:16; Mat 23:31 * **7:53 7:53** Gal 3:19; əbr 2:2

59 Lokɨ d'ą̃ 'tilə Etiyẹ̃n kí ər lé, ẹ̃ pa ta kɨ̀ Lubə panè: «'Ɓaɓe Jeju, 'taa ndil-m kɨ
rɔ-i-tɨ!»
60 Go-tɨ ngá ɓá Etiyẹ̃n tɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ nɔ̃ boy panè: «'Ɓaɓe, 'tidə majal kin
dɔ-dé-tɨ al.†» Lokɨ ẹ̃ pa ta-je kin bè rəmə, ẹ̃ uwə ta-é.

8

Sol ulə kəm njékəwną̃-je ndoo

1 Sol ndigɨ kɨ̀ dow-je dɔ tɔl-tɨ kí 'tɔl Etiyẹ̃n.*
Dɔ ndɔ-é-tɨ kinlé, dow-je d'un kutɨ kulə kəm njékəwną̃-je ndoo ną̃ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kí
Jorijalẹ̃m, adɨ njékəwną̃-je lay ya 'sane-ną̃ kɨ dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Samari-tɨ.
Ngà njékɔwkulə-je ya par ɓá 'nąy̌ Jorijalẹ̃m.
2 Lokɨ Etiyẹ̃n oy lé, dow-je kí njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ, 'nɔ̃-é ną̃ ɓá d'un-é d'ɔw 'dubɨ-é.
3 †Sol uwə rɔ-é ngą̃ kadɨ n'tɔɔ ko njékəwną̃-je, ẹ̃ ɔw kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ kəy mẹ̃ẹ̃ kəy ya tuwə
dingəm-je kɨ̀ dené-je ungɨ-dé dangay-tɨ†.
4 Ə dẹ̃ kí 'sane-ną̃ lé, d'ɔw d'ilə mbẹ̃ Poyta kí Majɨ kɨ̀ lo-lo.

Mbẹ̃ kilə lə Pilipɨ dɔnangɨ Samari-tɨ

5 Pilipɨ ɔw dɔnangɨ Samari-tɨ, mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ káre bè, ilə mbẹ̃ ta lə Kristɨ‡ adɨ dow-je.
6 Nékɔjɨ-je kí Pilipɨ ra ra lé, kosɨ dow-je lay ya d'oo poy-é rəm, ɓá d'oo kɨ̀ kəm-dé
rəm. Beɓa ta-dé asɨ-ną̃ adɨ 'yəl mbi-dé majɨ d'oo-né ta-je lə Pilipɨ.
7 Kdɔ dow-je ną̃ ya ndil-je kí majɨ al 'tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ kɔgɨ kɨ̀ nɔ̃ ta-dé-tɨ boy-boy, ɓá
njérɔkoy mburukɨ-je, kɨ̀ njéməti-je ną̃ ya d'ingə lapiya rəm tɔ.
8 Beɓa rɔ dow-je nəl-dé ną̃ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ kinlé.
9 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, dingəm káre bè kí 'ɓa-é Simɔ̃ isɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ lé nɔ̃ɔ̃, isɨ ra mbəli
adɨ ində dow-je kí Samari ɓəl-tɨ. Ẹ̃ oo rɔ-é kɨ dow kí ngay.
10 Adɨ ngan-je kí sẹ̃ rəm, dow-je kí tɔgɨ lay ya tagɨr lə-dé tò kɨ dɔ-é-tɨ ya sẹ̃ẹ̃. Ə 'panè:
Dingəm kinlé ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ lə Lubə kí 'ɓa-é tɔ́gɨ kí al dɔ lo.
11 Ẹ̃ ya ɓá tagɨr lə-dé tò kɨ dɔ-é-tɨ ya sẹ̃ẹ̃, kdɔtalə ị̃ low nụ̃ ya isɨ ra né mbəli-je liə
kɨ̀ né-je kí ində-né dow-je ɓəl-tɨ.
12 Ngà lokɨ Pilipɨ ilə mbẹ̃ Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ dɔ kɔ̃ɓe lə Lubə rəm, kí sɔbɨ dɔ ri
Jeju Kristɨ rəm lé, dẹ̃ 'ndigɨ dɔ ta-tɨ liə. Dingəm-je kɨ̀ dené-je kí 'ndigɨ dɔ ta-tɨ liə lé
'ra-dé batẹ̃m.
13 Simɔ̃ lé ya kɨ̀ dɔ-é kàrè adɨ mẹ̃ẹ̃-é ta lə Pilipɨ adɨ 'ra-é batẹ̃m tɔ. Ẹ̃ iną̃ə go Pilipɨ al.
Lokɨ ẹ̃ oo né-je kí tɔjɨ tɔ́gɨ Lubə kɨ̀ nékɔjɨ-je kí ra né lé, lo ta igɨ-é səl.
14 Beɓa lokɨ njékɔwkulə-je lə Jeju kí d'isɨ Jorijalẹ̃m d'oo poy dow-je kí dɔnangɨ
Samari-tɨ kí d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé ta lə Lubə lé, dẹ̃ d'ulə Ją̃ kɨ̀ Piyər rɔ-dé-tɨ.
15 Lokɨ Piyər-je kɨ̀ Ją̃ d'ɔw 'tẹ̃ẹ̃ Samari-tɨ rəmə, dẹ̃ 'pa ta kɨ̀ Lubə kdɔtalə njékadmẹ̃ẹ̃-
je kdɔ kadɨ d'ingə Ndil kí aa njay.
16 Kdɔ dan-dé-tɨ lé dow káre ya kàrè, Ndil kí aa njay ree dɔ-é-tɨ al ɓəy, ngà batẹ̃m
ya par ɓá 'ra-dé kɨ̀ ri 'Ɓaɓe Jeju.
17 Beɓa Piyər kɨ̀ Ją̃ d'ində ji-dé dɔ-dé-tɨ rəmə, d'ingə Ndil kí aa njay.
18 Lokɨ Simɔ̃ oo kí njékɔwkulə-je lə Jeju d'ində ji-dé dɔ njékadmẹ̃ẹ̃-je-tɨ adɨ d'ingə
Ndil kí aa njay lé, ẹ̃ adɨ-dé là,
19 dəjɨ-dé-né panè: «Adi-mi tɔ́gɨ kin tɔ, kdɔ kadɨ kinə m'ində ji-m dɔ dow-je-tɨ rəmə,
d'ingə Ndil kí aa njay tɔ.»
20 Ngà Piyər ilə-é-tɨ panè: «Kadɨ là lə-i tujɨ sə-i natɨ. Kdɔtalə i gɨr kí kadkare lə
Lubə lé, 'a ndogɨ kɨ̀ là!

† **7:60 7:60** Luk 23:34 * **8:1 8:1** Knj 22:20 † **8:3 8:3** Knj 22:4,5; 26:9-11 † **8:3 8:3** Knj 22:4; 26:9 ‡ **8:5 8:5** Kristɨ lé kɔr mẹ̃ẹ̃-é to dow kí Lubə mbəti-é.

21 I lé, né lə-i káre ya kàrè goto mɛ̨̃ɛ̨̃ né-tɨ kinlé rəm, ɓá né kɨ́ usɨ-i-tɨ nè ya kàrè
goto rəm tɔ, kdɔ mɛ̨̃ɛ̨̃-i majɨ takəm Lubə-tɨ al.
22 'Iɲ̃ə tagɨr lə-i kɨ́ majɨ al kin kɔgɨ, ə 'pa ta kɨ̀ 'Ɓaɓe ə́ kinə lo-é tò rəmə-je iɲ̃ə go
kɔjra lə̃-i kɔgɨ adɨ-i.
23 Kdɔtalə m'oo kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ katɨ bangɨ rusɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-i rəm, ɓá né ra kɨ́ njururu al ɓindɨ-i
ɓindɨ-ɓindɨ rəm tɔ.»
24 Beɓa Simɔ̨̃ lé idə Piyər-je kɨ̀ Jã̰ panè: «Sə̰̃i ya 'pai ta kɨ̀ 'Ɓaɓe kdɔ ta lə-m, kdɔ
kadɨ né kɨ́ 'pai ta-é kinlé tɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ-m-tɨ al.»
25 Lokɨ Piyər-je kɨ̀ Jã̰ 'pa ta kɨ́ dɔ 'Ɓaɓe-tɨ rəm, d'ilə mbɛ̨̃ ta liə rəm lé, 'təl d'ɔw ɓebo
Jorijalɛ̨̃m-tɨ gogɨ. Ta kɔw-dé kɨ ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ lé, dɛ̨̃ d'ilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ lə Jeju
taá-taá mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓe-je-tɨ ñ̰ã̰ kɨ́ dɔnangɨ Samari-tɨ.

Pilipɨ kɨ̀ njèrakullə lə ngar kɨ́ Etiyopi

26 Malayka lə 'Ɓaɓe idə Pilipɨ panè: «Ḭ̃ taá 'ɔw kəl lo-tɨ kɨ́ bəə bè; dɔ rəbɨ-tɨ kɨ́ ḭ̃
ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ ɔw kɨ Gaja kɨ́ to rəbɨ kɨ́ diləlo-tɨ.»
27 Pilipɨ ḭ̃ tajinatɨ nè ya ɔw tɔ. Dɔ rəbɨ-tɨ lé, ɛ̰̃ ingə dingəm káre kɨ́ to dow kɨ́ Etiyopi.
To dingəm kɨ́ 'tɔɔ gəm-é, to dow kɨ́ boy ñ̰ã̰, njèrakullə kɨ́ boy lo ngəm né-tɨ lə ngar kɨ́
dené kɨ́ Etiyopi kɨ́ ri-é lə Kandasɨ, ɛ̰̃ ɔw Jorijalɛ̨̃m ɔw ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̰̃ Lubə-tɨ.
28 Lokɨ isɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ pusɨ-tɨ isɨ təl kɨ ɓee liə lé, ɛ̰̃ isɨ ndó mbete lə Ejay kɨ́ njèpata kɨ́ ta
Lubə-tɨ taá-taá.
29 Ndil Lubə idə Pilipɨ panè: «Ɔw mbɔ́ pusɨ-tɨ kin.»
30 Ə Pilipɨ ã̰y ngɔdɨ ɔw rəmə, oo dɔ ta kɨ́ dingəm kɨ́ Etiyopi kin isɨ ndó mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ
lə Ejay njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ lé. Ə dəji-é panè: «Se i gə mɛ̨̃ɛ̨̃ ta kɨ́ isɨ ndó kinlé majɨ
wa?» 31 Beɓa dingəm lé ilə-é-tɨ panè: «Dow ɔr-m mɛ̨̃ɛ̨̃-é al ngà, m'a ra ban ɓá m'a gə
mɛ̨̃ɛ̨̃-é wa?» Ɛ̰̃ dəji Pilipɨ adɨ-é al isɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ pusɨ-tɨ mbɔ́-é-tɨ.
32 Ta kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay kɨ́ ɛ̰̃ ndó lé ə́n:

«D'ɔw siə titɨ-nã̰ kɨ̀ batɨ kɨ́ d'isɨ d'ɔw siə lo tɔl dã̰-je-tɨ bè rəm,
ɛ̰̃ pa ta al titɨ-nã̰ kɨ̀ ngonbatɨ kɨ́ ã̰ ta-é
mbə́ mbɔ́ dow-tɨ kɨ́ ã̰ tijə bəl-é bè.
33 D'ulə rɔsɔl dɔ-é-tɨ kàrè dow ilə ká nàjɨ-tɨ liə al
Dow à pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ nganka-é al,
kdɔtalə d'ində ngangɨ ndɔ liə dɔnangɨ-tɨ nè§.»
34 Njèrakullə kɨ́ boy kinlé, dəji Pilipɨ panè: «M'ra-i kɔgri ya, kadɨ 'idə-m se to nã̰ ɓá
njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ kinlé pa ta liə bè wa? Ɛ̰̃ pa ta kɨ́ dɔ-é ɛ̰̃-tɨ ya əse pa ta kɨ́ dɔ dow
kɨ́ rangɨ-tɨ wa?»
35 Beɓa Pilipɨ un ta ə ulə gin-é dɔ ta-tɨ kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ ɛ̰̃ isɨ ndó lé ɓá idə-é-né Poyta
kɨ́ Majɨ lə Jeju.
36 Dɛ̨̃ d'un rəbɨ sar 'tɛ̨̃ɛ̨̃ lo-tɨ madɨ kɨ́ man tò-tɨ. Beɓa njèrakullə kɨ́ boy lé panè: «'Oo
bè, man ə́ tò tin, ngà se ri ɓá ɔgɨ kadɨ m'ra batɛ̨̃m wa?»
37 [Pilipɨ idə-é panè: «Kinə i adɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-i lay Jeju lé, 'a ra batɛ̨̃m ya.» Beɓa dingəm lé təl
panè: «M'adɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-m kɨ́ Jeju Kristɨ to Ngon lə Lubə.»]
38 Beɓa ɛ̰̃ un ndu adɨ pusɨ ã̰ nangɨ. Rəmə Pilipɨ ɔw siə dan man-tɨ ɔw ra-é batɛ̨̃m.
39 Ngà lokɨ dɛ̨̃ 'tɛ̨̃ɛ̨̃ kəm man-tɨ rəmə, Ndil 'Ɓaɓe un Pilipɨ ɔw siə adɨ njèrakullə kɨ́ boy
lé oo-é al, ngà ɛ̰̃ un ta rəbɨ liə ɔw kɨ̀ rɔnəl.
40 Pilipɨ ubə rəmə ubə ɓebo Ajotɨ-tɨ nṵ̃, ngá ɓá ilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ taá-taá mɛ̨̃ɛ̨̃
ɓebo-je-tɨ lay ɔw njal tɛ̨̃ɛ̨̃-né ɓebo Sejare-tɨ.

---

§ **8:33 8:33** Eja 53:7-8

9

Sol adɨ mɛ̨̃ɛ̨-é Jeju Kristɨ
Knj 22:3-16; 26:9-20; Gal 1:1-16

1 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, mɛ̨̃ɛ̨ Sol tò səl dɔ kɔ̨̃-tɨ kɨ́ kadɨ n'adɨ njéndó né-je lə 'Ɓaɓe rəm,
dɔ tɔl-tɨ kɨ́ kadɨ n'tɔl-dé rəm, adɨ ɔw rɔ burə dɔ njégugné-je-tɨ lə Lubə
2 dəjɨ-é mbete kdɔ kɔw-né mɛ̨̃ɛ̨ kəykəwnã̰-je-tɨ lə jipɨ-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨ ɓe-tɨ kɨ́ Damasɨ kadɨ
kinə n'ingə dingəm-je əse dené-je kɨ́ d'un rəbɨ néndó kɨ́ sigɨ kin rəmə n'uwə-dé,
n'tɔ́-dé njim-njim, n'ree sə-dé ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ.*
3 Lokɨ ɛ̨̃ un rəbɨ ɔw tɛ̨̃ɛ̨ ngɔsi kɨ̀ ɓebo Damasɨ rəmə, tajinatɨ nè ya, lo ɨ̰̃ dɔrã̰-tɨ ndógɨ
ree gəə dɔ-é sipɨ.
4 Ɛ̨̃ tɛ̨̃ɛ̨ usɨ nangɨ ə oo ndi dow pa siə ta panè: «Sol, Sol, kdɔ ri ɓá 'ulə kəm-m ndoo
bè wa?»
5 Ɛ̨̃ ilə-é-tɨ panè: «I to nã̰ wa, 'Ɓaɓe?» Ngá ɓá 'Ɓaɓe panè: «To mã̰ Jeju kɨ́ 'isɨ 'ulə
kəm-m ndoo lé ya. [Nékatɨ kɨ́ 'tɔsɨ-né kutɨ-i lé, to kɨ́ 'njirə kutɨ-i kɨ gogɨ-gogɨ ə à kusɨ
rɔ-i-tɨ palangɨ ya tɔ. Sol dadɨ par-par ə lo ta igɨ-é səl adɨ panè: 'Ɓaɓe, ri ɓá i 'ndigɨ
kadɨ m'ra m'adɨ-i wa? Beɓa 'Ɓaɓe idə-é panè]†:
6 Kɨ́ nè-tɨ kin ya, ɨ̰̃ taá 'ɔw mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo-tɨ kin rəmə, d'a kidə-i né kɨ́ tò kadɨ 'a ra.»
7 Dow-je kɨ́ 'dan Sol lé, lo ta igɨ-dé sə́l adɨ 'təl d'ã̰ dɔ-nã̰-tɨ ndingɨ; dɛ̨̃ d'oo ndi dow,
ngà dajɨ rɔ-é ɓá d'oo al.
8 Sol ubə nangɨ ɨ̰̃ taá lé, kəm-é tɛ̨̃ɛ̨ majɨ ya, ngà koo ɓá oo-né lo al. Beɓa d'uwə ji-é
'ndɔr-é d'ɔw siə mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo Damasɨ-tɨ.
9 Ɛ̨̃ oo lo al rəm, uso né al rəm, ɓá ã̰y man al rəm ndɔ mutə.

Lubə ulə Ananiasɨ rɔ Sol-tɨ

10 Njèndó né káre bè ri-é lə Ananiasɨ, isɨ mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo Damasɨ-tɨ nɔ̰̃ɔ̰̃. Né ra-é tokɨ nɨ̰̃
bè ɓá 'Ɓaɓe ɓa-é panè: «Ananiasɨ!» Ə ɛ̨̃ ilə-é-tɨ panè: «'Ɓaɓe, m'ã̰ nè.»
11 Beɓa 'Ɓaɓe idə-é panè: «Yən, 'ɨ̰̃ taá kalangɨ 'ɔw dɔ rəbɨ-tɨ kɨ́ 'ɓa-é rəbɨ kɨ́ ã̰ njururu
kin, rəmə 'ɔw mɛ̨̃ɛ̨ kəy-tɨ lə Judasɨ ə 'dəjɨ-é dow kɨ́ Tarsɨ‡ kɨ́ 'ɓa-é Sol; kdɔ Sol lé lokɨ
isɨ pa ta kɨ̀ Lubə
12 ə né ra-é to kɨ́ nɨ̰̃ bè rəmə oo dingəm káre bè kɨ́ ri-é lə Ananiasɨ tɛ̨̃ɛ̨ kəm-é-tɨ adɨ
oo-é. Ɛ̨̃ oo kɨ́ Ananiasɨ lé ɔw kəy ə ində ji-é dɔ-é-tɨ, kdɔ kadɨ kəm-é təl oo lo gogɨ.»
13 Ngà Ananiasɨ idə 'Ɓaɓe panè: «'Ɓaɓe, dow-je nã̰ ya d'ɔr poy né-je kɨ́ majɨ al lay
kɨ́ dingəm kin ra kɨ̀ njékaa njay lə-i kɨ́ d'isɨ mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ d'adɨ m'oo.
14 Ə dingəm kinlé, njékun dɔ njégugné-je ya d'adɨ-é tógɨ kadɨ ree nè uwə dow-je
lay kɨ́ 'to njéɓa ri-i-je.»
15 Ngà 'Ɓaɓe idə-é panè: «'Ɔtɨ 'ɔw. Kdɔ dingəm kinlé to dow kɨ́ m'mbətɨ-é kdɔ kadɨ
ɔw pa ta lə-m adɨ gin dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al rəm, adɨ ngar-je rəm, ɓá adɨ Israyel-je
rəm tɔ.
16 Mã̰ ya m'a tɔjɨ-é kɔ̨̃-je lay kɨ́ à kingə kdɔ ta lə-m.»
17 Bè ngá ɓá Ananiasɨ ɔtɨ ɔw. Ə lokɨ ɔw mɛ̨̃ɛ̨ kəy-tɨ rəmə, ində ji-é dɔ Sol-tɨ ɓá panè:
«Ngonkɔ̨̃-m Sol, 'Ɓaɓe Jeju kɨ́ tɛ̨̃ɛ̨ sə-i busɨ dɔ rəbɨ-tɨ lokɨ isɨ ree lé, ɓá ulə-m, kdɔ kadɨ
kəm-i oo lo rəm, ɓá kdɔ kadɨ Ndil kɨ́ aa njay rusɨ mɛ̨̃ɛ̨-i rəm tɔ.»
18 Rəmə tajinatɨ nè ya né kɨ́ titɨ-nã̰ kɨ̀ ngɔy kanjɨ bè tɛ̨̃ɛ̨ kəm Sol-tɨ tusɨ nangɨ, adɨ
kəm-é oo lo majɨ gogɨ. Beɓa ɛ̨̃ ɨ̰̃ taá ə 'ra-é batɛ̨̃m
19 ɓá go-tɨ uso né ə tógɨ-é təl ree rɔ-é-tɨ gogɨ.

Sol ndó ta lə Lubə mɛ̨̃ɛ̨ ɓe-tɨ kɨ́ Damasɨ

Sol ra ndɔ sɛ̨ natɨ kɨ̀ njéndó né-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨ ɓe-tɨ kɨ́ Damasɨ,

---

* **9:2 9:2** Eja 30:21; Pa 27:11 † **9:5 9:5** Ta-je kɨ́ tò mbunə̰̃ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨̃ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsã̰y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. ‡ **9:11 9:11** Tarsɨ to ɓebo lə dɔnangɨ Silisi kɨ́ dɔnangɨ Aji-tɨ, kɨ́ ɓone to Turki kin.

20 ya rəmə, ɛ̨ un kutɨ pa ta lə Lubə mɛ̨ɛ̨ kəykəwnɑ̨-je-tɨ lə jipɨ-je panè: «Jeju lé, to
Ngon lə Lubə.»
21 Dow-je lay kɨ́ d'oo ta-je liə lé, lo ta igɨ-dé sə́l adɨ 'panè: «Dingəm kan ya ɓá to
njèkulə kəm dow-je kɨ́ 'ɓa ri Jeju ndoo ɲɑ̨ mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ kɨ́ Jorijalɛ̨m lé al wa? Ɛ̨ ra gosɨ
ree nè kdɔ kuwə-dé tɔ́-dé njim-njim kɔw sə-dé kadɨ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə
lé, al ya wa?»
22 Ngà Sol uwə rɔ-é ngɑ̨ mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ kɨ kete-kete, adɨ lo-é ndɔjɨ jipɨ-je kɨ́ njékisɨ
Damasɨ, adɨ dɛ̨ d'oo ta kɨ́ d'a pa siə al, kdɔtalə ɛ̨ tɔjɨ-dé adɨ 'gə kɨ́ Jeju lé ya to Kristɨ§
lé.
23 †Asɨ ndɔ ɲɑ̨ go-tɨ lé, jipɨ-je d'ɔjɨ-nɑ̨ ta kdɔ kadɨ 'tɔl Sol,
24 ngà ta-é usɨ mbi-é-tɨ. Dɛ̨ d'ɔw mbing ya 'ngəm-é ndɔɔ-je kɨ̀ kada-je tarəbɨ-je-tɨ kɨ́
ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ kdɔ kadɨ n'tɔli-é.
25 Ya ngà ndɔɔ ya njéndó né-je d'adɨ-é isɨ mɛ̨ɛ̨ jangá-tɨ ɓá d'ulə-é kɨ̀ dɔ bɔr d'adɨ-é
ur nangɨ gidɨ ɓe-tɨ ndaa-tɨ.*

Sol ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ

26 Lokɨ Sol ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, ɛ̨ sangɨ kdɔ kində rɔ-é natɨ kɨ̀ njéndó né-je
lə Jeju, ngà dɛ̨ lay ya 'ɓəl-é, kdɔtalə dɛ̨ 'gɨr 'panè ɛ̨ to njèndó né lə Jeju kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al.
27 Ngà Barnabasɨ ɔw siə rɔ njékɔwkulə-je-tɨ lə Jeju, ə ɔr-dé poy koo kɨ́ Sol oo 'Ɓaɓe
dɔ rəbɨ-tɨ, kɨ̀ poy ta-je kɨ́ 'Ɓaɓe idə-é, ɓá ɔr-dé poy mbɛ̨ kɨ́ Sol ilə kɨ̀ ri Jeju kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-é kɨ́
nda kɑ̨y mɛ̨ɛ̨ ɓebo Damasɨ-tɨ rəm tɔ.
28 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, Sol ində rɔ-é natɨ sə-dé ə lo lay kɨ́ d'ɔw-tɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ
lé, Pol ɔw sə-dé rəm, təl sə-dé rəm, ɓá ɛ̨ pa ta kɨ̀ ri 'Ɓaɓe kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kɨ́ nda kɑ̨y-kɑ̨y rəm
tɔ.
29 Ɛ̨ pa ta kɨ̀ jipɨ-je kɨ́ njépata grɛkɨ rəm, ɛ̨ najɨ-dé ta-tɨ rəm, rəmə dɛ̨ 'sangɨ kadɨ
'tɔl-é kɔgɨ.
30 Lokɨ njékadmɛ̨ɛ̨-je d'oo poy-é lé, d'ɔr Sol d'ɔw siə mɛ̨ɛ̨ ɓebo Sejare-tɨ, ngá ɓá
d'adɨ-é ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Tarsɨ-tɨ.
31 Njékəwnɑ̨-je lay kɨ́ dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Galile-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Samari-tɨ, d'isɨ
kɨ̀ lapiya rəm, ɓá 'ngɑ̨ mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ lə-dé; dɛ̨ d'ɔw kɨ kete-kete mɛ̨ɛ̨ ɓəl 'Ɓaɓe-tɨ rəm,
ɓá Ndil kɨ́ aa njay ra sə-dé adɨ kɔr njékəwnɑ̨-je ɨ̨ dɔ madɨ-é-tɨ kɨ kete-kete rəm tɔ.

Ene ingə lapiya

32 Piyər ɔw kɨ̀ dɔɓe-dɔɓe, beɓa ndɔ káre bè ɔw rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'to njékaa njay-je kɨ́
d'isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Lida-tɨ.
33 Lo-é-tɨ kinlé, d'ingə dingəm káre kɨ́ ri-é lə Ene, to njèrɔkoy mburukɨ adɨ tò nangɨ
ɓal jinɑ̨̀y joo.
34 Piyər idə-é panè: «Ene, Jeju Kristɨ adɨ-i lapiya! 'Ɨ̨ taá ə 'un né tò-i.» Rəmə tajinatɨ
nè ya Ene ubə nangɨ ɨ̨ taá.
35 Dow-je lay kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Lida-tɨ, kɨ̀ diləmbo-tɨ kɨ́ Sarɔ̨ kɨ́ d'oo Ene lé, d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé
'Ɓaɓe.

Dɔrkasɨ tɔsɨ ndəl

36 Njèndó né kɨ́ dené káre bè isɨ ɓebo Jope-tɨ nɔ̨ɔ̨; ri-é lə Tabita (kɨ̀ ta grɛkɨ lé 'panè
Dɔrkasɨ) ə kɔr mɛ̨ɛ̨-é to «kal.» Ɛ̨ to dené kɨ́ njèra majɨ ɲɑ̨ rəm, to njèra kɨ̀ njéndoo-je
rəm tɔ.
37 Mɛ̨ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kinlé, mɔ̨y ra-é adɨ-é oy. Lokɨ 'ndogɨ-é man rəmə, d'un-né d'ɔw
d'ilə-é mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ kɨ́ taá dɔ madɨ-é-tɨ†.
38 Ɓe kɨ́ Lida lé tò ngɔsi kɨ ɓe kɨ́ Jope, beɓa lokɨ njéndó né-je d'oo poy Piyər kɨ́ isɨ
Lida rəmə, d'ulə dow-je joo rɔ-é-tɨ 'panè: «Kɔgri ya, 'ree kalangɨ 'ingə-ji.»

---

§ **9:22 9:22** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é. † **9:23 9:23** 2Kɔ 11:32,33 * **9:25 9:25** 2Kɔ 11:32
† **9:37 9:37** Knj 1:13

39 Beɓa Piyər i̱ taá kalangɨ ya ɔw sə-dé. Lokɨ ɛ̨ ree tɛ̨ɛ̨ lé, d'ɔr nɔ̨̃-é d'ɔw siə mɛ̨ɛ̨
kəy-tɨ kí tò dɔ madɨ-é-tɨ taá lé rəmə, njéngɔwkoy-je lay ya 'ree rɔ-é-tɨ kɨ̀ nɔ̨ ta-dé-tɨ, ə
'tɔjɨ-é kubɨ kul-je kɨ̀ kubɨ-je kí rangɨ kí Dɔrkasɨ ojɨ adɨ-dé taá-taá, lokɨ ɛ̨ isɨ-né kɨ̀ dɔ-é
taá ɓəy.
40 Piyər adɨ dow-je lay 'tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ ɓá ɛ̨ ɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ pa ta kɨ̀ Lubə, ɓəy ngá
ɓá ɛ̨ təl kəm-é kɨ rɔ nin-tɨ lé ə panè: «Tabita, i̱ taá!» Rəmə Tabita tɛ̨ɛ̨ kəm-é yərərə,
ə lokɨ oo Piyər lé, ɛ̨ i̱ isɨ taá.
41 Beɓa Piyər uwə ji-é adɨ-é i̱ ą taá. Ngá ɓá ɛ̨ ɓa njékaa njay-je kɨ̀ njéngɔwkoy-je ə
tɔjɨ-dé Tabita lé kəm.
42 Dow-je lay kí ɓebo Jope-tɨ ya ta-é usɨ mbi-dé-tɨ, adɨ dow-je nąą d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé 'Ɓaɓe.
43 Piyər ra ndɔ nąą Jope, mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Simɔ̨ kí to njèkɔl ndaá.

10

Ta lə Piyər-je kɨ̀ Kɔrnəy
Knj 11:5-17

1 Dingəm káre bè isɨ ɓebo Sejare-tɨ, ri-é lə Kɔrnəy, ɛ̨ to njèkun dɔ kutɨ asgar-je ɓu
kí 'ɓa-dé «asgar-je kí Itali.»
2 Kɔrnəy lé, to dow kí njèkilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ rəm, to njèɓəl Lubə rəm, ɓá dow-je
lay kí mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə kàrè bè ya tɔ. Njéndoo-je kí dan jipɨ-je-tɨ lé, taá-taá ya ɛ̨ ra sə-dé
majɨ nąą rəm, to njèpata kɨ̀ Lubə taá-taá rəm tɔ.
3 Lokɨ kàdì təl rɔ-é adɨ à to kàdì mutə je bè lé, né ra-é tokɨ ni̱ bè, adɨ ɛ̨ oo malayka
lə Lubə yərərə kəm-é-tɨ, ree rɔ-é-tɨ ə ɓa-é panè: «Kɔrnəy!»
4 Kɔrnəy oo malayka lé gərərə rəmə, ɛ̨ ɓəl nąą adɨ dəjɨ-é panè: «Ri ra né wa, 'Ɓaɓe?»
Malayka lé, idə-é panè: «Ta-je kí 'isɨ 'pa kɨ̀ Lubə rəm, majɨ-je kí 'isɨ 'ra kɨ̀ njéndoo-je
lé, ɔw tɛ̨ɛ̨ rɔ Lubə-tɨ ə mɛ̨ɛ̨-é ole dɔ-i-tɨ.
5 Beɓa kí ngɔsnè-tɨ kin ya, 'ulə dingəm-je mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ kí Jope, kdɔ kadɨ d'ɔw 'ɓa Simɔ̨
kí ri gajɨ-é lə Piyər d'adɨ-é ree.
6 Piyər lé, tò ɓe lə Simɔ̨ kí to njèkɔl ndaá, kí kəy liə tò kàdì babo-tɨ ngɔsi kin.»
7 Lokɨ malayka kí pa siə ta lé, ɔtɨ ɔw bè ya rəmə, Kɔrnəy ɓa ngannjékullə-je liə joo
rəm, ɓa asgar káre kí to njèkilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ nąą dan dɛ̨-tɨ kí d'isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ liə,
8 adɨ 'ree ə ɔr-dé poy né-je kí ra né lé lay, ngá ɓá ulə-dé ɓebo Jope-tɨ.
9 Lo aa go-tɨ, lokɨ ngannjékullə-je, d'usɨ rəbəə d'ɔw sar 'tɛ̨ɛ̨ ngɔsi kɨ̀ ɓebo Jope rəmə,
Piyər al taá dɔ kəy dur dur-tɨ kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ kàdì kí ą jam dɔ ɓe-tɨ.
10 'Ɓo ra-é adɨ ndigɨ kuso né. Ngà lokɨ d'isɨ 'ra nékuso kdɔ kadɨ-é ya ɓəy rəmə, né
ra-é tokɨ ni̱ bè.
11 E̱ oo lo kí dɔrą-tɨ tò tagra, rəmə né kí titɨ-nąą kɨ̀ takubɨ kí tatɨ pəl-pəl, ə 'tɔ́ kulə
sul-é-je-tɨ sɔ lay, i̱ taá isɨ risɨ kɨ dɔnangɨ-tɨ.
12 Dą-je lay kí nja-dé ra sɔ-sɔ, dɛ̨ kí d'agɨ nangɨ, kɨ̀ yəl-je kí 'nar taá 'tò mɛ̨ɛ̨ takubɨ-tɨ
lé, kɨ̀ kutɨ-dé kutɨ-dé.
13 Rəmə Piyər oo ndi dow pa siə ta panè: «Piyər, 'i̱ taá 'tɔl-dé 'uso!»
14 Ngà Piyər panè: «Kuy! 'Ɓaɓe, né kí majɨ al əse né kí tò nɛ̨ bè kinlé mą m'uso nja
káre al*.»
15 Piyər oo ndi dow lé təl pa siə ɓəy panè: «Né kí Lubə təl-é adɨ aa njay ngá lé, i 'a
koo kɨ né kí tò nɛ̨ al ngá.†»
16 Né-é kinlé ree bè-bè nja mutə rəmə, lo-é-tɨ nɔ̨ɔ̨ ya təl ɔw dɔrą-tɨ gogɨ, 17 adɨ Piyər
dəjɨ rɔ-é ta panè: «Né kí ra-m tokɨ ni̱ bè kinlé, kɔr mɛ̨ɛ̨-é to ri wa?» Ngà lokɨ ɛ̨ isɨ gɨr
ta-é kɨ gɨr ya ɓəy rəmə, dingəm-je kí Kɔrnəy ulə-dé lé, d'ą 'dəjɨ 'panè se kəy lə Simɔ̨
tò rá wa, ə 'ree d'ą takəy-tɨ ngɔsi ngá.

* **10:14 10:14** Mbl 11:1-47 † **10:15 10:15** Mar 7:15

18 Dɛ̨ 'ɓa ɓa kɨ̀ ndi-dé kɨ́ boy 'dəjɨ 'panè: «Lo kin ya ɓá Simɔ̨ kɨ́ ri gajɨ-é lə Piyər tò-tɨ lé al wa?»
19 Lokɨ Piyər isɨ gɨr ta kɨ́ dɔ kɔr mɛ̨ɛ̨ né-tɨ kɨ́ ra-é tokɨ nɨ̨ bè kinlé ya ɓəy rəmə, Ndil kɨ́ aa njay idə-é panè: «'Oo bè, dingəm-je mutə d'ą̃ 'dəjɨ-i.
20 'Ɨ̨ taá, 'risɨ nangɨ ə 'ɔw sə-dé, ɓɨ 'tadɨ ti-ti al, kdɔ to mą̃ ya ɓá m'ulə-dé.»
21 Ngá ɓá Piyər risɨ nangɨ ɔw rɔ-dé-tɨ idə-dé panè: «Yən, mą̃ kɨ́ 'sangi-mi lé, ya ə́ m'ą̃ tin. Ngà se sə̨i 'reei ban wa?»
22 Dɛ̨ d'ilə-é-tɨ 'panè: «To Kɔrnəy njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu ɓá ulə-ji. Ɛ̨ to dow kɨ́ njururu, to njèɓəl Lubə, jipɨ-je lay ya 'pa ta kɨ̀ dɔ-é-tɨ majɨ. Lubə adɨ malayka kɨ́ aa njay ree tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ ta adɨ-é kadɨ ulə kulə ɓa-i kdɔ kadɨ ɔw idə-é ta.»
23 Beɓa Piyər adɨ-dé 'tò kəy rɔ-é-tɨ nɔ̨ɔ̨ ya.
Lo aa kɨ̀ ndɔge ngá ɓá Piyər usɨ rəbəə ɔw sə-dé. Njékadmɛ̨ɛ̨-je kɨ́ nɑ̨́-je mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jope-tɨ 'dan-é.
24 Lo aa go-tɨ, 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Sejare-tɨ. Lokɨ Kɔrnəy isɨ ngəbɨ-dé lé, ɛ̨ ulə kulə ɓa nojɨ-é-je, kɨ̀ nam-é-je kɨ́ ɛ̨ ndigɨ-dé n̩ą̃.
25 Lokɨ Piyər ɔw kdɔ kandɨ kəy go-dé-tɨ rəmə, Kɔrnəy tilə kəm-é, usɨ nangɨ nja-é-tɨ, ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ.
26 Ngà Piyər uwə-é kɨ taá ə panè: «'Ɨ̨ taá! Mą̃ kàrè m'to dow madɨ-i tɔ.»
27 Piyər pa siə ta taá-taá andɨ-né mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ rəmə, ingə dow-je kɨ́ 'kəw-ną̃ n̩ą̃.
28 Ə ɛ̨ pa sə-dé panè: «Sə̨i 'gəi majɨ, ndukun lə-ji lé, ɔgɨ dow kɨ́ to jipɨ kadɨ ində rɔ-é natɨ kɨ̀ dow kɨ́ to jipɨ al əse kadɨ ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə. Ngà mą̃ lé, Lubə idə-m panè: “M'a koo dow kadɨ to dow kɨ́ majɨ al əse to dow kɨ́ tò n̩ɛ̨ takəm-n'ɛ̨̀-tɨ al.”
29 Gin-é kin ɓá lokɨ sə̨i 'ɓai-mi lé, m'tadɨ ti-ti al ya m'ɔ̃tɨ par m'ree-né tin. M'dəjɨ-si se ri ɓá ulə̨i-né kulə go-m-tɨ wa?»
30 Ngá ɓá Kɔrnəy idə-é panè: «'Oo bè, ɓone, asɨ ndɔ sɔ ngá, m'isɨ m'pa ta kɨ̀ Lubə mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə-m kɨ̀ kàdì kɨ́ mutə kɨ́ losɔlɔ, rəmə tajinatɨ nè ya dingəm káre kɨ́ ulə kubɨ kɨ́ ndóle kɑ̨́y-kɑ̨̀y ą̃ nɔ̨̀-m-tɨ,
31 idə-m panè: “Kɔrnəy, Lubə oo ndi-i, ɓá mɛ̨ɛ̨-é ole dɔ majɨ-je-tɨ kɨ́ isɨ ra kɨ̀ njéndoo-je kin rəm tɔ.
32 'Ulə dow-je ɓe-tɨ kɨ́ Jope, kdɔ kadɨ d'ɔw 'ɓa Simɔ̨ kɨ́ ri gajɨ-é lə Piyər d'adɨ-é ree. Ɛ̨ tò mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Simɔ̨ kɨ́ to njèkɔl ndaá kɨ́ isɨ kàdì babo-tɨ ngɔsi kin.”
33 Beɓa kalangɨ bè ya m'ulə-né dow-je go-i-tɨ tin. Adɨ ree lə-i kinlé, majɨ n̩ą̃. Kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, jɛ̨ lay ya j'isɨ nɔ̨̀ Lubə-tɨ nè, kdɔ koo ta-je lay kɨ́ 'Ɓaɓe un ndu kadɨ 'pa adɨ-ji.»

Piyər ɔr ta mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Kɔrnəy

34 Piyər un ta panè: «Ooi majɨ, m'gə kɨ́ Lubə ɔr kəm dow al.
35 Gin dow-je kɨ́ rá-rá ya lé, dow kɨ́ ɓəl Lubə rəm, ra né kɨ́ njururu lé, à nəl Lubə ya.
36 Sə̨i 'gəi majɨ, Lubə adɨ ta liə kɨ́ to Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ lapiya ɔw rɔ Israyel-je-tɨ kɨ̀ takul Jeju Kristɨ. Ɛ̨ ya to 'Ɓa dow-je lay‡.
37 Né kɨ́ un kutɨ ra né dɔnangɨ Galile-tɨ, sar tɛ̨ɛ̨-né dɔnangɨ Jude-tɨ go mbɛ̨-tɨ kɨ́ Jɑ̨ ilə sɔbɨ dɔ batɛ̨m lé, sə̨i 'gəi majɨ.
38 Kəm rəbɨ kɨ́ Lubə adɨ-né Ndil kɨ́ aa njay rəm, adɨ-né tɔ́gɨ Jeju kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ lé, kàrè sə̨i 'gəi majɨ tɔ. Jeju kɨ́ ɔw kɨ̀ ɓe-ɓe ra majɨ kɨ̀ dow-je, ajɨ dɛ̨ kɨ́ d'isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə Sú lé, kàrè sə̨i 'gəi majɨ rəm tɔ, kdɔtalə Lubə nɑ̨̀y siə.
39 Né-je lay kɨ́ Jeju ra mɛ̨ɛ̨ ɓe-je-tɨ lə jipɨ-je, kɨ̀ né-je kɨ́ ɛ̨ ra mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, jɛ̨ joo kɨ̀ kəm-ji, ɓá j'oo ta-é kɨ̀ mbi-ji rəm tɔ. Ngà dɛ̨ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ 'tɔl-é.

‡ **10:36 10:36** Eja 52:7

40 Rəmə Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə ə Lubə adɨ-é
tɔjɨ rɔ-é.
41 Rɔ dow-je-tɨ lay al, ngà rɔ-ji jɛ̨-tɨ kɨ́ Lubə mbətɨ-ji kete kdɔ kadɨ j'to njékɔr poy
ta-je liə lé ɓá ɛ̨ tɔjɨ rɔ-é rɔ-ji-tɨ. Lokɨ ɛ̨ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ kàrè, jɛ̨ j'uso siə né natɨ
rəm, ɓá j'ə̨y siə natɨ rəm tɔ.
42 Beɓa ɛ̨ un ndu adɨ-ji, kdɔ kadɨ j'ilə mbɛ̨ j'adɨ dow-je 'gə kɨ́ Lubə ində-n'ɛ̨ kɨ́
njègangta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'isɨ kəm rəm, dɔ dɛ̨-tɨ kɨ́ d'oy rəm.
43 Njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lay ya 'pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ 'panè: “Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ adɨ-é mɛ̨ɛ̨-é
lé, Lubə à kiə̨nə go majal-je liə kɔgɨ kadɨ-é kɨ̀ takul ri-é.”»

Dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al kàrè d'ingə Ndil aa njay

44 Lokɨ Piyər isɨ pa ta bè-bè ya ɓəy rəmə, Ndil kɨ́ aa njay risɨ ree dɔ dow-je-tɨ lay kɨ́
d'isɨ d'oo ta liə lé.
45 Beɓa njékadmɛ̨ɛ̨-je kɨ́ 'to jipɨ-je kɨ́ 'dan Piyər ree siə natɨ lé, ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sə̨y, kdɔtalə
Lubə adɨ Ndil kɨ́ aa njay kadkare-tɨ, dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al tɔ.
46 Kdɔ dɛ̨ d'oo ndi-dé kɨ́ d'isɨ 'pa ta kɨ̀ ndɔ̨ ta ɓe lə dow-je kɨ́ rangɨ, ɓá 'tɔ́y Lubə
rəm, ngá ɓá Piyər panè:
47 «Dow-je kɨ́ d'ingə Ndil kɨ́ aa njay titɨ-nə̨ sə-ji bè tɔ lé se dow à kɔgɨ-dé ra batɛ̨m
kəm man-tɨ wa?»
48 Ə Piyər lé, un ndu kadɨ 'ra-dé batɛ̨m kɨ̀ ri Jeju Kristɨ. Go-tɨ, dɛ̨ dəjɨ-é kadɨ isɨ sə-dé
kɨ mbɔr mɔkɨ tá.

11

Piyər ɔr gin panjiyə-é adɨ njékəwnə̨-je kɨ́ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ
Knj 10:1-33

1 Njékɔwkulə-je, kɨ̀ njékadmɛ̨ɛ̨ kɨ́ d'isɨ dɔnangɨ Jude-tɨ, d'oo poy-é kɨ́ dɛ̨ kɨ́ 'to jipɨ-je
al ya kàrè 'taa ta lə Lubə tɔ.
2 Ngà lokɨ Piyər təl ree ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, njékadmɛ̨ɛ̨-je kɨ́ 'to jipɨ-je 'kɔl siə 'panè:
3 «I 'ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə dow-je kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ al ə 'uso sə-dé né!»
4 Beɓa Piyər ɔr-dé go né-je kɨ́ ra né lé berere-berere panè:
5 «Mə̨ m'isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jope-tɨ, ə lokɨ m'isɨ m'pa ta kɨ̀ Lubə rəmə, m'tɛ̨ɛ̨ m'usɨ ə né
ra-m tokɨ nɨ̨ bè, adɨ m'oo né kɨ́ titɨ-nə̨ kɨ̀ takubɨ kɨ́ tatɨ pəl-pəl kɨ́ 'tɔ́ kulə sul-é-je-tɨ sɔ
lay, ɨ̨ dɔrə̨-tɨ risɨ ree njal rɔ-m-tɨ.
6 M'oo takubɨ lé gə́rə́rə́ rəmə, m'oo də̨-je kɨ́ nja-dé ra sɔ-sɔ, də̨-je kɨ́ wale rəm, dɛ̨ kɨ́
d'agɨ nangɨ rəm, ɓá yəl-je kɨ́ 'nar taá rəm tɔ.
7 Beɓa m'oo ndi dow idə-m panè: “Piyər 'ɨ̨ taá 'tɔl-dé 'uso!”
8 Ngá ɓá mə̨ m'ilə-tɨ m'panè: “Kuy! 'Baɓe, né kɨ́ majɨ al əse né kɨ́ tò nɛ̨ɛ̨ bè kin ɔdɨ
ta-m nja káre al.”
9 M'oo ndi dow ɓa dɔrə̨-tɨ ya ɓəy panè: “Né kɨ́ Lubə təl-é adɨ aa njay ngá lé, i 'a
koo kɨ né kɨ́ tò nɛ̨ɛ̨ al ngá.”
10 Né kinlé tɛ̨ɛ̨ bè-bè nja mutə, ɓá təl lay ɔw dɔrə̨-tɨ gogɨ.
11 Rəmə lo-é-tɨ nè ya, dingəm-je kɨ́ mutə kɨ́ d'ulə-dé ɓebo Sejare-tɨ kadɨ 'ree rɔ-m-tɨ
lé, 'ree d'ə̨ takəy-tɨ kɨ́ m'isɨ-tɨ.
12 Ə Ndil kɨ́ aa njay idə-m kadɨ m'ɔw sə-dé, ɓɨ kadɨ m'tadɨ ti-ti al. Beɓa ngankɔ̨-m-je
kɨ́ mɛkɛ̨ kan, 'dan-m d'adɨ j'ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Kɔrnəy.»
13 Beɓa njèkəy lé ɔr-ji poy né kɨ́ ra né lé panè: «M'oo malayka ree mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə-m,
idə-m panè: “'Ulə kulə mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ kɨ́ Jope kadɨ d'idə Simɔ̨ kɨ́ ri gajɨ-é lə Piyər kadɨ ree.
14 Ɛ̨ ɓá à kidə-i ta kɨ́ à kajɨ-né kɨ̀ dɛ̨ kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə-i lay.”

15 Lokɨ m'un gin pa ta lé, Ndil kɨ́ aa njay ree dɔ-dé-tɨ titɨ-nạ̃ kɨ́ ndɔkɨ ree-né dɔ-ji jạ̃i-tɨ lo kulə gin-é-tɨ nụ̃ kinlé bè tɔ.*
16 †Beɓa mẹ̃ẹ̃-m ole-né dɔ ta-tɨ kɨ́ 'Ɓaɓe pa panè: "Jạ̃ ra dow-je batẹ̃m mani, ngà sạ̃i lé batẹ̃m lə Ndil kɨ́ aa njay ɓá a rai.†"
17 Kinə Lubə adɨ-dé Ndil kɨ́ aa njay kadkare-tɨ titɨ kɨ́ ẹ̃ adɨ-ji-né jạ̃i kɨ́ j'adi mẹ̃ẹ̃-ji 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ bè tɔ lé, mạ̃ m'to nạ́ ɓá kadɨ m'mbatɨ go Lubə-tɨ wa?»
18 Lokɨ d'oo ta-je kin bè lé, dẹ̃ lay ya d'ilə mẹ̃ẹ̃-dé nangɨ pɔ̃ɔ̃, adɨ d'ɔsɨ gajɨ Lubə 'panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al ya kàrè, Lubə adɨ-dé tarəbɨ adɨ d'iṇə panjiyə-dé kɨ́ majɨ al kɔgɨ d'isɨ-né kəm sartagangɨ.»

Njékəwnạ̃-je kɨ́ ɓebo Antiosɨ

19 †Kulə kəm-nạ̃ ndoo kɨ́ ulə gin-é dɔ koy Etiyẹ̃n-tɨ lé, ra adɨ njékadmẹ̃ẹ̃-je 'sane-nạ̃. Dẹ̃ kɨ́ madɨ-je d'ɔw njal 'tẹ̃ẹ̃ ɓebo Penisi-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Siprə kɨ́ tò dan ba-tɨ rəm, ɓá ɓebo Antiosɨ-tɨ tɔ; ə 'pa ta lə Lubə d'adɨ jipɨ-je ya par.‡
20 Rəmə njékadmẹ̃ẹ̃-je kɨ́ 'nạ́-je kɨ́ dan dẹ̃-tɨ kɨ́ 'to dow-je kɨ́ dɔnangɨ Siprə, kɨ̀ ɓebo Sirẹ̃n-tɨ d'ɔw ɓebo Antiosɨ-tɨ d'ilə mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ lə 'Ɓaɓe Jeju d'adɨ dow-je kɨ́ 'to grɛ̃kɨ-je tɔ.
21 Beɓa tɔ́gɨ 'Ɓaɓe nạ̀y sə-dé adɨ dow-je ṇạ̃ ya d'iṇə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ ə d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé 'Ɓaɓe.
22 Ə ta-é usɨ mbi njékəwnạ̃-je-tɨ kɨ́ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ, adɨ d'ulə Barnabasɨ d'adɨ-é ɔw njal ɓebo Antiosɨ-tɨ rɔ-dé-tɨ.
23 Lokɨ Barnabasɨ ɔw tẹ̃ẹ̃, ɓá oo ramajɨ lə Lubə bè lé, rɔ-é nəl-é ṇạ̃ adɨ ulə dingəm mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ lay kadɨ 'nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ kɨ̀ mẹ̃ẹ̃-dé kɨ́ káre-rè.
24 Barnabasɨ lé to dow kɨ́ majɨ rəm, Ndil kɨ́ aa njay rusɨ mẹ̃ẹ̃-é rəm, ɓá to njèkadmẹ̃ẹ̃ kɨ́ ṇạ̃ rəm tɔ. Beɓa kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya 'ree rɔ 'Ɓaɓe-tɨ.
25 Go-tɨ lé Barnabasɨ ị̃ ɔw ɓebo Tarsɨ-tɨ kdɔ sangɨ Sol.
26 Ngà lokɨ ingə-é lé, adɨ-é ree siə ɓebo Antiosɨ-tɨ. Ə dẹ̃ joo lay ya 'ra ɓal káre natɨ kɨ̀ njékəwnạ̃-je lo kingə-nạ̃-je-tɨ lə-dé ə kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya dẹ̃ 'ndó-dé né. Mẹ̃ẹ̃ ɓebo Antiosɨ-tɨ lé ɓá to lokɨ dɔsạ̃y sakɨ-sakɨ kɨ́ 'ɓa njéndó né-je lə Jeju «njékun go Kristɨ.»
27 Dɔgangɨ ndɔ-é-je-tɨ kinlé, njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ d'ị̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ d'ɔw ɓebo Antiosɨ-tɨ.
28 †Ndil kɨ́ aa njay tẹ̃ẹ̃ kɨ̀ dɔ ta adɨ dow káre dan-dé-tɨ kɨ́ ri-é lə Agabusɨ adɨ panè: Ɓobo à kusɨ dɔnangɨ-tɨ nè lay. Rəmə, ɓo lé usɨ ɓal kɔ̃ɓe-tɨ lə ngar Klodɨ ya tɔ§.
29 Beɓa njéndó né-je d'un ndu-dé kadɨ nạ́-nạ́ ya adɨ né kɨ́ go nékingə-é-tɨ kadɨ d'ulə-né kɨ kadkare-tɨ kadɨ ra kɨ̀ njékadmẹ̃ẹ̃-je kɨ́ d'isɨ dɔnangɨ Jude-tɨ.
30 Dẹ̃ 'mbɔ̃ kadkare-je lé, d'ulə-né Barnabasɨ-je kɨ̀ Sol rɔ 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ Jude-tɨ.

12

Koy Jakɨ, kɨ̀ kuwə Piyər dangay-tɨ

1 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, ngar Erodɨ un kutɨ kulə kəm dow-je madɨ dan njékəwnạ̃-je-tɨ ndoo.
2 Beɓa ẹ̃ adɨ 'tɔl Jakɨ* kɨ́ ngonkɔ̃ Jạ̃ kɨ̀ kiyərɔ.
3 Lokɨ oo kadɨ né kɨ́ n'ra kin nəl jipɨ-je ṇạ̃ lé, ẹ̃ adɨ d'uwə Piyər d'ilə-é dangay-tɨ tɔ. Ndɔ-é-tɨ kinlé, to ndɔ ra nạ̃y kɨ́ 'ra kɨ̀ mbɔ̀ kɨ́ əm goto-tɨ†.

---

* **11:15 11:15** Knj 2:1-4. † **11:16 11:16** Knj 1:5 † **11:16 11:16** Knj 1:5 † **11:19 11:19** Knj 8:1-4 ‡ **11:19 11:19** Knj 8:1 † **11:28 11:28** Knj 21:10 § **11:28 11:28** Knj 21:10 * **12:2 12:2** Ẹ̃ kinlé, to Jakɨ kɨ́ ngon lə Jebede. † **12:3 12:3** Tẹ̃t 12:1

4 Lokɨ Erodɨ adɨ d'uwə Piyər d'ilə-é dangay-tɨ lé, ɛ̨ ɔy asgar-je sɔ-sɔ kutɨ sɔ adɨ 'ngəm
ta-é, kdɔtalə ɛ̨ gɨr kadɨ n'gangɨ ta dɔ-é-tɨ ndaa-tɨ takəm kosɨ dow-je-tɨ go ra ną̣y Pakɨ-tɨ.
5 Lokɨ Piyər ą̣ kəy dangay-tɨ lé, njékəwną̣-je 'pa ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ rɔ tungə-dé ya par-par
kdɔ ta liə.

Tɛ̨̃ɛ̨ dangay-tɨ lə Piyər

6 Ndɔɔ bè, kadɨ lo aa ə Erodɨ à tɛ̨̃ɛ̨ siə dan dow-je-tɨ kdɔ gangta dɔ-é-tɨ lé, Piyər tò
ɓi mbuną̣ asgar-je-tɨ joo. D'ilə Piyər sil rəm, ɓá njéngəm takəy dangay-je 'ngəm rəm
tɔ.
7 Rəmə kəm kɨ́ kində jipɨ bè ya malayka lə 'Ɓaɓe tɛ̨̃ɛ̨ kɔy ə lokɨ Piyər tò-tɨ lé ndógɨ
doo, ngá ɓá Malayka lé ində kàdì Piyər ɗə-ɗə ndəl-é-né panè: «Ị̃ taá kalangɨ!» Rəmə
sil kɨ́ ji-é-tɨ lé gą̣y wɔgrɔ-wɔgrɔ.
8 Ngá ɓá malayka lé idə-é panè: «'Un ndaá dɔɔ ɓədɨ lə-i 'dɔ-né ɓədɨ-i ə 'ulə saba
lə-i nja-i-tɨ.» Piyər ra titɨ kɨ́ ɛ̨ idə-é-né, ngá ɓá malayka lé təl idə-é panè: «'Ulə kubɨ
kul lə-i ə 'un go-m.»
9 Piyər tɛ̨̃ɛ̨ kəy dangay-tɨ njiyə go malayka-tɨ. Né kɨ́ malayka ra kinlé, Piyər oo kɨ́ to
né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al. Ɛ̨̃ gɨr panè to nị̃.
10 Lokɨ d'ində ta njéngəm takəy dangay-je kɨ́ dɔsą̣y 'gangɨ, 'ree d'ində kɨ́ njèkungɨ-tɨ
joo 'gangɨ, 'ree 'tɛ̨̃ɛ̨ tarəbɨ-tɨ kɨ́ 'ra kɨ̀ ngɔw là kɨ́ to tarəbɨ kɨ́ ɔw kɨ mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo-tɨ rəmə,
tarəbɨ-é lé tɛ̨̃ɛ̨ nɔ̃-dé-tɨ kɨ̀ dɔ rɔ-é ya, adɨ 'tɛ̨̃ɛ̨ ndaa-tɨ d'un rəbɨ káre bè d'isɨ d'ɔw rəmə,
malayka lé, igɨ yɔm go Piyər-tɨ.
11 Ngá ɓá kəm Piyər ijə yərərə adɨ panè: «Kɨ́ nè kin ɓəy ɓá m'gə majɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe
ya ulə malayka liə adɨ ree ɔr-m ji ngar Erodɨ-tɨ rəm, ɔr-m mɛ̨̃ɛ̨ né-jɛ-tɨ kɨ́ majɨ al lay
kɨ́ jipɨ-je 'ndigɨ ra sə-m rəm tɔ.»
12 Lokɨ kəm Piyər ijə dɔ rɔ-é-tɨ majɨ lé, ɛ̨ ɔw ɓe lə Mari kɨ́ kɔ̃ Ją̣. Ją̣ lé, ri gajɨ-é lə
Markɨ. Kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya 'kəw-ną̣ ɓe lə Mari lé, d'isɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə.
13 Lokɨ Piyər ree tɛ̨̃ɛ̨ takəy-tɨ ą̣ ində takəy rəmə, ngonnjèkullə kɨ́ dené kɨ́ 'ɓa-é Rodɨ
ree kdɔ koo.
14 Ngà lokɨ ɛ̨ ree ɓá oo ndi Piyər gə rəmə, rɔ-é nəl-é ṇą̣ adɨ ɔr takəy al, ngà təl kɨ̀
ngɔdɨ ɔw idə-dé panè Piyər ą̣ ndaa-tɨ takəy-tɨ nɔ̃ɔ̃.
15 Rəmə d'ilə-é-tɨ 'panè: «Dɔ-i ində-i wa!» Ngà ɛ̨ təl idə-dé panè: «To Piyər ya lé.»
Ngá ɓá dɛ̨ 'panè: «À to malayka liə je bè.»
16 Ngà Piyər ində takəy par-par. Beɓa lokɨ 'ree 'tɛ̨̃ɛ̨ takəy ɓá d'oo-é rəmə, lo ta igɨ-dé
sə́l.
17 Piyər ra ji-é kəngɨ-dé-né kadɨ 'pa ta al, ngá ɓá ɛ̨ ɔr-dé poy né kɨ́ 'Ɓaɓe ra ɓá ɔr-é-
né kəy dangay-tɨ tɛ̨̃ɛ̨-né siə ndaa-tɨ lé. Ɛ̨̃ təl idə-dé panè: «Idə-i ta-é Jakɨ-je‡ kɨ̀ ndəgɨ
njékadmɛ̨̃ɛ̨-je.» Ngá ɓá ɛ̨ tɛ̨̃ɛ̨ ɔw lo kɨ́ rangɨ-tɨ ɓəy.
18 Lokɨ lo aa lé, asgar-je d'ɔw dɔ-ną̣-tɨ wúr-wùr adɨ 'dəjɨ-ną̣ 'panè se ri ɓá tɛ̨̃ɛ̨ dɔ
Piyər-tɨ lé wa?
19 Beɓa Erodɨ adɨ d'ɔw 'ndole-é, ngà d'ingə-é al. Ɛ̨̃ ɓa asgar-je kɨ́ njéngəm takəy-je
lé dəjɨ-dé ta ə un ndu kadɨ 'tɔl-dé. Go-tɨ, Erodɨ ị̃ dɔnangɨ Jude-tɨ ɔw isɨ ɓebo Sejare-tɨ
asɨ dɔkaglo sɛ̨ ɓəy.

Koy lə ngar Erodɨ

20 Ta tò dan Erodɨ-tɨ dɛ̨ kɨ̀ dow-je kɨ́ dɔnangɨ Tir-tɨ, kɨ̀ dow-je kɨ́ dɔnangɨ Sidɔ̃-tɨ. Beɓa
dɛ̨ d'adɨ ta-dé asɨ-ną̣ kadɨ 'ree d'ingə Erodɨ. Lokɨ dɛ̨ 'ndogɨ mɛ̨̃ɛ̨ Blastusɨ kɨ́ to gɔ̃rɔ kɨ́
njèkində kəm-é go né-je-tɨ lə ngar Erodɨ lé, dɛ̨ d'ɔw 'dəjɨ ngar kadɨ d'ulə siə nojɨ natɨ,
kdɔtalə ɓekɔ̃ liə ɓá to lo kingə nékuso lə-dé.
21 Erodɨ ɔr ndɔ ulə-né kubɨ ngar liə rɔ-é-tɨ, ə isɨ dɔ kalikɔ̃ɓe-tɨ liə, ɓá pa ta-je kɨ́
ngą̣-ngą̣ kɨ̀ kosɨ dow-je.

‡ **12:17 12:17** Jakɨ kinlé, to ngonkɔ̃ Jeju. Gal 1:19

22 Rəmə dow-je 'tɔ́y-é mbitɨ-mbitɨ 'panè: «Kay! Kin to ndi magɨ ə́n ɓɨ, to ndi dow al!§»
23 Ngá ɓá lo-é-tɨ nɔ̰ɔ̰ ya malayka lə 'Ɓaɓe ində Erodɨ ɔjɨ-é, kdɔtalə Erodɨ nàjɨ riɓa kɨ̀ Lubə, beɓa tajinatɨ nè ya kode-je d'ində-é d'adɨ-é oy.*
24 Ngà ta lə Lubə sane ɔw kɨ kete-kete.
25 Lokɨ Barnabasɨ-je kɨ̀ Sol 'tɔl ta kullə lə-dé kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ lé, dɛ̰ d'adɨ Ja̰ kɨ́ ri gajɨ-é lə Markɨ lé, təl sə-dé natɨ.†

Mba kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Pol ɔw kdɔ mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ

13

Njékəwna̰-je d'ində Barnabasɨ kɨ̀ Sol tagay kdɔ kullə lə Lubə

1 Dan njékəwna̰-je-tɨ kɨ́ ɓebo Antiosɨ-tɨ lé, njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je kɨ́ d'isɨ mbuna̰-dé-tɨ ə́n: Barnabasɨ rəm, Simiyɔ̰ kɨ́ 'ɓa-é dow kɨ́ ndul rəm, Lusiyusɨ kɨ́ ɓebo Siɛ̰n-tɨ rəm, Manayɛ̰n kɨ́ d'utɨ-é natɨ kɨ̀ Erodɨ kɨ́ njèkɔ̰ɓe rəm, ɓá Sol rəm tɔ*.
2 Beɓa ndɔ káre bè kɨ́ d'isɨ 'pole 'Ɓaɓe ɓá d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man ka̰y d'isɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə lé, Ndil kɨ́ aa njay idə-dé panè: «Ɔri Barnabasɨ-je kɨ̀ Sol indəi-dé tagay adi-mi, kdɔ kullə kɨ́ m'ɓa-dé kdɔ lé.»
3 Lokɨ d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man ka̰y 'pa ta kɨ̀ Lubə lé, dɛ̰ d'ində ji-dé dɔ-dé-tɨ ɓá d'ina̰-dé kadɨ d'ɔw.

Barnabasɨ-je kɨ̀ Sol dɔnangɨ Siprə-tɨ

4 Ndil kɨ́ aa njay ulə Barnabasɨ-je kɨ̀ Sol adɨ d'ɔw Selesi-tɨ ngá ɓá d'al bato d'ɔw dɔnangɨ Siprə-tɨ.
5 Ngà lokɨ 'tɛ̰ɛ̰ ɓebo Salamin-tɨ lé, dɛ̰ 'pa ta lə Lubə mɛ̰ɛ̰ kəykəwna̰-je-tɨ lə jipɨ-je. Ngonnjèkullə lə-dé Ja̰ Markɨ ɔw sə-dé natɨ.
6 Lokɨ d'ində dɔnangɨ Siprə kɨ́ tò dan ba-tɨ 'gangɨ lé, d'ɔw njal ɓebo Paposɨ-tɨ. Lo kin-tɨ lé, d'ingə mbəli káre kɨ́ 'ɓa-é Bar Jeju. Ɛ̰ to jipɨ ə oo rɔ-é kɨ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ rəm,
7 ɓá to njèkisɨ dɔ ji Gubərnər-tɨ kɨ́ ri-é lə Sɛrjiyusɨ Polusɨ kɨ́ to dingəm kɨ́ njènégə rəm. Gubərnər lé, adɨ 'ɓa Barnabasɨ-je kɨ̀ Sol kdɔ ɛ̰ ndigɨ koo ta lə Lubə.
8 Ngà dow káre bè kɨ̀ to mbəli, ri-é lə Elimasɨ kɨ̀ ta grɛkɨ, ɓá ndigɨ al, adɨ ɛ̰ sangɨ kadɨ n'təl dɔ gubərnər dɔ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ liə.
9 Beɓa Sol kɨ́ 'ɓa-é Pol kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay rusɨ mɛ̰ɛ̰-é lé oo-é ngətɨ-ngətɨ†,
10 ɓá idə-é panè: «I dingəm kɨ́ kədɨ ta kɨ̀ né ra kɨ́ go rəbɨ-é-tɨ al ya rusɨ mɛ̰ɛ̰-i, i ngon lə Sú, njèkɔsɨ ta né-je lay kɨ́ to né kɨ́ njururu. I lé, ndɔ kɨ́ rá-tɨ ɓá 'a taakoo ta tujɨ kɔjra-je-tɨ lə 'Ɓaɓe kɨ́ to kɔjra-je kɨ́ njururu kinlé wa?
11 Yən, kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin ya, 'Ɓaɓe à kində-i kɔjɨ-i ə kəm-i à tɔɔ, adɨ 'a koo ndógɨ kàdì al ya dɔkaglo asɨ tatɨ.» Beɓa tajinatɨ nè ya lo ndul kəm Elimasɨ-tɨ ndɨ̰-ndɨ̰, adɨ mam lo ba-ba sangɨ-né dow kadɨ ndɔr-é.
12 Lokɨ Gubərnər oo né kɨ́ ra-né kinlé rəmə, adɨ mɛ̰ɛ̰-é, kdɔtalə néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ 'Ɓaɓe lé, ɔr ndil-é.

Pol ndó ta lə Lubə ɓebo Antiosɨ kɨ́ tò dɔnangɨ Pisidi-tɨ

13 Pol kɨ̀ madkullə-je liə d'al mɛ̰ɛ̰ bato-tɨ kɨ́ ɓebo Paposɨ-tɨ, d'ɔw ɓebo Pɛrje-tɨ kɨ́ tò dɔnangɨ-tɨ kɨ́ Pampili. Ja̰ tusɨ-dé ina̰-dé lo-é-tɨ kin, ə təl ɔw ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ gogɨ‡.
14 Dɛ̰ d'ɨ̰ ɓebo Pɛrje-tɨ, d'ɔw ɓebo Antiosɨ-tɨ kɨ́ tò dɔnangɨ Pisidi-tɨ. Rəmə d'ɔw kəykəwna̰-tɨ lə jipɨ-je ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je ə d'isɨ lo-é-tɨ nɔ̰ɔ̰.

---

§ **12:22 12:22** Ejk 28:2 * **12:23 12:23** Dan 5:20 † **12:25 12:25** Knj 11:30 * **13:1 13:1** Luk 3:1 † **13:9 13:9** Knj 22:27 ‡ **13:13 13:13** Knj 12:12

15 Lokɨ 'ndó mbete ndukun lə Moiyijɨ rəm, ɓá 'ndó mbete lə njépata kɨ́ ta Lubə-tɨ
rəm lé, njékun dɔ kəykəwnạ̃ lə jipɨ-je d'ulə kulə d'idə Pol-je 'panè: «Ngankɔ̃-ji-je,
kinə ɔwi kɨ̀ ta madɨ kdɔ kadɨ uləi-né dingəm mẹ̃ẹ̃ njékəwnạ̃-je-tɨ rəmə, tarəbɨ tò tagɨ
kadɨ 'pai.»
16 Beɓa Pol ị̃ taá yəkɨ ji-é adɨ d'isɨ selele ɓá panè: «Sə̃i Israyel-je rəm, sə̃i kɨ́ 'ɓəli
Lubə rəm, 'yəli mbi-si ooi-né ta lə-m!
17 Lubə lə gin dow-je lə-ji kɨ́ 'to Israyel-je mbətɨ ka-ji-je. Ẹ̃ adɨ kɔr-dé usɨ dɔ madɨ-é-
tɨ, lokɨ d'isɨ-né ɓe mba-tɨ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ, ɓá adɨ-dé 'tẹ̃ẹ̃ kɔgɨ dɔnangɨ-tɨ kinlé kɨ̀ takul
tɔ́gɨ-é kɨ́ nạ̃.
18 Ẹ̃ ul-dé asɨ ɓal kɔrsɔ diləlo-tɨ§.
19 Bəy ɓá ẹ̃ tɔɔ ko gin dow-je siri dɔnangɨ Kanạ̃-tɨ ə təl kɨ̀ dɔnangɨ lə-dé adɨ dow-je
liə néndubə-tɨ*.
20 Né-je kin lay lé, ra né asɨ ɓal ɓusɔ kɨ̀ kɔrmị̃ je bè.»
«Go-tɨ gogɨ ɓá, ẹ̃ ində njégangta-je adɨ ka-ji-je sar tẹ̃ẹ̃-né kaglo-tɨ lə Samiyel kɨ́ to
njèpata kɨ́ ta-é-tɨ.†
21 Ngá ɓá dẹ̃ 'dəjɨ ngar, ɓá Lubə adɨ-dé Saul kɨ́ ngon lə Kisɨ kɨ́ to kɨ́ gin kojɨ-tɨ lə
Benjamẹ̃ adɨ ɔ̃ ɓe dɔ-dé-tɨ ɓal kɔrsɔ.
22 Ngà go-tɨ gogɨ, lokɨ Lubə mbatɨ Saul lé, ẹ̃ adɨ Dabidɨ to ngar lə-dé. Ta kɨ́ Lubə pa
dɔ Dabidɨ-tɨ ə́n: "Mạ̃ m'ingə Dabidɨ, ngon lə Jese, kɨ dow kɨ́ mẹ̃ẹ̃-m ndigɨ, ẹ̃ à ra né-je
lay kɨ́ mẹ̃ẹ̃-m ndigɨ.‡"
23 Gin ka-tɨ lə Dabidɨ lé, ɓá Lubə adɨ d'ojɨ Jeju kɨ́ to njèkajɨ Israyel-je, titɨ kɨ́ ẹ̃ un-né
mindɨ-é kete lé.
24 †Kete nɔ̃ ree Jeju-tɨ lé, Jạ̃ ilə mbẹ̃ adɨ gin Israyel-je lay kadɨ 'ra batẹ̃m kdɔ kadɨ
tɔjɨ kiṇə kɨ́ d'iṇə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ.
25 †Ngà dɔkaglo-tɨ kɨ́ Jạ̃ tɔl ta kullə liə lé, ẹ̃ panè: "M'to dow kɨ́ sə̃i 'ngəbi-é kinlé al.
Ooi bè, ẹ̃ kɨ́ à ree go-m-tɨ lé, kulə saba kɨ́ nja-é-tɨ ya kàrè m'tuwə kadɨ m'tutɨ al.§"»
26 «Ngankɔ̃-m-je, sə̃i kɨ́ 'toi nganka Abrakam rəm, dẹ̃ kɨ́ dan-si-tɨ nè kɨ́ 'ɓəl Lubə
rəm lé, jə̃i ya ɓá ta kajɨ kinlé sɔbɨ dɔ-ji.
27 Kdɔ dow-je kɨ́ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ kɨ̀ 'boy-je lə-dé lé, 'gə Jeju al rəm, ɓá ta-je lə
njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ dow-je 'ndó kɨ̀ ndɔ taakoo-je lə jipɨ-je lay-lay kinlé kàrè 'gə
mẹ̃ẹ̃-é al rəm tɔ. Ta kɨ́ dẹ̃ 'gangɨ dɔ Jeju-tɨ kin, dẹ̃ 'ra d'adɨ ta-je lay kinlé né-é ra-né
né tɔ.
28 †Dẹ̃ d'ingə ta kɨ́ asɨ koy-é al, ya 'dəjɨ Pilatɨ kadɨ adɨ 'tɔl-é.
29 †Ngà lokɨ dẹ̃ 'ra siə né-je lay kɨ́ 'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay sɔbɨ-né dɔ-é lé,
dẹ̃ d'ɔr-é kagdəsɨ-tɨ d'ɔw 'dubɨ-é.*
30 Ngà Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃.
31 †Dẹ̃ kɨ́ d'ị̃ siə dɔnangɨ Galile-tɨ 'dan-é d'ɔw siə ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ lé, ẹ̃ tẹ̃ẹ̃ sə-dé
busɨ-busɨ ya asɨ ndɔ nạ̃. Dẹ̃ lé ɓá ɓone bè 'təl 'to njépata-je liə kadɨ dow-je kɨ́ to
Israyel-je.»
32 «Jẹ̃ kàrè, j'ree j'ilə mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ kinlé j'adɨ-si j'panè: Kunmindɨ kɨ́ Lubə un
adɨ ka-ji-je lé,
33 ẹ̃ adɨ né-é ra né dɔ-ji-tɨ, jə̃i nganka-dé-je, kɨ̀ takul tɔsɨ kɨ́ ẹ̃ adɨ Jeju tɔsɨ ndəl ində
lo tẹ̃ẹ̃, titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né ta-é mẹ̃ẹ̃ mbete Pa-je-tɨ lo kɔr-é-tɨ kɨ́ joo 'panè:
"I 'to Ngon-m, ɓone Mạ̃ ya m'to Bɔbɨ-i."»

---

§ **13:18 13:18** Tẹt 1:7; 12:51; Det 1:31. * **13:19 13:19** Det 7:1; Joj 14:1 † **13:20 13:20** Njg 2:16; 1Sa 3:20 ‡ **13:22 13:22** 1Sa 8:5; 8:19; 10:21; 13:14; Pa 89:21. † **13:24 13:24** Mar 1:4; Luk 3:3 † **13:25 13:25 a** Jạ̃ 1:20; **b** Mat 3:11; Mar 1:7; Luk 3:16; Jạ̃ 1:27 § **13:25 13:25** Jạ̃ 1:20,27; Mat 3:11; Luk 3:16 † **13:28 13:28** Mat 27:22,23; Mar 15:13,14; Luk 23:21-23; Jạ̃ 19:15 † **13:29 13:29** Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56; Jạ̃ 19:38-42 * **13:29 13:29** Mat 27:22; Mar 15:13,42; Luk 23:21,50; Jạ̃ 19:15. † **13:31 13:31** Knj 1:3

34 «Tɔsɨ kɨ́ Lubə adɨ Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ lé, ɛ̨ adɨ-é tɛ̨ɛ̨ kdɔ kadɨ ndum gogɨ al ngá
lé ɓá pa-né panè:
“M'a kadɨ-si né-je kɨ́ aa njay
kɨ́ m'un mindɨ-m dɔ-tɨ, m'adɨ Dabidɨ.
To kun mindɨ kɨ́ m'ą̃ dɔ-tɨ njángɨ.”»
35 «Gin-é kin ɓá Lubə pa-né mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kɨ́ rangɨ ɓəy panè:
“I 'a kiŋ̃ə-m mą̃ dow lə-i kɨ́ m'aa njay kadɨ m'ndum al†.”
36 «Dabidɨ lé, lokɨ ɛ̨ ra kullə kaglo-tɨ liə tɔl-né ta kɔjra-je lə Lubə lé, oy adɨ 'dubɨ-é
mbɔ́ ka-é-je-tɨ ə ɛ̨ ndum‡.
37 Ngà ɛ̨ kɨ́ Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ lé, ndum al.
38 Beɓa ngankɔ̃-m-je, kadɨ 'gəi majɨ, to takul Jeju lé ɓá j'ilə-né mbɛ̨ kiŋ̃ə go majal-je
lə-si kɔgɨ
39 rəm, ɓá né-je lay kɨ́ ndukun lə Moiyijɨ asɨ kɔr ta-é dɔ-si-tɨ al lé, nɑ̃́-nɑ̃́ kɨ́ adɨ mɛ̨ɛ̨-é
Jeju lé, ta-é ɔr dɔ-é-tɨ kɔgɨ lay rəm tɔ.
40 Beɓa ooi go rɔ-si majɨ, kadɨ né-je kɨ́ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ 'pa d'adɨ-si kinlé tɛ̨ɛ̨
dɔ-si-tɨ al. Dɛ̨ 'panè:
41 “Ooi majɨ, sə̨i njénədɨ dow-je, adi ndil-si tɛ̨ɛ̨ są̃y ə igi yɔm.
Kdɔtalə m'a ra né káre dɔkaglo-tɨ lə-si nè ya.
Né kɨ́ m'a ra lé, lé dow ɔr-si poy-é ya kàrè
a kooi kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al§!”»
42 Ngà lokɨ Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ 'tɛ̨ɛ̨ kəykəwną̃-tɨ lə jipɨ-je lé, 'dəjɨ-dé kadɨ 'təl 'ree kɨ̀
ndɔ taakoo kɨ́ gogɨ rangɨ kadɨ 'pa gą̃ ta kinlé, d'adɨ-dé ɓəy.
43 Ngà go kəw-ną̃-tɨ lé, jipɨ-je kɨ̀ jipɨ təl-je kɨ́ 'to njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ ną̃ ya d'un go
Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ. Pol-je lé, d'ɔjɨ sə-dé ta rəm, ɓá d'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-dɛ̃́-tɨ, kdɔ kadɨ
ramajɨ lə Lubə lé, d'oy go-tɨ rigɨ-rigɨ ya.
44 Ndɔ taakoo-tɨ kɨ́ gogɨ rangɨ lé, dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ 'kəw-ną̃ ną̃ ya kdɔ koo ta lə
Lubə, adɨ ndəgɨ dow-je nąy̌ ną̃ al.
45 Ngà lokɨ jipɨ-je d'oo kosɨ dow-je kin bè lé, jangɨ ra-dé ną̃ adɨ 'pa takɔbɨ kɨ̀ Pol
'mbatɨ-né ta liə.
46 Beɓa Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ d'idə-dé ta kɨ̀ mɛ̨ɛ̨nda kąy 'panè: «Ooi bè, sə̨i ɓá lé, tò
kdɔ kadɨ tokɨ pa ta lə Lubə kadɨ-si kete mɔkɨ. Ngà kɔsɨ kɨ́ sə̨i ɔsi ta lé ngərəngɨ ə sə̨i
ya ooi rɔ-si kɨ dow-je kɨ́ 'tuwə kiskəm kɨ́ sartagangɨ kin al ngá lé, ɓá jɛ̨ j'təl-né kəm-ji
rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al tin.
47 Beɓa né kɨ́ 'Ɓaɓe un ndu dɔ-tɨ kadɨ j'ra ə́n:
“Mą̃ m'ində-i kadɨ 'to londógɨ lə gin dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al.
Kdɔ kadɨ ɔw kɨ̀ ta kajɨ njal 'tɛ̨ɛ̨-né ngangɨ dɔnangɨ-tɨ*.”»
48 Ngà lokɨ dɛ̨ kɨ́ 'to jipɨ-je al, d'oo ta kinlé, rɔ-dé nəl-dé adɨ 'pitɨ ta lə 'Ɓaɓe Lubə.
Dɛ̨ kɨ́ kiskəm kɨ́ sartagangɨ tò kdɔ ta lə-dé lé, 'təl njékadmɛ̨ɛ̨-je.
49 Beɓa ta lə 'Ɓaɓe sane kɨ̀ go dɔnangɨ lə-dé kin lay.
50 Ngà jipɨ-je 'sulə dené-je kɨ́ 'to jipɨ təl-je kɨ́ 'to dow-je kɨ́ boy-boy rəm, 'sulə dow-je
kɨ́ boy-boy kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ adɨ d'ulə kəm Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ ndoo, ɓá 'tubə-dé kɔgɨ
dɔnangɨ-tɨ lə-dé rəm tɔ.
51 †Beɓa Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ 'tində kodɨ kɨ́ nja-dé-tɨ kɨ dɔ-dé-tɨ ə d'ɔtɨ d'ɔw ɓebo
Ikoniyɔm-tɨ.
52 Ngà njéndó né-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Antiosɨ-tɨ lé, rɔ-dé nəl-dé ną̃ rəm, ɓá Ndil kɨ́ aa
njay rusɨ mɛ̨ɛ̨-dé rəm tɔ.

---

† **13:35 13:35** Pa 16:10; Eja 55:3 ‡ **13:36 13:36** 1Ng 2:10 § **13:41 13:41** Aba 1:5 * **13:47 13:47** Eja 49:6
† **13:51 13:51** Mat 10:14; Mar 6:11; Luk 9:5; 10:11

14

Pol kɨ̀ Barnabasɨ d'ɔw ɓebo Ikoniyɔ̰m-tɨ

1 Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ d'ɔw kəykəwnã̰-tɨ lə jipɨ-je kɨ́ mẹ̰ẹ̰ ɓebo Ikoniyɔm-tɨ tɔ. Dẹ̰ 'ndó
dow-je né sar ya adɨ jipɨ-je kɨ̀ grɛkɨ-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya d'adɨ mẹ̰ẹ̰-dé Jeju.
2 Ngà dow-je kɨ́ nã̰́-je dan jipɨ-je-tɨ kɨ́ 'to njémẹ̰ẹ̰ndə-je lé, 'sulə dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je
al kadɨ 'ra njékadmẹ̰ẹ̰-je majɨ al.
3 Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ d'isɨ mẹ̰ẹ̰ ɓebo Ikoniyɔ̰m-tɨ ndɔ asɨ ta-tɨ ɓəy. Dẹ̰ d'ində mẹ̰ẹ̰-dé
dɔ 'Ɓaɓe-tɨ adɨ 'pa ta kɨ̀ mẹ̰ẹ̰nda kã̰y. Beɓa 'Ɓaɓe adɨ-dé tɔ́gɨ adɨ 'ra-né né-je kɨ́ tò
ɓəl-ɓəl, kɨ̀ né-je kɨ́ tɔjɨ adɨ dow-je 'gə kɨ́ ramajɨ lə Lubə kɨ́ Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ d'ilə
mbẹ̰-é lé, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya.
4 Beɓa kosɨ dow-je kɨ́ mẹ̰ẹ̰ ɓebo-tɨ 'gángɨ-nã̰ lo joo: Dẹ̰ kɨ́ nã̰́-je d'ã̰ go jipɨ-je-tɨ, ngà
dẹ̰ kɨ́ dan-tɨ-je d'ã̰ go njékɔwkulə-je-tɨ tɔ.
5 Jipɨ-je kɨ̀ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al, d'ində ndi-dé natɨ kɨ̀ 'boy-je lə-dé, kdɔ kadɨ d'adɨ
kɔ̰̀ Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ rəm, kdɔ kadɨ 'tilə-dé kɨ̀ ər 'tɔl-dé rəm tɔ.
6 Rəmə ta-é usɨ mbi Pol-je-tɨ, adɨ d'ã̰y d'ɔw 'ɓɔyɔ rɔ-dé ɓebo Listrə-tɨ, kɨ̀ ɓebo Dɛrbɨ-tɨ
kɨ́ to ɓebo-je kɨ́ dɔnangɨ Likaoni-tɨ, kɨ̀ nganɓe-je kɨ́ gəə dɔ-dé.
7 D'ilə mbẹ̰ Poyta kɨ́ Majɨ lo-je-tɨ kinlé tɔ.

Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ d'ɔw ɓebo Listrə-tɨ

8 Dingəm káre kɨ́ njènjakoy isɨ mẹ̰ẹ̰ ɓebo Listrə-tɨ nɔ̰ɔ̰. Ə to dingəm kɨ́ nja-é oy lo
kojɨ-é-tɨ nṵ adɨ njiyə nja káre al.
9 Ẹ̰ isɨ oo ta kɨ́ Pol isɨ pa. Lokɨ Pol oo-é gə́rə́rə́ lé, oo kɨ́ kadmẹ̰ẹ̰ liə lé, asɨ kadɨ adɨ-é
lapiya.
10 Ngá ɓá pa siə ta kɨ̀ ndi-é kɨ́ boy panè: «'Ị̰ taá, 'ã̰ dɔ nja-i-tɨ njururu!» Rəmə dingəm
lé ubə nangɨ ratɨ ya ị̰ taá njiyə.
11 Lokɨ kosɨ dow-je d'oo né kɨ́ Pol ra kinlé rəmə, 'pa ta kɨ̀ ndi-dé kɨ́ boy kɨ̀ ta Likaoni
'panè: «Magɨ-je 'təl rɔ-dé dow-je-tɨ, d'ur nangɨ dan-ji-tɨ!*»
12 Dẹ̰ 'ɓa Barnabasɨ «Jəsɨ» ə 'ɓa Pol «Ɛrmɛsɨ» kdɔ Pol ɓá to njèpata.
13 Njègugné lə magɨ «Jəsɨ» kɨ́ to magɨ kɨ́ kəy liə tò tarəbɨ kɔw mẹ̰ẹ̰ ɓebo-tɨ lé, ree kɨ̀
bɔbɨ mangɨ-je, kɨ̀ putɨ kagɨ-je takəy pole magɨ-tɨ lé. Beɓa dẹ̰ kɨ̀ kosɨ dow-je 'ndigɨ kilə
məsɨ nangɨ kun-né ta Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ lé.
14 Ngà lokɨ njékɔwkulə-je kɨ́ joo kin d'oo ta-é lé, 'gángɨ kubɨ-je kɨ́ rɔ-dé-tɨ ə d'ã̰y d'ur
dan kosɨ dow-je-tɨ kɨ̀ kəə ta-dé-tɨ 'panè:
15 «Kamã̰-je! 'Rai né kin bè kdɔ ri? Jẹ̰ lé, j'to dow madɨ-si-je ya tɔ! Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́
j'ilə mbẹ̰-é j'adɨ-si lé, to ta lə kadɨ iṇə̃i magɨ-je kɨ́ kare bè kin kɔgɨ, ə 'reei kɨ rɔ Lubə-tɨ
kɨ́ Njèkisɨ kəm, Njèra dɔrã̰ kɨ̀ dɔnangɨ, kɨ̀ babo kɨ̀ né-je lay kɨ́ tò-tɨ†.
16 Dɔgangɨ ɓal-je-tɨ kɨ́ dəə kete lé, ẹ̰ iṇə̃ gin dow-je lay adɨ nã̰́-nã̰́ ya un rəbɨ liə-liə.
17 Bè ya kàrè, Lubə lé, iṇə̃ ta tɔjɨ-si rɔ-é mẹ̰ẹ̰ ramajɨ-je-tɨ liə al: Ẹ̰ adɨ ndi ị̰ dɔrã̰-tɨ
ədɨ dɔnangɨ-tɨ nè, ə adɨ kandɨ né-je tẹ̰ẹ̰ kɨ́ nã̰y-é nã̰y-é, ẹ̰ adɨ-si nékuso rəm, ɓá adɨ
rɔnəl rusɨ mẹ̰ẹ̰-si rəm tɔ.‡»
18 Lé njékɔwkulə-je 'pa-né ta-je kin bè ya kàrè, lo kadɨ d'ɔgɨ dow-je lo kilə məsɨ
nangɨ kun-né ta-dé lé, ngã̰ nã̰.
19 Go-tɨ gogɨ rəmə, jipɨ-je kɨ́ d'ị̰ ɓebo Ikoniyɔm-tɨ rəm, ɓá ɓebo Antiosɨ-tɨ kɨ́ dɔnangɨ
Pisidi-tɨ 'ree 'sulə dow-je, adɨ 'tilə Pol kɨ̀ ər, ə 'ndɔr-é d'ɔw d'ilə-é gidɨ ɓebo-tɨ, adɨ dẹ̰
'gɨr tokɨ ẹ̰ oy ngá.
20 Ngà lokɨ njéndó né-je 'kəw-nã̰ kɨ́ dɔ-é-tɨ lé, ẹ̰ ubə nangɨ ị̰ taá təl ɔw mẹ̰ẹ̰ ɓebo-tɨ
gogɨ. Lo aa go-tɨ lé, dẹ̰ kɨ̀ Barnabasɨ d'ɔw ɓebo Dɛrbɨ-tɨ.

---

* **14:11 14:11** Knj 28:6 † **14:15 14:15** Pa 146:6 ‡ **14:17 14:17** Pa 147:8

Pol kɨ̀ Barnabasɨ 'təl d'ɔw ɓebo Antiosɨ-tɨ kɨ́ dɔnangɨ Siri-tɨ gogɨ

21 Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ d'ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Dɛrbɨ-tɨ, adɨ dow-je ṇą̃ ya
'təl njéndó né-je. Beɓa dɛ̨ 'təl 'ree ɓebo Antiosɨ kɨ́ dɔnangɨ Pisidi-tɨ, kɨ̀ ɓebo Listrə-tɨ,
kɨ̀ ɓebo Ikoniyɔm-tɨ gogɨ.
22 Dɛ̨ d'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨ njéndó né-je-tɨ kadɨ d'uwə rɔ-dé ngą ə d'ą̃ dɔ nja-dé-tɨ mɛ̨ɛ̨
kadmɛ̨ɛ̨-tɨ lə-dé rəm 'panè: «J'a kindəi dan kɔ̨̀ kɨ́ ṇą̃ gangi ɓəy ɓá, j'a tɛ̨ɛ̨i kɔ̨ɓe-tɨ lə
Lubə.»
23 Dan njékəwną-je-tɨ kɨ́ rá-rá kɨ́ d'ɔw-tɨ lé, dɛ̨ mbətɨ 'ngatɔ́gɨ-je d'adɨ-dé ə 'pa ta kɨ̀
Lubə kɨ̀ kɔgɨ rɔ nékuso kɨ̀ man kąy d'ulə-dé-né mɛ̨ɛ̨ ji 'Ɓaɓe-tɨ kɨ́ d'adɨ-é mɛ̨ɛ̨-dé lé.
24 Beɓa dɛ̨ d'ində dɔnangɨ Pisidi 'gangɨ 'ree dɔnangɨ Pampili-tɨ.§
25 Dɛ̨ d'ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ lə Lubə mɛ̨ɛ̨ ɓebo Pɛrje-tɨ, ngá ɓá d'ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ kɨ́
Atali.
26 Lo-é-tɨ kinlé, dɛ̨ d'al mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ 'təl d'ɔw ɓebo Antiosɨ-tɨ gogɨ, lo-tɨ kɨ́ ndɔkɨ d'ulə-
dé mɛ̨ɛ̨ ji Lubə-tɨ adɨ ramajɨ liə ra sə-dé adɨ 'tɔl-né ta kullə lə-dé lé.
27 Lokɨ 'ree 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Antiosɨ-tɨ lé, dɛ̨ mbɔ̨ njékəwną-je ə d'ɔr-dé poy né-je lay
kɨ́ Lubə ra kɨ̀ takul-dé rəm, ɓá d'ɔr-dé poy tarəbɨ kɨ́ Lubə tɛ̨ɛ̨ adɨ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je
al kàrè d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé lé tɔ.
28 Pol kɨ̀ Barnabasɨ d'isɨ nṵ̃ dɔkaglo asɨ tatɨ kɨ̀ njéndó né-je.

15

Kingə-ną kɨ́ boy kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ
Gal 2:1-9

1 Dingəm-je kɨ́ dan-tɨ-je d'ḭ̃ dɔnangɨ Jude-tɨ 'ree mɛ̨ɛ̨ ɓebo Antiosɨ-tɨ, 'ndó né
njékadmɛ̨ɛ̨-je 'panè: «Kinə d'ijə-si ganjangɨ kɨ́ go nékoɓe-tɨ lə Moiyijɨ al lé, a kaji
ndą̃ al.»
2 Ngà Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ ndigɨ sə-dé al, adɨ najɨ-ną̃ ta dɔ-tɨ ṇą̃ bè. Beɓa d'adɨ Pol-
je kɨ̀ Barnabasɨ rəm, dow-je kɨ́ ną́-je kɨ́ dan-dé-tɨ kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ kɨ́ Antiosɨ d'ɔw ɓebo
Jorijalɛ̨m-tɨ kdɔ kində ta-é nɔ̨̀ njékɔwkulə-je-tɨ, kɨ̀ nɔ̨̀ 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ.
3 Njékəwną-je kɨ́ ɓebo Antiosɨ-tɨ d'ɔsɨ kutɨ-dé lo kɔw mba-tɨ lə-dé kinlé. Ta lə dow-je
kɨ́ 'to jipɨ-je al, kɨ́ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé lé, dɛ̨ d'ɔr poy-é taá-taá d'ində-né dan ɓe-je kɨ́ dɔnangɨ
Penisi-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Samari-tɨ 'gangɨ adɨ njékadmɛ̨ɛ̨-je lay kɨ́ d'oo ta-é lé, rɔ-dé nəl-dé
ṇą̃.
4 Lokɨ 'ree tɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, njékəwną-je, kɨ̀ njékɔwkulə-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je
d'uwə-dé kɨ rɔ-dé-tɨ adɨ d'ɔr-dé poy né-je lay kɨ́ Lubə ra sə-dé lé.
5 Ngà rəmə dow-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'to njékun go né ndó lə Parisi-je kɨ́ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé
Jeju lé 'panè: «Dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al, kɨ́ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé lé, d'a kijə-dé ganjangɨ rəm, d'a
kində dɔ-dé-tɨ kadɨ 'təl rɔ-dé go ndukun-je-tɨ lə Moiyijɨ rəm ɓane.»
6 Beɓa njékɔwkulə-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je d'uwə dɔ-ną̃ kdɔ koo ta-é.
7 †Lokɨ dow-je 'najɨ-ną̃ ta dɔ-tɨ ṇą̃ lé, Piyər ḭ̃ taá panè: «Ngankɔ̨-m-je, sə̨i 'gəi majɨ
kɨ́ mą lé Lubə mbətɨ-m dan-si-tɨ kete low kdɔ kadɨ m'ilə mbɛ̨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je
al, kdɔ kadɨ d'oo Poyta kɨ́ Majɨ ta-m-tɨ ə d'adɨ-né mɛ̨ɛ̨-dé Jeju tɔ.
8 †Beɓa Lubə kɨ́ to njègə mɛ̨ɛ̨ dow-je lé, ndigɨ sə-dé dɔ-tɨ adɨ ɛ̨ adɨ-dé Ndil kɨ́ aa njay
titɨ-ną̃ kɨ́ ɛ̨ adɨ-ji-né lé bè tɔ.*
9 Jə̨i sə-dé-je lé, Lubə ɔr kəm dow al; beɓa lokɨ dɛ̨ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé lé, ɛ̨ togɨ mɛ̨ɛ̨-dé
adɨ aa njay.
10 Kdɔ ri ə́ sə̨i 'nąi Lubə wa? Nékutɨ kɨ́ ɔy kɨ́ ka-ji-je kàrè d'asɨ kutɨ al rəm, jə̨i kàrè
j'asi kuti al rəm, ya 'ndigi kindəi dɔ njéndó né-je-tɨ kdɔ ri wa?

§ **14:24 14:24** Knj 13:14 † **15:7 15:7** Knj 10:1-43 † **15:8 15:8** Knj 10:44; 2:4 * **15:8 15:8** Knj 10:44; 11:15

11 Jə̨i lé, j'gəi majɨ kí tɔgrɔ-tɨ ya j'ajɨ kì takul ramajɨ lə 'Ɓaɓe Jeju. Dę̨ kàrè, bè ya tɔ ə́ d'ajɨ̨-né tɔ.»
12 Lokɨ ę̨ pa bè rəmə, dow-je lay ya d'isɨ dɔ-ną̣-tɨ ndingɨ. 'Yəl mbi-dé d'oo-né ta-je kí Pol-je kì Barnabasɨ d'isɨ d'idə-dé sɔbɨ dɔ né-je kí tɔjɨ tɔ́gɨ Lubə, kì né-je kí tò ɓəl-ɓəl kí Lubə ra kì takul-dé dan dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al lé.
13 Lokɨ Pol-je kì Barnabasɨ 'pa ta lay rəmə, Jakɨ un ta ə panè:
14 «Ngankɔ̨̃-m-je, 'yəli mbi-si ooi-né ta lə-m! Kəm rəbɨ kí Lubə ra-né né lo kulə gin-é-tɨ rɔ dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al, ɓá ę̨ mbətɨ-né dow-je dan-dé-tɨ kdɔ kadɨ 'to dow-je liə lé, Simɔ̨̃ un kutɨ-é ɔr berere-berere lay†.
15 Ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-tɨ ɔw natɨ kì ta kinlé, kdɔ 'ndàngɨ mę̨ę̨ mbete-tɨ kí aa njay 'panè:
16 “Go né-je-tɨ kinlé, mą̣ Lubə ya
m'a təl ree ra kəykubɨ lə Dabidɨ kí jɔré nangɨ kin gogɨ,
Lo-é-je kí tujɨ lé m'a təl ra gogɨ,
Rəm m'a təl tɔsɨ taá gogɨ.
17 Kdɔ kadɨ ndəgɨ dow-je 'sangɨ nja 'Ɓaɓe rəm,
ɓá gin dow-je lay kí 'to jipɨ-je al
kí m'ɓa-dé kadɨ 'to dow-je lə-m lé, d'a sangɨ nja-m tɔ.
18 'Ɓaɓe Lubə kí njègə né-je liə
low lə low-je nų̣ ya sartagangɨ lé, ɓá pa bè.‡”»
19 «Gin-é kin ɓá, dow-je kí dan dow-je-tɨ kí to jipɨ-je al, kí d'iṇə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ ə 'ree rɔ Lubə-tɨ lé, mą̣ m'ndigɨ kadɨ dow ində né kí̃ ɔy kí rangɨ dɔ-dé-tɨ al ngá.
20 Ngà kadɨ tokɨ ndàngɨ mbete kidə-dé-né kadɨ d'uso dą̣-je kí dow-je 'tɔl 'pole-né magɨ-je al rəm, dą̣-je kí d'oy yo kuburu kàrè kadɨ d'uso al rəm, kadɨ d'uso məsɨ dą̣ al rəm, ɓá kadɨ d'ɔr rɔ-dé kɔgɨ mę̨ę̨ kaya-tɨ rəm tɔ§.
21 Kdɔ Ndukun lə Moiyijɨ kinlé, low nų̣ ya njéndó dow-je ndukun-je, d'isɨ mę̨ę̨ ɓebo-tɨ kí rá-rá, adɨ 'ndó dow-je kì ndɔ taakoo-je lə jipɨ-je lay, mę̨ę̨ kəykəwną̣-je-tɨ lə-dé.»

Mbete kí d'ulə-né d'adɨ njékadmę̨ę̨-je kí 'to jipɨ-je al

22 Njékɔwkulə-je, kì 'ngatɔ́gɨ-je, kì njékəwną̣-je lay ya d'un ndu-dé kdɔ kadɨ 'mbətɨ dow-je dan-dé-tɨ kadɨ d'ulə-dé natɨ kì Pol-je kì Barnabasɨ mę̨ę̨ ɓebo Antiosɨ-tɨ. Beɓa 'mbətɨ Judɨ kí 'ɓa-é Barsabasɨ, kì Silasɨ kí 'to dow-je kí njékadmę̨ę̨-je d'un ta-dé ya joo lay.
23 Ta kí 'ndàngɨ mę̨ę̨ mbete-tɨ d'adɨ-dé ji-dé-tɨ lé ə́n:
«Ję̨ njékɔwkulə-je, kì 'ngatɔ́gɨ-je, kì njékadmę̨ę̨-je lay ya j'ndàngɨ mbete kin j'adɨ-si sə̨i kí 'toi jipɨ-je al kí 'təli njékadmę̨ę̨-je kí isi mę̨ę̨ ɓebo Antiosɨ-tɨ, kí dɔnangɨ Siri-tɨ, kì dɔnangɨ Silisi-tɨ, j'ra-si-né lapiya.
24 Ję̨ j'oo poy dow-je kí d'į̣ dan-ji-tɨ nè d'ɔw 'pa ta 'təl-né dɔ-si, ɓá d'ulə-né ɓəl mę̨ę̨-si-tɨ rəm tɔ. Dowbé-je kinlé, to ję̨ ɓá j'un ndu j'ulə-dé-né al ya sar.
25 Beɓa ję̨ j'ində ndi-ji natɨ lay, j'mbətɨ dingəm-je j'ulə-dé-né rɔ-si-tɨ natɨ kì Pol-je kì Barnabasɨ kí 'to dow-je kí j'ində-dé dan kəm-ji-tɨ.
26 Dę̨ lé 'to dow-je kí d'ilə rɔ-dé kɔgɨ kdɔ ri 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ.
27 J'adɨ Judɨ-je kì Silasɨ d'ɔw sə-dé natɨ, kdɔ kadɨ dę̨ ya d'idə-si ta-je kí j'ndàngɨ mę̨ę̨ mbete-tɨ kinlé kì ta-dé tɔ.
28 Kdɔtalə Ndil kí aa njay rəm, ję̨ ya rəm lé, j'ndigɨ kində né kí ɔy kí rangɨ dɔ-si-tɨ kore-né dɔ né-je kí tò kadɨ 'rai ya tá kin al ngá. Né-je kí tò kadɨ 'rai ya tá lé ə́n:

---

† **15:14 15:14** Mat 4:18 ‡ **15:18 15:18** Amo 9:11 § **15:20 15:20** Tę̨t 34:15; Mbl 17:10; 18:6

29 Sə̨i a kusoi da̰-je kɨ́ 'pole-né magɨ-je al rəm, a kusoi məsɨ da̰ al rəm, da̰ kɨ́ oy yo
kubru kàrè a kusoi al rəm, ɓá sə̨i a rai kaya al rəm tɔ. Né-je kin ɓá, sə̨i a kɔri rɔ-si
mẹ̰ẹ̰-é-tɨ kɔgɨ. Lapiya lə-si ə ndɔ kɨ́ rangɨ-tɨ.»
30 Dow-je kɨ́ 'mbətɨ-dé d'ulə-dé lé, d'ɔtɨ d'ɔw. Lokɨ d'ɔw 'tẹ̰ẹ̰ mẹ̰ẹ̰ ɓebo Antiosɨ-tɨ lé,
'ɓa kosɨ njékadmẹ̰ẹ̰-je d'adɨ-dé mbete lé.
31 Lokɨ 'ndó mbete-é d'adɨ kosɨ njékəwna̰-je lé, rɔ-dé nəl-dé n̰a̰ kdɔ ta dingəm kɨ́
d'ulə mẹ̰ẹ̰-dé-tɨ mẹ̰ẹ̰ mbete-tɨ kinlé.
32 Judɨ-je kɨ̀ Silasɨ kɨ́ 'to njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ tɔ lé, 'pa ta-je n̰a̰-n̰a̰ d'ulə-né dingəm
mẹ̰ẹ̰ njékadmẹ̰ẹ̰-je-tɨ rəm, ɓá 'mbusɨ-né nja-dé rəm tɔ.
33 Dẹ̰ 'ra ndɔ asɨ tatɨ lo-é-tɨ nɔ̰ɔ̰, ngá ɓá njékadmẹ̰ẹ̰-je d'in̰ə-dé kadɨ 'təl kɨ̀ lapiya
d'ɔw rɔ njékulə-dé-je-tɨ lé gogɨ
34 [Bè ya kàrè, Silasɨ panè n'a kisɨ, adɨ təl isɨ nṵ.]*
35 Ngà Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ d'isɨ mẹ̰ẹ̰ ɓebo Antiosɨ-tɨ. D'ində rɔ-dé natɨ kɨ̀ dow-je kɨ́
rangɨ n̰a̰, 'ndó dow-je ta lə 'Ɓaɓe rəm, ɓá d'ilə mbẹ̰ Poyta kɨ́ Majɨ liə rəm tɔ.

Mba kɨ́ njèkungɨ joo kɨ́ Pol ɔw kdɔ mbẹ̰ Poyta kɨ́ Majɨ

Ta lə gángɨ-na̰ lə Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ
Gal 4:13-15

36 Ndɔ-je kɨ́ rangɨ go-tɨ ngá ɓá Pol idə Barnabasɨ panè: «Adɨ j'təl j'ɔw gogɨ j'gɔ̰
njékadmẹ̰ẹ̰-je kɨ́ mẹ̰ẹ̰ ɓebo-je-tɨ lay kɨ́ ndɔkɨ j'ilə mbẹ̰ ta lə 'Ɓaɓe-tɨ lé j'oo se d'isɨ ban
ngá wa.»
37 Barnabasɨ ndigɨ kadɨ Ja̰ kɨ́ ri gajɨ-é lə Markɨ ɔw sə-dé natɨ,
38 †ngà Pol ndigɨ kadɨ ɔw sə-dé al, kdɔ ndɔkɨ kete ɔsɨ təl go-dé-tɨ dɔnangɨ Pampili-tɨ,
adɨ dan-dé lo kullə-tɨ lə-dé al†.
39 Beɓa ndi-dé al-na̰ n̰a̰, adɨ 'gángɨ-na̰ lo joo. Barnabasɨ un Markɨ kəm-é-tɨ ə d'al
mẹ̰ẹ̰ bato-tɨ d'ɔw kɨ dɔnangɨ Siprə-tɨ kɨ́ tò dan ba-tɨ.
40 Rəmə Pol mbətɨ Silasɨ ə njékadmẹ̰ẹ̰-je 'dəjɨ kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe nə̰̀y sə-dé, ngá
ɓá d'un rəbɨ d'ɔw tɔ.
41 Dẹ̰ d'ɔw dɔnangɨ Siri-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Silisi-tɨ 'mbusɨ nja njékəwna̰-je dɔ kadmẹ̰ẹ̰-tɨ
lə-dé.

16

Timote dan Pol-je kɨ̀ Silasɨ

1 Pol ɔw tẹ̰ẹ̰ mẹ̰ẹ̰ ɓebo Dɛrbɨ-tɨ kɨ̀ ɓebo Listrə-tɨ. Mẹ̰ẹ̰ ɓebo Listrə-tɨ lé, njèndó né
káre kɨ́ ri-é lə Timote isɨ titɨ nɔ̰ɔ̰. Ẹ̰ to ngon lə jipɨ madɨ kɨ́ dené kɨ́ təl njèkadmẹ̰ẹ̰, ngà
bɔbɨ-é ɓá to grɛkɨ†.
2 Njékadmẹ̰ẹ̰-je kɨ́ d'isɨ ɓebo Listrə-tɨ kɨ̀ ɓebo Ikoniyɔm-tɨ 'pa ta liə majɨ n̰a̰.
3 Pol ndigɨ kadɨ Timote ɔw siə natɨ. Beɓa ẹ̰ ijə-é ganjangɨ, kdɔtalə jipɨ-je d'isɨ
dɔnangɨ-é-je-tɨ kinlé nɔ̰ɔ̰. Dẹ̰ lay ya 'gə kɨ́ bɔbɨ Timote lé, to grɛkɨ*.
4 Mẹ̰ẹ̰ ɓebo-je kɨ́ Pol-je kɨ̀ Silasɨ d'ɔw-tɨ lé, dẹ̰ 'pa tó ndu njékɔwkulə-je kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je
kɨ́ ɓebo Jorijalẹ̰m-tɨ lé, d'adɨ dow-je d'oo, kdɔ kadɨ 'təl rɔ-dé go-tɨ.†
5 Njékəwna̰-je d'uwə rɔ-dé ngạ̰ mẹ̰ẹ̰ kadmẹ̰ẹ̰-tɨ lə-dé rəm, ɓá kɔr-dé usɨ dɔ madɨ-é-tɨ
kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é rəm tɔ.

Kɔw Pol dɔnangɨ Maseduwan-tɨ

---

* **15:34 15:34** Ta-je kɨ́ tò mbuna̰ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̰ẹ̰ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsạ̰y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **15:38 15:38** Knj 13:13 † **15:38 15:38** Knj 13:13 † **16:1 16:1** Knj 14:8-21 * **16:3 16:3** Timote lé, kɔ̰-é to jipɨ adɨ jipɨ-je d'oo-é kɨ jipɨ tɔ. Gin-é kin ɓá Pol ijə-é-né ganjangɨ, nè jipɨ-je d'a kɨ̰ mbatɨ ta liə. Ngà dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al kɨ́ d'adɨ mẹ̰ẹ̰-dé Jeju lé, Pol ndigɨ kadɨ d'ijə-dé ganjangɨ al. † **16:4 16:4** Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ndu kɨ́ njékɔwkulə-je kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je kɨ́ ɓebo Jorijalẹ̰m-tɨ, d'un lé 'oo Knj 15:20-29.

6 Lokɨ Ndil kɨ́ aa njay ɔgɨ-dé kadɨ 'pa ta lə Lubə dɔnangɨ Aji-tɨ lé, dę̨ d'ində dɔnangɨ
Priji kɨ̀ dɔnangɨ Galati 'gangɨ.
7 Ngà lokɨ 'ree 'tę̨ę̨ ngɔsi kɨ̀ dɔnangɨ Misi lé, dę̨ 'ną̣ kadɨ d'ɔw dɔnangɨ Bitini-tɨ, ngà
Ndil Jeju adɨ-dé tarəbɨ al.
8 Beɓa dę̨ d'ində dɔnangɨ Misi 'gangɨ d'ɔw ɓebo Troasɨ-tɨ.
9 Lo-é-tɨ kin ɓá, ndɔɔ rəmə, né ra Pol tokɨ nį̰ bè, adɨ oo dow káre kɨ́ to dow kɨ́
dɔnangɨ Maseduwan-tɨ ą̣ kɨ̀ nja-é taá ə nɔ̨ ta-é-tɨ panè: «'Ree dɔnangɨ Maseduwan-tɨ,
'ree ra sə-ji!»
10 Go né-tɨ kɨ́ ra Pol tokɨ nį̰ bè lé, tajinatɨ nè ya, ję̨ j'sangɨ kdɔ kɔw dɔnangɨ
Maseduwan-tɨ, kdɔ j'gə majɨ kɨ́ Lubə ɓa-ji, kadɨ j'ɔw j'ilə mbę̨ Poyta kɨ́ Majɨ j'adɨ
dow-je kɨ́ dɔnangɨ-é-tɨ kinlé.

Dené káre kɨ́ ri-é lə Lidi adɨ mę̨ę̨-é Jeju
Plp 1:1-11,27-30

11 Ję̨ j'al mę̨ę̨ bato-tɨ mę̨ę̨ ɓebo Troasɨ-tɨ, j'un njururu dɔ-ji kɨ Samotrasɨ kɨ́ to dɔnangɨ
kɨ́ tò dan babo-tɨ, ə lo aa go-tɨ lé, j'ɔw j'tę̨ę̨ ɓebo Neapolisɨ-tɨ.
12 J'į̰ tin, j'ɔw mę̨ę̨ ɓebo Pilipɨ-tɨ kɨ́ to ɓebo kɨ́ dɔsą̣y kɨ́ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ kɨ́ to
ɓekɔ̨ lə dow-je kɨ́ Rɔm. Ję̨ j'ra ndɔ-je mę̨ę̨ ɓebo-tɨ kinlé.
13 Beɓa ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je lé, j'tę̨ę̨ mę̨ę̨ ɓebo-tɨ j'ɔw ta ba-tɨ, kdɔ j'gɨr j'panè
lo-é-tɨ kinlé, j'a kingə lo kɨ́ jipɨ-je d'isɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə titɨ-titɨ. Lokɨ j'ɔw j'tę̨ę̨ lé, ję̨ j'isɨ
nangɨ ə j'pa ta kɨ̀ dené-je kɨ́ 'kəw-ną̣ lo-é-tɨ lé.
14 Kɨ́ káre dan dené-je-tɨ lé ri-é lə Lidi. Ə ę̨ to njèɓəl Lubə. Ę̨ to dené kɨ́ mę̨ę̨ ɓebo
Tiyatir-tɨ rəm, ɓá to njèra gatɨ kubɨ-je kɨ́ kər yəl-yəl kɨ́ là-é n̨̩ą̣ rəm. Dené kinlé, isɨ oo
ta kɨ́ Pol isɨ pa, ə 'Ɓaɓe adɨ kəm-é ijə dɔ-tɨ, adɨ ę̨ yəl mbi-é majɨ oo-né ta kɨ́ Pol isɨ pa
lé.
15 Beɓa 'ra-é batę̨m kɨ̀ dę̨ kɨ́ mę̨ę̨ kəy-tɨ liə‡. Ngá ɓá ę̨ ɓa-ji panè: «Kɨ́ ngɔsnè sə̨i 'gəi
kɨ́ mą̣ m'adɨ mę̨ę̨-m 'Ɓaɓe ngá kinlé, 'reei isi mę̨ę̨ kəy-tɨ lə-m.» Ę̨ ra sar adɨ j'ɔw siə.

D'uwə Pol-je kɨ̀ Silasɨ dangay-tɨ ɓebo Pilipɨ-tɨ

16 Ndɔ káre bè, lokɨ j'isɨ j'ɔw lo pa ta-tɨ kɨ̀ Lubə rəmə, ngonnjèkullə kɨ́ dené káre bè
tilə kəm-ji. Ę̨ lé ndil kɨ́ majɨ al isɨ mę̨ę̨-é-tɨ; ndil kɨ́ majɨ al lé, adɨ-é ndɔ̨ né, adɨ néndɔ̨
liə kinlé, ingə-né né n̨̩ą̣ adɨ 'ɓa-é-je.
17 Ę̨ ndole go-ji, ję̨ kɨ̀ Pol-je, ə tur kə go-ji-tɨ taá-taá panè: «Dingəm-je kinlé, 'to
ngannjékullə-je lə Lubə kɨ́ njèkisɨ taá dɔrą̣-tɨ nų̰! Dę̨ d'ilə mbę̨ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ rəbɨ kajɨ
d'adɨ-si!»
18 Ngonnjèkullə kɨ́ dené lé, ra né kinlé bè-bè ya ndɔ n̨̩ą̣. Beɓa ta tɔl ta-é-tɨ rəmə,
wɔngɨ ra Pol adɨ təl ndángɨ ndil kɨ́ majɨ al lé panè: «Kɨ̀ ri Jeju Kristɨ, m'idə-i kadɨ 'tę̨ę̨
mę̨ę̨-é-tɨ kɔgɨ!» Rəmə tajinatɨ nè ya, ndil kɨ́ majɨ al lé tę̨ę̨ mę̨ę̨-é-tɨ kɔgɨ ya tɔ.
19 Ngà lokɨ dow-je kɨ́ 'to 'ɓa ngonnjèkullə kɨ́ dené kinlé, d'oo kɨ́ nékingə né lə-dé goto
ngá lé, dę̨ d'uwə Pol-je kɨ̀ Silasɨ 'ndɔr-dé d'ɔw sə-dé pandangɨ lo-tɨ, nɔ̨̀ njékɔ̨ɓe-je-tɨ.
20 Dę̨ d'ɔw sə-dé nɔ̨̀ njégangta-je-tɨ ə d'idə-dé 'panè: «Dingəm-je kinlé, 'junglu mę̨ę̨
ɓebo lə-ji n̨̩ą̣.
21 Dę̨ 'to jipɨ-je rəmə, 'ndó-ji ję̨ dow-je kɨ́ Rɔm, nékoɓe-je, kɨ́ tò kadɨ ję̨ j'a ndigɨ dɔ-tɨ
al, ɓá j'a təl rɔ-ji go-tɨ al rəm tɔ.»
22 Beɓa kosɨ dow-je 'ɓukɨ-ną̣ dɔ-dé-tɨ d'uwə-dé, ə njégangta-je d'adɨ dow-je 'tɔr
kubɨ kɨ́ rɔ Pol-je-tɨ kɨ̀ Silasɨ ngá ɓá, d'un ndu adɨ 'tində-dé.
23 Lokɨ 'tində-dé mbukɨ-mbukɨ lé, d'ungɨ-dé dangay-tɨ ə d'idə njèngəm dangay-je
kadɨ ngəm-dé majɨ.
24 Beɓa lokɨ njèngəm dangay-je ingə ndu kin bè lé, ę̨ ungɨ-dé mę̨ę̨ kəy dangay-tɨ kɨ́
duni nų̰ ə ilə-dé kagɨ.

‡ **16:15 16:15** Knj 16:33; 18:8

25 Beɓa dan lo bapɨ rəmə Pol-je kɨ̀ Silasɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə rəm, d'usɨ pa 'tɔ́y-é-né adɨ dangay-je d'oo ndi-dé ndi-dé.
26 Tajinatɨ nè ya, dɔnangɨ yəy sar adɨ gin kəy dangay yəy ɓukɨ-ɓukɨ. Rəmə lo-é-tɨ nè ya takəy dangay-je tẹ̃ẹ̃ lay, ɓá dangay-je lay ya sil-je kɨ́ 'tilə-dé lé, gạ̃y wɔgrɔ-wɔgrɔ rəm tɔ.
27 Lokɨ njèngəm ta dangay-je ị̃ taá dɔ ɓi-tɨ rəmə, ẹ̃ oo takəy-je tò tagra lé, ɔr kiyərɔ mẹ̃ẹ̃ saba-é-tɨ kdɔ tɔl rɔ-é, kdɔ ẹ̃ gɨr kɨ́ dangay-je d'ạ̃y-nạ̃.
28 Ngà Pol ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: «'Tujɨ rɔ-i al! Jẹ̃ lay ya j'isɨ nè!»
29 Beɓa njèngəm dangay-je lé, dəjɨ pər, ạ̃y ngɔdɨ ur kəy dangay-tɨ ə usɨ nangɨ nja Pol-je-tɨ kɨ̀ Silasɨ kɨ̀ rɔ dadɨ.
30 Go-tɨ, adɨ-dé 'tẹ̃ẹ̃ ndaa-tɨ ə dəjɨ-dé panè: «'Ɓa-m-je, ri ɓá m'a ra kdɔ kingə-né kajɨ wa?»
31 Dẹ̃ d'ilə-é-tɨ 'panè: «'Adɨ mẹ̃ẹ̃-i 'Ɓaɓe Jeju ə a kajɨ, i kɨ̀ dẹ̃ kɨ́ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə-i.»
32 Beɓa dẹ̃ 'pa ta lə 'Ɓaɓe d'adɨ-é rəm, d'adɨ dow-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ liə lay tɔ.
33 Dɔkàdɨ̀-é-tɨ, ndɔɔ dan lo-tɨ nɔ̃ɔ̃ ya, njèngəm dangay-je lé, ɔr-dé ɔw togɨ ta dò-je lə-dé, ə tajinatɨ nè ya 'ra-é batẹ̃m natɨ kɨ̀ dow-je lay kɨ́ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ liə.§
34 Go-tɨ, ẹ̃ ɔw kɨ̀ Pol-je kɨ̀ Silasɨ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ liə, ə adɨ-dé nékuso. Dingəm kinlé, dẹ̃ kɨ̀ njénojɨ-je liə lay ya 'ra rɔnəl n̜ạ̃, kdɔtalə kadɨ kɨ́ d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé Lubə.
35 Ngà lokɨ lo aa rəmə, njégangta-je lé, d'ulə ngannjékullə-je lə-dé rɔ njèngəm dangay-je-tɨ 'panè: «'Iṇə dingəm-je kinlé taá.»
36 Njèngəm dangay-je lé, idə Pol panè: «Njégangta-je lé, d'idə-m kadɨ m'iṇə-si taá ə́n ə́ 'tẹ̃ẹ̃i, ə ɔwi kɨ̀ lapiya.»
37 Ngà Pol idə ngannjékullə-je lé panè: «Dẹ̃ d'adɨ 'tində-ji mbukɨ-mbukɨ takəm kosɨ dow-je-tɨ rəm, 'gangɨ ta al ya d'ungɨ-ji dangay-tɨ, jẹ̃ kɨ́ j'to ngan njéɓe-je kɨ́ Rɔm, rəmə kɨ́ nè kin 'ndigɨ kiṇə-ji taá kɨ̀ go ngạ̃y wa? A tò bè ndạ̃ al. Ɔwi idəi-dé, adɨ dẹ̃ ya 'ree d'iṇə-ji taá.*»
38 Beɓa ngannjékullə-je lə njégangta-je lé, 'təl d'ɔw gogɨ d'idə-dé ta-je kinlé. Ngà lokɨ dẹ̃ 'gə kɨ́ Pol-je kɨ̀ Silasɨ 'to ngan njéɓe-je kɨ́ Rɔm lé, ɓəl tɔl-dé.
39 Beɓa dẹ̃ 'təl 'ree nɔ̃-dé-tɨ, 'ree 'dəjɨ-dé mẹ̃ẹ̃ sɔl, ngá ɓá d'adɨ-dé 'tẹ̃ẹ̃ dangay-tɨ, ə 'dəjɨ-dé kadɨ 'tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ lé kɔgɨ.
40 Ngà lokɨ 'tẹ̃ẹ̃ dangay-tɨ lé, d'ɔw kəy lə Lidi, d'oo njékadmẹ̃ẹ̃-je, ə d'ulə dingəm mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ ngá ɓá d'ị̃ d'ɔw lo lə-dé ɓəy.

17

Pol kɨ̀ Silasɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Tesalonikɨ-tɨ
1Te 1; 2:1-16

1 Pol-je kɨ̀ Silasɨ d'ində dɔnangɨ Ampipolisɨ kɨ̀ dɔnangɨ Apoloni 'gangɨ ə 'tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Tesalonikɨ-tɨ. Jipɨ-je d'ɔw kɨ̀ kəykəwnạ̃ lə-dé lo-é-tɨ kinlé nɔ̃ɔ̃.
2 Pol ɔw mẹ̃ẹ̃ kəykəwnạ̃-tɨ lə jipɨ-je lé, titɨ kɨ́ ẹ̃ ɔw-né kete-kete. Ndɔ taakoo-je kɨ́ ɔsɨ go-nạ̃ go-nạ̃ mutə lé, ẹ̃ ɔw najɨ sə-dé ta dɔ ta-je-tɨ kɨ́ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay.
3 Ẹ̃ ɔr-dé mẹ̃ẹ̃ ta kɨ́ tò mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay tɔjɨ-dé-né kɨ́ Kristɨ lé, à kingə kɔ̃ sar koy-né, ə à tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃. Ẹ̃ idə-dé panè: «Jeju kɨ́ m'pa ta liə m'adɨ-si lé, ẹ̃ ya to Kristɨ* lé.»
4 Jipɨ-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ mbunạ̃-dé-tɨ 'ree 'gə kɨ́ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, adɨ d'ində rɔ-dé natɨ kɨ̀ Pol-je kɨ̀ Silasɨ rəm, ɓá kosɨ grɛkɨ-je n̜ạ̃ kɨ́ 'to njèɓəl Lubə, ɓá dené-je kɨ́ 'to dow-je kɨ́ boy-boy kàrè d'ində rɔ-dé natɨ sə-dé rəm tɔ.

§ **16:33 16:33** Knj 16:15 * **16:37 16:37** Knj 22:25-29; 23:27 * **17:3 17:3** Kristɨ lé kɔr mẹ̃ẹ̃-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é.

5 Rəmə jangɨ ra jipɨ-je ṇą̃. Beɓa dę̃ 'kəw dow-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ njékilə kɨ̀ kagɨ rəbɨ 'sulə-dé 'junglu-né tagɨr lə dow mę̃ę̃ ɓe-je. Dę̃ d'ɔw mę̃ę̃ kəy-tɨ lə Jasɔ̃, 'sangɨ kadɨ d'uwə Pol-je kɨ̀ Silasɨ d'ɔw sə-dé ndaa-tɨ nɔ̃̀ dow-je-tɨ.
6 Ngà lokɨ dę̃ d'ingə-dé al lé, 'ndɔr Jasɔ̃ kɨ̀ njékadmę̃ę̃-je kɨ́ dan-tɨ-je d'ɔw sə-dé nɔ̃̀ njégangta-je-tɨ kɨ̀ kəə ta-dé-tɨ taá-taá 'panè: «Dingəm-je kin kɨ́ 'to njéjunglu kisɨ majɨ lə dow-je lo lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, dę̃ 'ree tę̃ę̃ nè ngá tin!
7 Rəmə Jasɔ̃, uwə-dé kɨ rɔ-é-tɨ lé ya! Dow-je kin lay ya 'təl rɔ-dé go ndukun-je-tɨ lə ngar Sejar al, kdɔtalə dę̃ 'panè ngar kɨ́ rangɨ isɨ nɔ̃ɔ̃, ri-é lə Jeju.»
8 Lokɨ kosɨ dow-je, kɨ̀ njégangta-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngɨ ra-dé ṇą̃.
9 Beɓa d'adɨ Jasɔ̃ kɨ̀ njékadmę̃ę̃-je lé, d'ugə, ngá ɓá d'iṇə-dé d'adɨ d'ɔw.

Pol kɨ̀ Silasɨ mę̃ę̃ ɓebo Bere-tɨ

10 Lokɨ kàdì ur jipɨ ya rəmə, njékadmę̃ę̃-je d'adɨ Pol-je kɨ̀ Silasɨ d'ɔw mę̃ę̃ ɓebo Bere-tɨ. Lokɨ 'ree 'tę̃ę̃ ɓebo Bere-tɨ lé, dę̃ d'ɔw mę̃ę̃ kəykəwnąʼ-tɨ lə jipɨ-je.
11 Beɓa d'ingə dow-je kɨ́ tagɨr lə-dé majɨ, tɔy tagɨr lə jipɨ-je kɨ́ ɓebo Tesalonikɨ-tɨ. Dę̃ 'yəl mbi-dé d'oo-né ta lə Lubə kɨ̀ rɔnəl ṇą̃ rəm, ndɔ-je lay-lay ya 'ndər gin ta-je kɨ́ mę̃ę̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay, kdɔ koo se ta-je kɨ́ d'idə-dé lé, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya wa?
12 Jipɨ-je ṇą̃ dan-dé-tɨ d'adɨ mę̃ę̃-dé Jeju; ɓá dené grɛkɨ-je kɨ́ 'to dow-je kɨ́ boy-boy, ɓá dingəm-je ṇą̃ ya d'adɨ mę̃ę̃-dé rəm tɔ.
13 Ngà lokɨ jipɨ-je kɨ́ ɓebo Tesalonikɨ-tɨ, d'oo ta-é kɨ́ Pol isɨ ilə mbę̃ ta lə Lubə mę̃ę̃ ɓebo Bere-tɨ tɔ lé, dę̃ d'ɔw 'sulə kosɨ dow-je kɨ́ mę̃ę̃ ɓebo-tɨ 'ɓukɨ-dé dɔ-é-tɨ.
14 Ngà njékadmę̃ę̃-je d'adɨ Pol ị̃ kalangɨ ɔw kɨ ta babo-tɨ. Ngà Silasɨ-je kɨ̀ Timote ɓá 'təl d'isɨ mę̃ę̃ ɓebo Bere-tɨ.
15 Dow-je kɨ́ d'adɨ-dé 'dan Pol lé, d'ɔw siə njal 'tę̃ę̃ siə mę̃ę̃ ɓebo Atę̃n-tɨ. Lokɨ d'ɔw kɨ̀ təl kɨ gogɨ lé, Pol un ndu kadɨ d'adɨ Silasɨ-je-tɨ kɨ̀ Timote, 'ree kalangɨ d'ingə-n'ę̃̀.

Pol mę̃ę̃ ɓebo Atę̃n-tɨ

16 Lokɨ Pol isɨ ngəbɨ Silasɨ-je kɨ̀ Timote mę̃ę̃ ɓebo Atę̃n-tɨ ɓəy lé, mę̃ę̃-é ị̃ puu kdɔtalə koo kɨ́ ę̃ oo magɨ-je pələ́-pələ́ mę̃ę̃ ɓebo-tɨ kinlé.
17 Ę̃ ɔw mę̃ę̃ kəykəwnąʼ-tɨ lə jipɨ-je ɔjɨ ta kɨ̀ jipɨ-je rəm, kɨ̀ dow-je kɨ́ njéɓəl Lubə rəm, ɓá ndɔ-é ndɔ-é ya ę̃ ɔw pandangɨ lo-tɨ ɔjɨ ta kɨ̀ dow-je lay kɨ́ d'isɨ d'ingə-nąʼ titɨ rəm tɔ.
18 Njénégə-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'to njékun go néndó lə Epikur†, kɨ̀ njénégə-je kɨ́ 'ɓa-dé Istoisi-je‡ kàrè najɨ siə ta tɔ. Dę̃ kɨ́ dan-tɨ-je 'panè: «Njètidə ta kanlé, ą̃ panè ri ɓan wa?» Dę̃ kɨ́ madɨ-je 'panè: «Ę̃ ra rɔ-é kɨ njèkilə mbę̃ kɨ́ sɔbɨ dɔ magɨ-je kɨ́ 'mba bè ɓan! Dę̃ 'pa ta-je kin bè, kdɔ Pol ą̃ ilə mbę̃ Poyta kɨ́ Majɨ lə Jeju, ɓá ą̃ ilə mbę̃ tɔsɨ kɨ́ dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tę̃ę̃ rəm tɔ.»
19 Beɓa d'ɔr Pol d'ɔw siə lo-tɨ kɨ́ ɓa-é Areopajɨ kɨ́ to lo gangta kɨ́ boy rəmə 'panè: «Néndó kɨ́ sigɨ kɨ́ 'ą̃ 'ndó dow-je kinlé, j'ndigɨ gə se to ta kɨ́ dɔ ri-tɨ wa?
20 Kdɔtalə ta-je lə-i kɨ́ ą̃ 'pa lé ɓa mbi-ji-tɨ gay. Beɓa ję̃ j'ndigɨ kadɨ ɔr-ji mę̃ę̃-é adɨ j'oo.»
21 Dow-je kɨ́ ɓebo Atę̃n-tɨ lay, kɨ̀ mba-je kɨ́ d'isɨ dan-dé-tɨ lé, dow ra né kɨ́ rangɨ al. Dę̃ d'isɨ ká pa ta-tɨ, kɨ̀ ká koo ta-je-tɨ kɨ́ mba kɨ́ gogɨ nè kin ya ngá.
22 Pol ị̃ ą̃ taá dan dow-je-tɨ lo-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Areopajɨ lé ə panè: «Sə̃i dow-je kɨ́ ɓebo Atę̃n-tɨ, m'oo kɨ́ sə̃i lé, mę̃ę̃ né-je-tɨ lay ya, pole magɨ-je uwə mę̃ę̃-si ṇą̃.
23 M'pa bè kdɔ lokɨ m'njiyə mę̃ę̃ ɓe-tɨ lə-si lé, m'oo né-je lay kɨ́ sə̃i 'poli-dé rəm, ɓá m'ɔw sar m'oo logugɨ né káre kɨ́ 'ndàngɨ ta-tɨ 'panè: "To 'lə magɨ kɨ́ dow gə-é al." Magɨ kɨ́ sə̃i 'gəi-é al ya 'poli-é kinlé, ę̃ ɓá m'ą̃ m'pa ta liə m'adɨ-si tin.
24 †Lubə kɨ́ njèra dɔnangɨ kɨ̀ né-je lay kɨ́ tò-tɨ, ę̃ kɨ́ to 'Ba dɔrą̃ kɨ̀ dɔnangɨ lé, isɨ mę̃ę̃

† **17:18 17:18** Njènégə kɨ́ ri-é lə *Epikur* lé panè: Dow ya à sangɨ kisɨ majɨ liə, ɓɨ to Lubə ɓá à sangɨ kadɨ-é al.
‡ **17:18 17:18** Dow-je kɨ́ 'ɓa-dé *Stoisi-je*'to njénégə-je kɨ́ 'panè i dow lé kadɨ 'adɨ né tɔ̀y dɔ-i al, kadɨ ore mę̃ę̃-i mę̃ę̃ né-je-tɨ lay. † **17:24 17:24** Knj 7:48

kəy-tɨ kí dow ra kɨ̀ ji-é al.
25 Lubə lé, ɔw ndoo kadɨ dow ra kullə adɨ-é al, kdɔtalə né kí nal-é goto. Ę̃ ɓá to
njèkadɨ kiskəm né-je lay rəm, to njèkadɨ-dé koo rəm, ɓá to njèkadɨ né-je lay rəm tɔ§.
26 Ę̃ adɨ gin dow-je lay kí d'isɨ dɔnangɨ-tɨ nè lay kinlé njirə-dé ị̃ rɔ dow-tɨ kí káre-rè.
Ę̃ ɔjɨ dɔkaglo-je lə-dé, kɨ̀ rəbɨ nin lo kisɨ-je lə-dé kete low nṵ.*
27 Lubə ra né-je kinlé bè, kdɔ kadɨ dow-je 'sangɨ-né nja-é, ə kadɨ dɔmajɨ ə d'ingə-é
lo mam-tɨ kí d'isɨ 'mam-é. Kdɔ ną́-ną́ dan-ji-tɨ ya Lubə isɨ ngɔsi siə.
28 Kdɔ takul-é ɓá ję̃ j'isɨ-né kɨ̀ dɔ-ji taá rəm, j'ɔdɨ-né rɔ-ji rəm, j'to-né dow-je rəm
tin.»
«Ta kinlé njénɔ̃ pa-je kí ną́-je kí dan-si-tɨ kàrè 'pa tɔ 'panè:
"Ję̃ kàrè j'to ngan-é tɔ."»
29 «Kdɔtalə to kí jə̃i j'toi ngan lə Lubə lé, ję̃ j'a gɨr kí Lubə lə-ji à titɨ-nạ̃ kɨ̀ magɨ lɔr
əse magɨ là, əse magɨ ər kí kɔdɨ tól né-je 'ra kɨ̀ tagɨr lə-dé əse kɨ̀ gosɨ ra né lə-dé kin
al.
30 Ngà Lubə kí ndɔkɨ dow-je 'gə né al ə́ un kəm-é sạ̃y kɔgɨ dɔ kullə ra-dé-je-tɨ kí majɨ
al lé, ɓone ę̃ isɨ ɓa dow-je lay, kɨ̀ lo-je lay kadɨ d'iṇə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ.
31 Kdɔ ę̃ ɔr ndɔ káre kí à gangɨ-né ta kí njururu dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè kɨ̀ takul
dingəm kí ę̃ mbəti-é. Tɔsɨ kí adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃ lé, tɔjɨ adɨ dow-je lay 'gə majɨ
kí Lubə à gangta kɨ̀ takul-é.»
32 Lokɨ dę̃ d'oo ta lə tɔsɨ ndəl kində lo tę̃ę̃ lə dow-je kí Pol pa lé, dę̃ kí dan-tɨ-je
'sɔkɨ-é, ə dę̃ kí ną́-je 'panè: «Ję̃ j'a koo ta kinlé, ta-i-tɨ ndɔ kí rangɨ-tɨ ɓəy.»
33 Beɓa Pol iṇə-dé ɔw.
34 Bè ya kàrè, dę̃ kí ną́-je d'ində rɔ-dé natɨ kɨ̀ Pol, ə dę̃ d'adɨ mę̃ę̃-dé Jeju rəm tɔ.
Dan dę̃-tɨ kí d'adɨ mę̃ę̃-dé lé, kí káre to Denisɨ kí to dow káre dan njégangta-je-tɨ kí
lo-tɨ kí 'ɓa-é Areopajɨ lé rəm, ɓá dené káre kí ri-é lə Damarisɨ rəm, ɓá ndəgɨ dow-je
kí rangɨ rəm tɔ.

18

Pol ɔw mę̃ę̃ ɓebo Kɔrę̃ntɨ-tɨ
1Kɔ 1:1-9; 2:1-5; 2Kɔ 11:5-12; 12:12-13

1 Go-tɨ, Pol ị̃ mę̃ę̃ ɓebo Atę̃n-tɨ ɔw mę̃ę̃ ɓebo Kɔrę̃ntɨ-tɨ.
2 Lo-é-tɨ kinlé, ę̃ ingə dingəm káre kí to jipɨ kí 'ɓa-é Akilasɨ. Ə to dow kí dɔnangɨ
Pɔ̃-tɨ. Dę̃ kí ne-é Prisil d'ị̃ dɔnangɨ Itali-tɨ 'ree Kɔrę̃ntɨ ngɔsnè ya ɓəy, kdɔtalə dɔkaglo-
é-tɨ kinlé ngar Klodɨ un ndu adɨ 'tubə jipɨ-je kí d'isɨ ɓebo Rɔm-tɨ kɔgɨ. Beɓa Pol ɔw
ingə-dé ində rɔ-é natɨ sə-dé.*
3 Dę̃ 'to kɔdɨ-je kí njéra kəykubɨ-je titɨ-nạ̃ kɨ̀ Pol bè tɔ. Beɓa Pol ɔw isɨ mę̃ę̃ kəy-tɨ
rɔ-dé-tɨ adɨ 'ra kullə natɨ.
4 Ndɔ taakoo-je-tɨ lə jipɨ-je lay ya Pol ɔjɨ sə-dé ta mę̃ę̃ kəykəwnạ̃-tɨ lə-dé. Ę̃ sangɨ
kadɨ n'uwə jipɨ-je, kɨ̀ grɛkɨ-je kɨ̀ ta.
5 Lokɨ Silasɨ-je kɨ̀ Timote d'ị̃ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ 'ree lé, Pol un rɔ-é ɓikti ində ta
kullə ndó dow-je ta-tɨ lə Lubə, tɔjɨ-né jipɨ-je kadɨ 'gə kí Jeju lé, to Kristɨ† lé ya.‡
6 Ngà lokɨ jipɨ-je 'pa siə takɔbɨ-je d'ɔsɨ-é-né ngərəngɨ-ngərəngɨ lé, ę̃ gəkɨ kodɨ kí
kubɨ-je-tɨ kí rɔ-é-tɨ ə idə-dé panè: «Kinə 'tuji, rəmə ta məsɨ-si tò dɔ-si sə̃i-tɨ ya! Mạ̃
m'ɔr ta dɔ-m-tɨ ngá. Kị̃ nè kɔw kɨ kete kinlé, m'a təl kəm-m kɨ rɔ dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je
al yó ngá.§»
7 Go-tɨ, Pol ị̃ lo-é-tɨ tin, ɔw isɨ ɓe lə dingəm káre kí ri-é lə Titiyusɨ Justusɨ. Ę̃ to dow
kí njèɓəl Lubə ə kəy liə tò mbɔ́ kəykəwnạ̃-tɨ lə jipɨ-je.

§ **17:25 17:25** Knj 7:48; 1Ng 8:27 * **17:26 17:26** Kgn 1:28; Det 32:8. * **18:2 18:2** Knj 11:28 † **18:5 18:5** Kristɨ lé kɔr mę̃ę̃-é to dow kí Lubə mbəti-é. ‡ **18:5 18:5** Knj 17:15 § **18:6 18:6** Mar 6:11

8 Ə Krispusɨ kí to njèkun dɔ kəykəwnạ̃ lə jipɨ-je kɨ̀ dow-je kí mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ liə lay, d'adɨ
mẹ̃ẹ̃-dé 'Ɓaɓe. Dow-je kí ɓebo Kɔrẹ̃ntɨ-tɨ ṇ̃ạ̃ kí d'oo ta lə Pol lé, d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé 'Ɓaɓe
tɔ, adɨ 'ra-dé batẹ̃m*.
9 Ndɔ káre bè, ndɔɔ ɓá né ra Pol tokɨ nị̃ bè rəmə, 'Ɓaɓe pa siə ta panè: «'Bəl al,
'pa ta par-par, ɓɨ 'oo rɔ-i al.
10 Kdɔtalə mạ̃ 'Ɓaɓe ya m'ạ̃ sə-i natɨ. Dow kí à kasɨ kuwə-i kdɔ ra-i majɨ al ya goto.
Kdɔ m'ɔw kɨ̀ dow-je ṇ̃ạ̃ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ kin.»
11 Pol isɨ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kí Kɔrẹ̃ntɨ, ndó dow-je ta lə Lubə ɓal káre kɨ̀ nạ̃y mɛkẹ̃.

D'ɔw kɨ̀ Pol logangta-tɨ

12 Dɔkaglo-tɨ kí Galiọ̃ to-né gubərnər dɔnangɨ Akay-tɨ lé, ta jipɨ-je asɨ-nạ̃ adɨ d'uwə
Pol d'ɔw siə logangta-tɨ
13 ɓá 'panè: «Dingəm kanlé sangɨ kadɨ dow-je 'təl d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̃̀ Lubə-tɨ kɨ̀
go rəbɨ kí rangɨ kí ɔw go-nạ̃-tɨ kɨ̀ ndukun al.»
14 Ngà lokɨ Pol ɔw kdɔ kun ta pa lé, Galiọ̃ idə jipɨ-je panè: «Kinə to ta tɔl dow
əse ta lə né ra kí njururu al rəmə, m'a yəl mbi-m kdɔ koo-né ta lə-si sạ̃i jipɨ-je lé
berere-berere, titɨ kí tò kadɨ m'ra-né ya.
15 Ngà kinə to tanajɨ kí dɔ ta-je-tɨ madɨ, kɨ̀ dɔ ri-je-tɨ, kɨ̀ dɔ ndukun-je-tɨ lə-si kí sɔbɨ
dɔ-si rəmə, to ta lə-si sạ̃i ya. Mạ̃ m'ndigɨ gangta dɔ-tɨ al.»
16 Beɓa ẹ̃ tubə-dé logangta-tɨ lé.
17 Rəmə dẹ̃ lay 'ɓukɨ-nạ̃ dɔ Sostẹ̃n-tɨ kí njèkun dɔ kəykəwnạ̃ lə jipɨ-je lé, d'uwə-é
'tində-é logangta-tɨ lé ya, ngà Galiọ̃ lé adɨ usɨ-é-tɨ al.

Pol təl ɔw ɓebo Antiosɨ-tɨ gogɨ

18 Go né-je-tɨ kinlé, Pol isɨ ɓebo Kɔrẹ̃ntɨ-tɨ ndɔ-je asɨ tatɨ ya ɓəy, ɓá ẹ̃ iṇ̃ə njékadmẹ̃ẹ̃-
je ə adɨ Prisil-je kɨ̀ Akilasɨ d'al siə mẹ̃ẹ̃ bato-tɨ kdɔ kadɨ d'ɔw dɔnangɨ Siri-tɨ. Lokɨ 'tẹ̃ẹ̃
Sankré-tɨ rəmə, Pol ndisə dɔ-é, kdɔtalə ẹ̃ un mindɨ-é adɨ Lubə dɔ né-tɨ madɨ.
19 Lokɨ d'ɔw 'tẹ̃ẹ̃ ɓebo Epɛjɨ-tɨ lé, Pol iṇ̃ə madkullə-je liə, ɔw kəykəwnạ̃-tɨ lə jipɨ-je
ɔjɨ sə-dé ta.
20 Dẹ̃ dəjɨ-é kadɨ isɨ sə-dé ndɔ ṇ̃ạ̃ ɓəy. Ngà ẹ̃ ndigɨ al.
21 Lokɨ ɔw kɨ̀ kiṇ̃ə-dé lé, idə-dé panè: «[Ra nạ̃y kí gogɨ rangɨ-tɨ lé, lé ri-ri kàrè m'a
ra ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ.]† Kinə Lubə ndigɨ rəmə, m'a təl ree rɔ-si-tɨ.»
22 Beɓa ẹ̃ ị̃ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Epɛjɨ-tɨ ɔw Sejare kɨ̀ bato. Lokɨ Pol ur nangɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Sejare-tɨ
lé, ẹ̃ ɔw ra lapiya njékəwnạ̃-je, ngá ɓá ɔtɨ ɔw mẹ̃ẹ̃ ɓebo Antiosɨ-tɨ.

Mba kí njèkungɨ mutə kí Pol ɔw kdɔ mbẹ̃ Poyta kí Majɨ

23 Pol ra ndɔ asɨ tatɨ nụ̃ ɓəy ɓá ẹ̃ təl ɔw gogɨ. Ẹ̃ ɔw dɔnangɨ Galati-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ
Priji-tɨ mbusɨ nja njéndó né-je lay.

Ta lə Apolosɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Epɛjɨ-tɨ kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Kɔrẹ̃ntɨ-tɨ

24 Jipɨ káre bè ri-é lə Apolosɨ ə to dow kí mẹ̃ẹ̃ ɓebo Alegjandri-tɨ ɓá ree mẹ̃ẹ̃ ɓebo
Epɛjɨ-tɨ. Ẹ̃ to dow kí ɔw kɨ̀ gosɨ pa ta rəm, gə mbete kí aa njay majɨ ṇ̃ạ̃ rəm tɔ.
25 Ə to dow kí 'ndó-é rəbɨ lə 'Ɓaɓe majɨ, ẹ̃ ilə mbẹ̃ Poyta kí Majɨ rəm, ẹ̃ ndó dow-je
ta lə Jeju kɨ̀ gangɨ-é berere-berere kɨ̀ rɔ tungə-é pilingɨ rəm, ya ngà batẹ̃m lə Jạ̃ ya par
ɓá ẹ̃ gə.‡
26 Ẹ̃ ulə gin pa ta lə Lubə kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ kí ndakạ̃y mẹ̃ẹ̃ kəykəwnạ̃-tɨ lə jipɨ-je. Lokɨ Prisil-
je kɨ̀ Akilasɨ d'oo ta liə kɨ̀ mbi-dé lé, dẹ̃ 'ɓa-é kɨ rɔ-dé-tɨ d'ɔr-é gin ta lə Lubə majɨ
berere-berere.
27 Lokɨ ẹ̃ ndigɨ kɔw dɔnangɨ Akay-tɨ lé, njékadmẹ̃ẹ̃-je d'ulə dingəm mẹ̃ẹ̃-é-tɨ kadɨ-
é ɔw, ɓá 'ndàngɨ mbete d'ulə-né d'adɨ njéndó né-je kí dɔnangɨ Akay-tɨ lé, kdɔ kadɨ

---

* **18:8 18:8** Knj 16:15 † **18:21 18:21** Ta-je kí tò mbunạ̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kí dɔsạ̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. ‡ **18:25 18:25** Knj 19:3

d'uwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ majɨ. Lokɨ ɛ̨ ree tɛ̨ɛ̨ lé, ɛ̨ təl njéra kullə kɨ́ majɨ rɔ njékadmɛ̨ɛ̨-je-tɨ, kɩ̀ takul ramajɨ lə Lubə.
28 Beɓa ɛ̨ pa ta kɩ̀ jipɨ-je ndaa-tɨ rəsɨ kɩ̀ ta-je kɨ́ dum majɨ. Ɛ̨ tɔjɨ-dé mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kɨ́ aa njay adɨ 'gə kɨ́ Jeju lé, to Kristɨ.

19

Pol ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ

1 Lokɨ Apolosɨ nɑ̨̀y mɛ̨ɛ̨ ɓebo Kɔrɛ̨ntɨ-tɨ lé, Pol ində dan ɓe-je kɨ́ dɔ mbal-tɨ kɨ́ dɔnangɨ Aji-tɨ* gangɨ ree mɛ̨ɛ̨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ. Ɛ̨ ree ɓá ingə njéndó né-je kɨ́ dan-tɨ-je nɔ̨̃ɔ̨̃
2 rəmə, dəjɨ-dé panè: «Lokɨ sə̨i adi mɛ̨ɛ̨-si Jeju lé, se sə̨i ingəi Ndil kɨ́ aa njay ya wa?» Dɛ̨ d'idə-é panè: «Ta lə Ndil kɨ́ aa njay ya kàrè dow pa adɨ j'oo nja káre al.»
3 Ngá ɓá Pol təl dəjɨ-dé panè: «Ngà se batɛ̨m kɨ́ ban ɓá sə̨i 'rai wa?» Dɛ̨ 'panè: «Batɛ̨m lə Jɑ̨ ɓá jɛ̨ j'ra.»
4 †Beɓa Pol idə-dé panè: «Batɛ̨m kɨ́ Jɑ̨ ra dow-je lé, to batɛ̨m kɨ́ tɔjɨ kiɲə panjiyə-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ. Jɑ̨ idə dow-je kadɨ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé dow kɨ́ à ree go-n'ɛ̨̀-tɨ, adɨ to Jeju†.»
5 Lokɨ d'oo ta-je kɨ́ Pol pa kin bè rəmə, d'adɨ 'ra-dé batɛ̨m kɩ̀ ri 'Ɓaɓe Jeju.
6 Ngá ɓá Pol lé ində ji-é dɔ-dé-tɨ ə Ndil kɨ́ aa njay ree dɔ-dé-tɨ adɨ 'pa ta kɩ̀ ndɔ̨̃ ta lə dow-je kɨ́ rangɨ rəm, 'pa ta-je kɨ́ ta Lubə-tɨ rəm tɔ.
7 Dɛ̨ lay d'a kasɨ dingəm-je dɔgɨ gidɨ-é joo je bè.
8 Go-tɨ, Pol ɔw mɛ̨ɛ̨ kəykəwnɑ̨-tɨ lə jipɨ-je lé, ɛ̨ pa ta kɩ̀ mɛ̨ɛ̨nda kɑ̨y. Pol ɔjɨ sə-dé ta nɑ̨y mutə, dɔ kɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə. Ɛ̨ sangɨ kɩ̀ rɔ tungə-é kdɔ kadɨ dow-je 'taa ta liə.
9 Ngà dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'to njémɛ̨ɛ̨ngɑ̨-je, kɩ̀ njémɛ̨ɛ̨ndə-je lé, 'pa ta kɨ́ majɨ al dɔ ta-tɨ «lə 'Ɓaɓe» dan kosɨ dow-je-tɨ. Beɓa Pol iɲə-dé, ə ɔr njéndó né-je ɔw sə-dé ngərəngɨ, ɔw ndó-dé né kɩ̀ ndɔ-é ndɔ-é mɛ̨ɛ̨ kəy ndó né-tɨ lə Tiranusɨ.
10 Pol ra ɓal joo lo-é-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃. Ɛ̨ ndó dow-je né mbing, adɨ dow-je kɨ́ d'isɨ dɔnangɨ Aji-tɨ, kɨ́ 'to jipɨ-je kɩ̀ grɛkɨ-je lay ya d'oo ta lə 'Ɓaɓe.

Ta lə ngan lə Seba

11 Lubə un Pol ra-né nékɔjɨ-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl,
12 ya adɨ takubɨ-je əse mindil-je kɨ́ ɔdɨ rɔ-é kàrè, dow-je d'ɔw 'labɨ dɔ njémɔ̨̃y-je-tɨ, rəmə njémɔ̨̃y-je d'ingə lapiya rəm, ɓá ndil-je kɨ́ majɨ al 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ kɔgɨ rəm.
13 Jipɨ-je madɨ d'ɔw kɩ̀ ɓe-ɓe kdɔ tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-je-tɨ. Dɛ̨ 'nɑ̨ kadɨ 'tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-je-tɨ kɩ̀ ri 'Ɓaɓe Jeju tɔ. Dɛ̨ 'panè: «Kɩ̀ ri Jeju kɨ́ Pol ilə mbɛ̨ ta liə kinlé, m'panè 'tɛ̨ɛ̨i kɔgɨ!»
14 Dingəm-je kɨ́ njéra né kinlé dɛ̨ siri ə 'to ngan lə Seba kɨ́ to jipɨ rəm, to kɨ́ káre dan njékun dɔ njégugné-je-tɨ lə Lubə rəm.
15 Ndɔ káre bè, ndil kɨ́ majɨ al idə-dé panè: «Mɑ̨ m'gə Jeju rəm, ɓá né kɨ́ Pol 'to kàrè m'gə rəm; ngà sə̨i, 'toi nɑ̨́-je wa?»
16 Ngá ɓá dingəm kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al isɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ lé, al ur dɔ-dé-tɨ taa tɔ́gɨ-dé lay ə ra-dé majɨ al mbing adɨ 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ kɩ̀ dò-je rɔ-dé-tɨ pələ́-pələ́, d'ɑ̨y-nɑ̨ kɩ̀ kutɨ-dé dum.
17 Né kɨ́ ra né kinlé, dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ, jipɨ-je kɩ̀ grɛkɨ-je lay ya d'oo ta-é. Dɛ̨ lay ya ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ rəm, dow-je d'ɔsɨ gajɨ 'Ɓaɓe Jeju rəm tɔ.
18 Dow-je nɑ̨̃ kɨ́ dan-dé-tɨ kɨ́ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé lé, 'ree 'pa ta rəsɨ-rəsɨ d'ɔr-né man dɔ kullə ra-dé-je-tɨ.
19 Beɓa mbəli-je nɑ̨̃ 'ree kɩ̀ mbete ra mbəli-je lə-dé d'ulə dɔ-nɑ̨-tɨ ə 'ró pər kɔgɨ takəm dow-je-tɨ lay. Dow-je 'tidə kɔr là mbete-je lé, ə à kasɨ là kullə kɨ́ dow ra ɓal nɑ̨̃.

---

* **19:1 19:1** Dɔnangɨ Aji kɨ́ ta-é tò nè kinlé, to ɓe kɨ́ ɓone bè 'ɓa-é Turki kin. † **19:4 19:4** Mat 3:11; Mar 1:4,7,8; Luk 3:4,16; Jɑ̨ 1:26,27 † **19:4 19:4** Mat 3:11; Mar 1:7

20 Beɓa tɔ́gɨ lə 'Baɓe ra adɨ ta liə ngą̃ njim ɔw-né kɨ kete-kete.
21 Go né-je-tɨ kí ra né kinlé, Pol ɔjɨ kadɨ n'ində dɔnangɨ Maseduwan kì dɔnangɨ Akay n'gangɨ n'ɔw mę̃ę̃ ɓebo Jorijalę̃m-tɨ. Ę̃ panè: «Lokɨ m'ɔw m'tę̃ę̃ mę̃ę̃ ɓebo Jorijalę̃m-tɨ lé, m'a kɔw koo mę̃ę̃ ɓebo Rɔm tɔ ɓane.»
22 Ę̃ ulə njéra siə kullə-je joo adɨ to Timote-je kì Erastɨ, adɨ d'ɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ, ngà ę̃ ɓá təl isɨ dɔnangɨ Aji-tɨ mbɔr ɓəy.

Ta usɨ mę̃ę̃ ɓebo Epɛjɨ-tɨ

23 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, ta kí boy ną̃ ya usɨ mę̃ę̃ ɓebo Epɛjɨ-tɨ sɔbɨ dɔ ta lə 'Baɓe.
24 Kdɔ dingəm káre isɨ nɔ̃ɔ̃ ri-é lə Demetriyusɨ. Ę̃ to njèlę̃ 'ningə́-je kì ngamą̃-je. Ę̃ lę̃ ngan kəy-je adɨ titɨ-ną̃ kì kəy pole magɨ kí dené kí ri-é lə Artemisɨ‡, adɨ kɔdɨ-je liə d'ingə-né né ną̃. 25 Beɓa Demetriyusɨ ɓa kɔdɨ-je liə rəm, ɓa kɔdɨ-je kí rangɨ kí njéra gą̃ kullə liə lé idə-dé panè: «Sə̃i lé, lay lə-si ya 'gəi majɨ kí jə̃i lé, kullə lə-ji kin ya ɓá j'isi j'ingəi-né né ya al wa?
26 Ə né-je kí isɨ ra né lé, ooi ta-é kì mbi-si rəm, ooi kì kəm-si rəm. Pol kí dowbé kinlé, panè: Magɨ-je kí dow-je 'ra kì ji-dé lé, to magɨ-je kí tɔgrɔ-tɨ al. Ę̃ pa ta təl-né dɔ dow-je, adɨ kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'taa ta liə. Né kinlé ę̃ ra mę̃ę̃ ɓebo Epɛjɨ-tɨ nè par al, ngà nə̀y ndę̃ bè kadɨ un dɔnangɨ Aji ya lay.
27 To né kí à tujɨ kullə lə-ji jə̃i ya par al, ngà à ra kadɨ kəy magɨ Artemisɨ kí to magɨ kí dené kí boy kinlé à təl né kí kɔgɨ kare rəm, ɓá à tujɨ riɓa liə ę̃ kí to magɨ kí dow-je lay kí dɔnangɨ Aji-tɨ, kì dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè d'isɨ pole-é lé!»
28 Lokɨ dow-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngɨ ra-dé ną̃ ą̃ adɨ 'tur kəə mbitɨ-mbitɨ 'panè: «Artemisɨ, magɨ lə dow-je kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ ya to magɨ kí boy!»
29 Mę̃ę̃ ɓebo-tɨ lay ya dow-je d'ɔw dɔ-ną̃-tɨ wúr-wùr ə d'ungɨ-ną̃ dɔ Gayusɨ-je-tɨ kì Aristarkɨ kí 'to dow-je kí dɔnangɨ Maseduwan-tɨ, 'ndɔr-dé d'ɔw sə-dé kɨ mę̃ę̃ kəy ra ndam-je-tɨ. Gayusɨ-je kì Aristarkɨ lé 'to madkullə-je lə Pol.
30 Pol lé, ndigɨ kadɨ n'ɔw dan kosɨ dow-je-tɨ ya tá, ngà njéndó né-je ɓá d'ɔgɨ-é.
31 Nam Pol-je madɨ kí 'to dow-je kí boy-boy kàrè d'ulə kulə d'idə-é, 'ra-é kɔgri kadɨ ɔw kəy ra ndam-tɨ lé al.
32 Kosɨ dow-je lay ya d'ilə dɔ-ną̃-tɨ rututu. Dow-je kí dan-tɨ-je 'tur kɔɔl kdɔ né kí bè kin, ngà dę̃ kí ną́-je rəmə 'tur kɔɔl kdɔ né kí bè kin tɔ. Ə dow-je ną̃ dan-dé-tɨ tɔ rəmə, né kí 'kəw-né-ną̃ lé ya kàrè dę̃ 'gə al rəm.
33 Dow-je madɨ kí dan kosɨ dow-je-tɨ d'ɔr gin ta lé d'adɨ Alegjandrə oo. Alegjandrə lé, jipɨ-je d'ɔsɨ-é kɨ kete nɔ̃ dow-je-tɨ. Ę̃ yəkɨ ji-é ta-dé-tɨ ə ndigɨ kadɨ n'pa ta n'ɔr-né ta dɔ-n'ę̀-tɨ nɔ̃ kosɨ dow-je-tɨ.
34 Ngà lokɨ dow-je 'gə kí Alegjandrə to jipɨ lé, dę̃ lay ya 'tur kɔɔl boy-boy kì ndi-dé kí káre ya à kasɨ né kí kàdì joo je bè 'panè: «Artemisɨ, magɨ lə dow-je kí Epɛjɨ ya to magɨ kí boy!»
35 Ngà njèndàngɨ mbete lə dow mę̃ę̃ ɓe-je gɔr dow-je, adɨ lo tò ndingɨ ngá ɓá ę̃ panè: «Sə̃i dow-je kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ, dow-je lay ya 'gə kí ɓebo Epɛjɨ ɓá to lo ngəm kəy pole magɨ kí dené kí boy kí 'ɓa-é Artemisɨ rəm, ę̃ ya to lo ngəm né kí to takəm-é kí ị̃ dɔrą̃-tɨ ree nangɨ nè rəm tɔ.
36 Dow kí à najɨ ya bè goto. Beɓa kadɨ ori mę̃ę̃-si, ɓɨ 'rai né kɨ nɔ̃ɔ̃ bè al.
37 Dingəm-je kí sə̃i uwəi-dé 'reei sə-dé nè kinlé, né káre ya kàrè dę̃ 'tujɨ mę̃ę̃ kəy pole magɨ-tɨ al rəm, ɓá 'pa ta kɔbɨ dɔ magɨ-tɨ lə-ji kí dené lé al rəm.
38 Kinə Demetriyusɨ kì kɔdɨ-je kí d'ore kàdì-é lé, 'ndigɨ ra ta kì dow madɨ rəmə, ndɔ gangta to nɔ̃ɔ̃ rəm, ɓá njégangta-je kàrè d'isɨ nɔ̃ɔ̃ rəm; kadɨ 'ra mbete səkɨ d'ɔw 'səkɨ-né dowbé!

‡ **19:24 19:24** Magɨ *Artemisɨ* lé, 'ɓa-é Dian tɔ. Ę̃ ɓá 'pol-é kdɔ kadɨ ę̃ adɨ néndɔr-je lə-dé majɨ rəm, adɨ dą̃-je kì dow-je d'ojɨ-ną̃ rəm.

39 Ngà kinə ta lə-si kɨ́ rangɨ ya tò nɔ̰ɔ̰ rəmə, d'a ra ta-é ndɔ gangɨ ta-tɨ nɔ̰̀ kosɨ dow-je-tɨ.
40 Bè al rəmə, né kɨ́ ra né ɓone kinlé, dow-je kɨ́ Rɔm d'a kɨ̰ kilə-né ta dɔ-ji-tɨ kdɔ ɓa-ji njédɔngą̰-je, rəmə ta kɨ́ j'a pai dɔ kəwnąʼ-tɨ lə-ji kin, kdɔ kɔri-né ta dɔ-ji-tɨ ya goto.» Go ta-je-tɨ kinlé, ɛ̰ tubə kosɨ dow-je adɨ d'ɔw.

20

Pol ɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Grɛkɨ-tɨ
1Kɔ 16:1-7; Rɔm 15:25-27

1 Lokɨ gin kɔw dɔ-nąʼ-tɨ wúr-wùr kin gangɨ lé, Pol kəw njéndó né-je ulə dingəm mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ, ɓá ra-dé lapɨ̰ya ə ɔtɨ ɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ.
2 Ɛ̰ ɔw kɨ̀ lo-lo dɔnangɨ Maseduwan-tɨ pa ta-je ɲą̰-ɲą̰ adɨ njékadmɛ̰ɛ̰-je ulə-né dingəm mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ, ɓəy ɓá ɛ̰ ɔw dɔnangɨ Grɛkɨ-tɨ
3 isɨ-tɨ nąy mutə. Lokɨ isɨ ɔw kdɔ kal mɛ̰ɛ̰ bato-tɨ kɔw dɔnangɨ Siri-tɨ rəmə, oo ta lə jipɨ-je kɨ́ d'ɔjɨ-nąʼ ta kɨ́ majɨ al dɔ-é-tɨ. Beɓa ɛ̰ panè: N'a təl kɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ gogɨ.
4 Dɛ̰ kɨ́ 'dan-é ə́n: Sopatɛr kɨ́ ngon lə Pirusɨ kɨ́ to dow kɨ́ ɓebo Bere-tɨ, Aristarkɨ kɨ̀ Sekundusɨ kɨ́ 'to dow-je kɨ́ ɓebo Tesalonikɨ-tɨ, Gayusɨ kɨ́ to dow kɨ́ ɓebo Dɛrbɨ-tɨ, ɓá Timote-je, kɨ̀ Tisikɨ-je, kɨ̀ Tropim-je kɨ́ 'to dow-je kɨ́ dɔnangɨ Aji-tɨ tɔ.
5 Dɛ̰ kinlé, d'ɔw kete nɔ̰̀-ji-tɨ ə 'ngəbɨ-ji mɛ̰ɛ̰ ɓebo Troasɨ-tɨ.
6 Ngà jɛ̰ rəmə, go ra nąy-tɨ kɨ́ 'ra kɨ̀ mbə̀ kɨ́ əm goto-tɨ lé, jɛ̰ j'al mɛ̰ɛ̰ bato-tɨ káre kɨ́ ɓebo Pilipɨ-tɨ, ə j'ra ndɔ mɨ̰ go-tɨ ɓəy ɓá j'ingə-dé ɓebo Troasɨ-tɨ ə j'isɨ lo-é-tɨ ndɔ siri.

Kisɨ Pol ɓebo Troasɨ-tɨ kɨ̀ tɔsɨ ndəl lə Etikusɨ

7 Ndɔ Dimasɨ lé, jɛ̰ j'kəw-nąʼ kdɔ kuso mbə̀ nam-nąʼ. Beɓa tò kadɨ bore ə Pol à kɔw ngá rəmə, ɛ̰ ɔjɨ ta kɨ̀ dow-je kɨ́ 'kəw-nąʼ lé, ə pa ta sar ya dan lo bapɨ.
8 Mɛ̰ɛ̰ kəy kɨ́ dɔ madɨ-é-tɨ taá kɨ́ j'kəw-nąʼ-tɨ lé, pər lampɨ ɲą̰-tɨ.
9 Basa káre bè kɨ́ ri-é lə Etikusɨ isɨ taá, kəm bole kəy-tɨ lé. Lokɨ Pol ą̰ pa ta adɨ dow-je ya ɓəy rəmə, ɛ̰ tò ɓi adɨ dan-é oy. Beɓa ɓi ləngɨ-é adɨ ɨ̰ kəy-tɨ kɨ́ taá kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə lé ya usɨ nangɨ barakɨ. Ngà lokɨ d'un-é rəmə, ɛ̰ oy.
10 Beɓa Pol risɨ nangɨ ree ɗugɨ nangɨ dɔ-é-tɨ un-é kàdɨ̀-é-tɨ ɓá panè: «Adi mɛ̰ɛ̰-si usɨ nangɨ, kdɔ ndil-é tɛ̰ɛ̰ al!»
11 Beɓa lokɨ Pol təl ɔw mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ taá gogɨ lé, ɛ̰ gangɨ mbə̀ nam-nąʼ uso rəm, ɓá uso né kɨ́ kare rəm tɔ. Go-tɨ gogɨ lé, ɛ̰ təl pa ta adɨ tó-é uu ɲą̰ sar ya adɨ kàdɨ̀ ubə, ɓá ɛ̰ ɔtɨ ɔw ɓəy.
12 Rəmə ngon basa lé isɨ kəm ɓá 'təl d'ɔw siə ɓe gogɨ, adɨ mɛ̰ɛ̰ dow-je təl usɨ nangɨ pɔ̰-pɔ̰ gogɨ.

Pol ɨ̰ ɓebo Troasɨ-tɨ ɔw ɓebo Mile-tɨ

13 Jɛ̰ j'ɔw kete, ə j'al mɛ̰ɛ̰ bato-tɨ ə j'mbutɨ ɓebo Asosɨ-tɨ, lo kɨ́ tò kadɨ j'un Pol titɨ. To né kɨ́ ɛ̰ ya ndigɨ bè, kdɔ tò kadɨ ɛ̰ à kun rəbɨ kɔw kɨ̀ nja-é.
14 Lokɨ ɛ̰ ingə-ji Asosɨ lé, jɛ̰ j'un-é mɛ̰ɛ̰ bato-tɨ, j'ɔw ɓebo Mitilɛ̰n-tɨ.
15 J'ɨ̰ Mitilɛ̰n-tɨ tin, j'ɔw kəm-ji kɨ kete. Ə lo aa go-tɨ ɓá j'tɛ̰ɛ̰ ta lo-tɨ kɨ́ Sio kɨ́ to dɔnangɨ kɨ́ tò dan ba-tɨ. Ndɔ kɨ́ gogɨ go-tɨ ɓá j'tɛ̰ɛ̰ Samosɨ-tɨ, ngà lo kaa rəmə, j'tɛ̰ɛ̰ ɓebo Mile-tɨ.
16 Beɓa Pol ɔjɨ kadɨ n'dəə kàdɨ̀ ɓebo Epɛjɨ-tɨ taá, kdɔ kadɨ j'isɨ dɔnangɨ Ajitɨ ɲą̰ al. Ɛ̰ nagɨ lɔw-lɔw kdɔ kadɨ, lé né rəmə, n'tɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ ndɔ ra nąy-tɨ lə jipɨ-je kɨ́ 'ɓa-é Pantekotɨ.

Kingə-nąʼ lə Pol kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je kɨ́ ɓebo Epɛjɨ-tɨ

17 Pol isɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Mile-tɨ, ə ulə kulə ɓa 'ngatɔ́gɨ-je lə njékəwnąʼ-je kɨ́ ɓebo Epɛjɨ-tɨ.

18 Lokɨ dɛ̨ 'ree tɛ̨ɛ̨ rɔ-é-tɨ lé, ɛ̨ idə-dé panè: «Panjiyə-m kɨ́ rɔ-si-tɨ dɔkaglo-je lay, un
kutɨ-é ndɔ-tɨ kɨ́ dɔsa̰y lokɨ m'ilə-né nja-m dɔnangɨ Aji-tɨ lé, sə̰i 'gəi majɨ.
19 M'ra kullə m'adɨ 'Ɓaɓe kɨ̀ dɔ kɨ́ sɔl lɔm-lɔm, kɨ̀ man nɔ̰ kəm-m-tɨ, kɨ̀ kɔ̰̀-je kɨ́ m'ingə
kɨ̀ go rəbɨ ta-je kɨ́ majɨ al majɨ al kɨ́ jipɨ-je d'ɔjɨ-na̰ dɔ-m-tɨ rəm tɔ.
20 Né kɨ́ à majɨ sə-si lé, né káre ya kàrè m'ɓɔyɔ dɔ-é sə-si al. M'ilə mbɛ̨ m'adɨ-si
rəm, m'ndó-si né pandangɨ lo-je-tɨ rəm, ɓá mɛ̨ɛ̨ kəy-je-tɨ lə-si rəm tɔ.
21 Taá-taá ya m'ɓa jipɨ-je kɨ̀ dow-je kɨ́ 'to grɛkɨ-je kadɨ d'iɲə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al
d'ɔsɨ batɨm 'təl kɨ rɔ Lubə-tɨ ə d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé 'Ɓaɓe lə-ji Jejṵ.
22 Ngà, ooi bè, kɨ́ ngɔsnè kinlé, kɔw-m kɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ ə́ m'ɔw mɔngɨ. Ndil
ɔsɨ-m kadɨ m'ɔw, ngà né kɨ́ à tɛ̨ɛ̨ dɔ-m-tɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, ma̰ m'asɨ gə al.
23 Né kɨ́ m'gə lé, mɛ̨ɛ̨ ɓebo-je lay kɨ́ m'tɛ̨ɛ̨-tɨ ya, Ndil kɨ́ aa njay adɨ-m m'gə majɨ kɨ́
dangay-je kɨ̀ kɔ̰̀-je tò ngəbɨ-m-tɨ nɔ̰̀ɔ̰̀. *
24 †Ngà kisɨ-m kɨ̀ dɔ-m taá lé, ma̰ m'oo kɨ né madɨ takəm-m-tɨ al ə né kɨ́ kəm-m tò
go-tɨ lé, to ta lə kadɨ m'a̰y ngɔdɨ lə-m kin rə́tə́tə́ ngangɨ kagɨ-tɨ [kɨ̀ rɔnəl] rəm, to ta
lə kadɨ m'tɔl ta kullə kɨ́ 'Ɓaɓe Jeju adɨ-m lé tɔ: Adɨ to ta lə kilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́
sɔbɨ dɔ ramajɨ lə Lubə†.»
25 «Ngà, ooi bè, kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, sə̰i lay kɨ́ m'dəə dan-si-tɨ m'ndó-si ta kɨ́ dɔ kɔ̰̀ɓe-tɨ
[lə Lubə] kinlé, a koo-i takəm-m gogɨ rangɨ al ngá.
26 Gin-é kin ɓá ɓone m'idə-si-né ta rəsɨ m'panè: Sə̰i lay kin ya ta məsɨ-si goto dɔ-
m-tɨ.
27 Kdɔ ta lə kɔjra-je lə Lubə lé ma̰ m'idə-si lay tingə, ɛ̨ kɨ́ m'ɓɔyɔ sə-si dɔ-é ya goto.
28 'Tɔsi kəm-si dɔ rɔ-si sə̰i-tɨ ya rəm, ɓá dɔ kosɨ batɨ-je-tɨ lay kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay ində-si
dan-dé-tɨ kadɨ indəi kəm-si go-dé-tɨ lé rəm tɔ. Kadɨ 'toi njékul njékəwna̰-je lə Lubə
kɨ́ ɛ̨ ya ndogɨ-dé kɨ̀ takul məsɨ-é ɛ̨ ya.
29 M'gə majɨ kɨ́ lokɨ m'a kɔw lé, jagɨm-je kɨ́ majɨ al d'a kandɨ mbuna̰-si-tɨ, d'a koo
kəmtondoo lə kosɨ batɨ-je kinlé al.
30 Rəm ɓá dan-si sə̰i-tɨ ya kàrè, dow-je kɨ́ dan-tɨ-je d'a kɨ̰ kdɔ pa ta-je kɨ́ majɨ al majɨ
al kədɨ-né njéndó né-je kɔr-dé-né kungɨ-dé go-dé-tɨ.
31 Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ, adi mɛ̨ɛ̨-si ole dɔ-tɨ tokɨ asɨ ɓal mutə bè, ə́ kada al rəm
ndɔɔ al rəm ya, m'ndəjɨ ná̰-ná̰ dan-si-tɨ taá-taá kɨ̀ man nɔ̰ kəm-m-tɨ.»
32 «Ngà kɨ́ nè kinlé, m'ungɨ-si mɛ̨ɛ̨ ji Lubə-tɨ rəm, m'iɲə-si mɛ̨ɛ̨ ta-tɨ liə kɨ́ to ta
ramajɨ, kɨ́ ɔw kɨ̀ tógɨ kadɨ ɔw sə-si kɨ kete-kete mɛ̨ɛ̨ kadmee-tɨ lə-si, ɓá à kadɨ nédɔji
dow-je kɨ́ d'aa njay rəm tɔ.
33 'Bo là, əse lɔr əse ɓo kubɨ-je lə dow madɨ ra-m al.
34 Sə̰i ya kàrè, 'gəi kɨ́ to ji-m kɨ́ tò kin ɓá adɨ-m né-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨-m ge rəm, adɨ m'adɨ
madkullə-je lə-m né-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨-dé ge rəm tɔ.‡
35 Ndɔ-é ndɔ-é ya m'idə-si m'panè: Tò kadɨ a rai kullə bè tɔ ɓá a rai-né kɨ̀ njéndoo-
je, ə kadɨ mɛ̨ɛ̨-si ole dɔ ta-je-tɨ lə 'Ɓaɓe Jeju, kɨ́ ɛ̨ ya kɨ̀ dɔ-é pa panè: "Kadɨ né dow lé
majkur-é itə kində ji taa-né né!"»
36 Lokɨ Pol pa ta bè adɨ-dé lé, ɛ̨ ɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ ɓá pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-dé lay.
37 Rəmə dɛ̨ lay 'nɔ̰ ə d'ungɨ-na̰ mindɨ Pol-tɨ d'uwə-é kɨ kàdì-dé-tɨ 'ra-é lapiya.
38 Né ya kɨ́ mɛ̨ɛ̨kɔ̰̀ ra-dé-né na̰ lé, to ta lə kidə kɨ́ Pol idə-dé panè d'a koo takəm-n'ɛ̨̀
gogɨ rangɨ al ngá kin. Go-tɨ, dɛ̨ 'dan-é d'ɔw siə njal ta bato-tɨ.

21

Kɔw Pol ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ

* **20:23 20:23** Knj 21:4; 21:11. † **20:24 20:24** 2Ti 4:7 † **20:24 20:24** 2Ti 4:7 ‡ **20:34 20:34** Knj 18:3

1 Lokɨ j'iṇə-nạ sə-dé ngá rəmə, jẹ̃ j'al mẹẹ̃ bato-tɨ, j'ɔw njururu mẹẹ̃ ɓebo Kosɨ-tɨ.
Lo aa go-tɨ, j'ɔw Rodɛsɨ kí to dɔnangɨ kí tò dan ba-tɨ, ngá ɓá j'ị̃ tin j'ɔw mẹẹ̃ ɓebo
Patara-tɨ.
2 Lokɨ j'ingə bato madɨ kí isɨ ɔw mẹẹ̃ ɓebo Penisi-tɨ lé, jẹ̃ j'al mẹẹ̃-é-tɨ j'ɔw.
3 Beɓa lokɨ j'ɔw j'tẹẹ̃ ngɔsi kì dɔnangɨ Siprə-tɨ kí tò dan ba-tɨ rəmə, j'iṇə ɓe lé dɔji
gəl, ə j'ɔw dɔ-ji kɨ dɔnangɨ Siri-tɨ bè. Ə j'ɔw j'ur nangɨ ɓebo Tir-tɨ, kí to lo kí tò kadɨ
d'a kɔr né-je kí mẹẹ̃ bato-tɨ nangɨ titɨ.
4 Lokɨ j'ingə njéndó né-je lo-é-tɨ kinlé, jẹ̃ j'isɨ sə-dé ndɔ siri. Ndil kí aa njay ɔsɨ-dé,
adɨ d'idə Pol kadɨ ɔw mẹẹ̃ ɓebo Jorijalẹm-tɨ al.
5 Bè ya kàrè lokɨ ndɔ kisɨ-ji rɔ-dé-tɨ tingə ngá lé, jẹ̃ j'usɨ dɔrəbɨ-tɨ. Rəmə dẹ̃ kì ne-
dé-je kì ngan-dé-je lay ya 'dan-ji 'ree sə-ji njal gidɨ ɓebo-tɨ. Jẹ̃ j'ɔsɨ məkəjɨ-ji nangɨ
ngangɨ ba-tɨ, j'pa ta kì Lubə.
6 Go-tɨ, j'ra-nạ lapiya ɓəy ngá ɓá, jẹ̃ j'al mẹẹ̃ bato-tɨ lé, ə njédan-ji-je lé kàrè 'təl kɨ
ɓee-je lə-dé gogɨ tɔ.
7 Lokɨ j'iṇə rəbɨ kí mani lé, j'ị̃ ɓebo Tir-tɨ j'ɔw ɓebo Tolemayisɨ-tɨ. J'ra lapiya
njékadmẹẹ̃-je kí d'isɨ mẹẹ̃ ɓebo-tɨ kinlé, ə j'isɨ sə-dé ndɔ káre.
8 †Lo aa go-tɨ lé, j'ɔw ɓebo Sejare-tɨ. Lokɨ j'tẹẹ̃ Sejare lé, j'ɔw ɓe lə Pilipɨ kí to
njèkilə mbẹ̃ Poyta kí Majɨ, ə j'tò rɔ-é-tɨ. Pilipɨ lé, to kí káre dan dow-je-tɨ kí siri kí
ndɔkɨ 'mbətɨ-dé mẹẹ̃ ɓebo Jorijalẹm-tɨ*.
9 Ẹ̃ ɔw kì ngan-je kí dené sɔ kí 'taa ngɔw al ə 'to njépata-je kí ta Lubə-tɨ.
10 †Lokɨ j'isɨ tin asɨ ndɔ ṇạ lé, dow káre kí ri-é lə Agabusɨ kí to njèpata kí ta Lubə-tɨ,
ị̃ dɔnangɨ Jude-tɨ ree ingə-jɨ nɔ̃ɔ̃.
11 Rəmə ẹ̃ un ndaá dɔɔ ɓədɨ lə Pol, dɔ-né ji-é kì nja-é ẹ̃ ya ə panè: «Yən, ta kí Ndil
kí aa njay pa ən: Dingəm kí ndaá dɔɔ ɓədɨ kin to kí 'liə lé, jipɨ-je d'a kuwə-é, tɔ́-é
njim-njim ɓebo Jorijalẹm-tɨ tanạ bè tɔ, ngá ɓá d'a kilə-é ji dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al.»
12 Go ta-je-tɨ kinlé, jẹ̃ kì njékadmẹẹ̃-je kí Sejare j'nɔ̃ ta Pol-tɨ kadɨ ɔw mẹẹ̃ ɓebo
Jorijalẹm-tɨ al.
13 Ngà Pol ilə-tɨ panè: «Kdɔ ri ə́ 'nɔ̃i ɔri-né tɔ́gɨ-m gogɨ bè wa? Mạ lé, m'isɨ dɔ
nja-m-tɨ kdɔ kadɨ 'tɔ́-m njim-njim par al, ngà m'isɨ dɔ nja-m-tɨ kadɨ m'ɔw m'oy ɓebo
Jorijalẹm-tɨ kdɔ ta lə 'Ɓaɓe Jeju.»
14 Lokɨ ẹ̃ adɨ ta-je lə-ji kin ra kullə rɔ-é-tɨ al lé, jẹ̃ j'ạ̃ dɔ-tɨ njángɨ al ya tɔ. Ngà j'panè:
«Kadɨ 'Ɓaɓe ɔjɨ ndigɨ liə!»
15 Go ndɔ-je-tɨ kinlé, lokɨ j'ra go né-je lə-ji rəmə, jẹ̃ j'ɔw mẹẹ̃ ɓebo Jorijalẹm-tɨ.
16 Njéndó né-je kí dan-tɨ-je kí ɓebo Sejare-tɨ kí d'isɨ d'ɔw ɓebo Jorijalẹm-tɨ, d'ɔw
sə-ji tɔ. Dẹ̃ d'ɔw sə-ji adɨ j'tò rɔ Mɨnasɔ̃-tɨ kí to njéndó né kí kete low nụ̃. Ẹ̃ to dow kí
dɔnangɨ Siprə-tɨ kí tò dan ba-tɨ.

Kingə-nạ lə Pol-je kì Jakɨ ɓebo Jorijalẹm-tɨ

17 Lokɨ j'tẹẹ̃ ɓebo Jorijalẹm-tɨ lé, njékadmẹẹ̃-je d'uwə-ji kɨ rɔ-dé-tɨ kì rɔnəl.
18 Lo aa go-tɨ, Pol ɔw sə-ji natɨ rɔ Jakɨ-tɨ,† lo kí 'ngatɔ́gɨ-je lay ya 'kəw-nạ titɨ tɔ.‡
19 Lokɨ Pol ra-dé lapiya ngà rəmə, né-je kí Lubə ra dan dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al kì
takul kullə liə lé, ẹ̃ ɔr-dé poy-é kì bar-é bar-é.
20 Lokɨ d'oo ta-je liə kin bè lé, dẹ̃ d'ɔsɨ gajɨ Lubə, ɓá go-tɨ d'idə Pol 'panè: «Ngonkɔ̃-
ji kí majɨ, 'oo jipɨ-je ɓudɔgɨ dɔgɨ lo ṇạ ya d'adɨ mẹẹ̃-dé Jeju rəm, lay lə-dé ya d'ạ̃ dɔ
ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kì rɔ-dé kí tungə pilingɨ rəm.
21 Ya rəmə, dow-je d'idə-dé ta kí dɔ-i-tɨ 'panè: Néndó lə-i ɔsɨ jipɨ-je lay kí d'isɨ
dan dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al kadɨ 'təl gidɨ-dé d'adɨ ndukun lə Moiyijɨ rəm, kadɨ d'ijə
ganjangɨ ngan-dé-je al rəm, ɓá kadɨ 'təl rɔ-dé go nékoɓe-tɨ lə jipɨ-je lé al rəm tɔ.

---

† **21:8 21:8** Knj 6:5; 8:5 * **21:8 21:8** Knj 6:5; 8:5 † **21:10 21:10** Knj 11:28 † **21:18 21:18** *Jakɨ kinlé, to ngonkɔ̃ Jeju* ‡ **21:18 21:18** Knj 12:17; 15:13

22 Ngà j'a rai ban wa? Kdɔ ta kɨ́ rá-tɨ ya kàrè [lokɨ kosɨ dow-je d'a kəw-nạ̃ lé] d'a
koo kɨ́ i 'ree nè ya ə́n.
23 Beɓa 'ra nè kɨ́ j'a kidə-i kin. Dingəm-je sɔ kɨ́ d'un mindɨ-dé dɔ né madɨ-tɨ d'adɨ
Lubə d'isɨ dan-ji-tɨ nè.§
24 Ɔr-dé go-i-tɨ, ə 'ra nékoɓe kɨ́ sɔbɨ dɔ kaa rɔ njay lə-i rəm, kɨ́ sɔbɨ dɔ kaa rɔ njay
lə-dé rəm, ɓá ugə dɔ-dé adɨ 'ndisə dɔ-dé rəm tɔ. Bè kdɔ kadɨ dow-je lay 'gə kɨ́ ta-je kɨ́
dɔ-i-tɨ kɨ́ ɔw mbuu kinlé, to ta-je kɨ́ kare rəm, ɓá kadɨ 'gə kɨ́ i lé, ya kàrè 'təl rɔ-i go
ndukun-tɨ lə Moiyijɨ majɨ rəm tɔ.
25 †Ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ jipɨ-je al kɨ́ d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé Jeju lé, j'ndàngɨ mbete j'adɨ-dé j'idə-dé-né
kadɨ dạ̃-je kɨ́ dow-je 'tɔl 'pole-né magɨ-je lé, d'a kuso al rəm, kadɨ d'a kuso məsɨ dạ̃ al
rəm, d'a kuso dạ̃ kɨ́ oy yo kuburu al rəm, ɓá kadɨ d'ɔgɨ rɔ-dé ra kaya rəm tɔ.*»
26 Lo aa go-tɨ, Pol ɔr dingəm-je kɨ́ sɔ lé ɔw sə-dé, adɨ ẹ̃ rəm, dẹ̃ rəm ya d'aa rɔ-dé ngá
ɓá, ẹ̃ ɔw takəy-tɨ lə Lubə, kdɔ kidə njégugné-je, ndɔ kɨ́ gin kaa rɔ lə-dé à gangɨ-né,
kadɨ nạ́-nạ́ dan-dé-tɨ ree kɨ̀ kadkare liə adɨ Lubə.

D'uwə Pol

27 Lokɨ nạ̀y nạ̃ al kadɨ ndɔ kɨ́ siri lé goto rəmə, jipɨ-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ d'ị̃ dɔnangɨ Aji-tɨ
d'oo Pol mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Lubə lé, dẹ̃ 'sulə kosɨ dow-je adɨ d'uwə-é.
28 Ə 'tur kəə 'panè: «Sạ̃i Israyel-je, reei ori kàdì-ji ɓoo! Yən, dingəm kɨ́ njèndó né
dow-je lay ya kɨ̀ lo-lo, pa-né ta kɨ́ majɨ al majɨ al dɔ Israyel-je-tɨ rəm, dɔ ndukun-tɨ lə
Moiyijɨ rəm, ɓá dɔ kəy-tɨ lə Lubə kin rəm lé, ẹ̃ ə ạ̃ an. Ẹ̃ ɔw mbing ya ree kɨ̀ dow-je
kɨ́ 'to grɛkɨ-je mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Lubə. Ẹ̃ ra lo kɨ́ aa njay kin kɨ lo kɨ́ kɔgɨ kare.»
29 †Dẹ̃ pa ta kin bè kdɔtalə Tropim kɨ́ to dow kɨ́ ɓebo Epɛjɨ-tɨ lé, d'oo-é kɨ̀ Pol mẹ̃ẹ̃
ɓebo-tɨ. Beɓa 'gɨr kɨ́ Pol ɔw siə mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Lubə.
30 Dow-je kɨ́ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ lay ya d'ɔw dɔ-nạ̃-tɨ wúr wùr ə dow-je d'ị̃ kɨ̀ lo-lo ya
təti-nạ̃ yipɨ d'ạ̃y kɨ lo-é-tɨ. Dẹ̃ d'uwə Pol mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Lubə, 'ndɔr-é d'ɔw siə ndaa-tɨ
rəmə, tajinatɨ nè ya d'utɨ tarəbɨ-je.
31 Lokɨ 'sangɨ kadɨ 'tɔl Pol lé, dow-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ lay ya d'ɔw dɔ-nạ̃-tɨ
wúr wùr adɨ ta-é usɨ mbi njèkun dɔ kutɨ asgar-je-tɨ kɨ́ ɓudɔgɨ.
32 Rəmə lo-é-tɨ nè ya, ẹ̃ rəm, asgar-je rəm, ɓá njékun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu ɓu, d'ubə
nangɨ d'ị̃ d'ạ̃y d'ɔw kɨ rɔ dow-je-tɨ lé. Lokɨ dow-je kinlé, d'oo njèkun dɔ asgar-je kɨ́
ɓudɔgɨ kin rəm, d'oo asgar-je rəm lé, 'taa koo ta tində-tɨ kɨ́ d'ạ̃ 'tində Pol lé ngá.
33 Beɓa njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓudɔgɨ lé, ɔtɨ kɨ rɔ Pol-tɨ uwə-é ə un ndu kadɨ
d'ilə-é sil gidɨ joo. Go-tɨ, ẹ̃ dəjɨ ta panè: Dingəm kinlé to nạ́ wa? Ə ri ɓá ẹ̃ ra wa?
34 Ngà dan kosɨ dow-je-tɨ lé, dow-je kɨ́ nạ́-je 'tur kɔɔl 'panè: Ẹ̃ ra né kɨ́ bè kin. Rəmə
dẹ̃ kɨ́ dan-tɨ-je 'panè: Ẹ̃ ra né kɨ́ bè kin tɔ. Ta-je kɨ́ 'pa yó-je kɨ nè-je kinlé, ra adɨ ta kɨ́
njururu bè ya njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓudɔgɨ lé, ingə al. Beɓa ẹ̃ un ndu kadɨ d'ɔw
kɨ̀ Pol mẹ̃ẹ̃ ndògɨ bɔr-tɨ lə-dé.
35 Lokɨ Pol ree tẹ̃ẹ̃ ɗigɨ lo njiyə-je-tɨ lé, asgar-je d'un-né nɔngɨ taá, kdɔtalə kosɨ
dow-je d'ɔw siə pɨr-pɨr pɨr-pɨr.
36 Kosɨ dow-je ya d'ul-nạ̃ go-é-tɨ mbuu, kɨ̀ kəə ta-dé-tɨ taá-taá 'panè: «Adɨ j'tɔli-é kɨ
tɔl ya!»

Pol pa ta dɔ rɔ-é-tɨ
Knj 9:1-19; 26:9-20; Gal 1:11-16; 1Ti 1:12-17

---

§ **21:23 21:23** Ta lə kaa rɔ lə Pol-je kɨ́ to nè kinlé, to ta lə kaa rɔ kɨ́ sɔbɨ dɔ majal al. Ngà jipɨ-je lé, kinə dow un mindɨ-é adɨ Lubə dɔ né madɨ-tɨ rəmə, à ra bè ɓane. Beɓa Pol kɨ́ to jipɨ lé ra-né tɔ. † **21:25 21:25** Knj 15:29
* **21:25 21:25** Knj 15:20 † **21:29 21:29** Knj 20:4

37 Lokɨ d'ɔw kadɨ Pol andɨ lo-tɨ lə asgar-je lé rəmə, ẹ dəjɨ njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́
ɓudɔgɨ lé panè: «Se i a kadɨ-m tarəbɨ kadɨ m'pa ta káre wa?» Beɓa ẹ dəjɨ-é panè: «I
'gə ta Grɛkɨ wa?
38 I lé 'to dow kɨ́ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ, kɨ́ ngɔsnè ya ɓəy ə́ ɔy bɔkaya-je ɓudɔgɨ lo sɔ ɔw
sə-dé diləlo-tɨ, sulə-dé kadɨ 'ra dɔngą̃ lé al wa?»
39 Pol panè: «Mą̃ m'to jipɨ kɨ́ d'ojɨ-m ɓebo Tarsɨ-tɨ, dɔnangɨ Silisi-tɨ, m'to ngon njèɓe
kɨ́ ɓebo-tɨ kɨ́ ri-é ɓa n̜ą̃. Kɔgri ya, adɨ-m tarəbɨ m'pa ta m'adɨ kosɨ dow-je.»
40 Njèkun dɔ asgar-je kɨ́ ɓudɔgɨ lé, iṇə tarəbɨ adɨ-é. Beɓa Pol al dɔ ɗigɨ lo njiyə-je-tɨ
yəkɨ ji-é ta dow-je-tɨ, adɨ lo tò ndingɨ, ngá ɓá pa sə-dé ta kɨ̀ ta əbrə panè:

22

1 «Ngankɔ̃-m-je kɨ̀ bɔbɨ-m-je, 'yəli mbi-si ooi-né ta kɨ́ ngɔsnè m'ɔw kɨ̀ pa kdɔ pa-né
ta dɔ rɔ-m-tɨ kin.»
2 Lokɨ d'oo kɨ́ Pol pa ta kɨ̀ ta Əbrə rəmə, lo təl pa doy ta madɨ-é-tɨ ya ɓəy, ngá ɓá
Pol panè:
3 †«Mą̃ lé m'to jipɨ, d'ojɨ-m ɓebo Tarsɨ, dɔnangɨ Silisi-tɨ, ngà d'otɨ-m ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ
nè ya rəm, Gamaliyɛl ndó-m né-je kɨ́ ɔw go-nąt̃ɨ berere-berere kɨ̀ ndukun lə ka-ji-je
rəm, ɓá kullə lə Lubə kàrè rɔ-m tungə-tɨ pilingɨ titɨ kɨ́ sə̃i lay ą̃i-né ɓone kin bè ya
tɔ.*
4 †Dow-je kɨ́ njékun go néndó lə Jeju lé, m'ulə kəm-dé ndoo n̜ą̃. M'adɨ 'tɔ́ dingəm-je
kɨ̀ dené-je njim-njim d'ungɨ-dé dangay-tɨ.
5 Burə dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je lay ya 'gə sə-m go-é majɨ. Kdɔ
lokɨ m'isɨ m'ɔw Damasɨ lé, dẹ̃ 'ndàngɨ mbete-je d'adɨ m'ɔw-né madɨ ngankɔ̃-ji-je kɨ́
d'isɨ nṵ̃. M'ɔw kdɔ kadɨ m'tuwə njékadɨ mẹ̃ẹ̃-dé Jeju kɨ́ d'isɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Damasɨ-tɨ,
m'tɔ́-dé njim-njim m'ree sə-dé ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ, kdɔ kadɨ d'adɨ-dé kɔ̃̀.†»

Pol ɔr poy kadɨ kɨ́ adɨ mẹ̃ẹ̃-é Jeju
Knj 9:1-19; 26:12-18

6 «Ta kɨ́ kàdì ą̃ jam dɔ ɓe-tɨ, lokɨ m'ą̃ dɔ rəbɨ-tɨ, m'tẹ̃ẹ̃ ngɔsi kɨ̀ ɓebo Damasɨ rəmə,
tajinatɨ nè ya, londógɨ kɨ́ n̜ą̃ ya ndógɨ ị̃ dɔrą̃-tɨ ree gəə dɔ-m sipɨ.
7 Adɨ m'tẹ̃ẹ̃ m'usɨ nangɨ rəmə, m'oo ndi dow pa sə-m ta panè: “Sol, Sol, kdɔ ri ɓá
'ulə kəm-m ndoo bè wa?”
8 Mą̃ m'ilə-é-tɨ m'panè: “I to ną́ wa, 'Ɓaɓe?” M'oo ndi dow lé, təl ilə-m-tɨ panè: “To
mą̃ Jeju, dow kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ kɨ́ 'isɨ 'ulə kəm-m ndoo lé ya.”
9 Dow-je kɨ́ d'ɔw sə-m, d'oo lo kɨ́ ndógɨ lé majɨ ya, ngà ndi dow kɨ́ 'pa sə-m ta lé ɓá
d'oo al.
10 Mą̃ m'dəjɨ-é m'panè: “'Ɓaɓe, ri ɓá tò kadɨ m'ra wa?” Beɓa 'Ɓaɓe ilə-m-tɨ panè:
“Ị̃ taá 'ɔw ɓebo Damasɨ-tɨ ə tin ya d'a kidə-i né lay kɨ́ tò kadɨ 'ra.”
11 Ngà lo kɨ́ ndógɨ lé ya, ra adɨ kəm-m oo lo al, adɨ dẹ̃ kɨ́ d'ą̃ sə-m lé, ngá ɓá d'uwə
ji-m 'ndɔr-m d'ɔw sə-m ɓebo Damasɨ-tɨ.»
12 «Dingəm káre bè kɨ́ ri-é lə Ananiasɨ ə to dow kɨ́ njèkilə kujɨ dɔ ndukun-tɨ lə Lubə
rəm, ɓá to dow kɨ́ jipɨ-je lay kɨ́ d'isɨ ɓebo Damasɨ-tɨ 'pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ majɨ n̜ą̃ rəm,
13 ɓá ree rɔ-m-tɨ ə idə-m panè: “Ngonkɔ̃-m Sol, 'tẹ̃ẹ̃ kəm-i 'oo lo.” Rəmə tajinatɨ nè
ya, kəm-m oo lo adɨ m'oo-é.
14 Ẹ̃ təl pa ɓəy panè: “Lubə lə ka-ji-je uwə dɔ-i kete kdɔ kadɨ 'gə ndigɨ liə, kdɔ kadɨ
'oo njèra né kɨ́ njururu rəm, ɓá kdɔ kadɨ 'oo ta-je kɨ́ ta-é-tɨ kɨ̀ mbi-i rəm tɔ.
15 Né-je kɨ́ 'oo kɨ̀ kəm-i rəm, ta-je kɨ́ 'oo ta-é-tɨ kɨ̀ mbi-i rəm kinlé, i ɓá 'a to njèkɔr
go-é kadɨ dow-je lay d'oo.

---

† **22:3 22:3** Knj 5:34-39 * **22:3 22:3** Knj 5:34 † **22:4 22:4** Knj 8:3; 26:9-11 † **22:5 22:5** Knj 8:3; 9:1

16 Kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, ri ɓá 'ą̃ 'ngəbɨ ɓəy wa? Ị̃ taá 'nɔ̃ ɓa 'Ɓaɓe, kadɨ-é togɨ majal-je
lə-i kɔgɨ adɨ-i ə kadɨ 'ra-i batẹ̃m.”»

Pol ɔr go kulə kɨ́ Lubə ulə-é rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al

17 Lokɨ m'təl m'ree ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ gogɨ, ɓá m'isɨ m'pa ta kɨ̀ Lubə mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ liə
rəmə, né ra-m tokɨ nị̃ bè,
18 ə m'oo 'Ɓaɓe idə-m panè: «'Ɔdɨ rɔ-i, 'tẹ̃ẹ̃ lɔw kɔgɨ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ, kdɔtalə ta kɨ́
dɔ-m-tɨ kɨ́ 'a pa lé, dow-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kin d'a taa al.»
19 Beɓa m'təl m'ilə-é-tɨ m'panè: «'Ɓaɓe, dẹ̃ ya kàrè 'gə majɨ kɨ́ mą̃ lé, ndɔkɨ m'ɔw
mẹ̃ẹ̃ kəykəwną̃-je-tɨ lə jipɨ-je, m'adɨ 'tuwə dow-je kɨ́ d'adɨ-i mẹ̃ẹ̃-dé d'ungɨ-dé dangay-tɨ
rəm, ɓá m'adɨ 'tində-dé kɨ̀ ndəy rəm tɔ.
20 †Rəm lokɨ ndɔkɨ d'ą̃ 'tɔl Etiyẹ̃n kɨ́ to njèpata lə-i lé, m'ą̃ lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃ rəm, m'ndigɨ
sə-dé dɔ-tɨ rəm, ɓá m'ngəm kubɨ-je lə njétɔl-é-je rəm tɔ.»
21 Ngà 'Ɓaɓe idə-m panè: «'Ɔw, m'a kulə-i są̃y nụ̃ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al!»

Pol tɔjɨ rɔ-é kɨ́ n'to ngon njèɓe kɨ́ Rɔm

22 Lokɨ jipɨ-je d'oo ta lə Pol sar 'tẹ̃ẹ̃ dɔ ta-tɨ kin rəmə, d'un ndi-dé kɨ taá 'panè: «Kadɨ
dow kɨ́ taną̃ bè kinlé, goto dɔnangɨ-tɨ nè! Tuwə kadɨ-é isɨ kɨ̀ dɔ-é taá al!»
23 'Tur kɔɔl rəm, 'tɔr kubɨ-je kɨ́ rɔ-dé-tɨ d'ungɨ kɔgɨ rəm, ɓá d'ɔy nangɨ 'sane kɨ
taá-taá rəm tɔ.
24 Ngá ɓá njèkun dɔ kutɨ asgar-je ɓudɔgɨ lé, un ndu kadɨ d'ɔw siə lo-tɨ lə asgar-je,
ə kadɨ d'ində-é 'dəjɨ-é-né ta, kdɔ kadɨ 'gə-né gin ta kɨ́ 'tur-né kəə dɔ-é-tɨ lé.
25 Lokɨ d'ą̃ 'tɔ́ Pol kdɔ kində-é lé, ẹ̃ idə njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu kɨ́ ą̃ nɔ̃ɔ̃ panè:
«Ngon njèɓe kɨ́ Rɔm kɨ́ 'gangɨ ta dɔ-é-tɨ al ɓəy lé, se to tó-é kadɨ indəi-é wa‡?»
26 Lokɨ njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu oo ta kinlé, ẹ̃ ɔw rɔ njèkun dɔ asgar-je-tɨ kɨ́
ɓudɔgɨ lé, idə-é panè: «'A ra ban ngá wa? Dingəm kinlé, to ngon njèɓe kɨ́ Rɔm lé 'oo
ya!»
27 Beɓa njèkun dɔ asgar-je ɓudɔgɨ lé, ree rɔ Pol-tɨ dəjɨ-é panè: «Idə-m, i lé 'to ngon
njèɓe kɨ́ Rɔm tɔ wa?» Pol ilə-é-tɨ panè: «Oiyo, m'to ngon njèɓe kɨ́ Rɔm.»
28 Rəmə njèkun dɔ asgar-je kɨ́ ɓudɔgɨ lé, təl panè: «Mą̃ lé, m'un là n̨ą̃ madɨ ɓá
m'to-né ngon njèɓe kɨ́ Rɔm.» Ngà Pol panè: «Mą̃ lé, m'to ngon njèɓe kɨ́ Rɔm kɨ́
kojɨ-tɨ!»
29 Beɓa tajinatɨ nè ya, dẹ̃ kɨ́ d'ɔw kɨ̀ kində Pol lé 'tɔr ɓədɨ-dé, ɓá njèkun dɔ asgar-je
kɨ́ ɓudɔgɨ lé kàrè, lokɨ ẹ̃ gə kɨ́ to ngon njèɓe kɨ́ Rɔm ya ɓá n'adɨ 'tɔ́-é lé, ẹ̃ ɓəl n̨ą̃ tɔ.

Pol ą̃ nɔ̃ 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je

30 Lo aa go-tɨ, njèkun dɔ asgar-je ɓudɔgɨ lé, ndigɨ kadɨ n'ndər gin ta lə Pol majɨ n'oo
se ri ɓá jipɨ-je d'ilə-né ta dɔ-é-tɨ wa. Beɓa ẹ̃ adɨ 'tutɨ Pol, ngá ɓá un ndu adɨ 'ɓa njékun
dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'boy-je kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je kadɨ d'ingə-nạ̃. Go-tɨ, ẹ̃
adɨ 'ree kɨ̀ Pol d'ində-é dan-dé-tɨ.

23

1 Pol adɨ kəm-é tò kɨ dɔ 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je gə́rə́rə́, ɓá idə-dé panè:
«Ngankɔ̃-m-je, panjiyə-m kɨ rɔ Lubə-tɨ lé, mẹ̃ẹ̃-m kɨ̀ ndẹ̃ bè ya kàrè uwə-m kɨ̀ ta dɔ-tɨ
al ya sar ɓone.»
2 Rəmə Ananiasɨ kɨ́ burə dɔ njégugné-je lə Lubə un ndu adɨ dow-je kɨ́ d'ą̃ mbɔ́-é-tɨ
ngɔsi kadɨ d'ində ta-é.

---

† **22:20 22:20** Knj 7:58 ‡ **22:25 22:25** Knj 16:37

3 Beɓa Pol idə-é panè: «I kí 'titɨ-nạ̃ kì ndogɨ bɔr kí 'ra kì pɔ̃ d'adɨ nda kin bè kinlé,
i ɓá Lubə à kində-i*†! I isɨ lo kin-tɨ kdɔ gangta dɔ-m-tɨ kí go ndukun-tɨ lə Lubə rəmə,
i 'nədɨ ndukun ə 'un ndu kadɨ d'ində-m!»
4 Ngà dẹ̃ kí d'ạ̃ lo-é-tɨ lé, d'idə-é 'panè: «I 'tajɨ burə dɔ njégugné-je lə Lubə!»
5 Beɓa Pol ilə-dé-tɨ panè: «Ngankɔ̃-m-je, m'gə to kí ẹ̃ to burə dɔ njégugné-je lə
Lubə al. Kdɔ mbete kí aa njay panè: "'A pa ta kí majɨ al dɔ 'boy-tɨ kí dɔ gin dow-je-tɨ
lə-i al‡!"»
6 †Pol gə kí dan 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je lé, Sadusi-je d'isɨ nɔ̃ɔ̃ rəm, ɓá
Parisi-je kàrè d'isɨ nɔ̃ɔ̃ rəm tɔ. Beɓa ẹ̃ ur kəə nɔ̃̀-dé-tɨ panè: «Ngankɔ̃-m-je, mạ̃ lé,
m'to Parisi rəm, ɓá m'to ngon kojɨ Parisi-je rəm tɔ. To ta lə nékində mẹ̃ẹ̃ dɔ-tɨ lə-ji kí
sɔbɨ dɔ tɔsɨ kí dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃, ɓá 'gangɨ-né ta dɔ-m-tɨ kin.»
7 Ẹ̃ pa ta kinlé ilə nangɨ al ya ɓəy rəmə, Parisi-je kì Sadusi-je 'gakɨ-nạ̃ adɨ 'gángɨ-nạ̃
lo joo.
8 †Sadusi-je lé dẹ̃ 'panè tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ goto rəm, malayka-je 'goto rəm, ɓá
ndil kàrè goto rəm tɔ; ngà Parisi-je rəmə d'ində mẹ̃ẹ̃-dé dɔ né-je-tɨ kin lay tɔ.§
9 Né kin ra adɨ 'singə dɔ-nạ̃-tɨ sokro. Njéndó dow-je ndukun-je kí nạ̃́-je kí dan Parisi-
je-tɨ d'ị̃ taá 'najɨ ta kì tɔ́gɨ-dé ə 'panè: «Né madɨ kí majɨ al káre ya kàrè jẹ̃ j'ingə rɔ
dingəm-tɨ kanlé al. Dɔmajɨ ə to ndil, al rəmə malayka ɓá idə-é ta wa ə́n!»
10 Tanajɨ lé, ngạ̃ ṇạ̃ adɨ njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ lé, ɓəl panè d'a kị̃ gángɨ
Pol danạ̃ bɛtɨ-bɛtɨ. Beɓa ẹ̃ un ndu adɨ asgar-je kadɨ d'ur dan kosɨ dow-je-tɨ d'ɔr Pol
ji-dé-tɨ d'ɔw siə lo-tɨ lə-dé dẹ̃ asgar-je lé.
11 Ndɔ-é-tɨ kinlé ndɔɔ rəmə, 'Baɓe tẹ̃ẹ̃ dɔ Pol-tɨ idə-é panè: «'Uwə rɔ-i ngạ̃! Gangɨ-é
kí i 'pa-né ta lə-m Jorijalẹ̃m-tɨ kinlé, 'ɔw ɓebo Rɔm-tɨ kàrè 'pa bè ya tɔ ɓane.»

Jipɨ-je d'ɔjɨ-nạ̃ ta kí majɨ al dɔ Pol-tɨ

12 Lo aa kí ndɔge lé, jipɨ-je d'ɔjɨ-nạ̃ ta kí majɨ al ndil Pol-tɨ ə d'ubɨ rɔ-dé dɔ-tɨ 'panè,
n'a kạ̃yi man al rəm, n'a kusoi né al rəm ya kadɨ n'tɔli Pol mɔkɨ tá.
13 Dow-je kí d'ɔjɨ-nạ̃ ta kí majɨ al dɔ Pol-tɨ lé, kɔr-dé tɔy kɔrsɔ.
14 Dẹ̃ d'ɔw d'ingə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kì 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je d'idə-dé
'panè: «Jẹ̃ lé, j'adɨ rɔ-ji, ə j'ubɨ rɔ-ji dɔ-tɨ, kadɨ né à kɔdɨ ta-ji al ya sar kadɨ j'tɔl Pol
mɔkɨ tá.
15 Beɓa kí ngɔsnè-tɨ kinlé, 'adi ta-si asɨ-nạ̃ kì 'boy-je kí njégangta-je lə jipɨ-je ə indəi
nɔ̃ɔ̃ njèkun dɔ kutɨ asgar-je-tɨ kí ɓudɔgɨ kadɨ-é ree kì Pol nɔ̃̀-si-tɨ, rəmə 'rai titɨ-nạ̃ né
kí 'ndigi ndəri gin ta lə Pol lé majɨ kdɔ koo bè. Ngà jẹ̃ tɔ rəmə, j'isɨ pèrèrè kdɔ kadɨ,
lokɨ Pol isɨ ree lé, j'gangɨ-é j'tɔl-é kɔgɨ.»
16 Ngà lokɨ, ngon lə kɔ̃nan Pol-je oo ta lə gangɨ kí d'ɔjɨ kdɔ gangɨ-é lé rəmə, ɔtɨ ɔw
lo-tɨ lə asgar-je, ilə ta lé mbi Pol-tɨ.
17 Lokɨ Pol oo ta kin bè lé, ẹ̃ ɓa kí káre dan njékun dɔ kutɨ asgar-je-tɨ ɓu idə-é panè:
«Basa kin, ɔw kì ta madɨ kdɔ kidə njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ, ə́n ə́ ɔw siə
rɔ-é-tɨ.»
18 Beɓa njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu adɨ basa lé, ɔtɨ ɔw siə rɔ njèkun dɔ kutɨ asgar-
je-tɨ kí ɓudɔgɨ lé, ə idə-é panè: «Pol kí to dangay lé, ɓa-m ə dəjɨ-m kadɨ m'ree kì basa
kin rɔ-i-tɨ, kdɔ ɔw kì ta madɨ kadɨ ilə mbi-i-tɨ.»
19 Beɓa njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ, uwə ji basa lé, ɔr-é adɨ d'ạ̃ kì kár-dé ɓá
dəjɨ-é panè: «Ta ri ɓá ɔw-né kdɔ kilə mbi-m-tɨ wa?»

---

* **23:3 23:3** Kɨ go lo-tɨ jipɨ-je bè lé, ra ndògɨ bɔr kì pɔ̃ kadɨ nda lé, tɔjɨ dow kí mẹ̃ẹ̃ majɨ al ya ngà ra rɔ-é kɨ dow kí njururu bè. † **23:3 23:3** Mat 23:27-28 ‡ **23:5 23:5** Tẹ̃t 22:27 † **23:6 23:6** Knj 26:5; Plp 3:5 † **23:8 23:8** Mat 22:23; Mar 12:18; Luk 20:27 § **23:8 23:8** Mat 22:23; Mar 12:18; Luk 20:27.

20 Basa lé idə-é panè: «Jipɨ-je d'adɨ ta-dé asɨ-nạ̃ kadɨ 'dəjɨ-i kadɨ bore ə adɨ 'ree kɨ̀
Pol nɔ̨̃ 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je-tɨ lə-dé, tokɨ né kɨ́ d'ɔw kɨ̀ sangɨ kdɔ koo ta kɨ́ njururu
dɔ ta-tɨ liə lé bè.
21 Ngà i rəmə, kadɨ 'ndigɨ sə-dé dɔ-tɨ al, kdɔ dow-je kɨ́ kɔr-dé à tɔy kɔrsɔ ya d'ɔjɨ kdɔ
gangɨ-é. Dowbé-je kinlé, d'adɨ rɔ-dé ə d'ubɨ rɔ-dé dɔ-tɨ kadɨ n'usoi né al rəm, n'ạ̃yi
man al ya sar kadɨ n'tɔli Pol mɔkɨ tá. Dẹ̃ d'isɨ pèrèrè ngá, rəmə né kɨ́ 'ngəbɨ lé, 'ngəbɨ
kadɨ 'ilə mindɨ-i adɨ-dé ya par.»
22 Njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓudɔgɨ, ndɔr mbi basa lé panè: Né-je kɨ́ i 'ree 'ɔr-m
poy-é kinlé, 'pa adɨ dow kɨ́ rangɨ oo al. Go-tɨ, ẹ̃ tubə basa lé, adɨ-é ɔw.

D'ulə kɨ̀ Pol d'adɨ Gubərnər Pelisɨ

23 Go-tɨ ɓəy ngá ɓá, njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓudɔgɨ lé, ɓa dow-je joo kɨ́ 'to njékun
dɔ asgar-je kɨ́ ɓu ɓu idə-dé panè: «Adi asgar-je ɓujoo rəm, asgar-je kɨ́ njésində-je
kɔrsiri rəm, ɓá dẹ̃ kɨ́ njémandangɨ-je ɓujoo d'isɨ pèrèrè, kdɔ kadɨ lokɨ kàdì kɨ́ siri kɨ́
ndɔɔ asɨ rəmə d'ɔw ɓebo Sejare-tɨ.
24 Kadɨ né kal lə Pol kàrè tò tɔ; kdɔ kadɨ ɔw siə kɨ̀ majɨ-é ya rɔ Gubərnər Pelisɨ-tɨ.»
25 Beɓa njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓudɔgɨ lé, ndàngɨ mbete adɨ Gubərnər panè:
26 «Mạ̃ Klodɨ Lisiyasɨ m'ra-i lapiya i Pelisɨ kɨ́ 'to dow kɨ́ boy.
27 Jipɨ-je d'uwə dingəm kɨ́ m'ulə siə madɨ-i kinlé, ə d'ɔw kdɔ tɔl-é ɓá lokɨ m'oo ta-é
kɨ́ ẹ̃ to ngon njèɓe kɨ́ Rɔm lé, m'ị̃ ratɨ kɨ̀ asgar-je m'ɔr-é-né ji-dé-tɨ.
28 Lokɨ m'ndigɨ gə gin né kɨ́ d'ilə-né ta dɔ-é-tɨ lé, m'ɔw siə nɔ̨̃ 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-
je lə jipɨ-je.
29 Rəmə m'oo kɨ́ d'ilə ta dɔ-é-tɨ kdɔ tanajɨ-je kɨ́ sɔbɨ dɔ ndukun lə-dé, ɓɨ ẹ̃ ra né
madɨ kɨ́ tuwə koy əse tuwə dangay al.
30 Lokɨ jipɨ-je d'isɨ d'ində dɔ-é kadɨ 'tɔl-é ɓá m'oo ta-é rəmə, tajinatɨ nè ya m'ulə siə
madɨ-i, ə m'adɨ njékilə ta dɔ-é-tɨ-je lé 'gə tokɨ dow kɨ́ d'a səkɨ Pol ta-é-tɨ lé to i. [Oiyo
nạ̃.]»

Pol mẹ̃ẹ̃ ɓebo Sejare-tɨ

31 Asgar-je 'təl rɔ-dé go ndukun-tɨ kɨ́ d'adɨ-dé lé, adɨ ndɔɔ-ndɔɔ nɔ̨̃ɔ̨̃ ya d'ɔw kɨ̀ Pol
njal lo-tɨ lə asgar-je kɨ́ ɓebo Antipatrisɨ-tɨ.
32 Lokɨ lo aa lé, dẹ̃ 'təl kɨ lo kisɨ-dé-tɨ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ gogɨ, ə d'iṇə asgar-je kɨ́
njésində-je kadɨ d'un ta gajɨ rəbɨ lé kɨ̀ Pol.
33 Beɓa lokɨ 'ree tẹ̃ẹ̃ ɓebo Sejare-tɨ lé, asgar-je kɨ́ njésində-je d'adɨ mbete lé Gubərnər
rəm, ɓá 'tɔjɨ-é Pol lé rəm tɔ.
34 Ẹ̃ ndó mbete lé oo rəmə, dəjɨ panè se Pol lé to dow kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ rá wa? Lokɨ
oo kɨ́ Pol to dow kɨ́ d'ojɨ-é dɔnangɨ Silisi-tɨ rəmə panè:
35 Njékilə ta dɔ-i-tɨ-je d'a ree ɓá m'a koo ta kɨ́ ta-i-tɨ ɓəy. Go-tɨ, un ndu kadɨ d'ɔw kɨ̀
Pol panata lə Erodɨ, ə d'ində kəm-dé go-é-tɨ.

24

Pol ạ̃ logangta-tɨ nɔ̨̃ Gubərnər Pelisɨ-tɨ

1 Ndɔ mị̃ go-tɨ ɓá, Ananiasɨ kɨ́ to burə dɔ njégugné-je lə Lubə, ị̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ
ree ɓebo Sejare-tɨ natɨ kɨ̀ dow-je kɨ́ 'nạ̃́-je kɨ́ dan 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ lə jipɨ-je rəm, kɨ̀ njègə pa
ta gangɨ-né dɔ dow-je káre bè, kɨ́ ri-é lə Tɛrtulusɨ. Dẹ̃ 'səkɨ Pol nɔ̨̃ gubərnər Pelisɨ-tɨ*.
2 Lokɨ 'ɓa Pol d'adɨ-é ree lé, Tɛrtulusɨ un kutɨ kɔr ta kdɔ kilə-né ta dɔ Pol-tɨ panè:
«Kɨ̀ takul-i i Pelisɨ rəm, kɨ̀ takul gosɨ lə-i kɨ́ 'təl-né gin né-je kdɔ ta lə majɨ lə gin dow-je
kinlé, ɓá j'isɨ-né kɨ̀ lapiya kɨ́ ɔr njutɨ-njutɨ tin.

---

* **24:1 24:1** Knj 23:24.

3 I Pelisɨ, dow kɨ́ boy ṇą̃, majɨ-je lay kɨ́ i ra lé, lo-je lay ya j'ndigɨ sə-i dɔ-tɨ rəm, j'ra-i
oiyo dɔ-tɨ ṇą̃ rəm tɔ.
4 Kdɔ kadɨ j'uwə-i nangɨ ṇą̃ al lé, m'ra-i kɔgri, kadɨ kɨ́ go mę̣̃ę̣majɨ-tɨ lə-i lé ya, 'yəl
mbi-i 'oo-né ta-je kɨ́ j'a pa gɔ̃jɨ ɗekse bè ya kadɨ-i kin.
5 J'gə kɨ́ dingəm kinlé, tokɨ mɔ̃y kosɨ kɨ́ usɨ mę̣̃ę̣ ɓe-tɨ bè. Ẹ̃ sulə jipɨ-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ
nè lay adɨ 'gángɨ-ną̃ rəm, ẹ̃ to njèkun dɔ kutɨ dow-je kɨ́ to njékɔr rɔ-dé-je kɨ́ 'ɓa-dé
dow-je kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ lé rəm,
6 ɓəy ɓá ɔw mbing ya sangɨ kadɨ n'təl kəy lə Lubə né kɨ́ kɔgɨ kare rəm tɔ. Né kin
ɓá jẹ̃ j'uwə-é-né tin. [Jẹ̃ j'ndigɨ gangta dɔ-é-tɨ kɨ́ go ndukun-tɨ lə-ji ya,
7 ngà Lisiyasɨ kɨ́ to njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓudɔgɨ ɓá ree tę̣̃ę̣ rəmə, ta-é ji-ji-tɨ kɨ́
lə njètɔ́gɨ-tɨ kɨ́ ṇą̃.
8 Go-tɨ, ẹ̃ un ndu adɨ njékilə ta dɔ Pol-tɨ kadɨ 'ree siə nɔ̃-i-tɨ nè.]† Né-je lay kɨ́ j'tilə
ta-é dɔ-é-tɨ kinlé, i ya kɨ̀ dɔ-i lokɨ 'a kulə kutɨ dəjɨ-é ta-je rəmə 'a gə majɨ.»
9 Jipɨ-je kàrè d'usɨ kutɨ Tɛrtulusɨ-tɨ 'panè: Oiyo, gangɨ-é ya ə́n.

Pol pa ta dɔ rɔ-é-tɨ nɔ̃ gubərnər Pelisɨ-tɨ

10 Lokɨ gubərnər ra kəm-é idə-né Pol kadɨ pa ta lé, Pol un ta panè: «M'gə majɨ kɨ́ i
lé, 'to njègangta lə gin dow-je kinlé, asɨ ɓal-je ṇą̃ ngá, beɓa m'un-né ta kɨ̀ rɔ ngą̃ kdɔ
pa dɔ rɔ-m-tɨ tin.
11 Kɔw kɨ́ m'ɔw ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ m'ɔsɨ dɔ-m nangɨ nɔ̃ Lubə-tɨ lé, tɔy ndɔ dɔgɨ gidɨ-
dé joo al ɓəy. To né kɨ́ i ya kàrè, 'a dəjɨ koo rəm.
12 Dow káre ya kàrè oo-m mę̣̃ę̣ kəy-tɨ lə Lubə əse mę̣̃ę̣ kəykəwną̃-je-tɨ lə jipɨ-je əse
mę̣̃ę̣ ɓebo-tɨ m'ą̃ m'najɨ ta kɨ̀ dow madɨ əse m'ą̃ m'sulə dow-je al rəm.
13 Dow-je kinlé, né kɨ́ d'a ra kadɨ tɔjɨ kɨ́ ta-je kɨ́ 'tilə dɔ-m-tɨ kin, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya
goto.
14 Né kɨ́ m'gə kɨ́ ra né ə́n: Mą̃ lé m'pole Lubə lə ka-ji-je kɨ̀ rəbɨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ dẹ̃
'panè to rəbɨ néndó kɨ́ ngɔm. Mą̃ m'adɨ mę̣̃ę̣-m né-je lay kɨ́ tò mę̣̃ę̣ mbete ndukun-tɨ
lə Lubə rəm, mę̣̃ę̣ mbete-je-tɨ lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lé rəm tɔ.
15 M'ində mę̣̃ę̣-m dɔ Lubə-tɨ, tokɨ njéra né kɨ́ njururu, kɨ̀ njéra né kɨ́ njururu al d'a
tɔsɨ ndəl kində lo tę̣̃ę̣ titɨ kɨ́ njékilə ta dɔ-m-tɨ-je lé kàrè, d'ində-né mę̣̃ę̣-dé dɔ-tɨ kin
bè ya tɔ.‡
16 Gin-é kin ɓá ndɔ-je lay ya m'nagɨ-né rɔ-m kdɔ kadɨ mę̣̃ę̣-m uwə-m kɨ̀ ta nɔ̃ Lubə-tɨ
al rəm, ɓá nɔ̃ dow-je-tɨ al rəm tɔ.»
17 †«M'ra ɓal-je ṇą̃ rangɨ ɓá m'təl m'ree, kdɔ kadɨ m'adɨ né njéndoo-je kɨ́ dan gin
dow-je-tɨ lə-m rəm, ɓá kdɔ kadɨ m'adɨ kadkare Lubə rəm tɔ.
18 Gangɨ-é-tɨ kin ɓá lokɨ m'tɔl ta nékoɓe, kdɔ kadɨ m'aa-né rɔ-m lé, ngá ɓá jipɨ-je
d'oo-m-né mę̣̃ę̣ kəy-tɨ lə Lubə, ɓɨ kosɨ dow-je d'ilə-ną̃ 'gəə dɔ-m, ɓá m'sulə-dé-né al§.
19 Jipɨ-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ dɔnangɨ Aji-tɨ kɨ́ d'oo-m lo ra né-tɨ kin, ɓá lé d'a ką̃ nɔ̃-i-tɨ
kdɔ kilə ta dɔ-m-tɨ, tokɨ d'ɔw sə-m kɨ ta madɨ nɔ̃ɔ̃.
20 Lé bè ya kàrè, dẹ̃ kɨ́ d'ą̃ nè kin ya kadɨ 'pa se lokɨ m'ą̃ nɔ̃ 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je
lə jipɨ-je lé, se ri kɨ́ majɨ al ə ta-é usɨ dɔ-m-tɨ adɨ d'oo wa?
21 †Kadɨ ta lə kəə kɨ́ m'ą̃ dan-dé-tɨ m'ur kinlé ya je bè tá ɔbɨ. M'ur kəə lé m'panè:
"To ta lə tɔsɨ kɨ́ dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tę̣̃ę̣, ɓá 'gangɨ-né ta dɔ-m-tɨ nɔ̃-si-tɨ
tin.*"»
22 Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ néndó lə Jeju kinlé, Pelisɨ gə majɨ yə́rə́rə́. Beɓa ẹ̃ ɔr ndɔ ra ta lé,
ɔw-né ndɔ kɨ́ rangɨ-tɨ ə panè: «Lokɨ Lisiyasɨ kɨ́ njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓudɔgɨ à
ree, ɓá m'a ndər gin ta lə-si majɨ koo ɓəy»

---

† **24:8 24:8** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mę̣̃ę̣ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. ‡ **24:15 24:15** Dan 12:2 † **24:17 24:17** Knj 21:17-28 § **24:18 24:18** Knj 21:17-28. † **24:21 24:21** Knj 23:6 * **24:21 24:21** Knj 23:6

23 Go-tɨ, ɛ̨ un ndu adɨ njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu kadɨ ində kəm-é go Pol-tɨ rəm,
kadɨ iɲə-é adɨ ra ndigɨ-je liə kɨ́ 'nã́-je sɛ̨-sɛ̨ rəm, ɓá kadɨ iɲə dow-je liə kadɨ 'ree 'ra
siə-siə rəm tɔ.

Pelisɨ ɔjɨ ta kɨ̀ Pol

24 Asɨ ndɔ sɛ̨ go-tɨ, Pelisɨ ree natɨ kɨ̀ ne-é Drusil kɨ́ to jipɨ, ə ulə kulə ɓa Pol. Beɓa
lokɨ Pol ree lé, ɛ̨ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kadmɛ̨ɛ̨ Jeju Kristɨ adɨ Pelisɨ†.

25 Ngà lokɨ Pol un ta pa ɔdɨ-né rɔ né ra kɨ́ njururu rəm, ɔdɨ-né rɔ kore mɛ̨ɛ̨ rəm, ɓá
ɔdɨ-né rɔ ta kɨ́ gangɨ kɨ́ à ree rəm lé, Pelisɨ ɓəl ɲą̃ adɨ panè: «Kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, ɔw
lo lə-i ngá. Lokɨ m'ingə dɔkaglo ɓá m'a ɓa-i ɓəy.»

26 Pelisɨ ində mɛ̨ɛ̨-é dɔ-tɨ kɨ́ Pol à kadɨ-n'ɛ̨̀ là. Né kin ɓá taá-taá ya adɨ-é ree adɨ
d'ɔjɨ-né-ną̃ ta ta tin.

27 Bè-bè ya ɓal joo tɔy rəmə Porkiyusɨ Pestusɨ ree ɔr-né tó Pelisɨ. Pelisɨ iɲə Pol
dangay-tɨ kdɔ nəl-né jipɨ-je.

25

Pol ndigɨ kadɨ Sejar ɓá gangta lə-n'ɛ̨̀

1 Lokɨ Pestusɨ ree ra ndɔ mutə dɔnangɨ-tɨ kɨ́ à kɔ̨̀ ɓe dɔ-tɨ lé, ɛ̨ ɨ̨ ɓebo Sejare-tɨ ɔw
ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ.

2 Rəmə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ̀ 'boy-je lə jipɨ-je 'ree 'səkɨ Pol rɔ-é-tɨ.

3 Dɛ̨ 'dəjɨ-é kɨ̀ nɔ̨̀ kəm-dé-tɨ, kadɨ ra sə-dé majɨ ə adɨ 'təl 'ree kɨ̀ Pol ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ
gogɨ. Dowbé-je kinlé, 'ra go rɔ-dé kadɨ 'gangɨ Pol rəbəə 'tɔl-é.

4 Beɓa Pestusɨ ilə-dé-tɨ panè: Pol lé, isɨ dangay-tɨ ɓebo Sejare-tɨ rəm, ɓá mą̃ ya kɨ̀
dɔ-m kàrè ną̃y ɲą̃ al, kadɨ m'təl m'ɔw nɔ̨̀ɔ̨̀ tɔ ngá.

5 Ɛ̨ ilə dɔ-tɨ ɓəy panè: «Kadɨ dow-je kɨ́ 'nã́-je kɨ́ dan-si-tɨ kɨ́ d'asɨ gakɨ d'ɔw sə-m
ɓebo Sejare-tɨ, ə́ kinə dingəm kinlé, ra né madɨ kɨ́ go rəbɨ-é-tɨ al nɔ̨̀ɔ̨̀ rəmə jè 'səkɨ-é.»

6 Pestusɨ isɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ nɔ̨̀ɔ̨̀ adɨ tɔy ndɔ jiną̃y joo əse ndɔ dɔgɨ al ya təl ɔw
ɓebo Sejare-tɨ gogɨ. Lokɨ ɛ̨ ree tɛ̨ɛ̨ Sejare-tɨ lé, lo aa go-tɨ ya ɔw isɨ logangta-tɨ ə un
ndu adɨ d'ɔw 'ree kɨ̀ Pol.

7 Lokɨ Pol ree ya rəmə, jipɨ-je kɨ́ d'ɨ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, d'ilə-ną̃ 'gəə dɔ-é sipɨ, ə
'tilə ta-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl ɲą̃ dɔ-é-tɨ, ya ngà né kɨ́ à tɔjɨ kɨ́ ta-je lə-dé kin, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ
lé goto.

8 Beɓa Pol un ta pa dɔ rɔ-é-tɨ panè: «Mą̃ m'ra né kɨ́ majɨ al m'ɔsɨ-né ndukun lə
jipɨ-je kɨ̀ ta al rəm, m'ra né kɨ́ majɨ al m'ɔsɨ-né kəy lə Lubə kɨ̀ ta al rəm, m'ra né kɨ́
majɨ al m'ɔsɨ-né ngar Sejar kɨ̀ ta al rəm tɔ.»

9 Pestusɨ ge kadɨ n'nəl jipɨ-je adɨ ilə Pol-tɨ panè: «Se i 'ndigɨ kadɨ 'təl ɔw ɓebo
Jorijalɛ̨m-tɨ gogɨ, kdɔ kadɨ ta kinlé, tokɨ gangɨ nɨ̨ takəm-m-tɨ wa?»

10 Pol ilə-é-tɨ panè: «A tò bè al! Mą̃ m'ą̃ logangta-tɨ lə ngar Sejar nè, adɨ lo kin-tɨ ya
d'a gangta lə-m titɨ. Ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ jipɨ-je lé, i ya kɨ̀ dɔ-i kàrè 'gə majɨ kɨ́ né kɨ́ majɨ al
kɨ́ m'ra sə-dé bè ya goto.

11 Kinə, m'ra né madɨ kɨ́ njururu al nɔ̨̀ɔ̨̀ əse m'ra né kɨ́ asɨ koy lé, m'a mbatɨ koy
al. Ngà kinə ta-je kɨ́ dow-je 'tilə dɔ-m-tɨ kinlé to ta-je kɨ́ kare rəmə, dow kɨ́ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ
kadɨ ilə-m ji-dé-tɨ goto. Mą̃ lé, m'ge kadɨ ngar Sejar ya gangta lə-m.»

12 Beɓa Pestusɨ ɔjɨ ta kɨ̀ njéra siə kullə-je ə ree idə-é panè: «I ge kadɨ ngar Sejar ɓá
gangta lə-i lé, 'a kɔw nɔ̨̀ ngar Sejar-tɨ nɨ̨ ya tɔ.»

Pol ą̃ nɔ̨̀ Agripa-tɨ kɨ̀ Berenisɨ

13 Asɨ ndɔ sɛ̨ go-tɨ, ngar Agripa-je kɨ̀ Berenisɨ 'ree ɓebo Sejare-tɨ kdɔ ra lapiya
Pestusɨ*.

---

† **24:24 24:24** Knj 23:24 * **25:13 25:13** Knj 24:24-27

14 D'isɨ tin 'ra ndɔ ṇą ɓəy. Beɓa Pestusɨ ɔr go ta-je kɨ́ sɔbɨ dɔ Pol idə ngar panè:
«Pelisɨ iṇə dingəm káre dangay-tɨ nɔ̨̃.
15 Ə dingəm-é lé, lokɨ m'ɔw ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ rəmə, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə
kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je 'səkɨ-é, ə 'dəjɨ kadɨ tokɨ gangɨ ta dɔ-é-tɨ.
16 Ngà mą m'ilə-dé-tɨ m'panè: Kújɨ ra-é lə dow-je kɨ́ Rɔm lé, tò bè al. Dẹ̃ lé, 'a kadɨ
dow kɨ́ d'ilə ta dɔ-é-tɨ dẹ̃ kɨ̀ njékilə ta dɔ-é-tɨ-je d'isɨ takəm-nąṇ-tɨ, kdɔ kadɨ dow kɨ́ d'ilə
ta dɔ-é-tɨ lé, ingə kəm lo pa-né ta dɔ rɔ-é-tɨ mɔkɨ ɓane.
17 Beɓa dẹ̃ 'ree sə-m nè natɨ, ə mą̃ m'ɔr ndɔ al, ngà lo aa ya rəmə m'ɔw m'isɨ
logangta-tɨ ə m'un ndu m'adɨ 'ree kɨ̀ dingəm lé.
18 Lokɨ njékilə ta dɔ-é-tɨ-je 'ree lé, ta kɨ́ 'tilə dɔ-é-tɨ lé, tò ɓəl ṇą̃ ngay titɨ kɨ́ m'isɨ
m'gɨr né lé al.
19 Ngà tanajɨ-je kɨ́ sɔbɨ dɔ pole Lubə lə-dé dẹ̃ ya rəm, ta-je kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju ɓòó ną́
ɓoo kɨ́ oy ɓá Pol panè, ẹ̃ isɨ kəm kin ya par.
20 Mą̃ m'gə né kɨ́ m'a ra njururu dan tanajɨ-je-tɨ kɨ́ tanąṇ bè kinlé al. Beɓa m'dəjɨ Pol
m'panè se ẹ̃ ndigɨ kɔw ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ kadɨ ta liə tokɨ gangɨ nụ̃ wa?
21 Ngà Pol ndigɨ kadɨ ta lə-n'ẹ̃ lé, tokɨ kɔw-né nɔ̨̃ ngar-tɨ kɨ́ boy. Beɓa m'ą̃ m'un ndu
kadɨ 'ngəm-é sar kadɨ m'ulə siə m'adɨ Sejar.»
22 Go-tɨ, Agripa idə Pestusɨ panè: «Dingəm kinlé, mą̃ ya kɨ̀ dɔ-m kàrè m'ge koo ta
kɨ́ ta-é-tɨ kɨ̀ mbi-m tɔ.» Pestusɨ ilə Agripa-tɨ panè: «Bore nè ya 'a koo ta kɨ́ ta-é-tɨ.»

Pestusɨ ɔr go ta lə Pol idə Agripa

23 Beɓa lokɨ lo aa lé, Agripa dẹ̃ kɨ̀ Berenisɨ 'mɔ̨̃ne mɔ̨̃ne kɨ́ tò ɓəl ya, d'andɨ-né
mẹ̃ẹ̃ kəy gangɨ ta-tɨ natɨ kɨ̀ njèkun dɔ kutɨ asgar-je ɓudɔgɨ, ɓá kɨ̀ 'boy-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃ ɓebo
Sejare-tɨ rəm tɔ. Go-tɨ, Pestusɨ un ndu adɨ d'ɔw 'ree kɨ̀ Pol.
24 Ngá ɓá Pestusɨ un ta panè: «I ngar Agripa rəm, są̃i lay kɨ́ isi sə-ji nè kinlé, ooi
dingəm kan, kɨ́ kosɨ jipɨ-je ɓəktə lay d'ɔw d'ingə-m ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ rəm, ɓá 'ree
d'ingə-m lo-tɨ kin nè rəm, ya 'tur kɔɔl 'panè kadɨ-é isɨ kɨ̀ dɔ-é taá al.
25 Ə kɨ́ sɔbɨ dɔ-m mą̃ lé, né káre kɨ́ ẹ̃ ra kɨ́ asɨ koy-é ya, mą̃ m'oo al. Bè ya ngà, ẹ̃ ya
dəjɨ kadɨ ta lə-n'ẹ̃ tokɨ kɔw-né nɔ̨̃ Ngar-tɨ kɨ́ boy. Beɓa mą̃ m'ɔjɨ kadɨ m'ulə siə madɨ-é.
26 Ngà né kɨ́ njururu kɨ́ sɔbɨ dɔ-é, kɨ́ kadɨ m'ndàngɨ mbete-tɨ m'ulə-né madɨ ngar kɨ́
boy ya m'ingə al. Gin-é kin ɓá m'adɨ-é ree-né nɔ̨̃-si-tɨ rəm, nɔ̨̃-i i ngar Agripa-tɨ ya kɨ̀
tagay bè, kdɔ kadɨ go ta-je-tɨ kɨ́ 'a dəji-é rəmə jè m'ingə ta madɨ m'ndàngɨ.
27 Kdɔtalə kɔsɨ kagɨ dɔ né-je-tɨ kɨ́ 'tilə ta-é dɔ dangay-tɨ al ya rəmə kulə siə ɓebo
Rɔm-tɨ lé, mą̃ m'oo kɨ né mbə́ bè.»

26

Pol ɔr ta liə nɔ̨̃ ngar Agripa-tɨ

1 Agripa idə Pol panè: «Tarəbɨ tò tagɨ kadɨ 'pa ta dɔ rɔ-i-tɨ.» Beɓa Pol ɔy ji-é kɨ taá
ə pa ta dɔ rɔ-é-tɨ panè:
2 «I ngar Agripa, m'ɔw kɨ̀ rɔnəl ṇą̃, kadɨ ɓone m'ą̃ nɔ̨̃-i-tɨ m'pa ta dɔ rɔ-m-tɨ, dɔ
né-je-tɨ kɨ́ jipɨ-je 'tilə ta-é dɔ-m-tɨ kin.
3 Jipɨ-je lé, nékoɓe-je lə-dé lay rəm, né-je lay kɨ́ 'najɨ-ną̃ ta dɔ-tɨ dɔ-tɨ kàrè, i gə majɨ
ṇą̃ rəm tɔ. Beɓa kɔgri ya, m'dəjɨ-i kadɨ 'yəl mbi-i oo-né ta lə-m, kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ kɨ́ kilə dɔ
madɨ-é-tɨ pɔ̨̃ ya.
4 Basa-m-tɨ nụ̃ ya, panjiyə-m kɨ́ dan gin dow-je-tɨ lə-m lé, jipɨ-je lay ya 'gə majɨ; ɓa
kisɨ-m mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ, lo kulə gin-é-tɨ nụ̃ ya sar ɓone kin kàrè 'gə majɨ rəm tɔ.

5 †To kí m'to kí káre dan kutɨ dow-je-tɨ kí 'ɓa-dé Parisi-je kí 'to njéra ta lə pole Lubə
lə-ji kadɨ ngą̃ ną̃ kinlé, jipɨ-je lay ya 'gə majɨ low nu̧ rəm, dę̃ ya kàrè tokɨ 'ndigɨ lé, d'a
pa kadɨ-si ooi rəm tɔ*.
6 Kunmindɨ kí Lubə un adɨ ka-ji-je, ə́ m'ində mę̃ę̃-m dɔ-tɨ m'panè né-é à ra né lé, ę̃
ɓá təl gin ką̃-m logangta-tɨ ngɔsnè tin.
7 Kunmindɨ kinlé, gin kojɨ lə-ji kí dɔgɨ gidɨ-é joo kí 'pole Lubə d'iną̃ə ta-é al, ya ndɔɔ-
je kɨ̀ kada-je kinlé, d'ində mę̃ę̃-dé dɔ-tɨ tɔ. I ngar, to ta lə nékində mę̃ę̃ dɔ-tɨ kinlé, ɓá
jipɨ-je 'tilə-né ta-je dɔ-m-tɨ tin.
8 Kɔbɨ ɓo! Sə̨i lé, ta lə tɔsɨ kí Lubə à kadɨ dow-je kí d'oy 'tɔsɨ ndəl d'ində lo tę̃ę̃ lé,
kdɔ ri ɓá adi to ta kí kare wa?
9 †Kí sɔbɨ dɔ-m lé, mą̃ ya kɨ̀ dɔ-m kàrè ndɔkɨ m'rɔ kɨ̀ Jeju kí Najarɛtɨ-tɨ lé kɨ̀ tɔ́gɨ-m
lay ya tɔ.
10 Ę̃ ɓá to né kí m'ra mę̃ę̃ ɓebo Jorijalę̃m-tɨ, adɨ dow-je ną̃ dan dę̃-tɨ kí 'to njékaa
njay-je lé, mą̃ ya m'ungɨ-dé dangay-tɨ. To njékun dɔ njégugné-je lə Lubə ya, ɓá d'adɨ-
m tɔ́gɨ m'ra-né né-je kinlé rəm, lokɨ tò kadɨ 'tɔl njékadmę̃ę̃-je kàrè, m'ilə ta-m titɨ
rəm tɔ.
11 Dę̃ lé, taá-taá ya m'ɔw mę̃ę̃ kəykəwną̃-je-tɨ lə jipɨ-je m'adɨ-dé kɔ̧̃ rəm, m'ində tɔ́gɨ
dɔ-dé-tɨ kadɨ 'pa takɔbɨ dɔ ta-tɨ lə Jeju, ɓá mę̃ę̃ wɔngɨ-tɨ lə-m kí ra-m dɔ-dé-tɨ al dɔ
majɨ kinlé, m'ɔw njal mę̃ę̃ ɓebo-je-tɨ kí dɔ ɓe mba-tɨ ya m'ulə kəm-dé ndoo ɓəy.»

Pol ɔr poy kadmę̃ę̃ liə
Knj 9:1-30; 22:1-21

12 Kdɔ né-je kinlé ya njékun dɔ njégugné-je lə Lubə d'adɨ-m tarəbɨ, ə d'adɨ-m tɔ́gɨ
rəm, adɨ m'ɔw dɔ-m kɨ ɓebo Damasɨ-tɨ.
13 I ngar Agripa, à to ta kí kàdì à ką̃ jam dɔ ɓe-tɨ je bè ngá, lokɨ m'ɔw dɔ rəbɨ-tɨ ya
ɓəy rəmə, m'oo londógɨ kí ndógɨ tɔy kàdì ya i̧ dɔrą̃-tɨ ree gəə dɔ-ji sipɨ kɨ̀ dow-je kí
d'ɔw sə-m.
14 Ję̃ lay ya j'tusɨ nangɨ ə m'oo ndi dow pa sə-m ta kɨ̀ ta Əbrə panè: «Sol, Sol, kdɔ ri
ɓá 'ulə kəm-m ndoo bè wa?» Nékatɨ kí 'tɔsɨ-né kutɨ-i lé, tokɨ i 'njirə kutɨ-i kɨ gogɨ-gogɨ
ə à kusɨ rɔ-i-tɨ palangɨ ya tɔ.
15 Beɓa m'ilə-é-tɨ m'panè: I 'to ną́ wa, 'Ɓaɓe? 'Ɓaɓe ilə-m-tɨ panè: «To mą̃ Jeju kí
'isɨ 'ulə kəm-m ndoo lé ya.
16 Ngà 'ubə nangɨ i̧ 'ą̃ dɔ nja-i-tɨ taá. Yən, m'tę̃ę̃ sə-i kɔy kdɔ kində-i kadɨ 'to
ngonnjèkullə lə-m. Né-je kí 'oo kɨ̀ kəm-i ngá kin rəm, ę̃ kí m'a tę̃ę̃ sə-i kɔy kdɔ kadɨ
'oo ɓəy kinlé, i ɓá 'a to njèkɔr go-é kadɨ dow-je d'oo.
17 M'a taa-i kilə-i taá ji gin dow-je-tɨ kin rəm, ji gin dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al kí m'a
kulə-i rɔ-dé-tɨ kin,
18 kdɔ kadɨ 'ɔw 'tę̃ę̃ kəm-dé kadɨ 'tę̃ę̃ kɔgɨ londul-tɨ ə d'ɔw lo-tɨ kí ndógɨ rəm, kadɨ
'tę̃ę̃ kɔgɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə Satą̃ ə d'ɔw gin tɔ́gɨ-tɨ lə Lubə rəm, kdɔ kadɨ lokɨ d'adɨ-m mę̃ę̃-dé
rəmə, Lubə iną̃ə go majal-je lə-dé kɔgɨ adɨ-dé rəm, ɓá kdɔ kadɨ d'ingə-né nékugə dɔji
natɨ kɨ̀ dow-je kí Lubə ɔr-dé ində-dé tagay kin rəm tɔ.»
19 «I ngar Agripa, né kin ɓá, m'təl-né rɔ-m go né-tɨ kí dɔrą̃-tɨ kí ra-m tokɨ ni̧ bè kin
tin.»
20 †Ngà mą̃ lé, m'ilə mbę̃ Poyta kí Majɨ m'adɨ dow-je kí ɓebo Damasɨ-tɨ ya kete, ɓá dę̃
kí ɓebo Jorijalę̃m-tɨ, kɨ̀ dę̃ kí dɔnangɨ Jude-tɨ rəm, ɓá m'adɨ dę̃ kí 'to jipɨ-je al m'panè:
Kadɨ d'iną̃ə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ ə 'ree rɔ Lubə-tɨ rəm, kadɨ kullə ra-dé tuwə
kullə ra dow-je kí d'iną̃ə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ ɓane.†
21 Né kin ɓá jipɨ-je 'tətɨ-m-né d'uwə-m mę̃ę̃ kəy-tɨ lə Lubə ya ə 'sangɨ kadɨ 'tɔl-m-né
lé tin.

---

† **26:5 26:5** Knj 23:6; Plp 3:5 * **26:5 26:5** Knj 23:6; Pa 3:5 † **26:9 26:9** Knj 8:3; 22:4,5 † **26:20 26:20** Knj 9:20,28,29 † **26:20 26:20** Knj 9:20,29; Mat 3:8; Luk 3:8

22 Ngà Lubə ngəm-m sar mɛ̨̃ ndɔ-tɨ kin, adɨ mą̃ m'pa ta liə madɨ ngan dow-je kɨ̀ dow-je kɨ́ boy tin. M'pa ta m'adɨ tɔɔ ur rangɨ al, ngà to né-je kɨ́ Moiyijɨ-je kɨ̀ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ 'pa 'panè à ra né lé, ya ɓá m'pa,
23 †adɨ to ta lə Kristɨ kɨ́ à kingə kɔ̨̀ rəm, ɓá ɛ̨ ya à to dow kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̃ə à kilə mbɛ̨ londógɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kajɨ kadɨ jipɨ-je rəm, kadɨ gin dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al rəm lé‡.

Pol idə Agripa kadɨ adɨ mɛ̨̃-é Jeju

24 Pol ą̃ ɔr go né-je kinlé bè, pa-né ta dɔ rɔ-é-tɨ ya rəmə Pestusɨ pa ta kɨ̀ ndi-é kɨ́ boy panè: «Pol, i lé dɔ-i majɨ al wa! Négə lə-i kɨ́ ną̃ lé, ra-i adɨ dɔ-i tò daną̃ al wa!»
25 Ngà Pol ilə-é-tɨ panè: «Kay! Pestusɨ dow kɨ́ boy! Dɔ-m majɨ al al! To ta-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, ta-je kɨ́ kəm kaa njay-njay ya ɓá m'pa tin.
26 Ngar Agripa dəjɨ ta dɔ né-je-tɨ kinlé, oo majɨ. Né kin ɓá m'pa-né m'adɨ-é kɨ̀ mɛ̨̃-m kɨ́ nda kąy tin. M'gə majɨ, kɨ́ né-je kɨ́ ra né kinlé, ɛ̨ káre kɨ́ lo-é à kiyə Agripa ya goto, kdɔtalə to né-je kɨ́ ra né lo ɓɔyɔrɔ-tɨ al.
27 Ngar Agripa, i adɨ mɛ̨̃-i ta-je kɨ́ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ 'pa lé ya al wa? M'gə tokɨ i adɨ mɛ̨̃-i ta-je lə-dé ya!»
28 Agripa idə Pol panè: «Nąy̌ ndɛ̨ bè kadɨ uwə-m kɨ̀ ta kadɨ m'təl njèkun go Kristɨ lé ya!»
29 Beɓa Pol ilə-é-tɨ panè: «Lé nąy̌ ndɛ̨ bè əse nąy̌ ną̃ kàrè, mą̃ m'isɨ m'pa ta kɨ̀ Lubə kadɨ i par al, ngà kadɨ dow-je lay kɨ́ d'isɨ d'oo ta lə-m ɓone kin ya 'təl titɨ-ną̃ kɨ́ mą̃ m'isɨ-né kin bè. Ngà sil-je kin ya par ə kadɨ labɨ mbɔ́-si al!»
30 Ngar Agripa rəm, gubərnər Pestusɨ rəm, Berenisɨ rəm, ɓá dɛ̨ kɨ́ d'isɨ sə-dé lé d'ị̃ taá.
31 Beɓa lokɨ d'isɨ d'ɔr rɔ-dé kɨ rangɨ lé, 'pa-ną̃ ta 'panè: «Dingəm kinlé, né káre ya kɨ́ ɛ̨ ra kɨ́ asɨ koy əse asɨ dangay ya goto.»
32 Go-tɨ, Agripa idə Pestusɨ panè: «Dingəm kinlé, to dəjɨ kɨ́ ɛ̨ ya dəjɨ kadɨ ta lə-n'ɛ̨̀ ɔw nɔ̨̀ Sejar-tɨ ngá kin al lé, lé à tokɨ kilə-é taá kɨ́ kilə ya bè.»

27

D'ulə kɨ̀ Pol mɛ̨̃ ɓebo Rɔm-tɨ
2Kɔ 11:25-26

1 Lokɨ d'un ndu kadɨ j'al mɛ̨̃ bato-tɨ j'ɔw dɔnangɨ Itali-tɨ lé, d'ulə Pol kɨ̀ dangay-je kɨ́ dan-tɨ-je ji dingəm-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Juliyusɨ kɨ́ to njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu, kɨ́ 'to «asgar-je lə Ogustɨ.»
2 Bato káre kɨ́ mɛ̨̃ ɓebo Adramitɨ kɨ́ tò kadɨ à kun kɨ̀ kàdì kɔngɨ-kɔngɨ kɨ́ dɔnangɨ Aji-tɨ, ɓá j'al mɛ̨̃-é-tɨ j'ɔw. Aristarkɨ kɨ́ to dow kɨ́ mɛ̨̃ ɓebo Tesalonikɨ-tɨ, dɔnangɨ Maseduwan-tɨ ɔw sə-ji natɨ.
3 Lo aa go-tɨ, lokɨ j'uwə nangɨ ndɛ̨ ɓebo Sidɔ̨-tɨ lé, Juliyusɨ kɨ́ to njèra majɨ kɨ́ Pol Pol lé, inə tarəbɨ adɨ-é ɔw rɔ nam-é-je-tɨ kadɨ 'ra siə.
4 Lokɨ j'ị̃ lo-é-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ lé, j'un kɨ̀ kàdì kɔngɨ kɨ́ dɔnangɨ Siprə-tɨ kɨ́ tò dan ba-tɨ, kdɔ yə́l ulə tilə kəm-ji.
5 Lokɨ j'ində babo kɨ́ tò ngɔsi kɨ̀ dɔnangɨ Silisi kɨ̀ dɔnangɨ Pampili j'gangɨ lé, j'ree tɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo Mira, dɔnangɨ Lisi-tɨ.
6 Lo-é-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃, njèkun dɔ kutɨ asgar-je kɨ́ ɓu lé, ingə bato káre kɨ́ ɓebo Alegjandri-tɨ kɨ́ isɨ ɔw dɔnangɨ Itali-tɨ rəmə, adɨ j'al mɛ̨̃-é-tɨ.
7 Ndɔ ną̃ ya bato lé, ą̃y ngɔdɨ lɔw al, adɨ j'ingə kɔ̨̀ ną̃, ɓá j'tɛ̨̃ɛ̨̃ ngɔsi kɨ̀ ɓebo Nidɨ. Ngà yə́l ɔgɨ-ji kɔw kəm-ji kɨ kete, beɓa jɛ̨ j'al kɨ̀ kàdì kɔngɨ dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ, j'ɔw kɨ Salmone.

† **26:23 26:23** 1Kɔ 15:20 ‡ **26:23 26:23** 1Kɔ 15:20; Eja 42:6

8 Ngą̃ sə-ji ną̃, ɓá j'ree kɨ̀ kàdì kɔngɨ sar j'ree j'tę̃ę̃ lo-tɨ kí 'ɓa-é «lo ką̃ bato-je kí to lo kí kurə́» kí tò ngɔsi kɨ̀ ɓebo Laje.
9 Dɔkaglo dəə dɔ-ji-tɨ tin asɨ ta-tɨ rəm, ɓá ndɔ kɔgɨ rɔ nékuso kɨ̀ man kąy lə jipɨ-je, kdɔ kadɨ Lubə iną̃-né go majal lə-dé kɔgɨ lé tɔy rəm, adɨ lo kadɨ bato ąy dan ba-tɨ kàrè təl ndɔjɨ ta ną̃ rəm tɔ.
10 Né kin ɓá Pol ndəjɨ-dé-né kete panè: «Kamą̃-je, mą̃ m'oo kí kɔw mba lə-ji kinlé, à to bato kin par ɓá à tujɨ al rəm, à to né-je kí mę̃ę̃-é-tɨ par al rəm, ngà jąi dow-je ya kàrè j'a kị̃ kingəi tujɨ titɨ.»
11 Ngà njèkun dɔ asgar-je kí ɓu lé, ta lə njèkuwə ngɔw bato lé rəm, ta lə 'ɓa njèbato ɓá uwə mę̃ę̃-é ną̃, tɔy ta-je lə Pol.
12 Rəm ta lə majɨ kí lo ką̃ bato-je kin majɨ kisɨ-tɨ ną̃y kul-tɨ al lé, dow-je kí ną̃ 'ndigɨ kadɨ tokɨ kɔw kete, ə́ kinə lo-é tò rəmə, tokɨ kɔw tę̃ę̃ Penisɨ, lo ką̃ bato-je-tɨ, dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ ngá tá-je tokɨ kuwə lo kisɨ-tɨ kadɨ ną̃y kul dəə-né. Lo ką̃ bato-je kinlé, tò mbunę̃ lo-tɨ kí bəə kɨ̀ lo kur kàdì.

Yə́lbo ulə dɔ ba-tɨ

13 Lokɨ yə́l kɨ̀ tɔ́gɨ-é ną̃ al, ị̃ kɨ bəə bè ulə dan pèèè rəmə, dę̃ 'gɨr kí kɔjra lə-dé à kusɨ kɔdɨ. Beɓa d'un ngɔw là kuwə bato nangɨ dan man-tɨ, d'ilə mę̃ę̃ bato-tɨ, ə d'un kɨ̀ kàdì kɔngɨ dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ ngɔsi-ngɔsi d'ɔw.
14 Ngà sę̃ go-tɨ ya rəmə, yə́lbo kí 'ɓa-é Ərakilɔ̃, ị̃ kɨ dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ kí tò dan ba-tɨ ulə mbị̃-mbị̃ ree dɔ-ji-tɨ.
15 Yə́l kinlé, un bato dɔ-é-tɨ, adɨ lo kadɨ bato tą̃ dan-tɨ lé goto, rəmə ję̃ j'iną̃ rɔ-ji yakɨ j'adɨ ɔw sə-ji kɨ nɔ̃ɔ̃ bin ya par ngá.
16 Beɓa j'ɔw j'tę̃ę̃ kəl lo-tɨ kí bəə kàdì ngon dɔnangɨ-tɨ kí 'ɓa-é Koda kí to lo kí dan ba-tɨ. Lo kinlé, ɓá taá yə́l dɔ-ji-tɨ, ngà rəmə j'ra lo ra-é-tɨ bè ɓá j'uwə ngon tò kí 'tɔ́-é kutɨ bato-tɨ lé*.
17 Lokɨ d'un ngon tò kí kutɨ bato-tɨ lé d'ində mę̃ę̃-é-tɨ rəmə, d'ɔy kulə-je 'ɓindɨ-né bato lé ɓindɨ-ɓindɨ. Dę̃ 'ɓəl kadɨ bato ị̃ ɔw ɔsɨ-ji dɔ nangra-tɨ, lo-tɨ kí 'ɓa-é Sirtɨ, adɨ 'tutɨ takubɨ kí taá kí njèkadɨ bato ąy ngɔdɨ ną̃ lé, d'ilə mę̃ę̃ bato-tɨ. Beɓa bato lé ɔw sə-ji kɨ nɔ̃ɔ̃ bè ya par ngá.
18 Yə́l lé, ulə dɔ-ji-tɨ kɨ̀ tɔ́gɨ-é bè-bè ya sar lo aa-né rəmə, dę̃ d'ɔy né-je kí 'ną̃́-je kí tò mę̃ę̃ bato-tɨ lé, d'ungɨ kɔgɨ dan babo-tɨ,
19 rəm ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə lé, dę̃ ya d'ɔy né-je kí bato-tɨ kɨ̀ ji-dé 'tilə mani.
20 Ndɔ ną̃ ya kəm-ji oo kàdì al rəm, oo kərwəị̃-je al rəm. Yə́l lé, ulə kɨ̀ tɔ́gɨ-é ną̃ ya par-par, adɨ dow kí gɨr mę̃ę̃-é-tɨ panè j'a kajɨ ya goto.
21 Dow-je kí mę̃ę̃ bato-tɨ lé, d'uso né al ya ndɔ ną̃. Beɓa Pol ị̃ ą̃ taá dan-dé-tɨ idə-dé panè: «Kamą̃-je, lé tokɨ 'təli rɔ-si go takɔjɨ-tɨ lə-m, adɨ j'isi Krɛtɨ-tɨ, rəmə lé ko-ji à tɔ bè al rəm, ɓá a kungi né-je kɔgɨ bè al rəm tɔ.
22 Ngà kí ngɔsnè-tɨ kinlé, m'ulə dingəm mę̃ę̃-si-tɨ kadɨ uwəi rɔ-si ngą̃. Kdɔtalə dow káre ya kàrè à koy dan-si-tɨ al. Ngà bato lé ya kɨ̀ kár-é ɓá à tujɨ.
23 Lubə lə-m kí m'isɨ m'pole lé, malayka liə káre ree rɔ-m-tɨ ndɔɔ nè,
24 idə-m panè: “Pol, 'oo bè, né káre ya kàrè 'ɓəl al, 'a kɔw tę̃ę̃ lo gangta-tɨ nɔ̃ ngar Sejar-tɨ ya, rəm ɓá Lubə à ngəm dow-je lay kí d'isɨ sə-i mę̃ę̃ bato-tɨ lé rəm tɔ.”
25 Beɓa kamą̃-je, uwəi rɔ-si ngą̃. Mą̃ m'adɨ mę̃ę̃-m Lubə, Lubə à tę̃ę̃ sə-ji titɨ kí malayka pa-né adɨ-m lé ya.
26 Ngà kɔsɨ ɓá j'a kɔwi kɔsi dɔ-ji dɔnangɨ-tɨ madɨ kí tò dan ba-tɨ.»
27 To ndɔ dɔgɨ gidɨ-é sɔ ɓone ngá ə́ yə́l ɔsɨ-ji yó-je kɨ nè-je par-par dan babo-tɨ kí 'ɓa-é Adɨriyatikɨ, rəmə dan lo bapɨ lé, njérakullə-je kí mę̃ę̃ bato-tɨ lé, 'gɨr kí j'ą̃ ngɔsi kɨ̀ dɔnangɨ madɨ.

---

* **27:16 27:16** 'Tɔ́ tò-je kutɨ bato-je-tɨ kdɔ kadɨ kinə né ra bato rəmə-je d'al mę̃ę̃-é-tɨ d'ajɨ rɔ-dé.

28 Lokɨ d'un né mbɔjɨ ku lə man d'ilə mani kdɔ koo rəmə, ɔw nangɨ asɨ njiyə kí dow
à njiyə nja-é kɔrmutə gidɨ-é siri. D'ɔw kete əbɨ ndẹ̃ lé, 'təl d'ilə né lé ya ɓəy rəmə,
ɔw nangɨ asɨ njiyə kí dow à njiyə nja-é kɔrjoo gidɨ-é jinạ̀y joo.
29 'Bəl kadɨ bato ɔw dar rɔ-é ər-tɨ kí boy nạ̃ kí dan ba-tɨ, beɓa ngɔwla kuwə bato
nangɨ dan man-tɨ lé, d'ungɨ sɔ kutɨ-é-tɨ gogɨ dan man-tɨ, ə 'ndingə kadɨ lo aa kalangɨ.
30 Ngà njérakullə mẹ̃ẹ̃ bato-tɨ lé, 'sangɨ rəbɨ kạy-nạ̃ kiṇə bato lé, adɨ d'un ngon tò kí
mẹ̃ẹ̃ bato-tɨ lé, d'ilə dan babo-tɨ, rəmə 'ra rɔ-dé titɨ-nạ̃ né kí d'ɔw kɨ̀ kɔy ngɔwla kuwə
bato nangɨ kí tò kete nɔ̃-é-tɨ, kdɔ kungɨ mani bè.
31 Beɓa Pol idə njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu kɨ̀ ndəgɨ asgar-je panè: «Kinə dow-je
kin d'isɨ sə-si mẹ̃ẹ̃ bato-tɨ kin al lé, dow káre kí dan-si-tɨ kí à kajɨ ya goto.»
32 Beɓa asgar-je 'tijə kulə ngon tò lé 'gangɨ ə d'iṇə d'adɨ ɔw.
33 Kete ɓá kadɨ lo aa lé, Pol ulə dingəm mẹ̃ẹ̃ dow-je-tɨ lay ya kadɨ d'uso né. Ẹ̃ panè:
«Bone to ndɔ dɔgɨ gidɨ-é sɔ ngá kí mẹ̃ẹ̃-si ạ̃ kə́kə́kə́ rəm, usoi né al rəm.
34 Beɓa kí ngɔsnè-tɨ kinlé, m'dəjɨ-si kí ta kɔ̃-m-tɨ kadɨ usoi né. Nékuso lé, à ra kadɨ
isi kɨ̀ dɔ-si taá. Dow kí dan-si-tɨ kí bəl dɔ-é káre à kɔr kusɨ kɔgɨ ya goto.»
35 Lokɨ Pol pa ta-je kin bè lay rəmə, un mbə̀ ra oiyo Lubə dɔ-tɨ takəm-dé-tɨ lay, ə
uwə gangɨ uso.
36 Bè ngá ɓá, dẹ̃ lay ya d'uwə rɔ-dé ngạ̃ d'uso né tɔ.
37 Jẹ̃ lay kí j'isɨ mẹ̃ẹ̃ bato-tɨ lé, jẹ̃ ɓujoo kɨ̀ kɔrsiri gidɨ-é mɛkẹ̃.
38 Lokɨ d'uso né asɨ-dé lé, d'ɔy gemẹ̃ kí mẹ̃ẹ̃ bato-tɨ lé, d'ungɨ dan babo-tɨ adɨ bato
lé, ɔle pèl.

Pungum man ində Bato tə́tɨ njukɨ-njukɨ

39 Lokɨ lo aa rəmə, njérakullə mẹ̃ẹ̃ bato-tɨ lé, 'gə lo al. Ngà tɔɔ man kí ɔw tẹ̃ẹ̃ ngangɨ
ba-tɨ par ə d'oo, ə 'ndigɨ kadɨ kinə lo-é à tò rəmə, tokɨ kɔw kɨ̀ bato lé, jan-jan titɨ.
40 Beɓa dẹ̃ 'tutɨ ngɔwla-je kí d'uwə-né bato nangɨ lé d'iṇə dan babo-tɨ ə 'tutɨ kulə tɔ́
ngɔw bato lé, ɓəy ngá ɓá d'un takubɨ kí njètaa yə́l dɔ bato-tɨ kí tò kutɨ-é-tɨ gogɨ lé 'tɔ́
taá ə d'ɔw kɨ dɔ nangra-tɨ lé.
41 Ngà bato lé, ree dar nangra kí lo kingə-nạ̃-tɨ lə man-je joo adɨ nɔ̃ bato lé dubɨ-tɨ
jigɨ-jigɨ, adɨ lo kɔtɨ kete goto. Rəmə tɔ́gɨ pungum man ya ində kutɨ bato lé adɨ tə́tɨ
njukɨ-njukɨ.
42 Asgar-je d'adɨ ta-dé asɨ-nạ̃ kadɨ n'tɔli dangay-je lay nè dow káre dan-dé-tɨ à kị̃
kusɨ mani kale kạ̃y kɔw.
43 Ngà njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu ndigɨ kajɨ Pol, adɨ ɔgɨ-dé ra né kí d'ɔjɨ kinlé.
Ẹ̃ un ndu kadɨ dẹ̃ lay kí 'gə kale man, d'ungɨ-nạ̃ mani kete, ə d'ale 'tẹ̃ẹ̃ ndaa-tɨ dɔ
nangɨ-tɨ.
44 Ə kadɨ ndəgɨ-dé-je 'tiṇə kàdì kagɨ-je-tɨ kí tatɨ-je, kɨ̀ kàdì gajɨ bato-tɨ lé, kdɔ tẹ̃ẹ̃-né
ndaa-tɨ tɔ. Gangɨ-é kin ya dow-je lay 'tẹ̃ẹ̃-né ndaa-tɨ ɓɨ né madɨ ra-dé al.

28

Pol isɨ dɔnangɨ Maltɨ-tɨ kí tò dan ba-tɨ

1 Lokɨ j'tẹ̃ẹ̃ ta yo-tɨ ngá rəmə, dow-je d'idə-ji kí dɔnangɨ kí tò dan man-tɨ lo kí j'ạ̃-tɨ
kinlé ri-é lə Maltɨ.
2 Dow-je kí dɔnangɨ-é-tɨ kinlé, 'ra sə-ji majɨ ra kí gạ̃-é goto. Dẹ̃ 'ra pər ɗíkɨ-ɗíkɨ ə
'ɓa-ji ta-tɨ d'adɨ j'ndibɨ, kdɔ ndi isɨ ədɨ rəm, ɓá kul kàrè ɔ̃ ṇạ̃ rəm tɔ.
3 Lokɨ Pol saa ngəngrə ungɨ dan pər-tɨ rəmə, kunjɨ pər ra adɨ li pi tẹ̃ẹ̃-tɨ tiṇə ji-é-tɨ.
4 Lokɨ dow mẹ̃ẹ̃ ɓe-je kí dɔnangɨ-tɨ kin, d'oo kí li lé, tiṇə ji Pol-tɨ rəmə, 'pa ta dan-
dé-tɨ 'panè: «Tɔgrɔ-tɨ, dingəm kinlé, to njètɔl dow-je. Né kin ə́ tẹ̃ẹ̃-né ta yo-tɨ dan
babo-tɨ ya kàrè, Lubə kí njèra né kí njururu ndigɨ kadɨ-é isɨ-né kɨ̀ dɔ-é taá al tin.»
5 Ngà Pol tusɨ li lé ilə-é dan pər-tɨ, ə rɔ-é kàrè dɔ̃-é njam al rəm.

6 Dow-je lé, d'ą̃ 'ngəbɨ kadɨ rɔ Pol tii əse kadɨ usɨ brɨkɨ ya oy tajinatɨ nè. Ngà lokɨ
'ngəbɨ tó-dé uu ṇą̃ ya d'oo ká̵ né madɨ tò gay rɔ Pol-tɨ al lé, 'təl 'pa ta ká̵ rangɨ 'panè:
Dingəm kan to magɨ.*
7 Dow ká̵ boy ká̵ dɔnangɨ-tɨ ká̵ tò dan ba-tɨ kinlé, kəy liə tò mbɔ́ lo-tɨ kinlé nɔ̨̃ə̨̃ ə ri-é
lə Publiyusɨ. Ę̃ uwə-ji kɨ rɔ-é-tɨ majɨ ṇą̃ rəm, ɓá adɨ-ji kəy j'tò-né ndɔ mutə rəm tɔ.
8 Bɔbɨ Publiyusɨ tò mɔ̨̃y nangɨ. 'Ningə́ ində-é adɨ rɔ-é tungə pil-pil rəm, ɓá ndəngɨ
məsɨ rəm tɔ. Pol ɔw kəy go-é-tɨ, pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta liə, ində ji-é dɔ-é-tɨ adɨ ingə
lapiya.
9 Go-tɨ, njémɔ̨̃y-je ká̵ rangɨ ká̵ d'isɨ dɔnangɨ-tɨ kin ká̵ tò dan ba-tɨ lé, kàrè 'ree d'ingə
Pol, ə d'ingə lapiya ya tɔ.
10 Dow-je d'un ta-ji ṇą̃ lo-é-tɨ nɔ̨̃ə̨̃ rəm, ɓá lokɨ ndɔ asɨ kadɨ j'ɔw ngá kàrè, dę̃ d'adɨ-ji
né-je ká̵ j'ɔw ndoo-é rəm tɔ.

Pol ree mę̃ę̃ ɓe-tɨ ká̵ Rɔm
Rɔm 1:9-15

11 Go nąy-tɨ ká̵ mutə lé, ję̃ j'al mę̃ę̃ bato-tɨ madɨ ká̵ Alegjandri-tɨ ká̵ ri-é lə «Magɨ
ndungə-je» ká̵ nąy kul gangɨ dɔ-é-tɨ dɔnangɨ Maltɨ-tɨ ká̵ tò dɔnangɨ ká̵ tò dan ba-tɨ lé.
12 Ję̃ j'ɔw j'tę̃ę̃ mę̃ę̃ ɓebo Sirakusɨ-tɨ ɓá j'uwə nangɨ titɨ asɨ ndɔ mutə bè.
13 J'un rəbɨ kɨ̀ kàdɨ̀ kɔngɨ-kɔngɨ j'ree mę̃ę̃ ɓebo Regio-tɨ. Lo aa go-tɨ, yə́lbo ulə asɨ
ndɔ joo rəmə, j'tę̃ę̃ mę̃ę̃ ɓebo Pujol-tɨ.
14 Mę̃ę̃ ɓebo-tɨ kinlé, ję̃ j'ingə njékadmę̃ę̃-je ə d'uwə-ji mba ə 'ra kɔgri kadɨ j'isɨ
rɔ-dé-tɨ ndɔ siri. Beɓa ję̃ j'ilə dɔ-ji j'ɔw-né kɨ mę̃ę̃ ɓebo Rɔm-tɨ.
15 Lokɨ njékadmę̃ę̃-je ká̵ ɓebo Rɔm-tɨ d'oo poy-ji lé, 'tilə kəm-ji sar 'tę̃ę̃ lo sukɨ-tɨ ká̵
ɓebo Apiyusɨ-tɨ rəm, ɓá kəy tò mba-je-tɨ ká̵ tò ta-ną̃-tɨ mutə kin rəm tɔ. Lokɨ Pol oo-dé
lé, ę̃ ra oiyo Lubə rəm, ɓá rɔ-é ngą̃ rəm tɔ.
16 Lokɨ j'ree tę̃ę̃ mę̃ę̃ ɓebo Rɔm-tɨ lé, njèkun dɔ kutɨ asgar-je ká̵ ɓu iṇə dangay-je
ká̵ lay ji gɔ̨̃rɔ-tɨ káre, ngà Pol ɓá d'iṇə-é d'adɨ tò kəy liə gay ə d'adɨ asgar káre ində
kəm-é go-é-tɨ tɔ.

Pol ndó ta lə Lubə mę̃ę̃ ɓebo Rɔm-tɨ

17 Ndɔ mutə go-tɨ, Pol ɓa 'boy-je lə jipɨ-je rɔ-é-tɨ mę̃ę̃ ɓebo Rɔm-tɨ. Lokɨ dę̃ 'kəw-ną̃
lé, Pol idə-dé panè: «Ngankɔ̨̃-m-je, m'oo né káre ká̵ m'ra m'ɔsɨ-né ta gin dow-je lə-m
al rəm, ɓá m'ɔsɨ-né ta nékoɓe-je lə ka-ji-je al rəm, ya rəmə d'uwə-m dangay-tɨ mę̃ę̃
ɓebo Jorijalę̃m-tɨ, ə d'ilə-m ji dow-je-tɨ ká̵ Rɔm.
18 Beɓa lokɨ 'ndər gin ta lə-m lé, 'ndigɨ kilə-m taá, kdɔtalə d'ingə ta madɨ ká̵ asɨ kadɨ
'gangɨ-né ta koy dɔ-m-tɨ al.
19 †Ngà lokɨ jipɨ-je 'ndigɨ al lé, mą̃ m'dəjɨ kadɨ Sejar ɓá gangta lə-m, ɓɨ m'gɨr mę̃ę̃-m-tɨ
kdɔ kilə ta dɔ gin dow-je-tɨ lə-m al†.
20 Gin-é kin ɓá m'dəjɨ kadɨ m'oo-si-né rəm, ɓá kadɨ m'pa-né sə-si ta rəm tin. Mą̃ lé,
to ta lə nékində mę̃ę̃ dɔ-tɨ lə-ji jə̨i Israyel-je ɓá d'ilə-m-né sil tin.»
21 Dę̃ d'ilə-é-tɨ panè: «Ję̃ j'ingə mbete ká̵ dɔ-i-tɨ káre ká̵ ị̃ dɔnangɨ Jude-tɨ al rəm, ɓá
ngonkɔ̨̃-ji káre ya kàrè ree ɔr-ji poyta lə-i adɨ j'oo al rəm tɔ.
22 Ngà ję̃ j'ndigɨ kadɨ i ya 'pa ta ká̵ mę̃ę̃-i-tɨ adɨ j'oo. Kdɔtalə néndó ká̵ i un go-é lé,
lo-je lay ya dow-je d'ɔsɨ ngərəngɨ.»
23 Dę̃ d'ɔr ndɔ d'adɨ Pol, adɨ dow-je ṇą̃ ya 'ree d'ingə-é lo kisɨ-é-tɨ. Beɓa ę̃ ɔr-dé
gin ta-je ká̵ sɔbɨ dɔ kɔ̨̃ɓe lə Lubə. Pol sangɨ kadɨ n'uwə-dé kɨ̀ ta sɔbɨ dɔ Jeju, adɨ ulə
gin-é dɔ ndukun-je-tɨ lə Moiyijɨ rəm, dɔ mbete-je-tɨ lə njépata-je ká̵ ta Lubə-tɨ ɓá pa-né
sə-dé ta. Pol ɔr gin ta lé, ká̵ ndɔge ya sar losɔlɔ pee.
24 Dę̃ ká̵ ną̃́-je d'adɨ mę̃ę̃-dé ta-je lə Pol, ngà dę̃ ká̵ dan-tɨ-je 'mbatɨ kadɨ mę̃ę̃-dé tɔ.

---

* **28:6 28:6** Knj 14:11 † **28:19 28:19** Knj 25:11 † **28:19 28:19** Knj 25:11

25 Lokɨ ta-dé asɨ-na̰ al ɓá d'isɨ 'sane-na̰ lé, Pol idə-dé ta kin ya par panè: «Ta kɨ́ Ndil
kɨ́ aa njay adɨ Ejay ḱí njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa adɨ ka-ji-je lé, to ta kɨ́ tɔgrɔtɨ ya. Ndil
kɨ́ aa njay panè:
26 “'Ɔw idə gin dow-je kin:
D'a koo ta majɨ ya ngà d'a 'gə mẹ̰ẹ̰-é al,
D'a koo lo majɨ ya ngà d'a koo né al,
27 Ooi, gin dow-je kanlé, 'to njémẹ̰ẹ̰ngạ̰-je,
'Tɔsɨ mbɨ-dé ká-ká 'tɔɔ, nè mbɨ-dé à ḱi koo ta rəm, nè d'a ḱi gə né;
'Nibɨ kəm-dé jibɨ-jibɨ, nè kəm-dé à ḱi koo lo rəm,
Nè mbɨ-dé à ḱi koo ta rəm, nè d'a ḱi gə né,
Rəmə d'a ḱi kiṇə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ kadɨ m'ḭ m'ajɨ-dé‡.”»
28 Pol təl panè, kadɨ 'gəi majɨ, Lubə ulə kɨ̀ ta kajɨ kinlé kɨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al,
ə dẹ̰ 'taa kalangɨ.
29 [Lokɨ Pol pa ta kin bè lé, jipɨ-je d'ḭ 'najɨ-na̰ ta n̰a̰ taá-taá d'ɔw-né.]§
30 Pol uwə kəy na̰y isɨ-tɨ ɓal joo. Dow-je lay kɨ́ 'ree d'oo-é lé, ẹ̰ uwə-dé kɨ rɔ-é-tɨ.
31 Pol ndó dow-je ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̰ɓe lə Lubə rəm, ndó dow-je ta lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ
kɨ̀ mẹ̰ẹ̰ nda ka̰y, ɓɨ né madɨ kɨ́ ɔgɨ-é lo-é goto.

‡ **28:27 28:27** Eja 6:9 § **28:29 28:29** Ta-je kɨ́ tò mbuna̰ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̰ẹ̰ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ dan-tɨ-je
kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

Mbete kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ
Rɔm-je
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Rɔm-je

Njèkɔwkulə Pol ndàngɨ mbete kin adɨ njékadɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-dé Jeju Kristɨ kɨ́ d'isɨ ɓebo Rɔm-tɨ. Ɛ̨̃ pa sə-dé ta kɨ́ sɔbɨ dɔ néndó-je-tɨ kɨ́ boy ṇ̃ą̃-ṇ̃ą̃ titɨ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kadmɛ̨̃ɛ̨̃ je bè kin ya kete mɔkɨ rəm, néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je lay kɨ́ d'a koy kdɔtalə ra kɨ́ 'ra majal d'ɔsɨ-né ta Lubə rəm, néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ tɔjɨ kɨ́ Lubə tɔjɨ ramajɨ liə mɛ̨̃ɛ̨̃ kɔr-tɨ kɨ́ ɔr ta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'adɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-dé Jeju Kristɨ kɨ́ ingə kɔ̨̃ tó-dé-tɨ dɔ kagdəsɨ-tɨ rəm, néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ ndukun lə jipɨ-je kɨ́ tɔjɨ dow-je majal lə-dé rəm, néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ néra kɨ́ njururu lə Lubə rəm, néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ kadmɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ́ ɛ̨̃ ɓá ajɨ-dé ɓɨ təl rɔ go ndukun-tɨ al rəm, néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ Lubə kɨ́ adɨ Ndil-é kɨ́ aa njay isɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ kɨ́ rá-rá kin rəm; Ndil kɨ́ aa njay kinlé ra sə-dé kaglo kisɨ kɨ̀ dɔ taá-tɨ lə-dé adɨ panjiyə-dé titɨ-ną̃ kɨ̀ panjiyə Jeju ya kɨ kete par-par ('Ndó 1–11). Go-tɨ, Pol pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kəm rəbɨ kɨ́ njururu kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je d'a njiyə-né kdɔ majɨ kɨ́ Lubə ra sə-dé ('Ndó 12–16).

Mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete Kullə-je-tɨ lə njékɔwkulə-je lé, dow à kingə ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Pol kɨ́ to njèba lə Poyta kɨ́ Majɨ kɨ̀ təl-é kɨ́ təl to njèkɔwkulə kdɔ kilə mbɛ̨̃-é kɨ̀ lo-je lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ. Dɔkaglo-tɨ kɨ́ Pol ndàngɨ-né mbete kin ɓebo Kɔrɛ̨̃ntɨ-tɨ lé, ɛ̨̃ oo lo kɨ́ ɓebo Rɔm-tɨ al ya ɓəy; kaglo-tɨ liə kinlé, Rɔm to ɓebo kɨ́ boy itə ɓebo-je lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ rəm, to ɓebo kɨ́ boy kɨ́ kɔ̨̃ɓe-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-je lay kɨ́ gəə dɔ babo Mediterane. Ɛ̨̃ ɔjɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-é-tɨ kadɨ n'ɔw-tɨ n'ɔw n'ingə kutɨ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je kɨ́ ɛ̨̃ ndàngɨ mbete kin adɨ-dé. Ɛ̨̃ gə dow-je madɨ kɨ́ nɔ̨̃ɔ̨̃ kete ngá, adɨ ɛ̨̃ ra-dé lapiya ta tɔl ta mbete-tɨ kinlé.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 Mą̃ Pol, ngonnjèkullə lə Jeju Kristɨ kɨ́ Lubə ɓa-m adɨ-m m'to njèkɔwkulə, ɓá ində-m tagay kadɨ m'ilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ liə lé ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si;
2 – Poyta kɨ́ Majɨ kinlé, low nṵ ya ɛ̨̃ un mindɨ-é kdɔ ə un kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ njépata-je kɨ́ ta-é-tɨ, adɨ ta-é tò mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay nɔ̨̃ɔ̨̃;
3 to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Ngon-é, kɨ́ to-é dow-tɨ rəmə, to kɨ́ ginka-tɨ lə Dabidɨ;
4 ə kɨ́ sɔbɨ dɔ Ndil kɨ́ aa njay rəmə, tɔsɨ ndəl tɛ̨̃ɛ̨̃ liə dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy ra adɨ tokɨ tɔjɨ-é ndaa-tɨ rəsɨ kɨ̀ tógɨ kɨ́ ɛ̨̃ lé to Ngon lə Lubə.
5 Jeju Kristɨ lé to 'Ɓaɓe lə-ji. Kɨ̀ takul-é ɓá Lubə ra-né sə-ji majɨ rəm, adɨ j'to-né njékɔwkulə-je kdɔ kadɨ kɨ̀ ri-é rəmə, j'adɨ gin dow-je lay d'adɨ-é-né mɛ̨̃ɛ̨̃-dé ə 'təl rɔ-dé go ta-tɨ liə,
6 adɨ są̃i kàrè 'toi dow-je kɨ́ Jeju Kristɨ ɓa-si tɔ. –
7 Mbete kinlé m'ndàngɨ m'adɨ-si, są̃i lay kɨ́ Lubə ində-si dan kəm-é-tɨ, ɓa-si adɨ 'toi dow-je kɨ́ aai njay, kɨ́ isi ɓebo Rɔm-tɨ. Kadɨ ramajɨ, kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə, kɨ̀ 'lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ nąy̨ sə-si.

'Bo kɔw koo njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je kɨ́ Rɔm ra Pol ṇ̃ą̃
Rɔm 15:23-32

8 Kete nɔ̨̃ né-je-tɨ lay lé, m'ra oiyo Lubə lə-m kdɔ ta lə-si lay kɨ̀ takul Jeju Kristɨ, kdɔtalə poy kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə-si ɔr lo kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lay.
9 Lubə kɨ́ m'isɨ m'ra kullə liə kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨̃-m kɨ́ káre-rè kɨ̀ kəm rəbɨ kilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ lə Ngon-é lé gə majɨ kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ ta-je-tɨ kɨ́ m'isɨ m'pa siə lé m'nal kilə ri-si dan-tɨ al rəm,
10 ɓá taá-taá ya m'dəji-é, kadɨ kinə to ndigɨ liə rəmə, kɨ́ nè kin m'ingə tarəbɨ m'ɔw m'oo-si.

11 Kdɔ ɓo koo-si ra-m ṇą, kadɨ m'ɔw m'adɨ ubəi majɨ kadkare-je madɨ lə Ndil kɨ́ aa njay kdɔ kadɨ adɨ-si tɔ́gɨ,
12 əse kdɔ kadɨ j'uləi dingəm mẹẹ-ną-tɨ kɨ̀ takul kadmẹẹ kɨ́ sə̨i rəm, mą rəm lay j'ori-ną dɔ-tɨ.
13 †Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmẹẹ, m'ndigɨ kadɨ m'adɨ-si 'gəi kɨ́ taá-taá ya m'ɔjɨ kɔw koo-si, kdɔ kadɨ m'oo-né kandɨ kullə lə-m dan-si-tɨ titɨ kɨ́ m'oo-né dan gin dow-je-tɨ kɨ́ rangɨ kin bè tɔ; ngà m'ingə tarəbɨ al ya sar ɓone.
14 To kurə dɔ-m-tɨ kadɨ m'ɔw rɔ njékəmtẹẹ-je-tɨ rəm, njékəmtẹẹ al-je-tɨ rəm, kadɨ m'ɔw rɔ njénégə-je-tɨ rəm, njénégə al-je-tɨ rəm.
15 Gin-é kin ya ɓá sə̨i kɨ́ isi ɓebo Rɔm-tɨ lé, ɓo kilə mbẹ Poyta kɨ́ Majɨ dan-si-tɨ ra-m-né tɔ.
16 †Kdɔtalə rɔ-m sɔl-m dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ al. Poyta kɨ́ Majɨ lé, to tɔ́gɨ lə Lubə kɨ́ tò kdɔ kajɨ lə dow kɨ́ rá-rá kɨ́ adɨ mẹẹ-é, adɨ to jipɨ-je ya kete ɓəy ɓá dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al ɓəy.
17 Poyta kɨ́ Majɨ lé ɓá tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ Lubə ɔr ta dɔ dow-tɨ kɨ̀ takul kadmẹẹ rəm, kdɔ kadmẹẹ rəm, titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né mẹẹ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè: Dow kɨ́ njururu à kisɨ kəm kɨ̀ takul kadmẹẹ.*

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ majal

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kulə dɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ nangɨ

18 Lubə kɨ́ isɨ dɔrą-tɨ tɔjɨ wɔngɨ liə dɔ dow-je-tɨ lay kɨ́ njékilə kujɨ dɔ-é-tɨ al, kɨ̀ njéra né kɨ́ njururu al, kɨ́ 'to njékutɨ dɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ nangɨ mẹẹ né ra-tɨ kɨ́ njururu al lə-dé;
19 kdɔtalə né kɨ́ dow-je d'a gə rɔ Lubə-tɨ lé, tò ndaa-tɨ rəsɨ takəm-dé-tɨ, kdɔ Lubə ya tẹẹ kɨ̀ dɔ-é adɨ-dé.
20 Kdɔtalə lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nụ ya né-je kɨ́ tò rɔ Lubə-tɨ kɨ́ to né-je kɨ́ dum koo kɨ̀ kəm, adɨ to tɔ́gɨ-é kɨ́ tò sartagangɨ, kɨ̀ to-é kɨ́ to Lubə kinlé tɔjɨ rɔ-é kɨ̀ takul kullə ra-é-je adɨ tò ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ.
21 †Adɨ ta à kɔr dɔ-dé-tɨ al, kdɔ dẹ 'gə-é ya, ngà kɔsɨ ɓá d'ɔsɨ gajɨ-é titɨ kɨ́ dow à kɔsɨ-né gajɨ Lubə al rəm, 'ra-é oiyo al rəm; ngà tagɨr-je lə-dé kɨ́ mẹẹ wəy kare ɓá d'adɨ ur-dé wale, ə négə lə-dé kàrè lo ndul dɔ-tɨ ndị-ndị.
22 Dẹ d'oo rɔ-dé kɨ njékəmkaa-je, ngà 'to mbə́-je,
23 ə dẹ 'mbatɨ kulə riɓa dɔ Lubə-tɨ kɨ́ njèkoy al, rəmə né-je kɨ́ to takəm dow kɨ́ to njèkoy, kɨ̀ yəl-je, kɨ̀ dą-je kɨ́ nja-dé ra sɔ, kɨ̀ dą-je kɨ́ njékagɨ nangɨ kin ɓá dẹ d'ulə riɓa dɔ-dé-tɨ.
24 Gin-é kin ɓá Lubə iṇə-dé-né yakɨ adɨ 'ra-né né-je kɨ́ tò ṇẹ-ṇẹ kɨ́ ɓo-é tò mẹẹ-dé-tɨ d'ulə-né rɔsɔl dɔ rɔ-dé dẹ-tɨ ya;
25 dẹ 'mbatɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lə Lubə kdɔ takədɨ; né kɨ́ Lubə ra ɓá dẹ d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨-é-tɨ, 'pole-é, rəmə ẹ kɨ́ Njèra né-je lé ɓá dẹ 'mbatɨ kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨-é-tɨ; ẹ ɓá kɔsgajɨ to 'liə sartagangɨ. Amẹn!
26 Gin-é kin ɓá Lubə iṇə-dé-né yakɨ adɨ 'ra né kɔbɨ-je kɨ́ ɓo-é ra-dé, adɨ dené-je d'iṇə ngɔw-dé-je ə 'təl dɔ-ną-tɨ 'tò kɨ̀ ną;
27 bè ya tɔ ə́ dingəm-je kàrè, d'iṇə dené-je ə dẹ ya ɓo-dé ra-ną adɨ 'təl dɔ-ną-tɨ 'tò kɨ̀ ną; ẹ ɓá to kində kɔjɨ kɨ́ dẹ d'ingə asɨ gangɨ kur wale lə-dé.
28 Ndigɨ kɨ́ 'ndigɨ gə Lubə kɨ́ ra-dé al lé ɓá Lubə iṇə-dé-né yakɨ mẹẹ tagɨr-je-tɨ lə-dé kɨ́ majal, kdɔ kadɨ 'ra né-je kɨ́ tuwə ra al.
29 Né-je kɨ́ njururu al lay ya rusɨ mẹẹ-dé njị-njị, mẹẹndul-je, kɨ̀ kəmnda-je, kɨ̀ né ra kɨ́ majal-je, kɨ̀ kim-ną kɨ́ ngą ṇą, kɨ̀ tɔl dow-je, kɨ̀ gakɨ-ną-je, kɨ̀ mẹẹmajal-je, kɨ̀ kədɨ dow-je;

---

† **1:13 1:13** Knj 19:21 † **1:16 1:16** Mar 8:38 * **1:17 1:17** Aba 2:4 † **1:21 1:21** Epɛ 4:17,18

30 dẹ̃ 'to njékində nané-je, kɨ̀ njékulə ta ndil dow-je-tɨ, kɨ̀ njéba-je lə Lubə, kɨ̀ njétangạ̃-je, njékində kàdɨ̀-dé-je, kɨ̀ njékun ta rɔ-dé-je, kɨ̀ njétẹ̃ẹ̃ kɨ̀ gosɨ ra né-je kɨ́ majɨ al, kɨ̀ njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ lə njékojɨ-dé-je, kɨ̀ mbə́ dow-je,
31 kɨ̀ njépata mindɨ-dé joo-je rəm, 'to dow-je kɨ́ ta ɔ̃ mẹ̃ẹ̃-dé kdɔ dow-je al, [njékiṇə go ta kɔgɨ al-je†], kɨ̀ njékoo kəmtondoo lə dow-je al.
32 Dẹ̃ 'gə gɔw kɨ́ Lubə à gangta koy dɔ dow-je-tɨ kɨ́ njéra né-je kɨ́ bè kin; bè ya kàrè ra-é ya par ɓá dẹ̃ 'ra al, ngà d'ạ̃ dɔ-tɨ 'ndigɨ kɨ̀ njéra-é-je ɓəy rəm tɔ.

2

Ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ njégangta dɔ madɨ-dé-je-tɨ
Mat 7:1-5; Jak 2:12-13

1 †I kɨ́ njègangta ta dɔ dow-je-tɨ lé, i 'to nạ̃-nạ̃ ya kàrè, ta à kɔr dɔ-i-tɨ al; kdɔ ta kɨ́ 'isɨ 'gangɨ dɔ dow-je-tɨ lé, to i ya tɔ ɓá 'isɨ 'gangta dɔ rɔ-i-tɨ; kdɔtalə i kɨ́ njègangta lé, i ya kàrè isɨ ra né-é-je lé sə-dé tɔ.
2 Ə jə̨i j'gəi kɨ́ ta kɨ́ Lubə gangɨ dɔ dow-je-tɨ kɨ́ njéra né-je kɨ́ bè kinlé, to ta kɨ́ gangɨ kɨ́ njururu ya.
3 I kɨ́ isɨ 'gangɨ ta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ njéra né-je kɨ́ bè kin, rəmə i ya kàrè isɨ 'ra sə-dé tɔ kinlé, i 'gɨr kɨ́ ta kɨ́ gangɨ lə Lubə lé, i 'a tẹ̃ẹ̃ kəm-tɨ wa?
4 Əse ramajɨ lə Lubə kɨ́ ṇạ̃, kɨ̀ kisɨ dɔ-tɨ liə, kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ kɨ́ kilə dɔ madɨ-é-tɨ liə kinlé, i 'nədɨ adɨ i 'gə kɨ́ ramajɨ liə kinlé isɨ ɔsɨ-i kadɨ iṇə panjiyə-i kɨ́ majal kɔgɨ al wa?
5 Ngà kɨ̀ kəm rəbɨ mẹ̃ẹ̃ndə lə-i kɨ̀ mbatɨ kɨ́ i 'mbatɨ kiṇə panjiyə-i kɨ́ majal kɔgɨ lé, i ya 'kəw wɔngɨ lə Lubə kɨ́ ṇạ̃ kɨ dɔ-i-tɨ, kdɔ ngəbɨ-né ndɔ wɔngɨ liə kɨ́ to ndɔ kɨ́ ta kɨ́ gangɨ liə kɨ́ njururu à tɔjɨ-nɛ́ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ.
6 Ə ndɔ-é-tɨ kinlé ɓá, Lubə à kugə nạ̃-nạ̃ kɨ̀ go kullə ra-é ra-é*;
7 adɨ dẹ̃ kɨ́ d'uwə rɔ-dé ngạ̃ 'ra majɨ rəm, 'sangɨ kɔsgajɨ, kɨ̀ riɓa, kɨ̀ kiskəm kɨ́ sartagangɨ lé, Lubə à kadɨ-dé d'isɨ kəm sartagangɨ;
8 ngà njénajta-je, kɨ́ 'to njémbatɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, ə 'təl rɔ-dé go néra-tɨ kɨ́ njururu al lé, wɔngɨ kɨ́ ṇạ̃ lə Lubə à kusɨ dɔ-dé-tɨ.
9 Dow-je lay kɨ́ d'isɨ ká ra né kɨ́ majɨ al-tɨ lé kɔ̃ kɨ́ ṇạ̃, kɨ̀ mẹ̃ẹ̃kɔ̃ à ra-dé; à ra jipɨ-je ya dɔsạ̃y ɓá à ra dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al ɓəy!
10 Kɔsgajɨ, kɨ̀ riɓa, kɨ̀ lapiya à tò kdɔ dow-je lay kɨ́ njékisɨ ká ra né kɨ́ majɨ-tɨ; à tò kdɔ jipɨ-je ya dɔsạ̃y ɓá à tò kdɔ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al ɓəy!
11 Kdɔtalə rɔ Lubə-tɨ lé, kɔr kəm dow goto.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ 'gə ndukun ɓá 'ra majal

12 Dow-je lay kɨ́ 'gə ndukun al ɓá 'ra majal lé, d'a koy koy gə ndukun al ya tɔ; ə dow-je lay kɨ́ 'gə ndukun ɓá 'ra majal lé, d'a gangta dɔ-dé-tɨ kɨ̀ ndukun ya tɔ.
13 Kdɔtalə dow-je kɨ́ njékində mbi-dé koo-né ndukun kɨ koo kin ɓá ta à kɔr dɔ-dé-tɨ nɔ̃ Lubə-tɨ al; ngà njétəl rɔ-dé go ndukun-tɨ ɓá ta à kɔr dɔ-dé-tɨ.
14 Kdɔ kinə dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al, adɨ d'ɔw kɨ̀ ndukun al, ya ngà kɨ̀ dɔ rɔ-dé bè ya 'ra né kɨ́ ndukun ɔjɨ lé – dẹ̃ njékɔw kɨ̀ ndukun al-je kinlé – dẹ̃ ya 'to ndukun dɔ rɔ-dé-tɨ.
15 Beɓa dẹ̃ 'tɔjɨ kɨ́ né-je kɨ́ ndukun ndigɨ lé, tokɨ ndàngɨ mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ; tagɨr kɨ́ mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ ya tɔjɨ kɨ́ ndukun tò mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ nɔ̃ɔ̃, adɨ dẹ̃ ya mẹ̃ẹ̃-dé uwə-dé kɨ̀ ta əse ɔr ta dɔ-dé-tɨ.
16 Ẹ̃ ɓá to né kɨ́ à ra né ndɔ-tɨ kɨ́ Lubə à gangɨ-né ta kɨ̀ takul Jeju Kristɨ dɔ né-je-tɨ kɨ́ dow-je d'isɨ 'ra kɨ̀ gidɨ ngạ̃y titɨ kɨ́ m'ilə-né mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ lé.
17 Ngà i kɨ́ 'ɓa rɔ-i jipɨ, ubə kul ndukun, 'tɔ́y rɔ-i 'panè 'to dow lə Lubə,

† **1:31 1:31** Ta-je kɨ́ tò mbunạ̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **2:1 2:1** Mat 7:1; Luk 6:37 * **2:6 2:6** Pa 62:13

18 i kɨ́ 'gə né kɨ́ Lubə ndigɨ rəm, ndukun tɛ̨ɛ̨ kəm-i rəm, 'gə kɔr nin né kɨ́ majɨ kɨ̀ né
kɨ́ majɨ al rəm,
19 i kɨ́ 'ɓa rɔ-i njèndɔr njékəmtɔ-je, 'panè 'to londógɨ lə dow-je kɨ́ d'isɨ londul-tɨ,
20 njèkɔjɨ né dow-je kɨ́ njégə né al-je, kɨ̀ njèndó né ngan-je, kdɔtalə i 'gə majɨ kɨ́
ndukun tɔjɨ-i négə lay rəm, tɔjɨ-i ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm.
21 I kɨ́ 'isɨ 'ndó né dow-je kɨ́ rangɨ kanlé, kdɔ ri ɓá i 'ndó né rɔ-i tɔ al wa?
22 I 'isɨ 'ndó dow-je kadɨ 'ɓogɨ al, rəmə i ɓá 'ɓogɨ! I kɨ́ 'panè: Kadɨ dow ra kaya al,
rəmə i ɓá 'isɨ 'ra kaya! I 'ɔsɨ ta magɨ-je, rəmə i 'ɔy né-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy pole magɨ-je-tɨ
lay!
23 I 'ɔsɨ gajɨ rɔ-i kɨ̀ ndukun, rəmə i 'ulə rɔsɔl dɔ Lubə-tɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kal dɔ ndukun!
24 Kdɔtalə 'ndàngɨ 'panè: «Ta lə-si ɓá dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al 'pa-né ta kɔbɨ dɔ Lubə-
tɨ†.»

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ganjangɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ

25 Tɔgrɔ-tɨ ya, kinə 'təl rɔ-i go ndukun-tɨ rəmə, ganjangɨ‡ kɨ́ kijə lé, majɨ-é tò ya; ngà
kinə i 'al dɔ ndukun rəmə, ganjangɨ kɨ́ d'ijə-i lé, təl to ganjangɨ al ngá.
26 Ə kinə dow kɨ́ d'ijə-é ganjangɨ al təl rɔ-é go né-je-tɨ kɨ́ ndukun ɔjɨ lé, Lubə à koo-é
kɨ dow kɨ́ d'ijə-é ganjangɨ ya al wa?
27 Dow kɨ́ d'ijə-é ganjangɨ kɨ́ dajɨ rɔ-tɨ al, kɨ́ təl rɔ-é go ndukun-tɨ lé, se à gangta
dɔ-i-tɨ i kɨ́ d'ijə-i ganjangɨ rəm, ɔw kɨ̀ ndukun kɨ́ 'ndàngɨ rəm ya ə́ i 'al dɔ-é kin al wa?
28 Kdɔ né-je kɨ́ rɔ dow-tɨ ndaa-tɨ nè ɓá dow to-né jipɨ al rəm, ganjangɨ kàrè to kɨ́ rɔ
dow-tɨ ndaa-tɨ nè kin al rəm tɔ.
29 Ngà jipɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, dow to mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kəy; ganjangɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ to kɨ́ mɛ̨ɛ̨ dow-tɨ ə
to ganjangɨ kɨ́ i̧ rɔ Ndil-tɨ kɨ́ aa njay ɓɨ to ganjangɨ kɨ́ tò kɨ̀ kəm rəbɨ ndukun kɨ́ 'ndàngɨ
kin al. Jipɨ kɨ́ bè kinlé, dow-je d'ɔsɨ gajɨ-é al, ngà Lubə ɔsɨ gajɨ-é.

3

Né kɨ́ to nékumə̨ lə jipɨ-je

1 Ə kadɨ dow to jipɨ lé, ri ɓá tò-tɨ ngay wa? Əse ganjangɨ lé, majɨ-é to ri wa?
2 Majɨ-é tò n̨ə̨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay. Kdɔ jipɨ-je ɓá Lubə adɨ-dé ta liə dɔsə̨y.
3 Ngà se j'a painè ri wa? Kinə dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je d'ə̨ njángɨ dɔ ndi-dé-tɨ al lé, se kə̨ kɨ́
d'ə̨ dɔ ndi-dé-tɨ al kinlé à ra kadɨ Lubə ə̨ njángɨ dɔ ndi-é-tɨ al tɔ wa?
4 Ndə̨ bè al! Kadɨ dow-je 'gə kɨ́ Lubə lé, to njèpa ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, ə dow-je lay 'to
njékədta-je titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né 'panè: I Lubə, kadɨ dow-je 'gə kɨ́ ta-je lə-i to ta-je kɨ́
njururu rəm, kinə dow ɔw sə-i logangta-tɨ kàrè, ta lə-i à to tó-é rəm*.
5 Ngà kinə néra kɨ́ njururu al lə-ji tɔjɨ kɨ́ Lubə to njèra né kɨ́ njururu lé, j'a painè ri
wa? Lokɨ Lubə adɨ wɔngɨ liə ree dɔ-ji-tɨ lé, rəmə ɛ̨ to dow kɨ́ njururu al ɓan al wa?
M'pa kɨ́ dow-tɨ. –
6 Ndə̨ bè al! Kinə Lubə to njèra né kɨ́ njururu al lé, à gangta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-
tɨ nè ban wa?
7 Ngà kinə kədɨ ta lə-m ra adɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lə Lubə tò-né ndaa-tɨ rəsɨ-rəsɨ kadɨ
dow-je d'ɔsɨ-né gajɨ-é lé, Lubə gangta dɔ-m-tɨ titɨ dow kɨ́ njèramajal bè kdɔ ri ɓəy
wa?
8 Dow-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'to njékulə ta ndil-ji-tɨ 'panè: Jə̨i j'painè: «J'rai né kɨ́ majɨ
al kdɔ kadɨ né kɨ́ majɨ ree-né.» Ngà kdɔ ri ɓá j'rai né kɨ́ majɨ al lé kadɨ né ra kɨ́ majɨ
ree-né lé al wa? Dowbé-jɛ kinlé, tuwə kadɨ 'gangɨ ta dɔ-dé-tɨ ya.

Dow-je lay ya 'to njéra majal-je

---

† **2:24 2:24** Eja 52:5 ‡ **2:25 2:25** Jipɨ-je ɓá 'to dow-je kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ, ngà dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al ɓá 'ɓa-dé dow-je kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ al. * **3:4 3:4** Pa 51:6

9 Se j'a painè ri wa? Jǫ̨i jipɨ-je lé, j'itəi dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al wa? Ndą̨ bè al. Kdɔtalə
lé j'tɔjɨ kete kɨ́ jipɨ-je, kɨ̀ jipɨ al-je lay ya majal ɔ̨̀ ɓe dɔ-dé-tɨ,
10 titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né 'panè:
Dow kɨ́ njururu goto, kɨ́ káre-rè ya kàrè goto.
11 Dow kɨ́ gə né goto. Dow kɨ́ sangɨ Lubə goto.
Dow-je lay ya 'ndəm, dę̨ lay ya 'təl dow-je kɨ́ majɨ al.
12 Dow káre kɨ́ ra majɨ goto, kɨ́ káre-rè ya kàrè goto.
13 Rəbɨ mindɨ-dé tokɨ ɓadɨ kɨ́ ta-é tò tagra bè,
ə d'ədɨ dow-je kɨ̀ ta-dé. Kəngɨ li pii tò ta-dé-tɨ.
14 Ndɔl-je, kɨ̀ ta-je kɨ́ to-to ɓá rusɨ ta-dé,
15 nja-dé ɔylɔ pele-pele lo kɔw kungɨ məsɨ kɔgɨ-tɨ,
16 rəbɨ kun-dé-je lay ya 'ree kɨ̀ mę̨ę̨kɔ̨̀ titɨ,
17 dę̨ 'gə rəbɨ lapiya al.
18 Ɓəl Lubə goto rɔ-dé-tɨ.
19 Ję̨ j'gə kɨ́ ta-je lay kɨ́ ndukun pa kinlé, pa kdɔ dow-je lay kɨ́ d'isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə
ndukun, kdɔ kadɨ uwə ta dow-je lay, ə kadɨ dow-je lay ya 'gə kɨ́ ta tò dɔ-dé-tɨ nɔ̨̀
Lubə-tɨ.
20 †Kdɔtalə dow káre ya kàrè Lubə à kɔr ta dɔ-é-tɨ kdɔ təl kɨ́ dowbé təl rɔ-é go
ndukun-tɨ al; kdɔtalə ndukun lé tɔjɨ ɓá tɔjɨ dow-je adɨ 'gə kɨ́ dę̨ 'ra majal.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔrtadɔ-tɨ

Kɔrtadɔ-tɨ kɨ̀ takul kadmę̨ę̨ Jeju Kristɨ
Gal 2:15-16; 3:8-14,22-29; Epɛ 2:7-9

21 Ngà ɓone bè lé, kɔr kɨ́ Lubə ɔr ta dɔ dow-je-tɨ kɨ̀ takul ndukun al kinlé tɔjɨ rɔ-é
ndaa-tɨ rəsɨ ngá. Ndukun-je kɨ̀ ta-je lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kàrè 'pa ta kɨ́ dɔ-tɨ rəm.
22 †Kɔr kɨ́ Lubə ɔr ta dɔ dow-je-tɨ kɨ̀ takul kadmę̨ę̨ Jeju Kristɨ kinlé tò kdɔ dow-je lay
ya kɨ́ d'adɨ mę̨ę̨-dé.
23 Kdɔtalə kɔr kəm dow goto: Dow-je lay ya 'ra majal adɨ 'nal riɓa lə Lubə;
24 ngà Lubə ɔr ta dɔ-dé-tɨ kare kɨ̀ takul ramajɨ liə, kɨ̀ kəm rəbɨ taa kɨ́ Jeju Kristɨ
taa-dé ilə-dé taá, kdɔ nam kɨ́ 'nam kàdɨ̀-é-tɨ.
25 Ę̨ ɓá Lubə adɨ-é to kadkare kɨ́ oy, kdɔ majal-je lə dow-je kɨ́ d'adɨ mę̨ę̨-dé kɨ́ məsɨ-é
ą̨y kdɔ-dé; bè kdɔ kadɨ Lubə tɔjɨ-né néra kɨ́ njururu liə. Kdɔtalə Lubə un kəm-é kɔgɨ
dɔ majal-je-tɨ kɨ́ dow-je 'ra low nu̱, dɔkaglo-tɨ kɨ́ ę̨ ilə-né mę̨ę̨-é dɔ madɨ-é-tɨ,
26 ngà dɔkaglo-tɨ kɨ́ nè kinlé, ę̨ ndigɨ tɔjɨ néra kɨ́ njururu liə, kdɔ kadɨ dow-je 'gə-né
kɨ́ ę̨ to njèra né kɨ́ njururu, kɨ̀ takul kɔr kɨ́ ɔr ta dɔ dow-tɨ kɨ́ adɨ mę̨ę̨-é Jeju.
27 Kinə tò bè rəmə, né kɨ́ dow à kɔsɨ-né gajɨ rɔ-é tò ɓan wa? Né-é goto. Kdɔ ri wa?
Kdɔ kɔrtadɔ-tɨ tò kɨ̀ takul kadmę̨ę̨, ɓɨ tò kɨ̀ takul təl rɔ go ndukun-tɨ al.
28 Kdɔtalə ję̨ j'gə kɨ́ Lubə ɔr ta dɔ dow-tɨ kɨ̀ takul kadmę̨ę̨, ɓɨ kɨ̀ takul təl rɔ go
ndukun-tɨ al.
29 Əse Lubə lé, to Lubə lə jipɨ-je ya par wa? To Lubə lə gin dow-je kɨ́ rangɨ ya tɔ al
wa? Oiyo, ę̨ to Lubə lə gin dow-je kɨ́ rangɨ tɔ.
30 †Kdɔtalə Lubə ra káre-rè; ę̨ ya à kɔr ta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ kɨ̀ takul
kadmę̨ę̨ rəm, à kɔr ta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ al kɨ̀ takul kadmę̨ę̨ rəm.
31 Tò bè kinlé, ję̨ j'bujuru ndukun kɔgɨ kɨ̀ takul kadmę̨ę̨ wa? Ndą̨ bè al. Kadɨ ɓá ję̨
j'adɨ-é tɔ́gɨ dɔ madɨ-é-tɨ.

4

Kəm rəbɨ kɨ́ ta ɔr-né dɔ Abrakam-tɨ
Gal 3:6-9,29; Pa 32; Əbr 11:8-19

† **3:20 3:20** Gal 2:16 † **3:22 3:22** Gal 2:16 † **3:30 3:30** Gal 3:20

1 Ə Abrakam kɨ́ to ka-ji lé, ta ri ɓá j'a pai dɔ-é-tɨ wa? Ri ɓá ę̃ ingə kɨ́ go tɔ́gɨ dow-tɨ
wa?
2 Kdɔtalə kinə, Lubə ɔr ta dɔ Abrakam-tɨ kɨ̀ takul kullə ra-é-je rəmə lé, ę̃ à kɔsɨ-né
gajɨ rɔ-é. Ngà né kɨ́ à kɔsɨ-né gajɨ rɔ-é nɔ̃ Lubə-tɨ ya goto.
3 †Kdɔ mbete kɨ́ aa njay panè: «Abrakam adɨ mę̃ę̃-é Lubə, ɓá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ.»
4 Kinə dow ra kullə ɓá ingə-né né lé, né-é kinlé, to nédɔji kullə liə, ɓɨ to majɨ ɓá
'ra siə al.
5 Ngà dow kɨ́ ra kullə al ya, ɓá adɨ mę̃ę̃ Lubə kɨ́ to njèkɔr ta dɔ njéramajal-je-tɨ lé,
ta ɔr dɔ dowbé-tɨ kɨ̀ takul kadmę̃ę̃ liə.
6 Bè ya tɔ ə́ Dabidɨ pa-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ rɔnəl lə dow kɨ́ Lubə ɔr ta dɔ-é-tɨ kdɔ kullə
ra-é-je al. Ę̃ panè:
7 «Dow-je kɨ́ Lubə inə̃ go majal-je lə-dé kɔgɨ
ə un kəm-é kɨ rangɨ dɔ majal-je-tɨ lə-dé ɓá 'to njénékumə̃-je.
8 Dow kɨ́ 'Ɓaɓe tidə majal-je liə dɔ-é-tɨ al ɓá to njènékumə̃!»
9 Rɔnəl-é kinlé, tò kdɔtalə dow-je kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ ya par əse tò kdɔtalə dow-je
kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ al tɔ wa? Kdɔtalə j'painè: Abrakam lé, kɨ̀ takul kadmę̃ę̃ ɓá Lubə
ɔr-né ta dɔ-é-tɨ.
10 Ə kaglo-tɨ kɨ́ rá ɓá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ wa? To kɨ́ d'ijə-é-né ganjangɨ ngá, əse
d'ijə-é-né al ɓəy wa? Lubə ɔr ta dɔ-é-tɨ kete ɓəy ɓá d'ijə-é ganjangɨ ɓɨ to go ganjangɨ-tɨ
al.
11 Ə ganjangɨ kɨ́ kijə lé Lubə adɨ-é, adɨ tokɨ pɔ̃ kɨ́ ɔsɨ-é-né tɔjɨ-né ta kɨ́ ɔr dɔ-é-tɨ kɨ̀
takul kadmę̃ę̃ lokɨ d'ijə-é-né ganjangɨ al ɓəy. Gangɨ-é kin ɓá ę̃ to-né bɔbɨ dow-je lay
kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ al ya d'adɨ mę̃ę̃-dé adɨ ta ɔr-né dɔ-dé-tɨ.
12 Rəm ɓá ę̃ to bɔbɨ dę̃ kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ ə d'ą̃ dɔ ganjangɨ-tɨ kɨ́ d'ijə-dé ya par kin
al, ngà kɨ́ 'ndajɨ kadmę̃ę̃ lə bɔbɨ-ji Abrakam lokɨ d'ijə-é-né ganjangɨ al ɓəy.
13 †Kdɔ to takul təl rɔ go ndukun-tɨ ɓá Lubə un-né mindɨ-é kadɨ dɔnangɨ təl-né
néndubə lə Abrakam əse lə nganka-é-je al, ngà to takul kɔr kɨ́ ę̃ ɔr ta dɔ-é-tɨ kdɔ
kadmę̃ę̃ liə.
14 †Kinə kɨ̀ takul təl rɔ go ndukun-tɨ ɓá dow to-né njènéndubə rəmə, kadmę̃ę̃ to né
kɨ́ kɔgɨ kare rəm, ɓá kunmindɨ ra kullə al rəm.
15 Kdɔtalə ndukun ɓá ree kɨ̀ wɔngɨ lə Lubə dɔ dow-je-tɨ, ə lo kɨ́ ndukun goto-tɨ lé,
kaldɔta kàrè goto-tɨ tɔ.
16 †Adɨ néndubə kɨ́ Lubə adɨ lé tò kɨ̀ takul kadmę̃ę̃, ə to ramajɨ liə kdɔ kadɨ kunmindɨ
liə lé, tò-né lo tò-é-tɨ kdɔ ta lə nganka Abrakam lay ya; kadɨ tò kdɔ ta lə-dé dę̃ kɨ́ 'to
njétəl rɔ-dé go ndukun-tɨ ya par al, ngà kadɨ tò kdɔ ta lə-dé dę̃ lay kɨ́ d'ɔw kɨ̀ kadmę̃ę̃
lə Abrakam kɨ́ to bɔbɨ-ji lay tɔ, titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né 'panè:
17 «I lé, m'adɨ-i 'to bɔbɨ gin dow-je kɨ́ gay-gay kɨ́ 'tò nduy-nduy.» Ę̃ ya to bɔbɨ-ji lay
nɔ̃ Lubə-tɨ kɨ́ ę̃ adɨ-é mę̃ę̃-é kɨ́ to njèkadɨ dow-je kɨ́ d'oy 'təl d'isɨ kəm rəm, njèkadɨ né
kɨ́ goto tò rəm kin.
18 Lé né kɨ́ tuwə kində mę̃ę̃ dɔ-tɨ goto kàrè, Abrakam ɔw kɨ̀ nékində mę̃ę̃ dɔ-tɨ liə,
ę̃ adɨ mę̃ę̃-é Lubə; beɓa ę̃ təl-né bɔbɨ gin dow-je kɨ́ gay-gay kɨ́ 'tò nduy-nduy titɨ kɨ́
'ndàngɨ-né 'panè: «Nganka-i d'a tò nduy-nduy.»
19 Ɓal Abrakam ɔw ngɔsi kɨ̀ ɓal ɓu, adɨ ę̃ oo rɔ-é kɨ dow kɨ́ oy rəm, ɓá Sara kàrè asɨ
kojɨ ngon al ngá rəm, ya ngà kadmę̃ę̃ lə Abrakam yay al.
20 Mę̃ę̃ Abrakam ngą̃ adɨ tadɨ dɔ kunmindɨ-tɨ lə Lubə al, ngà kadmę̃ę̃ liə adɨ-é tɔ́gɨ
adɨ ulə riɓa dɔ Lubə-tɨ;
21 kdɔ ę̃ gə majɨ kɨ́ né kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ ra lé, tɔ́gɨ-é asɨ kadɨ-é ra tɔ.
22 Gin-é kin ɓá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ.
23 Ngà ta kɨ́ 'ndàngɨ 'panè: Lubə ɔr ta dɔ-é-tɨ kinlé, sɔbɨ dɔ Abrakam kɨ̀ kár-é al;

† **4:3 4:3** Gal 3:6 † **4:13 4:13** Gal 3:29 † **4:14 4:14** Gal 3:18 † **4:16 4:16** Gal 3:7

24 ta kinlé sɔbɨ dɔ-ji jə̨i kɨ́ Lubə à kɔr ta dɔ-ji-tɨ kin tɔ, adɨ to jə̨i kɨ́ j'adi mə̨ə̨-ji Lubə
kɨ́ adɨ 'Baɓe lə-ji Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tə̨ə̨ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy.
25 Lubə ilə-é ji dow-je-tɨ adɨ 'tɔl-é kdɔ majal-je lə-ji, ɓá adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tə̨ə̨
kdɔ kadɨ ta ɔr-né dɔ-ji-tɨ.

5

Né kɨ́ ree go kɔrtadɔ-tɨ
1Pi 1:3-9; 1Jə̨ 4:9,10

1 Ə ta kɨ́ ɔr dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul kadmə̨ə̨ kinlé, ra adɨ lapiya tò dan-ji-tɨ kɨ̀ Lubə, kɨ̀ kəm
rəbɨ kɨ́ rɔ 'Baɓe-tɨ lə-ji Jeju Kristɨ.
2 Jeju kɨ́ j'adi-é mə̨ə̨-ji kinlé ɓá to kəm rəbɨ kɨ́ Lubə ra-né sə-ji majɨ; ramajɨ lə Lubə
kinlé jə̨i j'ə̨i mə̨ə̨-é-tɨ njángɨ rəm, ɓá jə̨i j'ɔsi-né gajɨ rɔ-ji kdɔ riɓa lə Lubə kɨ́ to nékində
mə̨ə̨ dɔ-tɨ lə-ji kin rəm tɔ.
3 Kɨ́ boy n̜ə̨ lé, dan kɔ̨̃-je-tɨ kɨ́ dum natɨ kàrè, jə̨i j'ɔsi gajɨ rɔ-ji, kdɔtalə jə̨i j'gəi kɨ́
kɔ̨̃-je kin ɓá à ree kɨ̀ kuwə rɔ ngə̨,
4 ə kuwə rɔ ngə̨ à ree kɨ̀ kə̨ gərərə mə̨ə̨ nə̨mə̨ə̨-tɨ, ə kə̨ gərərə mə̨ə̨ nə̨mə̨ə̨-tɨ à ree
kɨ̀ mə̨ə̨ kɨ́ kində dɔ-tɨ;
5 ə nékində mə̨ə̨ dɔ-tɨ lə-ji à tò rɔsɔl dɔ-ji-tɨ al, kdɔtalə ndigɨ kɨ́ Lubə ndigɨ-ji kinlé,
taa mə̨ə̨-ji pəl-pəl kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ ə̨ adɨ-ji.
6 Kdɔ, ndɔkɨ tɔ́gɨ-ji goto ɓəy ya, lokɨ dɔkaglo kɨ́ Lubə ɔr asɨ rəmə, Kristɨ oy kdɔ
njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al-je.
7 Ngə̨ n̜ə̨ kadɨ dow oy kdɔ ta lə dow kɨ́ njururu; njèramajɨ je bè ɓá dɔmajɨ ə dow à
kuwə mə̨ə̨-é ngə̨ koy kdɔ ta liə.
8 Ngà né kɨ́ tɔjɨ kɨ́ Lubə ndigɨ-ji lé ɓá to koy kɨ́ Kristɨ oy kdɔ ta lə-ji lokɨ j'toi-né
njéramajal-je ya ɓəy.
9 Ə ɓone bè kɨ́ ta ɔr dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul məsɨ-é ngá kinlé ɓá à kajɨ-ji ta wɔngɨ-tɨ kɨ́ à ree
lé al tɔ ɓəy wa?
10 Kdɔtalə, kɨ́ ndɔkɨ j'toi-né njéba-je lə Lubə ɓəy kàrè, ə̨ ulə nojɨ natɨ sə-ji kɨ̀ takul
koy lə Ngon-é rəm, ngà ɓone bè kɨ́ ə̨ ulə nojɨ natɨ sə-ji ngá kinlé, ɓá à kajɨ-ji kɨ̀ takul
kiskəm lə Ngon-é lé al ɓəy wa?
11 Kɨ́ boy n̜ə̨ ɓəy lé, jə̨i j'ɔsi gajɨ rɔ-ji kɨ̀ ri Lubə kɨ̀ takul 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ kɨ́ ɓone
bè ulə-ji nojɨ natɨ kɨ̀ Lubə.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Adam-je kɨ̀ Jeju
1Kɔ 15:21-22,45-49,56-57

12 Gangɨ-é kɨ́ majal ree-né dɔnangɨ-tɨ kɨ̀ takul dow káre-rè, ə koy ree-né kɨ̀ takul
majal kinlé, gangɨ-é kin ya koy ree-né dɔ dow-je-tɨ lay, kdɔtalə dow-je lay ya 'ra majal
…
13 Kdɔ, kete ɓəy ɓá kadɨ ndukun tò lé, majal tò dɔnangɨ-tɨ ngá; ngà lokɨ ndukun
goto-né ɓəy lé, tidə majal dɔ dow-tɨ goto ɓəy.
14 Ya ngà ulə gin-é dɔ Adam-tɨ nu̜ sar tə̨ə̨-né dɔ Moiyijɨ-tɨ kin ya koy ɔ̨̃ ɓe dɔ dow-
je-tɨ; də̨ kɨ́ 'ra majal kɨ́ tana̜ kɨ̀ kaldɔta lə Adam kin al kàrè, koy ɔ̨̃ ɓe dɔ-dé-tɨ. Adam
lé to takəm dow kɨ́ tò kadɨ à ree.
15 Ngà kadkare tò gay kɨ̀ majal; kdɔ, ta lə majal lə dow káre-rè ya ɓəy ə́ dow-je n̜ə̨
d'oy-né rəm ngà, ramajɨ lə Lubə, kɨ̀ kadkare liə kɨ́ ree kɨ̀ takul ramajɨ lə dow káre-rè
kɨ́ to Jeju Kristɨ lé ɓá, majɨ-é à tò mburukɨ-mburukɨ kdɔ dow-je n̜ə̨ al wa?
16 Kadkare kinlé, kandɨ-é tò gay kɨ̀ majal lə dow káre-rè. Kdɔtalə ta kɨ́ gangɨ kɨ́ sɔbɨ
dɔ majal kɨ́ káre-rè lé, ree kɨ̀ kindəkɔjɨ. Ngà kadkare kɨ́ ree go majal-je-tɨ kɨ́ n̜ə̨ lé, ree
kɨ̀ ta kɨ́ kɔr dɔ-tɨ tɔ.

17 Kdɔ ta lə majal lə dow káre-rè, dow kɨ́ káre ɗɛ̰ngɨ bè ya ɓəy ə́ koy ɔ̰-né ɓe dɔ
dow-je-tɨ lay rəm ngà, dow-je kɨ́ d'ingə kadkare kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔrtadɔ-tɨ, kɨ̀ ramajɨ kɨ́ tò
mburukɨ-mburrukɨ kɨ́ ban ɓá d'a kisɨ kəm kdɔ kɔ̰ ɓe kɨ̀ takul Jeju Kristɨ kɨ̀ káre-rè al
wa?
18 Adɨ gangɨ-é kɨ́ ta lə dow kɨ́ káre-rè kɨ́ ra majal ya ta kɨ́ gangɨ ree-né dɔ dow-je-tɨ
lay kinlé, bè ya tɔ ə́ kɨ̀ takul néra kɨ́ njururu lə dow kɨ́ káre-rè ya, ta ɔr-né dɔ dow-je-tɨ
lay adɨ d'isɨ-né kəm tɔ.
19 Kdɔtalə, titɨ kɨ́, takul təl rɔ go ta-tɨ al lə dow káre-rè ya dow-je ṇą̰ ya 'təl-né
njéramajal-je kinlé, bè ya tɔ ə́, kɨ̀ takul təl rɔ go ta-tɨ lə dow káre-rè ya ta à kɔr-né
dɔ dow-je-tɨ ṇą̰ tɔ.
20 Ə ndukun ree kdɔ kadɨ majal ojɨ-nạ̰ kɨ kete-kete, ngà lo kɨ́ majal ojɨ-nạ̰-tɨ kɨ kete-
kete lé, ramajɨ lə Lubə tò-tɨ mburukɨ-mburukɨ tɔ.
21 Adɨ gangɨ-é kɨ́ majal ɔ̰-né ɓe kɨ̀ kəm rəbɨ koy kinlé, gangɨ-é kin ya tɔ ə́ ramajɨ ɔ̰-né
ɓe kɨ̀ kəm rəbɨ ta kɨ́ kɔr dɔ-tɨ kɨ̀ takul 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kdɔ kiskəm kɨ́ sartagangɨ
tɔ.

Kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə dow kɨ́ ta ɔr dɔ-é-tɨ

6

Ramajɨ lə Lubə ɔr dow kɔgɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə majal
Kol 3:1-10

1 Ə kadɨ j'painè ri wa? J'a kisi ká ra majal-tɨ, kdɔ kadɨ ramajɨ tò-né mburukɨ-mburukɨ
wa?
2 Ndą̰ bè al! Ndɔkɨ jə̰i j'oyi koy kɨ́ gangɨ-ji natɨ kɨ̀ majal ngá, ngà j'a təli kisi dan
majal-tɨ ban ɓəy wa?
3 Sə̰i 'gəi kɨ́ jə̰i lay kɨ́ 'ra-ji batɛ̰m kdɔ kində rɔ natɨ lə-ji kɨ̀ Jeju Kristɨ lé, to nam ɓá
j'nami siə dɔ koy-é-tɨ mɛ̰ɛ̰ batɛ̰m-tɨ al wa?
4 †Ə batɛ̰m kɨ́ 'ra-ji lé, to koy kɨ́ j'oyi natɨ kɨ̀ Kristɨ adɨ 'dubɨ-ji natɨ siə, kdɔ kadɨ titɨ
kɨ́ ɛ̰ tɔsɨ-né ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə Bɔbɨ-é kɨ́ ṇą̰ kinlé, jə̰i
kàrè, kisɨ-ji kɨ̀ dɔ-ji taá kin to kisɨ kɨ́ sigɨ tɔ.
5 Kdɔtalə kində kɨ́ j'indəi rɔ-ji natɨ siə j'oyi gą̰ koy liə kinlé, j'a tɔsi ndəli kindəi lo
tɛ̰ɛ̰i titɨ-nạ̰ siə bè ya tɔ;
6 jə̰i j'gəi kɨ́ dajɨ rɔ-ji kɨ́ kete lé, 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ natɨ siə, kdɔ kadɨ dajɨ rɔ-ji kɨ́
njèramajal kinlé, tokɨ tujɨ-é kɔgɨ; bè kdɔ kadɨ jə̰i j'rai ɓə lə majal gogɨ al ngá.
7 Kdɔtalə dow kɨ́ oy lé, majal ɔ̰ ɓe dɔ-é-tɨ al ngá.
8 Ə kinə j'oyi natɨ kɨ̀ Kristɨ rəmə, jə̰i j'adi mɛ̰ɛ̰-ji kɨ́ j'a kisi kəm natɨ siə tɔ.
9 Kdɔtalə jə̰i j'gəi kɨ́ Kristɨ kɨ́ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ lé, à təl koy ndą̰ al ngá; koy ɔ̰ ɓe
dɔ-é-tɨ al ya sar ngá.
10 Koy kɨ́ Kristɨ oy lé, oy koy kɨ́ sɔbɨ dɔ majal*, ə oy nja káre-rè ya tagangɨ; kisɨ-é kɨ́
isɨ kəm ɓone bè kinlé, ɛ̰ isɨ kəm kdɔ ta lə Lubə.
11 Beɓa sə̰i ya kɨ̀ dɔ-si kàrè, kadɨ ooi rɔ-si kɨ dow-je kɨ́ d'oy koy kɨ́ gangɨ-dé natɨ kɨ̀
majal bè rəm, ɓá kadɨ ooi rɔ-si kɨ dow-je kɨ́ d'isɨ kəm kdɔ ta lə Lubə kɨ̀ takul nam kɨ́
'nam kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ bè rəm tɔ.
12 Ə̃n ə́ dajɨ rɔ-si kɨ́ à koy kinlé, adi majal ɔ̰ ɓe dɔ-tɨ al rəm, ɓá 'təli rɔ-si go ɓo
né-je-tɨ liə al rəm tɔ.
13 Iṇə̰i ngan rɔ-si adi majal kadɨ tokɨ nékatɨ ra né kɨ́ njururu al, bè al ngá; ngà iṇə̰i
rɔ-si adi Lubə titɨ dow-je kɨ́ d'oy ɓá 'təl d'isɨ kəm bè, ə adi ngan rɔ-si Lubə kadɨ tokɨ
nékatɨ lə néra kɨ́ njururu bè.

---

† **6:4 6:4** Kol 2:12 * **6:10 6:10** Ta kɨ́ 'panè *Kristɨ oy koy kɨ́ sɔbɨ dɔ majal* kinlé, to ta lə majal liə al, ngà to ta lə majal lə dow-je.

14 Majal à kɔ̰ ɓe dɔ-si-tɨ al, kdɔtalə sə̰i isi gin tɔ́gɨ ndukun-tɨ al, ngà isi gin tɔ́gɨ
ramajɨ-tɨ.
15 Ə kadɨ j'painè ri wa? J'a rai majal, kdɔ kisɨ kɨ́ j'isi gin tɔ́gɨ ramajɨ-tɨ, ɓɨ gin tɔ́gɨ
ndukun-tɨ al wa? Ndə̰ bè al!
16 Sə̰i 'gəi majɨ kɨ́ kinə adi rɔ-si dow adɨ 'toi ɓə-je liə, kdɔ kadɨ 'təli rɔ-si go ta-tɨ liə
rəmə, 'toi ɓə-je lə dow kɨ́ isi 'təli rɔ-si go ta-tɨ liə kinlé; adɨ kinə 'toi ɓə-je lə majal
rəmə, à tə̰ə̰ koy; ngà kinə 'toi ɓə-je kɨ́ sɔbɨ dɔ təl rɔ go ta-tɨ rəmə, à tə̰ə̰ ta kɨ́ kɔr dɔ-tɨ
tɔ.
17 Ngà oiyo kɨ dɔ Lubə-tɨ kdɔtalə sə̰i kɨ́ ndɔkɨ 'toi ɓə-je lə majal, ya ɓone sə̰i 'təli
rɔ-si go néndó-tɨ kɨ̀ mə̰ə̰-si kɨ́ káre-rè, kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ 'ndó-si-né.
18 Sə̰i lé, tokɨ taa-si ji majal-tɨ kilə-si taá, adɨ sə̰i 'təli ɓə-je lə néra kɨ́ njururu ngá.
19 M'pa ta kɨ́ dow-tɨ, kdɔ ta lə yay kɨ́ tò dajɨ rɔ-si-tɨ. Gangɨ-é kɨ́ ndɔkɨ iə̰i-né ngan
rɔ-si-je yakɨ 'rai-né ɓə lə né-je kɨ́ tò nə̰ə̰, kɨ̀ néra-je kɨ́ majal, kdɔ kadɨ 'təli-né rɔ-si go
ta-tɨ al kinlé, gangɨ-é kin ya iə̰i ngan rɔ-si yakɨ 'rai-né ɓə lə néra kɨ́ njururu, kdɔ
kadɨ 'təli-né dow-je kɨ́ 'tò tagay tɔ.
20 Kdɔtalə kɨ́ ndɔkɨ 'toi-né ɓə-je lə majal lé, néra kɨ́ njururu ɔ̰ ɓe dɔ-si-tɨ al.
21 Ə ndɔkɨ lé ri ɓá to kandɨ-si wa? Kandɨ-si kɨ́ ndɔkɨ lé ɓone bè tò-si rɔsɔl ngá,
kdɔtalə to né-je kɨ́ ta tɔl ta-é to koy.
22 Ngà ɓone bè kɨ́ Lubə taa-si ji majal-tɨ ilə-si taá adɨ 'toi ɓə-je liə ngá kinlé, kandɨ-si
to tò kɨ́ 'tòi tagay, ə ta tɔl ta-é to kiskəm kɨ́ sartagangɨ.
23 Kdɔtalə nékugə dɔji majal to koy; ngà kadkare lə Lubə to kiskəm sartagangɨ kɨ̀
takul nam kàdɨ̀ 'Baɓe-tɨ lə-ji Jeju Kristɨ.

7

Ndukun ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ njèkadmə̰ə̰-tɨ al
Epɛ 5:25-31; Gal 2:19-20

1 M'ɔw kɨ̀ pa sə-si ta sə̰i kɨ́ 'gəi ndukun. Ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmə̰ə̰, sə̰i 'gəi kɨ́ to
dɔkaglo kɨ́ dow isɨ-né kɨ̀ dɔ-é taá kin ya par ɓá ndukun ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ-é-tɨ ya al wa?
2 Beɓa dené kɨ́ taa ngɔw ɓá ngɔbɨ-é isɨ kɨ̀ dɔ-é taá ɓəy lé, ndukun tɔ́-dé natɨ; ngà
kinə ngɔbɨ-é oy rəmə, ndukun kɨ́ tɔ́-dé natɨ lé, ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ-é-tɨ al ngá.
3 Ə kinə ngɔbɨ-é isɨ kɨ̀ dɔ-é taá ɓəy ya ɔw taa dingəm kɨ́ rangɨ rəmə, d'a ɓa-é dené
kɨ́ njèra kaya; ngà kinə ngɔbɨ-é oy rəmə, ndukun ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ-é-tɨ al, adɨ lé ə̰ taa
dingəm kɨ́ rangɨ kàrè ə̰ ra kaya al.
4 Bè ya tɔ, ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmə̰ə̰, sə̰i ya kàrè, kɨ́ sɔbɨ dɔ ndukun lé, sə̰i oyi natɨ
kɨ̀ Kristɨ, kdɔ kadɨ 'toi dow-je lə dow kɨ́ rangɨ, adɨ 'toi dow-je lə Kristɨ kɨ́ tɔsɨ ndəl ində
lo tə̰ə̰ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy, kdɔ kadɨ kandɨ-ji tò kdɔ Lubə.
5 Kdɔtalə kɨ́ ndɔkɨ j'isi j'rai-né ɓə lə dajɨ rɔ-ji ɓəy kinlé, ndukun adɨ ɓo né-je kɨ́ majɨ
al ra ngan rɔ-ji-je rəm, ɓá ra-ji adɨ j'rai né-je kɨ̀ kandɨ-é to koy rəm tɔ.
6 Ngà ɓone bè kinlé, j'tə̰ə̰i mə̰ə̰ ndukun-tɨ kɔgɨ, kdɔtalə né kɨ́ ndɔkɨ ra-ji ɓə-tɨ lé, jə̰i
j'oyi koy kɨ́ gangɨ-ji natɨ siə adɨ j'isi j'rai kullə gin tɔ́gɨ-tɨ kɨ́ sigɨ, kɨ́ to tɔ́gɨ lə Ndil kɨ́ aa
njay, ɓɨ j'rai kullə gin tɔ́gɨ-tɨ kɨ́ low kɨ́ to tɔ́gɨ lə ndukun kɨ́ 'ndàngɨ kin al ngá.

Ndukun ɔr majal dɔ dow-tɨ al

7 Ə kadɨ j'painè ri wa? J'a painè ndukun to majal wa? Ndə̰ bè al! Ngà kɨ̀ takul
ndukun ɓá m'gə-né majal. Kdɔtalə lé m'a gə kɨ́ kəmnda to né kɨ́ majɨ al al. Ngà pa kɨ́
ndukun panè: «'A ra kəmnda al», kin ɓá m'gə-né.
8 Ə majal ingə kəm rəbɨ kɨ̀ takul ndukun, ɓá adɨ kəmnda né-je kɨ́ gay-gay ojɨ-né-nə̰
rɔ-m-tɨ; kdɔtalə kinə ndukun goto rəmə, majal to né kɨ́ oy.
9 Mə̰ lé, kɨ́ ndɔkɨ ndukun goto-né ɓəy kinlé, m'isɨ kəm; ngà lokɨ ndukun ree ngá
rəmə, majal ɓá isɨ kəm, ə mə̰ m'oy.

10 Beɓa ndukun kɨ́ adɨ dow isɨ kəm lé, mą̨ rəmə, adɨ-m m'oy kɨ koy.
11 Kdɔtalə majal ingə kəm rəbɨ kɨ̀ takul ndukun ɓá ədɨ-m-né rəm, adɨ m'oy-né rəm.
12 Beɓa ndukun aa njay, ə tómindɨ Lubə aa njay rəm, tò njururu rəm, ɓá majɨ rəm.
13 Ə né kɨ́ majɨ lé, à təl to gin koy-m ɓəy wa? Ndą̨ bè al! Ngà majal lé kadɨ tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ n'to majal rəmə, ingə kəm rəbɨ kɨ̀ takul né kɨ́ majɨ ɓá adɨ-m m'oy-né, kdɔ kadɨ kɨ̀ takul ndukun lé, majal tɔjɨ-né tɔ́gɨ-é kadɨ 'gə-é-né titɨ kɨ́ to majal.
14 Ndukun lé, jə̨i j'gəi kɨ́ to né kɨ́ i̧ rɔ Ndil-tɨ kɨ́ aa njay; ngà mą̨ m'to njéra né kɨ́ dajɨ rɔ-m ɓá ndigɨ kɨ́ majal ndogɨ-m adɨ m'to ɓə liə.
15 †Kdɔtalə né kɨ́ m'isɨ m'ra lé, to né kɨ́ m'gə al. Né kɨ́ m'ndigɨ kadɨ m'ra rəmə m'ra al, ngà né kɨ́ m'mbatɨ rəmə, né-é ɓá m'isɨ m'ra.
16 Kinə né kɨ́ m'ndigɨ al ya ɓá m'isɨ m'ra kin rəmə, m'ndigɨ dɔ-tɨ kɨ́ ndukun lé majɨ.
17 Bone bè kinlé, né-é kinlé, to mą̨ ɓá m'isɨ m'ra al, ngà to majal kɨ́ tò mę̨ę̨-m-tɨ ɓá isɨ ra.
18 Kdɔtalə m'gə kɨ́ né kɨ́ majɨ goto mę̨ę̨-m-tɨ, adɨ goto dajɨ rɔ-m-tɨ. Kdɔ ɓo ra né kɨ́ majɨ ra-m ya, ngà kasɨ ɓá m'asɨ ra al.
19 Né kɨ́ majɨ kɨ́ m'ndigɨ ra lé m'ra al, rəmə né kɨ́ majɨ al kɨ́ m'ndigɨ al kin ɓá m'isɨ m'ra.
20 Kinə né kɨ́ m'ndigɨ al ya ɓá m'isɨ m'ra rəmə, to mą̨ ɓá m'isɨ m'ra al, ngà to majal kɨ́ tò mę̨ę̨-m-tɨ lé ɓá isɨ ra.
21 Adɨ lokɨ m'ndigɨ ra né kɨ́ majɨ rəmə, m'ree m'oo kɨ́ ndukun kɨ́ rangɨ panè: To majal ɓá ą̨ sə-m nè ngɔsi.
22 Kdɔtalə mę̨ę̨-m-tɨ kəy lé, rɔ-m nəl-m dɔ ndukun-tɨ lə Lubə,
23 ngà dajɨ rɔ-m-tɨ rəmə, m'oo ndukun kɨ́ rangɨ kɨ́ isɨ rɔ kɨ̀ ndukun kɨ́ tò tagɨr-tɨ lə-m, ɓá uwə-m ɓə-tɨ adɨ-m m'təl rɔ-m go ndukun-tɨ lə majal kɨ́ tò dajɨ rɔ-m-tɨ.
24 Dangɨ-tɨ kɨ́ ban ə́ ra-m bè! Dajɨ rɔ-m kɨ́ isɨ ɔw sə-m kadɨ m'oy kinlé, ną̨ ɓá à taa-m ji-é-tɨ kilə-m taá ə́n wa?
25 Oiyo kɨ dɔ Lubə-tɨ kɨ̀ takul 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ…! Beɓa tagɨr-tɨ lə-m rəmə, m'to ɓə lə ndukun lə Lubə, ngà dajɨ rɔ-m-tɨ rəmə, m'to ɓə lə ndukun lə majal.

8

Ta kɨ́ gangɨ goto dɔ dow-tɨ kɨ́ nam kàdɨ̀ Jeju-tɨ
Gal 3:13-14; 5:16-25

1 Ə ɓone bè kinlé dow-je kɨ́ 'nam kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ [kɨ́ panjiyə-dé to panjiyə kɨ́ go ndigɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-dé al, ngà to panjiyə kɨ́ go ndigɨ-tɨ lə Ndil kɨ́ aa njay*] lé, ta kɨ́ gangɨ goto dɔ-dé-tɨ ngá.
2 Kdɔ ndukun lə Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ adɨ-ji kiskəm kɨ̀ takul nam kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ lé, taa-m ji ndukun-tɨ lə majal, kɨ̀ ji koy-tɨ ilə-m taá ngá.
3 Ə né kinlé, yay kɨ́ tò dajɨ rɔ-ji-tɨ ya ra adɨ tɔ́gɨ ndukun asɨ ra al – Ngà Lubə ulə Ngon-é ya adɨ-é ree un rɔ kɨ́ titɨ-ną̨ kɨ̀ rɔ kɨ́ njèra majal kin bè ɓá gangɨ-né ta dɔ majal-tɨ kɨ́ tò rɔ dow-tɨ.
4 Lubə ra bè kdɔ kadɨ kəm rəbɨ kɔrtadɔ-tɨ kɨ́ ndukun ɔjɨ kinlé, né-é ra né dɔ-ji jə̨i-tɨ kɨ́ panjiyə-ji to panjiyə kɨ́ go ndigɨ-tɨ lə Ndil kɨ́ aa njay ɓɨ to panjiyə kɨ́ go ndigɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-ji kin al.
5 Kdɔtalə dę̨ kɨ́ d'isɨ kɨ̀ dɔ-dé taá kɨ go mę̨ę̨ndigɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-dé lé, mę̨ę̨-dé tò kɨ dɔ né-je-tɨ lə dajɨ rɔ-dé, ngà dę̨ kɨ́ d'isɨ kɨ̀ dɔ-dé taá kɨ go mę̨ę̨ndigɨ-tɨ lə Ndil kɨ́ aa njay rəmə, mę̨ę̨-dé tò kɨ dɔ né-je-tɨ lə Ndil tɔ.

---

† **7:15 7:15** Gal 5:17 * **8:1 8:1** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mę̨ę̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̨y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

6 Ra go ndigɨ-tɨ lə dajɨ rɔ dow kinlé, tɛ̨ɛ koy; ngà ra go ndigɨ-tɨ lə Ndil ɓá to kiskəm
rəm, to lapiya rəm.
7 Kdɔtalə né-je kɨ́ dajɨ rɔ dow ndigɨ lé ɔsɨ ta Lubə, kdɔ dajɨ rɔ dow ulə dɔ-é gin tɔ́gɨ
ndukun-tɨ lə Lubə al, ɓá to né kɨ́ à kasɨ ra al ya sar rəm.
8 Ə dow-je kɨ́ d'isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-dé lé, d'a nəl Lubə ndą̃ bè al.
9 Ngà sə̨i rəmə, isi gin tɔ́gɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-si al ngá; ngà isi gin tɔ̌gɨ-tɨ lə Ndil, kdɔ Ndil
Lubə isɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ; kinə Ndil Kristɨ isɨ mɛ̨ɛ̨ dow-tɨ al lé, dowbé to dow lə Kristɨ al.
10 Kinə Kristɨ isɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ lé, tɔgrɔ-tɨ, dajɨ rɔ-si rəmə, oy koy majal ya, ngà Ndil kɨ́
aa njay ɓá to kiskəm lə-si kdɔ kɔr kɨ́ ta ɔr dɔ-si-tɨ.
11 †Ə kinə Ndil Lubə kɨ́ adɨ Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy kin isɨ
mɛ̨ɛ̨-si-tɨ rəmə, Lubə kɨ́ adɨ Jeju Kristɨ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy kinlé,
à kadɨ dajɨ rɔ-si kɨ́ to njèkoy kinlé, isɨ kəm kɨ̀ takul Ndil-é kɨ́ isɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kin tɔ.
12 Beɓa ngankɔ̨̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, kurə tò dɔ-ji-tɨ ya, ngà kɛ̨ ɓá to kurə lə dajɨ rɔ-ji
ɓá j'a təli rai-né né-je kɨ́ ɛ̨ ndigɨ kin al ngá.
13 Kinə isi kɨ̀ dɔ-si taá kɨ go mɛ̨ɛ̨ndigɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-si rəmə, a koyi; ngà kinə ɔri né-je
kɨ́ rɔ-si ndigɨ kin kɔgɨ kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay rəmə, a kisi kəm tɔ.
14 Kdɔ dow-je lay kɨ́ Ndil Lubə ɔr nɔ̨̃-dé lé, 'to ngan lə Lubə.
15 ††Ndil kɨ́ sə̨i 'taai mɛ̨ɛ̨-si-tɨ lé, to Ndil kɨ́ à ra-si ɓə-tɨ kdɔ kadɨ 'təli 'ɓəli al, ngà
to Ndil kɨ́ təl-si ngan lə Lubə-tɨ ə kɨ̀ takul-é ɓá j'isi j'painè ta kɨ̀ ndi-ji kɨ́ boy j'painè:
Aba! Bɔbɨ-m!
16 Ndil kɨ́ aa njay ya kɨ̀ dɔ-é pa ta kɨ́ dɔ-tɨ adɨ ndil-ji panè j'toi ngan lə Lubə ya.†
17 Ə kinə j'toi ngan-é rəmə, j'toi njénéndubə-je, adɨ j'toi njénéndubə-je lə Lubə; ə
j'toi njénéndubə-je natɨ kɨ̀ Kristɨ tɔ; kdɔtalə j'ingəi kɔ̨̃ natɨ siə adɨ j'a kingəi riɓa natɨ
siə tɔ.

Riɓa kɨ́ à ree
Ją̃ 10:27-30

18 Mą̃ m'oo kɨ́ kɔ̨̃-je kɨ́ j'isi j'ingəi dɔkaglo-tɨ kɨ́ nè kinlé, à kasɨ-ną̃ kɨ̀ riɓa kɨ́ tò kadɨ
ndɔ-é j'ubəi majɨ-ɛ̃ kin al ya sar.
19 Ə nékində-je lə Lubə lay ya d'isɨ 'ngəbɨ pèrèrè kdɔ koo tɔjɨ kɨ́ Lubə à tɔjɨ ngan-é
ndaa-tɨ rəsɨ.
20 Kdɔtalə nékində-je lé, né-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ wəy kare ya ɔ̨̃ ɓe dɔ-dé-tɨ – ə to mɛ̨ɛ̨ndigɨ
lə-dé al, ngà to Lubə ya ɓá ndigɨ bè –
21 ngà kɛ̨ ɓá ɛ̨ adɨ-dé nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ tɔ. Adɨ nékində-é-je kɨ́ káre kinlé ya, Lubə
à kɔr-dé kɔgɨ ɓə-tɨ lə tɔ́gɨ kɨ́ ɔw kɨ̀ tujɨ-dé, kdɔ kadɨ d'isɨ kɨ̀ mɛ̨ɛ̨nda ką̃y dan riɓa-tɨ
natɨ kɨ̀ ngan-é.
22 Ə jə̨i j'gəi kɨ́ sar ɓone bè kàrè, nékində-je lay ya d'ingə kɔ̨̃, adɨ d'isɨ 'tumą̃ tokɨ
dené kɨ́ ndo ra-é kin bè.
23 †Ə to nékində-je kin kɨ̀ kár-dé al, jə̨i kɨ́ j'ingəi Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ tokɨ né kɨ́ dɔsą̃y
kɨ́ Lubə adɨ-ji kɨ taá mɔkɨ kin kàrè, j'isi j'tumə̨i mɛ̨ɛ̨-ji-tɨ, j'isi pèrèrè j'ngəbi-né təl-ji
ngan lə Lubə, kɨ̀ taa kilə taá kɨ́ sɔbɨ dɔ rɔ-ji.
24 Kdɔtalə kajɨ rəmə j'aji, ngà to ɓá to nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ ɓəy. Ə nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ
kɨ́ dow oo kɨ̀ kəm-é lé, to nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ al ngá; né kɨ́ dow oo kɨ̀ kəm-é lé, se à
kində mɛ̨ɛ̨-é dɔ-tɨ ɓəy wa?
25 Ngà kinə né kɨ́ j'ooi kɨ̀ kəm-ji al ya j'indəi mɛ̨ɛ̨-ji dɔ-tɨ lé, j'a kuwəi rɔ-ji ngą̃ kdɔ
ngəbi-né né-é.
26 Bè ya tɔ ə́ Ndil kɨ́ aa njay ree ra sə-ji dɔ yay-tɨ lə-ji, kdɔtalə jə̨i j'gəi né kɨ́ tuwə
kadɨ j'dəji Lubə mɛ̨ɛ̨ ta-je-tɨ kɨ́ j'isi j'pai siə al. Ngà Ndil kɨ́ aa njay ya kɨ̀ dɔ-é pa ta kɨ̀
Lubə kdɔ ta lə-ji kɨ̀ ta-je kɨ́ ɛ̨ ilə-né mɛ̨ɛ̨-é kɨ kilə pʉʉ̨;

† **8:11 8:11** 1Kɔ 3:16 † **8:15 8:15** Gal 4:5-7 † **8:15 8:15** Mar 14:36; Gal 4:6 † **8:16 8:16** Ją̃ 1:12 † **8:23 8:23** 2Kɔ 5:2-4

27 rəmə Lubə kí njètən mɛ̨ɛ̨ dow-je lé gə né kí Ndil kí aa njay ndigɨ, ə né kí mɛ̨ɛ̨
Lubə ndigɨ ɓá Ndil kí aa njay dəjɨ kdɔ ta lə njékaa njay-je.
28 Adɨ jə̨i j'gəi kí né-je lay ya ra-né kdɔ majɨ lə dow-je kí 'ndigɨ Lubə, kí ɛ̨ ɓa-dé kí
go kɔjra-tɨ liə.
29 Kdɔtalə dɛ̨ kí ɛ̨ gə-dé kete lé ɓá, ɛ̨ uwə dɔ-dé, kdɔ kadɨ 'titɨ-nə̨ kɨ̀ Ngon-é bè tɔ;
bè kdɔ kadɨ Ngon-é lé ɓá to dɔdər kosɨ nganko̰-é-je kí njékadmɛ̨ɛ̨-je.
30 Ə dɛ̨ kí ɛ̨ uwə dɔ-dé kete lé ɓá, ɛ̨ ɓa-dé tɔ; ə dɛ̨ kí ɛ̨ ɓa-dé lé ɓá, ɛ̨ ɔr ta dɔ-dé-tɨ
tɔ; ə dɛ̨ kí ɛ̨ ɔr ta dɔ-dé-tɨ lé ɓá, ɛ̨ ulə riɓa dɔ-dé-tɨ tɔ.

Né kí à gangɨ-ji natɨ kɨ̀ ndigɨ kí Lubə ndigɨ-ji kin goto

31 Ta ri ɓəy ɓá j'a pai dɔ ta-je-tɨ kinlé wa? Kinə Lubə nə̨̀y sə-ji lé, nə̨́ à kilə katɨ
kəm-ji-tɨ wa?
32 Lubə kí taa dɔ Ngon-é al, ngà iə̨̀nə-é adɨ 'tɔl-é kdɔ ta lə-ji lay lé, à kadɨ-ji né-je lay
natɨ kɨ̀ Ngon-é kɨ̀ takul ramajɨ liə al kdɔ ri wa?
33 Dow-je kí Lubə mbətɨ-dé lé, nə̨́ à kilə ta dɔ-dé-tɨ wa? Lubə ya ɔr ta dɔ-dé-tɨ!
34 Nə̨́ à gangta dɔ-dé-tɨ wa? Jeju Kristɨ oy; kí boy nə̨̀ ɓəy lé, ɛ̨ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨,
ɔw isɨ dɔ jikɔl Lubə-tɨ, isɨ pa siə ta kdɔ ta lə-ji!
35 Ndigɨ kí Kristɨ ndigɨ-ji kinlé, nə̨́ à kasɨ gangɨ-ji natɨ siə wa? Se kɔ̰̀ kí dum natɨ wa?
Əse mɛ̨ɛ̨ gangɨ man, əse kulə kəm-nə̨ ndoo, əse ɓo, əse kɔw kutɨ dum, əse tujɨ, əse
kiyərɔ wa?
36 Kdɔ 'ndàngɨ 'panè:
Ta lə-i ɓá d'ə̨-né ká tɔl-ji-tɨ kɨ̀ ndɔ-je lay.
Dow-je 'ra-ji tokɨ batɨ-je kí d'isɨ d'ɔw sə-dé lo tɔl-dé-tɨ kin bè.
37 Ngà mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay kinlé, jə̨i j'toi njétətɨ rɔ tətɨ kí ngə̨ nə̨ kɨ̀ takul-é ɛ̨ kí to
njèndigɨ-ji lé.
38 Kdɔ mə̨ m'gə majɨ kí né kí à gangɨ-ji natɨ siə goto, adɨ to koy, əse kiskəm, əse
malayka-je, əse ndil-je kí majɨ al, əse né kí ɓone, əse né kí ɔw ree kɨ ree ɓəy,
39 əse tɔ́gɨ-je, əse nékində-je kí taá, əse nékində-je kí nangɨ, əse né-je lay ya kí
Lubə ra kinlé, né kí à kasɨ gangɨ-ji natɨ kɨ̀ ndigɨ kí Lubə ndigɨ-ji kdɔ nam kí j'nami
kàdì 'Ɓaɓe-tɨ lə-ji Jeju Kristɨ kin ya goto.

Israyel-je kɨ̀ gin dow-je kɨ́ rangɨ

9

Lubə mbətɨ Israyel-je kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndigɨ liə

1 M'ɔw kɨ̀ pa ta kí tɔgrɔ-tɨ kdɔ nam kí m'nam kàdì Kristɨ-tɨ, adɨ m'ədɨ ta al ə Ndil kí
aa njay kàrè adɨ mɛ̨ɛ̨-m usɨ nangɨ dɔ-tɨ pɔ̰̀ rəm.
2 Rɔ-m atɨ-m kanə̨nə̨ ə mɛ̨ɛ̨kɔ̰̀ lə-m ɔw kɨ kete-kete.
3 Kdɔtalə m'ndingə kadɨ mə̨ ɓá ndɔl tò dɔ-m-tɨ ə gangɨ-m natɨ kɨ̀ Kristɨ, kdɔ ta lə
nganko̰-m-je kí kojɨ-tɨ,
4 kí 'to israyel-je. Dɛ̨ lé né-je kí tò kdɔ-dé to təl kí Lubə təl-dé ngan-é-tɨ rəm, to riɓa
rəm, kulənojɨ-je rəm, ndukun rəm, pole Lubə rəm, ɓá to kunmindɨ-je liə rəm,
5 ɓá ka-dé-je rəm; ə to kí Kristɨ* to dow kinlé, gin kojɨ kin ɓá d'ojɨ-é-tɨ, ə ɛ̨ isɨ dɔ
né-je-tɨ lay, ɛ̨ to Lubə kí kɔsgajɨ tò dɔ-é-tɨ sartagangɨ. Amɛ̨n!
6 Se ta lə Lubə təl né kí kɔgɨ kare wa? Ndə̨ bè al! Kdɔ dɛ̨ lay kí 'to gin Israyel lé,
'to Israyel-je lay al.
7 Kdɔ ngan lə Abrakam lay ɓá 'to ngan-é-je al; ngà Lubə panè: «Kɨ̀ takul Isakɨ ɓá i
'a kingə-né nganka-i-je kí ri-i à tò dɔ-dé-tɨ.»

---

* **9:5 9:5** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.

8 Mɛ̨ɛ̨ ta lé ɓan: Ngan-je kí koji-dé ki koji bè kin ɓá 'to ngan lə Lubə al, ngà ngan-je
kí d'oji-dé kí go kunmindi-ti ɓá d'oo-dé ki ngan-é.
9 Kdɔtalə ta kí to kunmindi lé ɓan: «Kal kàdì bè ya m'a ree ə Sara à koji ngon kí
dingəm.»†
10 Ɛ̨ kin par al, go-ti, Rebeka kàrè ndan ndungə-je lə ka-ji Isaki tɔ;
11 ə ngan-je lé kàrè d'oji-dé al ya ɓəy, ɓá dɛ̨ 'ra né kí maji-je, né kí majal-je al ɓəy; bè
ya kàrè, kadi kɔjra lə Lubə tò-né lo tò-é-ti ki go mbəti-ti kí ɛ̨ mbəti dow-je kì mɛ̨ɛ̨ndigi
liə ɓi kdɔ kullə ra dow al kinlé –
12 ɛ̨ idə Rebeka panè: «Njètɛ̨ɛ̨ kete à ra ɓə lə njètɛ̨ɛ̨ gogi;
13 gangi-é kí ndàngi-né 'panè: “M'ndigi Jakobi ə m'ɔsi ta Esuwa.”»

Lubə mbəti dow-je kí 'to jipi-je al

14 Ə kadi j'painè ri wa? Lubə to njèra né kí njururu al wa? Ndą̃ bè al!
15 Kdɔtalə ɛ̨ idə Moiyiji panè: M'a koo kəmtondoo lə dow kí m'ndigi koo kəmtondoo
liə ə ta à kɔ̨̃ mɛ̨ɛ̨-m kdɔ dow kí m'ndigi kadi ta ɔ̨̃ mɛ̨ɛ̨-m kdɔ ta liə.
16 Adi to ta lə mɛ̨ɛ̨ndigi lə dow al rəm, to ta lə tɔ́gi-é al rəm, ngà to ta lə Lubə kí
njèkoo kəmtondoo.
17 Kdɔ mɛ̨ɛ̨ mbete-ti kí aa njay lé, Lubə idə Paraɔ̨̃ panè: I ya m'ində-i ngar bè kdɔ
kadi m'ɔji-né tɔ́gi-m rɔ-i-ti ə kadi ri-m ɓá-né kì dɔnangi lay.
18 Adi Lubə lé, oo kəmtondoo lə dow kì mɛ̨ɛ̨ ndigi liə rəm, ɓá mɛ̨ɛ̨ ndigi liə ya adi
mɛ̨ɛ̨ dow ndə-né rəm tɔ.
19 Ə i 'a dəji-m panè: Lubə gangta dɔ dow-ti kdɔ ri ɓəy wa? Kdɔtalə ną̃ ɓá à kɔgi
Lubə ra mɛ̨ɛ̨ndigi liə wa?
20 Ə i dow ya bè lé, i to ną̃ ɓá kadi 'naji Lubə ta-ti wa? Bą̃y kí kubə à dəji njèkubə-é
panè: «Kdɔ ri ɓá i 'ubi-m bè wa» al.
21 Njèkubə né ɔw kì tɔ́gi dɔ anji-ti, adi anji kí mbɔ̨̃y kí káre-rè kin ya à kubə-né bą̃y
kɔ̨̃molé rəm, ɓá à kubə-né bą̃y ra kullə-je kí kare rəm tɔ al wa?
22 Ə Lubə lé, ndigi tɔji wɔngi liə rəm, ndigi kadi 'gə tɔ́gi-é rəm, ya ngà ɛ̨ ilə mɛ̨ɛ̨-é
dɔ madi-é-ti kilə kí tɔgrɔ-ti isi dɔ-ti kì dow-je kí wɔngi ra-é dɔ-dé-ti ə to dɛ̨ kí tò kadi
'tuji kɔgi.
23 Ɛ̨ ra bè kdɔ tɔji-né riɓa liə kí ną̃ ndaa-ti rəsi ki rɔ dow-je-ti kí ɛ̨ oo kəmtondoo
lə-dé ə uwə dɔ-dé kete kadi d'ubə maji riɓa liə lé.
24 Ə ta kinlé, to ta lə-ji ją̃i kí ɛ̨ ɓa-ji dan jipi-je-ti par al, ngà dan dow-je-ti kí 'to jipi-je
al rəm tɔ,
25 titi kí ɛ̨ pa-né mɛ̨ɛ̨ mbete-ti lə Oje panè:
«Dɛ̨ kí 'to gin dow-je lə-m al ya, m'a ɓa-dé gin dow-je lə-m
ə dɛ̨ kí m'ində-dé dan kəm-m-ti al ya,
m'a ɓa-dé dow-je kí m'ində-dé dan kəm-m-ti.»
26 «Ə lo kí ɛ̨ ɓá d'idə-dé-ti 'panè:
“Są̃i 'toi gin dow-je lə-m al kin kàrè
d'a ɓa-dé ngan lə Lubə kí njèkisi kəm titi ngá rəm.”
27 Ejay kàrè pa ta kí dɔ Israyel-ti panè:
“Lé kɔr ngan lə Israyel à tò titi nangra kí babo-ti bè ya kàrè,
dɛ̨ kí madi-je ya par ɓá d'a kaji.”
28 Kdɔtalə né kí 'Ɓaɓe pa ta-é lé,
kalangi bè ya ɛ̨ à ra né-é kɔr njuti dɔnangi-ti.
29 Ə Ejay lé ya ndɔki pa ɓəy panè:
“Kinə 'Ɓaɓe kí njèkosi njérɔ-je iną̃ ndəgi ka-ji-je al lé,
j'a təli titi-ną̃ kì ɓebo Sɔdɔm kì ɓebo Gɔmɔr bè.”»

† **9:9 9:9** Kgn 18:10

Israyel-je, kɨ néra kɨ́ njururu kɨ́ à ree kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃
Rɔm 3:19-29; Gal 3:8-14,21-29

30 Ə kadɨ j'painè ri wa? Dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al kɨ́ ndɔkɨ 'sangɨ ta kɨ́ kɔr dɔ-tɨ al ya, ə́
d'ingə ta kɨ́ kɔr dɔ-tɨ – ə to ta kɨ́ kɔr dɔ-tɨ kɨ́ ree kɨ̀ kəm rəbɨ kadmɛ̨̃ɛ̨̃ –
31 ngà Israyel-je kɨ́ 'sangɨ ta kɨ́ kɔr dɔ-tɨ kɨ̀ kəm rəbɨ təl rɔ go ndukun-tɨ lé, d'ingə al.
32 Kdɔtalə ri wa? Kdɔ dɛ̨̃ 'sangɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kadmɛ̨̃ɛ̨̃ al, ngà kɨ̀ kəm rəbɨ kullə
ra-dé-je. Dɛ̨̃ 'tugə nja-dé ər-tɨ kɨ́ njètugə dow-je jigɨ-tɨ,
33 titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né 'panè:
Yən, ər kɨ́ njètugə nja dow-je,
ər kɨ́ njèkadɨ dow-je d'usɨ lé m'ində ɓebo Siyɔ̨̃-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃.
Ə dow kɨ́ adɨ-é mɛ̨̃ɛ̨̃-é lé, rɔsɔl à tɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ-é-tɨ al.

10

1 Ngankɔ̨̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, ndingə rɔ lə-m kɨ́ ñ̨ą̃, kɨ̀ ta kɨ́ m'pa kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə
Israyel-je lé, to ta kadɨ d'ajɨ.
2 Kdɔ m'pa ta lə-dé majɨ kɨ́ dɛ̨̃ lé rɔ-dé tungə pilingɨ kdɔ Lubə, ngà rɔtungə lə-dé lé
ɓá négə goto-tɨ.
3 Kdɔ dɛ̨̃ 'gə kəm rəbɨ kɨ́ Lubə ɔr-né ta dɔ dow-tɨ al ə dɛ̨̃ ya 'sangɨ kadɨ d'ɔjɨ kəm
rəbɨ kɔrtadɔ-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ-dé, adɨ 'təl rɔ-dé go kəm rəbɨ kɔrtadɔ-tɨ lə Lubə al;
4 kdɔtalə Kristɨ ya to tɔl ta ndukun, kdɔ kadɨ Lubə ɔr-né ta dɔ dow-tɨ kɨ́ rá-rá kɨ́ adɨ
mɛ̨̃ɛ̨̃-é.
5 Beɓa Moiyijɨ ndàngɨ ta sɔbɨ dɔ kɔrtadɔ-tɨ kɨ́ ree kɨ̀ takul ndukun panè: «Dow kɨ́
təl rɔ-é go ndukun-tɨ rəmə, à kisɨ kəm kɨ̀ takul ndukun.»*
6 Ngà ooi, kəm rəbɨ kɨ́ kɔrtadɔ-tɨ ree-né kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lé 'pa ta kɨ́ dɔ-tɨ 'panè: «'Pa
mɛ̨̃ɛ̨̃-i-tɨ 'panè: "Nɑ̨́ ɓá à kɔw dɔrɑ̨̃-tɨ wa" al. Kdɔ Kristɨ ɨ̨̃ dɔrɑ̨̃-tɨ ree nangɨ nè ngá.
7 Əse: "Nɑ̨́ ɓá à kur nangɨ boleɓe-tɨ kɨ́ sɔ̨̃y-é goto wa" al? Kdɔ Kristɨ ində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ dan
dow-je-tɨ kɨ́ d'oy ngá.»
8 Ə 'pa ta kɨ́ dɔ-tɨ 'panè ri wa? Ta tò ngɔsi sə-i, tò ta-i-tɨ, tò mɛ̨̃ɛ̨̃-i-tɨ. Ə to ta kɨ́ sɔbɨ
dɔ kadmɛ̨̃ɛ̨̃ kinlé ɓá jɛ̨̃ j'ilə mbɛ̨̃-é.
9 Kinə 'pa ta-i-tɨ rəsɨ 'panè Jeju to 'Ɓaɓe ə kinə 'adɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-i adɨ 'gə majɨ kɨ́ Lubə adɨ-é
tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy rəmə, 'a kajɨ.
10 Kdɔtalə kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá ta ɔr-né dɔ dow-tɨ ə ta kɨ́ dow pa ta-é-tɨ rəsɨ ɓá à kajɨ-né, titɨ
kɨ́ 'ndàngɨ-né mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè:
11 «Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ adɨ-é mɛ̨̃ɛ̨̃-é lé, rɔsɔl à tɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ-é-tɨ al.»
12 Adɨ kɔr kəm dow goto dan jipɨ-je-tɨ kɨ̀ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al: Dɛ̨̃ lay ya 'Ɓaɓe lə-dé
tokɨ káre-rè, ɛ̨̃ ya to njèkadɨ majɨ ur dow-je kɨ́ njénɔ̨̃ ɓa-é.
13 Kdɔ dow kɨ́ rá-rá ya nɔ̨̃ ɓa 'Ɓaɓe lé, à kajɨ.
14 Dow kɨ́ dɛ̨̃ d'adɨ-é mɛ̨̃ɛ̨̃-dé al lé, d'a nɔ̨̃ ɓa-é ban wa? Ə dow kɨ́ dow pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ
adɨ d'oo al lé, d'a kadɨ-é mɛ̨̃ɛ̨̃-dé ban wa? Ə dow kɨ́ njèkilə mbɛ̨̃ ta liə goto lé, d'a koo
ta liə ban wa?
15 Ə d'ulə dow-je al lé, d'a kilə mbɛ̨̃-é ban wa? Beɓa 'ndàngɨ 'panè: «Njiyə lə njékilə
mbɛ̨̃ Poyta-je kɨ́ Majɨ lé to né kɨ́ majɨ koo ñ̨ą̃†.»
16 Ngà dɛ̨̃ lay ɓá 'təl rɔ-dé go Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ lé al. Gangɨ-é kin ɓá Ejay pa-né panè:
«'Ɓaɓe, ta-je kɨ́ j'idə-dé kinlé nɑ̨́ ɓá oo adɨ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ wa?»
17 Adɨ kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lé ree kɨ̀ kəm rəbɨ ta kɨ́ koo ə ta kɨ́ koo ree kɨ̀ kəm rəbɨ ta lə Kristɨ.
18 Ə m'dəjɨ rɔ-m ta m'panè: Se d'oo ndi-dé al wa? Tɔgrɔ-tɨ, d'oo ya.
Ndi-dé lé ɔw kɨ̀ lo lay
ə ta-je lə-dé ɔw sar tɛ̨̃ɛ̨̃ sɔ̨̃y dɔnangɨ-tɨ.‡

---

* **10:5 10:5** Mbl 18:5 † **10:15 10:15** Eja 52:7 ‡ **10:18 10:18** Pa 19:5

19 Ngà m'dəjɨ rɔ-m ta m'panè: Se Israyel-je 'gə al wa? Moiyijɨ ya to dow kɨ́ dɔsa̰y kɨ́
panè:
M'a kadɨ jangɨ ra-si dɔ gin dow-je-tɨ kɨ́ d'asɨ né al;
kəm rəbɨ kɨ́ rɔ gin dow-je-tɨ kɨ́ rangɨ kɨ́ 'gə né al,
ɓá m'a kadɨ wɔngɨ ra-si-né.
20 Ə Ejay rəmə ɔw sar ya panè:
Dow-je kɨ́ ndɔkɨ 'sangɨ-m ma̰ Lubə al ɓá m'adɨ d'ingə-m rəm,
dow-je kɨ́ usɨ-dé dɔ-m-tɨ al ya m'adɨ-dé 'gə-m rəm.
21 Ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ Israyel-je lé, Lubə panè:
Ndɔ-je lay ya m'ulə ji-m kɨ rɔ gin dow-je-tɨ
kɨ́ njétəl rɔ-dé go ta-tɨ al kɨ́ 'to njédɔnga̰-je kin.

11

Lubə mbatɨ gin dow-je liə al

1 †M'dəjɨ rɔ-m ta m'panè: Se Lubə mbatɨ gin dow-je liə wa? Nda̰ bè al! Kdɔtalə ma̰
kàrè m'to Israyel, ngonka Abrakam, kɨ́ ginkojɨ-tɨ lə Benjamḛ.
2 Lubə mbatɨ gin dow-je liə kɨ́ ḛ mbətɨ-dé kete kin al. Ta kɨ́ mḛḛ mbete-tɨ kɨ́ aa njay,
lo-tɨ kɨ́ Eli pa ta-tɨ səkɨ-né Israyel-je ta Lubə-tɨ lé 'gəi ya al wa? Ḛ panè:
3 'Ɓaɓe, dḛ 'tɔl njépata-je kɨ́ ta-i-tɨ, 'tɔɔ logugɨ né-je lə-i nangɨ rum-rum; ma̰ ya kɨ̀
kar-m ə́ m'nà̰y, ə́ 'sangɨ kadɨ 'tɔl-m.
4 Ə ta ri ə́ Lubə ilə-é-tɨ wa? M'ngəm dow-je lə-m ɓudɔgɨ lo siri kɨ́ d'ɔsɨ məkəjɨ-dé
nangɨ nɔ̰̀ magɨ Baal-tɨ al.
5 Bè ya tɔ, mḛḛ ndɔ-je-tɨ kɨ́ ɓone kàrè, ndəgɨ dow-je kɨ́ Lubə mbətɨ-dé kɨ́ go ramajɨ-tɨ
liə d'isɨ nɔ̰̀ɔ̰̀.
6 Ngà kinə ḛ mbətɨ-dé kɨ̀ takul ramajɨ liə rəmə, tò kɨ̀ takul kullə ra-dé-je al ngá. Bè
al rəmə, ramajɨ lé à to ramajɨ ɓəy ɓan wa? [Ə kinə ḛ mbətɨ-dé kɨ̀ takul kullə ra-dé-je
rəmə, sé to ramajɨ ɓəy ɓan wa? Ngà kinə tò kɨ̀ takul ramajɨ rəmə, kullə ra dow to né
madɨ al ngá.*]
7 Ri ɓá ra né wa? Né kɨ́ Israyel sangɨ lé, ḛ ingə al, ngà dḛ kɨ́ 'mbətɨ-dé ɓá d'ingə;
ndəgɨ-dé-je rəmə mḛḛ-dé ndəə,
8 titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né 'panè:
Lubə adɨ-dé tagɨr kɨ́ ɔy diriri rəm,
adɨ kəm-dé oo lo al rəm,
adɨ mbi-dé oo ta al rəm,
sar tḛḛ-né ndɔ-tɨ kɨ́ ɓone.
Ə Dabidɨ panè:
9 Kadɨ nékuso rɔnəl lə-dé ya
təl gum kuwə-dé rəm,
bandɨ kuwə-dé rəm,
kəm rəbɨ kusɨ lə-dé rəm,
kdɔ kadɨ to kindəkɔjɨ lə-dé!
10 Kadɨ lo ndul kəm-dé-tɨ ndɨ̰-ndɨ̰ kadɨ d'oo lo al!
Lubə, 'ra-dé adɨ 'ma̰a̰ kɔngɨ-kɔngɨ ya par-par!

Kajɨ lə dḛ kɨ́ 'to jipɨ-je al kɨ̀ kiə̰ panjiyə kɨ́ majal lə Israyel-je ndɔ kɨ́ dɔbəy-tɨ
Mat 21:40-43; Epɛ 2:7-13

---

† **11:1 11:1** Plp 3:5 * **11:6 11:6** Ta-je kɨ́ tò mbuna̰ né-tɨ kinlé […] goto mḛḛ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́
'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

11 M'ndəjɨ rɔ-m ta m'panè: Se Israyel-je lé 'tugə nja-dé né-tɨ kdɔ kusɨ riw wa? Ndą̃
bè al! Ngà, kɨ̀ takul kaldɔta lə-dé ɓá dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al d'ingə-né kajɨ, kdɔ kadɨ
jangɨ ra-né jipɨ-je.
12 Ə kinə kaldɔta lə jipɨ-je təl gin majɨ lə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ, ə kusɨ lə-dé təl gin
majɨ lə dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al lé, kɨ̨ taá lə-dé ɓikti lay ə à majɨ ban ə́n wa?
13 Adɨ m'idə-si, sə̨i kɨ́ 'toi jipɨ-je al: Mą̃ lé m'to njèkɔwkulə dan dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je
al ə mą̃ m'ilə kujɨ dɔ kullə-tɨ lə-m.
14 Bè kdɔ kadɨ, dɔmajɨ ə m'adɨ jangɨ ra dow-je kɨ́ gin kojɨ-tɨ lə-m ə kadɨ dę̃ kɨ́ madɨ-je
d'ajɨ-né.
15 Ə kinə kɔr kɨ́ d'ɔr-dé kɨ́ rangɨ kin ɓá to gin kulə kɨ́ Lubə ulə-né nojɨ natɨ kɨ̀ dow-je
kɨ́ dɔnangɨ-tɨ lé, təl ree sə-dé gogɨ à tò ban ə́n wa? À to tɔsɨ ndəl tę̃ę̃ dan dow-je-tɨ kɨ́
d'oy!
16 Ə kinə mbə̀ kɨ́ dɔsą̃y ya tokɨ kadɨ Lubə lé, ndəgɨ nducjɨ lay kɨ́ 'lɔ̨y lé kàrè to 'liə
tɔ; ə kinə njirəkagɨ tokɨ kadɨ Lubə lé, balkəm-é kàrè to 'liə tɔ.
17 Ngà kinə 'tɔr balkəmkagɨ-je kɨ́ madɨ, ə i kɨ́ to kagɨ Olibiye kɨ́ wale†, ɓá 'tiną̃ə-i
tó-dé-tɨ, adɨ ą̃ dɔ njirəkagɨ Olibiye-tɨ kɨ́ mą̃ kɨ́ mą̃ rəm, ingə man-é rəm lé,
18 'ində kàdì-i kɨ̀ balkəmkagɨ-é-je al. Ə lé i ində kàdì-i kàrè, kadɨ 'gə kɨ́ to i ɓá
njirəkagɨ ą̃ dɔ-i-tɨ al, ngà to i ɓá 'ą̃ dɔ-é-tɨ.
19 I rəmə 'a panè: 'Tɔr balkəmkagɨ-je ɓá 'tiną̃ə-m tó-dé-tɨ.
20 To tó-é ya; 'tɔr-dé kɔgɨ kdɔ kadmę̃ę̃ al lə-dé, ə i rəmə 'ą̃ dɔ kagɨ-é-tɨ kɨ̀ takul
kadmę̃ę̃. 'Ində kàdì-i al, ngà ɓəl ɓá kadɨ i 'ɓəl.
21 Kdɔtalə kinə balkəmkagɨ-je kɨ́ lo mą̃-dé-tɨ nu̱ ya, Lubə ngəm-dé al kin rəmə, i
kàrè à ngəm-i ndą̃ al ya tɔ.
22 Kadɨ 'gə mę̃ę̃majɨ, kɨ̀ ngą̃ lə Lubə: Ę̃ ngą̃ kɨ̀ dow-je kɨ́ d'usɨ, ə kinə 'ą̃ njángɨ dɔ
mę̃ę̃majɨ-tɨ liə kin rəmə, ę̃ à ra sə-i majɨ; bin al rəmə, i kàrè d'a kɔr-i kɔgɨ tɔ.
23 Dę̃ ya kàrè kinə d'isɨ dan mę̃ę̃ndə-tɨ lə-dé al lé, d'a təl tiną̃ə-dé kàdì kagɨ-tɨ lé gogɨ
tɔ; kdɔtalə Lubə ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kdɔ kadɨ təl tiną̃ə-dé sigɨ gogɨ.
24 Ə i kɨ́ 'tugə-i dɔ kagɨ olibiye-tɨ kɨ́ ubə wale ɓəy ə́ 'tiną̃ə-i kàdì kagɨ olibiye-tɨ kɨ́ mą̃-é
kɨ́ mą̃, lo-tɨ kɨ́ lé 'a ką̃-tɨ al, ngà dę̃ kɨ́ 'to balkəmkagɨ-je kɨ́ mą̃-dé kɨ́ mą̃ ya kete kinlé
ɓá d'a təl tiną̃ə-dé dɔ kagɨ-dé-tɨ gogɨ al kdɔ ri wa?
25 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmę̃ę̃, m'ndigɨ kadɨ m'adɨ-si 'gəi né kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kinlé,
kdɔ kadɨ ooi rɔ-si kɨ njégosɨ-je al: Kəl Israyel-je kɨ́ madɨ mę̃ę̃-dé ndə sar kadɨ dow-je
kɨ́ 'to jipɨ-je al ɓikti lay d'andɨ-né dan-dé-tɨ.
26 Beɓa Israyel-je lay ya d'a kajɨ, titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né 'panè:
Njètaa dow-je kilə-dé taá à kɨ̨ ɓebo Siyɔ̨-tɨ.
Ę̃ à kiną̃ə kaldɔta-je lə dow-je kɨ́ ginkojɨ-tɨ lə Jakobɨ kɔgɨ.
27 Ə lokɨ m'ɔr majal-je lə-dé kɔgɨ lé, ę̃ ɓá à to nojɨ kɨ́ m'ulə natɨ sə-dé.
28 Kɨ́ sɔbɨ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ rəmə, dę̃ 'to njéba-je lə Lubə kdɔ ta lə-si, ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ
mbətɨ rəmə, ę̃ ində-dé dan kəm-é-tɨ kɨ̀ takul bɔbɨ-dé-je.
29 Kdɔ kadkare lə Lubə, kɨ̀ ɓa liə lé, tò lo tò-é-tɨ.
30 Titɨ kɨ́ sə̨i ya kàrè ndɔkɨ 'təli rɔ-si go ta-tɨ lə Lubə al ə takul təl rɔ go ta-tɨ al lə-dé
ɓá Lubə oo-né kəmtondoo lə-si lé,
31 bè ya tɔ, dę̃ ya kàrè, kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé təl rɔ go ta-tɨ al lə-dé ɓá Lubə oo-né
kəmtondoo lə-si, beɓa dę̃ ya kàrè [ngɔsnè]‡ Lubə oo kəmtondoo lə-dé tɔ.
32 Kdɔ Lubə adɨ dow-je lay ya 'təl rɔ-dé go ta-tɨ al, kdɔ koo-né kəmtondoo lə dow-je
lay.

---

† **11:17 11:17** Kagɨ Olibiye kɨ́ wale lé tɔjɨ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al, ngà ę̃ kɨ́ 'mą̃ kɨ́ mą̃ lé tɔjɨ jipɨ-je tɔ. ‡ **11:31 11:31** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mę̃ę̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

33 Lubə to Lubə kɨ́ boy ṇą, to njègosɨ, kɨ̀ njènégə! Ta kɨ́ gangɨ liə dum ndər gin-é,
kdɔ dow kɨ́ asɨ gə kɔjra-je lĩə ya goto!
34 Ną́ ə́ gə tagɨr lə 'Ɓaɓe əse ną́ ɓá to njèkɔjɨ-é ta wa?
35 Ną́ ɓá to njèkadɨ-é né dɔsą̃y kadɨ təl ingə kɨ́ rangɨ tó-tɨ wa?
36 †Né-je lay ya ị̃ rɔ-é-tɨ rəm, tò kɨ̀ takul-é rəm, ɓá to kɨ́ 'liə rəm. Kɔsgajɨ to kɨ́ liə ya
sartagangɨ. Amẹ̃n!

Kulə dingəm mẹẹ̃-ną̃-tɨ

12

Panjiyə kɨ́ nəl Lubə

1 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmẹẹ̃, Lubə lé oo kəmtondoo lə-ji. Beɓa m'ulə dingəm mẹẹ̃-
si-tɨ kadɨ adi rɔ-si kɨ kadkare kɨ́ tò kəm rəm, aa njay rəm, nəl Lubə rəm; ə ẹ̃ kin ɓá
to pole kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ kadɨ a 'poli Lubə.
2 Adi kullə ra-si ɔw go-ną̃-tɨ kɨ̀ 'lə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kin al, ngà adi təl kɨ́ négə
lə-si təl kɨ́ sigɨ kinlé mbəl panjiyə-si, kdɔ kadɨ ɔri-né nin né kɨ́ Lubə ndigɨ, adɨ to né
kɨ́ majɨ rəm, nəl-é rəm, ɓá majɨ ɔr njutɨ rəm tɔ.
3 Kɨ̀ takul majɨ kɨ́ Lubə ra sə-m lé, m'ndigɨ kidə dow kɨ́ rá-rá dan-si-tɨ kadɨ gɨr kɨ́ n'ẹ̃
n'to dow kɨ́ ngay al, ngà kadɨ gɨr kɨ́ n'to dow kɨ́ n'asɨ lo-é-tɨ bè, kɨ́ go gangɨ kadmẹẹ̃-tɨ
kɨ́ Lubə adɨ ną́-ną́ dan-si-tɨ.
4 †Kdɔtalə titɨ kɨ́ rɔ dow kɨ́ káre-rè ya ɔw kɨ̀ ngan rɔ-é-je kɨ́ gay-gay ə ngan rɔ-é-je
kin kàrè, ną́-ną́ ya ɔw-né kɨ́ kullə liə-liə kinlé,
5 gangɨ-é kin ya tɔ ə́ jə̨i kɨ́ j'ṇą̃i ɓá j'təli rɔ kɨ́ káre-rè kɨ̀ takul nam kàdì Kristɨ-tɨ lé,
jə̨i lay ya j'toi ngan rɔ-ną̃ tɔ.
6 †Ngà j'ɔwi kɨ̀ kadkare-je kɨ́ gay-gay kɨ́ go ramajɨ-tɨ lə Lubə: Adɨ kinə dow ɔw kɨ̀
kadkare pa ta kɨ́ ta Lubə-tɨ rəmə, kadɨ dowbé ra kullə-é adɨ ɔw go-ną̃-tɨ kɨ̀ kadmẹẹ̃;
7 ə kinə dow ɔw kɨ̀ kadkare koo go né lə njékəwną̃-je rəmə, kadɨ dowbé ra kullə-é;
dow kɨ́ ɔw kɨ̀ kadkare ndó dow-je né rəmə, kadɨ ində rɔ-é ta néndó-tɨ;
8 dow kɨ́ ɔw kadkare kulə dingəm mẹẹ̃ dow-je-tɨ rəmə, kadɨ ində rɔ-é ta kulə dingəm
mẹẹ̃-dé-tɨ; dow kɨ́ ɔw kɨ̀ kadkare kadɨ né dow-je rəmə, kadɨ ra kɨ̀ mẹẹ̃majɨ; dow kɨ́
ɔw kɨ̀ kadkare kɔr nɔ̃ dow-je rəmə, kadɨ adɨ rɔ-é tungə mẹẹ̃ kullə-é-tɨ; dow kɨ́ ɔw kɨ̀
kadkare koo kəmtondoo lə dow-je rəmə, kadɨ ra kullə-é kɨ̀ rɔnəl.
9 Kadɨ ndigną̃ lə-si rəmə, kədkəm-ną̃ goto-tɨ. Ɔsi né kɨ́ majɨ al ngərəngɨ; indəi rɔ-si
ta né kɨ́ majɨ-tɨ kində kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
10 Uwəi-ną̃ nojɨ titɨ kɨ́ tò kadɨ ngankɔ̃-ną̃-je 'ndigɨ-né-ną̃; kadɨ ną́-ną́ ya un ta madɨ-é.
11 Adi rɔ-si tungə pilingɨ ta kullə-tɨ ɓɨ adi dabɨ ra-si al. 'Rai kullə adi 'Ɓaɓe kɨ̀ mẹẹ̃-si
kɨ́ káre-rè.
12 'Rai rɔnəl kdɔ nékində mẹẹ̃ dɔ-tɨ lə-si. Iləi mẹẹ̃-si dɔ madɨ-é-tɨ dan kɔ̃-je-tɨ, uwəi
rɔ-si ngą̃ mẹẹ̃ ta-tɨ kɨ́ pa kɨ̀ Lubə.
13 'Rai kɨ̀ njékaa njay-je mẹẹ̃ né-je-tɨ kɨ́ to rɔ-dé. Isɨ dɔ nja-si-tɨ kdɔ kuwə mba-je kɨ́
rɔ-si-tɨ.
14 †'Tɔri ndi-si dɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'isɨ d'ulə kəm-si ndoo; Ndi-si ɓá 'tɔri dɔ-dé-tɨ ɓɨ indəi
ndɔl dɔ-dé-tɨ al.
15 'Rai rɔnəl kɨ̀ dow-je kɨ́ d'isɨ 'ra rɔnəl, ə 'nɔ̃i kɨ̀ dow-je kɨ́ d'isɨ 'nɔ̃.
16 Adi ta-si asɨ-ną̃. Adi ɓo né-je kɨ́ kadɨ 'toi-né kɨ́ ngay-je ɓá ra-si al, ngà adi ɓo sɔldɔ
ɓá ra-si. Ooi rɔ-si kɨ̀ njégosɨ-je al.
17 Ugəi kurə majal kɨ̀ majal al; 'sangi kadɨ 'rai né kɨ́ majɨ takəm dow-je-tɨ lay.
18 Ta kɨ́ rá-tɨ ya, kinə à to ta lə-si ɓá lapiya à tò-né lé, kadɨ isi kɨ̀ lapiya kɨ̀ dow-je lay.

† **11:36 11:36** 1Kɔ 8:6 † **12:4 12:4** 1Kɔ 12:12 † **12:6 12:6** 1Kɔ 12:4-11 † **12:14 12:14** Mat 5:44; Luk 6:28

19 Sə̨i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ lé, 'dali ba kɨ̀ dɔrɔ-si al, ngà iṇəi adi Lubə ɓá tɔjɨ
wɔngɨ̃ liə. Kdɔ 'ndàngɨ 'panè:
'Baɓe ya pa panè: Dalba to 'lə-m
ə mą̃ ɓá m'a kadɨ ną́-ną́ nékugə dɔji-é!
20 Ngà kinə ɓo ra njɛ́ba lə-i rəmə, 'adɨ-é né uso;
kinə kundə man ra-é ə 'adɨ-é man ą̃y;
kdɔ ra-é kí 'ra bè kinlé, to yalpər ɓá i ugə ungɨ dɔ-é-tɨ.
21 'Iṇə né kí majɨ al adɨ təti-i rɔ al. Ngà kadɨ i ɓá 'to njètətɨ rɔ né kí majɨ al kɨ̀ takul
né ra kí majɨ.

13

Kulə dɔ gin tɔ́gɨ-tɨ lə njékɔ̰ɓe-je

1 Kadɨ dow kí rá-rá ulə dɔ-é gin tɔ́gɨ-tɨ lə njékɔ̰ɓe-je kí d'isɨ dɔ-é-tɨ, kdɔ kɔ̰ɓe kí ĩ̧ rɔ
Lubə-tɨ al ya goto; ə njékɔ̰ɓe-je kí d'isɨ kinlé to Lubə ya ɓá ində-dé.
2 Gin-é kin ɓá dow kí ra dɔngą̃ kɨ̀ njèkɔ̰ɓe rəmə, ę̃ ɔsɨ ta né-je kí Lubə ində kadɨ tò
kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é; ə dow-je kí 'mbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ lé, dę̃ ya d'a ree kɨ̀ ta kí gangɨ
dɔ-dé-tɨ.
3 Njékɔ̰ɓe-je lé, dow kí ra né kí majɨ rəmə, à ɓəl-dé al, ngà dow kí ra né kí majɨ al
ɓá à ɓəl-dé. I 'ndigɨ kadɨ ɓəl njèkɔ̰ɓe al wa? 'Ra né kí majɨ rəmə ę̃ à kɔsɨ gajɨ-i;
4 kdɔtalə njèkɔ̰ɓe lé, isɨ 'ra kullə lə Lubə kdɔ majɨ lə-i. Ngà kinə 'ra né kí majɨ al
rəmə 'ɓəl; kdɔtalə kiyərɔ kí ę̃ utɨ lé, ę̃ utɨ kɨ̀ ndángɨ kare al, ę̃ isɨ ra kullə lə Lubə kdɔ
kadɨ tɔjɨ-né kində kɔjɨ kɨ̀ wɔngɨ lə Lubə dɔ dow-tɨ kí njéra né kí majɨ al.
5 Gin-é kin ɓá tò kadɨ dow ulə-né dɔ-é gin tɔ́gɨ-tɨ lə njèkɔ̰ɓe, kdɔ ta lə ɓəl wɔngɨ kin
par al, ngà kdɔ ta lə tagɨr kí majɨ kí tò mę̃ę̃ dow-tɨ.
6 †Gin-é kin ya tɔ ɓá sə̨i ugəi-né lambo tɔ. Kdɔtalə njékɔ̰ɓe-je lé 'to njérakullə-je lə
Lubə, adɨ kullə-é kin ya ɓá to kullə lə-dé.
7 Ną́-ną́ ya adi-é né kí to tó-é kadɨ adi-é; né kí tò kadɨ ugəi mbete-é rəmə ugəi; dow
kí tò kadɨ adi-é lambo rəmə, adi-é; dow kí tò kadɨ 'ɓəli-é rəmə, 'ɓəli-é; dow kí tò kadɨ
uni ta-é rəmə, uni ta-é.

Ta lə ndigną̃
Mat 22:35-40; 1Ją̃ 3:11-23

8 Adi kurə lə dow tò dɔ-si-tɨ al, ngà kadɨ kurə ndigną̃ ɓá tò dɔ-si-tɨ. Kdɔtalə dow kí
ndigɨ madɨ-é lé, ę̃ ra né kí ndukun ndigɨ adɨ ɔr njutɨ.
9 Kdɔ ndukun-je kí panè: «'A ra kaya al, 'a tɔl dow al, 'a ɓogɨ al, ['a pa ta kí ndángɨ
al]*, 'a ra kəmnda al», kɨ̀ ndəgɨ ndukun-je lay kinlé, tokɨ kəw-dé lay mę̃ę̃ ta-tɨ kin: «'A
ndigɨ dow madɨ-i titɨ-ną̃ kɨ̀ rɔ-i bè.»
10 Dow kí ndigɨ dow-je lé à ra né kí majɨ al kí dow madɨ-é al. Adɨ ndigɨ dow ɓá to
ra né kí ndukun ndigɨ kɔr njutɨ.
11 'Rai bè kdɔtalə sə̨i 'gəi dɔkaglo kí j'isi-tɨ kin gɔw. To dɔkàdì kí kadɨ ĩ̧i-né dɔ ɓi-tɨ,
kdɔtalə kí ɓone bè kinlé kajɨ ą̃ ngɔsi sə-ji itə kí ndɔkɨ jə̨i j'adi-né mę̃ę̃-ji kin ɓəy.
12 Lo kí ndɔɔ isɨ goto, lo kí kada isɨ ree. Ðn ɔ́ j'tɔri kullə-je kí londul-tɨ rɔ-ji-tɨ kɔgɨ
ə j'tuləi nérɔ-je kí londógɨ-tɨ rɔ-ji-tɨ.
13 J'adi panjiyə-ji ą̃ njururu, titɨ kí dow njiyə-né kada kin bè; j'rai baborè nékuso
kɨ̀ gɔ̰yibɨ kí kąy al rəm, j'rai ɓə lə kaya kɨ̀ néra kí jugɨ-jugɨ al rəm, kadɨ gakɨ-ną̃ kɨ̀
kim-ną̃ goto rɔ-ji-tɨ rəm.
14 Ngà adi panjiyə 'Baɓe Jeju Kristɨ ɓá tò rɔ-si-tɨ ə né-je kí dajɨ rɔ-si ra adɨ kəmnda-é
isɨ ra-si kinlé, ɔwi go-tɨ al.

---

† **13:6 13:6** Mat 22:21; Mar 12:17; Luk 20:25 * **13:9 13:9** Ta-je kí tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mę̃ę̃ mbete-je-tɨ kí dɔsą̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

14

Njétɔ́gɨ-je kɨ̀ njéyay-je

1 †Dow kɨ́ yay mɛ̨̃ kadmɛ̨̃-tɨ lé, uwəi-é kɨ rɔ-si-tɨ majɨ, ɓɨ gangi ta dɔ tagɨr-je-tɨ liə al.
2 Kdɔtalə dow madɨ gə kɨ́ n'a kuso né-je lay kare; ə dow kɨ́ rangɨ kɨ́ yay uso mbikamnã-je ya par.
3 Kadɨ dow kɨ́ njékuso né-je lay nədɨ njèmbatɨ né-je madɨ al; ɓá kadɨ njèmbatɨ kuso né-je madɨ gangta dɔ njèkuso-é-tɨ al rəm, kdɔtalə Lubə uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ majɨ.
4 I ə, i to nã́ ɓá 'gangɨ ta dɔ ngonnjèkullə-tɨ lə madɨ-i wa? Lé ɛ̨̃ ã taá əse usɨ kàrè to ta lə 'Ɓa-é ya. Ngà ɛ̨̃ à kã taá, kdɔtalə 'Ɓaɓe ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kdɔ gətɨ-é-né.
5 Dow madɨ oo adɨ ndɔ kɨ́ bè kin itə ndɔ kɨ́ bè kin; ə ɛ̨̃ kɨ́ madɨ oo adɨ ndɔ-je d'asɨ-nã lay. Kadɨ nã́-nã́ ya mɛ̨̃-é usɨ nangɨ pɔ̃ dɔ tagɨr-tɨ liə kɨ́ sɔbɨ dɔ-é.
6 Dow kɨ́ ɔr kəm ndɔ-je kàrè, ɔr kəm-é kdɔ 'Ɓaɓe. Dow kɨ́ uso né-je lay kàrè, uso kdɔ 'Ɓaɓe, kdɔtalə ɛ̨̃ ra oiyo Lubə kdɔ; ə dow kɨ́ uso né-je madɨ al kàrè rəmə, uso al kdɔ 'Ɓaɓe; ə ɛ̨̃ ya kàrè ra oiyo Lubə kdɔ tɔ.
7 Kdɔtalə dow madɨ kɨ́ dan-ji-tɨ kɨ́ isɨ kɨ̀ dɔ-é taá ta kɨ́ liə-tɨ ya goto rəm; dow kɨ́ oy ta kɨ́ liə-tɨ kàrè goto rəm tɔ.
8 Kdɔtalə kinə j'isi kɨ̀ dɔ-ji taá rəmə, j'isi kdɔ 'Ɓaɓe; ə kinə j'oyi rəmə, j'oyi kdɔ 'Ɓaɓe. Lé j'isi-né kɨ̀ dɔ-ji taá əse j'oyi-né kàrè, j'toi kɨ́ lə 'Ɓaɓe.
9 Kdɔ Kristɨ oy ɓá təl isɨ kəm, kdɔ kadɨ to 'Ɓaɓe lə dow-je kɨ́ d'oy kɨ̀ dɛ̨̃ kɨ́ d'isɨ kəm.
10 †Ngà i ə, 'gangɨ ta dɔ ngonkɔ̃-i-tɨ kdɔ ri wa? Əse 'nədɨ ngonkɔ̃-i kdɔ ri wa? Ją̃i lay ya j'a ką̃i nɔ̃ Lubə-tɨ logangta-tɨ liə.
11 Kdɔtalə 'ndàngɨ 'panè: 'Ɓaɓe panè, m'isɨ kəm, dow-je lay ya d'a kɔsɨ məkəji-dé nangɨ nɔ̃-m-tɨ, ə ndɔ̃ dow-je lay à kɔsɨ gajɨ-m mą̃ Lubə.
12 Beɓa nã́-nã́ ya dan-ji-tɨ à kɔr go kullə ra-é kɨ́ sɔbɨ dɔ-é nɔ̃ Lubə-tɨ.
13 Əɲ ə́ adɨ j'gangi ta dɔ-ną̃-tɨ al. Né kɨ́ tò kadɨ un ndi-i dɔ-tɨ lé, to təl kɨ́ kadɨ 'təl jigɨ 'tugə ngonkɔ̃-i kɨ́ njèkadmɛ̨̃ əse 'təl kəm rəbɨ kusɨ liə mɛ̨̃ majal-tɨ al.
14 M'gə majɨ, ə mɛ̨̃-m usɨ nangɨ pɔ̃ɔ̃ kɨ̀ takul nam kàdɨ̀ 'Ɓaɓe Jeju-tɨ kɨ́ né kɨ́ tò nɛ̨̃ takəm Lubə-tɨ ya goto; ngà kinə dow madɨ oo adɨ né kɨ́ bè kin tò nɛ̨̃ takəm Lubə-tɨ lé, kɨ rɔ dowbé-tɨ kin rəmə né-é tò nɛ̨̃ ya.
15 Kinə ta lə nékuso ɓá i 'tujɨ-né mɛ̨̃ ngonkɔ̃-i rəmə, i njiyə kɨ́ go ndigɨ dow-je-tɨ al. Dow kɨ́ Kristɨ oy kdɔ ta liə lé, 'təl gin tujɨ liə kdɔ nékuso-i al.
16 Né kɨ́ majɨ kɨ rɔ-si-tɨ lé, adi təl né kɨ́ kadɨ dow-je 'pa-né ta kɨ́ majɨ al dɔ-si-tɨ al.
17 Kdɔtalə kɔ̃ɓe lə Lubə lé, to ta lə nékuso kɨ̀ néką̃y al, ngà to né ra kɨ́ njururu, to lapiya, ə to rɔnəl kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay.
18 Dow kɨ́ ra kullə adɨ Kristɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ bè kinlé rəmə, dowbé nəl Lubə rəm, ɓá dow-je 'ndigɨ ta liə rəm.
19 Əɲ ə́ adɨ j'sangi né kɨ́ à ree kɨ̀ lapiya kɨ̀ né kɨ́ à kɔw kɨ̀ dow-je kete-kete.
20 'Tujɨ kullə lə Lubə kdɔ nékuso al! Tɔgrɔ-tɨ, né-je lay ya aa njay; ngà kɛ̨̃ ɓá to né kɨ́ majɨ al kadɨ dow uso né ə təl-né jigɨ tugə madɨ-é-je.
21 Majɨ kadɨ usoi dą̃ al rəm, ą̃yi yibɨ nduu al rəm, əse né-je lay kɨ́ à to jigɨ nɔ̃ ngonkɔ̃-si-tɨ kɨ́ njèkadmɛ̨̃ [kadɨ usɨ əse yay*] lé ɔgi rɔ-si dɔ-tɨ.
22 Kadmɛ̨̃ lə-i kɨ́ ɔw-né dɔ né-je-tɨ kinlé, 'ngəm ta kɨ́ lə-i-tɨ nɔ̃ Lubə-tɨ. Dow kɨ́ ra né kɨ̀ mɛ̨̃nda ką̃y ə mɛ̨̃-é uwə-é kɨ̀ ta dɔ-tɨ al ɓá to njènékumą̃!
23 Ngà dow kɨ́ mɛ̨̃-é ą̃ sɔbɨ dɔ né kɨ́ ɛ̨̃ uso rəmə ta tò dɔ-é-tɨ, kdɔtalə né kɨ́ ɛ̨̃ ra lé ɔw go-ną̃-tɨ kɨ̀ kadmɛ̨̃ liə al. Ə né lay kɨ́ dow ra kɨ̀ kadmɛ̨̃ al lé to majal.

---

† **14:1 14:1** Kol 2:16 † **14:10 14:10** 2Kɔ 5:10 * **14:21 14:21** Ta-je kɨ́ tò mbuną̃ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

15

1 Jǫ̨i kí tɔ́gɨ-ji tò lé, tò kadɨ j'gəti dę̨ kí 'yay ə kadɨ j'sangi né kí nəl-ji jǫ̨i ya par al.
2 Kadɨ dow kí rá-rá dan-ji-tɨ ra né kí nəl madɨ-é kdɔ majɨ liə rəm, ɓá kɔw kɨ kete-kete liə rəm tɔ.
3 Kdɔtalə Kristɨ sangɨ né kí nəl-é al, ngà 'ndàngɨ 'panè: «Tajsul lə njétajɨ-i-je nąy̨ dɔ-m-tɨ.»
4 Ə ta-je lay kí ndɔkɨ 'ndàngɨ lé, tò kdɔ kadɨ ndó-ji né, bè kdɔ kadɨ kilə mę̨ę̨ dɔ madɨ-é-tɨ kɨ̀ sɔlmę̨ę̨ kí Mbete kí aa njay ndó-ji lé, ra adɨ j'ɔwi kɨ̀ kində mę̨ę̨ dɔ-tɨ.
5 Kadɨ Lubə kí njèkadɨ dow-je mę̨ę̨ kí kilə dɔ madɨ-é-tɨ, kɨ̀ njèsɔl mę̨ę̨ dow-je lé, ra adɨ tagɨr kí káre-rè kin ya ɔwi-né dɔ-ną̨-tɨ titɨ kí mę̨ę̨ Jeju Kristɨ ndigɨ-né,
6 bè kdɔ Kadɨ indəi ndi-si natɨ kɨ̀ mę̨ę̨-si kí káre-rè ɔsi-né gajɨ Lubə kí to Bɔbɨ 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ.
7 Uwəi-ną̨ kɨ rɔ-ną̨-tɨ, titɨ kí Kristɨ uwə-si-né kɨ rɔ-é-tɨ, kdɔ kadɨ ri Lubə ɓa-né.

Kristɨ to ngonnjèkullə lə dow-je lay

8 Adɨ m'ndigɨ kidə-si kí Kristɨ təl ngonnjèkullə lə jipɨ-je kdɔ tɔjɨ-né kí Lubə to njèra né kí tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ kunmindɨ-je kí sɔbɨ dɔ ka-ji-je lé né-é ra-né né,
9 ə dow-je kí 'to jipɨ-je al lé, d'ɔsɨ gajɨ Lubə kdɔ koo kəmtondoo liə, titɨ kí 'ndàngɨ-né 'panè: Gin-é kin ɓá m'a tɔ́y-i-né nɔ̨̀ gin dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al, ə m'a kusɨ pa kɔsɨ-né gajɨ-i.
10 'Pa ɓəy 'panè: Sǫ̨i gin dow-je kí 'toi jipɨ-je al, 'rai rɔnəl kɨ̀ dow-je lə Lubə.
11 Ə 'pa ya ɓəy 'panè: Ɔsi gajɨ 'Baɓe, sǫ̨i gin dow-je lay kí 'toi jipɨ-je al, ə kadɨ gin dow-je lay d'ulə riɓa dɔ-é-tɨ!
12 Ejay njèpata kí ta Lubə-tɨ pa tɔ panè: Dow káre à tę̨ę̨ ginkojɨ-tɨ lə Jese, ę̨ ɓá à kɨ̨ kdɔ kɔ̨ɓe dɔ ndəgɨ gin dow-je-tɨ, ə gin dow-je kí 'to jipɨ-je al d'a kində mę̨ę̨-dé dɔ-é-tɨ.
13 Kadɨ Lubə kí to nékində mę̨ę̨ dɔ-tɨ adɨ rɔnəl kɨ̀ lapiya rusɨ mę̨ę̨-si mę̨ę̨ kadmę̨ę̨-tɨ, kdɔ kadɨ kində mę̨ę̨ dɔ-tɨ lə-si tò kɨ dɔ madɨ-é-tɨ madɨ-é-tɨ, kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə Ndil kí aa njay!

Kullə lə Pol kɨ̀ kɔjɨ kɔw mba liə
2Kɔ 10:13-18

14 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨, kí sɔbɨ dɔ-si lé, mą̨ kɨ̀ dɔ-m m'gə majɨ kí ramajɨ rusɨ mę̨ę̨-si njɨ̨-njɨ̨, négə rusɨ dɔ-si rəm, asi gakɨ kadɨ sǫ̨i ya 'ndəji-ną̨ rəm tɔ.
15 Bè ya kàrè, lo madɨ-je-tɨ lé, m'ndàngɨ ta-je kí nąǫ́-je kɨ̀ rɔtungə pilingɨ, kdɔ kole-né mę̨ę̨-si dɔ né-je-tɨ madɨ. Kdɔ Lubə ra sə-m majɨ
16 ɓá adɨ-m m'to njèrakullə lə Jeju Kristɨ, kdɔ dow-je kí 'to jipɨ-je al; m'adɨ rɔ-m kdɔ kullə kí tò tagay kí to kullə kilə mbę̨ Poyta kí Majɨ lə Lubə, kdɔ kadɨ dow-je kí 'to jipɨ-je al 'to-né kadkare kí nəl Lubə rəm, Ndil kí aa njay ində tagay rəm.
17 Adɨ kí sɔbɨ dɔ kullə lə Lubə lé, m'a kɔsɨ gajɨ rɔ-m kdɔ nam kí m'nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.
18 Kdɔ né kí rangɨ kí ɓo kɔsɨ kagɨ dɔ-tɨ ra-m ya goto; ę̨ kí Kristɨ ra kɨ̀ kəm rəbɨ kí rɔ-m-tɨ ree-né kɨ̀ dow-je kí 'to jipɨ-je al adɨ 'təl rɔ-dé go ta-tɨ kin ya par. Ę̨ ra kɨ̀ kəm rəbɨ ta-je lə-m kɨ̀ kullə ra-m-je,
19 kɨ̀ takul tɔ́gɨ kí tɔjɨ rɔ-é mę̨ę̨ nékɔjɨ-je-tɨ kɨ̀ né-je kí tò ɓəl-ɓəl rəm, kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə Ndil kí aa njay rəm tɔ. Beɓa kɨ̨ ɓebo Jorijalę̨m-tɨ nu̧ ya sar tę̨ę̨-né dɔnangɨ Iliri-tɨ kinlé, m'ilə mbę̨ Poyta kí Majɨ lə Kristɨ titɨ, m'gəkɨ lo gəkɨ-gəkɨ.
20 Ə mą̨ m'ndigɨ kilə mbę̨ Poyta kí Majɨ lo-tɨ kí ri Kristɨ ɓa-tɨ al ɓəy, bè kdɔ kadɨ m'ində gin-é dɔ 'lə dow madɨ-tɨ al, titɨ kí 'ndàngɨ-né 'panè:
21 Dę̨ kí mbę̨ ta liə usɨ mbi-dé-tɨ al ya, d'a koo-é;
ə dę̨ kí d'oo ta kí dɔ-é-tɨ al, d'a gə mę̨ę̨ ta liə.

22 †Né kin ya taá-taá ɔgɨ-m kɔw rɔ-si-tɨ.
23 Ngà kí ɓone bè kinlé, kullə lə-m goto dɔnangɨ-é-je-tɨ kin ngá, ə low nu̧ asɨ ɓal-je ṇa̧ ya m'ndingə kadɨ lokɨ m'isɨ m'ɔw kɨ dɔnangɨ Espa̧y-tɨ rəmə, m'ɔw rɔ-si-tɨ;
24 m'ində mę̣ę̣-m dɔ-tɨ kadɨ lokɨ m'isɨ m'ɔw rəmə, m'dəə nɔ̨̃ɔ̨̃ m'oo-si; ə lokɨ kisɨ-m rɔ-si-tɨ usɨ rɔ-m-tɨ sę̣ ngá rəmə, sə̨i a kindəi-mi rəbəə kadɨ m'ɔ̃w.
25 †Kí ɓone bè kinlé, m'isɨ m'ɔw kɨ Jorijalę̣m, kdɔ ra kullə kdɔ njékaa njay-je.
26 Kdɔtalə njékəwna̧-je kí dɔnangɨ Maseduwan-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Akay-tɨ 'ndigɨ mbɔ̨̃ né kdɔ njéndoo-je kí dan njékaa njay-je-tɨ kí d'isɨ ɓebo Jorijalę̣m-tɨ.
27 †Dę̣ 'ndigɨ majɨ ṇa̧ kadɨ 'ra sə-dé, ə to kurə dɔ-dé-tɨ kadɨ 'ra; kdɔtalə kinə dow-je kí to jipɨ-je al d'ubə majɨ né-je kí sɔbɨ dɔ Ndil kí aa njay kɨ̀ kəm rəbɨ kí rɔ jipɨ-je-tɨ lé, to tó-é kadɨ dę̣ kàrè d'a ra kɨ̀ jipɨ-je kɨ̀ né-je kí kadɨ 'ra-né kɨ̀ rɔ-dé tɔ.
28 Go né-je kin à gangɨ ə m'a kadɨ-dé né-je kí 'mbɔ̨̃ kinlé ngá ɓá lokɨ m'isɨ m'ɔw dɔnangɨ Espa̧y-tɨ rəmə, m'a dəə rɔ-si-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ kdɔ koo-si.
29 M'gə kí kɔw-m rɔ-si-tɨ kinlé, m'a kɔw kɨ̀ tɔrndi lə Kristɨ kí ṇa̧.
30 [Ngankɔ̨̃-m-je kí njékadmę̣ę̣]*, m'ulə dingəm mę̣ę̣-si-tɨ kɨ̀ takul 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ, kɨ̀ takul ndigna̧ kí i̧ rɔ Ndil kí aa njay-tɨ, kadɨ ori kàdì-m lo rɔ-tɨ kɨ̀ kəm rəbɨ ta-je kí pa kɨ̀ Lubə kdɔ-m,
31 kdɔ kadɨ m'tę̣ę̣ mę̣ę̣ ji njémę̣ę̣nga̧-je-tɨ kí dɔnangɨ Jude-tɨ, ə kadɨ kadkare kí m'isɨ m'ɔw-né kɨ Jorijalę̣m kinlé njékaa njay-je 'taa kɨ̀ rɔnəl;
32 beɓa m'a tę̣ę̣ rɔ-si-tɨ kɨ̀ rɔnəl, ə kinə Lubə ndigɨ rəmə, m'a kuwə rɔ-m rɔ-si-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ ndę̣.
33 Kadɨ Lubə kí njèlapiya nà̧y sə-si lay! Amę̣n!

16

Ndəji-je, kɨ̀ lapiya kɨ̀ ndigɨ ra lə Pol

1 M'iṇə kɔ̨nan-ji Pobe kí to njèkində kəm-é go né-tɨ lə njékəwna̧-je kí ɓebo Sankré-tɨ mę̣ę̣ ji-si-tɨ,
2 kdɔ kadɨ uwəi-é kɨ rɔ-si-tɨ kdɔ nam kí ę̣ nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ gangɨ-é kí tuwə kuwə-né njékaa njay-je kɨ rɔ-si-tɨ. 'Rai siə mę̣ę̣ né-je-tɨ lay kí à kɔw ndoo-é rɔ-si-tɨ; kdɔ ę̣ ra kɨ̀ dow-je ṇa̧ rəm, ɓá ma̧ ya kàrè ę̣ ra sə-m rəm tɔ.
3 †'Rai lapiya Priska-je kɨ̀ Akilasɨ kí 'to madkullə-je lə-m mę̣ę̣ kullə-tɨ lə Jeju Kristɨ;
4 dę̣ d'ilə rɔ-dé kɔgɨ ɓá d'ajɨ-m-né ta yo-tɨ; to ma̧ kɨ̀ kár-m ɓá m'ra-dé oiyo al, njékəwna̧-je kí gay-gay lay kí 'to jipɨ-je al kàrè 'ra-dé oiyo tɔ.
5 'Rai lapiya njékəwna̧-je kí d'isɨ 'kəw-na̧ mę̣ę̣ kəy-tɨ lə-dé. 'Rai lapiya Epaynɛtɨ kí m'ində-é dan kəm-m-tɨ. Ę̣ ya to dow kí dɔsa̧y kí adɨ mę̣ę̣ Kristɨ dɔnangɨ Aji-tɨ.
6 'Rai lapiya Mari kí ra kullə ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ kdɔ ta lə-si kin.
7 'Rai lapiya Andronikusɨ-je kɨ̀ Jiniyasɨ, kí 'to nojɨ-m-je rəm, madɨ dangay-je lə-m rəm, ɓá 'to njékɔwkulə-je kí d'un ta-dé dan madɨ-dé-je-tɨ, ɓá dę̣ d'adɨ mę̣ę̣-dé Kristɨ kete nɔ̨̃-m-tɨ rəm tɔ.
8 'Rai lapiya Ampliyatusɨ kí to dow kí m'ində-é dan kəm-m-tɨ mę̣ę̣ nam-tɨ kí j'nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ.
9 'Rai lapiya Urbę̣ kí to madɨ kullə lə-m mę̣ę̣ kullə-tɨ lə Kristɨ rəm, 'rai lapiya Istakisɨ kí to dow kí m'ində-é dan kəm-m-tɨ kin rəm tɔ.
10 'Rai lapiya Apelɛsɨ kí tɔjɨ ndajɨ nam kí ę̣ nam kàdì Kristɨ-tɨ. 'Rai lapiya dow-je kí mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Aristobul.
11 'Rai lapiya nojɨ-m Erodiɔ̨n. 'Rai lapiya dow-je kí mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Narsisɨ kí 'nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ.

---

† **15:22 15:22** Rɔm 1:13 † **15:25 15:25** 1Kɔ 16:1-4 † **15:27 15:27** 1Kɔ 9:11 * **15:30 15:30** Ta-je kí tò mbuna̧ né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kí dɔsa̧y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **16:3 16:3** Knj 18:2

12 'Rai lapiya Tripẹ̃n-je kɨ̀ Tripojɨ kɨ́ 'to dené-je kɨ́ d'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ kdɔ kullə lə 'Ɓaɓe.
'Rai lapiya Pɛrsidɨ kɨ́ m'ində-é dan kəm-m-tɨ, ẹ̃ ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ kdɔ kullə lə 'Ɓaɓe.
13 †'Rai lapiya Rupusɨ kɨ́ to dow kɨ́ 'Ɓaɓe mbətɨ-é kin rəm, 'rai lapiya kɔ̃-é kɨ́ to kɔ̃-m
kin rəm tɔ.
14 'Rai lapiya Asẹ̃nkritɨ, Plegɔ̃, Ermɛsɨ, Patrobasɨ, Ermasɨ, kɨ̀ ngankɔ̃-ji-je kɨ́
njékadmẹẹ̃-je kɨ́ d'isɨ sə-dé.
15 'Rai lapiya Pilologɨ-je kɨ̀ Juli, Nere-je kɨ̀ kɔ̃nan-é, Olẹ̃mpasɨ kɨ̀ njékaa njay-je kɨ́
d'isɨ sə-dé.
16 'Rai-nạ̃ lapiya kuwə-nạ̃ kàdì-nạ̃-tɨ kɨ̀ mẹẹ̃ kɨ́ aa njay. Njékəwnạ̃-je lə Kristɨ lay ya
'ra-si lapiya.
17 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmẹẹ̃, dow-je kɨ́ njékɔsɨ néndó kɨ́ ingəi kin ngərəngɨ kɨ̀ kəm
rəbɨ sulə dow-je kadɨ 'gangɨ-nạ̃ rəm, kɨ̀ kəm rəbɨ ra-dé kadɨ d'usɨ mẹẹ̃ majal-tɨ rəm
kinlé, m'ulə dingəm mẹẹ̃-si-tɨ kadɨ ooi go rɔ-si rɔ-dé-tɨ. Ɔri rɔ-si ngərəngɨ kɔgɨ rɔ-dé-
tɨ.
18 Kdɔ ko dow-je kɨ́ bè kinlé 'ra kullə lə 'Ɓaɓe lə-ji Kristɨ al, ngà 'ra kullə kdɔ mẹẹ̃-dé
ya par; ta-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ̀ ta pitɨ-nạ̃-je ɓá d'ədɨ-né dow-je kɨ́ njékəmkɔr al.
19 Ə sə̃i rəmə, dow-je lay ya 'gə təl rɔ go ta-tɨ lə-si; adɨ m'ra rɔnəl kdɔ ta lə-si, ngà
kɨ́ sɔbɨ dɔ néra kɨ́ majɨ lé, kadɨ 'toi njégosɨ-je ə kɨ́ sɔbɨ dɔ néra kɨ́ majal rəmə, kadɨ
aai njay tɔ.
20 Nə̀y ṇạ̃ al kadɨ Lubə kɨ́ njèlapiya lər Satạ̃ gin nja-si-tɨ lər-lər. Kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe
lə-ji Jeju nə̀y sə-si!
21 †Timote kɨ́ madkullə lə-m ra-si lapiya, ɓá Lisiyusɨ, Jasɔ̃ kɨ̀ Sojipatɛr kɨ́ 'to nojɨ-m-je
'ra-si lapiya tɔ.
22 Mạ̃ Tɛrtusɨ kɨ́ njèndàngɨ mbete lé kàrè, m'ra-si lapiya kɨ̀ takul nam kɨ́ m'nam
kàdì 'Ɓaɓe-tɨ tɔ.
23 †Gayusɨ kɨ́ njèkuwə-m mạ̃ Pol mba kɨ rɔ-é-tɨ rəm, njèkadɨ njékəwnạ̃-je 'kəw-nạ̃
rɔ-é-tɨ kinlé, ra-si lapiya tɔ. Erastɨ kɨ́ to njèkoo go né-je lə ɓebo ra-si lapiya rəm, ɓá
ngonkɔ̃-ji Kartusɨ kàrè ra-si lapiya tɔ.
24 [Kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ nə̀y sə-si lay! Amẹ̃n!]*
25 Lubə ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kɨ́ asɨ mbusɨ nja-si kɨ̀ kəm rəbɨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju Kristɨ
kɨ́ m'isɨ m'ilə mbẹ̃-é. Poyta kɨ́ Majɨ kinlé ɓá to kəm rəbɨ kɨ́ ẹ̃ tɔjɨ-né né-je kɨ́ tò lo
ɓɔyɔ-é-tɨ low lə low-je nụ̃,
26 ɓá ɓone bè ẹ̃ tẹẹ̃ kɨ̀ dɔ-é kɨ̀ takul mbete-je lə njépata-je kɨ́ ta-é-tɨ kɨ́ 'ndàngɨ kɨ́ go
ndu-tɨ kɨ́ ẹ̃ kɨ́ to Lubə kɨ́ njèkisɨ sartagangɨ un adɨ-dé ə iṇə̃ kadɨ gin dow-je lay kɨ́ 'to
jipɨ-je al 'gə, kdɔ kadɨ d'adɨ-é-né mẹẹ̃-dé ə 'təl-né rɔ-dé go ta-tɨ liə.
27 Kadɨ Lubə kɨ́ ẹ̃ ya kɨ̀ kár-é to njègosɨ lé, riɓa to 'liə kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́
rɔ Jeju Kristɨ-tɨ! Amẹ̃n!

---

† **16:13 16:13** Mar 15:21 † **16:21 16:21** Knj 16:1 † **16:23 16:23 a** Knj 19:29; 1Kɔ 1:14; **b** 2Ti 4:20 * **16:24 16:24** Ta-je kɨ́ tò mbunạ̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹẹ̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

Mbete kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ
Kɔrɛ̃ntɨ-je
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Kɔrɛ̃ntɨ-je

Kɔrɛ̃ntɨ to ɓebo kɨ́ dɔnangɨ Akay-tɨ. Pol ilə mbɛ̃ Poyta kɨ́ Majɨ mɛ̃ɛ̃ ɓebo-tɨ kinlé ə ində gin njékəwna̰-je titɨ ɓá ɛ̃ ɨ̃ ɔw ɓebo Epɛjɨ-tɨ. Ə Kɔrɛ̃ntɨ lé to ɓe kɨ́ kəm ɓe-je kɨ́ gay-gay kɨ́ 'gəə dɔ-é tò kɨ dɔ-tɨ, adɨ gin dow-je kɨ́ gay-gay 'n̰a̰-tɨ. To lo ra gatɨ kɨ́ boy n̰a̰ rəm, lo pole magɨ-je, kɨ̀ lo ra néginka-je kɨ́ gay-gay rəm, ɓá to ɓe kɨ́ kaya kɨ́ titɨ al dɔ̃ lo rəm. Ə né-je kin ra adɨ né ndɔjɨ njékəwna̰-je kɨ́ d'isɨ Kɔrɛ̃ntɨ. Gin-é kin ɓá d'ulə-né mbete 'dəjɨ-né Pol ta kɨ́ dɔ né-je-tɨ kɨ́ ná̰-je. Beɓa ɛ̃ isɨ Epɛjɨ nɔ̃ɔ̃ ya ndàngɨ mbete kin ulə-né adɨ-dé. Ə mbete kinlé to ɛ̃ kɨ́ njèkungɨ joo ngá; ɛ̃ kɨ́ adɨ-dé dɔsa̰y lé ɓone bè dow oo ta nja-é al.

Pol ndəjɨ-dé kadɨ d'ɨ̃nə gangɨ-na̰ kɨ́ dan-dé-tɨ rəm ('Ndó 1:10–4:21), kadɨ d'ɔr kaya kɨ́ ra dan-dé-tɨ kɔgɨ rəm ('Ndó 5), ɓá kadɨ d'ɨ̃nə ta səkɨ-na̰ nɔ̰̀ njégangta-je-tɨ kɨ́ 'to njékadmɛ̃ɛ̃ al-je rəm (6:1-11).

Go ta-je-tɨ kin ɓá Pol ree dɔ ta-je-tɨ kɨ́ Kɔrɛ̃ntɨ-je 'dəjɨ-é sɔbɨ dɔ taana̰-je ('Ndó 7), kuso da̰-je kɨ́ kində nɔ̰̀ magɨ-tɨ-je ('Ndó 8:1–11:1), nékɔɔ lə njèkadmɛ̃ɛ̃ kɨ̀ nékuso kɨ́ tɔjɨ dajɨ rɔ 'Ɓaɓe ('Ndó 11:2-34), kɨ̀ kadkare-je kɨ́ gay-gay kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay adɨ njékadmɛ̃ɛ̃-je ('Ndó 12–14), kɨ̀ tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̃ɛ̃ lə dow-je kɨ́ d'oy ('Ndó 15), kɨ̀ némbɔ̰-je, kɨ̀ kɔjra-je lə Pol kɨ̀ lapiya-je kɨ́ ra-na̰ ('Ndó 16) rəm tɔ. Ngá né-je lay kinlé ndigna̰ ya káre-rè ə́ à ra kadɨ majɨ ('Ndó 13).

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 Ma̰ Pol, kɨ́ Lubə ɓa-m kɨ̀ mɛ̃ɛ̃ndigɨ liə adɨ m'to njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ jɛ̃ kɨ̀ Sostɛ̃n
kɨ́ to ngonkɔ̰-ji kɨ́ njèkadmɛ̃ɛ̃, j'isɨ natɨ ɓá
2 †m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sa̰i njékəwna̰-je lə Lubə kɨ́ isi ɓebo Kɔrɛ̃ntɨ-tɨ, sa̰i kɨ́
Lubə ɓa-si adɨ aai njay, ində-si tagay kdɔ nam kɨ́ 'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ rəm, m'adɨ-si
sa̰i lay kɨ́ isi kɨ̀ lo-je kɨ́ rá-rá isi 'ɓai ri 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe lə-si rəm, to
'Ɓaɓe lə-ji rəm kin.
3 Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə kɨ̀ 'lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ nà̰y sə-si!
4 M'ra oiyo Lubə taá-taá kdɔ ta lə-si, kdɔ ramajɨ liə kɨ́ nà̰y sə-si kdɔ nam kɨ̀ 'nami
kàdì Jeju Kristɨ-tɨ rəm,
5 kdɔ kingə kɨ́ ɛ̃ adɨ-si ingəi né-je lay mburukɨ-mburukɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ-é-tɨ, adɨ
to né kɨ́ sɔbɨ dɔ ta, kɨ̀ négə ya lay.
6 Kdɔ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Kristɨ kɨ́ tokɨ pa lé, tò mɛ̃ɛ̃-si-tɨ tò kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
7 Adɨ sa̰i kɨ́ isi 'ngəbi təl lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ lé, kadkare madɨ nal-si al.
8 Lubə ya à mbusɨ nja-si sar dɔbəy ndɔ-tɨ, kdɔ kadɨ ndɔ ree lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ
rəmə, ta goto dɔ-si-tɨ.
9 Ə Lubə kɨ́ njèɓa-si kadɨ uwəi-na̰ lubɨ-lubɨ kɨ̀ Ngon-é Jeju Kristɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe lə-ji lé,
to njèka̰ dɔ ndi-é-tɨ.

Gángɨ-na̰ kɨ̀ né-je kɨ́ à ra dow kadɨ ra majal

Gangɨ-na̰ kɨ́ dan njékəwna̰-je-tɨ kɨ́ Kɔrɛ̃ntɨ

† **1:2 1:2** Knj 18:1

10 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, m'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-si-tɨ, kɨ̀ ri 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ
kadɨ sə̨i lay ya adi ta lə-si ɔw go-nə̨-tɨ, kadɨ gángɨ-nə̨ goto dan-si-tɨ, ngà kadɨ indəi
rɔ-si natɨ majɨ, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-si kɨ́ káre-rè rəm, kɨ̀ tagɨr kɨ́ káre-rè rəm.
11 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, m'pa bè kdɔtalə dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Klowe d'idə-
m ta lə gángɨ-nə̨ kɨ́ tò dan-si-tɨ.
12 †Mə̨ m'oo kɨ́ nə̨́-nə̨́ dan-si-tɨ panè: Mə̨ m'to dow lə Pol! Mə̨ m'to dow lə Apolosɨ –
Mə̨ m'to dow lə Sepasɨ – Mə̨ m'to dow lə Kristɨ!
13 Se Kristɨ lé gángɨ rɔ-é danə̨ wa? Se Pol ɓá 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ kdɔ ta lə-si wa? Ə se
kɨ̀ ri Pol ɓá 'ra-si-né batɛ̨m wa?
14 †M'ra oiyo Lubə kdɔ ra kɨ́ dow káre ya kàrè m'ra-é batɛ̨m dan-si-tɨ al, Krispusɨ-je
kɨ̀ Gayusɨ ya par ə́ m'ra-dé batɛ̨m.
15 Adɨ dow kɨ́ à panè 'ra-si batɛ̨m kɨ̀ ri-m ya goto.
16 †M'ra batɛ̨m dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Istepanasɨ tɔ, dɔmajɨ ya bè ɓá m'ra batɛ̨m
dow madɨ kɨ́ rangɨ.
1Kɔ 3:18-20; Mat 11:25-27

17 Kdɔtalə Kristɨ ulə-m kdɔ kadɨ m'ra dow-je batɛ̨m al, ngà kadɨ m'ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́
Majɨ, kɨ́ go tagə-tɨ lə dow al, nè kagdəsɨ lə Kristɨ à təl né kɨ́ kɔgɨ kare.
18 Kdɔtalə mbɛ̨ kɨ́ sɔbɨ dɔ koy Kristɨ dɔ kagdəsɨ lé, to ta mbə́ kɨ rɔ dɛ̨-tɨ kɨ́ d'ɔw kɨ
ta koy-tɨ, ngà kɨ rɔ-ji jə̨i-tɨ kɨ́ j'uni rəbɨ kajɨ rəmə, to tɔ́gɨ lə Lubə.
19 Kdɔ 'ndàngɨ 'panè: M'a tujɨ gosɨ lə njégosɨ-je ə m'a kadɨ négə lə njénégə-je təl
né kɨ́ kare.
20 Gosɨ lə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè tò rá wa? Njèndó dow-je ndukun ə̨ rá wa? Njènajɨ
ta kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kɨ́ ɓone ə̨ rá wa? Gosɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé Lubə təl-é kɨ né mbə́-tɨ
ya al wa?
21 Kdɔ gosɨ lə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, asɨ kadɨ 'gə-né Lubə mɛ̨ɛ̨ gosɨ-tɨ liə al; beɓa
Lubə oo majɨ kadɨ n'ajɨ njékadmɛ̨ɛ̨-je kɨ̀ takul mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ dɛ̨ d'oo kɨ ta mbə́
lé.
22 Jipɨ-je d'isɨ ta 'dəjɨ nékɔjɨ-tɨ ə grɛkɨ-je d'isɨ ká 'sangɨ gosɨ-tɨ.
23 Ngà jɛ̨ rəmə, jɛ̨ j'ilə mbɛ̨ ta lə Kristɨ kɨ́ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ, rəmə tugə jipɨ-je jigɨ-tɨ, ə
to ta mbə́ kɨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al,
24 ngà kɨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ Lubə ɓa-dé kɨ́ 'to jipɨ-je kɨ̀ grɛkɨ-je lé, Kristɨ to tɔ́gɨ lə Lubə
rəm, to gosɨ lə Lubə rəm.
25 Kdɔtalə né lə Lubə kɨ́ dow-je d'adɨ to né mbə́ lé, to gosɨ kɨ́ itə gosɨ lə dow-je nja
nə̨ə̨, ə né kɨ́ dow-je d'adɨ to yay lə Lubə lé, itə tɔ́gɨ dow-je nja nə̨ə̨.
26 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, 'gɔ̨i ɓa kɨ́ Lubə ɓa-si kin majɨ ooi: Njégosɨ-je kɨ́ go lo
koo-tɨ lə dow 'nə̨ə̨ dan-si-tɨ al rəm, njétɔ́gɨ-je 'nə̨ə̨ al rəm, dow-je kɨ́ boy-boy 'nə̨ə̨ al rəm.
27 Ngà Lubə mbətɨ mbə́ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ, kdɔ kulə-né rɔsɔl dɔ njégosɨ-je-tɨ; Lubə
mbətɨ njéyay-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ, kdɔ kulə-né rɔsɔl dɔ njétɔ́gɨ-je-tɨ tɔ.
28 Lubə mbətɨ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ dow-je d'oo kɨ né al, kɨ́ dow-je 'nədɨ, kɨ̀ né-je kɨ́
goto, kdɔ təl-né né-je kɨ́ tò, né kɨ́ kare-tɨ.
29 Lubə ra bè kdɔ kadɨ dow madɨ ində kàdɨ̀-é nɔ̨-é-tɨ al.
30 Ə kɨ̀ takul-é ɓá sə̨i 'toi-né njénam kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ kɨ́ ɛ̨ ɓá to gosɨ lə-ji kɨ́ ɨ̨ rɔ
Lubə-tɨ rəm, ɔr ta dɔ-ji-tɨ rəm, ɔr-ji ində-ji tagay rəm, ɓá taa-ji ilə-ji taá ji majal-tɨ
rəm tɔ.
31 Kdɔ kadɨ, kinə dow ɔsɨ gajɨ rɔ-é rəmə, ɔsɨ gajɨ rɔ-é kdɔ nam kɨ́ nam kàdɨ̀ 'Ɓaɓe-tɨ
titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kɨ́ aa njay.

---

† **1:12 1:12** Knj 18:24 † **1:14 1:14 a** Knj 18:8; **b** Knj 19:29; Rɔm 16:23 † **1:16 1:16** 1Kɔ 16:15

2

Né kɨ́ uwə mɛ̨ɛ̨ Pol

1 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, mą lé, lokɨ m'ɔw rɔ-si-tɨ lé, tagə kɨ́ n̨ą əse gosɨ kɨ́ n̨ą
ɓá m'ɔw m'idə-si-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ né kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kɨ́ Lubə ɔjɨ kdɔ ra lé al.
2 Kdɔtalə m'sangɨ kadɨ m'gə né madɨ kɨ́ rangɨ dan-si-tɨ al, ngà Jeju Kristɨ, ə Jeju Kristɨ
kɨ́ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ ya par.
3 †Mą ya kɨ̀ dɔ-m kàrè, kɨ́ ndɔkɨ m'ɔw-né rɔ-si-tɨ kinlé, m'yay rəm, m'ɓəl rəm, m'dadɨ
n̨ą rəm̨;
4 ə néndó lə-m kɨ̀ mbɛ̨ kilə lə-m lé ulə njirə dɔ ta-je-tɨ kɨ́ pa kɨ̀ gosɨ, kdɔ kadɨ dow-je
d'oo kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kin al, ngà tò ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ to kullə ra tɔ́gɨ Ndil kɨ́ aa njay.
5 Bè kdɔ kadɨ kadmɛ̨ɛ̨ lə-si ulə njirə dɔ gosɨ-tɨ lə dow al, ngà dɔ tɔ́gɨ-tɨ lə Lubə.

Gosɨ lə Lubə

6 Ə to gosɨ ya ɓá jɛ̨ j'ilə mbɛ̨-é dan njékadmɛ̨ɛ̨-je-tɨ kɨ́ d'asɨ gakɨ, ngà kɛ̨ ɓá to gosɨ
kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kin al rəm, ɓá to gosɨ lə njékɔ̨ɓe-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kɨ́ d'a gudɨ-dé
rukɨ-rukɨ kin al rəm.
7 Jɛ̨ j'ilə mbɛ̨ gosɨ lə Lubə, kɨ́ ɛ̨ adɨ tò kɨ̀ lo ndəm-é ə ɓɔyɔ; to gosɨ kɨ́ ɛ̨ ra go-é kete
low lə low-je nu̱ kdɔ riɓa lə-ji.
8 Gosɨ kinlé, njékɔ̨ɓe-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kinlé, dow káre ya kàrè gə al; kdɔ, lé ngar-je
'gə ta kinlé rəmə, lé d'a ɓə 'Baɓe kɨ́ njèriɓa kagdəsɨ-tɨ al.
9 Ngà titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né 'panè: Né kɨ́ kəm dow oo al rəm, mbi dow oo al rəm, né kɨ́
dow gɨr mɛ̨ɛ̨-é-tɨ al rəm ya Lubə ra kete lay kdɔ dow-je kɨ́ 'ndigɨ-é.
10 Kdɔtalə jɛ̨ ɓá Lubə tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ-é adɨ-ji kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay. Kdɔ Ndil kɨ́ aa njay
lé, tən né-je lay, sar tən ta-je kɨ́ tò mɛ̨ɛ̨ Lubə-tɨ karangɨ nu̱.
11 Nąɩ̨ dan dow-je-tɨ, ə́ gə ta kɨ́ mɛ̨ɛ̨ madɨ-é-tɨ wa? To ndil dowbé ya par. Bè ya tɔ, ta
kɨ́ mɛ̨ɛ̨ Lubə-tɨ lé, dow kɨ́ gə goto, to Ndil Lubə ya par.
12 Ə jɛ̨ rəmə, to ndil kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè ɓá j'ingə al, ngà to Ndil kɨ́ i̱ rɔ Lubə-tɨ ɓá j'ingə,
kdɔ kadɨ j'gə-né né kɨ́ Lubə adɨ-ji kɨ̀ takul ramajɨ liə.
13 Jɛ̨ j'pa ta kɨ́ dɔ-tɨ kɨ̀ gosɨ pa ta kɨ́ dow-je 'ndó kin al, ngà j'pa kɨ̀ gosɨ ndó né lə Ndil
kɨ́ aa njay, j'ɔr-né mɛ̨ɛ̨ né-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lə Ndil j'adɨ dow-je kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay ɔr nɔ̨̀-dé.
14 Ngà dow kɨ́ koɓe lé, ndigɨ dɔ né-je-tɨ lə Ndil Lubə al, kdɔ ɛ̨ oo kɨ́ né mbə́ kare, ə
à gə né-je kinlé al kdɔ kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay ɓá dow gə-né gin né-je kinlé.
15 Dow kɨ́ Ndil Lubə ɔr nɔ̨̀-é lé, à gangta dɔ né-je-tɨ lay, ngà ɛ̨ ya kɨ̀ dɔ-é rəmə, dow
kɨ́ à gangta dɔ-é-tɨ goto.
16 Kdɔ 'ndàngɨ 'panè: «Nąɩ̨ ə́ gə tagɨr lə 'Baɓe kdɔ kadɨ ndó-é-né né wa? Ə jɛ̨ rəmə,
jɛ̨ j'ɔw kɨ̀ tagɨr lə Kristɨ.»

3

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kullə lə ngannjékullə-je lə Lubə
2Kɔ 6:4-13

1 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, mą rəmə, m'pa sə-si ta titɨ dow-je kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay
ɔr nɔ̨̀-dé al, ngà m'pa sə-si ta titɨ dow-je kɨ́ d'isɨ 'ra né-je kɨ́ nəl dajɨ rɔ-dé rəm, titɨ
dow-je kɨ́ 'to ngan-je mɛ̨ɛ̨ nam-tɨ kɨ́ 'nam kɨ̀ Kristɨ bè rəm.
2 †Mą m'adɨ-si mbà ɓɨ nékuso kɨ́ ngą al. Kdɔtalə nékuso kɨ́ ngą lé, à kasɨ dɔ tɔ́gɨ-si-tɨ
al. Ə sar ɓone bè kàrè asi kusoi né kɨ́ ngą al ya ɓəy, kdɔtalə sə̱i isi 'rai né-je kɨ́ nəl dajɨ
rɔ-si ya ɓəy.
3 Kdɔ lokɨ kim-nąɩ̨ kɨ̀ gakɨ-nąɩ̨ tò dan-si-tɨ bè lé, 'toi dow-je kɨ́ isi 'rai né-je kɨ́ nəl dajɨ
rɔ-si rəm, ɓá panjiyə-si kàrè to panjiyə kɨ́ nəl dajɨ rɔ-si rəm ya al wa?

† **2:3 2:3** Knj 18:9 † **3:2 3:2** Əbr 5:12,13

Mbunə̨ Pol kɨ̀ Kɔrɛ̨ntɨ-je

4 †Kdɔ lokɨ dow káre panè: Mą̨ m'to dow lə Pol! Ə ɛ̨ kɨ́ madɨ panè: M'to dow lə
Apolosɨ!
5 Bè kinlé sə̨i isi rai né-je kɨ́ nəl dajɨ rɔ-si ya al wa? Apolosɨ to ną̨́, ə Pol to ną̨́ wa?
Dɛ̨ 'to ngannjékullə-je kɨ́ kɨ̀ takul-dé ɓá sə̨i adi-né mɛ̨ɛ̨-si, kɨ́ go kadkare-tɨ kɨ́ 'Ɓaɓe
adɨ dow kɨ́ rá-rá.
6 †Mą̨ m'mą̨ kagɨ, ə Apolosɨ ungɨ man dɔ-tɨ, ngà Lubə ɓá adɨ-é tɔ́gɨ.
7 Beɓa njèmą̨-é to dow kɨ́ 'ngay al rəm, ɓá njèkungɨ man dɔ-tɨ kàrè to dow kɨ́ 'ngay
al rəm, ngà Lubə kɨ́ njèkadɨ-é tɔ́gɨ ya par ɓá to kɨ́ 'ngay.
8 Njèmą̨-é dɛ̨ kɨ̀ njèkungɨ man dɔ-tɨ lé, d'asɨ-ną̨, ə ną̨́-ną̨́ ya à kingə nédɔ-ji kɨ́ asɨ ta
kullə liə.
9 Kdɔtalə jɛ̨ j'to njérakullə natɨ kɨ̀ Lubə. Sə̨i 'toi londɔr lə Lubə rəm, 'toi kəykində
lə Lubə rəm.
10 Kɨ̀ takul majɨ kɨ́ Lubə ra sə-m adɨ-m m'tokɨ njègosɨ kində kəy bè lé, ɓá m'ində-né
gin kəy nangɨ ə dow kɨ́ rangɨ ində dɔ-tɨ. Ngà kadɨ ną̨́-ną̨́ oo kəm rəbɨ kɨ́ isɨ ində-né
dɔ-tɨ lé majɨ.
11 Kdɔtalə Jeju Kristɨ ya to gin kəy lé ngá, ɓɨ dow à kində gin-é kɨ́ rangɨ al.
12 Kinə dow ində dɔ gin kəy-tɨ kinlé, kɨ̀ lɔr, əse kɨ̀ là, əse kɨ̀ ər-je kɨ́ majɨ-majɨ, əse
kɨ̀ kagɨ, əse kɨ̀ wale, əse kɨ̀ kádɨ né kàrè, kullə ra dowbé à tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ.
13 Kdɔ ndɔ gangta-tɨ lé, kullə lə ną̨́-ną̨́ à tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ dan pər-tɨ, adɨ pər à
ną̨ ndajɨ kullə lə ną̨́-ną̨́ kdɔ kɔr man dɔ-tɨ.
14 Kinə dow ində kəy dɔ (gin kəy-tɨ) kinlé ɓá ą̨ gərərə rəmə, dowbé à kingə nékugə
dɔji.
15 Kinə pər ɔ̨̀ kullə ra dow rəmə, ɛ̨ à nal nékugə dɔji; kajɨ rəmə dowbé à kajɨ, ngà
à titɨ-ną̨ kɨ̀ dow kɨ́ tɛ̨ɛ̨ dan pər-tɨ bè.
16 †Sə̨i gəi kɨ́ 'toi kəy lə Lubə ə Ndil Lubə isɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ ya al wa?
17 Kinə dow tujɨ kəy lə Lubə lé, Lubə à tujɨ-é tɔ; kdɔtalə kəy lə Lubə lé, to kəy kɨ́
aa njay, ə sə̨i ɓá 'toi kəy liə.
18 Kadɨ dow ədɨ rɔ-é al. Kinə dow madɨ dan-si-tɨ oo rɔ-é kɨ njègosɨ dɔkaglo-tɨ kɨ́
ɓone kin rəmə, kadɨ-é təl mbə́, ɓá à təl njègosɨ.
19 Kdɔtalə gosɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, to né mbə́ kɨ rɔ Lubə-tɨ. Kdɔ 'ndàngɨ 'panè: Ɛ̨̀
uwə njègosɨ-je dɔ kədta-tɨ lə-dé.
20 'Ndàngɨ ɓəy 'panè: 'Ɓaɓe gə tagɨr lə njègosɨ-je, ə (ɛ̨ gə) kɨ́ to tagɨr-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ wəy
kare.
21 Kadɨ dow adɨ dow-je madɨ 'to nékində kàdì liə al; kdɔtalə né-je lay to 'lə-si:
22 Adɨ Pol, əse Apolosɨ, əse Sepasɨ, əse dɔnangɨ kɨ̀ né-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ, əse kiskəm, əse
koy, əse né-je kɨ́ ɓone, əse né-je kɨ́ à ree, lay kin ya to 'lə-si;
23 ə sə̨i 'toi kɨ́ lə Kristɨ, ə Kristɨ to kɨ́ lə Lubə.

4

1 Beɓa kadɨ d'oo-ji kɨ njérakullə-je lə Kristɨ bè rəm, kɨ njékində kəm-dé go né-je-tɨ
lə Lubə kɨ́ to né-je kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kin rəm.
2 Ə né kɨ́ 'dəjɨ rɔ njékində kəm-dé go né-je-tɨ lé, to ta lə kadɨ ną̨́-ną̨́ ya ra né kɨ́
tɔgrɔ-tɨ.
3 Ngà mą̨ rəmə, kadɨ sə̨i ɓá gangi ta dɔ-m-tɨ əse kadɨ dow-je kɨ́ 'to njégangta-je ɓá
'gangɨ ta dɔ-m-tɨ kàrè usɨ-m né madɨ al. Mą̨ ya kɨ̀ dɔ-m kàrè m'gangɨ ta dɔ rɔ-m-tɨ al,
kdɔ mɛ̨ɛ̨-m uwə-m kɨ̀ ta dɔ né-tɨ madɨ al.
4 Ə ɛ̨ kin ɓá ta ɔr-né dɔ-m-tɨ al. Njègangta dɔ-m-tɨ to 'Ɓaɓe.

---

† **3:4 3:4** 1Kɔ 1:12 † **3:6 3:6 a** Knj 18:4-11; **b** Knj 18:24-28 † **3:16 3:16** 1Kɔ 6:19; 2Kɔ 6:16

5 Gin-é kin ɓá kadɨ 'gangi-né ta kete nɔ̨̀ kaglo ree 'Ɓaɓe-tɨ al; ɛ̨ ɓá à kadɨ lo ndógɨ
dɔ né-je-tɨ kɨ́ 'ɓɔyɔ londul-tɨ, ə à tɔjɨ kɔjra-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ dow-je-tɨ ndaa-tɨ rəsɨ. Ə nɑ̨́-nɑ̨́ ya
à kingə pitɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ-é rɔ Lubə-tɨ.
6 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, m'un nétɔjɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ-ji jɛ̨ kɨ̀ Apolosɨ kdɔ ta lə-si. Kadɨ
'ndói né rɔ-ji-tɨ, kdɔ kadɨ 'rai né ali-né dɔ ta kɨ́ 'ndàngɨ kin al, kadɨ dow káre dan-si-tɨ
un dow ində-né kàdɨ̀-é ə ɔsɨ-né ta kɨ̀ madɨ-é al.
7 I lé nɑ̨́ adɨ-i 'tò gay wa? Ə ri ɓá to né kɨ́ 'ingə kɨ̀ dɔrɔ-i wa? Ə kinə 'ingə né kɨ̀
dɔrɔ-i al, ngà kdɔ ri ɓá 'ində kàdɨ̀-i tokɨ né kɨ́ 'ingə né kɨ̀ dɔrɔ-i bè wa?
8 Sɑ̨i 'ndani ngá rəm! Sɑ̨i 'toi njénékingə-je ngá rəm! Jɛ̨ j'goto ya sɑ̨i 'tumi gin kɔ̨ɓe
ngá rəm! Kinə ɔ̨̀i ɓe ya tɔgrɔ-tɨ ngà, jɛ̨ kàrè j'a kɔ̨ ɓe sə-si tɔ nɑ̨̀!
9 Kdɔ mɑ̨ m'oo tokɨ né kɨ́ jɛ̨ kɨ́ j'to njékɔwkulə-je lé, Lubə adɨ-ji j'to sɔ̨y dow-je
rəm, j'titɨ-nɑ̨ kɨ̀ dow-je kɨ́ 'gangɨ ta koy dɔ-dé-tɨ bè rəm, kdɔ j'to né koo lə dow-je kɨ́
dɔnangɨ-tɨ rəm, né koo lə malayka-je rəm, né koo lə dow-je rəm.
10 Jɛ̨ j'təl mbə́-je kdɔtalə lə Kristɨ, ngà sɑ̨i rəmə 'təli njégosɨ-je kɨ̀ takul nam kɨ́ 'nami
kàdɨ̀ Kristɨ-tɨ; jɛ̨ j'təl njéyay-je, ngà sɑ̨i rəmə sɑ̨i 'təli njétɔ́gɨ-je. Sɑ̨i lé, d'un ta-si, ngà
jɛ̨ rəmə 'nədɨ-ji!
11 Sar kàdɨ̀ bè kin ya kàrè, ɓo ra-ji rəm, kundə man ra-ji rəm, ndoo kubɨ ra-ji rəm,
'tində-ji rəm, j'ilə mbɨr-mbɨr rəm;
12 †jɛ̨ ya j'ra kullə kɨ̀ ji-ji j'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ; 'tajɨ-ji kàrè, jɛ̨ j'tɔr ndi-ji dɔ-dé-tɨ; d'ulə kəm-ji
ndoo kàrè, jɛ̨ j'ore mɛ̨ɛ̨-ji;
13 'pa sə-ji ta kɨ́ majɨ al kàrè, jɛ̨ j'sɔl mɛ̨ɛ̨-dé; jɛ̨ j'təl dɔ ɓɨrɓitɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè, j'təl
né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ dow-je lay 'mbatɨ sar ɓone.
14 M'ndàngɨ mbete kin bè kdɔ kulə-né rɔsɔl dɔ-si-tɨ al; ngà kdɔ ndəjɨ-si-né titɨ kɨ́
'toi-né ngan-m-je kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ.
15 Kdɔtalə, lé njéndó-si né-je kɨ́ sɔbɨ dɔ nam kàdɨ̀ Kristɨ-tɨ 'ra ɓudɔgɨ nja dɔgɨ ya
kàrè, bɔbɨ-si-je 'nɑ̨ al, kdɔ kɨ́ sɔbɨ dɔ nam kɨ́ 'nami kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ lé, mɑ̨ ya m'to
bɔbɨ-si kɨ̀ takul Poyta kɨ́ Majɨ.
16 †Beɓa m'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-si-tɨ, 'ndaji kullə ra-m.
17 Gin-é kin ya ɓá m'ulə-né Timote rɔ-si-tɨ; ɛ̨ to ngon-m kɨ́ m'ində-é dan kəm-m-tɨ,
njèkɑ̨ dɔ ndi-é-tɨ mɛ̨ɛ̨ nam kàdɨ̀ 'Ɓaɓe-tɨ; ɛ̨ à kole mɛ̨ɛ̨-si dɔ dɔ nja-m-je-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ
nam kàdɨ̀ Kristɨ-tɨ, gangɨ-é kɨ́ m'ndó-né dow-je kɨ̀ lo lay dan njékəwnɑ̨-je-tɨ kɨ́ gay-gay
lay.
18 Dow-je madɨ d'ində kàdɨ̀-dé, 'ra titɨ né kɨ́ m'a kɔw koo-si al ngá bè.
19 Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin ya, kinə 'Ɓaɓe ndigɨ rəmə, m'a kɔw rɔ-si-tɨ nɔ̨ɔ̨, ə m'a kɔw
kdɔ koo ta-je lə njékində kàdɨ̀-dé-je kin al, ngà m'a kɔw kdɔ koo tɔ́gɨ-dé.
20 Kdɔtalə kɔ̨ɓe lə Lubə lé, to ta-je al, ngà to tɔ́gɨ.
21 Ri ɓá sɑ̨i 'ndigi wa? Kadɨ m'ɔw rɔ-si-tɨ kɨ̀ salangɨ, əse kɨ̀ ndigɨ dow-je, kɨ̀ panjiyə
kɨ́ sɔl lɔm-lɔm wa?

5

Ta kɨ́ gangɨ dɔ kaya-tɨ

1 Kaya kɨ́ ra tò dan-si-tɨ adɨ dow-je d'oo ta-é kɨ̀ lo-lo, ə to kaya kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨ al-je ya
kàrè tò dan-dé-tɨ nja káre al ɓəy; 'panè dow káre dan-si-tɨ taá ne bɔbɨ-é!
2 Ya rəmə sɑ̨i indəi-né kàdɨ̀-si ɓəy al ɓan! Lé ndingə ɓá a ndingəi ndoo, kdɔ kadɨ
dow kɨ́ njèra né kɨ́ bè kinlé, kadɨ tokɨ tubə-é dan-si-tɨ kɔgɨ!
3 Mɑ̨ lé, dajɨ rɔ-m goto sə-si, ngà mɛ̨ɛ̨ ndil-tɨ ə m'ɑ̨ sə-si natɨ, adɨ dow kɨ́ njèra né kɨ́
bè kinlé, mɑ̨ m'gangɨ ta dɔ-é-tɨ ngá, titɨ né kɨ́ m'ɑ̨ lo-é-tɨ nɔ̨ɔ̨ bè.

† **4:12 4:12** Knj 18:3 † **4:16 4:16** 1Kɔ 11:1; Plp 3:17

4 Lokɨ 'kəwi-nɑ̨ kɨ̀ ri 'Ɓaɓe Jeju lé, mɛ̨ɛ̨ ndil-tɨ rəmə, m'isɨ sə-si natɨ kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə
'Ɓaɓe lə-ji Jeju:
5 Dow kɨ́ titɨ-nɑ̨ bè kinlé, kadɨ tokɨ kiɲə-é ji Satɑ̨-tɨ kadɨ Satɑ̨ tujɨ dajɨ rɔ-é, ə kadɨ
ndil-é ajɨ ndɔ ree 'Ɓaɓe Jeju-tɨ.
6 †Kində kàdì lə-si lé, majɨ-é goto! Əm kɨ́ ndɛ̨ bè ya adɨ ndujɨ kɨ́ lɔ̨y mɛ̨ɛ̨ né-tɨ lay i̱
lé, sə̨i 'gəi al wa?
7 Ɔri əm kɨ́ low rɔ-si-tɨ kɔgɨ, adi rɔ-si kdɔ kadɨ 'toi ndujɨ kɨ́ lɔ̨y kɨ́ sigɨ, kdɔtalə sə̨i lé,
əm goto rɔ-si-tɨ; kdɔ Kristɨ kɨ́ to ngon batɨ Pakɨ lə-ji lé, d'ilə məsɨ-é nangɨ*.
8 Ə̃n ə́, adi j'rai nɑ̨y Pakɨ kɨ̀ əm kɨ́ low al rəm, kɨ̀ əm kɨ́ to néra kɨ́ majɨ al al rəm,
kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndul al rəm, ngà kadɨ j'rai kɨ̀ mbə̀ kɨ́ əm goto-tɨ, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kɨ́ aa njay, kɨ̀ néra kɨ́
tɔgrɔ-tɨ.
9 M'ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ lə-m kɨ́ madɨ-si lé m'panè: Uwəi nam kɨ̀ njérakaya-je al.
10 Mɑ̨ m'pa ta m'ɔsɨ-né kagɨ dɔ dow-je-tɨ lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kɨ́ 'to njérakaya-je, kɨ̀
njérakəmnda-je, kɨ̀ bɔkaya-je, kɨ̀ njépole magɨ-je kin al; kdɔ sə̨i a kasi tɛ̨ɛ̨i dɔnangɨ-tɨ
kɔgɨ al.
11 Adɨ mbete kɨ́ ndɔkɨ m'ndàngɨ m'adɨ-si kinlé, m'ndàngɨ kdɔ kadɨ dow kɨ́ ɓa rɔ-é
njèkadmɛ̨ɛ̨ ɓá to njèrakaya, əse njèrakəmnda, əse njèpole magɨ, əse njètajsul, əse
gɔ̨yibɨ, əse bɔkaya lé, uwəi siə nam al rəm, ɓá kuso ya kàrè kadɨ usoi né kɨ̀ dow kɨ́
bè kin al rəm.
12 Se to ta lə-m kadɨ mɑ̨ ɓá m'gangɨ ta dɔ njékadmɛ̨ɛ̨ al-je-tɨ wa? Njékadmɛ̨ɛ̨-je ɓá
sə̨i a gangi ta dɔ-dé-tɨ ya al wa?
13 Njékadmɛ̨ɛ̨ al-je lé, Lubə ɓá à gangta dɔ-dé-tɨ. 'Tubəi njèmɛ̨ɛ̨ndul dan-si-tɨ kɔgɨ.

6

Səkɨ-nɑ̨ lə njékadmɛ̨ɛ̨-je
Mat 5:38-41

1 Lokɨ dow káre dan-si-tɨ ɔw kɨ̀ ta kɨ̀ madɨ-é lé, à səkɨ-é nɔ̨ njékadmɛ̨ɛ̨ al-je-tɨ ɓɨ nɔ̨
njékaa njay-je-tɨ al wa?
2 Sə̨i 'gəi kɨ́ njékaa njay-je d'a gangta dɔ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ ya al wa? Ə kinə sə̨i
ɓá a gangi ta dɔ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ rəmə, ta-je kɨ́ ndɛ̨-ndɛ̨ kin ɓá a kasi gangi al tɔ
ɓəy wa?
3 Sə̨i 'gəi kɨ́ j'a gangi ta dɔ malayka-je-tɨ ya al wa? Ngà ta kɨ́ sɔbɨ dɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-
tɨ nè kɨ́ ban ɓá j'a kasi gangi al wa?
4 Ə lokɨ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè tò dan-si-tɨ rəmə jè, dow-je kɨ́ njékəwnɑ̨-je
'nədɨ-dé kin ɓá d'a to njégangta-é wa?
5 M'ɔw kɨ̀ pa ta kin kulə-né rɔsɔl dɔ-si-tɨ; adɨ dow káre-rè kɨ́ dan-si-tɨ kɨ́ to njègosɨ
kɨ́ asɨ kadɨ gangta kɨ́ dan ngankɔ̨-é-je-tɨ kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨ ya goto wa?
6 Ə̃ njèkadmɛ̨ɛ̨ ya səkɨ njèkadmɛ̨ɛ̨ madɨ-é, ə to nɔ̨ njékadmɛ̨ɛ̨ al-je-tɨ ɓəy ə́n!
7 Sə̨i rəmə, səkɨ kɨ́ 'səki-nɑ̨ kin ya, to kusɨ ya usi ngá tin. Kdɔ ri ə́ 'ra-si majɨ al kàrè
kisɨ ya isi dɔ-tɨ al wa? Kdɔ ri ə́ kiɲə ya iɲəi adɨ 'taa né-je lə-si al wa?
8 Rəmə sə̨i ɓəy ɓá 'rai né kɨ́ njururu al, adɨ uwəi dow-je 'taai né-je lə-dé, ə to
ngankɔ̨-si-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨ ɓəy ə́n!
9 Kɔw kɨ́ njéra né kɨ́ njururu al-je d'a kɔw kɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə al kinlé, sə̨i 'gəi ya al
wa? Ədi rɔ-si al: Njérakaya-je, kɨ̀ njépole magɨ-je, kɨ̀ njékiɲə ne-dé-je əse ngɔw-dé-je
ə sangɨ dow-je kɨ̀ rangɨ,

---

† **5:6 5:6** Gal 5:9 * **5:7 5:7** Əm kɨ́ low lé tɔjɨ panjiyə kɨ́ majɨ al kɨ́ kete. Ndɔ ra nɑ̨y Pakɨ lé, mɛ̨ɛ̨ kəy kɨ́ rá-rá ya 'tɔl ngonbatɨ-tɨ. Ngà kete ɓá kadɨ ndɔ ra nɑ̨y Pakɨ asɨ lé Israyel-je d'ɔr əm kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-je-tɨ lə-dé kɔgɨ kadɨ tɔjɨ kaa rɔ dɔ majal-tɨ (Tɛ̨t 12:8,20).

10 njétəl rɔ-dé dené-je-tɨ, kɨ̀ dingəm-je kɨ́ njésangɨ dingəm madɨ-dé-je, kɨ̀ dené-je kɨ́ njésangɨ dené madɨ-dé-je, kɨ̀ njéɓogɨ-je, kɨ̀ njéra kəmnda-je, kɨ̀ gɔ̨yibɨ-je, kɨ̀ njétajsul-je, kɨ̀ bɔkaya-je d'a kandɨ kɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə al.
11 Né-je kin ɓá ndɔkɨ to kullə ra dow-je madɨ kɨ́ dan-si-tɨ. Ngà togɨ ɓá 'togɨ-si rəm, d'ində-si tagay rəm, d'ɔr ta dɔ-si-tɨ kɨ̀ ri 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ rəm, kɨ̀ takul Ndil Lubə lə-ji rəm.

Koo go rɔ dɔ kaya-tɨ

12 †Né-je lay ya tò kadɨ m'ra, ngà né-je lay majɨ dɔrɔ al. Né-je lay ya tò kadɨ m'ra, ngà m'a kiṇə rɔ-m kadɨ né madɨ ra-m ɓə-tɨ al.
13 Nékuso tò kdɔ mę̣ę̣ dow, ə mę̣ę̣ dow tò kdɔ nékuso, ə Lubə à tujɨ-dé joo lay. Ngà rɔ dow tò kdɔ kaya al. Rɔ dow tò kdɔ 'Ɓaɓe, ə 'Ɓaɓe tò kdɔ rɔ dow.
14 Ə Lubə kɨ́ adɨ 'Ɓaɓe tɔsɨ ndəl ində lo tę̣ę̣ lé, tɔ́gɨ-é à kadɨ j'tɔsi 'ndəli j'indəi lo j'tę̣ę̣i tɔ.
15 Sə̨i 'gəi kɨ́ rɔ-si to ngan rɔ Kristɨ ya al wa? Adɨ m'a kɔy ngan rɔ Kristɨ kdɔ kadɨ m'təl-dé ngan rɔ kaya dené-tɨ wa?
16 Ndą̨ bè al! Sə̨i 'gəi kɨ́ dow kɨ́ ində rɔ-é natɨ kɨ̀ kaya dené lé, dę̣ siə 'to kubru rɔ kɨ́ káre-rè ya al wa? Kdɔtalə 'ndàngɨ 'panè: Dę̣ joo lay 'təl kubru rɔ kɨ́ káre-rè.
17 Ngà dow kɨ́ ində rɔ-é natɨ kɨ̀ 'Ɓaɓe lé, dę̣ siə natɨ mę̣ę̣ ndil-tɨ kɨ́ káre-rè.
18 Ą̨yi kaya kɨ́ ra. Ndəgɨ majal-je lay kɨ́ dow ra lé, tò gidɨ dajɨ rɔ-é-tɨ ndaa-tɨ nè. Ngà dow kɨ́ ra kaya rəmə, ę̣ ra majal kɨ̀ dajɨ rɔ-é ę̣ ya.
19 †Sə̨i 'gəi né kin al wa? Dajɨ rɔ-si lé, to kəy kisɨ Ndil kɨ́ aa Njay, kɨ́ tò mę̣ę̣-si-tɨ, kɨ́ sə̨i ingəi rɔ Lubə-tɨ, ə sə̨i 'toi dow-je dɔ rɔ-si al.
20 Kdɔtalə Lubə gangɨ dɔ-si kɨ̀ né kɨ́ gatɨ-é ṇą̨. Ən ə́ adi dajɨ rɔ-si ulə riɓa dɔ Lubə-tɨ [ə kadɨ tagɨr lə-si kɨ́ to 'lə Lubə kinlé ulə riɓa dɔ-é-tɨ*.]

Kilə tadəjɨ-je-tɨ

7

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ taa-ną̨
Mat 19:3-12

1 J'reei dɔ ta-tɨ kɨ́ 'ndàngi mę̣ę̣ mbete-tɨ adi-mi 'painè: Kadɨ dingəm tò kɨ̀ dené al lé, to né kɨ́ majɨ.
2 Ngà kdɔ kadɨ dow usɨ dan kaya-tɨ al lé ɓá kadɨ dingəm kɨ́ rá-rá ya ɔw kɨ̀ ne-é ne-é, ə kadɨ dené kɨ́ rá-rá ya ɔw kɨ̀ ngɔbɨ-é ngɔbɨ-é tɔ.
3 Kadɨ dingəm adɨ né lə ne-é kɨ́ sɔbɨ dɔ-é, bè ya tɔ ə kadɨ dené adɨ né lə ngɔbɨ-é kɨ́ sɔbɨ dɔ-é tɔ.
4 Dené ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ rɔ-é-tɨ al, ngà ngɔbɨ-é ɓá ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ-tɨ; bè ya tɔ ə́ dingəm ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ rɔ-é-tɨ al, ngà ne-é ɓá ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ-tɨ.
5 Ɔgi-ną̨ rɔ-si al, kinə ta-si asɨ-ną̨ dɔ-tɨ, kdɔ kadɨ uni kaglo madɨ 'pai-né ta kɨ̀ Lubə je bè ɓane; ə go-tɨ 'təli kɨ rɔ-ną̨-tɨ gogɨ, nè kinə asi kori mę̣ę̣-si al rəmə, Satą̨ à kingə lo kdɔ ną̨-si-né.
6 Ta kɨ́ m'pa kinlé, to ndukun al, ngà to takɔjɨ.
7 M'ndigɨ ṇą̨ kadɨ dow-je lay ya 'titɨ-ną̨ sə-m bè; ngà ną̨́-ną̨́ ya Lubə adɨ-é kadkare kɨ́ sɔbɨ dɔ-é; adɨ ę̣ kɨ́ káre kadkare kɨ́ bè kin ə ę̣ kɨ́ káre kadkare kɨ́ bè kin tɔ.
8 'Ngabo-je, kɨ̀ njéngɔwkoy-je rəmə, m'idə-dé m'panè kadɨ d'isɨ titɨ-ną̨ sə-m bè ɓá majɨ.
9 Ngà kinə d'a kasɨ kore mę̣ę̣-dé al rəmə, kadɨ 'taa dené əse 'taa ngɔw; kdɔ taa dow kisɨ siə tò sotɨ itə kadɨ rɔ kɔ̨̀.

---

† **6:12 6:12** 1Kɔ 10:23 † **6:19 6:19** 1Kɔ 3:16; 2Kɔ 6:16 * **6:20 6:20** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̨y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

10 †Ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ dɛ̃ kɨ́ 'taa-nã̀ lé, to mã̀ ɓá m'un ndu kɨ̀ dɔ-m al, ngà 'Ɓaɓe ɓá panè:
Kadɨ dené mbatɨ ngɔbɨ-é al;
11 kinə ɛ̃ mbatɨ ngɔbɨ-é rəmə, kadɨ-é taa ngɔw al, bè al rəmə kadɨ təl ulə nojɨ natɨ
kɨ̀ ngɔbɨ-é gogɨ, ə kadɨ dingəm tubə ne-é al tɔ.
12 Ə kɨ́ sɔbɨ dɔ ndəgɨ dow-je rəmə, to 'Ɓaɓe al, ngà mã̀ ɓá m'panè: Kinə ngonkɔ̃-ji
kɨ́ njèkadmɛ̃ɛ̃ isɨ kɨ̀ dené kɨ́ njèkadmɛ̃ɛ̃ al, ɓá dené-é ndigɨ kisɨ siə rəmə, kadɨ tubə-é
al;
13 ə dené kɨ́ ngɔbɨ-é to njèkadmɛ̃ɛ̃ al, ɓá kinə ngɔbɨ-é lé ndigɨ kadɨ isɨ siə rəmə, kadɨ
mbatɨ-é al tɔ.
14 Kdɔtalə dingəm kɨ́ njèkadmɛ̃ɛ̃ al lé tò tagay kɨ̀ takul ne-é, ə dené kɨ́ njèkadmɛ̃ɛ̃-é
al lé tò tagay kɨ̀ takul ngɔbɨ-é kɨ́ to njèkadmɛ̃ɛ̃ tɔ, bè al rəmə ngan-si-je d'a kaa njay
al, ngà kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, 'to tagay ya.
15 Ngà kinə to njèkadmɛ̃ɛ̃ al ɓá ndigɨ kiã̀nə njèkadmɛ̃ɛ̃ rəmə, kadɨ iã̀nə-é; lo kin-tɨ lé,
ngonkɔ̃-ji əse kɔ̃nan-ji kɨ́ njèkadmɛ̃ɛ̃ lé, né kɨ́ dɔɔ-é natɨ siə goto. Kdɔtalə Lubə ɓa-ji
kadɨ j'isi kɨ̀ lapiya.*
16 I kɨ́ dené lé, dɔmajɨ ə i ɓá 'a kajɨ ngɔbɨ-i ə i 'gə wa? Ə i kɨ́ dingəm lé, dɔmajɨ ə i
ɓá 'a kajɨ ne-i ə i 'gə wa?

Kadɨ nã́-nã́ ngəm gangɨ kisɨ-é kɨ́ isɨ-né ɓá Lubə ɓa-é-né

17 Tò ɓá tò kadɨ nã́-nã́ ya isɨ gangɨ kisɨ-é-tɨ kɨ́ 'Ɓaɓe adɨ-é, kɨ́ go ɓa-tɨ kɨ́ Lubə ɓa-é-né.
Ɛ̃ kin ɓá to ndu kɨ́ m'un m'adɨ njékəwnã̀-je kɨ́ gay-gay lay.
18 Dow kɨ́ d'ijə-é ganjangɨ ngá ɓá Lubə ɓa-é rəmə, gangɨ-é kin ya isɨ-né; ə dow kɨ́
d'ijə-é ganjangɨ al ɓəy ɓá Lubə ɓa-é rəmə, adɨ d'ijə-é ganjangɨ al ngá.
19 Kijə ganjangɨ to né madɨ al rəm, ɓá kijə ganjangɨ al kàrè to né madɨ al rəm, ngà
né kɨ́ majɨ lé, to təl rɔ go ndukun-tɨ lə Lubə.
20 Kadɨ nã́-nã́ ya isɨ gangɨ kisɨ-é-tɨ kɨ́ ɛ̃ isɨ-né ɓá Lubə ɓa-é-né kin ya.
21 Lé 'to ɓə ɓá Lubə ɓa-i kàrè 'ndingə rɔ-i al; ngà kinə kəm lo tò kadɨ 'tɛ̃ɛ̃ mɛ̃ɛ̃ ɓə-tɨ
rəmə, majɨ kɨ majɨ ə́n ə́ 'tɛ̃ɛ̃ mɛ̃ɛ̃-é-tɨ kɔgɨ.
22 Kdɔtalə ɓə kɨ́ 'Ɓaɓe ɓa-é lé, to dow kɨ́ 'Ɓaɓe taa-é ilə-é taá; bè ya tɔ, dow kɨ́ to
ɓə al kɨ́ 'Ɓaɓe ɓa-é lé, ɛ̃ to ɓə lə Kristɨ tɔ.
23 Lubə gangɨ dɔ-si kɨ̀ né kɨ́ gatɨ-é nã̀ ɓɨ 'təli ɓə lə dow-je gogɨ al.
24 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̃ɛ̃, kadɨ nã́-nã́ ya isɨ nɔ̃̀ Lubə-tɨ gangɨ kisɨ-é-tɨ kɨ́ ɛ̃ isɨ-né
ɓá Lubə ɓa-é-né kin ya.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ 'gə dené əse 'gə dingəm al

25 Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ 'gə dené əse 'gə dingəm al lé, 'Ɓaɓe adɨ-m ndu dɔ-tɨ al;
ngà m'pa kɨ́ go koo-é-tɨ lə-m, mã̀ kɨ́ 'Ɓaɓe adɨ-m m'to dow kɨ́ njèkã̀ dɔ ndi-m-tɨ kɨ̀ takul
koo kəmtondoo liə.
26 Kdɔ ta lə kɔ̃̀-je kɨ́ mɛ̃ɛ̃ ndɔ-je-tɨ kɨ́ ɓone bè kinlé, né kɨ́ mã̀ m'oo kɨ́ à majɨ ə́n: Dow
kɨ́ rá-rá isɨ gangɨ-é-tɨ kɨ́ ɛ̃ isɨ-né kin ya ɓá majɨ.
27 Kinə i 'taa dené rəmə, 'sangɨ kadɨ 'mbatɨ-é al; ə kinə i 'taa dené al ɓəy rəmə,
'sangɨ taa dené al.
28 Ngà kɛ̃ ɓá kinə i 'ndigɨ taa dené kàrè, to majal al rəm, ə kinə ngonmandɨ kɨ́ gə
dingəm al ɓəy ndigɨ taa ngɔw kàrè to majal al rəm; ngà njétaa-nã̀-je kinlé kisɨ-dé kɨ̀
dɔ-dé taá rəmə, d'a kingə kɔ̃̀; ə mã̀ m'ndigɨ kɔr-si mɛ̃ɛ̃-é-tɨ kɔgɨ.
29 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̃ɛ̃, ta kɨ́ m'ndigɨ pa ə́n: Ndɔ nã̀y gɔjɨ; kɨ̃ nè kɔw kɨ kete
kinlé, dɛ̃ kɨ́ d'isɨ kɨ̀ dené-je kàrè, kadɨ d'isɨ tokɨ né kɨ́ d'isɨ kɨ̀ dené-je al bè;

---

† **7:10 7:10** Mat 5:32; 19:9; Mar 10:11,12; Luk 16:18

* **7:15 7:15** Ta kɨ́ 'panè Lubə ɓa-ji kinlé mɛ̃ɛ̃ mbete-je-tɨ kɨ́ nã́-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ lé to Lubə ɓa-si.

30 dɛ̨ kɨ́ d'isɨ 'nɔ̨ kàrè, kadɨ 'tokɨ dow-je kɨ́ d'isɨ 'nɔ̨ al bè; dɛ̨ kɨ́ d'isɨ 'ra rɔnəl kàrè,
kadɨ 'tokɨ dow-je kɨ́ d'isɨ 'ra rɔnəl al bè; dɛ̨ kɨ́ d'ində néndogɨ kàrè, kadɨ 'tokɨ dow-je
kɨ́ né lə-dé goto bè;
31 dɛ̨ kɨ́ d'isɨ d'ubə majɨ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ né kàrè, kadɨ d'isɨ tokɨ dow-je kɨ́ d'ubɨ
majɨ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè al bè; kdɔtalə né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, à dəə kɔgɨ.
32 Ə m'ndigɨ kadɨ mɛ̨ɛ̨-si ą̨ kə́kə́kə́ al. Dow kɨ́ taa dené al lé, né-je lə 'Ɓaɓe, kɨ̀ kəm
rəbɨ-je kɨ́ à nəl-é-né ɓá mɛ̨ɛ̨-é tò dɔ-tɨ gə́rə́rə́.
33 Ngà dow kɨ́ taa dené lé, mɛ̨ɛ̨-é ą̨ kə́kə́kə́ kdɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè rəm, kdɔ kəm
rəbɨ-je kɨ́ à nəl-né ne-é rəm,
34 adɨ mɛ̨ɛ̨-é ra joo. Bè ya tɔ ə́, dené kɨ́ taa ngɔw al əse ngonmandɨ kɨ́ gə dingəm al
ɓəy lé, mɛ̨ɛ̨-é tò gə́rə́rə́ dɔ né-je-tɨ lə 'Ɓaɓe, kdɔ kadɨ dajɨ rɔ-é kɨ̀ tagɨr liə aa njay; ə
njètaa ngɔw lé, mɛ̨ɛ̨-é ą̨ kə́kə́kə́ kdɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè rəm, kdɔ kəm rəbɨ-je kɨ́ à
nəl-né ngɔbɨ-é rəm.
35 M'pa ta kin bè kdɔ majɨ lə-si, ɓɨ to gum ɓá m'iyə kdɔ kuwə-si-né al, ngà kdɔ kadɨ
'rai né kɨ́ majɨ rəm, kadɨ 'nami-né kàdì 'Ɓaɓe-tɨ kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-si kɨ́ joo al rəm.
36 Kinə dow madɨ uwə dɔ ngonmandɨ ɓá oo kɨ́ ɓal-é ɔw kɨ̀ dəə ə́ oo kɨ́ né-je à kɔw
go-nɑ̨-tɨ majɨ rəmə, kadɨ-é ra né kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é ndigɨ; kadɨ 'taa-nɑ̨; to majal al.
37 Ngà dow kɨ́ ɛ̨ ya ɔjɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ ɓá un ndu ə ą̨ dɔ-tɨ njángɨ kadɨ n'ɔw suwə̀ ɓá asɨ
kore mɛ̨ɛ̨-é, ə kinə to mɛ̨ɛ̨ ndigɨ liə ya ɓɨ to mɛ̨ɛ̨ndigɨ lə dow kɨ́ rangɨ al rəmə ra-é liə
kin majɨ.
38 Beɓa dow kɨ́ taa dené kɨ́ ɛ̨ uwə dɔ-é lé, ra né kɨ́ majɨ, ə dow kɨ́ uwə dɔ dené ɓá
taa-é al rəmə, to né kɨ́ majɨ ɲą̨ ya ɓəy.
39 Dené kɨ́ ngɔbɨ-é isɨ kɨ̀ dɔ-é taá ɓəy lé, ɛ̨ à kisɨ kdɔ ngɔbɨ-é ya; ngà kinə ngɔbɨ-é oy
rəmə, ta ɔr dɔ-é-tɨ, adɨ kinə ɛ̨ ndigɨ taa ngɔw kɨ́ rangɨ rəmə à taa, ngà kɛ̨ ɓá kadɨ taa
dow kɨ́ adɨ mɛ̨ɛ̨-é 'Ɓaɓe ɓane.
40 Bè ya kàrè koo-é-tɨ lə-m lé, kinə dené lé, təl taa ngɔw al rəmə, à kisɨ kɨ̀ rɔnəl ɲą̨.
Ə mą̨ ya kàrè, m'gə kɨ́ Ndil Lubə isɨ mɛ̨ɛ̨-m-tɨ tɔ.

8

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dą̨ kɨ́ 'pole-né magɨ-je

1 Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dą̨ kɨ́ 'pole-né magɨ-je lé, j'gəi kɨ́ jə̨i lay ya j'toi njégə-é-je. Ngà négə
lé, ree kɨ̀ kində kàdì, ə ndigɨ dow-je ɓá adɨ dow ɔw kɨ kete-kete mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ.†
2 Kinə dow madɨ gɨr kɨ́ n'gə né madɨ rəmə, ɛ̨ gə titɨ kɨ́ lé à gə-né al ya ɓəy.
3 Ngà kinə dow madɨ ndigɨ Lubə rəmə, dowbé kinlé, Lubə gə-é tɔ.
4 Ə ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kuso dą̨ kɨ́ 'pole-né magɨ-je lé, jə̨i j'gəi kɨ́ magɨ goto dɔnangɨ-tɨ nè,
Lubə ya kɨ̀ káre-rè.
5 Tɔgrɔ-tɨ ya, né-je kɨ́ dɔrą̨-tɨ əse kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ dow-je 'ɓa-dé lubə-je tò nɔ̨ɔ̨ ya, adɨ
lubə-je 'ɲą̨ rəm, ɓá 'ɓaɓe-je 'ɲą̨ rəm.
6 Ngà jə̨i rəmə, Lubə kɨ́ Bɔbɨ ra káre-rè, ɛ̨ ɓá né-je lay ɨ̨ rɔ-é-tɨ, ə kɨ̀ takul-é ɓá jə̨i
j'isi-né; ə 'Ɓaɓe ra káre-rè, to Jeju Kristɨ, kɨ́ takul-é ɓá né-je lay tò-né rəm, ɓá jə̨i
j'isi-né rəm tɔ.
7 Ngà dow-je lay ɓá 'gə né kin al. Kdɔ dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ d'iɲə ta 'pole magɨ-je ngɔsnè
ɓəy lé, d'isɨ d'uso dą̨-je kinlé rəmə, 'gɨr kɨ́ to dą̨-je kɨ́ ɨ̨ nɔ̨ magɨ-je-tɨ ya ɓəy adɨ tagɨr
lə-dé kɨ́ gɔjɨ kinlé, təl-né né kɨ́ tò ɲɛ̨ takəm Lubə-tɨ.
8 To nékuso ɓá à kɔw sə-ji ngɔsi rɔ Lubə-tɨ al; lé j'usoi dą̨-je kinlé al kàrè, j'usi
kəm-tɨ al rəm, ɓá lé j'usoi kàrè, j'ingəi né kəm-tɨ al rəm.
9 Ngà koo ɓá ooi majɨ, nè ra kɨ́ kadɨ 'rai né kɨ́ mɛ̨ɛ̨-si ndigɨ kinlé, à kɨ̨ təl to gin kusɨ
lə njéyay-je.

† **8:1 8:1** Rɔm 14:13-23

10 Kdɔtalə kinə, i kɨ́ 'to njègə né-je kinlé ɓá dow madɨ oo-i kɨ́ isɨ uso né kəy pole magɨ-je-tɨ lé, à ra kadɨ dow kɨ́ tagɨr liə gɔjɨ kinlé i̧ uso-né dą̃ kɨ́ 'pole-né magɨ-je al wa?
11 Ə négə lə-i ɓá isɨ təl gin koy njèyay kin, kɨ́ to ngonkɔ̨̃-ji njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ́ Kristɨ oy kdɔ ta liə kin ɓan al wa?
12 Ra kɨ́ 'rai majal kɨ́ titɨ-ną̃ bè kin kɨ̀ ngankɔ̨̃-si-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃ adɨ ɔri-né tɔ́gɨ-dé kdɔ tagɨr lə-dé kɨ́ gɔjɨ kinlé, to Kristɨ ya tɔ ɓá sə̨̃i 'rai siə majal.
13 Gin-é kin ɓá, kinə ta lə nékuso ɓá ngonkɔ̨̃-m kɨ́ njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃ à kusɨ-né mɛ̨̃ɛ̨̃ majal-tɨ rəmə, m'a kuso dą̃ kdɔ kadɨ to gin kusɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ majal-tɨ lə ngonkɔ̨̃-m kɨ́ njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃ kin ndą̃ al.

9

Pol inə̨ né-je kɨ́ to tó-é kadɨ ingə
2Kɔ 11:7-12; 12:13-15

1 Mą̃ lé m'to ɓə al ya al wa? M'to njèkɔwkulə ya al wa? M'oo 'Ɓaɓe lə-ji Jeju ya al wa? Sə̨̃i 'toi kandɨ kullə lə-m kɨ́ m'ra m'adɨ 'Ɓaɓe ya al wa?
2 Kinə dow-je kɨ́ rangɨ ɓá d'oo-m kɨ njèkɔwkulə al kàrè, sə̨̃i rəmə 'gəi kɨ́ m'to njèkɔwkulə ya; kdɔ sə̨̃i ya 'toi ndajɨ kullə lə njèkɔwkulə kɨ́ m'ra m'adɨ 'Ɓaɓe.
3 Né kɨ́ m'ɔr-né ta dɔ-m-tɨ nɔ̨̃ njékilə ta dɔ-m-tɨ-je ə́n:
4 Jɛ̨̃ lé, to tó-é kadɨ j'uso rəm, j'ą̃y rəm ya al wa?
5 To tó-é kadɨ j'adɨ kɔ̨̃nan-ji káre kɨ́ njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ́ to ne-ji ɔw sə-ji titɨ kɨ́ njékɔwkulə-je kɨ́ rangɨ 'ra-né, əse titɨ kɨ́ ngankɔ̨̃ 'Ɓaɓe dɛ̨̃ kɨ̀ Sepasɨ 'ra-né kin ya tɔ al wa?
6 Ə se jɛ̨̃ kɨ̀ Barnabasɨ ya kɨ̀ kár-ji ɓá tò kadɨ j'ra kullə ya tá wa?
7 Ną́ ra kullə asgar ə́ un là liə ya ɓá ugə-né rɔ-é wa? Ną́ mą̃ nduu ya uso kandɨ-é al wa? Ną́ ul dą̃-je ya ą̃y mbà-dé al wa?
8 Se ta kinlé m'pa kɨ́ dow-tɨ wa? Ndukun kàrè pa bè ya tɔ al wa?
9 †Kdɔ 'ndàngɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete ndukun-tɨ lə Moiyijɨ 'panè: *Mangɨ kɨ́ d'adɨ-é ą̃ njiyə dɔ ko-tɨ kdɔ kadɨ kąą̃-é tal lé, ˈa dɔ ta-é al.*† Lubə pa bè lé, mangɨ-je ɓá ta lə-dé to rɔ-é,
10 əse jɛ̨̃ ya par ɓá ɛ̨̃ pa ta kin sɔbɨ-né dɔ-ji wa? Oiyo, ta kinlé, 'ndàngɨ sɔbɨ dɔ-ji ya; dow kɨ́ ą̃ ndɔr lé, tò kadɨ ndɔr ində-né mɛ̨̃ɛ̨̃-é dɔ ko-tɨ, ə dow kɨ́ ą̃ ində ko kàrè, kadɨ ində mɛ̨̃ɛ̨̃-é dɔ kingə nédɔji-é-tɨ tɔ.
11 †Né-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ to né-je lə Ndil kɨ́ aa njay ɓəy ə́ j'dubɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-si-tɨ, ngà nékingə-si-je ɓá j'ubə majɨ-é rəmə, to né kɨ́ à tò ɓəl ną̃ wa?
12 Dow-je kɨ́ rangɨ ɓəy ə́ d'ubə majɨ né-je lə-si ə́ to tó-é, ngà jɛ̨̃ kɨ́ ban ɓá j'a kubə majɨ né lə-si ə́ à to tó-é al wa? To tó-é kadɨ j'ubə majɨ né lə-si ya, ngà kɛ̨̃ ɓá jɛ̨̃ j'dəjɨ né ji-si-tɨ al; kore ɓá jɛ̨̃ j'ore mɛ̨̃ɛ̨̃-ji mɛ̨̃ɛ̨̃ né-je-tɨ lay, kdɔ kadɨ j'ilə kagɨ Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ al.
13 Sə̨̃i 'gəi ya al wa? Dow-je kɨ́ d'ą̃ 'ra kullə mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ lə Lubə lé, né kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ lə Lubə ya to nékuso-dé; ə dɛ̨̃ kɨ́ d'ą̃ 'ra kullə logugɨ né-tɨ lə Lubə lé, d'ubə majɨ né kɨ́ dow-je d'adɨ logugɨ né-tɨ lé ya tɔ al wa?
14 †Bè ya tɔ ə́ 'Ɓaɓe ində ndu kadɨ, dow-je kɨ́ d'isɨ d'ilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ lé, d'a kingə nékuso kɨ̀ kəm rəbɨ Poyta-tɨ kɨ́ Majɨ ya tɔ.
15 Ngà mą̃ Pol lé, né-je kɨ́ to tó-é kadɨ m'ubə majɨ-é kinlé, né káre ya kàrè m'dəjɨ al, ɓá m'ndàngɨ mbete kin bè kdɔ kadɨ dow adɨ-m-né né al rəm; kdɔ m'ndigɨ kadɨ koy tá m'oy ə tò sotɨ ...! Né kɨ́ m'ɔsɨ-né gajɨ rɔ-m kinlé, dow kɨ́ à kɔr dɔ-m-tɨ goto.
16 Kilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ lé, to né kɔsɨ gajɨ rɔ lə-m al; kdɔtalə to kullə kɨ́ tò dɔ-m-tɨ kadɨ m'ra ya tá; kinə m'ilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ kin al lé, to tujɨ ɓá usɨ dɔ-m-tɨ tin!
17 Kinə m'ilə mbɛ̨̃-é kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨̃ndigɨ lə-m rəmə, m'a kingə nédɔji-m; ngà kinə m'ra kullə-é kɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ bè par rəmə, to né kɨ́ d'ində kullə-é dɔ-m-tɨ kɨ kində tɔ.

† **9:9 9:9** 1Ti 5:18 † **9:9 9:9** Det 25:4 † **9:11 9:11** Rɔm 15:27 † **9:14 9:14** Mat 10:10; Luk 10:7

18 Ə nékugə dɔji-m lé to ri wa? To mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ m'ilə kare, ə né kɨ́ to tó-é
kadɨ m'ingə kɨ̀ kəm rəbɨ Poyta kɨ́ Majɨ kin kàrè m'dəjɨ al.
19 Tɔgrɔ-tɨ, rɔ dow-je-tɨ lay ə m'to ɓə al ya, ngà m'təl rɔ-m ngonnjèkullə-tɨ lə dow-je
lay, kdɔ kadɨ m'ingə-né dow-je kɨ́ 'n̄ą̃ kɨ́ 'tò nduy-nduy.
20 Lokɨ m'ą̃ rɔ jipɨ-je-tɨ, ə m'ra rɔ-m jipɨ-tɨ, kdɔ kadɨ m'ingə-né jipɨ-je; lokɨ m'ą̃ rɔ
njékisɨ gin tɔ́gɨ ndukun-tɨ ə m'ra rɔ-m dow-tɨ kɨ́ njèkisɨ gin tɔ́gɨ ndukun-tɨ tɔ – mą̃ m'isɨ
gin tɔ́gɨ ndukun-tɨ al – ya ngà m'ra bè kdɔ kingə-né dow-je kɨ́ d'isɨ gin tɔ́gɨ ndukun-tɨ;
21 lokɨ m'ą̃ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'isɨ gin tɔ́gɨ ndukun-tɨ al ə m'ra rɔ-m dow-tɨ kɨ́ isɨ gin
tɔ́gɨ ndukun-tɨ al, bè kdɔ kadɨ m'ingə-né dow-je kɨ́ d'isɨ gin tɔ́gɨ ndukun-tɨ al. Ə mą̃ ya
bè lé, mą̃ m'ɔr rɔ-m kɔgɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ ndukun-tɨ lə Lubə al, ngà kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, m'isɨ gin tɔ́gɨ
ndukun-tɨ lə Kristɨ –
22 Lokɨ mą̃ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'yay mɛ̨̃ɛ̨̃ kadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ ə m'ra rɔ-m dow-tɨ kɨ́ yay, kdɔ kadɨ
m'ingə-né dow-je kɨ́ 'yay mɛ̨̃ɛ̨̃ kadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ. M'təl rɔ-m né-jɛ-tɨ lay kdɔ kadɨ lé ri-ri kàrè
m'adɨ dɛ̨ kɨ́ ną̃́-je d'ajɨ ya tá.
23 Né-jɛ lay kinlé, m'ra kdɔ ta lə Poyta kɨ́ Majɨ, kdɔ kadɨ m'ingə-né nédɔji-m mɛ̨̃ɛ̨̃-é-tɨ.
24 Dow-je kɨ́ d'ą̃y ngɔdɨ lo kində dɨrə-tɨ lé, d'ą̃y natɨ lay ya, ngà dow káre-rè ɓá ingə
nédɔji lé, sə̨i 'gəi ya al wa? Ą̃yi ngɔdɨ kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ a kingəi-né nédɔji ɓane.
25 Dow-je lay kɨ́ 'to njékində-ną̃ dɨrə mulə kɨ́ kuwə lé, d'ɔgɨ rɔ-dé dɔ né-je-tɨ kɨ́ gay-
gay lay; dɛ̨ lé, 'ra bè kdɔ kingə-né jɔgɨ kɨ́ à tujɨ, ngà jə̨i rəmə j'rai kdɔ kingəi-né jɔgɨ
kɨ́ à tujɨ al.
26 Adɨ mą̃ m'ą̃y ngɔdɨ m'ilə-né birikɔ̨̃yɔ̨̃ kare al; m'ɓɨr ji-m kdɔ kɔsɨ-né né, ɓɨ m'ɓɨr
ji-m kdɔ kɔsɨ-né ndaa lo kare al.
27 Kində ɓá m'ində dɔ rɔ-m-tɨ ngą̃, ə m'təl rɔ-m gin tɔ́gɨ-m-tɨ, nè mą̃ kɨ́ m'ilə mbɛ̨
Poyta kɨ́ Majɨ m'adɨ dow-je kɨ́ rangɨ kinlé ɓá d'a kɨ̨ kɔr-m mɛ̨̃ɛ̨̃ kullə-é-tɨ kɔgɨ.

10

Kun néndajɨ dɔ poyta-tɨ lə Israyel-je
Əbr 3:7-19

1 Ngankɔ̨̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, m'ndigɨ kole mɛ̨̃ɛ̨̃-si dɔ ka-ji-je-tɨ kɨ́, lokɨ dɛ̨ lay ya
'njiyə gin kilndi-tɨ* rəm, dɛ̨ lay ya d'ində dan babo 'gangɨ rəm,
2 dɛ̨ lay ya tokɨ ra-dé batɛ̨m dan kilndi-tɨ rəm, dan babo-tɨ rəm, kɨ̀ takul nam kɨ́
'nam kàdì Moiyijɨ-tɨ;
3 dɛ̨ lay ya d'uso né kɨ́ káre-rè kɨ́ to nékuso kɨ́ ɨ̨ rɔ Ndil-tɨ kɨ́ aa njay rəm,
4 ɓá dɛ̨ lay ya d'ą̃y man kɨ́ káre-rè kɨ́ to man kɨ́ ɨ̨ rɔ Ndil-tɨ kɨ́ aa njay, kdɔtalə dɛ̨ d'ą̃y
man kɨ́ tɛ̨̃ɛ̨̃ kàdì mbal-tɨ kɨ́ ɨ̨ rɔ Ndil-tɨ kɨ́ aa njay, kɨ́ to mbal kɨ́ njèdan-dé, ə mbal-é
kinlé to Kristɨ.
5 Ngà dow-je n̄ą̃ dan-dé-tɨ ya kullə ra-dé nəl Lubə al, gin-é kin ɓá d'oy-né diləlo-tɨ.
6 Ə né-je kinlé ra né bè kdɔ kadɨ təl to néndó adɨ-ji, kdɔ kadɨ jə̨i j'adi ɓo né-je kɨ́
majɨ al ra-ji titɨ kɨ́ ra-dé-né kin al ngá.
7 'Təli njépole magɨ-je titɨ kɨ́ ndɔkɨ dɛ̨ kɨ́ ną̃́-je kɨ́ dan-dé-tɨ 'ra-né ɓá 'ndàngɨ-né ta-é
mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay kin al ngá; 'ndàngɨ 'panè: Kosɨ dow-je d'isɨ nangɨ d'uso rəm,
d'ą̃y rəm, ə go-tɨ d'ɨ̨ 'la-ną̃.
8 Adi j'toi njéra kaya-je titɨ kɨ́ ndɔkɨ dɛ̨ kɨ́ ną̃́-je kɨ́ dan-dé-tɨ 'ra-né, adɨ dow-je ɓudɔgɨ
lo kɔrjoo gidɨ-é mutə d'oy-né mɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔ-tɨ kɨ́ káre-rè kin al ngá.
9 Adi j'nąi 'Ɓaɓe titɨ kɨ́ ndɔkɨ dɛ̨ kɨ́ ną̃́-je kɨ́ dan-dé-tɨ 'ną̃-é-né adɨ li-je 'tɔ̨̃-dé-né tɔl-dé
kin al ngá.
10 Adi j'yuni ta titɨ kɨ́ ndɔkɨ dɛ̨ kɨ́ ną̃́-je kɨ́ dan-dé-tɨ 'yun-né ta adɨ malayka kɨ̀ njètɔɔ
ko dow-je tɔɔ-né ko-dé kin al ngá.

---

* **10:1 10:1** Israyel-je lé, lokɨ 'tɛ̨̃ɛ̨̃ ɓe ɓə-tɨ Ejiptɨ d'isɨ d'ɔw kɨ Kaną lé, Lubə adɨ kilndi ɓá ɔr nɔ̨̃-dé (Tɛ̨t 13:21-22).

11 Né-je kinlé tɛ̨ɛ̨ dɔ-dé-tɨ bè kdɔ kadɨ təl néndó adɨ-ji rəm, ɓá 'ndàngɨ kdɔ ndəjɨ-ji-né
jə̨i kɨ́ j'isi dɔbəy ndɔ-tɨ kin rəm.
12 Ə̃n ə́, dow kɨ́ gɨr kɨ́ n'ą̨ taá rəmə, kadɨ oo majɨ nè à kɨ̨ kusɨ!
13 Néną̨ kɨ́ tɛ̨ɛ̨ dɔ-si-tɨ kɨ́ to néną̨ kɨ́ asɨ ta tɔgɨ dow-tɨ al ya goto. Lubə to njèką̨ dɔ
ndi-é-tɨ, à kiną̨ə-si kadɨ né ną̨-si al dɔ tɔ́gɨ-si al; lokɨ néną̨ tɛ̨ɛ̨ dɔ-si-tɨ lé, ɛ̨ à kilə kəm
rəbɨ kadɨ 'tɛ̨ɛ̨i-né kəm-tɨ rəm, à kadɨ-si tɔ́gɨ kadɨ ori-né mɛ̨ɛ̨-si rəm tɔ.

Ndəjɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ magɨ kɨ́ pole
2Kɔ 6:14-18; Rɔm 14:13-23

14 Gin-é kin ɓá, sə̨i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ lé, ą̨yi magɨ kɨ́ pole.
15 M'pa sə-si ta kəm dow-je kɨ́ njégə né-je; sə̨i ya 'gɔ̨i ta kin ooi.
16 †Kobɨ man nduu kɨ́ tɔrndi tò dɔ-tɨ ə j'isi j'rai oiyo Lubə kdɔ kinlé, to kuwə-ną̨
lubɨ-lubɨ kɨ̀ məsɨ Kristɨ ya al wa? Mbə̀ kɨ́ j'isi j'gángi-ną̨ kinlé, to kuwə-ną̨ lubɨ-lubɨ kɨ̀
dajɨ rɔ Kristɨ ya al wa?
17 Titɨ kɨ́ mbə̀ ra-né káre-rè lé, jə̨i kɨ́ j'ṇą̨i kin ya, j'təli kubru rɔ kɨ́ káre-rè tɔ; kdɔtalə
mbə̀ kɨ́ káre-rè kin ya j'ori-ną̨ dɔ-tɨ lay.
18 Ooi Israyel-je kɨ́ kojɨ kəy kin al wa? Dɛ̨ kɨ́ d'uso dą̨-je kɨ́ d'ilə məsɨ-dé nangɨ logugɨ
né-tɨ lə Lubə lé, to kuwə ɓá d'uwə-ną̨ lubɨ-lubɨ kɨ̀ logugɨ né ya al wa?
19 Se m'ndigɨ panè dą̨ kɨ́ 'pole-né magɨ to né kɨ́ ngay wa? Əse magɨ to né kɨ́ ngay
wa? (Ndą̨ bè al).
20 Ngà m'panè: Né kɨ́ 'pole-né magɨ lé, d'adɨ ndil-je kɨ̀ majal ɓɨ d'adɨ Lubə al; ə mą̨
m'ndigɨ kadɨ uwəi-ną̨ lubɨ-lubɨ kɨ̀ ndil-je kɨ́ majɨ al al.
21 Sə̨i a kə̨yi né kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kobɨ-tɨ lə 'Ɓaɓe rəm, né kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kobɨ-tɨ lə ndil-je kɨ́ majɨ al
rəm al; ɓá à kisi ta nékuso-tɨ lə 'Ɓaɓe rəm, ta nékuso-tɨ lə ndil-je kɨ́ majɨ al rəm al.
22 Se j'ndigi ndúi jangɨ lə 'Ɓaɓe wa? Se tɔ́gɨ-ji ṇą̨ itə-é wa?
23 †Né-je lay ya to tó-é kadɨ dow à ra, ngà né-je lay ɓá majɨ dɔrɔ al; né-je lay ya to
tó-é kadɨ dow à ra, ngà né-je lay ɓá à kadɨ dow ɔw kɨ kete-kete al.
24 Kadɨ dow sangɨ majɨ liə kɨ́ sɔbɨ dɔ-é ya par al, ngà kadɨ sangɨ majɨ lə dow-je kɨ́
rangɨ tɔ.
25 Né-je lay kɨ́ d'ində sukɨ-tɨ lé, usoi kɨ kuso ya ɓɨ 'dəji ta dɔ-tɨ al, kdɔ kadɨ mɛ̨ɛ̨-si
usɨ nangɨ.
26 Kdɔtalə dɔnangɨ, kɨ̀ né-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ lay ya to 'lə 'Ɓaɓe.
27 Kinə njèkadmɛ̨ɛ̨ al ɓa-si lo nékuso-tɨ ɓá sə̨i 'ndigi kɔwi lé, né-je lay kɨ́ ində nɔ̨̃-si-tɨ
ya usoi, ɓɨ 'dəji ta dɔ-tɨ al nè mɛ̨ɛ̨-si à kɨ̨ kusɨ nangɨ dɔ-tɨ al.
28 Ngà kinə dow idə-si panè: Né kin to né kɨ́ 'pole-né magɨ rəmə, usoi al, kdɔtalə
[dow kɨ́ njèkidə-si kete kinlé rəm, kdɔtalə]† mɛ̨ɛ̨ kusɨ nangɨ al kɨ́ à tò rəm.
29 Ta kinlé, m'pa kdɔ mɛ̨ɛ̨ kusɨ nangɨ al lə-si sə̨i al, ngà kdɔ mɛ̨ɛ̨ kusɨ nangɨ al lə
dowbé kinlé. Kdɔtalə ri ə́ né kɨ́ mą̨ m'ra kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kusɨ nangɨ lé, mɛ̨ɛ̨ kusɨ nangɨ al lə
dow kɨ́ rangɨ à kɔw siə kadɨ gangta dɔ-tɨ wa?
30 Kinə m'ra oiyo Lubə dɔ né-tɨ kɨ́ m'isɨ m'uso lé, né kɨ́ m'ra oiyo Lubə dɔ-tɨ kinlé,
dow à pa sə-m ta kɨ́ majɨ al dɔ-tɨ kdɔ ri ɓəy wa?
31 Adɨ lé to né ɓá usoi, əse to né ɓá ą̨yi, əse to ri-ri ɓá 'rai kàrè, 'rai kdɔ riɓa lə
Lubə.
32 Adi kullə ra-si təl jigɨ tugə grɛkɨ-je al rəm, tugə jipɨ-je al rəm, ɓá tugə njékəwną̨-je
lə Lubə al rəm,
33 titɨ kɨ́ mą̨ kàrè m'sangɨ kadɨ m'nəl-né dow-je lay mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay kin bè; beɓa
m'sangɨ né kɨ́ kadɨ majɨ sə-m par al, ngà né kɨ́ à majɨ kɨ̀ kosɨ dow-je ṇą̨ kdɔ kadɨ
d'ajɨ-né.

† **10:16 10:16** Mat 26:26-28; Mar 14:22-24; Luk 22:19,20 † **10:23 10:23** 1Kɔ 6:12 † **10:28 10:28** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨
né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsə̨y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ

11

1 †'Ndaji kullə ra-m titɨ kɨ́ mą̨ ya kɨ̀ dɔ-m m'isɨ m'ndajɨ-né kullə ra Kristɨ kin bè tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ nékɔɔ lə dené-je kɨ́ 'to njékadmɛ̨ɛ̨-je
Epɛ 5:22-24; 1Ti 2:8-14

2 M'pitɨ-si kdɔ mɛ̨ɛ̨-si kɨ́ ole dɔ-m-tɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay rəm, kdɔ né-je kɨ́ m'ndó-si kɨ́ sə̨i uwəi dɔ-si-tɨ titɨ kɨ́ m'ndó-si-né lé ya bè kin rəm.
3 Ngà né kɨ́ m'ndigɨ kadɨ 'gəi ə́n: Dingəm kɨ́ rá-rá kàrè, Kristɨ to kɨ́ boy dɔ-é-tɨ, ə dingəm to kɨ́ boy dɔ dené-tɨ, ə Lubə to kɨ́ boy dɔ Kristɨ-tɨ.
4 Dingəm kɨ́ rá-rá kɨ́ dɔɔ dɔ-é ɓá pa-né ta kɨ̀ Lubə əse pa-né ta kɨ́ ta Lubə-tɨ lé, ulə rɔsɔl dɔ 'boy-tɨ liə*.
5 Ə dené kɨ́ rá-rá kɨ́ dɔɔ dɔ-é al ya pa-né ta kɨ̀ Lubə əse pa-né ta kɨ́ ta Lubə-tɨ lé, ulə rɔsɔl dɔ 'boy-tɨ liə†; tokɨ kɨ né kɨ́ ɛ̨ ndisə dɔ-é bè.
6 Kdɔtalə kinə dené dɔɔ dɔ-é al rəmə, kadɨ ijə dɔ-é tɔ ɓane. Ə kinə dené ijə dɔ-é əse ndisə dɔ-é ə tò rɔsɔl rəmə, kadɨ dɔɔ dɔ-é tɔ ɓane.
7 Dingəm à dɔɔ dɔ-é al, kdɔtalə ɛ̨ to takəm Lubə rəm, to riɓa lə Lubə rəm, ə dené to riɓa lə dingəm.
8 Kdɔtalə Lubə ɔr dingəm rɔ dené-tɨ al, ngà dené ɓá Lubə ɔr-é rɔ dingəm-tɨ;
9 ə Lubə ra dingəm kdɔ ta lə dené al, ngà dené ɓá Lubə ra-é kdɔ ta lə dingəm.
10 Gin-é kin ɓá, kdɔtalə malayka-je lé, dené à kɔw kɨ̀ né dɔ-é-tɨ kadɨ tɔjɨ kisɨ kɨ́ ɛ̨ isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə 'boy liə.
11 Bè ya kàrè, kɨ̀ takul nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ lé, dingəm ɔw ndoo dené rəm, ɓá dené kàrè ɔw ndoo dingəm rəm tɔ.
12 Kdɔtalə titɨ kɨ́ Lubə ɔr-né dené rɔ dingəm-tɨ lé, bè ya tɔ ə́ dené ojɨ-né dingəm tɔ; ə né-je lay ɨ̨ rɔ Lubə-tɨ.
13 Sə̨i ya 'gɔ̨i né kin ooi: Kadɨ dené dɔɔ dɔ-é al ya pa-né ta kɨ̀ Lubə lé, to né kɨ́ tuwə ra ɓan wa?
14 Kadɨ dingəm iɲə dɔ-é adɨ ngal puu-puu lé tò rɔsɔl, kɨ́ koɓe-tɨ ya kàrè 'gəi kɨ́ tò bè ya al wa?
15 Ngà dené ɓá dɔ kɨ́ ngal puu-puu to riɓa liə. Kdɔtalə dené lé, d'adɨ-é bəl dɔ kadɨ to né kɔn dɔ-é.
16 Kinə dow madɨ ndigɨ najɨ ta kin rəmə, kadɨ dowbé gə kɨ́ to kullə ra-ji al rəm, ɓá to kullə ra njékəwną̨-je kɨ́ gay-gay lə Lubə al rəm.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ nékuso nam lə 'Ɓaɓe
Mat 26:26-28; Mar 14:22-25; Luk 22:14-20

17 Ta-je kɨ́ m'ɔw kɨ̀ pa kinlé, m'ɔw kɨ̀ ndɔr-né mbi-si kɨ ndɔr ɓɨ m'a pitɨ-si al; kdɔtalə lokɨ 'kəwi-ną̨ rəmə, 'kəwi-ną̨ kdɔ ra né kɨ́ tò sotɨ al, ngà kdɔ ra né kɨ́ majɨ al itə kɨ́ kete ɓəy.
18 Kɨ́ dɔsą̨y ya lé, m'oo kɨ́ lokɨ sə̨i kɨ́ 'toi njékəwną̨-je ingəi-ną̨ rəmə, gángɨ-ną̨ tò dan-si-tɨ, ə ta-je kɨ́ m'oo lé, m'gə kɨ́ dan-tɨ-je to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
19 Ə gángɨ-ną̨ lé, kadɨ tò dan-si-tɨ bè ya tɔ ɓane, kdɔ kadɨ dɛ̨ kɨ́ dan-si-tɨ kɨ́ dow-je d'oo-dé kɨ́ d'asɨ gakɨ lé, 'tɔjɨ-né rɔ-dé ndaa-tɨ rəsɨ.
20 Adɨ lokɨ sə̨i 'kəwi-ną̨ rəmə, 'kəwi-ną̨ kdɔ nékuso lə 'Ɓaɓe al;
21 kdɔ lokɨ isi usoi né rəmə, ną́-ną́ ya ində kungəsa uso né liə, adɨ dɛ̨ kɨ́ ną́-je ɓo ra-dé, ə dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je yibɨ ra-dé tɔ.

---

† **11:1 11:1** 1Kɔ 4:16; Plp 3:17 * **11:4 11:4** Ta kɨ́ 'panè: *Ulə rɔsɔl dɔ 'boy-tɨ liə* kinlé, ɛ̨ kɨ́ tò kɨ̀ ta grɛkɨ lé 'ndàngɨ ulə rɔsɔl dɔ *«dɔ-tɨ» ya par.* Gin-é kin ɓá dow-je kɨ́ ną́-je 'panè *«dowbé ulə rɔsɔl "dɔ" 'boy-tɨ liə»* ə dɛ̨ dan-tɨ-je 'panè *«dowbé ulə rɔsɔl dɔ rɔ-é ɛ̨-tɨ ya.»* † **11:5 11:5** Ta kɨ́ 'panè: *Ulə rɔsɔl dɔ 'boy-tɨ liə*kinlé, tokɨ pa ta dɔ-tɨ lo ndó-é-tɨ kɨ́ sɔ nɔ̨ɔ̨.

22 Kəy-je lə-si goto ɓá usoi né-tɨ əse ą̨yi né-tɨ al wa? Se 'nədi njékəwną̨-je lə Lubə
rəm, uləi rɔsɔl dɔ dɛ̨-tɨ kɨ́ né lə-dé goto rəm ɓan al wa? Əjè m'idə-si m'panè ri wa?
Se m'a pitɨ-si wa? Ra-é kɨ́ bè kinlé, m'a pitɨ-si-né ndą̨ bè al.
23 Kdɔtalə mą̨ lé, né kɨ́ m'ingə rɔ 'Ɓaɓe-tɨ ɓá m'ndó-si tin. 'Ɓaɓe Jeju lé, ndɔɔ,
ndɔ-é-tɨ kɨ́ d'a kilə-é-né ji dow-je-tɨ lé, un mbə̀
24 ə lokɨ ra oiyo Lubə lé, uwə gangɨ daną̨ ə panè: Kin to dajɨ rɔ-m, kɨ́ tò kdɔ ta lə-si;
'rai né kin bè kdɔ kadɨ mɛ̨ɛ̨-si ole-né dɔ-m-tɨ.
25 Bè ya tɔ, go nékuso-tɨ, (un) kobɨ kɨ́ man nduu tò-tɨ ə panè: Man nduu kinlé to
kulənojɨ kɨ́ sigɨ kɨ́ tò kɨ̀ takul məsɨ-m; 'rai né kin bè kdɔ kadɨ mɛ̨ɛ̨-si ole-né dɔ-m-tɨ
kaglo-je lay kɨ́ a ką̨yi-né.
26 Kdɔtalə kaglo-je lay kɨ́ isi usoi mbə̀ kin rəm, isi ą̨yi man nduu kin rəm lé, to mbɛ̨
koy lə 'Ɓaɓe ɓá isi iləi sar kadɨ-é ree-né.
27 Gin-é kin ɓá dow kɨ́ uso mbə̀, əse ą̨y man nduu lə 'Ɓaɓe kɨ nɔ̨ɔ̨ bè par lé, ta kɨ́
gangɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ dajɨ rɔ 'Ɓaɓe kɨ̀ məsɨ-é à kusɨ dɔ-é-tɨ.
28 Ən ə́ kadɨ ną̨́-ną̨́ ya tən mɛ̨ɛ̨-é majɨ oo, ɓəy tá kadɨ uso mbə̀ rəm, ą̨y man nduu
rəm;
29 kdɔ dow kɨ́ uso ə ą̨y bè ya par ɓɨ oo adɨ to dajɨ rɔ 'Ɓaɓe al lé, dowbé uso rəm, ą̨y
rəm ilə-né ta dɔ rɔ-é-tɨ ya.
30 Gin-é kin ɓá njémɔ̨y-je, kɨ̀ njétɔ́gɨ goto-je 'ną̨-né dan-si-tɨ rəm, ɓá dow-je ną̨ dan-
si-tɨ d'oy-né rəm.
31 Kinə ją̨i ya j'təni mɛ̨ɛ̨-ji majɨ lé, ta kɨ́ gangɨ à kusɨ dɔ-ji-tɨ al.
32 Ngà 'Ɓaɓe gangɨ ta dɔ-ji-tɨ, ində-ji ɔjɨ-ji kdɔ kadɨ ta kɨ́ gangɨ usɨ dɔ-ji-tɨ natɨ kɨ̀
njékadmɛ̨ɛ̨ al-je al.
33 Beɓa ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, lokɨ 'kəwi-ną̨ ta nékuso-tɨ lə 'Ɓaɓe rəmə, 'ngəbi-
ną̨.
34 Dow kɨ́ ɓo ra-é rəmə, kadɨ uso né ɓee, ɓɨ kadɨ kəw-ną̨ lə-si ree kɨ̀ ta kɨ́ gangɨ
dɔ-si-tɨ al. Ndɔ kɨ́ m'a tɛ̨ɛ̨ rɔ-si-tɨ ɓá m'a gɔl ndəgɨ ta-je kɨ́ rangɨ ɓəy.

12

Kadkare-je lə Ndil kɨ́ aa njay
Epɛ 4:4-16; Rɔm 12:3-8

1 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kadkare-je lə Ndil kɨ́ aa njay lé, m'ndigɨ
kadɨ 'gəi gin-é majɨ.
2 Są̨i 'gəi kɨ́ lokɨ ndɔkɨ 'toi-né njékadmɛ̨ɛ̨-je al ɓəy lé, dow-je d'ɔr-si go-dé-tɨ titɨ
njékəmtɔ-je bè d'ɔw sə-si nɔ̨ magɨ-je-tɨ kɨ́ 'pa ta al.
3 Gin-é kin ɓá m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dow kɨ́ pa ta kɨ̀ takul Ndil Lubə kɨ́ à panè: «Kadɨ
ndɔl tò dɔ Jeju-tɨ» ya goto! Rəm ɓá dow kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay isɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ al lé, à panè:
«Jeju to 'Ɓaɓe» al rəm tɔ.
4 †Kadkare-je tò gay-gay, ngà to Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ káre-rè ɓá adɨ;
5 kullə-je tò gay-gay, ngà to 'Ɓaɓe kɨ́ káre-rè;
6 kullə ra dow-je tò gay-gay, ngà to Lubə kɨ́ káre-rè ya isɨ ra né-je lay mɛ̨ɛ̨ dow-je-tɨ
lay.
7 Ə ną̨́-ną̨́ ya Ndil kɨ́ aa njay tɔjɨ rɔ-é mɛ̨ɛ̨ kullə ra-é-tɨ kdɔ majɨ lə dow-je lay.
8 Kdɔtalə, dow káre Ndil kɨ́ aa njay adɨ-é to njèpata kɨ̀ gosɨ ə Ndil kɨ́ aa njay kɨ́
káre-rè kin ya adɨ dow kɨ́ rangɨ to njèpata kɨ̀ négə;
9 Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ káre-rè kin ya adɨ dow káre kadmɛ̨ɛ̨, Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ káre-rè
kin ya adɨ dow kɨ́ rangɨ kadkare-je kdɔ kadɨ-né lapiya njémɔ̨y-je;

† **12:4 12:4** Rɔm 12:6-8

10 adɨ dow káre kadkare ra nékɔjɨ-je; adɨ dow kɨ́ rangɨ kadkare pa ta kɨ́ ta Lubə-tɨ;
adɨ dow káre kadkare kɔr gangɨ né-je lə Ndil kɨ́ aa njay kɩ̀ né-je lə ndil-je kɨ́ majɨ
al; adɨ dow káre kadkare pa ndɔ̰ta-je kɨ́ gay-gay; adɨ dow kɨ́ rangɨ kadkare kɔr mẹ̰ẹ̰
ndɔ̰ta-je kɨ́ rangɨ.
11 Ndil kɨ́ aa njay ra káre-rè, ə ẹ̰ ya kɩ̀ kár-é ə́ ra né-je kin lay ə adɨ nã́-nã́ ya kɩ̀
gangɨ-é kɨ́ ẹ̰ ndigɨ kadɨ-é.

12 †Kdɔ, titɨ kɨ́ kubru rɔ dow ra káre-rè ya ngan rɔ-é ṇã-né kin rəm, titɨ kɨ́ ngan rɔ-je
lay kɨ́ kubru rɔ dow-tɨ 'nã ya kàrè 'to kubru rɔ dow kɨ́ káre-rè kinlé, kɨ́ sɔbɨ dɔ nam
kàdɩ̀ Kristɨ-tɨ kàrè tò bè ya tɔ.
13 Kdɔtalə jã̰i lay ya 'ra-ji batẹ̰m lə Ndil kɨ́ káre-rè ɓá j'təli-né kubru rɔ dow kɨ́ káre-
rè adɨ jipɨ-je, kɩ̀ grɛkɨ-je, kɩ̀ ɓə-je, kɩ̀ dow-je kɨ́ 'to ɓə-je al rəm, jã̰i lay ya j'ã̰yi man kɨ́ ị̰
rɔ Ndil kɨ́ aa njay-tɨ kɨ́ káre-rè kin ya;
14 beɓa kubru rɔ dow lé, ngon rɔ-é ra káre-rè al, ngà ngan rɔ-é-je 'ṇã.
15 Kinə nja panè: Mã m'to ji al, adɨ m'to 'lə kubru rɔ al lé, se pa-é kin ya ẹ̰ à to-né
'lə kubru rɔ al tɔ wa?
16 Ə kinə mbi panè: Mã m'to kəm al, adɨ m'to 'lə kubru rɔ al lé, se pa-é kin ya ẹ̰ à
to-né 'lə kubru rɔ al tɔ wa?
17 Kinə kubru rɔ dow lay ya to kəm lé, lo koo ta à tò rá wa? Ə kinə to lo koo ta ya
lay, ə lo taa bã̰y né à tò rá wa?
18 Ngà ngan rɔ-je lé, ẹ̰ kɨ́ rá-rá ya Lubə adɨ-é tò kubru rɔ-tɨ, lo-tɨ kɨ́ mẹ̰ẹ̰-é ndigɨ.
19 Kinə dẹ̰ lay ya 'to ngon rɔ kɨ́ káre-rè lé, kubru rɔ à tò rá wa?
20 Yən, ngan rɔ-je 'ṇã, ngà kubru rɔ ra káre-rè.
21 Kəm à kidə ji panè: «Usɨ-m ri dɔ-i-tɨ» wa al, ɓá dɔ à kidə nja panè: «Usɨ-m ri
dɔ-i-tɨ» wa al rəm.
22 Ngà kɨ́ tɔgrɔ-tɨ bè lé, ngan rɔ-je kɨ́ kubru rɔ dow-tɨ kɨ́ 'tokɨ né kɨ́ tɔ́gɨ-dé goto ṇã
bè kinlé, dẹ̰ ɓá 'to ngan rɔ-je kɨ́ d'a tò ya tá.
23 Ə ngan rɔ-je kɨ́ kubru rɔ dow-tɨ kɨ́ jã̰i ya j'ooi-dé kɨ né kɨ́ riɓa-é ṇã al kinlé ɓá j'təli
j'uləi riɓa dɔ-dé-tɨ ṇã. Ngan rɔ-ji-je kɨ́ tuwə kiṇə ndaa-tɨ al kinlé, dẹ̰ ɓá j'tɔsi kəm-ji
go-dé-tɨ ṇã,
24 rəmə dẹ̰ kɨ́ 'tuwə kiṇə ndaa-tɨ lé ɓá d'ɔw ndoo tɔsɨ kəm go-tɨ kɨ́ bè kin al. Lubə
tulə ngan rɔ-je kubru rɔ dow-tɨ, kɩ̀ gangɨ-é kɨ́ à kulə-né riɓa kɨ́ ṇã dɔ dẹ̰-tɨ kɨ́ riɓa
nal-dé.
25 Bè kdɔ kadɨ gángɨ-nã kubru rɔ-tɨ, ngà kadɨ ngan rɔ-je 'tɔsɨ-né kəm-dé
go-nã-tɨ.
26 Ə kinə ngon rɔ káre ingə kɔ̰̀ rəmə, ngan rɔ-je lay d'ingə kɔ̰̀ siə natɨ; kinə ngon
rɔ káre ingə riɓa rəmə, ngan rɔ-je lay 'ra rɔnəl siə natɨ.
27 Sã̰i 'toi kubru rɔ Kristɨ, ə 'toi ngan rɔ-é-je; nã́-nã́ ya to ngon rɔ-é káre-káre.
28 †Dan njékəwnã-je-tɨ lé, dɔsã̰y Lubə ində njékɔwkulə-je, njèkungɨ-tɨ joo ində
njépata-je kɨ́ ta-é-tɨ, njèkungɨ-tɨ mutə ində njéndó dow-je né; go-tɨ, kadkare ra nékɔjɨ-
je tò nɔ̰̃ɔ̰̃, ɓá kadkare kadɨ lapiya njémɔ̰̃y-je rəm, kadkare ra kɩ̀ dow-je rəm, kadkare
kɔr nɔ̰̀ njékəwnã-je rəm, ɓá kadkare pa ndɔ̰ta-je kɨ́ gay-gay rəm.
29 Dow-je lay ya 'to njékɔwkulə-je wa? Dow-je lay ya 'to njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ
wa? Dow-je lay ya 'to njéndó dow-je né wa? Dow-je lay ya 'to njéra nékɔjɨ-je wa?
30 Dow-je lay ya d'ɔw kɩ̀ kadkare kadɨ lapiya njémɔ̰̃y-je wa? Dow-je lay ya 'pa ndɔ̰ta-
je kɨ́ gay-gay wa? Dow-je lay ya 'to njékɔr mẹ̰ẹ̰ ndɔ̰ta-je kɨ́ gay-gay wa?
31 Adi kadkare-je kɨ́ majɨ itə ndəgɨ-é-je ɓá ɓo-é ra-si.

Ə m'a kɔjɨ-si rəbɨ kɨ́ majɨ rətɨ-rətɨ ya ɓəy.

† **12:12 12:12** Rɔm 12:4,5 † **12:28 12:28** Epɛ 4:11

13

Ta kí sɔbɨ dɔ ndigɨ dow-je
Mat 22:36-40; Rɔm 13:8-10; Ja̰ 3:16-19; 1Ja̰ 4:7-21

1 Lé m'pa ndɔ̰ta-je lə dow-je kí gay-gay, kɨ̀ 'lə malayka-je ya kàrè ɓá, kinə ndigɨ dow-je goto mɛ̰ɛ̰-m-tɨ rəmə, m'tokɨ ngɔwla kí ɓa kɛ̰ng-kɛ̰ng əse m'tokɨ mbare kí ɓa sə̀kɨ-sə̀kɨ kare kin bè.
2 †Ə lé m'ɔw kɨ̀ kadkare pa ta kí ta Lubə-tɨ, kɨ̀ kadkare gə gin né-je lay kí tò lo ɓɔyɔ-tɨ rəm, m'gə né-je lay rəm, ɓá lé m'ɔw kɨ̀ kadmɛ̰ɛ̰ kí asɨ gakɨ sar adɨ m'adɨ mbal-je d'ɔtɨ-né lo ka̰-dé-tɨ kɨ rangɨ ya kàrè ɓá kinə ndigɨ dow-je goto mɛ̰ɛ̰-m-tɨ rəmə, m'to né kí kare.
3 Lé m'ləbɨ nékingə-m lay njéndoo-je, ɓá lé m'un rɔ-m ya m'adɨ 'ró pər kdɔ ta lə dow-je ya kàrè ɓá kinə ndigɨ dow-je goto mɛ̰ɛ̰-m-tɨ rəmə, né kí m'ingə-tɨ goto.
4 Njèndigɨ dow-je lé, to njèkilə mɛ̰ɛ̰-é dɔ madɨ-é-tɨ rəm, to njèra kɨ̀ dow-je rəm, to njèra kəmnda al rəm; njèndigɨ dow-je lé, ɔjɨ rɔ-é al rəm, ində kàdɨ̀-é al rəm,
5 njèndigɨ dow-je lé, ra né kí tò rɔsɔl al rəm, sangɨ né kdɔ rɔ-é ya par al rəm, ra wɔngɨ al rəm, uwə ta mɛ̰ɛ̰-é-tɨ al rəm,
6 né kí njururu al lé, ɛ̰ ra rɔnəl dɔ-tɨ al, ngà ta kí tɔgrɔ-tɨ ɓá ɛ̰ ra rɔnəl dɔ-tɨ;
7 njèndigɨ dow-je lé, to njèkiɲə go majal-je lay kɔgɨ rəm, adɨ mɛ̰ɛ̰-é né-je lay rəm, ində mɛ̰ɛ̰-é dɔ né-je-tɨ lay rəm, ore mɛ̰ɛ̰-é dɔ né-je-tɨ lay rəm.
8 Ndigɨ dow-je à goto ndą̰ al. Pa ta-je kí ta Lubə-tɨ à goto; ndɔ̰ta-je kí gay-gay à goto; négə à goto.
9 Kdɔtalə né kí j'gəi lé, to man dɔ-é kare ɓəy, ɓá ta kí ta Lubə-tɨ kí j'isi j'pai kàrè j'isi j'pai man dɔ-é ɓəy rəm tɔ;
10 ngà lokɨ né kí ɔr njutɨ à ree lé, man dɔ né à goto.
11 Ndɔkɨ m'nąy̰-né ngon ɓəy lé, tapa-m to tapa ngon rəm, tagɨr lə-m to tagɨr lə ngon rəm, ɓá takɔr lə-m to takɔr lə ngon rəm; lokɨ m'tɔgɨ ngá rəmə, m'ra néra ngon al ngá.
12 Ɓone bè lé, j'isi j'ooi ndil né titɨ kí dow oo-né rɔ-é sɔɔbɔ-tɨ bè, adɨ j'ooi pitɨ-pitɨ, ngà ndɔ-é ɓá j'a kooi kɨ̀ kəm-ji ndą̰-ndą̰ ɓəy; né kí ɓone bè m'gə lé to man dɔ-é kare ɓəy, ngà ndɔ-é ɓá m'a gə titɨ kí Lubə gə-m-né kin bè.
13 Ɓone bè né-je kí mutə kin tò lo tò-é-tɨ adɨ to: Kadmɛ̰ɛ̰ rəm, kində mɛ̰ɛ̰ dɔ-tɨ rəm, ɓá ndigɨ dow-je rəm; ngà ɛ̰ kí boy itə-dé lay lé, to ndigɨ dow-je.

14

Ta kí sɔbɨ dɔ pata kí ta Lubə-tɨ kɨ̀ pa ndɔ̰ta-je kí dow gə al

1 'Sangi kadɨ 'ndigi dow-je. Adi ɓo kadkare-je lə Ndil kí aa njay ra-si, ngà kí boy ɲą̰ lé, kadkare pa ta kí ta Lubə-tɨ ɓá kadɨ ɓo-é ra-si.
2 Kdɔtalə dow kí njèpa ta kɨ̀ ndɔ̰ta kí dow gə al lé, pa ta kɨ̀ dow-je al, ngà ɛ̰ pa ta kɨ̀ Lubə; kdɔ dow gə mɛ̰ɛ̰ ta liə al; kɨ̀ takul Ndil kí aa njay ɓá ɛ̰ pa-né ta dɔ né-je-tɨ kí tò lo ɓɔyɔ-tɨ.
3 Ngà dow kí njèpata kí ta Lubə-tɨ lé, ɛ̰ pa ta kɨ̀ dow-je ra-né sə-dé adɨ d'ɔw kɨ kete-kete rəm, ulə-né dingəm mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ rəm, ɓá sɔl-né mɛ̰ɛ̰-dé rəm tɔ.
4 Dow kí njèpata kɨ̀ ndɔ̰ta kí dow gə al lé, ɛ̰ ya par ə́ ta lé ra siə adɨ ɔw kɨ kete-kete; ngà dow kí njèpata kí ta Lubə-tɨ lé, ra kɨ̀ njékəwną̰-je adɨ d'ɔw kɨ kete-kete.
5 M'ge kadɨ sə̰i lay ya 'pai ta kɨ̀ ndɔ̰ta-je kí dow gə al ya, ngà m'ge ɲą̰ ya ɓəy kadɨ 'pai ta kí ta Lubə-tɨ. Dow kí pa ta kí ta Lubə-tɨ lé, itə njèpata kɨ̀ ndɔ̰ta kí dow gə al nja ɲą̰; bè al rəmə, kadɨ njèpata kɨ̀ ndɔ̰ta-je kí dow gə al kinlé, ɔr mɛ̰ɛ̰-é adɨ njékəwną̰-je adɨ d'ɔw-né kɨ kete-kete ɓane.

† **13:2 13:2** Mat 17:20; 21:21; Mar 11:23

6 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, kinə m'ree rɔ-si-tɨ, ə m'pa ta kɨ̀ ndɔ̨ta-je kɨ́ dow gə al, ɓɨ m'tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ né kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-tɨ m'adɨ-si ooi al rəm, m'adɨ-si négə al rəm, m'pa ta kɨ́ ta Lubə-tɨ m'adɨ-si al rəm, ɓá m'ndó-si né al rəm lé, ri ɓá to majɨ kɨ́ m'ra sə-si wa?

7 Bè ya tɔ ə́ né-je kɨ́ 'taa koo al kɨ́ 'to né-je kɨ́ ká-dé ɓa kɨ́ tokɨ nàl-je, kɨ̀ kunduməngrə-je bè kinlé, kinə 'ra d'adɨ ɓa kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é al lé, dow à gə mindɨ pa nàl ban, əse à gə mindɨ pa kunduməngrə ban wa?

8 Ə kinə ká təbɨ mbanga ɓa aa yə́rə́rə́ al lé, nɑ̨́ à ra rɔ-é kdɔ kɔw rɔ-tɨ wa?

9 Sə̨i kàrè, bè ya tɔ, kinə 'pai ta kɨ̀ ndɔ̨ta kɨ́ rangɨ ɓá tokɨ kɔr mɛ̨ɛ̨-é al lé, dow à gə mɛ̨ɛ̨ ta lə-si lé ban wa? Sə̨i 'pai ta dan yə́l-tɨ kɔgɨ kare.

10 Ndɔ̨ta-je kɨ́ gay-gay kɨ́ 'n̨ɑ̨ dɔnangɨ-tɨ nè kinlé, kɨ́ káre kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é tò al ya goto.

11 Adɨ kinə dow pa ta kɨ̀ ndɔ̨ta kɨ́ m'gə al lé, mɑ̨ m'to mba rɔ dowbé-tɨ rəm, ɓá dowbé kàrè to mba rɔ-m-tɨ rəm tɔ.

12 Sə̨i kàrè bè ya tɔ, titɨ kɨ́ ɓo kadkare-je lə Ndil kɨ́ aa njay ra-si-né lé, kadkare ra kɨ̀ njékəwnɑ̨-je kadɨ d'ɔw kɨ kete-kete kinlé ɓá 'sangi kadɨ ingəi mburukɨ-mburukɨ.

13 Gin-é kin ɓá, dow kɨ́ njèpata kɨ̀ ndɔ̨ta-je kɨ́ dow gə al lé, kadɨ pa ta kɨ̀ Lubə kadɨ adɨ-é ɔr mɛ̨ɛ̨-é adɨ dow-je.

14 Kdɔtalə kinə m'pa ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ ndɔ̨ta-je kɨ́ dow gə al lé, m'isɨ m'pa ta kɨ̀ Lubə tagɨr-tɨ lə-m, ngà négə lə-m rəmə tò kɔgɨ kare.

15 Bè ngà se ri ɓá m'a ra wa? M'a pa ta kɨ̀ Lubə tagɨr-tɨ lə-m ya, ngà m'a pa ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ négə lə-m tɔ; m'a kusɨ pa tagɨr-tɨ lə-m ya, ngà m'a kusɨ pa kɨ̀ négə lə-m tɔ.

16 Ə kinə i 'ra oiyo Lubə tagɨr-tɨ lə-i lé, dow kɨ́ isɨ dan dow-je-tɨ kɨ kisɨ bè ya par kɨ́ gə mɛ̨ɛ̨ ta kɨ́ i 'pa lé al lé, à ra Amɛ̨n dɔ oiyo-tɨ lə-i ban wa?

17 Tɔgrɔ-tɨ, oiyo lə-i kɨ́ i 'ra Lubə lé, majɨ n̨ɑ̨ ya, ngà ra ɓá ra kɨ̀ dowbé kinlé adɨ ɔw kɨ kete-kete al.

18 M'ra oiyo Lubə kdɔ kadɨ kɨ́ adɨ-m m'pa ta kɨ̀ ndɔ̨ta-je kɨ́ dow-je 'gə al m'itə-si lay;

19 ngà dan njékəwnɑ̨-je-tɨ lé, mɑ̨ m'ndigɨ n̨ɑ̨ kadɨ m'pa ta mɨ̨ kɨ̀ négə lə-m kdɔ ndó-né né dow-je itə kadɨ m'pa ta ɓudɔgɨ lo dɔgɨ kɨ̀ ndɔ̨ta-je kɨ́ dow gə al.

20 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔr kəm né-je rəmə, kadɨ 'toi ngan-je mɛ̨ɛ̨-é-tɨ al, ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ néra kɨ́ majɨ al ɓá, kadɨ 'toi ngan-je kɨ́ ndɛ̨ bè mɛ̨ɛ̨-é-tɨ, ə kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔr kəm né-je rəmə, kadɨ 'toi dow-je kɨ́ tɔgɨ gangɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ.

21 'Ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete ndukun-tɨ 'panè: M'a kadɨ dow-je kɨ́ ndɔ̨ta lə-dé tò gay 'pa ta kɨ̀ gin dow-je kan, m'a ndumɑ̨ ta mba-je kdɔ pa-né sə-dé ta, ə bè ya kàrè, d'a koo ta lə-m al, 'Ɓaɓe ɓá pa bè.

22 Bè rəmə, ndɔ̨ta-je kɨ́ dow gə al lé, to nékɔjɨ kdɔ njékadmɛ̨ɛ̨-je al, ngà to nékɔjɨ kdɔ njékadmɛ̨ɛ̨ al-je; ə ta kɨ́ ta Lubə-tɨ rəmə, to nékɔjɨ kdɔ njékadmɛ̨ɛ̨ al-je al, ngà to nékɔjɨ kdɔ njékadmɛ̨ɛ̨-je.

23 Kinə sə̨i njékəwnɑ̨-je ɓikti lay 'kəwi-nɑ̨, ɓá sə̨i lay ya isi 'pai ta kɨ̀ ndɔ̨ta-je kɨ́ dow gə al lé, lokɨ dow-je kɨ́ 'ree rɔ-si-tɨ kɨ ree bè ya par əse njékadmɛ̨ɛ̨ al-je 'ree dan-si-tɨ lé, d'a panè 'toi mbə́-je al ya wa?

24 Ngà kinə sə̨i lay ya isi 'pai ta kɨ́ ta Lubə-tɨ, ɓá njèkadmɛ̨ɛ̨ al káre əse dow kɨ́ ree rɔ-si-tɨ kɨ ree bè ya par isɨ dan-si-tɨ lé, ta-je lə-si lay ya à kuwə-é kɨ̀ ta rəm, à gangta dɔ-é-tɨ rəm

25 ə né-je kɨ́ ɛ̨ ɓɔyɔ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ lay ya gin-é à tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ rəsɨ ə ɛ̨ à tɔɔ burmba nangɨ ə à kɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̨ Lubə-tɨ ɓá à pa ta-é kɨ̀ lo-lo panè: Lubə isɨ dan-si-tɨ ya tɔgrɔ-tɨ.

26 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, bè ngà se ri ɓá j'a rai wa? Lokɨ 'kəwi-nɑ̨ lé, dow káre à kusɨ pa, dow káre à ndó né dow-je, dow káre à tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ né kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ, dow káre à pa ta kɨ̀ ndɔ̨ta-je kɨ́ dow gə al, dow káre à kɔr mɛ̨ɛ̨-é; kadɨ né-je lay ya tokɨ ra kdɔ kadɨ njékəwnɑ̨-je d'ɔw-né kɨ kete-kete.

27 Kinə kadɨ tokɨ pa ndɔ̨ta-je kɨ́ dow gə al rəmə, kadɨ to dow-je joo, al ə mutə ɓɨ
kadɨ dəə dɔ lo kin al, ə kadɨ̃ 'pa ta lé d'ɔsɨ go-na̰ go-na̰ ə kadɨ njèkɔr mɛ̨̃ɛ̨̃-é isɨ tɔ ɓane.
28 Kinə dow kɨ́ njèkɔr mɛ̨̃ɛ̨̃-é goto rəmə, kadɨ d'isɨ dan njékəwna̰-je-tɨ ta-dé mbə́, ə
kadɨ ná̰-ná̰ ya pa ta kɨ̀ rɔ-é rəm, pa ta kɨ̀ Lubə rəm.
29 Kɨ́ sɔbɨ dɔ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ rəmə, kadɨ dow-je joo əse mutə 'pa ta ə kadɨ
dɛ̨ kɨ́ rangɨ 'ndər gin-é d'oo.
30 Kinə Lubə tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ dɔ né adɨ dow káre kɨ́ rangɨ kɨ́ isɨ nɔ̰̃ɔ̰̃ rəmə, kadɨ njèkisɨ pa ta
dɔsã̰y lé utɨ ta-é.
31 Kdɔtalə sã̰i lay ya a 'pai ta kɨ́ ta Lubə-tɨ kɔsi go-na̰ go-na̰, kdɔ kadɨ sã̰i lay ya
'ndói-né-na̰ né rəm, uləi-né dingəm mɛ̨̃ɛ̨̃-na̰-tɨ rəm.
32 Njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lé, dɛ̨ ya d'ɔw kɨ̀ tógɨ dɔ kadkare-tɨ lə-dé;
33 kdɔ Lubə lé to Lubə kɨ́ njèree kɨ̀ néra kɨ́ jugɨ-jugɨ al, ngà ɛ̨ to njèree kɨ̀ lapiya.
Titɨ kɨ́ 'ra-né dan njékəwna̰-je-tɨ kɨ́ gay-gay lay kɨ́ d'aa njay lé,
34 kadɨ dené-je d'isɨ ta-dé mbə́ dan njékəwna̰-je-tɨ kɨ́ gay-gay, kdɔ tarəbɨ tò kadɨ
'pa ta dan njékəwna̰-je-tɨ al; ngà kadɨ d'ulə dɔ-dé gin tógɨ dingəm-je-tɨ titɨ kɨ́ ndukun
pa-né tɔ*.
35 Kinə 'ndigɨ 'gə gin né madɨ rəmə, kadɨ 'dəjɨ ngɔbɨ-dé-je mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ; kdɔ tuwə
kadɨ dené pa ta dan njékəwna̰-je-tɨ al.
36 Sã̰i ɓá ta lə Lubə ḭ̃ rɔ-si-tɨ wa? Əse sã̰i kɨ̀ kár-si ɓá ta lə Lubə ɔw dan-si-tɨ wa?
37 Kinə dow madɨ oo rɔ-é kɨ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ, əse oo rɔ-é kɨ dow kɨ́ Ndil kɨ́ aa
njay ɓá ɔsɨ-é kadɨ ra né madɨ rəmə, kadɨ dowbé gə kɨ́ ta kɨ́ m'ndàngɨ m'adɨ-si kinlé
to ndukun lə 'Ɓaɓe.
38 Ə kinə dow madɨ gə kɨ́ ta kin to ndukun lə 'Ɓaɓe al rəmə, dowbé kinlé, Lubə
gə-é al tɔ.†
39 Beɓa, ngankõ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, adi ɓo pa ta kɨ́ ta Lubə-tɨ ra-si, ə ɔgi dow lo pa
ta kɨ̀ ndɔ̨ta-je kɨ́ dow gə al al.
40 Ngà ra ɓá kadɨ 'rai né-je lay kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ tuwə ra-né rəm, kadɨ ɔw go-na̰-tɨ
mbɛ̨̃lɛ̨̃ngɨ-mbɛ̨̃lɛ̨̃ngɨ rəm.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̃ɛ̨̃

15

Tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ lə Jeju

1 Ngankõ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, m'ole mɛ̨̃ɛ̨̃-si dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ m'ilə mbɛ̨-é m'adɨ-si
ə 'ndigi dɔ-tɨ rəm, a̰i dɔ-tɨ njángɨ rəm kinlé,
2 kinə oyi rigɨ-rigɨ dɔ gangɨ-é-tɨ kɨ́ m'ilə-né mbɛ̨-é m'adɨ-si kinlé rəmə, ɛ̨ ɓá sã̰i aji-né;
ə kinə bè al tɔ rəmə, sã̰i adi mɛ̨̃ɛ̨̃-si kɨ̀ ndangɨ kare.
3 Néndó kɨ́ m'ingə lé ya tɔ ɓá m'ndó-si kete nɔ̰̃ né-je-tɨ lay. Adɨ to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Kristɨ
kɨ́ oy kdɔ majal-je lə-ji, titɨ kɨ́ ta-é tò-né mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay;
4 †'dubɨ-é ə tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔ-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə titɨ kɨ́ ta-é tò-né mɛ̨̃ɛ̨̃
mbete-tɨ kɨ́ aa njay.
5 †Sepasɨ* oo-é rəm, ɓá dɛ̨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo d'oo-é rəm.
6 Go-tɨ, njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je kɨ́ kɔr-dé tɔy ɓumḭ ya d'oo-é natɨ; ə dan-dé-tɨ lé, dɛ̨ kɨ́ d'isɨ kɨ̀
dɔ-dé taá nè ɓəy ɓá 'nã̰, ngà dɛ̨ kɨ́ madɨ-je ɓá d'oy ngá.
7 Go-tɨ, Jakɨ oo-é rəm, ɓá njékɔwkulə-je lay ya d'oo-é rəm tɔ.

---

* **14:34 14:34** Kgn 3:16; 1Kɔ 11:3; Epɛ 5:22; 1Ti 2:12; Tit 2:5 † **14:38 14:38** Ta kɨ́ 'panè: *[Lubə] gə-é al* kinlé, ɛ̨ kɨ́ tò kɨ̀ ta grɛkɨ lé 'ndàngɨ 'panè *['gə-é al]* ya par. Beɓa dow-je kɨ́ ná̰-je 'panè to Lubə ɓá gə-é al ə dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je 'panè to dow-je ɓá 'gə-é al. † **15:4 15:4** Mat 12:40; Knj 2:24-32 † **15:5 15:5 a** Luk 24:34; **b** Mat 28:16,17; Mar 16:14; Luk 24:36; Ja̰ 20:19 * **15:5 15:5** Sepasɨ lé to Piyər ə dɛ̨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé to njéndó né-je lə Jeju.

8 †Go dẹ̃-je-tɨ kin lay lé, Jeju tɔjɨ rɔ-é adɨ mą̃ kɨ́ m'tokɨ ngon kɨ́ d'ɔr-é kɨ kɔr bè kin kàrè m'oo-é tɔ.
9 †Kdɔ mą̃ m'to kɨ́ ndẹ̃ bè dan njékɔwkulə-je-tɨ, ɓá m'tuwə kadɨ dow ɓa-m njèkɔwkulə al rəm, kdɔtalə ndɔkɨ m'ulə kəm njékəwną̃-je lə Lubə ndoo.
10 Takul ramajɨ lə Lubə ɓá m'to-né né kɨ́ m'to kin, ə majɨ liə kɨ́ ẹ̃ ra sə-m kinlé tò kɔgɨ kare al; tɔgrɔ-tɨ, tò kɔgɨ kare al ya, kdɔ m'ra kullə m'itə-dé lay. To mą̃ ya kɨ̀ dɔ-m al, ngà to ramajɨ lə Lubə ɓá nąy̌ sə-m.
11 Ə lé to mą̃ əse to dẹ̃ kàrè, né kɨ́ j'ilə mbẹ̃-é lé, ẹ̃ ya są̃i adi-é mẹ̃ẹ̃-si tin.

Tɔsɨ ndəl tẹ̃ẹ̃ lə dow-je kɨ́ d'oy

12 Kinə j'ilə mbẹ̃ tɔsɨ kɨ́ Kristɨ tɔsɨ ndəl tẹ̃ẹ̃ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy lé, ban ɓəy ɓá dow-je madɨ dan-si-tɨ 'panè dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ al wa?
13 Kinə dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ al rəmə, Kristɨ ya kàrè tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃ al tɔ.
14 Ə kinə Kristɨ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃ al rəmə, mbẹ̃ kilə lə-ji to né kɨ́ kɔgɨ kare rəm, ɓá kadmẹ̃ẹ̃ lə-si kàrè to né kɨ́ kɔgɨ kare rəm tɔ.
15 Kinə tɔgrɔ-tɨ ya dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ al rəmə, ją̃i j'tə́ti ta kɨ́ ndangɨ kare ta Lubə-tɨ. Kdɔtalə Lubə adɨ Kristɨ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy al ya, ją̃i j'painè Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃.
16 Kdɔ kinə dow-je kɨ́ d'oy 'tɔsɨ ndəl 'tẹ̃ẹ̃ al rəmə, Kristɨ ya kàrè tɔsɨ ndəl tẹ̃ẹ̃ al ya tɔ.
17 Ə kinə Kristɨ tɔsɨ ndəl tẹ̃ẹ̃ al rəmə, kadmẹ̃ẹ̃ lə-si to né kɨ́ kɔgɨ kare rəm, isi dan majal-je-tɨ lə-si ya ɓəy rəm,
18 ɓá dẹ̃ kɨ́ 'nam kàdì Kristɨ-tɨ ɓá d'oy kinlé kàrè ta-dé tɨ̰ rəm tɔ.
19 Kinə j'indəi mẹ̃ẹ̃-ji dɔ Kristɨ-tɨ kdɔ kisɨ kɨ̀ dɔ taá kɨ́ ɓone kin ya par rəmə, ją̃i ya kəm-ji tò ndoo itə dow-je lay.

Jeju Kristɨ ya to kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ njètɔsɨ ndəl tẹ̃ẹ̃

20 Ngà kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, Kristɨ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy; ẹ̃ ya to kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ tɔsɨ ndəl ində lo 'tẹ̃ẹ̃ adɨ tɔjɨ kɨ́ dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ tɔ.
21 Kdɔ koy ree kɨ̀ takul dow káre-rè, rəmə takul dow káre-rè ya tɔ ə́ tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy tò-né tɔ.
22 Gangɨ-é kɨ́ koy ree-né dɔ dow-je-tɨ lay kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ Adam-tɨ kinlé, gangɨ-é kin ya tɔ ə́ dow-je lay kɨ́ 'nam kàdì Kristɨ-tɨ lé, d'a təl kisɨ-né kəm tɔ,
23 ngà tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ lé, tò kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é. Kristɨ ya to kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃, ə dẹ̃ lay kɨ́ 'to dow-je liə d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ ndɔ ree-é-tɨ tɔ.
24 Lokɨ ẹ̃ à tujɨ tɔ́gɨ ndil-je kɨ́ majɨ al lay, kɨ̀ kɔ̃ɓe-je lay, kɨ̀ tɔ́gɨ-je lay lé, ẹ̃ à təl kɨ̀ kɔ̃ɓe kadɨ Bɔbɨ-ji Lubə rəmə, go-tɨ à to sɔ̃y né-je tɔ.
25 Kdɔ tò kadɨ-é ɔ̃ ɓe sar kadɨ Lubə təl njéba-je liə lay gin tɔ́gɨ-é-tɨ.
26 Sɔ̃y njèba kɨ́ à tujɨ-é lé to koy.
27 Kdɔ Lubə adɨ né-je lay tò gin tɔ́gɨ Kristɨ-tɨ. Ngà pa kɨ́ Kristɨ panè né-je lay tò gin tɔ́gɨ-n'ẹ̀-tɨ kinlé, tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ njèkadɨ né-je lay tò gin tɔ́gɨ-é-tɨ lé, ẹ̃ rəmə isɨ gin tɔ́gɨ-é-tɨ lé al.
28 Ə lokɨ né-je lay à tò gin tɔ́gɨ-é-tɨ lé, ẹ̃ kɨ̀ dɔ-é kɨ́ tò Ngon lə Lubə lé, à kulə dɔ-é gin tɔ́gɨ-tɨ liə ẹ̃ kɨ́ njèkadɨ né-je lay tò gin tɔ́gɨ-é-tɨ, kdɔ kadɨ dajɨ rɔ Lubə ɓikti lay ya tò mẹ̃ẹ̃ né-je-tɨ lay tɔ.
29 Ngà kinə tò bè al rəmə, njékadɨ 'ra-dé batẹ̃m tó dow-je-tɨ kɨ́ d'oy kinlé, 'ra bè kdɔ ri wa? Kinə dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ al ya riw lé, kdɔ ri ɓá d'adɨ 'ra-dé batẹ̃m tó-dé-tɨ ɓəy wa?
30 Ə ją̃i ya kàrè kdɔ ri ɓá kaglo-je lay ya j'ilə-né rɔ-ji kɔgɨ bè wa?

---

† **15:8 15:8** Knj 9:3-6 † **15:9 15:9** Knj 8:3

31 Ndɔ-je lay ya m'ą̨ ta yo-tɨ; ngankɔ̨̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, m'pa rəsɨ bè kdɔ nam kɨ́ 'nami kàdì 'Ɓaɓe-tɨ lə-ji Jeju Kristɨ kinlé to né riɓa lə-m.
32 Kinə rɔ kɨ́ m'rɔ kɨ̀ dow-je kɨ́ ɓebo Epɛjɨ-tɨ kɨ́ 'tokɨ dą̨-je kɨ́ wale bè kinlé, to rɔ kdɔ né kɨ́ go dajɨ rɔ-tɨ ya par lé, se ri ə́ m'a kingə mɛ̨̃ɛ̨̃-é-tɨ wa? Kinə dow-je kɨ́ d'oy lé d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ al rəmə, adi j'usoi ə j'ą̨yi kdɔtalə bore ə j'a koyi!
33 Ədi rɔ-si al: Nam kɨ́ majɨ al à tujɨ panjiyə kɨ́ majɨ.
34 Adi kəm-si ijə dɔ rɔ-si-tɨ kijə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, ə 'rai majal al. Kdɔ dow-je madɨ dan-si-tɨ 'gə Lubə al. M'pa bè m'ulə-né rɔsɔl dɔ-si-tɨ.

Tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ dajɨ rɔ kɨ́ ban wa?

35 Ngà dow madɨ à dəjɨ panè: Dow-je kɨ́ d'oy lé d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ ban-ban wa? Ə d'a tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ rɔ-dé kɨ́ rá wa?
36 Mbə́ dow! Né kɨ́ i 'dubɨ lé, à koy ya ɓá à tɛ̨̃ɛ̨̃ ɓəy al wa?
37 Ə né kɨ́ i 'dubɨ kɨ́ à to ką̨ą̨ gemɛ̨ je bè əse ką̨ą̨ né madɨ kɨ́ rangɨ kàrè, à to dajɨ rɔ-é kinlé ɓá à kubə al;
38 ə Lubə ɓá adɨ dajɨ rɔ né-é tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃-é ndigɨ, ə ką̨ą̨ né kɨ́ rá-rá ya Lubə adɨ tɛ̨̃ɛ̨̃ dajɨ rɔ né-é né-é.
39 Rɔ né-je lay ya titɨ-ną̨ al. Ngà rɔ dow-je tò gay rəm, rɔ dą̨-je tò gay rəm, rɔ yəl-je tò gay rəm, ɓá rɔ kanjɨ-je kàrè tò gay rəm tɔ.
40 Rɔ né-je kɨ́ dɔrą̨-tɨ tò nɔ̨̃ɔ̨̃ rəm, ɓá rɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ tò nɔ̨̃ɔ̨̃ rəm tɔ; ngà ndógɨ lə rɔ né-je kɨ́ dɔrą̨-tɨ tò gay kɨ̀ ndógɨ lə rɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ.
41 Ndógɨ lə kàdì tò gay rəm, ndógɨ lə ną̨y tò gay rəm, ɓá ndógɨ lə kərwəi̧-je tò gay rəm tɔ. Ə ndógɨ lə kərwəi̧ káre tò gay kɨ́ 'lə kərwəi̧ kɨ́ madɨ.
42 Adɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ tɔsɨ ndəl tɛ̨̃ɛ̨̃ lé kàrè tò bè ya tɔ. 'Dubɨ dow kɨ̀ rɔ-é kɨ́ à ndum ə à tɔsɨ ndəl tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ rɔ-é kɨ́ à ndum al ngá.
43 'Dubɨ dow kɨ̀ rɔ kɨ́ to né madɨ al ə à tɔsɨ ndəl tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ rɔ kɨ́ ndóle; 'dubɨ dow kɨ̀ rɔ kɨ́ yay ə à tɔsɨ ndəl tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ rɔ kɨ́ tógɨ-é ną̨.
44 'Dubɨ dow kɨ̀ rɔ kɨ́ d'ojɨ-é-né ə à tɔsɨ ndəl tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ rɔ kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay adɨ-é. Kinə rɔ dow kɨ́ d'ojɨ-é-né tò rəmə, rɔ-é kɨ́ Ndil adɨ-é tò ya tɔ.
45 Gin-é kin ɓá 'ndàngɨ-né 'panè: Adam kɨ́ to dow kɨ́ dɔsą̨y lé təl dow kɨ́ isɨ kəm. Adam kɨ́ gogɨ nè təl Ndil kɨ́ njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm.
46 Né lə Ndil ɓá to kɨ́ dɔsą̨y al, ngà rɔ dow kɨ́ d'ojɨ-é-né ɓá to kɨ́ dɔsą̨y; né lə Ndil ree go-tɨ gogɨ.
47 Dow kɨ́ dɔsą̨y lé to nangɨ ɓá dubə, adɨ dow to kɨ́ nangɨ nè. Ə ɛ̨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo i̧ dɔrą̨-tɨ.
48 Dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, 'titɨ-ną̨ kɨ̀ dow kɨ́ ndɔkɨ to nangɨ ɓá dubə lé ya tɔ; ə dow-je kɨ́ dɔrą̨-tɨ lé, 'titɨ-ną̨ kɨ̀ njèki̧ dɔrą̨-tɨ lé ya tɔ.
49 Gangɨ-é kɨ́ jə̨i j'titi-né-ną̨ kɨ̀ dow kɨ́ ndɔkɨ Lubə ubə-é kɨ̀ nangɨ lé, bè ya tɔ ə́ j'a titi-né-ną̨ kɨ̀ dow kɨ́ njèki̧ dɔrą̨-tɨ lé tɔ.

Mbəl rɔ, kɨ̀ tətrɔ kɨ́ dɔbəy-tɨ
1Te 4:13-18

50 Ngankɔ̨̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, m'gə kɨ́ rɔ dow, kɨ̀ məsɨ d'a kisɨ kɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə al, né kɨ́ ndum à ra ɓe natɨ kɨ̀ né kɨ́ ndum al al.
51 †Yən, m'a kidə-si ta kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ: J'a koyi lay al, ngà jə̨i lay ya rɔ-ji à tokɨ mbəl
52 tajinatɨ nè ya, titɨ kəm kɨ́ kində jipɨ bè, lokɨ ká təbɨ mbanga kɨ́ dɔbəy-tɨ à ɓa. Kdɔ lokɨ ká təbɨ mbanga à ɓá lé, dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ rɔ kɨ́ dum ndum, ə jə̨i rəmə, rɔ-ji à tokɨ mbəl.

† **15:51 15:51** 1Te 4:15-17

53 Kdɔtalə rɔ kɨ́ à ndum kinlé tò kadɨ à kun rɔ kɨ́ dum ndum ə rɔ kɨ́ à koy kinlé tò
kadɨ à kun rɔ kɨ́ à koy al tɔ.
54 Lokɨ rɔ kɨ́ à ndum kin à kun rɔ kɨ́ dum ndum, ə rɔ kɨ́ à koy kin à kun rɔ kɨ́ à koy
al rəmə, ta kɨ́ 'ndàngɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé, né-é à ra né. 'Ndàngɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ
kɨ́ aa njay 'panè: Rɔ tətɨ koy tətɨ kɨ́ sartagangɨ.
55 Koy, tətrɔ lə-i tò rá ngá wa? Koy, nékatɨ lə-i tò rá ngá wa?
56 Nékatɨ lə koy, to majal; ə tɔ́gɨ majal, to ndukun.
57 Ngà oiyo to kɨ́ lə Lubə kɨ́ njèkadɨ j'tətrɔ kɨ̀ takul 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ.
58 Gin-é kin ɓá, ngankɔ̨̃-m-je kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, ạ̃i dingəm, ạ̃i lo kạ̃-si-tɨ
gərərə, ɔwi kɨ kete-kete kɨ̀ ndɔ-je lay mɛ̨̃ɛ̨̃ kullə-tɨ lə 'Ɓaɓe, kdɔ sạ̃i 'gəi kɨ́ kullə lə-si
tò kɔgɨ kare rɔ 'Ɓaɓe-tɨ al.

16

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ némbɔ̨̃, kɨ̀ sɔ̨̃y ta-je
Rɔm 15:25-27

1 †Kɨ́ sɔbɨ dɔ némbɔ̨̃ kdɔ ra-né kɨ̀ njékaa njay-je lé, sạ̃i kàrè kadɨ 'rai titɨ kɨ́ m'un-né
ndu m'adɨ njékəwnạ̃-je kɨ́ gay-gay kɨ́ dɔnangɨ Galati-tɨ kin bè tɔ.
2 Ndɔ kɨ́ dɔsạ̃y mɛ̨̃ɛ̨̃ Dimasɨ-tɨ lé, kadɨ nạ̃́-nạ̃́ ya uwə gal né mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ liə kɨ̀ gangɨ-é
kɨ́ asɨ dɔ tɔ́gɨ-é-tɨ ində gay, ɓɨ kadɨ tokɨ ngəbɨ ndɔ kɔw-m rɔ-si-tɨ ɓá mbɔ̨̃-né né al.
3 Ə lokɨ m'a kɔw rɔ-si-tɨ rəmə, dow-je kɨ́ a mbəti-dé kadɨ d'ɔw kɨ̀ némbɔ̨̃ lə-si
Jorijalɛ̨̃m lé, m'a ndàngɨ mbete kadɨ-dé ji-dé-tɨ ɓá d'a kɔw-né.
4 Ə kinə tuwə kadɨ mạ̃ ya kɨ̀ dɔ-m m'ɔw ɓane kàrè, dɛ̨̃ d'a kɔw sə-m natɨ.
5 †M'a kal dɔnangɨ Maseduwan-tɨ bè ɓá m'a kɔw rɔ-si-tɨ, kdɔtalə m'a kində dɔnangɨ
Maseduwan gangɨ ɓá m'a kɔw.
6 Dɔmajɨ ə m'a kisɨ rɔ-si-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ mbɔr sɛ̨̃, ban al ə nạ̃y kul kàrè à dəə dɔ-m-tɨ rɔ-si-tɨ,
kdɔ kadɨ 'rai sə-m kadɨ m'ɔw lo kɨ́ m'a kɔw-tɨ.
7 Kɨ́ nè kinlé, mạ̃ m'ndigɨ kɔw koo-si ə kində gangɨ taá al, ngà kinə 'Ɓaɓe inə̃ tarəbɨ
adɨ-m rəmə, mạ̃ m'ɔjɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-m-tɨ kadɨ m'ɔw ə m'isɨ rɔ-si-tɨ asɨ kaglo sɛ̨̃.
8 †Ngà kɛ̨̃ ɓá m'a kisɨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ sar kadɨ ndɔ ra nạ̃y Pantekotɨ asɨ-né.
9 Kdɔtalə mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo Epɛjɨ-tɨ lé, tarəbɨ ra kullə lə-m tɛ̨̃ɛ̨̃ tatɨ nɔ̨̃-m-tɨ doo rəm, ɓá
njéba-je kàrè 'nạ̃ rəm.
10 †Kinə Timote ɔw tɛ̨̃ɛ̨̃ rɔ-si-tɨ rəmə, 'rai-é adi mɛ̨̃ɛ̨̃-é usɨ nangɨ dan-si-tɨ, kdɔtalə ɛ̨̃
kàrè ra kullə lə 'Ɓaɓe titɨ mạ̃ bè tɔ.
11 Kadɨ dow nədɨ-é al. Adi-é né-je kadɨ təl ree-né rɔ-m-tɨ gogɨ kɨ̀ lapiya, kdɔtalə m'isɨ
m'ngəbɨ-é natɨ kɨ̀ ngankɔ̨̃-é-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃.
12 Kɨ́ sɔbɨ dɔ Apolosɨ kɨ́ to ngonkɔ̨̃-ji kɨ́ njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃ lé, mạ̃ m'ulə dingəm mɛ̨̃ɛ̨̃-é-tɨ
nạ̃ kadɨ ɔw rɔ-si-tɨ natɨ kɨ̀ ngankɔ̨̃-ji-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃ kin ya, ngà mɛ̨̃ɛ̨̃-é ndigɨ kɔw kɨ́
ngɔsnè-tɨ kin al; lokɨ ɛ̨̃ ingə tarəbɨ rəmə à kɔw ɓəy.
13 Isi kəm, ạ̃i gərərə dɔ kadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ, ạ̃i dingəm, uwəi rɔ-si ngạ̃.
14 Adɨ ndignạ̃ tò dan-si-tɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ né-je-tɨ lay.
15 †Sạ̃i 'gəi kɨ́ Istepanasɨ, kɨ̀ dɛ̨̃ kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ liə ɓá 'to dow-je kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ d'adɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-dé
dɔnangɨ Akay-tɨ rəm, 'to dow-je kɨ́ d'adɨ rɔ-dé 'ra kullə d'adɨ njékaa njay-je rəm.
Ngankɔ̨̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, m'təl m'dəjɨ-si ya ɓəy m'panè:
16 Dow-je kɨ́ bè kinlé, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-dé-tɨ rəm, ɓá dow-je lay kɨ́ d'ində rɔ-dé natɨ
sə-dé 'ra kullə kàrè, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-dé-tɨ tɔ.
17 Ree kɨ́ Istepanasɨ-je kɨ̀ Portinatusɨ-je kɨ̀ Akayikusɨ-je 'ree d'oo-m lé, adɨ-m rɔnəl
nạ̃; dɛ̨̃ 'ree 'ra sə-m tó-si-tɨ;

† **16:1 16:1** Rɔm 15:25,26 † **16:5 16:5** Knj 19:21 † **16:8 16:8** Knj 19:8-10 † **16:10 16:10** 1Kɔ 4:17 † **16:15 16:15** 1Kɔ 1:16

18 kdɔtalə dę̣ 'ra d'adɨ mę̣ę̣-m usɨ nangɨ rəm, sə̨i kàrè mę̣ę̣-si usɨ nangɨ rəm. Ə
dow-je kɨ́ bè kinlé 'gəi kadɨ 'piti-dé ɓane.
19 †Njékəwna̰-je kɨ́ gay-gay kɨ́ dɔnangɨ Aji-tɨ 'ra-si lapiya. Akilasɨ-je kɨ̀ Prisil, kɨ̀
njékəwna̰-je kɨ́ mę̣ę̣ kəy-tɨ lə-dé 'ra-si lapiya n̰a̰ kɨ̀ ri 'Ɓaɓe.
20 Ngankɔ̰-si-je kɨ́ njékadmę̣ę̣ lay ya 'ra-si lapiya. 'Rai-na̰ lapiya ə uwəi-né-na̰ kàdɨ̀-
na̰-tɨ kɨ̀ mę̣ę̣ kɨ́ aa njay.
21 Ma̰ Pol ya m'ndàngɨ kɨ̀ ji-m m'panè: Lapiya lə-si.
22 Kinə dow ndigɨ 'Ɓaɓe al rəmə, kadɨ ndɔl tò dɔ-é-tɨ! Maranata ('Ɓaɓe lə-ji, 'ree).
23 Kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe Jeju nə̀y sə-si!
24 M'ndigɨ-si lay ya kdɔ nam kɨ́ 'nami kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ.

† **16:19 16:19** Knj 18:2

Mbete kɨ́ njèkungɨ joo kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Kɔrɛ̃ntɨ-je

Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ njèkungɨ joo kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Kɔrɛ̃ntɨ-je

Mbete kinlé Pol ndàngɨ adɨ njékəwnã-je kɨ́ Kɔrɛ̃ntɨ ɓal káre go mbete-tɨ kɨ́ dɔsã̀y kɨ́ ndàngɨ adɨ-dé. Go mbete-tɨ kɨ́ dɔsã̀y lé, Pol ɔw Kɔrɛ̃ntɨ kdɔ koo njékəwnã-je rəmə oo kɨ kulənojɨ liə kɨ̀ njékəwnã-je kɨ́ Kɔrɛ̃ntɨ majɨ al. Kulənojɨ kɨ́ dan-dé-tɨ majal kdɔ dow-je madɨ kɨ́ 'ɓa rɔ-dé njékɔwkulə-je lə Jeju d'ɔw 'ndó né-je kɨ́ ngɔm njékəwnã-je kɨ́ Kɔrɛ̃ntɨ 'təl-né dɔ-dé. Lokɨ né-je kin tò bè lé, Pol ndàngɨ mbete madɨ kɔl-né sə-dé ə to Titɨ ɓá ɔw-né adɨ-dé. Mbete-é kinlé ɓá pa ta-é mɛ̃ɛ̃ mbete-tɨ kin tɔ (2Kɔ 2:3-4; 7:8). Mbete kɨ́ ɛ̃ ndàngɨ kɔl-né sə-dé kinlé goto ɓone bè. Lokɨ Titɨ təl ree ɓá ingə Pol dɔnangɨ Maseduwan-tɨ lé, idə-é tokɨ go mbete-tɨ kinlé tagɨr lə njékəwnã-je kɨ́ Kɔrɛ̃ntɨ təl majɨ kɨ rɔ-é-tɨ gogɨ. Kdɔ dow-je ã̃ã dan-dé-tɨ 'tusɨ kullə ra-dé-je kɨ́ majal lé d'ĩnə. Beɓa dɔnangɨ Maseduwan-tɨ nɔ̃ɔ̃ ya Pol ndàngɨ mbete kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo kin adɨ njékəwnã-je kɨ́ Kɔrɛ̃ntɨ kdɔ ra-dé-né oiyo rəm, kdɔ kulə-né dingəm mɛ̃ɛ̃-dé-tɨ go kaglo-tɨ kɨ́ ngã̀ kin rəm (2Kɔ 1–7).

Kĩ lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 8 tɛ̃ɛ̃ 9 lé Pol ɔjɨ-dé ta kɨ́ dɔ némbɔ̃-tɨ kɨ́ kadɨ d'ɔsɨ-né kutɨ njékadmɛ̃ɛ̃-je kɨ́ Jorijalɛ̃m kɨ́ 'to njéndoo-je (1Kɔ 16). Né-je kin tò bè ya, ngà dan njékəwnã-je-tɨ kɨ́ Kɔrɛ̃ntɨ lé, dow-je kɨ́ dan-dé-tɨ kɨ́ 'to njéra ta kɨ̀ Pol 'ra siə ta kəm-dé kɨ kete-kete. Gin-é kin ɓá mɛ̃ɛ̃ mbete-tɨ kinlé Pol pa-né ta dɔ né-je-tɨ kɨ́ tɔjɨ kɨ́ n'to njèkɔwkulə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ (2Kɔ 10–13). Ta kɨ́ Pol pa dɔ to-tɨ kɨ́ n'to njèkɔwkulə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lə Jeju kinlé, to kɔjɨ ɓá ɔjɨ rɔ-é al, ngà ɛ̃ ge kadɨ 'gə bè ɓá d'a kã̀-né njángɨ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ n'ilə mbɛ̃-é n'adɨ-dé kin rəm, d'a 'gə-né kɨ́ Kristɨ kɨ́ n'pa ta liə n'adɨ-dé kinlé ɛ̃ ya to 'Ɓaɓe rəm. Adɨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ rangɨ goto rəm, Kristɨ kɨ́ rangɨ kàrè goto rəm tɔ.

Mbete kinlé ta rɔnəl-je kɨ̀ kɔl-je ã̃ã-tɨ rəm, ɓá ta-je kɨ́ sɔbɨ dɔ Pol kɨ̀ kɔ̃-je liə, kɨ̀ né-je kɨ́ dɔrã̀-tɨ kɨ́ Lubə tɛ̃ɛ̃ kəm-é adɨ-é oo lokɨ né ra-é-né tokɨ nĩ bè kin tò-tɨ rəm.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 †Mã̀ Pol kɨ́ m'to njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ kɨ̀ takul mɛ̃ɛ̃ndigɨ lə Lubə, j'isɨ natɨ kɨ̀ Timote kɨ́ to ngonkɔ̃-ji kɨ́ njèkadmɛ̃ɛ̃, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sã̀i njékəwnã-je lə Lubə kɨ́ isi ɓebo Kɔrɛ̃ntɨ-tɨ rəm, m'adɨ-si sã̀i ndəgɨ njékaa njay-je lay kɨ́ isi dɔnangɨ Akay-tɨ lay rəm tɔ.

2 Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə, kɨ̀ 'lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ nã̀y sə-si!

3 Kɔsgajɨ tò dɔ Lubə-tɨ kɨ́ to Bɔbɨ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ rəm, to Bɔbɨ-ji kɨ́ njèkoo kəmtondoo rəm, to Lubə kɨ́ njèsɔl mɛ̃ɛ̃ dow-je mɛ̃ɛ̃ né-je-tɨ lay rəm.

4 Ɛ̃ ɓá to njèsɔl mɛ̃ɛ̃-ji dan kɔ̃-je-tɨ lə-ji lay, kdɔ kadɨ jɛ̃ ya kɨ̀ dɔ-ji kàrè sɔl kɨ́ ɛ̃ sɔl mɛ̃ɛ̃-ji kinlé j'asɨ sɔl-né mɛ̃ɛ̃ dɛ̃ kɨ́ d'isɨ dan kɔ̃-je-tɨ kɨ́ gay-gay tɔ.

5 Kdɔ gangɨ-é kɨ́ kɔ̃-je kɨ́ kingə kɨ̀ ri Kristɨ ədɨ-né dɔ-ji-tɨ kɨ ndi bè kinlé, gangɨ-é kin ya sɔlmɛ̃ɛ̃ kɨ́ ĩ rɔ Kristɨ-tɨ ree-né dɔ-ji-tɨ titɨ mum bè tɔ.

6 Kinə j'ingə kɔ̃ rəmə, j'ingə kdɔ kadɨ mɛ̃ɛ̃-si sɔl-né rəm, kdɔ kadɨ aji-né rəm; ə kinə mɛ̃ɛ̃-ji sɔl rəmə, tò kdɔ kadɨ mɛ̃ɛ̃-si sɔl-né ə kadɨ to mɛ̃ɛ̃sɔl kɨ́ ra adɨ asi kadɨ uwəi tɔ́gɨ-si ngã̀ mɛ̃ɛ̃ kɔ̃-je-tɨ kɨ́ káre-rè kɨ́ jɛ̃ kàrè j'isɨ j'ingə kin tɔ.

7 Ə mɛ̃ɛ̃-ji kɨ́ jɛ̃ j'ində dɔ-si-tɨ lé, tò lo tò-é-tɨ njángɨ; kdɔtalə né kɨ́ jɛ̃ j'gə ə́n: Gangɨ-é kɨ́ sã̀i ingəi-né kɔ̃ natɨ sə-ji lé, gangɨ-é kin ya sã̀i ingəi-né mɛ̃ɛ̃sɔl natɨ sə-ji tɔ.

---

† **1:1 1:1** Knj 18:1

Mbunə̨ Pol-je kɨ̀ Kɔrɛ̨ntɨ-je

Kɔ̨̀-je lə Pol kɨ̀ madkullə-je liə

8 †Kdɔtalə, ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, kɔ̨̀ kɨ́ al dɔ tɔ́gɨ-ji galɨm, kɨ́ j'ingə dɔnangɨ
Aji-tɨ, adɨ mɛ̨ɛ̨-ji gangɨ man sar adɨ jɛ̨ j'ɔr-né mɛ̨ɛ̨-ji mɨr dɔ rɔ-ji-tɨ kinlé, j'ndigɨ kadɨ
'gəi ta kɨ́ dɔ-tɨ majɨ.
9 Ngà jɛ̨ ya j'gə dɔ-ji-tɨ majɨ kɨ́ 'gangɨ ta koy dɔ-ji-tɨ, kdɔ kadɨ j'ində-né mɛ̨ɛ̨-ji dɔ
rɔ-ji-tɨ al, ngà kadɨ j'ində mɛ̨ɛ̨-ji dɔ Lubə-tɨ kɨ́ njèkadɨ dow-je kɨ́ d'oy 'tɔsɨ ndəl.
10 Lubə ɓá taa-ji ji koy-tɨ ilə-ji taá ə à taa-ji ji koy-tɨ kɨ́ bè kin ya ɓəy. Tɔgrɔ-tɨ, jɛ̨
j'ində mɛ̨ɛ̨-ji dɔ-tɨ kɨ́ à taa-ji ji koy-tɨ ya ɓəy
11 kɨ̀ takul ta-je kɨ́ sə̨i ya kàrè isi pai siə kdɔ ta lə-ji; adɨ majɨ kɨ́ Lubə ra sə-ji kɨ̀ takul
ta-je kɨ́ dow-je n̨ə̨ d'isɨ 'pa siə kdɔ ta lə-ji kinlé, dow-je n̨ə̨ ya d'a ra-é-né oiyo tɔ.
12 Kdɔtalə né kɨ́ to né riɓa lə-ji lé, to mɛ̨ɛ̨-ji kɨ́ usɨ nangɨ dɔ panjiyə-ji-tɨ kɨ rɔ dow-
je-tɨ lay rəm, ɓá kɨ́ boy n̨ə̨ lé, to panjiyə-ji kɨ́ dan-si-tɨ kɨ́ to panjiyə kɨ́ aa njay rəm, to
panjiyə kɨ́ njururu rəm, to panjiyə kɨ́ i̧ rɔ Lubə-tɨ ɓɨ to kɨ́ go gosɨ-tɨ lə dow al, ngà tò
kɨ̀ takul ramajɨ lə Lubə.
13 Jɛ̨ j'ndàngɨ ta kɨ́ rangɨ j'adɨ-si al, ngà ta kɨ́ sə̨i 'ndói ə 'gəi mɛ̨ɛ̨-é kin ya. Mə̨ m'ində
mɛ̨ɛ̨-m-tɨ kɨ́ sə̨i a gəi mɛ̨ɛ̨-é majɨ ɔr njutɨ,
14 titɨ kɨ́ sə̨i 'gəi-né sɛ̨ kɨ́ jɛ̨ j'to né riɓa lə-si ə sə̨i a 'toi-né né riɓa lə-ji ndɔ ree 'Ɓaɓe-tɨ
lə-ji Jeju.
15 Mɛ̨ɛ̨-m kɨ́ usɨ nangɨ dɔ-si-tɨ kinlé ɓá mə̨ m'ndigɨ kɔw-né rɔ-si-tɨ sə̨i ya mɔkɨ, kdɔ
kadɨ Lubə ra-né sə-si majɨ ra kɨ́ nja joo;
16 †m'a kɨ̨ rɔ-si-tɨ kɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ, ə m'a kɨ̨ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ* təl
ree rɔ-si-tɨ gogɨ, kdɔ kadɨ 'rai sə-m adɨ m'ɔw dɔnangɨ Jude-tɨ.
17 Kɔjɨ kɨ́ m'ɔjɨ bè lé, se m'pa kɨ ta ndam kare wa? Əse kɔjɨ kɨ́ m'ɔjɨ mɛ̨ɛ̨-m-tɨ lé,
m'ɔjɨ kɨ́ dow-tɨ kdɔ kadɨ m'təl m'pa ta mindɨ-m joo m'panè: Oiyo rəm, ə̨́-ə̨̀ rəm wa?
18 Lubə kɨ́ njèkə̨ dɔ ndi-é-tɨ ya kàrè gə majɨ kɨ́ ta kɨ́ j'idə-si lé, to oiyo rəm, ə̨́-ə̨̀ rəm
al.
19 †Kdɔtalə Jeju Kristɨ kɨ́ to Ngon lə Lubə, kɨ́ jɛ̨ kɨ̀ Silbɛ̨-je†, kɨ̀ Timote-je, j'ilə mbɛ̨
ta liə dan-si-tɨ lé, pa ta mindɨ-é joo panè: Oiyo rəm, ə̨́-ə̨̀ rəm al; ngà ɛ̨ lé, oiyo ya tò
ta-é-tɨ go káre-rè bè.
20 Kdɔtalə kunmindɨ-je lə Lubə lay ya tokɨ panè «oiyo» kinlé dɔ-tɨ kɨ̀ takul Jeju. Rəm
ɓá kɨ̀ takul-é ya jɛ̨ kàrè j'pa-né ta rəsɨ j'adɨ Lubə j'panè: «Amɛ̨n»‡ kinlé j'ɔsɨ-né gajɨ
Lubə tɔ.
21 Lubə ɓá mbusɨ nja-ji rəm, mbusɨ nja-si rəm adɨ ngə̨ kɨ̀ takul nam kàdì Kristɨ-tɨ, ə
ində-ji tagay.
22 Ɛ̨ ɔsɨ-ji kɨ̀ pɔ̨ liə ə adɨ Ndil kɨ́ aa njay isɨ mɛ̨ɛ̨-ji-tɨ kɨ́ né kɨ́ dɔsə̨y kɨ́ tɔjɨ né-je kɨ́
majɨ-majɨ kɨ́ ndɔ-é ə à kadɨ-ji.
23 Ə kɨ́ sɔbɨ dɔ-m mə̨ lé, m'pa ta kɨ́ nɔ̨̀ Lubə-tɨ kadɨ kinə m'ədɨ ta rəmə, m'oy. Mə̨
lé, m'təl m'ɔw ɓebo Kɔrɛ̨ntɨ-tɨ gogɨ al, kdɔ m'ndigɨ kində-si kɔɔ-tɨ al.
24 To kɔ̨̀ ɓá j'ɔ̨̀ ɓe dɔ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ lə-si al, ngà jɛ̨ j'ndigɨ kində rɔ-ji natɨ sə-si dɔ rɔnəl-tɨ
lə-si, kdɔtalə kə̨ kɨ́ ə̨i njángɨ dɔ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ.

2

1 Beɓa mə̨ ya m'un ndu-m kadɨ m'təl m'ɔw rɔ-si-tɨ gogɨ dan mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀-tɨ al ngá.
2 Kdɔtalə kinə mə̨ ya m'adɨ-si mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀ lé, nə̨́ ɓá à kadɨ-m rɔnəl wa? À to sə̨i kɨ́ m'a
kadɨ-si mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀ kin ya al wa?

---

† **1:8 1:8** 1Kɔ 15:32 † **1:16 1:16** Knj 19:21 * **1:16 1:16** 1Kɔ 16:5-6 † **1:19 1:19** Knj 18:5 † **1:19 1:19** Silbɛ̨ lé ya to Silasɨ. 'Ndó Knj 15:22 ‡ **1:20 1:20** ***«Amɛ̨n»*** lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to «oiyo, kadɨ tò bè ya.»

3 Beɓa ndɔkɨ m'ndàngɨ mbete m'adɨ-si titɨ kɨ́ m'ndàngɨ-né kete kdɔ kadɨ m'tɛ̨ɛ̨ rɔ-si-tɨ rəmə, dow-je kɨ́ dɛ̨ ɓá tò kadɨ d'adɨ-m rɔnəl kinlé, d'adɨ-m mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀ al ngá. Mɛ̨ɛ̨-m nda ką̣y dɔ-si-tɨ lay kɨ́ rɔnəl lə-m, to rɔnəl lə-si lay tɔ.
4 Rɔ-m atɨ-m kaną̣ną̣, mɛ̨ɛ̨-m tungə pil-pil, ɓá ndɔkɨ m'ndàngɨ-né mbete kin kɨ̀ man nɔ̨ kəm-m-tɨ yaw-yaw m'adɨ-si, kdɔ kadɨ m'adɨ-si-né mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀ al, ngà kdɔ kadɨ 'gəi-né ndigɨ kɨ́ n̨ą̣ kɨ́ m'ndigɨ-si kinlé.
5 Kinə dow madɨ to gin né kɨ́ mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀ tò-né rəmə, to mą̣ ɓá dowbé adɨ-m mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀ al, ngà to sə̨i lay ya adɨ-si mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀, ə kinə kadɨ j'pa j'oo-né lo-é rəmə, j'a panè dowbé adɨ mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀ dow-je n̨ą̣ dan-si-tɨ.
6 Dowbé kinlé, ta kɨ́ kosɨ dow-je n̨ą̣ ya 'gangɨ dɔ-é-tɨ kin ya asɨ ngá,
7 án á kin̨ə ngá ɓá in̨əi go kɔgɨ adi-é, ə 'sɔli mɛ̨ɛ̨-é; nè mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀ kɨ́ al dɔ lo à kɨ̨ kɔr tɔ́gɨ-é.
8 Beɓa mą̣ m'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kdɔ kadɨ 'tɔji ndigɨ kɨ́ 'ndigi-é.
9 Kdɔ mbete ndɔkɨ lé m'ndàngɨ m'adɨ-si kdɔ ną̣-si-né koo, se sə̨i 'təli rɔ-si go ta-tɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay ya wa?
10 Ə dow kɨ́ sə̨i in̨əi go kɔgɨ adi-é lé, mą̣ kàrè m'in̨ə go kɔgɨ m'adɨ-é ya tɔ; kɨ́ sɔbɨ dɔ-m mą̣ lé, kinə m'in̨ə go kɔgɨ rəmə, to ta lə kin̨ə kɨ́ sə̨i in̨əi go kɔgɨ tɔ, ə m'ra nɔ̨̀ Kristɨ-tɨ,
11 kdɔ kadɨ j'in̨əi lo j'adi Satą̣ taa lo ji-ji-tɨ al, kdɔ jə̨i j'gəi kɔjra-je liə gɔw.
12 †Lokɨ m'ɔw m'tɛ̨ɛ̨ ɓebo Troasɨ-tɨ kdɔ kilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ lé, "Baɓe ɔr tarəbɨ nɔ̨̀-m-tɨ ya, ngà mɛ̨ɛ̨-m usɨ nangɨ al, kdɔtalə m'ingə Titɨ kɨ́ to ngonkɔ̨-m kɨ́ njèkadmɛ̨ɛ̨ lé al.
13 Beɓa m'in̨ə njékadmɛ̨ɛ̨-je kɨ́ ɓebo Troasɨ-tɨ ə m'ɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ.

Kullə kɨ́ sɔbɨ dɔ kulənojɨ kɨ́ sigɨ
Rɔm 15:17-19; 1Kɔ 1:17-24; 2Kɔ 4:1-7

14 Oiyo kɨ dɔ Lubə-tɨ kɨ́ adɨ j'tətɨ rɔ kɨ̀ ndɔ-je lay kdɔ nam kɨ́ j'nam kàdì Kristɨ-tɨ rəm, oiyo kɨ dɔ-é-tɨ kdɔ takul-ji ɓá adɨ dow-je 'gə-é-né kɨ̀ lo-je lay tokɨ ubɨ kɨ́ bą̣y-é ətɨ taa lo lay kin bè.
15 Kdɔtalə dan dow-je-tɨ kɨ́ d'un rəbɨ kajɨ rəm, dan dow-je-tɨ kɨ́ d'ɔw kɨ ta koy-tɨ rəm lé, j'tokɨ ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ kɨ́ Kristɨ adɨ Lubə bè;
16 dɛ̨ kɨ́ ná̰-je lé, j'ətɨ-dé bą̣y yo adɨ isɨ ɔw sə-dé lo koy-tɨ, ə dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je rəmə, j'ətɨ-dḛ́ bą̣y kiskəm adɨ isɨ ɔw sə-dé lo kiskəm-tɨ tɔ. Ə né-je kinlé, ná̰ ɓá asɨ ra wa?
17 Kdɔtalə jɛ̨ lé, j'titɨ-ną̣ kɨ̀ dow-je n̨ą̣ ya kɨ́ 'to njétəl ta lə Lubə né ra gatɨ-tɨ kin al; jɛ̨ lé, Lubə adɨ j'pa ta liə kɨ̀ tagɨr kɨ́ aa njay nɔ̨̀-é-tɨ, kdɔ nam kɨ́ j'nam kàdì Kristɨ-tɨ.

3

1 Se jɛ̨ ya j'a təl pa ta tɔjɨ-né rɔ-ji ɓəy wa? Əse j'ɔw ndoo kadɨ j'adɨ-si mbete ɓá j'tɔjɨ-né rɔ-ji rɔ-si-tɨ titɨ kɨ́ dow-je kɨ́ dan-tɨ-je d'isɨ 'ra-né kin bè ɓəy wa? Əse kadɨ j'taa mbete tɔjɨ rɔ ji-si-tɨ ɓəy wa?
2 Sə̨i ya 'toi mbete lə-ji kɨ́ 'ndàngɨ mɛ̨ɛ̨-ji-tɨ, kɨ́ dow-je lay ya 'gə rəm, d'isɨ 'ndó rəm.
3 Sə̨i ya 'toi mbete lə Kristɨ kɨ́ tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ, kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ takul kullə lə-ji; Kristɨ ndàngɨ kɨ̀ man né ndàngɨ mbete al, ngà ndàngɨ kɨ̀ Ndil Lubə kɨ́ njèkisɨ kəm; ɛ̨ ndàngɨ bəgrə-je-tɨ kɨ́ to ər-je al, ngà bəgrə-je-tɨ kɨ́ to tal rɔ dow adɨ ɛ̨ ndàngɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ.
4 Ɛ̨ kin ɓá mɛ̨ɛ̨-ji nda-né ką̣y rɔ Lubə-tɨ kdɔ nam kɨ́ j'nam kàdì Kristɨ-tɨ.
5 Jɛ̨ j'asɨ ra né madɨ kɨ̀ dɔrɔ-ji al, ngà tɔ́gɨ-ji ɨ̨ rɔ Lubə-tɨ.
6 Ɛ̨ ya təl-ji njérakullə-je-tɨ kɨ́ j'asɨ gakɨ mɛ̨ɛ̨ kulənojɨ-tɨ kɨ́ sigɨ kɨ̀ takul ndukun kɨ́ 'ndàngɨ al, ngà kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay; kdɔtalə ndukun kɨ́ 'ndàngɨ lé, adɨ dow oy, ngà Ndil kɨ́ aa njay adɨ dow isɨ kəm.

† **2:12 2:12** Knj 20:1

7 Ə kinə kullə lə ndukun kɨ́ adɨ dow oy, kɨ́ to kullə kɨ́ ndɔkɨ 'ndàngɨ ta-é kɨ̀ ndajɨ
mbete-je gajɨ ər-je-tɨ kin ya, Lubə adɨ ndógɨ sar ngan Israyel-je d'asɨ koo takəm Moiyijɨ
al, ə to ndógɨ kɨ́ à tò sartagangɨ al kinlé, 8 kullə lə Ndil Lubə rəmə, ndógɨ liə à tanã̱
ban ngá ə́n wa?
9 Kullə gangta dɔ dow-tɨ ɓəy ə́ riɓa-é asɨ bè kinlé, kullə kɔr ta dɔ dow-tɨ ə riɓa-é à
tò ban ə́n wa?
10 Kinə j'un riɓa kɨ́ kete j'ɔjɨ natɨ kɨ̀ riɓa kɨ́ gogɨ nè kin rəmə, riɓa kɨ́ kete to né kɨ́
kare kdɔ riɓa kɨ́ gogɨ nè itə-é ñã̱.
11 Kdɔtalə kinə né kɨ́ à tò sartagangɨ al ya riɓa-é tò bè lé, né kɨ́ à tò sartagangɨ lé,
riɓa-é à ñã̱ ban ə́n wa?
12 Adɨ nɛ́kində mẹ̃ẹ̃ dɔ-tɨ lə-ji kinlé ra adɨ mẹ̃ẹ̃-ji nda kã̱y-kã̱y.
13 Jẹ̃ j'ra titɨ kɨ́ Moiyijɨ ra-né kin al; Moiyijɨ lɛ́, ilə takubɨ takəm-é-tɨ kdɔ kadɨ ngan
Israyel-je d'oo dɔbəy riɓa kɨ́ à tò sartagangɨ al kinlé al.
14 Ngan Israyel-je lé, ndɔkɨ 'sangɨ gə né al adɨ dɔ-dé oy mburukɨ. Kdɔtalə sar ɓone
bè kàrè, lokɨ dẹ̃ 'ndó mbete Kunmindɨ kɨ́ Low rəmə, takubɨ kɔn takəm kɨ́ káre-rè
kinlé tò lo tò-é-tɨ ya ɓəy; dow ɔr al, kdɔtalə à goto kɨ̀ takul nam kɨ́ dow nam kàdɨ̀
Kristɨ-tɨ ya ɗo.
15 Beɓa sar ɓone bè ya kàrè, kinə ngan Israyel-je 'ndó mbete ndukun-je lə Moiyijɨ
rəmə, takubɨ kɔn takəm lé utɨ tagɨr kɨ́ mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ ya ɓəy.
16 Ngà lokɨ dow ree rɔ 'Ɓaɓe-tɨ rəmə, takubɨ kɔn takəm lé ɔr kɔgɨ.*
17 Kdɔtalə 'Ɓaɓe to Ndil; ə lokɨ Ndil 'Ɓaɓe tò-tɨ lé, ra ɓə goto-tɨ tɔ.
18 Beɓa jã̱i lay kɨ́ takubɨ goto takəm-ji-tɨ lé, j'tɔji riɓa lə 'Ɓaɓe takəm-ji-tɨ titɨ né kɨ́
dow oo sɔɔbɔ-tɨ bè. 'Ɓaɓe kɨ́ to Ndil lé, təl-ji adɨ j'titi-nã̱ siə, ə adɨ riɓa liə ndógɨ
dɔ-ji-tɨ kɨ kete-kete.

4

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̱̃ kɨ́ kingə kɨ̀ ri Kristɨ
1Te 2:1-6; 2Kɔ 2̃:14-17

1 Lubə ulə kullə kinlé ji-ji-tɨ kɨ̀ takul koo kəmtondoo liə; gin-é kin ɓá jẹ̃ j'adɨ né
madɨ ɔr-né tógɨ-ji al.
2 Né-je kɨ́ ra kɨ̀ gidɨ ngã̱y kɨ́ to né-je kɨ́ tò rəsɔl lé, jẹ̃ j'mbatɨ; jẹ̃ j'ra né j'ədɨ-né kəm
dow al rəm, ɓá j'təl dɔ ta lə Lubə nangɨ al rəm. Ngà ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ɓá j'tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ
adɨ mẹ̃ẹ̃ dow-je lay usɨ nangɨ pɔ̱̃-pɔ̱̃ dɔ-ji-tɨ nɔ̱̃ Lubə-tɨ.
3 Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ j'isɨ j'ilə mbẹ̃-é kinlé, kinə tò aa yə́rə́rə́ al ɓəy rəmə, to dow-je kɨ́
d'isɨ d'ɔw kɨ ta koy-tɨ ɓá aa yə́rə́rə́ rɔ-dé-tɨ al tin;
4 adɨ to njémẹ̃ẹ̃ngã̱-je kɨ́ Sú kɨ́ to lubə kɨ́ dɔkaglo-tɨ kɨ́ nè kin ra-dé adɨ dɔ-dé oy
mburukɨ, adɨ d'oo ndógɨ lə Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ, njèriɓa kɨ́ to takəm Lubə kin al.
5 Jẹ̃ j'ilə mbẹ̃ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-ji jẹ̃ al; Jeju Kristɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe ɓá j'ilə mbẹ̃ ta liə, ə ta liə
ɓá jẹ̃ j'pa-né j'panè: J'to ngannjékulə-je lə-si.
6 Kdɔtalə Lubə kɨ́ panè: Kadɨ lo ndógɨ lo kɨ́ ndul-tɨ lé, ɓá ndógɨ mẹ̃ẹ̃-ji-tɨ kdɔ kadɨ
j'gə-né riɓa liə kɨ́ ndógɨ takəm Kristɨ-tɨ.
7 Né kɨ́ majɨ kɨ́ tokɨ kində ngàngəm kinlé, jẹ̃ j'otɨ rɔ-ji-tɨ kɨ́ to jo anjɨ kin, kdɔ kadɨ tò
ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ tógɨ kɨ́ ñã̱ kinlé ị̃ rɔ Lubə-tɨ ɓɨ ị̃ rɔ-ji jẹ̃-tɨ al.
8 Kɔ̱̃-je kɨ́ gay-gay tẹ̃ẹ̃ dɔ-ji-tɨ ya, ngà taa tógɨ-ji al; j'ində mẹ̃ẹ̃-ji dɔ rɔ-ji-tɨ al ya, ngà
mẹ̃ẹ̃-ji gangɨ man al;
9 d'ulə kəm-ji ndoo ya, ngà Lubə iñə-ji kɔgɨ al; d'ɔtɨ-ji nangɨ rum ya, ngà 'tɔl-ji al.
10 Koy kɨ́ kadɨ j'oy kdɔ ta lə Jeju lé, jẹ̃ j'otɨ rɔ-ji-tɨ kɨ̀ ndɔ-je lay kdɔ kadɨ kiskəm liə
tɔjɨ-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ rɔ-ji-tɨ.

---

* **3:16 3:16** Tẹ̃t 34:34

11 Kdɔtalə jɛ̨ kí j'isɨ kəm lé, j'isɨ ta koy-tɨ kɨ̀ ndɔ-je lay kdɔ ta lə Jeju, kdɔ kadɨ kiskəm
lə Jeju kàrè tɔjɨ-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ dajɨ rɔ-ji-tɨ kí njèkoy kin tɔ.
12 Adɨ koy ra kullə rɔ-ji-tɨ, ngà kiskəm ra kullə rɔ-si-tɨ tɔ.
13 'Ndàngɨ 'panè: M'adɨ mɛ̨ɛ̨-m, gin-é kin ɓá m'pa-né ta*! Kadmɛ̨ɛ̨ kí káre-rè kin
ya ra kullə mɛ̨ɛ̨-ji-tɨ. Jɛ̨ kàrè j'adɨ mɛ̨ɛ̨-ji tɔ, gin-é kin ɓá j'isɨ j'pa-né ta tɔ.
14 Ə j'gə kí Lubə kí adɨ 'Ɓaɓe Jeju tɔsɨ ndəl lé, à kadɨ jɛ̨ kàrè j'tɔsɨ ndəl natɨ kɨ̀ Jeju
rəm, ɓá à kadɨ jə̨i sə-si-je j'ə̨i natɨ takəm-é-tɨ rəm tɔ.

Ta kí sɔbɨ dɔ lokisɨ kí sartagangɨ
1Pi 1:6-9; Rɔm 8:23-25

15 Kdɔ né-je lay kí tɛ̨ɛ̨ dɔ-ji-tɨ kinlé, tɛ̨ɛ̨ kdɔ majɨ lə-si, bè kdɔ kadɨ ramajɨ lə Lubə
kí isɨ ree dɔ dow-je-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ kɨ kete-kete kinlé ra adɨ dow-je n̨ə̨ ya 'ra-é-né oiyo
gitɨ-gitɨ d'ɔsɨ-né gajɨ-é.
16 Gin-é kin ɓá tɔ́gɨ-ji goto-né al. Ə kinə lé, dajɨ rɔ-ji kí ndaa-tɨ nè kin tujɨ kàrè,
mɛ̨ɛ̨-ji kí kəy təl kí sigɨ kɨ̀ ndɔ-je lay.
17 Kdɔtalə kɔ̨̀-je kí à tɛ̨ɛ̨ rangɨ ngày al kí dɔkaglo-tɨ kí sɛ̨ bè kinlé, isɨ ɔw sə-ji kɨ lo
riɓa-tɨ kí al dɔ lo, kí à tò sartagangɨ.
18 Beɓa jɛ̨ lé, kəm-ji tò go né-je-tɨ kí dow oo kɨ̀ kəm-é kin al, ngà tò go né-je-tɨ kí
dow oo kɨ̀ kəm-é al; kdɔtalə né-je kí dow oo kɨ̀ kəm-é lé, to né-je kí à dəə, ngà né-je
kí dow oo kɨ̀ kəm-é al ɓá to né-je kí tò sartagangɨ.

5

1 Kdɔtalə jɛ̨ j'gə kí, dajɨ rɔ-ji kí to lokisɨ-ji kí dɔnangɨ-tɨ nè, kí tokɨ kəykubɨ bè par
kinlé, kinə tujɨ kàrè, lo kisɨ-ji kí tò sartagangɨ kí to kəy kí Lubə ɓá ra ɓɨ dow ɓá ra al
ya tò dɔrə̨-tɨ nɔ̨ɔ̨.
2 Ə dajɨ rɔ-ji kí nè kinlé, j'isɨ j'tumə̨-tɨ ɗusɨ-ɗusɨ, adɨ j'ndigɨ kun dajɨ rɔ-ji kí to lokisɨ
kí dɔrə̨-tɨ kin kulə dɔ-tɨ titɨ kí dow ulə-né kubɨ dɔ madɨ-é-tɨ kin bè.
3 Kdɔ j'a kisɨ kɨ̀ kubɨ rɔ-ji-tɨ ɓɨ j'a kisɨ kɨ̀ rɔ-ji kare al.
4 Kdɔtalə kisɨ-ji mɛ̨ɛ̨ kəykubɨ-tɨ kinlé, j'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ, j'tumə̨ ɗusɨ-ɗusɨ, ə to ndigɨ ɓá
j'ndigɨ kɔr kubɨ lé rɔ-ji-tɨ al, ngà j'ndigɨ kulə kí rangɨ dɔ-tɨ, kdɔ kadɨ dajɨ rɔ-ji kí à koy
kinlé, kiskəm taa lo ji-é-tɨ.
5 Lubə ya to njèkuwə dɔ-ji kete kdɔ kiskəm kinlé rəm, ɛ̨ ya adɨ Ndil kí aa njay isɨ
mɛ̨ɛ̨-ji-tɨ kɨ né kí dɔsə̨y kí tɔjɨ né-je kí majɨ-majɨ kí ndɔ-é ə à kadɨ-ji.
6 Jɛ̨ j'gə kí kisɨ-ji mɛ̨ɛ̨ dajɨ rɔ-tɨ kin ɓəy lé, j'isɨ sə̨y kɨ̀ 'Ɓaɓe ya, ngà mɛ̨ɛ̨-ji nda kə̨y
kɨ̀ ndɔ-je lay.
7 – Kdɔtalə jɛ̨ j'isɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ ɓɨ kɨ̀ takul né kí koo kɨ̀ kəm al –
8 Mɛ̨ɛ̨-ji nda kə̨y kɨ̀ ndɔ-je lay ə j'ndigɨ n̨ə̨ kadɨ j'in̨ə dajɨ rɔ kin j'ɔw j'isɨ rɔ 'Ɓaɓe-tɨ.
9 Gin-é kin ɓá, lé j'isɨ-né mɛ̨ɛ̨ dajɨ rɔ-ji-tɨ kin, əse j'in̨ə-né dajɨ rɔ-ji kin kàrè, né kí
uwə mɛ̨ɛ̨-ji lé, to kadɨ j'nəl-é.
10 †Kdɔtalə jə̨i lay ya tò kadɨ j'a kə̨i logangta-tɨ nɔ̨̀ Kristɨ-tɨ, kdɔ kadɨ nə̨́-nə̨́ taa nédɔji
kullə liə kí majɨ əse kí majɨ al, kí ɛ̨ ra, lokɨ isɨ-né mɛ̨ɛ̨ dajɨ rɔ-é-tɨ kinlé.

Ta kí sɔbɨ dɔ kulə nojɨ natɨ kɨ̀ Lubə kɨ̀ takul Kristɨ
Rɔm 5:1-11; Epɛ 4:20-24

11 Ə jɛ̨ lé, gə kí j'gə né kí to ɓəl 'Ɓaɓe kinlé ɓá jɛ̨ j'sangɨ kadɨ j'uwə-né dow-je kɨ̀ ta
sɔbɨ dɔ né-je kin; Lubə gə-ji rəm, ɓá m'gə mɛ̨ɛ̨-m-tɨ kí mɛ̨ɛ̨ tagɨr-tɨ lə-si lé, sə̨i kàrè
'gəɨ-ji tɔ.

---

* **4:13 4:13** Pa 116:10 † **5:10 5:10** Rɔm 14:10

12 Jɛ̨ ya j'a təl pa ta tɔjɨ-né rɔ-ji rɔ-si-tɨ rangɨ al ngá. Ngà to kəm lo ɓá j'adɨ-si kadɨ
ɔsi-né gajɨ rɔ-si kdɔ ta lə-ji, kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ njékɔsɨ gajɨ rɔ-dé kɨ̀ né kɨ́ rɔ dow-tɨ
ndaa-tɨ nè, ɓɨ kɨ̀ né kɨ́ mɛ̨ɛ̨ dow-tɨ al kinlé, 'gəi lo kilə-dé-né ta-tɨ.
13 Kinə j'to mbə́-je rəmə, j'to mbə́-je kdɔ Lubə; ə kinə kəm-ji aa rəmə, aa kdɔ-si.
14 Kdɔ lokɨ j'gɨr dɔ koy-tɨ kɨ́ dow kárɛ-rè ya oy kdɔ dow-je lay, ə dow-je lay d'oy siə
tɔ kin rəmə, ndigɨ kɨ́ Kristɨ ndigɨ-ji kinlé al dɔ-ji galɨm.
15 Kristɨ oy kdɔ dow-je lay, kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ d'isɨ kɨ̀ dɔ-dé taá lé, d'isɨ kdɔ ta lə-dé
dɛ̨ al, ngà kadɨ d'isɨ kdɔ Kristɨ kɨ́ oy ɓá tɔsɨ ndəl tɛ̨ɛ̨ kdɔ ta lə-dé kinlé.
16 Beɓa kɨ̨ nè kɔw kɨ kete kinlé, jɛ̨ j'gə dow kɨ́ go koo-é-tɨ lə dow al ngá; lé ndɔkɨ
j'gə Kristɨ kɨ́ go koo-é-tɨ lə dow kàrè, ɓone bè kinlé j'gə-é bin al ngá.
17 Kinə dow nam kàdɨ̀ Kristɨ-tɨ rəmə, dowbé to dow kində kɨ́ sigɨ. Né-je kɨ́ low dəə
ngá: Yən, né-je lay təl kɨ́ sigɨ.
18 Ə né-je lay kin ya ɨ̨ rɔ Lubə-tɨ kɨ́ ulə nojɨ natɨ sə-ji kɨ̀ takul Kristɨ rəm, adɨ-ji kullə
kulə dow-je nojɨ natɨ siə rəm.
19 Kdɔtalə Lubə ya kɨ̀ dɔ-é ulə nojɨ natɨ kɨ̀ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ, kdɔ nam kɨ́ 'nam
kàdɨ̀ Kristɨ-tɨ, ɓɨ tidə majal-je lə dow-je dɔ-dé-tɨ al, ə ɛ̨ adɨ-ji ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kulənojɨ natɨ.
20 Adɨ jɛ̨ lé, j'to njétaa tó Kristɨ, adɨ ta kɨ́ j'pa sə-si kinlé, tò titɨ kɨ́ Lubə ya ɓá pa sə-si
bè; beɓa j'nɔ̨ ta-si-tɨ kɨ̀ ri Kristɨ kadɨ uləi nojɨ natɨ kɨ̀ Lubə!
21 Kristɨ kɨ́ ra majal al ya, Lubə adɨ-é ɔy majal-je lə-ji dɔ-é-tɨ, kdɔ kadɨ kɨ̀ takul-é ɓá
jə̨i j'təli-né dow-je kɨ́ njururu takəm Lubə-tɨ.

6

1 To kɨ́ j'to njérakullə natɨ kɨ̀ Lubə lé ɓá j'dəjɨ-si-né kadɨ majɨ kɨ́ Lubə ra sə-si kinlé,
adi tò kɔgɨ kare al.
2 Kdɔtalə Lubə panè: Dɔkaglo-tɨ kɨ́ majɨ lé, m'oo ndi-i; ndɔ kajɨ-tɨ ə m'ra sə-i. Yən,
kaglo kɨ́ majɨ ɲa̰ lé ya ngá ə́n; yən ndɔ kajɨ lé ya ngá ə́n.
3 Jɛ̨ j'ndigɨ ra né madɨ kɨ́ kadɨ tugə dow jigɨ-tɨ al, nè dow-je d'a pa ta kɨ́ majɨ al dɔ
kullə-tɨ [lə-ji.]*
4 Ngà mɛ̨ɛ̨ né-jɛ-tɨ lay lé, jɛ̨ j'tɔjɨ rɔ-ji kɨ ngannjékullə-je lə Lubə ɓá j'uwə-né rɔ-ji
ngə̨ ɲa̰ dan kɔ̰-je-tɨ, kɨ̀ dan ndoo-tɨ, kɨ̀ dan mɛ̨ɛ̨ gangɨ man-tɨ,
5 †ta kində-je-tɨ, kɨ̀ ra dangay-je-tɨ, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ sulə-tɨ kɨ́ 'sulə kosɨ dow-je dɔ-ji-tɨ, mɛ̨ɛ̨
kɔɔ-tɨ kɨ́ rɔgɨ-rɔgɨ ta kullə-tɨ, mɛ̨ɛ̨ ɓi-tɨ kɨ́ tò al, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kɔgɨ rɔ nékuso-tɨ kɨ̀ mankə̨y;
6 mɛ̨ɛ̨ panjiyə-tɨ kɨ́ aa njay, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ négə-tɨ, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kilə mɛ̨ɛ̨ dɔ madɨ-é-tɨ, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨
majɨ kɨ́ ra-tɨ, kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay, kɨ̀ takul ndigɨ dow-je kɨ́ kədkəm goto-tɨ,
7 kɨ̀ takul ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə Lubə, kɨ̀ takul néra kɨ́ njururu kɨ́ to nékatɨ kɨ́
j'a rɔ-né rəm, to né kɨ́ j'a taa-né nékatɨ dɔ-ji-tɨ rəm;
8 dow-je 'pitɨ-ji rəm, d'ulə rəsɔl dɔ-ji-tɨ rəm; 'pa ta kɨ́ majɨ al dɔ-ji-tɨ rəm, 'pa ta kɨ́
majɨ dɔ-ji-tɨ rəm; d'oo-ji kɨ njékədɨ dow-je bè, rəmə jɛ̨ lé ɓá j'pa ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ;
9 d'oo-ji titɨ dow-je kɨ́ 'gə-dé al bè, ngà 'gə-ji majɨ; d'oo-ji titɨ dow-je kɨ́ 'tò ta koy-tɨ
bè, ngà kɨ rá j'isɨ kɨ̀ dɔ-ji taá tin; d'oo-ji titɨ dow-je kɨ́ 'gangɨ ta koy dɔ-dé-tɨ bè, ya ngà
'tɔl-ji al;
10 d'oo-ji titɨ dow-je kɨ́ rɔ-dé atɨ-dé bè, ngà rɔ-ji nəl-ji kɨ̀ ndɔ-je lay; d'oo-ji titɨ
njéndoo-je bè, ngà j'ində dow-je ɲa̰ majɨ-tɨ; d'oo-ji titɨ dow-je kɨ́ né lə-dé goto bè,
ngà jɛ̨ j'ingə né-je lay.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔr rɔ kɔgɨ mɛ̨ɛ̨ majal-tɨ
1Kɔ 10:14-22; Epɛ 5:5-11; 1Pḭ 2:9-12

---

* **6:3 6:3** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsə̨y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.
† **6:5 6:5** Knj 16:23

11 Sə̨i dow-je kɨ́ ɓebo Kɔrɛ̨ntɨ-tɨ, jɛ̨ lé, j'nda mɛ̨ɛ̨-ji kə̨y, j'idə-si ta rəsɨ-rəsɨ, j'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-ji
j'adɨ-si;
12 jɛ̨ lé, mɛ̨ɛ̨-ji tò gay sə-si al, ngà sə̨i ya ɓá mɛ̨ɛ̨-si tò gay.
13 'Rai sə-ji titɨ kɨ́ jɛ̨ j'ra-né sə-si kin bè! M'pa sə-si ta titɨ ngan-m-je bè, sə̨i kàrè,
kadɨ 'tɛ̨ɛ̨i mɛ̨ɛ̨-si adi-ji tɔ.
14 Njékadmɛ̨ɛ̨ al-je lé, iləi jugɨ kɨ́ káre-rè mindɨ-si-tɨ sə-dé al. Néra kɨ́ njururu kɨ̀
néra kɨ́ majɨ al lé, d'a kində rɔ-dé natɨ ban wa? Londógɨ kɨ̀ londul lé, d'a kuwə-nə̨
lubɨ-lubɨ ban wa?
15 Kristɨ kɨ̀ Belial† lé, ta-dé à kasɨ-nə̨ dɔ ri-tɨ wa? Njèkadmɛ̨ɛ̨ dɛ̨ kɨ̀ njèkadmɛ̨ɛ̨ al lé,
d'a kore-nə̨ dɔ ri-tɨ wa?
16 †Kəy lə Lubə kɨ̀ magɨ-je lé, kulənojɨ ri ɓá à tɔ́-dé natɨ wa? Kdɔtalə jə̨i j'toi kəy lə
Lubə kɨ́ Njèkisɨ kəm, titɨ kɨ́ Lubə pa-né panè: Mə̨ Lubə m'a kisɨ dan-dé-tɨ, ə m'a njiyə
dan-dé-tɨ; m'a to Lubə lə-dé, ə dɛ̨ d'a to dow-je lə-m.
17 Gin-é kin ɓá 'Ɓaɓe panè: 'Tɛ̨ɛ̨i kɔgɨ dan-dé-tɨ, ə ɔri rɔ-si kɔgɨ rɔ-dé-tɨ; né kɨ́ tò ɲɛ̨
ya, ɔdi rɔ al, ə m'a kuwə-si kɨ rɔ-m-tɨ.
18 'Ɓaɓe kɨ́ njètɔ́gɨ-je lay panè: «M'a to Bɔbɨ-si, ə sə̨i a toi ngan-m-je kɨ́ dingəm, kɨ̀
ngan-m-je kɨ́ dené.»

7

1 Sə̨i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, tò kɨ́ kunmindɨ-je kɨ́ bè kin tò kdɔ-ji kinlé ɓá kadɨ
j'tɔri-né né-je kɨ́ tò ɲɛ̨ kɨ́ tò rɔ-ji-tɨ, kɨ̀ tagɨr-tɨ lə-ji, ə j'sangi kadɨ j'təli dow-je kɨ́ j'aai
njay kɨ̀ ndɔ-je lay mɛ̨ɛ̨ ɓəl Lubə-tɨ.

Rɔnəl lə Pol kdɔ lapiya kɨ́ tò mbunə̨-dé-tɨ kɨ̀ Kɔrɛ̨ntɨ-je

2 Indəi-ji dan kəm-si-tɨ! Jɛ̨ j'ra né kɨ́ majɨ al kɨ̀ dow al rəm, j'tujɨ né lə dow al rəm,
ɓá j'ədɨ dow j'taa né liə al rəm.
3 M'pa ta kin bè kdɔ kilə-né ta dɔ-si-tɨ al, kdɔtalə lé m'pa kete m'panè: Kisɨ-ji kəm
əse koy-ji kàrè, sə̨i 'toi kɨ́ dan kəm-ji-tɨ.
4 Mɛ̨ɛ̨-m nda kə̨y dɔ-si-tɨ rəm, m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m ɲə̨ kdɔ ta lə-si rəm, mɛ̨ɛ̨-m usɨ nangɨ
pɔ̨-pɔ̨ rəm, dan kɔ̨-je-tɨ lay kɨ́ j'ingə kin ya kàrè, rɔ-m nəl-m ɲə̨ rəm.
5 †Kdɔ lokɨ j'ree j'tɛ̨ɛ̨ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ lé, kəm lo ya kàrè j'ingə taa-né koo sɛ̨
al; kɔ̨-je tɛ̨ɛ̨ dɔ-ji-tɨ kɨ̀ kəm rəbɨ-je kɨ́ gay-gay; rɔ ɨ̨ kɨ ndaa-tɨ ree kɨ dɔ-ji-tɨ ə mɛ̨ɛ̨-ji isɨ
ɓəl tɔ.
6 Ngà Lubə kɨ́ to njèsɔl mɛ̨ɛ̨ dow-je kɨ́ né ɔr tɔ́gɨ-dé lé ɓá sɔl mɛ̨ɛ̨-ji kɨ̀ takul ree lə
Titɨ;
7 ree liə kin par ɓá sɔl mɛ̨ɛ̨-ji al, ngà sɔl kɨ́ sə̨i 'sɔli mɛ̨ɛ̨-é kin kàrè sɔl mɛ̨ɛ̨-ji tɔ; Titɨ
lé, ree ɔr-ji poy ɓo koo-m kɨ́ ra-si ɲə̨ kin rəm, nɔ̨-je lə-si rəm, ɓá ta kɨ́ ɔ̨ mɛ̨ɛ̨-si kdɔ ta
lə-m rəm, adɨ rɔnəl lə-m al dɔ lo.
8 Kinə mbete kɨ́ ndɔkɨ m'ndàngɨ m'adɨ-si kinlé, ra adɨ mɛ̨ɛ̨kɔ̨ ra-si kàrè, m'a ndingə
rɔ-m dɔ-tɨ al. Ə lé m'ndingə rɔ-m dɔ-tɨ kàrè – Mə̨ m'oo kɨ́ mbete kinlé ra adɨ mɛ̨ɛ̨kɔ̨
ra-si dɔkaglo kɨ́ sɛ̨ bè –
9 kɨ́ nè kinlé, rɔ-m nəl-m, kdɔ mɛ̨ɛ̨kɔ̨ lə-si kin al, ngà kdɔtalə mɛ̨ɛ̨kɔ̨ lə-si lé, ra adɨ
iɲəi panjiyə-si-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ; kdɔ to mɛ̨ɛ̨kɔ̨ kɨ́ Lubə ndigɨ, ɓɨ né kɨ́ majɨ al káre ya
kàrè jɛ̨ j'ra sə-si al.
10 Kdɔtalə mɛ̨ɛ̨kɔ̨ kɨ́ Lubə ndigɨ lé, to mɛ̨ɛ̨kɔ̨ kɨ́ ɔw kɨ̀ dow adɨ iɲə panjiyə-é kɨ́
majal kɔgɨ ə ajɨ-né, adɨ to mɛ̨ɛ̨kɔ̨ kɨ́ dow ndingə rɔ-é dɔ-tɨ al, ngà mɛ̨ɛ̨kɔ̨ lə dow-je kɨ́
dɔnangɨ-tɨ nè ɓá to mɛ̨ɛ̨kɔ̨ kɨ́ tɛ̨ɛ̨ koy.
11 Yən, mɛ̨ɛ̨kɔ̨ kɨ́ Lubə ndigɨ kinlé ya ɓá ra adɨ ɨ̨i-né ratɨ ya 'pai-né ta ɔri-né ta dɔ-si-tɨ
rəm, wɔngɨ ra-si-né dɔ né-tɨ kɨ́ majɨ al kinlé rəm, 'ɓəli-né rəm, ɓo kadɨ ooi-mi ra-si-né

† **6:15 6:15** ***Belial*** lé to Sú ə kɔr mɛ̨ɛ̨-é to njèmɛ̨ɛ̨ndul. † **6:16 6:16** 1Kɔ 3:16; 6:19 † **7:5 7:5** 2Kɔ 2:13

rəm, rɔ-si ngą̃-né njim rəm, sə̨i 'gangi-né ta dɔ né-tɨ kɨ́ majɨ al kinlé rəm! Mɛ̨̃ɛ̨̃ né-je-tɨ lay ya sə̨i 'tɔji ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ sə̨i 'goti mɛ̨̃ɛ̨̃ ta-tɨ kinlé.
12 Adɨ mbete kɨ́ ndɔkɨ m'ndàngɨ m'adɨ-si kinlé, m'ndàngɨ kdɔ njèrandangɨ kɨ̀ madɨ-é kin al rəm, kdɔ ɛ̨̃ kɨ́ madɨ-é ra siə ndangɨ kin al rəm, ngà m'ndàngɨ kdɔ kadɨ kɨ̨̃ ratɨ lə-si kdɔ ta lə-ji kinlé tò-né ndaa-tɨ rəsɨ dan-si-tɨ takəm Lubə-tɨ.
13 Gin-é kin ɓá mɛ̨̃ɛ̨̃-ji usɨ-né nangɨ pɔ̨̃-pɔ̨̃. Ə mɛ̨̃ɛ̨̃-ji usɨ nangɨ pɔ̨̃ kɨ kusɨ par al, ngà rɔ-ji nəl-ji ɲą̃ ɓəy, kdɔtalə Titɨ kɨ́ sə̨i lay ya rai-é adi mɛ̨̃ɛ̨̃-é usɨ nangɨ pɔ̨̃ adɨ rɔ-é nəl-é kinlé tɔ.
14 Kinə m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m sɛ̨̃ kdɔ ta lə-si rɔ Titɨ-tɨ kàrè rɔ-m sɔl-m al; ngà ta-je lay kɨ́ j'pa sə-si lé, to ta-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya, adɨ né kɨ́ j'ɔsɨ-né gajɨ-si rɔ Titɨ-tɨ lé, tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
15 Sə̨i lay ya 'təli rɔ-si go ta-tɨ, adɨ lokɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-é ole dɔ-tɨ lé, rɔ-é nəl-é dɔ-si-tɨ ɲą̃ rəm, rɔ-é nəl-é kdɔ kuwə kɨ́ sə̨i uwəi-é kɨ rɔ-si-tɨ kɨ̀ ɓəl, kɨ̀ rɔ kɨ́ ɓa katɨ-katɨ dɔ-é-tɨ kin rəm.
16 Rɔ-m nəl-m ɲą̃, kdɔtalə kində kɨ́ m'ində mɛ̨̃ɛ̨̃-m dɔ-si-tɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ né-je-tɨ lay.

Némbɔ̨̃ kdɔ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je kɨ́ Jorijalɛ̨̃m

8

Némbɔ̨̃ lə njékəwnąɔ̃-je kɨ́ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ
Rɔm 15:25-27; 1Kɔ̨̃ 16:1-4

1 †Sə̨i ngankɔ̨̃-ji-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, jɛ̨̃ j'ndigɨ kadɨ j'adɨ-si 'gəi ramajɨ lə Lubə kɨ́ tɔjɨ rɔ-é rɔ njékəwnąɔ̃-je-tɨ kɨ́ gay-gay kɨ́ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ.
2 Dan kɔ̨̃-je-tɨ kɨ́ ɲą̃ kɨ́ tɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ-dé-tɨ ną mɛ̨̃ɛ̨̃-dé kin ya kàrè, rɔnəl lə-dé al dɔ lo. Ə dan ndoo-tɨ lə-dé kɨ́ ɲą̃ kin ya, dɛ̨̃ 'tɔjɨ mɛ̨̃ɛ̨̃majɨ lə-dé d'adɨ al dɔ lo,
3 adɨ d'adɨ né kɨ́ go tɔ́gɨ-dé-tɨ, ə kɨ́ m'oo kɨ̀ kəm-m lé, d'adɨ al dɔ tɔ́gɨ-dé ya ɓəy rəm, kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨̃ndigɨ kɨ́ ɲą̃ rəm.
4 Dɛ̨̃ dəjɨ-ji 'to ta-ji-tɨ pəkə́-pəkə́ kadɨ j'adɨ-dé tarəbɨ kadɨ n'uləi ji-dé n'ɔdi-né kullə ramajɨ kɨ̀ njékaa njay-je kin.
5 Dɛ̨̃ d'adɨ rɔ-dé ya 'Ɓaɓe pa ɓəy, ɓá d'adɨ-ji rɔ-dé titɨ kɨ́ Lubə ndigɨ-né. Ra-é lə-dé kinlé al dɔ gangɨ-é kɨ́ jɛ̨̃ j'ində mɛ̨̃ɛ̨̃-ji dɔ-tɨ.

Ta dingəm kɨ́ sɔbɨ dɔ némbɔ̨̃ lə njékəwnąɔ̃-je kɨ́ Kɔrɛ̨ntɨ

6 Beɓa j'ulə dingəm mɛ̨̃ɛ̨̃ Titɨ-tɨ kadɨ tɔl ta kullə ramajɨ kin rɔ-si-tɨ, titɨ kɨ́ ɛ̨̃ tum-né gin-é.
7 Gangɨ-é kɨ́ sə̨i asi-né gakɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ né-je-tɨ lay adɨ to mɛ̨̃ɛ̨̃ kadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ rəm, mɛ̨̃ɛ̨̃ tapa-si-tɨ rəm, mɛ̨̃ɛ̨̃ négə-tɨ rəm, mɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̨̃ ratɨ-tɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ né-je-tɨ lay rəm, mɛ̨̃ɛ̨̃ ndigɨ-tɨ kɨ́ 'ndigi-ji rəm lé, gangɨ-é kin ya 'tɔji-né kasɨ gakɨ lə-si mɛ̨̃ɛ̨̃ kullə ramajɨ-tɨ kin tɔ.
8 To ndukun ɓá m'un madɨ-si al, ngà kɨ̨̃ ratɨ lə ndəgɨ-é-je ɓá m'idə-si, kdɔ kadɨ 'tɔji-né kɨ́ ndigɨ kɨ́ ndigi dow-je lé, to ndigɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya.
9 Kdɔtalə sə̨i 'gəi majɨ kɨ́ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kɨ́ to njènékingə ya təl njèndoo kdɔ ta lə-si, kdɔ kadɨ kɨ̀ takul ndoo liə lé, sə̨i 'təli-né njénékingə-je.
10 To lo koo lə-m dɔ ta-tɨ kin: Né kinlé to né kɨ́ tuwə-si, kdɔ sə̨i ya 'toi dow-je kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ 'mbɔ̨̃i né kin kal nè nũ̧; ə to mbɔ̨̃-é par al, ngà 'toi dow-je kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ 'ndigi némbɔ̨̃ kinlé.
11 Ə̃n ə́ kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, 'rai tɔli ta-é kɨ́ go tɔ́gɨ-si-tɨ, kdɔ kadɨ asɨ gangɨ tagɨr-tɨ kɨ́ majɨ kɨ́ tò mɛ̨̃ɛ̨̃-si-tɨ kinlé.
12 Kinə tagɨr kɨ́ majɨ tò mɛ̨̃ɛ̨̃ dow-tɨ lé, gangɨ né kɨ́ tò ji-é-tɨ kadɨ adɨ kin ya nəl Lubə ɓɨ ɛ̨̃ dəjɨ né kɨ́ goto ji dow-tɨ al.

---

† **8:1 8:1** Rɔm 15:26

13 Adɨ to ta lə kadɨ sə̃i 'sani rɔ-si katɨ-katɨ, kdɔ kadɨ 'lə dow-je kɨ́ rangɨ ɓá tò-dé-né sotɨ al, ngà to ta lə kadɨ asi-nə̃ kɨ kasɨ ɓane; né kɨ́ tẹ̃ẹ̃ dɔ-dé-tɨ kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, né-je kɨ́ tò ji-si-tɨ mburukɨ-mburukɨ kinlé à ra sə-dé dan ndoo-tɨ lə-dé,
14 beɓa ndɔ kɨ́ 'lə-dé tò mburukɨ-mburukɨ rəmə, à ra sə-si dan ndoo-tɨ lə-si tɔ; gangɨ-é kin ɓá à to kasɨ-nə̃,
15 titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né 'panè: Dow kɨ́ ɔy né n̄ə̃ lé, né n̄ə̃ ji-é-tɨ ngay al, ə dow kɨ́ ɔy ndẹ̃ bè kàrè, né nal ji-é al rəm*.

Kində kəm go némbɔ̃-tɨ

16 M'ra oiyo Lubə kdɔ kadɨ kɨ́ adɨ gə̃ kɨ̃ ratɨ lə-m kdɔ ta lə-si kin ya tò mẹ̃ẹ̃ Titɨ-tɨ tɔ.
17 Kdɔ ẹ̃ ɨ̃ kalangɨ ya taa takɔjɨ lə-ji adɨ ẹ̃ ya kì dɔ-é ndigɨ n̄ə̃ kadɨ n'ɨ̃ n'ɔw rɔ-si-tɨ.
18 Jẹ̃ j'ulə ngonkɔ̃-ji kɨ́ njèkadmẹ̃ẹ̃ káre natɨ siə ə to ngonkɔ̃-ji kɨ́ njékəwnə̃-je kɨ́ gay-gay lay d'ɔsɨ gajɨ-é n̄ə̃, kdɔ né kɨ́ ẹ̃ ra kdɔ Poyta kɨ́ Majɨ.
19 Ɓəy ɓá njékəwnə̃-je lé ya 'mbətɨ-é kadɨ to njèkɔw sə-ji mba, kdɔ kullə ramajɨ kin kɨ́ d'iə̃nə ji-ji-tɨ, kdɔ riɓa lə 'Ɓaɓe ya kì dɔ-é rəm, kdɔ kadɨ j'tɔjɨ-né tagɨr kɨ́ majɨ kɨ́ tò mẹ̃ẹ̃-ji-tɨ rəm.
20 Jẹ̃ j'ndigɨ ra kadɨ dow ilə ta dɔ-ji-tɨ sɔbɨ-né dɔ némbɔ̃ kɨ́ n̄ə̃ kɨ́ d'iə̃nə kullə-é ji-ji-tɨ kinlé al.
21 Kdɔ jẹ̃ j'sangɨ ra né kɨ́ majɨ takəm 'Ɓaɓe-tɨ par al, ngà takəm dow-je-tɨ tɔ.
22 Jẹ̃ j'ulə ngonkɔ̃-ji kɨ́ njèkadmẹ̃ẹ̃ káre sə-dé, ə to ngonkɔ̃-ji kɨ́ j'oo kɨ̃ ratɨ liə mẹ̃ẹ̃ kullə-je-tɨ n̄ə̃, ɓá kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin kàrè kɨ̃ ratɨ liə usɨ dɔ madɨ-é-tɨ ya ɓəy, kdɔ mẹ̃ẹ̃-é nda sə-si kə̃y-kə̃y.
23 Ə Titɨ lé, ẹ̃ to nam-m rəm, ɓá to madkullə lə-m kɨ́ j'isɨ j'ra kullə dan-si-tɨ rəm. Ə ngankɔ̃-ji-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃ kin rəmə, to njékəwnə̃-je kɨ́ gay-gay ɓá d'ulə-dé, kdɔ kadɨ 'ra kullə kdɔ riɓa lə Kristɨ.
24 Ə̃n ə́ 'tɔji ndigɨ dow-je kɨ́ tò mẹ̃ẹ̃-si-tɨ takəm-dé-tɨ, rəmə njékəwnə̃-je kɨ́ gay-gay d'a gə kɨ́ ta kɨ́ j'pa dɔ-si-tɨ j'ɔsɨ-né gajɨ rɔ-ji lé, to tó-é ya.

9

1 Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ra kì njékaa njay-je lé, tuwə kadɨ m'ndàngɨ-né mbete m'adɨ-si al ngá.
2 Kdɔ m'gə ɓo ra majɨ kɨ́ tò mẹ̃ẹ̃-si-tɨ adɨ m'ɔsɨ-né gajɨ rɔ-m rɔ dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ m'panè: «Sə̃i kɨ́ dɔnangɨ Akay-tɨ isi dɔ nja-si-tɨ kal-nè nṵ» ə rɔ tungə pilingɨ lə-si lé, ra adɨ dow-je n̄ə̃ ya d'ɔdɨ rɔ-dé.
3 Bè ya kàrè, m'ulə ngankɔ̃-ji-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃ rɔ-si-tɨ nɔ̃ɔ̃, kdɔ kadɨ pitɨ kɨ́ j'pitɨ-si sɔbɨ dɔ lo kinlé təl to kɔgɨ kare al, ə́ kadɨ isi dɔ nja-si-tɨ titɨ kɨ́ m'pa-né lé ɓane.
4 Kdɔ kinə dow-je kɨ́ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ 'dan-m ɓá sə̃i isi dɔ nja-si-tɨ al rəmə, mẹ̃ẹ̃-ji kɨ́ j'ində dɔ-si-tɨ kinlé à təl to rɔsɔl dɔ-ji-tɨ rəm, ɓá à to rɔsɔl dɔ-si-tɨ rəm.
5 Adɨ mə̃ m'oo kɨ́ tuwə kadɨ m'dəjɨ ngankɔ̃-ji-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃ kadɨ d'ɔw rɔ-si-tɨ kete nɔ̃-m-tɨ kadɨ d'oo go né-je lə-si kɨ́ sə̃i uni mindɨ-si kdɔ kadɨ kì mẹ̃ẹndigɨ lé, kdɔ kadɨ tò pèrèrè ɓá à tɔjɨ kɨ́ to nékadɨ kì mẹ̃ẹndigɨ ɓɨ kì ɓaa ta al.

Kunmindɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ njékadɨ né-je
1Ti 6:17-19; Plp 4:15-19; 1Jə̃ 3:16-18

6 Né kɨ́ kadɨ 'gəi ə́n: Dow kɨ́ dubɨ né ndẹ̃ bè rəmə, à kijə ndẹ̃ bè ya tɔ, ə dow kɨ́ dubɨ né n̄ə̃ rəmə, à kijə n̄ə̃ ya tɔ.
7 Kadɨ dow kɨ́ rá-rá adɨ titɨ kɨ́ ẹ̃ ɔjɨ-né mẹ̃ẹ̃-é-tɨ, ɓɨ kadɨ adɨ kì rɔkatɨ al rəm, ɓá kadɨ dow ɔsɨ-é ɓá adɨ al rəm. Kdɔ Lubə ndigɨ dow kɨ́ njèkadɨ né kì rɔnəl.
8 Ə Lubə ɔw kì tɔ́gɨ kadɨ adɨ majɨ-je kɨ́ gay-gay ree dɔ-si-tɨ tùkɨ-tùkɨ, kdɔ kadɨ ndɔ-je lay ya né tò mẹ̃ẹ̃ ji-si-tɨ mẹ̃ẹ̃ né-je-tɨ lay, kdɔ kadɨ 'rai-né ndigɨ ra-je lə-si lay rəm,

* **8:15 8:15** Tẹ̃t 16:18

ɓá ndəgɨ-é à nə̨̀y ji-si-tɨ mburukɨ-mburukɨ kadɨ uni 'rai-né kullə-je lay kɨ́ to kullə kɨ́ majɨ-majɨ,
9 titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né panè: Ɛ̨ tɛ̨ɛ̨ ji-é adɨ njéndoo-je; néra kɨ́ njururu liə tò sartagangɨ*.
10 Ɛ̨ kɨ́ njèkadɨ ko né njèdubɨ né rəm, njèkadɨ-é nékuso rəm lé, à kadɨ-si ko né rəm, à kadɨ dɔ-é tɛ̨ɛ̨ kɨ kete-kete rəm, ɓá à kadɨ kandɨ néra kɨ́ njururu lə-si ree kɨ dɔ madɨ-é-tɨ madɨ-é-tɨ rəm.
11 Beɓa Lubə à kadɨ 'toi njénékingə-je mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay, kdɔ kadɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ-ji-tɨ rəmə, né-je kɨ́ gay-gay lay kɨ́ à tokɨ kadɨ kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndigɨ kinlé, à ra kadɨ dow-je n̨ə̨ 'ra-é-né oiyo.
12 Kdɔ némbɔ̨ kinlé ra ya par ɓá à ra kɨ̀ njékaa njay-je al, ngà à ra kadɨ dow-je n̨ə̨ 'ra-né oiyo Lubə gitɨ-gitɨ tɔ.
13 Kullə kɨ́ à rai kinlé, lokɨ d'a koo majɨ-é rəmə, d'a kɔsɨ-né gajɨ Lubə, kdɔ təl kɨ́ 'təli rɔ-si go ta-tɨ 'pai ta rəsɨ dɔ Poyta-tɨ kɨ́ Majɨ lə Kristɨ rəm, d'a kɔsɨ gajɨ-é kdɔ nékadɨ kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndigɨ lə-si kɨ́ à tɔjɨ kuwə-nə̨ lubɨ-lubɨ sə-dé rəm, kɨ̀ dow-je lay rəm.
14 Majɨ kɨ́ al dɔ lo kɨ́ Lubə ra sə-si kinlé à ra kadɨ dɛ̨ 'pa siə ta kdɔ ta lə-si, kdɔ ndigɨ kɨ́ 'ndigɨ-si.
15 Oiyo kɨ dɔ Lubə-tɨ, kdɔ ramajɨ liə kɨ́ dum mbɔjɨ!

Pol pa ta gangɨ-né dɔ rɔ-é

10

Tɔ́gɨ lə njèkɔwkulə
1Kɔ 2:1-5; Rɔm 15:17-21; 2Kɔ 6:4-7; 13:2-4

1 Mə̨ Pol, m'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kɨ̀ ta kɨ́ sɔl, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨majɨ kɨ́ ɨ̨ rɔ Kristɨ-tɨ. Mə̨ lé, dow-je 'panè takəm-si-tɨ ɓá m'to dow kɨ́ njèsɔl dɔ-m, ə kinə m'a sə̨y sə-si rəmə, m'to dow kɨ́ njètangə̨.
2 M'dəjɨ-si kadɨ ndɔ kɨ́ m'tɛ̨ɛ̨ rɔ-si-tɨ rəmə 'rai-mi adi m'təl dow kɨ́ njètangə̨ al. Ngà dow-je madɨ d'oo-ji kɨ njéra né-je kɨ́ nəl dajɨ rɔ-dé. Beɓa to tó-é kadɨ m'ɔjɨ dowbé-je kinlé kɨ́ m'to dow kɨ́ m'ngə̨.
3 Tɔgrɔ-tɨ, to rəmə j'to dow-je ya, ngà rɔ ɓá jɛ̨ j'rɔ titɨ kɨ́ dow rɔ-né al.
4 Kdɔ nékatɨ-je kɨ́ j'isɨ j'rɔ-né lé, to nékatɨ-je lə dow-je al, ngà to nékatɨ-je kɨ́ ɨ̨ rɔ Lubə-tɨ ə tɔ́gɨ-é asɨ tɔɔ lo ngəm rɔ-je kɨ́ ngə̨-ngə̨ nangɨ lɨrɨm-lɨrɨm.
5 Tagə-je kɨ́ kɔgɨ kare, kɨ̀ kɔjrɔ-je kɨ́ isɨ ilə kagɨ ɔgɨ dow-je gə Lubə lé, jɛ̨ j'bujuru kɔgɨ ə j'uwə tagɨr lə dow-je lay j'adɨ 'təl rɔ-dé go ta-tɨ lə Kristɨ.
6 Lokɨ sə̨i ya 'təli rɔ-si go ta-tɨ majɨ rəmə, dow-je kɨ́ njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ lé, jɛ̨ j'isɨ pèrèrè kdɔ kində-dé kɔjɨ-dé tɔ.
7 Uni kəm-si ooi-né né-je majɨ! Kinə dow gɨr kɨ́ n'to kɨ́ lə Kristɨ rəmə, kadɨ-é gə né kin dɔ-é-tɨ majɨ tɔ; kinə ɛ̨ to kɨ́ lə Kristɨ lé, jɛ̨ kàrè j'to kɨ́ lə Kristɨ ya tɔ.
8 Tɔ́gɨ kɨ́ 'Baɓe adɨ-m kadɨ m'adɨ-si ɔwi-né kɨ kete-kete kinlé, kinə m'ɔsɨ-né gajɨ rɔ-m n̨ə̨ kàrè rɔ-m à sɔl-m al. Kdɔ 'Baɓe adɨ-m kdɔ kadɨ m'ra-né sə-si ɓɨ kadɨ m'tujɨ-si-né al.
9 Mə̨ lé, m'ndigɨ ra rɔ-m kɨ dow kɨ́ njèndàngɨ mbete kdɔ kulə-né ɓəl mɛ̨ɛ̨-si-tɨ al.
10 Kdɔ 'panè Pol lé, mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ liə ɓá pa ta-je kɨ́ ngə̨-ngə̨, kɨ̀ ta-je kɨ́ to-to; ngà kinə dajɨ rɔ-é ya ə̨ dan-ji-tɨ rəmə, ɛ̨ to dow kɨ́ yay rəm, ta pa-é to ta kɨ́ dow ilə ká-tɨ al rəm.
11 Kadɨ dow kɨ́ njèpa ta kinlé gə né kin dɔ-é-tɨ majɨ: Ta-je kɨ́ jɛ̨ j'goto ya j'ndàngɨ j'adɨ-si ɔ́ to ta-je kɨ́ ngə̨ kinlé, lé j'a nɔ̨ɔ̨ ya kàrè j'a pa kadɨ ngə̨ bè ya tɔ.

---

* **9:9 9:9** Pa 112:9

12 Jɛ̨ lé j'a kɔjɨ rɔ-ji kɩ̀ dow-je madɨ əse mbɔjɨ rɔ-ji kɩ̀ dow-je madɨ kɨ́ dɛ̨ d'a 'pa ta ɓá
tɔjɨ-né rɔ-dé kin al. Mbɔjɨ kɨ́ dɛ̨ ya kɩ̀ dɔ-dé 'mbɔjɨ rɔ-dé kɩ̀ némbɔjɨ rɔ lə-dé rəm, ɓá
kun kɨ́ dɛ̨ ya d'un rɔ-dé 'mbɔjɨ-né rɔ-dé rəm kinlé, tɔjɨ kɨ́ négə nal-dé.
13 Jɛ̨ lé, jɛ̨ j'ndigɨ kɔsɨ gajɨ rɔ-ji kadɨ al dɔ lo al. Ngà né kɨ́ j'a kun kdɔ mbɔjɨ-né rɔ-ji
lé, to gangɨ lo kullə kɨ́ Lubə ulə ji-ji-tɨ ɓá adɨ j'ɔw-né sar j'tɛ̨ɛ̨-né rɔ-si-tɨ.
14 Jɛ̨ lé, ndɔkɨ j'ɔw sar j'tɛ̨ɛ̨ rɔ-si-tɨ nu̧ adɨ jɛ̨ j'al dɔ rəbnin lə-ji al; kdɔ to jɛ̨ ya ɓá
j'ɔw kɩ̀ Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ dɔsa̧y ɓe lə-si.
15 Jɛ̨ lé, jɛ̨ j'ɔsɨ gajɨ rɔ-ji kɩ̀ kullə-je lə dow kɨ́ rangɨ j'adɨ al dɔ lo al. Ngà jɛ̨ j'ində mɛ̨ɛ̨-
ji dɔ-tɨ kɨ́ lokɨ kadmɛ̨ɛ̨ lə-si ɔw kɨ kete-kete rəmə, jɛ̨ j'a təl dow-je kɨ́ boy takəm-si-tɨ
ta madɨ-é-tɨ ya ɓəy mɛ̨ɛ̨ rəbnin kullə-tɨ lə-ji,
16 kɩ̀ kəm rəbɨ kilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ dɔnangɨ-je-tɨ kɨ́ tò sa̧y kɩ̀ ɓe lə-si, ɓɨ jɛ̨ j'ndigɨ
kɔsɨ gajɨ rɔ-ji kɩ̀ kullə kɨ́ dow-je kɨ́ rangɨ 'ra rəbnin-tɨ lə-dé kin al.
17 Dow kɨ́ ndigɨ kɔsɨ gajɨ rɔ-é rəmə, kadɨ ɔsɨ gajɨ rɔ-é kdɔ nam kɨ́ nam kàdɩ̀ 'Ɓaɓe-tɨ.
18 Kdɔ dow kɨ́ ɛ̨ ya pa ta tɔjɨ-né rɔ-é kin ɓá to dow kɨ́ majɨ al, ngà dow kɨ́ 'Ɓaɓe ya
pitɨ-é kin ɓane.

11

Ta lə Pol kɩ̀ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm
Gal 1:6-9; 4:9-20; 2Kɔ 12:11-15

1 Kama̧-je! Isi sə-m dɔ-tɨ adi-mi m'pa ta kɨ mbə́-tɨ sɛ̨! Tɔgrɔ-tɨ, isi sə-m dɔ-tɨ!
2 Kdɔ m'ra jangɨ dɔ-si-tɨ, ə to jangɨ kɨ́ i̧ rɔ Lubə-tɨ, kdɔtalə m'uwə dɔ-si m'adɨ dingəm
kɨ́ káre-rè, kadɨ m'ɔw sə-si m'tɔjɨ Kristɨ titɨ ngonmandɨ kɨ́ aa njay kɨ́ gə dingəm al ɓəy
bè.
3 Ngà titɨ kɨ́ ndɔkɨ li ədɨ-né Kawa susu kinlé, ma̧ m'ɓəl kɨ́ tagɨr lə-si à ki̧ kur-si wale
kadɨ i̧i 'nami kàdɩ̀ Kristɨ-tɨ nam kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al rəm, kadɨ [aai njay]* takəm-é-tɨ titɨ kɨ́
kete al rəm.
4 Kdɔ lokɨ dow ree ilə mbɛ̨ ta lə Jeju kɨ́ tò gay kɩ̀ ɛ̨ kɨ́ j'ilə mbɛ̨-é j'adɨ-si, kàrè sa̧i isi
siə dɔ-tɨ rəm, ɓá ndil kɨ́ tò gay kɩ̀ ɛ̨ kɨ́ sa̧i ingəi kete kàrè sa̧i 'taai rəm, ɓá lokɨ dow ilə
mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ tò gay kɩ̀ ɛ̨ kɨ́ j'ilə mbɛ̨-é j'adɨ-si kàrè sa̧i 'ndigi rəm.
5 Ə njéɓa rɔ-dé njékɔwkulə-je kɨ́ ngay kin kàrè, ma̧ m'oo né káre kɨ́ d'itə-m-né al.
6 To ə m'to njègosɨ pa ta al ya, ngà né kɨ́ m'pa ta dɔ-tɨ lé m'gə majɨ ə mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ
lay, kɩ̀ nɔ̧ dow-je-tɨ lay ya jɛ̨ j'tɔjɨ gə-é j'adɨ tò ndaa-tɨ rəsɨ takəm-si-tɨ.
7 Əse kilə kɨ́ m'ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ lə Lubə kare ya m'adɨ-si ə m'oo-né rɔ-m kɨ né
al kadɨ sa̧i ɓá 'toi-né dow-je kɨ́ boy kinlé, to majal tɔ ɓəy ɓá m'ra wa?
8 M'ində njékəwna̧-je kɨ́ gay-gay kɨ́ rangɨ ndoo-tɨ na̧, adɨ dɛ̨ ɓá d'ugə-m ɓá m'ra-né
kullə m'adɨ-si. Ə lokɨ m'isɨ rɔ-si-tɨ ɓá m'ɔw ndoo né kàrè, m'ɔy dow madɨ dan-si-tɨ al,
9 †kdɔtalə ngankɔ̧-ji-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨ kɨ́ d'i̧ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ ɓá 'ree 'ra sə-m
kɩ̀ né-je kɨ́ ndoo-é ra-m. Mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay lé, ma̧ m'uwə rɔ-m nga̧ kadɨ m'ɔy-si al, ə
m'a kɔy-si al kɨ kɔy al ya bè.
10 Kɩ̀ takul ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lə Kristɨ kɨ́ tò mɛ̨ɛ̨-m-tɨ kinlé, m'pa rəsɨ kɨ́ né kɨ́ m'isɨ m'ɔsɨ-né
gajɨ rɔ-m dɔnangɨ Akay-tɨ kinlé, dow kɨ́ à kɔr dɔ-m-tɨ ya goto.
11 Kdɔ ri wa? Kdɔtalə ndigɨ ɓá m'ndigɨ-si al wa? Lubə gə lay kɨ́ m'ndigɨ-si!
12 Gangɨ-é kɨ́ m'isɨ m'ra kinlé, ɛ̨ ya m'a ra, kdɔ kadɨ dɛ̨ kɨ́ 'sangɨ kəm lo madɨ kdɔ
kadɨ d'ɔsɨ-né gajɨ rɔ-dé titɨ né kɨ́ d'asɨ-na̧ sə-ji bè kinlé, d'ingə al kɨ kingə al ya bè.
13 Dowbé-je kinlé, 'to njékɔwkulə-je kɨ́ ngɔm, 'to ngannjékulə-je kɨ́ njékədta-je kɨ́
'təl rɔ-dé njékɔwkulə-je-tɨ lə Kristɨ.
14 Ə to né kɨ́ ra ɓəl al, kdɔ Sata̧ ya kɩ̀ dɔ-é kàrè təl rɔ-é malayka kɨ́ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ tɔ.

---

* **11:3 11:3** Ta-je kɨ́ tò mbuna̧ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsa̧y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɩ̀ ji-dé kɩ̀ ta grɛkɨ. † **11:9 11:9** Plp 4:15-18

15 Adɨ ngannjékullə-je lə Satą̨ kɨ́ kadɨ 'təl rɔ-dé ngannjékullə-je kɨ́ sɔbɨ dɔ néra kɨ́ njururu kinlé kàrè, to né kɨ́ mba al tɔ. Dɔbəy-dé à kɔw natɨ kɨ̀ kullə ra-dé.

Kɔ̨̀-je kɨ̀ kullə lə Pol
2Kɔ 4:9-13; 6:3-10; 1Kɔ 4:8-13; Knj 20:18-27

16 M'təl m'pa ya ɓəy, kadɨ dow oo-m kɨ mbə́ bè al; al kàrè, adi-mi m'tokɨ mbə́ bè, kdɔ kadɨ mą̨ kàrè m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m ndɛ̨ tɔ.
17 Ta kɨ́ m'ɔw kɨ̀ pa kinlé, m'ɔw kɨ̀ pa titɨ kɨ́ 'Ɓaɓe ndigɨ-né al, ngà m'ɔw kɨ̀ pa kɨ́ mbə́-tɨ kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨̃-m kɨ́ m'nda kąy, kdɔ m'gə né kɨ́ m'a kɔsɨ-né gajɨ rɔ-m.
18 Kɔsɨ kɨ́ dow-je ną̨ ya d'ɔsɨ gajɨ rɔ-dé titɨ kɨ́ dow ɔsɨ-né gajɨ rɔ-é kinlé, mą̨ ya kàrè m'a kɔsɨ gajɨ rɔ-m tɔ.
19 Sə̨i kɨ́ kəm-si aa lé ya isi dɔ-tɨ kɨ̀ mbə́-je kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨̃ndigɨ lə-si al ɓan!
20 Kdɔ sə̨i lé, dow-je kɨ́ 'ra-si ɓə-tɨ, d'ubə majɨ dɔ-si-tɨ, 'taa né-je lə-si ngər-ngər, d'oo-si kɨ né al, 'tində mbɔ-si kin ɓá sə̨i isi dɔ-tɨ sə-dé!
21 To rɔsɔl kadɨ m'pa, kdɔ tokɨ né kɨ́ j'tɔjɨ yay lə-ji bè ya, ngà kɛ̨̃ ɓá né lay kɨ́ dow à kɔsɨ-né gajɨ rɔ-é lé, mą̨ ya kàrè m'a kɔsɨ-né gajɨ rɔ-m tɔ; m'pa kɨ́ mbə́-tɨ.
22 Dɛ̨̃ 'to Əbrə-je, ə mą̨ m'to əbrə ya tɔ. Dɛ̨̃ 'to Israyel-je, ə mą̨ m'to Israyel ya tɔ. Dɛ̨̃ 'to nganka Abrakam, ə mą̨ m'to ngonka Abrakam ya tɔ.
23 †M'a pa ta titɨ dow kɨ́ dɔ-é nąy̨-tɨ bè. 'To njérakullə-je lə Kristɨ rəmə, mą̨ m'to njèrakullə lə Kristɨ m'itə-dé, kdɔ kɨ́ kullə-tɨ kàrè, m'itə-dé ną̨ rəm; kɨ́ dangay kɨ́ ra-tɨ kàrè m'itə-dé ną̨ rəm; kɨ́ tində-tɨ kàrè d'oo né go-m-tɨ al rəm. Né-je kɨ́ asɨ koy ya tɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ-m-tɨ nja natɨ-natɨ rəm.
24 Jipɨ-je 'tində-m tandəy kɔrsɔ kɔr ta-é káre†, bè-bè ya asɨ nja mɨ̨,
25 †'tində-m kɨ̀ salangɨ nja mutə, 'tilə-m kɨ̀ ər nja káre adɨ m'to ta koy-tɨ, bato nduy sə-m nja mutə, m'to dan babo-tɨ ndɔ káre ɓikti!
26 †Taá-taá ya m'ɔw mba kɨ̀ nja-m rəm, né-je kɨ́ ngą̨-ngą̨ ya tɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ-m-tɨ dan ba-tɨ rəm, ji bɔkaya-je-tɨ rəm, ji ngankɔ̨̃-m-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je rəm, ji dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al rəm, mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo-je-tɨ rəm, dilə̨lo-je-tɨ rəm, dan babo-tɨ rəm, ɓá ji ngankɔ̨̃-ji-je-tɨ kɨ́ njéɓa rɔ-dé njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je rəm tɔ.
27 M'ra kullə m'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ, m'ingə kɔ̨̀, taá-taá ya m'to ɓi al rəm, ɓo kɨ̀ kundə man ra-m rəm, m'ɔgɨ rɔ-m nékuso kɨ̀ man kąy̨ rəm, m'ɔw kɨ̀ rɔ-m kare rəm, kul ɔ̨̀-m rəm.
28 Ə ndəgɨ kɔ̨̀-je rəmə, mą̨ m'pa al ngá, né kɨ́ ɔy-m kɨ̀ ndɔ-je lay lé, to mɛ̨̃ɛ̨̃-m kɨ́ ą̨ kə́kə́kə́ kdɔ njékəwną̨-je kɨ́ gay-gay lay kin.
29 Ną̨ ə́ tɔ́gɨ-é goto ə́ tɔ́gɨ-m goto siə al wa? Ną̨ ə́ usɨ dan majal-tɨ ə́ ta-é to rɔ-m siə al wa?
30 Kinə kadɨ m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m rəmə, m'a kɔsɨ gajɨ rɔ-m kɨ̀ yay lə-m.
31 Lubə kɨ́ Bɔbɨ 'Ɓaɓe Jeju kɨ́ kɔsgajɨ tokɨ liə ya sartagangɨ kinlé, gə kɨ́ m'ədɨ ta al.
32 †Lokɨ m'isɨ ɓebo Damasɨ-tɨ lé, gubərnər lə ngar Aretasɨ adɨ 'ngəm tarəbɨ-je kɨ́ ɓebo-tɨ kadɨ d'uwə-m,
33 ngà dow-je d'adɨ-m m'isɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ jangá-tɨ ɓá d'ulə-m kɨ̀ kəmbole ndògɨ bɔr adɨ m'ree njal nangɨ ɓá m'tɛ̨̃ɛ̨̃-né ji-é-tɨ.

12

Né-je kɨ́ ra Pol tokɨ nɨ̨ bè kɨ̀ né-je kɨ́ tokɨ tɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ-é kadɨ-é oo
1Kɔ 2:3-5; 2Kɔ 4:7-10

1 Se kadɨ m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m wa? Kɔsɨ gajɨ rɔ majɨ al. Lé bè ya kàrè m'a təl ree dɔ né-je-tɨ kɨ́ 'Ɓaɓe tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ dɔ-é kɨ̀ né-je kɨ́ adɨ-é ra dow kɨ nɨ̨ bè.

---

† **11:23 11:23** Knj 16:23 † **11:24 11:24** Det 25:3. † **11:25 11:25 a** Knj 16:22; **b** Knj 14:19 † **11:26 11:26 a** Knj 9:23; **b** Knj 14:5 † **11:32 11:32** Knj 9:23-25

2 M'gə dow káre kɨ́ to njènam kàdì Kristɨ-tɨ kɨ́ Lubə un-é ɔw siə dɔra̰-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə; to ta kɨ́ ra ɓal dɔgɨ gidɨ-é sɔ ngá. Ɔw siə kì dajɨ rɔ-é burə́ kàrè m'gə al rəm, ɔw siə kì rɔ-é burə́ al kàrè m'gə al rəm; Lubə ɓá gə.
3-4 Ə m'gə kɨ́ dowbé kinlé Lubə un-é ɔw siə ɓe kisɨ majɨ-tɨ ə adɨ-é oo ta-je kɨ́ dum pa rəm, ɓá to tó-é al kadɨ dow təl pa rəm. Ɔw siə kì dajɨ rɔ-é burə́ kàrè m'gə al rəm, ɔw siə kì dajɨ rɔ-é burə́ al kàrè m'gə al rəm; Lubə ɓá gə.
5 Dow kɨ́ bè kin ɓá m'a kɔsɨ-né gajɨ rɔ-m, ya ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ-m ma̰ rəmə, né kɨ́ m'a kɔsɨ-né gajɨ rɔ-m lé to yay-je lə-m ya par.
6 Lé m'ndigɨ kɔsɨ gajɨ rɔ-m ya kàrè, m'a to mbə́ al; kdɔ m'a pa ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ; ngà kɔsɨ ɓá m'a kɔsɨ gajɨ rɔ-m al, nè dow madɨ à kḭ koo-m kɨ dow kɨ́ boy n̰a̰ ngày dəə-né ta gangɨ-é kɨ́ oo rɔ-m-tɨ əse oo-né ta-je lə-m.
7 Rəm ɓá kadɨ né-je kɨ́ majɨ rətɨ-rətɨ kɨ́ tokɨ tɛ̰ɛ̰ kì dɔ-é kadɨ m'oo kin ra-m adɨ m'ində kàdì-m al lé, Lubə adɨ kun ya tò rɔ-m-tɨ, ə tò rɔ-m-tɨ kɨ malayka lə Sata̰ bè, kdɔ kadɨ rɔ-m ndɨr njikɨ-njikɨ, nè m'a kḭ kində kàdì-m.
8 M'nɔ̰ ta 'Baɓe-tɨ nja mutə bè kadɨ ɔr né-é kin kɨ rangɨ rɔ-m-tɨ ya,
9 ngà ɛ̰ idə-m panè: «Ramajɨ lə-m ya asɨ-i, kdɔ lo kɨ́ yay tò-tɨ kin ɓá tɔ́gɨ-m ra kullə-tɨ.» Adɨ kɨ́ n̰a̰ rəmə yay-je lə-m ɓá m'a kɔsɨ-né gajɨ rɔ-m, kdɔ kadɨ tɔ́gɨ Kristɨ na̰y-né sə-m.
10 Gin-é kin ɓá ma̰ m'ra-né rɔnəl dɔ yay-je-tɨ lə-m, kì dɔ tajɨ-je-tɨ kɨ́ dow-je 'tajɨ-m, kì dɔ né-je-tɨ kɨ́ nal-m, kì dɔ kəm-m-je-tɨ kɨ́ dow-je d'ulə ndoo, kì dɔ né-je-tɨ kɨ́ ra-m adɨ mɛ̰ɛ̰-m gangɨ man kdɔ ta lə Kristɨ; kdɔ lokɨ m'yay kin ɓá tɔ́gɨ-m tò.

Né-je kɨ́ Pol ilə ká-tɨ al kì né-je kɨ́ uwə mɛ̰ɛ̰-é

11 Ma̰ m'təl mbə́. Ə to sa̰i ɓá 'rai-mi ɓá m'təl mbə́. Ə lé a to sa̰i ɓá lé a pai ta kɨ́ dɔ-m-tɨ; kdɔ njéɓa rɔ-dé njɛ̰kɔwkulə-je kɨ́ ngay kinlé, to ə m'to né al ya, ngà né káre kɨ́ d'itə-m-né ya goto.
12 Né-je kɨ́ tɔjɨ kɨ́ dow to njèkɔwkulə lé, sa̰i ooi rɔ-m-tɨ, adɨ to: Kilə mɛ̰ɛ̰ dɔ madɨ-é-tɨ dan kɔ̰-je-tɨ lay, kì né-je kɨ́ tɔjɨ tɔ́gɨ Lubə, kì né-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl, kì nékɔjɨ-je.
13 Ri ɓá ndəgɨ njékəwna̰-je kɨ́ gay-gay d'ingə rɔ-m-tɨ d'itə-si wa? Dɔmajɨ ə à to kɔy kɨ́ m'ɔy-si al kin wa tá. Iɲəi go kɔgɨ adi-mi dɔ né ra-tɨ kɨ́ njururu al kin!
14 Ooi, m'isɨ dɔ nja-m-tɨ kadɨ m'ɔw rɔ-si-tɨ kɔw kɨ́ nja mutə, ə m'a kɔy-si al; kdɔ to nékingə-si ɓá m'isɨ m'sangɨ al, ngà to dajɨ rɔ-si ya ɓá m'isɨ m'sangɨ. Kdɔtalə ngan-je ɓá d'a mbɔ́ né kadɨ njékojɨ-dé-je al, ngà njékojɨ ngan-je ɓá d'a mbɔ̰ né kadɨ ngan-dé-je.
15 Ma̰ lé, kì mɛ̰ɛ̰ndigɨ lə-m ya m'a tində-né né-je lə-m m'sane kɔgɨ kdɔ ta lə-si rəm, ma̰ ya kì dɔ-m m'a kilə rɔ-m kɔgɨ kdɔ ta lə-si rəm. Se ma̰ m'ndigɨ-si n̰a̰ ə sa̰i a ndigi-mi n̰a̰ al ngá wa?
16 Tɔgrɔ-tɨ ya, ma̰ m'ɔy-si al; ngà dow-je madɨ d'a panè to kɨ́ m'to njètulə rɔ-m natɨ lé ɓá m'ədɨ-si-né.
17 Dow-je kɨ́ m'ulə-dé rɔ-si-tɨ kinlé, ɛ̰ kɨ́ m'adɨ-é ədɨ-si taa né ji-si-tɨ adɨ-m isɨ nɔ̰ɔ̰ wa?
18 M'ulə dingəm mɛ̰ɛ̰ Titɨ-tɨ (kadɨ-é ɔw rɔ-si-tɨ), ə m'ulə ngonkɔ̰-ji kɨ́ njèkadmɛ̰ɛ̰ káre siə tɔ: Se Titɨ ədɨ-si taa né ji-si-tɨ wa? Jɛ̰ kɨ́ Titɨ lé j'njiyə kì tagɨr kɨ́ káre-rè ya al wa? Ə j'un rəbɨ kɨ́ káre-rè ya al wa?
19 Low nṵ ya sa̰i gɨri kɨ́ jɛ̰ j'isɨ j'pa ta kdɔ kɔr-né ta dɔ-ji-tɨ nɔ̰-si-tɨ. Kɨ́ nɔ̰ Lubə-tɨ rəm, kì takul nam kɨ́ j'nam kàdì Kristɨ-tɨ rəm ɓá jɛ̰ j'pa-né ta; sa̰i lé, m'ində-si dan kəm-m-tɨ! Né-je lay kinlé, tò kdɔ kɔw kɨ kete-kete lə-si.
20 M'ɓəl kdɔ kadɨ m'ɔw m'tɛ̰ɛ̰ rəmə m'ingə-si titɨ kɨ́ mɛ̰ɛ̰-m ndigɨ-né lé al rəm, ɓá sa̰i kàrè kadɨ ingəi-mi titɨ kɨ́ mɛ̰ɛ̰-si ndigɨ-né lé al tɔ. (M'ɓəl) kdɔ kadɨ gakɨ-na̰-je, kì kim-na̰-je, kì mɛ̰ɛ̰katɨ-je, kì jangɨ kì nɨ̰-je, kì kulə ta ndil-na̰-tɨ-je, kì kində nane-je, kì kində kàdì-je, kì né ra jugɨ-jugɨ-je tò dan-si-tɨ.

21 (M'ɓəl) kadɨ kinə m'tɛ̨ɛ̨ rɔ-si-tɨ rəmə, Lubə lə-m təl ulə rɔsɔl dɔ-m-tɨ kdɔ ta lə-si ɓəy, ə kadɨ m'ɩ̨ m'nɔ̨-né kdɔ dow-je ɲa̰ ya kɨ́ 'ra majal kete adɨ to kiɲə kɨ́ d'iɲə rɔ-dé yakɨ mɛ̨ɛ̨ né-jɛ-tɨ kɨ́ tò ɲɛ̨ takəm Lubə-tɨ, kɨ̀ néra kɨ́ jugɨ-jugɨ-je, kɨ̀ gɔ̨kaya-je ya ngà 'tusɨ d'iɲə al kin.

13

Ndəjɨ-je kɨ̀ lapiya-je kɨ́ ra

1 To kɔw kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə ngá ɓá m'ɔw kɨ̀ kɔw rɔ-si-tɨ tin. Ta lay kɨ́ à tokɨ gɔl lé, à to ta kɨ́ dow-je joo əse mutə 'pa ta kɨ́ dɔ-tɨ ɓane.

2 Kɔw-m rɔ-si-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo lé, ndɔkɨ m'pa ta kin kete, ə ɓone bè kɨ́ m'goto rɔ-si-tɨ kin ya kàrè, m'a təl kidə dow-je kɨ́ ndɔkɨ 'ra majal kete lé ya ɓəy rəm, ɓá m'a təl kidə ndəgɨ-é-je lay rəm kɨ́ kinə m'təl m'ɔw rɔ-si-tɨ rəmə, m'a kɔr kəm dow al.

3 Kdɔ sə̨i 'sangi kadɨ 'gəi né kɨ́ tɔjɨ kɨ́ Kristɨ pa ta kɨ̀ takul-m; kɨ rɔ-si-tɨ lé, ɛ̨ to njèyay al, ngà ɛ̨ ɔjɨ tɔ́gɨ-é dan-si-tɨ.

4 Tɔgrɔ-tɨ ya, 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ kdɔ yay (liə), ngà ɛ̨ isɨ kəm kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə Lubə; jɛ̨ kàrè, j'yay siə tɔ, ngà kɨ rɔ-si-tɨ rəmə, j'a kisɨ siə kəm kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə Lubə.

5 Sə̨i ya 'təni mɛ̨ɛ̨-si ooi, se a̰i mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ wa? Sə̨i ya 'dəji rɔ-si ta ooi. Se sə̨i 'gəi kɨ́ Jeju Kristɨ isɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ ya al wa? Bin al tɔ rəmə tən kɨ́ 'təni mɛ̨ɛ̨-si lé, ilə ta dɔ-si-tɨ.

6 Ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ-ji jɛ̨ rəmə, m'gə mɛ̨ɛ̨-m-tɨ kɨ́ sə̨i a gəi kɨ́ tən mɛ̨ɛ̨ lə-ji, ilə ta dɔ-ji-tɨ al.

7 Jɛ̨ j'pa ta kɨ̀ Lubə kadɨ né kɨ́ majɨ al káre ya kàrè 'rai al; m'pa bè kdɔ tɔjɨ kɨ́ tən mɛ̨ɛ̨ lə-ji ɔr ta dɔ-ji-tɨ al, ngà m'pa bè kdɔ kadɨ lé jɛ̨ ɓá tən mɛ̨ɛ̨ lə-ji ilə ta dɔ-ji-tɨ kàrè, sə̨i ə 'rai-né né kɨ́ majɨ.

8 J'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kdɔ kɔsɨ-né ta ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al, ngà j'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kdɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.

9 Lokɨ sə̨i tɔ́gɨ-si tò, ə jɛ̨ ɓá j'yay rəmə, jɛ̨ j'ra rɔnəl, ə né kɨ́ uwə mɛ̨ɛ̨-ji mɛ̨ɛ̨ pa ta-tɨ kɨ̀ Lubə lé, to ta lə kɔw kɨ kete-kete lə-si.

10 Gin-é kin ɓá, m'goto sə-si ya kàrè, m'ndàngɨ-né ta kin bè, kdɔ kadɨ lé m'isɨ sə-si natɨ kàrè kadɨ m'gakɨ-si al, ngà kadɨ m'ra kɨ́ go tɔ́gɨ-tɨ lə 'Ɓaɓe kɨ́ adɨ-m kadɨ m'adɨ ɔwi-né kɨ kete-kete ɓɨ kadɨ m'tujɨ-si-né al.

11 Kadɨ m'tɔl-né ta-é lé, sə̨i ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, isi kɨ̀ rɔnəl, ɔwi kɨ kete-kete, uləi dingəm mɛ̨ɛ̨-na̰-tɨ, adi tagɨr lə-si tokɨ káre-rè, isi-na̰ kɨ̀ lapiya, ə Lubə kɨ́ njèndigɨ dow-je, kɨ̀ njèlapiya à ra sə-si.

12 'Rai-na̰ lapiya kuwə-na̰ kàdì-na̰-tɨ kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kɨ́ aa njay. Njékaa njay-je lay 'ra-si lapiya.

13 Kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ, kɨ̀ ndigɨ dow-je lə Lubə, ɓá kuwə-na̰ lubɨ-lubɨ kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ tɔ́-ji natɨ kin nə̰y sə-si lay.

Mbete kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ
Galatɨ-je
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Galatɨ-je

Pol ndàngɨ mbete kin adɨ njékəwnã-je kɨ́ gay-gay kɨ́ 'to njékadmɛ̃ɛ̃-je kɨ́ dɔnangɨ Galatɨ-tɨ. Dow gə al ə́ se to kəl dɔnangɨ-é kɨ́ ɛ̃ ɔw-tɨ oo ngá kin ('Ndó Knj 16:6; 18:23) əse to kəl-é kɨ́ taá-tɨ wa? Ɛ̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ rɔ-né kɨ̀ néndó-je kɨ́ ngɔm kɨ́ gin joo kɨ́ ɔsɨ ta néndó liə: Adɨ to ta lə kadɨ dow təl rɔ-é go ndukun-tɨ, kɨ̀ nékoɓe-je-tɨ lə jipɨ-je əse kadɨ dow isɨ kɨ̀ dow dɔ rɔ-é ra né kɨ́ mɛ̃ɛ̃-é ndigɨ.

Njéndó dow-je né kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'to jipɨ-je kɨ́ kojɨ kəy 'panè: Dow-je kɨ́ dɔnangɨ Galatɨ-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je kɨ́ kojɨ kəy al lé, kadɨ 'təl rɔ-dé go ndukun-tɨ lə jipɨ-je ə kadɨ d'ijə-dé ganjangɨ kdɔ kadɨ 'nəl-né Lubə. Lo kɔr-é kɨ́ 1-2 lé, Pol ã dɔ tɔ́gɨ-tɨ liə kɨ́ ɛ̃ to-né njèkɔwkulə kdɔ kɔsɨ-né néndó kɨ́ ngɔm kinlé ngərəngɨ. Go-tɨ, kɨ̃ lo kɔr-é kɨ́ 3-4 lé, ɛ̃ ndó-dé né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ to təl kɨ́ dow à təl dow kɨ́ njururu kɨ̀ takul kadmɛ̃ɛ̃ Jeju Kristɨ ɓɨ kɨ̀ takul kullə ra-é kɨ́ sɔbɨ dɔ-é al. To ramajɨ lə Lubə ɓɨ to təl rɔ go ndukun-tɨ al. Tɔl ta-é-tɨ, kɨ̃ lo kɔr-é kɨ́ 5-6 lé, ɛ̃ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ taa kɨ́ Lubə taa njékadmɛ̃ɛ̃-je ilə-dé taá kɨ̀ takul Jeju Kristɨ. Taa ɓá ɛ̃ taa-dé ilə-dé taá kdɔ kadɨ 'ra-né né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ dajɨ rɔ-dé ndigɨ al, ngà mɛ̃ɛ̃ kisɨ kɨ̀ dɔ taá-tɨ lə-dé lé, kadɨ 'ndigɨ-nã kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə Ndil kɨ́ aa njay. Pol tɔjɨ adɨ aa yə́rə́rə́ kɨ́ né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ to kandɨ kullə ra dajɨ rɔ dow lé, ɔsɨ ta né-je kɨ́ to kandɨ kullə ra Ndil kɨ́ aa njay mɛ̃ɛ̃ kisɨ kɨ̀ dɔ taá-tɨ lə njèkadmɛ̃ɛ̃.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra
Rɔm 1:1-7

1 Mã Pol, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ, ə to dow-je ɓá d'adɨ-m m'to njèkɔwkulə lé al rəm, ɓá to takul dow madɨ al rəm; ngà m'to njèkɔwkulə kɨ̀ takul Jeju Kristɨ rəm, kɨ̀ takul Bɔbɨ-ji Lubə kɨ́ adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̃ɛ̃ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy rəm.
2 J'isɨ natɨ kɨ̀ ngankɔ̃-m-je lay kɨ́ njékadmɛ̃ɛ̃ ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sə̃i njékəwnã-je kɨ́ gay-gay kɨ́ dɔnangɨ Galatɨ-tɨ.
3 Kadɨ Bɔbɨ-ji Lubə dɛ̃ kɨ̀ 'Baɓe Jeju Kristɨ d'adɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə-dé nə̀y sə-si.
4 Jeju Kristɨ lé, ɛ̃ ya ree oy kdɔ majal-je lə-ji, kdɔ kɔr-ji-né kɔgɨ mɛ̃ɛ̃ né-je-tɨ kɨ́ majal kɨ́ dɔkaglo-tɨ kɨ́ ngɔsnè kin, ə to né kɨ́ mɛ̃ɛ̃ Bɔbɨ-ji Lubə ndigɨ.
5 Kɔsgajɨ tò kɨ dɔ Lubə-tɨ kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal! Amɛ̃n!

Yay lə dow-je kɨ́ Galatɨ
Gal 3:1-5; 4:9-20; 5:1-12

6 Lubə kɨ́ njèɓa-si kɨ̀ takul ramajɨ lə Kristɨ ɓá kalangɨ bè ya isi 'tusi-é iɲə̃i-é ə isi uni go Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ rangɨ kinlé to né kɨ́ ra-m ɓəl nã.
7 Tɔgrɔ-tɨ, Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ rangɨ ya kàrè goto, ngà dow-je kɨ́ njétəl dɔ-si ɓá d'ɔw nɔ̃ɔ̃; dɛ̃ 'ndigɨ təl dɔ Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ kɨ nangɨ.
8 Ngà kinə, lé to jɛ̃ ya əse to malayka madɨ kɨ́ dɔrã-tɨ ɓá ilə mbɛ̃ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ tò gay kɨ̀ ɛ̃ kɨ́ jɛ̃ j'ilə mbɛ̃-é j'adɨ-si kete kin rəmə, kadɨ ndɔl tò dɔ dowbé-tɨ!
9 Ndɔkɨ j'idə-si kete ya, ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin m'təl m'idə-si ya ɓəy m'panè: Kinə dow ilə mbɛ̃ Poyta kɨ́ Majɨ adɨ-si ɓá tò gay kɨ̀ ɛ̃ kɨ́ ooi kete kin rəmə, kadɨ ndɔl tò dɔ dowbé-tɨ!
10 Ə kɨ́ ɓone bè kinlé se to dow-je ɓá m'sangɨ kadɨ 'pitɨ-m əse Lubə ɓá m'sangɨ kadɨ-é pitɨ-m wa? Se m'sangɨ kadɨ m'nəl dow-je wa? Kinə m'isɨ m'sangɨ kadɨ m'nəl dow-je ɓəy lé, m'a to ngonnjèkullə lə Kristɨ al.

Kəm rəbɨ kɨ́ Pol ingə-né Poyta kɨ́ Majɨ

11 Ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̰ɛ̰, adi m'idə-si rəsɨ m'adɨ ooi, Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ ndɔkɨ m'ilə mbɛ̰-é lé, to ta lə dow al.
12 Kdɔ m'oo ta dow-tɨ al rəm, m'ndó rɔ dow-tɨ al rəm, ngà to Jeju Kristɨ ɓá tɛ̰ɛ̰ kɨ̀ dɔ-é adɨ-m m'gə.
13 †Panjiyə-m kɨ́ kete kɨ́ ndɔkɨ m'isɨ m'pole-né Lubə kɨ̀ jipɨ-je ɓəy lé, sə̰i ooi ta-é majɨ. Ndɔkɨ m'ulə kəm njékəwnə̰-je lə Lubə ndoo n̰ə̰ rəm, ɓá m'sangɨ kadɨ m'tɔɔ ko-dé rəm.
14 †Mɛ̰ɛ̰ kújɨ ra Lubə-tɨ lə-ji jɛ̰ jipɨ-je lé, dow-je n̰ə̰ ya dan gin dow-je-tɨ lə-m kɨ́ 'to dɔkasɨ-nə̰-je lə-m lé, mə̰ ya m'itə-dé lay; kdɔtalə nɛ̰́kɔɓe lə bɔbɨ-m-je lé, m'ra kullə-é kɨ̀ rɔ tungə-m n̰ə̰.
15-16 †Ngà kɛ̰ ɓá lokɨ m'nə̀y mɛ̰ɛ̰ kɔ̰-m-tɨ ɓəy ya Lubə ində-m tagay ə ɓa-m kɨ̀ takul ramajɨ liə; lokɨ oo majɨ kadɨ n'adɨ kəm-m ijə dɔ Ngon-é-tɨ kadɨ m'gə-é, kdɔ kadɨ m'ilə mbɛ̰ ta liə dan dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al lé, m'ində ta-é nɔ̰̀ dow-tɨ al rəm,
17 ɓá m'ɔw ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'to njékɔwkulə-je kete nɔ̰̀-m-tɨ kin al rəm, ngà tajinatɨ nè ya m'ɔw dɔnangɨ Arabi-tɨ. Go-tɨ, m'təl m'ree ɓebo Damasɨ-tɨ gogɨ.
18 †Bal mutə go-tɨ ɓá m'ɔw ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ rɔ Sepasɨ-tɨ* kadɨ m'gə-é. Lokɨ m'ɔw rəmə, m'isɨ ɓe liə ndɔ dɔgɨ gidɨ-é mɨ̰.
19 Dow kɨ́ rangɨ kɨ́ dan njékɔwkulə-je-tɨ kɨ́ m'oo-é goto, ngà Jakɨ kɨ́ ngonkɔ̰ 'Baɓe ya kɨ̀ kár-é m'oo-é.
20 Ta kɨ́ m'ndàngɨ m'adɨ-si kinlé, kɨ́ nɔ̰̀ Lubə-tɨ, m'ədɨ ta al.
21 Go-tɨ, m'ɔw go lo-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ Siri-tɨ rəm, ɓá dɔnangɨ Silisi-tɨ rəm tɔ.
22 Ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ njékəwnə̰-je kɨ́ gay-gay kɨ́ 'nam kàdì Kristɨ-tɨ kɨ́ d'isɨ dɔnangɨ Jude-tɨ lé, dɛ̰ d'oo-m kəm-dé-tɨ al.
23 Ngà koo ya par ɓá d'oo ta-é 'panè: Ɛ̰ kɨ́ ndɔkɨ ulə kəm-ji ndoo lé, ɓone bè isɨ ilə mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kadmɛ̰ɛ̰ kɨ́ ndɔkɨ ɛ̰ ndigɨ rutɨ dɔ-é lé.
24 Lokɨ d'oo ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-m kin bè rəmə, d'ɔsɨ gajɨ Lubə.

2

Kingə-nə̰ lə njékɔwkulə-je ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ
Knj 15:1-29

1 †Lokɨ ra ɓal dɔgɨ gidɨ-é sɔ go-tɨ lé, jɛ̰ kɨ̀ Barnabasɨ j'təl j'ɔw Jorijalɛ̰m gogɨ ə m'adɨ Titɨ ɔw sə-m tɔ.
2 Ə kɔw-m Jorijalɛ̰m lé, to Lubə ya tɛ̰ɛ̰ kɨ̀ dɔ-é adɨ m'gə. Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ m'ilə mbɛ̰-é dan dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al lé, ɛ̰ ɓá m'ɔw m'ɔr go-é m'adɨ 'boy-je, nè kullə kɨ́ m'a ra əse ɛ̰ kɨ́ m'ra kete ngá kinlé à kɨ̰ to kullə kɨ́ kɔgɨ kare. M'ɔr-dé gay ɓá m'ɔr go-é m'adɨ-dé.
3 Ngà Titɨ kɨ́ to grɛkɨ kɨ́ ɔw sə-m lé ya kàrè, dow uwə-é ijə-é ganjangɨ al.
4 Bè ya kàrè, dow-je madɨ 'ndigɨ kijə-é ganjangɨ. Dowbé-je lé, 'ra rɔ-dé kɨ ngankɔ̰-ji-je kɨ́ njékadmɛ̰ɛ̰-je ə 'ree njɔ̰y d'isɨ dan-ji-tɨ kdɔ kində manjɨ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ taa kɨ́ Jeju Kristɨ taa-ji ilə-ji taá, kdɔ nam kɨ́ j'nam kàdì-é-tɨ kin ə ra-ji-né ɓə-tɨ lə ndukun.
5 Dɛ̰ kinlé, jɛ̰ j'ulə dɔ-ji gin tɔ́gɨ-tɨ lə-dé al rəm, ɓá tarəbɨ kɨ́ sɛ̰ bè ya kàrè j'iə̰nə j'adɨ-dé nja kàrè al rəm, kdɔ kadɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ tò mɛ̰ɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ lé tò-né lo tò-é-tɨ dan-si-tɨ.
6 Ə ta lə dɛ̰ kɨ́ ndɔkɨ dow-je d'oo-dé kɨ 'boy-je lə-dé kin kàrè, to-dé 'boy-je kinlé usɨ-m né káre al. Kdɔ Lubə ɔr kəm dow al. Né kɨ́ rangɨ káre ya kàrè d'uwə-m d'adɨ m'ra al.

† **1:13 1:13** Knj 8:3; 22:4,5; 26:9-11 † **1:14 1:14** Knj 22:3 † **1:15-16 1:15-16** Knj 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18 † **1:18 1:18** Knj 9:26-30 * **1:18 1:18** Piyər ɓá 'ɓa-é Sepasɨ tin. † **2:1 2:1** Knj 11:30; 15:2

7 Ngà, koo ɓá d'oo kɨ́ Lubə adɨ-m kullə kilə mbę̃ Poyta kɨ́ Majɨ dan dow-je-tɨ kɨ́
d'ijə-dé ganjangɨ* al, titɨ kɨ́ adɨ-né Piyər kullə kilə mbę̃ Poyta kɨ́ Majɨ dan dow-je-tɨ kɨ́
d'ijə-dé ganjangɨ kinlé bè tɔ;
8 kdɔtalə Lubə kɨ́ ra kullə mę̃ę̃ Piyər-tɨ adɨ-é to njèkɔwkulə dan dow-je-tɨ kɨ́ d'ijə-dé
ganjangɨ kinlé, ę̃ ya tɔ ɓá ra kullə mę̃ę̃-m-tɨ adɨ-m m'to njèkɔwkulə dan dow-je-tɨ kɨ́
d'ijə-dé ganjangɨ al tɔ.
9 Lokɨ Jakɨ-je, kɨ̀ Sepasɨ-je, kɨ̀ Ją̃-je kɨ́ dow-je d'oo-dé kɨ tɔ́gɨ njékəwną̃-je titɨ gajɨ kɨ́
ngɔwdan kəy-tɨ bè lé, 'ree 'gə kɨ́ ramajɨ lə Lubə nąỳ sə-m rəmə, d'ulə jikɔl-dé d'adɨ-ji
ję̃ kɨ̀ Barnabasɨ kadɨ tɔjɨ kində kɨ́ d'ində rɔ-dé natɨ sə-ji. Beɓa ndi-ji usɨ go-ną̃-tɨ kadɨ
ję̃ j'a kɔw dan dow-je-tɨ kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ al ə dę̃ d'a kɔw dan dow-je-tɨ kɨ́ d'ijə-dé
ganjangɨ tɔ.
10 Dəjɨ ya par ə 'dəjɨ-ji kadɨ j'adɨ mę̃ę̃-ji ole dɔ njéndoo-je-tɨ ə to né kɨ́ uwə mę̃ę̃-m
adɨ m'ra tɔ. †

Pol kɔl kɨ̀ Piyər

11 Ngà lokɨ Sepasɨ ree ɓebo Antiosɨ-tɨ lé, ra né kɨ́ majɨ al adɨ m'idə-é kəm-é-tɨ rəsɨ.
12 Kdɔtalə kete ɓəy ɓá kadɨ dow-je madɨ d'ị̃ rɔ Jakɨ-tɨ 'ree lé, Piyər uso né natɨ kɨ̀
dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al; ngà lokɨ dę̃ 'ree rəmə, ę̃ ɓəl jipɨ-je adɨ ra gosɨ ɔr rɔ-é ą̃ ngərəngɨ.
13 Jipɨ-je madɨ 'ndajɨ kəm Piyər adɨ d'isɨ 'tulə rɔ-dé natɨ tɔ; sar ya Barnabasɨ kàrè
'ra-é d'adɨ isɨ tulə rɔ-é natɨ tɔ.
14 Lokɨ m'oo kɨ́ panjiyə-dé kin tò njururu al, adɨ ɔw natɨ kɨ̀ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ tò mę̃ę̃
Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ al lé, m'idə Sepasɨ takəm dow-je-tɨ lay m'panè: «I kɨ́ 'to jipɨ ya mbatɨ
panjiyə jipɨ-je ə un panjiyə dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al kɨ́ d'adɨ mę̃ę̃-dé lé, ra ban ɓá 'ndigɨ
kadɨ dę̃ kɨ́ 'to jipɨ-je al kɨ́ d'adɨ mę̃ę̃-dé lé, 'təl d'un panjiyə jipɨ-je ɓəy wa?»
15 «Ję̃ lé, j'to jipɨ-je kɨ́ kojɨ kəy ɓɨ j'to kɨ́ dan gin dow-je-tɨ kɨ́ jipɨ-je d'oo-dé kɨ
njéramajal-je kin al.
16 †Ngà gə kɨ́ j'gə kɨ́ to təl rɔ go ndukun-tɨ ɓá ta ɔr-né dɔ dow-tɨ al, ngà ta ɔr dɔ
dow-tɨ kɨ̀ takul kadmę̃ę̃ Jeju Kristɨ kinlé, ję̃ kàrè j'adɨ mę̃ę̃-ji Jeju Kristɨ tɔ; kdɔ kadɨ ta
ɔr-né dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul kadmę̃ę̃ Kristɨ, ɓɨ kɨ̀ takul təl rɔ go ndukun-tɨ al; kdɔtalə dow kɨ́
ta à kɔr dɔ-é-tɨ kɨ̀ takul təl rɔ go ndukun-tɨ ya goto‡.
17 Ngà kinə sangɨ kɨ́ j'sangɨ kadɨ ta ɔr dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul nam kàdì Kristɨ-tɨ kinlé, tɔjɨ kɨ́
ję̃ j'to njéramajal-je tɔ lé, se kadɨ Kristɨ to njèkɔsɨ kutɨ majal wa? Ndą̃ bè al!
18 Kdɔtalə né-je kɨ́ m'tusɨ m'iną̃ə kinlé, kinə m'təl m'isɨ m'ra gogɨ ɓəy rəmə, mą̃ ya
m'təl njèkal dɔ ta.
19 Kdɔtalə mą̃ ya m'tokɨ dow kɨ́ oy kɨ̀ kəm rəbɨ lə ndukun bè, adɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ ndukun
rəmə, mą̃ m'oy kdɔ kadɨ m'isɨ kəm kdɔ Lubə.
20 Mą̃ lé, m'ɓə-m kagdəsɨ-tɨ natɨ kɨ̀ Kristɨ, adɨ to mą̃ ɓá m'isɨ kɨ̀ dɔ-m taá al ngá,
ngà to Kristɨ ɓá isɨ kəm mę̃ę̃-m-tɨ; kisɨ-m kɨ̀ dɔ-m taá kɨ́ ɓone bè kinlé, m'isɨ kɨ̀ takul
kadmę̃ę̃ Ngon lə Lubə. Ę̃ lé ndigɨ-m, ə oy gangɨ-né dɔ-m.
21 M'mbatɨ ramajɨ lə Lubə al; kdɔtalə kinə kɔrtadɔ-tɨ tò kɨ̀ takul təl rɔ go ndukun-
je-tɨ rəmə, Kristɨ oy kɨ̀ ndangɨ kare.»

3

Ndukun-je kɨ̀ kadmę̃ę̃
Rɔm 4; 8:14-17

1 Kɔbɨ! Kɔbɨ! Sə̃i dow-je kɨ́ dɔnangɨ Galatɨ-tɨ lé 'mbəi bè! Ną̃ ɓá təl dɔ-si wa? Sə̃i
kɨ́ ta lə Jeju Kristɨ kɨ́ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ kin kɨ́ d'ɔr gin-é ngə́rə́rə́-ngə́rə́rə́ d'adɨ 'gəi lé ya
ɓan wa?

---

* **2:7 2:7** Dow-je kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ al to dę̃ kɨ́ 'to jipɨ-je al. Ngà dę̃ kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ lé ɓá 'to jipɨ-je tɔ. † **2:10 2:10** 'Ndó Knj 11:29-30 † **2:16 2:16 a** Rɔm 3:20; **b** Rɔm 3:22 ‡ **2:16 2:16** Pa 143:2

2 M'a dəjɨ-si ta káre-rè kadɨ iləi-mi-tɨ: Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ Lubə adɨ-si lé, adɨ-si kdɔ təl
kɨ́ 'təli rɔ-si go ndukun-je-tɨ əse kdɔ kadɨ kɨ́ adi Poyta kɨ́ Majɨ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ wa?
3 Kin to mbə́ kɨ́ ban ə́ 'mbəi ṇą̃ bè wa? Ndɔkɨ uləi gin-é kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay lé ngɔsnè
'ndigi təli ta-é kɨ́ go tógɨ dow-tɨ ngá wa?
4 Né-je kɨ́ tẹ̃ẹ̃ dɔ-si-tɨ asɨ bè kinlé, kadɨ tò kɔgɨ kare wa? 'Dé! Ə kadɨ tò kɔgɨ kare
mą! – Lubə kɨ́ adɨ-si Ndil kɨ́ aa njay rəm,
5 ɓá ra nékɔjɨ-je dan-si-tɨ rəm lé, ra kdɔ təl kɨ́ 'təli rɔ-si go ndukun-je-tɨ əse kdɔ kadɨ
kɨ́ adi Poyta kɨ́ Majɨ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ wa?
6 †Abrakam kàrè, ndɔkɨ adɨ mẹ̃ẹ̃-é Lubə, ɓá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ.*
7 †Ən ə́ kadɨ 'gəi majɨ kɨ́ dow-je kɨ́ d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé ɓá 'to ngan lə Abrakam.
8 Rəm ɓá, mbete kɨ́ aa njay ɔjɨ kete kɨ́ Lubə à kɔr ta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al kɨ̀
takul kadmẹ̃ẹ̃, adɨ pa ta lə Poyta kɨ́ Majɨ kinlé adɨ Abrakam kete panè: Gin dow-je kɨ́
dɔnangɨ-tɨ nè lay ya d'a kingə tɔrndi dɔ-tɨ kɨ̀ takul-i†.
9 Beɓa dẹ̃ kɨ́ d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé lé, d'ingə tɔrndi dɔ-tɨ natɨ kɨ̀ Abrakam kɨ́ to njèkadmẹ̃ẹ̃
tɔ.
10 Ə dow-je lay kɨ́ d'ubə kul təl rɔ go ndukun-tɨ lé, ndɔl tò dɔ-dé-tɨ. Kdɔtalə 'ndàngɨ
mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè: Ta-je lay kɨ́ 'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete ndukun-je-tɨ lé, dow
kɨ́ rá-rá kɨ́ təl rɔ-é go-tɨ lay uwə njarara al lé, ndɔl tò dɔ-é-tɨ.
11 Adɨ tò ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ Lubə ɔr ta dɔ dow-tɨ kɨ̀ takul təl rɔ go ndukun-je-tɨ al, kdɔ
'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè: Dow kɨ́ njururu à kisɨ kəm kɨ̀ takul kadmẹ̃ẹ̃.‡
12 Kdɔtalə kadmẹ̃ẹ̃-je kɨ̀ ndukun ɔw natɨ al; ngà ndukun panè: Dow kɨ́ təl rɔ-é go
ndukun-je-tɨ rəmə, à kisɨ kəm kɨ̀ takul ndukun.§
13 Kristɨ gangɨ dɔ-ji ɔr ndɔl lə ndukun dɔ-ji-tɨ ə ẹ̃ ɓá adɨ ndɔl kɨ́ tò kdɔ-ji nąy̌ dɔ-é-tɨ
– kdɔtalə 'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè: Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ 'ɓə-é kagɨ-tɨ lé, to
dow kɨ́ ndɔl tò dɔ-é-tɨ* –
14 Gin-é kin ɓá tɔrndi kɨ́ sɔbɨ dɔ Abrakam lé, dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al d'ingə-né kɨ̀
takul Jeju Kristɨ rəm, ɓá jąi kàrè Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ n'adɨ-ji
lé j'ingəi-né kɨ̀ takul kadmẹ̃ẹ̃ tɔ.
15 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃, m'a kun né kɨ́ dow-je d'isɨ 'ra kdɔ pa-né ta kadɨ-si ooi:
Dow ɓəy ə́, kinə ndàngɨ mbete néndubə kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ tuwə ra-né lé, dow kɨ́ rangɨ à
bujuru kɔgɨ al rəm, ɓá dow à təl ra rangɨ al rəm.
16 Ə Lubə un mindɨ-é adɨ Abrakam-je kɨ̀ ngonka-é. Adɨ to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow káre-rè
ə ngonka-é lé to Kristɨ. 'Ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé, 'panè: Nganka-é-je al, adɨ
to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je ṇą̃ al.†
17 Ooi ta kɨ́ m'ndigɨ pa ɓan: Mbete néndubə kɨ́ Lubə ra kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ tuwə ra-né
kinlé, ndukun kɨ́ ɓal ɓusɔ kɨ̀ kɔrmutə go-tɨ ɓəy ɓá ree lé, à kasɨ bujuru kɔgɨ kdɔ kadɨ
kunmindɨ lə Lubə təl tò kɔgɨ kare al. –
18 †Kdɔtalə, kinə dow à kingə néndubə kɨ̀ takul təl rɔ go ndukun-tɨ rəmə, lé à tò kɨ̀
takul kunmindɨ al ngá. Ə to takul kunmindɨ lé ɓá Lubə ra-né majɨ kɨ̀ Abrakam tin.
19 Ə kinə tò bè rəmə ndukun tò kdɔ ri wa? Ndukun ree go-tɨ, kdɔ kadɨ kaldɔta-je
tò-né ndaa-tɨ rəsɨ, sar ya kadɨ ngonka Abrakam kɨ́ Lubə un mindɨ-é adɨ-é lé ree-né;
malayka-je d'adɨ dow-je 'gə ndukun lé, kɨ̀ takul njètaa ta kadɨ dow-je.
20 Ə dow-je joo ɓá dow à taa ta ta ẹ̃ kɨ́ káre-tɨ kadɨ madɨ-é, ngà kunmindɨ lé, Lubə
ya kɨ̀ kár-é dɔ-tɨ.
21 Ndukun lé, se ɔsɨ ta kunmindɨ lə Lubə wa? Bè al! Kinə ndukun to kɨ́ kadɨ kdɔ
kadɨ dow-je d'isɨ-né kəm rəmə, lé ta kɨ́ kɔr dɔ-tɨ à ree kɨ̀ takul ndukun ya tɔgrɔ-tɨ.

---

† **3:6 3:6** Rɔm 4:3 * **3:6 3:6** Kgn 15:6 † **3:7 3:7** Rɔm 4:16 † **3:8 3:8** Kgn 12:3 ‡ **3:11 3:11** Aba 2:4 § **3:12 3:12** Mbl 18:5 * **3:13 3:13** Det 21:23 † **3:16 3:16** Kgn 12:7 † **3:18 3:18** Rɔm 4:14

22 Ngà mbete kɨ́ aa njay panè: Dow-je lay ya majal ɔ̰ ɓe dɔ-dé-tɨ, kdɔ kadɨ né kɨ́ Lubə un mindɨ-é kadɨ n'adɨ njékadmɛ̰ɛ̰-je lé, ɛ̰ adɨ kɨ̀ takul kadmɛ̰ɛ̰ Jeju Kristɨ.
23 Kete ɓəy ɓá kadɨ kadmɛ̰ɛ̰ ree lé, ndukun uwə-ji dangay-tɨ ngəbɨ-né dɔkaglo kɨ́ kadmɛ̰ɛ̰ à tɔjɨ-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ.
24 Bè ya tɔ ə́ ndukun lé, to njèkində kəm-é go-ji-tɨ kdɔ kɔr nɔ̰-ji sar kadɨ Kristɨ ree-né, kdɔ kadɨ ta ɔr-né dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul kadmɛ̰ɛ̰.
25 Lokɨ dɔkaglo kadmɛ̰ɛ̰ ree lé, jə̰i j'isi gin tɔ́gɨ-tɨ lə njèkində kəm-é go-ji-tɨ kinlé al ngá.
26 Kdɔtalə sə̰i lay ya 'toi ngan lə Lubə kɨ̀ takul kadɨ kɨ́ adi mɛ̰ɛ̰-si Jeju Kristɨ;
27 adɨ sə̰i lay kɨ́ 'ra-si batɛ̰m kdɔ nam kɨ́ 'nami kàdɨ̀ Kristɨ-tɨ lé, panjiyə Kristɨ ya ɓikti tò rɔ-si-tɨ.
28 Sə̰i lay ya 'toi dow-je kɨ́ káre-rè kɨ̀ takul nam kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ, adɨ to jipɨ əse to jipɨ al kàrè to né kɨ́ ngay al rəm, ɓá to ɓə əse to ɓə al kàrè to né kɨ́ ngay al rəm, ɓá to dené əse to dingəm kàrè to né kɨ́ ngay al rəm.
29 †Ə to kɨ́ 'toi dow-je lə Kristɨ ya kin rəmə, 'toi nganka Abrakam tɔ, adɨ néndubə kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ n'adɨ-é lé, sə̰i a kingəi tɔ.

4

1 Ə ta kɨ́ m'ɔw pa ɓan: Ngon kɨ́ à to njènéndubə lé, ɛ̰ ya to 'ɓa né-je lay, ngà lokɨ dɔ-é nə̰y ɓəy lé, né kɨ́ tò gay rɔ-é-tɨ kɨ̀ ɓə goto.
2 Ngà ɛ̰ isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə njékində kəm-dé go-é-tɨ, kɨ̀ njékoo go né-je-tɨ liə sar kadɨ dɔkaglo kɨ́ bɔbɨ-é ɔjɨ lé asɨ-né.
3 Jə̰i kàrè, lokɨ ndɔkɨ j'toi kɨ ngan-je bè ɓəy lé, j'rai ɓə lə né-je kɨ́ kɔgɨ kare bè kɨ́ dɔnangɨ-tɨ;
4 ngà lokɨ dɔkaglo asɨ lé, Lubə ulə Ngon-é, adɨ dené ojɨ-é, ə ɛ̰ kàrè ulə dɔ-é gin tɔ́gɨ-tɨ lə ndukun.
5 †Bè kadɨ taa-né dow-je kɨ́ d'isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə ndukun ilə-dé taá, kdɔ kadɨ j'təli ngan lə Lubə.
6 Kdɔtalə to kɨ́ j'toi ngan lə Lubə lé ɓá, ɛ̰ ulə-né Ndil Ngon-é adɨ isɨ mɛ̰ɛ̰-ji-tɨ, adɨ isɨ ndàngɨ dɔ-é panè: Aba! Bɔbɨ-m!
7 Beɓa i 'to ɓə al ngá, ngà i 'to ngon kɨ́ kojɨ kəy; ə kinə i 'to ngon kɨ́ kojɨ kəy rəmə, i 'to njènéndubə kɨ̀ takul Lubə tɔ.

Ta ɔ̰ mɛ̰ɛ̰ Pol kdɔ njékəwnə̰-je kɨ́ dɔnangɨ Galatɨ

8 Low ndɔkɨ lé, sə̰i 'gəi Lubə al, 'rai ɓə lə magɨ-je kɨ́ 'to lubə-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al.
9 Ngà ɓone bè kɨ́ sə̰i 'gəi Lubə, əse kɨ́ Lubə gə-si majɨ ngá kinlé, ra ban ɓəy ɓá 'ndigi kɔsi nakɨ-nakɨ təli kuləi rɔ-si mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ kɨ́ tɔ́gɨ-dé goto, kɨ́ to ngan né-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰ wəy kare kin, kdɔ kadɨ 'rai ɓə lə-dé gogɨ ɓəy wa?
10 Isi indəi kəm-si go ndɔ-je-tɨ, kɨ̀ go nə̰y-je-tɨ, kɨ̀ dɔkaglo-je-tɨ, kɨ̀ ɓal-je-tɨ al ɓan!
11 'Rai adi m'ɓəl m'panè kɔ̰ kɨ́ m'ingə kdɔ ta lə-si kinlé à kɨ̰ tò kɔgɨ kare.
12 Ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̰ɛ̰, kɔgri ya, 'titi-nə̰ sə-m titɨ kɨ́ mə̰ m'titɨ-né-nə̰ sə-si kin bè.
13 Né kɨ́ majɨ al káre ya kàrè sə̰i 'rai sə-m al. 'Gəi majɨ kɨ́ ndɔkɨ mɔ̰y ɓá to kəm rəbɨ kɨ́ dɔsə̰y kɨ́ m'ilə-né mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ dan-si-tɨ.
14 Mətɨ kɨ́ rɔ-m-tɨ kɨ́ ingəi kɔ̰-é kin kàrè, sə̰i 'nədi-mi al rəm, ɓá m'to nɛ̰ kəm-si-tɨ al rəm; ngà kuwə ɓá sə̰i uwəi-mi rɔ-si-tɨ tokɨ malayka lə Lubə bè, tokɨ Jeju Kristɨ bè.
15 Ə rɔnəl kɨ́ ndɔkɨ 'rai nə̰ lé tò rá ngá wa? Kdɔtalə m'pa ta lə-si m'panè: Kinə lé to né kɨ́ a kasi rai rəmə lé, kəm-si ya kàrè ndɔkɨ a tɔri kadi-mi.
16 Ngà m'təl njèba lə-si kdɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ m'idə-si lé tɔ ɓəy wa?

† **3:29 3:29** Rɔm 4:13 † **4:5 4:5** Rɔm 8:15-17

17 Njékadɨ rɔ-dé ngą̃ njim rɔ-si-tɨ kinlé, to rɔ ngą̃ njim kɨ́ majɨ al; dę̃ 'ndigɨ kɔr-si
rɔ-ji-tɨ kɔgɨ, kdɔ kadɨ rɔ-si təl ngą̃ njim rɔ-dé dę̃-tɨ.
18 To né kɨ́ majɨ kadɨ rɔ dow ngą̃ njim lo ra majɨ-tɨ kɨ̀ dɔkaglo-je lay, ɓɨ kadɨ m'isɨ
dan-si-tɨ ya par tá al.
19 Ngan-m-je, m'təl m'isɨ m'ingə kɔ̃ gogɨ kdɔ ta lə-si titɨ ndo kɨ́ ra dené kin bè, sar
kadɨ ta lə Kristɨ rusɨ-né mę̃ę̃-si.
20 Kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, m'ndigɨ kadɨ mą̃ ya m'ą̃ rɔ-si-tɨ nɔ̃ɔ̃ ɓá m'a koo gangɨ ndi-m kɨ́
m'a pa-né sə-si ta ɓəy, kdɔtalə ta kɨ́ dɔ-si-tɨ lé ubə ta-m gususu.
21 Sə̃i kɨ́ 'ndigi kuləi dɔ-si gin ndukun-tɨ lé, idəi-mi adɨ m'oo. Ta kɨ́ mbete ndukun
pa lé, ooi al wa?
22 Kdɔ 'ndàngɨ 'panè: Abrakam ojɨ ngan-je kɨ́ dingəm joo; ę̃ kɨ́ káre kɔ̃-é to ɓə, ə ę̃
kɨ́ káre kɔ̃-é to ɓə al tɔ.
23 Ngà ngon kɨ́ kɔ̃-é to ɓə lé, d'ojɨ-é titɨ kɨ́ dow-je d'ojɨ-né-ną̃ kin ya, ngà ngon kɨ́ kɔ̃-é
to ɓə al lé, d'ojɨ-é kojɨ kɨ́ go kunmindɨ-tɨ.
24 Ta kinlé to mę̃ę̃ ta: Dené-je kinlé, 'tɔjɨ kulənojɨ kɨ́ gin joo. Ę̃ kɨ́ dɔsą̃y tɔjɨ kulənojɨ
kɨ́ 'dɔɔ natɨ dɔ mbal Sinąy-tɨ; ę̃ ɓá to Agar kɨ́ ojɨ ɓə;
25 Agar lé, tɔjɨ mbal Sinąy kɨ́ dɔnangɨ Arabi-tɨ – ə ę̃ tokɨ ɓebo Jorijalę̃m kɨ́ ɓone bè,
kdɔtalə Jorijalę̃m kɨ̀ dow-je kɨ́ mę̃ę̃-é-tɨ 'to ɓə-je.
26 Ngà Jorijalę̃m kɨ́ taá lé, to ɓə al, ə ę̃ ɓá tokɨ kɔ̃-ji bè.
27 Kdɔtalə 'ndàngɨ 'panè:
I kɨ́ ndɔkɨ 'to kujɨ dené,
I kɨ́ ndɔkɨ ojɨ ngon al lé,
'Ra rɔnəl! 'Tilə kole,
'Ilə 'ndil rɔnəl, i kɨ́ ndɔkɨ 'gə to ndo al.
Kdɔtalə ngan lə dené kɨ́ d'iñə-é kɔgɨ lé,
d'a ñą̃ kitə ngan lə dené kɨ́ njèngɔw.*
28 Ñgankɔ̃-m-je, sə̃i lé, 'toi ngan-je kɨ́ d'ojɨ-si kɨ́ go kunmindɨ-tɨ, gangɨ-é kɨ́ d'ojɨ-né
Isakɨ† kɨ́ go kunmindɨ-tɨ kin bè.
29 Ngà titɨ kɨ́ ndɔkɨ ngon kɨ́ d'ojɨ-é kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ d'ojɨ-né ngan-je ulə-né kəm ę̃ kɨ́
d'ojɨ-é kɨ̀ tɔ́gɨ lə Ndil kɨ́ aa njay ndoo kinlé, ɓone bè kàrè tò bè ya tɔ.
30 Ə 'ndàngɨ mę̃ę̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè ri wa? 'Ndàngɨ 'panè: 'Tubə ɓə kin kɨ̀
ngon-é burə, kdɔtalə ngon ɓə à to njènéndubə natɨ kɨ̀ ngon lə dené kɨ́ to ɓə al al.‡
31 Beɓa ngankɔ̃-m-je, jə̃i j'toi ngan lə dené kɨ́ to ɓə kin al, ngà j'toi ngan lə dené kɨ́
to ɓə al.

5

Taa kilə taá lə njèkadmę̃ę̃

1 Kristɨ taa-ji ilə-ji taá kdɔ kadɨ j'toi ɓə-je al ngá. Ə̃n ə́ ą̃i lo ką̃-si-tɨ njángɨ ɓɨ 'təli
iləi jugɨ ra ɓə mindɨ-si-tɨ gogɨ al ngá.
2 Ooi! Mą̃ Pol m'a kidə-si rəsɨ; kinə adi d'ijə-si ganjangɨ rəmə, Kristɨ to né kɨ́ kɔgɨ
káre rɔ-si-tɨ.
3 M'təl m'ɔsɨ kagɨ dɔ-tɨ rangɨ ya ɓəy m'panè: Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ sangɨ kadɨ d'ijə-é
ganjangɨ rəmə, tò kadɨ təl rɔ-é go ndukun-je-tɨ lay tɔ ɓane.
4 Sə̃i kɨ́ 'sangi kadɨ ta ɔr dɔ-si-tɨ kɨ̀ takul təl rɔ go ndukun-tɨ lé, sə̃i ya ɔri rɔ-si kɔgɨ
rɔ Kristɨ-tɨ, adɨ 'goti mę̃ę̃ ramajɨ-tɨ liə.
5 Kɨ́ sɔbɨ dɔ-ji ję̃ rəmə, j'isɨ 'ngəbɨ kadɨ ta ɔr dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul kadmę̃ę̃; ę̃ ɓá to né kɨ́
ję̃ j'ində mę̃ę̃-ji dɔ-tɨ kadɨ Ndil kɨ́ aa njay ra adɨ-ji.

---

* **4:27 4:27** Eja 54:1 † **4:28 4:28** Isakɨ to ngon kɨ́ Abrakam ojɨ-é kɨ go kunmindɨ-tɨ lə Lubə (Kgn 21:1-3). ‡ **4:30 4:30** Kgn 21:9-10

6 Kdɔ kí sɔbɨ dɔ nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ lé, kijə ganjangɨ-je, kì kijə ganjangɨ al-je kin,
to né kí 'ngay al. Ngà kadmɛ̨ɛ̨ kí ra kullə kadɨ ndigną̣ tò-né kin ya par to né kí tɔgrɔ-tɨ.
7 Ndɔkɨ ɔwi majɨ-majɨ ngà to nạ́ ɓá ree ilə-si kagɨ ɔgɨ-si təl rɔ-si go ta-tɨ kí tɔgrɔ-tɨ
lé tɔ ɓəy wa?
8 Takɔjɨ kinlé, to takɔjɨ kí ị̃ rɔ njèɓa-si-tɨ lé al.
9 †Əm kí sɛ̨ bè ya à ra kadɨ ndujɨ kí lɔ̨y lay ya ị̃.
10 Mą̣ rəmə, nam kí m'nam kàdì 'Baɓe-tɨ lé, ra adɨ mɛ̨ɛ̨-m nda ką̣y dɔ-si-tɨ, to kí a
tɔɔi kuri rangɨ al. Ngà dow kí təl dɔ-si kinlé, lé to nạ́-nạ́ ya kàrè ta-é à kusɨ dɔ-é-tɨ.
11 Ə kí sɔbɨ dɔ-m mą̣ lé, ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, kinə m'isɨ m'ilə mbɛ̨ kijə
ganjangɨ ɓəy ngà d'ulə kəm-m ndoo kdɔ ri wa? Kinə m'ilə mbɛ̨ kijə ganjangɨ ɓəy
lé, koy Kristɨ kagdəsɨ-tɨ à to jigɨ tugə dow ɓəy wa?
12 Ə dɛ̨ njétəl dɔ-si-je kinlé, kijə ya d'ijə rɔ-dé lé gɨrɨm 'gangɨ ə ri ra!

Ra ndigɨ lə-ji al, ngà ra ndigɨ lə Ndil kí aa njay
Rɔm 8:1-14; 13:12-14

13 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, sə̨i lé, 'ɓa-si 'taa-si d'ilə-si taá. Ngà kɛ̨ ɓá kadɨ iləi jirə
dɔ taa kilə taá-tɨ lə-si kin kadɨ 'rai-né né kí nəl dajɨ rɔ-si kin al, ngà kì takul ndigną̣
rəmə, kadɨ 'təli ngannjékullə-je lə-ną̣.
14 Kdɔtalə ndukun ɓikti lay ya to kí 'kəw dɔ-é mɛ̨ɛ̨ ta-tɨ kí káre-rè kin: 'A ndigɨ dow
madɨ-i tokɨ rɔ-i bè*.
15 Ə kinə isi 'tɔ̨i-ną̣, 'gangi-ną̣ batɨ-batɨ rəmə, kadɨ ooi majɨ; sə̨i a tuji-ną̣.
16 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ; adi Ndil kí aa njay ɔr nɔ̨̀-si rəmə, né-je kí dajɨ rɔ-si ndigɨ
kinlé a rai al.
17 †Kdɔtalə né-je kí dajɨ rɔ dow ndigɨ lé, ɔsɨ ta né-je kí Ndil kí aa njay ndigɨ; ə né-je
kí Ndil kí aa njay ndigɨ kàrè, ɔsɨ ta né-je kí dajɨ rɔ dow ndigɨ tɔ. Né-je lé d'ɔsɨ-ną̣ ta
ya dɔrɔ; bè kdɔ kadɨ sə̨i 'rai né kí mɛ̨ɛ̨-si ndigɨ al.
18 Ngà kinə to Ndil kí aa njay ɓá ɔr nɔ̨̀-si rəmə, sə̨i isi gin tɔ́gɨ-tɨ lə ndukun al.
19 Né-je kí dajɨ rɔ dow ndigɨ lé tò ndaa-tɨ rəsɨ. Né-é-je lé to kaya kí ra, kì ra né-je kí
tò nɛ̨-nɛ̨, kì néra kí jugɨ-jugɨ,
20 kì pole magɨ, kì ra kugə, kì koo kəm-ną̣ al, kì gakɨ-ną̣, kì kim-ną̣, kì kəm kí tidɨ
tir-tir dɔ-ną̣-tɨ, kì jangɨ kì nɨ̃, kì kumə̨-ną̣ dɔ-ną̣-tɨ, kì gangɨ-ną̣,
21 kì kəmnda, kì ra gɔ̨yibɨ, kì ra gɔ̨nékuso, kì ra né-je kí titɨ-ną̣ kì né-je kí bè kin. Titɨ
kí ndɔkɨ m'pa-né kete lé, m'təl m'pa ya ɓəy m'panè: Dow-je kí njékisɨ ká ra né-je-tɨ
kí bè kinlé, d'a to dow-je kí kɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə al.
22 Ngà kandɨ kullə lə Ndil kí aa njay kí mɛ̨ɛ̨ dow-tɨ lé to ndigɨ dow-je, rɔnəl, lapiya,
kilə mɛ̨ɛ̨ dɔ madɨ-é-tɨ, ramajɨ, mɛ̨ɛ̨majɨ, ką̣dɔndi-tɨ, sɔl lɔm-lɔm, koremɛ̨ɛ̨;
23 ndukun ɔsɨ ta né-je kí bè kinlé al.
24 Dow-je kí 'to 'lə Jeju Kristɨ lé, 'ɓə dajɨ rɔ-dé kagdəsɨ-tɨ natɨ kì ɓo né-je kí uwə-é
ɓə-tɨ kì ndəgɨ ɓo né-je liə kí majal.
25 J'isi kì dɔ-ji taá kì takul Ndil kí aa njay, ə́n ə́ j'adi Ndil kí aa njay lé ya tɔ ɓá ɔr
nɔ̨̀-ji.
26 Adi j'ɔsi gajɨ rɔ-ji j'sangi-né ta-ną̣ al rəm, ɓá j'imi-né-ną̣ al rəm tɔ.

6

Ta kí sɔbɨ dɔ gətɨ-ną̣ rəm, ra majɨ rəm
Rɔm 2:3-11; Əbr 6:10-12

1 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, kinə dow madɨ usɨ mɛ̨ɛ̨ majal-tɨ ɓá ooi rəmə, sə̨i kí
Ndil kí aa njay isɨ ɔr nɔ̨̀-si lé, 'gɔli-é kì ta kí sɔl lɔm-lɔm iləi-é rəbəə gogɨ. Ə i ya kàrè,
'oo go rɔ-i majɨ, nè 'a kɨ̃ kusɨ mɛ̨ɛ̨ néną̣-tɨ tɔ.

† **5:9 5:9** 1Kɔ 5:6 * **5:14 5:14** Mbl 19:18 † **5:17 5:17** Rɔm 7:15-23

2 'Gəti sə-nạ̃ nékotɨ-je kɨ́ ɔy, rəmə to təl ya ɓá 'təli rɔ-si go ndukun-tɨ lə Kristɨ tin.
3 Ə dow kɨ́ to né al ya ɓá oo rɔ-é kɨ dow kɨ́ ngay rəmə, dowbé ya kɨ̀ dɔ-é isɨ ədɨ rɔ-é.
4 Kadɨ nạ́-nạ́ ya tən kullə ra-é kɨ́ sɔbɨ dɔ-é oo, ə́ kinə majɨ rəmə, kadɨ-é ɔsɨ-né gajɨ rɔ-é ta kɨ́ 'liə-tɨ ya, ɓɨ kadɨ ɔjɨ-né rɔ-é rɔ dow-je-tɨ kɨ́ rangɨ al.
5 Kdɔtalə nạ́-nạ́ ya à kotɨ né liə kɨ́ ɔy kɨ́ sɔbɨ dɔ-é.
6 Dow kɨ́ 'ndó-é né rəmə, kadɨ adɨ njèndó-é né kinlé, ubə siə majɨ né-je liə lay.
7 Ədi rɔ-si al, kdɔ dow sɔkɨ Lubə al. Né kɨ́ dow dubɨ lé, né-é ya dowbé à kijə tɔ.
8 Dow kɨ́ dubɨ né kɨ́ majɨ al kɨ́ nəl dajɨ rɔ-é rəmə, né kɨ́ dowbé à kijə mẹ̃ẹ̃ né-tɨ kɨ́ nəl dajɨ rɔ-é kinlé, to tujɨ kɨ́ à tujɨ; ngà dow kɨ́ dubɨ né kɨ́ nəl Ndil kɨ́ aa njay rəmə, né kɨ́ dowbé à kijə rɔ Ndil kɨ́ aa njay-tɨ lé, to kiskəm kɨ́ sartagangɨ.
9 J'adi dabɨ ra-ji dɔ majɨ kɨ́ ra-tɨ al; kdɔtalə majɨ kɨ́ ra lé kinə j'iṇ̃əi ta-é al rəmə, ndɔ kijə ko-tɨ ə j'a kijəi né-é.
10 Ən ə́ kəm rəbɨ ya j'ingəi rəmə, adɨ j'rai-né majɨ kɨ̀ dow-je lay, ə kɨ́ boy ṇ̃ạ̃ lé, adɨ j'rai majɨ kɨ̀ ngankɔ̃-ji-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃.

Lo təl dɔ ta
Plp 3:2-11

11 Yən, mạ̃ ya ngá ə́ m'ndàngɨ né kin kɨ̀ ji-m boy gururu-gururu m'adɨ-si tin.
12 Njéndigɨ ra né kadɨ d'oo-dé-né kɨ 'ngay-je kɨ́ sɔbɨ dɔ né kɨ́ tò rɔ-dé-tɨ lé, 'ndigɨ kuwə-si kadɨ ijəi ganjangɨ. 'Ra bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ koy Kristɨ dɔ kagdəsɨ-tɨ lé dow-je d'ulə-né kəm-dé ndoo kdɔ al ya ɗo bè.
13 Kdɔtalə dẹ̃ kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ kinlé, dẹ̃ ya kàrè 'təl rɔ-dé go ndukun-tɨ al, ngà dẹ̃ 'ndigɨ kadɨ ijəi ganjangɨ kadɨ né kɨ́ tò rɔ-si-tɨ ɓá to né kɔsɨ gajɨ rɔ lə-dé.
14 Kɨ́ sɔbɨ dɔ-m mạ̃ lé, m'a kɔsɨ gajɨ rɔ-m kɨ̀ né kɨ́ rangɨ ndạ̃ al; koy lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ dɔ kagdəsɨ ya par ə́ m'a kɔsɨ-né gajɨ rɔ-m. Kɨ̀ takul Kristɨ lé m'oo né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ né-je kɨ́ 'ɓə-dé kagdəsɨ-tɨ kɔgɨ bè ə kɨ rɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kàrè, m'nạ̃y kɨ dow kɨ́ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ kɔgɨ bè tɔ.
15 Kijə ganjangɨ to né kɨ́ 'ngay al rəm, ɓá kijə ganjangɨ al kàrè to né kɨ́ 'ngay al rəm; ngà kadɨ dow to nékində kɨ́ sigɨ ɓá to né kɨ́ boy.
16 Kadɨ lapiya, kɨ̀ koo kəmtondoo nạ̃y kɨ̀ dow-je lay kɨ́ 'təl rɔ-dé go ta-je-tɨ kɨ́ m'pa kin rəm, kadɨ nạ̃y kɨ̀ Israyel-je* kɨ́ 'to dow-je lə Lubə rəm tɔ.
17 Kị̃ nè kɔw kɨ kete kinlé, kadɨ dow adɨ-m kɔ̃ al ngá, kdɔ ndunạ̃ dò-je kɨ́ m'ingə kdɔ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju lé, tò rɔ-m-tɨ ngá.
18 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃, kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ nạ̃y sə-si! Amẹ̃n!

* **6:16 6:16** Israyel-je kɨ́ 'to dow-je lə Lubə kɨ́ ta lə-dé tò nè kinlé dow-je kɨ́ nạ́-je 'panè to Israyel-je kɨ́ ngan lə Jakobɨ ya par, ngà dow-je kɨ́ dan-tɨ-je 'panè to dow-je lay kɨ́ d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé Jeju Kristɨ tɔ.

Mbete kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ
Epɛjɨ-je
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Epɛjɨ-je

Pol à kạ̃ dangay-tɨ ɓebo Rɔm-tɨ je bè ɓá ndàngɨ-né mbete kin. Dɔkaglo-tɨ kɨ́ káre-rè kin ya ẹ̃ ndàngɨ-né mbete adɨ njékəwnạ̃-je kɨ́ Kolosɨ-tɨ rəm, adɨ Pilemɔ̃ rəm. Pol ndàngɨ mbete adɨ Epɛjɨ-je kdɔ kadɨ-dé 'gə kɨ́ dẹ̃ lé, 'nam kàdì Kristɨ-tɨ rəm, kadɨ 'gə né-je kɨ́ d'ingə kì takul ramajɨ lə Lubə, ə kadɨ d'adɨ panjiyə-dé nəl Lubə.

Kɔ̃ ta-je kɨ́ boy-boy ra joo mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kin. Kun lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1-3 lé, Pol pa ta kɨ́ dɔ né-je-tɨ kɨ́ dow à koo rɔ njèkadmẹ̃ẹ̃-tɨ, kɨ́ né-je kɨ́ ẹ̃ à kubə majɨ-é. Kun lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 4-6 lé, Pol ulə dingəm mẹ̃ẹ̃ njékadmẹ̃ẹ̃-je-tɨ kadɨ kisɨ kì dɔ taá lə-dé ɔw natɨ kì majɨ kɨ́ Lubə ra sə-dé kin.

Pol isɨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ kaglo-je ṇạ̃, ilə mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ-je, ra né-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl-je, ndó né njékadmẹ̃ẹ̃-je (Knj 19). Mbete kinlé, 'panè Pol ulə-né adɨ njékadmẹ̃ẹ̃-je kɨ́ gay-gay ṇạ̃ kɨ́ dɔnangɨ Epɛjɨ-tɨ ɓɨ adɨ dẹ̃ kɨ́ ɓebo Epɛjɨ-tɨ ya par al. Mbete kinlé sɔbɨ dɔ kutɨ njékəwnạ̃-je kɨ́ gin káre-rè par al, ngà pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ panjiyə njékadmẹ̃ẹ̃-je kɨ́ Lubə ndigɨ sar ndɔ-je-tɨ kɨ́ ɓone.

Tɔjɨ rɔ kì Lapiya kɨ́ ra

1 †Mạ̃ Pol, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ kɨ́ go mẹ̃ẹ̃ ndigɨ-tɨ lə Lubə, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sạ̃i njékaa njay-je, njékạ̃ dɔ ndi-si-tɨ mẹ̃ẹ̃ nam-tɨ kɨ́ 'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ kɨ́ isi [Epɛjɨ-tɨ.]*

2 Kadɨ Bɔbɨ-ji Lubə dẹ̃ kì 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ d'adɨ ramajɨ kì lapiya lə-dé nạ̀y sə-si.

3 Kɔsgajɨ kɨ dɔ Lubə-tɨ kɨ́ to Bɔbɨ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kɨ́ adɨ-ji né-je lay kɨ́ majɨ kɨ́ dɔrạ̃-tɨ kɨ́ à ra kì ndil-ji, kdɔ nam kɨ́ j'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.†

4 Lubə mbətɨ-ji kì takul-é kete nɔ̃ kində gin dɔnangɨ-tɨ, kdɔ kadɨ j'toi dow-je kɨ́ j'aai njay rəm, ɓá kadɨ ta goto dɔ-ji-tɨ takəm-é-tɨ rəm tɔ.

5 Ndigɨ kɨ́ ẹ̃ ndigɨ-ji lé ɓá ẹ̃ uwə-né dɔ-ji kete low nụ̃, kadɨ j'təli-né ngan-é kì takul Jeju Kristɨ. Nəl-é ṇạ̃ kadɨ né kinlé tò bè, kdɔ to mẹ̃ẹ̃ ndigɨ liə,

6 kadɨ j'ɔsi-né gajɨ-é kdɔ ramajɨ liə kɨ́ to ramajɨ kɨ́ riɓa-é tò; majɨ kinlé ẹ̃ ra sə-ji kì takul ngon-é kɨ́ to dow kɨ́ ẹ̃ ində-é dan kəm-é-tɨ.

7 †Məsɨ-é ɓá to kəm rəbɨ kɨ́ Lubə taa-ji-né ilə-ji taá rəm, iṇ̃ə-né go majal-je lə-ji kɔgɨ kɨ́ go ramajɨ-tɨ liə kɨ́ ṇạ̃ kin rəm tɔ.

8 Majɨ lé, Lubə ra sə-ji mbing ya adɨ-ji gosɨ lay rəm, ɓá adɨ-ji négə lay rəm tɔ.

9 Ẹ̃ adɨ j'gə ndigɨ liə kɨ́ ndɔkɨ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ, adɨ to kɔjra kɨ́ majɨ kɨ́ ẹ̃ ɔjɨ mẹ̃ẹ̃-é-tɨ kdɔ ra kì takul Kristɨ

10 ə kadɨ n'ra né-é dɔkaglo-tɨ kɨ́ ta mɔngɨ lo-tɨ, adɨ to ta lə kəw né-je lay kɨ́ dɔrạ̃-tɨ kì dɔnangɨ-tɨ kadɨ tò gin tɔ́gɨ-tɨ lə dow kɨ́ 'boy káre-rè kɨ́ to Kristɨ kɨ́ Lubə mbətɨ-é.

11 Kì takul-é lé ya tɔ ɓá Lubə uwə-né dɔ-ji kete low ə ində-ji-né tagay ɓá adɨ-ji-né né-je lay kɨ́ go kɔjra-tɨ liə, ẹ̃ kɨ́ to Njèra né-je lay kì mẹ̃ẹ̃ndigɨ liə;

12 kadɨ jạ̃i kɨ́ j'indəi mẹ̃ẹ̃-ji dɔ Kristɨ-tɨ kete lé, j'ɔsi gajɨ-é kdɔ riɓa liə.

13 Lokɨ ooi ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ to Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ à kajɨ-si lé, sạ̃i kàrè 'nami kàdì-é-tɨ ya tɔ. Sạ̃i adi-é mẹ̃ẹ̃-si ə Lubə adɨ Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ un mindɨ-é kdɔ kadɨ-si lé, isɨ mẹ̃ẹ̃-si-tɨ titɨ pɔ̃ kɨ́ ɔsɨ-si-né bè.

---

† **1:1 1:1** Knj 18:19-21; 19:1 * **1:1 1:1** Ta-je kɨ́ tò mbunạ̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ. † **1:3 1:3** Rɔm 8:15-17,28-30 † **1:7 1:7** Kol 1:14

14 Ə ɛ̨ kin ya to né kɨ́ taá mɔkɨ kɨ́ tɔjɨ néndubə lə-ji, ndɔ taa kilə taá-tɨ lə dow-je kɨ́ Lubə adɨ 'to 'liə kadɨ d'ɔsɨ gajɨ-é kdɔ riɓa liə.

Ta kɨ́ Pol pa kɨ̀ Lubə kdɔ njékəwnɑ̨-je

15 Gin-é kin ɓá, mɑ̨ kàrè lokɨ m'oo ta lə kadɨ kɨ́ sə̨i adi mɛ̨ɛ̨-si 'Ɓaɓe Jeju rəm, m'oo ta lə ndigɨ kɨ́ sə̨i 'ndigi njékaa njay-je kɨ́ rangɨ lay rəm lé,
16 m'ra oiyo Lubə taá-taá kdɔ-si rəm, ɓá mɛ̨ɛ̨ ta-je-tɨ kɨ́ m'isɨ m'pa siə kàrè m'ilə ri-si dan-tɨ rəm tɔ.
17 Kadɨ Lubə lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ, kɨ́ to Bɔbɨ-ji kɨ́ njèriɓa lé adɨ Ndil-é adɨ-si gosɨ rəm, adɨ kəm-si ijə dɔ-é-tɨ adɨ 'gəi-é majɨ rəm,
18 kadɨ adɨ kəm-si ijə dɔ nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ kɨ́ ɛ̨ ɓa-si kdɔ kin rəm, kadɨ adɨ kəm-si ijə dɔ néndubə-tɨ liə kɨ́ to né riɓa kɨ́ n̨ɑ̨ kɨ́ à kadɨ-si natɨ kɨ̀ njékaa njay-je kɨ́ rangɨ kin rəm,
19 ɓá kadɨ adɨ kəm-si ijə dɔ tɔ́gɨ-tɨ kɨ́ al dɔ lo kɨ́ ɛ̨ ra-né sə-ji jə̨i njékadmɛ̨ɛ̨-je kin rəm tɔ. Tɔ́gɨ kɨ́ n̨ɑ̨ kɨ́ itə tɔ́gɨ-je lay kinlé,
20 ɛ̨ tɔjɨ lokɨ adɨ Kristɨ tɔsɨ-né ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ rəm, un-é-né adɨ-é isɨ dɔ jikɔl-é-tɨ dɔrɑ̨-tɨ rəm,
21 adɨ Kristɨ isɨ-né dɔ ndil-je-tɨ kɨ́ majɨ al lay, kɨ̀ dɔ malayka-je-tɨ lay, kɨ̀ dɔ tɔ́gɨ-je-tɨ lay, kɨ̀ dɔ kɔ̨ɓe-je-tɨ lay rəm, adɨ ri-é ɓa itə dow-je lay kɨ́ ri-dé ɓa kaglo-tɨ kɨ̀ nè kin rəm; ngà dɛ̨ kin par al, ɛ̨ adɨ ri-é ɓa itə dow-je lay kɨ́ ri-dé à ɓa kaglo-tɨ kɨ́ à ree gogɨ kin rəm tɔ.
22 †Né-je lay kinlé Kristɨ ya Lubə adɨ tò gin tɔ́gɨ-é-tɨ rəm, ɓá adɨ-é to burə dɔ njékəwnɑ̨-je lay
23 kɨ́ 'to dajɨ rɔ-é kin rəm tɔ. Kristɨ lé taa lo dan njékəwnɑ̨-je-tɨ pəl-pəl rəm, ɓá taa lo kɨ́ dɔrɑ̨-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ-tɨ nè pəl-pəl rəm tɔ.

2

Kajɨ kɨ̀ takul ramajɨ
Kol 2:12-13; 3:1-3; Tit 3:3-8

1 †Ə sə̨i lé, ndɔkɨ oyi koy kaldɔta-je, kɨ̀ koy majal-je lə-si,
2 ndɔkɨ isi 'rai ɓə lə né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kin kɨ́ to kullə ra 'boy kɨ́ njèkɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dan yə́l-tɨ, kɨ́ to ndil kɨ́ majɨ al kɨ́ njèra kullə mɛ̨ɛ̨ njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ.
3 Jə̨i lay ya ndɔkɨ j'toi kɨ́ dan-dé-tɨ tɔ, adɨ ndɔkɨ j'in̨əi rɔ-ji yakɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ kɨ́ majɨ al majɨ al kɨ́ ɓo-é ra-ji, j'rai né-je kɨ́ nəl dajɨ rɔ-ji, kɨ̀ né-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨-ji ndigɨ, adɨ j'toi dow-je kɨ́ kojɨ-ji-tɨ nu̱ ya wɔngɨ ra Lubə dɔ-ji-tɨ titɨ kɨ́ wɔngɨ ra-é-né dɔ ndəgɨ dow-je-tɨ kin bè tɔ.
4 Ngà Lubə lé to njèkoo kəmtondoo kɨ́ n̨ɑ̨; ndigɨ kɨ́ ɛ̨ ndigɨ-ji n̨ɑ̨ kinlé ɓá ra adɨ,
5 lokɨ jə̨i j'oyi koy kaldɔta-je lə-ji ya kàrè, ɛ̨ adɨ j'təli j'isi kəm kdɔ nam kɨ́ j'nami kàdɨ̀ Kristɨ-tɨ – Sə̨i lé, aji kɨ̀ takul ramajɨ –
6 Ɛ̨ adɨ j'tɔsi j'ndəli natɨ kɨ̀ Kristɨ rəm, ɓá adɨ j'isi dɔrɑ̨-tɨ natɨ kɨ̀ Jeju Kristɨ, kdɔ nam kɨ́ j'nami kàdɨ̀-é-tɨ kin rəm tɔ.
7 Bè kdɔ kadɨ kaglo-tɨ kɨ́ à ree kinlé, ɛ̨ tɔjɨ dow-je majɨ kɨ́ al dɔ lo kɨ́ ɛ̨ ra sə-ji kɨ̀ takul mɛ̨ɛ̨majɨ liə, kdɔ nam kɨ́ j'nami kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ.
8 Kdɔtalə sə̨i aji kɨ̀ takul ramajɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kadmɛ̨ɛ̨. Né kinlé i̱ rɔ-si sə̨i-tɨ al, ngà to kadkare lə Lubə.
9 Né-é kinlé ree kɨ̀ takul kullə ra-si-je al, adɨ dow à kində-né kàdɨ̀-é al.
10 Kdɔtalə j'toi kullə ra ji Lubə; ɛ̨ ra-ji kɨ̀ takul nam kɨ́ j'nami kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ, kdɔ kadɨ j'rai né-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ ɛ̨ uwə dɔ-é kete kdɔ kadɨ to kullə ra-ji.

† **1:22 1:22** Kol 1:18 † **2:1 2:1** Kol 2:13

Təl kɨ́ káre kɨ̀ takul Kristɨ
əbr 10:19-22

11 Beɓa adi mɛ̨ɛ̨-si ole dɔ né-tɨ kin: Ndɔkɨ lé né kɨ́ tò rɔ-si-tɨ ya tɔjɨ kɨ́ 'toi jipɨ-je al,
adɨ jipɨ-je kɨ́ 'to dow-je kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ 'ɓa-si dow-je kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ al. Dɛ̨ lé
to rɔ-dé ɓá dow-je d'ijə.
12 Dɔgangɨ-é-tɨ kinlé, Kristɨ, dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é lé, ndɔkɨ sə̨i 'gəi-é al rəm, ɓá né
kɨ́ sɔbɨ dɔ Israyel-je kàrè 'goti mɛ̨ɛ̨-é-tɨ rəm, kulənojɨ-je kɨ́ Lubə dɔɔ natɨ kɨ̀ Israyel-je
ə un-né mindɨ-é adɨ-dé lé kàrè 'goti mɛ̨ɛ̨-é-tɨ rəm, kisɨ-si dɔnangɨ-tɨ nè kin kàrè ndɔkɨ
nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ lə-si goto rəm, ɓá 'gəi Lubə al rəm tɔ.
13 Ngà ɓone bè kinlé, sə̨i kɨ́ ndɔkɨ ə̨i ngərəngɨ kɨ̀ Lubə lé, məsɨ Kristɨ ra adɨ 'reei
wur-wur rɔ Lubə-tɨ kɨ̀ takul nam kɨ́ 'nami kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ.
14 Kdɔtalə ɛ̨ ɓá to gin lapiya kɨ́ mbunə̨-ji-tɨ; ndògɨ bɔr kɨ́ gangɨ-ji danə̨ təl-ji njéba-
je-tɨ lə-nə̨ lé, Kristɨ lé ɓá ree tujɨ kɔgɨ kɨ̀ takul koy-é ə ra adɨ gin dow-je kɨ́ joo kinlé
'təl-né dow-je kɨ́ káre.
15 †Ɛ̨ bujuru ndukun-je kɨ̀ kújɨ ra-é-je lay kdɔ kadɨ gin dow-je kɨ́ joo kinlé 'təl-né
kubru rɔ kɨ́ káre kɨ́ to gin dow-je kɨ́ sigɨ kɨ́ lapiya tò dan-dé-tɨ kɨ̀ takul nam kɨ́ 'nam
kàdɨ̀-é-tɨ.
16 †Adɨ to takul koy-é kagdəsɨ-tɨ kinlé ɓá, ɛ̨ bujuru-né ba kɨ́ tò dan-dé-tɨ rəm, ulə-
dé-né nojɨ natɨ kɨ̀ Lubə adɨ dɛ̨ kɨ́ gin joo lay kin ya 'təl-né dow-je kɨ́ káre-rè.
17 Kristɨ ree ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ lapiya adɨ-si sə̨i kɨ́ ndɔkɨ ə̨i ngərəngɨ
kɨ̀ Lubə rəm, ɓá adɨ-ji jɛ̨ kɨ́ ndɔkɨ j'ə̨ ngɔsi kɨ̀ Lubə rəm tɔ.
18 Kɨ̀ takul Kristɨ lé ɓá Ndil kɨ́ aa njay ra adɨ jə̨i kɨ́ gin joo lay kin ya j'ingəi kəm rəbɨ
j'reei-né ngɔsi rɔ Bɔbɨ-ji-tɨ.
19 Gin-é kin ɓá sə̨i 'toi-né mba-je al rəm, ɓá 'toi-né njéndumə̨ ɓe-je al rəm ngá, ngà
'toi ngan njéɓe-je natɨ kɨ̀ njékaa njay-je, adɨ 'toi dow-je lə Lubə.
20 Sə̨i lé, 'tòi kɨ kəy kɨ́ d'ində gin-é dɔ njékɔwkulə-je-tɨ, kɨ̀ dɔ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ
ə Jeju Kristɨ ya to ər kɨ́ sul-é-tɨ.
21 Kɨ̀ takul Kristɨ lé ɓá ər isɨ-né dɔ-nə̨-tɨ kɨ̀ gangɨ-é berere-berere kdɔ təl kəy kɨ́ aa
njay kɨ́ to kəy lə 'Ɓaɓe.
22 Sə̨i kàrè, kɨ̀ takul-é lé, 'tòi kɨ kəy kɨ́ d'ində kadɨ to kəy kisɨ Lubə kɨ̀ takul Ndil-é
tɔ.

3

Lubə adɨ Pol kullə dan dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al
Kol 1:24-29; 2:1-3; 1Pi 1:10-12

1 Gin-é kin ɓá, mə̨ Pol kɨ́ d'uwə-m dangay-tɨ kdɔ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju Kristɨ lé, m'pa-né
ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-si sə̨i kɨ́ 'toi jipɨ-je al.
2 Kdɔ majɨ kɨ́ Lubə ra sə-m ɓá adɨ-m-né kullə kadɨ m'ra dan-si-tɨ lé, koo ə sə̨i a kooi
ta-é ya.
3 Lubə tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ né kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ adɨ m'gə ɓá m'ndangɨ-né ta-é sɛ̨ tin.
4 †Lokɨ 'ndói mbete kinlé rəmə, a kasi 'gəi kɨ́ né kɨ́ sɔbɨ dɔ Kristɨ kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ
lé, kəm-m ijə dɔ-tɨ ya.
5 Né kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kɨ́ ɓone bè Lubə adɨ Ndil kɨ́ aa njay tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ-é adɨ njékɔwkulə-
je kɨ̀ njépata-je kɨ́ ta-é-tɨ kɨ́ d'aa njay 'gə kinlé, ndɔkɨ ɛ̨ adɨ dow-je kɨ́ kete 'gə al.
6 Né kɨ́ ndɔkɨ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ lé ə́n: Kɨ̀ kəm rəbɨ Poyta kɨ́ Majɨ lé, dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je
al kɨ́ 'nam kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ lé, Lubə adɨ-dé né-je kɨ́ majɨ-majɨ natɨ kɨ̀ jipɨ-je rəm, adɨ
'təl dow-je kɨ́ káre-rè kɨ̀ jipɨ-je rəm, ɓá adɨ dɛ̨ kɨ̀ jipɨ-je d'ore-nə̨ dɔ kunmindɨ-tɨ liə
rəm tɔ.

† **2:15 2:15** Kol 2:14 † **2:16 2:16** Kol 1:20 † **3:4 3:4** Kol 1:26,27

7 Poyta kɨ́ Majɨ kinlé, ɓá Lubə ra sə-m majɨ, adɨ-m m'təl ngonnjèkullə-é kɨ̀ takul tɔ́gɨ liə.
8 Mą kɨ́ m'to né al dan njékaa njay-je-tɨ lay kinlé, Lubə ra sə-m majɨ adɨ m'to njékilə mbę̃ né-je lə Kristɨ kɨ́ majɨ-é al dɔ lo kin kadɨ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al rəm,
9 ɓá adɨ m'to njèkɔr man dɔ né-je-tɨ kɨ́ ę̃ kɨ́ to Njèra dɔrą̃ kɨ̀ dɔnangɨ ɓɔyɔ low lə low-je kin rəm tɔ.
10 Gin-é kin ɓá kɨ́ nè kin rəmə, kɨ̀ takul njékəwną̃-je lé, njékɔ̨ɓe-je, kɨ̀ njétɔ́gɨ-je kɨ́ dɔrą̃-tɨ 'gə-né gosɨ lə Lubə kɨ́ tò kɨ̀ kəy-é kəy-é lo n̨ą̃ kin,
11 kɨ́ go kɔjra-tɨ kɨ́ à tò sartagangɨ kɨ́ ę̃ ɔjɨ kete low ɓá ę̃ ra né-é kɨ̀ takul nam kɨ́ j'nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ lə-ji Jeju Kristɨ
12 ə nam-ji kàdì-é-tɨ kɨ̀ kəm rəbɨ mę̃ę̃-ji kɨ́ j'adɨ-é kinlé ra adɨ mę̃ę̃-ji nda kąy-kąy kadɨ j'ree-né ngɔsi kɨ rɔ Lubə-tɨ.
13 Beɓa m'idə-si kadɨ kɔ̃-je kɨ́ m'isɨ m'ingə kdɔ ta lə-si kinlé, adi ɔr tɔ́gɨ-si al. Kɔ̃-je kinlé, to né riɓa lə-si.

Ndigɨ kɨ́ Kristɨ ndigɨ dow-je

14 Gin-é kin ɓá m'ɔsɨ-né məkəjɨ-m nangɨ nɔ̃ Bɔbɨ-ji-tɨ,
15 kɨ́ ę̃ ya gin dow-je lay kɨ́ dɔrą̃-tɨ kɨ̀ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ 'tę̃ę̃ mę̃ę̃-é-tɨ,
16 m'dəjɨ-é kadɨ ra sə-si kɨ́ go riɓa-tɨ liə kɨ́ n̨ą̃ kin rəm, kɨ̀ takul Ndil-é kdɔ kadɨ mę̃ę̃-si idɨ-né njikɨ-njikɨ rəm,
17 m'dəjɨ-é kadɨ adɨ Kristɨ ra ɓe mę̃ę̃-si-tɨ kɨ̀ takul kadmę̃ę̃ rəm, kadɨ adɨ uləi njirə-si nangɨ ngą̃ mę̃ę̃ ndigɨ-tɨ kɨ́ ę̃ ndigɨ-ji,
18 kdɔ kadɨ sə̨i kɨ̀ ndəgɨ njékaa njay-je lay ya asi gəi tatɨ-é, kɨ̀ ngal-é, kɨ̀ kù-é kɨ́ nangɨ, kɨ̀ ngal-é kɨ́ taá,
19 ə a 'gəi-né kɨ́ ndigɨ kɨ́ Kristɨ ndigɨ-ji kinlé itə négə-je lay; kdɔ kadɨ né-je lay kɨ́ rɔ Lubə-tɨ taa mę̃ę̃-si pəl-pəl.
20 Ə Lubə kɨ́ njèra kullə mę̃ę̃-ji-tɨ kɨ̀ takul tɔ́gɨ-é lé, asɨ ra né-je kɨ́ al dɔ né-je kɨ́ j'dəji-é rəm, j'gɨri rəm.
21 Kadɨ kɔsgajɨ tò kɨ dɔ-é-tɨ dan njékəwną̃-je-tɨ kɨ̀ takul Jeju Kristɨ rəm, dan dow-je-tɨ kɨ́ low kɨ̀ kɨ́ ngɔsnè ya lay rəm, ɓá kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal rəm tɔ. Amę̃n!

4

Kində rɔ natɨ mę̃ę̃ kadmę̃ę̃-tɨ
Kol 3:12-14; Rɔm 12:4-8; 1Kɔ 12:4-31

1 Beɓa mą Pol kɨ́ d'uwə-m dangay-tɨ kdɔ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ta lə 'Ɓaɓe lé, m'ulə dingəm mę̃ę̃-si-tɨ kadɨ adi panjiyə-si ɔw natɨ kɨ̀ ɓa kɨ́ Lubə ɓa-si.
2 †Kadɨ 'toi njésɔl dɔ-si sɔl kɨ́ ɔr njutɨ rəm, kadɨ 'sɔli lɔm-lɔm rəm, kadɨ 'toi njékilə mę̃ę̃-si dɔ madɨ-é-tɨ rəm. Isi dɔ-tɨ kɨ̀ ną̃ ə 'ndigi-né-ną̃ rəm tɔ.
3 Ra kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay ra adɨ 'toi dow-je kɨ́ káre kinlé, ę̃ ya uwəi ngą̃ kɨ̀ kəm rəbɨ lapiya kɨ́ tò dan-si-tɨ.
4 Kdɔtalə j'toi kubru rɔ kɨ́ káre-rè,
Ndil kɨ́ aa njay ra káre-rè,
bè ya tɔ Lubə ɓa-si kdɔ nékində mę̃ę̃ dɔ-tɨ kɨ́ ra káre-rè;
5 'Ɓaɓe ra káre-rè,
kadmę̃ę̃ ra káre-rè,
batę̃m ra káre-rè,
6 Lubə ra káre-rè
ə ę̃ ya to Bɔbɨ dow-je lay rəm,
ɔ̃ ɓe dɔ nékində-je-tɨ lay rəm,

† **4:2 4:2** Kol 3:12,13

ra kullə dan dow-je-tɨ lay rəm,
ɓá isɨ mɛ̨̃ dow-je-tɨ lay rəm tɔ.
7 Ngà Lubə ra sə-ji majɨ adɨ nã́-nã́ dan-ji-tɨ ya Kristɨ adɨ-é kadkare kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é.
8 Gin-é kin ɓá 'ndàngɨ-né mɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè:
Ɛ̃ ɔw lo-je-tɨ kɨ́ taá nũ, kɨ̀ dow-je kɨ́ uwə-dé ta rɔ-tɨ;
Ɛ̃ ləbɨ dow-je kadkare-je.
9 «Ɛ̃ ɔw lo-je-tɨ kɨ́ taá nũ» lé kɔr mɛ̨̃-é to ri wa?
Kɔr mɛ̨̃-é to, kete ɓá kadɨ ɔw taá lé,
ndɔkɨ ɛ̃ risɨ ɔw njal gin nangɨ-tɨ.
10 Ɛ̃ kɨ́ risɨ nangɨ lé, to ɛ̃ ya ə́ ɔw sam dɔrã-tɨ nũ,
kdɔ̃ kadɨ taa lo pəl-pəl mɛ̨̃ né-jɛ-tɨ lay.
11 Kadkare kɨ́ ɛ̃ adɨ lé ə́n:
Ɛ̃ adɨ dɛ̨̃ kɨ́ dan-tɨ-je 'to njékɔwkulə-je,
Ɛ̃ adɨ dɛ̨̃ kɨ́ nã́-je 'to njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ,
Ɛ̃ adɨ dɛ̨̃ kɨ́ madɨ-je 'to njékilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ,
Ə adɨ dɛ̨̃ kɨ́ nã́-je 'to njékɔrnɔ̃-je kɨ̀ njéndó dow-je né.
12 Ɛ̃ ra bè kdɔ kadɨ njékaa njay-je d'asɨ gakɨ kadɨ 'ra kullə kadɨ dɛ̨̃ kɨ́ 'to kubru rɔ Kristɨ lé d'ɔw-né kɨ kete-kete,
13 sar kadɨ jə̃i lay ya j'təli-né dow-je kɨ́ kárɛ-rè mɛ̨̃ kadmɛ̨̃-tɨ rəm, mɛ̨̃ gə Ngon lə Lubə-tɨ rəm, kadɨ j'toi dow-je kɨ́ j'tɔgi gangɨ, sar kadɨ j'asi-né-nã kɨ̀ Kristɨ berere mɛ̨̃ panjiyə-é-je-tɨ,
14 kdɔ kadɨ j'toi ngan-je kɨ́ pungum man ɔw sə-dé yó-je kɨ nè-je kin al, nè néndó-je lay à kulə-ji yə́l yó-je kɨ nè-je, ɓá kadɨ j'toi né kədɨ lə njéra né kədɨ-né dow-je kur-dé-né wale kin al rəm,
15 ngà kadɨ j'pai ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ̀ ndignã rəmə, j'a tɔgi mɛ̨̃ né-jɛ-tɨ lay kadɨ j'titi-né-nã kɨ̀ Kristɨ kɨ́ to dɔ kin bè.
16 †Kɨ̀ takul-é ɓá kubru rɔ lay tò-né ta-nã-tɨ kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é majɨ kɨ̀ takul njirə-je kɨ̀ gul-je lay kɨ́ uwə-é natɨ ngã ə ngon rɔ kɨ́ rá-rá ra kullə liə adɨ kubru rɔ tɔgɨ-né rəm, ɓá ɔw-né kɨ kete-kete kɨ̀ takul ndignã rəm tɔ.

Panjiyə kɨ́ low kɨ̀ panjiyə kɨ́ sigɨ
Kol 3:1-16; Gal 5:10-25

17 Gin-é kin ɓá m'idə-si-né ə m'ã-né dɔ-tɨ njángɨ kɨ̀ ri 'Baɓe m'panè: Adi panjiyə-si titɨ-nã kɨ̀ panjiyə njékadmɛ̨̃ al-je kɨ́ tagɨr lə-dé to tagɨr kɨ́ mɛ̨̃ wəy kare kin al.
18 Tagɨr lə-dé to tagɨr kɨ́ dɔ mbə́-tɨ, adɨ 'goto mɛ̨̃ kiskəm-tɨ lə Lubə, kdɔtalə négə al kɨ̀ mɛ̨̃ngã lə-dé.
19 Dɛ̨̃ lé 'gə rɔsɔl al, adɨ kaya ya to kullə ra-dé sar adɨ d'iñə rɔ-dé yakɨ mɛ̨̃ né-jɛ-tɨ kɨ́ tò ñɛ̨ ya kàrè mɛ̨̃-dé uwə-dé kɨ̀ ta al.
20 Ngà sə̃i lé, gangɨ-é kin ɓá to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Kristɨ kɨ́ 'ndó-si lé al.
21 Jeju Kristɨ lé 'pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ d'adɨ ooi rəm, ɓá néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ-é kɨ́ ɔw go-nã-tɨ kɨ̀ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ liə kàrè 'ndó-si, kadɨ
22 †'tusi panjiyə-si kɨ́ kete ndɔkɨ lé iñəi kɔgɨ. Ndɔkɨ lé, ɓo né-je kɨ́ majɨ al majɨ al tò mɛ̨̃-si-tɨ, ədɨ-si kdɔ tujɨ-si.
23 Adi Ndil kɨ́ aa njay təl-si adɨ 'toi dow-je kɨ́ sigɨ mɛ̨̃ tagɨr-je-tɨ lə-si
24 †ə 'təli dow-je kɨ́ sigɨ kɨ́ Lubə ra-dé kɨ́ go mɛ̨̃ndigɨ-tɨ liə kdɔ kadɨ 'ra né kɨ́ njururu kɨ̀ né kɨ́ aa njay kɨ̀ takul ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
25 Gin-é kin ɓá 'tusi takədɨ iñəi kɔgɨ ə kadɨ nã́-nã́ idə madɨ-é ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kdɔtalə jə̃i j'toi ngan rɔ-nã.
26 Kinə wɔngɨ ra-si kàrè, 'rai majal al; adi kàdɨ ur dɔ wɔngɨ-tɨ lə-si al;

† **4:16 4:16** Kol 2:19 † **4:22 4:22** Kol 3:9 † **4:24 4:24** Kol 3:10

27 kəm lo kɨ́ ndɛ̨ bè ya kàrè iɲəi adi Sú ilə nja-é-tɨ al.
28 Dow kɨ́ to njèɓogɨ kàrè, kadɨ ɓogɨ al ngá. Ngà kadɨ ur rɔ-é biri ya ra kullə kɨ̀ ji-é
kdɔ kadɨ ra-né kɨ̀ dow-je kɨ́ d'ɔw ndoo né tɔ.
29 Adi ta kɨ́ tò ɲɛ̨ káre ya kàrè tɛ̨ɛ̨ ta-si-tɨ al; ngà kinə tò kadɨ 'pai ta rəmə, kadɨ to
ta kɨ́ majɨ kɨ́ à kullə dingəm mɛ̨ɛ̨ dow-je-tɨ rəm, ɓá à ra majɨ kɨ̀ dow-je kɨ́ d'oo rəm tɔ.
30 Ndil kɨ́ aa njay lə Lubə lé, 'tuji mɛ̨ɛ̨-é al; ɛ̨ ɓá isɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ titɨ pɔ̨ kɨ́ Lubə ɔsɨ-si-né
kdɔ ndɔ kɨ́ à taa-si-né kilə-si taá kɨ́ tagangɨ-je-tɨ.
31 Né lay kɨ́ to mɛ̨ɛ̨katɨ, kɨ̀ rɔkatɨ kanɑ̨nɑ̨, kɨ̀ wɔngɨ, kɨ̀ kilə kɔl, kɨ̀ kulə ta ndil-nɑ̨-tɨ,
kɨ̀ né lay kɨ́ to mɛ̨ɛ̨ndul ya adi goto dan-si-tɨ.*
32 †Adi mɛ̨ɛ̨-si majɨ kɨ̀ nɑ̨ rəm, adi ta ɔ̨̃ mɛ̨ɛ̨-si kdɔ-nɑ̨ rəm, iɲəi go majal lə-nɑ̨ kɔgɨ
titɨ kɨ̀ Lubə iɲə-né go majal lə-si kɔgɨ kɨ̀ takul nam kɨ́ 'nami kàdì Kristɨ-tɨ kin bè tɔ.

5

Panjiyə kɨ́ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ
1Te 4:1-8; 1Kɔ 6:9-11

1 Sə̨i lé, 'toi ngan lə Lubə, adɨ ɛ̨ ində-si dan kəm-é-tɨ ə́n ə́ 'ndaji kullə ra-é;
2 adi ndigɨ dow-je ɓá uwə mɛ̨ɛ̨-si, titɨ kɨ́ Kristɨ ndigɨ-ji-né ɓá ɛ̨ ya adɨ-né rɔ-é Lubə
kadkare-tɨ adɨ d'ilə məsɨ-é nangɨ kdɔ ta lə-ji kin bè. Adɨ to kadkare kɨ́ nəl Lubə titɨ
ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ.
3 Kaya-je, kɨ̀ né-je lay kɨ́ tò ɲɛ̨, əse kəmkəi̯ lé, to né-je kɨ́ kadɨ ta-é ya kàrè uwə dɔ-si
al. Gangɨ-é kin ɓá tuwə njékaa njay-je.
4 Ta-je kɨ́ tò ɲɛ̨, kɨ̀ ta mbə́-je, kɨ̀ sɔkɨ-nɑ̨-je lé, to né-je kɨ́ tuwə-si al. Ngà né kɨ́ tuwə-si
lé, to oiyo kɨ́ kadɨ 'rai Lubə.
5 Kdɔ né kɨ́ kadɨ 'gəi majɨ ə́n: Njèrakaya rəm, njèra né-je kɨ́ tò ɲɛ̨ əse njèkəmkəi̯
adɨ to njèpole magɨ rəm lé, d'a goto mɛ̨ɛ̨ kɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə dɛ̨ kɨ̀ Kristɨ.
6 Adi dow pa ta-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ wəy kare ədɨ-si-né al. Kdɔ to ta lə né-je kɨ́ majɨ al kinlé
ɓá wɔngɨ ra-né Lubə dɔ njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ liə.
7 Ɑ̃n ə́ kində ya indəi rɔ-si natɨ sə-dé al.
8 Kdɔtalə, ndɔkɨ isi lo kɨ́ ndul-tɨ, ngà ɓone bè 'nami kàdì 'Ɓaɓe-tɨ adɨ 'toi dow-je kɨ́
isi lo kɨ́ ndógɨ-tɨ ngá. Beɓa adi panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je kɨ́ d'isɨ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ.
9 Kdɔ panjiyə kɨ́ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ lé to mɛ̨ɛ̨majɨ, kɨ̀ né ra kɨ́ njururu, kɨ̀ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
10 Ɔri kəm né-je kadɨ 'gəi né kɨ́ nəl 'Ɓaɓe,
11 ə né-je kɨ́ lo kɨ́ ndul-tɨ kɨ́ to né-je kɨ́ kɔgɨ kare kinlé uləi rɔ-si dan-tɨ al, ngà uni
kam dɔ-tɨ.
12 Kdɔtalə né-je kɨ́ dow-je kin d'isɨ 'ra lo ɓɔyɔrɔ-tɨ lé, tò rɔsɔl mbing ya majɨ pa ta-é
al.
13 Ngà né-je lay kinlé lokɨ dow un kam dɔ-tɨ rəmə, lo ndógɨ dɔ-tɨ.
14 Kdɔtalə, né kɨ́ lo ndógɨ dɔ-tɨ lé, né-é təl to londógɨ ngá. Gin-é kin ɓá 'pa-né 'panè:
I njètoɓi, i̯ taá dɔ ɓi-tɨ,
I̯ taá dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy
ə Kristɨ à kadɨ lo ndógɨ dɔ-i-tɨ doo.
15 Beɓa ooi go panjiyə-si majɨ. 'Rai né tokɨ mbə́-je bè al, ngà 'rai né ra lə dow-je kɨ́
kəm-dé aa njay.
16 †Iɲəi kaglo adi dəə kɔgɨ kare al, kdɔtalə j'isi mɛ̨ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kɨ́ majɨ al*.
17 Gin-é kin ɓá kadɨ 'toi mbə́ dow-je al, ngà kadɨ 'gəi né kɨ́ mɛ̨ɛ̨ 'Ɓaɓe ndigɨ.
18 Adi yibɨ ra-si al, nè à ra kadɨ kullə ra-si tò jugɨ-jugɨ; ngà adi Ndil kɨ́ aa njay ɓá taa
lo mɛ̨ɛ̨-si-tɨ
19 †rəmə, ɔji-nɑ̨ ta kɨ̀ pa-je, kɨ̀ pa kɔsgajɨ-je, kɨ̀ pa-je kɨ́ gay-gay kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay ində

* **4:31 4:31** Kol 3:8 † **4:32 4:32** Kol 3:13 † **5:16 5:16** Kol 4:5 * **5:16 5:16** Kol 4:5 † **5:19 5:19** Kol 3:16,17

ta-si-tɨ rəm, ɓá usi pa-je 'tɔ́yi-né 'Ɓaɓe kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨̃-si kɨ́ káre-rè rəm tɔ.
20 Dɔkaglo-je lay ya, 'rai oiyo Bɔbɨ-ji Lubə kɨ̀ ri 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kdɔ né-je lay.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kisɨ-nɑ̃ lə dené kɨ̀ dingəm
Kol 3:18–4:1; 1Pi 2:18-25; 3:1-7

21 Sə̃i kɨ́ 'ɓəli Kristɨ lé, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə-nɑ̃.
22 †Sə̃i dené-je, kadɨ nɑ̃́-nɑ̃́ dan-si-tɨ ulə dɔ-é gin tɔ́gɨ-tɨ lə ngɔbɨ-é titɨ kɨ́ isi uləi-né dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə 'Ɓaɓe kin bè.
23 Kdɔtalə dingəm to dɔ dené titɨ kɨ́ Kristɨ to-né dɔ njékəwnɑ̃-je kɨ́ 'to kubru rɔ-é ə ɛ̨̃ to Njèkajɨ-dé kin bè.
24 Titɨ kɨ́ njékəwnɑ̃-je d'ulə-né dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ lə Kristɨ kinlé, kadɨ nɑ̃́-nɑ̃́ dan dené-je-tɨ ulə dɔ-é gin tɔ́gɨ-tɨ lə ngɔbɨ-é mɛ̨̃ɛ̨̃ né-je-tɨ lay tɔ.
25 †Ə sə̃i dingəm-je, 'ndigi ne-si-je titɨ kɨ́ Kristɨ ndigɨ-né njékəwnɑ̃-je sar oy-né kdɔ ta lə-dé kinlé bè.
26 Ɛ̨̃ ra bè togɨ-dé-né kɨ̀ man rəm, kɨ̀ ta lə Lubə rəm, adɨ d'aa njay ə ində-dé-né tagay adɨ Lubə;
27 Kdɔ kadɨ njékəwnɑ̃-je kinlé d'ɑ̃ nɔ̃̀-n'ɛ̨̃̀-tɨ titɨ dené kɨ́ ɔw kɨ̀ ta ngɔw ə́ ra rɔ-é adɨ ndóle rəm, yoro goto rɔ-é-tɨ rəm, rɔ-é ungɨ kulə al rəm, ɓá né kɨ́ majɨ al ya goto rɔ-é-tɨ rəm kin bè tɔ. Ə kadɨ 'to tagay rəm, ɓá kadɨ ta madɨ goto dɔ-dé-tɨ rəm tɔ.
28 Gangɨ-é kin ya dingəm à ndigɨ-né ne-é titɨ kɨ́ ɛ̨̃ ndigɨ-né dajɨ rɔ-é kin bè tɔ. Dow kɨ́ ndigɨ ne-é lé, dowbé ndigɨ dajɨ rɔ-é ya tɔ.
29 Kdɔtalə dow kɨ́ ɔsɨ rɔ-é kɨ̀ ta ya goto, ngà dow lé ul rɔ-é, ə tɔsɨ kəm-é dɔ-tɨ titɨ kɨ́ Kristɨ ra-né kɨ̀ njékəwnɑ̃-je kin bè.
30 Kdɔtalə jə̃i j'toi ngan rɔ Kristɨ.
31 Beɓa 'ndàngɨ 'panè: Gin-é kin ɓá dingəm à kiɲə-né kɔ̃-é kɨ̀ bɔbɨ-é kdɔ tiɲə rɔ ne-é-tɨ ə dɛ̨̃ joo lay d'a təl to kubru rɔ kɨ́ káre-rè.
32 Ta kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kinlé to ta kɨ́ boy ə mɑ̃ m'idə-si rəsɨ m'panè: To ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Kristɨ kɨ̀ njékəwnɑ̃-je.
33 Ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ-si lé, kadɨ nɑ̃́-nɑ̃́ ya ndigɨ ne-é titɨ kɨ́ ndigɨ-né dajɨ rɔ-é bè ə kadɨ dené kɨ́ rá-rá kàrè ilə kujɨ dɔ ngɔbɨ-é-tɨ tɔ.

6

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ngan-je kɨ̀ njékojɨ-dé-je

1 †Sə̃i ngan-je, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə njékojɨ-si-je [kɨ́ gangɨ-é kɨ́ 'Ɓaɓe ndigɨ]*, kdɔtalə ɛ̨̃ kin ɓá to né kɨ́ njururu.
2 «'Təti kagɨ bɔbɨ-i kɨ̀ kɔ̃-i» – ɛ̨̃ kin ɓá to kɨ́ dɔsɑ̃y dan ndukun-je-tɨ kɨ́ kunmindɨ dan go-é –
3 beɓa 'a kisɨ majɨ ə ɓal-i à nɑ̃-né dɔnangɨ-tɨ.
4 †Sə̃i bɔbɨ ngan-je, 'tuji mɛ̨̃ɛ̨̃ ngan-si-je al, ngà ooi go-dé ə 'ndoi-dé né, 'rai-dé kadɨ iləi-dé rəbəə kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ 'Ɓaɓe ndigɨ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ɓə-je kɨ̀ 'ɓa-dé-je

5 †Sə̃i ɓə-je, 'təli rɔ-si go ta-tɨ lə dow-je kɨ́ 'to 'ɓa-si-je kɨ̀ ɓəl, kɨ̀ kujɨ kɨ̀ kilə, kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ́ nda kɑ̃y titɨ kɨ́ isi 'təli-né rɔ-si go ta-tɨ lə Kristɨ kin bè;
6 'rai bè takəm-dé-tɨ par al rəm, ɓá kdɔ nəl-né dow-je al rəm, ngà 'rai kdɔ to kɨ́ 'toi ngannjékullə-je lə Kristɨ kɨ́ isi 'rai né kɨ́ Lubə ndigɨ kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨̃-si kɨ́ káre.

---

† **5:22 5:22** Kol 3:18; 1Pi 3:1 † **5:25 5:25** Kol 3:19; 1Pi 3:7 † **6:1 6:1** Kol 3:20 * **6:1 6:1** Ta-je kɨ́ tò mbunə̃ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsɑ̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **6:4 6:4** Kol 3:21 † **6:5 6:5** Kol 3:22-25

7 'Rai kullə adi-dé kɨ̀ rɔnəl titɨ-nạ̃ né kɨ́ to kullə lə 'Ɓaɓe bè, ɓɨ titɨ to kullə lə dow
al.
8 Sə̃i 'gəi kɨ́ dow kɨ́ to ɓə əse to ɓə al kàrè, 'Ɓaɓe à kugə dɔ ji-é sɔbɨ dɔ majɨ kɨ́ ẹ̃ ra.
9 †Sə̃i 'ɓa ɓə-je kàrè, 'rai sə-dé bè ya tɔ; adi-dé kɔ̃̀ al; sə̃i 'gəi kɨ́ ẹ̃ kɨ́ to 'Ɓa-si rəm,
to 'Ɓa-dé rəm lé, isɨ dɔrạ̃-tɨ ə ẹ̃ ɔr kəm dow al.

Nérɔ-je lə njèkadmẹ̃ẹ̃

10 Kadɨ m'tɔl-né ta-é lé, uləi njirə-si dɔ 'Ɓaɓe-tɨ ə ubəi kul tɔ́gɨ-é kɨ́ al dɔ tɔ́gɨ-je lay
kin.
11 'Tuləi nérɔ-je lə Lubə lay rɔ-si-tɨ, kdɔ kadɨ ạ̃i-né gərərə nɔ̃̀ Sú-tɨ kɨ́ njètulə-si natɨ.
12 Kdɔtalə j'isi 'rɔi kɨ̀ dow-je al, ngà j'isi j'rɔi kɨ̀ ndil-je kɨ́ majɨ al, kɨ̀ tɔ́gɨ-je, kɨ̀ njékɔ̃ɓe
kɨ́ londul-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè rəm, ɓá j'isi j'rɔi kɨ̀ ndil-je kɨ́ majɨ al kɨ́ dɔrạ̃-tɨ rəm tɔ.
13 Gin-é kin ɓá kadɨ ɔyi nérɔ-je lə Lubə lay, kdɔ kadɨ ạ̃i-né gərərə mẹ̃ẹ̃ ndɔ-je-tɨ kɨ́
majɨ al rəm, ɓá kadɨ lokɨ go-é gangɨ lay kàrè ạ̃i-né dingəm rəm tɔ.
14 Beɓa ạ̃i dingəm. Adi ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ nạ̃̀y kɨ́ ndaá dɔɓədɨ-si bè; adi né ra kɨ́ njururu
nạ̃̀y kɨ́ né kɔn kàdì asgar-je ta né katɨ-tɨ bè;
15 rɔ tungə pilingɨ kdɔ kilə mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ lapiya lé ɓá adi tokɨ saba
nja-si-tɨ bè;
16 mẹ̃ẹ̃ né-jɔ-tɨ lay ya adi kadmẹ̃ẹ̃ tokɨ də lə-si bè. Ningə-je lə Njèmẹ̃ẹ̃ndul kɨ́ ta-é ɔ̃̀
pər kinlé, də lé ɓá à taa dɔ-si-tɨ.
17 Adi kajɨ tokɨ jɔgɨ ngəm dɔ-si bè ə adi Ta lə Lubə kɨ́ to kiyərɔ kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay
adɨ-si lé tò ji-si-tɨ tɔ. 18 Ndɔ-je lay ya adi Ndil kɨ́ aa njay ɔsɨ-si adɨ 'pai ta kɨ̀ Lubə kɨ̀
kəm rəbɨ-je lay ə 'nɔ̃i ta-é-tɨ 'dəji-é-né né. Beɓa uwəi rɔ-si ngạ̃, isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ kadɨ
'pai ta kɨ̀ Lubə. 'Pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ njékaa njay-je lay.
19 'Pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-m tɔ; kdɔ kadɨ Ndil-é ində ta ta-m-tɨ adɨ m'nda mẹ̃ẹ̃-m
kạ̃y m'ilə mbẹ̃ né kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ ɓá Lubə tẹ̃ẹ̃ kɨ̀ dɔ-é kɨ̀ takul Poyta kɨ́ Majɨ kin.
20 Poyta kɨ́ Majɨ kinlé ɓá mạ̃ m'to takəm Kristɨ adɨ m'ilə mbẹ̃-é ɓá m'ạ̃-né dangay-tɨ
tin. 'Dəji Lubə kadɨ m'nda mẹ̃ẹ̃-m kạ̃y m'pa ta-é titɨ kɨ́ tò kadɨ m'pa-né.

Ta-je kɨ́ sɔbɨ Pol kɨ̀ lapiya-je kɨ́ ra

21 ††Kdɔ kadɨ sə̃i kàrè 'gəi-né ta kɨ́ dɔ kisɨ-m-tɨ kɨ̀ né-tɨ kɨ́ m'isɨ m'ra lé, Tisikɨ kɨ́
to ngonkɔ̃-m kɨ́ njèkadmẹ̃ẹ̃ kɨ́ m'ində-é dan kəm-m-tɨ kɨ́ to ngonnjèkullə kɨ́ njèkạ̃ dɔ
ndi-é-tɨ mẹ̃ẹ̃ kullə-tɨ lə 'Ɓaɓe ya à kɔw kɔr lay kidə-si.†
22 Gin-é kin ɓá m'ulə-é-né rɔ-si-tɨ bè, kdɔ kadɨ 'gəi-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kisɨ-ji nè kin rəm,
ɓá kadɨ ɔw sɔl mẹ̃ẹ̃-si rəm tɔ.
23 Kadɨ Bɔbɨ-ji Lubə kɨ̀ 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ d'adɨ lapiya kɨ̀ ndigɨ dow-je, kɨ̀ kadmẹ̃ẹ̃ nạ̃̀y
kɨ̀ njékadmẹ̃ẹ̃-je.
24 Kadɨ ramajɨ lə Lubə nạ̃̀y kɨ̀ dow-je lay kɨ́ 'ndigɨ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ ndigɨ kɨ́ sɔ̃y-é
goto.

† **6:9 6:9 a** Kol 4:1; **b** Kol 3:25 † **6:21 6:21** Knj 20:4; 2Ti 4:12 † **6:21 6:21** Kol 4:7,8 † **6:21 6:21** Kol 4:7

Mbete kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ
Pilipɨ-je
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Pilipɨ-je

Pol ą dangay-tɨ ə to ɓebo Rɔm-tɨ je bè, ɓá ę ndàngɨ-né mbete kin. Ə ę ą mę̃ę̃ ji njékɔ̃ɓe-je-tɨ kadɨ d'a tɔl-é. Bè ya kàrè to mbete kɨ́ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ rɔnəl liə, kɨ̀ oiyo kɨ́ ę ra njékadmę̃ę̃-je kɨ́ ɓebo Pilipɨ-tɨ.

Pol ilə mbę̃ Poyta kɨ́ Majɨ ɓebo Pilipɨ-tɨ, dɔnangɨ Maseduwan-tɨ dɔnangɨ Grɛkɨ-tɨ kəl-é kɨ́ taá-tɨ ə ində gin njékəwną̃-je káre lo-é-tɨ (Knj 16). Ganglo-é-tɨ kin ya mbunə̃-dé kɨ̀ njékadmę̃ę̃-je kɨ́ Pilipɨ-tɨ gangɨ al; adɨ dę̃ d'ulə kɨ̀ là d'adɨ-é 'ra-né siə nja ną̃-ną̃ mę̃ę̃ kullə-tɨ liə kɨ́ isɨ ra adɨ Lubə. Mę̃ę̃ mbete-tɨ kinlé, ę̃ ra-dé oiyo kdɔ kadkare kɨ́ d'ulə-né Epaproditɨ d'adɨ ree-né adɨ-é ngɔsnè ɓəy kinlé rəm, ɓá ę̃ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ndigɨ kɨ́ ę̃ ndigɨ-dé mę̃ę̃ mbete-tɨ kinlé rəm tɔ. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1 lé ę̃ ra oiyo 'Ɓaɓe rəm, ɓá pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ gangɨ kisɨ-é rəm tɔ. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 2 lé, ę̃ tɔjɨ néndajɨ-je kɨ́ sɔbɨ dɔ sɔldɔ ə kɨ́ boy ną̃ lé to sɔldɔ lə Jeju Kristɨ. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 3 lé, ę̃ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ majɨ lə mę̃ę̃ kɨ́ kində dɔ̃ Kristɨ-tɨ ɓɨ dɔ dow-tɨ al, ə lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 4 lé, ę̃ ulə dingəm mę̃ę̃ njékadmę̃ę̃-je-tɨ kadɨ 'to dow-je kɨ́ káre rəm, kadɨ 'ra rɔnəl rəm, ɓá pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ lapiya lə Lubə rəm tɔ.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ Lapiya kɨ́ ra

1 †Mą̃ Pol, ję̃ kɨ̀ Timote kɨ́ j'to ngannjékullə-je lə Jeju Kristɨ j'isɨ natɨ ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sə̃i njékaa njay kɨ́ 'toi njénam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ rəm, m'adɨ-si sə̃i njékində kəm-si go njékəwną̃-je-tɨ rəm, ɓá madɨ-si sə̃i njékində kəm-si go né-tɨ lə njékəwną̃-je kɨ́ isi mę̃ę̃ ɓebo Pilipɨ-tɨ rəm tɔ.

2 Kadɨ Bɔbɨ-ji Lubə dę̃ kɨ̀ 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ d'adɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə-dé nə̀y sə-si.

3 Ndɔ-je lay kɨ́ mę̃ę̃-m ole dɔ-si-tɨ taá ya rəmə m'ra oiyo Lubə lə-m.

4 Ta-je lay kɨ́ m'pa kɨ̀ Lubə kdɔ-si lay kinlé, ndɔ-é ndɔ-é ya m'pa kɨ̀ rɔnəl,

5 kdɔ kində kɨ́ indəi rɔ-si ta Poyta-tɨ kɨ́ Majɨ ndɔ-tɨ kɨ́ dɔsə̃y sar tę̃ę̃-né ɓone.

6 M'gə majɨ kɨ́ njèkulə gin kullə kɨ́ majɨ ną̃ mę̃ę̃-si-tɨ kinlé, à ra bè-bè ya tɔl ta-é ndɔ təl-tɨ lə Jeju Kristɨ.

7 Sə̃i lé, to tó-é kadɨ m'ɔw kɨ̀ tagɨr-je kɨ́ bè kin dɔ-si-tɨ lay, kdɔtalə m'ində-si dan kəm-m-tɨ. Kdɔ majɨ kɨ́ Lubə ra sə-m dangay-tɨ rəm, lo pa ta gangɨ-né dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ rəm, lo kilə mbę̃-é-tɨ kɨ̀ tɔ́gɨ rəm kinlé, sə̃i lay ya ą̃i sə-m mę̃ę̃-é-tɨ.

8 Lubə gə kɨ́ sə̃i lay ya m'ndigɨ-si ko ndigɨ lə Jeju Kristɨ.

9 Ə né kɨ́ m'dəjɨ mę̃ę̃ ta-je-tɨ kɨ́ m'isɨ m'pa kɨ̀ Lubə lé, m'dəjɨ kadɨ ndigną̃ lə-si ɔw kɨ kete-kete ə kadɨ to ndigną̃ kɨ́ 'gəi gin-é majɨ rəm, 'gəi kɔri-né mbunə̃ né-je kadɨ aa njay rəm tɔ.

10 Bè kdɔ kadɨ asi kadɨ ooi né kɨ́ majɨ ə 'gəi rəm, kadɨ 'toi njéra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, kadɨ 'toi dow-je kɨ́ ta goto dɔ-si-tɨ ndɔ təl-tɨ lə Kristɨ rəm,

11 kadɨ kɨ̀ takul Jeju Kristɨ rəmə 'rai-né né kɨ́ njururu, kdɔ kadɨ dow-je d'ɔsɨ-né gajɨ Lubə rəm, 'tɔ́y-é-né rəm tɔ.

Ką̃ Pol dangay-tɨ

12 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę̃, né kɨ́ m'ndigɨ kadɨ 'gəi ə́n: Né kɨ́ tę̃ę̃ dɔ-m-tɨ lé, ra adɨ Poyta kɨ́ Majɨ ɔw-né kɨ kete.

13 †Beɓa mę̃ę̃ ndògɨ-tɨ lə ngar lay rəm, kɨ̀ lo-je lay ya dow-je 'gə majɨ kɨ́ to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ta lə Kristɨ ɓá m'ą̃-né dangay-tɨ.

---

† **1:1 1:1** Knj 16:12 † **1:13 1:13** Knj 28:30

14 Ə njékadmɛ̨ɛ̨-je n̨ą̃ ya, ką̃-m dangay-tɨ lé, ra adɨ d'ubə kul 'Ɓaɓe rəm, adɨ-dé
tɔ́gɨ dɔ madɨ-é-tɨ ɓəy rəm, ɓá ɔr ɓəl mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ kɔgɨ kadɨ d'ilə mbɛ̨ ta lə Lubə kɨ̀ rɔ
tungə-dé rəm tɔ.
15 Tɔgrɔ-tɨ ya, ta lə Kristɨ lé, dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je 'ndó dow-je kɨ̀ kim-n̨ą̃, kɨ̀ jangɨ, ngà dɛ̨
kɨ̀ ną́-je 'ra kɨ̀ tagɨr kɨ́ majɨ tɔ.
16 Dɛ̨ kinlé 'ra kɨ̀ tagɨr ndignąʼ ə 'gə kɨ́ kisɨ-m nè kinlé tò kdɔ kadɨ m'pa ta m'gangɨ-né
dɔ Poyta kɨ́ Majɨ.
17 Ngà dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je lé, d'ilə mbɛ̨ ta lə Kristɨ kɨ̀ tagɨr kim-n̨ą̃ kɨ̀ jangɨ mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ.
Tagɨr-je lə-dé lé aa njay al. Dɛ̨ 'gɨr kɨ́ to kɔ̨̃ kɨ́ rangɨ ɓá n'isi n'adi-mi dɔ madɨ-é-tɨ dɔ
ką̃-m dangay-tɨ.
18 Ngà bè kàrè, lé to ndangɨ ɓá 'ra əse 'ra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kàrè, mbɛ̨ ta lə Kristɨ ɓa-né
adɨ rɔ-m nəl-m ə à nəl-m ya ɓəy rəm tɔ.
19 Takul ta-je kɨ́ isi 'pai kɨ̀ Lubə rəm, kɨ̀ takul Ndil Jeju Kristɨ kɨ́ isɨ gətɨ-m kin ya,
m'gə-né kɨ́ né-je kinlé à kɔw sə-m kɨ kajɨ-tɨ.
20 Gangɨ-é kɨ́ m'isɨ m'ngəbɨ-né kɨ̀ rɔ ngą̃ rəm, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kɨ́ kində dɔ-tɨ rəm kinlé, né kɨ́
rɔ-m à sɔl-m dɔ-tɨ ya goto. Ngà ɓone bè kinlé, mɛ̨ɛ̨-m nda ką̃y titɨ kɨ́ kete low, adɨ lé
to koy-m əse to kisɨ-m kɨ̀ dɔ-m taá kàrè, Kristɨ lé dow-je d'a kɔsɨ gajɨ-é kɨ̀ takul-m ya.
21 Kdɔtalə mą̃ lé, Kristɨ ɓá to kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə-m, adɨ m'oo koy kɨ nékugə dɔji.
22 Ngà kinə kisɨ-m kɨ̀ dɔ-m taá nè kinlé, majɨ-é tò kdɔ kullə lə-m ɓəy rəmə, m'gə né
kɨ́ m'a mbətɨ al.
23 Mɛ̨ɛ̨-m ra joo: Ɓo kadɨ m'ɔw m'isɨ kɨ̀ Kristɨ ɓá ra-m kdɔ to né kɨ́ majɨ bore ngay.
24 Ngà kdɔ ta lə-si lé, kisɨ-m kɨ̀ dɔ-m taá nè kin majɨ n̨ą̃ ɓəy rəm tɔ.
25 M'gə majɨ mbiri-mbiri kɨ́ m'a kisɨ kɨ̀ dɔ-m taá ə sə̨i lay ya m'a kisɨ sə-si kdɔ kɔw
kɨ kete lə-si rəm, ɓá kdɔ rɔnəl lə-si mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ rəm tɔ.
26 Beɓa lokɨ m'a təl kɔw dan-si-tɨ gogɨ lé, m'a təl gin né kində kàdì lə-si kɨ́ n̨ą̃ kdɔ
nam kɨ́ 'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.

Ką̃ dingəm ta rɔ-tɨ

27 Kɛ̨ ɓá adi panjiyə-si ɔw natɨ kɨ̀ Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ, kdɔ kadɨ lé, m'ɔw m'oo-si
əse m'isɨ rangɨ kàrè rəmə, m'oo poy-si kɨ́ ą̃i gərərə kɨ̀ tagɨr kɨ́ káre-rè rəm, ą̃i dɔ-ji-n̨ą̃-tɨ
lay 'rɔi kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kɨ́ káre-rè dɔ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ kɨ́ ɔw natɨ kɨ̀ Poyta kɨ́ Majɨ rəm tɔ.
28 Adi njéba-je d'ində-si ɓəl-tɨ ndą̃ al. Gangɨ-é kin ɓá tɔjɨ tujɨ lə-dé ndaa-tɨ rəsɨ, ngà
sə̨i rəmə tɔjɨ kajɨ lə-si tɔ; to né kɨ́ ĩ̧ rɔ Lubə-tɨ.
29 Kdɔtalə kɨ́ sɔbɨ dɔ Kristɨ lé, Lubə ra sə-si majɨ kadɨ adi-é mɛ̨ɛ̨-si kɨ́ kadɨ ya par al,
ngà kadɨ ingəi kɔ̨̃ kdɔ ta liə dɔ-tɨ tɔ.
30 †Bone bè kin sə̨i isɨ rɔi ko rɔ kɨ́ m'rɔ m'adɨ ooi kɨ̀ kəm-si rəm, ɓá m'isɨ ta-tɨ ɓəy
adɨ ooi ta-é rəm tɔ.

2

Kində rɔ natɨ kɨ̀ sɔldɔ

1 Kinə sɔlmɛ̨ɛ̨ tò kɨ̀ takul nam kàdì Kristɨ-tɨ rəm, kadɨ-n̨ą̃ ta dingəm tò kɨ̀ takul
ndignąʼ rəm, kuwə-n̨ą̃ lubɨ-lubɨ tò kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay rəm, ta kɨ́ ɔ̨̃ mɛ̨ɛ̨ kdɔ-n̨ą̃ tò
rəm, ɓá koo kəmtondoo tò rəm lé,
2 adi tagɨr lə-si ɔw natɨ; ko ndigɨ kɨ́ káre ya 'ndigi-n̨ą̃; adi mɛ̨ɛ̨-si tò natɨ káre; indəi
rɔ-si natɨ; 'rai bè kadɨ rɔnəl lə-m ɔr-né njutɨ.
3 'Rai né madɨ kɨ̀ jangɨ əse kdɔ riɓa kɨ ndangɨ kare al rəm; ngà kɨ̀ takul sɔldɔ lé,
dow-je kɨ́ rangɨ ɓá kadɨ ooi-dé kɨ dow-je kɨ́ 'boy d'itə-si.
4 Né-je kɨ́ à majɨ sə-si sə̨i ya par ɓá kadɨ kəm-si tò go-tɨ al, ngà kadɨ ną́-ną́ dan-si-tɨ
adɨ kəm-é to go né-je-tɨ kɨ́ à majɨ kɨ̀ ndəgɨ dow-je tɔ ɓane.

† **1:30 1:30** Knj 16:19-40

5 Tagɨr kɨ́ tò mɛ̨̃ɛ̨ Jeju Kristɨ-tɨ kin ya, adi tò mɛ̨̃ɛ̨-si-tɨ tɔ.
6 Ɛ̨̃ kɨ́ né kɨ́ rɔ-é-tɨ lay ya tɔjɨ kadɨ to Lubə,
ngà koo ɓá ɛ̨ oo kasɨ-nɑ̨̃ lə-dé dɛ̨ kɨ̀ Lubə
kinlé kɨ né kəw rɔ dɔ-tɨ al.
7 Ɛ̨̃ mbatɨ riɓa liə kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨ndigɨ liə ya,
təl rɔ-é ngonnjèkullə-tɨ,
təl rɔ-é adɨ tanɑ̨̃ kɨ̀ dow-je rəm,
dow-je 'gə-é kɨ́ ɛ̨ to dow rəm tɔ.
8 Kristɨ sɔl dɔ-é kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨ndigɨ liə,
təl-né rɔ-é go ta-tɨ sar ya oy-né,
ɔw mbing ya oy dɔ kagdəsɨ-tɨ.
9 Gin-é kin ɓá Lubə ɔr-né jikɔl-é kɨ taá
ə adɨ-é ri kɨ́ itə ri-je lay,
10 kdɔ kadɨ dɔrɑ̨̃-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ-tɨ, kɨ̀ gin nangɨ-tɨ kin ya,
né-je lay 'tɔsɨ məkəjɨ-dé nangɨ kɨ̀ ri Jeju rəm,
11 ɓá kadɨ ndɔ̨̃ dow kɨ́ rá-rá ya pa ta rəsɨ ɔsɨ-né gajɨ
Bɔbɨ-ji Lubə panè: Jeju Kristɨ to 'Ɓaɓe.

Njèkadmɛ̨̃ɛ̨ to londógɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ

12 Sə̨̃i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, sə̨̃i lé 'toi njétəl rɔ-si go ta-tɨ kɨ̀ ndɔ-je lay, 'rai kullə dɔ kajɨ-tɨ lə-si kɨ̀ ɓəl rəm, kɨ̀ dadɨ rəm; 'rai kdɔ takəm-m al, ngà ɓone bè kɨ́ m'goto sə-si kin ya kàrè, kadɨ 'rai kɨ dɔ madɨ-é-tɨ ya ɓəy.
13 Kdɔ Lubə ya ɓá ində ndigɨ ra né mɛ̨̃ɛ̨-si-tɨ rəm, ɓá ɔsɨ-si adɨ 'rai né kɨ́ ɔw natɨ kɨ̀ kɔjra liə kɨ́ to kɔjra mɛ̨̃ɛ̨majɨ.
14 Né-je lay ya kadɨ 'rai kɨ̀ yunta al rəm, kɨ̀ najta al rəm,
15 kdɔ kadɨ ta goto dɔ-si-tɨ rəm, kadɨ aai njay rəm, kadɨ 'toi ngan lə Lubə kɨ́ ta goto dɔ-si-tɨ dan dow-je-tɨ kɨ́ njéndəm majal mbul-mbul kɨ́ 'to njémɛ̨̃ɛ̨ndul-je. Dan-dé-tɨ lé, sə̨̃i 'ndógi titɨ pər ngəl-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè,
16 kɨ̀ takul ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kiskəm kɨ́ 'pai. Ndɔ təl Kristɨ-tɨ rəmə, ɛ̨ kin ya ɓá à to né riɓa lə-m ə à tɔjɨ kɨ́ ngɔdɨ lə-m lé, m'ɑ̨̃y kɔgɨ kare al rəm, ɓá kɔɔ lə-m kàrè tò kɔgɨ al rəm tɔ.
17 Ə kinə lé kadɨ m'tokɨ man nduu kɨ́ 'mbəl logugɨ né-tɨ, dɔ kadkare-tɨ kɨ́ adi Lubə kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨ lə-si ya kàrè adɨ-m rɔnəl rəm, ɓá m'ra rɔnəl-é natɨ sə-si lay rəm tɔ*.
18 Bè ya tɔ, sə̨̃i kàrè adi rɔ-si nəl-si dɔ-tɨ rəm, ɓá 'rai rɔnəl-é natɨ sə-m rəm tɔ.

Kɔw mba lə Timote rəm, lə Epaproditɨ rəm

19 M'ində mɛ̨̃ɛ̨-m dɔ 'Ɓaɓe Jeju-tɨ, kɨ́ m'a kullə Timote rɔ-si-tɨ ngɔsnè, kdɔ kadɨ təl ree idə-m poy-si kadɨ mɑ̨̃ kàrè mɛ̨̃ɛ̨-m usɨ-né nangɨ tɔ.
20 Kdɔtalə gangɨ kisɨ-si kinlé, Timote lé ya par ə́ to rɔ-é kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, ɓɨ m'ɔw kɨ̀ dow kɨ́ rangɨ kɨ́ à kore kàdɨ̀-m mɛ̨̃ɛ̨ tagɨr-je-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ-si kin al.
21 Kdɔtalə ndəgɨ dow-je lay d'ɔw ká sangɨ né-je-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ-dé dɛ̨ ya ɓɨ 'sangɨ 'lə Jeju Kristɨ al.
22 Ngà Timote lé tɔjɨ kadɨ rɔ liə adɨ 'gəi majɨ. Ɛ̨̃ isɨ mbɔ́-m-tɨ titɨ kɨ́ ngon isɨ-né mbɔ́ bɔbɨ-é-tɨ ə un rɔ-é ində ta kullə-tɨ natɨ sə-m kdɔ Poyta kɨ́ Majɨ.
23 Adɨ kinə ta kɨ́ dɔ-m-tɨ aa njay rəmə, ɛ̨ ɓá m'ɔjɨ kullə-é rɔ-si-tɨ nɔ̨̃ɔ̨ rəm,
24 mɑ̨ ya kàrè m'adɨ mɛ̨̃ɛ̨-m 'Ɓaɓe kɨ́ mɑ̨ kɨ̀ dɔ-m m'a kɔw nɔ̨̃ɔ̨ ngɔsnè tɔ.
25 Ngà m'oo majɨ ɑ̨̃ kadɨ m'təl m'ulə Epaproditɨ kɨ́ to ngonkɔ̨̃-m kɨ́ njèkadmɛ̨̃ɛ̨ rəm, madkullə lə-m kɨ̀ madɨ rɔ lə-m kɨ́ uləi-é rɔ-m-tɨ kɨ̀ né-je kɨ́ m'ɔw ndoo-é.

---

* **2:17 2:17** Pol un rɔ-é ɔjɨ-né man nduu kɨ́ 'mbəl dɔ né-tɨ kɨ́ d'adɨ kdɔ gugɨ-né né ɓá pa-né ta kɨ́ dɔ koy-é-tɨ (Tɛ̨t 29:38-42; Kni 15:1-10; 2Ti 4:6).

26 Sə̨i lay ya ɓo koo-si ra-é lɔtɨ-lɔtɨ rəm, ɓá ta mɔ̨y liə kɨ́ usɨ mbi-si-tɨ kin kàrè adɨ-é
kɔ̨̀ nə̨ rəm tɔ.
27 Rɔ-é lé to-é nə̨ adɨ tò ta koy-tɨ ya, ngà Lubə oo kəmtondoo liə, to kəmtondoo liə
ę par ɓá oo tin al, ngà to kəmtondoo lə-m mə̨ tɔ, bè kdɔ kadɨ mę̨ę̨kɔ̨̀ lə-m ree-né kɨ
dɔ madɨ-é-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ al.
28 M'ulə-é gogɨ kalangɨ kdɔ kadɨ ooi-é rəmə rɔ-si nəl-si-né rəm, ɓá kadɨ mə̨ kàrè
mę̨ę̨kɔ̨̀ lə-m sɔl-né kɔ̨y rəm tɔ.
29 Uwəi-é kɨ rɔ-si-tɨ kɨ̀ rɔnəl kuwə dow lə 'Ɓaɓe. Dow-je kɨ́ bè kinlé, uni ta-dé.
30 Kdɔ to ta lə kullə lə Kristɨ ɓá kete ę tò-né ta koy-tɨ rəm, ilə-né rɔ-é kɔgɨ taa-né
tó-si ta kullə-tɨ kɨ́ tò kadɨ 'rai adi-mi rəm tin.

3

1 Kɨ́ rangɨ ɓəy, sə̨i ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmę̨ę̨, 'rai rɔnəl kdɔ nam kɨ́ 'nami kàdɨ̀
'Ɓaɓe-tɨ. Ko ta-je kɨ́ káre kinlé ya kadɨ m'ndàngɨ m'adɨ-si ɓəy kàrè mə̨ m'oo né káre
kɨ́ ndɔjɨ-m-tɨ al ə kɨ́ sɔbɨ dɔ-si rəmə, ra-é kɨ́ bè kinlé ɓá à kə̨y ngangɨ-si kər-kər majɨ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm
Gal 5:1-6; Rɔm 6:3-13; 1Kɔ 9:24-27; 2Pi 1:5-11

2 Ooi go rɔ-si rɔ dę̨-tɨ kɨ́ 'tokɨ bisɨ-je bè kin! Ooi go rɔ-si rɔ njérakullə-je-tɨ kɨ́ 'ra kɨ̀
mę̨ę̨ kɨ́ majɨ al kin! Ooi go rɔ-si rɔ njéɓa rɔ-dé dow-je-tɨ kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ kin!
3 Kdɔ dow-je kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, to jə̨i kɨ́ j'poli Lubə kɨ̀ takul Ndil-é, to
jə̨i kɨ́ riɓa lə-ji to nam kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ, adɨ j'indəi mę̨ę̨-ji dɔ né-tɨ kɨ́ tò rɔ-ji-tɨ kin al.
4 Mə̨ kɨ̀ dɔ-m kàrè, lé m'a kində mę̨ę̨-m dɔ né-tɨ kɨ́ tò rɔ-m-tɨ tɔ.
Kinə dow-je madɨ d'oo d'adɨ 'lə-dé to tó-é kadɨ d'ində mę̨ę̨-dé dɔ né-tɨ kɨ́ tò rɔ-dé-tɨ
lé, mə̨ rəmə 'lə-m mə̨ itə-dé ɓəy.
5 †Kdɔ d'ojɨ-m m'ra ndɔ jinə̀y joo ya d'ijə-m ganjangɨ, m'to gin ka Israyel, gin kojɨ-tɨ
lə Benjamę̨, m'to Əbrə kɨ́ kojɨ kəy;
6 †kɨ́ sɔbɨ dɔ ndukun ə m'to Parisi, kɨ́ sɔbɨ dɔ rɔ tungə mę̨ę̨ kullə-tɨ ə ndɔkɨ m'to
njèkulə kəm njékəwnə̨-je ndoo, ɓá kɨ́ sɔbɨ dɔ né ra kɨ́ njururu kàrè ta goto dɔ-m-tɨ
rəm tɔ.
7 Ngà né-je kɨ́ ndɔkɨ m'oo kɨ né kɨ́ 'ngay kinlé, m'təl m'oo kɨ né kɨ́ kɔgɨ kare kdɔtalə
Kristɨ.
8 Rəm ɓá gə kɨ́ m'gə Jeju Kristɨ majɨ kɨ 'Ɓaɓe lə-m lé, to né kɨ́ majɨ mbing adɨ né-je
lay ya m'oo kɨ né kɨ́ kɔgɨ kare. M'inə̨nə né-je lay kɔgɨ kdɔ Kristɨ ə né-je lay ya m'oo kɨ
dɔ ɓirɓitɨ bè, kdɔ kadɨ Kristɨ ɓá to nékingə-m rəm,
9 kadɨ nam kɨ́ m'nam kàdɨ̀-é-tɨ kinlé m'nam kɨ̀ takul né ra kɨ́ njururu lə-m kɨ́ to təl
rɔ go ndukun-tɨ kin al, ngà kɨ̀ takul né ra kɨ́ njururu kɨ́ tò kɨ̀ takul kadmę̨ę̨ Kristɨ, adɨ
to né ra kɨ́ njururu kɨ́ i̧ rɔ Lubə-tɨ, ə ulə njirə dɔ kadmę̨ę̨-tɨ.
10 Né lay kɨ́ uwə mę̨ę̨-m to kadɨ m'gə Kristɨ; kadɨ m'gə tɔ́gɨ kɨ́ ę tɔsɨ-né ndəl ində-né
lo tę̨ę̨ rəm, kadɨ m'ingə-né siə kɔ̨̀-je liə rəm, ɓá kadɨ m'tanə̨ siə sar kadɨ m'oy-né gə̨
koy liə, kdɔ kadɨ
11 ta kɨ́ rá-tɨ ya kàrè rəmə, m'tɔsɨ ndəl m'ində lo m'tę̨ę̨ tɔ.

Kə̨y ngɔdɨ kəm kɨ kete

12 To kingə ɓá m'ingə nédɔji lé ngá al rəm, to majɨ ɓá m'majɨ m'ɔr njutɨ ngá al rəm,
ngà m'isɨ m'ə̨y ngɔdɨ lə-m kin kəm-m kɨ kete, kdɔ kadɨ m'ingə-né nédɔji lé, kdɔ mə̨
kàrè Jeju Kristɨ ingə-m adɨ m'to liə tɔ.
13 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmę̨ę̨, mə̨ kɨ̀ dɔ-m ya kàrè m'ingə nédɔji lé al ya ɓəy. Ngà
m'adɨ mę̨ę̨-m oy dɔ né-tɨ kɨ́ go-m-tɨ gogɨ ə m'adɨ kəm-m tò kɨ kete kdɔ né kɨ́ nɔ̨̀-m-tɨ.
Né káre kɨ́ m'ra ə́n:

† **3:5 3:5 a** Rɔm 11:1; **b** Knj 23:6; 26:5 † **3:6 3:6** Knj 8:3; 22:4; 26:9-11

14 M'ą̃y ngɔdɨ kɨ lo-tɨ kɨ́ né kɨ́ m'ində nɔ̃-m-tɨ tò-tɨ lé, kdɔ kadɨ m'ingə-né nédɔji kɨ́ sɔbɨ dɔ ɓa kɨ́ dɔrą̃-tɨ kɨ́ Lubə ɓa-m kdɔ nam kɨ́ m'nam kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ.
15 Jə̃i lay ya kɨ́ j'toi dow-je kɨ́ j'tɔgi gangɨ lé, adi j'ɔwi kɨ̀ tagɨr kɨ́ bè kin ɓane; ə kinə né madɨ tò nɔ̃ɔ̃ ɓá tagɨr lə-si kɨ́ dɔ-tɨ ɔw natɨ al kàrè rəmə, né-é kinlé Lubə à tę̃ę̃ kɨ̀ dɔ-é kadɨ-si rəm tɔ.
16 Ngà kę̃ ɓá lo kɨ́ j'reei 'tę̃ę̃i-tɨ ngá kin lé, ri-ri ɓá ra né kàrè, adɨ j'ɔwi natɨ kəm-ji kɨ kete.
17 †Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę̃, 'ndaji kullə ra-m ə adi kəm-si tò kɨ go dę̃-tɨ kɨ́ panjiyə-dé to gą̃ panjiyə kɨ́ ingəi rɔ-ji-tɨ kin ya.
18 Kdɔtalə dow-je ną̃ ya panjiyə-dé ɔsɨ ta kagdəsɨ lə Kristɨ. Ta kinlé, taá-taá ya m'idə-si ə ɓone kin ya kàrè m'təl m'pa kɨ̀ nɔ̃ kəm-m-tɨ ɓəy.
19 Dę̃ lé ta tɔl ta-dé to tujɨ kɔgɨ ya ɗo; nékuso kɨ́ mę̃ę̃-dé-tɨ ya to lubə lə-dé; né kɨ́ ulə rɔsɔl dɔ-dé-tɨ kin ya ɓá dę̃ d'adɨ to né riɓa lə-dé; tagɨr-je lə-dé tò kɨ dɔ né-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè ya par.
20 Ngà jə̃i lé, ɓe lə-ji to dɔrą̃-tɨ adɨ j'isi j'ngəbi Njèkajɨ-ji kɨ́ 'to 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ kɨ́ à kɨ̃-tɨ kdɔ ree
21 ə tɔ́gɨ kɨ́ ę̃ ɔw-né kdɔ təl-né né-je lay gin tɔ́gɨ-é-tɨ kin ya à mbəl-né rɔ-ji kɨ́ dangɨ-tɨ kin kadɨ taną̃ kɨ̀ rɔ-é kɨ́ to rɔ njèriɓa kin tɔ.

4

1 Gin-é kin ɓá sə̃i ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę̃ kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, sə̃i kɨ́ ɓo təl koo-si ra-m, sə̃i kɨ́ 'toi gin rɔnəl lə-m kɨ̀ nédɔji lə-m, ą̃i-né gərərə bè ya kàdɨ̀ 'Ɓaɓe-tɨ, sə̃i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ.

Ndəji-je kɨ̀ ta dingəm-je kɨ́ gay-gay

2 M'ra ndoo ta Ebodi-tɨ kɨ̀ ta Sę̃ntisɨ-tɨ kadɨ d'ɔw kɨ̀ tagɨr kɨ́ káre kdɔ nam kɨ́ 'nam kàdɨ̀ 'Ɓaɓe-tɨ.
3 Ə i, madkullə lə-m kɨ́ njèra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kɔgri ya, m'dəji-i kadɨ 'ra sə-dé adɨ mindɨ-dé usɨ go-ną̃-tɨ. Kdɔ 'to dené-je kɨ́ njéką̃ dɔ-ji-m-tɨ ta rɔ-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ, natɨ kɨ̀ Klemą̃ kɨ̀ ndəgɨ madkullə-je lə-m kɨ́ ri-dé tò mę̃ę̃ mbete* kiskəm-tɨ tɔ.
4 Ndɔ-je lay ya adi rɔ-si nəl-si kdɔ nam kɨ́ 'nami kàdɨ̀ 'Ɓaɓe-tɨ kin. M'təl m'pa ya ɓəy, adi rɔ-si nəl-si.
5 Kadɨ dow-je lay ya 'gə sɔl lɔm lə-si. 'Ɓaɓe ą̃ ngɔsi.
6 Adi mę̃ę̃-si ą̃ kə́kə́kə́ kdɔ né madɨ al. Ngà mę̃ę̃ né-je-tɨ lay ya 'pai ta kɨ̀ Lubə, 'nɔ̃i ta-é-tɨ, 'rai-é oiyo, ɓá indəi nédəji-je lə-si nɔ̃-é-tɨ.
7 Rəmə lapiya lə Lubə kɨ́ to lapiya kɨ́ itə négə-je lay kinlé à ką̃y ngangɨ né-je kɨ́ mę̃ę̃-si ndigɨ, kɨ̀ tagɨr-je lə-si kdɔ nam kɨ́ 'nami kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ.
8 Beɓa sə̃i ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę̃, kadɨ né lay kɨ́ to né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kɨ̀ né kɨ́ asɨ pitɨ, kɨ̀ né kɨ́ njururu, kɨ̀ né kɨ́ aa njay, kɨ̀ né kɨ́ dow à pa ta kɨ́ majɨ dɔ-tɨ, kɨ̀ né kɨ́ tuwə ndigɨ dɔ-tɨ, kɨ̀ né kɨ́ majɨ rətɨ-rətɨ, kɨ̀ né kɨ́ asɨ gakɨ kadɨ dow pitɨ kinlé ɓá to né-je kɨ́ tò tagɨr-je-tɨ lə-si.
9 Né kɨ́ m'ndó-si, né kɨ́ ingəi rɔ-m-tɨ, kɨ̀ ta kɨ́ ooi ta-m-tɨ, né kɨ́ m'ra m'adɨ ooi lé, 'rai-né kullə. Rəmə lapiya lə Lubə à nąỹ sə-si.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ oiyo kɨ́ Pol ra

10 Lokɨ m'oo kandɨ kilə kɨ́ iləi ká-m-tɨ ɓəy kinlé, m'ingə rɔnəl ną̃ mę̃ę̃ nam-tɨ kɨ́ m'nam kàdɨ̀ 'Ɓaɓe-tɨ. Sə̃i lé ɓo kilə ká-m-tɨ ra-si ya, ngà lo-é ɓá ingəi al.
11 To ndoo né ɓá ra-m ɓá m'pa-né ta kinlé bè tin al. Kdɔ mą̃ m'ndó kisɨ kɨ̀ mę̃ę̃ kusɨ nangɨ mę̃ę̃ né-je-tɨ lay.

---

† **3:17 3:17** 1Kɔ 4:16; 11:1 * **4:3 4:3** Mbete kiskəm lé to mbete kɨ́ rɔ Lubə-tɨ kɨ́ ri dow-je kɨ́ d'adɨ mę̃ę̃-dé Lubə tò-tɨ (Ntd 3:5).

12 M'gə kisɨ dan ndoo-tɨ rəm, m'gə kisɨ dan majɨ-tɨ mburukɨ-mburukɨ rəm. Mɛ̨ɛ̨
né-je-tɨ lay, kɨ̀ lo-je lay ya m'ndó adɨ lé m'ndan kàrè mą̀ kisɨ rəm, ɓo ra-m kàrè m'a
kisɨ rəm, dan majɨ-tɨ kɨ́ mburukɨ-mburukɨ kàrè m'a kisɨ rəm, ɓá dan ndoo-tɨ kàrè m'a
kisɨ rəm tɔ.
13 Né lay ya m'asɨ ra kɨ̀ takul njèkadɨ-m tógɨ.
14 Bè ya kàrè, majɨ kɨ majɨ kdɔ kɔ̨̀-je lə-m lé sə̨i ą̀i sə-m mɛ̨ɛ̨-é-tɨ.
15 Lokɨ m'iṇə dɔnangɨ Maseduwan, dɔkaglo-tɨ kɨ́ kilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ tum-né gin-
é dan-si-tɨ kiṇlé, sə̨i kɨ́ ɓebo Pilipɨ-tɨ rəmə 'gəi kɨ́ njékəwną̀-je kɨ́ rangɨ kɨ́ jɛ̨ sə-dé-je
j'ulə ji-ji j'adɨ-ną̀ mɛ̨ɛ̨ né-tɨ kɨ́ kadɨ rəm, mɛ̨ɛ̨ né-tɨ kɨ́ kingə rəm ya 'goto. To sə̨i ya kɨ̀
kár-si ə́ 'rai né-é kinlé.
16 ††Lokɨ m'isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Tesalonikɨ-tɨ ɓəy ya sə̨i uləi kɨ̀ né adi-mi nja joo, kdɔ kadɨ
m'ra-né né-je kɨ́ ndoo-é ra-m.
17 To kadkare kɨ́ ji-si-tɨ ɓá m'isɨ m'sangɨ ɓá m'pa-né ta kinlé bè kdɔ al. Kullə-je kɨ́
'rai 'rai lé ɓá m'isɨ m'sangɨ kadɨ ingəi man-é dɔ-tɨ mburukɨ-mburukɨ.
18 Né-je lay ya m'ingə adɨ m'isɨ dan majɨ-tɨ mburukɨ-mburukɨ. Lokɨ m'ingə né-je
kɨ́ uləi-né Epaproditɨ lé, m'isɨ ɗɨrə̀-tɨ kɨ́ mbaa sɔ. Né-je kinlé titɨ ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ kɨ́ to
négugɨ né kɨ́ Lubə ndigɨ rəm, nəl-é rəm kin bè.
19 Ə́ né-je lay kɨ́ ɔwi ndoo-é lé, Lubə lə-m kɨ́ to njènékingə kɨ́ riɓa-é tò kin ya à
kadɨ-si kdɔ nam kɨ́ 'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.
20 Riɓa to 'lə Bɔbɨ-ji Lubə ya kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal. Amɛ̨n!

Lapiya kɨ́ ra

21 'Rai lapiya njénam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ kɨ́ 'to njékaa njay-je lay adi-mi.
22 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨ kɨ́ d'isɨ sə-m nè 'ra-si lapiya tɔ. Njékaa njay-je lay ya
'ra-si lapiya ə kɨ́ boy ṇą̀ to dɛ̨ kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Sejar, ngar kɨ́ boy.
23 Kadɨ ramajɨ lə 'Baɓe Jeju Kristɨ nə̨̀y sə-si.

† **4:16 4:16** Knj 17:1 † **4:16 4:16** 2Kɔ 11:9

Mbete kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ
Kolosɨ-je
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Kolosɨ-je

Pol ą dangay-tɨ, ə à to ɓebo Rɔm-tɨ je bè, ɓá ę ndàngɨ-né mbete kin. Ę ndàngɨ mbete kinlé adɨ njékadmęę-je kɨ́ ɓebo Kolosɨ-tɨ ə idə-dé kadɨ d'ulə-né d'adɨ njékadmęę-je kɨ́ ɓebo Laodise-tɨ kɨ́ to ɓebo kɨ́ tò mbɔ́-dé-tɨ kin tɔ. Pol ndàngɨ mbete kinlé kdɔ rɔ-né kɨ̀ néndó kɨ́ ngɔm kɨ́ isɨ ɔ̨ ɓe dɔ njékadmęę-je-tɨ kinlé, adɨ to néndó kɨ́ njirə-é tò dɔ nékoɓe-je-tɨ lə jipɨ-je, kɨ̀ dɔ tagɨr-je-tɨ lə grɛkɨ-je. Ję j'gə né-je kɨ́ męę néndó-tɨ kinlé káre-káre lay al, ngà né kɨ́ boy ną lé, lokɨ Pol isɨ rɔ kɨ̀ néndó kinlé, ę ndàngɨ mbete kin tɔ́y-né Jeju Kristɨ rəm, tɔjɨ-né kɨ́ kulə dɔ gin tɔ́gɨ Kristɨ-tɨ to né kɨ́ majɨ.

Kɨ lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1-2 lé, Pol tɔjɨ kɨ́ Kristɨ itə né-je lay rəm, taa njékadmęę-je ilə-dé taá rəm. Beɓa Pol tɔjɨ njéndó mbete-je liə né kɨ́ to tó-é al kɨ́ tò męę néndó-tɨ kɨ́ isɨ ɔ̨ ɓe dɔ-dé kinlé. Kɨ lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 3-4 lé, Pol ulə dingəm męę njéndó mbete-je-tɨ liə kadɨ panjiyə-dé ɔw natɨ kɨ̀ ta-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ Kristɨ, dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. Kdɔ Kristɨ oy kdɔ ta lə-dé, adɨ dę d'a kiną panjiyə-dé kɨ́ low kɔgɨ; ə Kristɨ tɔsɨ ndəl ində lo tęę, adɨ dę d'a kisɨ kəm kɨ̀ takul-é rəm, kɨ̀ kdɔ ta liə rəm.

Pol lé, ę ya kɨ̀ dɔ-é ɔw oo ɓebo Kolosɨ al. Dɔmajɨ ə à to Epaprasɨ kɨ́ ində gin njékəwną-je kɨ́ Kolosɨ kin ɓá ɔr poy gangɨ kisɨ-dé adɨ Pol. Tokɨ né kɨ́ Pol ndàngɨ mbete kin dɔkaglo-tɨ kɨ́ káre-rè kɨ́ ę ndàngɨ-né mbete lə Epɛjɨ-je, kɨ̀ 'lə Pilemɔ̨ ɓá ulə-né Tisikɨ ɓá Onejim dan-é-né kin bè (4:7-9).

Lapiya kɨ̀ oiyo kɨ́ ra-ną
Epɛ 1:15-19; Plp 1:3-6; 1Te 1:2-4

1 Mą Pol kɨ́ m'to njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ kɨ̀ męęndigɨ lə Lubə, ję kɨ̀ Timote kɨ́ to ngonkɔ̨-ji kɨ́ njèkadmęę j'isɨ natɨ ɓá m'ndàngɨ mbete kin,
2 m'adɨ-si sə̨i ngankɔ̨-ji-je kɨ́ isi ɓebo Kolosɨ-tɨ kɨ́ 'toi njékaa njay-je, kɨ̀ njéką dɔ ndi-si-tɨ męę nam-tɨ kɨ́ 'nami kàdì Kristɨ-tɨ. Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə nə̀y sə-si.
3 Ndɔ-je lay ya j'pa ta kɨ̀ Lubə kɨ́ Bɔbɨ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kdɔ ta lə-si ə j'ra-é-né oiyo.
4 Kdɔ j'oo poy kadɨ kɨ́ adi męę-si Jeju Kristɨ rəm, ndigɨ kɨ́ 'ndigi njékaa njay-je lay rəm.
5 Sə̨i 'rai bè kdɔ nékində męę dɔ-tɨ kɨ́ tò ngəbɨ-si dɔrą-tɨ, kɨ́ sə̨i 'gəi kete kɨ̀ takul ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ to Poyta kɨ́ Majɨ kin.
6 Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ tęę rɔ-si-tɨ kinlé, lo lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kɨ́ tęę-tɨ lé kandɨ-é tò rəm, ɔw kɨ kete-kete rəm; bè ya tɔ ə́ tò-né rɔ-si-tɨ ndɔ-é-tɨ nu̧ kɨ́ sə̨i 'taai-né ta-é rəm, 'gəi-né ramajɨ lə Lubə gə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ,
7 †kɨ̀ takul néndó-je kɨ́ ingəi rɔ madkullə-tɨ lə-ji Epaprasɨ kɨ́ j'ində-é dan kəm-ji-tɨ; ę to ngonnjèkullə lə Kristɨ ə to njèką dɔ ndi-é-tɨ kɨ́ isɨ ra kullə dan-si-tɨ;
8 ę ɓá idə-ji ta lə ndigɨ dow-je kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay adɨ tò męę-si-tɨ.

Kasɨ gakɨ lə Kristɨ
Plp 1:9-11

9 Gin-é kin ɓá ję kàrè, męę ndɔ-é-tɨ nu̧ kɨ́ j'oo-né ta lə-si lé, j'iną ta pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-si al. Ję 'dəji-é kadɨ adɨ Ndil kɨ́ aa njay adɨ-si gosɨ kɨ̀ négə kɨ́ asɨ gakɨ kadɨ 'gəi-né męęndigɨ liə gə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.

† **1:7 1:7** Kol 4:12; Plm 1:23

10 Kadɨ panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je lə 'Ɓaɓe ə kadɨ nəl-é mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ lay rəm,
kadɨ kullə-je lay kɨ́ majɨ-majɨ ɓá to kandɨ-si rəm, ɓá kadɨ ɔwi kɨ kete-kete mɛ̨̃ɛ̨ gə
Lubə-tɨ rəm tɔ.
11 Kadɨ 'təli dow-je kɨ́ tɔ́gɨ-si tò mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ lay kɨ̀ takul tɔ́gɨ-é kɨ́ riɓa-é ṇą̃ kin, kdɔ
kadɨ mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ lay ya uwəi rɔ-si ngą̃ rəm, iləi mɛ̨̃ɛ̨-si dɔ madɨ-é-tɨ rəm.
12 Bɔbɨ-ji Lubə kɨ́ adɨ asi gakɨ kadɨ ingəi nékugə dɔji kɨ́ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ natɨ kɨ̀ njékaa
njay-je lé, kadɨ 'rai-é oiyo kɨ̀ rɔnəl.
13 Ɛ̨̃ ɔr-ji gin tɔ́gɨ-tɨ lə londul* ə ɔw sə-ji kɔ̨̃ɓe-tɨ lə Ngon-é kɨ́ ində-é dan kəm-é-tɨ.
14 †Ngon-é lé ɓá to njètaa-ji kilə-ji taá rəm, njèkiṇə go majal-je lə-ji kɔgɨ rəm.
15 Ɛ̨̃ to takəm Lubə kɨ́ dow oo-é kɨ̀ kəm-é al rəm, to ngon dɔdər dan nékində-je-tɨ
lay rəm.
16 Kdɔ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ-é-tɨ ɓá Lubə ində-né né-je lay kɨ́ dɔrą̃-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ-tɨ, né-je
kɨ́ j'oo kɨ̀ kəm-ji kɨ̀ né-je kɨ́ j'oo kɨ̀ kəm-ji al, kalikɔ̨̃ɓe-je, kɨ̀ kɔ̨̃ɓe-je, kɨ̀ njékɔ̨̃ɓe-je, kɨ̀
njétɔ́gɨ-je. Né-je lay ya Lubə ində kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ-é-tɨ ə ɛ̨̃ ində adɨ-é.
17 Ɛ̨̃ isɨ kete nɔ̨̃ né-je-tɨ lay ə né-je lay tò kɨ̀ takul-é.
18 †Ɛ̨̃ to dɔ ə njékəwnąə̃-je 'to kubru rɔ-é. To kulə gin né rəm, to kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ tɔsɨ ndəl
ində lo tɛ̨̃ɛ̨ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy rəm, kdɔ kadɨ ɛ̨̃ ya to kɨ́ dɔsą̃y mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ lay.
19 Kdɔtalə nəl Lubə kadɨ n'isɨ mɛ̨̃ɛ̨-é-tɨ n'taa mɛ̨̃ɛ̨-é pəl-pəl
20 †ə kadɨ kɨ̀ takul-é ɓá n'ɛ̨̃ Lubə n'ulə-né nojɨ natɨ kɨ̀ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ rəm, kɨ̀ né-je
kɨ́ dɔrą̃-tɨ rəm, kdɔ kadɨ lapiya tò kɨ̀ takul-é rəm, kɨ̀ takul məsɨ-é kɨ́ ą̃y dɔ kagdəsɨ-tɨ
rəm.
21 Ə sə̨i kɨ́ kete tagɨr-je lə-si kɨ̀ kullə ra-si-je kɨ́ majal ra adɨ 'toi mba-je rəm, 'toi
njéba-je lə Lubə rəm lé,
22 ngɔsnè ɛ̨̃ ulə nojɨ natɨ sə-si kɨ̀ takul Ngon-é kɨ́ təl rɔ-é dow-tɨ ree oy, kdɔ kadɨ 'tɛ̨̃ɛ̨i-
né nɔ̨̃-é-tɨ kɨ̀ rɔ-si kɨ́ aa njay kɨ́ né kɨ́ majɨ al goto-tɨ rəm, ɓá kadɨ ta goto-né dɔ-si-tɨ
rəm tɔ.
23 Ngà ką̃ ɓá ą̃i njángɨ dɔ kadmɛ̨̃ɛ̨-tɨ ə adi njirə-si ngą̃ nangɨ, ą̃i lo ką̃-si-tɨ gərərə
kadɨ dow ɔr-si ɔw sə-si są̃y kɨ̀ nékində mɛ̨̃ɛ̨ dɔ-tɨ kɨ́ ta-é tò mɛ̨̃ɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ ooi
kin al. Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ d'ilə mbɛ̨̃-é d'adɨ dow-je lay dɔnangɨ-tɨ nè kinlé ɓá, mą̃ Pol
m'təl ngonnjèkullə-é.

Kullə-je kɨ̀ rɔ-je lə Pol
Epɛ 3:1-13; 1Kɔ 2:7-13

24 Kɨ́ ɓone bè kinlé, m'ra rɔnəl kdɔ kɔ̨̃-je kɨ́ m'ingə kdɔ ta lə-si ə kɔ̨̃-je kɨ́ kingə kdɔ
Kristɨ lé, mą̃ m'tɔl ta ɛ̨̃ kɨ́ sɔbɨ dɔ-m kdɔ ta lə njékəwnąə̃-je kɨ́ 'to kubru rɔ Kristɨ.
25 Njékəwnąə̃-je lé ɓá mą̃ m'təl ngonnjèkullə lə-dé. Lubə ində-m kdɔ kadɨ m'idə-si
ta liə lay tingə.
26 Beɓa né kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kaglo-je-tɨ lay kɨ́ kete, adɨ dow-je lay kɨ́ kete 'gə al lé,
ngɔsnè kin Lubə tɛ̨̃ɛ̨ kɨ̀ dɔ-é adɨ njékaa njay-je liə,
27 kɨ́ ɛ̨̃ ndigɨ kadɨ 'gə kɨ́ né kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ ɓá n'tɛ̨̃ɛ̨ kɨ̀ dɔ-é dan dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je
al kinlé, to né kɨ́ riɓa-é ṇą̃; né-é kinlé to kisɨ kɨ́ Kristɨ isɨ mɛ̨̃ɛ̨-si-tɨ, adɨ to riɓa kɨ́ to
nékində mɛ̨̃ɛ̨ dɔ-tɨ.
28 Ɛ̨̃ ɓá jɛ̨ j'ilə mbɛ̨ ta liə j'ndəjɨ-né dow-je lay rəm, j'ndó-né né dow-je lay rəm kɨ̀
gosɨ ya lay, kdɔ kadɨ j'adɨ dow-je lay 'majɨ d'ɔr njutɨ mɛ̨̃ɛ̨ nam-tɨ kɨ́ 'nam kàdì Kristɨ-tɨ.
29 Gin-é kin ɓá m'ra-né kullə m'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ ə m'rɔ-né kɨ̀ takul tɔ́gɨ-é kɨ́ isɨ ra kullə
mɛ̨̃ɛ̨-m-tɨ ṇą̃.

---

* **1:13 1:13** Ta kinlé kɔr mɛ̨̃ɛ̨-é to: Ɛ̨̃ ɔr-ji kɔgɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə Sú kɨ́ njèkɔ̨̃ɓe lo kɨ́ ndul-tɨ. † **1:14 1:14** Epɛ 1:7
† **1:18 1:18** Epɛ 1:22,23 † **1:20 1:20** Epɛ 2:16

2

Ta ɔ̰ mɛ̰ɛ̰ Pol kdɔ kadmɛ̰ɛ̰ lə njékəwna̰-je kɨ́ Kolosɨ

1 Kdɔ, m'ndigɨ kadɨ 'gəi rɔ kɨ́ ngạ̰ kɨ́ m'isɨ m'rɔ kdɔ ta lə-si rəm, kdɔ ta lə dɛ̰ kɨ́ ɓebo
Laodise-tɨ rəm, ɓá kdɔ ta lə dɛ̰ lay kɨ́ d'oo dajɨ rɔ-m nja káre al rəm,
2 kdɔ kadɨ mɛ̰ɛ̰-dé sɔl, kadɨ d'ində rɔ-dé natɨ kɨ̀ takul ndignạ̰ ə kadɨ négə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ
asɨ-dé nakɨ-nakɨ kadɨ mɛ̰ɛ̰-dé ndakạ̰y, kdɔ kadɨ 'gə-né né kɨ́ Lubə ɓɔyɔ ɓá tɛ̰ɛ̰ kɨ̀ dɔ-é,
adɨ to Kristɨ,
3 kɨ́ gosɨ kɨ̀ négə kɨ́ to né-je kɨ́ gatɨ-é n̰ạ̰ kinlé lay ya tokɨ ɓɔyɔ rɔ-é-tɨ*.

Ndəjɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm

4 M'idə-si ta-je kin bè kdɔ kadɨ dow ədɨ-si kɨ̀ ta-je kɨ́ nəl-nəl al.
5 Kdɔ lé dajɨ rɔ-m goto sə-si kàrè, mɛ̰ɛ̰-m tò dɔ-si-tɨ. Lokɨ m'oo né-je kɨ́ isɨ njiyə kɨ̀
gangɨ-é gangɨ-é dan-si-tɨ rəm, m'oo poy kuwə rɔ ngạ̰ lə-si mɛ̰ɛ̰ kadmɛ̰ɛ̰ Kristɨ-tɨ rəm
lé, rɔ-m nəl-m.
6 Ə̃n ə́, titɨ kɨ́ adi-né mɛ̰ɛ̰-si 'Baɓe Jeju Kristɨ lé, adi panjiyə-si ɔw natɨ kɨ̀ panjiyə-é;
7 uləi njirə-si rɔ-é-tɨ ə 'tɔgi-né kɨ kete-kete rəm, ạ̰i lo kạ̰-si-tɨ gərərə dɔ nam-tɨ kɨ́
'nami kàdɨ̀-é-tɨ ə ạ̰i dɔ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ gangɨ-é-tɨ kɨ́ 'ndó-si-né ə 'rai Lubə oiyo n̰ạ̰.
8 Ooi go rɔ-si majɨ kadɨ dow ədɨ-si kɨ̀ négə lə dow-je al rəm, ɓá takədɨ̀-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰
wəy kare kɨ́ go néndó-je-tɨ lə dow-je, kɨ́ to ngan néndó-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ ɓɨ to néndó-je
lə Kristɨ al kinlé, adi dow ədɨ-si-né al rəm tɔ.
9 Kdɔtalə Kristɨ lé, né kɨ́ rɔ Lubə-tɨ ya tò rɔ-é-tɨ ɓikti lay.
10 Ə sə̰i lé, nam kɨ́ 'nami kàdì Kristɨ-tɨ kɨ́ to kɨ́ 'boy dɔ kɔ̰ɓe-je-tɨ lay rəm, dɔ tɔ́gɨ-je-tɨ
lay rəm lé, né-je kɨ́ rɔ-é-tɨ lay ya tò rɔ-si-tɨ tɔ.
11 Nam kɨ́ 'nami kàdì-é-tɨ lé, d'ijə-si ganjangɨ kɨ́ to ganjangɨ kɨ́ dow ijə kɨ̀ ji-é al; adɨ
to kɔr né-je lay kɨ́ dajɨ rɔ dow ndigɨ kin kɔgɨ; ɛ̰ ɓá to ganjangɨ lə Kristɨ lé.
12 †'Dubɨ-si natɨ kɨ̀ Kristɨ kɨ̀ takul batɛ̰m, ə nam kɨ́ 'nami kàdì-é-tɨ lé, sə̰i 'tɔsi ndəli
natɨ siə kɨ̀ takul kadɨ kɨ́ adi mɛ̰ɛ̰-si kɨ́ tɔ́gɨ lə Lubə ɓá adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ dan
dow-je-tɨ kɨ́ d'oy kin.
13 †Sə̰i lé, ndɔkɨ oyi koy kullə ra-si-je kɨ́ majɨ al rəm, koy kijə kɨ́ d'ijə-si ganjangɨ al
rəm, ya Lubə təl-si adɨ isi kəm natɨ kɨ̀ Kristɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kiṇə kɨ́ iṇə go majal-je lə-ji
lay kɔgɨ;
14 †mbete kɨ́ 'ndàngɨ 'gangɨ-né ta dɔ-ji-tɨ lé, Lubə bujuru kɔgɨ; ɛ̰ ɓá to mbete kɨ́
njèkɔr gin kaldɔta-je lə-ji; mbete-é kinlé ɓá Lubə ɓə-é kagdəsɨ-tɨ bujuru-é kɔgɨ;
15 Lubə taa tɔ́gɨ ndil-je kɨ́ majɨ al kɨ̀ njétɔ́gɨ-je, təti-dé rɔ kɨ̀ takul koy Ngon-é kagdəsɨ-
tɨ, ulə rɔsɔl dɔ-dé-tɨ takəm kosɨ dow-je-tɨ.
16 †Ə̃n ə́, adi dow gangta dɔ-si-tɨ kdɔtalə né kɨ́ usoi əse né kɨ́ ạ̰yi al rəm, ɓá kdɔtalə
ra nạ̰y əse nạ̰y kɨ́ ubə sigɨ al rəm, ɓá kdɔtalə ndɔ taakoo lə jipɨ-je al rəm.
17 Né-je lay kinlé to ndil né-je kɨ́ à ree kɨ ree ɓəy, ngà ɛ̰ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, to kɨ́ 'lə Kristɨ.
18 Adi dow kɨ́ njèpole malayka-je ə ra rɔ-é kɨ njèsɔl dɔ-é taa nédɔji ngɔdɨ kɨ́ ạ̰yi kin
al. Dow kɨ́ bè kinlé, to dow kɨ́ njèkində kəm-é go nɨ̰-je-tɨ; tagɨr-je liə kɨ́ to tagɨr lə dow
adɨ-é ində kàdì-é kində kɨ́ go tagɨr-tɨ lə dow-je.
19 †Dowbé-je lé, 'nam kàdì Kristɨ-tɨ al. Kristɨ lé to dɔ, ə njékəwna̰-je 'to kuburu rɔ-é;
kɨ̀ takul-é ɓá singə-je 'tur-né ta-na̰-tɨ ə njirə-je 'tɔ́-dé-né natɨ majɨ kin, ə 'tɔgɨ tɔgɨ kɨ́ ɨ̰
rɔ Lubə-tɨ.
20 Kinə sə̰i oyi kɨ̀ Kristɨ natɨ mɛ̰ɛ̰ ngan néndó-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè rəmə, kdɔ ri ɓá
sə̰i rai titɨ né kɨ́ isi dɔnangɨ-tɨ nè bè ɓəy, adɨ adi d'ində ndukun-je dɔ-si-tɨ 'pane:
21 'Un al! 'Na̰ al! Ɔdɨ rɔ ji-i-tɨ al!

---

* **2:3 2:3** 1Kɔ 1:24-31 † **2:12 2:12** Rɔm 6:4 † **2:13 2:13** Epɛ 2:1-5 † **2:14 2:14** Epɛ 2:15 † **2:16 2:16** Rɔm 14:1-6 † **2:19 2:19** Epɛ 4:16

22 Né-je lay kinlé tò kdɔ kadɨ kullə ya tokɨ ra-né ə tujɨ kɔgɨ ya al wa? To ta kí sɔbɨ
dɔ ndukun-je, kɨ̀ néndó lə dow-je.
23 Tɔgrɔ ya, néndó-je kinlé, kinə 'oo majɨ rəmə, ra rɔ-é kɨ gosɨ bè; kdɔ tɔjɨ pole
Lubə kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndigɨ rəm, kɨ̀ sɔl dɔ rəm, kɨ̀ kində dɔ rɔ-tɨ rəm, ngà néndó-je kinlé riɓa-é
goto, tò kdɔ̃ rɔnəl lə dow ya par.

3

Kiskəm kí sigɨ kɨ̀ Kristɨ
Plp 3:18-21; 1Jɑ̨ 3:1-3; Epɛ 5:3-20; 4:17-21

1 Beɓa kinə sə̨i 'tɔsi 'ndəli natɨ kɨ̀ Kristɨ rəmə, 'sangi né-je kí taá, lo-tɨ kí Kristɨ isɨ-tɨ
dɔ jikɔl Lubə-tɨ.
2 'Gɨri ta dɔ né-je-tɨ kí taá ɓɨ gɨri ta dɔ né-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè al.
3 Kdɔtalə sə̨i 'toi kɨ dow-je kí d'oy bè ə kiskəm lə-si tokɨ ɓɔyɔ natɨ kɨ̀ Kristɨ rɔ Lubə-tɨ.
4 Lokɨ Kristɨ kí to kiskəm lə-si à tɛ̨ɛ̨ kɔy lé, sə̨i kàrè a tɛ̨ɛ̨i siə natɨ dan riɓa-tɨ tɔ.
5 Ɔ̃n ə́ né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kí to kaya-je, kɨ̀ né ra kí tò ɲɛ̨-je, kɨ̀ ɓo né-je kí majɨ
al-je kɨ̀ kɑ̨y ngɔdɨ go-tɨ-je, kɨ̀ kəmnda kí to pole magɨ-je kinlé, 'tɔri kɔgɨ rɔ-si-tɨ.
6 Né-é-je kinlé ɓá wɔngɨ lə Lubə isɨ ree-né dɔ njédɔngɑ̨-je-tɨ.
7 Né kin ɓá to panjiyə-si kí kete, lokɨ isi-né dan majal-tɨ.
8 Ngà kí ngɔsnè-tɨ kinlé, sə̨i kàrè, ɔri né-je kinlé kɔgɨ rɔ-si-tɨ: adɨ to wɔngɨ, kɨ̀ rɔkatɨ
kanɑ̨nɑ̨, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndul, kɨ̀ kulə ta ndil dow-tɨ, kɨ̀ ta-je kí tò rɔsɔl kí tɛ̨ɛ̨ ta-si-tɨ.*
9 †Sə̨i kí 'tɔri panjiyə kí low kɨ̀ kullə ra-é-je kɔgɨ rɔ-si-tɨ lé, ədi-nɑ̨ al.
10 †Sə̨i 'təli dow-je kí sigɨ kí Lubə isɨ mbəl-si ndɔ-é ndɔ-é kadɨ 'toi takəm-é ɛ̨ kí
Njèra-si kdɔ kadɨ 'gəi-é-né majɨ.
11 Grɛkɨ kɨ̀ Jipɨ goto, dow kí d'ijə-é ganjangɨ kɨ̀ dow kí d'ijə-é ganjangɨ al goto, mba
kɨ̀ njèkəmtɛ̨ɛ̨ al goto, dow kí to ɓə kɨ̀ ɓə al goto; ngà Kristɨ ya to né-je lay rəm, ɑ̨ mɛ̨ɛ̨
né-je-tɨ lay rəm.
12 †Beɓa titɨ kí Lubə mbətɨ-si-né adɨ-si aai njay rəm, ində-si-né dan kəm-é-tɨ rəm
kinlé, adi ta ɔ̨ mɛ̨ɛ̨-si kdɔ dow-je rəm, adi ramajɨ, kɨ̀ sɔldɔ, kɨ̀ sɔl lɔm-lɔm, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kí
kilə dɔ madɨ-é-tɨ tò rɔ-si-tɨ tɔ.
13 †Isi dɔ-tɨ kɨ̀ nɑ̨, 'rai majɨ kɨ̀ nɑ̨; kinə dow ɔw kɨ̀ ta kɨ̀ madɨ-é rəmə, iɲə̨i go kɔgɨ
adi-nɑ̨, titɨ kí Kristɨ ra sə-si majɨ ɓá iɲə̨-né go kɔgɨ adɨ-si kin bè tɔ.
14 Ngà né kí boy ɲɑ̨ lé, adi ndigɨ dow-je uwə mɛ̨ɛ̨-si. Ndigɨ dow-je kinlé ɓá to kulə
kí à tɔ́-si natɨ kadɨ 'maji ɔri njutɨ.
15 Lapiya lə Kristɨ, kí Lubə ɓa-si-né kdɔ kadɨ 'təli-né dajɨ rɔ kí káre-rè kinlé, kadɨ ɔ̨
ɓé mɛ̨ɛ̨-si-tɨ. 'Rai oiyo Lubə.
16 †Kadɨ ta lə Kristɨ ra ɓe mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kɨ̀ né-je kí majɨ-majɨ kí titɨ lay, 'ndói-nɑ̨ né ə
ndəji-nɑ̨ kɨ̀ gosɨ-é gosɨ-é, kɨ̀ pa-je, kɨ̀ pa kɔsgajɨ-je, kɨ̀ pa-je kí gay-gay kí Ndil kí aa njay
ində ta-si-tɨ; 'tɔ́yi Lubə kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-si kɨ̀ káre-rè kɨ̀ pa-je kí Ndil kí aa njay ində ta-si-tɨ
'rai-é-né oiyo.
17 Né-je lay ya kí a rai, adɨ tò ta əse kullə kàrè rəmə, 'rai kɨ̀ ri 'Ɓaɓe Jeju ə 'rai-né
oiyo Bɔbɨ-ji Lubə kɨ̀ takul-é.

Kisɨ-nɑ̨ lə njékadmɛ̨ɛ̨-je mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ
Epɛ 5:22-33; 6:1-9; 1Pi 2:18-25; 3:1-7

18 †Sə̨i dené-je, ulə̨i dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə ngɔbɨ-si-je; ɛ̨ ɓá to né kí tuwə ra nɔ̨ 'Ɓaɓe-tɨ.
19 †Sə̨i dingəm-je, 'ndigi ne-si-je, ɓɨ adi rɔ-si atɨ-si dɔ-dé-tɨ al.

---

* **3:8 3:8** Epɛ 4:31 † **3:9 3:9** Epɛ 4:22 † **3:10 3:10** Epɛ 4:24 † **3:12 3:12** Epɛ 4:2 † **3:13 3:13** Epɛ 4:32 † **3:16 3:16** Epɛ 5:19,20 † **3:18 3:18** Epɛ 5:22; 1Pi 3:1 † **3:19 3:19** Epɛ 5:25; 1Pi 3:7

20 †Sə̨i ngan-je, 'təli rɔ-si go ta-tɨ lə njékojɨ-si-je mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ lay, kdɔ ɛ̨ ɓá to né kɨ́
nəl 'Ɓaɓe.
21 †Sə̨i bɔbɨ ngan-je, 'rai ngan-si-je adɨ wɔngɨ ra-dé al, nè mɛ̨̃ɛ̨-dé à tujɨ.
22 †Sə̨i ɓə-je, mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ lay ya 'təli rɔ-si go ta-tɨ lə dow-je kɨ́ 'to 'ɓa-si-je. 'Rai bè
takəm-dé-tɨ par al rəm, ɓá kdɔ nəl-né dow-je par al rəm, ngà kadɨ 'rai kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨nda kə̨̃y
mɛ̨̃ɛ̨ ɓəl 'Ɓaɓe-tɨ.
23 Kullə-je lay kɨ́ isi 'rai lé, 'rai kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨nda kə̨̃y titɨ kullə lə 'Ɓaɓe bè ɓɨ titɨ kullə lə
dow-je al
24 ə kadɨ 'gəi kɨ́ 'Ɓaɓe à kadɨ-si nékugə dɔji kɨ́ ɛ̨ uwə dɔ-é kdɔ-si. 'Rai kullə adi
Kristɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe.
25 †Kdɔ njèra né kɨ́ njururu al lé, à tətɨ kandɨ né ra kɨ́ njururu al liə lé ya tɔ, kdɔ
Lubə lé kɔrkəm dow goto rɔ-é-tɨ.

4

1 †Sə̨i 'ɓa ɓə-je, ɓə-je lə-si lé, 'rai sə-dé né kɨ́ njururu rəm, 'rai kɨ̀ kɔrkəm-nə̨ al rəm,
ə kadɨ 'gəi kɨ́ sə̨i ya kàrè 'Ɓa-si isɨ dɔrə̨-tɨ nɔ̃ɔ̃ tɔ.

Ndəjɨ-je kɨ̀ lapiya-je
Epɛ 6:18-20; 5:14-17

2 Uwəi rɔ-si ngə̨ mɛ̨̃ɛ̨ ta-tɨ kɨ́ pa kɨ̀ Lubə, isi kəm mɛ̨̃ɛ̨-é-tɨ ə 'rai-né oiyo Lubə.
3 'Pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-ji tɔ; kadɨ Lubə tɛ̨̃ɛ̨ tarəbɨ kilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ nɔ̃-ji-tɨ,
kdɔ kadɨ m'pa ta lə Kristɨ kɨ́ to ta kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ, kɨ́ ta-é ɓá d'ilə-m-né sil kinlé
4 ə kadɨ m'pa ta-é aa yə́rə́rə́ titɨ kɨ́ tò kadɨ m'pa-né lé ya.
5 †Indəi kəmkaa dɔ panjiyə-si-tɨ kɨ rɔ njékadmɛ̨̃ɛ̨ al-je-tɨ. Iɲəi dɔkaglo adi dəə kɔgɨ
kare al.
6 Kadɨ ta-je lə-si lay ya to ta-je kɨ́ majɨ-majɨ tokɨ né kɨ́ katɨ tò-tɨ bè, kdɔ kadɨ dow kɨ́
rá-rá kɨ́ dəjɨ-si ta rəmə, 'gəi lo kiləi-é-tɨ.
7 ††Tisikɨ kɨ́ to ngonkɔ̃-m kɨ́ m'ində-é dan kəm-m-tɨ rəm, to ngonnjèkullə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ
lə 'Ɓaɓe rəm, ɓá to madkullə lə-m mɛ̨̃ɛ̨ kullə-tɨ lə 'Ɓaɓe rəm kin ya à kɔr-si poy né-je
lay kɨ́ sɔbɨ dɔ-m.
8 Gin-é kin ɓá m'ulə-é-né rɔ-si-tɨ bè, kdɔ kadɨ 'gəi-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kisɨ-ji nè kin rəm,
ɓá kadɨ ɔw sɔl mɛ̨̃ɛ̨-si rəm tɔ.
9 †M'ulə-é natɨ kɨ̀ Onejim kɨ́ to njèkə̨ dɔ ndi-é-tɨ kɨ́ to ngonkɔ̃-m kɨ́ m'ində-é dan
kəm-m-tɨ, ɛ̨ to kɨ́ dan-si-tɨ. Dɛ̨ d'a kɔr-si poy né-je lay kɨ́ dəə nè.
10 †Aristarkɨ kɨ́ to madɨ dangay lə-m ra-si lapiya, ɓá Markɨ kɨ́ to nojɨ Barnabasɨ ra-si
lapiya tɔ. Ɛ̨̃ lé m'un ndu m'adɨ-si kdɔ ta liə ngá; kinə tɛ̨̃ɛ̨ rɔ-si-tɨ rəmə, uwəi-é rɔ-si-tɨ
majɨ.
11 Jeju kɨ́ 'ɓa-é Justusɨ kin ra-si lapiya tɔ. Dan jipɨ-je-tɨ kɨ́ nè lé, dɛ̨ kin ya par ɓá 'ra
sə-m kullə kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̃ɓe lə Lubə, dɛ̨ ɓá 'to njésɔl mɛ̨̃ɛ̨-m-je.
12 †Epaprasɨ kɨ́ to kɨ́ dan-si-tɨ, ra-si lapiya. Ɛ̨̃ to ngonnjèkullə lə Jeju Kristɨ, kɨ́ iɲə ta
rɔ kdɔ ta lə-si al, mɛ̨̃ɛ̨ ta-tɨ kɨ́ pa kɨ̀ Lubə, kdɔ kadɨ asi gakɨ rəm, kadɨ 'gəi-né né kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨
Lubə ndigɨ majɨ ə ə̨̃i-né gərərə.
13 M'pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ bè kdɔ ɛ̨ adɨ rɔ-é kɔ̃ ɲə̨ kdɔ ta lə-si rəm, kdɔ dɛ̨ kɨ́ Laodise rəm,
ɓá kdɔ dɛ̨ kɨ́ Iyerapolisɨ-tɨ rəm tɔ.
14 †Dɔktur Lukɨ kɨ́ m'ində-é dan kəm-m-tɨ ra-si lapiya, ɓá Demasɨ kàrè ra-si lapiya
rəm tɔ.

---

† **3:20 3:20** Epɛ 6:1 † **3:21 3:21** Epɛ 6:4 † **3:22 3:22** Epɛ 6:5-8 † **3:25 3:25** Epɛ 6:9 † **4:1 4:1** Epɛ 6:9 † **4:5 4:5** Epɛ 5:16 † **4:7 4:7** Knj 20:4; 2Ti 4:12 † **4:7 4:7** Epɛ 6:21,22 † **4:9 4:9** Plm 1:10-12 † **4:10 4:10 a** Knj 19:29; 27:2; Plm 1:24; **b** Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39 † **4:12 4:12** Kol 1:7; Plm 1:23 † **4:14 4:14 a** 2Ti 4:11; Plm 1:24; **b** 2Ti 4:10; Plm 1:24

15 'Rai lapiya ngankɔ̰-ji-je kɨ́ njékadmɛ̰ɛ̰-je kɨ́ d'isɨ Laodise rəm, ɓá 'rai lapiya Nimpa
kɨ̀ njékəwnạ̰-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ liə rəm tɔ.
16 Lokɨ sə̰i 'ndói mbete kin dan-si-tɨ rəmə, 'rai lay kadɨ tokɨ ndó dan njékəwnạ̰-je-tɨ
kɨ́ Laodise tɔ, ə sə̰i kàrè kadɨ 'ndói mbete kɨ́ à kɨ̰ Laodise ree rɔ-si-tɨ tɔ.
17 †Idəi Arsipɨ kadɨ tɔsɨ kəm-é dɔ kullə-tɨ kɨ́ ingə rɔ 'Ɓaɓe-tɨ kin, kdɔ kadɨ ra kullə-é
majɨ.
18 Mạ̰ Pol ya m'ndàngɨ kɨ̀ ji-m m'panè lapiya lə-si. Adi mɛ̰ɛ̰-si ole dɔ sil-tɨ lə-m. Kadɨ
ramajɨ lə Lubə nạ̰y sə-si!

† **4:17 4:17** Plm 1:2

Mbete kí dɔsa̰y kí Pol ndàngɨ adɨ Tesaloniki-je

Ta-je kí dɔ mbete-tɨ kí dɔsa̰y kí Pol ndàngɨ adɨ Tesaloniki-je

Pol ndàngɨ mbete kin kdɔ kulə-né dingəm mẹ̰ẹ̰ njékadmẹ̰ẹ̰-je-tɨ kí Tesaloniki rəm, kdɔ mbusɨ-né nja-dé rəm. Ɓebo Tesaloniki lé to ɓebo kí dɔnangɨ Maseduwan-tɨ, kɔ̰ɓe-tɨ lə dow-je kí Rɔm, kəl lo kí taá-tɨ lə grɛkɨ-je. Mẹ̰ẹ̰ Mbete kullə-tɨ lə njékɔwkulə-je kí 17:1-10 lé, 'ndàngɨ-tɨ kí Pol-je kɨ̀ madkullə-je liə d'ilə mbẹ̰ Poyta kí Majɨ ɓebo Tesaloniki-tɨ, 'ndàngɨ-tɨ kí jipɨ-je, kɨ̀ jipɨ al-je d'adɨ mẹ̰ẹ̰-dé Jeju Kristɨ rəm. Go-tɨ, jipɨ-je kí d'adɨ mẹ̰ẹ̰-dé Jeju al d'ɔsɨ ta Pol kdɔ kullə liə kí ẹ̰ ra kinlé, adɨ dẹ̰ kɨ̀ madkullə-je liə 'tẹ̰ẹ̰ mẹ̰ẹ̰ ɓebo-tɨ ndɔɔ d'a̰y-na̰. Ə go-tɨ, lokɨ 'ree 'tẹ̰ẹ̰ ɓebo Kɔrẹ̰ntɨ-tɨ rəmə, mẹ̰ẹ̰ Pol a̰ kə́kə́kə́ kdɔ njékadɨ mẹ̰ẹ̰-dé sigɨ kí ɓebo Tesaloniki-tɨ, adɨ ulə Timote rɔ-dé-tɨ. Lokɨ Timote təl ɔw rɔ Pol-tɨ gogɨ lé, idə Pol kí Tesaloniki-je lé, dan kulə-tɨ kí d'ulə kəm-dé ndoo kin ya kàrè, dẹ̰ d'a̰ gərərə dɔ kadmẹ̰ẹ̰-tɨ lə-dé rəm, ɓá mẹ̰ẹ̰ ndigɨ dow-je-tɨ rəm. Mẹ̰ẹ̰ Pol usɨ nangɨ adɨ ẹ̰ ndàngɨ mbete kin adɨ-dé ra-dé-né oiyo rəm, tɔjɨ-dé-né ndigɨ kí ẹ̰ ndigɨ-dé rəm, ɓá kdɔ ndó-dé-né né kɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm.

Kḭ lo kɔr-é-tɨ kí 1-3 lé, Pol gɨr dɔ kisɨ-dé-tɨ kí ndɔkɨ dẹ̰ kɨ̀ Tesaloniki-je d'isɨ natɨ kin rəmə, ẹ̰ ra-dé oiyo. Kḭ lo kɔr-é-tɨ kí 4-5 lé, Pol ndó-dé né kí sɔbɨ dɔ təl ree lə 'Ɓaɓe rəm, ɓá ndó-dé panjiyə kí d'a nəl-né 'Ɓaɓe rəm.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kí ra

1 †Ma̰ Pol, j'isɨ natɨ kɨ̀ Silbẹ̰-je* kɨ̀ Timote ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sa̰i njékəwna̰-je kí ɓebo Tesaloniki-tɨ kí 'nami kàdì Bɔbɨ-ji Lubə-tɨ rəm, 'nami kàdì 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ-tɨ rəm. Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya nà̰y sə-si.

Panjiyə njékəwna̰-je kí Tesaloniki-tɨ kɨ̀ kadmẹ̰ẹ̰ lə-dé
Plp 1:3-6; Kol 1:3-8

2 Jẹ̰ j'ra oiyo Lubə kɨ̀ ndɔ-je lay kdɔ ta lə-si lay rəm, ɓá mẹ̰ẹ̰ ta-je-tɨ kí j'isɨ j'pa siə kàrè j'ilə ri-si dan-tɨ-dan-tɨ rəm tɔ.

3 Kullə kadmẹ̰ẹ̰ lə-si, kɨ̀ kullə ndigɨ kí 'ndigi dow-je, kɨ̀ kində kí indəi mẹ̰ẹ̰-si dɔ 'Ɓaɓe-tɨ lə-ji Jeju Kristɨ ya a̰i dɔ-tɨ njángɨ kinlé, mẹ̰ẹ̰-ji ole dɔ-tɨ nɔ̰̀ Bɔbɨ-ji Lubə-tɨ taá-taá.

4 Sa̰i ngankɔ̰-m-je kí njékadmẹ̰ẹ̰ lé, 'toi dow-je kí Lubə ində-si dan kəm-é-tɨ; jẹ̰ j'gə kí ẹ̰ mbətɨ-si.

5 Kdɔ Poyta kí Majɨ kí j'ilə mbẹ̰-é j'adɨ-si lé, j'ilə kɨ̀ ta kí ta-ji-tɨ par al, ngà j'ilə kɨ̀ tógɨ rəm, Ndil kí aa njay ra sə-ji dɔ-tɨ rəm, ɓá jẹ̰ j'ilə kɨ̀ mẹ̰ẹ̰nda ka̰y rəm tɔ. Panjiyə-ji kí dan-si-tɨ kí ndɔkɨ ooi kinlé, sa̰i ya kàrè 'gəi kí to bè kdɔ majɨ lə-si.

6 †Sa̰i lé, sa̰i 'ndaji kullə ra-ji rəm, 'ndaji kullə ra 'Ɓaɓe rəm, kdɔtalə dan kɔ̰̀-je-tɨ kí na̰ ya kàrè Ndil kí aa njay adɨ-si 'taai ta lə Lubə kɨ̀ rɔnəl.

7 Beɓa sa̰i 'təli-né néndajɨ lə njékadmẹ̰ẹ̰-je lay kí dɔnangɨ Maseduwan-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Akay-tɨ.

8 Kdɔtalə ta lə 'Ɓaɓe kí ra kullə dan-si-tɨ lé, poy-é ɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Akay-tɨ; ngà to ẹ̰ kin par al, mẹ̰ẹ̰-si kí adi Lubə lé kàrè dow-je d'oo poy-é kí lo lay sar adɨ jẹ̰ j'ɔw ndoo pa ta-é al rəm ngá.

---

† **1:1 1:1** Knj 17:1 * **1:1 1:1** Silbẹ̰ lé ya to Silasɨ (Knj 15:22; 2Kɔ 1:19; 2Te 1:1) † **1:6 1:6** Knj 17:5-9

9 Kdɔtalə dow-je d'ɔr poy kuwə kí uwəi-ji ki rɔ-si-ti rəm, d'ɔr poy kiṇə kí iṇəi magi-je kɔgi ə 'təli ki rɔ Lubə-ti kdɔ kadi 'rai kullə adi Lubə kí tɔgrɔ-ti kí to njèkiskəm rəm,
10 kdɔ kadi 'ngəbi Ngon-é kí ndɔki adi-é tɔsi ndəl ində lo tę̣ę̣, kí à ki̧ dɔra̧-ti kdɔ ree, adi to Jeju kí taa-ji ta wɔngi-ti kí à ree lé.

2

Panjiyə Pol dan njékəwna̧-je-ti kí Tesaloniki-ti
Knj 20:18-21,31-35; 2Kɔ 6:3-10; 12:12-15

1 Ngankɔ̧-m-je kí njékadmę̣ę̣, sə̧i ya kàrè 'gəi kí kɔw-ji rɔ-si-ti lé, tò kɔgi kare al.
2 †Titi kí sə̧i 'gəi-né lé, d'adi-ji kɔ̧ kete mę̣ę̣ ɓebo Pilipi-ti ɓá 'taji-ji rəm; ya ngà ję̣ j'ingə tɔ́gi rɔ Lubə-ti lə-ji ɓá j'ilə-né mbę̣ Poyta kí Maji liə j'adi-si dan rɔ-je-ti kí n̨a̧ kin.
3 Kdɔtalə ta lə Lubə kí ję̣ j'isi j'ndó dow-je lé, to néndó kí takədi tò-ti al rəm, j'ndó kì tagir kí tò n̨ę̣ al rəm, ɓá j'ədi-né dow al rəm tɔ.
4 Ngà Lubə na̧-ji oo ɓá ulə kullə kilə mbę̣ Poyta kí Maji ji-ji-ti, adi ję̣ j'pa ta kdɔ nəl-né dow-je al, ngà j'pa ta kdɔ nəl-né Lubə kí njègə mę̣ę̣-ji.
5 Titi kí sə̧i gəi-né lé, ję̣ j'pa ta j'ədi-né kəm dow nja káre al rəm, ɓá nja káre ya kàrè j'pa ta kdɔ kingə-né né ji dow-ti al rəm; Lubə gə mę̣ę̣-ji ɓəti.
6 Ję̣ j'sangi riɓa rɔ dow-je-ti al rəm, j'sangi riɓa rɔ-si-ti al rəm, ɓá rɔ dow-je-ti kí rangi al rəm tɔ. Lé j'a ra-si kí lə njètɔ́gi-ti, kdɔ to kí j'to njékɔwkulə-je lə Kristi,
7 ya ngà ję̣ j'sɔl lɔm-lɔm dan-si-ti. Titi kí kɔ̧ ngan-je tɔsi-né kəm-é dɔ ngan-é-je-ti lé,
8 ję̣ kàrè ndigi kí j'ndigi-si n̨a̧ kinlé, j'ndigi kadi Poyta kí Maji lə Lubə ya par ɓá j'ilə mbę̣-é j'adi-si al, ngà j'ndigi kadi daji rɔ-ji ya kàrè j'ilə kɔgi kdɔ ta lə-si, kdɔ sə̧i 'təli dow-je kí j'ində-si dan kəm-ji-ti.
9 Ngankɔ̧-m-je kí njékadmę̣ę̣, kullə-je kí j'ra, kì kɔ̧-je kí j'ingə lé, adi mę̣ę̣-si ole dɔ-ti. Loki j'isi j'ilə mbę̣ Poyta kí Maji lə Lubə j'adi-si lé, j'ra kullə ndɔɔ-je kì kada-je kdɔ kadi j'ɔy dow dan-si-ti al.
10 Sə̧i njékadmę̣ę̣-je, panjiyə-ji kí dan-si-ti lé, aa njay rəm, to njururu rəm, ta kí dow à kilə dɔ-ji-ti goto rəm adi sə̧i ooi ɓəti rəm, ɓá Lubə kàrè oo ɓəti rəm tɔ.
11 Né kí j'ra kì ná̧-ná̧ dan-si-ti titi kí Bɔbi ngan-je ra-né kì ngan-é bè kin kàrè, sə̧i 'gəi rəm.
12 Ję̣ j'ulə dingəm mę̣ę̣-si-ti, j'sɔl mę̣ę̣-si, ɓá j'ndəji-si kadi adi panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je kí Lubə ɓa-dé kdɔ kɔ̧ɓe liə rəm, kdɔ riɓa liə rəm tɔ.
13 Loki ję̣ j'ilə ta lə Lubə mbi-si-ti lé, sə̧i 'ndigi dɔ-ti titi ta lə dow al, ngà 'ndigi dɔ-ti kí tɔgrɔ-ti ya to ta lə Lubə kí isi ra kullə mę̣ę̣-si sə̧i-ti kí adi mę̣ę̣-si. Né kin ɓá ję̣ j'ra-né oiyo Lubə taá-taá kdɔ.
14 †Kdɔtalə sə̧i ngankɔ̧-m-je kí njékadmę̣ę̣ lé, sə̧i 'ndaji kullə ra njékəwna̧-je kí gay-gay kí 'to njékəwna̧-je lə Lubə kí 'to njénam kàdì Jeju Kristi-ti kí d'isi dɔnangi Jude-ti, kdɔtalə sə̧i ya kàrè ingəi kɔ̧ ji dow-je-ti kí ɓee lə-si ya, titi kí dę̣ kàrè d'ingə-né ga̧ kɔ̧-je kí káre kin ji jipi-je-ti tɔ.
15 †Jipi-je lé, dę̣ ya 'tɔl njépata-je kí ta Lubə-ti rəm, 'tɔl 'Baɓe Jeju rəm, ɓá d'ulə kəm-ji ndoo rəm tɔ. Dę̣ 'nəl Lubə al rəm, ɓá 'to njéba-je lə dow-je lay rəm tɔ.
16 Dę̣ d'ɔgi-ji kilə mbę̣ Poyta kí Maji kadi dow-je kí 'to jipi-je al, kdɔ kadi d'aji al; beɓa dę̣ jipi-je lé 'ra-né majal kí dɔ-ti par-par adi wɔngi ra Lubə dɔ-dé-ti.

Pol ndigi təl kɔw koo njékəwna̧-je kí Tesaloniki-ti
Knj 17:14-16

---

† **2:2 2:2 a** Knj 16:19-24; **b** Knj 17:1-9 † **2:14 2:14** Knj 17:5 † **2:15 2:15** Knj 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19; 17:5,13; 18:12

17 Ngá jɛ̨ rəmə, sə̨i ngankɔ̨-ji-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, dɔkaglo kí sɛ̨ kí j'iɲəi-né-nə̨ lé, kəm-ji
oo-si al, ngà mɛ̨ɛ̨-ji rəmə tò dɔ-si-ti gə́rə́rə́. Beɓa ɓo kadi j'təl j'ɔw j'oo-si ra-ji ɲə̨ adi
j'ndur dɔ rɔ-ji-ti ɲə̨ kadi j'ɔw j'oo-si.
18 Gin-é kin ɓá j'ndigi kɔw njal rɔ-si-ti. Mə̨ Pol ya m'nə̨ asi nja joo bè kadi m'ɔw
rɔ-si-ti ya, ngà Satə̨ ɔgi-ji lo-é.
19 Ndɔ kí 'Ɓaɓe lə-ji Jeju à təl ree lé, nə̨́ kí rangi ɓá à to nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-ti lə-ji, kì
rɔnəl lə-ji, kì jɔgi riɓa lə-ji takəm-é-ti ɓəy wa?
20 Oiyo! Sə̨i ya a toi riɓa lə-ji, kì rɔnəl lə-ji.

3

D'ulə Timote Tesaloniki-ti

1 †Né kin ɓá jɛ̨ j'oo-né lo ngəbi al, adi j'panè tò maji kadi j'isi kì kár-ji mɛ̨ɛ̨ ɓebo
Atɛ̨n-ti nè.
2 Beɓa j'ulə ngonkɔ̨-ji Timote kí to ngonnjèkullə lə Lubə mɛ̨ɛ̨ kullə kilə mbɛ̨ Poyta
kí Maji-ti lə Kristi kadi ɔw ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-si-ti ə mbusi-né nja-si mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-ti lə-si.
3 Kdɔ kadi kɔ̨̀-je kí isi ingəi kinlé ra dow káre dan-si-ti adi səbi ngin-ngin al; kdɔtalə
sə̨i ya kàrè 'gəi ɓəti kí jə̨i lé j'isi kdɔ kadi kɔ̨̀-je kí bè kin ree dɔ-ji-ti ya.
4 Loki ndɔki j'isi sə-si nati ɓəy ya j'idə-si kete j'panè j'a kingəi kɔ̨̀ ɲə̨ lé, sə̨i 'gəi ɓəti
né-é ɓá ree ngá tin.
5 Gin-é kin ɓá mə̨ m'oo lo ngəbi al, adi m'ulə-né Timote kadi ɔw oo ta kí sɔbi dɔ
kadmɛ̨ɛ̨ lə-si, kdɔtalə m'ɓəl kí njèna̧ dow-je à ki̧ na̧-si sar kadi kullə kí j'ra dan-si-ti
təl tò kɔgi kare.
6 †Ngà Timote kí i̧ rɔ-si-ti ree rɔ-ji-ti ngɔsnè ɓəy lé, idə-ji poyta kí maji dɔ kadmɛ̨ɛ̨-ti
lə-si, kì dɔ ndigi-ti kí 'ndigi dow-je, ɓá idə-ji panè mɛ̨ɛ̨-si oy dɔ-ji-ti al adi ɓo koo-ji
ra-si titi kí jɛ̨ kàrè ɓo koo-si ra-ji-né kin bè tɔ.
7 Sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, né kin ɓá dan nékəmtondoo-je-ti kí lay kí tɛ̨ɛ̨ dɔ-
ji-ti, kì dan kɔ̨̀-je-ti ya kàrè kadmɛ̨ɛ̨ lə-si ra adi mɛ̨ɛ̨-ji sɔl.
8 Ɓone bè kinlé, mɛ̨ɛ̨-ji usi nangi, kdɔtalə kə̨ kí ə̨i njángi mɛ̨ɛ̨ kində rɔ nati kì 'Ɓaɓe.
9 Ra kí 'rai-ji adi rɔ-ji nəl-ji ɲə̨ nɔ̨̀ Lubə-ti kinlé, j'a ra-é oiyo kdɔ ta lə-si ban ɓá à
kusi rɔ-ji-ti ə́n wa?
10 Beɓa, ndɔɔ-je kì kada-je lay ya j'pa ta kì Lubə j'to ta-é-ti pəkə́-pəkə́, kdɔ kadi
adi-ji tarəbi kadi j'ɔw j'oo-si rəm, kdɔ kadi j'tɔl ta né kí nal-si mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-ti lə-si.
11 Kadi Lubə ya kì dɔ-é kí to Bɔbi-ji dɛ̨ kì 'Ɓaɓe lə-ji Jeju d'adi-ji tarəbi kadi j'ɔw
rɔ-si-ti.
12 Ndignə̨ kí tò dan-si-ti, kì ndigi kí 'ndigi dow-je kí rangi kinlé, kadi 'Ɓaɓe ra adi
usi dɔ madi-é-ti par-par rəm, kadi al dɔ kí kete, titi kí jɛ̨ j'ndigi-si-né kin bè tɔ.
13 Beɓa 'Ɓaɓe ya à kadi-si kuwə mɛ̨ɛ̨ ngə̨ kdɔ kadi 'toi dow-je kí aai njay kí ta goto
dɔ-si-ti nɔ̨̀ Bɔbi-ji Lubə-ti ndɔ-é kí 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristi à ree nati kì njékadmɛ̨ɛ̨-je liə
lay.

4

Panjiyə kí nəl Lubə

1Pi 1:14-16; 4:1-5; Epɛ 5:3-8; 1Kɔ 6:13-20

1 Beɓa sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, né kí a rai ɓá a nəli-né Lubə lé, sə̨i 'ndói rɔ-
ji-ti ngá, ə né-é-je lé ya sə̨i isi 'rai rəm ngá tin. Ngà jɛ̨ j'dəji-si ə j'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-si-ti
kì ri 'Ɓaɓe Jeju kdɔ kadi panjiyə-si kinlé, ɔwi-né kəm-si ki kete-kete.
2 Kdɔtalə ndu kí j'ingə rɔ 'Ɓaɓe Jeju-ti ɓá j'adi-si lé, sə̨i 'gəi ɓəti.
3 Né kí Lubə ndigi ə́n: Kadi isi tagay kdɔ Lubə ə kadi 'rai kaya al.

† **3:1 3:1** Knj 17:15 † **3:6 3:6** Knj 18:5

4 Kadɨ ná̰-ná̰ dan-si-tɨ ngəm rɔ-é kadɨ aa njay rəm, kadɨ un rɔ-é ra-né né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ,
5 ɓɨ adi ɓo né-je kɨ́ majɨ al ra-si lɔy-lɔy titɨ kɨ́ njékadmę̰ę̰ al-je kɨ́ 'to njégə Lubə al
d'isɨ 'ra-né kin bè al;
6 kadɨ dow káre dan-si-tɨ ndɔ̰n njèkadmę̰ę̰ madɨ-é ra siə majal kɨ́ titɨ-na̰ bè kin al, kdɔ
dow-je kɨ́ njéra né-je kɨ́ bè kinlé, Lubə à gangta dɔ-dé-tɨ. Ndɔkɨ j'idə-si j'ndəjɨ-si-né
kete ngá.
7 Kdɔtalə Lubə kɨ́ ɓa-ji lé, ɓa-ji kdɔ kadɨ j'rai né-je kɨ́ tò n̰ę̰-n̰ę̰ al, ngà ɓa-ji kdɔ kadɨ
j'təli dow-je kɨ́ j'toi tagay.
8 Dow kɨ́ mbatɨ néndó kin rəmə, to dow ɓá ę̰ mbatɨ-é al, ngà to Lubə kɨ́ njèkadɨ-si
Ndil-é kɨ́ aa njay kin ɓá dowbé mbatɨ-é tin.
9 Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ndigna̰ kɨ́ kadɨ tò dan-si-tɨ sə̰i njékadmę̰ę̰-je lé, sə̰i ɔwi ndoo kadɨ
dow ndàngɨ ta-é adɨ-si al ngá, kdɔ Lubə ya ndɔ́-si kadɨ 'ndigi-na̰.
10 Ndigna̰ lé, ɓá sə̰i 'tɔji kɨ rɔ njékadmę̰ę̰-je-tɨ lay kɨ́ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ ɓikti
tin; ya ngà, sə̰i njékadmę̰ę̰-je, j'dəjɨ-si kadɨ ndigna̰ kinlé, ɔwi-né kəm-si kɨ kete-kete
ya ɓəy.
11 Titɨ kɨ́ j'un-né ndu j'adɨ-si lé, adi ta kisɨ-na̰ kɨ̀ lapiya ɓá to rɔ-si rəm, kadɨ ori
kəm-si dɔ kullə-je-tɨ lə-si kɨ́ sɔbɨ dɔ-si ə 'rai kullə kɨ̀ ji-si kdɔ rɔ-si;
12 bè kdɔ kadɨ panjiyə-si majɨ takəm njékadmę̰ę̰ al-je-tɨ rəm, ɓá kadɨ ɔyi dow al rəm
tɔ.

Ta kɨ́ dɔ koy njèkadmę̰ę̰-tɨ kɨ̀ təl Jeju
1Kɔ 15:19-58

13 Sə̰i ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmę̰ę̰, ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ d'oy lé, j'ndigɨ kadɨ isi-né
dɔ mbə́-tɨ al, nè a rai wɔngɨ yo tana̰ kɨ̀ dow-je kɨ́ rangɨ kɨ́ nékində mę̰ę̰ dɔ-tɨ lə-dé goto
kin bè.
14 Kdɔtalə titɨ kɨ́ j'adɨ-né mę̰ę̰-ji kɨ́ Jeju oy ə tɔsɨ ndəl ində lo tę̰ę̰ lé, bè ya tɔ j'adɨ
mę̰ę̰-ji kɨ́ dow-je kɨ́ d'adɨ mę̰ę̰-dé Jeju ɓá d'oy lé, Lubə à kadɨ 'tɔsɨ ndəl d'ində lo 'tę̰ę̰
d'isɨ natɨ kɨ̀ Jeju tɔ.
15 †Ooi, ta kɨ́ 'Ɓaɓe pa ɓá j'ɔw kidə-si rəsɨ tin: Ndɔ kɨ́ 'Ɓaɓe à təl lé, jə̰i kɨ́ j'isi kəm
ɓá j'a kɔwi kete nɔ̰ dę̰ kɨ́ d'oy-tɨ lé al.
16 Kdɔtalə lokɨ ká né à ɓa rəm, ndi burə dɔ malayka-je à ɓa rəm, ɓá təbɨ mbanga lə
Lubə à ɓa rəm lé, 'Ɓaɓe ya kɨ̀ dɔ-é à kɨ̰ dɔra̰-tɨ kdɔ ree rəmə dę̰ kɨ́ d'adɨ mę̰ę̰-dé Kristɨ
ɓá d'oy lé, dę̰ ɓá d'a tɔsɨ ndəl kində lo tę̰ę̰ dɔsa̰y. 17 Go-tɨ ngá ɓá jə̰i kɨ́ j'isi kəm kɨ́ j'a
nà̰yi lé, Lubə à kɔy-ji lay kadɨ káre natɨ sə-dé dan kilndi-tɨ kdɔ kadɨ j'ingəi 'Ɓaɓe dan
yə̰́l-tɨ, beɓa j'a kisi kɨ̀ 'Ɓaɓe natɨ ya sartagangɨ.
18 Ə̰ 'sɔli mę̰ę̰-na̰ kɨ̀ ta-je kinlé.

5

Kində kəmkaa dɔ rɔ-tɨ ngəbɨ-né təl Jeju
Mat 24:36-51; Luk 12:35-40; Rɔm 13:11-14

1 Sə̰i ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmę̰ę̰, ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dɔkàdì əse dɔkaglo kɨ́ né-je kin à
ra-né né lé, sə̰i ɔwi ndoo kadɨ dow ndàngɨ adɨ-si al ngá.
2 †Kdɔtalə, sə̰i ya kàrè 'gəi majɨ yə́rə́rə́ kɨ́ ndɔ lə 'Ɓaɓe lé, à kubə dow-je nangɨ busɨ
titɨ kɨ̀ njèɓogɨ ubɨ-né dow-je nangɨ ndɔɔ busɨ kin bè.
3 Lokɨ dow-je d'a panè: «Lapiya tò ngá! Né à ra-ji al!» Ngá ɓá tujɨ à kubə-dé nangɨ
busɨ titɨ ndo kɨ́ tę̰ę̰ kɨ̀ njèsəm patɨ kin bè ə d'a tę̰ę̰ kəm-tɨ al.
4 Ngà sə̰i ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmę̰ę̰, sə̰i isi londul-tɨ ɓá ndɔ lə 'Ɓaɓe à kubə-si nangɨ
busɨ titɨ njèɓogɨ bè al.

† **4:15 4:15** 1Kɔ 15:51,52 † **5:2 5:2** Mat 24:43; Luk 12:39; 2Pi 3:10

5 Sə̨i lay ya 'toi ngan-je lə lo kí ndógɨ rəm, 'toi ngan-je lə lo kí kada rəm. Jə̨i j'toi
ngan-je lə londul al rəm, j'toi ngan-je lə lo kí ndɔɔ al rəm.
6 Ðn ə́ adɨ j'toi ɓi tana̰ kɨ̀ ndəgɨ dow-je al, ngà adɨ j'isi kəm dɔ rɔ-ji-tɨ rəm, j'indəi
kəmkaa dɔ rɔ-ji-tɨ rəm tɔ.
7 Kdɔtalə njétoɓi-je lé, ndɔɔ ɓá 'to ɓi ə njéyibɨ ra-je kàrè, ndɔɔ ɓá yibɨ ra-dé.
8 †Ngà jə̨i kí j'toi dow-je lə lo kí kada lé, tò kadɨ j'indəi kəmkaa dɔ rɔ-ji-tɨ, kdɔ kadɨ
j'adi kadmẹ̰ẹ̰ kɨ̀ ndigɨ dow-je tò mẹ̰ẹ̰-ji-tɨ titɨ ngɔwla kɔ̰n kàdɨ̀ asgar-je bè ə j'adi mẹ̰ẹ̰
kí kində dɔ kajɨ-tɨ tò titɨ jɔgɨ kɔ̰n dɔ asgar-je bè.
9 Kdɔtalə Lubə mbətɨ-ji kdɔ kadɨ wɔngɨ liə ree dɔ-ji-tɨ al, ngà mbətɨ-ji kdɔ kadɨ j'aji
kɨ̀ takul 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ.
10 Kristɨ lé oy kdɔ ta lə-ji, kdɔ kadɨ lé, j'isi kəm əse j'oyi kàrè, kadɨ j'isi kəm natɨ siə.
11 Gin-é kin ɓá, kadɨ uləi dingəm mẹ̰ẹ̰-na̰-tɨ 'rai kɨ̀ na̰ kadɨ ɔwi kɨ kete-kete mẹ̰ẹ̰
kadmẹ̰ẹ̰-tɨ titɨ kí rai-né kete-kete kin bè.

Sɔ̰y ndəji-je kɨ̀ tɔrndi-je
Rɔm 12:17-20

12 Sə̨i ngankɔ̰-m-je kí njékadmẹ̰ẹ̰, j'dəji-si kadɨ uni ta dow-je kí d'isɨ 'ra kullə dan-si-tɨ
rəm, d'isɨ d'ɔr nɔ̰̀-si rəm, ɓá d'isɨ ndəji-si dɔ né-je-tɨ kɨ̀ ri 'Ɓaɓe rəm tɔ.
13 Dẹ̰ lé, kadɨ 'ndigi ta lə-dé n̰a̰ ə kadɨ indəi-dé dan kəm-si-tɨ, kdɔ kullə lə-dé. Isi-na̰
kɨ̀ lapiya.
14 Sə̨i ngankɔ̰-m-je kí njékadmẹ̰ẹ̰, j'dəji-si ɓəy kadɨ 'ndángi dow-je kí panjiyə-dé to
jugɨ-jugɨ ə 'sɔli mẹ̰ẹ̰ dow-je kí mẹ̰ẹ̰-dé gangɨ man, isi dɔ-tɨ kɨ̀ dow-je kí tɔ́gɨ-dé asɨ al, ə
iləi mẹ̰ẹ̰-si dɔ madɨ-é-tɨ pɔ̰́ kɨ̀ dow-je lay.
15 Dow ra sə-si né kí majɨ al kàrè ooi nè a 'rai siə né kí majɨ al tó-tɨ; ngà 'sangi kadɨ
'rai majɨ ya kɨ̀ ndɔ-je lay dan-si-tɨ əse kɨ̀ dow-je lay.
16 Adi rɔ-si nəl-si kɨ̀ ndɔ-je lay.
17 Iṇəi ta pa ta kɨ̀ Lubə al.
18 Mẹ̰ẹ̰ né-je-tɨ lay ya 'rai oiyo Lubə. Né-je kin ɓá Lubə ndigɨ kadɨ sə̨i kí 'nami kàdɨ̀
Jeju Kristɨ-tɨ 'rai.
19 Ɔgi Ndil kí aa njay lo ra kullə al.
20 'Nədi ta-je lə njépata-je kɨ̀ ta Lubə-tɨ al.
21 Ngà 'ndəri gin né-je lay ə uni kí majɨ dan-tɨ.
22 Né-je kí majɨ al lay ya itəi rɔ-si ngərəngɨ kàdɨ̀-tɨ.
23 Kadɨ Lubə kí njèkadɨ lapiya ya adɨ 'təli dow-je kí aai njay ɓikti lay ə kadɨ ẹ̰ ya
ngəm dajɨ rɔ-si ɓikti, adɨ to tagɨr lə-si, kɨ̀ ndil-si, kɨ̀ dajɨ rɔ-si kdɔ kadɨ ta goto dɔ-si-tɨ
ndɔ ree-tɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ.
24 Lubə kí njèɓa-si ya à ra né-je kinlé, kdɔ ẹ̰ to njèka̰ dɔ ndi-é-tɨ.
25 Sə̨i ngankɔ̰-m-je kí njékadmẹ̰ẹ̰, 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-ji.
26 Sə̨i ngankɔ̰-m-je kí njékadmẹ̰ẹ̰ 'rai-na̰ lapiya kuwə-na̰ kàdɨ̀-na̰-tɨ kɨ̀ mẹ̰ẹ̰ kí aa njay.
27 M'dəji-si kɨ̀ ri 'Ɓaɓe kadɨ mbete kinlé tokɨ ndó kadɨ njékadmẹ̰ẹ̰-je lay ya.
28 Kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ nə̰̀y sə-si.

† **5:8 5:8** Epɛ 6:13-17

Mbete kí njèkungi joo kí Pol ndàngi adi Tesaloniki-je

Ta-je kí dɔ mbete-ti kí njèkungi joo kí Pol ndàngi adi Tesaloniki-je

Kaglo dəə ṇa go mbete-ti liə kí dɔsa̰y kin al ya Pol ndàngi mbete kí njèkungi joo kin adi njékadmẹẹ̰-je kí Tesaloniki. Ẹ̰ isi ɓebo Kɔrẹ̰nti-ti ya ɓəy, ɓá njékadmẹẹ̰-je kí Tesaloniki lé kàrè, d'isi d'ulə kəm-dé ndoo kdɔtalə kadmẹẹ̰ lə-dé ya ɓəy rəm. Beɓa ẹ̰ ndàngi mbete adi-dé kdɔ tɔji-dé-né né-je kí to tó-é al kí tò tagir-ti, kì panjiyə dow-je madi-je-ti kí dan-dé-ti.

Lo kɔr-é-ti kí 1 lé, Pol ra oiyo kdɔ Tesaloniki-je lé, dan kulə kəm ndoo-ti ya kàrè, dẹ̰ d'ɔw ki kete-kete mẹẹ̰ kadmẹẹ̰-ti lə-dé rəm, mẹẹ̰ ndigi dow-je-ti rəm. Ngà ẹ̰ ree oo kí dow-je madi 'tulə-dé nati mẹẹ̰ néndó-je-ti kí ngɔm kí sɔbi dɔ təl ree lə 'Ɓaɓe. Gin-é kin ɓá, lo kɔr-é-ti kí 2 lé, ẹ̰ ndó-dé ta kí tɔgrɔ-ti panè: 'Ɓaɓe təl ree al ɓəy, rəm ɓá tò kadi né-je madi à ra né kete nɔ̰ ndɔ ree-é-ti. Lo kɔr-é-ti kí 3 lé, ẹ̰ ndó-dé kí njékadmẹẹ̰-je kí panjiyə-dé tò jugi-jugi lé, kadi d'oo kəmtondoo lə-dé al. Mbete kin tɔji ndigi kí ẹ̰ ndigi Tesaloniki-je titi kí tò-né mẹẹ̰ mbete-ti liə kí dɔsa̰y kí adi-dé kin ya tɔ.

Tɔji rɔ kì lapiya kí ra

1 †Ma̰ Pol, j'isi nati kì Silbẹ̰-je* kì Timote ɓá m'ndàngi mbete kin m'adi-si sa̰i njékəwna̰-je kí ɓebo Tesaloniki-ti kí 'nami kàdì Bɔbi-ji Lubə-ti rəm, 'nami kàdì 'Ɓaɓe Jeju Kristi-ti rəm.

2 Kadi Bɔbi-ji Lubə dẹ̰ kì 'Ɓaɓe Jeju Kristi d'adi ramaji kì lapiya lə-dé na̰y sə-si.

Ta kí gangi kí ndɔ təl Jeju-ti
1Te 1:2-7; Plp 1:3-6,27-30; Mat 13:40-43; 25:31-46

3 Sa̰i ngankɔ̰-m-je kí njékadmẹẹ̰, tò kadi j'ra oiyo Lubə taá-taá kdɔ ta lə-si, ə to tó-é kadi j'ra bè, kdɔtalə kadmẹẹ̰ lə-si kí ɔw ki kete-kete ṇa̰ rəm, ɓá ndigna̰ kí dan-si-ti lay kàrè ḭ dɔ madi-é-ti kí kete-kete rəm tɔ.

4 Ɓəy ɓá dan njékəwna̰-je-ti kí gay-gay kí 'to njékəwna̰-je lə Lubə lé, sa̰i ya ɓá jẹ̰ j'ɔsi-né gaji rɔ-ji, kdɔ kuwə rɔ nga̰ lə-si, kì kadmẹẹ̰ lə-si dan né-je-ti lay ya kí to kulə kəm-na̰ ndoo-je, kì kɔ̰-je kí tẹẹ̰ dɔ-si-ti.

5 Né kin ɓá tɔji ta kí gangi kí njururu lə Lubə, kdɔ kadi asi gaki kadi ooi kɔ̰ɓe liə kí ingəi-né kɔ̰ lé ya.

6 Kdɔtalə Lubə oo adi to né kí njururu kadi n'adi kɔ̰ dow-je kí njékadi-si kɔ̰ kin tɔ.

7 Ə sa̰i kí d'adi-si kɔ̰ lé, loki 'Ɓaɓe Jeju à kḭ dɔra̰-ti kdɔ ree nati kì malayka-je liə kí njétɔ́gi-je lé, Lubə à kadi 'taai koo nati sə-ji.

8 Jeju à ree dan ndɔ̰ pər-ti kí ɔ̰ bilim-bilim, kdɔ kadi kɔ̰ dow-je kí njégə Lubə al, kì dow-je kí njémbati təl rɔ-dé go Poyta kí Maji-ti lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju.

9 Dowbé-je kinlé né kí to kí à ra-dé lé, to tuji kí sartagangi kí à tẹẹ̰ dɔ-dé-ti ngərəngi takəm 'Ɓaɓe-ti, kì riɓa liə kí ṇa̰.

10 Ndɔ-é-ti kinlé, loki ẹ̰ à ree kdɔ kadi njékaa njay-je liə d'ɔsi gaji-é ə kadi dow-je lay kí d'a kadi-é mẹẹ̰-dé d'oo kurə-é lé, sa̰i kàrè a ka̰i dan-dé-ti tɔ; kdɔtalə sa̰i 'ndigi dɔ ta-je-ti kí sɔbi dɔ-é kí j'idə-si lé.

---

† **1:1 1:1** Knj 17:1 * **1:1 1:1** Silbẹ̰ lé ya to Silasi (Knj 15:22; 2Kɔ 1:19)

11 Gin-é kin ɓá j'isɨ j'pa-né ta kɨ̀ Lubə taá-taá kdɔ ta lə-si, kdɔ kadɨ Lubə lə-ji adɨ
panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je kɨ́ 'ndigɨ ta ɓa-tɨ liə rəm, kadɨ adɨ tɔ́gɨ-é ra sə-si dɔ
kɔjra-je-tɨ kɨ́ majɨ-majɨ lay kɨ́ tò mɛ̨̃ɛ̨̃-si-tɨ rəm, ɓá dɔ kullə kadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ lə-si rəm tɔ.
12 Bè kdɔ kadɨ kɨ̀ takul ramajɨ lə Lubə lə-ji kɨ̀ lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ lé, ri 'Ɓaɓe lə-ji
Jeju ingə-né kɔsgajɨ dan-si-tɨ rəm, ɓá kadɨ sə̨̃i kàrè ingəi-né kɔsgajɨ rɔ-é-tɨ rəm tɔ.

2

Né kɨ́ à ra né kete nɔ̃̀ ndɔ təl Jeju-tɨ

1 †Sə̨̃i ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ree lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kɨ́ à ree,
kɨ̀ kəw kɨ́ j'a kəwi-nə̨̃ rɔ-é-tɨ lé, j'dəjɨ-si
2 kadɨ kinə dow idə-si panè ndɔ lə 'Ɓaɓe lé ree ngá kàrè adi ta kin təl dɔ-si kalangɨ
bè al rəm, adi gangɨ singə-si al rəm tɔ. Kdɔ dow à kɨ̰ panè ndil tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ dɔ ta kɨ́ tò lo
ɓɔyɔrɔ-tɨ adɨ n'oo, əse n'oo ta madɨ əse n'ingə mbete madɨ kɨ́ ɨ̰ rɔ-ji-tɨ.
3 Adi dow ədɨ-si al kɨ kədɨ al ya bè; kdɔtalə dow-je d'a mbatɨ Lubə rəm, ɲ̃ə̰̀majal kɨ́
njèkilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al, à tɛ̨̃ɛ̨̃ kɔy kadɨ d'oo-é ɓəy ɓá ndɔ kin à ree ɓəy.
4 Ɛ̰̃ lé to njèba, njèɓa rɔ-é dow kɨ́ boy ngay dɔ né-je-tɨ lay kɨ́ dow-je d'oo d'adɨ to
Lubə, kɨ̀ né-je lay kɨ́ dow-je 'pole; ɛ̰ à kɔw mbing kisɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ lə Lubə kdɔ panè
n'ɛ̰̃ ya n'to Lubə.
5 Ndɔkɨ m'isɨ-né sə-si natɨ, ɓá m'idə-si ta-je kinlé, mɛ̨̃ɛ̨̃-si ole dɔ-tɨ ya al wa?
6 Ngà kɨ́ ngɔsnè kinlé, né kɨ́ uwə-é kɨ gogɨ kdɔ kadɨ ngəbɨ dɔkaglo liə tá ree lé, sə̨̃i
'gəi gɔw.
7 Kdɔtalə njèmbatɨ Lubə lé, tɔ́gɨ-é kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ rəmə isɨ ra kullə ngá; ngà nə̰̀y
kadɨ né kɨ́ uwə-é kɨ gogɨ lé ya goto ɓá ɛ̰ à tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ ɓəy.
8 Njémbatɨ Lubə lé à ree ə 'Ɓaɓe Jeju à tɔl-é kɨ̀ koo kɨ́ ta-é-tɨ, à tujɨ-é puktu-puktu
ndɔ ree-é-tɨ kɨ́ à tò ndaa-tɨ rəsɨ.
9 †Ndɔ ree lə njèmbatɨ Lubə lé, Satə̨̃ à ra né mbəli-je, kɨ̀ nékɔjɨ-je, kɨ̀ né-je kɨ́ tò
ɓəl-ɓəl kɨ́ to né kədɨ dow-je,
10 à ra né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ gay-gay lay kdɔ kədɨ-né dɛ̰̃ kɨ́ d'a tujɨ; kdɔtalə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ
kɨ́ à kajɨ-dé lé ya nəl-dé al adɨ 'mbatɨ.
11 Gin-é kin ɓá, Lubə ulə kɨ̀ né kɨ́ à kur-dé, wale kdɔ kadɨ ra-dé adɨ d'oo takədɨ kɨ
ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
12 Bè kdɔ kadɨ dow-je lay kɨ́ 'mbatɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ə né ra kɨ́ njururu al ɓá nəl-dé
kinlé, 'gangɨ-né ta dɔ-dé-tɨ.

Ta kɨ́ dɔ kə̨̃ dingəm mɛ̨̃ɛ̨̃ kadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ
1Pi 1:2-9

13 Sə̨̃i ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, kɨ́ 'toi dow-je kɨ́ 'Ɓaɓe ində-si dan kəm-é-tɨ kinlé,
tò kadɨ j'ra oiyo Lubə taá-taá kdɔ ta lə-si, kdɔ ɛ̰̃ mbətɨ-si lo kində gin né-je-tɨ kadɨ
aji kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ təl-si dow-je-tɨ kɨ́ d'aa njay rəm, ɓá kɨ̀ takul ndigɨ kɨ́ sə̨̃i
'ndigi dɔ ta-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kin rəm tɔ.
14 Né kin ɓá Lubə ɓa-si-né kɨ̀ kəm rəbɨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ j'ilə mbɛ̰̃-é j'adɨ-si, kdɔ kadɨ
ingəi-né riɓa lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ.
15 Gin-é kin ɓá sə̨̃i ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃ lé, ə̰̃i dɔ nja-si-tɨ njángɨ ə né-je kɨ́
j'ndó-si kɨ̀ ta-ji əse ɛ̰̃ kɨ́ j'ndàngɨ mbete-tɨ ɓá j'adɨ-si kinlé uwəi njarara.
16 Kadɨ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ ya kɨ̀ dɔ-é dɛ̰̃ kɨ̀ Bɔbɨ-ji Lubə kɨ́ njèndigɨ-ji, njèkadɨ-ji
nékində mɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ-tɨ kɨ́ majɨ rəm, njèsɔl mɛ̨̃ɛ̨̃-ji sɔl kɨ́ sartagangɨ kɨ́ go ramajɨ-tɨ liə lé,
17 dɛ̰̃ ya 'sɔl mɛ̨̃ɛ̨̃-si ə 'mbusɨ nja-si mɛ̨̃ɛ̨̃ kullə-je-tɨ lay əse mɛ̨̃ɛ̨̃ ta-je-tɨ kɨ́ majɨ-majɨ
lay rəm tɔ.

† **2:1 2:1** 1Te 4:15-17 † **2:9 2:9** Mat 24:24

3

Kullə dingəm mɛ̨ɛ̨-nɑ̨-ti kdɔ pa ta kì Lubə
Rɔm 15:30-32

1 Beɓa sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, 'pai ta kì Lubə kdɔ ta lə-ji, kdɔ kadɨ ta lə
'Ɓaɓe ɔw-né kəm-é kɨ kete-kete rəm, ɓá kadɨ dow-je 'pitɨ titɨ kí 'pitɨ-né dan-si-tɨ kin
bè;
2 rəm 'pai ta kì Lubə kdɔ kadɨ taa-ji ji dow-je-tɨ kí majɨ al kí to njémɛ̨ɛ̨ndul-je, kdɔ
dow-je lay ɓá 'to njékadmɛ̨ɛ̨-je al.
3 Ngà 'Ɓaɓe kí to njèkɑ̨ dɔ ndi-é-tɨ lé, à mbusɨ nja-si rəm, ɓá à ngəm-si ta
Njèmɛ̨ɛ̨ndul-tɨ rəm tɔ.
4 'Ɓaɓe adɨ j'gə majɨ kí né-je kí j'un ndu dɔ-tɨ j'adɨ-si kinlé, isi 'rai rəm, ɓá a rai
par-par rəm tɔ.
5 Kadɨ 'Ɓaɓe ra kullə mɛ̨ɛ̨-si-tɨ adɨ 'ndigi Lubə rəm, kadɨ uwəi rɔ-si ngɑ̨ titɨ Kristɨ
bè rəm tɔ.

Ta kí dɔ ra kullə-tɨ

6 Sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, j'un ndu j'adɨ-si kì ri 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ, kadɨ
njèkadmɛ̨ɛ̨ kí panjiyə-é tò jugɨ-jugɨ, ɓɨ uwə ta-nɑ̨ kì néndó kí ingəi rɔ-ji-tɨ kin al lé,
ɔri rɔ-si kɔgɨ rɔ-é-tɨ.
7 Né kí a rai kdɔ ndaji-né kullə ra-ji lé, sə̨i 'gəi majɨ. Jɛ̨ lé panjiyə-ji kí dan-si-tɨ tò
jugɨ-jugɨ al.
8 Jɛ̨ j'uso né lə dow kare al, ngà j'ra kullə j'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ, j'ɑ̨ ta-tɨ ndɔɔ-je kì kada-je,
kdɔ kadɨ j'ɔy dow dan-si-tɨ al.
9 To tó-é kadɨ ooi go-ji ya, ngà jɛ̨ j'ra bè kdɔ j'ndigɨ kadɨ jɛ̨ ya j'təl néndajɨ kadɨ 'ndaji.
10 Kdɔ lokɨ j'isɨ rɔ-si-tɨ lé, ndɔkɨ j'un ndu j'adɨ-si j'panè: Kinə dow ndigɨ ra kullə al
lé, kadɨ-é uso né al tɔ ɓane!
11 Ngà jɛ̨ j'oo poy dow-je madɨ dan-si-tɨ kí panjiyə-dé tò jugɨ-jugɨ, dɛ̨ 'ra kullə al kdɔ
kɔw kilə go né-je-tɨ kí kare.
12 Dow-je kí tanɑ̨ bè kinlé, kì ri 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ j'dəjɨ-dé rəm, j'un ndu j'adɨ-dé kadɨ
d'ore kəm-dé go kullə-tɨ ya 'ra kì mɛ̨ɛ̨ kusɨ nangɨ kdɔ kadɨ d'ingə-né nékuso-dé kí sɔbɨ
dɔ-dé.
13 Ngá sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨ rəmə, adi dabɨ ra-si dɔ ramajɨ-tɨ al.
14 Kinə dow madɨ mbatɨ koo ta-je kí j'ndàngɨ j'adɨ-si kin rəmə ooi-é majɨ ə ɔri rɔ-si
kɔgɨ rɔ-é-tɨ kadɨ rɔ-é sɔl-é.
15 Ngà koo ɓá ooi-é kí njèba lə-si al, ngà 'ndángi-é titɨ ngonkɔ̨-si bè.

Tɔrndi dɔ-tɨ kì lapiya kí ra

16 Kadɨ 'Ɓaɓe kì njèlapiya ya adɨ-si lapiya kì kəm rəbɨ-je lay rəm, ɓá kì dɔkaglo-je
lay rəm tɔ! Kadɨ 'Ɓaɓe nɑ̨̀y sə-si lay.
17 Ta-je kí mɑ̨ Pol ya m'ndàngɨ kì ji-m ɓan: M'ra-si lapiya. Ji-m kí m'ində mbete-je-tɨ
lə-m lay ɓan; néndàngɨ lə-m ya tɔ ə tò tin.
18 Kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ nɑ̨̀y sə-si lay.

Mbete kɨ dɔsa̰y kɨ Pol ndàngɨ adɨ Tɨmote

Ta-je kɨ dɔ mbete-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Timote

Pol ingə Timote ɓebo Listrə-tɨ (Knj 16:1-3) ɓá adɨ-é ɔw siə natɨ kadɨ-é to njèkore kàdɨ-é mɛ̰ɛ̰ kullə kilə mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ. Go kaglo-tɨ kɨ́ dɛ̰ 'ra-né kullə natɨ sɛ̰ lé, Pol iɲə kullə kɔr nɔ̰̀ njékəwna̰-je kɨ́ ɓebo Epɛjɨ-tɨ mɛ̰ɛ̰ ji-é-tɨ. Go-tɨ ɓəy ngá ɓá Pol ndàngɨ mbete kin ulə-né adɨ-é kdɔ kulə-né dingəm mɛ̰ɛ̰-é-tɨ rəm, kdɔ ndó-é-né né dɔ madɨ-é-tɨ rəm tɔ.

Pol tɛ̰ɛ̰ dangay-tɨ ɓebo Rɔm-tɨ ɓá ndàngɨ mbete kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ adɨ Timote kin rəm, ɓá ndàngɨ-né mbete kɨ́ adɨ Titɨ kin rəm, kdɔ kadɨ d'ɔr-né nɔ̰̀ njékəwna̰-je. Lokɨ 'təl d'uwə Pol dangay-tɨ kɨ́ à to-né sɔ̰y-é ɓá ɛ̰ ndàngɨ mbete kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo adɨ Timote. Mbete-je kɨ́ mutə kinlé, sar ɓone bè ya kàrè majɨ kdɔ kɔr-né nɔ̰̀ njékəwna̰-je rəm, ɓá majɨ kdɔ ndó-né né njékadmɛ̰ɛ̰-je rəm tɔ.

Mɛ̰ɛ̰ mbete-je-tɨ kɨ́ joo kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Timote kinlé, ɛ̰ ɓa-é ngon-é kɨ́ mɛ̰ɛ̰ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ adɨ à to Pol ya je bè ɓá ra siə adɨ-é adɨ mɛ̰ɛ̰-é Jeju Kristɨ rəm, ɛ̰ ya ndó-é né adɨ-é to njèndó né lə Kristɨ rəm tɔ. Mɛ̰ɛ̰ mbete-tɨ kɨ́ nè kinlé, Pol ole mɛ̰ɛ̰ Timote dɔ-tɨ kdɔ kadɨ ɔsɨ ta njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm. Ɛ̰ adɨ-é ndu-je kdɔ kadɨ un-né dɔ kullə-je lə njékəwna̰-je, ə ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kəm rəbɨ mbətɨ njékɔr nɔ̰̀ njékəwna̰-je, kɨ̀ njékində kəm-dé go né-je-tɨ lə njékəwna̰-je, kɨ̀ kəm rəbɨ kində kəm go kutɨ dow-je-tɨ kɨ́ gay-gay kɨ́ dan njékəwna̰-je-tɨ tò dan ndu-je-tɨ kinlé tɔ.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra
Tit 1:1-4

1 Ma̰ Pol kɨ́ Lubə kɨ́ to Njèkajɨ-ji, kɨ̀ Jeju Kristɨ kɨ́ to nékində mɛ̰ɛ̰ dɔ-tɨ lə-ji ya d'un
ndu-dé d'adɨ-m m'to njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ,
2 †ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'ulə-né m'adɨ-i i Timote kɨ́ m'oo-i kɨ́ ngon mɛ̰ɛ̰-m bè
mɛ̰ɛ̰ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ. Kadɨ ramajɨ, kɨ̀ koo kəmtondoo, kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə rəm, kɨ̀ 'lə
Jeju Kristɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe lə-ji nà̰y sə-i.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm
1Ti 6:3-5; Gal 3:10-12,19-24; 2Ti 2:10-18; Knj 26:9-20

3 'Oo bè, ta kɨ́ ndɔkɨ m'idə-i lokɨ m'isɨ m'ɔw kɨ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ lé, m'təl m'ole
mɛ̰ɛ̰-i dɔ-tɨ ɓəy. Ndɔkɨ m'panè: 'Isɨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ nè, kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'to
njéndó dow-je né-je kɨ́ rangɨ lé, 'ɔgɨ-dé dɔ-tɨ rəm,
4 'idə-dé kadɨ d'ɔr rɔ-dé kɔgɨ mɛ̰ɛ̰ kɔr tasu-je-tɨ rəm, ɓá mɛ̰ɛ̰ kɔr ginka-je-tɨ kɨ́ sɔ̰y-é
goto kin rəm tɔ. Né-je kɨ́ bè kinlé, ojɨ gakɨ-na̰-je, ɓɨ ra kullə lə Lubə kɨ́ to kullə kadmɛ̰ɛ̰
kin adɨ ɔw kɨ kete al.
5 'Un ndu adɨ-dé bè, kadɨ dow-je 'ndigɨ-na̰ kɨ̀ mɛ̰ɛ̰-dé kɨ́ nda ka̰y rəm, kɨ̀ tagɨr kɨ́ majɨ
rəm, ɓá kɨ̀ kadmɛ̰ɛ̰ kɨ́ kədkəm goto-tɨ rəm tɔ.
6 Dɛ̰ kɨ́ dan-tɨ-je 'tusɨ né-je kinlé d'iɲə, adɨ d'ur wale mɛ̰ɛ̰ tatidə-je-tɨ kɨ́ mɛ̰ɛ̰ wəy
kare.
7 Dɛ̰ 'ɓa rɔ-dé dow-je kɨ́ 'ngay kɨ́ njéndó dow-je ndukun-je lə Lubə ya rəmə, ta kɨ́
dɛ̰ ya 'pa kàrè 'təl 'gə mɛ̰ɛ̰-é al rəm, ɓá né kɨ́ 'pa ta-é kɨ̀ mɛ̰ɛ̰-dé kɨ́ káre ya kàrè 'təl
'gə mɛ̰ɛ̰-é al rəm tɔ.
8 Jə̰i j'gəi kɨ́ ndukun lə Lubə lé, majɨ ya, ngà ra ɓá kadɨ dow ra-né kullə kɨ̀ rəbɨ-é tá.

---

† **1:2 1:2** Knj 16:1

9 Jə̨i j'gəi majɨ kɨ́ dow-je kɨ́ njéra né kɨ́ njururu ɓá ndukun tò kdɔ-dé al. Ngà dow-je
kɨ́ ndukun tò kdɔ ta lə-dé lé, to njémə̨ə̨ndul-je, njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ lə Lubə,
njékilə kujɨ dɔ ndu Lubə-tɨ al-je, njéramajal-je, kɨ̀ njénədɨ Lubə, kɨ̀ njésɔkɨ Lubə, kɨ̀
njétɔl bɔbɨ-dé-je əse njétɔl kɔ̨-dé-je, njétɔl dow-je,
10 kɨ̀ njérakaya-je, kɨ̀ dingəm-je kɨ́ njésangɨ dingəm madɨ-dé-je əse dené-je kɨ́
njésangɨ dené madɨ-dé-je, kɨ̀ njékuwə dow-je ndogɨ-dé ɓə-tɨ, kɨ̀ njékədta-je, kɨ̀ njékubɨ
rɔ-dé dɔ kədta-je-tɨ, kɨ̀ dow-je kɨ́ njéra né-je lay kɨ́ ɔsɨ ta néndó kɨ́ tɔgrɔ-tɨ,
11 kɨ́ to néndó kɨ́ ɔw natɨ kɨ̀ Poyta kɨ́ Majɨ lə Lubə kɨ́ njèriɓa, Njèkisɨ dan majɨ-tɨ kɨ́
dum, poyta kɨ́ Lubə ulə ji-m-tɨ.

Pol gə ramajɨ lə Lubə

12 M'ra oiyo 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kɨ́ to njèkadɨ-m tɔ́gɨ, kdɔtalə gə kɨ́ ə̨ gə-m adɨ m'to
njèra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ɓá ində-m adɨ m'ra kullə liə,
13 †ə mə̨ kɨ́ ndɔkɨ m'to njèpata kɔbɨ kɨ̀ Jeju rəm, m'to njèkulə kəm njékadmə̨ə̨-je
ndoo rəm, ɓá m'to njèkadɨ-dé kɔ̨̀ n̨ə̨ rəm ya, ngà Lubə oo kəmtondoo lə-m, kdɔtalə
to né kɨ́ m'ra dɔ mbə́-tɨ lokɨ m'adɨ-né mə̨ə̨-m Jeju Kristɨ al ɓəy.
14 Beɓa ramajɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji tuu dɔ-m pitɨm, ra sə-m adɨ m'adɨ-é mə̨ə̨-m rəm, ində
ndigɨ dow-je mə̨ə̨-m-tɨ rəm, kdɔ nam kɨ́ m'nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.
15 Jeju Kristɨ lé, ree dɔnangɨ-tɨ nè kdɔ kajɨ njéramajal-je. Ta kinlé, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ
rəm, to ta kɨ́ asɨ gakɨ kadɨ tokɨ ndigɨ dɔ-tɨ ɗigɨm ya rəm tɔ. Mə̨ Pol lé, m'oo rɔ-m kɨ
njèramajal tɔy dow-je lay.
16 Bè ya kàrè, Lubə oo kəmtondoo lə-m, adɨ Jeju Kristɨ un-m mə̨ kɨ́ m'to njèramajal
kitə dow-je lay lé, tɔjɨ-né kilə mə̨ə̨ dɔ madɨ-é-tɨ liə kɨ́ n̨ə̨, dow-je kɨ́ d'a kadɨ-é mə̨ə̨-dé
kdɔ kingə-né kiskəm kɨ́ sartagangɨ lé tɔ.
17 Lubə kɨ́ to ngar kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal, njèkoy al, Lubə kɨ́ dum koo kɨ̀ kəm, Lubə kɨ́ i ya kɨ́
kár-i-rè, riɓa kɨ̀ tɔ́gɨ to 'lə-i ya kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal. Amə̨n!

Ta dingəm kɨ́ Pol adɨ Timote

18 Timote, i kɨ́ m'oo-i kɨ ngon mə̨ə̨-m bè lé, m'ulə kullə kin ji-i-tɨ titɨ kɨ́ njépata-je kɨ́
ta Lubə-tɨ 'pa-né ta dɔ-i-tɨ. Ta-je lə-dé, à kadɨ-i tɔ́gɨ kdɔ kadɨ 'rɔ-né rɔ kɨ́ majɨ.
19 'Ngəm kadmə̨ə̨ lə-i rəm, 'ngəm tagɨr lə-i kɨ́ majɨ kin rəm tɔ. 'Oo, tagɨr kɨ́ majɨ
kinlé, dow-je kɨ́ nə̨́-je 'tusɨ d'in̨ə adɨ 'tujɨ-né kadmə̨ə̨ lə-dé kɔgɨ.
20 Dan dowbé-je-tɨ kinlé, to Imene-je kɨ̀ Alegjandrə kɨ́ m'in̨ə-dé yakɨ ji Satə̨-tɨ, kadɨ
kəm-dé gángɨ dɔ-dé-tɨ ɓá d'a pa ta kɔbɨ kɨ̀ Lubə gogɨ al ngá.

2

Pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ dow-je lay

1 Kete nɔ̨̀ né-je-tɨ lay lé, m'ulə dingəm mə̨ə̨-si-tɨ kadɨ 'pai ta kɨ̀ Lubə rəm, 'nɔ̨i ta-é-tɨ
rəm, 'dəji-é né rəm, ɓá 'rai-é oiyo rəm, kdɔ ta lə dow-je lay ya.
2 'Rai bè, kdɔtalə ngar-je rəm, kdɔtalə dow-je kɨ́ boy-boy lay rəm, bè kadɨ j'isi-né
selélé kɨ̀ lapiya mə̨ə̨ kujɨ-tɨ kɨ́ kilə dɔ Lubə-tɨ rəm, ɓá mə̨ə̨ panjiyə-tɨ kɨ́ majɨ rəm tɔ.
3 Né kinlé to né kɨ́ majɨ rəm, ɓá nəl Lubə kɨ́ to Njèkajɨ-ji,
4 kɨ́ ndigɨ kadɨ dow-je lay ya d'ingə kajɨ rəm, ɓá kadɨ 'gə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ* majɨ rəm lé
tɔ.
5 Kdɔtalə Lubə ra káre-rè rəm, njèkulə dow-je nojɨ natɨ kɨ̀ Lubə kàrè, ra káre-rè tɔ,
adɨ to Jeju Kristɨ kɨ́ to dow.
6 Ə̨ ya adɨ rɔ-é gangɨ-né dɔ dow-je lay: Tɔjɨ-né ta kɨ́ Lubə pa sɔbɨ-né dɔ kaglo kɨ́ ə̨
ya ɔjɨ.
7 †Ta kinlé ɓá, Lubə ində-m adɨ m'to njèndó dow-je rəm, adɨ m'to njèkɔwkulə-é

† **1:13 1:13** Knj 8:3; 9:4,5 * **2:4 2:4** Ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ ta-é tò nè kinlé, sɔbɨ dɔ ta lə Lubə. † **2:7 2:7** 2Ti 1:11

rəm, kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al lé, m'ndó-dé né kɨ́ sɔbɨ dɔ kadmɛ̨̄ rəm, kɨ́ sɔbɨ dɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm tɔ. To ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, ɓɨ m'ədɨ ta al.
8 M'ndigɨ kadɨ lo lay ya dingəm-je 'pa ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ ji-dé kɨ́ aa njay kɨ́ kɔy kɨ taá†, nal wɔngɨ rəm, ɓá nal kɔsɨ-nã̄ ta rəm tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dené-je kɨ́ njékadmɛ̨̄-je
1Pi 3:1-6; Tit 2:3-5

9 †Bè ya tɔ, kadɨ dené-je 'mɔ̃ne kɨ̀ kubɨ-je kɨ́ tuwə kɔɔ-dé rəm, kɨ́ ɔn dɔ rɔ-dé majɨ rəm, kɨ́ ulə rɔsɔl dɔ-dé-tɨ al rəm, kadɨ d'uwə dɔ-dé kuwə dɔ kɨ́ gatɨ-é nã̄ əse kɨ́ 'ra kɨ̀ lɔr-je əse kɨ̀ mədkɔsɨ-je al rəm əse d'ɔɔ kubɨ-je kɨ̀ là-é tò ɓay-ɓay al rəm tɔ.
10 Ngà kadɨ 'tɔjɨ mandɨ lə-dé mɛ̨̄ kullə ra-je-tɨ kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ tuwə kullə ra dené-je kɨ́ 'to njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ ɓane.
11 Kadɨ dené isɨ selélé oo néndó kɨ̀ dɔ kɨ́ sɔl lɔm.
12 Mã̄ m'adɨ tarəbɨ dené kadɨ ã̄ nɔ̃̀ dingəm-je-tɨ ndó-dé né al rəm, kadɨ ɔw kɨ̀ tógɨ dɔ dingəm-tɨ al rəm, ngà kadɨ isɨ selélé.‡
13 Kdɔtalə Lubə ra Adam ya kete, ɓá ra Kawa ɓəy.
14 Ə to Adam ɓá Sú ədɨ-é al. Ngà to dené ɓá Sú ədɨ-é adɨ al dɔ ndu Lubə.
15 Bè ya kàrè, dené à kajɨ kɨ̀ takul təl kɨ́ ɛ̨̄ təl kɔ̃̄ ngan-je, kinə uwə rɔ-é ngã̄ mɛ̨̄ kadmɛ̨̄-tɨ, kɨ̀ mɛ̨̄ ndigɨ dow-je-tɨ, kɨ̀ mɛ̨̄ kaa njay-tɨ kɨ̀ panjiyə kɨ́ majɨ.

3

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njékində kəm-dé go njékəwnã̄-je-tɨ
Tit 1:5-9; 1Pi 5:1-4

1 Kinə dow madɨ ndigɨ kadɨ n'to njèkində kəm-n'ɛ̀̄ go njékəwnã̄-je-tɨ rəmə, to kullə kɨ́ majɨ nã̄ ya ə́ ɓo-é ra-é tin. Ta kinlé, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
2 †Beɓa njèkində kəm-é go njékəwnã̄-je-tɨ lé, à to dow kɨ́ ta goto dɔ-é-tɨ, à to njèdené kɨ́ káre-rè, à to njèkində kəmkaa dɔ rɔ-é-tɨ, à to njèkore rɔ-é ndəngɨ dɔ né-je-tɨ, à to dow kɨ́ panjiyə-é tò jugɨ-jugɨ al, à to njèkuwə mba-je kɨ rɔ-é-tɨ wur-wur, à to dow kɨ́ asɨ ndó dow-je né,
3 à to gɔ̃yibɨ al, à to njèrɔ kɨ̀ dow-je al, ngà à to dow kɨ́ sɔl lɔm-lɔm, à to dow nojɨ, ɓá à to njèrakəmnda là al rəm tɔ.
4 Njèkində kəm-é go njékəwnã̄-je-tɨ lé, à to dow kɨ́ njèkində kəm-é go dɛ̨̄ kɨ́ mɛ̨̄ kəy-tɨ liə majɨ rəm, à to dow kɨ́ asɨ gakɨ kadɨ adɨ ngan-é-je 'to njétəl rɔ-dé go ta-tɨ rəm tɔ.
5 Kdɔ kinə dow gə kində kəm-é go dɛ̨̄ kɨ́ mɛ̨̄ kəy-tɨ liə al lé, à ra ban ɓá à kasɨ kində kəm-é go njékəwnã̄-je-tɨ lə Lubə wa?
6 Njèkində kəm-é go njékəwnã̄-je-tɨ lé, à to njèkadmɛ̨̄ sigɨ al, nè kɔjɨ rɔ à kɨ̃ ra-é kadɨ ta kɨ́ Lubə gangɨ dɔ Sú-tɨ kinlé usɨ dɔ-é-tɨ tɔ.
7 Rəm à to dow kɨ́ njékadmɛ̨̄ al-je kàrè, 'pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ majɨ nã̄ tɔ, kdɔ kadɨ dow nədɨ-é al rəm, ɓá kdɔ kadɨ usɨ mɛ̨̄ gum-je-tɨ lə Sú al rəm tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njékində kəm-dé go né-tɨ lə njékəwnã̄-je
Knj 6:1-6

8 Bè ya tɔ, njékində kəm-dé go né-tɨ lə njékəwnã̄-je lé, d'a to dow-je kɨ́ dow-je d'ilə kujɨ dɔ-dé-tɨ, d'a to njépata mindɨ-dé joo al, d'a to gɔ̃yibɨ-je al, ɓá d'a to njékã̄y ngɔdɨ kɨ́ go rəbɨ-é-tɨ al go nékingə-tɨ al rəm tɔ.
9 Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kadmɛ̨̄ kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ ɓá Lubə tɛ̨̄ kɨ̀ dɔ-é lé, kadɨ njékində kəm-dé go né-tɨ lə njékəwnã̄-je lé, 'təl rɔ-dé go-tɨ kɨ̀ tagɨr kɨ́ majɨ.

---

† **2:8 2:8** Jipɨ-je lé, ndɔ-je madɨ d'ɔy ji-dé kɨ taá ɓá 'pa ta kɨ̀ Lubə ('Ndó Pa 134:2; NJe 2:19). Ji kɨ́ aa njay tɔjɨ mɛ̨̄ kɨ́ aa njay ɓɨ to ta lə togɨ ji kɨ̀ man kadɨ aa kin al. † **2:9 2:9** 1Pi 3:3 ‡ **2:12 2:12** 'Ndó Tit 2:3-5 † **3:2 3:2** Tit 1:6-9

10 Kadɨ tokɨ nạ̃-dé koo mɔkɨ, ə́ kinə ta goto dɔ-dé-tɨ rəmə, d'a ra kullə-é.
11 Dené-je kàrè, d'a to dẹ̃ kɨ́ dow-je d'ilə kujɨ dɔ-dé-tɨ rəm, d'a to njékulə ta ndil dow-je-tɨ al rəm, njékində kəmkaa dɔ rɔ-dé-tɨ rəm, ɓá njéra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ mẹ̃ẹ̃ né-je-tɨ lay rəm tɔ.
12 Njékində kəm-dé go né-tɨ lə njékəwnạ̃-je lé, d'a to njédené-je kɨ́ káre-rè rəm, d'a to dow-je kɨ́ njékində kəm-dé go ngan-dé-je-tɨ, kɨ̀ dẹ̃ kɨ́ mẹ̃ẹ̃ kəy-je-tɨ lə-dé dẹ̃ ya majɨ rəm tɔ ɓane.
13 Kdɔtalə dẹ̃ kɨ́ 'ra kullə lə-dé majɨ lé, dow-je d'a kun ta-dé ṇạ̃ rəm, ɓá mẹ̃ẹ̃-dé à nda kạ̃y-kạ̃y dɔ kadmẹ̃ẹ̃-tɨ kɨ́ d'adɨ Jeju Kristɨ lé rəm tɔ.

Lubə tẹ̃ẹ̃ dɔ né kɨ́ boy kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ

14 M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-i kɨ̀ kində mẹ̃ẹ̃ dɔ-tɨ kadɨ m'ɔw rɔ-i-tɨ ngɔsnè nɔ̃ɔ̃.
15 Ngà kinə lé, nja-m nàỳ ɓəy kàrè, 'a gə kəm rəbɨ kɨ́ a mbɔji-né rɔ-si dan dow-je-tɨ lə Lubə, kɨ́ 'to njékəwnạ̃-je lə Lubə kɨ́ njèkisɨ kəm. Njékəwnạ̃-je kinlé ɓá 'to njégətɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ taá titɨ kɨ́ gajɨ kɨ́ ngɔw dan kəy-tɨ gətɨ-né kəy taá kin bè tɔ.
16 Jeju Kristɨ, un rɔ dow ree-né dɔnangɨ-tɨ nè,
Ndil kɨ́ aa njay panè: Ẹ̃ to dow kɨ́ njururu.
Malayka-je d'oo-é,
Njékadmẹ̃ẹ̃-je d'ilə mbẹ̃ ta liə d'adɨ gin dow-je kɨ́ gay-gay.
Dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé Jeju Kristɨ,
Lubə un-é ɔw siə mẹ̃ẹ̃ riɓa-tɨ.
Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kadmẹ̃ẹ̃ kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ ɓá Lubə tẹ̃ẹ̃ dɔ-é kinlé, to né kɨ́ majɨ ṇạ̃. To ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya.

4

Ta kɨ́ dɔ njéndó dow-je né-je-tɨ kɨ́ ngɔm
1Jạ̃ 4:1-3; Kol 2:16-23; 2Ti 2:4-6

1 Ngà Ndil kɨ́ aa njay pa adɨ aa yə́rə́rə́ ya panè: Kaglo-je-tɨ kɨ́ dɔbəy-tɨ lé, dow-je kɨ́ dan-tɨ-je d'a tusɨ kadmẹ̃ẹ̃ lə-dé kiṇə kdɔ tiṇə go ndil-je-tɨ kɨ́ njékədɨ dow-je kur-dé wale rəm, kdɔ kun go néndó-je kɨ́ ị̃ rɔ ndil-je-tɨ kɨ́ majɨ al rəm tɔ.
2 Dowbé-je kinlé, d'a kadɨ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm kɨ́ 'to njékədɨ kəm dow-je kin d'ədɨ-dé d'ur-dé wale. Njékədkəm dow-je kinlé, dɔ-dé təl adɨ mẹ̃ẹ̃-dé uwə-dé kɨ̀ ta dɔ majal-tɨ al, tokɨ nin kɨ́ dow ɔr ngɔwla pərəə ində rɔ-é-tɨ ya kàrè gə al ngá kin bè.
3 Dẹ̃ d'ɔgɨ dow-je kadɨ 'taa-nạ̃ rəm, d'ɔgɨ-dé kuso né-je kɨ́ dan-tɨ-je rəm tɔ. Ngà né-je kin lay lé, Lubə ya ra kdɔ kadɨ njékadmẹ̃ẹ̃-je kɨ́ 'to njégə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, d'oo majɨ-é 'ra-é-né oiyo.
4 Né-je lay kɨ́ Lubə ra lé majɨ, adɨ né kɨ́ dow à mbatɨ ya goto. Ngà kuso ɓá kadɨ dow uso ra-é-né oiyo tá†.
5 Kdɔtalə né-je lay lé, ta lə Lubə, kɨ̀ ta kɨ́ pa siə təl-dé adɨ aa njay ngá.
6 Timote, né-je kinlé, kinə i 'ndó njékadmẹ̃ẹ̃-je rəmə, 'a to ngonnjèkullə kɨ́ majɨ lə Jeju Kristɨ, kɨ́ ta kɨ́ dɔ kadmẹ̃ẹ̃-tɨ kɨ̀ néndó kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ i ingə-ingə lé asɨ-i majɨ.
7 Ngà ta tə́tɨ-je, kɨ̀ tasu-je kɨ́ tò ṇẹ̃ takəm Lubə-tɨ lé, ɔsɨ ngərəngɨ kɨ rangɨ.

Ta dingəm-je kɨ́ Pol adɨ Timote

I 'ndó kadɨ 'ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ.
8 Kdɔtalə ndó ndajɨ njirə rɔ to né kɨ́ majɨ, ngà majɨ kdɔ né-je ṇạ̃ al. Ngà kujɨ kɨ́ kilə dɔ Lubə-tɨ lé, majɨ kdɔ né-je lay. Dow-je kɨ́ njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ lé, Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ n'adɨ-dé kiskəm kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin rəm, ɓá kiskəm kɨ́ sartagangɨ kɨ́ à ree lé rəm tɔ.

† **4:4 4:4** Kgn 1:31

9 Ta kinlé, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, to ta kɨ́ asɨ gakɨ kadɨ tokɨ ndigɨ dɔ-tɨ ɗigɨm ya rəm tɔ.
10 Beɓa jə̨i j'rai kullə rəm, j'iləi rɔ-ji dą̃ rəm, kdɔtalə j'indəi mə̨ə̨-ji dɔ Lubə-tɨ kɨ́ njèkisɨ kəm, kɨ́ to njèkajɨ dow-je lay. Ngà kɨ́ boy n̨ą̃ lé, ə̨ to njèkajɨ njékadmə̨ə̨-je.
11 Ta-je kinlé, 'ndəjɨ njékadmə̨ə̨-je dɔ-tɨ rəm, ɓą̃ 'ndó-dé rəm tɔ.
12 'Adɨ dow nədɨ-i kdɔtalə to kɨ́ i 'to basa kinlé al. Ngà kadɨ i 'to né ndajɨ lə njékadmə̨ə̨-je, mə̨ə̨ ta pa-i-tɨ rəm, mə̨ə̨ panjiyə-i-tɨ rəm, mə̨ə̨ ndigɨ dow-je-tɨ rəm, mə̨ə̨ kadmə̨ə̨-tɨ rəm, ɓá mə̨ə̨ kaa njay-tɨ rəm tɔ.
13 'Ində rɔ-i ta ndó mbete-tɨ kɨ́ aa njay dan njékadmə̨ə̨-je-tɨ rəm, 'ində rɔ-i ta kulə dingəm mə̨ə̨-dé-tɨ rəm, ɓá 'ində rɔ-i ta ndó-dé né-tɨ rəm tɔ. 'Ra bè-bè ya sar kadɨ m'ɔw m'ingə-i-né.
14 Kadkare kɨ́ Ndil Lubə adɨ-i kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ rəm, kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ kɨ́ d'ində ji-dé dɔ-i-tɨ rəm lé, 'ra 'ndam-né al.
15 'Ində rɔ-i ta né-je-tɨ kinlé rəm, un rɔ-i ɓikti ya ində ta-tɨ, kdɔ kadɨ kɔw kɨ kete lə-i tò ndata rəsɨ takəm dow-je-tɨ lay rəm tɔ.
16 'Oo go rɔ-i i ya majɨ rəm, 'oo go néndó kɨ́ 'isɨ 'ndó dow-je lé majɨ rəm, 'uwə rɔ-i ngą̃ titɨ. Kdɔtalə ra-é kɨ́ bè kinlé ɓá, 'a kajɨ-né rɔ-i i ya rəm, dow-je kɨ́ d'oo ta lə-i kàrè, d'a kajɨ-né rəm tɔ.

5

Gosɨ ra kullə kɨ̀ dow kɨ́ ra majal

1 Dingəm kɨ́ 'ɓugə lé, 'ndángɨ-é rə̨y-rə̨y al, ngà 'ɔjɨ-é ta titɨ bɔbɨ-i bè, 'ɔjɨ ta basa-je titɨ ngankɔ̨-i-je bè,
2 'ɔjɨ ta dené-je kɨ́ 'ɓugə titɨ kɔ̨-i-je bè, ɓá 'ɔjɨ ta nganmandɨ-je titɨ kɔ̨nan-i-je bè, kɨ̀ tagɨr kɨ́ aa njay.

Ta kɨ́ dɔ njéngɔwkoy-je-tɨ

3 'Oo go njéngɔwkoy-je kɨ́ dow dɔ-dé goto.
4 Ngà kinə njèngɔwkoy kɨ́ ngan-é-je əse nganka-é-je d'isɨ nɔ̨ɔ̨ rəmə, né kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ d'a ra kdɔ kilə-né kujɨ dɔ Lubə-tɨ ə́n: Də̨ d'a koo go də̨ kɨ́ mə̨ə̨ kəy-tɨ lə-dé də̨ ya rəm, d'a koo go njékojɨ-dé-je kdɔ kutɨ kɨ́ ndɔkɨ d'utɨ-dé lé tɔ. Ə̨ kin ɓá to né kɨ́ nəl Lubə.
5 Njèngɔwkoy kɨ́ isɨ kɨ̀ kár-é, kɨ́ dow dɔ-é goto lé, ə̨ ində mə̨ə̨-é dɔ Lubə-tɨ ə uwə rɔ-é ngą̃ pa siə ta rəm, ɓá dəjɨ-é né ndɔɔ-je kɨ̀ kada-je rəm tɔ.
6 Ngà njèngɔwkoy kɨ́ isɨ ą̃y ngɔdɨ go né-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, lé isɨ kɨ̀ dɔ-é taá ya kàrè, ə̨ oy ngá.
7 Ə̨ kin ɓá to né-je kɨ́ 'a ndəjɨ-dé dɔ-tɨ, kdɔ kadɨ dow ilə-né ta dɔ-dé-tɨ al.
8 Kinə dow madɨ oo go nojɨ-é-je al, ə kɨ́ boy n̨ą̃ lé, kinə oo go dow-je kɨ́ mə̨ə̨ kəy-tɨ liə al rəmə, to dow kɨ́ ilə kadmə̨ə̨ liə kɔgɨ, ə̨ majɨ al n̨ą̃ itə njèkadmə̨ə̨ al ɓəy.
9 Njèngɔwkoy kɨ́ njékəwnąʼ-je d'a kində ri-é kdɔ koo go-é lé, ɓal-é à ra kɔrmɛkə̨ kɔw kɨ taá ɓane, à to dené kɨ́ ndɔkɨ ore kəm-é go ngɔbɨ-é-tɨ ya káre-rè
10 rəm, à to dené kɨ́ d'a gə-é kadɨ kullə ra-é majɨ-majɨ, adɨ à to njèngəm ngan-é-je majɨ rəm, njèkuwə mba-je kɨ rɔ-é-tɨ wur-wur rəm, njètogɨ nja* njékaa njay-je rəm, njèra kɨ̀ dangɨ-tɨ-je rəm, ɓá né-je kɨ́ gay-gay lay kɨ́ majɨ ɓá to kullə ra-é rəm tɔ.
11 Ngà njéngɔwkoy-je kɨ́ rɔ-dé tò kare ɓəy lé, ində ri-dé mə̨ə̨ mbete koo go njéngɔwkoy-je-tɨ lé al. Kdɔtalə lokɨ ɓo dingəm ra-dé lé, d'ubə Kristɨ, dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é d'iə̨nə-é ə 'ndigɨ taa ngɔw gogɨ,
12 adɨ d'usɨ-né mə̨ə̨ ta kɨ́ gangɨ-tɨ, kdɔtalə kun mindɨ lə-dé kɨ́ d'un d'adɨ Kristɨ kete lé, 'tusɨ d'iə̨nə kɔgɨ.

---

* **5:10 5:10** Togɨ nja lé tɔjɨ sɔl dɔ kɨ̀ ndigɨ dow-je titɨ kɨ́ Jeju ra-né kɨ̀ njéndó né-je lé tɔ (Ją̃ 13:1-17).

13 Bəy ɓá njéngɔwkoy-je kɨ́ rɔ-dé tò kare lé, 'ndigɨ ra kullə al, ɓá 'ndó kilə kɨ̀ takəy-
takəy rəm, d'ą̃ dɔ-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ 'təl njékində nané-je rəm, njépata-je kɨ́ usɨ-dé-tɨ al rəm, ɓá
njépata-je kɨ́ tuwə pa al rəm tɔ.
14 Gin-é kin ɓá, m'ndigɨ kadɨ njéngɔwkoy-je kɨ́ rɔ-dé tò kare ɓəy lé, 'təl 'taa ngɔw
d'ojɨ-né ngan-je, d'oo go mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-je lə-dé majɨ, kdɔ kadɨ njéba-je lə-ji d'ingə rəbɨ
'pa-né ta kɨ́ majɨ al dɔ-ji-tɨ al.
15 Kdɔtalə njéngɔwkoy-je kɨ́ dan-tɨ-je d'ilə kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə-dé kɔgɨ ngá, adɨ d'un go Satą̃.
16 Ngà kinə dené kɨ́ to njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɔw kɨ̀ njéngɔwkoy-je mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ liə nɔ̨̃ɔ̨̃ rəmə,
kadɨ oo go-dé, kdɔ kadɨ njékəwną̃-je d'iną̃ə ji-dé d'oo-né go dɛ̨̃ kɨ́ dow dɔ-dé goto.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ 'ngatɔ́gɨ-je
1Kɔ 9:9-10

17 'Ngatɔ́gɨ-je kɨ́ d'ɔr nɔ̨̃ njékəwną̃-je majɨ lé, tò kadɨ tokɨ kilə kujɨ dɔ-dé-tɨ, ɓá tò
kadɨ tokɨ ra sə-dé rəm tɔ. Ə kɨ́ boy ną̃ lé, to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dɛ̨̃ kɨ́ d'ində rɔ-dé ta ndó
dow-je ta-tɨ lə Lubə rəm, ɓá ta ndó dow-je né-tɨ rəm tɔ.
18 †Kdɔ mbete kɨ́ aa njay panè: *Mangɨ kɨ́ d'adɨ-é ą̃ njiyə dɔ ko-tɨ kdɔ kadɨ kąą̃-é tal
lé, 'a dɔ ta-é al*, ɓá pa ɓəy panè: *Dow kɨ́ ra kullə lé, to tó-é kadɨ à kingə né dɔji-é tɔ.*
19 'Ị̃ kalangɨ 'ndigɨ dɔ ta-tɨ kɨ́ dow-je d'ilə dɔ 'ngatɔ́gɨ-tɨ al, ngà kadɨ oo ta-é ta dow-je-tɨ
joo əse mutə kɨ́ d'oo kɨ̀ mbi-dé əse kɨ̀ kəm-dé tá-je 'ra-né kullə ɓəy.
20 Dɛ̨̃ kɨ́ 'ra majal lé, 'ndángɨ-dé takəm dow-je-tɨ lay, kdɔ kadɨ ndəgɨ-é-je kàrè 'ɓəl-né
tɔ.
21 M'un ndu m'adɨ-i nɔ̨̃ Lubə-tɨ, kɨ̀ nɔ̨̃ Jeju Kristɨ-tɨ, ɓá nɔ̨̃ malayka-je-tɨ kɨ́ Lubə
mbətɨ-dé kadɨ 'təl rɔ-i go ndukun-je-tɨ kinlé, ə kadɨ ị̃ kalangɨ 'gangɨ ta dɔ dow-tɨ al
rəm, ɓá kadɨ 'ra né madɨ ɔr-né kəm dow al rəm tɔ.

Ta-je kɨ́ gay-gay kɨ́ Pol ɔjɨ Timote

22 'Ị̃ kalangɨ ində ji-i dɔ dow-tɨ al rəm, ɓá 'ində rɔ-i natɨ kɨ̀ dow dɔ majal-je-tɨ liə al
rəm tɔ. I ya 'itə rɔ-i ngərəngɨ kàdì majal-tɨ.
23 'Isɨ ta kąy man-tɨ ya par-par al, ngà kadɨ ą̃y man nduu sɛ̨̃-sɛ̨̃ kdɔ mɛ̨̃ɛ̨̃-i kɨ́ isɨ to-i
to-i kin rəm, kdɔ mɔ̨̃y-je kɨ́ ną̃-je kɨ́ isɨ ra-i taá-taá kin rəm tɔ.
24 Majal-je lə dow-je kɨ́ dan-tɨ-je lé, to ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ pá ɓəy ɓá 'gangɨ
ta dɔ-tɨ. Ngà 'lə dɛ̨̃ kɨ́ ną̃-je rəmə, kujə rɔ-é go ta kɨ́ gangɨ-tɨ tɔ.
25 Gangɨ-é kɨ́ kullə ra-je kɨ́ majɨ tɔjɨ-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ kinlé, bè ya tɔ ə́ kullə ra-je
kɨ́ majal kàrè dow à kasɨ ɓɔyɔ-né al rəm tɔ.

6

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ɓə-je
Epɛ 6:5-8; 1Pi 2:18-20

1 Kadɨ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je lay kɨ́ 'to ɓə-je lé, d'oo 'ɓa-dé-je kɨ dow-je kɨ́ d'asɨ gakɨ kadɨ
d'un ta-dé kun kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ dow-je 'pa-né ta kɔbɨ kɨ̀ Lubə al rəm, 'pa-né ta kɨ́
majɨ al dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ al rəm tɔ.
2 Dɛ̨̃ kɨ́ 'ɓa-dé-je 'to njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je lé, kadɨ d'ilə jirə dɔ to kɨ́ dɛ̨̃ 'to ngankɔ̨̃-dé-je kɨ̀
takul Jeju Kristɨ kin ɓá kadɨ 'nədɨ-dé-né al. Ngà kadɨ 'ra kullə d'adɨ-dé majɨ ną̃ kɨ
kete ya ɓəy, kdɔ kullə-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ d'isɨ 'ra lé, 'ra d'adɨ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je, adɨ to
ngankɔ̨̃-dé-je kɨ́ dɛ̨̃ d'ində-dé dan kəm-dé-tɨ.

Ta kɨ́ dɔ néndó-je-tɨ kɨ́ ngɔm kɨ̀ kąy ngɔdɨ go nékingə-tɨ
Mat 6:19-34

Né kɨ́ tò kadɨ i 'a ndó dow-je ə 'a ndəjɨ-dé dɔ-tɨ ə́n:

† **5:18 5:18** Mat 10:10; Luk 10:7

3 Kinə dow ndó né kí rangɨ, ɓɨ ą njángɨ dɔ ta-je-tɨ kí tɔgrɔ-tɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ
al rəm, ą njángɨ dɔ néndó-tɨ kí ɔw go-ną-tɨ kì kujɨ kí kilə dɔ Lubə-tɨ kin al rəmə,
4 to njèngɔm kare ya, gə né al, to dow kí tanajɨ kí dɔ ngan ta-je-tɨ kí bɛtɨ-bɛtɨ ɓá to
kullə ra-é. Né-je kinlé, ɓá isɨ ree kí kəmnda-je, kì gakɨ-nąj-je, kì kulə ta ndil-nąj-tɨ-je,
kì ta kí gángɨ rim-rim dɔ-nąj-tɨ-je,
5 kì tii-nąj-je kí sɔ̨y-é goto kí to kullə ra dow-je kí dɔ-dé goto. Dę 'gə ta kí tɔgrɔ-tɨ al
rəm, 'gɨr kí kadmęę Lubə lé, to kəm rəbɨ kingə né.
6 Tɔgrɔ-tɨ ya, kinə dow ore kəm-é dɔ né-tɨ kí tò ji-é-tɨ ya rəmə, kadmęę lé, to kəm
rəbɨ kingə né kí ną̨ ya.
7 Kdɔtalə j'reei dɔnangɨ-tɨ kì ji-ji kare, ə j'a təli kì ji-ji kare ya tɔ.
8 Kinə j'ɔwi kì nékuso, kì kubɨ rəmə, ę kin ya asɨ.
9 Ngà dę kí 'ndigɨ kingə né ya tá lé, d'usɨ męę nénąj-tɨ, kì męę gum-tɨ lə Sú, d'usɨ
męę ɓo né-je-tɨ kí gay-gay kí majɨ al majɨ al, kì né-je kí ndɔjta, kí to né-je kí isɨ ungɨ
dow-je dan kɔ̨-je-tɨ, ɓá dan tujɨ-tɨ rəm tɔ.
10 Kdɔ kəmnda là lé, to njirə né-je lay kí majal, ə dę kí dan-tɨ-je kí d'ą̨y ngɔdɨ go-tɨ
'tusɨ-né kadmęę lə-dé d'iną̨ə kɔgɨ lé, dę ya d'un rɔ-dé d'ilə dan babo kɔ̨-tɨ.

Dow lə Lubə: Panjiyə-é kì né kí à kuwə męę-é

11 Ngà i, dow lə Lubə lé, 'ɔr rɔ-i ngərəngɨ męę né-je-tɨ kinlé, ə 'sangɨ kadɨ 'ra né kí
njururu, kadɨ 'ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ, kadɨ 'ində męę-i dɔ Lubə-tɨ, kadɨ 'ndigɨ dow-je, kadɨ
'ilə męę-i dɔ madɨ-é-tɨ pɔ̨ rəm, ɓá kadɨ 'sɔl lɔm-lɔm rəm tɔ.
12 'Rɔ rɔ kí majɨ kí sɔbɨ dɔ kadmęę, ə kiskəm kí sartagangɨ kí Lubə ɓa-i-né ɓá i 'pa
ta-é majɨ ną̨ takəm kosɨ dow-je-tɨ lé, 'uwə njarara.
13 †Nɔ̨ Lubə-tɨ kí to njèkadɨ kiskəm né-je lay, ɓá nɔ̨ Jeju Kristɨ-tɨ kí pa ta kí majɨ ną̨
rəsɨ nɔ̨ Pɔ̨sɨ Pilatɨ-tɨ lé, m'ndəjɨ-i,
14 kadɨ 'təl rɔ-i go ndukun-tɨ lə Lubə ə 'adɨ rɔ-i aa njay, kadɨ dow ilə ta dɔ-i-tɨ al, sar
ya kadɨ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ tęę-né kɔy
15 dɔkaglo-tɨ kí Lubə ya ɔjɨ. Lubə lé, to Njèkisɨ dan majɨ-tɨ kí dum, ę ya kì káre-rè
to Njètɔ́gɨ dɔ né-je-tɨ lay, ę kí to Ngar lə ngar-je, 'Ɓaɓe lə 'ɓaɓe-je,
16 kí ę ya kí káre-rè ɓá to njèkoy al, njèkisɨ lo kí ndógɨ-tɨ kí dow asɨ kɔw-tɨ al, ę kí
dow oo-é al rəm, ɓá dow à kasɨ koo-é al rəm lé, riɓa, kì tɔ́gɨ kí tò sartagangɨ to 'liə!
Amęn!

Ta kí sɔbɨ dɔ njénékingə-je

17 I 'ndəjɨ njénékingə-je kí dɔkaglo-tɨ kí ɓone, kdɔ kadɨ 'to njékində kàdɨ-dé-je al
rəm, kadɨ d'ində męę-dé dɔ nékingə-tɨ kí to né kí à kɨ̨ tujɨ kàdɨ káre-rè kin al rəm,
ngà kadɨ d'ində męę-dé dɔ Lubə-tɨ, njèkadɨ-ji né-je lay mburukɨ-mburukɨ adɨ j'isi j'rai
rɔnəl-é kin tá.
18 Kadɨ njénékingə-je lé, 'ra majɨ rəm, kadɨ kullə ra-je kí majɨ-majɨ ɓá to nékingə-dé,
kadɨ ji-dé tęę rəm, ɓá kadɨ 'to njéra kì dow-je rəm tɔ.
19 Kəm rəbɨ kin ɓá kadɨ 'mbɔ̨-né nékingə-dé kdɔ ndɔ kí bore, lo-tɨ kí tò gərərə, kadɨ
'tęę-né kiskəm-tɨ kí tɔgrɔ-tɨ.

Ta lə ngəm néndó kí tɔgrɔ-tɨ

20 I Timote, 'tɔsɨ kəm-i go kullə-tɨ kí Lubə adɨ-i lé majɨ. Tatidə-je kí męę wəy kare
kí to ta-je kí tò ną̨ę takəm Lubə-tɨ, kì né-je kí ɔsɨ ta Lubə ya rəmə 'panè to négə ɓóò
ri ɓoo kinlé, 'ɔr rɔ-i ngərəngɨ męę-é-tɨ kɔgɨ.
21 Dę kí ną́-je kí d'oy go-tɨ rigɨ-rigɨ lé, 'tusɨ rəbɨ kí sɔbɨ dɔ kadmęę lə-dé d'iną̨ə d'ur
wale.
Kadɨ ramajɨ lə Lubə ną̨y sə-si!

---

† **6:13 6:13** Ją 18:37

Mbete kɨ́ njèkungɨ joo kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Timote

Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ njèkungɨ joo kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Timote

Mbete kɨ́ njèkungɨ joo kɨ́ njèkɔwkulə Pol adɨ Timote kinlé to dɔbəy ta kɨ́ idə Timote kete ɓá kadɨ 'tɔl-é ɓəy. Ḛ isɨ dangay-tɨ mḛ̃ ɓebo Rɔm-tɨ isɨ ngəbɨ kadɨ 'tɔl-é. Ḛ ndàngɨ mbete lé kdɔ kulə-né dingəm mḛ̃ Timote-tɨ kadɨ-é uwə rɔ-é ngą̃ mḛ̃ kadmḛ̃-tɨ rəm, ɓá mḛ̃ kullə-tɨ lə 'Ɓaɓe rəm. Kaglo-é-tɨ kinlé, Timote isɨ ɔr nɔ̃ njékəwną̃-je kɨ́ ɓebo Epɛjɨ-tɨ ya ɓəy. Mbete-je kɨ́ rangɨ ną̃ kɨ́ Pol ndàngɨ lé, ḛ pa ta lə ra kɨ́ Timote ra siə mḛ̃-é-tɨ. Dḛ kɨ́ joo kinlé, 'ra kullə natɨ kdɔ ta lə 'Ɓaɓe. Pol ɓa Timote ngon-é kɨ́ mḛ̃ kadmḛ̃-tɨ titɨ kɨ́ ɓa-é-né mḛ̃ mbete-tɨ kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ ndàngɨ adɨ-é lé. Tò ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ Pol ində Timote kɨ́ to ngon basa kɨ́ njèra siə kullə kin dan kəm-é-tɨ ə ndigɨ kadɨ-é ra kullə majɨ kɨ kete-kete. Ta kɨ́ lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1-2 lé, tò kadɨ lé dan kɔ̃-je-tɨ kɨ́ dɔkaglo-tɨ kɨ́ ɓone, kɨ̀ né-je kɨ́ to rɔ ya kàrè to kuwə rɔ ngą̃ ya. Pol un nétɔjɨ-je ną̃ ɓá pa-né ta kɨ́ dɔ kuwə rɔ ngą̃-tɨ: Asgar, njèką̃yngɔdɨ lokində dɨrə-tɨ, njèndɔr, njèrakullə, ɓá ḛ pa ta kɨ́ dɔ rɔ-é-tɨ ya tɔ, kdɔ ngɔdɨ kɨ́ ḛ ą̃y kaglo kisɨ-é kɨ̀ dɔ-é taá. Ta kɨ́ lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 3-4 lé to ta-je kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̃-je kɨ́ à ree kɨ́ ree ɓəy, ɓá majɨ lə ką̃ dɔ ndi-tɨ rəm, ɓá kilə kujɨ dɔ ta-tɨ lə Lubə rəm. Pol pa ta lə kiną̃-ną̃ ta tɔl ta mbete-tɨ liə, ngà ḛ ində mḛ̃-é-tɨ kɨ́ Timote à kɔw koo-n'ḛ̃ ɓebo Rɔm-tɨ ə ḛ idə-é ta-je ną̃ dɔ kɔw-tɨ kɨ́ à kɔw koo-n'ḛ̃ lé. To mbete kɨ́ ḛ ndàngɨ adɨ dow káre-rè ya ngà təl to mbete kɨ́ ulə dingəm mḛ̃ njékadmḛ̃-je-tɨ kɨ́ ɓone bè ya lay.

Lapiya kɨ́ Pol ra

1 Mą̃ Pol, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ, kɨ́ go ndigɨ-tɨ lə Lubə kadɨ m'ilə mbḛ̃ kunmindɨ lə Lubə kɨ́ sɔbɨ dɔ kiskəm kɨ̀ takul nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ,
2 †ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-i i Timote kɨ́ m'oo-i kɨ ngon-m bè, kɨ́ m'ində-i dan kəm-m-tɨ. Kadɨ Lubə kɨ́ Bɔbɨ-ji dḛ̃ kɨ̀ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ d'adɨ ramajɨ, kɨ̀ koo kəmtondoo, kɨ̀ lapiya lə-dé nąy̌ sə-i.

Oiyo kɨ́ Pol ra Lubə
2Ti 2:1-12; Epɛ 1:3-7; 2Te 2:13-15

3 Lubə kɨ́ ka-m-je 'pole-é ɓá m'un dɔ nja-dé kɨ̀ tagɨr kɨ́ majɨ lé, m'ra-é oiyo kdɔ ta lə-i. Lokɨ m'isɨ m'pa siə ta ndɔɔ-je kɨ̀ kada-je lé, m'nal kilə ri-i dan-tɨ al.
4 Lokɨ mḛ̃-m ole dɔ man nɔ̃-tɨ lə-i rəmə, ɓo koo-i ya ra-m lɔtɨ-lɔtɨ kdɔ kadɨ rɔnəl rusɨ-né mḛ̃-m.
5 †Mḛ̃-m tò gárárá dɔ kadmḛ̃-tɨ lə-i kɨ́ to kadmḛ̃ kɨ́ kədkəm goto-tɨ, kɨ́ tò mḛ̃ ka-i kɨ́ dené Loiyisɨ-tɨ ya kete rəm, ɓá tò mḛ̃ kɔ̃-i Enisɨ-tɨ rəm tɔ. Kadmḛ̃ kinlé, m'gə majɨ kɨ́ tò mḛ̃-i-tɨ tɔ.

Ta dingəm kɨ́ Pol adɨ Timote

6 Gin-é kin ɓá m'ulə dingəm mḛ̃-i-tɨ, kadɨ ulə pər kutɨ kadkare-tɨ kɨ́ Lubə adɨ-i lokɨ m'ində-né ji-m dɔ-i-tɨ lé.
7 Kdɔtalə ndil kɨ́ Lubə adɨ-ji lé, to ndil ɓəl al, ngà to ndil tɔ́gɨ rəm, ndil ndigną̃ rəm, ɓá ndil gosɨ rəm tɔ.

---

† **1:2 1:2** Knj 16:1 † **1:5 1:5** Knj 16:1

8 'Adɨ rɔ-i sɔl-i dɔ pa ta-tɨ lə 'Ɓaɓe kadɨ dow-je al rəm, 'adɨ rɔ-i sɔl-i dɔ-m mą̃-tɨ kɨ́
d'uwə-m dangay-tɨ kdɔ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-é kin al rəm tɔ. Ngà kadɨ 'ingə kɔ̀̃ sə-m kdɔ Poyta
kɨ́ Majɨ, kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə Lubə.
9 Ę̃ ɓá ajɨ-ji rəm, ɓa-ji kadɨ j'təli dow-je kɨ́ j'aai njay, kɨ̀ takul kullə ra-ji-je al, ngà kɨ́
go kɔjra-tɨ liə ę̃ ya rəm, kɨ́ go majɨ-tɨ kɨ́ ę̃ ra sə-ji kɨ̀ takul nam kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ low
lə low-je nu̱[†].
10 Ramajɨ kinlé, Lubə adɨ tɔjɨ rɔ-é kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin kɨ̀ takul ree lə Njèkajɨ-ji Jeju Kristɨ
kɨ́ təti rɔ koy ə tɔjɨ kiskəm kɨ́ sartagangɨ kɨ̀ takul Poyta kɨ́ Majɨ.
11 [†]To ta lə Poyta kɨ́ Majɨ kinlé ɓá Lubə ində-m-né kɨ njèndó dow-je ta liə rəm,
njèkɔwkulə rəm, ɓá njèndó né dow-je rəm tin.
12 Adɨ to né kin ɓá, m'ingə-né kɔ̀̃ tin. Ngà rɔ-m ɓá sɔl-m dɔ-tɨ al, kdɔ m'gə ę̃ kɨ́
m'adɨ-é mę̃ę̃-m rəm, ɓá m'gə majɨ kɨ́ ę̃ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kadɨ ngəm-né né kɨ́ majɨ kɨ́ ę̃ iṇə
ji-m-tɨ sar ndɔ təl Jeju-tɨ rəm tɔ.
13 Gą̃ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ 'oo ta-m-tɨ lé, ę̃ ya 'uwə ngą̃ kɨ̀ takul kadmę̃ę̃ rəm, kɨ̀ takul
ndigɨ dow-je kdɔ nam kɨ́ i 'nam kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ.
14 Né kɨ́ majɨ kɨ́ tò ji-i-tɨ lé, 'ngəm kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ isɨ mę̃ę̃-ji-tɨ lé.

Kuwə rɔ ngą̃ lə Onejipɔr

15 I 'gə majɨ kɨ́ dę̃ lay kɨ́ d'isɨ dɔnangɨ Aji-tɨ 'tusɨ-m d'iṇə-m, adɨ dan-dé-tɨ lé to Pijɛl
dę̃ kɨ̀ Ermojẹ̃n.
16 Kadɨ 'Ɓaɓe adɨ koo kəmtondoo liə nąy̌ kɨ̀ dow-je kɨ́ mę̃ę̃ kəy-tɨ lə Onejipɔr. Kdɔtalə
taá-taá ya isɨ sɔl mę̃ę̃-m rəm, ɓá rɔ-é sɔ̃l-é kdɔ sil kɨ́ d'ilə-m kin al rəm tɔ.
17 Ngà lokɨ ę̃ ree ɓebo Rɔm-tɨ lé, ę̃ sangɨ-m kɨ̀ rɔ tungə-é ya sar ingə-m.
18 Né-je lay kɨ́ Onejipɔr ra adɨ-m ɓebo Epɛjɨ-tɨ lé, i 'gə majɨ itə dow-je lay. Kadɨ
'Ɓaɓe adɨ koo kəmtondoo liə nąy̌ siə ndɔ gangta-tɨ liə.

2

Né-je kɨ́ tuwə kadɨ njèkadmę̃ę̃ ndajɨ

1 I Timote kɨ́ m'oo-i kɨ ngon-m bè lé, 'uwə rɔ-i ngą̃ mę̃ę̃ majɨ-tɨ kɨ́ Lubə ra sə-ji kɨ̀
takul nam kɨ́ j'nami kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ kin.
2 Néndó kɨ́ 'oo ta-m-tɨ kɨ̀ mbi-i takəm kosɨ dow-je-tɨ lé, 'ndó dow-je kɨ́ njéra né kɨ́
tɔgrɔ-tɨ kɨ́ d'a kasɨ ndó dow-je kɨ́ rangɨ tɔ.
3 'Ingə kɔ̀̃ sə-m taną̃ asgar kɨ́ majɨ lə Jeju Kristɨ bè.
4 Dow kɨ́ andɨ asgar-tɨ lé, à kɔr rɔ-é kɔgɨ mę̃ę̃ kullə-je-tɨ lə dow-je kɨ́ kare, kdɔtalə ę̃
à ndigɨ kadɨ n'ra né kɨ́ nəl njèkun-n'ę̃̀ asgar-tɨ.
5 Bè ya tɔ, dow kɨ́ ində dɨrə ngɔdɨ lé, à kąy̌ kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ d'ɔjɨ kadɨ tokɨ kąy̌-né lé
ɓane, al rəmə à nal nékugə dɔji-é.
6 Rəm ɓá njèndɔr kɨ́ njèkɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ ta ndɔr-tɨ lé, tò kadɨ ę̃ ya ijə kandɨ né ndɔr liə
dɔsą̃y.
7 I Timote, ta-je kɨ́ m'idə-i kinlé, 'lajɨ dɔ-tɨ majɨ 'oo, ə 'Ɓaɓe à ra sə-i kadɨ 'gə mę̃ę̃
né-je kin lay.
8 'Adɨ mę̃ę̃-i ole dɔ Jeju Kristɨ-tɨ kɨ́ to ngonka Dabidɨ. Jeju lé, Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl
ində lo tę̃ę̃, titɨ kɨ́ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ m'isɨ m'ilə mbę̃-é pa-né ta-é lé.
9 To ta lə Poyta kɨ́ Majɨ kinlé ɓá m'ingə-né kɔ̀̃ sar d'ilə-m-né sil taną̃ kɨ̀ dow kɨ́ tɔl
dow bè tin. Ngà ta lə Lubə lé, dow ilə-é sil al. 10 Gin-é kin ɓá m'ore-né mę̃ę̃-m ngą̃
dɔ né-je-tɨ lay, kdɔtalə dow-je kɨ́ Lubə mbətɨ-dé, kdɔ kadɨ dę̃ kàrè d'ingə kajɨ kɨ́ tò rɔ
Jeju Kristɨ-tɨ, kɨ̀ riɓa kɨ́ sartagangɨ tɔ.
11 Ta-je kɨ́ m'ɔw kɨ̀ pa kinlé, to ta-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya:

---

† **1:9 1:9** Epɛ 1:3-7 † **1:11 1:11** 1Ti 2:7

Kinə j'oyi natɨ kɨ̀ Kristɨ lé,
12 †j'a kisi kəm natɨ siə tɔ.
Ə kinə j'uwəi rɔ-ji ngą̃ rəmə, j'a kɔ̨i ɓe natɨ siə tɔ,
Ngà kinə j'naji j'painè j'gəi-é al rəmə,
ę̃ kàrè à najɨ panè n'gə-ji al tɔ.
13 Kinə j'ą̃i dɔ kunmindɨ-tɨ lə-ji al kàrè
ę̃ ą̃ gərərə dɔ kunmindɨ-tɨ liə.
Kdɔ̃talə ę̃, à pa ta mindɨ-é joo al.

Njèra kullə kɨ́ 'nąa̰-é 'gə-é majɨ
1Ti 1:3-7,18-20; Tit 1:10-16; 2:11-15; 2Pi 2:1-22

14 'Oo majɨ, né-je kɨ́ kadɨ 'ole mę̃ę̃ dow-je dɔ-tɨ, 'ndəjɨ-dé-né nɔ̃ Lubə-tɨ ə́n: Kadɨ d'isɨ ta 'gakɨ-nąa̰ dɔ ngan ta-je-tɨ al, kdɔ majɨ-é goto, ngà isɨ tujɨ dow-je kɨ́ d'isɨ 'yəl mbi-dé d'oo-né.
15 'Uwə rɔ-i ngą̃ kadɨ 'ą̃ nɔ̃ Lubə-tɨ titɨ dow kɨ́ 'nąa̰-é d'oo adɨ to dow kɨ́ asɨ rəm, titɨ njèra kullə kɨ́ rɔ-é sɔl-é dɔ kullə-tɨ liə al, adɨ ę̃ ndó dow-je ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lə Lubə kɨ̀ gangɨ-é berere-berere.
16 'Ɔr rɔ-i ngərəngɨ kɔgɨ mę̃ę̃ tatidə-je-tɨ kɨ́ mę̃ę̃ wəy kare kɨ́ to ta-je kɨ́ tò n̰ę̃ takəm Lubə-tɨ, kdɔtalə dow-je kɨ́ d'ində rɔ-dé ta-tɨ lé, d'ɔw kɨ kete par-par mę̃ę̃ né ra-je-tɨ kɨ́ ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al.
17 Dowbé-je kinlé, néndó lə-dé ɔw kɨ kete-kete tanąa̰ kɨ̀ dò basrangɨ kin ya bè. Imene-je kɨ̀ Pilɛtɨ 'to dow-je kɨ́ dan-dé-tɨ.
18 Imene-je kɨ̀ Pilɛtɨ lé, 'ndəm rəbɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ adɨ d'ur wale. Dę̃ 'pa titɨ kɨ́ Lubə adɨ dow-je 'tɔsɨ ndəl d'ində lo tę̃ę̃ ngá bè. Beɓa 'təl dɔ dow-je n̰ą̃ adɨ d'ilə kadmę̃ę̃ lə-dé kɔgɨ.
19 Bè ya kàrè, gin kəy kɨ́ Lubə ində adɨ ngą̃ kəng-kəng lé, ą̃ gərərə. Gin kəy kinlé 'ndàngɨ ta-tɨ 'panè:
«'Ɓaɓe gə dow-je liə gɔw»
ə «Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ panè n'to dow lə 'Ɓaɓe rəmə,
kadɨ dowbé mbatɨ né ra kɨ́ njururu al.»

Bąy-je lə dené kɔ̨molé

20 'Oo bè, mę̃ę̃ kəy kɨ́ boy lé, bąy-je kɨ́ d'ubə kɨ̀ lɔr, kɨ̀ bąy-je kɨ́ d'ubə kɨ̀ là ya par ɓá tò-tɨ al, ngà bąy-je kɨ́ to kagɨ ɓá 'tɔl, kɨ̀ bąy kɨ́ d'ubə kɨ̀ anjɨ-je kàrè tò-tɨ tɔ. Bąy-je kɨ́ dan-tɨ-je lé, to bąy kɔ̨molé, ngà bąy-je kɨ́ nąa̰-je to bąy ra kullə-je kɨ́ kare tɔ.
21 Beɓa kinə dow aa rɔ-é dɔ né-je-tɨ kɨ́ majɨ al kin rəmə, dowbé tokɨ bąy kɔ̨molé kɨ́ d'ɔr d'ində tagay d'adɨ Lubə, ę̃ tokɨ bąy kɨ́ majɨ ra kullə kɨ́ ɓa-é ngəm pèrèrè kdɔ ra-né kullə kɨ́ rá-rá ya kɨ́ majɨ kin bè.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ngonnjèkullə lə 'Ɓaɓe

22 Timote, 'ɔr rɔ-i ngərəngɨ kɔgɨ mę̃ę̃ ɓo né-je-tɨ kɨ́ majɨ al kɨ́ isɨ ra basa-je kɨ̀ mandɨ-je ə i 'sangɨ kadɨ 'ra né kɨ́ njururu, kadɨ 'ində mę̃ę̃-i dɔ Lubə-tɨ, kadɨ 'ndigɨ dow-je rəm, kadɨ 'isɨ kɨ̀ lapiya kɨ̀ dow-je kɨ́ 'nɔ̃ ɓa 'Ɓaɓe kɨ̀ mę̃ę̃-dé kɨ́ káre-rè rəm tɔ.
23 Tanajɨ-je kɨ́ kɔgɨ kare kɨ̀ tanajɨ-je kɨ́ dɔ mbə́-tɨ lé, 'ɔsɨ ngərəngɨ kɔgɨ, kdɔ à ree kɨ̀ kɔl-nąa̰.
24 Ə̃ dow kɨ́ to ngonnjèkullə lə 'Ɓaɓe lé, to dow kɨ́ à ndigɨ kɔl-nąa̰ al. Ngà ę̃ à to dow nojɨ rɔ dow-je-tɨ lay rəm, à to dow kɨ́ asɨ ndó dow-je né rəm, ɓá à to dow kɨ́ njèkilə mę̃ę̃-é dɔ madɨ-é-tɨ pɔ̃ rəm tɔ.
25 Ę̃ à kɔl kɨ̀ njémbatɨ ta-je kɨ̀ ta kɨ́ sɔl lɔm-lɔm; kdɔtalə dɔmajɨ ə Lubə à ra sə-dé kadɨ d'iną̃ə panjiyə-dé kɨ́ majɨ al kɔgɨ ə 'təl 'ree dɔ ta-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ gogɨ,

† **2:12 2:12** Mat 10:33; Luk 12:9

26 kadɨ lokɨ kəm-dé ijə dɔ né ra-dé-je-tɨ kí dɔ mbə́-tɨ lé rəmə, 'tɛ̨ɛ̨ kɔgɨ mɛ̨ɛ̨ gum-tɨ
lə Sú kí uwə-dé gin tɔ́gɨ-é-tɨ adɨ d'isɨ 'ra ndigɨ liə.

3

Ta kí dɔ kaglo-je-tɨ kí dɔbəy-tɨ

1 Timote, kadɨ i 'gə kí mɛ̨ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kí dɔbəy-tɨ lé, lo à ngã ñã.
2 Kdɔtalə dow-je d'a to njéyər-je, d'a to m'oy yo là-je, njékũn ta rɔ-dé-je, njékində
kàdɨ-dé-je, njépa takɔbɨ kɨ̀ Lubə, njékɔsɨ ta njékojɨ-dé-je, njéra oiyo al-je, njénədɨ
Lubə,
3 d'a to dow-je kí kɔ̃ lə dow usɨ-dé al, njékoo kəmtondoo lə madɨ-dé-je al, njékulə
ta ndil dow-je-tɨ, njékore mɛ̨ɛ̨-dé al-je, njémɛ̨ɛ̨katɨ-je, njéba lə njéramajɨ-je,
4 njékun dɔ dow-je, njékində kungəsa-je, njéngɔm-je, dow-je d'a ge né kí adɨ-dé
rɔnəl tɔy ndigɨ Lubə.
5 Dow-je d'a ɓa rɔ-dé njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ ya, ngà d'a mbatɨ né kí njèkadɨ tɔ́gɨ
kujɨ kí kilə dɔ Lubə-tɨ. 'Ɔr rɔ-i ngərəngɨ kɔgɨ rɔ dowbé-je-tɨ kinlé.
6 Kdɔtalə dɛ̨ kí nã́-je dan-dé-tɨ 'tandɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-je-tɨ rəmə, dené-je kí njétɔ́gɨ kasɨ al,
kí majal ɔ̃ ɓe dɔ-dé-tɨ rəm, kí 'to dené-je kí ɓo né-je kí gay-gay ra-dé lɔtɨ-lɔtɨ kinlé,
d'usɨ mɛ̨ɛ̨ gum-je-tɨ lə-dé.
7 Dené-je kinlé, d'ingə néndó kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é ya, ngà nja káre ya kàrè 'gə ta kí
tɔgrɔ-tɨ lé yə́rə́rə́ al.
8 Titɨ kí ndɔkɨ Janɛsɨ-je kɨ̀ Jambrɛsɨ d'ɔsɨ-né Moiyijɨ kɨ̀ ta lé, bè ya tɔ, dowbé-je kinlé
d'ɔsɨ-né ta kí tɔgrɔ-tɨ ngərəngɨ tɔ. Dɛ̨ 'to dow-je kí dɔ-dé goto rəm, kí sɔbɨ dɔ kadmɛ̨ɛ̨
rəmə, 'to dow-je kí kare kɔgɨ ya bè.
9 Adɨ d'a kɔw kɨ kete-kete ndã al. Kdɔtalə mbə́ lə-dé lé, à tò ndaa-tɨ rəsɨ takəm
dow-je-tɨ lay, tanã kɨ̀ 'lə dow-je kí joo kinlé bè tɔ.

Kã gərərə dɔ néndó-tɨ kí tɔgrɔ-tɨ
2Kɔ 6:3-10

10-11 †Ngà i lé, né kí m'ndó dow-je rəm, panjiyə-m, kɨ̀ kɔjra-je lə-m, kɨ̀ kadmɛ̨ɛ̨ lə-m,
kɨ̀ kilə mɛ̨ɛ̨ dɔ madɨ-é-tɨ lə-m, kɨ̀ ndigɨ kí m'ndigɨ dow-je rəm, kuwə rɔ ngã lə-m, kɨ̀
kəm-m kí dow-je d'ulə ndoo, ɓá kɔ̃-je lə-m lé, to né-je kí i 'ində kəm-i go-tɨ berere-
berere 'oo majɨ. Mɛ̨ɛ̨ ɓebo Antiosɨ-tɨ, kɨ̀ Ikoniyɔm, kɨ̀ Listrə lé, kɔ̃ kí rá ɓá m'ingə al
wa? Kulə kəm ndoo kí rá ɓá tɛ̨ɛ̨ dɔ-m-tɨ al wa? Bè ya kàrè, 'Ɓaɓe ɔr-m-tɨ lay ya ilə-m
taá.
12 Bè ya tɔ, dow-je lay kí 'ndigɨ kadɨ kisɨ dɔ taá lə-dé ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ kɨ̀ takul nam
kàdɨ Jeju Kristɨ-tɨ lé, dow-je d'a kulə kəm-dé ndoo.
13 Ngà dow-je kí njémɛ̨ɛ̨ndul-je, kɨ̀ njékədta-je lé, d'a kɔw kɨ kete ñã mɛ̨ɛ̨ né ra-tɨ
kí majɨ al par-par, kur-né dow-je kí rangɨ wale rəm, ɓá dɛ̨ ya kàrè dow-je d'a kur-dé
wale rəm tɔ†.
14 Ngà i lé, néndó-je kí i 'ingə ə i 'gə kí to néndó kí tɔgrɔ-tɨ, ɓá dow-je kí i 'ingə
rɔ-dé-tɨ kàrè i 'gə-dé majɨ kinlé, ɛ̨ ya 'ã dɔ-tɨ.
15 Ngon-i-tɨ nu̧ ya, mbete kí aa njay kí à kadɨ-i kəmkaa kí à tɛ̨ɛ̨ sə-i kajɨ-tɨ kɨ̀ takul
kadmɛ̨ɛ̨ Jeju Kristɨ lé, i 'gə majɨ.
16 Mbete kí aa njay ɓikti lay ya Lubə adɨ Ndil-é ɔsɨ dow-je ɓá 'ndàngɨ ə majɨ asɨ gakɨ
kdɔ ndó dow né rəm, kadɨ uwə dow kɨ̀ ta rəm, ilə dow rəbəə rəm, ɔjɨ dow né ra kí
njururu,
17 kdɔ kadɨ dow lə Lubə ɔr-né mɨr-mɨr rəm, ɓá kadɨ asɨ ra-né kullə-je lay kí majɨ
rəm tɔ†.

† **3:10-11 3:10-11 a** Knj 13:14-52; **b** Knj 14:1-7; **d** Knj 14:8-20 † **3:13 3:13** Knj 20:28-31 † **3:17 3:17** 2Pi 1:19-21

4

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ndó dow-je ta lə Lubə

1 Kdɔtalə təl lə Jeju Kristɨ kɨ́ à təl rəm, kdɔtalə kɔ̰ɓe liə kɨ́ à ree rəm lé, m'un ndu
m'adɨ-i nɔ̰̀ Lubə-tɨ, kɨ̀ nɔ̰̀ Jeju Kristɨ kɨ́ tò kadɨ à gangta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'isɨ kəm, kɨ̀ dɔ
dɛ̰-tɨ kɨ́ d'oy lé,
2 kadɨ 'ingə kəm lo-je lay kɨ́ majɨ əse kɨ́ majɨ al kàrè, 'ndo dow-je ta lə Lubə par-par
ya. I 'ndó dow-je né kɨ̀ mɛ̰̀ɛ̰ kɨ́ kilə dɔ madɨ-é-tɨ pɔ̰́ uwə-dé-né kɨ̀ ta, 'ndángɨ-dé-né dɔ
majal-tɨ, ɓá 'ulə-né dingəm mɛ̰̀ɛ̰-dé-tɨ rəm tɔ.
3 Kdɔtalə kaglo madɨ à ree nɔ̰̃ɔ̰̃ kɨ́ dow-je d'a mbatɨ néndó kɨ́ tɔgrɔ-tɨ. Ngà d'a mbətɨ
dow-je nɑ̰̀ kɨ́ go mɛ̰̀ɛ̰ ndigɨ-tɨ lə-dɛ́ dɛ̰ ya kadɨ 'to njéndó-dé né-je kdɔ kadɨ 'bɔr gidɨ-dé
kɨ̀ ta-je kɨ́ nəl-dé nəl-dé ɓane.
4 Ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, d'a kun mbi-dé kində rangɨ kdɔ koo al, rəmə tasu-je ɓá d'a yəl
mbi-dé kdɔ koo-né.
5 Ngà i lé, mɛ̰̀ɛ̰ né-je-tɨ lay ya, 'ində kəmkaa dɔ rɔ-i-tɨ, 'ɑ̰̀ dingəm dan kɔ̰̀-je-tɨ, 'ra
kullə kɨ́ njèkilə mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ à ra, ɓá 'ra kullə lə-i adɨ idɨ majɨ rəm tɔ.

Ta lə ngɔdɨ lə Pol
Plp 1:20-23

6 Ngà mɑ̰̀ rəmə m'adɨ rɔ-m tokɨ man nduu kɨ́ 'mbəl dɔ né gugɨ né-tɨ bè, adɨ ndɔ
lə-m nɑ̰̀y ngɔsi ngá*.
7 Mɑ̰̀ m'rɔ rɔ kɨ́ majɨ, m'tɔl ta ngɔdɨ lə-m, m'ngəm kadmɛ̰̀ɛ̰ lə-m.
8 Un kutɨ-é nè kinlé, nɑ̰̀y kadɨ ndɔ gangɨ ta-tɨ ə 'Ɓaɓe kɨ́ to njègangta kɨ́ njururu
adɨ-m nédɔji-m kɨ́ to nédɔji kullə ra kɨ́ njururu. Mɑ̰̀ kɨ̀ kár-m ɓá à kadɨ-m al, ngà à
kadɨ dow-je lay kɨ́ mɛ̰̀ɛ̰-dé tò səl dɔ ndɔ ree-é-tɨ lé tɔ.

Ndəgɨ ta-je kɨ́ Pol idə Timote

9 'Uwə rɔ-i ngɑ̰̀ kadɨ 'ree kalangɨ 'ingə-m;
10 †Kdɔtalə Demasɨ† tusɨ-m iɲə-m kɔgɨ, kəmnda né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè ra-é ɲɑ̰̀ adɨ
ɔw ɓebo Tesalonikɨ-tɨ; Kresɑ̰̀sɨ ɔw Galati; Titɨ‡ ɔw Dalmati;
11 †Lukɨ ya kɨ̀ kár-é ɓá isɨ sə-m nè. Lokɨ 'ɔw kɨ̀ ree rəmə, 'adɨ Markɨ ree sə-i. Kdɔ ɛ̰
to njèra sə-m dɔ kullə-tɨ.
12 †M'ulə Tisikɨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ.
13 †Lokɨ 'ɔw kɨ̀ ree rəmə, 'ree kɨ̀ kubɨ kul lə-m kɨ́ m'iɲə ɓebo Troasɨ-tɨ kəy lə Karpusɨ,
ɓá 'ree kɨ̀ mbete-je lə-m tɔ; ə né kɨ́ boy ɲɑ̰̀ lé, 'adɨ mɛ̰̀ɛ̰-i oy dɔ mbete ndaá-je-tɨ lə-m
al.§
14 †Alegjandrə kɨ́ to kɔdɨ kuwə né lé, ra sə-m majal ɲɑ̰̀. 'Ɓaɓe à ra siə né kɨ́ go kullə
ra-é-je-tɨ ya tɔ.
15 I ya kàrè, 'oo go rɔ-i rɔ-é-tɨ, kdɔtalə ɛ̰ ɔsɨ ta néndó lə-ji kɔsɨ kɨ́ ngɑ̰̀ ɲɑ̰̀.
16 Kɨ́ dɔsɑ̰̀y kɨ́ m'ɑ̰̀ m'pa-né ta dɔ rɔ-m-tɨ nɔ̰̀ njégangta-je-tɨ lé, dow káre ya kàrè ɑ̰̀
go-m-tɨ al. Ngà dɛ̰ lay ya 'tusɨ-m d'iɲə-m kɔgɨ. Kadɨ Lubə tidə kɔr majal-é dɔ-dé-tɨ al.
17 To 'Ɓaɓe ya ɓá ɑ̰̀ go-m-tɨ, adɨ-m tɔ́gɨ kdɔ kadɨ m'pa ta liə lay kdɔ kadɨ dow-je kɨ́
'to jipɨ-je al d'oo. 'Ɓaɓe taa-m ta ɓɔl-tɨ* ilə-m taá.

---

* **4:6 4:6** Pol un rɔ-é ɔji-né man nduu kɨ́ 'mbəl dɔ né-tɨ kɨ́ d'adɨ kdɔ gugɨ-né né ɓá pa-né ta kɨ́ dɔ koy-é-tɨ (Tɛ̰t 29:38-42; Kni 15:1-10; Plp 2:17). † **4:10 4:10 a** Kol 4:14; Plm 1:24; **b** 2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4 † **4:10 4:10** ***Demasɨ (***Kol 4:14; Plm 24) ***Tit*** (2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4) ‡ **4:10 4:10** ***Titɨ*** (2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4) † **4:11 4:11 a** Kol 4:14; Plm 1:24; **b** Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; Plm 1:24 † **4:12 4:12** Knj 20:4; Epɛ 6:21,22; Kol 4:7,8 † **4:13 4:13** Knj 20:6 § **4:13 4:13** Go lo-tɨ lə jipɨ-je lé, dow-je 'ra ndaá biɲə́-je kɨ̀ ndaá batɨ-je adɨ təl mbete adɨ 'ndàngɨ né-tɨ. † **4:14 4:14 a** 1Ti 1:20; **b** Rɔm 2:6 * **4:17 4:17** Pol pa ta lə ɓɔl kɨ́ dɑ̰̀ al, ngà pa ta kinlé sɔbɨ-né dɔ ngar-je kɨ́ 'sangɨ kadɨ 'ra-é majɨ al.

18 'Baɓe à taa-m kilə-m taá ta né-je-tɨ kɨ́ majɨ al lay ya rəm, ɓá à kajɨ-m kdɔ kɔ̰ɓe
liə kɨ́ dɔra̰-tɨ rəm tɔ. Kadɨ riɓa to 'liə ya kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal! Amẽn!†

Lapiya-je kɨ́ ra

19 †'Ra lapiya Priska-je kɨ̀ Akilasɨ adɨ-m rəm, ɓá 'ra lapiya dow-je kɨ́ mẽẽ kəy-tɨ lə
Onejipɔr rəm tɔ.
20 †Erastɨ nà̰y ɓebo Kɔrẽntɨ-tɨ, ə Tropim ɓá m'ĩnə-é ɓebo Mile-tɨ kdɔtalə rɔ-é to-é.
21 'Uwə rɔ-i ngą̰ kadɨ 'ree kete nɔ̰̀ nà̰y kul-tɨ. Ebulusɨ-je, kɨ̀ Pudą̰sɨ-je, kɨ̀ Linusɨ-je,
Klodiya-je, kɨ̀ njékadmẽẽ-je lay ya 'ra-i lapiya tɔ.
22 Kadɨ 'Baɓe adɨ mẽẽ-i usɨ nangɨ. Kadɨ ramajɨ liə nà̰y sə-si.

† **4:18 4:18** Mat 10:18-20 † **4:19 4:19 a** Knj 18:2; **b** 2Ti 1:16,17 † **4:20 4:20 a** Knj 19:22; Rɔm 16:23; **b** Knj 20:4; 21:29

Mbete kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Titɨ

Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ Pol ndàngɨ adɨ Titɨ

Titɨ kàrè ra kɨ̀ Pol kdɔ kilə mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ rəm ɓá to ngonnjèkulə liə rɔ njékəwnɑ̰-je-tɨ kɨ́ gay-gay titɨ Timote bè tɔ. Nɑ̀y ɲɑ̰ al kadɨ d'uwə Pol dangay-tɨ kɨ́ gogɨ nè-tɨ kinlé, dɛ̰ kɨ́ Titɨ d'ɔw mɛ̰ɛ̰ ɓebo Listrə-tɨ dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ. 'Ra kullə natɨ kaglo madɨ ɓá, go-tɨ Pol iɲə Titɨ lo-é-tɨ kin kadɨ-é gɔl ta-je kɨ́ dan njékəwnɑ̰-je-tɨ; ə Pol ɓá ɔw mba ɓebo Kɔrɛ̰ntɨ-tɨ əse dɔnangɨ Maseduwan-tɨ. Lo-é-tɨ kin ɓá ɛ̰ ndàngɨ-né mbete kin adɨ Titɨ kdɔ kulə-né dingəm mɛ̰ɛ̰-é-tɨ rəm, ɓá ɔjɨ-é-né ta dɔ kullə-tɨ kɨ́ kadɨ-é ra tɔl ta-é rəm tɔ. Titɨ lé to jipɨ al (Gal 2:3). Mɛ̰ɛ̰ mbete-tɨ kinlé, Pol ɓa-é: Ngon-m kɨ́ tɔgrɔ-tɨ mɛ̰ɛ̰ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ (Tit 1:4), ta kin tɔjɨ tokɨ Pol ɓá ra siə adɨ-é adɨ mɛ̰ɛ̰ Jeju Kristɨ. Mbete kullə-je lə njékɔwkulə-je pa ta lə Titɨ al, ngà Pol pa ta liə mɛ̰ɛ̰ mbete-je-tɨ liə ɲɑ̰. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1: 5 ɓá Pol ole mɛ̰ɛ̰ Titɨ dɔ né-je-tɨ kɨ́ n'iɲə-é-né dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ lé: Kadɨ gɔl ta-je kɨ́ nɑ̀y lé kɨ̀ go-é-goé tɔl ta-é ə ində njékɔrnɔ̰̀-je dan njékəwnɑ̰-je-tɨ kɨ́ gay-gay mɛ̰ɛ̰ ɓebo-je-tɨ. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1 lé, Pol pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kəm rəbɨ kɨ́ d'a mbətɨ-né njékɔrnɔ̰̀-je kɨ́ majɨ, ɛ̰ ɓá to né kɨ́ majɨ kadɨ d'a rɔ-né kɨ̀ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm kɨ́ isɨ tulə njékəwnɑ̰-je kɨ́ dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ natɨ. Lo kɔr-é-tɨ 2-3 lé, ɛ̰ pa ta lə néndó kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ à kadɨ né-je tò majɨ dan kutɨ njékadmɛ̰ɛ̰-je-tɨ kɨ́ gay-gay kadɨ panjiyə nɑ̰́-nɑ̰́ tò-né majɨ.

Lapiya kɨ́ ra

1 Mɑ̰ Pol kɨ́ ngonnjèkullə lə Lubə rəm, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ i Titɨ. M'to ngonnjèkullə lə Lubə rəm, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ Lubə mbətɨ-dé lé, m'adɨ d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé rəm, m'adɨ 'gə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ ɔw natɨ kɨ̀ kujɨ kɨ́ kilə dɔ Lubə rəm tɔ.

2 Kdɔ kadɨ d'ində mɛ̰ɛ̰-dé dɔ kiskəm-tɨ kɨ́ sartagangɨ kɨ́ low lə low-je nu̱ ya Lubə kɨ́ to njèkədta al, un mindɨ-é kdɔ kadɨ-dé lé.

3 Lokɨ kaglo-é asɨ lé, ɛ̰ adɨ dow-je 'gə ta liə kɨ̀ takul ta kɨ́ Jeju Kristɨ ulə kullə-é ji-m-tɨ adɨ m'ndó dow-je kɨ́ go ndu-tɨ lə Lubə kɨ́ to Njèkajɨ-ji.

4 †I Titɨ kɨ́ m'oo-i kɨ ngon mɛ̰ɛ̰-m bè, mɛ̰ɛ̰ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ lə-ji kɨ́ j'ore-nɑ̰ dɔ-tɨ kinlé, kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə, kɨ̀ 'lə Njèkajɨ-ji Jeju Kristɨ nɑ̀y sə-i.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njékində kəm-dé go njékəwnɑ̰-je-tɨ
1Ti 3:1-7; 1Pi 5:1-4

5 I Titɨ, m'iɲə-i dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ, kdɔ kadɨ 'gɔl né-je kɨ́ nɑ̀y lé, kadɨ usɨ natɨ majɨ rəm, kdɔ kadɨ ində 'ngatɔ́gɨ-je mɛ̰ɛ̰ ɓebo-je-tɨ kɨ́ rá-rá kɨ́ go ta-je-tɨ kɨ́ m'idə-i lé.

6 †Kadɨ nɑ̰́-nɑ̰́ dan-dé-tɨ to dow kɨ́ ta goto dɔ-é-tɨ rəm, njèdené kɨ́ káre-rè rəm, to dow kɨ́ ngan-é-je 'to njékadmɛ̰ɛ̰-je kɨ́ ta kaya uwə dɔ-dé al əse 'to njékal dɔ ta-je al rəm tɔ ɓane.

7 Kadɨ njèkində kəm-é go njékəwnɑ̰-je-tɨ to dow kɨ́ ta goto dɔ-é-tɨ, kdɔtalə ɛ̰ to njèkində kəm-é go dow-je-tɨ lə Lubə, adɨ à to njèkində kàdì-é al rəm, njèwɔngɨ al rəm, gɔ̰yibɨ al rəm, njèrɔ kɨ̀ dow-je al rəm, njèkɑ̰y ngɔdɨ go nékingə-tɨ al rəm,

8 ngà kadɨ to njèkuwə mba-je kɨ rɔ-é-tɨ wur-wur rəm, to dow kɨ́ né ra kɨ́ majɨ-majɨ ɓá uwə mɛ̰ɛ̰-é rəm, njèkore rɔ-é ndəngɨ dɔ né-je-tɨ rəm, à to njèra né kɨ́ njururu rəm, dow kɨ́ kullə ra-é aa njay rəm, ɓá à to njèkore mɛ̰ɛ̰-é rəm tɔ.

---

† **1:4 1:4** 2Kɔ 8:23; Gal 2:3; 2Ti 4:10 † **1:6 1:6** 1Ti 3:2-7

9 Kadɨ njèkində kəm-é go njékəwnq̃-je-tɨ to njèkoy rigɨ-rigɨ go ta-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́
'ndó-é lé, kdɔ kadɨ asɨ kulə dingəm mẹ̃ẹ̃ njékadmẹ̃ẹ̃-je-tɨ kɨ̀ néndó kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá
kadɨ asɨ kuwə ta njékɔsɨ ta ngərəngɨ-je rəm tɔ.

Kuwə ta njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm

10 Kdɔtalə dow-je nq̃ ya 'to njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ, njétidə ta-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃ wəy kare,
njékədɨ dow-je kur-dé̃ wale. Dan dow-je-tɨ kinlé, jipɨ-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃-je ɓá 'nq̃.
11 Dẹ̃ lé, kadɨ tokɨ kutɨ ta-dé ká-ká ɓane. Kdɔ dẹ̃ 'təl dɔ dow-je lay kɨ́ mẹ̃ẹ̃ kəy-je-tɨ
kɨ́ d'ɔw-tɨ kɨ̀ néndó-je kɨ́ tò kadɨ tokɨ ndó al, ya 'ndó dow-je kdɔ kingə-né né kɨ̀ kəm
rəbɨ kɨ́ go rəbɨ-é-tɨ al.
12 Dow káre dan-dé-tɨ kɨ́ ẹ̃ ya d'oo-é kɨ njèkɔr kəm ta lə-dé kɨ́ dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ ya
panè:
Dow-je kɨ́ Krɛtɨ lé 'to njékədta-je kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é,
'To dq̃-je kɨ́ wale kɨ́ njémẹ̃ẹ̃ndul-je,
'To njédabɨ-je kɨ́ njékisɨ kdɔ nékuso kɨ́ mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ ya par.
13 Ta kɨ́ ẹ̃ pa kinlé, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ. Gin-é kin ɓá kadɨ i 'ndángɨ-dé kɨ̀ tɔ́gɨ-i, kdɔ kadɨ
kadmẹ̃ẹ̃ lə-dé to kadmẹ̃ẹ̃ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ,
14 kdɔ kadɨ d'oy rigɨ-rigɨ go tasu-je-tɨ lə jipɨ-je al rəm, kadɨ d'oy rigɨ-rigɨ go ndukun-
je-tɨ kɨ́ njétəl gidɨ-dé kadɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ d'un kinlé al rəm tɔ.
15 Dow-je kɨ́ d'aa njay lé, né lay ya d'oo d'adɨ aa njay. Ngà njéra né kɨ́ tò nq̃ẹ̃ takəm
Lubə-tɨ, kɨ̀ njémẹ̃ẹ̃ndə-je lé, né kɨ́ d'oo d'adɨ aa njay ya goto; négə, kɨ̀ tagɨr lə-dé tò nq̃ẹ̃
takəm Lubə-tɨ.
16 Dẹ̃ 'ɓa rɔ-dé njégə Lubə ya, ngà né ra-dé-je tɔjɨ kɨ́ 'gə-é al. Dẹ̃ lé, 'to dow-je kɨ́ né
ra-dé tò nq̃ẹ̃ takəm Lubə-tɨ, 'to njékal dɔ ta-je, né kɨ́ majɨ káre ya kàrè d'asɨ ra al.

2

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kutɨ dow-je kɨ́ gay-gay dan njékəwnq̃-je-tɨ

1 Ngà i rəmə, 'ndó dow-je né kɨ́ ɔw natɨ kɨ̀ néndó kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
2 'Idə dingəm-je kɨ́ tɔ̀gɨ kadɨ 'to dow-je kɨ́ njékində kəmkaa dɔ rɔ-dé-tɨ, kadɨ 'to
dow-je kɨ́ dow-je d'ilə kujɨ dɔ-dé-tɨ, kadɨ 'to njékore rɔ-dé ndəngɨ dɔ né-je-tɨ, kadɨ 'to
dow-je kɨ́ d'aa njay mẹ̃ẹ̃ kadmẹ̃ẹ̃-tɨ, kadɨ 'ndigɨ dow-je kɨ̀ mẹ̃ẹ̃-dé kɨ́ aa njay, kadɨ d'ilə
mẹ̃ẹ̃-dé dɔ madɨ-é-tɨ kilə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ tɔ.
3 Dené-je kɨ́ 'ɓugə kàrè, 'ndó-dé bè ya tɔ. Idə-dé kadɨ 'to dow-je kɨ́ panjiyə-dé kàrè
tò tagay kdɔ Lubə, kadɨ 'to njékulə ta ndil dow-je-tɨ al rəm, kadɨ 'to gɔ̃yibɨ-je al, ngà
kadɨ 'ndó dow-je né-je kɨ́ majɨ-majɨ;
4 bè kdɔ kadɨ dẹ̃ 'ndó dené-je kɨ́ rɔ-dé nq̃y ngon, kadɨ 'ndigɨ ngɔw-dé-je kɨ̀ ngan-dé-
je,
5 kadɨ d'ore rɔ-dé ndəngɨ dɔ né-je-tɨ rəm, 'ngəm rɔ-dé d'adɨ ngɔw-dé-je rəm, d'ində
kəm-dé go mẹ̃ẹ̃ kəy-je-tɨ lə-dé majɨ rəm, kadɨ 'to dené-je kɨ́ majɨ rəm, kadɨ nq̃́-nq̃́ ya
kàrè ulə dɔ-é gin tɔ́gɨ ngɔbɨ-é-tɨ, kdɔ kadɨ dow-je 'pa-né ta kɨ́ majɨ al dɔ ta-tɨ lə Lubə
al.
6 Bè ya tɔ, 'ulə dingəm mẹ̃ẹ̃ basa-je-tɨ kadɨ 'to dow-je kɨ́ njékore rɔ-dé ndəngɨ mẹ̃ẹ̃
né-je-tɨ lay tɔ.
7 I ya kɨ̀ dɔ-i kadɨ 'to néndajɨ mẹ̃ẹ̃ kullə ra-i-je-tɨ kɨ́ majɨ-majɨ rəm, ɓá néndó kɨ́ i a
ndó dow-je kàrè, kadɨ to néndó kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ asɨ kadɨ dow-je 'pitɨ rəm tɔ.
8 Adɨ ta pa-i to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ dow pa ta kɨ́ majɨ al dɔ-tɨ al. Bè kdɔ kadɨ rɔ
njéba-je lə-ji sɔl-dé, rəmə d'a koo né kɨ́ d'a pa-né ta kɨ́ majɨ al dɔ-ji-tɨ al.
9 'Idə ɓə-je kadɨ d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ 'ɓa-dé-je-tɨ mẹ̃ẹ̃ né-je-tɨ lay, kadɨ 'ra né-je kɨ́
nəl-dé, kadɨ 'to njénajɨ-dé ta-tɨ al rəm,

10 ɓá kadɨ 'ɓogɨ né lə-dé madɨ al rəm tɔ. Ngà kadɨ 'to njéra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya kɨ̀ ndɔ-je lay. Bè kdɔ kadɨ mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ lay ya dow-je 'pitɨ-né néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ Lubə kɨ́ to Njèkajɨ-ji lé.

Kajɨ kɨ̀ takul ramajɨ lə Lubə
Epɛ 2:8-10; 1Pi 1:10-21; 2:13-16; 1Jɑ̨ 3:1-3

11 Kdɔtalə ramajɨ lə Lubə kɨ́ to njirə kajɨ lə dow-je lay lé, ndubə rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ ngá.
12 Ramajɨ liə lé, isɨ ndó-ji kadɨ j'mbati né-je kɨ́ ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al rəm, j'mbati ɓo né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè, kdɔ kadɨ kisɨ-ji dɔnangɨ-tɨ nè kinlé, kəmkaa, kɨ̀ né ra kɨ́ njururu, kɨ̀ né-je kɨ́ ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ ɓá to panjiyə-ji.
13 J'rai bè, j'ngəbi-né ndɔ rɔnəl lə-ji kɨ́ ɲɑ̨̃ kɨ́ j'indəi mɛ̨̃ɛ̨-ji dɔ-tɨ lé; ndɔ-é kin ɓá à to ndɔ kɨ́ riɓa lə Jeju Kristɨ kɨ́ to Lubə kɨ́ boy rəm, to Njèkajɨ-ji rəm kinlé, à ndubə-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ.
14 †Jeju Kristɨ lé, ɛ̨ ya ilə rɔ-é kɔgɨ kdɔ ta lə-ji, kdɔ kadɨ taa-ji-né ji majal-je-tɨ lay ilə-ji taá rəm, təl-ji-né dow-je kɨ́ j'aai njay adɨ j'toi dow-je liə, kdɔ kadɨ j'rai kullə-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ̀ rɔ tungə-ji rəm tɔ.
15 I Titɨ, né-je kinlé, 'a ndó dow-je kulə-né dingəm mɛ̨̃ɛ̨-dé-tɨ rəm, 'a ndángɨ-dé-né rəm tɔ. 'Ra né-je kin kɨ̀ tɔ́gɨ-i lay. 'Adɨ dow nədɨ-i al.

3

Kullə ra njékadmɛ̨̃ɛ̨-je dan njékadmɛ̨̃ɛ̨ al-je-tɨ

1 'Ole mɛ̨̃ɛ̨ njékadmɛ̨̃ɛ̨-je, kadɨ d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ njékɔ̨̃ɓe-je-tɨ, kɨ̀ gin tɔ́gɨ ngar-je-tɨ, kadɨ 'təl rɔ-dé go ta-tɨ lə-dé rəm, ɓá kadɨ d'isɨ dɔ nja-dé-tɨ kdɔ ra kullə-je lay kɨ́ to kullə kɨ́ majɨ-majɨ†.
2 Kadɨ d'ulə ta ndil dow-tɨ al rəm, kadɨ 'to njésangta-je al, ngà kadɨ 'to dow nojɨ-je rəm, ɓá kadɨ 'to dow-je kɨ́ 'sɔl lɔm-lɔm kɨ rɔ dow-je-tɨ lay rəm tɔ.
3 Kdɔtalə jə̨i ya kàrè, kete lé j'ɔwi kɨ mbə́-je bè, j'toi njétəl rɔ-ji go ta-tɨ al-je, njéndəm-je, kəmkə̨i kɨ̀ ɓo né kɨ́ gay-gay ɓá uwə-ji ɓə-tɨ, j'toi njémɛ̨̃ɛ̨ndul-je kɨ̀ njékəmnda-je, j'toi dow-je kɨ́ j'tuwəi kadɨ dow-je d'ɔsɨ-ji kɨ̀ ta rəm, ɓá j'toi njékɔsɨ-nɑ̨̃ ta-je rəm tɔ.
4 Ngà lokɨ ramajɨ lə Lubə kɨ́ to Njèkajɨ-ji, kɨ̀ ndigɨ kɨ́ ɛ̨ ndigɨ dow-je tɔjɨ rɔ-é lé,
5 ɛ̨ ajɨ-ji kɨ̀ takul né ra kɨ́ njururu lə-ji al, ngà kɨ̀ takul koo kəmtondoo liə, beɓa ɛ̨ adɨ Ndil kɨ́ aa njay togɨ-ji adɨ j'toi dow-je kɨ́ kojɨ sigɨ ə adɨ-ji panjiyə kɨ́ sigɨ rəm tɔ.
6 Lubə ungɨ Ndil kɨ́ aa njay ɲɑ̨̃ ya dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul Jeju Kristɨ kɨ́ to Njèkajɨ-ji,
7 kdɔ kadɨ lokɨ ɛ̨ ɔr ta dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul ramajɨ liə lé, j'təli j'toi-né njénéndubə kiskəm kɨ́ sartagangɨ kɨ́ to né kində mɛ̨̃ɛ̨ dɔ-tɨ lə-ji kin bè.
8 Ta kinlé, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ə m'ndigɨ kadɨ 'ɑ̨̃ dɔ-tɨ, kdɔ kadɨ dow-je lay kɨ́ d'adɨ mɛ̨̃ɛ̨-dé Lubə lé, d'ində-né rɔ-dé ta kullə-je-tɨ kɨ́ majɨ-majɨ. Né kin ɓá to né kɨ́ majɨ ə to né kɨ́ à ra kɨ̀ dow-je.

Né-je kɨ́ tuwə kitə rɔ ngərəngɨ mɛ̨̃ɛ̨-é-tɨ kɔgɨ

9 Ngà tanajɨ-je kɨ́ dɔ mbə́-tɨ, kɨ̀ kɔr ginka-je, kɨ̀ gakɨ-nɑ̨̃-je, kɨ̀ gakɨ-nɑ̨̃-je kɨ́ dɔ ndukun-tɨ lə Lubə lé, 'ɔr rɔ-i mɛ̨̃ɛ̨-é-tɨ kɔgɨ. Kdɔtalə to ta-je kɨ́ kɔgɨ kare kɨ́ à ra né al.
10 Dow kɨ́ njèra dow-je kadɨ 'gángɨ-nɑ̨̃ lé, kinə 'ndəjɨ-é nja káre ə nja joo liə ɓá oo al rəmə, ɔsɨ-é ngərəngɨ kɨ rɔ-i-tɨ.
11 Kadɨ i 'gə kɨ́ dow kɨ́ bè kinlé, to njèdɔngɑ̨̃, ɛ̨ ra majal adɨ ɛ̨ ya ree kɨ̀ ta kɨ́ gangɨ dɔ-é-tɨ.

Ndəjɨ-je kɨ́ dɔbəy-tɨ

† **2:14 2:14** 1Pi 2:9 † **3:1 3:1** Rɔm 13:1-7

12 †Lokɨ m'a kulə Artemasɨ əse Tisikɨ† rɔ-i-tɨ lé, i̧ kalangɨ ya 'ree 'ingə-m ɓebo
Nikopolisɨ-tɨ nè. Kdɔtalə m'ɔjɨ mę̣ę̣-m-tɨ, kadɨ lo kin ɓá m'a kisɨ-tɨ ną̣y kul-tɨ.
13 †'Ra lay ya kadɨ 'oo go Jenasɨ kɨ́ to njèndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ Apolosɨ†, kdɔ kɔw
mba lə-dé, ɓɨ kadɨ né madɨ nal-dé al.
14 Kadɨ dow-je lə-ji kàrè, 'ndó kində rɔ-dé ta kullə-je-tɨ kɨ́ majɨ-majɨ tɔ, kdɔ kadɨ
'ra-né né-je kɨ́ tò kadɨ tokɨ 'ra kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin. Bè kdɔ kadɨ 'to dow-je kɨ́ d'isɨ kɔgɨ
kare al.
15 Dę̣ lay kɨ́ d'isɨ sə-m natɨ nè, 'ra-i lapiya. I 'ra lapiya njéndigɨ-ji-je kɨ́ 'to njékadmę̣ę̣-
je tɔ.
Kadɨ ramajɨ lə Lubə ną̣̀y sə-si lay.

† **3:12 3:12** Knj 20:4; Epɛ 6:21,22; Kol 4:7,8; 2Ti 4:12 † **3:12 3:12** Knj 20:4 † **3:13 3:13** Knj 18:24; 1Kɔ 16:12
† **3:13 3:13** Knj 18:24

Mbete kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ
Pilemɔ̰
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Pilemɔ̰

Dɔmajɨ ə à to kisɨ Pol dangay-tɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Rɔm-tɨ kin ɓá ɛ̰ ndàngɨ-né mbete kin. Ɛ̰ ndàngɨ mbete lé natɨ kɨ̀ mbete lə dɛ̰ kɨ́ ɓebo Kolosɨ-tɨ tɔ ə tò titɨ né kɨ́ mbete-je kɨ́ joo kinlé Tisikɨ ɓá ulə-é-né bè (Kol 4:7-9). Pol pa ta kɨ̀ nam-é Pilemɔ̰ kɨ́ isɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Kolosɨ-tɨ rəm, ɓá ɛ̰ pa ta kɨ̀ njénojɨ-je liə, ɓá pa ta kɨ̀ njékadmɛ̰ɛ̰-je kɨ́ d'isɨ 'kəwnɑ̰ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ liə rəm tɔ. Ɛ̰ ndàngɨ mbete kin dəjɨ-né Pilemɔ̰ kadɨ iɲə go kɔgɨ adɨ ɓə liə Onejim kɨ́ ndɔkɨ ɑ̰y lé ə kadɨ uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ gogɨ. «Onejim» lé kɔ̰r mɛ̰ɛ̰-é to «né kɨ́ à ra kɨ̀ dow.» Kete ɛ̰ to dow kɨ́ kɔgɨ kare pɛtɨ-pɛtɨ rɔ 'ɓa-é-tɨ.

Onejim lé tokɨ né kɨ́ ndɔkɨ ɛ̰ ɓogɨ né lə ɓa-é ɓá ɑ̰y ɔw-né mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ kɨ́ d'uwə Pol dangay-tɨ titɨ lé bè. Pol adɨ-é adɨ mɛ̰ɛ̰ Jeju Kristɨ, rəmə panjiyə Onejim təl majɨ. Beɓa Pol ndigɨ kulə siə kadɨ 'ɓa-é Pilemɔ̰ gogɨ, ə ɛ̰ ndigɨ kadɨ-é uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ kɨ ngonkɔ̰-é kɨ́ njèkadmɛ̰ɛ̰ Kristɨ. Dan mbete-je-tɨ lay kɨ́ Pol ndàngɨ lé, ɛ̰ kin to gay, kdɔ ɛ̰ to mbete kɨ́ tɔjɨ kulənojɨ kɨ́ tuwə kadɨ tò mbunɑ̰ njékadmɛ̰ɛ̰-je-tɨ ɓɨ kɔ̰ta-je kɨ́ rangɨ goto-tɨ. Kɨ́ go ndukun-tɨ lə dow-je kɨ́ Rɔm lé, Onejim lé asɨ kadɨ d'ində-é d'ɔjɨ-é rəm, ɓá asɨ kadɨ 'tɔl-é rəm, ngà Pol ɓá ra siə majɨ, titɨ kɨ́ Jeju ra-né kɨ́ njéramajal-je kin bè tɔ. Kadɨ Pol pa ta kɨ́ majɨ al sɔbɨ dɔ ra dow ɓə-tɨ rəmə, ɛ̰ tɔjɨ Pilemɔ̰ kɨ̀ njékəwnɑ̰-je, né kɨ́ tò kadɨ dow-je 'ra kɨ rɔ madɨ-dé-je-tɨ əse kɨ rɔ ɓə-je kdɔ ri Kristɨ.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra
2Ti 1:1-5

1 Mɑ̰ Pol kɨ́ d'uwə-m dangay-tɨ kdɔ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju Kristɨ, j'isɨ natɨ kɨ̀ ngonkɔ̰-ji
Timote, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-i i Pilemɔ̰ kɨ́ 'to madkullə lə-ji kɨ́ j'ində-i dan
kəm-ji-tɨ,
2 †m'adɨ kɔ̰nan-ji Apiya, kɨ̀ Arsipɨ kɨ́ to madɨ rɔ lə-ji, ɓá m'adɨ njékəwnɑ̰-je kɨ́ d'isɨ
'kəw-nɑ̰ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lə-i lé rəm tɔ.
3 Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə, kɨ̀ 'lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ nɑ̰̀y sə-si.

Kadmɛ̰ɛ̰ lə Pilemɔ̰ kɨ̀ ndigɨ kɨ́ ɛ̰ ndigɨ dow-je

4 Taá-taá ya lokɨ m'isɨ m'pa ta kɨ̀ Lubə lə-m m'ra-é-né oiyo lé, m'ilə ri-i dan-tɨ dan-tɨ.
5 Kdɔtalə m'oo poy kadmɛ̰ɛ̰ lə-i kɨ́ i 'adɨ 'Ɓaɓe Jeju, ɓá m'oo poy ndigɨ kɨ́ i 'ndigɨ
njékaa njay-je lay kin rəm tɔ.
6 Beɓa m'pa ta kɨ̀ Lubə kadɨ kində kɨ́ 'ində rɔ-i natɨ sə-ji kɨ̀ takul kadmɛ̰ɛ̰ lə-i kinlé
ra kullə, adɨ dow-je 'gə kɨ́ majɨ-je lay kɨ́ j'isi j'rai lé, j'rai kdɔtalə Kristɨ.
7 Pilemɔ̰, ndigɨ kɨ́ i 'ndigɨ dow-je lé, adɨ-m rɔnəl nɑ̰, ɓá ra adɨ mɛ̰ɛ̰-m sɔl rəm tɔ.
Ngonkɔ̰-m, kɨ̀ takul-i lé, mɛ̰ɛ̰ njékaa njay-je usɨ nangɨ pɔ̰-pɔ̰ ya.

Pol ra ndoo ta Pilemɔ̰-tɨ kdɔtalə Onejim
1Kɔ 13:4-7

8 Beɓa mɑ̰ lé m'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ, mɛ̰ɛ̰ nojɨ-tɨ kɨ́ tò kɨ̀ takul Kristɨ, kadɨ né kɨ́ tuwə ra lé,
m'un ndu dɔ-tɨ m'adɨ-i ya,
9 ngà kdɔtalə ndignɑ̰ lə-ji lé, né kɨ́ uwə mɛ̰ɛ̰-m nɑ̰ to kɔgri kɨ́ kadɨ m'ra-i, mɑ̰ Pol kɨ́
m'to ɓugə, ɓəy ɓá kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin m'ɑ̰ dangay-tɨ kdɔ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju Kristɨ.
10 †M'ra-i kɔgri kdɔtalə ngon-m Onejim kɨ́ m'ojɨ-é kəy dangay-tɨ nè*.

---

† **1:2 1:2** Kol 4:17 † **1:10 1:10** Kol 4:9 * **1:10 1:10** ***Onejim*** to ngon kojɨ Pol kɨ́ məsɨ-tɨ al. Pol ɓa-é ngon-é kdɔ ɛ̰ adɨ mɛ̰ɛ̰-é Jeju Kristɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ Pol-tɨ.

11 Onejim kɨ́ kete to dow kɨ́ kare kɔgɨ rɔ-i-tɨ lé, ngɔsnè kin, ę̨ to dow kɨ́ à ra sə-i rəm,
ɓá à ra sə-m rəm tɔ.
12 Beɓa m'ulə siə gogɨ m'adɨ-i, ę̨ tokɨ dajɨ rɔ-m mą̨ ya bè†.
13 Lokɨ m'ą̨-né dangay-tɨ nè ɓəy kdɔtalə Poyta kɨ́ Majɨ lé, lé m'a ndigɨ kadɨ Onejim
ą̨ rɔ-m-tɨ nè, kdɔ kadɨ ra kullə adɨ-m tó-i-tɨ,
14 ngà mą̨ m'ndigɨ kiṇə-i gogɨ ra né madɨ kɨ̀ dɔ-m al. Kdɔ kadɨ kinə i 'ra sə-m majɨ
rəmə, i 'ra sə-m kɨ́ lə njètógɨ-tɨ al, ngà kadɨ i 'ra sə-m kɨ̀ mę̨ę̨ ndigɨ lə-i ya tá.
15 Dɔmajɨ ə to bè kadɨ Onejim iṇə-i dɔkaglo sę̨, kdɔ kadɨ 'təl 'ingə-é gogɨ kadɨ isi
natɨ sartagangɨ.
16 I 'a kingə-é gogɨ titɨ ɓə bè al ngá, ngà titɨ dow kɨ́ itə ɓə, titɨ ngonkǫ̨-ji kɨ́ j'ində-é
dan kəm-ji-tɨ. Mą̨ m'ində-é dan kəm-m-tɨ ya, ngà i rəmə, 'a kində-é dan kəm-i-tɨ tɔy-m
ɓəy, kdɔtalə ę̨ to ngonkǫ̨-i kdɔ to kɨ́ ę̨ to dow madɨ-i kete ɓəy ɓá ɓone to ngonkǫ̨-i mę̨ę̨
nojɨ-tɨ lə 'Ɓaɓe ɓəy.
17 Kdɔtalə gə kɨ́ i 'gə kɨ́ m'to nam-i kinlé, uwə-é kɨ rɔ-i-tɨ titɨ-ną̨ né kɨ́ to mą̨ ya bè
tɔ.
18 Ngà kinə ndɔkɨ Onejim lé, ra sə-i né kɨ́ majɨ al nǫ̨ǫ̨ əse kurə lə-i ɓá tò dɔ-é-tɨ nǫ̨ǫ̨
kàrè, iṇə dɔ-m mą̨-tɨ ngá.
19 Mą̨ Pol, m'ndàngɨ ta kin kɨ̀ ji-m mą̨ ya m'panè: «Mą̨ ya m'a kugə-i kurə liə.» Ngà
kurə lə-m mą̨ kɨ́ tò dɔ-i-tɨ kɨ́ to kurə kajɨ kɨ́ i 'ajɨ kɨ̀ rəbɨ kɨ́ rɔ-m-tɨ kinlé, m'ndigɨ kole
mę̨ę̨-i dɔ-tɨ al ngá.
20 Oiyo ngonkǫ̨-m, 'ra sə-m majɨ kin kdɔtalə 'Ɓaɓe; i 'ra adɨ mę̨ę̨-m usɨ nangɨ pǫ́-pǫ́
ya mę̨ę̨ ndigɨ-ną̨-tɨ lə-ji kɨ̀ takul Kristɨ.
21 M'gə mę̨ę̨-m-tɨ majɨ kɨ́ mbete kɨ́ m'ndàngɨ madɨ-i kinlé, i 'a ra-né kullə rəm, ɓá
m'gə kɨ́ i 'a ra kadɨ al dɔ dəjɨ-é lə-m kɨ́ m'dəjɨ-i kin ɓəy rəm tɔ.
22 M'təl mą̨ dɔ-tɨ m'dəjɨ-i kadɨ 'ra mę̨ę̨ kəy tò káre 'adɨ-m, kdɔtalə m'ində mę̨ę̨-m
dɔ kiṇə-tɨ kɨ́ d'a kiṇə-m taá kadɨ-si kɨ̀ takul ta-je kɨ́ isi 'pai kɨ̀ Lubə lé.

Lapiya-je kɨ́ ra

23 †Epaprasɨ kɨ́ to madɨ dangay lə-m kdɔ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju Kristɨ, ra-i lapiya,
24 †ɓá Markɨ-je, kɨ̀ Aristarkɨ-je, kɨ̀ Demasɨ-je, kɨ̀ Lukɨ-je kɨ́ 'to madkullə-je lə-m kàrè
'ra-i lapiya tɔ.
25 Kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ nąy̨ sə-si.

---

† **1:12 1:12** Plp 4:7-9 † **1:23 1:23** Kol 1:7; 4:12 † **1:24 1:24 a** Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; **b** Knj 19:29; 27:2; Kol 4:10; **d** Kol 4:14; 2Ti 4:10; **e** Kol 4:14; 2Ti 4:11

Mbete kɨ́ 'ndàngɨ d'adɨ
Əbrə-je
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ 'ndàngɨ d'adɨ Əbrə-je

Mbete lə Əbrə-je tɔjɨ kɨ́ Jeju Kristɨ itə ndukun rəm, itə négugɨ-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low ɓá adɨ-né rɔ-é nja káre ya tagangɨ ajɨ-né dow-je. Kristɨ ində ngangɨ nékoɓe-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low nangɨ. Kdɔ né-é-je lay kinlé tò bè kadɨ dow-je 'ra-né go rɔ-dé kete kdɔ ree lə Kristɨ.

Néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ kitə kɨ́ Kristɨ itə né-je lay kinlé, tò kdɔ kulə-né dingəm mɛ̨̃ɛ̨ njéndó mbete-je-tɨ kin kdɔ kadɨ 'tɔgɨ-né mɛ̨̃ɛ̨ kadmɛ̨̃ɛ̨-tɨ lə-dé ɓɨ kadɨ 'tusɨ Kristɨ d'iñə-é ə 'təl kɨ ta nékoɓe-je-tɨ al. Mbete kinlé nã́ ɓá ndàngɨ kàrè j'gə al. Tɔgrɔ-tɨ ya, njèndangɨ-é to jipɨ kɨ́ adɨ mɛ̨̃ɛ̨ Kristɨ, adɨ ɛ̨̃ gə ta lə Lubə majɨ dɔkaglo-tɨ liə, kɨ́ ɓone jɛ̨̃ ɓa-é Kunmindɨ kɨ́ Low. Dow-je kɨ́ ɛ̨̃ ndàngɨ mbete adɨ-dé lé 'to jipɨ-je kɨ́ kojɨ kəy tɔ, adɨ 'gə Kunmindɨ kɨ́ Low. Tɔgrɔ-tɨ, dɛ̨̃ d'isɨ dɔnangɨ-tɨ lə Israyel-je al, dɔmajɨ ə d'isɨ dɔnangɨ Rɔm-tɨ. Əbrə-je lo kɔr-é 1–4 tɔjɨ kitə kɨ́ Kristɨ itə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ rəm, malayka-je rəm, ɓá Moyijɨ rəm. Əbrə-je lo kɔr-é 5:1–10:18 lé, njèndàngɨ mbete kin tɔjɨ Kristɨ kɨ njègugné rəm, ɓá kɨ́ négugɨ kɨ́ majɨ ɔr njutɨ rəm. Əbrə-je 10:19 sar tɔl ta-é lé, njèndàngɨ mbete kin tɔjɨ panjiyə njèkadmɛ̨̃ɛ̨ Kristɨ. Əbrə-je 11 pa ta lə dow-je ñã́ kɨ́ kaglo Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low kɨ́ 'tɔjɨ panjiyə-dé kɨ́ majɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨.

Kulənojɨ kɨ́ sigɨ itə kulənojɨ kɨ́ low

Kulə gin ta
Jã 1:1-3; Kol 1:15-17; Əbr 10:12-14; Plp 2:6-11

1 Kete ndɔkɨ Lubə pa ta kɨ̀ ka-ji-je kɨ nja natɨ-natɨ kɨ̀ kəm rəbɨ-je kɨ́ gay-gay kɨ̀ takul njépata-je kɨ́ ta-é-tɨ
2 ə mɛ̨̃ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kɨ́ nè kɨ́ to ndɔ-je kɨ́ dɔbəy-tɨ kinlé, ɛ̨̃ pa sə-ji ta kɨ̀ takul Ngon-é kɨ́ ɛ̨̃ ɓá ində-é dɔ né-je-tɨ lay rəm ə kəm rəbɨ kɨ́ rɔ-é-tɨ ɓá ɛ̨̃ ra-né né-je lay rəm tɔ.
3 Ngon kinlé, tɔjɨ riɓa lə Bɔbɨ-é takəm dow-je-tɨ rəsɨ rəm, ɛ̨̃ ya to dajɨ rɔ Lubə rəm, to njègətɨ né-je lay taá kɨ̀ takul tɔ́gɨ ta kɨ́ ta-é-tɨ. Lokɨ ɛ̨̃ bɔr majal-je lə dow-je kɔgɨ lé, ɛ̨̃ isɨ dɔ jikɔl Lubə-tɨ mɛ̨̃ɛ̨ lo-je-tɨ kɨ́ taá nũ̧.
4 Ɛ̨̃ təl to kɨ́ boy itə malayka-je adɨ ingə ri kɨ́ itə ri-dé.

Jeju Kristɨ to kɨ́ boy itə malayka-je

5 Dan malayka-je-tɨ lé, ɛ̨̃ kɨ́ rá ə́ Lubə idə-é panè: 'To Ngon-m, ɓone Mã́ ya m'to Bɔbɨ-i* wa? Ɓá təl panè: Mã́ m'a to Bɔbɨ-é, ə ɛ̨̃ à to Ngon-m† wa?
6 Ə lokɨ Lubə ɔw kadɨ Ngon dər-é ree dɔnangɨ-tɨ lé təl pa ɓəy panè: «Kadɨ malayka-je lə-m lay ya d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̃-é-tɨ‡.»
7 Ə təl pa ta sɔbɨ dɔ malayka-je panè: Lubə adɨ malayka-je liə 'to kɨ́ yə́l bè; tɔgrɔ-tɨ, ɛ̨̃ adɨ ngannjékullə-je liə 'to kɨ́ ndɔ̨̃ pər bè§.
8 Ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ Ngon-é rəmə ɛ̨̃ panè: Lubə, kalikɔ̨̃ɓe lə-i tò kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal ə gɔl ngar lə-i to gɔl ra né kɨ́ njururu*.
9 I 'ndigɨ né ra kɨ́ njururu ə ɔsɨ ta né ra kɨ́ majɨ al. Gin-é kin ɓá i Lubə lé, Lubə lə-i mbətɨ-i dan madkullə-je-tɨ lə-i ur-né ubɨ rənəl dɔ-i-tɨ.†
10 Lubə təl pa ɓəy panè: I 'Ɓaɓe, lo kulə gin né-je-tɨ lé, i 'ra dɔnangɨ ə dɔrą̃ to kullə ra ji-i‡;

---

* **1:5 1:5** Pa 2:7 † **1:5 1:5** 2Sa 7:14; 1Poy 17:13 ‡ **1:6 1:6** Det 32:43; Pa 97:7 § **1:7 1:7** Pa 104:4 * **1:8 1:8** Pa 45:7 † **1:9 1:9** Pa 45:8 ‡ **1:10 1:10** Pa 102:26

11 dɔrą̃ kɨ̀ dɔnangɨ à goto, ngà i 'isɨ lo kisɨ-i-tɨ. Né-je kin à ndisɨ tokɨ kubɨ bè§;
12 i 'a ɓɨr-dé tokɨ kubɨ kul bè, ə d'a mbəl rɔ-dé tokɨ kubɨ bè, ngà i rəmə, gangɨ kisɨ-i kin ya à kisɨ-né rəm, ɓá ɓal kisɨ-i kɨ̀ dɔ-i taá à goto al rəm tɔ*.
13 Dan malayka-je-tɨ lé, ę̃ kɨ́ rá ə́ Lubə idə-é panè: 'Isɨ dɔ jikɔl-m-tɨ nè ya sar kadɨ m'adɨ njéba-je lə-i 'təl-né lo kungɨ nja-i wa†?
14 Malayka-je lé, dę̃ lay ya 'to ndil-je kɨ́ d'isɨ 'ra kullə d'adɨ Lubə; dę̃ ɓá Lubə ulə-dé adɨ 'ra kullə kdɔ majɨ lə dę̃ kɨ́ tò kadɨ d'ingə kajɨ lé al wa?

2

Kulə dingəm mę̃ę̃-nąm̃-tɨ

1 Gin-é kin ɓá, ta-je kɨ́ j'ooi kinlé, kadɨ j'ooi majɨ itə koo-é kɨ kete-je ya ɓəy nè j'a kɨ̃ 'ndəmi kuri wale.
2 Kinə ta-je kɨ́ ndɔkɨ malayka-je 'pa lé, né-é ra né ə kinə dow kɨ́ al dɔ ta əse təl rɔ-é go-tɨ al ə Lubə gangta dɔ-é-tɨ asɨ ta kullə ra-é-tɨ lé,
3 jə̃i kàrè kinə j'rai kajɨ kɨ́ boy kin j'ndami-né lé, j'a tę̃ę̃i kəm-tɨ ban wa? Kajɨ kinlé, 'Ɓaɓe ya pa ta-é lo kulə gin-é-tɨ nu̧, ɓəy ɓá dow-je kɨ́ d'oo ta-é ta-é-tɨ 'ree d'idə-ji kɨ́ ta kajɨ kinlé to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya.
4 Né-je kɨ́ tɔjɨ tɔ́gɨ Lubə, kɨ̀ né-je kɨ́ tò ɓəl-ɓəl, kɨ̀ nékɔjɨ-je kɨ́ gay-gay, kɨ̀ ta-je kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay pa lé ɓá Lubə dan-né go ta-je lə-dé kinlé kɨ̀ mę̃ę̃ndigɨ liə.
5 Kdɔtalə dow-je kɨ́ dɔkaglo-tɨ kɨ́ à ree kɨ́ j'pa ta lə-dé kinlé, to malayka-je ɓá Lubə ində-dé kadɨ d'ɔ̃ ɓe dɔ-dé-tɨ al.
6 Ngà dow madɨ pa ta-é lo madɨ-tɨ mę̃ę̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay panè: Dow ə to ri ngay ə́ kadɨ i Lubə 'adɨ mę̃ę̃-i ole dɔ-é-tɨ wa? Əse ngon lə dow ə to ri ngay ə́ kadɨ 'ində kəm-i go-é-tɨ wa*?
7 I adɨ-é to kɨ́ ndę̃ bè go malayka-je-tɨ kaglo sę̃, ɓəy ɓá i 'ulə jɔgɨ kɔsɨ gajɨ kɨ̀ jɔgɨ riɓa dɔ-é-tɨ rəm, ɓá 'adɨ-é isɨ dɔ kullə ra ji-i-je-tɨ†.
8 I adɨ-é ɔ̃ ɓe dɔ né-je-tɨ lay. Lokɨ Lubə adɨ-é ɔ̃ ɓe dɔ né-je-tɨ lay bè lé, né kɨ́ Lubə inə adɨ tò gin tɔ́gɨ-é-tɨ al ya goto. Ngà kɨ́ ɓone bè kinlé, ję̃ j'oo kɨ́ ę̃ ɔ̃ ɓe dɔ né-je-tɨ lay al̃ ɓəy‡.
9 Ngà Jeju kɨ́ ę̃ ɓá Lubə adɨ-é to kɨ́ ndę̃ bè go malayka-je-tɨ kaglo sę̃ lé, jə̃i j'ooi-é kɨ̀ jɔgɨ kɔsɨ gajɨ kɨ̀ jɔgɨ riɓa dɔ-é-tɨ, kdɔ kɔ̃ kɨ́ ę̃ ingə sar oy-né. Beɓa kɨ̀ takul ramajɨ lə Lubə lé, ę̃ oy-né kdɔ dow-je lay.
10 Kdɔtalə Lubə kɨ́ to njèra né-je lay rəm, né-je lay to kɨ́ 'liə rəm, kɨ́ adɨ ngan-é-je n̄ą̃ d'ingə kɔsgajɨ rəm lé, tuwə kadɨ ę̃ ra kɨ̀ Jeju kɨ́ to njirə kajɨ lə-dé lé, adɨ-é majɨ ɔr njutɨ kɨ̀ takul kɔ̃-je.
11 Ə Jeju kɨ́ njèkɔr dow-je kində-dé tagay lé, dę̃ kɨ̀ dow-je kɨ́ ę̃ ɔr-dé ində-dé tagay kin lay ya Bɔbɨ-dé ra káre-rè. Gin-é kin ɓá rɔ-é sɔl-é-né lo ɓa-dé ngankɔ̃-é-je-tɨ al,
12 lokɨ ę̃ pa-né panè: M'a kilə mbę̃ ta lə-i dan ngankɔ̃-m-je-tɨ. M'a tɔ́y-i dan kosɨ-je-tɨ§.
13 Ɓá təl panè: M'a kində mę̃ę̃-m dɔ-é-tɨ. Pa ɓəy panè: M'ą̃ nè, natɨ kɨ̀ ngan-je kɨ́ Lubə adɨ-m-dé*.
14 Beɓa titɨ kɨ́ ngan-je lé, məsɨ-dé tò rəm, tal rɔ-dé tò rəm, bè ya tɔ ə́ Jeju kàrè məsɨ-é tò rəm, tal rɔ-é tò rəm tɔ; kdɔ kadɨ kɨ̀ takul koy-é lé, ę̃ taa-né tɔ́gɨ Sú kɨ́ ę̃ ɓá tɔ́gɨ koy tò ji-é-tɨ,
15 ə dę̃ lay kɨ́ 'ɓəl koy adɨ 'ra ɓə liə kɨ̀ ɓal kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə-dé lay kinlé, kadɨ ɔr-dé-né ɓe ɓə-tɨ kɔgɨ.

§ **1:11 1:11** Pa 102:27 * **1:12 1:12** Pa 102:28 † **1:13 1:13** Pa 110:1 * **2:6 2:6** Pa8:5 † **2:7 2:7** Pa-je 8:6 ‡ **2:8 2:8** Pa-je 8:7 § **2:12 2:12** Pa-je 22:23 * **2:13 2:13** Eja 8:17-18 ('Ndó 2Sa 22:3; Eja 12:2)

16 Kdɔtalə tɔgrɔ-tɨ ya, malayka-je ɓá Jeju ree kdɔ ra sə-dé al, ngà ɛ̨ ree kdɔ ra kɨ̀ nganka Abrakam.
17 Beɓa tò kadɨ ɛ̨ təl titɨ-ną̣ kɨ̀ ngankɔ̨-é-je lé mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay, kdɔ kadɨ to burə dɔ njégugné-je kɨ́ to njèkoo kəmtondoo, kɨ́ njèką̣ dɔ ndi-é-tɨ mɛ̨ɛ̨ kullə-tɨ lə Lubə, kdɔ kadɨ Lubə iṇ̃ə-né go majal-je lə dow-je kɔgɨ.
18 Jeju lé asɨ ra kɨ̀ dow-je kɨ́ néną̣ tɛ̨ɛ̨ dɔ-dé-tɨ kdɔ ɛ̨ ya kàrè né ną̣-é adɨ ingə kɔ̨̃ tɔ.

3

Jeju Kristɨ itə Moiyijɨ-je kɨ̀ Jojuwe
Mat 21:33-38

1 Gin-é kin ɓá, sə̨i ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékaa njay, kɨ́ Lubə kɨ́ dɔrą̣-tɨ ɓa-si lé, adi kəm-si tò go Jeju-tɨ kɨ́ to njèkɔwkulə rəm, to Burə dɔ njégugné-je kɨ́ sɔbɨ dɔ kadmɛ̨ɛ̨ lə-ji rəm.
2 Ɛ̨ ą̣ dɔ ndi-é-tɨ njángɨ go njèkində-é dɔ kullə-tɨ titɨ kɨ́ ndɔkɨ Moiyijɨ isɨ-né dɔ kullə-je-tɨ lay kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kin bè*.
3 Kdɔ d'oo-é d'adɨ asɨ gakɨ kadɨ ingə riɓa kɨ́ itə 'lə Moiyijɨ, titɨ kɨ́ njèkində kəy ingə-né riɓa itə dajɨ rɔ kəy kin bè tɔ.
4 Kdɔtalə kəy-je lay kin ya to dow ɓá ində, ə dow kɨ́ njèkində né-je lay lé, to Lubə tɔ.
5 Ə Moiyijɨ lé, to njèką̣ dɔ ndi-é-tɨ njángɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə, kdɔ to kɨ́ ɛ̨ to ngonnjèkullə; bè kdɔ kadɨ kinə ta kɨ́ tò kadɨ d'idə-dé tò rəmə, ɛ̨ pa ta kɨ́ dɔ-tɨ adɨ-dé.
6 Ngà Kristɨ rəmə, ɛ̨ isɨ dɔ kullə-tɨ kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə, kdɔ to kɨ́ ɛ̨ to Ngon-é kɨ́ kəy. Mɛ̨ɛ̨nda ką̣y kɨ̀ nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ kɨ́ j'isi j'ɔsi-né gajɨ rɔ-ji kin ya kinə, j'uwəi njarara j'tɛ̨ɛ̨i-né dɔbəy-é-tɨ rəmə, j'toi kəy lə Lubə.
7 Gin-é kin ɓá Ndil kɨ́ aa njay pa-né panè: Ɓone kinlé, kinə ooi ndi-é rəmə†,
8 adi mɛ̨ɛ̨-si ndəə titɨ kɨ́ ndɔkɨ mɛ̨ɛ̨ ka-si-je ndəə-né adɨ 'ra dɔngą̣, 'ną̣-né Lubə diləlo-tɨ kin bè al‡.
9 Ka-si-je d'oo kullə ra-m-je kɨ̀ kəm-dé ɓal kɔrsɔ ya ndɔkɨ d'ində kàdì-dé sə-m adɨ 'ną̣ mɛ̨ɛ̨-m diləlo-tɨ§.
10 Gin-é kin ɓá wɔngɨ ra-m-né ṇą̣ dɔ dowbé-je-tɨ adɨ m'panè: Mɛ̨ɛ̨-dé tò rangɨ ya kɨ̀ ndɔ-je lay, adɨ 'gə rəbɨ-je lə-m al*.
11 Ə wɔngɨ ra-m adɨ m'ubɨ rɔ-m m'panè: D'a kandɨ lo taakoo-tɨ lə-m ndą̣ bè al†.
12 Beɓa sə̨i ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, ooi go rɔ-si majɨ, kadɨ dow madɨ dan-si-tɨ to njèmɛ̨ɛ̨ndul̃, kɨ̀ njèmɛ̨ɛ̨ngą̣ sar kadɨ təl gidɨ-é adɨ Lubə kɨ́ njèkisɨ kəm kin al.
13 Ta lə «ɓone-é» kinlé tò lo tò-é-tɨ ə́n ə́ dingəm ya uləi mɛ̨ɛ̨-ną̣-tɨ kɨ̀ ndɔ-je lay, kdɔ kadɨ dow madɨ dan-si-tɨ adɨ né kɨ́ majɨ al ədɨ-é adɨ tò njèmɛ̨ɛ̨ndəə al ngá.
14 Kdɔ kinə j'uwəi kadmɛ̨ɛ̨ lə-ji kɨ́ dɔsą̣y kin njarara dɔbəy-é-tɨ rəmə, j'toi njékində rɔ-ji natɨ kɨ̀ Kristɨ.
15 Kdɔ 'ndàngɨ 'panè: Ɓone kinlé, kinə ooi ndi-é rəmə, adi mɛ̨ɛ̨-si ndəə titɨ kɨ́ ndɔkɨ mɛ̨ɛ̨ ka-si-je ndəə adɨ 'ra-né dɔngą̣ kin bè al.
16 Ə ną̣́-je ɓá ndɔkɨ d'oo ndi Lubə ɓá 'ra dɔngą̣ lé wa? To dɛ̨ lay kɨ́ ndɔkɨ Moiyijɨ ɔr nɔ̨̃-dé tɛ̨ɛ̨ sə-dé dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ kɔgɨ lé ya al wa?
17 Ə ną̣́-je ɓá ndɔkɨ wɔngɨ ra Lubə dɔ-dé-tɨ sar ɓal kɔrsɔ lé wa? To dɛ̨ kɨ́ ndɔkɨ 'ra majal ɓá nin-dé tò diləlo-tɨ lé ya al wa‡?
18 Ə ną̣́-je ɓá Lubə ubɨ rɔ-é panè: «D'a kandɨ lo taakoo-tɨ lə-n'ɛ̨̃ ndą̣ bè al» lé wa? To dɛ̨ kɨ́ ndɔkɨ d'al dɔ ta lé ya al wa?
19 Ə jə̨i j'ooi kɨ́ dɛ̨ d'asɨ kandɨ lo taakoo-tɨ al, kdɔtalə mɛ̨ɛ̨ngą̣ lə-dé.

---

* **3:2 3:2** Kni 12:7 † **3:7 3:7** Pa-je 95:7 ‡ **3:8 3:8** Pa-je 95:8 § **3:9 3:9** Pa-je 95:9 * **3:10 3:10** Pa-je 95:10 † **3:11 3:11** Pa-je 95:11 ‡ **3:17 3:17** Kni 14:29,32

4

1 Tò ya kí kunmindɨ kí sɔbɨ dɔ kandɨ lo taakoo-tɨ liə tò lo tò-é-tɨ ɓəy kinlé, adi j'ɓəli,
kdɔ kadɨ dow madɨ dan-si-tɨ ra rɔ-é kɨ njènə̀y gogɨ al.
2 Kdɔtalə, jə̨i kàrè d'ilə mbę̨ Poyta kí Majɨ d'adɨ-ji titɨ kí ndɔkɨ d'ilə-né d'adɨ-dé kin
bè ya tɔ. Ngà ta kí ndɔkɨ d'oo lé ɓá ra kullə rɔ-dé-tɨ al, kdɔ njékoo-é-je lé 'taa kɨ̀
kadmę̨ę̨ al.
3 Ə jə̨i kí j'adi mę̨ę̨-ji lé, j'isi j'andi lo taakoo-tɨ titɨ kí 'ndàngɨ-né 'panè: «Wɔngɨ ra-m
adɨ m'ubɨ rɔ-m m'panè: "D'a kandɨ lo taakoo-tɨ lə-m ndą̨ bè al."» Ə kullə-je lə Lubə
rəmə, ində ngangɨ-é lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nṵ.
4 Kdɔtalə ę̨ pa ta lo madɨ-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ sɔbɨ-né dɔ ndɔ kí njèkungɨ-tɨ siri panè: «Ə ndɔ kí
njèkungɨ-tɨ siri lé, Lubə taakoo ta kullə-je-tɨ liə lay.»
5 Rəmə təl pa lo-é-tɨ ya ɓəy panè: «D'a kandɨ lo taakoo-tɨ lə-m ndą̨ bè al.»
6 Beɓa tò kadɨ dow-je madɨ d'andɨ lo taakoo-tɨ, ya rəmə dę̨ kí ndɔkɨ d'oo mbę̨ Poyta
kí Majɨ kin dɔsą̨y lé, d'andɨ lo taakoo-tɨ lé al, kdɔ mę̨ę̨ngą̨ lə-dé.
7 Beɓa Lubə təl ɔr ndɔ kí rangɨ kí ɓa-é: «Ɓone» ə pa ta go-tɨ low nṵ kɨ̀ takul Dabidɨ
titɨ kí ta-é tò-né taá nṵ panè: Ɓone kinlé, kinə ooi ndi-é rəmə, adi mę̨ę̨-si ndəə al.
8 Kdɔtalə, kinə ndɔkɨ Jojuwe adɨ ka-ji-je d'andɨ lo taakoo-tɨ lé ngá rəmə, lé Lubə à
pa ta lə ndɔ kí rangɨ go-tɨ al ngá.
9 Adɨ ndɔ madɨ kí à to ndɔ taakoo lə dow-je lə Lubə ya tò nɔ̨̃ɔ̨̃.
10 Kdɔ dow kí andɨ lo taakoo-tɨ lə Lubə lé, taa koo ta kullə-je-tɨ liə lay titɨ kí Lubə
taa-né koo ta kullə-je-tɨ liə kin bè tɔ.
11 Ə̃n ə́ adɨ j'uwəi rɔ-ji ngą̨ j'andi lo taakoo-tɨ kinlé, ɓɨ kadɨ dow madɨ ndajɨ gą̨
kaldɔta kin usɨ-né al ngá.
12 Kdɔ, ta lə Lubə lé, to ta kí tò kəm rəm, tɔ́gɨ-é tò rəm, atɨ itə kiyərɔ kí ta katɨ-é ra
joo ə andɨ rɔ dow-tɨ sar tę̨ę̨ dɔ ndil-é-tɨ kɨ̀ dɔ tagɨr-tɨ liə rəm, ɔw tę̨ę̨ dɔ gul-je-tɨ kɨ̀ dɔ
ubɨ-je-tɨ kí mę̨ę̨ singə-je-tɨ rəm, ɓá ę̨ gangta dɔ né-je-tɨ kɨ̀ dɔ tagɨr-je-tɨ kí mę̨ę̨ dow-tɨ
rəm tɔ.
13 Ə nékində kí à dum-é koo ya goto: Né-je lay tò ndaa-tɨ rəsɨ ə to kí nàjɨ nangɨ ta
kəm-é ę̨ Lubə-tɨ kí j'a kɔri go né-je nɔ̨̃-é-tɨ.

Jeju Kristɨ itə burə dɔ njégugné-je kí mę̨ę̨ kulənojɨ-tɨ kí low

14 Jə̨i lé, Jeju kí Ngon lə Lubə kí ɔw dɔrą̨-tɨ kin ɓá to burə dɔ njégugné-je lə-ji, ə́n
ə́ adɨ j'uwəi kadmę̨ę̨ lə-ji njarara.
15 Kdɔ j'ɔwi kɨ̀ burə dɔ njégugné-je kí ta ɔ̨̃ mę̨ę̨-é kdɔ tɔ́gɨ kasɨ al-je lə-ji; né nạ-é
mę̨ę̨ né-je-tɨ lay tanạ sə-ji bè ya tɔ, ngà majal ɓá ę̨ ra al.
16 Ə̃n ə́ adɨ j'ɔti kɨ̀ mę̨ę̨nda kạy kɨ kàdì kalikɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə kí njèramajɨ, kadɨ j'ingəi
koo kəmtondoo kɨ̀ ramajɨ kdɔ kadɨ ndɔ kí tò kadɨ ra sə-ji əjè ra sə-ji.

5

Négugɨ lə Kristɨ

1 Kdɔtalə burə dɔ njégugné-je kí rá-rá ya 'mbətɨ-é dan dow-je-tɨ ɓá d'ində-é ta
kullə-tɨ lə Lubə kdɔ ta lə-dé; kdɔ kadɨ ę̨ ɓá ra kullə dɔ kadkare-je-tɨ, kɨ̀ dą̨-je-tɨ kí kəm
kilə məsɨ-dé nangɨ kadɨ tokɨ kiṇə-né go majal-je kɔgɨ.
2 Ę̨ à kasɨ koo kəmtondoo lə dow-je kí 'njégə né al-je, kɨ̀ njéndəm kur wale-je, kdɔ
ę̨ ya kɨ̀ dɔ-é kàrè to njètógɨ goto tɔ.
3 Ə kdɔ tɔ́gɨ goto liə kinlé ya tɔ ɓá ę̨ ya kɨ̀ dɔ-é à kilə-né məsɨ dą̨ nangɨ, kadɨ majal-je
liə tokɨ kiṇə-né go-é kɔgɨ rəm, ɓá kadɨ majal-je lə dow-je tokɨ kiṇə-né go-é kɔgɨ rəm
tɔ.
4 Dow kí à kasɨ mbətɨ rɔ-é kdɔ kullə kí riɓa-é tò kin ya goto; ngà Lubə ɓá à ɓa dow
lo-é-tɨ titɨ kí ndɔkɨ ɓa-né Arɔ̨̃ kin bè tɔ.

5 Bè ya tɔ, Kristɨ lé to ɛ̨ ya ɨ̨ kɨ̀ dɔrɔ-é ilə riɓa dɔ rɔ-é-tɨ kadɨ n'təl-né burə dɔ
njégugné-je al, ngà to Lubə ya ɓá idə-é panè: 'To Ngon-m, ɓone mą̨ ya m'to Bɔbɨ-i*;
6 ɓá təl pa lo madɨ-tɨ ɓəy panè: I 'to njègugné ya sartagangɨ titɨ Melsisedɛkɨ bè†.
7 †Ɛ̨ ɓá, lokɨ isɨ-né dɔnangɨ-tɨ nè ɓəy lé, ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ kɨ̀ man nɔ̨ kəm-é-tɨ ɓá
pa-né ta kɨ̀ Lubə ə nɔ̨-né ta-é-tɨ ɛ̨ kí à kasɨ kajɨ-é ta yo-tɨ; ə ɛ̨ oo ndi-é kdɔ to kí ɛ̨ to
njèkilə kujɨ dɔ-é-tɨ;
8 ɛ̨ to Ngon-é rəm, ya ngà ɛ̨ ndó təl rɔ go ta-tɨ kɨ̀ takul kɔ̨̀ kí ingə.
9 Lokɨ Lubə adɨ mɛ̨ɛ̨-é idɨ ɔr njutɨ-njutɨ lé, ɛ̨ ɓá təl to njèkadɨ kajɨ kí sartagangɨ
dow-je lay kí njétəl rɔ-dé go ta-tɨ liə.
10 Ə Lubə pa ta rəsɨ dɔ-é-tɨ ində-é-né burə dɔ njégugné-je titɨ Melsisedɛkɨ bè.
11 Kí sɔbɨ dɔ ta kinlé, ta-je kí kadɨ j'pa lé ɲą̨ ə to né-je kí kɔr mɛ̨ɛ̨-é ngą̨, kdɔ sə̨i lé,
'gəi né kalangɨ al.
12 †Kdɔ sə̨i lé, lé a toi njéndó dow-je né ngá, rəmə sar ɓone bè ya kàrè 'təli ɔwi
ndoo kadɨ 'təl ndó-si né-je kí dɔsą̨y kí mɛ̨ɛ̨ ta-tɨ lə Lubə kin ɓəy, adɨ sə̨i ɔwi ndoo kil
mbà ɓɨ asi kusoi né kí ngą̨ al ɓəy.
13 Kdɔ dow kí rá-rá kí isɨ il mbà lé, to dow kí néndó kí sɔbɨ dɔ néra kí njururu asɨ
mɛ̨ɛ̨-é al, adɨ dowbé to ngon.
14 Ngà nékuso kí ngą̨ lé, to 'lə dow-je kí 'tɔgɨ gangɨ ə dɛ̨ lé né-je kí tɛ̨ɛ̨ dɔ-dé-tɨ ra
adɨ tagɨr lə-dé asɨ kɔr rəbɨ nin né kí majɨ kɨ̀ né kí majɨ al.

6

1 Gin-é kin ɓá, néndó kí sɔbɨ dɔ Kristɨ kí to néndó kí dɔsą̨y kinlé, adi j'iɲəi go-ji-
tɨ ngá, ə j'ɔwi kɨ kete mɛ̨ɛ̨ néndó-tɨ lə dow-je kí 'tɔgɨ gangɨ, ɓɨ kadɨ j'ą̨i lo káre dɔ
néndó-je-tɨ kí dɔsą̨y kí to kiɲə panjiyə kí à tɛ̨ɛ̨ koy,
2 kɨ̀ ta kí sɔbɨ dɔ kadmɛ̨ɛ̨ Lubə, kɨ̀ néndó kí dɔ batɛ̨m-je-tɨ, kɨ̀ kində ji dɔ dow-tɨ-
je, kɨ̀ ta kí sɔbɨ dɔ dow-je kí d'oy kí d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨-je, kɨ̀ ta kí gangɨ kí
sartagangɨ-je kin al ngá.
3 Kinə Lubə ndigɨ sə-ji dɔ-tɨ rəmə, ɛ̨ ɓá to né-je kí j'a rai.
4 Ə dɛ̨ kí londógɨ lə Lubə ndógɨ dɔ-dé-tɨ nja káre ngá, kí 'ną̨ kadkare kí dɔrą̨-tɨ d'oo
majɨ-é rəm, 'taa Ndil kí aa njay mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ rəm,
5 'ną̨ ta kí majɨ lə Lubə d'oo majɨ-é rəm, 'ną̨ tógɨ-je kí kaglo-tɨ kí à ree d'oo majɨ-é
rəm,
6 ya ɓá 'təl d'usɨ lé, lo kadɨ dow təl ree sə-dé adɨ d'iɲə panjiyə-dé kí majɨ al kɔgɨ
goto. Kdɔtalə dɛ̨ ya 'təl 'ɓə Ngon lə Lubə kagdəsɨ-tɨ ta kɨ lə-dé-tɨ rəm, d'ulə rɔsɔl
dɔ-é-tɨ takəm kosɨ dow-je-tɨ rəm.
7 Kdɔtalə ndɔr kí man ndi asɨ-é majɨ adɨ né ubə-tɨ ə andɨ adɨ ra kɨ̀ 'ɓa-é-je kí njéndɔr-
é-je lé, Lubə tɔr ndi-é dɔ-tɨ.
8 Ngà kinə ɛ̨ ubə kun-je kɨ̀ ngą̨ą̨-je rəmə, d'a kiɲə kɔgɨ, nąy̨ ngɔsi kadɨ Lubə ində
ndɔl dɔ-tɨ, d'a kulə pər kɔgɨ.
9 Lé j'pa bè ya kàrè, sə̨i kí j'ində-si dan kəm-ji-tɨ lé, jɛ̨ j'gə majɨ kí sə̨i ą̨i dɔ rəbɨ-tɨ
kí majɨ, kí to rəbɨ kajɨ.
10 Kdɔtalə Lubə kí to njéra né kí njururu lé, mɛ̨ɛ̨-é à koy dɔ kullə ra-si-tɨ al rəm,
ndigɨ kí 'ndigi-é ɓá 'rai kɨ̀ njékaa njay-je kɨ̀ ri-é ə isi 'rai sə-dé ɓəy kinlé, mɛ̨ɛ̨-é à koy
dɔ-tɨ al.
11 Ngà jɛ̨ lé, j'ndigɨ kadɨ ną̨-ną̨ dan-si-tɨ uwə rɔ-é ngą̨ bè ya sar kadɨ mɛ̨ɛ̨-si kí indəi
dɔ Lubə-tɨ kinlé ɔw-né kɨ kete-kete sar tɔl-né ta-é;
12 bè kdɔ kadɨ 'toi njédabɨ-je al, ngà kadɨ 'ndaji dɛ̨ kí d'ingə né kí Lubə un-né mindɨ-é
adɨ-dé kɨ̀ takul kadɨ kí d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé, kɨ̀ ngəbɨ kí 'ngəbɨ pèrèrè kinlé.

---

* **5:5 5:5** Pa 2:7 † **5:6 5:6** Pa 110:4 † **5:7 5:7** Mat 26:36-46; Mar 14:32-42; Luk 22:39-46 † **5:12 5:12** 1Kɔ 3:2

13 Kdɔtalə, lokɨ Lubə un mindɨ-é adɨ Abrakam lé, dow kɨ́ rangɨ kɨ́ boy itə Lubə kɨ́
Lubə à kubɨ rɔ-é kɩ̀ ri-é goto, adɨ Lubə ubɨ rɔ-é kɩ̀ ri-é ɛ̨ ya*,
14 panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, m'a kadɨ majɨ ur-i kɨ dɔ madɨ-é-tɨ madɨ-é-tɨ, ə m'a kadɨ kɔr
nganka-i ree kɨ dɔ madɨ-é-tɨ madɨ-é-tɨ†.»
15 Beɓa Abrakam ilə mɛ̨̃ɛ̨-é dɔ madɨ-é-tɨ pɔ̃ ngəbɨ rəmə, go-tɨ ɛ̨ ingə né kɨ́ Lubə
un-né mindɨ-é adɨ-é lé ya tɔ.
16 Kdɔtalə dow-je kɨ́ d'ɔw kɩ̀ kubɨ rɔ-dé lé, né kɨ́ boy itə-dé ɓá d'un ri-é d'ubɨ-né
rɔ-dé ə kubɨ rɔ lé ində ngangɨ ta kɨ́ majɨ.
17 Bè ya tɔ, dow-je kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-dé némajɨ-je lé, ɛ̨ pa ta-é ə ubɨ rɔ-é
dɔ-tɨ kdɔ kadɨ 'gə kɨ́ ndi-n'ɛ̀ kɨ́ n'un kinlé dum kadɨ dow bujuru.
18 Ə né-je kɨ́ joo, adɨ to kunmindɨ rəm, kubɨ rɔ rəm lé, to né-je kɨ́ dum bujuru; ɛ̨
ɓá tɔjɨ kɨ́ lo kadɨ Lubə ədɨ ta goto, adɨ ra-é kin ɓá ulə dingəm mɛ̨̃ɛ̨-ji-tɨ ɲą̃, jə̨i kɨ́ lo
ɓɔyɔrɔ lə-ji ya káre-rè ə́ to mɛ̨̃ɛ̨-ji kɨ́ j'indəi dɔ né-tɨ kɨ́ Lubə ɔjɨ kdɔ ra kadɨ-ji kinlé.
19 Nékində mɛ̨̃ɛ̨ dɔ-tɨ kinlé uwə tagɨr lə-ji nangɨ ngą̃, tokɨ ngɔwla kuwə bato nangɨ
kɨ́ ngą̃ rəm, ą̃ lo ką̃-é-tɨ gərərə rəm kin bè; nékində mɛ̨̃ɛ̨ dɔ-tɨ kinlé ɔw njal tɛ̨̃ɛ̨ gidɨ
kubɨ gangɨ mɛ̨̃ɛ̨ kəy-tɨ, lo-tɨ kɨ́ aa njay-njay,
20 kɨ́ to lo kɨ́ Jeju ɓá andɨ-tɨ kete nɔ̃-ji-tɨ kdɔ ta lə-ji; Jeju təl to burə dɔ njégugné-je
lə Lubə kɨ́ sartagangɨ titɨ Melsisedɛkɨ bè.

7

1 Melsisedɛkɨ kinlé to ngar kɨ́ ɓebo Salɛ̨̃m-tɨ rəm, to njègugné lə Lubə kɨ́ taá nu̱
rəm; lokɨ Abrakam tətɨ rɔ ngar-je ə isɨ təl kɨ ɓee lé, Melsisedɛkɨ tilə kəm-é ə tɔr ndi-é
dɔ-é-tɨ*;
2 ɛ̨ ɓá Abrakam adɨ-é kɨ́ káre dan kɨ́ dɔgɨ-tɨ mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ lay kɨ́ taa lo rɔ-tɨ ə kɔr mɛ̨̃ɛ̨
ri-é to ngar kɨ́ njèra né kɨ́ njururu, ɓəy ɓá to ngar kɨ́ ɓebo-tɨ kɨ́ Salɛ̨̃m tɔ ə kɔr mɛ̨̃ɛ̨-é
to «ngar kɨ́ njèlapiya†.»
3 Bɔbɨ-é goto rəm, kɔ̃-é goto rəm, ginkojɨ liə goto rəm; ndɔ kojɨ-é goto rəm, ɓá ndɔ
koy-é goto rəm. Ɛ̨̃ titɨ-ną̃ kɩ̀ Ngon lə Lubə bè, ɛ̨ to njègugné lə Lubə ya sartagangɨ.
4 Ooi, Melsisedɛkɨ lé to dow kɨ́ boy sar adɨ Abrakam kɨ́ ɛ̨ ya to ka-ji kin kàrè, adɨ-é
kɨ́ káre dan kɨ́ dɔgɨ-tɨ mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ kɨ́ taa lo rɔ-tɨ.
5 Ə nganka Lebi kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'to njégugné-je lə Lubə lé, ndukun adɨ-dé tarəbɨ
kadɨ 'taa kɨ́ káre dan kɨ́ dɔgɨ-tɨ ji dow-je-tɨ kɨ́ 'to ngankɔ̃-dé-je kɨ́ dɛ̨ kàrè 'to nganka
Abrakam tɔ.
6 Ngà Melsisedɛkɨ lé to kɨ́ gin ka-tɨ lə-dé al ya taa kɨ́ káre dan kɨ́ dɔgɨ-tɨ ji Abrakam-tɨ!
Ɛ̨̃ tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ kɨ́ Lubə un mindɨ-é adɨ-é!
7 Dow kɨ́ boy ɓá tɔr ndi-é dɔ ngon dow-tɨ. Ta kinlé to ta kɨ́ dow à majɨ al.
8 Nganka Lebi kɨ́ 'taa kɨ́ káre dan kɨ́ dɔgɨ-tɨ lé, 'to dow-je kɨ́ njékoy, ngà Melsisedɛkɨ
lé mbete kɨ́ aa njay panè to dow kɨ́ isɨ kəm.
9 Ta tɔl ta-é-tɨ lé, j'a panè: Lokɨ Abrakam adɨ kɨ́ káre dan kɩ̀ dɔgɨ-tɨ lé, Lebi kàrè adɨ
tɔ; ə Lebi ɓá nganka-é 'to njétaa kɨ́ káre dan kɨ́ dɔgɨ-tɨ mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ lay.
10 Kdɔtalə, lokɨ Melsisedɛkɨ tilə-né kəm Abrakam lé, Lebi tò mɛ̨̃ɛ̨ ka-é Abrakam-tɨ
nɔ̃ɔ̃ ngá.
11 Takul kullə gugɨ né lə nganka Lebi kin ya ɓá Lubə adɨ-né ndukun jipɨ-je. Adɨ
kinə lé nganka Lebi kɨ́ 'to njégugné-je lə Lubə kinlé, kullə lə-dé ra dow adɨ majɨ ɔr
njutɨ rəmə, dow à kɔw ndoo njègugné lə Lubə kɨ́ rangɨ al ngá; ngà njègugné lə Lubə
kɨ́ rangɨ kɨ́ titɨ-ną̃ kɩ̀ Melsisedɛkɨ bè ɓá ree ɓɨ to ɛ̨ kɨ́ titɨ-ną̃ kɩ̀ Arɔ̃ bè al kdɔ ri ɓəy wa?
12 Kdɔtalə lokɨ 'mbəl kullə gugné lé, d'a mbəl ndukun ya tɔ ɓane.

* **6:13 6:13** Kgn 22:16 † **6:14 6:14** Kgn 22:17 * **7:1 7:1** Kgn 14:17-18 † **7:2 7:2** Kgn 14:20

13 Kdɔ dow kɨ ta-je kin sɔbɨ dɔ-é lé, to kɨ ginkojɨ-tɨ kɨ rangɨ; ə dow kɨ dan ginkojɨ-tɨ
liə kɨ ra kullə logugɨ né-tɨ ya goto.
14 Kdɔ dow-je lay 'gə majɨ kɨ 'Baɓe lə-ji to kɨ ginkojɨ-tɨ lə Juda, kɨ to ginkojɨ kɨ Moiyijɨ
pa ta kɨ dɔ-tɨ ɓa-né ri njégugné-je lə Lubə al ya sar.
15 Né kɨ ree tɔjɨ ɓəy kɨ ta kin to ta kɨ tɔgrɔ-tɨ lé ə́n: Njègugné kɨ rangɨ kɨ titɨ-nạ̃ kɨ̀
Melsisedɛkɨ bè ree,
16 ə ẹ̃ təl njègugné lə Lubə kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ ndukun adɨ dow-je 'təl-né njégugné-je
kin al, ngà ẹ̃ to njègugné lə Lubə kɨ̀ takul tɔ́gɨ kiskəm kɨ sartagangɨ.
17 Kdɔtalə ta kinlé, mbete kɨ aa njay pa ta dɔ-tɨ panè: I 'to njègugné lə Lubə ya
sartagangɨ titɨ Melsisedɛkɨ bè‡.
18 Beɓa ndukun kɨ kete lé, Lubə bujuru kɔgɨ kdɔ tɔ́gɨ-é goto rəm, kullə liə goto rəm;
19 kdɔ ndukun lé, né kɨ ẹ̃ ra adɨ majɨ ɔr njutɨ ya goto, ə ngɔsnè lé, nékində mẹ̃ẹ̃
dɔ-tɨ kɨ majɨ ṇ̃ạ̃ itə kɨ kete kɨ à kɔw sə-ji rɔ Lubə-tɨ tò nè.
20 Ə né kinlé Lubə ubɨ rɔ-é ɓá ra-né, ɓɨ to né kɨ ra né bè par al.
21 Dẹ̃ kɨ rangɨ lé, 'to njégugné-je lə Lubə kɨ Lubə ubɨ rɔ-é ɓá ində-dé-né al; ngà Jeju
rəmə, təl njègugné kɨ Lubə ubɨ rɔ-é ɓá ində-é-né panè: «'Baɓe ubɨ rɔ-é ə à təl najɨ
ndi-é al.» Ubɨ rɔ-é panè: «I 'to njègugné lə Lubə ya sartagangɨ.»
22 Gin-é kin ɓá Jeju ya to-né gin mẹ̃ẹ̃nda kạ̃y lə-ji sɔbɨ dɔ kulənojɨ kɨ majɨ ṇ̃ạ̃ itə kɨ
kete.
23 Rəm ɓá njégugné-je kɨ ginkojɨ-tɨ lə Lebi kinlé kɔr-dé ṇ̃ạ̃, kdɔtalə dẹ̃ d'ɔr tó-nạ̃
tó-nạ̃ kdɔ koy ɔgɨ-dé lo ra kullə kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal;
24 ngà Jeju lé, isɨ kəm sartagangɨ, adɨ à kiṇ̃ə kullə gugné kadɨ dow al.
25 Gin-é kin tɔ ɓá dow-je kɨ njéree rɔ Lubə-tɨ kɨ̀ takul-é lé, ẹ̃ asɨ kajɨ-dé kajɨ kɨ
sartagangɨ; ẹ̃ isɨ kəm kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-dé.
26 Adɨ Jeju ɓá to burə dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ j'ɔwi ndoo-é; kdɔ ẹ̃ aa njay, ta goto
dɔ-é-tɨ, majal liə goto, ẹ̃ ạ̃ ngərəngɨ kɨ̀ njéramajal-je, tokɨ boy dɔ né-je-tɨ lay.
27 Dẹ̃ lay kɨ 'to burə dɔ njégugné-je lə Lubə lé, ndɔ-é ndɔ-é ya d'ilə məsɨ dạ̃ kadkare-
tɨ kadɨ Lubə iṇ̃ə-né go majal-je lə-dé kɨ sɔbɨ dɔ-dé kɔgɨ, ɓəy ɓá d'ilə məsɨ kdɔ̃ majal-je
lə ndəgɨ jipɨ-je ɓəy; ngà Jeju rəmə, ɔw ndoo ra titɨ kɨ dẹ̃ 'ra-né kin al; ẹ̃ ra nja káre-rè
ə adɨ-né rɔ-é koy.
28 Ndukun lə Moiyijɨ lé, ində burə dɔ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ 'to njétɔ́gɨ
kasɨ al-je tɔ; ngà ẹ̃ kɨ Lubə pa ta rəsɨ ubɨ rɔ-é ɓá ində-é-né burə dɔ njégugné-je, go
ndukun-tɨ lé, to Ngon-é kɨ ra né kɨ majɨ ɔr njutɨ sartagangɨ.

Kəykubɨ kɨ sigɨ lə Lubə kɨ̀ kulənojɨ kɨ sigɨ

8

1 Ta kɨ boy ṇ̃ạ̃ kɨ j'a pa ə́n: Ko burə dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ bè kin ɓá jạ̃i j'ɔwi-né;
ẹ̃ isɨ dɔrạ̃-tɨ, dɔ̃ jikɔl kalikɔ̃ɓe-tɨ lə Lubə kɨ njètɔ́gɨ kɨ ṇ̃ạ̃.
2 Ẹ̃ to njèrakullə lo-tɨ kɨ aa njay, adɨ to mẹ̃ẹ̃ kəykubɨ-tɨ kɨ tɔgrɔ-tɨ kɨ to kəy lə Lubə
kɨ to 'Baɓe ya ɓá ra ɓɨ to dow al.
3 Kdɔtalə burə dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ rá-rá kɨ d'ində-é lé, d'ində-é kadɨ adɨ
kadkare-je Lubə rəm, kadɨ ilə məsɨ dạ̃-je nangɨ adɨ-é rəm; adɨ Jeju kàrè tò kadɨ ingə
né adɨ tɔ ɓane.
4 Kinə ndɔkɨ isɨ nangɨ nè lé, to ya kàrè à to njègugné lə Lubə al, kdɔ njégugné-je
kɨ go ndukun-tɨ d'isɨ nɔ̃ɔ̃ ngá.
5 Kullə kɨ njégugné-je kin d'isɨ 'ra lé, to takəm né-je, kɨ̀ ndil né-je kɨ tɔgrɔ-tɨ kɨ
dɔrạ̃-tɨ; gangɨ-é kin ya, lokɨ Lubə pa ta kɨ̀ Moiyijɨ, kadɨ ra kəykubɨ liə lé, ẹ̃ panè: «'Oo,
'a ra gạ̃-é kɨ m'tɔjɨ-i dɔ mbal-tɨ kin ya.»

‡ **7:17 7:17** Pa 110:4

6 Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, Kristɨ ingə kullə kɨ́ boy ṇą̃, kdɔ ę̃ to njèkulə dow-je nojɨ natɨ
kɨ̀ Lubə sɔbɨ dɔ kulənojɨ kɨ́ majɨ ṇą̃ itə kɨ́ kete, kdɔ Lubə ində gin-é dɔ kunmindɨ-je-tɨ
kɨ́ majɨ ṇą̃ itə kɨ́ kete-je.
7 Kdɔ kinə kulənojɨ kɨ́ dɔsą̃y lé, ta goto dɔ-tɨ rəmə, d'a sangɨ ę̃ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo al
ngá.
8 Ngà to kɔl ɓá Lubə kɔl panè:
«Ooi, 'Ɓaɓe panè: Ndɔ-je à ree nɔ̃ɔ̃,
kɨ́ m'a dɔɔ kulənojɨ kɨ́ sigɨ natɨ
kɨ̀ gin Israyel, kɨ̀ gin Juda*.
9 A tò titɨ-ną̃ kɨ̀ kulənojɨ kɨ́ ndɔkɨ m'dɔɔ natɨ kɨ̀ ka-dé-je,
ndɔ-é-tɨ kɨ́ m'uwə ji-dé m'ndɔr-dé-né m'tę̃ę̃ sə-dé kɔgɨ
dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ kin al.
'Ɓaɓe panè:
Titɨ kɨ́ dę̃ ya kɨ̀ dɔ-dé d'ą̃-né njángɨ dɔ kulənojɨ-tɨ lə-m al kinlé,
Mą̃ kàrè, m'adɨ usɨ-m dɔ-dé-tɨ al tɔ†.
10 'Ɓaɓe panè:
Ooi, kulənojɨ kɨ́ m'a dɔɔ kɨ̀ gin Israyel, go ndɔ-je-tɨ kinlé ɓan:
M'a kadɨ 'gə ndukun-je lə-m, m'a ndàngɨ mę̃ę̃-dé-tɨ.
M'a to Lubə lə-dé ə dę̃ d'a to dow-je lə-m‡.
11 Dow kɨ́ à ndó madɨ-é əse à ndó ngonkɔ̃-é panè:
"'Gə 'Ɓaɓe ɓane" à goto.
Kdɔ kɨ̃ dɔ ngan-je-tɨ kɨ́ ndę̃ sar tę̃ę̃-né dɔ dow-je-tɨ kɨ́ tɔgɨ kɨ́ dan-dé-tɨ lé,
dow-je lay d'a gə-m§.
12 Kdɔ m'a kiṇə go né ra-dé kɨ́ njururu al kɔgɨ rəm,
ɓá mę̃ę̃-m à kole dɔ majal-je-tɨ lə-dé al ya sar rəm tɔ*.»
13 Ɓa kɨ́ Lubə ɓa kulənojɨ kin né kɨ́ sigɨ lé, ę̃ adɨ kulənojɨ kɨ́ dɔsą̃y təl né kɨ́ low; ə
né kɨ́ to né kɨ́ low rəm, ɓugə rəm kinlé ną̀y ngɔsi kadɨ goto ngá.

9

Tę̃t 25; 26; 40:17-33

1 Kulənojɨ kɨ́ dɔsą̃y lé, ę̃ kàrè ndɔkɨ ɔw kɨ̀ kújɨ pole Lubə liə, kɨ̀ lo pole Lubə kɨ́ tò
nangɨ nè tɔ.
2 Kdɔtalə 'ra kəykubɨ; mę̃ę̃-é kɨ́ dɔsą̃y 'ɓa-é lo kɨ́ aa njay; ę̃ ɓá kagɨ ną̃ą̃ lampɨ, kɨ̀
tablə, kɨ̀ mbə̀ kadkare-je tò-tɨ. 3 Ə gidɨ kubɨ-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo kɨ́ 'gangɨ-né mę̃ę̃ kəy
lé, lo kɨ́ 'ɓa-é lo kɨ́ aa njay-njay tò-tɨ.
4 Lo-é kin ɓá logugɨ né kɨ́ bą̃y kɨ́ 'ra kɨ̀ lɔr 'ró-né nɔ̃kagɨ kɨ́ ətɨ majɨ tò-tɨ, ɓá sandukɨ
kulənojɨ kɨ́ 'ra gidɨ-é lay ya kɨ̀ lɔr tò-tɨ rəm, mę̃ę̃ sandukɨ-tɨ lé, bəgrə kɨ́ 'ndàngɨ ta-je kɨ́
sɔbɨ dɔ kulənojɨ titɨ kàrè tò-tɨ rəm, kagtɔsɨ lə Arɔ̃ kɨ́ ndɔkɨ putɨ lé tò-tɨ rəm, ɓá mbul
kɨ́ 'ra kɨ̀ lɔr tò-tɨ ə mę̃ę̃ mbul lé ɓá nékuso kɨ́ 'ɓa-é maan tò-tɨ tɔ. 5 Dɔ sandukɨ-tɨ lé né
kɨ́ d'adɨ to takəm malayka-je kɨ́ njériɓa kɨ́ 'ɓa-dé seribę̃-je tò-tɨ ə ndil bagɨ-dé utɨ dɔ
lo kɨ́ məsɨ ungɨ-tɨ kadɨ tokɨ kiṇə-né go majal-je kɔgɨ. Kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin lé, lo pa ta dɔ
né-je-tɨ kin kɨ̀ bar-é bar-é lay goto.
6 Né-je lay kinlé 'tində kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é kete, adɨ lokɨ njégugné-je d'ɔw kɨ̀ ra kullə
kɨ́ sɔbɨ dɔ pole Lubə rəmə, d'andɨ kəykubɨ-tɨ lə Lubə mę̃ę̃-é-tɨ kɨ́ dɔsą̃y kɨ̀ dɔkaglo-je
lay.

---

* **8:8 8:8** Jer 31:31 † **8:9 8:9** Jer 31:32 ‡ **8:10 8:10** Jer 31:33 § **8:11 8:11** Jer 31:34 * **8:12 8:12** Jer 31:34

7 Ngà mɛ̨ɛ̨-é kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo lé, burə dɔ njégugné-je lə Lubə ya par ɓá andɨ-tɨ
nja káre ɓal káre, ə à kɔw kɨ̀ məsɨ dą̨ ji-é-tɨ kdɔ majal-je liə rəm, ɓá kdɔ majal-je kɨ́
dow-je 'ra kɨ́ go lo gə-é al-tɨ rəm tɔ.
8 Gangɨ-é kin ɓá Ndil kɨ́ aa njay tɔjɨ-né, kɨ́ lokɨ kəykubɨ kɨ́ dɔsą̨y tò-né ɓəy kin rəmə,
tarəbɨ kɨ́ kɔw lo-tɨ kɨ́ aa njay-njay lé tokɨ tɛ̨ɛ̨ al ɓəy.
9 Né kinlé to takəm né kɨ́ kaglo-tɨ kɨ́ ɓone; ə tɔjɨ kɨ́ kadkare-je kɨ̀ məsɨ dą̨ kɨ́ kilə kadɨ
Lubə kinlé, à kasɨ ra kadɨ tagɨr lə njèpole Lubə majɨ-né ɔr njutɨ al.
10 Ndukun-je kɨ́ sɔbɨ dɔ rɔ dow, adɨ ta lə nékuso-je, kɨ̀ nékąy-je, kɨ̀ togɨ rɔ-je kɨ́
gay-gay kin ya par, ə́ d'ində dɔ dow-je-tɨ sar tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kɨ́ né-je mbəl-né rɔ-é.

Kristɨ to burə dɔ njégugné-je lə Lubə

11 Ngà Kristɨ lé ɛ̨ ree titɨ burə dɔ njégugné-je lə Lubə bè kdɔ né-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́
à ree*; ɛ̨ andɨ mɛ̨ɛ̨ kəykubɨ-tɨ lə Lubə kɨ́ to kəykubɨ kɨ́ gatɨ-é n̨ą̨ itə kɨ́ nangɨ nè rəm,
majɨ ɔr njutɨ rəm. Ə kəy-é kinlé to dow ɓá ra kɨ̀ ji-é al, adɨ tokɨ dan nékində-je-tɨ kɨ́
dɔnangɨ-tɨ nè al;
12 ɛ̨ andɨ lo kɨ́ aa njay-njay-tɨ lé nja káre-rè ə andɨ kɨ̀ məsɨ bal bin̨ə-je kɨ̀ məsɨ lum
mangɨ-je al, ngà kɨ̀ məsɨ-é ɛ̨ ya. Beɓa ɛ̨ gangɨ-né dɔ-ji gangɨ kɨ́ sartagangɨ.
13 Kdɔ kinə məsɨ bal bin̨ə-je kɨ̀ məsɨ bɔbɨ mangɨ-je kɨ̀ bu mandɨ mangɨ-je kɨ́ 'ró ɓəy
ə́ 'tusɨ dɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'ra né kɨ́ tò n̨ɛ̨ ə aa rɔ-dé,
14 ngà məsɨ Kristɨ kɨ́ ban ɓá à kasɨ kaa tagɨr-je lə-ji sɔbɨ dɔ kullə ra-ji-je kɨ́ majɨ al
kɨ́ à tɛ̨ɛ̨ koy kin, kdɔ kadɨ j'rai kullə lə Lubə kɨ́ Njèkisɨ kəm al wa? Kdɔ kɨ̀ takul Ndil
kɨ́ aa njay kɨ́ njèkisɨ sartagangɨ lé, ɛ̨ ya kɨ̀ dɔ-é un rɔ-é kɨ́ majal goto-tɨ adɨ Lubə.
15 Gin-é kin ɓá Kristɨ to-né njèkulə dow-je nojɨ natɨ kɨ̀ Lubə mɛ̨ɛ̨ kulənojɨ-tɨ kɨ́ sigɨ, ɛ̨
oy kdɔ taa-né dow-je kɨ́ d'isɨ dan majal-tɨ kilə-dé taá lokɨ d'isɨ-né gin tógɨ kulənojɨ-tɨ kɨ́
dɔsą̨y. Bè kdɔ kadɨ dɛ̨ kɨ́ Lubə ɓa-dé lé, d'ingə némajɨ-je kɨ́ à tò sartagangɨ kɨ́ ɛ̨ un-né
mindɨ-é adɨ-dé.
16 Kdɔtalə kinə dow ndàngɨ mbete pa-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ néndubə rəmə, tò kadɨ dowbé
à koy ɓá mbete-é à ra kullə ɓəy.
17 Mbete kɨ́ sɔbɨ dɔ néndubə lé, à ra kullə go koy dow-tɨ, kdɔ kinə njèndàngɨ-é isɨ
kəm ɓəy rəmə, mbete-é à ra kullə al.
18 Gin-é kin ɓá kulənojɨ kɨ́ dɔsą̨y lé ya kàrè ulə-né gin-é kɨ̀ məsɨ kɨ́ kilə nangɨ.
19 Kdɔtalə, lokɨ Moiyijɨ ndó ndukun adɨ kosɨ dow-je lay, titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né mɛ̨ɛ̨ mbete
ndukun-je-tɨ lé, ɛ̨ un məsɨ lum mangɨ-je, kɨ̀ məsɨ bal bin̨ə-je, kɨ̀ man, ɓá un takubɨ lɛ̨n
kɨ́ kər njɨr-njɨr kɨ̀ kam ijopɨ ulə dan məsɨ-tɨ tusɨ dɔ mbete ndukun-je-tɨ ya kete ɓəy ɓá
tusɨ dɔ kosɨ dow-je-tɨ, ə panè:
20 Ɛ̨ kin to məsɨ kulənojɨ kɨ́ Lubə un ndu dɔ-tɨ kdɔ ta lə-si†.
21 Bè ya tɔ ə́ ɛ̨ tusɨ-né məsɨ dɔ kəykubɨ-tɨ lə Lubə rəm, dɔ né ra kullə-je-tɨ kɨ́ 'pole-né
Lubə rəm tɔ.
22 Kɨ́ go ndukun-tɨ lé, né-je n̨ą̨ ya məsɨ ɓá ra adɨ aa; ə kinə məsɨ usɨ nangɨ al lé,
kin̨ə go majal kɔgɨ goto tɔ.
23 Kinə takəm né-je kɨ́ dɔrą̨-tɨ kàrè d'aa-dé njay kɨ̀ kəm rəbɨ-je kɨ́ bè kin rəmə, tò
kadɨ né-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ dɔrą̨-tɨ kɨ̀ dɔ-dé ya kàrè tokɨ kaa-dé kɨ̀ kəm rəbɨ məsɨ kɨ́ kilə
kɨ́ majɨ ɔr njutɨ tɔ.
24 Kdɔ lo kɨ́ aa njay kɨ́ dow ɓá ra kɨ̀ ji-é ndajɨ-né né-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kin ɓá Kristɨ andɨ-tɨ
tin al, ngà ɛ̨ ɔw dɔrą̨-tɨ, kdɔ kadɨ kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin ya ą̨ takəm Lubə-tɨ kdɔ ta lə-ji.
25 Ɛ̨ andɨ kdɔ kadɨ adɨ rɔ-é kɨ nja natɨ-natɨ titɨ kɨ́ burə dɔ njégugné-je lə Lubə andɨ-né
kɨ̀ ɓal-ɓal lo-tɨ kɨ́ aa njay-njay kɨ̀ məsɨ dą̨-je kin al;

---

* **9:11 9:11** Né-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ ta-é tò nè kinlé mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ ną̨́-je lé 'panè to né-je kɨ́ tò mɛ̨ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kɨ́ ɓone, ngà mɛ̨ɛ̨ ɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je rəmə 'panè to né-je kɨ́ à ree kɨ ree ɓəy tɔ. † **9:20 9:20** Tɛt 24:8

26 kinə bè al rəmə lé Kristɨ à kingə kɔ̰ kɨ nja natɨ-natɨ low nṵ lo kində gin dɔnangɨ-tɨ.
Ngà ngɔsnè, tasɔ̰y ndɔ-je-tɨ ɓá ɛ̰ ree nja káre-rè ya kdɔ bɔr-né majal kɨ̀ takul kadɨ kɨ́
ɛ̰ ya kɨ̀ dɔ-é adɨ rɔ-é adɨ d'ilə məsɨ-é nangɨ.
27 Ə titɨ kɨ́ tò kadɨ dow oy nja káre-rè ya ə go-tɨ to ta kɨ́ gangɨ kinlé,
28 bè ya tɔ ə́ Kristɨ lé, go kɔ̰-tɨ kɨ́ ingə nja káre-rè ɔr-né majal-je lə kosɨ dow-je kɨ́
ɲa̰ kɔgɨ lé, ɛ̰ à tɛ̰ɛ busɨ, tɛ̰ɛ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo, kdɔtalə majal-je al ngá, ngà kdɔ kajɨ
dow-je kɨ́ d'isɨ ngəbɨ-é kdɔ kadɨ ajɨ-dé.

10

1 Kdɔtalə ndukun lé, ɔw kɨ̀ takəm némajɨ-je kɨ́ à ree ya, ngà to ɓá to takəm né-é-je
kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al; gin-é kin ɓá ga̰ məsɨ kɨ́ kilə kɨ́ káre-rè ya kɨ́ d'ilə kɨ nja natɨ-natɨ kɨ̀ dɔ
ɓal-ɓal kinlé, à kadɨ dow-je kɨ́ 'ree rɔ Lubə-tɨ 'majɨ-né d'ɔr njutɨ al.
2 Bè al rəmə lé, dow-je kɨ́ 'pole Lubə kɨ́ gangɨ-é kinlé, d'a taakoo, kdɔ lé d'a kaa njay
nja káre-rè ya tagangɨ ɓɨ lé mɛ̰ɛ̰-dé à kuwə-dé kɨ̀ ta dɔ majal-je-tɨ lə-dé al ngá.
3 Ngà məsɨ kɨ́ kilə kinlé, ole mɛ̰ɛ̰ dow-je dɔ majal-je-tɨ kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal.
4 Kdɔtalə məsɨ lum mangɨ-je, kɨ̀ məsɨ bal biɲə-je lé, à kasɨ bɔr majal-je nda̰ bè al.
5 Gin-é kin ɓá, lokɨ Kristɨ ɔw kɨ̀ ree-né dɔnangɨ-tɨ lé, ɛ̰ pa kɨ̀ Lubə panè: I ndigɨ məsɨ
kɨ́ kilə-je kɨ̀ kadkare-je al, ngà to i ya ɓá 'ra dajɨ rɔ-m*.
6 I ndigɨ da̰-je kɨ́ 'ró pər kɨ̀ da̰-je kɨ́ kilə məsɨ-dé nangɨ kdɔ majal-je kin al†.
7 Beɓa m'panè: 'Oo, m'a kɔw, kdɔ mɛ̰ɛ̰ mbete-tɨ kɨ́ 'ɓɨr lé, 'ndàngɨ ta kɨ́ dɔ-m-tɨ titɨ
nɔ̰ɔ̰, kdɔ kadɨ m'ra ndigɨ lə-i, i Lubə ya‡.
8 Ɛ̰ pa dɔsa̰y panè: «Négugɨ-je, kɨ̀ kadkare-je, kɨ̀ da̰-je kɨ́ ró pər-je, kɨ̀ da̰-je kɨ́ kilə
məsɨ-dé nangɨ kdɔ majal-je kinlé, nəl-i al rəm, i ndigɨ al rəm.» Ngà ndukun lé, ndigɨ
kadɨ 'ra négugɨ-je kin lay.
9 Beɓa ɛ̰ təl panè: «'Oo, m'a kɔw kdɔ ra ndigɨ lə-i i Lubə ya.» Kristɨ bujuru népole
kɨ́ kete kɔgɨ ə ində népole kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo.
10 Jeju Kristɨ ra né kɨ́ mɛ̰ɛ̰ Lubə ndigɨ. Ɛ̰ adɨ rɔ-é koy nja káre-rè, ya ɔr-ji-né ində-ji
tagay.
11 Njègugné kɨ́ rá-rá lé, a̰ lo kullə-tɨ liə kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é, ə ilə məsɨ kilə kɨ́ to ga̰-é kɨ́
káre-rè ya; məsɨ kɨ́ kilə kinlé asɨ bɔr majal-je al ya sar.
12 Ngà ɛ̰ lé, lokɨ ɛ̰ adɨ rɔ-é kɨ né kilə məsɨ nja káre-rè kdɔ majal-je rəmə, ɛ̰ isɨ dɔjikɔl
Lubə-tɨ ya sartagangɨ§,
13 ə ɛ̰ isɨ ngəbɨ kadɨ Lubə təl njéba-je liə lo kungɨ nja-é*.
14 Kɨ̀ takul kadkare kɨ́ nja káre-rè ya dow-je kɨ́ ɛ̰ aa-dé lé, ɛ̰ adɨ 'majɨ d'ɔr-né njutɨ
ya sartagangɨ.
15 Ta kinlé Ndil kɨ́ aa njay pa adɨ-ji tɔ. Kdɔ ɛ̰ pa kete panè:
16 'Baɓe panè: Ooi, kulənojɨ kɨ́ m'a dɔɔ natɨ sə-dé go ndɔ-je-tɨ kinlé ɓan: M'a kində
ndukun-je lə-m mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ, m'a ndàngɨ tagɨr-tɨ lə-dé†, ɓá təl ilə dɔ-tɨ panè:
17 Mɛ̰ɛ̰-m à kole dɔ majal-je-tɨ lə-dé al rəm, ɓá mɛ̰ɛ̰-m à kole dɔ kaldɔta-je-tɨ lə-dé
al ya sar rəm tɔ‡.
18 Ngà lokɨ majal-je tokɨ kiɲə go-é kɔgɨ lé, məsɨ kɨ́ kilə kdɔ majal à goto ngá.

Ndəjɨ-je kɨ́ gay-gay

Ndəjɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ ka̰ gərərə dɔ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ
Əbr 6:1-20

19 Beɓa ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̰ɛ̰, kɨ̀ takul məsɨ Jeju lé, mɛ̰ɛ̰-ji nda ka̰y kadɨ j'andi
lo-tɨ kɨ́ aa njay-njay.

---

* **10:5 10:5** Pa 40:7 † **10:6 10:6** Pa 40:7 ‡ **10:7 10:7** Pa 40:8-9 § **10:12 10:12** Pa 110:1 * **10:13 10:13** Pa 110:1 † **10:16 10:16** Jer 31:33 ‡ **10:17 10:17** Jer 31:34

20 Jeju ɔr tarəbɨ kɨ́ sigɨ, kɨ́ to rəbɨ kiskəm adɨ-ji kɨ̀ takul kində kɨ́ ində kubɨ gangɨ
mɛ̨̃ɛ̨ kəy gangɨ ə kubɨ kinlé to dajɨ rɔ-é ɛ̨ ya,
21 adɨ jə̨̃i j'ɔwi kɨ̀ burə dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ́ isɨ dɔ kullə-je-tɨ kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨ kəy-tɨ lə
Lubə.
22 Tagɨr kɨ́ majɨ al kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨-ji-tɨ tokɨ togɨ adɨ aa njay rəm, ɓá dajɨ rɔ-ji kàrè tokɨ togɨ kɨ̀
man kɨ́ aa njay rəm, ə́n ə́ adɨ j'ɔwi kɨ rɔ Lubə-tɨ kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨-ji kɨ́ káre-rè rəm, kɨ̀ kadmɛ̨̃ɛ̨
kɨ́ adɨ mɛ̨̃ɛ̨-ji ndakə̨̃ay rəm.
23 Adɨ j'ə̨̃i njángɨ dɔ nékində mɛ̨̃ɛ̨ dɔ-tɨ lə-ji kɨ́ j'pai ta dɔ-tɨ lé, kdɔtalə njèkunmindɨ-é
lé, to njèkə̨̃ dɔ ndi-é-tɨ.
24 J'indəi kəm-ji go-nə̨̃-tɨ kadɨ j'ɔsi gin-nə̨̃ mɛ̨̃ɛ̨ ndigɨ dow-je-tɨ rəm, mɛ̨̃ɛ̨ kullə-je-tɨ kɨ́
majɨ-majɨ rəm.
25 Adɨ j'tusi kəwnə̨̃ lə-ji j'iə̨̃i titɨ kɨ́ dow-je madɨ d'isɨ 'ra-né kin al. Ngà kadɨ j'uləi
dingəm mɛ̨̃ɛ̨-nə̨̃-tɨ, titɨ kɨ́ ooi-né kɨ́ ndɔ ree lə 'Ɓaɓe nə̨̃ay ngɔsi.
26 Kdɔtalə kinə kəm-ji tɛ̨̃ɛ̨ dɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ majɨ ɓá go-tɨ j'təli j'rai majal kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨ndigɨ
lə-ji rəmə, məsɨ kɨ́ kilə kɨ́ rangɨ kdɔ majal-je ya goto ngá,
27 adɨ to ngəbɨ ta kɨ́ gangɨ kɨ́ tò ɓəl, kɨ̀ pər kɨ́ ɔ̨̃ mbil-mbil kɨ́ tò pèrèrè kdɔ kɔ̨̃ njédɔngə̨̃-
je kin ya ngá!
28 Kinə dow al dɔ ndukun lə Moiyijɨ ɓá dow-je joo əse mutə d'oo-é lo-é-tɨ ɓá 'pa ta
dɔ-tɨ rəmə, 'tɔl dowbé tɔl kɨ́ koo kəmtondoo goto-tɨ§.
29 Ngà dow kɨ́ nədɨ Ngon lə Lubə rəm, oo məsɨ kulənojɨ kɨ́ Kristɨ təl-é-né dow kɨ́
aa-tɨ kin kɨ né kɨ́ kare rəm, ɓá pa ta kɔbɨ dɔ Ndil-tɨ kɨ́ aa njay kɨ́ njèra sə-ji majɨ kin
rəm lé, sə̨̃i 'gɨri kɨ́ kində kɔjɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ-é à ngə̨̃ nə̨̃ ya al wa?
30 Kdɔ j'gəi dow kɨ́ panè: Dalba tokɨ lə-m, Mə̨̃ ɓá m'a kadɨ nə̨́-nə̨́ nékugə dɔji-é. Ɛ̨̃
pa ɓəy panè: 'Ɓaɓe à gangta dɔ dow-je-tɨ liə*.
31 To né kɨ́ tò ɓəl nə̨̃ kadɨ dow usɨ mɛ̨̃ɛ̨-ji Lubə-tɨ kɨ́ njèkisɨ kəm!
32 Ngà adi mɛ̨̃ɛ̨-si ole dɔ ndɔ-je-tɨ kɨ́ dɔsə̨̃ay kɨ́ kəm-si ijə-né dɔ Lubə-tɨ ə go-tɨ gogɨ
rəmə ingəi kɔ̨̃ nə̨̃ dan rɔ-tɨ kɨ́ ngə̨̃,
33 adɨ kɨ́ madɨ-je dan kosɨ dow-je-tɨ ya d'ulə rɔsɔl dɔ-si-tɨ rəm, d'adɨ-si kɔ̨̃-je kɨ́ gay-
gay rəm, kɨ̀ nə̨́-je ingəi kɔ̨̃ natɨ kɨ̀ dɛ̨ kɨ́ d'ingə gə̨̃ kɔ̨̃-je kɨ́ bè kin tɔ.
34 Kdɔtalə sə̨̃i ingəi kɔ̨̃ natɨ kɨ̀ dangay-je, ə ndigi kɨ̀ rɔnəl kadɨ 'taa nékingə-si-je, kdɔ
sə̨̃i 'gəi kɨ́ ɔwi kɨ̀ nékingə-je kɨ́ majɨ itə né-je lay rəm, tò sartagangɨ rəm.
35 Ə̃n ə́ kadmɛ̨̃ɛ̨ lə-si kɨ́ nékugə dɔji kɨ́ sɔbɨ dɔ-é to né kɨ́ boy nə̨̃ kinlé, 'tusi 'iə̨̃i al.
36 Kdɔtalə sə̨̃i rəmə ɔwi ndoo kadɨ uwəi rɔ-si ngə̨̃, kdɔ kadɨ 'rai mɛ̨̃ɛ̨ndigɨ lə Lubə
ə ingəi-né né kɨ́ ɛ̨ un mindɨ-é kdɔ kadɨ-si.
37 Kdɔtalə kaglo nə̨̃ay nə̨̃ al, nə̨̃ay ndɛ̨ bè ya ə ɛ̨ kɨ́ tò kadɨ à ree lé, à ree; isɨ dɔ nja-é-tɨ
rəm ngá†.
38 Ə dow lə-m kɨ́ njèra né kɨ́ njururu à kisɨ kəm kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨. Ngà kinə təl ɔr
rɔ-é kɨ gogɨ rəmə, mɛ̨̃ɛ̨-m à nəl-m dɔ-é-tɨ al‡.
39 Ə jə̨̃i rəmə, j'toi dow-je kɨ́ dan dɛ̨-tɨ kɨ́ d'ɔr rɔ-dé kɨ gogɨ kdɔ tujɨ kin al, ngà jə̨̃i
j'toi dow-je kɨ́ j'adi mɛ̨̃ɛ̨-ji kdɔ kadɨ j'aji.

11

Kadmɛ̨̃ɛ̨ lə dow-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨ kulənojɨ-tɨ kɨ́ low
Jə̨̃ 8:56; 1Pi 1:8; Pa 33:6; 9:1

1 Kadmɛ̨̃ɛ̨ lé to nda mɛ̨̃ɛ̨ kə̨̃ay dɔ né-tɨ kɨ́ dow ində mɛ̨̃ɛ̨-é dɔ-tɨ; to né kɨ́ dow oo kɨ̀
kəm-é al ɓəy ya gə kɨ́ né-é tò nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔgrɔ-tɨ.
2 Dow-je kɨ́ kete low lé, takul kadmɛ̨̃ɛ̨ lə-dé ɓá ta kɨ́ dɔ-dé-tɨ majɨ-né.

§ **10:28 10:28** Det 17:6 * **10:30 10:30** Det 32:35-36 † **10:37 10:37** Aba 2:3; Eja 26:20 ‡ **10:38 10:38** Aba 2:4

3 †Kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá j'gəi-né kɨ́ Lubə ində né-je lay kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é kɨ̀ ta kɨ́ ta-é-tɨ,
adɨ né kɨ́ dow oo kɨ̀ kəm-é kinlé tɛ̨̃ɛ̨̃ mɛ̨̃ɛ̨̃ né-tɨ kɨ́ dow oo kɨ̀ kəm-é al.
4 Kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá Abɛl ilə-né məsɨ dą̃ nangɨ adɨ Lubə kadkare-tɨ ə to kadkare kɨ́
majɨ ną̃ itə 'lə Kayin; kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ liə ɓá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ, ə pa ta kɨ́ majɨ dɔ
kadkare-je-tɨ liə; lé ɛ̨̃ oy ya kàrè kadmɛ̨̃ɛ̨̃ liə ra adɨ ɛ̨̃ isɨ pa ta ya ɓəy-ɓəy.
5 Kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə Enɔkɨ ɓá Lubə un-é ɔw-né siə dɔrą̃-tɨ adɨ-é oy al ə dow oo-é
gogɨ al, kdɔ Lubə un-é ɔw siə. Kete ɓá kadɨ un-é ɔw siə lé, 'pa ta kɨ́ majɨ dɔ-é-tɨ 'panè
ɛ̨̃ to dow kɨ́ nəl Lubə*.
6 Ə kinə kadmɛ̨̃ɛ̨̃ goto lé, dow à nəl Lubə ndą̃ al; dow kɨ́ isɨ ɔw kɨ rɔ Lubə-tɨ lé, tò
kadɨ adɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-é kɨ́ Lubə isɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ ə isɨ ugə dɔ-ji dɛ̨̃ kɨ́ d'isɨ 'sangɨ-é.
7 Lokɨ Lubə pa ta kɨ̀ Nuwe sɔbɨ dɔ né kɨ́ dow oo nja káre al ɓəy ya Nuwe ɓəl-ɓəl
kɨ́ majɨ, adɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá ɛ̨̃ ra-né bato kɨ́ boy ajɨ-né dow-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ liə;
kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá Nuwe gangɨ-né ta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ ə ɛ̨̃ təl-né njèkingə
nédɔ-ji kɨ́ sɔbɨ dɔ néra kɨ́ njururu kɨ́ dow à kingə kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃.
8 Kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá Abrakam ilə-né kujɨ dɔ ɓa-tɨ kɨ́ Lubə ɓa-é kadɨ-é ɔw dɔnangɨ-tɨ
kɨ́ à təl néndubə liə; ɛ̨̃ gə lo kɨ́ isɨ ɔw-tɨ al ya ɨ̨̃ par ɔw.
9 Kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá, ɛ̨̃ ɔw isɨ-né kɨ mba bè dɔnangɨ-tɨ kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-
é; ɛ̨̃ isɨ kəykubɨ-tɨ ə gangɨ-é kin ya Isakɨ-je kɨ̀ Jakobɨ kɨ́ d'ore-ną̃ siə dɔ kunmindɨ-tɨ kɨ́
káre kinlé d'isɨ-né kəykubɨ-je-tɨ tɔ.
10 Kdɔ ɛ̨̃ isɨ ngəbɨ ɓebo kɨ́ gin-é ngą̃ majɨ kɨ́ Lubə ya to njèkɔjɨ gosɨ ra-é rəm, to
njèkində-é rəm.
11 Kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ya tɔ ɓá Sara kɨ́ ɓugə gurə́-gurə́ ya, Lubə adɨ-é ojɨ ngon, kdɔ ɛ̨̃
gə kɨ́ Lubə kɨ́ un mindɨ-é adɨ-n'ɛ̨̃ lé, to njèką̃ njángɨ dɔ ndɨ-é-tɨ.
12 Gin-é kin ɓá dow káre-rè kɨ́ isɨ ngəbɨ koy ya, ojɨ ngon ində-né gin dow-je adɨ 'ną̃
titɨ kərwəɨ̨̃-je kɨ́ dɔrą̃-tɨ əse yangra kɨ́ ta babo-tɨ kɨ́ dow asɨ tidə al kin bè†.
13 Dɛ̨̃ lay kin ya d'oy mɛ̨̃ɛ̨̃ kadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ ə né-je kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-dé lé dɛ̨̃
d'ingə al; ngà dɛ̨̃ d'ą̃ sąy ɓá d'oo ə 'ra rɔnəl-é, ə 'pa rəsɨ kɨ́ 'to mba-je rəm, njédəə kɨ̀
nja-dé taá dɔnangɨ-tɨ nè rəm.
14 Dow-je kɨ́ 'pa ta bè kinlé, 'tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ d'isɨ 'sangɨ ɓe lə-dé kɨ́ sɔbɨ dɔ-dé.
15 Ə kinə lé mɛ̨̃ɛ̨̃-dé tò gərərə dɔ ɓe-tɨ kɨ́ d'ɨ̨̃-tɨ lé rəmə, lé d'a təl kɔw-tɨ gogɨ.
16 Ngà kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, dɛ̨̃ 'sangɨ ɓe kɨ́ majɨ ną̃ itə ɛ̨̃ kɨ́ d'ɨ̨̃-tɨ, adɨ to ɓe kɨ́ dɔrą̃-tɨ. Gin-é
kin ɓá 'ɓa Lubə Lubə lə-dé kàrè rɔ-é sɔl-é-né al; kdɔ ɛ̨̃ ra go ɓebo lə-dé nɔ̨̃ɔ̨̃.
17 Lokɨ Lubə ną̃ mɛ̨̃ɛ̨̃ Abrakam lé, Abrakam ɔw kɨ̀ tɔl Isakɨ kadɨ-é kadkare-tɨ kɨ̀ takul
kadmɛ̨̃ɛ̨̃. Ɛ̨̃ kɨ́ Lubə un mindɨ-é adɨ-é lé ya ɓá ɔw kɨ̀ kadɨ ngon kal liə kadkare-tɨ‡
18 ə ɛ̨̃ ya ɓá ndɔkɨ Lubə idə-é 'panè: «Kɨ̀ takul Isakɨ ɓá i 'a kingə-né nganka-i-je kɨ́
ri-i à tò dɔ-dé-tɨ.»
19 Ɛ̨̃ gɨr kɨ́ Lubə asɨ kadɨ adɨ dow tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ dan njékoy-je-tɨ. Gin-é kin ɓá
Lubə təl-né kɨ̀ ngon-é lé adɨ-é gogɨ; ə né-é kinlé tɔjɨ koy ə tɔsɨ ndəl.
20 Kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá Isakɨ tɔr-né ndɨ-é dɔ Jakobɨ-je-tɨ kɨ̀ Esuwa kdɔ ndɔ-je kɨ́ à ree.
21 Kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá lokɨ nąɨ̀y ngɔsɨ kadɨ Jakobɨ oy lé ɛ̨̃ tɔr-né ndɨ-é dɔ ngan lə
Jojepɨ-tɨ rəm, ɗugɨ nangɨ dɔ kagtɔsɨ-tɨ liə ngą̃ ɓá ɔsɨ-né gajɨ Lubə rəm.
22 Kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá, sɔ̨̃y ndɔ-je-tɨ lə Jojepɨ lé, ɛ̨̃ pa-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ tɛ̨̃ɛ̨̃ ndaa-tɨ lə
ngan Israyel-je, ə un-né ndu adɨ-dé sɔbɨ dɔ né kɨ́ d'a ra kɨ̀ singə-é.
23 Kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá lo kojɨ Moiyijɨ-tɨ ya, njékojɨ-é-je 'ɓɔyɔ-é-né nąɨ̀y mutə; kdɔtalə
dɛ̨̃ d'oo kɨ́ ngon lé kurə́ ną̃ adɨ 'ɓəl ndukun lə ngar al.
24 Kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá lokɨ Moiyijɨ tɔgɨ lé, ɛ̨̃ mbatɨ kadɨ 'ɓa-é-né ngon kojɨ ngon lə
Paraɔ̨̃ kɨ́ dené;

† **11:3 11:3** Ją̃ 1:3 * **11:5 11:5** Kgn 5:24 † **11:12 11:12** Kgn 22:17 ‡ **11:17 11:17** Kgn 21:12

25 ɛ̨ ndigɨ kingə kɔ̨̃ natɨ kɨ̀ dow-je lə Lubə ɓɨ kadɨ n'ra rɔnəl dɔkaglo-tɨ kɨ́ sɛ̨ bè dan majal-tɨ al.
26 Kdɔtalə ɛ̨ oo adɨ rɔsɔl kɨ́ ndɔ-é à tɛ̨ɛ̨ dɔ Kristɨ-tɨ lé, to né kɨ́ majɨ ɲa̰ itə nékingə-je kɨ́ Ejiptɨ; kdɔ ɛ̨ oo nékugə dɔji-je kɨ́ tò sa̰y nṵ kɨ́ à ree.
27 Kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ ɓá, Moiyijɨ ɓəl-né wɔngɨ lə ngar al, adɨ tɛ̨ɛ̨-né kɔgɨ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ; ɛ̨ a̰ dingəm titɨ dow kɨ́ oo Lubə kɨ́ dow oo-é kɨ̀ kəm-é al kin bè.
28 Kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ ɓá Moiyijɨ ra-né na̰y Pakɨ ə səkɨ-né məsɨ takəy-je-tɨ, kdɔ kadɨ malayka kɨ́ njètɔɔ ko dow-je tɔl ngan dər-je lə Israyel-je al.
29 Kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ ɓá, Israyel-je d'ində-né babo kasɨ 'gangɨ titɨ nangɨ tutɨ bè. Ngà lokɨ dow-je kɨ́ Ejiptɨ 'na̰ kadɨ d'ində 'gangɨ tɔ rəmə, man tuú ta-dé lay.
30 Kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ ɓá lokɨ Israyel-je 'njiyə 'gəə dɔ ɓe Jeriko ndɔ siri rəmə, ndogbɔr kɨ́ dɔ-tɨ tə́tɨ nangɨ rum-rum.
31 Kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ ɓá Rakabɨ kɨ́ to kaya dené oy-né natɨ kɨ̀ njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ al-je al, kdɔtalə ɛ̨ uwə njékində manjɨ lo-je kɨ rɔ-é-tɨ majɨ.
32 Ə ta ri ə́ m'a pa ɓəy? Kdɔ kinə kadɨ m'ɔr-si poy Jedeɔ̨̃-je§, kɨ̀ Barakɨ-je*, kɨ̀ Samsɔ̨̃-je†, kɨ̀ Jepte-je‡, kɨ̀ Dabidɨ-je§, kɨ̀ Samiyel-je*, kɨ̀ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lé kaglo à kasɨ-m al.
33 Kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ ɓá dɛ̨ 'tətɨ-né rɔ kɔ̨̃ɓe-je rəm, 'ra-né né kɨ́ njururu rəm, d'ingə-né né kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-dé rəm, d'utɨ-né ta ɓɔl-je rəm,
34 'tɔl-né pər kɨ́ ɔ̨̃ kɨ̀ tógɨ-é lingɨm-lingɨm rəm, 'tɛ̨ɛ̨-né ta kiyərɔ-tɨ rəm, njémɔ̨̃y-je kàrè tógɨ-dé ree-né dɔ madɨ-é-tɨ gogɨ rəm, 'tətɨ-né rɔ adɨ asgar-je kɨ́ mba d'a̰y-né nɔ̨̃-dé-tɨ rəm tɔ.
35 Dené-je 'təl d'ingə dow-je lə-dé kɨ́ d'oy ɓá 'tɔsɨ ndəl 'tɛ̨ɛ̨.

Dow-je kɨ́ ná̰-je lé, d'adɨ-dé kɔ̨̃ na̰ ya, ngà dɛ̨ 'ndigɨ kadɨ dow taa-dé ilə-dé taá al; bè kdɔ kadɨ d'ingə-né né kɨ́ majɨ na̰ kɨ́ to tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨.
36 Dɛ̨ kɨ́ madɨ-je 'sɔkɨ-dé rəm, d'ində-dé kɨ̀ ndəy marɔw rəm, d'ilə-dé sil rəm, ɓá d'ungɨ-dé dangay-tɨ rəm
37 'tilə-dé kɨ̀ ər 'tɔl-dé rəm, 'na̰ mɛ̨ɛ̨-dé rəm†, 'tijə-dé kɨ̀ sii rəm, 'tɔl-dé kɨ̀ kiyərɔ rəm. Dɛ̨ kɨ́ ná̰-je d'ilə taá yó-je kɨ nè-je, ndaá biɲə-je kɨ̀ ndaá batɨ-je ɓá to nékɔɔ-dé, né-je lay ya nal-dé, d'adɨ-dé kɔ̨̃, d'ulə kəm-dé ndoo
38 ə dɛ̨ kinlé kisɨ-dé dan dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ tuwə-dé al! D'ilə kɨ̀ dilə̀lo-je, kɨ̀ dɔ mbal-je, kɨ̀ bole mbal-je, kɨ̀ boleɓe-je.
39 Ə dɛ̨ lay kinlé ta kɨ́ dɔ-dé-tɨ majɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ lə-dé ya, ngà d'ingə né kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-dé lé al.
40 Kdɔtalə Lubə uwə dɔ né kɨ́ majɨ na̰ itə kɨ́ kete kdɔ ta lə-ji, adɨ to majɨ kɨ́ dɛ̨ d'a majɨ kɔr njutɨ natɨ sə-ji.

12

1 Ə jə̨i kàrè, dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy kɨ́ 'tɔjɨ kadmɛ̨ɛ̨ lə-dé kinlé 'gəə dɔ-ji sipɨ tɔ ə́n ə́ adɨ j'mbati né kutɨ lay kɨ́ ɔy, kɨ̀ majal kɨ́ lo kadɨ ɓindɨ-ji ɔ̨̃ al ə j'uwəi rɔ-ji ngə̨ j'a̰yi ngɔdɨ kɨ́ tokɨ dəjɨ kadɨ j'a̰yi.
2 J'adi kəm-ji tò kɨ dɔ Jeju-tɨ, kɨ́ ɛ̨ ɓá to 'Ɓa kadmɛ̨ɛ̨ rəm, to njèra kadmɛ̨ɛ̨ kadɨ majɨ ɔr njutɨ rəm kin. Ɛ̨̃ uwə rɔ-é ngə̨ ingə kɔ̨̃ dɔ kagdəsɨ-tɨ, oo rɔsɔl kɨ né al, kdɔtalə rɔnəl kɨ́ sɔbɨ dɔ-é tò ngəbɨ-é, adɨ kɨ́ nè kin ɛ̨ isɨ dɔ jikɔl kalikɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə ngá.

Kuwə rɔ ngə̨

§ **11:32 11:32** Njg 6–8 * **11:32 11:32** Njg 4 † **11:32 11:32** Njg 13–16 ‡ **11:32 11:32** Njg 10–12 § **11:32 11:32** 1Sa 6–30; 2Sa 1–24; 1Ng 1–2 * **11:32 11:32** 1Sa 1–31 † **11:37 11:37** Ta lə na̰ mɛ̨ɛ̨-dé kinlé, goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ ná̰-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

3 'Gɨri dɔ Jeju-tɨ kɨ́ njéramajal-je d'ɔsɨ-é kɨ̀ ta kɔsɨ kɨ́ ngą̃ ya uwə rɔ-é ngą̃ kin; bè al
rəmə, mę̃ę̃-si à tujɨ kadɨ tɔ́gɨ-si ɔr wutɨ.
4 Są̃i 'rɔi kɨ̀ majal sar 'tę̃ę̃i kɨ̀ məsɨ mbṵ al ɓəy.
5 Ə są̃i mę̃ę̃-si oy dɔ ndəjɨ-tɨ kɨ́ 'ndəjɨ-si titɨ kɨ́ dow ndəjɨ-né ngan-é lé wa?
Ngon-m, 'oo kindəkɔjɨ lə 'Ɓaɓe kɨ né ndam al,
ə kinə kindəkɔjɨ tę̃ę̃ dɔ-i-tɨ rəmə 'adɨ ɔr tɔ́gɨ-i al*.
6 Kdɔtalə dow kɨ́ 'Ɓaɓe ndigɨ-é ɓá ində-é ɔjɨ-é, ə dow-je lay kɨ́ 'to ngan-é-je ɓá ę̃
ində-dé kɨ̀ ndəy†.
7 Ori mę̃ę̃-si lokɨ kindəkɔjɨ tę̃ę̃ dɔ-si-tɨ. Lubə ində-si ɔjɨ-si titɨ ngan-é-je bè. Kdɔtalə
ngon kɨ́ rá ɓá bɔbɨ-é ində-é ɔjɨ-é al wa?
8 Ngà kinə dow-je lay d'ingə kindəkɔjɨ ɓá są̃i ingəi al rəmə, są̃i 'toi kɨ́ ngan-je kɨ́
bɔbɨ goto bè, ɓɨ ngan-je kɨ́ kojɨ kəy al.
9 Kdɔ bɔbɨ-ji-je kɨ́ nangɨ nè ɓəy ə́ d'ində-ji d'ɔjɨ-ji ə j'iləi kujɨ dɔ-dé-tɨ, ngà Bɔbɨ-ji kɨ́
dɔrą̃-tɨ kɨ́ ban ɓá j'a kuləi dɔ-ji gin tɔ́gɨ-tɨ liə kdɔ kadɨ j'isi-né kəm al wa?
10 Kdɔ, bɔbɨ-ji-je d'ində-ji d'ɔjɨ-ji kaglo sę̃ bè par, kdɔ d'oo d'adɨ to né kɨ́ majɨ, ngà
Lubə lé ę̃ ində-ji ɔjɨ-ji kdɔ majɨ lə-ji kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ j'ori-ną̃ siə dɔ kaa njay-tɨ liə.
11 Tɔgrɔ-tɨ ya, kindəkɔjɨ lay ya lé, dɔsą̃y ɓəy ə́ to mę̃ę̃kɔ̃ ɓɨ to né rɔnəl al; ngà go-tɨ
gogɨ rəmə, kɨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'ingə néndó mę̃ę̃-é-tɨ lé, kandɨ-é to lapiya kɨ̀ né ra kɨ́
njururu.
12 Gin-é kin ɓá kadɨ 'surəi ji-si kɨ́ oy njururu, kɨ̀ nja-si-je kɨ́ tɔɔ nakɨ-nakɨ kin‡.
13 Kadɨ nja-si un rəbɨ-je kɨ́ tò njururu-njururu, kdɔ kadɨ nja kɨ́ mətɨ ɔr ta-ną̃-tɨ al,
ngà kadɨ lapiya ɓá tò§.
14 'Sangi lapiya kɨ rɔ dow-je-tɨ lay ə 'sangi kaa njay kɨ́ ę̃ ya goto rəmə, dow à koo
'Ɓaɓe al kin tɔ.
15 Ooi go rɔ-si majɨ kadɨ dow madɨ uwə rɔ-é ɔr kɔgɨ nal-né ramajɨ lə Lubə al rəm;
kadɨ dow madɨ tokɨ kagɨ kɨ́ atɨ kɨ́ təl isɨ tubə dɔjigɨ-é-tɨ kin bè al, nè à junglu-si ə à
kun mę̃ę̃katɨ liə kində-né dow-je ną̃ą̃.
16 Ooi go rɔ-si majɨ kadɨ dow madɨ to njèrakaya al rəm, njèkoo né kɨ́ aa njay kɨ né
kɨ́ kɔgɨ kare, titɨ Esuwa kɨ́ ta lə nékuso kɨ́ nja káre ya un-né dər liə ndogɨ kin al rəm.
17 Są̃i gəi kɨ́ są̃y go-tɨ, lokɨ ę̃ ndigɨ tɔrndi kɨ sɔbɨ dɔ dər lé, d'ɔsɨ-é ta-tɨ ngərəngɨ; ę̃
təl sangɨ kɨ̀ nɔ̃ kəm-é-tɨ ya, ngà ę̃ asɨ kadɨ adɨ bɔbɨ-é təl najɨ ndi-é al ngá.
18 Kdɔtalə są̃i lé ɔwi ngɔsi kàdì mbal-tɨ kɨ́ dow à kɔdɨ kɨ̀ ji-é kin al rəm, kɨ mbɔ́ pər-tɨ
kɨ́ ɔ̃ mbil-mbil̃ kin al rəm, mbɔ́ tilkisɨ-tɨ al rəm, mbɔ́ lo-tɨ kɨ́ ndul ndĩ̧-ndĩ̧ al, ɓá mbɔ́
yə́lɔ̃bo-tɨ kɨ́ ulə mbĩ̧-mbĩ̧ al rəm,
19 mbɔ́ lo-tɨ kɨ́ təbɨ mbanga ɓa-tɨ kin al rəm, ɓá lo kɨ́ ndi dow ɓa-tɨ boy mbing adɨ
dę̃ kɨ́ d'oo 'dəjɨ kadɨ n'ooi ta kinlé gogɨ rangɨ al ngá kin káre są̃i ɔwi mbɔ́-tɨ al rəm.
20 Kdɔ ta lə ndukun kɨ́ panè: «Dą̃ ya ɓá ɔdɨ rɔ mbal kinlé kàrè, d'a tilə-é kɨ̀ ər tɔl-é»
kinlé dum dɔ-dé*.
21 Ə né kɨ́ Moiyijɨ oo lé, tò ɓəl ną̃ą̃ adɨ ę̃ panè: M'ɓəl rəm, m'dadɨ rəm†.
22 Ngà są̃i rəmə ɔwi mbɔ́ mbal Siyɔ̃-tɨ kɨ́ ɓebo-tɨ lə Lubə kɨ́ njèkisɨ kəm, Jorijalę̃m
kɨ́ dɔrą̃-tɨ, kɨ̀ mbɔ́ malayka-je-tɨ kɨ́ ɓudɔgɨ nja ną̃ą̃-ną̃ą̃ rəm;
23 są̃i ɔwi mbɔ́ kosɨ dow-je-tɨ kɨ́ 'tokɨ ngan dər-je kɨ́ ri-dé tokɨ ndàngɨ dɔrą̃-tɨ kɨ́ d'ą̃
'ra rɔnəl rəm; mbɔ́ Lubə-tɨ kɨ́ njègangta lə dow-je lay rəm; ɓá mbɔ́ ndil dow-je-tɨ kɨ́
njururu kɨ́ 'təl-dé d'adɨ 'majɨ d'ɔr njutɨ rəm;
24 są̃i ɔwi mbɔ́ Jeju-tɨ, kɨ́ njèkulə dow-je nojɨ natɨ mę̃ę̃ kulənojɨ-tɨ kɨ́ sigɨ; kɨ̀ mbɔ́
məsɨ-tɨ kɨ́ səkɨ kɨ́ pa ta majɨ ną̃ą̃ itə 'lə Abɛl rəm.

---

* **12:5 12:5** Gos 3:11 † **12:6 12:6** Gos 3:12 ‡ **12:12 12:12** Eja 35:3 § **12:13 12:13** Gos 4:26 * **12:20 12:20** Tę̃t 19:12-13 † **12:21 12:21** Det 9:19

25 Ooi go rɔ-si majɨ, dow kɨ́ njèkidə-si ta lé, ɔsi-é ngərəngɨ al. Kdɔtalə kinə dẹ̃ kɨ́ ndɔkɨ d'ɔsɨ dow kɨ́ njèkidə-dé ta kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè ngərəngɨ, 'tẹ̃ẹ̃ ta tujɨ-tɨ al lé, ban ɓá jə̃i ɓá j'a tẹ̃ẹ̃i ta tujɨ-tɨ, lokɨ j'mbati kooi dɔ ta ndəjɨ kɨ́ dɔrą̃-tɨ wa?
26 Ẹ̃ lé, ndɔkɨ ndi-é yəkɨ dɔnangɨ, ə ngɔsnè un mindɨ-é adɨ-ji panè: Gidɨ gogɨ rangɨ lé, m'a yəkɨ dɔnangɨ ya par al ngá, ngà m'a yəkɨ dɔrą̃ tɔ‡.
27 Ta kɨ́ 'pa panè gidɨ gogɨ rangɨ kinlé, tɔjɨ kɨ́ né-je kɨ́ tò kadɨ 'yəkɨ ə́ 'yəkɨ ngá kinlé, d'a kɔr kɔgɨ, kdɔ kadɨ né-je kɨ́ dum yəkɨ ɓá à nə̀y.
28 Gin-é kin ɓá jə̃i kɨ́ j'ingəi kɔ̃ɓe kɨ́ dum yəkɨ lé adi j'ra oiyo Lubə rəm, j'poli-é pole kɨ́ nəl-é, kɨ̀ kujɨ kɨ́ kilə dɔ-é-tɨ natɨ kɨ̀ ɓəl.
29 Kdɔ Lubə lə-ji to pər kɨ njèkɔ̃̀ lo tɔ§.

13

Ndəjɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ né-je kɨ́ gay-gay

1 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃, uwəi rɔ-si ngą̃ mẹ̃ẹ̃ ndigɨ-ną̃-tɨ.
2 Adi mẹ̃ẹ̃-si oy dɔ ra mba-tɨ al, kdɔ takul mba kɨ́ ra lé ɓá dow-je madɨ 'gə lo-é al ya d'uwə-né malayka-je kɨ rɔ-dé-tɨ.
3 Adi mẹ̃ẹ̃-si ole dɔ dangay-je-tɨ, titɨ né kɨ́ sə̃i kàrè ą̃i sə-dé natɨ dangay-tɨ bè rəm, dow-je kɨ́ d'adɨ-dé kɔ̃̀ kàrè adi mẹ̃ẹ̃-si ole dɔ-dé-tɨ, titɨ né kɨ́ ingəi kɔ̃̀ dajɨ rɔ-si-tɨ natɨ sə-dé bè rəm tɔ.
4 Kadɨ taaną̃ to né kɨ́ dow-je lay d'ilə kujɨ dɔ-tɨ, ə kadɨ dené-je kɨ̀ dingəm 'ngəm rɔ-dé d'adɨ-ną̃. Kdɔ Lubə à gangta dɔ njérakaya-je-tɨ kɨ̀ njésangɨ-ną̃-je-tɨ.
5 Adi kəmnda là ɓá ɔr nɔ̃̀-si mẹ̃ẹ̃ panjiyə-si-tɨ al; adi mẹ̃ẹ̃-si usɨ nangɨ dɔ né-je-tɨ kɨ́ ji-si-tɨ nè kin ya, kdɔ Lubə ya kɨ̀ dɔ-é panè: «M'ą̃ kiną̃-i kɔgɨ al, m'a tusɨ-i kiną̃-i kɔgɨ ndą̃ bè al*.»
6 Gin-é kin ɓá j'a kasi pai-né ta kɨ̀ mẹ̃ẹ̃nda ką̃y painè: 'Ɓaɓe ya to njèra sə-m; m'a ɓəl al. Ri ɓá dow à kasɨ ra sə-m wa†?
7 Adi mẹ̃ẹ̃-si ole dɔ njékɔr nɔ̃̀-si-je-tɨ, kɨ́ 'pa ta lə Lubə d'adɨ-si; ooi tɔl ta kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə-dé ə 'ndaji kadmẹ̃ẹ̃ lə-dé.
8 Jeju Kristɨ lé gangɨ kisɨ-é kin ya isɨ-né tagnè rəm, ɓone rəm, ɓá à kisɨ-né sartagangɨ rəm tɔ.
9 Iną̃i rɔ-si adi néndó-je kɨ́ mba kɨ́ gay-gay lay kin ya ɔr-si go-é-tɨ al. Kdɔtalə tò majɨ kadɨ ramajɨ lə Lubə ɓá ulə dingəm mẹ̃ẹ̃-ji-tɨ, ɓɨ kadɨ ndu-je kɨ́ sɔbɨ dɔ nékuso-je kin ɓá uwə mẹ̃ẹ̃-si al; ndu-je kinlé njénjiyə go-tɨ-je kin ya kàrè ra sə-dé al.
10 Jə̃i j'ɔwi kɨ̀ logugɨ né kɨ́ njérakullə mẹ̃ẹ̃ kəykubɨ-tɨ lə Lubə ya kàrè d'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kadɨ d'uso né titɨ al.
11 Kdɔ dą̃-je kɨ́ burə dɔ njégugné-je lə Lubə ɔw kɨ̀ məsɨ-dé lo-tɨ kɨ́ aa njay kdɔtalə majal-je lé, 'ró-dé pər gidɨ ɓe-tɨ ndaa-tɨ‡.
12 Gin-é kin ɓá, Jeju ya kàrè, kadɨ aa dow-je kɨ̀ məsɨ-é lé, ẹ̃ ingə kɔ̃̀ gidɨ ɓe-tɨ ndaa-tɨ tɔ.
13 Ə̃n ə́ adɨ j'tẹ̃ẹ̃i kɨ gidɨ ɓe-tɨ ndaa-tɨ kadɨ j'ɔwi kɨ rɔ-é-tɨ ə kadɨ j'ndigi dɔ-tɨ kadɨ rɔsɔl liə kin tẹ̃ẹ̃ dɔ-ji-tɨ tɔ.
14 Kdɔ jə̃i j'ɔwi kɨ̀ ɓebo kɨ́ à tò sartagangɨ nangɨ nè al, ngà j'isi j'sangi ẹ̃ kɨ́ à ree.
15 Kɨ̀ takul Jeju rəmə, kadɨ ndɔ-je lay ya j'adi patɔ́y-je ɓá to négugɨ§ kɨ́ kadɨ j'adi Lubə, adɨ to ta-je kɨ́ kadɨ tẹ̃ẹ̃ ta-je-tɨ rəsɨ sɔbɨ dɔ ri-é.
16 Ngà kẹ̃ ɓá majɨ kɨ́ ra, kɨ̀ ra kɨ̀ ną̃ lé, adi mẹ̃ẹ̃-si oy dɔ-tɨ al, kdɔ négugɨ-je kɨ́ bè kin ɓá nəl Lubə.

---

‡ **12:26 12:26** Aje 2:6 § **12:29 12:29** Det 4:24 * **13:5 13:5** Joj 1:5 † **13:6 13:6** Pa 118:6 ‡ **13:11 13:11** Mbl 16:27 § **13:15 13:15** Pa 50:14,23

17 'Təli rɔ-si go ta-tɨ lə njékɔr nɔ̰̀-si-je ə uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə-dé. Kdɔ dɛ̰ lé d'isɨ
d'ində kəm-dé go-si-tɨ, kdɔ dɛ̰ d'a kɔr go kullə-é. 'Rai bè kdɔ kadɨ 'ra kullə lə-dé kɨ̀
rɔnəl ɓɨ kadɨ 'ra kɨ̀ mɛ̰ɛ̰kɔ̰̀ al; bè al rəmə né kɨ́ à majɨ sə-si goto.

Ndəjɨ-je kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

18 'Pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-ji; kdɔ j'gə mɛ̰ɛ̰-ji-tɨ majɨ kɨ́ mɛ̰ɛ̰-ji uwə-ji kɨ̀ ta dɔ né-tɨ
madɨ al ə j'ɔjɨ mɛ̰ɛ̰-ji-tɨ kadɨ j'adɨ panjiyə-ji majɨ mɛ̰ɛ̰ né-jɛ-tɨ lay.
19 M'dəjɨ-si kɨ̀ rɔ tungə-m ya kadɨ 'rai, kdɔ kadɨ m'ingə tarəbɨ m'ɔw-né rɔ-si-tɨ
kalangɨ.
20 Kadɨ Lubə kɨ́ njèlapiya, kɨ́ njèkadɨ 'Baɓe lə-ji Jeju kɨ́ to njèkul batɨ-je kɨ́ boy tɔsɨ
ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ dan njékoy-jɛ-tɨ kɨ̀ takul məsɨ kulənojɨ kɨ́ sartagangɨ kinlé,
21 adɨ asi rai né-je lay kɨ́ majɨ, kdɔ kadɨ 'rai-né mɛ̰ɛ̰ndigɨ liə; kadɨ ra kullə mɛ̰ɛ̰-ji-tɨ
adɨ j'rai né-je kɨ́ nəl-é kɨ̀ takul Jeju Kristɨ, kɨ́ riɓa to 'liə ya kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal! Amɛ̰n!
22 Ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̰ɛ̰, m'dəjɨ-si kadɨ taai ta dingəm-je kinlé kɨ̀ mɛ̰ɛ̰ kɨ́ kilə
dɔ madɨ-é-tɨ; kdɔ ɛ̰ kin ya to ta-je kɨ́ m'ndàngɨ gɔjɨ ɗekse bè ya m'adɨ-si.
23 Kadɨ 'gəi kɨ́ ngonkɔ̰-ji Timote kɨ́ njèkadmɛ̰ɛ̰ lé, d'iɲə-é taá ngá. Kinə ree kalangɨ
rəmə, jɛ̰ siə j'a kɔw natɨ koo-si.
24 'Rai lapiya njékɔrnɔ̰̀-si-je kɨ̀ njékaa njay-je lay ya. Dɛ̰ kɨ́ dɔnangɨ Itali-tɨ 'ra-si
lapiya.
25 Kadɨ ramajɨ lə Lubə nɑ̰̀y sə-si lay!

Mbete kɨ́
Jakɨ
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Jakɨ ndàngɨ

Jakɨ ndàngɨ mbete kin kadɨ ra kɨ̀ njéndó-é-je kadɨ 'gə-né né kɨ́ tɔjɨ kadmɛ̨̃ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá kadɨ ulə dingəm mɛ̨̃-dé-tɨ kadɨ 'ra kullə kadmɛ̨̃ lə-dé rəm tɔ. Jakɨ 1:1 tɔjɨ kɨ́ dow-je kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Jakɨ ndàngɨ mbete kin adɨ-dé lé, 'to jipɨ-je kɨ́ d'adɨ mɛ̨̃-dé Jeju Kristɨ, kɨ́ d'isɨ dɔnangɨ Israyel-tɨ al. Ngà to mbete kɨ́ à ra kɨ̀ dow-je lay kɨ́ d'adɨ mɛ̨̃-dé Jeju tɔ. Jakɨ tɔjɨ rɔ-é kɨ njèrakullə lə Lubə kɨ̀ 'lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ (Jak 1:1). Dan dow-je-tɨ kɨ́ sɔ kɨ́ ri-dé lə Jakɨ mɛ̨̃ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Sigɨ kinlé, à to ɛ̨ kɨ́ 'panè to kɨ́ káre dan ngankɔ̰ Jeju-je-tɨ kin ɓá ndàngɨ mbete kinlé (Mat 13:55; Mar 6:3). Pol pa ta liə mɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ adɨ Galatɨ-je 1:19 tɔ. Go tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̃-tɨ lə Jeju ɓəy ɓá Jakɨ lé adɨ mɛ̨̃ kɨ́ Kristɨ to dow kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-é ree lé (1Kɔ 15:7). Go-tɨ, Jakɨ təl to njèkɔrnɔ̰ njékəwna̰-je kɨ́ Jorijalɛ̨m. Mbete kullə-je lə njékɔwkulə-je 15 pa ta lə kullə liə. Ɛ̨ tum gin mbete liə kɨ́ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ na̰mɛ̨̃ dow kɨ́ à kadɨ njèkadmɛ̨̃ tɔgɨ mɛ̨̃ kadmɛ̨̃-tɨ. Ɓá go-tɨ, ɛ̨ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ panjiyə-je kɨ́ gay-gay mɛ̨̃ kadmɛ̨̃-tɨ rəm, ɓá pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ra kullə kɨ̀ ta lə Lubə rəm, ra kɨ̀ njéndoo-je rəm, ɓá tɔjɨ kullə ra lə kadmɛ̨̃ rəm, pa kɨ́ dɔ koo-tɨ kɨ́ kadɨ dow oo go ta-é dɔ ta-tɨ kɨ́ ɛ̨ pa rəm, ɓá pa ta kɔw-tɨ kɨ́ kadɨ dow ɔw kɨ̀ gosɨ lə Lubə rəm tɔ. Ɛ̨ ndɔr mbi njénékingə-je, ə ulə dingəm mɛ̨̃ njékadmɛ̨̃-je-tɨ kɨ́ d'isɨ 'ngəbɨ təl lə 'Ɓaɓe, ɓá mbusɨ nja-dé kadɨ 'ra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, kadɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə rəm, ɓá kadɨ 'təl kɨ̀ dɛ̨ kɨ́ 'ndəm kadɨ d'ingə kajɨ rəm tɔ.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ Lapiya kɨ́ ra

1 †Ma̰ Jakɨ kɨ́ ngonnjèkullə lə Lubə, kɨ̀ ngonnjèkullə lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sə̰i gin kojɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é* joo kɨ́ 'sanəi-na̰ dɔ ɓe-je-tɨ kɨ́ rangɨ ə m'ra-si lapiya.

Kadmɛ̨̃ kɨ̀ gosɨ

2 Ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃, né-je kɨ́ gay-gay kɨ́ tɛ̨̃ dɔ-si-tɨ na̰ mɛ̨̃-si kdɔ koo kinlé, kadɨ ooi kɨ né rɔnəl kɨ́ ɔr njutɨ.
3 Kdɔ sə̰i 'gəi kɨ́ na̰ kadmɛ̨̃ lə-si kdɔ koo kinlé, à kojɨ kuwə rɔ ngə̰.
4 Ngà kadɨ kuwə rɔ ngə̰ lə-si ə̰ lo kə̰-é-tɨ gərərə, kdɔ kadɨ 'toi dow-je kɨ́ asi gakɨ rəm, mɛ̨̃-si idɨ njikɨ-njikɨ, ə kadɨ 'toi dow-je kɨ́ né madɨ nal-si al rəm tɔ.
5 Kinə dow káre dan-si-tɨ nal gosɨ rəmə, kadɨ dəjɨ Lubə ə à kadɨ-é; kdɔ Lubə to njèkadɨ né dow-je lay kare kɨ̀ ndinojɨ.
6 Ngà kadɨ dowbé dəjɨ kɨ̀ kadmɛ̨̃ rəm, ɓá kadɨ-é tadɨ ta dɔ-tɨ al rəm tɔ. Kdɔtalə dow kɨ́ tadɨ ta dɔ né-tɨ lé titɨ-na̰ kɨ̀ pungum man babo kɨ́ yə́l ɔsɨ-é yó-je kɨ nè-je kin bè.
7 Kadɨ dow kɨ́ titɨ-na̰ bè kinlé, gə kɨ́ à kingə né ji 'Ɓaɓe-tɨ al.
8 To dow kɨ́ mɛ̨̃-é ra joo rəm, kɔjra-je liə lay ya ɛ̨ ə̰ dɔ-tɨ al.†

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèndoo dɛ̨ kɨ̀ njénékingə

9 Kadɨ ngonkɔ̰-ji kɨ́ njèkadmɛ̨̃ kɨ́ to njèndoo ra rɔnəl kdɔ dɔ-é tò kɨ taá.

---

† **1:1 1:1** Mat 13:55; Mar 6:3; Knj 15:13; Gal 1:19 * **1:1 1:1** Dow-je kɨ́ Jakɨ ɓa-dé gin kojɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo kinlé, to gin kojɨ Israyel-je kɨ́ məsɨ-tɨ kɨ́ d'adɨ mɛ̨̃-dé Jeju. Ngà ta kinlé à sɔbɨ dɔ dow-je lay kɨ́ 'to jipɨ-je al kɨ́ d'adɨ mɛ̨̃-dé Jeju tɔ. † **1:8 1:8** 1Ja̰ 5:14-15; Mat 7:7-11; 15:22-28; Luk 18:1-8

10 Ə njènékingə rəmə, kadɨ-é ra rɔnəl kdɔ dɔ-é tò kɨ nangɨ tɔ. Kdɔ ę à goto titɨ kɨ́ putɨ wale ur-né kin bè.
11 Lokɨ kàdì ubə ɓá ɔsɨ ną̃ lé, wale ndole ə putɨ-é ur adɨ kurə-é kɨ́ kete goto. Bè ya tɔ ə́ njènékingə à goto-né ta kullə-je-tɨ liə.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ nąmę̃ę koo rəm, néną rəm

12 Dow kɨ́ ą gərərə mę̃ę néną-tɨ lé, to njènékumą; kdɔ go ką gərərə-tɨ liə lé ę à kingə nédɔji kɨ́ sɔbɨ dɔ kiskəm kɨ́ 'Baɓe un mindɨ-é kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ njéndigɨ-é.
13 Kinə néną tę̃ę dɔ dow-tɨ rəmə kadɨ-é panè «to Lubə ɓá ną n'ę̃» al, kdɔ Lubə lé né kɨ́ majɨ al à ną-é al rəm, ɓá ę ya kì dɔ-é kàrè ną dow al rəm tɔ.
14 Ngà ną́-ną́ kɨ́ né ną-é lé to kəmnda né kɨ́ tò mę̃ę-é-tɨ ya ədɨ-é ə ndɔr-é kɨ ta-tɨ.
15 Go-tɨ, lokɨ kəmnda ra ɓe mę̃ę-é-tɨ rəmə ojɨ majal, ə lokɨ majal ɔw kɨ kete-kete lé ojɨ koy tɔ.
16 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, ədi rɔ-si al:
17 Kadkare lay kɨ́ majɨ ną̃ kì kɨ́ majɨ ɔr njutɨ lé, to né-je kɨ́ taá kɨ́ ị̃ rɔ Lubə-tɨ kɨ́ to Bɔbɨ né-je kɨ́ ndógɨ. Lubə lé ę mbəl rɔ-é tò gay al rəm, ɓá ndil né kɨ́ njèmbəl rɔ-é goto rɔ-é-tɨ rəm tɔ.
18 Lubə ya ojɨ-ji kì mę̃ę̃ndigɨ liə kì takul ta liə kɨ́ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ j'toi titɨ dɔdər né-je lay kɨ́ ę ra-dé kin bè.

Koo ta lə Lubə ə təl rɔ go-tɨ

19 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, né kɨ́ kadɨ 'gəi ə́n: Kadɨ ną́-ną́ ya ị̃ kalangɨ oo ta, ngà kadɨ ị̃ kalangɨ pa ta al rəm, ɓá kadɨ ị̃ kalangɨ ra wɔngɨ al rəm tɔ.
20 Kdɔ wɔngɨ lə dow à ra né kɨ́ njururu lə Lubə al.
21 Gin-é kin ɓá kadɨ 'mbati-né né-je lay kɨ́ tò ną̃ę kì né-je lay kɨ́ to kullə mę̃ę̃ndul kɨ́ ną̃y mę̃ę-si-tɨ, rəmə ta kɨ́ 'dubɨ mę̃ę-si-tɨ kɨ́ to ta kɨ́ à kasɨ kajɨ ndil-si kinlé ɓá kadɨ 'ndigi dɔ-tɨ kì dɔ kɨ́ sɔl lɔm-lɔm.
22 Ooi ta kɨ koo par al, ngà ooi ta ə 'təli rɔ-si go-tɨ ɓane, ɓɨ ədi rɔ-si kì ta-je kɨ́ kuy kɨ natɨ al.
23 Kdɔ dow kɨ́ oo ta ɓá təl rɔ-é go-tɨ al lé, titɨ-ną kì dow kɨ́ oo ta kəm-é sɔɔbɔ-tɨ,
24 ɓá ɔtɨ ɔw rəmə tajinatɨ nè ya mę̃ę-é oy dɔ ta kəm-é-tɨ lé səl kin bè.
25 Ngà dow kɨ́ ndər gin ndukun kɨ́ majɨ kɨ́ njètaa-ji kilə-ji taá kin ə təl rɔ-é go-tɨ ɓá ą dɔ-tɨ njángɨ, ɓɨ adɨ mę̃ę-é oy dɔ-tɨ al, ngà ę ra-né kullə kì rɔ tungə-é rəmə, dowbé kinlé to njènékumą mę̃ę kullə ra-é-tɨ.
26 Kinə dow ɓa rɔ-é njèpole né ɓá ngəm ndɔ̃-é al lé, ę ədɨ rɔ-é kɨ kədɨ, népole lə dowbé kinlé to né kɨ́ kɔgɨ kare.
27 Yən, népole kɨ́ Lubə kɨ́ Bɔbɨ-ji oo adɨ to népole kɨ́ aa njay kɨ́ né kɨ́ majɨ al goto-tɨ ta kəm-é-tɨ lé, to koo go ngan al-je kì njéngɔwkoy-je dan nékəmtondoo-je-tɨ lə-dé, ə kitə rɔ ngərəngɨ kàdì né-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ tò ną̃ę.

2

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔrkəm-ną

1 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę, kadmę̃ę 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ kɨ́ njèriɓa lé, ori natɨ kì kɔrkəm-ną al.
2 Kinə dow madɨ ulə 'ningə́ lɔr ji-é-tɨ kì kubɨ-je kɨ́ majɨ-majɨ rɔ-é-tɨ ɔw-né lo kəwną-tɨ lə-si je bè ə njèndoo madɨ ulə kubɨ-je kɨ́ ndisɨ rɔ-é-tɨ ɔw-né kəykəwną-tɨ lé tɔ,
3 rəmə kəm-si tò sikɨm dɔ dow-tɨ kɨ́ ulə kubɨ-je kɨ́ majɨ-majɨ rɔ-é-tɨ lé adɨ idəi-é 'painè: «I, 'isɨ nè, lo-tɨ kɨ́ majɨ kin.» Ngà njèndoo lé ɓá idəi-é 'painè: «I, 'ą taá tin» al rəmə «'isɨ nangɨ lo kungɨ nja-m-tɨ tin.»

4 Lokɨ sə̨i 'rai né kí bè kin dan-si-tɨ lé to kɔr kəm-na̧ ɓan al wa? Ə sə̨i 'təli njékɔr gangɨ né-je kɨ̀ tagɨr-je kí majɨ al kí mę̣ę̣-si-tɨ ɓan al wa?
5 Ooi, ngankɔ̨̃-m-je kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ: 'Gəi tokɨ Lubə mbətɨ dow-je kí dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'oo-dé kɨ njéndoo-je lé, kadɨ 'təl njénékingə-je kí mę̣ę̣ kadmę̣ę̣-tɨ rəm, kadɨ kɔ̨̃ɓe kí ę̣ un mindɨ-é kdɔ kadɨ njéndigɨ-é-je lé, təl nédɔji lə-dé rəm ya al wa?
6 Ngà sə̨i ngá ɓá 'nədi njéndoo-je! Njénékingə-je ya ɓá 'to njékadɨ-si kɔ̨̃-je kɨ̀ njékɔw sə-si nɔ̨̃ njégangta-je-tɨ lé al wa?
7 Dę̣ ya ɓá 'to njésɔkɨ ri kí majɨ kí tokɨ kində dɔ-si-tɨ lé al wa?
8 Tɔgrɔ-tɨ ya, kinə 'təli rɔ-si go ndukun-tɨ kí ɔ̨̃ madɨ-é-je lay kí to ndukun lə Lubə kí to ngar lə-ji, kí 'ndàngɨ mę̣ę̣ mbete-tɨ kí aa njay 'panè: «'A ndigɨ dow madɨ-i titɨ-na̧ kɨ̀ rɔ-i bè tɔ[†]» kin rəmə to né kí majɨ.
9 Ngà kinə sə̨i ɔri kəm dow-je rəmə sə̨i 'rai majal ə ndukun gangta dɔ-si-tɨ kdɔ sə̨i ali dɔ ta.
10 Kdɔtalə kinə dow təl rɔ-é go ndukun-tɨ ɓikti lay ya ɓá ę̣ al dɔ ndukun káre rəmə, dowbé al dɔ ndukun-je lay ya.
11 Kdɔ dow kí njèpanè: «'A ra kaya al» lé, ya panè: «'A tɔl dow al» tɔ. Adɨ kinə i 'ra kaya al kàrè ɓá kinə i 'tɔl dow rəmə, i 'al dɔ ndukun ɓikti lay.
12 'Pai ta rəm, 'rai né rəm, kəm dow-je kí d'a gangta dɔ-dé-tɨ kɨ̀ ndukun kí njètaa dow-je kilə-dé taá kin ɓane.
13 Kdɔ, dow kí njèkoo kəmtondoo lə madɨ-é al lé, ta kí gangɨ kí dɔ-é-tɨ kàrè koo kəmtondoo à goto-tɨ tɔ. Ngà koo kəmtondoo ɓá dow à dum-né dɔ ta kí gangɨ.

Kadmę̣ę̣ kɨ̀ kullə kadmę̣ę̣

14 Ngankɔ̨̃-m-je kí njékadmę̣ę̣, kadɨ dow panè: «M'ɔw kɨ̀ kadmę̣ę̣», ya ngà ę̣ ra né kí tɔjɨ kadmę̣ę̣ lé al lé, se majɨ-é to ri wa? Se kadmę̣ę̣ kinlé à kajɨ-é ya ɓan wa?
15 Kinə ngankɔ̨̃-si-je əse kɔ̨̃nan-si-je madɨ d'ɔw kutɨ-dé dum əse nékuso-dé kɨ̀ ndɔ-je lay goto
16 ya rəmə dow káre dan-si-tɨ idə-dé panè: «Ɔwi kɨ̀ lapiya, adi rɔ-si tungə jùrùrù ə adi mę̣ę̣-si ndan!» Lokɨ sə̨i 'pai bè ya ɓɨ adi-dé né kí d'a ra-né kɨ̀ rɔ-dé al lé, sé majɨ-é to ri wa?
17 Kí sɔbɨ dɔ kadmę̣ę̣ kàrè tò bè ya tɔ. Kadmę̣ę̣ lé, kinə kullə-é goto rəmə, to kadmę̣ę̣ kí oy sui̧.
18 Ngà dow madɨ à panè: «I 'ɔw kɨ̀ kadmę̣ę̣, ngà ma̧ rəmə m'ɔw kɨ̀ kullə kadmę̣ę̣», ə́n ə́ «'ɔjɨ-m kadmę̣ę̣ lə-i kí kullə-é goto lé adɨ m'oo ə ma̧ m'a kɔjɨ-i kullə kadmę̣ę̣ lə-m kadɨ oo-né kadmę̣ę̣ lə-m tɔ.»
19 I 'adɨ mę̣ę̣-i kí Lubə ra káre-rè, 'lə-i to tó-é ya. Ndil-je kí majɨ al kàrè, d'adɨ mę̣ę̣-dé kí Lubə ra káre-rè tɔ, ə 'dadɨ ngin-ngin.
20 Mbə́ dow, se i ndigɨ gə né kí tɔjɨ kí kadmę̣ę̣ kí kullə-é goto to kadmę̣ę̣ kí mę̣ę̣ wəy kare lé wa?
21 Ka-ji Abrakam ilə ngon-é Isakɨ logugɨ né-tɨ kdɔ kadɨ Lubə kadkare-tɨ, adɨ to takul kullə ra-é-je ɓá ta ɔr-né dɔ-é-tɨ ya al wa?
22 I gə majɨ kí kadmę̣ę̣ liə ɔw natɨ kɨ̀ kullə ra-é-je ə kɨ̀ takul kullə ra kadmę̣ę̣ ɓá kadmę̣ę̣ liə majɨ ɔr-né njutɨ.
23 Beɓa ta kí mbete kí aa njay pa lé né-é ra né. Mbete kí aa njay lé panè: «Abrakam adɨ mę̣ę̣-é Lubə, beɓa Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ ə ɓa-é-né nam-é.»
24 Sə̨i 'gəi kí to kullə ra dow ɓá ta ɔr-né dɔ-é-tɨ ɓɨ kɨ̀ takul kadmę̣ę̣ liə ya par al.
25 Bè ya tɔ ə́ Rakabɨ* kí to dené kí njèkaya ya, uwə njétən lo-je kí 'to Israyel-je kɨ rɔ-é-tɨ, ə adɨ-dé 'təl kɨ̀ rəbɨ kí rangɨ, adɨ to takul kullə ra-é ɓá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ.

---

† **2:8 2:8** Luk 10:27 * **2:25 2:25** Joj 2:1-21

26 Titɨ kɨ́ dow kɨ́ koo goto mɛ̃ɛ̃-é-tɨ to-né dow kɨ́ oy kinlé, gangɨ-é kin ya tɔ ə́ kadmɛ̃ɛ̃ kɨ́ kullə-é goto to-né kadmɛ̃ɛ̃ kɨ́ oy tɔ.

3

Ta kɨ́ dɔ ndɔ̃ dow-tɨ
Mat 12:33-37

1 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̃ɛ̃, kadɨ sə̃i njéndó dow-je né 'ṇ̃ai al! Kdɔ sə̃i 'gəi majɨ kɨ́ jɛ̃ njéndó dow-je né-je lé ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ-ji-tɨ à ngã̃ ṇã̃.
2 Jə̃i lay ya j'rai né kɨ́ majɨ al kɨ̀ kəm rəbɨ-je kɨ́ gay-gay. Kinə dow ra majal mɛ̃ɛ̃ ta pa-é-tɨ al rəmə, dowbé to dow kɨ́ majɨ ɔr njutɨ ə asɨ kuwə rɔ-é lay gin tɔ́gɨ-é-tɨ.
3 Lokɨ j'uləi jim ta sində-je-tɨ kadɨ 'təl rɔ-dé go-ji-tɨ lé, j'ɔwi kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ rɔ-dé-tɨ lay.
4 Ooi ta kɨ́ dɔ bato-je-tɨ tɔ: Bato-je lé to né-je kɨ́ boy ṇã̃ ya, ngà lokɨ yə́l kɨ́ ulə kɨ̀ tɔ́gɨ-é ɔsɨ-dé kɨ kete-kete lé, ngon gɔw-é kɨ́ ndɛ̃ bè ya njèkuwə-é ɔw-né sə-dé lo-tɨ kɨ́ mɛ̃ɛ̃-é ndigɨ.
5 Bè ya tɔ, ndɔ̃ dow to ngon rɔ kɨ́ ndɛ̃ bè, ya ɛ̃ pa ta-je kɨ́ al dɔ-é dɔ-é ɔsɨ-né gajɨ rɔ-é. Ooi bè! Ngon kɔpər kɨ́ ndɛ̃ bè ya asɨ kɔ̃ mɛ̃ɛ̃ mbo lay!
6 Ndɔ̃ dow lé titɨ-nã̃ kɨ̀ kɔpər bè tɔ. Ɛ̃ ɓá to lo kɨ́ né ra kɨ́ njururu al tò-tɨ; ndɔ̃ dow lé to ngon rɔ-ji kɨ́ tò dan ngan rɔ-ji-je-tɨ. Ɛ̃ ya to njèndəm rɔ-ji lay kɨ́ né kɨ́ majɨ al, ɓá un pər kɨ́ tò sartagangɨ dɔ-é-tɨ ree ində-né kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə-ji!
7 Dow asɨ təl dã̃-je kɨ́ gay-gay lay, kɨ̀ yəl-je, kɨ̀ né-je kɨ́ njékagɨ nangɨ, kɨ̀ né-je kɨ́ mani gin tɔ́gɨ-é-tɨ, ə təl-dé gin tɔ́gɨ-é-tɨ ya tɔ.
8 Ngà ndɔ̃ dow lé, dow kɨ́ asɨ kuwə-é gin tɔ́gɨ-é-tɨ goto. To né kɨ́ majɨ al kɨ́ dow à kasɨ kuwə ta-é al, ə kəngɨ né kɨ́ à tɔl dow rusɨ nji̧-nji̧.
9 Ɛ̃ ya j'ɔsi-né gajɨ Bɔbɨ-ji kɨ́ to 'Ɓaɓe rəm, ɓá j'indəi-né ndɔl dɔ dow-je-tɨ kɨ́ Lubə ra-dé adɨ 'titɨ-nã̃ siə rəm tɔ.
10 Ta-ji kɨ́ káre-rè kin ya tɔrndi tɛ̃ɛ̃-tɨ rəm, ɓá ndɔl tɛ̃ɛ̃-tɨ rəm. Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̃ɛ̃, to né kɨ́ à tò bè al.
11 Kəm kɛ̃nɛ̃nɛ̃ kɨ́ káre-rè lé, man kɨ́ sɔl kɨ̀ man kɨ́ atɨ à tɛ̃ɛ̃-tɨ wa?
12 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̃ɛ̃, kote à kandɨ olibiye wa? Əse nduu à kandɨ kote wa? Kəm kɛ̃nɛ̃nɛ̃ kɨ́ káre-rè lé man-é à dɔ̃ katɨ rəm, à sɔl rəm al.

Gosɨ kɨ́ i̧ dɔrã̃-tɨ

13 Nã̃ dan-si-tɨ ɓá to njègosɨ kɨ̀ njènégə wa? Kadɨ-é tɔjɨ kullə ra-é mɛ̃ɛ̃ panjiyə-tɨ kɨ́ majɨ kɨ́ tɔjɨ kullə ra dow kɨ́ njèsɔl dɔ-é kɨ̀ njègosɨ.
14 Ngà kinə kim-nã̃ kɨ̀ jangɨ rusɨ mɛ̃ɛ̃-si nji̧-nji̧ rəmə, ɔsi gajɨ rɔ-si al rəm, ɓá ədi ta ɔsi-né ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ngərəngɨ al rəm tɔ.
15 Gosɨ kɨ́ bè kinlé i̧ dɔrã̃-tɨ al, ngà to gosɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè, to gosɨ lə dow, kɨ̀ gosɨ lə ndil-je kɨ́ majɨ al.
16 Kdɔ lo kɨ́ jangɨ kɨ̀ kim-nã̃ tò-tɨ lé, né-je kɨ́ tulə natɨ kɨ̀ majal-je kɨ́ gay-gay tò-tɨ tɔ.
17 Ngà gosɨ kɨ́ i̧ dɔrã̃-tɨ to gosɨ kɨ́ aa njay ya kete, go-tɨ to lapiya, to sɔl lɔm-lɔm, to kuwə nojɨ, to koo kəmtondoo kɨ́ ṇã̃, to kullə ra-je kɨ́ majɨ-majɨ ə kɔr kəm-nã̃ goto-tɨ rəm, ɓá kədkəm-nã̃ goto-tɨ rəm tɔ.
18 Dow-je kɨ́ njékulə dow-je nojɨ natɨ lé, 'to njésangɨ lapiya lo kisɨ-dé-je-tɨ ə kandɨ-é to né ra kɨ́ njururu.

4

Rɔ kɨ̀ ɓo né-je kɨ́ majɨ al
1Pi 5:5-9

1 Ta-je kɨ̀ kɔl-nã̃-je kɨ́ tò dan-si-tɨ lé i̧ rá wa? To ɓo né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ mɛ̃ɛ̃-si-tɨ ya ɓá ɔsɨ-si ɓɔ̃y-ɓɔ̃y ɓukɨ-si dɔ-nã̃-tɨ tin al wa?

2 Sə̨i 'rai kəmnda né ə ingəi al; rəmə 'toi njétɔl dow-je kɨ̀ njéra-nə̨ jangɨ-je; né kɨ́ ingəi mɛ̨ɛ̨-é-tɨ goto. Sə̨i 'toi njéra-nə̨ ta-je kɨ̀ njékɔl-nə̨-je. Né kɨ́ 'ndigi lé, sə̨i ingəi al, kdɔ 'gəi dəji né Lubə al.
3 'Dəji né ə ingəi al, kdɔ 'dəji kɨ̀ tagɨr kɨ́ majɨ al, 'dəji kdɔ tində sane kɔgɨ dɔ ɓo né-je-tɨ kɨ́ majɨ al kɨ́ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ.
4 Sə̨i njérakaya-je kan! Sə̨i 'gəi kɨ́ ra kəmnda né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ lé, to kɔsɨ ta kɨ̀ Lubə ya al wa? Adɨ dow kɨ́ ra kəmnda né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé to njèba lə Lubə.
5 Ta kɨ́ mbete kɨ́ aa njay pa lé, sə̨i adi to ta kɨ́ kare wa? Mbete kɨ́ aa njay panè: Ndil* kɨ́ Lubə adɨ-é isɨ mɛ̨ɛ̨-ji-tɨ lé jangɨ ra-é dɔ-tɨ.
6 Ngà ramajɨ lə Lubə lé al dɔ lo; kdɔ mbete kɨ́ aa njay panè: Lubə ɔsɨ ta njékində kàdì-dé-je, ngà ɛ̨ ramajɨ kɨ̀ njésɔl dɔ-dé-je.
7 Ɑ̄n ɑ́ uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə Lubə; ə̨i gərərə nɔ̨̀ Sú-tɨ ə à kə̨y-si kə̨ sə̨y nʉ̀.
8 'Reei ngɔsi kɨ rɔ Lubə-tɨ ə à ree ngɔsi kɨ rɔ-si-tɨ tɔ. Sə̨i njéramajal-je, 'tɔri ji-si né kɨ́ majɨ al-tɨ; sə̨i kɨ́ mɛ̨ɛ̨-si ra joo, adi mɛ̨ɛ̨-si aa njay.
9 Kadɨ 'gəi kɨ́ 'toi dangɨ-tɨ-je, 'ndingəi ndoo, 'nɔ̨i, adi kogɨ lə-si təl nɔ̨ ə adi rɔnəl lə-si təl mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀.
10 'Sɔli dɔ-si nɔ̨̀ 'Ɓaɓe-tɨ ə à kitə dɔ-si taá.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ gangta dɔ-nə̨-tɨ

11 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, 'pai ta kɨ́ majɨ al dɔ-nə̨-tɨ al. Dow kɨ́ pa ta kɨ́ majɨ al dɔ ngonkɔ̨-é-tɨ əse gangta dɔ-é-tɨ lé, ɛ̨ pa ta kɨ́ majɨ al dɔ ndukun-tɨ lə Lubə rəm, ɓá gangta dɔ ndukun-tɨ lé rəm tɔ. Ngà kinə i 'to njègangta dɔ ndukun-tɨ rəmə, i 'to njègangta ɓɨ 'to njètəl rɔ-i go ndukun-tɨ al.
12 Kdɔ Lubə ya kɨ̀ kár-é ɑ́ to njèkadɨ ndukun rəm, ɓá to njègangta rəm; ɛ̨ ya asɨ kajɨ dow rəm, asɨ tɔl dow rəm tɔ. Ngà i ə 'to nə̨́ ɓá 'gangta dɔ dow madɨ-i-tɨ wa?

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kində kàdì

13 Ooi majɨ! Sə̨i kɨ́ isɨ 'painè: 'Ɓone əse bore ə j'a kɔw ɓebo-tɨ kɨ́ bè kin, j'a ra ɓal káre, j'a ra gatɨ ə j'a kingə là.
14 Sə̨i 'gəi né kɨ́ à tɛ̨ɛ̨ dɔ-si-tɨ ndɔ-tɨ kɨ́ bore al! Kdɔ sə̨i lé 'titi-nə̨ kɨ̀ mum kɨ́ usɨ sɛ̨ bè ya ə sane kin bè.
15 Ngà ta kɨ́ lé a pai ɑ́n: Kinə 'Ɓaɓe ndigɨ rəmə, j'a kisɨ kɨ̀ dɔ-ji taá ə j'a ra né kɨ́ bè əse né kɨ́ bè kin.
16 Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, sə̨i isi ɔsi gajɨ rɔ-si kɨ̀ ta-je kɨ́ al dɔ-si. Ko kɔsɨ gajɨ rɔ kɨ́ bè kinlé majɨ al.
17 Kinə dow gə ra majɨ ya ɓá ra al lé, dowbé kin ra majal.

5

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njénékingə-je

1 Sə̨i njénékingə-je, ooi majɨ! 'Nɔ̨i, 'tuməi rusɨ-rusɨ, kdɔtalə tujɨ-je kɨ́ à ree dɔ-si-tɨ!
2 †Nékingə-je lə-si ndum lutɨ ə nɔ̨-je d'ɔ̨̀ kubɨ-je lə-si lay.
3 Lɔr-je kɨ̀ là-je lə-si nɔ̨; ə nɔ̨-é kinlé à kilə ta dɔ-si-tɨ, ə à kɔ̨̀ dajɨ rɔ-si titɨ-nə̨ kɨ̀ pər bè. Sə̨i isi mbɔ̨i né-je lə-si indəi ngangəm mɛ̨ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kɨ́ dɔbəy-tɨ ɓəy al ɓan!
4 Ooi bè! Sə̨i 'mbati kugəi nédɔji njérakullə mɛ̨ɛ̨ ndɔr-je-tɨ lə-si adɨ 'nɔ̨ ə ndi nɔ̨-dé ɔw sar usɨ mbi 'Ɓaɓe-tɨ kɨ́ njèkosɨ njérɔ-je.
5 Sə̨i isi dan majɨ-tɨ bagja dɔnangɨ-tɨ nè ə iə̨i rɔ-si yakɨ 'rai né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè. Sə̨i usoi né əi-né mbul-mbul tokɨ də̨-je kɨ́ d'ɔw kɨ̀ tɔl-dé kin bè.
6 Njèra né kɨ́ njururu ya sə̨i 'gangi ta dɔ-é-tɨ ə 'tɔli-é dɔ-tɨ. Ɛ̨ ijə-si rɔ al.

---

* **4:5 4:5** ***Ndil*** kɨ́ ta-é tò nè kinlé dow-je kɨ́ 'nə̨́-je 'panè to *Ndil kɨ́ aa njay*ə dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je 'panè to *ndil dow.* † **5:2 5:2** Mat 6:19

Kuwə rɔ ngą̃ mę̃ę̃ néną̃-je-tɨ

7 Beɓa ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę̃, iləi mę̃ę̃-si dɔ madɨ-é-tɨ sar ndɔ təl 'Ɓaɓe-tɨ. Ooi, njèndɔr lé, ilə mę̃ę̃-é dɔ madɨ-é-tɨ sar kadɨ ingə-né man ndi kɨ́ dɔsą̃y kɨ̀ sɔ̃y man ndi ngəbɨ-né kandɨ né kɨ́ majɨ kɨ́ nangɨ à kadɨ-é.

8 Sə̃i ya kàrè, iləi mę̃ę̃-si dɔ madɨ-é-tɨ, uwəi mę̃ę̃-si ngą̃, kdɔ ndɔ ree lə 'Ɓaɓe nə̀y ngɔsi.

9 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę̃, 'yuni ta dɔ-ną̃-tɨ al, nè ta kɨ́ gangɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ. Ooi, Njègangta ą̃ tarəbɨ-tɨ ngá.

10 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę̃, njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ ndɔkɨ 'pa ta kɨ̀ ri 'Ɓaɓe lé, d'ingə kɔ̃ rəm, d'ilə mę̃ę̃-dé dɔ madɨ-é pɔ́ rəm ə́n ə́ adi 'to néndajɨ lə-si.

11 Ooi bè! Dow-je kɨ́ d'ą̃ dɔ nja-dé-tɨ njángɨ lé ɓá j'painè 'to njénékumə̃-je. Sə̃i ooi poyta kɨ́ sɔbɨ dɔ ką̃ dɔ nja-tɨ njángɨ lə Jobɨ rəm, ɓá né kɨ́ 'Ɓaɓe ra siə ta sɔ̃y-é-tɨ kàrè ooi rəm tɔ. Kdɔ 'Ɓaɓe lé to njèkoo kəmtondoo rəm, ɓá ta ɔ̃ mę̃ę̃-é kdɔ dow-je rəm tɔ.

Ta kɨ́ dɔ kubɨ rɔ-tɨ

12 †Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę̃, kete nɔ̃ né-je-tɨ lay lé, ubi rɔ-si kɨ̀ dɔrą̃ al rəm, ubi rɔ-si kɨ̀ dɔnangɨ al rəm, ɓá ubi rɔ-si kɨ̀ né madɨ kɨ́ rangɨ al rəm. Ngà kinə ta lə-si to oiyo rəmə, ą̃i dɔ oiyo-tɨ ə kinə ta lə-si to ą́-ą̀ rəmə, ą̃i dɔ ą́-ą̀-tɨ; bè kdɔ kadɨ usi mę̃ę̃ ta kɨ́ gangɨ-tɨ al.

Pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ njémɔ̃y-je

13 Kinə dow madɨ dan-si-tɨ isɨ dan kɔ̃-tɨ rəmə, kadɨ-é pa ta kɨ̀ Lubə. Kinə dow madɨ dan-si-tɨ isɨ dan rɔnəl-tɨ rəmə, kadɨ-é usɨ patɔ́y-je.

14 †'Ba kinə dow madɨ dan-si-tɨ mɔ̃y ra-é rəmə, kadɨ-é ɓa 'ngatɔ́gɨ-je lə njékəwną̃-je kadɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta liə d'ur-né ubɨ dɔ-é-tɨ kɨ̀ ri 'Ɓaɓe.

15 Ta kɨ́ pa kɨ̀ Lubə kɨ̀ kadmę̃ę̃ lé à kadɨ lapiya njèmɔ̃y ə 'Ɓaɓe à kadɨ-é ubə nangɨ ɨ̃ taá; ə kinə ę̃ ra majal-je nɔ̃ɔ̃ rəmə, à tokɨ kiɲə go-é kɔgɨ kadɨ-é.

16 Ə́n ə́ 'pai ta rəsɨ dɔ majal-je-tɨ lə-si adi-ną̃ ə 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-ną̃, kdɔ kadɨ ingəi lapiya. Ta kɨ́ njèra né kɨ́ njururu pa kɨ̀ Lubə ə ą̃ dɔ-tɨ njángɨ lé, ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ ną̃ą̃.

17 Eli kɨ́ to dow madɨ-ji ya ndɔkɨ pa ta kɨ̀ Lubə ą̃ dɔ-tɨ njángɨ kadɨ ndi ədɨ al ə́ ndi ədɨ dɔnangɨ-tɨ al ya ɓal mutə kɨ̀ nąy mɛkę̃.

18 Bəy ɓá təl pa ta kɨ̀ Lubə gogɨ rəmə, ndi ədɨ adɨ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ andɨ.

19 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmę̃ę̃, kinə dow madɨ dan-si-tɨ ndəm, adɨ ą̃ są̃y kɨ̀ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ɓá dow kɨ́ rangɨ təl ree siə

20 †rəmə, kadɨ 'gəi majɨ kɨ́ dow kɨ́ njètəl kɨ̀ njèramajal dɔ rəbɨ ndəm-tɨ lé, to njèkajɨ-é ta yo-tɨ. Ə né kɨ́ ę̃ ra kinlé to kəm rəbɨ kutɨ* dɔ majal-je ną̃ą̃.

---

† **5:12 5:12** Mat 5:34-37 † **5:14 5:14** Mar 6:13 † **5:20 5:20** 1Pi 4:8 * **5:20 5:20** Kutɨ dɔ majal-je kɨ́ ta-é tò nè kinlé to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kutɨ dɔ majal-je kadɨ dow oo al al, ngà sɔbɨ kiɲə go majal-je kɔgɨ (Gos 10:12; Pa 32:1; 1Pi 4:8).

Mbete kɨ́ dɔsa̰y kɨ́
Piyər
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Piyər ndàngɨ

Njèkɔwkulə Piyər ndàngɨ mbete kin adɨ njékadmẹ̰ẹ̰-je kɨ́ 'sane-na̰ dɔnangɨ-tɨ lə dow-je kɨ́ Rɔm, dɔnangɨ Aji-tɨ kɨ́ ngon-é (kɨ́ ɓone bè 'ɓa-é Turki). Ẹ̰ ndigɨ kulə dingəm mẹ̰ẹ̰-dé-tɨ dan kɔ̰̀-je-tɨ kɨ́ d'isɨ d'ingə ngá kin rəm, ɓá ndigɨ kadɨ-dé tɔ́gɨ kdɔ kɔ̰̀-je kɨ́ d'ɔw kɨ̀ kingə kɨ kingə ɓəy kin rəm.

Piyər lé, to dow káre dan dow-je-tɨ kɨ́ boy kɨ́ ri-é tò mẹ̰ẹ̰ mbete-je-tɨ lə Matiye, kɨ̀ Markɨ, kɨ̀ Lukɨ, kɨ̀ Ja̰, rəm tò mẹ̰ẹ̰ Mbete kullə-tɨ lə Njékɔwkulə-je kɨ́ kɨ̰ lo kɔr-é-je-tɨ 1-10 rəm tɔ. 'Gə-é kɨ̀ ri-é kɨ́ Simɔ̰. Jeju mbətɨ-é adɨ-é to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo, ə ində ri-é lə Piyər (Mark 3:16-17). Go-tɨ, lokɨ Jeju təl ɔw dɔra̰-tɨ gogɨ lé, Piyər ingə tɔ́gɨ ilə-né mbẹ̰ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kajɨ dan jipɨ-je-tɨ rəm, dan jipɨ al-je-tɨ rəm. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 5:13 lé, Piyər tɔjɨ kɨ́ n'ndàngɨ mbete kinlé dɔnangɨ Babilən-tɨ kɨ́ d'un d'ɔjɨ-né ɓebo Rɔm.

Kɔ̰ ta-je kɨ́ boy-boy ra mutə mẹ̰ẹ̰ mbete-tɨ kin adɨ to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ: Kajɨ rəm, kulə dɔ gin tɔ́gɨ-tɨ rəm, ɓá kɔ̰̀ rəm. Kulə gin-é-tɨ lé, Piyər ra oiyo Lubə kdɔ kajɨ kɨ́ tò kɨ̀ takul Jeju Kristɨ ə ole-né mẹ̰ẹ̰ njékadmẹ̰ẹ̰-je kɨ́ dẹ̰ lé Lubə ojɨ-dé kojɨ kɨ́ sigɨ, kdɔ nékində mẹ̰ẹ̰ dɔ-tɨ kɨ́ tò kəm. Ẹ̰ ulə dingəm mẹ̰ẹ̰-dé-tɨ kadɨ panjiyə-dé aa njay, kdɔ kadɨ kajɨ kinlé tɔjɨ-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ. Tò kadɨ dẹ̰ d'a tɔjɨ kullə ra-dé kɨ́ majɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kulə dɔ gin tɔ́gɨ-tɨ adɨ dẹ̰ lay ya kadɨ d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ lə njékɔ̰ɓe-je; kadɨ ɓə-je d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ lə 'ɓa-dé-je; kadɨ dené-je d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ ngɔw-dé-je ə kadɨ dingəm-je d'un ta ne-dé-je. Kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̰̀ rəmə, njékadmẹ̰ẹ̰-je lé, lé dow-je d'ulə kəm-dé ndoo titɨ kɨ́ ndɔkɨ d'ulə-né kəm Jeju ndoo kin bè kàrè, kadɨ d'adɨ to rɔ-dé al. To kəm rəbɨ kɨ́ tò kdɔ kadɨ d'ingə-né kɔ̰̀ kdɔ ta liə.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 Ma̰ Piyər, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sa̰i kɨ́ Lubə mbətɨ-si kɨ́ a̰yi isi ɓemba-je-tɨ dɔnangɨ Pɔ̰-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Galatɨ-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Kapadosɨ-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Aji-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Bitini-tɨ.

2 Mbətɨ kɨ́ Bɔbɨ-ji Lubə mbətɨ-si kinlé, to kɔjra liə kɨ́ ɔjɨ kete low nṵ ɓá adɨ Ndil kɨ́ aa njay ində-si tagay kadɨ 'təli-né rɔ-si go ta-tɨ lə Jeju Kristɨ rəm, kadɨ məsɨ-é bɔr-né majal-je lə-si kɔgɨ rəm. Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə Lubə nà̰y sə-si dɔ madɨ-é-tɨ kɨ dɔ madɨ-é-tɨ.

Kajɨ to nékində mẹ̰ẹ̰ dɔ-tɨ kɨ́ majɨ n̰a̰

3 Kɔsgajɨ to 'lə Lubə kɨ́ to Bɔbɨ 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ. To kɨ́ Lubə to njèkoo kəmtondoo kɨ́ n̰a̰ lé ɓá ojɨ-ji-né kojɨ kɨ́ sigɨ kɨ̀ takul tɔsɨ kɨ́ Jeju Kristɨ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̰ẹ̰ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy, adɨ j'ɔwi kɨ̀ nékində mẹ̰ẹ̰ dɔ-tɨ lə-ji kɨ́ tò sartagangɨ rəm,

4 nékugə dɔji kɨ́ à ndum al rəm, à tò n̰ẹ̰ al rəm, ɓá ndole-é à tò lo tò-é-tɨ rəm ya tò dɔra̰-tɨ nɔ̰ɔ̰ tò ngəbɨ-ji,

5 jə̰i kɨ́ tɔ́gɨ lə Lubə ngəm-ji kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰ kdɔ kajɨ kɨ́ tò pèrèrè kadɨ tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ mẹ̰ẹ̰ ndɔ-je-tɨ kɨ́ dɔbəy-tɨ.

6 Gin-é kin ɓá, lé isi ingəi kɔ̰̀-je kɨ́ gay-gay kaglo-je-tɨ kɨ́ sẹ̰ kɨ́ ngɔsnè kin kàrè, sə̰i 'rai-né rɔnəl; kɔ̰̀-je lé tò kadɨ à ree dɔ-si-tɨ kdɔ na̰-si koo ya.

7 Kdɔtalə lɔr kɨ́ à tujɨ ɓəy kin kàrè d'ulə pərəə ɓá d'ɔr njar-é; beɓa kadmɛ̨̃ lə-si kɨ́
to né kɨ́ majɨ ṇ̃ ą̃ itə lɔr kinlé kàrè d'a ną̃-é dan kɔ̨̃-je-tɨ koo, kdɔ kadɨ go-tɨ rəmə ingəi
tɔ́y, kɨ̀ kɔsgajɨ, kɨ̀ riɓa ndɔ-tɨ kɨ́ Jeju Kristɨ à tɔjɨ-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ.
8 Kristɨ lé, sə̨̃i ooi-é al ya 'ndigi-é rəm, sə̨̃i ooi-é al ɓəy ya adi-é mɛ̨̃ɛ̨̃-si rəm ə 'rai
rɔnəl kɨ́ to rɔnəl kɨ́ dum pa rəm, to rɔnəl kɨ́ riɓa-é ṇ̃ ą̃ rəm,
9 kdɔ kajɨ kɨ́ aji kinlé to nékugə dɔji kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə-si.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ, kɨ̀ kajɨ

10 Njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ 'pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ramajɨ lə Lubə kɨ́ tò kdɔ ta lə-si kinlé,
'ndər gin ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kajɨ kinlé ṇ̃ ą̃ rəm, ɓá 'dəjɨ ta kɨ́ dɔ-tɨ kete kɨ gogɨ rəm tɔ.
11 Kɔ̨̃-je kɨ́ Kristɨ* à kingə, kɨ̀ riɓa kɨ́ à kingə go-tɨ ɓá Ndil-é kɨ́ isɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-dé-tɨ tɔjɨ-dé
kete kinlé, dɛ̨̃ 'ndər gin-é ṇ̃ ą̃ kdɔ koo se à to dɔkaglo kɨ́ rá-tɨ, ə à ra né kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́
ban wa?
12 Lubə tɔjɨ-dé adɨ 'gə kɨ́ né-je kɨ́ dɛ̨̃ 'pa ta-é kinlé, sɔbɨ dɔ-dé dɛ̨̃ al, ngà sɔbɨ dɔ-si
sə̨̃i. Beɓa ɓone bè njékilə mbɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ 'pa d'adɨ-si kɨ̀ tɔ́gɨ lə Ndil kɨ́ aa njay kɨ́
Lubə adɨ-é ị̃ dɔrą̃-tɨ ree rɔ-dé-tɨ lé ə malayka-je kàrè 'ndigɨ kadɨ 'gə mɛ̨̃ɛ̨̃ Poyta kɨ́ Majɨ
kinlé tɔ.

Panjiyə ngan lə Lubə
1Te 5:8-9; Tit 2:11-14

13 Gin-é kin ɓá, isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ, indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ ə adi mɛ̨̃ɛ̨̃-si ɓikti lay ya
tò kɨ dɔ majɨ-tɨ kɨ́ à tokɨ ra sə-si ndɔ-tɨ kɨ́ Jeju Kristɨ à tɔjɨ-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ takəm
dow-je-tɨ.
14 Sə̨̃i lé, 'toi ngan-je kɨ́ njétəl rɔ-si go ta-tɨ, ə́n ə́ ɓo né-je kɨ́ ndɔkɨ ra-si lokɨ isi-né dɔ
mbə́-tɨ ɓəy kinlé, adi ra-si gogɨ al ngá;
15 ngà adi panjiyə-si lay ya aa njay titɨ kɨ́ Lubə kɨ́ njèɓa-si aa-né njay kin bè tɔ.
16 Kdɔtalə 'ndàngɨ 'panè: Aai njay, kdɔ mą̃ lé m'aa njay.
17 Lubə kɨ́ isi 'pai siə ta ə 'ɓai-é Bɔbɨ-si lé, ɛ̨̃ to njèkɔr kəm dow al, adɨ ɛ̨̃ gangta dɔ
ną̃́-ną̃́-tɨ kɨ̀ go kullə ra-é; ə́n ə́ ɓal kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə-si dɔnangɨ-tɨ nè lé, adi panjiyə-si ilə
kujɨ dɔ-é-tɨ.
18 Sə̨̃i 'gəi majɨ kɨ́ to là-je, kɨ̀ lɔr-je
kɨ́ à tujɨ kin ɓá Lubə gangɨ-né dɔ-si
lo né ra-tɨ kɨ́ dɔ mbə́-tɨ kɨ́ bɔbɨ-si-je d'ojɨ-si-né kin al;
19 ngà to məsɨ Kristɨ kɨ́ gatɨ-é al dɔ lo,
kɨ́ tokɨ məsɨ ngonbatɨ kɨ́ mətɨ goto rɔ-é-tɨ rəm,
né kɨ́ majɨ al goto rɔ-é-tɨ rəm kin ɓá Lubə taa-si-né ilə-si taá.
20 Kristɨ lé, Lubə mbətɨ-é kete nɔ̨̃ kində gin dɔnangɨ-tɨ nṵ̃,
ya ngà ɛ̨̃ adɨ-é tɔjɨ rɔ-é mɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔ-je-tɨ kɨ́ dɔbəy-tɨ kdɔ majɨ lə-si.
21 Kɨ̀ takul-é ɓá sə̨̃i adi-né mɛ̨̃ɛ̨̃-si Lubə
kɨ́ adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy rəm,
ulə riɓa dɔ-é-tɨ rəm;
bè kdɔ kadɨ adi-né mɛ̨̃ɛ̨̃-si Lubə rəm,
indəi-né mɛ̨̃ɛ̨̃-si dɔ-é-tɨ rəm.
22 Sə̨̃i 'təli rɔ-si go ta-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ adɨ 'toi dow-je kɨ́ aai njay, kdɔ kadɨ 'ndigi-ną̃ ndigɨ
kɨ́ tɔgrɔ-tɨ titɨ kɨ́ 'toi-né ngankɔ̨̃-ną̃-je, ə́n ə́ 'ndigi-ną̃ ndigɨ kɨ́ kɔrkəm-ną̃, kɨ̀ kədkəm
goto-tɨ.
23 Sə̨̃i lé, to ta lə Lubə kɨ́ tò kəm rəm, tò lo tò-é-tɨ sartagangɨ rəm kin ɓá ojɨ-si kojɨ
kɨ́ sigɨ; ɓɨ to kojɨ lə bɔbɨ-si-je kɨ́ d'a koy ndɔ madɨ kin al;
24 kdɔtalə 'ndàngɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè:
Dow-je lay ya 'tokɨ wale bè;

---

* **1:11 1:11** Kristɨ lé kɔr mɛ̨̃ɛ̨̃-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é.

ə riɓa lə-dé tokɨ putɨ wale bè;
wale lé tutɨ ə putɨ-é ur,
25 ngà ta lə 'Ɓaɓe tò lo tò-é-tɨ sartagangɨ.
Ə ta kinlé, ɛ̨ ɓá to Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ d'ilə mbɛ̨-é d'adɨ-si lé.

2

1 Beɓa né lay kɨ́ to kullə mɛ̨ɛ̨ndul, kɨ̀ né lay kɨ́ to kullə kədɨ dow-je, kɨ̀ kədkəm dow-je, kɨ̀ jangɨ-je, kɨ̀ né lay kɨ́ to kulə ta ndil-nã-tɨ-je kinlé, 'tusi iɲəi kɔgɨ.
2 Adi ɓo ta lə Lubə kɨ́ to mba kɨ́ aa yə́rə́rə́ kin ɓá ra-si titɨ kɨ́ ɓo mba ra-né ngan-je kɨ́ bər kin bè, kdɔ kadɨ 'tɔgi-né ə 'tɛ̨ɛ̨i-né kajɨ-tɨ,
3 kdɔtalə sɛ̨i 'nãi ooi adɨ 'gəi kɨ́ 'Ɓaɓe majɨ.
4 'Reei rɔ 'Ɓaɓe-tɨ kɨ́ tokɨ ər kɨ́ tò kəm, kɨ́ dow-je 'mbatɨ, ngà Lubə mbətɨ adɨ to né kɨ́ gatɨ-é ɲã ta kəm-é-tɨ†.
5 Sɛ̨i ya kàrè 'toi kɨ ər-je kɨ́ tò kəm bè, ə́ indəi rɔ-si natɨ kadɨ 'təli kəy kisɨ Ndil kɨ́ aa njay rəm, kadɨ 'toi njégugné-je kɨ́ aai njay, kdɔ kadɨ Ndil kɨ́ aa njay ra adɨ adi kadkare kɨ́ nəl Lubə kɨ̀ takul Jeju Kristɨ.
6 Kdɔtalə 'ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè: Ooi, mã Lubə m'mbətɨ ər kɨ́ gatɨ-é ɲã, ɓá m'ində sul kəy-tɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Siyɔ̨-tɨ*. Dow kɨ́ adɨ-é mɛ̨ɛ̨-é ə rɔ-é à sɔl-é al.
7 Adɨ sɛ̨i njékadmɛ̨ɛ̨-je lé, sɛ̨i ɓá riɓa tò dɔ-si-tɨ. Ngà rɔ njémɛ̨ɛ̨ngã-je-tɨ rəmə, ər kɨ́ njékində kəy-je d'ilə pɨrɨngɨ kɔgɨ lé, ɓá təl to ər kɨ́ majɨ kɨ́ sul kəy-tɨ† rəm, to ər kɨ́ tugə dow-je jigɨ-tɨ rəm, to ər kɨ́ à ra dow-je kadɨ 'tusɨ‡ rəm.
8 Dɛ̨, 'tugə nja-dé ər-tɨ lé 'tɛ̨ɛ̨ d'usɨ, kdɔ 'mbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ lə Lubə; gin-é kin ɓá kusɨ kinlé tò ngəbɨ-dé-né.
9 †Ngà sɛ̨i njékadmɛ̨ɛ̨-je rəmə, sɛ̨i 'toi gin dow-je kɨ́ Lubə mbətɨ-si rəm, 'toi njégugné-je lə Lubə kɨ́ to ngar rəm, 'toi gin dow-je kɨ́ aai njay rəm, 'toi gin dow-je kɨ́ Lubə gangɨ dɔ-si, kdɔ kadɨ iləi mbɛ̨ néra-je kɨ́ majɨ-majɨ liə ɛ̨ kɨ́ njèɓa-si kadɨ ɨ̨i londul-tɨ 'reei londógɨ-tɨ liə kɨ́ majɨ ɲã.
10 Sɛ̨i lé ndɔkɨ 'toi gin dow-je madɨ al, ngà ɓone bè 'toi gin dow-je liə; ndɔkɨ Lubə oo kəmtondoo lə-si al, ngà ɓone bè Lubə oo kəmtondoo lə-si.

Panjiyə njékadmɛ̨ɛ̨-je kɨ rɔ njékadmɛ̨ɛ̨ al-je-tɨ rəm, kɨ rɔ njékɔ̨ɓe-je-tɨ
Rɔm 13:1-8; Epɛ 6:5-8

11 Sɛ̨i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ lé, 'toi mba-je, njékɔw kɨ̀ nja-si taá ɓá m'ulə-né dingəm mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kadɨ 'mbati ɓo né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ tò dajɨ rɔ-si-tɨ isɨ rɔ kɨ̀ ndil-si.
12 Adi panjiyə-si majɨ dan njékadmɛ̨ɛ̨ al-je-tɨ, kdɔ kadɨ lé d'isɨ d'ilə ta dɔ-si-tɨ 'panè 'toi dow-je kɨ́ njèra né kɨ́ majɨ al ya kàrè, d'oo kullə ra-si-je kɨ́ majɨ-majɨ kin rəmə, d'ɔsɨ-né gajɨ Lubə ndɔ kɨ́ à tɛ̨ɛ̨-né dɔ-dé-tɨ.
13 Kdɔ ta lə 'Ɓaɓe lé, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə ngar kdɔ to kɨ́ ɛ̨ to 'boy dɔ né-je-tɨ lay,
14 rəm uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə gubərnər-je, kdɔ to kɨ́ dɛ̨ 'to dow-je kɨ́ ngar ulə-dé kadɨ 'gangɨ ta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ njéra né-je kɨ́ majɨ al ə 'pitɨ dow-je kɨ́ njéra né-je kɨ́ majɨ.
15 Kdɔtalə Lubə ndigɨ kadɨ 'rai majɨ kdɔ kadɨ uwəi-né ta mbə́-je kɨ́ njégə né al.
16 Adi panjiyə-si to panjiyə dow-je kɨ́ Lubə taa-dé ilə-dé taá; kɛ̨ ɓá adi taa kilə taá lə-si təl to né kɔn dɔ mɛ̨ɛ̨ndul al; ngà kadɨ panjiyə-si to panjiyə ngannjékullə-je lə Lubə.
17 Uni ta dow-je lay; 'ndigi ngankɔ̨-si-je kɨ́ 'to njékadmɛ̨ɛ̨-je, 'ɓəli Lubə, uni ta ngar.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njékadmɛ̨ɛ̨-je kɨ́ 'to ɓə-je

---

† **2:4 2:4** Epɛ 2:20-22; Mat 21:42-44; Rɔm 9:24-33 * **2:6 2:6** Eja 28:16 † **2:7 2:7** Pa 118:22 ‡ **2:7 2:7** Eja 8:14
† **2:9 2:9** Tit 2:14

18 Sə̰i ngannjékullə-je, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə 'ɓa-si-je kɨ̀ ɓəl kɨ́ tɔgrɔ-tɨ; dę̰ kɨ́ 'majɨ rəm, 'sɔl lɔm-lɔm par ɓá kadɨ uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə-dé al; ngà dę̰ kɨ́ 'ngą̰ kàrè, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə-dé tɔ.
19 Kdɔtalə kɔ̰̀ kɨ́ dow ingə kɨ̀ ndangɨ kare ya ə ore mę̰ę̰-é kdɔ to kɨ́ ę̰ to njèɓəl Lubə lé to né kɨ́ majɨ.
20 Kdɔtalə kinə dow ingə kɔ̰̀ kdɔ né kɨ́ majɨ al kɨ́ ę̰ ra ɓá ore mę̰ę̰-é kàrè, pitɨ ri ɓá d'a pitɨ-é wa? Ngà kinə dow ingə kɔ̰̀ kdɔ né kɨ́ majɨ kɨ́ ę̰ ra ɓá ore mę̰ę̰-é rəmə, to né kɨ́ majɨ takəm Lubə-tɨ.
21 To né kin ɓá Lubə ɓa-si kdɔ;
kdɔtalə Kristɨ lé, ę̰ ya kàrè ingə kɔ̰̀ kdɔ ta lə-si tɔ;
ę̰ ra bè kdɔ kadɨ təl néndajɨ kadɨ uni-né dɔ nja-é tɔ.
22 Kristɨ lé ra majal nja káre al rəm,
ədɨ dow nja káre al rəm;
23 ɓá 'tajɨ-é kàrè, ę̰ tajɨ-dé tó-tɨ al rəm,
d'adɨ-é kɔ̰̀ kàrè, ę̰ ą̰y rɔ dɔ-dé-tɨ al rəm,
ngà ę̰ ię̰ə rɔ-é ji Lubə-tɨ kɨ́ to njègangta kɨ́ njururu.
24 Kristɨ lé, ę̰ ya ɔy majal-je lə-ji dɔ-é-tɨ ɔy-né dɔ kagdəsɨ-tɨ,
kdɔ kadɨ j'oyi koy majal-je lə-ji lé
ə j'isi kɨ̀ dɔ-ji taá kdɔ néra kɨ́ njururu;
ę̰ ɓá ndunə̰ dò-je liə ajɨ-si.
25 Kdɔtalə, ndɔkɨ ɔwi tokɨ batɨ-je kɨ́ 'ndəm bè,
ngà ɓone bè sə̰i 'təli 'reei rɔ njèkul-si-tɨ kɨ́ to njèngəm-si.

3

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njétaa-nə̰-je
1Ti 2:9-15; Epɛ 5:22-33

1-2 †Sə̰i dené-je kàrè, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə ngɔbɨ-si-je, kdɔ kadɨ lé dę̰ kɨ́ dan-tɨ-je 'mbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ lə Lubə kàrè, kadɨ 'təl njékadmę̰ę̰-je kɨ̀ takul panjiyə-si sə̰i ne-dé-je, kdɔ koo kɨ́ d'oo kɨ́ panjiyə-si majɨ rəm, kdɔ kujɨ kɨ́ iləi dɔ-dé-tɨ rəm ɓɨ kɨ̀ takul ta kɨ́ ta dow-tɨ al.
3 †'Mə̰nəi kɨ̀ né-je kɨ́ rɔ-si-tɨ ndaa-tɨ nè kɨ́ to dɔ kɨ́ kuwə-je, kɨ̀ 'ningə́ lɔr-je, kɨ̀ kubɨ-je kɨ́ là-é n̰ą̰-n̰ą̰ kin al,
4 ngà 'mə̰nəi kɨ̀ né-je kɨ́ ɓɔyɔ rɔ-é mę̰ę̰-si-tɨ, kɨ́ to né-je kɨ́ à tujɨ al, kɨ́ to panjiyə kɨ́ sɔl lɔm-lɔm rəm, kisɨ selele rəm; né-je kinlé ɓá, to né-je kɨ́ gatɨ-é n̰ą̰ takəm Lubə-tɨ.
5 Gangɨ-é kin ɓá dené-je kɨ́ ndɔkɨ 'to dené-je kɨ́ d'aa njay, kɨ́ 'to njékində mę̰ę̰-dé dɔ Lubə-tɨ 'mə̰ne-né ə d'ulə-né dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ lə ngɔbɨ-dé-je;
6 titɨ Sara kɨ́ təl rɔ-é go ta-tɨ lə Abrakam adɨ ɓa-é: 'Ɓa-m kin bè. Kinə adi ɓəl gangɨ mę̰ę̰-si al, adɨ 'rai majɨ kɨ̀ mę̰ę̰-si kɨ́ nda kə̰y rəmə, 'toi nganka Sara tɔ.
7 †Sə̰i dingəm-je kàrè, isi kɨ̀ ne-si-je ə 'gəi kɨ́ dę̰ 'to dow-je kɨ́ tɔ́gɨ-dé asɨ al n̰ą̰. Uni ta-dé kdɔ dę̰ kàrè d'ingə kajɨ kɨ̀ takul ramajɨ lə Lubə natɨ sə-si tɔ; 'rai bè kdɔ kadɨ né madɨ ilə-si kagɨ lo pa ta-tɨ kɨ̀ Lubə al.

Ta-je kɨ́ sɔbɨ dɔ ndigną̰
Rɔm 12:14-21; Mat 10:24-31

8 Kɨ́ kadɨ m'tɔl-né ta ta kin rəmə, sə̰i lay ya kadɨ ɔwi kɨ̀ tagɨr kɨ́ káre-rè rəm, adi mę̰ę̰-si asɨ-n̰ą̰ rəm. 'Ndigi-n̰ą̰ titɨ kɨ́ tuwə kadɨ ngankɔ̰-n̰ą̰-je 'ndigɨ-né-n̰ą̰, adi ta ɔ̰̀ mę̰ę̰-si kdɔ ta lə-n̰ą̰ ə 'sɔli dɔ-si nɔ̰̀-n̰ą̰-tɨ.

† **3:1-2 3:1-2** Epɛ 5:22; Kol 3:18 † **3:3 3:3** 1Ti 2:9 † **3:7 3:7** Epɛ 5:25; Kol 3:19

9 Dow ra sə-si né kí majɨ al kàrè, 'rai siə né kí majɨ al tó-tɨ al rəm, ɓá lé dow tajɨ-si
kàrè 'taji-é dɔ-si-tɨ al rəm; ngà 'tɔri ndi-si dɔ-é-tɨ; kdɔtalə né kin ɓá to né kí Lubə ɓa-si
kadɨ 'rai kdɔ kadɨ ingəi-né tɔrndi tɔ.
10 Dow kí ndigɨ kadɨ n'isɨ kì dɔ-n'ɛ̀̃ taá
ə n'isɨ dan majɨ-tɨ kɨ low-low rəmə,
kadɨ dowbé ngəm ndɔ̃-é lo pa ta-tɨ kí majɨ al
ə ngəm ta-é dɔ kədɨ ta-tɨ,
11 kadɨ ɔr rɔ-é kɔgɨ mɛ̃ɛ̃ néra-tɨ kí majɨ al ə ra majɨ,
kadɨ sangɨ lapiya ə sangɨ kəm-é kɨ kete-kete.
12 Kdɔtalə 'Ɓaɓe ində kəm-é go dow-je-tɨ kí njéra né kí njururu
ə yəl mbi-é oo-né ta-je kí 'pa siə;
ngà 'Ɓaɓe ɔsɨ ta njéra né-je kí majɨ al.

Kisɨ dɔ nja-tɨ kdɔ pa ta kí dɔ nékində mɛ̃ɛ̃ dɔ-tɨ

13 Kinə indəi rɔ-si ta ra né-tɨ kí majɨ lé, nã̃ à ra-si majɨ al wa?
14 †Ə kinə ingəi kɔ̃̀ kdɔtalə néra kí njururu rəmə, sə̃i 'toi njénékumã̃-je! Njéra né-je
kí majɨ al lé, 'ɓəli-dé al rəm, adi mɛ̃ɛ̃-si gangɨ man al rəm.
15 Ngà Kristɨ kí to 'Ɓaɓe lé, kadɨ 'gəi mɛ̃ɛ̃-si-tɨ kí ɛ̃ aa njay ə isi pèrèrè kì ndɔ-je lay,
kdɔ kadɨ kinə dow ndur gin kində mɛ̃ɛ̃ dɔ-tɨ lə-si rəmə idəi-é; ngà kidə ɓá idəi-é kì
ta kí sɔl lɔm-lɔm rəm, kì kujɨ kí kilə rəm.
16 Adi tagɨr kí majɨ tò mɛ̃ɛ̃-si-tɨ, kdɔ kadɨ lé d'ilə ta dɔ-si-tɨ kàrè, dɛ̃ njépata kí majɨ
al dɔ panjiyə-si-tɨ kí majɨ kí to panjiyə Kristɨ lé, rɔ-dé sɔl-dé.
17 Kdɔtalə kingə kɔ̃̀ kdɔ néra kí majɨ lé, kinə to ndigɨ lə Lubə rəmə, to sotɨ itə kingə
kɔ̃̀ kdɔ né ra kí majɨ al.

Ta kí sɔbɨ dɔ koy kì tɔsɨ ndəl lə Kristɨ

18 Kdɔtalə Kristɨ kì dɔ-é oy nja káre-rè kdɔ majal-je;
ɛ̃ kí to njèra né kí njururu ya oy kdɔ njéra né-je kí njururu al,
kdɔ kadɨ ree sə-si rɔ Lubə-tɨ.
'Tɔl-é kdɔ to kí to dow, ngà Ndil kí aa njay adɨ-é tɔsɨ ndəl tɛ̃ɛ̃.
19 Kì takul Ndil kinlé ɓá ndɔkɨ, ɛ̃ ɔw ilə-né mbɛ̃ Poyta kí Majɨ
adɨ ndil dow-je kí d'ã̃ dangay-tɨ koo tɔ.
20 Dɛ̃ ɓá ndɔkɨ 'ra dɔngã̃, ya ngà Lubə ilə mɛ̃ɛ̃-é dɔ madɨ-é-tɨ kɨ kete-kete mɛ̃ɛ̃ ndɔ-
je-tɨ kí Nuwe isɨ ra-né bato lé. Bato kinlé dow-je kí d'isɨ mɛ̃ɛ̃-é-tɨ d'ajɨ rɔ-dé ta man-tɨ
lé, dɛ̃ jinã̃y joo-rè ya par ɓɨ 'nã̃ã̃ al.
21 Né-je kin ɓá tɔjɨ batɛ̃m kí ajɨ-si ngɔsnè ə to batɛ̃m kí à kɔr né kí majɨ al rɔ dow-tɨ
al, ngà to kun rɔ kadɨ Lubə kì tagɨr kí majɨ kì takul tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̃ɛ̃ lə Jeju Kristɨ.
22 Jeju Kristɨ lé, ɔw dɔrã̃ã̃-tɨ, isɨ dɔ jikɔl Lubə-tɨ; adɨ ɛ̃ ɓá malayka-je, kì njékɔ̃ɓe-je, kì
njétɔ́gɨ-je d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ liə.

4

Ta kí sɔbɨ dɔ tusɨ panjiyə kí kete kiã̃ã̃ə

1 Beɓa titɨ kí Kristɨ ingə-né kɔ̃̀ majɨ rɔ-é-tɨ lé, sə̃i kàrè adi tagɨr kí bè kin tò mɛ̃ɛ̃-si-tɨ
majɨ tɔ; kdɔtalə dow kí ingə kɔ̃̀ majɨ rɔ-é-tɨ lé, to dow kí ɔr rɔ-é kɔgɨ mɛ̃ɛ̃ majal-tɨ,
2 kdɔ kadɨ ndəgɨ ndɔ-je kí ɛ̃ à kisɨ-né kì dɔ-é taá lé, isɨ kdɔ ra né-je kí majɨ al kí ɓo-é
ra dow-je kin al, ngà isɨ kdɔ ra né kí Lubə ndigɨ.
3 Kdɔtalə ndɔkɨ lé isi ká ra né-je-tɨ kí nəl njékadmɛ̃ɛ̃ al-je, adɨ to kisɨ ká ra kaya-tɨ,
kì kəmnda, kì gɔ̃yibɨ kí kã̃ã̃y, kì gɔ̃nékuso, kì kində-nã̃ã̃ dɨrə nékã̃ã̃y, kì pole magɨ-je kí
to né rɔsɔl.

† **3:14 3:14** Mat 5:10

4 Ngà ɓone bè səi ạyi sə-dé ngɔdɨ go kaya-tɨ kɨ́ al dɔ majɨ kin al ngá rəmə, d'oo kɨ
né kɨ́ mba bè rɔ-dé-tɨ, adɨ 'pa ta-je kɨ́ majɨ al majɨ al dɔ-si-tɨ.
5 Né-je kinlé, d'a kɔr go-é nɔ̨ Kristɨ-tɨ kɨ́ ạ pèrèrè kdɔ gangta dɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'oy
rəm, dɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'isɨ kəm rəm.
6 Gin-é kin ɓá dow-je kɨ́ d'oy kàrè d'ilə mbẹ Poyta kɨ́ Majɨ mbi-dé-tɨ kdɔ kadɨ lé
'gangɨ ta dɔ-dé-tɨ titɨ kɨ́ 'gangɨ-né ta dɔ dow-je-tɨ lay bè kàrè, Ndil kɨ́ aa njay adɨ d'isɨ
kəm kɨ̀ Lubə.

Né-je kɨ́ gay-gay kɨ́ njèkadmę̣ę̣ à ra

7 Né-je lay ya ta tɔl ta-é nạ̀y ngɔsi, ə́n ə́ indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ ə isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ
kdɔ kadɨ 'pai ta kɨ̀ Lubə.
8 Kete nɔ̨ né-je-tɨ lay lé, 'ndigi-nạ ndigɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kdɔtalə ndignạ lé utɨ dɔ majal-je
nạ*.
9 Uwəi-nạ kɨ rɔ nạ-tɨ, ə 'yuni-né ta go-tɨ al.
10 Nạ́-nạ́ ya Lubə adɨ-é kadkare kɨ́ sɔbɨ dɔ-é ə́ 'rai-né kullə adi-nạ, beɓa à toi dow-je
kɨ́ njékində kəm-dé majɨ go ramajɨ-tɨ lə Lubə kɨ́ tò gay-gay kin.
11 Kinə dow à pa ta rəmə, kadɨ to ta-je kɨ́ ta Lubə-tɨ ya ɓane; ə kinə dow isɨ oo go
dow-je rəmə, kadɨ oo go-dé kɨ̀ tɔ́gɨ kɨ́ Lubə adɨ-é tɔ. Bè kdɔ kadɨ né-je lay ya Lubə ingə
kɔsgajɨ mę̣ę̣-é-tɨ kɨ̀ takul Jeju Kristɨ. Lubə lé, riɓa kɨ̀ tɔ́gɨ to 'liə kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal. Amę̣n!

Njènékumą̣ ɓá ingə kɔ̨ kdɔ Kristɨ

12 Səi kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, kɔpər kɨ́ isi dan-tɨ kinlé to néna̧ mę̣ę̣-si koo ə́n ə́
adi ra-si ɓəl al, nè à kɨ̨ kooi kɨ́ to né kɨ́ mba ɓá tę̣ę̣ dɔ-si-tɨ.
13 Kɔ̨-je kɨ́ ndɔkɨ Kristɨ ingə lé, səi isi ingəi tɔ ə́n ə́ 'rai rɔnəl; kdɔ kadɨ ndɔ kɨ́ ę̣ à
tɔjɨ riɓa liə ndaa-tɨ rəsɨ lé, səi a rai rɔnəl ə a tiləi kole.
14 Kinə dow-je 'tajɨ-si kdɔ Kristɨ lé, 'toi njénékumą̣-je, kdɔtalə ndil kɨ́ njèriɓa kɨ́ to
ndil Lubə isɨ mę̣ę̣-si-tɨ.
15 Kadɨ dow madɨ dan-si-tɨ ingə kɔ̨ kdɔ to kɨ́ to njètɔl dow-je al rəm, kdɔ to kɨ́ to
njèɓogɨ al rəm, kdɔ to kɨ́ to njèra né kɨ́ majɨ al al rəm, ɓá kdɔ to kɨ́ to njèkində rɔ-é
ta-tɨ lə dow-je al rəm.
16 Ngà kinə dow ingə kɔ̨ kdɔ to kɨ́ ę̣ to njèkun go Kristɨ rəmə, kadɨ rɔ-é sɔl-é al; ngà
kadɨ dowbé ɔsɨ gajɨ Lubə kdɔ ri njèkun go Kristɨ kɨ́ tò dɔ-é-tɨ kin.
17 Kdɔ kaglo asɨ kadɨ ta kɨ́ gangɨ à kulə gin-é mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Lubə. Ngà kinə ją̣i ɓá
ta kɨ́ gangɨ ulə gin-é dɔ-ji-tɨ lé, dow-je kɨ́ njémbatɨ kadɨ mę̣ę̣-dé Poyta kɨ́ Majɨ lə Lubə
kin ta tɔl ta-dé à tò ban ngá ə́n wa?
18 Ə kinə njèra né kɨ́ njururu ya lo kajɨ liə ngą̣ ṇą̣ bè lé, njèkilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al
kɨ́ to njèra majal əjè 'liə à tò ban ngá wa?
19 Beɓa dow-je kɨ́ d'ingə kɔ̨ kdɔ mę̣ę̣ ndigɨ lə Lubə lé, kadɨ d'iṇə rɔ-dé ji njèką̣ dɔ
ndi-é-tɨ kɨ́ to njèkində né-je lay ə kadɨ 'ra majɨ.

5

Takɔjɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ 'ngatɔ́gɨ-je, kɨ̀ njékadmę̣ę̣-je
1Ti 3:1-7

1 Beɓa 'ngatɔ́gɨ-je kɨ́ d'isɨ dan-si-tɨ lé, mą̣ kɨ́ m'to 'ngatɔ́gɨ madɨ-dé m'ulə dingəm
mę̣ę̣-dé-tɨ. Mą̣ lé, kɔ̨-je kɨ́ Kristɨ ingə kàrè m'ą̣ lo-é-tɨ m'oo kɨ̀ kəm-m rəm, ɓá riɓa liə
kɨ́ Lubə à tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ lé kàrè m'a ką̣ lo-é-tɨ rəm tɔ.

---

* **4:8 4:8** Kutɨ dɔ majal-je kɨ́ ta-é tò nè kinlé to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kutɨ majal-je kadɨ oo al al, ngà sɔbɨ kiṇə go majal-je kɔgɨ (Gos 10:12; Pa 32:1)

2 †M'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ m'panè: Uli batɨ-je lə Lubə kɨ́ ində-si ta-dé-tɨ; uli-dé kɨ̀
mɛ̨ɛ̨ ndigɨ lə-si kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ nəl Lubə ya ɓɨ titɨ né kɨ́ dow uwə-si kɨ́ lə njètɔ́gɨ-tɨ bè al
rəm, 'rai kɨ kullə là al rəm, ngà uli-dé kɨ̀ mɛ̨ɛ̨nda ką̣y.
3 Batɨ-je kɨ́ Lubə ində-si ta-dé-tɨ kinlé, 'rai ngar dɔ-dé-tɨ al, ngà 'təli néndajɨ kadɨ
'ndajɨ.
4 Beɓa lokɨ njèkul batɨ-je kɨ́ boy à ree lé, sə̨i a kingəi jɔgɨ riɓa kɨ́ ndole-é à goto al.
5 Bè ya tɔ, sə̨i basa-je kàrè uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə 'ngatɔ́gɨ-je tɔ. Sə̨i lay ya 'sɔli
dɔ-si lɔm-lɔm nɔ̨̀-ną̣-tɨ. Kdɔ Lubə ɔsɨ ta njékində kàdì-dé-je, ngà ɛ̨ ramajɨ kɨ́ njésɔl
dɔ-dé-je.*
6 †Ə̄n ə́ 'sɔli dɔ-si nɔ̨̀ Lubə-tɨ kɨ́ tɔ́gɨ-é asɨ gakɨ kin, kdɔ kadɨ kaglo kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é ndigɨ ə
itə dɔ-si kɨ taá.
7 Né-je lay kɨ́ mɛ̨ɛ̨-si ą̣ kə́kə́kə́ kdɔ lé, iɲ̨əi mɛ̨ɛ̨ ji-é-tɨ, kdɔtalə ɛ̨ to njèkoo go-si.†

Kɔ̨̀-je kɨ̀ riɓa lə njékadmɛ̨ɛ̨-je

8 Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ. Isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ. Njèba lə-si kɨ́ to Sú isɨ ijə rɔ tokɨ ɓɔl
bè, ilə gəə dɔ-si, isɨ sangɨ dow kɨ́ n'a tujɨ-é. 9 'Ndángi-é ə ą̣i gərərə dɔ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ lə-si,
ə kadɨ 'gəi kɨ́ kɔ̨̀-je kɨ́ isi ingəi kinlé, ngankɔ̨-si-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨ d'isɨ d'ingə kəl lo-je-tɨ
kɨ́ rangɨ dɔnangɨ-tɨ nè bè ya tɔ.
10 Go kɔ̨̀-je-tɨ kɨ́ tò kadɨ à kingəi kaglo sɛ̨ ɓəy kinlé, Lubə kɨ́ to njèramajɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ
lay kɨ́ ɓa-si kɨ̀ takul Kristɨ, kdɔ kadɨ ingəi riɓa liə kɨ́ à to sartagangɨ lé, à təl kində-si
ɗɨrə̀-tɨ kɨ́ mbaa sɔ rəm, à mbusɨ nja-si rəm, à kadɨ-si tɔ́gɨ rəm, ɓá à ra sə-si kadɨ ą̣i lo
ką̣-si-tɨ gərərə rəm tɔ.
11 Ɛ̨ ya tɔ́gɨ to 'liə kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal! Amɛ̨n!

Sɔ̨y ta-je kɨ̀ lapiya kɨ́ ra
1Te 5:23-28

12 †Kɨ̀ takul ngonkɔ̨-m Silbɛ̨‡ kɨ́ to njèką̣ dɔ ndi-é-tɨ, ɓá m'ndangɨ-né ta-je kɨ́ sɛ̨ kin
m'adɨ-si, kdɔ kulə-né dingəm mɛ̨ɛ̨-si-tɨ rəm, kdɔ kidə-si-né rəsɨ kɨ́ ramajɨ lə Lubə kɨ́
ą̣i dɔ-tɨ kinlé ɛ̨ ya to ramajɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
13 †Njékəwną̣-je kɨ́ Lubə mbətɨ-dé kɨ́ d'isɨ ɓebo Babilɔ̨n-tɨ 'ra-si lapiya rəm, ɓá Markɨ
kɨ́ m'oo-é kɨ ngon mɛ̨ɛ̨-m bè kin kàrè ra-si lapiya tɔ.
14 'Rai-ną̣ lapiya kuwə-ną̣ kàdì-ną̣-tɨ kdɔ ndigɨ kɨ́ 'ndigi-ną̣. Sə̨i lay kɨ́ 'nami kàdì
Kristɨ-tɨ lé, kadɨ lapiya ną̣̀y sə-si!

---

† **5:2 5:2** Ją̣ 21:15-17 * **5:5 5:5** Gos 3:34; Jak 4:6 † **5:6 5:6** Mat 23:12; Luk 14:11; 18:14 † **5:7 5:7** Pa 55:23
† **5:12 5:12** Knj 15:22,40 ‡ **5:12 5:12** Silbɛ̨ lé ya to Silasɨ. Knj 15:22; 2Kɔ 1:19 † **5:13 5:13** Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; Plm 1:24

Mbete kɨ́ njèkungɨ joo kɨ́
Piyər
ndàngɨ

Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ njèkungɨ joo kɨ́ Piyər ndàngɨ

Mɛ̨̃ mbete-tɨ liə kɨ́ dɔsã̰y lé, njèkɔwkulə Piyər pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ ndaa-tɨ kɨ́ 'to njékəwnã̰-je al kɨ́ 'rɔ kɨ̀ njékadmɛ̨̃ɛ̨-je ə 'ra-dé adɨ d'ingə kɔ̰̃. Mɛ̨̃ɛ̨ mbete-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo kinlé, ɛ̨ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dɛ̨ kɨ́ 'to njékəwnã̰-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨ kəy-tɨ kɨ́ d'ɔsɨ ta néndó kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ to néndó lə dow-je lə Kristɨ Lo kɔr-é kɨ́ 3:1 lé, tɔjɨ kɨ́ ɛ̨ ndàngɨ mbete kinlé adɨ kutɨ njékadmɛ̨̃ɛ̨-je kɨ́ káre-rè kɨ́ ndɔkɨ d'ingə mbete liə kɨ́ dɔsã̰y ngá kin bè. Ɛ̨̃ ndàngɨ mbete adɨ-dé, kdɔ kadɨ d'ində-né kəmkaa dɔ rɔ-dé-tɨ kdɔ dow-je kɨ́ njékɔsɨ ta ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.

Mɛ̨̃ɛ̨ ɓal-je-tɨ kɨ́ ɓu ɓu nã̰ lé, dow-je nã̰ ya 'pa ta-je kadɨ 'gə kɨ́ à to Piyər ɓá ndàngɨ mbete kin al. Ngà titɨ kɨ́ tò-né lo kɔr-é kɨ́ 1:1 rəm, titɨ kɨ́ tò-né mɛ̨̃ɛ̨ mbete-tɨ lo-je-tɨ kɨ́ rangɨ kɨ́ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ né-je kɨ́ ra né kɨ́ Piyər ã̰ lo-é-tɨ lé, j'ndigɨ dɔ-tɨ kɨ́ to ɛ̨ ya ndángɨ mbete kin. Ɛ̨̃ ndàngɨ mbete kinlé, ta tɔl ta ndɔ-je-tɨ liə ya tɔgrɔ-tɨ. Piyər tɔjɨ kɨ́ gə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ɓá à taa dɔ-ji ta néndó-tɨ kɨ́ ngɔm. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1 lé, ɛ̨ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ majɨ lə gə Lubə, kɨ̀ gə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ. Ɛ̨̃ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ ɛ̨ ɓá to njètɛ̨̃ɛ̨ kɨ̀ dɔ ta lə Lubə kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kadɨ dow-je. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 2 lé, ɛ̨ pa ta ɔsɨ-né ta njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 3 lé, ɛ̨ ulə dingəm mɛ̨̃ɛ̨ njéndó mbete-je-tɨ liə kadɨ mɛ̨̃ɛ̨-dé ole dɔ ta-tɨ kɨ́ ta lə Lubə pa rəm, Lubə kɨ́ ra kullə mɛ̨̃ɛ̨ kullə ra-je-tɨ lə dow-je rəm. Ɛ̨̃ idə njéndó mbete-je liə kɨ́ 'Ɓaɓe à ree titɨ kɨ́ un-né mindɨ-é, ə ulə dingəm mɛ̨̃ɛ̨-dé-tɨ kadɨ d'isɨ pèrèrè kdɔ ndɔ təl-é.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 Mã̰ Simɔ̰̃ Piyər kɨ́ ngonnjèkullə rəm, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ rəm, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sə̰i kɨ́ ɔwi kɨ̀ kadmɛ̨̃ɛ̨ kɨ́ gatɨ-é nã̰ asɨ-nã̰ kɨ 'lə-ji kɨ̀ takul né ra kɨ́ njururu lə Lubə lə-ji Jeju Kristɨ kɨ́ to Njékajɨ-ji.

2 Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya nə̰̀y sə-si kɨ́ dɔ madɨ-é-tɨ kɨ dɔ madɨ-é-tɨ kdɔ gə kɨ́ 'gəi Lubə rəm, 'gəi 'Ɓaɓe lə-ji Jeju kin rəm.

Panjiyə njékadmɛ̨̃ɛ̨-je
Tit 2:11-14; Plp 1:9-11; 3:8-14

3 Tɔ́gɨ Lubə adɨ-ji né-je lay kɨ́ à ra sə-ji dɔ kiskəm-tɨ rəm, dɔ nam-tɨ kɨ́ j'nami kàdì Lubə-tɨ ə adɨ j'gəi njèɓa-ji kɨ̀ takul riɓa liə kɨ́ sɔbɨ dɔ-é rəm, ɓá kɨ̀ takul mɛ̨̃ɛ̨majɨ liə rəm tɔ.

4 Beɓa né-je kɨ́ gatɨ-é nã̰ kɨ̀ né-je kɨ́ tò ɓəl nã̰ kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-ji lé, ɛ̨ adɨ-ji kɨ̀ takul riɓa liə rəm, kɨ̀ takul mɛ̨̃ɛ̨majɨ liə rəm. Né-é-je kinlé ɛ̨ adɨ-ji bè kdɔ kadɨ j'təli-né dow-je kɨ́ j'titi-nã̰ siə kɨ̀ takul kã̰y majal kɨ́ to kəmnda kɨ́ tujɨ dow-je dɔnangɨ-tɨ nè.

5 Gin-é kinlé ya ɓá kadɨ uri-né rɔ-si biri kadɨ iləi mɛ̨̃ɛ̨majɨ dɔ kadmɛ̨̃ɛ̨-tɨ lə-si rəm, iləi négə dɔ mɛ̨̃ɛ̨majɨ-tɨ rəm,

6 iləi koremɛ̨̃ɛ̨ dɔ négə-tɨ rəm, iləi kuwə rɔ ngə̰̃ dɔ koremɛ̨̃ɛ̨-tɨ rəm, iləi kujɨ kɨ́ kilə dɔ Lubə-tɨ dɔ kuwə rɔ ngə̰̃-tɨ rəm,

7 iləi kuwə nojɨ dɔ kilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ rəm, ɓá iləi ndignã̰ dɔ kuwə nojɨ-tɨ rəm tɔ.

8 Kdɔtalə kinə né-je kinlé tò rɔ-si-tɨ ə ojɨ-nã̰ rɔ-si-tɨ rəmə à ra kadɨ a rai kullə rəm, kandɨ-si à tò rəm, mɛ̨̃ɛ̨ gə-tɨ kɨ́ 'gəi 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ rəm tɔ.

9 Ngà dow kɨ ɔw kɩ̀ né-je kin rɔ-é-tɨ al lé, to njèkəmtɔ, kəm-é libri libri-libri rəm,
ɓá mɛ̨̃ɛ̨̃-é oy səl dɔ bɔr-tɨ kɨ 'bɔr majal-je liə kɨ low kin rəm tɔ.
10 Gin-é kin ɓá sə̨i ngankɔ̃-m-je kɨ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, uri rɔ-si biri kadɨ ɓa kɨ Lubə ɓa-si,
kɩ̀ mbətɨ kɨ ɛ̨ mbətɨ-si kinlé, 'rai kullə-é adi idɨ njikɨ-njikɨ. Kinə 'rai bè rəmə, a kusi
mɛ̨̃ɛ̨̃ majal-tɨ ndą̃ al.
11 Bè kin ɓá tarəbɨ kɔw kɔ̃ɓe-tɨ kɨ sartagangɨ kɨ to kɔ̃ɓe lə 'Ɓaɓe lə-ji rəm, Njèkajɨ-ji
Jeju Kristɨ lé à tò kɨ tɛ̨̃ɛ̨̃ kadɨ to doo nɔ̃̀-si-tɨ.

Ką̃ gərərə dɔ néndó-je-tɨ kɨ majɨ

12 Gin-é kin ɓá m'ndigɨ kole-né mɛ̨̃ɛ̨̃-si dɔ né-je-tɨ kin kɩ̀ ndɔ-je lay. Ə to né-je kɨ sə̨i
'gəi rəm, ɓá ta kɨ tɔgrɔ-tɨ kɨ ngɔsnè kinlé kàrè kadɨ nja-si uwə nangɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-é-tɨ majɨ
rəm tɔ.
13 Kinə m'isɨ kɩ̀ dɔ-m taá nè ɓəy lé, m'oo m'adɨ to tó-é kadɨ m'ole mɛ̨̃ɛ̨̃-si dɔ-tɨ kadɨ
isi-né kəm dɔ rɔ-si-tɨ.
14 Kdɔ titɨ kɨ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ adɨ-m m'gə-né lé, mą̃ ya kàrè m'gə majɨ kɨ ndɔ
kisɨ-m kɩ̀ dɔ-m taá nąy̌ gɔjɨ ngá.
15 Ngà m'a ra né-je kər-kər lay kdɔ kadɨ lé m'iɲə-si kàrè rəmə mɛ̨̃ɛ̨̃-si ole dɔ néndó-
je-tɨ kinlé.
16 Kdɔtalə jɛ̨̃ j'un go tasu-je kɨ kąy̌ ngangɨ-é kər-kər kin ɓá j'adɨ-si 'gəi-né tɔ́gɨ, kɩ̀ ree
lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ lé al. Ngà jɛ̨̃ j'oo ndógɨ kɨ ɛ̨ ndógɨ tɔjɨ-né riɓa liə kɩ̀ kəm-ji.
17 †Kdɔtalə Bɔbɨ-é Lubə ɓá adɨ-é riɓa, kɩ̀ kɔsgajɨ, lokɨ ɛ̨ kɨ to njèriɓa kɨ ɲą̃ lé ya pa
panè: Ɛ̨ kinlé to ngon-m ə m'ində-é dan kəm-m-tɨ rəm, ɓá rɔ-m nəl-m dɔ-é-tɨ ɲą̃ rəm
tɔ.
18 Ndi dow kinlé ɓa dɔrą̃-tɨ adɨ j'oo, lokɨ j'ą̃-né kɩ̀ Jeju dɔ mbal-tɨ kɨ aa njay.
19 Ə ta lə njépata-je kɨ ta Lubə-tɨ kɨ j'gə majɨ kɨ to ta kɨ tɔgrɔ-tɨ kɨ sə̨i 'rai majɨ adɨ
isi indəi mbi-si ooi-né kinlé, to titɨ lampɨ kɨ ndógɨ londul-tɨ sar kadɨ lo tijə-né yərərə
ə kadɨ londógɨ lə Kristɨ ndógɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-si-tɨ titɨ kɨ ngòrongɨ ndógɨ-né dɔnangɨ-tɨ kin bè.
20 Kete nɔ̃̀ né-je-tɨ lay lé, kadɨ 'gəi kɨ ta kɨ ta Lubə-tɨ kɨ tò mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kɨ aa njay
kinlé, káre ya kàrè dow à kun kdɔ kɔr mɛ̨̃ɛ̨̃-é kɩ̀ dɔrɔ-é al.
21 Kdɔtalə ta kɨ ta Lubə-tɨ tɛ̨̃ɛ̨̃ kɩ̀ mɛ̨̃ɛ̨̃ndigɨ lə dow al, ngà to Ndil kɨ aa njay ɓá ɔsɨ
dow-je adɨ 'pa ta kɨ ta Lubə-tɨ.

2

Njéndó dow-je né-je kɨ ngɔm
Jud 3-16; 2Ti 3:1-9

1 Kete low dan Israyel-je-tɨ ya kàrè njékədta-je kɨ 'ɓa rɔ-dé njépata-je kɨ ta Lubə-tɨ
d'isɨ nɔ̃̀ɔ̃̀. Gangɨ-é kin ya njéndó dow-je né-je kɨ ngɔm d'a kɨ̃-né dan-si-tɨ nɔ̃̀ɔ̃̀ tɔ. Dɛ̨̃
d'a ree kɩ̀ néndó-je kɨ ngɔm kullə dan néndó-je-tɨ lə-dé kur-né dow-je wale kadɨ 'tujɨ.
'Ɓaɓe kɨ to njètaa-dé kilə-dé taá lé, mɛ̨̃ɛ̨̃ néndó-je-tɨ lə-dé rəmə, 'najɨ 'panè n'gəi-é al,
adɨ dɛ̨̃ ya d'a kun tujɨ kɨ à kubə-dé nangɨ busɨ kdɔ kilə dɔ-dé-tɨ.
2 Dow-je ɲą̃ ya d'a kun go-dé mɛ̨̃ɛ̨̃ panjiyə-dé-tɨ kɨ jugɨ-jugɨ ə ta lə-dé ya dow-je d'a
pa-né ta kɨ majɨ al dɔ ta-tɨ kɨ tɔgrɔ-tɨ.
3 Kəmnda là ra-dé, adɨ d'a kədɨ-si kɩ̀ ta-je kɨ ta-dé-tɨ kdɔ kuso-si kare-kare bè ya.
Ngà low nu̱ ya ta kɨ gangɨ kɨ sɔbɨ dɔ-dé isɨ njiyə jan-jan nɔ̃̀ɔ̃̀ rəm, ɓá tujɨ isɨ ngəbɨ-dé
pèrèrè rəm tɔ.
4 Kdɔ malayka-je kɨ ndɔkɨ 'ra majal lé, Lubə iɲə-dé al, ngà uwə-dé ungɨ-dé boleɓe-tɨ
kɨ sɔ̃̀y-é goto lo kɨ ndul-tɨ, lo kin ɓá 'tɔ́-dé titɨ kdɔ̃ ngəbɨ-né ta kɨ gangɨ;

† **1:17 1:17** Mat 17:1-5; Mar 9:2-7; Luk 9:28-35

5 dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ low ndɔkɨ lé, lokɨ Lubə adɨ man bəlɨm ree un njéra né kɨ́
tò ṇẹ takəm-é-tɨ lé, ẹ iṇə-dé al bè ya tɔ. Dow-je jinàỵ joo ɓá ẹ ajɨ-dé ə Nuwe to kɨ́
dan-dé-tɨ tɔ. Nuwe lé ɓá̃ to njékilə mbẹ né ra kɨ́ njururu.
6 Lubə gangta dɔ ɓebo Sɔdɔm-tɨ kɨ̀ ɓebo Gɔmɔr-tɨ, ró-dé kɨ̀ pər rukɨ-rukɨ kadɨ to né
tɔjɨ kdɔ njéra né-je kɨ́ to ṇẹ kɨ́ mẹẹ ndɔ-je-tɨ kɨ́ à ree.
7 Ngà Lubə ajɨ Lotɨ kɨ́ to njèra né kɨ́ njururu. Lotɨ lé, kullə kaya lə bɔkaya-je kinlé
adɨ-é mẹẹkɔ̃ ṇą̃.
8 Njèra né kɨ́ njururu kinlé, isɨ dan-dé-tɨ nɔ̃ɔ̃ ə ndɔ-je lay ya rɔ-é atɨ-é kanąṇą̃, kdɔ
ẹ oo né-je kɨ́ majɨ al majɨ al kɨ̀ kəm-é rəm, ɓá̃ ta-é usɨ mbi-é-tɨ mbi-é-tɨ rəm tɔ.
9 Né kin tɔjɨ tokɨ dow-je kɨ́ njékilə kujɨ dɔ 'Ɓaɓe-tɨ lé, 'Ɓaɓe gə kajɨ-dé ta kɔ̃-tɨ, ngà
njéra né-je kɨ́ njururu al ɓá à kində-dé kɔjɨ-dé ndɔ gangta-tɨ tɔ.
10 Kɨ́ boy ṇą̃ rəmə, to ta lə dẹ kɨ́ ɓo ra né-je kɨ́ tò ṇẹ ra-dé lɔtɨ-lɔtɨ, adɨ 'sangɨ kadɨ
'ra né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ nəl dajɨ rɔ-dé kin ə 'nədɨ-né tɔ́gɨ lə 'Ɓaɓe.
Dẹ d'oo rɔ-dé kɨ dow-je kɨ́ 'ngay rəm, 'to njékində kàdɨ-dé-je rəm, adɨ 'ɓəl pa ta kɨ́
majɨ al dɔ njériɓa-je-tɨ* al.
11 Malayka-je kɨ́ tɔ́gɨ-dé itə-dé rəm, 'ngą̃ d'itə-dé rəm kin ya kàrè 'gangɨ ta dɔ njériɓa-
je-tɨ kinlé al rəm, ɓá 'pa ta kɨ́ majɨ al dɔ-dé-tɨ nɔ̃ 'Ɓaɓe-tɨ al rəm tɔ.
12 Dow-je kɨ́ njéra né-je kɨ́ njururu al kinlé, kuu dɔ-dé oy mburukɨ taną̃ kɨ́ dą̃-je kɨ́
d'ą̃ kdɔ kadɨ dow uwə-dé ə tɔl-dé ya par kin bè. Adɨ né kɨ́ dẹ 'gə al kàrè, dẹ 'pa ta kɨ́
majɨ al dɔ-tɨ rəm. D'a tɔl-dé titɨ kɨ́ dow-je 'tɔl-né dą̃-je kin bè.
13 Né ra kɨ́ njururu al lə-dé lé ya à to nékugə dɔji-dé. Nəl-dé ṇą̃ kadɨ 'ra kaya kada
rəsɨ takəm dow-je-tɨ. Dowbé-je kinlé, lokɨ d'isɨ sə-si ta nékuso-je-tɨ kɨ́ lo ra nąy-je-tɨ
rəmə, 'ra né rɔsɔl-je kɨ̀ né-je kɨ́ tuwə ra al rəm, ɓá rɔ-dé nəl-dé lo kədɨ dow-je-tɨ rəm
tɔ.
14 Lo koo lə-dé to lo koo kaya ya bè; 'ra majal pi kàrè usɨ rɔ-dé-tɨ al rəm, d'ədɨ
dow-je kɨ́ kadmẹẹ lə-dé yay; kəmnda là ya rusɨ mẹẹ-dé njɨ̱-njɨ̱; 'to dow-je kɨ́ ndɔl tò
dɔ-dé-tɨ.
15 Lokɨ 'tusɨ rəbɨ kɨ́ njururu d'iṇə lé, 'ndəm d'un rəbɨ kɨ́ go Balam-tɨ kɨ́ to ngon lə
Béɔr. Balam† lé nékugə dɔji kɨ́ njururu al ɓá ẹ ndigɨ.
16 Adɨ 'ndángɨ-é kdɔ kaldɔta liə. Kɔ̃ koro kɨ́ to dą̃ kɨ́ lé à pa ta al ya ə́ pa ta adɨ ndi-é
ɓá ndi dow ə gangɨ njèɓa rɔ-é njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ dɔ kullə mbə́-tɨ liə.
17 Njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm kinlé, 'taną̃ kɨ̀ kəm kẹṇẹṇẹ kɨ́ man goto-tɨ kin bè
rəm, 'taną̃ kɨ̀ kilndi kɨ́ yə́lbo tində sane kin bè rəm; lo kɨ́ ndul ndɨ̱-ndɨ̱ ya ɓá tokɨ kuwə
dɔ-é ngəbɨ-dé-né.
18 Ta-je kɨ́ mẹẹ wəy kare ya 'tidə d'adɨ ngą̃ njim rəm, ɓo né-je kɨ́ majɨ al majɨ al ya
d'ədɨ-né dẹ kɨ́ ngɔsnè ɓəy ə́ 'tẹẹ ji dow-je-tɨ kɨ́ 'ndəm d'ur wale.
19 Dẹ d'un mindɨ-dé d'adɨ-dé tokɨ d'a to ɓə lə né madɨ al ngá. Rəmə dẹ njépa-é-je
lé ya 'to ɓə-je lə majal. Kdɔtalə ną̃-ną̃ ya to ɓə lə né kɨ́ njèkɔ̃ɓe dɔ-é-tɨ.
20 Kdɔ kinə gə kɨ́ dow-je 'gə Jeju Kristɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe lə-ji rəm, Njèkajɨ-ji rəm kin ra adɨ
'tẹẹ kɔgɨ mẹẹ né-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kɨ́ tò ṇẹ takəm Lubə-tɨ, ɓá 'təl 'ndəm majal-é-je
mbul-mbul gogɨ rəm, ə d'adɨ majal ɔ̃ ɓe dɔ-dé-tɨ rəm lé, kisɨ-dé kɨ́ gogɨ nè kin təl
majal ṇą̃ itə kɨ́ kete ɓəy.
21 Kdɔtalə, kinə lé 'gə rəbɨ ra né kɨ́ njururu lé al rəmə à tò sotɨ kitə kadɨ 'gə ya ɓá
'təl gidɨ-dé d'adɨ ndukun kɨ́ aa njay kɨ́ tokɨ 'ndó-dé.
22 Gosta kɨ́ njururu pa ta sɔbɨ-né dɔ-dé panè: «Bisɨ təl ɔ̃ tɔmɔ̃ liə ə kɔsɔngɨ ndogɨ
man ində lo tẹẹ bè ya kàrè təl ɔw rogɨ rɔ-é bɔr-tɨ gogɨ.»

---

* **2:10 2:10** Njériɓa-je kinlé dow-je madɨ 'panè to ndil-je, dẹ kɨ́ ną̃-je 'panè to Malayka-je ə dẹ kɨ́ rangɨ 'panè to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ ri-dé ɓa ṇą̃ tɔ. † **2:15 2:15** Balam to dow kɨ́ kete low nụ ɓɨ to dow kɨ́ gangɨ ɓal-je-tɨ kɨ́ Piyər ndàngɨ-né mbete kin al (Kni 22–24; 31:16).

3

Ta kí sɔbɨ dɔ təl ree lə 'Ɓaɓe Jeju
Mat 24:37-38; 2Te 1:7-10; Jud 17-23

1 Sə̨i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, mbete kí nè kinlé to kí njèkungɨ-tɨ joo ngá ɓá
m'ndàngɨ madɨ-si tin. Mbete-je kí joo lay kin ya m'pa ta-tɨ m'ole-né mę̣ę̣-si dɔ né-je-tɨ
madɨ kadɨ 'gəi majɨ yərərə.
2 Bè kdɔ kadɨ mę̣ę̣-si ole-né dɔ né-je-tɨ kí ndɔkɨ njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí d'aa
njay 'pa ta-é kete lé rəm, kadɨ mę̣ę̣-si ole-né dɔ ndukun-tɨ lə Njèkajɨ-ji kí 'to 'Ɓaɓe kí
njékɔwkulə-je lə-si 'ndó-si kin rəm.
3 †Né kí kadɨ 'gəi majɨ ən: Mę̣ę̣ ndɔ-je-tɨ kí dɔbəy-tɨ lé, njésɔklo-je kí sɔklo rusɨ
mę̣ę̣-dé nji̱-nji̱ d'a ree kdɔ sɔkɨ dow-je ə panjiyə-dé ɔw go-na̱-tɨ kì kəmnda lə-dé.
4 Dẹ̃ d'a sɔkɨ dow-je panè: «Ẹ̃ ə́ un mindɨ-é panè n'a təl ree lé, à təl ndɔ kí rá-tɨ
wa? Kdɔ low nṵ kí ka-ji-je d'oy kinlé, né-je lay ya tò gangɨ-é-tɨ kí ndɔkɨ tò-né low nṵ
lo kində gin né-je-tɨ kinlé ya ɓəy.»
5 Kdɔ né-je kí d'oo gərərə ya 'ra tokɨ né kí mę̣ę̣-dé oy dɔ-tɨ bè lé ən: Ndɔkɨ Lubə pa
ta ya dɔra̱ tę̣ę̣ rəm, ɓá ta kí ta-é-tɨ lé ya dɔnangɨ ubə-né dan man-tɨ mbuṇ ə man ra-é
adɨ umə̨ natɨ majɨ rəm tɔ.
6 Rəmə gangɨ-é kin ya tɔ ɓá dɔnangɨ kí ndɔkɨ kete tujɨ-né kì kəm rəbɨ man kí tuú
dɔ-é lətɨ-lətɨ.
7 Ngà ko ta kí kárɛ-rè kinlé ya ində dɔra̱ kì dɔnangɨ kí ngɔsnè kin ngangəm ngəbɨ-né
pər, kdɔ ndɔ gangta rəm, ndɔ tujɨ dow-je kí njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al rəm.
8 Sə̨i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, né kárɛ kí kadɨ mę̣ę̣-si oy dɔ-tɨ al ən: Nɔ̨̃ 'Ɓaɓe-tɨ
lé ndɔ kárɛ tokɨ ɓal ɓudɔgɨ bè ə ɓal ɓudɔgɨ tokɨ ndɔ kárɛ bè tɔ.
9 Kinə 'Ɓaɓe un mindɨ-é kdɔ ra né lé, à ra ya ɓɨ à kilə kisɨ dɔ-tɨ mba̱y titɨ kí dow-je
madɨ 'gɨr-né kinlé al. Ẹ̃ to njèkilə mę̣ę̣-é dɔ madɨ-é-tɨ kdɔ-si; ẹ̃ ndigɨ kadɨ dow kárɛ ya
kàrè oy kɔgɨ al, ngà ndigɨ kadɨ dow-je lay 'tusɨ panjiyə-dé kí majɨ al d'iṇə kɔgɨ.
10 †Ndɔ lə 'Ɓaɓe à kubə dow-je nangɨ busɨ tana̱ kì ree njèɓogɨ bè. Mę̣ę̣ ndɔ-é-tɨ
kinlé, ká dɔra̱ à ɓa kɔr lo loy-loy rəmə dɔra̱ à goto, pər à ró né-je kí titɨ ə à sane
katɨ-katɨ, pər à kɔ̨̃ dɔnangɨ kì né-je kí titɨ lay.
11 Kinə né-je lay kin ya tò kadɨ tujɨ tana̱ bè lé, a kadi panjiyə-si kì nam kàdì Lubə-tɨ
lə-si aa njay tana̱ ban ɓá à kusɨ lo-é-tɨ ən wa!
12 'Ngəbi ndɔ lə Lubə ə 'rai kadɨ ndɔ kinlé ree kalangɨ. Ndɔ-é-tɨ kinlé, pər à kɔ̨̃ dɔra̱
kdɔ ró-é rukɨ-rukɨ rəm, ɓá né-je kí titɨ kàrè à lẹ̃ lərərə rəm tɔ.
13 †Ngà gangɨ-é kí ẹ̃ un-né mindɨ-é adɨ-ji kin ya, jə̨i j'isi j'ngəbi dɔra̱ kí sigɨ kì dɔnangɨ
kí sigɨ kí né ra kí njururu tò-tɨ.

Lubə to njèkilə mę̣ę̣-é dɔ madɨ-é-tɨ

14 Gin-é kin ɓá sə̨i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, kaglo kí j'isi 'ngəbi-né kinlé, 'nduri
dɔ rɔ-si-tɨ kdɔ kadɨ Lubə ree ingə-ji rəmə j'aai njay rəm, ta goto dɔ-ji-tɨ rəm, j'isi kì
lapiya rəm tɔ.
15 Kadɨ 'gəi majɨ kí kilə mę̣ę̣ dɔ madɨ-é-tɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji kinlé to kajɨ lə-si, titɨ kí
ngonkɔ̨̃-ji Pol kí j'ində-é dan kəm-ji-tɨ kàrè ndàngɨ-né mbete adɨ-si kì gosɨ-é kí Lubə
adɨ-é kadɨ ra-né kin ya tɔ.
16 To ta kin ya tɔ ɓá Pol pa mę̣ę̣ mbete-je-tɨ liə lay lo-je-tɨ kí ẹ̃ pa ta sɔbɨ-né dɔ ta-je
kinlé ə lo-é-je-tɨ kinlé ta-je kí lo gə mę̣ę̣-é nga̱ tò-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃, adɨ njégə né al-je kì dow-je
kí tógɨ-dé asɨ al, d'ɔr mę̣ę̣ ta-é-je lé kì lo-é al, titɨ kí d'ɔr-né mę̣ę̣ ndəgɨ ta-je kí mę̣ę̣
mbete-tɨ kí aa njay kdɔ tujɨ lə-dé kin bè tɔ.

---

† **3:3 3:3** Jud 1:18 † **3:10 3:10** Mat 24:43; Luk 12:39; 1Te 5:2; Ntd 16:15 † **3:13 3:13** Ntd 21:1

17 Beɓa sə̨i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ lé, ta-je kin usɨ mbi-si-tɨ kete ngá, ə́n ə́ ooi go
rɔ-si majɨ, nè njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al, kɨ́ 'ndəm kin d'a kɨ̨ kɔr-si go-dé-tɨ kadɨ 'tusi
kə̨ gərərə lə-si iə̨i kɔgɨ.
18 Ngà kadɨ ɔwi kɨ́ kete-kete mə̨ə̨ ramajɨ-tɨ kɨ̀ mə̨ə̨ gə 'Baɓe-tɨ lə-ji kɨ́ to Njékajɨ-ji Jeju
Kristɨ. Kadɨ riɓa tò kɨ liə kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin rəm, ɓá sartagangɨ rəm tɔ! Amə̨n!

Mbete kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́
Jạ̃
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ

Njèkɔwkulə Jạ̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ ra-né kɨ̀ njékadmẹ̃ẹ̃-je mẹ̃ẹ̃ kuwə-tɨ kɨ́ d'uwə-nạ̃ lubɨ-lubɨ kɨ̀ Lubə rəm, d'uwə-nạ̃ lubɨ-lubɨ kɨ̀ ngankɔ̃-dé-je, kɨ̀ kɔ̃nan-dé-je mẹ̃ẹ̃ kadmẹ̃ẹ̃-tɨ rəm. Mbete kinlé, kújɨ ndàngɨ-é tò gay kɨ̀ ndəgɨ mbete-je, ngà ta kɨ́ njèndàngɨ-é panè: «Sə̃i» kin rəm, ta kɨ́ ẹ̃ panè: «Ngan-m-je kɨ́ ndẹ̃» kinlé tɔjɨ kɨ́ njèndàngɨ mbete kinlé ndàngɨ adɨ dow-je madɨ ya tagay. Mbete kinlé, ri njèndàngɨ-é goto mẹ̃ẹ̃-é-tɨ, ngà ẹ̃ tɔjɨ rɔ-é lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1:1 kɨ dow kɨ́ oo Jeju kaglo-tɨ kɨ́ Jeju isɨ-né dɔnangɨ-tɨ nè. Mbete kinlé kújɨ ndàngɨ-é rəm, mbete Poyta-je kɨ́ káre rəm, ya tɔjɨ kɨ́ njèndàngɨ-é to Jạ̃ kɨ́ to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo kɨ́ njèndàngɨ mbete Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ ri Jạ̃ tò dɔ-tɨ. Dow-je kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ mbete adɨ-dé ɓá ɓa-dé «ngan-je kɨ́ ndẹ̃» kinlé, to njékadmẹ̃ẹ̃-je kɨ́ ẹ̃ ndigɨ-dé ṇạ̃. Dẹ̃ 'to njékəwnạ̃-je kɨ́ gay-gay kɨ́ d'isɨ kɔ̃ɓe-tɨ lə dow-je kɨ́ Rɔm, dɔnangɨ Aji-tɨ kɨ́ ngon-é kɨ́ ɓone bè 'ɓa-é Turki. Jạ̃ to njèkɔr nɔ̀̃-dé kaglo-tɨ kɨ́ nạ̀y nạ̃ al kadɨ oy-né. Jạ̃ panè: Lubə to londógɨ ('Ndó 1:5) rəm, to njèndigɨ dow-je rəm (4:8,16). Londógɨ tɔjɨ ta kɨ tɔgrɔ-tɨ. Mẹ̃ẹ̃ kəy mbete-tɨ kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ lé, ẹ̃ ɔsɨ kagɨ dɔ majɨ-tɨ kɨ́ majɨ kadɨ dow gə ndógɨ lə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, ə kadɨ panjiyə-é ɔw natɨ siə kdɔ kadɨ dowbé ạ̃ mẹ̃ẹ̃ kuwə-nạ̃ lubɨ-lubɨ-tɨ kɨ̀ Lubə rəm, kɨ̀ njékadmẹ̃ẹ̃-je kɨ́ rangɨ rəm. Beɓa à ra kadɨ dẹ̃ kɨ́ 'to njékadmẹ̃ẹ̃-je d'usɨ-né mẹ̃ẹ̃ majal-tɨ kdɔ néndó-je kɨ́ ngɔm lə njékɔsɨ ta Kristɨ kin al ('Ndó 2:18-23). Mẹ̃ẹ̃ kəy mbete-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ lé, ẹ̃ ɔsɨ kagɨ dɔ ndigɨ dow-je-tɨ kɨ́ ẹ̃ ɓá to gin kuwə-nạ̃ lubɨ-lubɨ kinlé.

Kulə gin ta
Jạ̃ 1:1-14

1 †Né kɨ́ tò lo kulə gin-é-tɨ nụ̃, né kɨ́ j'oo ta-é kɨ̀ mbi-ji, né kɨ́ j'oo kɨ̀ kəm-ji, né kɨ́ j'tən
joo majɨ-é ɓá j'ɔdɨ rɔ kɨ̀ ji-ji rəm lé, to né kɨ́ sɔbɨ dɔ ta kɨ́ njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm;
2 †ə kiskəm lé, tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ adɨ j'oo kɨ̀ kəm-ji, j'pa ta-é j'adɨ dow-je; kiskəm
kɨ́ sartagangɨ kɨ́ isɨ natɨ kɨ̀ Bɔbɨ-ji ɓá tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ ta kəm-ji-tɨ lé ɓá, j'ilə mbẹ̃-é
j'adɨ-si.
3 Né kɨ́ j'oo ta-é kɨ̀ mbi-ji ə kəm-ji oo rəm lé, ɓá j'ilə mbẹ̃-é j'adɨ-si, kdɔ kadɨ sə̃i
kàrè adi j'uwəi-né-nạ̃ lubɨ-lubɨ tɔ. Ə kuwə-nạ̃ lubɨ-lubɨ lə-ji lé, to kuwə-nạ̃ lubɨ-lubɨ
kɨ̀ Bɔbɨ-ji rəm, ɓá to kuwə-nạ̃ lubɨ-lubɨ kɨ̀ Ngon-é Jeju Kristɨ rəm tɔ.
4 Ta kinlé, j'ndangɨ j'adɨ-si kdɔ kadɨ rɔnəl lə-ji ɔr-né njutɨ.

Njiyə lo kɨ́ ndógɨ-tɨ

5 Ta kɨ́ j'oo ta Jeju Kristɨ-tɨ ɓá j'ɔw kɨ̀ kidə-si tin: Lubə to londógɨ, lo kɨ́ ndul goto
rɔ-é-tɨ.
6 Kinə j'painè j'uwəi-nạ̃ lubɨ-lubɨ siə ya ɓá j'njiyəi lo kɨ́ ndul-tɨ ɓəy rəmə, j'ədi ta kɨ
kədɨ ɓɨ j'rai né kɨ́ ɔw natɨ kɨ̀ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al.
7 Ngà kinə j'njiyəi lo kɨ́ ndógɨ-tɨ titɨ kɨ́ Lubə ya kɨ̀ dɔ-é isɨ-né lo kɨ́ ndógɨ-tɨ kin bè
rəmə, j'toi dow-je kɨ́ j'uwəi-nạ̃ lubɨ-lubɨ rəm, ɓá məsɨ Ngon-é Jeju bɔr majal-je lə-ji
kɔgɨ lay rəm tɔ.
8 Kinə j'painè j'rai majal al rəmə, jə̃i ya j'ədi rɔ-ji ə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ goto ta-ji-tɨ.

---

† **1:1 1:1** Jạ̃ 1:1 † **1:2 1:2** Jạ̃ 1:14

9 Ə kinə j'ɔri man dɔ majal-je-tɨ lə-ji rəsɨ tɔ rəmə, ę̨ to njéką̣ dɔ ndi-é-tɨ rəm, njèra
né kɨ́ njururu rəm, adɨ à kiṇə go majal-je lə-ji lé kɔgɨ rəm, ɓá né-je kɨ́ njururu al kɨ́
j'rai kàrè à bɔr kɔgɨ lay rəm tɔ.
10 Ngà kinə j'painè j'rai majal al rəmə, j'ɓai-é njèkədta rəm, ɓá ta liə kàrè goto
mę̨ę̨-ji-tɨ rəm tɔ.

2

1 Ngan-m-je, m'ndàngɨ ta kin m'adɨ-si kdɔ kadɨ 'rai majal al. Ngà kinə dow madɨ
ra majal rəmə, njèpata gangɨ-né dɔ-ji rɔ Bɔbɨ-ji-tɨ isɨ nɔ̨̃ɔ̨̃, to Jeju Kristɨ kɨ́ to dow kɨ́
njururu.
2 Jeju Kristɨ lé, ę̨ ya kɨ̀ dɔ-é ilə rɔ-é kadkare-tɨ oy kdɔ majal-je lə-ji; ę̨ oy kdɔ majal-je
lə-ji ją̣i ya par al, ngà kdɔ majal-je lə dow-je lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè tɔ.

Təl rɔ go ta-tɨ lə Lubə kɨ̀ ndigna̧
Mat 7:21-23; Ją̣ 13:34,35; 14:21-24

3 Né kɨ́ j'gəi-né kɨ́ j'gəi Lubə lé, to təl kɨ́ j'təli rɔ-ji go ndukun-je-tɨ liə.
4 Dow kɨ́ panè n'gə-é ya ɓá təl rɔ-é go ndukun-je-tɨ liə al lé, to njèkədta ə ta kɨ́
tɔgrɔ-tɨ goto ta-é-tɨ.
5 Ngà dow kɨ́ təl rɔ-é go ta-tɨ lə Lubə lé, dowbé ndigɨ-é adɨ ɔr njutɨ. Né kɨ́ j'gəi-né kɨ́
j'toi dow-je kɨ́ j'nami kàdì-é-tɨ ə́n:
6 Dow kɨ́ pa rəsɨ panè n'nam kàdì-é-tɨ lé, dowbé à kadɨ panjiyə-é tana̧ kɨ̀ panjiyə
'Ɓaɓe ya bè tɔ.
7 †Są̣i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, to ndukun kɨ́ sigɨ ɓá m'ndàngɨ m'adɨ-si al, ngà to
ndukun kɨ́ low kɨ́ ingəi lo kulə gin-é-tɨ* kin ya; ndukun kɨ́ low kinlé, to ta kɨ́ ooi kete
kin ya.
8 Rəm ɓá to ndukun kɨ́ sigɨ kɨ́ m'ndàngɨ m'adɨ-si ya rəm; ta kinlé, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ,
kdɔ tɔjɨ rɔ-é rɔ Kristɨ-tɨ rəm, tɔjɨ rɔ-é rɔ-si-tɨ rəm; kdɔtalə londul goto ə londógɨ kɨ́
tɔgrɔ-tɨ ɓá isɨ ndógɨ ngá.
9 Dow kɨ́ ɔsɨ ngonkɔ̨̃-é kɨ̀ ta ya rəmə ɓa rɔ-é njèkisɨ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ lé, to dow kɨ́ isɨ lo
kɨ́ ndul-tɨ ya ɓəy.
10 Dow kɨ́ ndigɨ ngonkɔ̨̃-é lé, to dow kɨ́ isɨ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ ə né kɨ́ à ra-é kadɨ usɨ ya
goto.
11 Ngà dow kɨ́ ɔsɨ ngonkɔ̨̃-é kɨ̀ ta lé, to dow kɨ́ isɨ lo kɨ́ ndul-tɨ; dowbé njiyə lo kɨ́
ndul-tɨ ə gə lo kɨ́ isɨ ɔw-tɨ al, kdɔtalə londul kəm-é-tɨ ndį̣-ndį̣.
12 M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si są̣i ngan-m-je,
kdɔtalə majal-je lə-si tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kɨ̀ takul Jeju Kristɨ.
13 M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si są̣i bɔbɨ ngan-je,
kdɔtalə njèkisɨ lo kulə gin-é-tɨ lé, są̣i 'gəi-é.
M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si są̣i ngan-je kɨ́ rɔ-si tò kəm,
kdɔtalə są̣i 'təti rɔ Njèmę̨ę̨ndul.
M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si są̣i ngan-je,
kdɔtalə są̣i 'gəi Bɔbɨ-si.
14 M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si są̣i bɔbɨ ngan-je,
kdɔtalə są̣i 'gəi njèkisɨ lo kulə gin-é-tɨ nų̣.
M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si są̣i ngan-je kɨ́ rɔ-si tò kəm,
kdɔtalə są̣i lé tógɨ-si tò rəm, ta lə Lubə uwə lo kisɨ mę̨ę̨-si-tɨ rəm,
ɓá są̣i 'təti rɔ Njèmę̨ę̨ndul rəm tɔ.
15 Adi ɓo duniṇa ra-si al rəm, ɓá adi ɓo né-je kɨ́ duniṇa-tɨ ra-si al rəm tɔ. Kinə ɓo
ra duniṇa ra dow rəmə, dowbé ndigɨ Bɔbɨ-ji Lubə al.

† **2:7 2:7** Ją̣ 13:34 * **2:7 2:7** Ta kinlé sɔbɨ dɔ kulə gin kadmę̨ę̨ lə-dé.

16 Kdɔtalə né-je lay kɨ́ duniṇa-tɨ kɨ́ to, kəmnda né kɨ́ ra dow-je, kɨ̀ né-je kɨ́ nəl kəm
dow-je, kɨ̀ kində kàdì kdɔ nékingə-je kinlé, to né-je kɨ́ į̣ rɔ Bɔbɨ-ji Lubə-tɨ al, ngà į̣
duniṇa-tɨ nè.
17 Ə̃ duniṇa à goto rəm, ɓá kəmnda né-je kɨ́ titɨ kàrè à goto rəm tɔ; ngà dow kɨ́
njèra né kɨ́ mę̣ę̣ Lubə ndigɨ lé isɨ kəm ya sartagangɨ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèkɔsɨ ta Kristɨ
Ją 16:13-15

18 Ngan-je, to kaglo kɨ́ dɔbəy ndɔ-je-tɨ ngá; titɨ kɨ́ ooi-né 'panè njèkɔsɨ ta Kristɨ à ree
lé, ooi, ɓone bè kin njékɔsɨ ta Kristɨ 'n̨ą̨ ngá, ə gangɨ-é kin ya j'gəi-né kɨ́ to kaglo kɨ́
dɔbəy ndɔ-tɨ lé ngá.
19 Njékɔsɨ ta Kristɨ lé, 'tẹę̣ dan-ji-tɨ nè ya d'ɔw, ngà to ɓá 'to 'lə-ji al; kdɔtalə kinə 'to
'lə-ji rəmə lé d'a kisɨ sə-ji; ngà kiṇə kɨ́ d'iṇə-ji d'ɔw kinlé ya tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ dow-je
lay kin ya 'to 'lə-ji dɔrɔ al.
20 Sə̨i rəmə, njèkaa njay adɨ-si Ndil-é† adɨ sə̨i lay ya 'gəi ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
21 Gə ɓá sə̨i 'gəi ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al ɓá m'ndangɨ-né ta-je kin m'adɨ-si kdɔ al; ngà
m'ndàngɨ m'adɨ-si kdɔtalə sə̨i 'gəi ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá 'gəi kɨ́ takədɨ káre ya kàrè à
kį̣ rɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ-tɨ al rəm tɔ.
22 Ną̨ ɓá to njèkədta ta wa? Dow kɨ́ njènajɨ panè Jeju to Kristɨ‡ al lé, ɓá to njèkədta
ya al wa? Dowbé kinlé to njèkɔsɨ ta Kristɨ, kdɔ ę̣ najɨ panè n'gə Bɔbɨ-ji al rəm, n'gə
Ngon-é al rəm.
23 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ najɨ panè n'gə Ngon lə Lubə al rəmə, dowbé gə Bɔbɨ-é al ya tɔ;
dow kɨ́ pa ta rəsɨ panè: Jeju to Ngon lə Lubə rəmə, dowbé gə Bɔbɨ-é tɔ.
24 Sə̨i rəmə, ta kɨ́ ooi lo kulə gin-é-tɨ nų̣ lé, adi ta-é ra ɓe mẹę̣-si-tɨ. Kinə ta kɨ́ ooi lo
kulə gin-é-tɨ nų̣§ kin ra ɓe mẹę̣-si-tɨ rəmə, sə̨i kàrè a nami kàdì Ngon lə Lubə-tɨ rəm,
a nami kàdì Bɔbɨ-é-tɨ rəm.
25 Ə kunmindɨ kɨ́ Lubə un adɨ-ji lé, to kunmindɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kiskəm kɨ́ sartagangɨ.
26 Ta lə dow-je kɨ́ 'ndigɨ kədɨ-si kur-si wale lé ɓá m'ndàngɨ m'adɨ-si tin.
27 Sə̨i rəmə, Ndil* Lubə kɨ́ Kristɨ adɨ-si lé, tò mẹę̣-si-tɨ adɨ ɔwi ndoo kadɨ dow ndó-
si né al†; ngà titɨ kɨ́ Ndil kɨ́ ę̣ adɨ-si ndó-si-né né-je lay, ə ę̣ to njèta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ɓɨ to
njèkədta al lé, ą̨i mẹę̣ ta-tɨ liə titɨ kɨ́ ę̣ ndó-si-né‡.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ngan lə Lubə
Rɔm 8:14-19

28 Ngan-m-je kɨ́ ndę̣, beɓa, 'nami kàdì Kristɨ-tɨ kdɔ kadɨ ndɔ kɨ́ à tẹę̣ tɔjɨ-né rɔ-é
ndaa-tɨ rəsɨ lé, mẹę̣-ji nda ką̨y rəm, ɓá kadɨ ndɔ ree-é-tɨ kàrè rɔ-ji sɔl-ji takəm-é-tɨ al
rəm tɔ.
29 Kinə 'gəi kɨ́ Kristɨ to dow kɨ́ njururu rəmə, kadɨ 'gəi kɨ́ dow kɨ́ rá-rá kɨ́ to njèra
né kɨ́ njururu lé, to dow kɨ́ Kristɨ ojɨ-é.

3

1 †Ooi ndigɨ kɨ́ Bɔbɨ-ji Lubə ndigɨ-ji mbing ya adɨ 'ɓa-ji ngan lə Lubə kin! Ə j'toi
ngan lə Lubə lé ya rəm tɔ. Dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, 'gə-ji al, kdɔ gə kɨ́ dę̣ 'gə Lubə
al tɔ.
2 Sə̨i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, ɓone bè kinlé j'toi ngan lə Lubə ə né kɨ́ j'a toi lé, tɔjɨ
rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ al ɓəy; ngà j'gəi kɨ́ ndɔ-é kɨ́ Kristɨ à tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ
rəsɨ takəm dow-je-tɨ lé, j'a titi-ną̨ siə bè, kdɔ j'a kooi dajɨ rɔ-é kɨ̀ kəm-ji.

---

† **2:20 2:20** ***Ubɨ***kin tɔjɨ Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ Jeju adɨ dow-je kɨ́ d'adɨ-é mẹę̣-dé. ‡ **2:22 2:22** ***Kristɨ*** lé kɔr mẹę̣-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é. § **2:24 2:24** Ta kinlé sɔbɨ dɔ kulə gin kadmẹę̣ lə-dé. * **2:27 2:27** ***Ndil*** kinlé, to ta kɨ́ káre-rè kɨ̀ ta lə *ubɨ* kɨ́ ta-é tò lo ndó-é-tɨ kɨ́ mẹę̣ 1Ją 2:20 † **2:27 2:27** Ta kinlé to ta lə mbatɨ néndó-je lay al, ngà to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm. ‡ **2:27 2:27** Ją 16:13-15 † **3:1 3:1** Ją 1:12

3 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔw kɨ̀ nékində mę̣ę̣ dɔ-tɨ kɨ́ bè kin rəmə, dowbé adɨ panjiyə-é aa
njay titɨ kɨ́ 'Ɓaɓe aa-né njay kin bè tɔ.
4 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ra majal lé, al dɔ ndukun tɔ; kdɔtalə majal kɨ́ ra lé to kal dɔ
ndukun.
5 †Sə̨i 'gəi kɨ́ 'Ɓaɓe ree kdɔ bɔr majal-je lə dow-je kɔgɨ ə ę̣ ra majal nja káre al.
6 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ nam kàdɨ̀-é-tɨ lé, à kisɨ ká ra majal-tɨ al; ə dow kɨ́ rá-rá kɨ́ isɨ ká ra
majal-tɨ rəmə, to dow kɨ́ oo-é al rəm, ɓá gə-é al rəm.
7 Ngan-je, adi dow ədɨ-si al. Dow kɨ́ njèra né kɨ́ njururu lé, to dow kɨ́ njururu titɨ kɨ́
'Ɓaɓe to-né dow kɨ́ njururu kin bè.
8 Dow kɨ́ isɨ ká ra majal-tɨ lé, to dow lə Sú, kdɔtalə Sú ra majal lo kulə gin-é-tɨ nų̣.
Ngon lə Lubə ree kdɔ tujɨ kullə-je lə Sú kɔgɨ.
9 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ Lubə ojɨ-é lé, à kisɨ ká ra majal-tɨ al ngá, kdɔtalə ko né lə Lubə tò
mę̣ę̣-é-tɨ adɨ ę̣ à kisɨ ká ra majal-tɨ al, kdɔtalə Lubə ojɨ-é ngá.
10 Né kɨ́ tɔjɨ kɨ́ ngan lə Lubə 'to gay kɨ̀ ngan lə Sú ə́n: Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ isɨ ká ra né-tɨ
kɨ́ njururu al lé, to dow lə Lubə al rəm, ɓá dow kɨ́ ndigɨ ngonkɔ̨-é al kàrè to dow lə
Lubə al rəm tɔ.

Ta kɨ́ dɔ ndigɨ-ną̣-tɨ

11 †Ta kɨ́ ooi lo kulə gin-é-tɨ nų̣* lé ə́n: J'ndigi-ną̣.
12 Adi j'ndaji kullə ra Kayin kɨ́ to dow lə Njèmę̣ę̣ndul kin al; ndɔkɨ Kayin lé tɔl
ngonkɔ̨-é. Ə kdɔ ri ɓá tɔl-é-né wa? Tɔl-é kdɔtalə kullə ra-é majal ə 'lə ngonkɔ̨-é lé ɓá
tò njururu†.
13 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmę̣ę̣, kinə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè d'ɔsɨ-si kɨ̀ ta rəmə, adi
ra-si ɓəl al.
14 †Jə̨i lé, ndigɨ kɨ́ j'ndigi ngankɔ̨-ji-je kɨ́ njékadmę̣ę̣-je kinlé ɓá tɔjɨ adɨ j'gəi kɨ́ j'indəi
dan koy j'gangi j'tę̣ę̣i kiskəm-tɨ. Dow kɨ́ ndigɨ dow-je al lé, to dow kɨ́ oy.
15 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔsɨ ta ngonkɔ̨-é lé, to njètɔl dow-je ə sə̨i 'gəi kɨ́ dow kɨ́ njètɔl
dow-je lé, kiskəm kɨ́ sartagangɨ goto rɔ-é-tɨ.
16 Ndigɨ dow-je lé, né kɨ́ j'gəi-né ə́n: Kristɨ adɨ rɔ-é koy kdɔ ta lə-ji. Jə̨i kàrè tò kadɨ
j'adi rɔ-ji koy kdɔ ngankɔ̨-ji-je tɔ.
17 Kinə dow ɔw kɨ̀ nékingə kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè, ə oo ngonkɔ̨-é kɨ́ ndoo né ra-é ya rəmə
oo kəmtondoo liə al lé, dowbé à panè Lubə ində ndigɨ dow-je mę̣ę̣-n'ẹ̀-tɨ tɔ ɓan wa?
18 Ngan-m-je, adi j'ndigi-ną̣ kɨ̀ ta kɨ́ ta-ji-tɨ əse kɨ̀ ndaá ta-ji par al, ngà j'rai kɨ̀ ną̣ kɨ̀
né kɨ́ ji-ji-tɨ kɨ̀ kəm rəbɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.

Ta kɨ́ dɔ mę̣ę̣ kɨ́ nda ką̣y nɔ̨̀ Lubə-tɨ

19 Beɓa j'a gəi-né kɨ́ j'toi dow-je kɨ́ njékun go ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá mę̣ę̣-ji à kusɨ-né
angɨ pɔ̨́ nɔ̨̀-é-tɨ rəm tɔ.
20 Ə lé mę̣ę̣-ji uwə-ji kɨ̀ ta kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ̀ ban-ban ya kàrè, Lubə to 'boy itə mę̣ę̣-ji
rəm, ę̣ gə né-je lay rəm.
21 Sə̨i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ lé, kinə mę̣ę̣-ji uwə-ji kɨ̀ ta al rəmə, mę̣ę̣-ji nda ką̣y
nɔ̨̀ Lubə-tɨ.
22 Ri-ri ya ɓá j'dəji-é kàrè, à kadɨ-ji, kdɔ j'təli rɔ-ji go ndukun-je-tɨ liə rəm, j'rai né
kɨ́ nəl-é rəm.
23 †Ooi, ndukun liə ə́n: Kadɨ j'adi mę̣ę̣-ji Ngon-é Jeju Kristɨ rəm, kadɨ j'ndigi-ną̣ titɨ
kɨ́ un-né ndu adɨ-ji lé rəm tɔ.
24 Dow kɨ́ təl rɔ-é go ndukun-je-tɨ lə Lubə lé, to dow kɨ́ nam kàdɨ̀ Lubə-tɨ rəm, Lubə
isɨ mę̣ę̣-é-tɨ rəm. Ə kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ Lubə adɨ-é isɨ mę̣ę̣-ji-tɨ ɓá j'gəi-né kɨ́
Lubə isɨ mę̣ę̣-ji-tɨ tɔ.

---

† **3:5 3:5** Ją̣ 1:29 † **3:11 3:11** Ją̣ 13:34 * **3:11 3:11** Ta kinlé sɔbɨ dɔ kulə gin kadmę̣ę̣ lə-dé. † **3:12 3:12** Kgn 4:1-8 † **3:14 3:14** Ją̣ 5:24 † **3:23 3:23** Ją̣ 13:34; 15:12,17

4

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kɨ̀ ngɔm

1 Sə̨i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, dow-je lay kɨ́ 'pa ta 'ɓa-né ri Ndil kɨ́ aa njay lé adi-dé mę̣ę̣-si dɔrɔ al; ngà 'ną̣i-dé ooi, kdɔ kadɨ 'gəi dę̣ kɨ́ 'to 'lə Lubə. Kdɔtalə njékədta-je kɨ́ njéɓa rɔ-dé njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ 'n̩ą̣ dɔnangɨ-tɨ nè.
2 Né kɨ́ a gəi-né Ndil kɨ́ to Ndil lə Lubə ə́n: Dow kɨ́ pa ta rəsɨ panè: Jeju Kristɨ lé ree təl rɔ-é dow-tɨ rəmə, to dow lə Lubə;
3 ə dow kɨ́ pa ta lə Jeju ndaa-tɨ rəsɨ al lé, to dow lə Lubə al; dowbé kinlé to dow lə njèkɔsɨ ta Kristɨ kɨ́ ooi ta ree-é lé; ə ɓone bè ya kàrè ę̣ ą̣ dɔnangɨ-tɨ nè ngá rəm.
4 Sə̨i ngan-m-je, sə̨i lé, 'toi dow-je lə Lubə ə njékədta-je kɨ́ njéɓa rɔ-dé njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lé, sə̨i 'təti-dé rɔ, kdɔtalə njèkisɨ mę̣ę̣-si-tɨ to kɨ́ boy n̩ą̣ itə njèkisɨ mę̣ę̣ dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè.
5 Dę̣ lé, 'to dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè; gin-é kin ɓá tapa-dé to-né tapa dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè, ə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ d'oo ta lə-dé.
6 Ngà jə̨i j'toi dow-je lə Lubə; dow kɨ́ gə Lubə ə oo ta lə-ji; dow kɨ́ to dow lə Lubə al rəmə oo ta lə-ji al tɔ; Gangɨ-é kin ɓá j'gəi kɔri-né rəbɨ nin Ndil kɨ́ njèta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ̀ ndil kɨ́ ngɔm.

Lubə to njèndigɨ dow-je

7 Sə̨i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, adi j'ndigi-ną̣;
kdɔtalə ndigną̣ lé to né kɨ́ i̩ rɔ Lubə-tɨ,
ə dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ndigɨ dow-je lé, to dow kɨ́ Lubə ojɨ-é rəm, ɓá gə Lubə rəm.
8 Lubə lé, to njèndigɨ dow-je,
adɨ dow kɨ́ ndigɨ dow-je al lé, gə Lubə al.
9 Ooi, kəm rəbɨ kɨ́ Lubə tɔjɨ-né ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ n'ndigɨ-ji ə́n:
Lubə ulə Ngon kàl liə dɔnangɨ-tɨ nè kdɔ kadɨ j'isi kəm kɨ̀ takul-é.
10 Ə ndigɨ kɨ́ Lubə ndigɨ-ji kinlé né kɨ́ tɔjɨ ə́n:
To jə̨i ɓá j'ndigi-é kete al,
ngà to Lubə ya ndigɨ-ji ɓá ulə Ngon-é kɨ kadkare
adɨ ree oy kdɔ majal-je lə-ji.
11 Sə̨i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, kinə Lubə ndigɨ-ji bore bè lé, jə̨i kàrè j'a ndigi-ną̣ tɔ.
12 †Dow kɨ́ oo Lubə ya goto; kinə j'ndigi-ną̣ rəmə, Lubə isɨ mę̣ę̣-ji-tɨ ə ndigɨ kɨ́ ę̣ ndigɨ-ji lé tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ.
13 Ə né kɨ́ j'gəi-né kɨ́ j'nami kàdì Lubə-tɨ rəm, Lubə isɨ-né mę̣ę̣-ji-tɨ rəm lé, to ta lə Ndil-é kɨ́ adɨ-é isɨ mę̣ę̣-ji-tɨ.
14 Bɔbɨ-ji Lubə ulə Ngon-é kadɨ to Njèkajɨ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè, adɨ j'oo-é kɨ̀ kəm-ji rəm, ɓá j'pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ j'adɨ dow-je rəm tɔ.
15 Dow kɨ́ pa ta rəsɨ panè: Jeju to Ngon lə Lubə lé, Lubə isɨ mę̣ę̣ dowbé-tɨ rəm, ɓá ę̣ nam kàdì Lubə-tɨ rəm tɔ.
16 Jə̨i lé, j'gəi ndigɨ kɨ́ Lubə ndigɨ-ji, ə j'gəi kɨ́ ę̣ ndigɨ-ji ya tɔgrɔ-tɨ.
Lubə to njèndigɨ dow-je; dow kɨ́ ndigɨ dow-je tò mę̣ę̣-é-tɨ lé, to dow kɨ́ nam kàdì Lubə-tɨ ə Lubə isɨ mę̣ę̣-é-tɨ tɔ.
17 Ooi, né kɨ́ mę̣ę̣-ji à nda-né ką̣y ndɔ gangta-tɨ lé, to ndigną̣ kɨ́ dan-ji-tɨ kɨ́ ɔr njutɨ; kdɔtalə gangɨ-é kɨ́ ndɔkɨ Kristɨ isɨ-né dɔnangɨ-tɨ nè lé ya ję̣ j'isi-né tɔ.
18 Ndigną̣ lé, ɓəl goto-tɨ; kdɔ ndigną̣ kɨ́ ɔr njutɨ ɔr ɓəl mę̣ę̣ dow-tɨ kɔgɨ. Kdɔtalə ɓəl tɔjɨ kində kɔjɨ kɨ́ à ree, ə dow kɨ́ ɓəl lé, ndigɨ dow-je kɨ́ tò mę̣ę̣-é-tɨ ɔr njutɨ al.
19 Jə̨i rəmə, jə̨i j'ndigi dow-je, kdɔtalə Lubə ya ndigɨ-ji dɔsą̣y.

† **4:12 4:12** Ją̣ 1:18

20 Kinə dow panè n'ndigɨ Lubə ya rəmə ɔsɨ ta ngonkɔ̨-é lé, to njèkədta. Kdɔtalə
ngonkɔ̨-é kɨ́ ę̣ oo-é ɓəy ə́ ndigɨ-é al lé, à ndigɨ Lubə kɨ́ ę̣ oo-é al kin ban wa?
21 Ə Kristɨ ya adɨ-ji ndukun panè: Dow kɨ́ ndigɨ Lubə rəmə, à ndigɨ ngonkɔ̨-é tɔ.

5

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kadmę̣ę̣, kɨ̀ kullə ra kadmę̣ę̣

1 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ adɨ mę̣ę̣-é kɨ́ Jeju to Kristɨ* lé, to dow kɨ́ Lubə ojɨ-é, ə dow kɨ́ ndigɨ
bɔbɨ ngon rəmə, ndigɨ ngon-é tɔ.
2 Né kɨ́ j'a gəi-né kɨ́ j'ndigi ngan lə Lubə lé, to ndigɨ kɨ́ j'ndigi Lubə rəm, təl kɨ́ j'təli
rɔ-ji go ndukun-je-tɨ liə rəm.
3 †Kdɔtalə ndigɨ Lubə lé, to təl rɔ go ndukun-je-tɨ liə. Ə ndukun-je liə lé, ɔy al,
4 kdɔtalə dow-je lay kɨ́ Lubə ojɨ-dé lé, 'təti rɔ duniṇa ə né kɨ́ njètətrɔ duniṇa lé to
kadmę̣ę̣ lə-ji.
5 Dow kɨ́ njètətɨ rɔ duniṇa lé to ná̰ wa? To dow kɨ́ adɨ mę̣ę̣-é kɨ́ Jeju to Ngon lə Lubə
ya al wa?
6 To Jeju Kristɨ kɨ́ ree kɨ̀ man rəm, kɨ̀ məsɨ rəm; ę̣ ree kɨ̀ man par al, ngà ree kɨ̀ man†
rəm, kɨ̀ məsɨ rəm; ə Ndil kɨ́ aa njay ya pa ta kɨ́ dɔ-tɨ, kdɔtalə Ndil kɨ́ aa njay ya kɨ̀ dɔ-é
to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
7 Beɓa né-je mutə [dɔrą̣-tɨ 'pa ta dɔ-tɨ adɨ to: Lubə kɨ́ Bɔbɨ rəm, Ta rəm, ɓá Ndil kɨ́
aa njay rəm. Ə né-je kɨ́ mutə kinlé 'to né kɨ́ káre-rè.
8 Né-je mutə dɔnangɨ-tɨ nè 'pa ta dɔ-tɨ tɔ] adɨ to: Ndil kɨ́ aa njay rəm, man rəm, ɓá
məsɨ rəm]‡, ə dę̣ mutə lay ta-dé asɨ-ná̰.
9 Kinə j'ooi ta lə dow-je j'adi to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəmə, ta lə Lubə to kɨ́ boy n̰ą̣ itə ta lə
dow-je. Kdɔtalə to Lubə ya ə́ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Ngon-é adɨ dow-je.
10 Dow kɨ́ adɨ mę̣ę̣-é Ngon lə Lubə lé, ta lə Lubə kinlé tò mę̣ę̣-é-tɨ; ə dow kɨ́ adɨ
mę̣ę̣-é Lubə al lé, ę̣ ɓa Lubə njèkədta, kdɔtalə ta kɨ́ Lubə pa dɔ Ngon-é-tɨ lé, dowbé
oo kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al.
11 †Ooi, ta kɨ́ 'pa sɔbɨ dɔ Ngon lé ɓan: Lubə adɨ-ji kiskəm kɨ́ sartagangɨ ə kiskəm
kinlé i̱ rɔ Ngon-é-tɨ.
12 Dow kɨ́ adɨ mę̣ę̣-é Ngon lə Lubə rəmə isɨ kəm; ngà dow kɨ́ adɨ mę̣ę̣-é Ngon lə
Lubə al lé, isɨ kəm al.
13 M'ndàngɨ ta-je kinlé m'adɨ-si, kdɔ kadɨ 'gəi kɨ́, są̣i kɨ́ adi mę̣ę̣-si Ngon lə Lubə lé,
isi kəm sartagangɨ.
14 Ooi, né kɨ́ mę̣ę̣-ji nda-né ką̣y rɔ Lubə-tɨ ə́n: Kinə j'dəji-é né kɨ́ ɔw natɨ kɨ̀ mę̣ẹndigɨ
liə lé, ę̣ oo ndi-ji.
15 Ə kinə j'gəi kɨ́ ę̣ oo ndi-ji rəmə, lé to ri-ri ya ɓá j'dəji-é kàrè, j'gəi kɨ́ j'ingəi né-é
ngá.†
16 Kinə dow oo kɨ́ ngonkɔ̨-é ra majal kɨ́ à tę̣ę̣ koy al rəmə, kadɨ dowbé pa ta kɨ̀ Lubə
kdɔ ngonkɔ̨-é lé, ə Lubə à kajɨ-é; to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ 'ra majal kɨ́ à tę̣ę̣ koy al.
Majal kɨ́ à tę̣ę̣ koy tò nɔ̨ɔ̨; ə to majal-é kin ɓá m'panè 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ al.
17 Néra kɨ́ njururu al lay ya to majal, ngà majal-je madɨ ɓá tę̣ę̣ koy al.
18 Ją̣i j'gəi kɨ́ dow kɨ́ rá-rá kɨ́ Lubə ojɨ-é lé à kisɨ ká ra majal-tɨ al; kdɔ Ngon lə Lubə
isɨ ngəm-é adɨ Njèmę̣ẹndul à kɔdɨ rɔ-é al.
19 Ją̣i j'gəi kɨ́ j'toi dow-je lə Lubə rəm, ɓá j'gəi kɨ́ dɔnangɨ lay tò gin tɔ́gɨ-tɨ lə
njèmę̣ẹndul rəm tɔ.

---

* **5:1 5:1** ***Kristɨ*** lé kɔr mę̣ę̣-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **5:3 5:3** Ją̣ 14:15 † **5:6 5:6** Ta lə ***man*** kinlé tɔjɨ batę̣m kɨ́ Jeju ra ə ta lə ***məsɨ*** tɔjɨ koy-é tɔ. ‡ **5:8 5:8** Ta-je kɨ́ tò mbuną̣ né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̣y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **5:11 5:11** Ją̣ 3:36 † **5:15 5:15** Jkr 1:5-7

20 Jə̨i j'gəi ɓəy kɨ́ Ngon lə Lubə ree ə adɨ-ji négə kdɔ kadɨ j'gəi-né Lubə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ;
ə jə̨i j'toi dow-je lə Lubə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kdɔ nam kɨ́ j'nami kàdɨ̀ Ngon-é Jeju Kristɨ-tɨ. Ngon
lə Lubə kinlé to Lubə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá to kiskəm kɨ́ sartagangɨ rəm tɔ.
21 Sə̨i ngan-m-je, ooi go rɔ-si majɨ dɔ magɨ-je-tɨ.

Mbete kɨ́ njèkungɨ joo kɨ́
Jạ̃
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ

Njèkɔwkulə Jạ̃ ndàngɨ mbete kɨ́ gɔjɨ kin adɨ «Dené kɨ́ Lubə mbəti-é rəm, adɨ ngan-é rəm» kdɔ kulə-né dingəm mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ kadɨ panjiyə-dé ɔw natɨ kɨ̀ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, kadɨ ɔw natɨ kɨ̀ ndigɨ dow-je rəm, ɓá ẹ̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ ndəjɨ-dé-né kete sɔbɨ-né dɔ njéndó dow-je né kɨ́ ngɔm. Dow-je kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ mbete adɨ-dé kinlé, jẹ̃ j'gə al ə́ sé to Dené dẹ̃ kɨ̀ ngan-é ya əse to njékəwnạ̃-je kɨ́ lo madɨ-tɨ wa. Ta kɨ́ rá-tɨ kàrè to njékadmẹ̃ẹ̃-je kɨ́ Jạ̃ ndigɨ-dé ṇạ̃ ɓá ẹ̃ ndàngɨ mbete kin adɨ-dé. Lo kulə gin mbete-tɨ lé, njèndàngɨ-é tɔjɨ rɔ-é kɨ «ˈngatɔ́gɨ.» Dow kɨ́ káre kin ya ndàngɨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ ri Jạ̃ tò dɔ-tɨ kin rəm, ẹ̃ ya ndàngɨ mbete kɨ́ dɔsạ̃y, kɨ̀ mbete kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo, kɨ̀ mbete kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə kin rəm, ɓá ndàngɨ mbete Né-je kɨ́ 'tẹ̃ẹ̃ dɔ-é rəm tɔ. ('Ndó ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ). Mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ nè kinlé, Jạ̃ pa ta-je titɨ-nạ̃ kɨ̀ ta-je kɨ́ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ liə kɨ́ dɔsạ̃y kinlé tɔ. Ẹ̃ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kɨ̀ ndigɨ dow-je ya dɔsạ̃y, ɓá go-tɨ ẹ̃ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njékɔsɨ ta Kristɨ, kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ dow a mbatɨ-né néndó lə-dé kɨ́ ngɔm rəm. Ẹ̃ ulə dingəm mẹ̃ẹ̃ dow-je-tɨ liə kɨ́ ẹ̃ adɨ-dé mbete kinlé kadɨ d'uwə-nạ̃ lubɨ-lubɨ kɨ̀ Lubə rəm, kadɨ d'uwə-nạ̃ lubɨ-lubɨ kɨ̀ Jeju Kristɨ rəm tɔ.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 Mạ̃ 'ngatɔ́gɨ, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ Kiriya* dené kɨ́ Lubə mbəti-é rəm, m'adɨ ngan-é-je kɨ́ m'ndigɨ-dé ndigɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm. To mạ̃ kɨ̀ kár-m ɓá m'ndigɨ-dé al, ngà dẹ̃ lay kɨ́ 'gə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé 'ndigɨ-dé tɔ.

2 Jẹ̃ j'ndigɨ-si kdɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ uwə lo kisɨ mẹ̃ẹ̃-ji-tɨ ə à to mẹ̃ẹ̃-ji-tɨ sartagangɨ.

3 Kadɨ ramajɨ, kɨ̀ koo kəmtondoo, kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə, kɨ̀ 'lə Jeju Kristɨ kɨ́ Ngon lə Bɔbɨ-ji Lubə nạ̃y sə-ji mẹ̃ẹ̃ ta-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ ndigɨ dow-je-tɨ.

Ta kɨ́ dɔ ndigɨ dow-je-tɨ
1Jạ̃ 5:1-3

4 M'ra rɔnəl ṇạ̃ kdɔ m'ingə ngan-i-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'njiyə mẹ̃ẹ̃ ta-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ ndukun kɨ́ Bɔbɨ-ji adɨ-ji pa-né lé ya.

5 †Kiriya, mbete kɨ́ m'ndàngɨ m'adɨ-i ngɔsnè kinlé, to ndukun kɨ́ sigɨ al, ngà to ndukun kɨ́ j'ingəi lo kulə gin-é-tɨ nụ̃ ya. M'dəjɨ-i kadɨ jạ̃i lé j'ndigi-nạ̃.

6 Ə ndignạ̃ lé to təl rɔ go ndukun-je-tɨ liə. Ẹ̃ kin ɓá to ndukun kɨ́ sạ̃i à njiyəi mẹ̃ẹ̃-é-tɨ titɨ kɨ́ ooi-né ta-é lo kulə gin-é-tɨ nụ̃.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm
1Jạ̃ 4:1-6; 2:18-23

7 Njékədta-je ṇạ̃ ya 'sane-nạ̃ kɨ̀ dɔnangɨ lay. Dẹ̃ 'najɨ təl kɨ́ Jeju Kristɨ təl rɔ-é dow-tɨ. Ooi, dow kɨ́ pa ta kɨ́ bè kinlé to njèkədɨ dow-je rəm, njèkɔsɨ ta Kristɨ rəm.

8 Sạ̃i ya ooi go rɔ-si majɨ, kdɔ kadɨ kullə kɨ́ j'rai lé tò kɔgɨ al, ngà kadɨ j'ingəi nékugə dɔji-tɨ mburukɨ-mburukɨ ɓane.

9 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔw mbing ur rangɨ ɓɨ ạ̃ njángɨ dɔ néndó-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ Kristɨ kin al rəmə, to dow kɨ́ nam kàdì Lubə-tɨ al. Ngà dow kɨ́ ạ̃ njángɨ dɔ néndó-tɨ kin rəmə, to dow kɨ́ nam kàdì Bɔbɨ-ji Lubə-tɨ rəm, nam kàdì Ngon-é-tɨ rəm.

---

* **1:1 1:1** Ta lə dené kɨ́ 'ɓa-é Kiriya kɨ̀ ngan-é kinlé à to ta kɨ́ sɔbɨ njékəwnạ̃-je kɨ́ lo madɨ-tɨ je bè. † **1:5 1:5** Jạ̃ 13:34; 15:12,17

10 Kinə dow ree rɔ-si-tɨ kɨ̀ néndó ɓá to néndó kin al rəmə, uwəi-é kɨ rɔ-si-tɨ mę̣ę̣
kəy-tɨ lə-si al rəm, ɓá 'rai-é lapiya al rəm!
11 Kdɔ dow kɨ́ ra lapiya dowbé rəmə, ę̣ ində rɔ-é natɨ siə mę̣ę̣ kullə ra-é-je-tɨ kɨ́
majal lé tɔ.
12 Né-je n̨ą̣ tò kadɨ m'ndàngɨ ta-é mbete-tɨ m'adɨ-si ya ngà, m'ndigɨ ndàngɨ mę̣ę̣
mbete-tɨ al. Kdɔ m'ində mę̣ę̣-m dɔ-tɨ kɨ́ m'a kɔw koo-si ə m'a pa sə-si kɨ̀ ta-m ją̣̀-ją̣̀ kdɔ
kadɨ rɔnəl lə-ji ɔr njutɨ.
13 Ngan lə ngonkɔ̨-i kɨ́ dené kɨ́ Lubə mbətɨ-é kinlé 'rai lapiya.†

† **1:13 1:13** Ta lə dené kɨ̀ ngan-é kɨ́ tò nè kinlé à to ta kɨ sɔbɨ njékəwną̣-je kɨ́ lo madɨ-tɨ kɨ́ njèndàngɨ mbete kinlé isɨ dan-dé-tɨ je bè.

Mbete kɨ́ njèkungɨ mutə kɨ́
Jạ̃
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ Mbete-tɨ kɨ́ njèkungɨ mutə kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ

Njèkɔwkulə Jạ̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ kulə-né dingəm mẹ̃ẹ̃ dingəm-tɨ kɨ́ ri-é lə Gayusɨ. Mbete kinlé, ẹ̃ ya to mbete kɨ́ gɔjɨ itə mbete-je lay kɨ́ mẹ̃ẹ̃ Mbete-tɨ lə Lubə. Mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ nè Kinlé Jạ̃ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ̀ ndignạ̃ titɨ kɨ́ ẹ̃ pa-né mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kɨ́ joo lé tɔ. Mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ nè kinlé Jạ̃ pa ta ɔsɨ-né kagɨ dɔ njéndó dow-je né-je-tɨ kɨ́ ngɔm al, ngà ẹ̃ pa ta ɔsɨ-né kagɨ dɔ dow-tɨ kɨ́ panjiyə majɨ al. Lo tum gin ndàngɨ mbete-tɨ lé, njèndàngɨ-é tɔjɨ rɔ-é kɨ «'ngatɔ́gɨ.» Dow kɨ́ káre kin ya ndàngɨ mbete Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ ri Jạ̃ tò dɔ-tɨ ɓá ẹ̃ ndàngɨ mbete lə Jạ̃ kɨ́ 1, 2, 3 rəm, ndàngɨ mbete Né-je kɨ́ 'tẹ̃ẹ̃ dɔ-é ('Ndó ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ). Jạ̃ tum gin tɔjɨ rɔnəl liə kdɔ Gayusɨ kɨ́ isɨ mẹ̃ẹ̃ néra-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ. Ẹ̃ pa ta dɔ ndigɨ-tɨ kɨ́ tò mẹ̃ẹ̃ Gayusɨ-tɨ kɨ́ ẹ̃ tɔjɨ lokɨ uwə-né mba-je kɨ́ njékɔw kilə mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ kɨ rɔ-é-tɨ. Ngà Diotrɛpɨ, dingəm káre kɨ́ dan njékəwnạ̃-je-tɨ kɨ́ Gayusɨ isɨ ɔr nɔ̃̀-dé rəmə, ẹ̃ ra bin al. Ẹ̃ mbatɨ kuwə ngannjékullə-je lə Kristɨ rɔ-é-tɨ rəm, ɓá ɔgɨ dow-je kɨ́ rangɨ kadɨ d'uwə-dé kɨ rɔ-dé-tɨ rəm, ẹ̃ ɔsɨ ta Jạ̃ rəm tɔ. Go ta-tɨ kɨ́ Jạ̃ pa dɔ kullə ra Diotrɛpɨ-tɨ kɨ́ majɨ al lé, ẹ̃ pa ta dɔ kullə ra Démétriyusɨ-tɨ kɨ́ majɨ tɔ. Ta kɨ́ Jạ̃ idə Gayusɨ lé, ẹ̃ idə-é kadɨ ndajɨ panjiyə kɨ́ majal kin al, ngà kadɨ ndajɨ panjiyə kɨ́ majɨ ('Ndó 11).

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 †Mạ̃ 'ngatɔ́gɨ m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-i i Gayusɨ kɨ́ m'ində-i dan kəm-m-tɨ mẹ̃ẹ̃ ta-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
2 Ngonkɔ̃-m kɨ́ m'ində-i dan kəm-m-tɨ, m'ndigɨ kadɨ ɔw kɨ kete-kete mẹ̃ẹ̃ né-je-tɨ lay ə kadɨ rɔ-i tò kɨ̀ lapiya titɨ kɨ́ ndil-i tò-né kɨ̀ lapiya kare kin bè tɔ.

Kullə ra kɨ́ njururu lə Gayusɨ
Mat 10:40-42

3 Lokɨ ngankɔ̃-ji-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃ d'ị̃ nụ̃ 'ree, 'pa ta lə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ tò mẹ̃ẹ̃-i-tɨ rəm, ɓá njiyə kɨ́ i njiyə mẹ̃ẹ̃-é-tɨ rəm kinlé, rɔ-m nəl-m nạ̃.
4 Rɔnəl lə-m kɨ́ nạ̃ lé, to koo kɨ́ m'oo 'panè ngan-m-je 'njiyə mẹ̃ẹ̃ ta-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
5 I kɨ́ m'ində-i dan kəm-m-tɨ, i to njèra né kɨ̀ kadmẹ̃ẹ̃ adɨ ngankɔ̃-ji-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃ kɨ́ 'to mba-je kàrè, i 'ra sə-dé majɨ.
6 Ta lə ndigɨ kɨ́ i 'ndigɨ dow-je lé, dẹ̃ 'pa ta-é rəsɨ nɔ̃̀ njékəwnạ̃-je-tɨ. Kɔw mba lə-dé kàrè majɨ kadɨ i 'ra sə-dé dɔ-tɨ asɨ gangɨ-é-tɨ kɨ́ à nəl Lubə rəm tɔ.
7 Kdɔ dẹ̃ d'ɔw kdɔ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ 'Baɓe ə 'taa né ji njékadmẹ̃ẹ̃ al-je-tɨ al.
8 Adɨ dow-je kɨ́ bè kinlé ɓá tò kadɨ j'uwəi-dé kɨ rɔ-ji-tɨ, kdɔ kadɨ j'toi njéra sə-dé kullə natɨ sɔbɨ dɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.

Kullə ra kɨ́ majal lə Diotrɛpɨ kɨ̀ kullə ra kɨ́ njururu lə Démétriyusɨ
1Kɔ 4:18-21

9 M'ndàngɨ mbete sẹ̃ m'adɨ njékəwnạ̃-je; ngà Diotrɛpɨ kɨ́ ɓo to kɨ́ 'boy ngay dan-dé-tɨ ra-é kinlé uwə-ji kɨ rɔ-é-tɨ al.
10 Beɓa lokɨ m'a tẹ̃ẹ̃ rɔ-si-tɨ nɔ̃̀ɔ̃̀ rəmə, m'a pa ta rəsɨ dɔ kullə ra-é-je-tɨ. Ẹ̃ lé pa ta-je kɨ́ majɨ al majɨ al dɔ-ji-tɨ; kin kàrè usɨ rɔ-é-tɨ al adɨ ngankɔ̃-ji-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃ kɨ́ d'ɔw

† **1:1 1:1** Knj 19:29; Rɔm 16:23; 1Kɔ 1:14

kàrè ę̃ mbatɨ kuwə-dé kɨ rɔ-é-tɨ rəm, ɓá ngankɔ̃-ji-je kí ndigɨ kuwə-dé kɨ rɔ-dé-tɨ kàrè ɔgɨ-dé rəm, ɓá tubə-dé dan njékəwną̃-je-tɨ rəm.
11 I kí m'ində-i dan kəm-m-tɨ, 'ndajɨ né ra kí majɨ al al, ngà né ra kí majɨ ɓá 'ndajɨ.
Dow kí njèra né kí majɨ lé to dow lə Lubə, ngà dow kí njèra né kí majɨ al lé, gə Lubə
al.
12 Dow-je lay ya 'pa ta kí majɨ dɔ Démétriyusɨ-tɨ, ə ta kí tɔgrɔ-tɨ* kí ta-é-tɨ kàrè tɔjɨ
kí ę̃ to dow kí majɨ tɔ, ɓá ję̃ kàrè j'pa ta kí majɨ dɔ-é-tɨ ə i kàrè 'gə kí ta lə-ji to ta kí
tɔgrɔ-tɨ.
13 Né-je n̨ą̃ tò kadɨ m'ndàngɨ ta-é mbete-tɨ m'adɨ-i ya, ngà m'ndigɨ ndàngɨ mę̃ę̃
mbete-tɨ al.
14 M'ində mę̃ę̃-m-tɨ kí m'a kɔw rɔ-i-tɨ mę̃ę̃ ndɔ-je-tɨ kí à ree kin ə j'a pa-ną̃ ta kɨ̀ ta-ji
ją̃-ją̃.
15 Kadɨ lapiya nąy̌ sə-i! Nam-i-je 'ra-i lapiya ə i kàrè 'ra lapiya nam-ji-je káre-káre
lay adɨ-ji tɔ.

* **1:12 1:12** Mę̃ę̃ mbete-tɨ kí 'ndàngɨ kí ta grɛkɨ lé 'panè to ta kí tɔgrɔ-tɨ ɓá pa ta kí majɨ dɔ Démétriyusɨ-tɨ.

Mbete kɨ́
Judɨ
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Judɨ ndàngɨ

Judɨ ndàngɨ mbete kɨ́ gɔjɨ kin adɨ dow-je kɨ́ Lubə ɓa-dé, ndigɨ-dé ɓá ngəm-dé adɨ Jeju Kristɨ (Lo ndó-é kɨ́ 1). To njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je kɨ́ rá ɓá ɛ̨̃ ndàngɨ mbete lé adɨ-dé kàrè dow gə al. Ɛ̨̃ ndàngɨ mbete ndəjɨ-dé-né sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm kɨ́ njékisɨ dan majal-tɨ. Njèndàngɨ mbete lé tɔjɨ rɔ-é kɨ́ n'to «Judɨ, ngonnjèkullə lə Jeju Kristɨ, n'to ngonkɔ̨̃ Jakɨ» (Lo ndó-é kɨ́ 1). À to Jakɨ kinlé ya ɓá ndàngɨ mbete kɨ́ ri-é tò dɔ-tɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ kunmindɨ-tɨ kɨ́ sigɨ ('Ndó ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Jakɨ ndàngɨ). Judɨ dɛ̨̃ kɨ̀ Jakɨ 'to ngankõ̧ Jeju ('Ndó Mat 13:55; Mar 6:3). Néndó-je kɨ́ ngɔm lé isɨ taa lo adɨ Judɨ iɲə kɔ̨̃ ta kɨ́ dɔsã̧y ə təl ulə dingəm mɛ̨̃ɛ̨̃ dow-je kɨ́ ɛ̨̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ kadɨ-dé lɛ́, kdɔ kadɨ 'rɔ kdɔ kadmɛ̨̃ɛ̨̃ (Lo ndó-é kɨ́ 3). Dan njéndàngɨ mbete kunmindɨ kɨ́ sigɨ lé, dow kɨ́ pa ta kɨ́ dɔ ta kɨ́ gangɨ-tɨ lə njékədta-je kin ngɑ̨̃ ɲɑ̨̃ asɨ kɨ̀ Judɨ ya goto. Ta kɨ́ gangɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ majal kɨ́ tò mɛ̨̃ɛ̨̃ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low rəm, ɓá ɛ̨̃ kɨ́ tò mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-je-tɨ kɨ́ rangɨ kɨ́ goto mɛ̨̃ɛ̨̃ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low rəm lay ya Judɨ təl un pa mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kinlé. Ta-je lə njèkɔwkulə Piyər kɨ́ pa mɛ̨̃ɛ̨̃ Mbete-tɨ liə (2Pi 2:1–3:4) kin kàrè ɛ̨̃ pa tɔ. Ɛ̨̃ ole mɛ̨̃ɛ̨̃ dow-je kɨ́ ɛ̨̃ ndàngɨ mbete adɨ-dé, kɨ́ njékɔwkulə-je lə 'Baɓe Jeju Kristɨ 'pa ta-é kete kɨ́ ko dow-je kɨ́ bè kin d'a ree nɔ̨̃ɔ̨̃, ɓá ɛ̨̃ ulə dingəm mɛ̨̃ɛ̨̃-dé-tɨ kadɨ d'ɑ̨̃ gərərə dɔ kadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ. Ɛ̨̃ tɔl ta mbete liə kɨ̀ tɔrndi dɔ dow-je-tɨ kɨ́ ɛ̨̃ ndàngɨ mbete adɨ-dé rəm ɓá ɛ̨̃ ɔsɨ gajɨ Lubə rəm.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 †Mɑ̨̃ Judɨ ngonnjèkullə lə Jeju Kristɨ rəm, ngonkɔ̨̃ Jakɨ rəm, ɓá m'ndàngɨ mbete
kin m'adɨ-si sɑ̨̃i kɨ́ Lubə kɨ́ Bɔbɨ-ji ɓa-si rəm, ində-si dan kəm-é-tɨ rəm, ɓá ngəm-si kdɔ
Jeju Kristɨ.
2 Kadɨ Lubə adɨ koo kəmtondoo, kɨ̀ lapiya, kɨ̀ ndigɨ liə tò mburukɨ-mburukɨ dɔ-si-tɨ!

Njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al kɨ̀ kullə ra-dé-je
2Pi 2:1-22; 3:1-3

3 Sɑ̨̃i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, kajɨ lə-ji kɨ́ j'ori-nɑ̨̃ dɔ-tɨ lé low nũ̧ ya ɓo ndàngɨ
ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-é kadɨ-si ra-m lɔtɨ-lɔtɨ, ngà kɨ́ nè kinlé m'oo kɨ́ tò dɔ-m-tɨ kadɨ m'ndàngɨ
m'adɨ-si kdɔ kadɨ m'ulə-né dingəm mɛ̨̃ɛ̨̃-si-tɨ kadɨ 'rɔi dɔ kadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ kɨ́ Lubə adɨ njékaa
njay-je nja káre-rè ya sartagangɨ.
4 Kdɔtalə dow-je madɨ 'tandɨ dan-si-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ ə to dow-je kɨ́ ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ-dé-tɨ kàrè
ta-é tokɨ ndàngɨ low nũ̧ rəm ngá. Dɛ̨̃ d'ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ lə-ji al, adɨ ta lə ramajɨ liə
kin ɓá təl to jirə ra kaya lə-dé rəm, ɓá Ngar lə-ji kɨ́ káre-rè kɨ́ to 'Baɓe Jeju Kristɨ kin
kàrè 'najɨ 'panè 'gə-é al rəm tɔ.
5 To né-je kɨ́ 'gəi lay ya ngá, ngà m'ndigɨ kole mɛ̨̃ɛ̨̃-si dɔ-tɨ kɨ́ ndɔkɨ 'Baɓe taa Israyel-
je kɨ́ 'to gin dow-je liə ilə-dé taá dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ ya, ngá go-tɨ adɨ njémɛ̨̃ɛ̨̃ngɑ̨̃-je d'oy.
6 Malayka-je kɨ́ 'ngəm kasɨ gakɨ lə-dé al, ngá d'iɲə lo kisɨ-dé kɨ́ sɔbɨ dɔ-dé lɛ́, 'Baɓe
ilə-dé sil kilə kɨ́ sartagangɨ kɨrɨng lo kɨ́ ndul-tɨ kdɔ ngəbɨ-né ndɔ kɨ́ boy kɨ́ to ndɔ
gangta.
7 Bè ya tɔ, lokɨ dow-je kɨ́ Sɔdɔm kɨ̀ Gɔmɔr kɨ̀ ɓebo-je kɨ́ tò sə-dé ngɔsi d'ungɨ-nɑ̨̃ ko
kaya-é-tɨ kin adɨ 'ra kaya d'ur-né kɔbɨ-tɨ kɨ́ dum lé, Lubə un pər kɨ́ tò sartagangɨ ɓá
adɨ-dé-né kɔ̨̃ kadɨ dow-je d'oo-né tɔ.

---

† **1:1 1:1** Mat 13:55; Mar 6:3

8 Lay bè ya kàrè, dowbé-je kɨ́ 'tandɨ dan-si-tɨ kinlé, tagɨr-je lə-dé kɨ́ mɛ̨̃ wəy ra adɨ
d'un rɔ-dé 'ra-né né kɨ́ tò ɲɛ̃ rəm, 'nədɨ tɔ́gɨ kɨ́ 'Ɓaɓe ɔw-né dɔ-dé-tɨ rəm, ɓá 'pa ta kɨ́
majɨ al dɔ njériɓa-je-tɨ* rəm tɔ.
9 †Ə Misəl kɨ́ to káre dan 'boy-je-tɨ lə malayka-je kin ya kàrè, lokɨ mbatɨ ta ta Sú-tɨ
ə najɨ-é-né ta-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ nin Moiyijɨ lé, ɛ̨̃ pa ta kɨ́ majɨ al dɔ-é-tɨ gangɨ-né ta dɔ-é-tɨ
al. Ngà Misəl lé panè: Kadɨ 'Ɓaɓe ndángɨ-i!
10 Ngà dowbé-je kinlé, né kɨ́ 'gə al ya kàrè 'pa ta kɨ́ majɨ al dɔ-tɨ ə dɛ̨̃ lé négə lə-dé
kɨ́ kojɨ-dé-tɨ kɨ́ tokɨ négə lə dą̃-je bè kinlé, tò kdɔ tujɨ lə-dé ya par.
11 Tujɨ à kusɨ dɔ-dé-tɨ! Kdɔtalə dɛ̨̃ d'un dɔ nja Kayin; ə ta lə là ya dɛ̨̃ d'iɲə-né rɔ-dé
yakɨ 'ndajɨ-né kullə dɔkində lə Balam rəm, ɓá ko dɔngą̃ lə Kore adɨ d'oy kɔ̃gɨ rəm tɔ.
12 Dɛ̨̃ ɓá 'to njéjunglu lo nékuso nam lə-si. D'ilə rɔsɔl kɔgɨ ya d'uso né ublu-ublu
ə kəm-dé tò kɨ dɔ rɔ-dé dɛ̨̃-tɨ ya. 'Taną̃ kɨ́ ndi kɨ́ ɔw kɨ̀ kədɨ al ya kàrè ijə damdər ɓá
yə́l ɔr-é kɔgɨ kin bè rəm, 'taną̃ kɨ̀ kagɨ-je kɨ́ d'a kandɨ nąykada ya rəmə d'andɨ al kin
bè rəm, d'ɔr-dé kɨ̀ njirə-dé burə, d'oy nja joo;
13 'taną̃ kɨ̀ pungum man babo kɨ́ tal bum-bum ə ungɨ əm-é kɨ́ tò ɲɛ̃ ndaa-tɨ kin bè
rəm, 'taną̃ kɨ̀ kərwəɨ̃-je kɨ́ njékilə mbuu ə Lubə ra lo kɨ́ ndul ndɨ̃-ndɨ̃ kɨ́ à tò sartagangɨ
ya isɨ ngəbɨ-dé-né kin bè.
14 Enɔkɨ kɨ́ to gin ka kɨ́ njèkungɨ-tɨ siri go Adam-tɨ lé kàrè, pa ta kɨ́ ta Lubə-tɨ sɔbɨ-né
dɔ dowbé-je kinlé panè: «Ooi, 'Ɓaɓe à ree kɨ̀ kosɨ malayka-je liə kɨ́ d'aa njay kɨ́ kɔr-dé
ra ɓudɔgɨ dɔgɨ lo ɲą̃
15 kdɔ gangɨ-né ta dɔ-dé-tɨ lay rəm, kdɔ kadɨ dow-je lay kɨ́ njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ
al lé, d'ɔr go kullə ra-dé-je lay kɨ́ ɔsɨ ta Lubə rəm, d'ɔr go ta-je lay kɨ́ ngą̃-ngą̃ kɨ́ 'pa
d'ɔsɨ-né Lubə kɨ̀ ta kin rəm tɔ.»
16 Dowbé-je kinlé, 'to njéyun ta-je, kɨ̀ njéɓaa ta-je, kɨ̀ njéra kəmnda né-je. Dɛ̨̃ 'tidə
ta-je kɨ́ al dɔ-dé dɔ-dé d'ədɨ-né kəm dow-je kdɔ kingə-né né ji-dé-tɨ.
17 Ngà sə̨i kɨ́ j'ində-si dan kəm-ji-tɨ lé, né-je kɨ́ ndɔkɨ njékɔwkulə-je lə 'Ɓaɓe lə-ji
Jeju Kristɨ 'pa ta-é d'adɨ-si kinlé, adi mɛ̨̃ɛ̨̃-si ole dɔ-tɨ.
18 †Ndɔkɨ d'idə-si 'panè: «Kaglo-je-tɨ kɨ́ dɔbəy-tɨ lé, dow-je d'a to njésɔklo-je ə d'a
ra né-je kɨ́ ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al kɨ́ go gangɨ-é-tɨ kɨ́ kəmnda-é ra-dé-né.»
19 Ooi, dowbé-je lé ya ngá ə́n! Dɛ̨̃ 'to njéra dow-je kadɨ 'gángɨ-ną̃, 'to njéra né kɨ́
majɨ rɔ-dé ndigɨ, 'to dow-je kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay goto mɛ̨̃ɛ̨̃-dé-tɨ.

Ta kullə dingəm mɛ̨̃ɛ̨̃-ną̃-tɨ

20 Ngà sə̨i kɨ́ j'ində-si dan kəm-ji-tɨ kinlé, sə̨i ya kɨ̀ dɔ rɔ-si 'mbusi nja-ną̃ dɔ kadmɛ̨̃ɛ̨̃-
tɨ lə-si kɨ́ aa njay kin rəm, 'pai ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay rəm,
21 ą̃i gərərə mɛ̨̃ɛ̨̃ ndigɨ-ną̃-tɨ lə Lubə 'ngəbi-né koo kəmtondoo lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju
Kristɨ kdɔ kiskəm kɨ́ tò sartagangɨ.
22 Dɛ̨̃ kɨ́ ną̃́-je kɨ́ 'tadɨ tii-tii lé, ooi kəmtondoo lə-dé
23 adɨ to kajɨ kɨ́ kadɨ aji-dé ta pər-tɨ. Ngà dɛ̨̃ kɨ́ dan-tɨ-je rəmə, ooi kəmtondoo lə-dé kɨ̀
ɓəl mɛ̨̃ɛ̨̃-si-tɨ, ə itəi majal-je lə-dé ngərəngɨ kɨ̀ kubɨ-je kɨ́ rɔ-dé-tɨ burə titɨ né kɨ́ kubɨ-je
lə-dé kàrè majal ra adɨ tò ɲɛ̃ bè tɔ.
24 Njèkasɨ ngəm-si kadɨ kusɨ ya usi al, kɨ́ to njèkadɨ ą̃i dan rɔnəl-tɨ lo riɓa-tɨ liə kɨ̀
ta dɔ-si-tɨ al kinlé,
25 to Lubə ya kɨ̀ kár-é, Njèkajɨ-ji kɨ̀ takul 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ. Low lə low-je rəm,
ɓone bè kin rəm, ɓá kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal rəm kin ya kadɨ kɔsgajɨ, kɨ̀ kɔ̃ɓe, kɨ̀ rɔngą̃, kɨ̀ tɔ́gɨ
to kɨ́ liə! Amɛ̨̃n!

---

* **1:8 1:8** ***Njériɓa-je*** kinlé dow-je madɨ 'panè to ndil-je, dɛ̨̃ kɨ́ ną̃́-je 'panè to Malayka-je ə dɛ̨̃ kɨ́ rangɨ 'panè to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ ri-dé ɓa ną̃ tɔ. † **1:9 1:9** Ntd 12:7 † **1:18 1:18** 2Pi 3:3

Né-je kɨ́ 'tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ dɔ-é
Ta-je kɨ́ dɔ mbete Né-je kɨ́ 'tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ dɔ-é

To Jeju Kristɨ ɓá tɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ né-je ('Ndó 1:1), ə ɛ̨̃ ɓá mbete kinlé pa ta liə ɲa̰. Dow-je kɨ́ 'ndàngɨ mbete kin d'adɨ-dé dɔsa̰y lé, 'to njékəwna̰-je-tɨ kɨ́ gay-gay kɨ́ siri kɨ́ dɔnangɨ Aji-tɨ kɨ́ ngon-é kɨ́ ɓone 'ɓa-é Turki kɨ́ 'ndàngɨ ta-é lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 2 kɨ̀ 3. D'ingə kɔ̰̃ kdɔ kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə-dé, ə né-je kɨ́ 'tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ dɔ-é kinlé to kdɔ kulə dingəm mɛ̨̃ɛ̨̃-dé-tɨ, ə tɔjɨ-dé kɨ́ takul Jeju Kristɨ lé, Lubə à tətɨ rɔ majal rəm, à gangta dɔ Sú-tɨ, ngà dɛ̨̃ kɨ́ 'to kɨ́ liə ɓá à tɔr ndi-é dɔ-dé-tɨ tɔr kɨ́ sartagangɨ. Njèndàngɨ mbete kin ya kɨ̀ dɔ-é kàrè ingə kɔ̰̃ kaglo-tɨ kɨ́ ɛ̨̃ ndàngɨ-né né kɨ́ 'Ɓaɓe tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ dɔ-é adɨ-é lé. Ja̰ lé, d'uwə-é d'ilə-é dɔnangɨ-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Patmosɨ kɨ́ to dɔgore lo kɨ́ dan babo-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Ejé kdɔ ta lə Jeju Kristɨ kɨ́ ɛ̨̃ pa majɨ. Ɛ̨̃ tɔjɨ rɔ-é panè n'to «Ja̰, kɨ́ ngonkɔ̰̃-si kɨ́ njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃ rəm, ɓá madkullə lə-si dan na̰ mɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ» ('Ndó 1:9). À to Ja̰ kɨ́ njèkɔwkulə ya ɓá ndàngɨ mbete Poyta kɨ́ Majɨ rəm, mbete-je kɨ́ mutə kɨ́ ri-é tò dɔ-tɨ rəm. Mbete né-je kɨ́ 'ɓɔyɔ ɓá 'tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ dɔ-é lé, titɨ na̰ kɨ̀ mbete-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low, ə kɨ́ na̰ lé to mbete lə Daniyel; to mbete-je kɨ́ tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ dɔ kɔjra-je kɨ̀ kullə ra-je lə Lubə kɨ̀ takul̰ né kɨ́ ra dow tokɨ nɩ̰ bè, kɨ̀ né-je kɨ́ majɨ koo al rəm, dow oo nja káre al rəm. Né-é-je kinlé kɔr mɛ̨̃ɛ̨̃-é kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ aa yə́rə́rə́ goto ya kàrè, majɨ-é lé to koo kɨ́ dow oo kɨ́ Lubə ra go kunmindɨ-je liə lay ya. Lo kɔr sɔ̰̃y mbete kinlé, j'oo tətɨ rɔ lə Jeju Kristɨ dɔ né-je-tɨ kɨ́ 'pa ta-é mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete tum gin né-je-tɨ lokɨ dow al-né dɔ ta lə Lubə ɓá majal andɨ-né dɔnangɨ-tɨ. J'a pa titɨ Ja̰ bè, panè: «Amɛ̨̃n! I 'Ree, 'Ɓaɓe Jeju!» ('Ndó 22:20)

Kulə gin ta

1 Né-je kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju Kristɨ kɨ́ to né-je kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ ɓá Lubə tɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ̀ dɔ-é, adɨ to né-je kɨ́ tò kadɨ à ra né ngɔsnè ɓá Lubə iɲə ji Jeju-tɨ kadɨ tɔjɨ ngannjékullə-je liə. Beɓa Jeju ulə malayka liə rɔ ngonnjèkullə-tɨ liə Ja̰ kadɨ adɨ kəm-é ijə dɔ-tɨ.

2 Titɨ kɨ́ Ja̰ oo-né né-je kɨ̀ kəm-é lé, ɛ̨̃ ilə mbɛ̨̃ ta lə Lubə rəm, ta lə Jeju Kristɨ rəm. Né-je lay kɨ́ ɛ̨̃ oo lé, ɛ̨̃ pa ta-é adɨ dow-je.

3 Ta-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ 'ndàngɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kinlé, njèndó-é kadɨ dow-je lé to njènékumə̰, ɓá njékoo ə təl rɔ-dé go-tɨ kàrè 'to njénékumə̰-je tɔ. Kdɔtalə, kaglo kɨ́ né-é-je kin à ra-né lé na̰y ndɛ̨̃ bè.

Lapiya kɨ́ ra kɨ̀ kɔsgajɨ

4-5 †Mə̰ Ja̰ m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ njékəwna̰-je kɨ́ gin siri kɨ́ dɔnangɨ Aji-tɨ. Kadɨ njèkisɨ kete low, kɨ́ to njèkisɨ ngɔsnè, kɨ́ à ree rəm, kadɨ ndil-je liə kɨ́ siri kɨ́ d'a̰ nɔ̰̃ kalikɔɓe-tɨ liə rəm, kadɨ Jeju Kristɨ kɨ́ to njèka̰ dɔ ndi-é-tɨ d'adɨ ramajɨ, kɨ̀ lapiya lə-dé na̰y sə-si. Jeju Kristɨ lé, to dow kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ tagangɨ, to kɨ́ 'boy dɔ ngar-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè.

Ɛ̨̃ kɨ́ to njèndigɨ-ji, njèkɔr-ji kɔgɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ majal-je-tɨ lə-ji kɨ̀ takul məsɨ-é

6 †ɓá təl-ji dow-je kɨ́ gin ngar-tɨ rəm, təl-ji njégugné-je kɨ́ njéra kullə lə Bɔbɨ-é Lubə rəm lé, kadɨ kɔsgajɨ, kɨ̀ tɔ́gɨ to 'liə kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal! Amɛ̨̃n!

7 †Ooi, ɛ̨̃ isɨ ree dan kilndi-tɨ. Dow-je lay ya d'a koo-é kɨ̀ kəm-dé, ɓá dɛ̨̃ kɨ́ d'ɔsɨ-é kɨ̀ ningə lé ya kàrè d'a koo-é kɨ̀ kəm-dé rəm tɔ. Ree liə à təl gin ndingərɔ lə gin dow-je lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè. Oiyo, Amɛ̨̃n!

---

† **1:4-5 1:4-5** Ntd 4:5 † **1:6 1:6** Ntd 5:10 † **1:7 1:7 a** Mat 24:30; Mar 13:26; Luk 21:27; 1Te 4:17; **b** Ja̰ 19:34,37; **d** Mat 24:30

8 †'Ɓaɓe Lubə kí njètɔ́gɨ-je lay, kí njèkisɨ kete low, kí to njèkisɨ ngɔsnè, kí à ree lé panè: «Mą̃ ɓá m'to Alpa kì Omega.»*

Né kí ra Ją̃ kɨ nɨ̨ bè

9 Mą̃ Ją̃ kí m'to ngonkɔ̃-si kì takul Jeju, adɨ m'ingə kɔ̃ sə-si natɨ rəm, m'to dow kí kɔ̃ɓe-tɨ liə natɨ sə-si rəm, m'uwə rɔ-m ngą̃ natɨ sə-si lé ɓá, ndɔkɨ d'uwə-m d'ilə-m dɔnangɨ-tɨ kí 'ɓa-é Patmosɨ kí to dɔgore lo kí dan ba-tɨ, kdɔ ta lə Lubə kí m'pa rəm, kdɔ ta kí tɔgrɔ-tɨ kí sɔbɨ dɔ Jeju kí m'pa lé rəm tɔ.

10 Mɛ̨ɛ̨ ndɔ-tɨ lə 'Ɓaɓe lé, Ndil kí aa njay ree dɔ-m-tɨ ə m'oo ndi dow ɓa go-m-tɨ boy titɨ ká təbɨ mbanga bè

11 panè: Né kí 'isɨ 'oo kinlé, 'ndàngɨ mbete-tɨ ə 'ulə-né adɨ njékəwną̃-je kí gin siri, adɨ to dɛ̨ kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ, kì ɓebo Ismir, kì ɓebo Pɛrgam, kì ɓebo Tiyatir, kì ɓebo Sardɛsɨ, kì ɓebo Piladɛlpi, kì ɓebo Laodise.

12 Go-tɨ, m'təl kəm-m kdɔ kadɨ m'oo dow kí pa sə-m ta lé. Beɓa lokɨ m'təl kəm rəmə, m'oo kagɨ nąą̃ lampɨ siri kí to kagɨ-je kí lɔr ɓá 'ra-né

13 ə dow madɨ tąną̃ kì Ngon lə dow ą̃ mbunə̃ kagɨ nąą̃ lampɨ-je-tɨ lé. Ɛ̨ ulə kubɨ kì boy yul rɔ-é-tɨ, ɓá dɔɔ ɓədɨ-é kì ndaá dɔɔ ɓədɨ kí 'ra kì lɔr tɔ.

14 Dɔ-é, putɨ nda titɨ kubɨ kí nda bè rəm, titɨ kɔsɨ bè rəm tɔ. Kəm-é ɔ̃ njoy-njoy titɨ ndɔ̃ pər kí tɛ̨ɛ̨ biɨm-biɨm kin bè.

15 Nja-é ndɔ̃y mbʉʉ̨ tąną̃ kì ngɔwla kí dow ulə dan yalpər-tɨ bè, ɓá ndi-é ɓa titɨ-ną̃ ká man babo-je bè rəm tɔ.

16 Ɛ̨ uwə kərwəɨ̨-je siri jikɔl-é-tɨ, ɓá kiyərɔ kí d'ɔl ta katɨ-é joo lay ndətɨ-ndətɨ tɛ̨ɛ̨ ta-é-tɨ, ɓá takəm-é ndógɨ tąną̃ kì kàdì kí tɛ̨ɛ̨ kəm-é rəsɨ-rəsɨ ɔsɨ kin bè rəm tɔ.

17 †Lokɨ m'oo-é rəmə, m'usɨ nangɨ nja-é-tɨ titɨ dow kí oy bè. Beɓa un jikɔl-é ində dɔ-m-tɨ ə panè: 'Bəl al! Mą̃ ya m'to njètum gin né rəm, m'to njètɔl ta né rəm,

18 mą̃ m'isɨ kəm. Ndɔkɨ m'oy, ngà kí nè kinlé m'isɨ kəm kì dɔ ɓal-ɓal. M'ɔw kì tɔ́gɨ dɔ koy-tɨ rəm, ɓá dɔ lo kí koó-tɨ rəm tɔ.

19 Beɓa né-je kí i 'oo ngá, kì né kí isɨ ra né kí ngɔsnè-tɨ, kì né kí à ra-né go-tɨ gogɨ lé, 'ndàngɨ mbete-tɨ.

20 Ngà kərwəɨ̨-je kí siri kí 'oo jikɔl-m-tɨ, kì kagną̃ą̃ lampɨ-je siri kí to kagɨ-je kí lɔr ɓá 'ra-né lé, ta kí dɔ-dé-tɨ kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ lé, kɔr mɛ̨ɛ̨-é ən: Kərwəɨ̨-je kí siri lé, to malayka-je lə njékəwną̃-je kí gin siri lé, ə kagną̃ą̃ lampɨ-je kí siri kí to kagɨ-je kí lɔr ɓá 'ra-né lé, to njékəwną̃-je kí gin siri lé tɔ.

2

Njékəwną̃-je kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ
Knj 20:28-31

1 «'Ndàngɨ mbete adɨ malayka* lə njékəwną̃-je kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ 'panè: 'Oo, njèkuwə kərwəɨ̨-je siri jikɔl-é-tɨ, kí to njènjiyə dan kagną̃ą̃ lampɨ-je-tɨ siri kí to kagɨ-je kí lɔr ɓá 'ra-né lé panè:

2 M'gə kullə ra-i-je, m'gə kɔɔ-je lə-i, ɓá m'gə kuwə rɔ ngą̃ lə-i rəm tɔ. M'gə kí i 'a kisɨ dɔ-tɨ kì njémɛ̨ɛ̨ndul-je al. Beɓa njéɓa rɔ-dé njékɔwkulə-je lé, i 'ną̃-dé 'oo, adɨ 'gə-dé kí 'to njékədta-je ɓɨ 'to njékɔwkulə-je al.

3 I 'uwə rɔ-i ngą̃ rəm, 'ingə kɔ̃ kdɔ ta lə-m rəm, ɓá kɔɔ ra-i go-m-tɨ al rəm tɔ.

4 Ngà né kí m'ɔw-né sə-i kì ta ən: Ndigɨ kí dɔsą̃y kí ndɔkɨ i 'ndigɨ-m lé ɓá, i 'tusɨ iną̃ə.

---

† **1:8 1:8** Ntd 22:13 * **1:8 1:8** ***Alpa*** lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to tum gin né ə ***Omega*** kɔr mɛ̨ɛ̨-é to tɔl ta né ('Ndó Ntd 1:17).

† **1:17 1:17** Ntd 2:8; 22:13 * **2:1 2:1** Ta-je kinlé sɔbɨ dɔ njékəwną̃-je kí gin siri. Ə Malayka-je lé à to njékɔrnɔ̃ njékəwną̃-je.

5 Ən ə́ adɨ mɛ̨ɛ̨-i ole dɔ lo kí i̧-tɨ usɨ, iṇə panjiyə-i kí majal kɔgɨ ə 'təl un kullə ra-i-je
kí dɔsa̧y ndɔkɨ lé gogɨ. Kinə iṇə panjiyə-i-je kí majal kɔgɨ al rəmə, m'a kɔw rɔ-i-tɨ ə
m'a kun kagna̧a̧ lampɨ lə-i lo ka̧-é-tɨ kɔgɨ.
6 Bè ya kàrè, né kí i 'ra adɨ majɨ ə́n: I 'mbatɨ kullə ra dow-je lə Nikola titɨ kí ma̧
m'mbatɨ-né kin bè tɔ.»
7 †Dow kí mbi-é tò rəmə, kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwna̧-je kí gay-gay.
Ndil kí aa njay idə-dé panè: Dow kí tətɨ rɔ lé m'a kadɨ-é uso kandɨ kagɨ kiskəm kí a̧
ɓe kisɨ majɨ-tɨ lə Lubə.

Njékəwna̧-je kí ɓebo Ismir-tɨ

8 †'Ndàngɨ mbete 'adɨ malayka lə njékəwna̧-je kí ɓebo Ismir-tɨ ə 'panè: 'Oo, ɛ̨ kí to
kí dɔsa̧y rəm, to sɔ̧y dow-je rəm, kí ndɔkɨ oy ɓá tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ lé panè:
9 M'gə kɔ̧ kì ndoo lə-i ya, ngà 'to njènékingə. Ta-je kí majɨ al majɨ al kí dow-je kí
'to jipɨ-je al ya 'ɓa rɔ-dé jipɨ-je d'isɨ 'pa dɔ-i-tɨ kin kàrè m'gə rəm. Dɛ̨ 'to kəykəwna̧ lə
Sata̧.
10 'Bəl kɔ̧ kí 'a kingə kin al; Sú à kungɨ dow-je kí dan-tɨ-je kí dan-si-tɨ dangay-tɨ kdɔ
na̧-si-né, ə a kingəi kɔ̧ ndɔ dɔgɨ. 'A̧ dɔ ndi-i-tɨ njángɨ sar ya kadɨ 'oy-né rəmə, m'a
kadɨ-i jɔgɨ tətrɔ kí sɔbɨ kiskəm.
11 †Dow kí mbi-é tò rəmə, kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwna̧-je kí gay-gay
kin. Ndil kí aa njay idə-dé panè: Dow kí tətɨ rɔ lé, koy kí nja joo à tɔl-é al ngá.

Njékəwna̧-je kí ɓebo Pɛrgam-tɨ

12 'Ndàngɨ mbete adɨ malayka lə njékəwna̧-je kí ɓebo Pɛrgam-tɨ ə 'panè: 'Oo,
njèkɔw kì kiyərɔ kí d'ɔl ta katɨ-é joo lay ndətɨ-ndətɨ panè:
13 M'gə lo kisɨ-i. Lo kisɨ-i kinlé ɓá kalikɔ̧ɓe lə Sata̧ tò-tɨ. Bè ya kàrè i 'nam sə-m, ɓá
Antipasɨ kí to dow kí tɔgrɔ-tɨ kí to njèpata lə-m kadɨ dow-je kí 'tɔl-é ɓe lə-i kí to lo
kisɨ Sata̧ kin kàrè, ndɔ-é-tɨ kinlé i 'najɨ ta dɔ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ lə-i kí adɨ-m lé al rəm.
14 Ngà né-je kí m'ɔw-né sə-i kì ta ə́n: I adɨ dow-je kí njéndigɨ néndó lə Balam
d'isɨ rɔ-i-tɨ; Balam lé ndɔkɨ ndó Balakɨ kadɨ ədɨ Israyel-je kadɨ d'uso da̧-je kí 'pole-né
magɨ-je rəm, ɓá ədɨ-dé kadɨ 'ra kaya rəm tɔ.
15 'Bəy ɓá, i adɨ njéndigɨ néndó lə dow-je lə Nikola lé d'isɨ rɔ-i-tɨ tɔ.
16 Beɓa 'iṇə panjiyə-i-je kí majal kin kɔgɨ al rəmə, ngɔsnè ya m'a kɔw rɔ-i-tɨ nɔ̧ɔ̧ ə
m'a rɔ sə-dé kì kiyərɔ kí ta-m-tɨ.
17 †Dow kí mbi-é tò rəmə, kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwna̧-je kí gay-gay
kin. Ndil kí aa njay idə-dé panè: Dow kí tətɨ rɔ lé, m'a kadɨ-é nékuso kí 'ɓa-é maan
kí to né kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ, ɓá m'a kadɨ-é ər kí nda ə ər-é kinlé d'a ndàngɨ ri kí sigɨ titɨ;
to ri kí 'ɓa-é ya kì kár-é à gə ɓɨ dow kí rangɨ à gə al.

Njékəwna̧-je kí ɓebo Tiyatir-tɨ

18 'Ndàngɨ mbete 'adɨ malayka lə njékəwna̧-je kí ɓebo Tiyatir-tɨ ə 'panè: 'Oo, ta kí
Ngon lə Lubə kí kəm-é ɔ̧ njoy-njoy titɨ ndɔ̧ pər kí tɛ̨ɛ̨ bilɨm-bilɨm ə nja-é ndɔ̧y mbu̧u̧
tana̧ kì ngɔwla kí dow ulə dan yalpər-tɨ bè pa ə́n:
19 M'gə kullə ra-i-je, m'gə ndigɨ kí 'ndigɨ-m, m'gə kadmɛ̨ɛ̨ lə-i, m'gə né kí 'isɨ 'ra
adɨ-m, m'gə kuwə rɔ nga̧ lə-i, ɓá m'gə kí kullə-je kí 'ra gogɨ nè na̧ itə ɛ̨ kí kete.
20 Ngà né kí m'ɔw-né sə-i kì ta ə́n: Jejabɛl kí to dené kì njèɓa rɔ-é njèpata kí ta
Lubə-tɨ lé, i iṇə-é adɨ ndó-né ngannjékullə-je lə-m ur-dé-né wale adɨ 'ra kaya, ɓá adɨ
d'uso da̧-je kí 'pole-né magɨ-je rəm tɔ.
21 M'iṇə kaglo m'adɨ-é kadɨ iṇə-né panjiyə-é-je kí majɨ al kɔgɨ, ngà panjiyə-é kí majɨ
al kí to kaya kí ra lé, ɛ̨ ndigɨ kiṇə kɔgɨ al.

---

† **2:7 2:7** Ntd 22:2 † **2:8 2:8** Ntd 1:17; 22:13 † **2:11 2:11** Ntd 20:14; 21:8 † **2:17 2:17** Ja̧ 6:48-50

22 Yən! Kinə njéra siə kaya-je d'iṇə panjiyə-dé-je kí majɨ al kí ɔw natɨ kì néndó liə
kin kɔgɨ al lé, m'a kungɨ-dé dɔ tɨrə-tɨ dan kɔ̨̀-tɨ kí ṇą̀ natɨ siə.
23 M'a tɔl ngan-je liə kɔgɨ. Rəmə njékəwną̀-je kí gay-gay lay d'a gə kí mą̀ lé m'to
njètən tagɨr-je, kì né-je kí ɓɔyɔ rɔ-é mę̣ę̣ dow-je-tɨ, adɨ m'a kugə ną̀-ną̀ kí go kullə
ra-é-je-tɨ.
24 Ngà są̀i ndəgɨ njékəwną̀-je lay kí ɓebo Tiyatir-tɨ kí 'ndigi néndó kí majɨ al kin al
rəm, 'gəi né kí dę̣ 'ɓa-é ta lə Satą̀ kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kin al rəm lé, m'idə-si m'panè: Mą̀
m'ində nékotɨ kí ɔy kí rangɨ dɔ-si-tɨ al ngá.
25 Ngà né kí tò ji-si-tɨ kinlé, uwəi njarara ya sar kadɨ m'ree-né.
26 Dow kí tətɨ rɔ, kí ra kullə lə-m ya sar tɔl-né ta-é lé, m'a kadɨ-é ɔw kì tɔ́gɨ dɔ gin
dow-je-tɨ kí gay-gay.
27 Beɓa ę̣ à kɔr nɔ̨̀-dé kì ngɔwla ji-é-tɨ, kdɔ tə́tɨ-dé-né ɗɛkɨ-ɗɛkɨ titɨ kí dow tɔɔ-né
bą̀y kí ra kì anjɨ kin bè. Mą̀ ya kàrè Bɔbɨ-m adɨ-m tɔ́gɨ kinlé bè tɔ.
28 Dow kí tətrɔ lé, m'a kadɨ-é ngòrongɨ kí njèndógɨ ta lo kaa-tɨ.
29 Dow kí mbi-é tò rəmə, kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwną̀-je kí gay-gay
kin.

3

Njékəwną̀-je kí ɓebo Sardɛsɨ-tɨ

1 'Ndàngɨ mbete adɨ malayka* lə njékəwną̀-je kí ɓebo Sardɛsɨ-tɨ ə 'panè: 'Oo, njèkɔw
kì kərwəi̧-je siri, kì ndil-je lə Lubə kí siri lé panè: M'gə kullə ra-i-je: Ri-i ɓa titɨ dow
kí isɨ kəm bè ya, ngà i oyi mburukɨ.
2 'Isɨ kəm dɔ rɔ-i-tɨ ə 'mbusɨ nja ndəgɨ-é-je kí d'ɔw kdɔ koy mburukɨ kin tɔ, kdɔ
m'oo kí kullə ra-i majɨ ɔr njutɨ nɔ̨̀ Lubə-tɨ lə-m al.
3 †Kəm rəbɨ kí i oo-né ta lə Lubə, kì kəm rəbɨ kí i taa-né lé, 'adɨ mę̣ę̣-i ole dɔ-tɨ.
'Təl rɔ-i go-tɨ ə iṇə panjiyə-i-je kí majal lé kɔgɨ. Kinə 'isɨ kəm dɔ rɔ-i-tɨ al lé, m'a kɔw
rɔ-i-tɨ titɨ-ną̀ kì njèɓogɨ bè adɨ 'a gə dɔ kàdì kí m'a kɔw kubə-i-né nangɨ busɨ lé al.
4 Bè ya kàrè, i ɔw kì dow-je madɨ mę̣ę̣ ɓebo Sardɛsɨ-tɨ nɔ̨̀ɔ̨̀ kí 'to dow-je kí kullə
ra-dé tò ṇę̣ takəm Lubə-tɨ al; dę̣ d'a njiyə sə-m kì kubɨ-je kí nda mbəy-mbəy rɔ-dé-tɨ
kdɔ dę̣ 'to dow-je kí d'asɨ gakɨ.
5 †Beɓa dow kí tətɨ rɔ lé, à kulə kubɨ kí nda mbəy-mbəy rɔ-é-tɨ, m'a bujuru ri-é kɔgɨ
mę̣ę̣ mbete kiskəm-tɨ al, m'a pa ta liə rəsɨ nɔ̨̀ Bɔbɨ-m-tɨ, kì nɔ̨̀ malayka-je-tɨ liə panè:
Ę̣ to dow lə-m ya.
6 Dow kí mbi-é tò rəmə kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwną̀-je kí gay-gay
kin.

Njékəwną̀-je kí ɓebo Piladɛlpi-tɨ

7 'Ndàngɨ mbete adɨ malayka lə njékəwną̀-je kí mę̣ę̣ ɓebo Piladɛlpi-tɨ 'panè:
'Oo, ta kí njèkaa njay,
njèra né kí tɔgrɔ-tɨ,
njèkɔw kì lakere lə Dabidɨ,
ę̣ kí tę̣ę̣ tarəbɨ ə dow kí rangɨ
à kasɨ kutɨ al, utɨ tarəbɨ ə
dow kí rangɨ à kasɨ tę̣ę̣ al lé panè:
8 M'gə kullə ra-i-je. I 'to njètɔ́gɨ kí ngay al ya, i 'təl rɔ-i go ta-tɨ lə-m, kadɨ 'najɨ 'pane
'gə-m al kin kàrè i 'najɨ al rəm tɔ. Beɓa m'tę̣ę̣ tarəbɨ m'adɨ tò tagra nɔ̨̀-i-tɨ ə dow kí à
kasɨ kutɨ ya goto.

---

* **3:1 3:1** Ta-je kinlé sɔbɨ dɔ njékəwną̀-je kí gin siri. Ə Malayka-je lé à to njékɔrnɔ̨̀ njékəwną̀-je. † **3:3 3:3** Mat 24:43,44; Luk 12:39,40; Ntd 16:15 † **3:5 3:5 a** Ntd 20:12; **b** Mat 10:32; Luk 12:8

9 'Oo, kutɨ dow-je kí 'to njékəwnɑ̨-je lə Satɑ̨, 'to jipɨ-je al ya 'ɓa rɔ-dé jipɨ-je adɨ
'to njékədta-je kinlé, m'ungɨ-dé ji-i-tɨ. 'Oo, m'a kadɨ 'ree 'səbɨ takəm-dé nangɨ nɔ̨̃-i-tɨ
rəmə d'a gə kí m'ndigɨ-i.
10 Ta lə-m kí sɔbɨ dɔ kuwə rɔ ngɑ̨ lé, i 'to njètəl rɔ-i go-tɨ, adɨ mɑ̨ kàrè, kaglo kí
néna̰ à ree dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè lay lé, m'a ngəm-i.
11 M'isɨ m'ɔw nɔ̨̃ɔ̨̃ ngɔsnè. 'Uwə né kí ji-i-tɨ lé ngɑ̨ kdɔ kadɨ dow madɨ taa nékugə
dɔji-i kí to jɔgɨ lə njètətrɔ lé al.
12 †Dow kí njètətrɔ lé, m'a kadɨ-é to kagɨ ngɔw dan kəy lə Lubə lə-m ə ɛ̨ à tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-
é-tɨ kɔgɨ ndɑ̨ al. M'a ndàngɨ ri Lubə lə-m rɔ-é-tɨ rəm, ɓebo lə Lubə lə-m kí to ɓebo
Jorijalɛ̨m kí sigɨ kí i̧ dɔrɑ̨-tɨ rɔ Lubə-tɨ lə-m lé, m'a ndàngɨ ri-é rɔ-é-tɨ rəm, ɓá ri-m kí
sigɨ lé kàrè, m'a ndàngɨ rɔ-é-tɨ rəm tɔ.
13 Dow kí mbi-é tò rəmə, kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnɑ̨-je kí gay-gay
kin!

Njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Laodise-tɨ

14 'Ndàngɨ mbete adɨ malayka lə njékəwnɑ̨-je kí mɛ̨ɛ̨ ɓebo Laodise-tɨ 'panè: 'Oo,
ɛ̨ kí ri-é lə Amɛ̨n, njèkoo né ə pa ta dɔ-tɨ mindɨ-é joo al kí njèra né kí tɔgrɔ-tɨ, kí to
njèkində né-je natɨ kì Lubə lé panè:
15 M'gə kullə ra-i-je. I 'sɔl al rəm, ɓá i 'tungə al rəm. Kinə 'a sɔl rəmə 'sɔl, kinə 'a
tungə rəmə 'tungə!
16 Bè al rəmə, m'a tɔmɔ̨̃-i kɔgɨ, kdɔ i lé 'la laa ɓɨ 'sɔl al rəm, 'tungə al rəm.
17 Kdɔ ta kí i ya 'pa panè:
m'to njènékingə, m'ra né
m'ingə-né né n̰ɑ̨ adɨ m'ɔw
ndoo né madɨ al rəm,
adɨ i 'gə kí kəm-i tò ndoo al rəm,
'gə kí 'to dangɨ-tɨ al rəm,
'gə kí 'to njèndoo al rəm,
'gə kí 'to njèkəmtɔ al rəm,
'gə kí ɔw kutɨ-i dum al rəm;
gin-é kin ɓá,
18 m'ɔjɨ-i-né ta kadɨ 'ree rɔ-m-tɨ
'ndogɨ lɔr kí 'lɛ̨ɛ̨ pərəə majɨ kin,
kdɔ kadɨ 'təl-né njènékingə rəm,
kadɨ 'ndogɨ kubɨ-je kí ndaá ulə rɔ-i-tɨ
kadɨ kutɨ dum lə-i lé rɔsɔl-é goto rəm,
kadɨ 'ndogɨ kumɑ̨ kilə kəm-tɨ,
kdɔ kadɨ ilə kəm-i-tɨ kadɨ oo lo majɨ.
19 †Mɑ̨ lé, dow-je lay kí m'ndigɨ-dé lé, m'ndángɨ-dé rəm, ɓá m'ində-dé m'ɔjɨ-dé rəm
tɔ. Beɓa adɨ rɔ-i tungə ə iɲə panjiyə-i-je kí majal kɔgɨ!
20 'Oo, m'a takəy-tɨ ə mɑ̨ m'ində takəy, kinə dow oo ndi-m, ə tɛ̨ɛ̨ takəy adɨ-m lé,
m'a kandɨ go-é-tɨ, m'a kuso siə né rəm, ɛ̨ à kuso sə-m né rəm tɔ.
21 Dow kí tətɨ rɔ lé, m'a kadɨ-é isɨ sə-m natɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lə-m, titɨ kì mɑ̨ m'tətɨ-né
rɔ ɓá m'isɨ-né kì Bɔbɨ-m natɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ liə kin bè tɔ.
22 Dow kí mbi-é tò kadɨ oo-né ta rəmə kadɨ oo ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnɑ̨-je
kí gay-gay kin!

4

Kalikɔ̨ɓe lə Lubə, kì njékisɨ dɔrɑ̨-tɨ

† **3:12 3:12** Ntd 21:2 † **3:19 3:19** Əbr 12:6

1 Go né-je-tɨ kinlé, m'oo lo rəmə, m'oo tarəbɨ tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ dɔrą̃-tɨ. Dow kí dɔsą̃y kí m'oo
ndi-é pa sə-m ta lé, ndi-é ɓa titɨ-ną̃ kí ká təbɨ mbanga bè. Ɛ̃ idə-m panè: 'Al kí taá nè
bè ə m'a kadɨ-i oo né-je kí à ree go-tɨ.
2 Beɓa tajinatɨ nè ya Ndil kí aa njay ree dɔ-m-tɨ. Rəmə m'oo kalikɔ̃ɓe mɛ̨ɛ̨ dɔrą̃-tɨ ə
dow káre bè isɨ dɔ-tɨ.
3 Dow kí isɨ dɔ-tɨ lé, rɔ-é ndɔ̃y titɨ-ną̃ kì ər kɨ 'ɓa-é jaspə rəm, titɨ-ną̃ kì ər kí 'ɓa-
é sarduwan rəm, ɓá gangmal ndɔ̃y mbʉʉ̃ titɨ-ną̃ kì ər kí ɓa-é Emerodɨ bè gəə dɔ
kalikɔ̃ɓe lé rəm tɔ.
4 Kalikɔ̃ɓe kinlé, kalikɔ̃ɓe-je kí rangɨ asɨ kɔrjoo gidɨ-é sɔ gəə dɔ-é ə 'ngatɔ́gɨ-je kɔrjoo
gidɨ-é sɔ d'isɨ dɔ kalikɔ̃ɓe-je-tɨ kinlé kì kubɨ-je kí nda-nda rɔ-dé-tɨ, ɓá jɔgɨ ngar-je kí
'ra kì lɔr tò dɔ-dé-tɨ tɔ.
5 †Kalikɔ̃ɓe kinlé, ndi təl-tɨ rəm, ndi dow-je ɓa-tɨ rəm, ɓá ndi ndàngɨ-tɨ rəm tɔ.
Lampɨ-je siri ɔ̃ ą̃ą̃ nɔ̃ kalikɔɓe-tɨ lé. Lampɨ-é-je kinlé to ndil-je lə Lubə kí siri.
6 Né madɨ tò nɔ̃ kalikɔɓe-tɨ kinlé nɔ̃ɔ̃ titɨ-ną̃ kì babo kí ndɔ̃y titɨ kɔsɨ bè, ɓá aa yə́rə́rə́
titɨ-ną̃ kì ər kí 'ɓa-é Kristal kin bè rəm tɔ.
Njə́kiskəm-je kí sɔ d'isɨ daną̃ 'gəə dɔ kalikɔ̃ɓe kinlé ə kəm-dé rusɨ rɔ-dé lay.
7 Njə́kiskəm-je kí sɔ lé, ɛ̃ kí dɔsą̃y taną̃ kì ɓɔl bè, njèkungɨ-tɨ joo taną̃ kì ngon mangɨ
bè, njèkungɨ-tɨ mutə rəmə takəm-é taną̃ kì takəm dow ə njèkungɨ-tɨ sɔ lé taną̃ kí yəl
soro kí ɨ̃ kì bagɨ-é taá kin bè.
8 Njə́kiskəm-je kí sɔ lé, ną́-ną́ ya bagɨ-é ra mɛkɛ̃-mɛkɛ̃ ə kəm-dé rusɨ rɔ-dé lay.
Ndɔɔ-je kì kada-je adɨ dɔkàdɨ̀ lay ya 'panè: Njèkaa njay, Njèkaa njay, Njèkaa njay kí
to 'Baɓe Lubə kí Njètɔ́gɨ-je lay kí to Njèkisɨ kete low rəm, Njèkisɨ ɓone rəm, ɓá kí a
ree rəm tɔ.
9 Njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ kí to njèkisɨ kì dɔ ɓal-ɓal lé, lokɨ njə́kiskəm-je kí sɔ lé, d'a
kɔsɨ gajɨ-é, d'a kulə riɓa dɔ-é-tɨ, d'a ra-é oiyo rəmə,
10 'ngatɔ́gɨ-je kí kɔrjoo gidɨ-é sɔ d'a tɔɔ burmba nangɨ nɔ̃ njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lé,
d'a kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̃ njèkisɨ kì dɔ ɓal-ɓal-tɨ lé ə d'a kungɨ jɔgɨ ngar-je lə-dé nangɨ
nɔ̃ kalikɔɓe-tɨ lé ə d'a pa panè:
11 I asɨ gakɨ, 'Baɓe Lubə lə-ji, kadɨ kɔsgajɨ kì riɓa, kì tɔ́gɨ to 'lə-i, kdɔtalə né-je lay
ya to i ɓá 'ra-dé ə to mɛ̨ɛ̨ ndigɨ lə-i kadɨ né-je kinlé tò, beɓa i 'ra-dé-né.

5

Ta kí sɔbɨ dɔ ngonbatɨ kí taa mbete kí 'tɔsɨ kì pɔ̃ lo siri

1 Go-tɨ, m'oo njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lé uwə mbete jikɔl-é-tɨ. Mbete lé, 'ndàngɨ ta
gidɨ-tɨ rəm, mɛ̨ɛ̨-é-tɨ rəm, ɓá 'tɔsɨ pɔ̃-tɨ lo siri 'tiną̃ə-né ta-é.
2 Bá m'oo malayka kí tɔ́gɨ-é ną̃ pa ta kì ndi-é kí boy-boy panè: Ną́ ɓá asɨ gakɨ kadɨ
kəsɨ pɔ̃-je kí 'tiną̃ə-né ta mbete kinlé ə tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é wa?
3 Ngà dow kí dɔrą̃-tɨ, əse dɔnangɨ-tɨ nè əse gin nangɨ-tɨ kí asɨ kadɨ tɛ̨ɛ̨ mbete kin ə
oo né kí mɛ̨ɛ̨-é-tɨ ya goto.
4 Beɓa mą̃ m'nɔ̃ ną̃ą̃, kdɔ dow kí asɨ gakɨ kadɨ tɛ̨ɛ̨ mbete lé ə oo né kí mɛ̨ɛ̨-é-tɨ ya
goto.
5 Rəmə dow káre kí dan 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ idə-m panè: «'Nɔ̃ al!» 'Oo, ɓɔl kí gin kojɨ-tɨ
lə Juda, ɛ̃ kí to kí gin kojɨ-tɨ lə ngar Dabidɨ təti rɔ kdɔ kadɨ kəsɨ pɔ̃ kí 'tɔsɨ mbete-tɨ lo
siri 'tiną̃ə-né ta-é lé ə tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é tɔ.
6 Rəmə m'oo ngonbatɨ kí taną̃ ngonbatɨ kí 'tɔl-é bè, ą̃ kì nja-é taá daną̃ bapɨ mbunə̃
kalikɔɓe-tɨ, kì njə́kiskəm-je kí sɔ, kì mbunə̃ 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ. Ngonbatɨ lé, gajɨ-é ra siri,
ɓá kəm-é ra siri tɔ. Kəm-é-je kí siri lé to ndil-je lə Lubə kí siri kí Lubə ulə-dé lo lay
kí dɔnangɨ-tɨ nè.
7 Ngonbatɨ lé ɔtɨ ree taa mbete kí jikɔl njə́kisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lé.

† **4:5 4:5 a** Ntd 8:5; 11:19; 16:18; **b** Ntd 1:4

8 Lokɨ ngonbatɨ taa mbete lé rəmə, njékiskəm-je kí sɔ rəm, 'ngatɔ́gɨ-je kì kɔrjoo
gidɨ-é sɔ lé 'səbɨ takəm-dé nangɨ nɔ̰̃-é-tɨ. Nã̱-nã̱ ya uwə kundumə̀ngrə-je kì kobɨ lɔr-je
ji-é-tɨ ji-é-tɨ. Kobɨ lɔr-je kinlé, ubɨ kí ətɨ majɨ rusɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-é njɩ̰̃-njɩ̰̃. Ubɨ kí ətɨ majɨ kinlé,
to ta-je kí njékaa njay-je d'isɨ 'pa kì Lubə.
9 Njékiskəm-je kí sɔ, kì 'ngatɔ́gɨ-je lé d'usɨ pa kí sigɨ panè: I asɨ gakɨ kadɨ 'taa mbete
lé 'kəsɨ pɔ̰̃ kí 'tiŋ̃ə-né ta-é lé ə 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨̃ɛ̨̃-é, kdɔ ta lə gin kojɨ-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè, kì
gin dow-je lay kí ndɔ̰̃ ta lə-dé tò gay-gay, i ɓá dow-je 'tɔl-i adɨ məsɨ-i gangɨ dɔ-dé adɨ
Lubə.
10 †Dɛ̨̃ lé, i 'təl-dé adɨ 'to gin ngar rəm, 'to njégugné-je kí njérakullə lə Lubə rəm,
adɨ d'a kɔ̰̃ɓe dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè.
11 Lokɨ m'gɔ̰̃ lo rəmə, m'oo ndi kosɨ malayka-je kí kɔr-dé to ɓudɔgɨ-dɔgɨ nja ɲã̱-ɲã̱
'gəə dɔ kalikɔ̰̃ɓe, kì dɔ njékiskəm-je, kì dɔ 'ngatɔ́gɨ-je lé.
12 Dɛ̨̃ 'pa ta kì ndi-dé kí boy-boy 'panè: Ngonbatɨ kí ndɔkɨ 'tɔl-é lé, ɛ̨̃ asɨ gakɨ kadɨ
tɔ́gɨ, kì nékingə, kì gosɨ, kì rɔngã̱, kì kɔsgajɨ, kì riɓa, kì tɔ́y, lay to 'liə.
13 Rəmə m'oo ndi né-je lay kí Lubə ra-dé dɔrã̱-tɨ, kì dɔnangɨ-tɨ, kì gin nangɨ-tɨ, kì
dan babo-tɨ, kì né-je lay ya 'panè: Tɔ́y, kì kɔsgajɨ, kì riɓa, kì tɔ́gɨ, to 'lə njèkisɨ dɔ
kalikɔɓe-tɨ rəm, to 'lə Ngonbatɨ ya kì dɔ ɓal-ɓal.
14 Rəmə njékiskəm-je kí sɔ lé 'panè: Amɛ̨̃n! Ə 'ngatɔ́gɨ-je lé, 'tɔsɨ məkəjɨ-dé nangɨ
ɓá d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰̃ njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ dɛ̨̃ kì ngonbatɨ.

6

Ngonbatɨ kəsɨ né kí mɛkɛ̨ kí dɔsã̱y kí 'tiŋ̃ə-né ta mbete

1 Lokɨ m'oo lo rəmə, pɔ̰̃ kí 'tɔsɨ mbete-tɨ lo siri 'tiŋ̃ə-né ta-é lé, Ngonbatɨ kəsɨ kí káre
dan-tɨ ə m'oo ndi kí káre dan njékiskəm-je kí sɔ pa ta adɨ ndi-é ɓa titɨ ndàngɨ ndi bè
panè: 'Ree!
2 Beɓa m'oo lo rəmə, m'oo sində kí nda ə njèkal-é uwə mandangɨ ji-é-tɨ, d'adɨ-é jɔgɨ
ngar, ɛ̨ ɔw kí njètətrɔ kdɔ tətɨ rɔ.
3 Lokɨ Ngonbatɨ kəsɨ pɔ̰̃ kí njèkungɨ-tɨ joo kí 'tiŋ̃ə-né ta mbete lé rəmə, m'oo ndi
njèkisɨ kəm kí njèkungɨ-tɨ joo panè: 'Ree.
4 Rəmə sində kí rangɨ kí kər titɨ-nã̱ kì pər bè tɛ̨̃ɛ̨ ə njèkal-é ingə tɔ́gɨ kadɨ un-né
lapiya kɔgɨ dɔnangɨ-tɨ, kdɔ kadɨ dow-je 'tijə mindɨ-nã̱; ə d'adɨ-é kiyərɔ kí ngal.
5 Lokɨ Ngonbatɨ kəsɨ pɔ̰̃ kí njèkungɨ-tɨ mutə kí 'tiŋ̃ə-né ta mbete lé rəmə, m'oo ndi
njèkisɨ kəm kí njèkungɨ-tɨ mutə panè: 'Ree! Beɓa m'oo lo rəmə, m'oo sində kí ndul.
Njékal-é uwə né mbɔjɨ kɔy-né ji-é-tɨ.
6 Go-tɨ, m'oo ká né ɓa dan njékiskəm-je-tɨ kí sɔ lé titɨ kì ndi dow bè panè: Gemɛ̨̃
kɔrɔ káre lé, là-é asɨ kəm là kullə kí ndɔ káre, ə tɛ̨̃y kɔrɔ káre lé, là-é asɨ kəm là
kullə kí ndɔ káre, ngà ubɨ-je kì man nduu rəmə, ɔdɨ rɔ al.
7 Lokɨ Ngonbatɨ kəsɨ pɔ̰̃ kí njèkungɨ-tɨ sɔ kí 'tiŋ̃ə-né ta mbete lé rəmə, m'oo ndi
njèkisɨ kəm kí njèkungɨ-tɨ sɔ panè: 'Ree!
8 Beɓa m'oo lo rəmə, m'oo sində mɔsɨ ə njékal-é ri-é lə koy ə lo kí koó ɓá to njédan-
é. 'Gangɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ lo sɔ ə d'adɨ-dé dəbɨ-é káre kadɨ d'ɔw kì tɔ́gɨ dɔ-tɨ, kdɔ
kadɨ 'tɔl dow-je kì kiyərɔ rəm, kì ɓo rəm, kì yokosɨ rəm, ɓá kadɨ d'adɨ dã̱-je kí wale
kí dɔnangɨ-tɨ nè 'tɔ̰̃-dé 'tɔl-dé rəm tɔ.
9 Lokɨ Ngonbatɨ kəsɨ pɔ̰̃ kí njèkungɨ-tɨ mɩ̰̃ kí 'tiŋ̃ə-né ta mbete lé rəmə, dow-je kí
'tijə mindɨ-dé kdɔ ta lə Lubə rəm, kdɔ ta liə kí 'pa d'adɨ dow-je rəm lé, m'oo-dé gin
logugɨ né-tɨ.

† **5:10 5:10** Ntd 1:6

10 Dɛ̨ 'tur kɔɔl kì ndi-dé kí boy-boy 'panè: Ngar kí njékaa njay, kí njéra né kí tɔgrɔ-
ti, i 'isi kɔ́si bè lé, kàdì ban ɓá 'a gangta kí njururu ə 'a dalba məsi-ji dɔ dow-je-ti kí
dɔnangi-ti nè wa?
11 Beɓa d'adi nã-nã ya kubi kí ngal kí nda-nda ə d'idə-dé 'panè kadi d'ilə mɛ̨ɛ̨-dé dɔ
madi-é-ti kaglo sɛ̨ ɓəy, kdɔ kadi madkullə-je lə-dé kì ngankɔ̨-dé-je kí d'a tɔl-dé titi-nã
sə-dé bè lé kɔr-dé asi ɓəy ɓane.
12 †Loki m'oo lo rəmə, m'oo kí Ngonbati kəsi pɔ̨ kí njèkungi-ti mɛkɛ̨ kí 'tiñə-né ta
mbete lé rəmə, dɔnangi yəki ɓuki-ɓuki rəm, kàdì təl ndul ndi̧-ndi̧ rəm, kubru nãy
lay ya titi-nã kì məsi bè rəm,
13 ɓá kərwəi̧-je kí dɔrã-ti 'tusi nangi titi-nã kì kote kí yə́lbo yəki-é ñã adi kandi-é kí
ɓəsrə ur nangi wuki-wuki kin bè.
14 †Dɔrã kəw rɔ-é titi-nã kí dow ɓir-né mbete bè ə mbal-je kì dɔgore lo-je kí dan
ba-ti lay ya 'ngəsi d'iñə lo kã-dé kí kete.
15 Ngar-je kí dɔnangi-ti, kì dow-je kí boy-boy, kì 'boy-je lə asgar-je, kì njénékingə-je,
kì njétɔ́gi-je, lay kì ɓə-je, kì dow-je kí d'isi dow dɔ rɔ-dé, 'ɓɔyɔ rɔ-dé bole mbal-je-ti,
kì mbunə̃ mbal-je-ti.
16 †Ə d'idə mbal-je 'panè: 'Tusi dɔ-ji-ti ə 'ɓɔyi-ji takəm njékisi dɔ kalikɔɓe-ti, kì ta
wɔngi-ti lə Ngonbati.
17 Kdɔ ndɔ kí boy kì to ndɔ wɔngi lə-dé lé ree ngá, ə nã ɓá à kã gərərə ta-ti wa?

7

Ta kí sɔbi dɔ dow-je lə Lubə

1 Go né-je-ti kinlé, m'oo malayka-je sɔ d'ã taá kum dɔnangi-ti kí sɔ. Dɛ̨ d'ɔgi yə́l-je
kí sɔ kí dɔnangi-ti, kdɔ kadi yə́l ulə dɔnangi-ti al rəm, dɔ babo-ti al rəm, ɓá kadi ulə
dɔ kagi-ti madi al rəm tɔ.
2 Rəmə m'oo malayka kí rangi kí i̧ ki lo kubə kàdì-ti uwə pɔ̨ lə Lubə kí njèkisi kəm
ji-é-ti. Ɛ̨ pa ta kì ndi-é kí boy idə-né malayka-je kí sɔ kí Lubə adi-dé tɔ́gi kadi 'ra
dɔnangi, kì babo maji al lé panè:
3 Ɔdi rɔ dɔnangi al, ɔdi rɔ babo al, ɓá ɔdi rɔ kagi-je al rəm, ya sar kadi j'tɔsi pɔ̨ nɔ̨̃
ngannjékullə-je-ti lə Lubə lə-ji mɔki tá.
4 Dow-je kí gin koji-ti lə Israyel lay kí 'tɔsi pɔ̨ nɔ̨̃-dé-ti lé, m'oo ndi dow gangi kɔr-dé
asi ɓudɔgi lo ɓu kì kɔrsɔ gidi-é sɔ (144.000):
5 Gin koji-ti lə Juda lé, dɛ̨ kí 'tɔsi pɔ̨ nɔ̨̃-dé-ti 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Rubɛ̨ 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Gadi 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
6 gin koji-ti lə Ajɛr 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Néptali 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Manase 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
7 gin koji-ti lə Simiyɔ̨ 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Lebi 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Isakar 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
8 gin koji-ti lə Jabulɔ̨ 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Jojepi 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Benjamɛ̨ dɛ̨ kí 'tɔsi pɔ̨ nɔ̨̃-dé-ti 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo.
9 Go né-je-ti kinlé, m'oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí dow à kasi tidə-dé al. Dow-
je kinlé, 'to gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè, kì dow-je lay kí ndɔ̨ta-je lə-dé tò gay-gay

† **6:12 6:12 a** Ntd 11:13; 16:18; **b** Mat 24:29; Mar 13:24,25; Luk 21:25 † **6:14 6:14** Ntd 16:20 † **6:16 6:16** Luk 23:30

d'ą̣ nɔ̨̀ kalikɔɓe-tɨ kì nɔ̨̀ Ngonbatɨ-tɨ, kì kubɨ-je kí ngal kí nda rɔ-dé-tɨ rəm, ɓá d'uwə mbi kagɨ tan ji-dé-tɨ rəm tɔ*.

10 Dɛ̨ 'pa ta kì ndi-dé kí boy-boy 'panè: Lubə lə-ji kí isɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ dɛ̨ kì Ngonbatɨ ɓá 'to njirə kajɨ lə dow-je.

11 Malayka-je lay, kì 'ngatɔ́gɨ-je, kì njékiskəm-je kí sɔ, d'ilə-ną̣ 'gəə dɔ kalikɔ̨ɓe lé sipɨ. Dɛ̨ d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀ kalikɔɓe-tɨ lé ə d'ɔsɨ gajɨ Lubə

12 'panè: Amɛ̨n! Tɔ́y, kì kɔsgajɨ, kì gosɨ, kì oiyo, kì riɓa, kì tɔ́gɨ, kì rɔngą̣ to 'lə Lubə lə-ji kí njèkisɨ kì dɔ ɓal-ɓal. Amɛ̨n!

13 Beɓa kí káre dan 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ lé un ta dəjɨ-m panè: Dɛ̨ kí d'ą̣ kì kubɨ-je kí ngal kí nda rɔ-dé-tɨ kinlé 'to nã́-je wa? Ə d'ị̃ rá ɓá 'ree wa?

14 †M'ilə-é-tɨ m'panè: 'Ba-m, né-je kinlé i 'gə gɔw. Beɓa ɛ̨ təl ilə-m-tɨ panè: To dɛ̨ kí d'ị̃ ta kɔ̨̀-tɨ kí dum natɨ. Dɛ̨ 'togɨ kubɨ-je lə-dé kí ngal ə 'tulə dan məsɨ ngonbatɨ-tɨ d'adɨ nda mbəy-mbəy.

15 Gin-é kin ɓá d'ą̣-né nɔ̨̀ kalikɔɓe-tɨ lə Lubə 'pol-é-né ndɔɔ-je kì kada-je mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə. Rəmə njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lé ra kəy liə dɔ-dé-tɨ;

16 adɨ ɓo à ra-dé al rəm, kundə man à ra-dé al rəm, kàdì à kɔsɨ-dé al rəm, ɓá lo à tungə-dé al rəm tɔ.

17 Kdɔtalə Ngonbatɨ kí ą̣ daną̣ lo kalikɔɓe-tɨ lé, ɓá à to njèkul-dé, à kɔw sə-dé ta man kɛ̨nɛ̨nɛ̨-je-tɨ kí to man kiskəm rəm, ɓá Lubə ya à bɔr man nɔ̨ kəm-dé-tɨ kɔgɨ ndɔ̨y-ndɔ̨y rəm tɔ.

8

Ngonbatɨ kəsɨ pɔ̨ kí njèkungɨ-tɨ siri kí 'tiɲə-né ta mbete

1 Lokɨ ngonbatɨ kəsɨ pɔ̨ kí njèkungɨ-tɨ siri kí 'tiɲə-né ta mbete lé rəmə, lo tò ndingɨ dɔrą̣-tɨ ya à kasɨ ngan kàdì kɔrmutə-je bè.

2 Go-tɨ, m'oo malayka-je siri d'ą̣ takəm Lubə-tɨ ə d'adɨ-dé təbɨ mbanga siri tɔ.

3 Bá malayka kí rangɨ ree ą̣ logugɨ né-tɨ kì gajibɨ kí ra kì lɔr ji-é-tɨ adɨ to gajibɨ ró nɔ̨kagɨ kí ətɨ majɨ; nɔ̨kagɨ-je kí ətɨ majɨ-majɨ lé, d'adɨ-é ṇą̣ kadɨ ró logugɨ né-tɨ* kí 'ra kì lɔr nɔ̨̀ kalikɔɓe-tɨ kdɔ kadɨ sa-é suu ɔw nɔ̨̀ Lubə-tɨ natɨ kì ta-je kí njékaa njay-je lay 'pa siə-siə.

4 Nɔ̨kagɨ-je kí ətɨ majɨ kí tò ji malayka-tɨ lé, sa-é suu ɔw nɔ̨̀ Lubə-tɨ natɨ kì ta-je kí njékaa njay-je d'isɨ 'pa kì Lubə lé.

5 †Malayka un gajibɨ ə ɔy yalpər kí logugɨ né-tɨ lé ungɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ rusɨ, ɓá bi ilə dɔnangɨ-tɨ adɨ ká né ɓa titɨ ndi dow-je bè rəm, ndi ndàngɨ rəm, ndi təl rəm, ɓá dɔnangɨ yəkɨ rəm tɔ.

6 Rəmə malayka-je kí siri kí d'uwə təbɨ mbanga siri ji-dé-tɨ lé, 'ra rɔ-dé kdɔ kɔ́l.

Ta kí sɔbɨ dɔ təbɨ mbanga-je kí mɛkɛ̨ kí dɔsą̣y

7 Malayka kí dɔsą̣y kɔ́l təbɨ mbanga rəmə, kɔsɨ, kì pər kí 'pote natɨ kì məsɨ ɓá d'ungɨ dɔnangɨ-tɨ, adɨ kinə dow kay dɔnangɨ lo mutə rəmə pər ɔ̨̀ kí gin káre lay kì kagɨ-je kí titɨ ə wale-je kí mbəl lay ya pər ɔ̨̀ rəm tɔ.

8 Malayka kí njèkungɨ-tɨ joo kɔ́l təbɨ mbanga rəmə, né kí titɨ-ną̣ kì mbal kí boy kí ɔ̨̀ pər bè ya d'itə d'ilə dan babo-tɨ, adɨ kinə dow kay tatɨ babo lo mutə rəmə, kí gin káre təl məsɨ,

9 adɨ né-je lay kí Lubə ra-dé adɨ d'isɨ-tɨ kí 'to né-je kí 'taa koo lé, d'oy lay, ɓá bato-je lay ya kinə dow kay lo mutə rəmə, kí gin káre tujɨ kɔgɨ lay tɔ.

---

* **7:9 7:9** ***Mbi tan***lé, d'uwə ji-dé-tɨ d'ɔsɨ-né né kəm dow-tɨ kí ra né dingəm əse kəm dow-tɨ kí ra né kí majɨ ṇą̣.

† **7:14 7:14** Mat 24:21; Mar 13:19 * **8:3 8:3** Logugɨ né ra gin joo. Ɛ̨ kí gin káre to lo ró dą̣-je ə ɛ̨ kí gin káre to lo ró nɔ̨kagɨ-je kí ətɨ majɨ tɔ. Ɛ̨ kí nè kinlé to lo ró nɔ̨kagɨ-je kí ətɨ majɨ ya par (Tɛ̨t 30:1). † **8:5 8:5** Ntd 11:19; 16:18

10 Go-tɨ, malayka kí njèkungɨ-tɨ mutə kɔ́l təbɨ mbanga rəmə, kərwəɨ̨ kí boy ɨ̨ dɔrą̃-tɨ ɔ̨̀ pər bilɨm-bilɨm titɨ-ną̃ kì pər ngəl bè usɨ dan ba-je-tɨ, kì kəm kɛ̨nɛ̨nɛ̨-je-tɨ, adɨ kinə dow kay ba-je lay kì kəm kɛ̨nɛ̨nɛ̨-je lo mutə rəmə, kərwəɨ̨ lé un tatɨ-é kí gin káre latɨ-latɨ.

11 Kərwəɨ̨ kinlé, ri-é lə «Dil», adɨ man-je lay ya kinə dow kay lo mutə rəmə, kí gin káre atɨ kangɨ-kangɨ tokɨ kàdì dil bè ə dow-je ɲą̃ ya kí d'ą̃y man-é lé, katɨ-é tɔl-dé.

12 Malayka kí njèkungɨ-tɨ sɔ kɔ́l təbɨ mbanga rəmə, 'kay kàdì, kì nąy, kì kərwəɨ̨-je lo mutə ə kí gin káre tujɨ usɨ dɔ-tɨ, adɨ ɛ̨ kí tujɨ usɨ dɔ-tɨ lé usɨ til, ɓá 'kay ndógɨ lə lo kí kada əse ndógɨ lə lo kí ndɔɔ lo mutə rəmə, kí gin káre təl lo kí ndul ndɨ̨-ndɨ̨.

13 Lokɨ m'oo lo rəmə, m'oo soro nar kadɨ dɔrą̃-tɨ ɓá pa ta kì ndi-é kì boy-boy panè: «Tujɨ ə́n! Tujɨ ə́n! Tujɨ à kusɨ dɔ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ, kdɔtalə təbɨ mbanga-je kí rangɨ nąy̌ kadɨ malayka-je kí mutə d'a kɔ́l kadɨ ɓa ɓəy.»

9

1 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mɨ̨ kɔ́l təbɨ mbanga rəmə, m'oo kərwəɨ̨ káre ɨ̨ dɔrą̃-tɨ usɨ dɔnangɨ-tɨ nè. D'adɨ-é lakere ta boleɓe kí sɔ̨y-é goto.

2 Ɛ̨ tɛ̨ɛ̨ ta boleɓe kí sɔ̨y-é goto lé rəmə, sapər tɛ̨ɛ̨-tɨ titɨ-ną̃ kì sapər mbo bè adɨ utɨ kəm kàdì, kì lo kí taá adɨ lo ndul ndɨ̨-ndɨ̨.

3 'Bete-je 'tɛ̨ɛ̨ dan sapər-tɨ kinlé 'sane-ną̃ dɔnangɨ-tɨ ə d'adɨ-dé tɔ́gɨ kí titɨ-ną̃ kì tɔ́gɨ jinąɨ̃-je kí dɔnangɨ-tɨ bè.

4 D'idə-dé kadɨ 'ra wale-je kí dɔnangɨ-tɨ, kì kam-je, kì kagɨ-je majɨ al al, ngà dow-je kí pɔ̨ lə Lubə goto nɔ̨̀-dé-tɨ ya par ɓá kadɨ 'ra-dé majɨ al.

5 D'adɨ-dé tarəbɨ kadɨ tɔl dow-je kinlé al, ngà kadɨ d'adɨ-dé kɔ̨̀ ya asɨ nąy mɨ̨ ə kɔ̨̀ kí d'a kadɨ-dé lé, à to-dé titɨ-ną̃ kì to jinąɨ̃ kí tugə dow kin bè.

6 Mɛ̨ɛ̨ ndɔ-é-je-tɨ kinlé, dow-je d'a sangɨ koy ya, ngà d'a kingə-é al. Dow-je d'a ndingə koy, ngà koy à kąy-dé ką̃ rəbɨ ko nu̱.

7 'Beté-é-je kinlé, 'titɨ-ną̃ kì sində-je kí 'tulə nérɔ-je rɔ-dé-tɨ kdɔ kɔw-né rɔ-tɨ kin bè. Né tò dɔ-dé-tɨ titɨ-ną̃ kì jɔgɨ ngar kí 'ra kì lɔr bè ə takəm-dé titɨ-ną̃ kì takəm dow-je bè.

8 Bəl dɔ-dé titɨ-ną̃ kì bəl dɔ dené-je bè ə ngangɨ-dé titɨ-ną̃ kì ngangɨ ɓɔl-je bè.

9 Kàdì-dé titɨ-ną̃ kì ngɔwla kɔn kadɨ asgar-je ə ká bagɨ-dé ɓa titɨ-ną̃ kì ká posɨ-je kí sində rɔ-je ɲą̃ d'ą̃y-né ngɔdɨ kɨ ta rɔ-tɨ kin bè.

10 Mɔngɨ-dé titɨ-ną̃ kì mɔngɨ jinąɨ̃-je bè ə ta mɔngɨ-dé atɨ njɛl-njɛl tɔ. Ə mɔngɨ-dé lé ɓá tɔ́gɨ kì kadɨ d'adɨ-né kɔ̨̀ dow-je nąy mɨ̨ lé tò-tɨ.

11 Ngar kí njèkɔ̨ɓe dɔ-dé-tɨ to malayka kí njèkąɨ̃ ta boleɓe-tɨ kí sɔ̨y-é goto. Malayka kinlé, ri-é kí ta Əbrə to Abaddɔ̨ ə 'ɓa-é Apoliyɔ̨ kì ta Grɛkɨ tɔ.

12 Tujɨ kí dɔsąy tɔy ngá. 'Oo, tujɨ-je kí rangɨ joo à ree go-tɨ nɔ̨̀ɔ̨ ɓəy.

13 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mɛkɛ̨ kɔ́l təbɨ mbanga rəmə, m'oo ndi dow ɓa gajɨ dą̃-je-tɨ kí ra sɔ kí to gajɨ dą̃-je kí logugɨ né-tɨ kí 'ra kì lɔr adɨ tò nɔ̨̀ Lubə-tɨ.

14 Ə dow kí m'oo ndi-é lé, idə malayka kí njèkungɨ-tɨ mɛkɛ̨ kí ɔw kì təbɨ mbanga lé panè: 'Tutɨ malayka-je kí sɔ kí 'tilə-dé sil dan ba Eprati-tɨ.

15 Ə malayka-je kí sɔ kí d'isɨ dɔ nja-dé-tɨ kdɔ dɔkàdì-é, kì ndɔ-é, kì nąy-é, kì ɓal-é kinlé, 'tutɨ-dé kadɨ kinə dow kay dow-je lo mutə rəmə, d'a tɔl dɛ̨ kí gin káre lay.

16 Beɓa asgar-je kí njékal sində-je lé kɔr-dé ra ɓudɔgɨ-dɔgɨ nja ɲą̃-ɲą̃ lo joo. 'Gangɨ kɔr-dé adɨ m'oo.

17 Beɓa mɛ̨ɛ̨ né-tɨ kí ra-m titɨ-ną̃ kì nɨ̨ bè lé, m'oo sində-je kí njékal-dé-je 'tulə ngɔwla kɔ̨n kadɨ asgar-je rɔ-dé-tɨ, ɓal-é titɨ-ną̃ kì pər bè rəm, titɨ-ną̃ kì ɓal dɔrą̃ bè rəm, ɓá titɨ-ną̃ kì bumatɨ bè rəm tɔ. Dɔ sində-je lé titɨ-ną̃ kì dɔ ɓɔl-je bè ə pər, kì sapər, kì yalpər tɛ̨ɛ̨ ta-dé-tɨ.

18 Kinə dow kay dow-je lo mutə rəmə, yokosɨ-je kí gin mutə kinlé, tɔl dɛ̨ kí gin káre lay. Yokosɨ-je kí mutə lé to pər, kì sapər, kì yalpər kí tɛ̨ɛ̨ ta sində-je-tɨ lé.
19 Kdɔ sində-je lé d'ɔw kì tɔ́gɨ ta-dé-tɨ rəm, ɓá mɔngɨ-dé-tɨ rəm; mɔngɨ-dé titɨ-ną̃ kì li-je bè ə dɔ-dé tò mɔngɨ-dé-je-tɨ lé, adɨ dɔ-dé-je kinlé ɓá d'adɨ-né kɔ̀̃ dow-je.
20 Ndəgɨ dow-je kí yokosɨ-je kin tɔl-dé al lé, d'iñə panjiyə-dé kí sɔbɨ dɔ kullə ra-dé-je lé kɔgɨ al; dɛ̨ d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̀̃ ndil-je-tɨ kí majɨ al, kì nɔ̀̃ magɨ-je-tɨ kí 'ra kì ji-dé kí to lɔr-je, kì ngɔwla-je, kì 'ningɔ́kasɨ-je, kì ər-je, kì kagɨ-je ɓá 'ra lé ya par-par. Magɨ-é-je kinlé, kəm-dé oo lo al rəm, mbi-dé oo ta al rəm, ɓá 'njiyə al rəm tɔ.
21 Dow-je kinlé, panjiyə-dé-je kí majɨ al majɨ al kí sɔbɨ dɔ tɔl dow-je, kì ra kugə-je, kì ra kaya-je, kì ɓogɨ-je kinlé dɛ̨ 'tusɨ d'iñə kɔgɨ al.

10

Ngon mbete kí d'adɨ Ją̃

1 M'oo malayka kí rangɨ kí njètɔ́gɨ, kí ulə kilndi rɔ-é-tɨ tokɨ kubɨ bè ɨ̨ dɔrą̃-tɨ ree rəmə, gangmal gəə dɔ-é ə takəm-é ɔ̀̃ njoy-njoy titɨ kàdì bè, ɓá nja-é-je titɨ-ną̃ ndɔ̀̃ pər kí tɛ̨ɛ̨̃ bilɨm-bilɨm kin bè tɔ.
2 Ũwə ngon mbete káre kí 'tɛ̨ɛ̨̃ mɛ̨ɛ̨̃-é ji-é-tɨ. Ɛ̨̃ ilə nja-é kí kɔ̀l dɔ babo-tɨ ə nja-é kí gəl dɔnangɨ-tɨ,
3 rəmə ra né kì ndi-é kí boy titɨ ɓɔl kí ijə rɔ kin bè. Lokɨ ɛ̨ ra né kì ndi-é kí boy bè lé, ndangɨ ndi ɓa lo siri adɨ m'oo.
4 Beɓa lokɨ ndi ndangɨ lo siri taną̃ bè lé, m'oo ta-tɨ adɨ m'ɔw kì ndangɨ mbete-tɨ rəmə, m'oo ndi dow ɓa dɔrą̃-tɨ idə-m panè: Ta kí ndi ndàngɨ lo siri ɓá 'oo kinlé, i 'ngəm mɛ̨ɛ̨̃-i-tɨ ɓɨ i 'ndàngɨ mbete-tɨ al.
5 Rəmə malayka káre kí kete m'oo-é ą̃ taá ilə nja-é káre dɔ babo-tɨ ə ilə kí káre dɔnangɨ-tɨ lé, un jikɔl-é kí taá dɔrą̃-tɨ;
6 ngá ɓá ubɨ rɔ-é kì ri njèkisɨ kì dɔ ɓal-ɓal kí to njèra dɔrą̃ kì né-je kí mɛ̨ɛ̨̃-é-tɨ, njèra dɔnangɨ kì né-je kí tò-tɨ, njèra babo kì né-je kí titɨ. Ɛ̨̃ ubɨ rɔ-é panè: Dow à ngəbɨ kaglo kí rangɨ al ngá!
7 Ngà mɛ̨ɛ̨ ndɔ-tɨ kí ndi malayka kí njèkungɨ-tɨ siri à ɓa ə lokɨ ɛ̨ à kisɨ dɔ nja-é-tɨ kdɔ kɔ́l təbɨ mbanga lé rəmə, né-je lə Lubə kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ lé, à ra-né, titɨ kí ɛ̨ ilə-né mbɛ̨ Poyta kí Majɨ kete adɨ ngannjékullə-je liə kí 'to njépata-je kí ta-é-tɨ.
8 Go-tɨ rəmə, ndi dow kí m'oo dɔrą̃-tɨ lé pa sə-m ta rangɨ ɓəy panè: 'Ɔw 'taa ngon mbete kí 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨̃-é kí tò ji malayka-tɨ kí ą̃ taá ɓá ilə nja-é káre dɔ babo-tɨ ə ilə kí káre dɔnangɨ-tɨ kinlé.
9 Lokɨ m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ malayka-tɨ lé, m'idə-é m'panè n'adɨ-m ngon mbete lé. Beɓa ɛ̨ idə-m panè: 'Taa 'uso. Ngon mbete kinlé, mɛ̨ɛ̨̃-i-tɨ rəmə, à katɨ kangɨ-kangɨ, ngà ta-i-tɨ ɓá à nəl titɨ-ną̃ kì ubɨ tojɨ bè.
10 M'taa ngon mbete kí ji malayka-tɨ lé m'uso. Ta-m-tɨ nè lé, nəl titɨ-ną̃ kì ubɨ tojɨ bè, ngà lokɨ m'uu kəy rəmə, lo kí mɛ̨ɛ̨̃-m-tɨ atɨ kangɨ-kangɨ.
11 Go-tɨ, d'idə-m 'panè: Tò kadɨ i 'pa ta kí ta Lubə-tɨ rangɨ ya ɓəy kdɔ kilə-né ta dɔ gin dow-je-tɨ lay kí dɔnangɨ-tɨ nè, kì gin dow-je kí ndɔ̀̃ta-je lə-dé tò kí gay-gay rəm, ɓá ngar-je rəm tɔ.

11

Dow-je kí joo kí njépata dɔ né-tɨ kì d'oo kì kəm-dé ə dɔ ta-tɨ kí d'oo kì mbi-dé rəm

1 Go-tɨ, d'adɨ-m tuwətɔ́gɨ kí titɨ-ną̃ kì kagɨ mbɔjɨ ngal né bè ə d'idə-m 'panè: «Ɨ̨ taá 'mbɔjɨ kəy lə Lubə rəm, 'mbɔjɨ logugɨ né rəm, ɓá 'tidə kɔr dow-je kí d'isɨ mɛ̨ɛ̨̃-é-tɨ d'isɨ d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̀̃ Lubə-tɨ rəm tɔ.

2 †Ngà lo kí takəy-tɨ lə Lubə rəmə, 'mbɔjɨ al, iɲə adɨ tò; kdɔtalə d'adɨ dow-je kí 'to
dow-je lə Lubə al, adɨ ɓebo lə Lubə kí to ɓebo kí̃ aa njay lé, dɛ̨ d'a mbəjrə kì nja-dé
nɑ̨y kɔrsɔ gidɨ-é joo.»
3 «Mɑ̨ Lubə, m'a kullə dow-je lə-m joo kí njékɑ̨ lo né-tɨ koo kì kəm-dé kí d'ulə
kubɨ ndingəndoo rɔ-dé-tɨ, kdɔ pa-né ta kí ta-m-tɨ ndɔ ɓudɔgɨ gidɨ-é joo kì kɔrmɛkɛ̨
(1.260).»*
4 Njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí joo kinlé, 'to kagɨ olibiye-je kí joo, ɓá 'to kagnɑ̨ɑ̨ lampɨ-je
kí joo kí njékɑ̨ takəm 'Ɓa njédɔnangɨ-tɨ.
5 Kinə dow ndigɨ ra sə-dé né kí majɨ al rəmə, pər tɛ̨ɛ̨ ta-dé-tɨ ɔ̨ njéba-je lə-dé rukɨ-
rukɨ. Bè ya, dow kí ndigɨ ra sə-dé né kí majɨ al rəmə, kadɨ koy kí bè kin ya dowbé
oy.
6 Gangɨ ndɔ-je-tɨ kí d'a pa-né ta-je kí ta Lubə-tɨ kinlé, d'ɔw kì tɔ́gɨ kadɨ d'utɨ kəm
dɔrɑ̨ kdɔ kadɨ ndi ədɨ al rəm, d'ɔw kì tɔ́gɨ kadɨ d'adɨ man təl məsɨ rəm, ɓá d'ɔw kì
tɔ́gɨ kadɨ d'adɨ tujɨ-je kí gay-gay usɨ dɔnangɨ-tɨ rəm tɔ. Né-é-je kinlé, ndɔ kí mɛ̨ɛ̨-dé
ndigɨ ya rəmə d'a ra-ra.
7 †Lokɨ dɛ̨ d'ilə mbɛ̨ lə-dé gin-é gangɨ rəmə, dɑ̨ à tɛ̨ɛ̨ boleɓe-tɨ kí sɔ̨y-é goto kdɔ ree
rɔ sə-dé ə tətɨ-dé rɔ rəm, ɓá à tɔl-dé rəm tɔ.
8 Nin-dé à tò ndaa lo-tɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ kí boy kí ndɔkɨ 'ɓə 'Ɓaɓe lə-dé kagdəsɨ-tɨ titɨ.
Ɓe kinlé, d'adɨ to takəm ɓebo Sɔdɔm†, kì dɔnangɨ Ejiptɨ.
9 Gin dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè, kì dow-je kí ndɔ̨ta lə-dé tò gay-gay lay ya d'a ree
koo nin-dé lé bè-bè ya ndɔ mutə kì dəbɨ ndɔ káre ɓɨ d'a ndigɨ kadɨ dow dubɨ-dé al.
10 Dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'a ra rɔnəl dɔ koy-dé-tɨ, d'a tilə kole, d'a kulə kì kadkare
kadɨ-nɑ̨ kdɔ kɔsɨ-né né kəm-nɑ̨-tɨ, kdɔtalə njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí joo kinlé d'adɨ
dow-je kɔ̨ ɲɑ̨.
11 Ngà lokɨ ndɔ mutə kì dəbɨ ndɔ káre kinlé à tingə rəmə, Lubə à kulə kì koo
kiskəm mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ kadɨ d'a tɔsɨ ndəl kɨ̨ kɑ̨ kì nja-dé taá, kadɨ dow-je kí d'a koo-dé lé,
ɓəl à kində bandɨ-dé gangɨ,
12 rəmə njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí joo kinlé, d'a koo ndi dow à ɓa dɔrɑ̨-tɨ kidə-dé
panè: Ali kɨ taá nè! Rəmə dɛ̨ d'a kal kɨ taá dɔrɑ̨-tɨ dan kilndi-tɨ ə njéba-je lə-dé d'a
koo go-dé lo kɔw dɔrɑ̨-tɨ.
13 †Ə tajinatɨ nè ya dɔnangɨ à yəkɨ kì tɔ́gɨ-é ɲɑ̨, adɨ kinə dow kay ɓebo kinlé lo dɔgɨ
rəmə, kí gin káre tətɨ nangɨ lɨrɨm-lɨrɨm. Dɔnangɨ kí à yəkɨ kinlé à ra kadɨ dow-je
ɓudɔgɨ lo siri d'a koy. Ndəgɨ dow-je kí d'a nɑ̨̀y lé, d'a ɓəl ɲɑ̨ adɨ d'a kɔsgajɨ Lubə kí
dɔrɑ̨-tɨ.
14 Tujɨ kí njèkungɨ-tɨ joo dəə. Ngà, 'oo, tujɨ kí njèkungɨ-tɨ mutə ɔw ree ngɔsnè.

Ká təbɨ mbanga kí njèkungɨ-tɨ siri ɓa ɔr nɔ̨ kɔ̨ɓe lə Kristɨ

15 Malayka kí njèkungɨ-tɨ siri kɔ́l təbɨ mbanga. Rəmə ndi dow-je ɓa boy-boy dɔrɑ̨-tɨ
panè: Kɔ̨ɓe kí dɔnangɨ-tɨ nè lé, 'təl-né d'adɨ 'Ɓaɓe lə-ji ə d'adɨ Kristɨ, dow kí Lubə
mbətɨ-é. Ɛ̨ à kɔ̨ɓe kì dɔ ɓal-ɓal.
16 Rəmə 'ngatɔ́gɨ-je kí kɔrjoo gidɨ-é sɔ kí d'isɨ dɔ kalikɔ̨ɓe-je-tɨ lə-dé takəm Lubə-tɨ
lé, 'tɔɔ burmba nangɨ ə d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨ Lubə-tɨ,
17 'panè: 'Ɓaɓe Lubə kí njètɔ́gɨ-je lay, i kí 'to njèkisɨ kete low nu̱ rəm, i ya 'to njèkisɨ
ngɔsnè rəm, jɛ̨ j'ra-i oiyo kdɔ i 'ɔjɨ tɔ́gɨ-i kí ɲɑ̨ adɨ i 'ində kɔ̨ɓe lə-i.
18 Wɔngɨ ra gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangɨ-tɨ nè ə i kàrè wɔngɨ ra-i tɔ ngá, adɨ
kaglo asɨ kadɨ 'gangɨ ta dɔ dow-je-tɨ kí d'oy ə kadɨ ugə dɔ-ji ngannjékullə-je lə-i kí

† **11:2 11:2** Luk 21:24 * **11:3 11:3** Ndɔ kí ɓudɔgɨ gidɨ-é joo kì kɔrmɛkɛ̨ lé to nɑ̨y kɔrsɔ gidɨ-é joo, adɨ to ɓal mutə kì nɑ̨y mɛkɛ̨ ('Ndó Ntd 11:2; 12:6,14). † **11:7 11:7** Ntd 13:5-7; 17:8 † **11:8 11:8** Mɛ̨ɛ̨ Kunmindɨ-tɨ kí Low lé ***Sɔdɔm*** tɔjɨ lo kí majal ɔ̨ ɓe dɔ-tɨ ə ***Ejiptɨ*** tɔjɨ gin dow-je kí 'to njéba-je lə Israyel-je rəm, njépole magɨ-je rəm (Eja 1:9-10; Kgn 18–19). † **11:13 11:13** Ntd 6:12; 16:18

'to njépata-je kí ta-i-tɨ, kì njékaa njay-je, kì dow-je kí 'ɓəl-i, kì ngan dow-je, kì dow-je 'boy ə kadɨ i 'tɔɔ ko dow-je kí 'to njétujɨ dɔnangɨ.

19 †Rəmə takəy lə Lubə kí dɔrą̃-tɨ tɛ̨ɛ̨ ə sandukɨ liə kí to sandukɨ kulə nojɨ natɨ kì dow-je tò mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə lé tɔ. Go-tɨ, ká né ɓa titɨ ndi dow-je bè rəm, ndi ndàngɨ rəm, ndi təl rəm, dɔnangɨ yəkɨ rəm, ɓá kɔsɨ gą̃y ną̃ rəm tɔ.

12

Ta kí sɔbɨ dɔ dené, kì ngon, kì dragɔ̨

1 Nékɔjɨ kí tò ɓəl ną̃ tɛ̨ɛ̨ dɔrą̃-tɨ adɨ to dené kí ulə kàdì rɔ-é-tɨ titɨ-ną̃ kì kubɨ bè, nja-é tò dɔ nąy-tɨ, ə kərwəi̧-je dɔgɨ gidɨ-é joo ɓá to jɔgɨ ngar kí dɔ-é-tɨ.

2 Ɛ̨ ndan ngon ə ndo ra-é adɨ nɔ̨ boy-boy.

3 Nékɔjɨ kí rangɨ tɛ̨ɛ̨ dɔrą̃-tɨ, adɨ to ndəngrə dragɔ̨ kí kər titɨ-ną̃ kì pər bè, dɔ-é *ra siri, gajɨ-é ra dɔgɨ ə dɔ-é-je kí siri lé ngan jɔgɨ ngar siri tò-tɨ tɔ. 4 Kinə dow kay kərwəi̧-je kí dɔrą̃-tɨ lo mutə rəmə, mɔngɨ-é ɔr kí gin káre lay ungɨ dɔnangɨ-tɨ. Dragɔ̨ lé, ą̃ taá nɔ̨ dené-tɨ kí ɔw kì kojɨ ngon lé, kadɨ lokɨ ojɨ-é taá ya rəmə jè n'usɔ-é rum-rum.

5 Ɛ̨ ojɨ ngon kí dingəm, adɨ ngon kinlé, ɛ̨ ɓá à kɔ̨ɓe dɔ gin dow-je-tɨ lay kì gɔl ngɔwla ji-é-tɨ. Ə ngon-é lé, Lubə un-é kɨ rɔ-é-tɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ liə.

6 Beɓa dené lé ą̃y ɔw diləlo-tɨ kí Lubə ra kete kdɔ ta liə, kdɔ kadɨ d'adɨ-é né usɔ-tɨ ndɔ ɓudɔgɨ gidɨ-é joo kì kɔrmɛkɛ̨ (1.260).†

7 †Rɔ usɨ dɔrą̃-tɨ, adɨ Misəl dɛ̨ kì malayka-je liə 'rɔ kì Dragɔ̨. Dragɔ̨ dɛ̨ kì malayka-je liə 'rɔ sə-dé tɔ.

8 Ngà tɔ́gɨ-dé asɨ al adɨ 'tubə-dé kɔgɨ dɔrą̃-tɨ.

9 †D'ɔsɨ ndəngrə Dragɔ̨ lé d'ilə-é, ɛ̨ kí to ɓugə li, kí 'ɓa-é Sú rəm, Satą̃ rəm, kí to njèkədɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay lé d'ɔsɨ-é d'ilə-é dɔnangɨ-tɨ nè natɨ kì malayka-je liə.

10 Beɓa m'oo ndi dow ɓa boy dɔrą̃-tɨ panè:
Kaglo kajɨ ree ngá!
kaglo tɔ́gɨ, kì kɔ̨ɓe lə Lubə lə-ji ree ngá!
Ɓá kaglo tɔ́gɨ lə Kristɨ‡ ree ngá!
Kdɔtalə njèkiləta dɔ ngankɔ̨-ji-je-tɨ kí njékadmɛ̨ɛ̨ lé,
d'ɔsɨ-é d'ilə-é nangɨ ngá!
Njèkilə ta dɔ-dé-tɨ nɔ̨ Lubə-tɨ ndɔɔ-je kì kada-je lé, d'ɔsɨ-é d'ilə-é ngá.

11 Ngankɔ̨-ji-je 'tətɨ-é rɔ kì takul məsɨ Ngonbatɨ rəm, kì takul ta lə Lubə kí dɛ̨ 'pa d'adɨ dow-je rəm, ɓá dɛ̨ 'ɓəl rɔ-dé al, adɨ lé asɨ kəm koy kàrè jè d'oy-né.

12 Gin-é kin ɓá kadɨ sə̨i dɔrą̃-je 'rai rɔnəl ə kadɨ sə̨i njékisɨ dɔrą̃-tɨ-je 'rai rɔnəl tɔ! Tujɨ à kusɨ dɔnangɨ-tɨ kì dɔ babo-tɨ! Kdɔtalə Sú risɨ nangɨ kɨ rɔ-si-tɨ nɔ̨ɔ̨, kì wɔngɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ nji̧-nji̧, ɛ̨ gə kí kaglo liə nąy ndɛ̨ bè.

13 Lokɨ Dragɔ̨ oo kí d'ɔsɨ-é d'ilə-é dɔnangɨ-tɨ lé, ɛ̨ ngɔdɨ go dené kí ojɨ ngon kí dingəm lé tɔ.

14 Beɓa d'adɨ dené lé bagɨ soro kí boy joo kadɨ i̧ ɔw-né diləlo-tɨ kəl lo-tɨ liə, lo-é-tɨ kin ɓá d'a kadɨ-é né usɔ-tɨ ɓal mutə kì nąy mɛkɛ̨§ kadɨ isɨ sąy kì li lé.

15 Rəmə li lé ungɨ man ta-é adɨ titɨ-ną̃ kì man ba bè go dené-tɨ lé, kdɔ kadɨ man ində dené lé ɔw siə.

16 Ngà nangɨ ra kì dené lé; beɓa man ba kí dragɔ̨ ungɨ kì ta-é lé, nangɨ tɛ̨ɛ̨ ta-é ɔr njɔ̨tɨ.

---

† **11:19 11:19** **a** Ntd 8:5; 16:18; **b** Ntd 16:21 * **12:3 12:3** Dragɔ̨ lé to sú. Oo 12:9 † **12:6 12:6** Ndɔ kí ɓudɔgɨ gidɨ-é joo kì kɔrmɛkɛ̨ lé to nąy kɔrsɔ gidɨ-é joo, adɨ to ɓal mutə kí nąy mɛkɛ̨ ('Ndó Ntd 11:2; 12:14). † **12:7 12:7** Jud 1:9 † **12:9 12:9** Luk 10:18 ‡ **12:10 12:10** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. § **12:14 12:14** Ɓal mutə kì nąy mɛkɛ̨ lé to nąy kɔrsɔ gidɨ-é joo ('Ndó Ntd 11:2; 12:6)

17 Wɔngɨ ra Dragɔ̨ dɔ dené-tɨ lé, adɨ ɔw ilə rɔ dɔ ndəgɨ gin kojɨ-tɨ liə, kí 'to njétəl
rɔ-dé go ndukun-je-tɨ lə Lubə rəm, njéką̣ dɔ ta-tɨ lə Jeju rəm tɔ.
18 Dragɔ̨ lé ą̣ taá dɔ yangra-tɨ ta babo-tɨ.

13

Ta kí sɔbɨ dɔ dą̣ kí tɛ̨ɛ̨ dan babo-tɨ

1 †Go-tɨ rəmə, m'oo dą̣ káre tɛ̨ɛ̨ dan babo-tɨ, gajɨ-é ra dɔgɨ ə dɔ-é ra siri, gajɨ-é-je kí
dɔgɨ kinlé ngan jɔgɨ ngar tò-tɨ lay ɓá dɔ-é-je kí siri lé kàrè 'ndàngɨ ri-je-tɨ káre káre
lay 'pa-né ta kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ.
2 Dą̣ kí m'oo-é lé, taną̣ kì kàgì bè, nja-é boy taną̣ kì nja dą̣ tɔ̨ kí ri-é lə Ursɨ ə ta-é
taną̣ kì ta ɓɔl bè tɔ. Dragɔ̨ adɨ-é tɔ́gɨ, kì kalikɔ̨ɓe, ɓá adɨ-é kɔ̨ɓe kí ngą̣ rəm tɔ.
3 Lokɨ m'oo dɔ-é-je lé rəmə, tokɨ né kí dɔ-é káre ingə dò kí asɨ koy bè, ngà dò lé ɓá
təl idɨ. Dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay ya dą̣ kinlé, ɔr ndil-dé adɨ d'ungɨ-ną̣ go-é-tɨ.
4 Dę̣ d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀ Dragɔ̨-tɨ kdɔtalə ę̣ adɨ kɔ̨ɓe dą̣ lé, ɓá d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀
dą̣-tɨ lé 'panè: Nạ́ ɓá taną̣ kì dą̣ kin wa? Ə nạ́ ɓá asɨ rɔ siə wa?
5 Dą̣ lé d'adɨ-é tarəbɨ kadɨ pa-né ta-je kí ngą̣-ngą̣ rəm, kadɨ pa-né ta kɔbɨ-je dɔ Lubə-tɨ
rəm, ɓá d'adɨ-é tɔ́gɨ kadɨ ra-né kullə ną̣y kɔrsɔ gidɨ-é joo rəm tɔ.
6 Rəmə ę̣ tɛ̨ɛ̨ ta-é kdɔ pa-né ta kɔbɨ-je dɔ Lubətɨ rəm, kdɔ pa-né ta-je kí majɨ al majɨ
al dɔ ri-é-tɨ rəm, dɔ kəy-tɨ liə rəm, ɓá dɔ njékisɨ dɔrą̣-tɨ rəm tɔ.
7 D'adɨ-é tarəbɨ kdɔ kadɨ rɔ-né kì njékaa njay-je ə təti-dé rɔ. Ə d'adɨ-é tɔ́gɨ dɔ gin
kojɨ-je-tɨ lay kí dɔnangɨ-tɨ nè rəm, dɔ gin dow-je-tɨ lay kí ndɔ̨ta lə-dé tò gay-gay rəm
tɔ.
8 Beɓa dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay kí d'a kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀ dą̣-tɨ lé, to dę̣ kí lo kində
gin dɔnangɨ-tɨ nų̣* ya ri-dé goto mɛ̨ɛ̨ mbete kiskəm-tɨ lə Ngonbatɨ kí ndɔkɨ 'tɔl-é kinlé.
9 Dow kí mbi-é tò rəmə kadɨ oo-né ta kin:
10 Kinə tò kadɨ dow ɔw ɓe ɓə-tɨ lé, à kɔw ɓe ɓə-tɨ ya. Kinə tò kadɨ dow oy yo kiyərɔ
lé, d'a tɔl-é kì kiyərɔ ya tɔ. Ę̣ kin ɓá to lo tɔjɨ kuwə rɔ ngą̣, kì lo tɔjɨ kadmɛ̨ɛ̨ lə njékaa
njay-je.

Ta kí sɔbɨ dɔ dą̣ kí tɛ̨ɛ̨ dɔnangɨ-tɨ

11 Go-tɨ rəmə, m'oo dą̣ kí rangɨ tɛ̨ɛ̨ dɔnangɨ-tɨ ɓəy. Dą̣-é lé gajɨ-é ra joo titɨ gajɨ
ngonbatɨ bè ə pa ta titɨ Dragɔ̨ bè.
12 Ę̣ ra kullə kì tɔ́gɨ-je lay kí dą̣ kí dɔsą̣y ɔw-né lé, takəm-é-tɨ rəm, ɓá ində tɔ́gɨ dɔ
dɔnangɨ-tɨ, kì dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè lay adɨ d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀ dą̣-tɨ kí dɔsą̣y
kí ingə dò kí asɨ koy ɓá təl idɨ lé.
13 Dą̣ kí gogɨ nè kinlé, ra né-je kí tò ɓəl n̪ą̣ sar, ę̣ adɨ pər i̧ dɔrą̣-tɨ usɨ dɔnangɨ-tɨ
takəm dow-je-tɨ.
14 Dą̣-é kinlé ur dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè wale kì né-je kí tò ɓəl-ɓəl kí d'adɨ-é tarəbɨ
ra-né takəm dą̣-tɨ kí dɔsą̣y lé. Beɓa ę̣ idə-dé kadɨ 'ra né madɨ d'adɨ to takəm dą̣ kí
ingə dò kiyərɔ ɓá təl isɨ kəm lé.
15 D'adɨ-é tɔ́gɨ kadɨ gosɨ-né né kí 'ra d'adɨ to takəm dą̣ kí dɔsą̣y lé, kdɔ kadɨ pa ta
rəm, kadɨ tɔl dow-je lay kí d'a mbatɨ kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀-é ę̣-tɨ kí to takəm dą̣ kí dɔsą̣y
lé.
16 Beɓa ę̣ ra adɨ ngan dow-je kì dow-je kí boy, njénékingə-je kì njéndoo-je, dow-je
kí 'to ɓə-je al kì ɓə-je lay ya d'ijə-dé ndajɨ jikɔl-dé-tɨ əse natɨ nɔ̨̀-dé-tɨ.
17 Ə dow kí ndajɨ kí tò kì ri dą̣ lé əse kɔr né kí ę̣ ɓá to ri-é, goto rɔ-é-tɨ lé, à ndogɨ
né al rəm, ɓá à rabɨ né al rəm tɔ.

---

† **13:1 13:1** Ntd 17:3,7-12 * **13:8 13:8** Kɔr mɛ̨ɛ̨-é kí rangɨ ɓəy: Ngonbatɨ ɓá 'tɔl-é lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nų̣.

18 Lo kí kadɨ dow ɔw kì gosɨ dɔ-tɨ ə́n: Dow kí to njènégə rəmə, kadɨ dowbé ra kɔr né kí sɔbɨ dɔ dą̃ lé. Kdɔ ta lə to kɔr né kí sɔbɨ dɔ dow ə kɔr-é to ɓumɛkɛ̨̃ kì kɔrmɛkɛ̨̃ gidɨ-é mɛkɛ̨̃ (666).

14

Ta kí sɔbɨ dɔ Ngonbatɨ kì dow-je kí d'ugə dɔ-dé

1 †Lokɨ m'oo lo rəmə, m'oo Ngonbatɨ ą̃ dɔ mbal siyɔ̨̃-tɨ, ə m'oo dow-je ɓudɔgɨ lo ɓu kì kɔrsɔ gidɨ-é sɔ kí 'ndàngɨ ri-é, kì ri Bɔbɨ-é natɨ nɔ̨̃-dé-tɨ d'ą̃ natɨ kì Ngonbatɨ lé tɔ.

2 Rəmə m'oo ndi dow ɓa dɔrą̃-tɨ titɨ-ną̃ kì ká man-je kí boy kí tal bum-bum bè rəm, ɓá titɨ-ną̃ kì ndi kí ndàngɨ kì tɔ́gɨ-é ɲą̃ rəm, ɓá ndi dow kí m'oo lé, ɓa titɨ-ną̃ kì kundumə̀ngrə-je kí njékində-é-je d'isɨ d'ində kin bè rəm tɔ.

3 Dowbé-je kinlé, d'ą̃ nɔ̨̃ kalikɔɓe-tɨ, kì takəm njékisɨ kəm-je-tɨ kí sɔ, kì takəm 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ d'ą̃ d'usɨ pa kí sigɨ. Pa-é kinlé, dow kí rangɨ à kasɨ ndó al, ngà dow-je kí ɓudɔgɨ lo ɓu kì kɔrsɔ gidɨ-é sɔ kí Ngonbatɨ gangɨ dɔ-dé dɔnangɨ-tɨ kin ya ɓá d'a ndó.

4 Dɛ̨̃ kin ɓá 'to dow-je kí 'ra kaya kì dené-je al, kdɔtalə dɛ̨̃ 'gə dené al. Dɛ̨̃ d'un go Ngonbatɨ lo lay kí ɔw-tɨ. Ngonbatɨ gangɨ dɔ-dé dan dow-je-tɨ adɨ 'nąỹ̨ kɨ kandɨ né kí dɔsą̃y kí d'adɨ Lubə rəm, d'adɨ Ngonbatɨ rəm.

5 Dɛ̨̃ d'ədɨ ta nja káre al, adɨ 'to dow-je kí ta goto dɔ-dé-tɨ.

6 Go-tɨ, m'oo malayka kí rangɨ ɓəy nar kàdì dɔrą̃-tɨ. Ɛ̨̃ ɔw kì Poyta kí Majɨ kí à tò sartagangɨ kdɔ kadɨ ilə mbɛ̨̃-é adɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè, adɨ to gin dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè, kì dow-je lay kí ndɔ̨̃ta lə-dé tò gay-gay rəm tɔ.

7 Malayka lé pa ta kì ndi-é kí boy panè: 'Bəli Lubə ə ɔsi gajɨ-é, kdɔ kaglo kí ɛ̨̃ à gangɨ-né ta lé ree ngá. Ɔsi dɔ-si nangɨ nɔ̨̃ Njèra dɔrą̃-tɨ kì dɔnangɨ, Njèra babo kì kəm kɛ̨̃nɛ̨̃nɛ̨̃-je.

8 †Malayka kí njèkungɨ-tɨ joo un go malayka kí kete lé panè: Babilɔ̨̃n usɨ ngá ɓoo! Ɛ̨̃ usɨ ɓoo! Babilɔ̨̃n ɓebo kí boy lé usɨ ɓoo! Ɛ̨̃ ɓá adɨ kaya ra-é kí ɲą̃ gin dow-je kí gay-gay d'ą̃y titɨ-ną̃ kì yibɨ bè.

9 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mutə un go malayka-je kí joo kete lé pa ta kì ndi-é kí boy panè: Kinə dow madɨ ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̨̃ dą̃-tɨ lé rəm, nɔ̨̃ né-tɨ kí to takəm-é rəm, ɓá d'ijə ndajɨ natɨ nɔ̨̃-é-tɨ əse ji-é-tɨ lé,

10 ɛ̨ kàrè à kąỹ̨ yibɨ nduu wɔngɨ lə Lubə kí to yibɨ kí dɔ rɔ-é doy kí d'ungɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ kobɨ wɔngɨ-tɨ lə Lubə tɔ. Dowbé à kingə kɔ̨̃ dan pər-tɨ, kì dan yalpər-tɨ takəm malayka-je-tɨ kí d'aa njay, kì takəm Ngonbatɨ-tɨ.

11 Kì dɔ ɓal-ɓal ya kɔ̨̃ lə-dé à kɔsɨ go-ną̃ go-ną̃ titɨ-ną̃ kì sapər kí suu lukɨ-lukɨ kin bè. Dow-je kí njékɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̃ dą̃-tɨ, kì nɔ̨̃ né-tɨ kí to takəm-é rəm, ɓá dow kí rá-rá kí ri dą̃ lé ɓá d'ijə-né ndajɨ rɔ-é-tɨ lé, lo taakoo lə-dé goto, ndɔɔ rəm, kada rəm.

12 Ɛ̨̃ kin ɓá to lo tɔjɨ kuwə rɔ ngą̃ lə njékaa njay-je kí 'to njétəl rɔ-dé go ndukun-je-tɨ lə Lubə, kí 'to njéką̃ dɔ mɛ̨̃ɛ̨̃-dé-tɨ kí d'adɨ Jeju.

13 Rəmə m'oo ndi dow ɓa dɔrą̃-tɨ idə-m panè: I 'ndàngɨ ta kin: Kí ngɔsnè-tɨ kin ya dow-je kí 'nam kàdì 'Baɓe-tɨ ɓá d'oy lé, 'to njénékumə̃-je. Oiyo, Ndil kí aa njay pa bè, kdɔ kadɨ 'taa koo ta kullə-je-tɨ lə-dé, kdɔ ta lə kullə-je lə-dé dan go-dé.

14 Lokɨ m'oo lo rəmə, m'oo kilndi kí nda ə m'oo dow kí taną̃ kì Ngon lə dow bè isɨ dɔ kilndi-tɨ lé; jɔgɨ ngar kí 'ra kì lɔr tò dɔ-é-tɨ ə uwə ngɔrɔngɨ kí atɨ ji-é-tɨ.

15 Malayka kí rangɨ tɛ̨̃ɛ̨̃ mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ lə Lubə pa ta kì njèkisɨ dɔ kilndi-tɨ lé, kì ndi-é kí boy panè: 'Ulə ngɔrɔngɨ lə-i ijə-né ko, kdɔtalə ko kí dɔnangɨ-tɨ ɔr mɨr-mɨr adɨ nąỹ̨ kijə-é ree ngá.

---

† **14:1 14:1** Ntd 7:3 † **14:8 14:8** Ntd 18:2

16 Beɓa njèkisɨ dɔ kilndi-tɨ ulə ngɔrɔngɨ liə lé dɔnangɨ-tɨ rəmə, ko kí dɔnangɨ-tɨ tokɨ
kijə.
17 Malayka kí rangɨ tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kí dɔrą̨-tɨ ya ɓəy. Ɛ̨ kàrè uwə ngɔrɔngɨ
kí atɨ ji-é-tɨ tɔ.
18 Go-tɨ, malayka kí rangɨ kí to njèkɔw kì tɔ́gɨ dɔ pər-tɨ tɛ̨ɛ̨ logugɨ né-tɨ pa ta kì
njèkuwə ngɔrɔngɨ kí atɨ ji-é-tɨ lé kì ndi-é kí boy panè: 'Ulə ngɔrɔngɨ lə-i kí atɨ lé ijə-né
kùl nduu-je kí dɔnangɨ-tɨ, kdɔtalə kandɨ-é ɔr mɨr-mɨr ngá.
19 Beɓa malayka lé, ulə ngɔrɔngɨ liə kɨ dɔnangɨ-tɨ ijə-né nduu kí dɔnangɨ-tɨ ungɨ
mɛ̨ɛ̨ né mbore man nduu-tɨ kí boy kí wɔngɨ lə Lubə kí n̨ą̨ tò mɛ̨ɛ̨-é-tɨ.
20 †'Mbore nduu mɛ̨ɛ̨ né mbore man nduu-tɨ lé gidɨ ɓebo-tɨ ndaa-tɨ. Rəmə məsɨ tal-tɨ
bul-bul uwə jəm ta sində taá nè jimm ə tatɨ-é à kasɨ kilomɛtrə ɓumutə je bè.

15

Kɔ̨̀-je kí gin siri

1 Ɓəy ɓá m'oo nékɔjɨ kí rangɨ kí tò ɓəl kí majɨ koo mɛ̨ɛ̨ dɔrą̨-tɨ, adɨ to malayka-je
siri kí d'uwə kɔ̨̀-je kí gin siri ji-dé-tɨ, ə to sɔ̨y kɔ̨̀-je kí Lubə à kində-né ngangɨ wɔngɨ
liə.
2 Go-tɨ, m'oo né kí tana̧ kì babo kí ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ titɨ kɔsɨ kí 'pote natɨ kì pər
bè, ə njétətɨ rɔ dą̨, dɛ̨ kì né kí to takəm-é rəm, kɔr né kí ɔw natɨ kì ri-é lé d'ą̨ taá dan
babo-tɨ kí ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ lé. Dɛ̨ d'uwə kundumə̀ngrə-je lə Lubə ji-dé-tɨ,
3 d'usɨ-né patɔ́y lə Moiyijɨ kí ngonnjèkullə lə Lubə, kì patɔ́y lə Ngonbatɨ 'panè:
'Baɓe Lubə kí njètɔ́gɨ-je lay! Kullə ra-i-je tò ɓəl-ɓəl rəm, majɨ koo rəm; kɔjra-je lə-i
to kɔjra-je kí njururu rəm, kɔjra kí tɔgrɔ-tɨ rəm; i to ngar lə gin dow-je lay.
4 'Baɓe, ną̨ ɓá à ɓəl-i al əse ną̨ ɓá à kɔsɨ gajɨ-i al wa? Kdɔ i ya kì kár-i-rè ɓá aa
njay-njay. Gin dow-je lay ya d'a ree kdɔ kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀-i-tɨ, kdɔtalə dow-je lay
d'oo kí kullə ra-i-je tò njururu.
5 Go né-je-tɨ kinlé, m'oo kəy lə Lubə mɛ̨ɛ̨ dɔrą̨-tɨ rəmə, ta-é tokɨ tɛ̨ɛ̨ adɨ m'oo kəy
kí 'ra kì kubɨ kí to lo kingə-na̧ kì Lubə ą̨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ.
6 Malayka-je kí siri kí d'uwə kɔ̨̀-je kí gin siri ji-dé-tɨ lé, 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kì
kubɨ kí nda mbəy-mbəy ə ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ rɔ-dé-tɨ rəm, ɓá 'dɔɔ ɓədɨ-dé kì nda
dɔɔ ɓədɨ kí 'ra kì lɔr rəm tɔ.
7 Kí káre dan njékisɨ kəm-je-tɨ kí sɔ lé adɨ malayka-je kí siri lé kobɨ lɔr-je siri kí
wɔngɨ lə Lubə kí to njèkisɨ kì dɔ ɓal-ɓal rusɨ.
8 Rəmə riɓa, kì tɔ́gɨ lə Lubə ra adɨ sapər rusɨ mɛ̨ɛ̨ kəy liə, adɨ dow à kasɨ kɔw-tɨ al
ya sar kadɨ kɔ̨̀-je kí gin siri kí malayka-je kí siri d'uwə ji-dé-tɨ kinlé ində-né ngangɨ-é.

16

Kobɨ-je kí siri kí sɔbɨ dɔ wɔngɨ lə Lubə

1 Go-tɨ, m'oo ndi dow ɓa boy mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə ə idə malayka-je kí siri lé panè:
Wɔngɨ lə Lubə kí tò mɛ̨ɛ̨ kobɨ-je-tɨ kí siri kinlé, ɔwi 'mbəli dɔnangɨ-tɨ!
2 Malayka kí dɔsą̨y ɔw mbəl wɔngɨ kí mɛ̨ɛ̨ kobɨ-tɨ liə dɔnangɨ-tɨ rəmə, dò basrangɨ
kí tò ɓəl ə to n̨ą̨ usɨ dɔ dow-je-tɨ kí d'ɔw kì kɔr né lə dą̨ rəm, ɓá d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀
né-tɨ kí to takəm-é rəm tɔ.
3 Malayka kí njèkungɨ-tɨ joo mbəl wɔngɨ kí mɛ̨ɛ̨ kobɨ-tɨ liə dan babo-tɨ adɨ babo təl
məsɨ kí titɨ-na̧ kì məsɨ dow kí oy bè, adɨ né-je lay kí d'isɨ dan babo-tɨ lé d'oy.
4 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mutə mbəl wɔngɨ kí mɛ̨ɛ̨ kobɨ-tɨ liə dan ba-je-tɨ, kì kəm
kɛ̨nɛ̨nɛ̨-je-tɨ adɨ təl məsɨ.

† **14:20 14:20** Ntd 19:15

5 Rəmə m'oo ndi malayka kí ɔw kì tɔ́gɨ dɔ man-je-tɨ panè: I 'to njèra né kí njururu,
'to njèkisɨ low nu̧ rəm, 'isɨ ɓone rəm, i 'aa njay-njay ɓá 'gangɨ-né ta-je kinlé bè.
6 Kdɔ dɛ̨ d'ungɨ məsɨ njékaa njay-je kì njépata-je kí ta-i-tɨ nangɨ, ə i 'adɨ-dé məsɨ
d'ą̣y tɔ; to tó-é kadɨ d'ą̣y ya.
7 Ə m'oo ndi dow logugɨ né-tɨ panè: Oiyo, 'Ɓaɓe Lubə kí Njètɔ́gɨ-je lay, ta-je lə-i kí
i 'gangɨ lé, i 'gangɨ gangɨ kí tɔgrɔ-tɨ rəm, tò njururu rəm tɔ.
8 Malayka kí njèkungɨ-tɨ sɔ mbəl wɔngɨ kí mɛ̨ɛ̨ kobɨ-tɨ liə dɔ kàdì-tɨ; d'adɨ-é tarəbɨ
kadɨ adɨ pər ɔ̨̀ dow-je.
9 Ə dow-je lé, kunjɨ pər kí tungə pil-pil ya nətɨ-dé kərɨm-kərɨm. Bè ya kàrè, dɛ̨
'mbatɨ kiṇə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ kulə-né riɓa dɔ Lubə-tɨ rəm, ɓá 'pa ta kí
majɨ al dɔ ri Lubə-tɨ kí ɔw kì tɔ́gɨ dɔ kɔ̨̀-je-tɨ kinlé rəm tɔ.
10 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mį̣ mbəl wɔngɨ kí mɛ̨ɛ̨ kobɨ-tɨ liə dɔ kalikɔɓe-tɨ lə dą̣ lé.
Lo ndul kɔ̨ɓe-tɨ liə ndį̣-ndį̣; né kí to ra dow-je adɨ 'tɔ̨́ ngangɨ-dé məgəgə-məgəgə.
11 Ə dɛ̨ 'pa ta kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ kí dɔrą̣-tɨ, kdɔtalə né-je kí to kí ra-dé lé rəm, kdɔtalə
dò basrangɨ-je kí uso-dé rəm; bè ya kàrè kullə ra-dé-je kí majɨ al lé dɛ̨ 'tusɨ d'iṇə kɔgɨ
al.
12 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mɛkɛ̨ mbəl wɔngɨ kí mɛ̨ɛ̨ kobɨ-tɨ liə dan ba-tɨ kí boy kí ri-é
lə Eprati rəmə ii lay, bè kdɔ kadɨ iṇə rəbɨ adɨ ngar-je kí d'a kį̣ lo kubə kàdì-tɨ.
13 Go-tɨ, m'oo ndil-je kí majɨ al mutə kí titɨ-ną̣ kì jɛ̨̀-je bè 'tɛ̨ɛ̨ ta Dragɔ̨-tɨ, kì ta dą̣-tɨ,
ɓá ta njèkədɨ ta-tɨ kí njèɓa rɔ-é njèpata kí ta Lubə-tɨ tɔ.
14 Ndil-je kí majɨ al kinlé, 'to njéra nékɔjɨ-je rəm, njékɔw rɔ ngar-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ
nè lay, kdɔ kəw-dé natɨ kdɔ ta lə rɔ kí à tò mɛ̨ɛ̨ ndɔ-tɨ kí boy lə Lubə kí Njètɔ́gɨ-je lay.
15 †'Ɓaɓe panè: 'Oo, m'a ree titɨ-ną̣ kì njèɓogɨ bè. Dow kí njèkisɨ kəm dɔ rɔ-é-tɨ ə to
njèngəm kubɨ-je liə kdɔ kadɨ njiyə kutɨ-é dum kadɨ d'oo rɔsɔl liə al ɓá to njènékumą̣!
16 Ndil-je kí majɨ al lé, 'kəw ngar-je natɨ lo-tɨ kí 'ɓa-é Armagedɔ̨ kì ta əbrə.
17 Malayka kí njèkungɨ-tɨ siri mbəl wɔngɨ kí mɛ̨ɛ̨ kobɨ-tɨ liə dan yə́l-tɨ. Ndi dow ɓa
boy mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kalikɔɓe-tɨ liə panè: Ngangɨ-é ya ngá ə́n!
18 †Go-tɨ, ndi təl rəm, ndi ndàngɨ rəm, ndi dow-je ɓa rəm, dɔnangɨ yəkɨ yəkɨ kí low
nu̧ kí dow-je d'isɨ-né dɔnangɨ-tɨ nè kin ya, dow oo gą̣-é nja káre al ɓəy.
19 Ɓebo gángɨ rɔ-é lo mutə. Ɓebo-je lə gin dow-je lay ya usɨ, ə mɛ̨ɛ̨ Lubə ole dɔ
Babilɔ̨n-tɨ kí to ɓebo kí boy, kdɔ kadɨ adɨ-é ą̣y yibɨ nduu kí tɔjɨ wɔngɨ liə kí n̨ą̣ kí tò
mɛ̨ɛ̨ kobɨ-tɨ.
20 †Dɔnangɨ-je kí dan ba-tɨ, kì mbal-je 'goto lay.
21 †Kɔsɨ-je kí boy-boy kí ɔy n̨ą̣ į̣ dɔrą̣-tɨ tusɨ dɔ dow-je-tɨ. Kɔ̨̀ kí kɔsɨ adɨ dow-je kinlé
ra adɨ 'pa ta kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ, kdɔtalə kɔ̨̀ kinlé to kɔ̨̀ kí tò ɓəl n̨ą̣.

17

Ta kí 'gangɨ dɔ ɓebo Babilɔ̨n-tɨ

1 Go-tɨ rəmə, malayka-je kí siri kí d'uwə kɔbɨ siri ji-dé-tɨ lé, m'oo ɛ̨ kí káre dan-dé-tɨ
ree idə-m panè: 'Ree nè bè, m'a kɔjɨ-i ta kí tokɨ gangɨ dɔ gɔ̨kaya-tɨ kí isɨ dɔ man-je-tɨ
kí boy kin kadɨ-i 'oo.
2 Ngar-je kí dɔnangɨ-tɨ d'ungɨ-ną̣ dɔ-é-tɨ 'ra siə kaya, ɓá kaya liə ya to né ką̣y kí
dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'ą̣y d'adɨ ra-dé kí yibɨ-tɨ.
3 †Ndil kí aa njay ree dɔ-m-tɨ ə malayka lé un-m ɔw sə-m dilə̀lo-tɨ, rəmə m'oo dené
kí isɨ dɔ dą̣-tɨ madɨ kí kər bɨr-bɨr bè, ri-je kí 'pa-né ta kɔbɨ kì Lubə rusɨ rɔ-é rɨpɨ-rɨpɨ;
dɔ-é ra siri ə gajɨ-é ra dɔgɨ.

† **16:15 16:15** Mat 24:43,44; Luk 12:39,40; Ntd 3:3 † **16:18 16:18** Ntd 8:5; 11:13,19 † **16:20 16:20** Ntd 6:14
† **16:21 16:21** Ntd 11:19 † **17:3 17:3** Ntd 13:1

4 Dené-é kinlé, ulə kubɨ kí kər yəl-yəl kí là-é ṇą̃ rɔ-é-tɨ, ɓá mɔ̨̃ne mbṵṵ̃ kì 'ningə́
lɔr-je, kì ər-je kí majɨ-majɨ, kì mədkɔsɨ-je. Ę̣̃ uwə kobɨ kí 'ra kì lɔr ji-é-tɨ; kobɨ kinlé,
nékɔbɨ-je, kì né-je kí tò ṇę̣̃ takəm Lubə-tɨ kí to kullə ra dené kinlé rusɨ mę̣̃ę̣-é njɨ̱-njɨ̱.
5 'Ndàngɨ ri kí kɔr mę̣̃ę̣-é tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ natɨ nɔ̨̃-é-tɨ 'panè: Babilɔ̨̃n kí boy lé to kɔ̨̃
dené-je kí njéra kaya rəm, ɓá to kɔ̨̃ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kí 'to njéra nékɔbɨ-je rəm
tɔ.
6 Dené kinlé məsɨ njékaa njay-je, kì məsɨ njékɔr Poyta-je lə Jeju kadɨ dow-je d'oo
ra-é yibɨ-tɨ adɨ m'oo. Lokɨ m'oo-é bè lé, ndil-m tę̣̃ę̣ są̃y.
7 Beɓa malayka lé pa sə-m panè: 'Adɨ ndil-i tę̣̃ę̣ są̃y bè kdɔ ri wa? M'a kidə-i ta kí
tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kí sɔbɨ dɔ dené kin rəm, kí sɔbɨ dɔ dą̃ kí dɔ-é ra siri ə gajɨ-é ra dɔgɨ kí
dené kin isɨ dɔ-é-tɨ lé kadɨ-i 'oo rəm tɔ.
8 †Dą̃ kí i oo-é kinlé, kete isɨ, ngà ngɔsnè goto. Ę̣̃ à tę̣̃ę̣ boleɓe-tɨ kí sɔ̨̃y-é goto kisɨ
kɔw kɨ lo tujɨ-tɨ, ə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kí lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nṵ̃ ya ri-dé tokɨ
'ndàngɨ mę̣̃ę̣ mbete kiskəm-tɨ al lé, lokɨ d'a koo dą̃ lé rəmə, ndil-dé à tę̣̃ę̣ są̃y kdɔtalə
ndɔkɨ isɨ, ə ree goto, rəmə təl tę̣̃ę̣ ą̃ ɓəy.
9 Lo kí kadɨ dow ɔw kì négə kì gosɨ dɔ-tɨ én: Dɔ-je kí siri lé to mbal-je kí siri kí dené
lé isɨ dɔ-tɨ,
10 ɓá to ngar-je siri ya tɔ. Dan ngar-je kí siri lé, dę̣̃ kí mɨ̨̃ kɔ̨̃ɓe ɔr ji-dé-tɨ ə ę̣̃ kí káre
isɨ ɔ̨̃ ɓe nè ɓəy ə ę̣̃ kí káre kɔ̨̃ɓe liə ree al ɓəy. Lokɨ kɔ̨̃ɓe liə à ree lé, ę̣̃ à kɔ̨̃ɓe kaglo
ṇą̃ al.
11 Ə dą̃ kí kete isɨ ɓá ree goto kinlé, ę̣̃ ya to ngar kí njèkungɨ-tɨ jiną̀y joo rəm, ɓá ę̣̃
to kí káre dan ngar-je-tɨ kí dɔsą̃y kí siri lé rəm tɔ; ə isɨ ɔw kɨ lo tujɨ-tɨ.
12 Gajɨ dą̃ kí dɔgɨ kí i oo kinlé to ngar-je kí dɔgɨ kí dę̣̃ d'ɔ̨̃ ɓe al ɓəy, ngà d'a kingə
tɔ́gɨ kdɔ kɔ̨̃-né ɓe natɨ kì dą̃ lé dan kàdɨ̀-tɨ káre-rè.
13 Dę̣̃ lay ya kɔjra lə-dé ra káre-rè, rɔngą̃ lə-dé kì tɔ́gɨ lə-dé lé d'a ra-né kullə lə dą̃
lé.
14 Dę̣̃ d'a rɔ kì Ngonbatɨ, ngà Ngonbatɨ à tətɨ-dé rɔ kdɔtalə Ngonbatɨ lé, to 'Ɓaɓe lə
'ɓaɓe-je rəm, ɓá to Ngar lə ngar-je rəm tɔ; ə dę̣̃ kí Lubə ɓa-dé, mbətɨ-dé, kí 'to dow-je
liə kí tɔgrɔ-tɨ kí d'ą̃ natɨ kì Ngonbatɨ lé, d'a tətɨ-dé rɔ tɔ.
15 Malayka lé təl idə-m panè: Man-je kí i oo ɓá dené kí njèkaya isɨ dɔ-tɨ kinlé, to
gin dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè, kì gin dow-je kí ndɔ̨̃ta lə-dé tò gay-gay.
16 Gajɨ dą̃ kí dɔgɨ kí i oo kinlé, dę̣̃ kì dą̃ lé d'a kɔsɨ dené kí njèkaya lé kì ta, kdɔ taa
né-je liə lay ə kiṇə-é kutɨ-é dum, d'a kuso dą̃-é ə d'a ró singə-é pər rukɨ-rukɨ.
17 Kdɔtalə Lubə ra kullə mę̣̃ę̣-dé-tɨ kdɔ kadɨ 'ra kɔjra liə rəm, kadɨ kɔjra lə-dé ra
káre-rè, rəmə d'a ra kullə kì tɔ́gɨ kɔ̨̃ɓe lə-dé kadɨ dą̃ lé sar kadɨ ta-je kí Lubə pa lé
né-é ra né.
18 Ə dené kí i oo-é kinlé, to ɓebo kí boy kí ɔ̨̃ ɓe dɔ ngar-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè.

18

Kusɨ lə ɓebo Babilɔ̨̃n

1 Go né-je-tɨ kinlé, m'oo malayka kí rangɨ kí ɔw kì tɔ́gɨ kí ṇą̃ ɨ̱ dɔrą̃-tɨ ree ə ree liə
ndógɨ lo dɔnangɨ-tɨ nè.
2 †Ę̣̃ pa ta kì ndi-é kí boy panè: Babilɔ̨̃n usɨ ngá ɓoo! Ę̣̃ usɨ ɓoo! Babilɔ̨̃n ɓebo kí boy
lé usɨ ɓoo! Ę̣̃ təl to lo kisɨ ndil-je kí majɨ al, to lo mbɔ̨̃-ną̃ lə ndil-je lay kí njéra né majɨ
al, ɓá to lo mbɔ̨̃-ną̃ lə yəl-je lay kí 'tò ṇę̣̃ takəm Lubə-tɨ adɨ 'nəl Lubə al.
3 Kdɔ gin dow-je lay d'ą̃y kaya ra-é kí ṇą̃ kin titɨ yibɨ bè; ngar-je kí dɔnangɨ-tɨ nè 'ra
siə kaya ə njéragatɨ-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kàrè d'ingə né ṇą̃ kì takul né-je liə kí majɨ-majɨ
kí ṇą̃ kin rəm tɔ.

† **17:8 17:8** Ntd 11:7 † **18:2 18:2** Ntd 14:8

4 Go-tɨ, m'oo ndi dow kí rangɨ dɔrą̃-tɨ panè: Dow-je lə-m, 'tę̣ę̣i mę̣ę̣-é-tɨ kɔgɨ kdɔ kadɨ
indəi rɔ-si natɨ siə mę̣ę̣ majal-je liə kin al rəm, ɓá kadɨ ingə-i kɔ̨̃-je liə kin al rəm tɔ.
5 Kdɔ majal-je liə mbɔ̨̃-ną̃ kɨ dɔ-ną̃-tɨ dɔ-ną̃-tɨ sar tę̣ę̣ dɔrą̃-tɨ ə mę̣ę̣ Lubə ole dɔ né
ra-é-jɛ-tɨ kí njururu al.
6 'Rai-é titɨ kí ę̣ ra-né dow-je ə kullə ra-é-je kí majɨ al majɨ al kinlé ugəi-é nja joo-joo!
Kobɨ kí ę̣ ungɨ né mę̣ę̣-é-tɨ adɨ dow-je lé, ungi mę̣ę̣-é-tɨ adi-é nja joo.
7 Gangɨ-é kí ę̣ ɔsɨ-né gajɨ rɔ-é rəm, isɨ-né dan majɨ-tɨ kí n̄ą̃ kinlé, ya adi-é-né kɔ̨̃ rəm,
adi-é ndingə-né ndoo rəm tɔ! Babilɔ̨̃n lé pa mę̣ę̣-é-tɨ panè: Mą̃ m'isɨ kisɨ ngar kí̃ dené
ɓɨ m'to njèngɔwkoy al rəm, ɓá mą̃ m'a ndingə ndoo ndą̃ al rəm tɔ.
8 Gin-é kin ɓá mę̣ę̣ ndɔ-tɨ kí káre-rè ya kɔ̨̃-je kin à ree-né dɔ-é-tɨ adɨ to koy rəm,
kuwəndoo rəm, ɓobo rəm, ɓá pər à ró-é rukɨ-rukɨ rəm tɔ. Kdɔ 'Ɓaɓe Lubə kí
njègangta dɔ-é-tɨ lé to njètɔ́gɨ.

9 Ngar-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay kí njéra siə kaya-je, kì njékisɨ siə dan majɨ-tɨ kí n̄ą̃
kinlé, lokɨ d'a koo sapər kí à ró-é lé rəmə, d'a nɔ̨̃ rəm, ɓá d'a ndingə rɔ-dé kdɔ ta liə
rəm tɔ.
10 Ngar-je lé, d'a ɓəl kɔ̨̃-je kí tę̣ę̣ dɔ-é-tɨ lé, adɨ d'a ką̃ ngərəngɨ ɓá d'a panè: Tujɨ
kí ban ə́ taną̃ bè! Tujɨ kí ban ə́ taną̃ bè! Babilɔ̨̃n ɓebo kí boy! Ɓebo kí njètɔ́gɨ! Dan
kàdɨ-tɨ kí káre-rè ya 'gangɨ ta dɔ-i-tɨ bè wa!

11 Ə njéragatɨ-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kàrè 'nɔ̨̃ ə 'ndingəndoo kdɔ ta liə, kdɔ dow kí
njèndogɨ sə-dé né gatɨ-je lə-dé goto.
12 Né gatɨ-je lə-dé lé to lɔr-je, kì là-je, kì ər-je kí majɨ-majɨ, kì mədkɔsɨ-je, kì kubɨ kí
ndɔ̨̃y ngilingɨ-ngilingɨ, kì kubɨ kí kər yəl-yəl kí là-é n̄ą̃, kì kubɨ kí 'ɓa-é sua, kì kubɨ kí
kər bɨr-bɨr, kì kagɨ-je lay kí ətɨ majɨ-majɨ, kì né-je lay kí 'ra kì ngangɨ kədɨ, kì né-je lay
kí 'ra kì kagɨ-je kí majɨ-majɨ, kì 'ningɔ́kasɨ-je, kì ngɔwla-je, kì ər kí 'ɓa-é marbrə-je,
13 kì nduɨ kagɨ kanɛl-je, kì nɔ̨kagɨ-je kí ətɨ majɨ-majɨ, kì ubɨ-je kí ətɨ majɨ-majɨ, kì
dukan-je, kì man nduu-je, kì ubɨ-je, kì nduɨ-je, kì gemę̣-je, kì mangɨ-je, kì batɨ-je, kì
sində-je, kì pusɨ rɔ-je, ɓá dow-je ya kàrè 'to négatɨ-je lə-dé rəm adɨ to ɓə-je, kì dow-je
kí d'uwə-dé ta rɔ-tɨ.
14 Né-je kí kəmnda-é ra-i ra-i lé, ɔr rɔ-é ą̃ ngərəngɨ sə-i, né-je kí majɨ-majɨ, kì né-je
kí ndɔ̨̃y-ndɔ̨̃y lé goto lay rɔ-i-tɨ, dow à kingə gogɨ ndą̃ al ngá.
15 Njéragatɨ-je kí d'ingə né kì takul-é lé d'a ɓəl kɔ̨̃-je kí tę̣ę̣ dɔ-é-tɨ adɨ d'a ką̃ ngərəngɨ
ɓá d'a nɔ̨̃ ə d'a ndingəndoo
16 panè: Tujɨ kí ban ə́ taną̃ bè! Tujɨ kí ban ə́ taną̃ bè! Ɓebo kí boy kí d'ulə-é kubɨ kí
ndɔ̨̃y ngilingɨ-ngilingɨ, kì kubɨ kí kər yəl-yəl kí là-é n̄ą̃, kì kubɨ kí kər bɨr-bɨr rəm, ɓá
'ra-é kì lɔr-je, kì ər-je kí majɨ-majɨ, kì mədkɔsɨ-je d'adɨ mɔ̨̃ne lé ya ə́n wa! Dan kàdɨ-tɨ
kí káre-rè ya nékingə kì n̄ą̃ kinlé tujɨ lay bè wa!
17 Njékuwə ngɔw bato-je, kì njékɔw mba dan ba-tɨ, kì njérakullə mę̣ę̣ bato-tɨ, kì
njéra kullə dan babo-tɨ-je d'ą̃ ngərəngɨ-ngərəngɨ.

18 Lokɨ d'oo sapər kí ɔ̨̃ ɓebo lé rəmə, d'ilə bɔbɨ ndi-dé nangɨ 'panè: Ɓebo kí rá ɓá
titɨ-ną̃ kì ɓebo kin wa?
19 Dę̣ 'nɔ̨̃, d'ɔy 'babur kɨ dɔ-dé-tɨ dɔ-dé-tɨ 'ndingə-né ndoo ə 'nɔ̨̃ 'panè: Tujɨ kí ban ə́
taną̃ bè! Tujɨ kí ban ə́ taną̃ bè! Ɓebo kí boy kí njébato-je lay, d'ingə né kì takul kisɨ
dan majɨ-tɨ liə lé, dan kàdì-tɨ kí káre-rè ya təl dilə̀lo bè wa!

20 I dɔrą̃, 'ra rɔnəl kdɔ ta liə! Ə sę̣i njékaa njay-je, njékɔwkulə-je, kì njépata-je kí
ta Lubə-tɨ kàrè 'rai rɔnəl! Kdɔtalə Lubə gangta dɔ-é-tɨ, kdɔ né kí majɨ al kí ę̣ ra sə-si.

21 Beɓa malayka káre kí njètɔ́gɨ un ər kí boy kí titɨ-ną̃ kì mbal kusɨ né bè ya bi ilə
dan babo-tɨ ə panè: Gangɨ-é kin ya d'a surə-né Babilɔ̨̃n ɓebo kí boy kilə-é rum nangɨ
ə dow à koo-é gogɨ al ya sar.

22 Dow à koo ndi njékində kundumə̀ngrə-je, kì ndi gosɨ-je, kì njékɑ̨y nal-je, kì njékɔl
mbanga-je, mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ lə-i al ngá. Kɔdɨ káre ya kàrè à goto ɓe lə-i rəm, dow à koo ká
mbal kusɨ né al rəm,
23 dow à koo pər lampɨ ndógɨ al rəm, ɓá dow à koo ndi dingəm-je kì ne-é al rəm
tɔ. Kdɔtalə njéragatɨ-je lə-i ɓá 'to dow-je kí boy-boy dɔnangɨ-tɨ nè, ə gin dow-je lay
kí dɔnangɨ-tɨ nè ya i ur-dé wale kì takul kugə-je lə-i rəm,
24 ɓá məsɨ njépata-je kí ta Lubə-tɨ, kì məsɨ njékaa njay-je, kì məsɨ dow-je lay kí 'tijə
mindɨ-dé dɔnangɨ-tɨ nè lé d'ingə rɔ-i-tɨ.

19

Pa-je kí mɛ̨ɛ̨ dɔrɑ̨-tɨ, kì taanɑ̨ lə Ngonbatɨ

1 Go né-je-tɨ kinlé, m'oo ndi dow ɓá dɔrɑ̨-tɨ boy-boy titɨ ndi kosɨ dow-je kí n̨ɑ̨ bè
panè:
Alleluya! Kajɨ, kì riɓa, kì tɔ́gɨ to kí lə Lubə lə-ji.
2 Kdɔtalə ta-je liə kí ɛ̨ gangɨ lé,
ɛ̨ gangɨ gangɨ kí tɔgrɔ-tɨ rəm, tò njururu rəm;
kdɔ ɛ̨ gangɨ ta dɔ dené-tɨ kí to gɔ̨kaya
kí njétujɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ kì kaya liə kin rəm,
dal ba məsɨ ngannjékullə-je liə kí dené kinlé tɔl-dé lé rəm tɔ.
3 Ndi kosɨ dow-je kí n̨ɑ̨ lé, təl ɓa kí njèkungɨ-tɨ joo ɓəy panè:
Alleluya! Ə ɓebo kí ɔ̨̀ pər lé,
sa-é suu luy-luy ya kì dɔ ɓal-ɓal.
4 Rəmə 'ngatɔ́gɨ-je kí kɔrjoo gidɨ-é sɔ, kì njékiskəm-je kí sɔ lé, 'tɔsɨ məkəjɨ-dé nangɨ
ə d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀ Lubə-tɨ kí isɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ 'panè: Amɛ̨n! Alleluya!
5 Ndi dow ɓa dɔ kalikɔɓe-tɨ panè: 'Tɔ́yi Lubə lə-ji! Sə̨i lay kí 'toi ngannjékullə-je
liə, sə̨i kí 'ɓəli-é, sə̨i ngan dow-je kì dow-je kí boy!
6 Go-tɨ, m'oo ndi dow ɓa titɨ ndi kosɨ dow-je kí n̨ɑ̨ bè rəm, ɓa titɨ ká man-je kí
boy-boy bè rəm, ɓa titɨ ká ndi kí ndàngɨ kì tɔ́gɨ-é n̨ɑ̨ kin bè panè:
Aleluya!
'Ɓaɓe Lubə lə-ji kí njètɔ́gɨ-je lay lé ində kɔ̨ɓe liə.
7 J'rai rɔnəl, j'tiləi kole ə j'uləi riɓa dɔ-é-tɨ,
kdɔtalə ndɔ taanɑ̨ lə Ngonbatɨ lé ree
ə ne-é kàrè ra rɔ-é lay rəm tɔ.
8 D'adɨ-é tarəbɨ kadɨ ulə kubɨ kí ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ,
kí ndóle kɑ̨́y-kɑ̨̀y kí to kubɨ kí aa njay.
Kdɔtalə kubɨ kí ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ lé
tɔjɨ kullə ra-je kí njururu-njururu lə njékaa njay-je.
9 †Go-tɨ, malayka idə-m panè: 'Ndàngɨ ta kin: Dow-je kí tokɨ ɓa-dé lo nékuso-tɨ lo
taanɑ̨-tɨ lə Ngonbatɨ ɓá 'to njénékumə̨-je! Ə təl idə-m ɓəy panè: Ta-je kinlé, to ta-je
kí tɔgrɔ-tɨ lə Lubə.
10 Beɓa m'usɨ nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ kdɔ kɔsɨ dɔ-m nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ, ngà ɛ̨ idə-m panè: «'Oo
nè à ra né kí bè kin! Mɑ̨ lé m'to madkullə lə-i rəm, m'to madkullə lə ngankɔ̨-i-je kí
njékadmɛ̨ɛ̨ kí 'to njékɑ̨ dɔ né-tɨ kí Jeju pa ta dɔ-tɨ. Lubə ɓá 'a kɔsɨ dɔ-i nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ,
kdɔ né-je kí Jeju pa ta dɔ-tɨ lé ya ɓá ndɔkɨ Lubə adɨ njépata-je kí ta-é-tɨ 'pa tɔ.»

Ta kí sɔbɨ njèkal sində kí nda

† **19:9 19:9** Mat 22:2,3

11 Go-tɨ, m'oo ta dɔrą̨ tò tagra ə m'oo sində kí nda tę̣ę̣. Njèkal sində kinlé ri-é lə
Njèra né kí tɔgrɔ-tɨ rəm, njèpata kí tɔgrɔ-tɨ rəm. Ę̣ gangɨ ta njururu rəm, ɓá rɔ liə to
rɔ kí njururu rəm tɔ.
12 Kəm-é ɔ̨̀ pər bilɨm-bilɨm titɨ-ną̨ kì ndɔ̨ pər bè, ɔw kì jɔgɨ ngar-je ṇą̨-ṇą̨ dɔ-é-tɨ.
'Ndàngɨ ri kí dow kí rangɨ gə al dɔ-é-tɨ; to ri kí ę̣ ya kì kár-é gə.
13 Ę̣ ulə kubɨ kí d'ulə dan məsɨ-tɨ. Ri-é lə «ta lə Lubə.»
14 Njérɔ-je kí dɔrą̨-tɨ d'ulə kubɨ-je kí ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ, kí nda kí to kubɨ kí aa
njay rɔ-dé-tɨ d'isɨ-né dɔ sində-je-tɨ kí nda-nda ɓá d'un-né go-é.
15 †Kiyərɔ kí atɨ pam tę̣ę̣ ta-é-tɨ kdɔ tɔl gin dow-je kí gay-gay. Ę̣ à kɔr nɔ̨̀-dé kì gɔl
ngɔwla ji-é-tɨ. À mbəjrə kandɨ nduu mę̣ę̣ né mbore man nduu-tɨ kí wɔngɨ lə Lubə kí
to Njètɔ́gɨ-je lay tò mę̣ę̣-é-tɨ.
16 'Ndàngɨ ri madɨ kubɨ kul-tɨ liə rəm, dɔ bingɨ-é-tɨ rəm 'panè: Ngar lə ngar-je ə
'Ɓaɓe lə ɓaɓe-je.
17 Go-tɨ, m'oo malayka ą̨ kì nja-é taá mę̣ę̣ kàdì-tɨ pa ta kì ndi-é kí boy idə-né yəl-je
kí njènar dɔrą̨-tɨ taá panè: 'Reei, 'kəwi-ną̨ lo nékuso-tɨ kí boy lə Lubə.
18 'Reei kadɨ usoi dą̨ ngar-je, kì dą̨ gɔ̨rɔ-je, kì dą̨ dow-je kí njétɔ́gɨ-je, kì dą̨ sində-je,
kì dą̨ njékal-dé-je, kadɨ usoi dą̨ dow-je lay ya, dow-je kí 'to ɓə-je al, kì ɓə-je, kì ngan
dow-je, kì dow-je kí boy.
19 Go-tɨ m'oo dą̨ lé rəm, m'oo ngar-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kì njérɔ-je lə-dé 'kəw-ną̨ kdɔ
kɔw rɔ kì njèkal sində lé, kì njérɔ-je liə.
20 †Rəmə d'uwə dą̨ lé rəm, ɓá njèkədta kí njèɓa rɔ-é njèpata kí ta Lubə-tɨ kí ę̣ ɓá to
njèra né-je kí tò ɓəl-ɓəl takəm dą̨-tɨ lé kàrè d'uwə-é siə natɨ rəm tɔ. Né-je kí tò ɓəl-ɓəl
kí ę̣ ra-ra kinlé ɓá ədɨ-né dow-je kí ndajɨ lə dą̨ lé tò rɔ-dé-tɨ adɨ dę̣ 'to njékɔsɨ dɔ-dé
angɨ nɔ̨̀ né-tɨ kí 'ra d'adɨ to takəm dą̨ lé. Dą̨ lé rəm, njèkədta kí njèɓa rɔ-é njèpata
kí ta Lubə-tɨ lé, joo lay ya d'uwə-dé kəm d'ungɨ-dé dan pər-tɨ kí yal-é tò ɗikɨ-ɗikɨ.
21 Ndəgɨ dow-je rəmə, kiyərɔ kí tę̣ę̣ ta njèkal sində-tɨ kinlé ya 'tɔl-dé adɨ yəl-je lay
ya d'uso dą̨-dé 'ndan ndą̨-ndą̨.

20

Kɔ̨ɓe kí ɓal ɓudɔgɨ

1 Go-tɨ, m'oo malayka káre į̣ dɔrą̨-tɨ uwə lakere ta boleɓe kí sɔ̨y-é goto ji-é-tɨ rəm,
ɓá uwə sil kí boy ji-é-tɨ rəm tɔ.
2 Ę̣ uwə Dragɔ̨, kí to ɓugə li, kí to Sú, kí to Satą̨ lé dɔɔ-é kəm ɓal ɓudɔgɨ.
3 Ę̣ ilə-é boleɓe-tɨ kí sɔ̨y-é goto lé, utɨ ta-é ə tiną̨ə ta-é lɔ̨y-lɔ̨y, kdɔ kadɨ ədɨ gin dow-je
kí gay-gay kí dɔnangɨ-tɨ nè al ya sar kadɨ ɓal kí ɓudɔgɨ lé asɨ-né. Go né-é-tɨ kinlé ɓá
tò kadɨ d'a kɔr-é kilə-é taá kaglo kí sę̣ bè.
4 M'oo kalikɔ̨ɓe-je, ə njékisɨ dɔ-tɨ-je lé d'adɨ-dé tɔ́gɨ kadɨ 'gangɨ-né ta. M'oo dow-je
kí 'gangɨ dɔ-dé kɔgɨ kdɔ ta lə Jeju kí 'pa d'adɨ dow-je rəm, kdɔ ta lə Lubə rəm, m'oo
dę̣ kí 'mbatɨ kɔsɨ dɔ-dé angɨ nɔ̨̀ dą̨-tɨ kì nɔ̨̀ né-tɨ kí to takəm-é lé rəm, ɓá m'oo dę̣ kí
'mbatɨ kadɨ 'tijə ndajɨ lə dą̨ nɔ̨̀-dé-tɨ kì ji-dé-tɨ lé rəm tɔ. Dę̣ 'təl d'isɨ kəm ə d'ɔ̨̀ ɓe natɨ
kì Kristɨ ɓal ɓudɔgɨ.
5 Ę̣ ɓá to tɔsɨ ndəl kində lo tę̣ę̣ kí dɔsą̨y. Ngà ndəgɨ dow-je kí d'oy lé d'a tɔsɨ ndəl
kində lo tę̣ę̣ al ya sar kadɨ ɓal kí ɓudɔgɨ lé asɨ-né.
6 Njétɔsɨ ndəl kində lo tę̣ę̣ kí dɔsą̨y lé ɓá 'to njénékumą̨-je; dę̣ 'to njékaa njay-je ə
koy kí njèkungɨ-tɨ joo ɔw kì tɔ́gɨ dɔ-dé-tɨ al; dę̣ d'a to njégugné-je lə Lubə, kì 'lə Kristɨ
ə d'a kɔ̨ɓe siə natɨ ɓal ɓudɔgɨ.

Kusɨ lə Satą̨

† **19:15 19:15** Ntd 14:20 † **19:20 19:20** Ntd 13:1-18

7 Lokɨ ɓal kí ɓudɔgɨ kin à kasɨ lé, d'a kɔr Satą̣ dangay-tɨ kilə-é taá;
8 rəmə ę̣ à tę̣ę̣ kdɔ kədɨ gin dow-je kí gay-gay kí kum dɔnangɨ-tɨ kí sɔ, adɨ to Gogɨ kì Magogɨ*, kdɔ kəw-dé kdɔ rɔ-né. Kɔr-dé asɨ-ną̣ kì nangra kí ta babo-tɨ bè.
9 Dę̣ 'tę̣ę̣, 'taa dɔnangɨ pəl-pəl, ə d'ilə-ną̣ 'gəə dɔ lokisɨ njékaa njay-je kí to ɓebo kí Lubə ində dan kəm-é-tɨ. Rəmə pər i dɔrą̣-tɨ ya ree ró-dé rukɨ-rukɨ.
10 Sú kí to njèkədɨ-dé lé, d'ilə-é dan pər-tɨ kí yal-é tò ɗikɨ-ɗikɨ; lo-é kinlé ɓá dą̣ lé dę̣ kì njèkədta kí njèɓa rɔ-é njèpata kí ta Lubə-tɨ d'ą̣-tɨ ə d'a kingə kɔ̨̀ ndɔɔ-je kì kada-je ya kì dɔ ɓal-ɓal.

Sɔ̨y ta kí gangɨ

11 Go-tɨ, m'oo kalikɔ̨ɓe kí boy kí nda ə m'oo njèkisɨ dɔ-tɨ tɔ. Dɔnangɨ kì dɔrą̣ 'goto takəm-é-tɨ ə lo lə-dé goto ngá.
12 Ə ngan dow-je, kì dow-je kí boy-boy kí d'oy lé, m'oo-dé d'ą̣ kì nja-dé taá nɔ̨̀ kalikɔɓe-tɨ ə m'oo mbete-je kí dow tę̣ę̣ mę̣ę̣-é rəm, mbete káre kí rangɨ kí dow tę̣ę̣ mę̣ę̣-é kí ę̣ ɓá to mbete kí ri dow-je kí d'isɨ kəm tò-tɨ. Dow-je kí d'oy lé 'gangɨ ta dɔ-dé-tɨ kì go kullə ra-dé-je kí 'ndàngɨ mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kinlé.
13 Dow-je kí d'oy dan babo-tɨ lé man tę̣ę̣ sə-dé, koy kì lo kí koó d'iṇə dow-je kí d'oy d'adɨ 'tę̣ę̣, ə ną̣́-ną̣́ ya 'gangɨ ta dɔ-é-tɨ kì go kullə ra-é ra-é.
14 Koy kì lo kí koó lé d'ungɨ-dé dan pər-tɨ kí yal-é tò ɗikɨ-ɗikɨ. Pər kí yal-é tò ɗikɨ-ɗikɨ kinlé ɓá to koy kí njèkungɨ-tɨ joo.
15 Dow kí rá-rá kí 'ndàngɨ ri-é mę̣ę̣ mbete-tɨ kí ri dow-je kí d'isɨ kəm tò-tɨ kin al rəmə, d'a kilə-é dan pər-tɨ kí yal-é tò ɗikɨ-ɗikɨ kinlé.

21

Dɔrą̣ kí sigɨ kì dɔnangɨ kí sigɨ

1 †Go-tɨ rəmə, m'oo dɔrą̣ kí sigɨ kì dɔnangɨ kí sigɨ, kdɔtalə dɔrą̣ kí dɔsą̣y kì dɔnangɨ kí dɔsą̣y 'goto, ɓá babo goto rəm tɔ.
2 †Ə m'oo ɓebo kí aa njay kí to ɓebo Jorijalę̣m kí sigɨ į̣ dɔrą̣-tɨ rɔ Lubə-tɨ isɨ ree dɔnangɨ-tɨ, 'ra rɔ-é lay titɨ-ną̣ kì dené kí ɔw kì taa ngɔw sigɨ kí mɔ̨ne kdɔ tilə-né kəm ngɔbɨ-é kin bè.
3 M'oo ndi dow ɓa dɔ kalikɔɓe-tɨ boy-boy panè: 'Oo, kəy kisɨ Lubə* ree tò dan dow-je-tɨ. Lubə ya kì dɔ-é à kisɨ natɨ sə-dé, dę̣ d'a to dow-je liə ə ę̣ à to Lubə lə-dé tɔ.
4 Ę̣ à bɔr man nɔ̨ kəm-dé-tɨ ndɔ̨y-ndɔ̨y, koy à goto rəm, ndingəndoo à goto rəm, nɔ̨ kì rɔ to à goto rəm, kdɔtalə né-je kí dɔsą̣y goto.
5 Beɓa njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lé panè: 'Oo, M'ra né-je lay m'adɨ təl kí sigɨ. Ę̣ təl idə-m ɓəy panè: 'Ndàngɨ ta-je kinlé, kdɔtalə to ta-je kí tɔgrɔ-tɨ ə to ta-je kí asɨ kadɨ dow-je 'ndigɨ dɔ-tɨ rəm.
6 Təl ą̣ dɔ-tɨ idə-m panè: Gin né-je gangɨ ngá! Mą̣ ɓá m'to Alpa kì Omega, njètum gin né kì njètɔl ta né. Dow kí kundə man ra-é lé, mą̣ m'a kadɨ-é man kę̣nę̣nę̣ kí to man kiskəm lé ą̣y kare ya.
7 Ę̣ kin ɓá à to nédɔji lə dow kí njètətɨ rɔ; mą̣ m'a to Lubə liə ə ę̣ à to ngon-m tɔ.
8 Ngà njéɓəl-je, kì njémę̣ę̣ngą̣-je, kì njéra né-je kì tò nę̣ takəm Lubə-tɨ, kì njétɔl dow-je, kì njérakaya-je, kì mbəli-je, kì njépole magɨ-je, kì njékədta-je, lay ya nédɔji lə-dé tò dan pər-tɨ kì yal-é tò ɗikɨ-ɗikɨ. Ę̣ kin ɓá to koy kí njèkungɨ-tɨ joo.

Jorijalę̣m kí sigɨ

---

* **20:8 20:8** ***Gogɨ kì Magogɨ.*** 'Ndó Ejk 38–39 † **21:1 21:1** 2Pi 3:13 † **21:2 21:2** Ntd 3:12 * **21:3 21:3** ***Kəy kisɨ Lubə:*** Ta kinlé, ę̣ kí tò kì ta grɛkɨ lé, kɔr mę̣ę̣-é to kəy lə Lubə kí 'ra kì kubɨ ('Ndó Tẹt 26:1).

9 Go-tɨ, kí káre dan malayka-je-tɨ kí siri kí d'uwə kobɨ-je kí siri ji-dé-tɨ kí sɔ̨y tujɨ-je
kí gin siri rusɨ-rusɨ lé ree rɔ-m-tɨ idə-m panè: 'Ree, m'a kɔjɨ-i dené kí to ne Ngonbatɨ
lé kadɨ-i 'oo-é.

10 Beɓa Ndil kí aa njay ree dɔ-m-tɨ ə malayka lé un-m ɔw sə-m dɔ mbal-tɨ kí boy, kí
ngal ɲa̰, ɓá ɔjɨ-m Jorijalɛ̨m kí to ɓebo kí aa njay kí ḭ dɔra̰-tɨ rɔ Lubə-tɨ isɨ ree dɔnangɨ-tɨ.
11 Londógɨ lə Lubə ya ndógɨ dɔ-tɨ adɨ ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ titɨ-na̰ kì ər kí majɨ ɲa̰
rəm, titɨ-na̰ kì ər kí 'ɓa-é jaspə kí aa yə́rə́rə́ titɨ ər kí 'ɓa-é kristal bè.
12 Ndògɨ bɔr kí ndəə ə ngal gəə dɔ ɓebo lé sipɨ. Tarəbɨ kandɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ lé, ra
dɔgɨ gidɨ-é joo ə malayka-je dɔgɨ gidɨ-é joo d'a̰ tarəbɨ-je-tɨ lé ndɛ̨ng-ndɛ̨ng. Tarəbɨ-je
kí dɔgɨ gidɨ-é joo kinlé, ndàngɨ ri gin kojɨ lə ngan Israyel-je kí dɔgɨ gidɨ-é joo titɨ,
13 adɨ kəl-é kí lo kubə kàdì-tɨ tarəbɨ ra mutə, kəl-é kí taá tarəbɨ ra mutə, kəl-é kí
bəə tarəbɨ ra mutə ə kəl-é kí lokur kàdì-tɨ tarəbɨ ra mutə tɔ.
14 Ndògɨ kí dɔ ɓebo-tɨ lé, d'ində gin-é dɔ ər-je-tɨ dɔgɨ gidɨ-é joo ə dɔ ər-je-tɨ kí dɔgɨ
gidɨ-é joo kinlé, 'ndàngɨ ri njékɔwkulə-je lə Ngonbatɨ kí dɔgɨ gidɨ-é joo dɔ-tɨ ndɛ̨ng-
ndɛ̨ng.

15 Malayka kí njèpa sə-m ta lé uwə tuwətɔ́gɨ kí 'ra kì lɔr kdɔ mbɔjɨ-né ngal né ji-é-tɨ,
kdɔ kadɨ mbɔjɨ-né ɓebo lé, kì tarəbɨ-é-je, kì ndògbɔr kí dɔ-tɨ.
16 Ɓebo lé, ngal-é-je kì tatɨ-é asɨ-na̰ berere. Lokɨ malayka mbɔjɨ ɓebo lé rəmə, to
kilomɛtrə ɓudɔgɨ lo joo kì ɓujoo kì kɔrjoo. Ngal-é-je kì tatɨ-é-je, kì ngal-é kí taá asɨ-na̰
lay.
17 Malayka mbɔjɨ ndògbɔr lé, kì né kí dow-je 'mbɔjɨ-né ngal né rəmə, to mɛtər
kɔrsiri gidɨ-é joo.
18 Ndògbɔr lé, d'ində kì ər kí 'ɓa-é jaspə ə ɓebo ɓá 'ra kì njar lɔr kí aa yə́rə́rə́ titɨ
ər kí 'ɓa-é kristal bè.
19 Gin ndògbɔr kí dɔ ɓebo-tɨ lé, d'ində kì ər-je kí majɨ-majɨ kí tò gay-gay adɨ kurə́.
Kí dɔsa̰y d'ində kì ər kí 'ɓa-é jaspə, kí njèkungɨ-tɨ joo d'ində kì ər kí 'ɓa-é sapir, kí
njèkungɨ-tɨ mutə d'ində kì ər kí 'ɓa-é kalseduwan, kí njèkungɨ-tɨ sɔ d'ində kì ər kí
'ɓa-é emerodɨ,
20 kí njèkungɨ-tɨ mɨ̰ d'ində kì ər kí 'ɓa-é sardoniksɨ, kí njèkungɨ-tɨ mɛkɛ̨ d'ində kì ər
kí 'ɓa-é sarduwan, kí njèkungɨ-tɨ siri d'ində kì ər kí 'ɓa-é krijolitɨ, kí njèkungɨ-tɨ jinà̰y
joo d'ində kì ər kí 'ɓa-é beril, kí njèkungɨ-tɨ jinà̰y káre d'ində kì ər kí 'ɓa-é topajɨ, kí
njèkungɨ-tɨ dɔgɨ d'ində kì ər kí 'ɓa-é krijopraji, kí njèkungɨ-tɨ dɔgɨ gidɨ-é káre d'ində
kì ər kí 'ɓa-é yasɛ̨ntɨ, kí njèkungɨ-tɨ dɔgɨ gidɨ-é joo d'ində kì ər kí 'ɓa-é ametistɨ.
21 Tarəbɨ-je kí dɔgɨ gidɨ-é joo lé, 'ra kì mədkɔsɨ ya dɔgɨ gidɨ-é joo lay. Tarəbɨ káre
'ra kì mədkɔsɨ káre-káre. Rəbɨ kí boy kí ɔw kɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ lé, lɔr kí aa yə́rə́rə́ titɨ ər
kí 'ɓa-é kristal bè ɓá 'ra-né.

22 M'oo kəy lə Lubə mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ lé al, kdɔtalə 'Ɓaɓe Lubə kí to Njètɔ́gɨ-je lay, dɛ̨ kì
Ngonbatɨ ya 'to kəy lə Lubə mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ lé.
23 To ɓebo kí ɔw ndoo ndógɨ kàdì al rəm, ɔw ndoo ndógɨ na̰y al rəm, kdɔtalə londógɨ
lə Lubə ya ndógɨ dɔ-tɨ ə Ngonbatɨ ya to lampɨ liə tɔ.
24 Gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangɨ-tɨ d'a njiyə lo kí ndógɨ-tɨ kinlé ə ngar-je kí
dɔnangɨ-tɨ d'a ree kì né riɓa-je lə-dé titɨ tɔ.
25 Kada lé, tarəbɨ-je kí kɔw kɨ ɓebo-tɨ à to tagra. Dow à kutɨ al, kdɔtalə to ɓebo kí
ndɔ à kil-tɨ al.
26 D'a kɔw kì né riɓa-je kì né kɔsgajɨ-je lə gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangɨ-tɨ titɨ.
27 Né kí tò ɲɛ̨ takəm Lubə-tɨ à kɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ kin nda̰ al rəm, ɓá dow kí to njèka̰
ká ra né kɔbɨ-je-tɨ, kì njèka̰ ká kədɨ ta-tɨ kàrè à kɔw-tɨ nda̰ al rəm tɔ. Ngà dow-je kí
ri-dé tokɨ 'ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete kiskəm-tɨ lə Ngonbatɨ ya par ɓá d'a kɔw-tɨ.

22

1 Go-tɨ, malayka lé ɔjɨ-m ba kí to man kiskəm; man-é aa yə́rə́rə́ titɨ-nɑ̨ kì ər kí 'ɓa-é
kristal bè; man-é kinlé tɛ̨ɛ̨ kalikɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə, dɛ̨ kì Ngonbatɨ.
2 Dan rəbɨ-tɨ kí boy kí ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ, ɓá dɔ kɔngɨ ba-tɨ kí yó rəm, kì nè rəm lé
kagɨ kiskəm ɑ̨-tɨ ə ɛ̨ andɨ nja dɔgɨ gidɨ-é joo ɓal káre adɨ nɑ̨y káre ya andɨ-andɨ rəm,
mbi-é to kumɑ̨ kajɨ gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangɨ-tɨ rəm tɔ.
3 Ndɔl à goto mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ kinlé; kalikɔ̨ɓe lə Lubə dɛ̨ kì Ngonbatɨ à tò-tɨ.
Ngannjékullə-je liə d'a pole-é,
4 ə d'a koo takəm-é rəm, ɓá ri-é à tò natɨ nɔ̨̀-dé-tɨ rəm tɔ.
5 Ndɔ à kil ndɑ̨ al rəm, ngannjékullə-je liə lé d'a kɔw ndoo pər lampɨ al rəm, d'a
kɔw ndoo ndógɨ kàdì al rəm, kdɔtalə 'Ɓaɓe Lubə ya à ndógɨ dɔ-dé-tɨ, ə d'a kɔ̨ɓe kì
dɔ ɓal-ɓal.

Sɔ̨y ta kulə dingəm mɛ̨ɛ̨-nɑ̨-tɨ

6 Malayka lé idə-m panè: Ta-je kinlé to ta-je kí tɔgrɔ-tɨ rəm, to ta-je kí asɨ ndigɨ dɔ-tɨ;
adɨ to 'Ɓaɓe Lubə kí njèkadɨ Ndil-é ra kì njépata-je kí ta-é-tɨ ya ɓá ulə malayka liə
adɨ tɔjɨ ngannjékullə-je liə né-je kí à ra né ngɔsnè.
7 'Oo, m'a kɔw nɔ̨̀ ngɔsnè. Dow kí njètəl rɔ-é go ta-je-tɨ kí ta Lubə-tɨ kí tò mɛ̨ɛ̨
mbete-tɨ kin ɓá to njènékumɑ̨!
8 To mɑ̨ Jɑ̨ ya m'oo ta-je kin rəm, m'oo né-je kin rəm. Lokɨ m'oo ta-je kì né-je kinlé
rəmə, m'usɨ nangɨ nja malayka-tɨ kí njètɔjɨ-m né-je kinlé kdɔ kɔsɨ dɔ-m nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ.
9 Ngà ɛ̨ idə-m panè: 'Oo nè à ra né kí bè kin! Mɑ̨ m'to madkullə lə-i kì madkullə
lə ngankɔ̨-i-je kí 'to njépata-je kí ta Lubə-tɨ kì dɛ̨ kí 'to njétəl rɔ-dé go ta-je-tɨ kí mɛ̨ɛ̨
mbete-tɨ kin. Lubə ɓá i 'a kɔsɨ dɔ-i nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ!
10 Ɓəy ɓá idə-m panè: Ta-je kí ta Lubə-tɨ kí tò mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kinlé 'ɓɔyɔ dɔ-é al! Kdɔ
kaglo kí né-je kin à ra-né né nɑ̨̀y ngɔsi.
11 Kadɨ dow kí njèra né kí njururu al ra kɨ dɔ madɨ-é-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm; kadɨ dow
kí njèra né kí tò nɛ̨ takəm Lubə-tɨ ra kɨ dɔ madɨ-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ tɔ; ə kadɨ dow kí njèra
né njururu ra kí dɔ̨ madɨ-é-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm, ɓá dow kí aa njay kàrè kadɨ aa njay
kɨ dɔ madɨ-é-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm tɔ!
12 'Oo, m'a kɔw nɔ̨̀ ngɔsnè ə m'a kɔw kì nékugə dɔji kəm-m-tɨ kdɔ kugə dow kí
rá-rá kí go kullə ra-é-tɨ.
13 †Mɑ̨ ɓá m'to Alpa kì Omega, m'to dow kí dɔsɑ̨y rəm, m'to sɔ̨y dow-je rəm, m'to
njètum gin né rəm, njètɔl ta né rəm.
14 Dow-je kí 'togɨ kubɨ-je lə-dé ɓá 'to njénékumɑ̨-je; kdɔ d'ingə tarəbɨ d'ɔw-né mɛ̨ɛ̨
ɓebo-tɨ rəm, d'uso-né kandɨ kagɨ kiskəm rəm!
15 Ngà bisɨ-je, kì mbəli-je, kì njérakaya-je, kì njétɔl dow-je, kì njépole magɨ-je, kì
dow-je kí kədɨ dow-je nəl-dé adɨ 'to njékədta-je lé, d'a kɑ̨ ndaa-tɨ.
16 Mɑ̨ Jeju ɓá m'ulə malayka lə-m kadɨ pa ta lə né-je kí sɔbɨ dɔ njékəwnɑ̨-je kí
gay-gay kinlé adɨ-si. Mɑ̨ m'to kí gin ka-tɨ lə Dabidɨ, m'to ngòrongɨ kí njéndógɨ ta lo
kaa-tɨ.
17 Ndil kí aa njay dɛ̨ kì njèngɔw 'panè: I 'ree! Kadɨ dow kí oo ta kinlé, panè: I 'ree!
Kadɨ dow kí kundə man ra-é rəmə, ree; kadɨ dow kí ndigɨ rəmə, ree taa man kiskəm
lé kare ya ɑ̨y!
18 Dow kí rá-rá kí oo ta-je kí ta Lubə-tɨ kí tò mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kinlé, ta kí m'a pa rəsɨ
kadɨ-é ə́n: Kinə dow madɨ ilə ta kí rangɨ dɔ ta-je-tɨ kin rəmə, kɔ̨̀-je kí 'ndàngɨ ta-é mɛ̨ɛ̨
mbete-tɨ kinlé, Lubə à kungɨ dɔ kɔ̨̀-je-tɨ liə.

† **22:13 22:13 a** Ntd 1:8; **b** Ntd 1:17; 2:8

19 Ə kinə dow madɨ ɔr ta-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ tò mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kin kɔgɨ rəmə, Lubə à
kɔgɨ-é kandɨ kagɨ kiskəm rəm, ɓá à kɔgɨ-é kɔw mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo-tɨ kɨ́ aa njay kɨ́ 'ndàngɨ ta-é
mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kinlé rəm tɔ.
20 Njèpata lə né-je kinlé panè: Oiyo! M'a kɔw nɔ̨̃ɔ̨̃ ngɔsnè. Amɛ̨̃n! I 'Ree, 'Baɓe
Jeju!
21 Kadɨ ramajɨ lə 'Baɓe Jeju nà̰̃y sə-si lay!